

SUMMA THEOLOGICA
S. THOMAE
AQUINATIS

QUINTI ET ANGELICI ECCLESIAE DOCTORIS
ORDINIS PRAEDICATORUM

EDITIO RECENS PARTHENOPEA

CETERIS. CUNCTIS ACCURATIUS A MENDIS EXPURGATA,

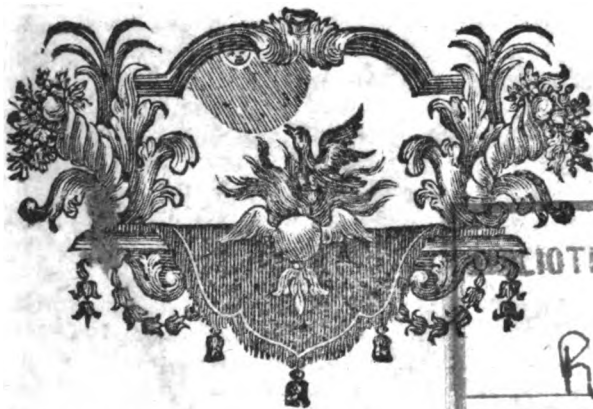
Appendicibus pro Ecclesia Sancta Dei Venerabilis P. SERAPHINI
CAPPONI A PORRECTA,

Notis historicis, ac dogmaticis P. JOANNIS NICOLAJI,

Dissertationibus critico-apologeticis P. BERNARDI MARIE DE RUBEIS

*Ejusdemque Annotationibus variantem alicubi Textus lectionem
signantibus, nec non Indicibus copiosissimis, & appositis
aucta, ornata, illustrata.*

SECUNDAE SECUNDAE PARTIS TOMUS QUARTUS.

BIBLIOTECA GOMEZ ARBOLEYA

R. 228 258

NEAPOLI MDCCLXV.

Expensis GREGORII, & MICHAELIS STASI

Typis JOSEPHI RAYMUNDI

SUPERIORUM FACULTATE, AC PRIVILEGIO.

१३३३

FR. JO: FRANCISCI BERNARDI MARIE
 D E R U B E I S
 ORDINIS PRÆDICATORUM
 DISSERTATIO PRÆVIA

De Authoritate Operum, quæ vulgo Areopagitica dicuntur a
 D. Thoma tum in hac Summa Theologica, tum alibi sæpe
 allegata: Deque fide Authoris eorundem; an Ortho-
 doxus fuerit, an Hæreticus, vel Apollinarista,
 vel Eutychianus, seu Monophysita

C A P U T I.

*Neque credulus nimis; neque prorsus imperitus S. Thomas usurpat Areopagiticorum
 Operum testimonia. Orthodoxi quinque Episcopi in Collatione Constantinopolitana
 anno 532. videntur Opera, vulgo Areopagitica rejecisse, veluti
 factus Apollinaristarum. Natalis Alexandri responsio
 ad examen vocata.*

I. IMIÆ credulitatis, aut imperitiæ Notam impingi D. Thomæ
 Angelico Præceptori nullam posse, quod Librum *De Divinis
 Nominibus* pro factu Dionysii Areopagitæ acceperit, ipsumque
 omnium celebratum ore, tum commentario explanaverit, tum
 cum isto alios quoque Areopagiticos vulgo libros in hac Summa,
 alibique Dionysii nomine allegaverit, atque ad Theologicam
 adferendam veritatem ceu probatæ authoritatis testes adhibuerit
 sæpissime, præsentî dissertatione evincendum aggredimur. No-
 lumus equidem celebrem instaurare, ac movere quæstionem,
 inter Viros criticos agitatam; quorum alii Opera Areopagitica
 rejiciunt omnia, vindicant alii editis Apologiis. Doctoris An-
 gelici diligentæ judicioque bene consultum in primis, vel ex eo quod prævalentem sua
 ætate Theologorum hac de re, prudens satis, sequutos sit opinionem.

Enim vero, licet *Areopagiticorum* Natales incerti videantur, & obscuri; adversus
 tamen eorum Censores, qui primi prodierant, vindicias egerant jam ab ineunte Seculo
 sexto Joannes Scytopolitanus, & Maximus Martyr seculo Ecclesiæ septimo, quorum A-
 pologiz in Scholiis ad hæc Opera habentur, & in Prologo: Eamdem quoque Spartam
 ornaverat Theodorus quidam Presbyter apud Photium Codice primo. Superioribus item
 seculis, ad ætatem usque Theodori Gazæ, & Laurentii Vallæ, qui seculo quindicesi-
 mo florebant, hæc opinio obtinuit, prævaluitque; omniumque consensu atque veneratio-
 ne scripta illa, tamquam genuini antiquissimi Areopagitæ Apostolorum Discipuli factus,
 recipiebantur. Haud igitur mirum ejusmodi libros absque ulla hæsitacione allegasse Tho-
 mam, suoque Commentario inscriptum Opus *De Divinis Nominibus* illustravisse. Seculo
 nono Joannes Erigena Scotus latine vertit Libros *de Cælesti, & de Ecclesiastica Hie-
 rarchia, De Divinis Nominibus, deque Mystica Theologia*. Novam latinam interpreta-
 tionem,

tionem, postulante Odone de Diogilo Abbate S. Dionysii prope Parisios, aggressus est Joannes Saracenus, complevitque post annum MCLIII. Utramque videre, ac lustrare licuit Aquinati.

Quoniam vero summa & egregia, qua pollebat Angelicus, Theologorum Dogmatum peritia non ita fortasse in tuto foret, si Apollinaristarum deliriis, & commentis Monophysitarum scateret præfatum Opus *De Divinis Nominibus*, ut putant, pro quo certo habent nonnulli; Orthodoxam eapropter *Areopagiticorum* Authoris (quisquis ille fuerit) fidem inconcussis argumentis vindicandam suscipimus, quo miratio tollatur omnis atque suspicio, hæreses in eo Opere acutissimum ac nobile Divi Thomæ ingenium non deprehendisse, quæ nullæ sunt, aut certe cognitæ ad Catholicum torquere sensum voluisse. Fusiores solito calamus res postulat.

II. Opera quæ vulgo Areopagitica audiunt, sive testimonia quædam ex illis deprompta, prima vice coram palamque allegata a Severianis hæreticis invenimus, qui Constantinopoli collationem cum orthodoxis Episcopis anno 532. habuerunt. *Severiani* erant impia propago Eutychianorum seu Monophysitarum, qui unam in Christo naturam contra fidem catholicam, ac synodi Calcedonenfis definitionem propugnabant. Nomen obtinere a Severo, qui primum Petri Mongi partes adversus Timotheum Solophaciolum catholicum Alexandriæ Antistitem sectatus est, tum ab ejus postea communione abstinuit, Zenonis imperatoris edicto, quod *Hemoticon* vocant, subscribere nolens, utpote quo non satis Calcedonenfi Concilio derogari censebat: ducemque illorum se præbuit, qui ab eodem Mongo secedentes, ac nulli obtemperantes Episcopo, dicti sunt *Acephali*. Thronum denique Antiochenum anno 512. invalit, ubi quinque annos & aliquot menses tyrannidem exercuit. Cædam adhuc vitam agebat anno 536. quo Synodus Constantinopoli, Præsidente Menna, celebrata est. Consule Michaelæm Lequienam Ordinis Prædicatorum in Oriente Christiano, & Petrum Boschium Societatis Jesu in Historia Chronologica Patriarcharum Antiochiæ inter Acta Sanctorum Tomo IV. Julii.

Nomen etiam *Semieutychianorum* Severianis inhæsit. Istos inter, ac Eutychianos discrimen Petavius enarrat Libro I. de Incarnatione capite xvii. num. 9. ex Facundo Hermianensi, qui primus videtur *Semieutychianorum* vocabulum usurpasse: quod meri Eutychiani unam tantummodo naturam, eamque simplicem, post unionem mansisse in Christo dicebant, sive in humanitatem Divinitate conversa, sive potius humanitate in Divinitatem absorpta, aut per eam consumpta: quod plerique ex ista hæresi sequebantur. At Semieutychiani unam *ex duabus* naturam compositam sic esse constituebant, quemadmodum ex anima & corpore una confurgit integra natura humana; ut eadem propterea Deo Patri, & homini consubstantialis esset. Impium hocce dogma satis obscurum & implexum ita declarant alii, ut sine alterutrius naturæ permutatione, vel confusione, una tamen illa esset: una videlicet natura divina primas agente partes, cui accesserit humana, velut instrumentum, per quod illa actiones ederet, vel quod passiones forissecus inlatas reciperet. Hac de re adhuc infra diligentiore opera agendum.

Cum his Hæreticis Constantinopoli anno 532. collationem habuere orthodoxi quinque Antistites, quorum primus erat Hypatius Episcopus Ephesinus. Patres nonnullos vetustos, veluti *unam naturam Dei Verbi decernentes post unionem*, allegabant Heterodoxi homines, *Beatum Cyrillum, & Beatum Athanasium Alexandrinæ Civitatis Episcopos, Felicem, & Julium Romanæ Ecclesiæ, Gregorium mirabilem factorem, & Dionysium Areopagitam*. Spurias invehi ac venditari merces, nihil hæsitans reponit Hypatius: *In tantum falsa sunt*, inquit, *epistola, sive testificationes illæ, quas dicitis, ut neque unam ex illis Beatus Cyrillus voluerit recordari*. Suspicionem falsi amoliri student Severiani, & ajunt: *Quid ergo suspicamini, quia nos eas falsavimus?* Non ipsis, sed antiquis Apollinaristis hanc esse tribuendam fraudem & imposturam, ait Hypatius: *Vos non suspicamur, sed antiquos hæreticos Apollinaristas*. Tum contentione mota ob citatos Cyrilli libros adversus Diodorum & Theodorum; de quibus Capite sequente; expendere pergit Ephesinus Antistes testimonia Patrum, quæ primo loco Severiani attulerant: *Nam*
& Bea-

¶ *Beati Julii*, inquit, *famosam illam epistolam*, manifeste *Apollinaris ostendimus fuisse*, scriptam ad *Dionysium* . . . Quod autem prius dici debuit, hoc in ultimo loco dicimus: illa enim testimonia, quæ vos *Dionysii Areopagita dicitis*, unde potestis ostendere vera esse, sicut suspicamini? Si enim ejus erant, non potuissent latere *Beatum Cyrillum*. Quid autem de *Beato Cyrillo dico*? Quando ¶ *Beatus Athanasius*, si pro certo scisset ejus fuisse, ante omnia in *Nicæno Concilio de Consubstantiali Trinitate eadem testimonia protulisset adversus Arianos* diverse substantia blasphemias. Si autem nullus ex antiquis recordatus est ea, unde nunc potestis ostendere, quia illius sint, nescio. Ad opera igitur vulgo *Areopagitica* quod attinet, spurta & conficta illa esse ostendebat *Hypatius* ex Veterum silentio, maximeque *Cyrilli & Athanasii*, eademque videtur habuisse pro factu *Apollinaristarum*, quemadmodum & aliorum Patrum testimonia, quæ allegaverant *Severiani*: Vos non suspicamur, inquit, sed antiquos hereticos *Apollinaristas*.

III. De libris *Areopagiticis* litem in hac *Collatione* actam non fuisse, putat *Natalis Alexander* *Dissert.* xxii. *Seculi primi*: sed intentatam postulationem falsi adversus unam dumtaxat *Epistolam*, vel quædam testimonia, quæ in *Areopagitæ Scriptis* contineri contendebant *Severiani*. Quod ego non ita solidum *Doctissimi Viri existimaverim* responsum, cum certum sit compertumque, objecta ab *Heterodoxis* testimonia in ipsis contineri libris, qui tribu *Dionysio Areopagitæ* solent. Ex *Collectaneis Mss.* contra eisdem *Hæreticos*, quæ a se visa ac diligenter lustrata refert *Michael Lequienus* *Dissertatione* II. *Damascenica*, *Severum Patriarcham* addiscimus, in *patrocinium erroris* hæc attulisse sub nomine *Areopagitæ* verba, *Dei sancti Viri novam quamdam Dei-virilem operationem*: quæ habentur in *Epistola* IV. ad *Cajum*. Affert etiam *Anastasius Sinaita* in *Ὀρθῶ*, seu *Duce via* capite xlii. prolatas ab *Acephalis* sub ejusdem *Dionysii* nomine sententias, quæ pariter totidem verbis in citata ad *Cajum* *Epistola* leguntur, & in *Libro de Divinis Nominibus*. Alia plura dabimus infra. Hæc vero satis indicant, *Severianos* præ manibus opera *Areopagitica* habuisse: ex hisce deprompta ab eisdem, quæ obiciebantur testimonia, ut una in *Christo natura suaderetur*; & operatio: tum ipsa vero testimonia, tum *Areopagitica Scripta* ab orthodoxis *Episcopis* in *Collatione Constantinopolitana*, veluti spuria rejecta fuisse, & ab *Hæreticis* cusa.

C A P U T II.

An Areopagita scripta vel testimonia Cyrillus Alexandrinus laudaverit in Libris contra Diodorum & Theodorum: Orthodoxorum responsio in Collatione Constantinopolitana. Liberati Diaconi locus expensus, & emendatus.

I. CUM *Hypatius & Orthodoxi Episcopi*, *testificationes Athanasii*, *Felicis & Julii Romanorum Pontificum*, *Gregorii Thaumaturgi*, & *Dionysii Areopagitæ*, quas in medium protulerant *Severiani*, veluti spurias & ab antiquis *Hæreticis Apollinaristis* confictas rejecissent, reposuerunt in hæc verba ipsi *Severiani*, ut oppositam *rodias* notam amolirentur: *Possumus ostendere*, inquit, quia *Beatus Cyrillus usus est istis testimoniis in libris adversus Diodorum* (*Tarsensem*) & *Theodorum* (*Mopsuestenum*) editis. Hinc *lis* inter partes erupit, id ita esse negantibus *Orthodoxis*, agentibus *Severianis*. *Parvi momenti res* non esset, si certo innotescere quidem posset, testimonia quædam sub nomine *Dionysii Areopagitæ* ante medium seculum quintum allegasse *Cyrillum Alexandrinam*: obiit quippe *Sanctissimus Pater* anno 444.

At reclamantis *Hypatii* verba sunt: *Modo maxime & illos adversus Diodorum & Theodorum libros ambiguos facitis, tamquam fictos; adversus mortuos prolatis dicentes, qui non poterant refellere falsitatem. Si enim adversus mortuos prolatis sunt, multo magis contra Nestorium* (præmiserat etiam *Hypatius*, testimonia illa non inveniri a *Cyrillo* adhibita in libris contra blasphemias *Nestorii* elucubratis) & eos qui contra capitula ejus (nempe *Cyrilli*) scripserunt, proferre habuerit eadem testimonia. Sed nunc videtur, quo-

quoniam & in illis libris Hæretici falsantes addiderunt ea. Severianis reponentibus; facile posse ex antiquis exemplaribus, maxime si ex Alexandria Archivis eruantur, comprobari, revera Cyrillum prædictas attulisse Dionysii & aliorum auctoritates; regeffit Hypatius, indubitata fore dumtaxat exemplaria, quæ sub Proterio vel Timotheo Solofaciolo descripta ostenderentur: cum enim illa a multis, qui rectæ duarum naturarum confessioni adversabantur, jampridem retinerentur; adigi Catholicos nequaquam posse, ut adversariorum testimonia suscipiant.

Laudatum ergo a Cyrillo Areopagitam, ejusque testimonia adhibita in Libris contra Diodorum & Theodorum, contendebant Severiani. Dolendum, hæc opera deperdita esse, quæ consulere cum non liceat, dubium manet, quod satis expediri numquam poterit, num vere Severiani dixerint, in eisdem proflare Areopagitæ testimonia. Infirma quoque videntur Hypatii responsa. Reposuit primo, Cyrillo libros istos contra Diodorum & Theodorum falso attribui: quæ certe responsio maxime nutat, cum illi pro genuinis admissi lectique fuerint Collatione quinta Synodi quintæ Œcumenicæ: id quod etiam agnovere Liberatus in Breviario capite x. Leontius Byzantinus de Sectis Actione VIII. & Eulogius Alexandrinus in Excerptis apud Photium. Neque solida est, quæ subditur ratio, ac si non potuerit Cyrillus veterum illorum Patrum sententias, quas prætermiserat in libris contra Nestorium viventem lucubratis; in aliis afferre libris, quos contra Diodorum & Theodorum vita functos conscripsit. Sed utriusque rationis forte cognita levitate, eo tandem se recepit Hypatius, ut eisdem Cyrilli libros diceret depravatos, Hæreticorum manu testimoniis insertis, de quibus agimus: *Sed nunc videtur*, inquit, *quoniam & in illis libris Hæretici falsantes addiderunt ea*. Quo sane responso confici posse videtur, in eisdem Cyrilli libris *testificationes* insertas esse, quæ a Severianis afferebantur, sub nominibus Athanasii, Felicis & Julii Romanorum Pontificum, Gregorii Thaumaturgi, & Dionysii Areopagitæ; at eas veluti spurias tamen rejectas ab Orthodoxis, utpote *ab antiquis Hæreticis Apollinaristis* confectas, additasque interpolatrice manu Cyrilli libris.

II. Favere videtur Liberatus Archidiaconus Carthaginensis in Breviario causæ Nestorianorum & Eurychianorum, quod paulo post præfatam Constantinopolitanam Collationem scribebat. Sic habet enim capite x. *Basilus quidam Diaconus, sumens Tomum Procli (Constantinopolitani Episcopi,) quem Armeniis scripserat, Alexandriam venit: & Armeniorum libellos suis libellis annectens, obrulit Cyrillo ejusdem urbis Antistiti. Quibus (ut serunt rumores) permotus Cyrillus, quatuor libros scripsit, tres adversus Diodorum & Theodorum, quasi Nestoriani dogmatis auctores; & alium de Incarnatione librum: in quibus continentur antiquorum Patrum testimonia incorrupta, idest Felicis Papæ Romani, Dionysii Areopagita Corinthiorum Episcopi, & Gregorii Mirabilis cognominati. Verba illa, ut serunt rumores, sensum edere videntur, rumore publico a fama communi constare, editos a Cyrillo contra Diodorum & Theodorum libros: quamquam & eadem verba non ad ipsos Cyrilli libros referri, sed ad solam scribendi eos occasionem datam, animadvertunt Doctissimi Viri.*

Ad illa verba, *Dionysii Areopagita Corinthiorum Episcopi*, notam appingit in sua editione Joannes Garnerius: *Addita erat*, inquit, *in editis Codicibus vox Areopagita: sed expungenda fuit*. Retinendam esse vocem *Areopagita*, vocemque *Corinthiorum* expungendam, felicius conjectatur Lequienus in Dissertatione citata num. XII. „ Garnerius, „ inquit, hunc locum non sanavit, demta voce *Areopagita*: ac si Dionysius Corinthi „ Episcopus, qui secundo floruit seculo, laudatus potius a Cyrillo credi posset. Nam „ Liberatum hic paucis narrare constat, quid in Collatione Constantinopolitana gestum „ sit cum Severianis; ex cuius proinde actis *Areopagita* nuncupationem retinendam docemur. Hunc vero Scriptorum memoriz lapsu, *Corinthiorum Episcopum*, pro *Atheniensium* posuisse (quamquam fortasse Notariorum error dici debet.) Sed ejus textus sic „ forsan restitui potest: *In quibus continentur antiquorum Patrum incorrupta testimonia, „ idest Felicis Papæ Romani, Julii ad Dionysium Corinthiorum Episcopum, Dionysii „ Arco-*

„ *Areopagite*, & *Gregorii Mirabilis cognominati*. Dionysium etenim illum, ad quem „ *Julii Papæ* data epistola ferebatur, *Corinti Episcopum* appellat *Leontius Actione VIII.* „ *de Sectis* „, Quæ ita si sese habeant, dicendum foret, in illis *Cyrilli* contra *Diodorum & Theodorum* libris laudatum fuisse *Dionysium Areopagitam*, ejusque allegata testimonia. Sed num ea ipse adhibuerit *Cyrillus*, an hæretica manus addiderit, dubium est, quod in collatione *Constantinopolitana* haud satis expeditum videtur. Illud postremo adnotare non prætermitto, *Leontii Byzantini* loco citato sententiam esse, epistolam illam *Julii ad Dionysium Corinthi Episcopum*, quin & septem alias epistolas, quæ ejus esse dicuntur, ab *Apollinare* prodiisse, tamquam auctore.

C A P U T III.

Præcipuo Apollinaristarum hæreseos capiti passim adversantur Opera vulgo Areopagitica: adeoque ab eisdem non prodierunt Hæreticis. Guillelmi Cave sententia expenditur.

I. **H**umanitatem Christi Domini mutilabant *Apollinaristæ* nobiliore sua parte, humana scilicet mente. Cum nempe ex duabus rebus perfectis & integris componi unam aliquid non posse existarent, ab humanitate Christi, ut is unus agnosceretur, eam sustulere partem, quæ rationalis est, ejusdem munia in Verbum propter unionem cum carne transferentes. *Sophistas Platonicos secutus est Apollinarius* (verba sunt *Nemesii* capite 1. de *Natura hominis*) qui aliud esse animum, aliud intelligentiam statuebant, atque ex tribus hominem constare volunt, corpore, animo, intelligentia: quo opinionis sue jacto fundamento, reliqua suo dogmati convenienter adstruxit. Hinc inferebat ille, nedum unam esse Christi personam & hypostasim, verum & naturam unam. Hanc anathemate percusserunt hæresim *Synodus Alexandrina* sub *Athanasio* anno 362. *Romana* sub *Damaso* Papa anno circiter 373. *Antiochena* anno 378. & *Constantinopolitana Œcumenica* secunda anno 381.

Luculentissima sunt in Operibus vulgo *Areopagiticis* testimonia, quæ impium hocce dogma funditus convellunt. De libellis *Gregorio Thaumaturgo*, *Felici* & *Julio Romanis Pontificibus* attributis, & ex *Apollinaristarum* officina prodeuntibus, si credimus *Hypatio* in sæpe laudata *Constantinopolitana* collatione, hoc loco non ago. Pauca *Areopagiticorum* proferre loca liceat, quorum primum in *Epistola IV. ad Cajum Monachum* habetur: *Jesus . . . ceteris hominibus substantialiter aggregatus est . . . in quantum est revera homo, secundum totam hominis substantiam κατ' ὅσιν ἄνθρωπος*. In Scholiis, quorum aliqua *Joannes Scythopolitanus* edidit, lucubravit alia *Maximus Martyr*, legere hæc est: „ *In hac autem dispensatione*, tamquam secundum totam hominis substantiam substantiatis homo dicitur . . . *Observa autem totam Epistolæ contextum*, quoniam est contra „ omnem hæresim, tam antiquam, quam novam. „ *De Ecclesiastica Hierarchia* cap. 111. n. 7. in fine legimus: *Perfectaque rerum nostratum assumptione, suarum nos participes efficiat*. Scholiastes ait: „ *Perfecta*. Nota, quid de Christo dicat, sive de perfecta ejus assumptione humanitatis, etiam contra *Apollinarium* „. Et capite IV. num. 3. §. 10. *Divino unguento Christus denotatur, ἐν τῇ κατ' ἡμᾶς ὀλίγῃ πρὸς ἀληθειαν ἰκανοποίησιν, ἢ totali & omnimoda secundum veritatem humanitatis assumptione*. Quæ verba animadvertenda proponuntur in Scholiis: „ *Nota autem, integram naturam humanam assumpsisse*, „ contra illos qui illum mentis expertem asserunt. “ *De Divinis Nominibus* capite 1. §. 4. ait Author: *se nobis πρὸς ἀληθειαν ὀλίγως, vere integre in una persona sua communicavit*. “ Nempe quod dicit *integre* (ut ait Scholiastes) est etiam contra *Apollinarium*: significat enim, ipsam assumpsisse hominem perfectum. “ Et capite 11. §. 9. *ὀλίγως ἢ ἀληθῶς, integre & vere nostram substantiam assumpserit*. Paria occurrunt plurima, quæ cum præcipuo *Apollinaristarum* hæreseos capite pugnant ex diametro.

Author prologi in eadem opera *Areopagitica*, qui nomen *S. Maximi* præfert in *Editione Corderiana*, sed parentem habet *Joannem Scythopolitanum*, ut infra dicendum, hanc

hanc impietatis Apollinarislicæ notam jam ejus ætate impactam his verbis amolitur: *Quin audent aliqui, inquit, hæreseos insimulare Divum Dionysium, cum prorsus non cognoscant, quæ sint hæreticorum. Si enim cum singulis, quæ in hæreticis damnata sunt, hujus dogmata conferrent, ab impiis istis multo magis distare cognovissent, quam verum lumen a tenebris. Quid enim dixerint de iis, quæ de sola adoranda Trinitate ab ipso theologicè exponuntur? Quid de uno Beatissima hujus Trinitatis Jesu-Christo, unigenito Dei Verbo, qui τῶν αἰώνων ἰσὺς ὁμοῦς, perfectè humana indui natura voluit? An non Ἰου-χρῖς ἱερῶν, animam intellectualem, & corpus terrenum nostro simile recensuit? Hæc sane qui tam diserte docet, tam perspicue profitetur, dici Apollinarista non potest.*

II. Guillelmi Cave in Historia Litteraria Scriptorum Ecclesiasticorum opinio fuerat, Operum de quibus agimus, authorem esse Apollinarium Antistitem Laodicenum, nempe Apollinarium filium, mutilatorem mentis in Jesu-Christo, Regni millenarii propugnato-rem. Laodicæ, quæ ad mare dicitur, in Patriarchatu Antiocheno gestas ab illo infulas, ostendit Lequienus in Oriente christiano. Verum re melius perpensa (inquit Cavæus)
 „ eruditus disquirendum relinquo, an non Apollinario patri potius, quam filio Areopa-
 „ gitica sint tribuenda? Certe filium, ut in aliis fidei articulis hæreticum, ita inter
 „ Millenii propugnatores recensent Veteres; qui tamen error, ut notavit olim S. Ma-
 „ ximus, in his libris liquido damnatur. Pater vero in fide sanus erat; nec de illo ali-
 „ ter loquuntur Veteres, nisi quod Socrates semel eum eadem cum filio hæresi involve-
 „ re videtur. “ Hæc satis essent, inquit ego, ut Arcopagita ab hæreticis Apollina-
 „ ristis haud prodiisse, liquido certoque constaret. Rem quippe luculentissime confirmat
 „ aperta Regni millenarii damnatio, quod Apollinaristæ heterodoxi propugnabant. Insi-
 „ gnem locum profero ex capite VII. de Ecclesiastica Hierarchia num. 1. §. 2. *Alii porro,*
 „ *nescio quo pacto ad terrenas cogitationes dilapsi dixerunt, presenti vitæ similem Bea-*
 „ *tis promissam esse sanctissimam beatissimamque sortem; cibosque vitæ variabili proprios*
 „ *eis, qui Angelis æquales sunt, nefarie applicuerunt. Sed absit ut umquam sanctus vir*
 „ *quispiam in istiusmodi errores incidat. Appositissimum refero Icholion quod sub nomine*
 „ *S. Maximi in Corderiana citata editione prostat: Beatissimamque.* Hæc ait insinuans,
 „ ut opinor, Papiam Hieropolis Asiæ Episcopum, qui Divi Joannis Evangelistæ tem-
 „ poribus floruit. Hic autem Papias Libro IV. Dominicarum suarum explanationum
 „ scripsit, fore in resurrectione voluptates, quæ percipiuntur ex cibis: in quod quidem
 „ dogma postmodum Apollinarius credidit, quod aliqui vocant *Annum millenarium.*
 „ *Quomodo igitur Scripta Sancti Dionysii possunt esse Apollinarii, uti aliqui delirant,*
 „ *cum hæc Apollinarium refutent?*

At illa Apollinario patri tribuenda censet Cavæus, *qui in fide sanus erat. Novit ipse tamen adversantem sibi Socratem. Is enim Libro II. Hist. Eccles. Capit. XLVI. ait: Laodiceæ & Syria duo erant viri, eodem nomine nuncupati, pater, & filius. Uterque enim Apollinaris dicebatur. Et Pater quidem Presbyteri gradum in Ecclesia obtinebat, Filius vero Lectoris officio fungebatur. . . Florebat una cum illis Epiphanius Sophista (Philosophus Gentilis) cui cum essent arctissimo amicitia vinculo conjuncti, omni studio eum fovebamus. Theodotus vero Laodicenus Episcopus, veritus ne assidua hominis consuetudine paulatim ad Gentilium superstitionem delaberentur, vetuit ne ad illum ventarent. At illi parvipendentes Episcopum, amicitiam Epiphaniæ constanter retinuerunt. Post hæc Georgius, successor Theodoti, ab Epiphaniæ consuetudine eos avellere conatus, cum id illis persuadere non potuisset, utrumque communionem multavit. Id factum Apollinaris filius contumelia loco duxit: & sophistica dicendi facultate fretus, novam ipse quoque hæresim condidit. . . Et initio quidem dicebant (uterque, pater, & filius) hominem absque anima a Deo Verbo assumptum esse in dispensatione Incarnationis. Postea vero tamquam penitentia ducti, ac pristinum emendantes errorem, adjecerunt animam quidem assumptam esse, sed quæ mentem non haberet: Deum autem Verbum mentis loco esse in homine assumptum. Errorem utrique Apollinario communem, patri & filio, diserte nar-
 „ rat Socrates. Quidni ita fuerit, cum ambo arctissimo amicitia vinculo conjungerentur*

Epi-

Epiphanio Sophistæ gentili, a quo dogmata Platonica edocti fuerint, quibus eorum hæresim superstructam fuisse, docentem supra audivimus Nemesium?

C A P U T IV.

Ante Constantinopolitanam anni 532. collationem noti erant libri Areopagitici, quos Joannes Scythopolitanus illustravit Scholiis, vindicavitque ab hæreseos nota. Quis ille fuerit? Eodem tempore laudavit eos Ephraemius, Patriarcha Antiochenus.

I. Anastasius Bibliothecarius in Epistola ad Regem Carolum Calvum de sua latina, quam adornavit, translatione Scholiorum in Areopagitica, sic ait: *Ipsorum autem Scholiorum, quæcumque in calce sui signum vivifica Crucis habent, a Beato Maximo Confessore & Monaco inventa narrantur: cetera S. Joannis Scythopolitani Antistitis esse narrantur.* Quæ tamen in Libris Dionysii ab anno 1562. inclusive editis (admonente Usserio Armachano apud Cavæum, & Lequienam locis citatis) simul confusa sunt Joannis, & Maximi Scholia: quæ non in antiquioribus solum, quæ Cyparissiotæ tempore scerebantur, editionibus fuerunt distincta, sed etiam in utroque quo usus Morellius Codice; in quorum altero ad marginem apposita sunt Joannis Scythopolitani sine nomine Scholia: in altero vero fortissimè, post absolutum textum integrum Dionysii, nomine Maximi insignita scholia; eo breviora, quod ab amplioribus Joannis, cum quibus ea conjunxit Morellius, separata fuerant. "Obiter animadvertite, non ipsa Areopagitæ opera, sed scholia ab Anastasio Bibliothecario latine translata fuisse, ut contra Vossium differit Labbeus. Ipsum consule.

II. Joannem urbis Scythopoleos in Palæstina Antistitem, qui sedem illam anno circiter 496. conscendit, recenset Lequienus in ejus Ecclesiæ Tabulis in Oriente christiano. Apud Photium Codice cxxxii. legimus excerpta Epistolæ Synodicæ, quam Sophronius Patriarcha Hierosolymitanus dedit ad Honorium Papam adversus Monothelitas: in eaque *Beatus Joannes Antistes Scythopolitanus memoratur, qui docte & pie de Synodo Calchedonensi scripsit*, Synodus illa anno 431. celebrata est. Fato functus anno 518. jam fuerat, cum eodem anno Scythopolitanam Ecclesiam regeret Theodosius.

Recenset idem Photius Codice xcvi. libros duodecim *Joannis Scythopolitani Scholastici adversus Ecclesiæ desertores, Eutychem, & Dioscorum, ejusdemque sectæ affectas, qui in duabus naturis prædicare Christum recusabant*: notatque, ipsum Joannem in suis libris præcipue insequi *Basilium Cilicem Nestorianum*, quem anno circiter 517. vita mortali migrasse, animadvertunt Bibliographi. Dubium vero, an iste fuerit idem cum Joanne Episcopo Scythopoleos? Imo diversus videtur, idemque cum illo, quem Cyrillus Scythopolitanus in Vita S. Sabæ his verbis repræsentat apud Lequienum in Theodosio Episcopo, laudati Joannis Successore: *Erat porro quidam Scythopoli Scholasticus Joannes, Expellente filius, vir bonus & animo illuminatus*. Hunc a Basilio Cilice multis scriptis exagitatam, satis indicat Photius Codice cvii. *Lectus est*, inquit, *liber Basilii Presbyteri Cilicis adversus Joannem Scythopolitanum, cui & Causidici nomen*. Vitam ergo adhuc agebat hic Joannes Scholasticus Scythopolitanus sub Theodosio ejusdem urbis Episcopo, quem adnotavimus sedem eandem anno 518. conscendisse.

Hunc potius Joannem Scholasticum, quam priorem Scythopoleos Antistitem lucubrante Scholia in Opera Areopagitica, gravem ingerunt conjecturam nonnulla Scholiorum loca, animadversione dignissima. In Scholio ad Caput vii. de Cœlesti Hierarchia §. 3. hæc habentur: „*In cœlum*. Nota contra Basilianos, sive Nestorianos, Jesum Christum „*ut hominem in cœlos assumptum, ipsum etiam Dominum omnium spirituum, & Regem gloriæ existere* . „*Et ad caput vii. de Ecclesiastica Hierarchia num. 3. §. 7. „Et sanctam illam*. Intelligit sanctam illam confessionem, *Tu es Christus filius Dei vivi*; quod notandum est contra Basilianos, & Nestorianos, & Paulianistas, & similes. „*Atqui nusquam alibi reperias (optima Lequieni animadversio est) Nestorianos*

appellari *Basilianos*. Hæc autem appellatio ab alio Authore indita eis esse non potuit, præterquam a Joanne Scythopolitano, qui variis scriptis a *Basilio Cilice Antiochena Ecclesia Presbytero* lacessitus, eundem *Basilium*, tamquam versutissimum *Nestoriana impietatis propagatorem*, antirrhæticis dissertationibus traduxerat; veluti narrat *Photius in Bibliotheca Codicibus* xcv. & cvl.

Jamvero sive Scholiorum in *Areopagitica* Author fuerit *Joannes Scythopolitanus Antistes*, sive *Joannes alter Scythopolitanus Scholasticus & Causidicus* (qua in re non adeo constans videtur sæpe laudatus *Lequienus*) plura colligere prorsum est. 1. Eadem opera ante *Constantinopolitanam* anni 532. collationem, tum hæreticis hominibus, tum orthodoxis nota fuisse. 2. Eadem ab Hæreticis adhibita contra fidem Catholicam: deque illis inter Orthodoxos dubitasse nonnullos, non potius *Apollinaristarum* factus essent. 3. Seculo tamen sexto iucunte, vel etiam quinto vergente ad finem, Scholiis suis *Areopagitica* illustrasse *Joannem Scythopolitanum*; eadem etiam eripuisse *Apollinaristis hæreticis*, tamquam authoribus; ac data occasione demonstrasse, quantum dogmata in eisdem contenta differrent a veteri qualibet hæresi, ac nova maxime *Monophysitarum* seu *Eutychianorum*.

III. Eodem tempore florebat *Ephræmius*, pluribus pro synodo *Calchedonensi* scriptis editis clarus, quæ *Photius* recenset *Codicibus* ccxxviii. & sequente. Rexit etiam *Antiochenam* sedem ab anno 527. ad annum 545. ut calculos subducunt *Lequienus* in *Oriente Christiano*, & *Boschius* de *Patriarchis Antiochenis* Tomo IV. *Julii* inter *Acta Sanctorum*. *Areopagitica* opera laudat ille, utiturque testimonio ex libro de *Divinis Nominibus* desumpto. Verba ejus sunt apud *Photium* *Codice* ccxxxix. juxta versionem *Andree Schoti*: *Et unam personam, hoc est Verbi incarnati hypostasim pronunciamus. Quandoquidem simplicem ponit Jesum Divus Dionysius Areopagita* (in libro de *Divinis Nominibus*) & de *hypostatica* quidem *unione* justè contra pietatem compositum dicitur; impositum vero dicere nemo audeat præter *Apollinarium*. Vitiosam corrige translationem: *Quoniam & simplex Jesus componebatur, ἀπλὸς Ἰησοῦς συντεταθὲν, secundum sanctum Areopagitam Dionysium. Etenim de unione secundum hypostasim, justè ab ipsa pietate compositum dicitur, τὸς ἰσοθεῖας τὸ συντεταθὲν: substantiam autem compositam, συντεταθὲν δι' ἰσῆας, nemo dicere ausus est præter Apollinarium.*

C A P U T V.

De alio *Areopagiticorum Scholiaste*, *Dionysio Alexandrino*, inquiritur. An eadem, qua *Joannes Scythopolitanus* lucubravit, *Dionysius Alexandrini* nomine prenotata scholia fuerint: Quis ille *Dionysius Alexandrinus*? *Magno Dionysio* *Alexandriae Episcopo* perperam ipsa *Areopagitica* opera tribuenda conjicit *Joannes Philippus Baraterius*.

I. NON pauci *Areopagiticorum* operum Scholiastæ, nomine suppresso, memorantur in Scholiis quæ *S. Maximo* tribuuntur in *Editione Corderiana*, qua utor. Ad caput xi. de *Divinis Nominibus* §. 1. hæc habentur: *Ad integram unitatem*. *Integram*, unitatem aliqui quidem intellexerunt simplicem atque individuum rerum causam, ad quam omnia conversa sunt, ut quæ in ipsa consistant: alii vero compagem universi ex elementis diversæ naturæ contemperatam. “ Inter eos, honoris causa, nomine proprio vocat *Magnum Dionysium*, *Alexandriæ Episcopum*, & *Oratorem*, ad caput v. de *Cælesti Hierarchia*: „ *Cælestes essentias*. Cur porro, cum *Ecclesia* tradat, omnes Sanctos *Angelos* unius esse substantiæ, *Divus Dionysius* multas virtutes nominat? *Magnus* ille *Dionysius*, *Alexandriæ Episcopus* & *Orator*, in Scholiis a se in *B. Dionysium* sibi cognominem concinnatis, notat &c. “

Petrus Halloixius quæstione 11. de *Vita & Operibus S. Dionysii Areopagite* animadvertendum proponit: non dicere *S. Maximum*, eum scripsisse in *Dionysium Areopagitam*;

giam, sed in Dionysium sibi cognominem: tales autem fuisse multos, Dionysium Corinthiorum Episcopum, & Dionysium Papam Romanum: adeoque certo dici non posse, loqui Maximum de Areopagita, ac non potius de Corinthio. Si enim, inquit ille, *Areopagitam intellexisset, potius, ut fert Scriptorum consuetudo, sic locutus fuisset: In Notis, quas scripsit in hunc ipsum Dionysium: agebat enim sum de Dionysio Areopagita.* Verum enim vero hæc Areopagitam utroque modo nominari potuisse, Scriptorum consuetudo ferre videtur. Ad hæc, par est loquendi modus, quo utitur Anastasius Sinaita, qui eodem de argumento agit in *Odwyâ* capite XXI. Rursus, inquit, cum *Ecclesia doceat, unam esse Angelorum substantiam; idem Divinus & Apostolicus Dionysius nominat supernas virtutes multas substantias. At Magnus Dionysius Alexandrinus, ex Rerborum numero Episcopus factus, in Scholiis qua scripsit in sibi cognominem Dionysium, hæc habet &c.* Eadem fere sunt verba Anastasii, & Maximi: quo tamen loco cognominis ille Dionysius intelligi sine dubio videtur Areopagita. Rem ponit extra controversiam Joannes Cypariffiota, cognomento Sapiens. Decades ejus de Theologia Symbolica habentur Tomo XXI. Lugdunensis Bibliothecæ Patrum. Decade prima capite 1. cum Areopagiticam sententiam ex Epistola ad Titum protulisset, *Hoc dictum, addit, Sanctus Maximus, & Dionysius Alexandrinus annotarunt.* Aliam sententiam ex eadem Areopagitæ epistola cum adduxisset Decade secunda capite 11. *Alter, inquit, Dionysius (Alexandrinus) hæc edisserens ait &c.*

II. Uterius Armachanus in Observationibus Mss. ut citat Lequienus, vel ut citatio est Jo. Alberti Fabricii Libro V. Biblioth. Græcæ capite 1. numero 6. in Dissertatione de Dionysio, quam H. Warthonus edidit ad calcem Libri de Scripturis vernaculis, putat Joanni Scythopolitano reddenda esse Scholia, quæ Dionysio Alexandrino perperam attributa erant. *Quod ex sententia, inquit, a Cypariffiota ex Dionysii scholiis citata patet: quæ in Scholiis istis totidem verbis reperitur, ut liquet ex latina translatione Scholiorum Scythopolitani, a Roberto Lincolnienfi Episcopo facta, & in Bibliotheca Collegii Corporis Christi apud Oxonienses asserta.* At mirum, inquit ego, maxime fuerit, Anastasium Sinaitam, qui sexto seculo vitam agebat, eamque ut summum ad initia seculi septimi tradidit, ut Bollandi Continuatores notant ad diem xx. Aprilis, Scholia ignorasse Joannis Scythopolitani ejusdem seculi sexti scriptoris, eademque Dionysio Alexandrino tribuisse! Equidem loca duo, quæ Cypariffiota profert capite 1. Decadis primæ & capite 11. Decadis secundæ sub nomine Dionysii Alexandrini, totidem verbis reperiuntur in Scholiis, quæ sub nomine S. Maximi prodierunt: & miratio sobit major, Joannis Scythopolitani nomen deleri oblivione potuisse, ejusque loco substitui *Magnum Dionysium Alexandrinum Episcopum & oratorem!*

An fortasse locum habeat conjectura, Scholia in Areopagitam adornata fuisse & a Dionysio quodam Alexandrino, & a Joanne Scythopolitano: & hunc pleraque, quæ prior antea scripserat, sua fecisse; ut potius e contra? Pro certo ac indubitato tamen illud habendum existimo, *Magnum* illum, quem vocant *Dionysium Alexandrinum Episcopum & Oratorem*, non esse Dionysium, cognomento Magnum, qui seculo Ecclesiæ tertio Sædem Alexandrinam tenuit. Cum enim Joannes Scythopolitanus in Prologo ad Opera Areopagitica ad eam responderet adversariorum objectionem: *quod nec Eusebius Pamphili, nec Origenes Scriptorum Dionysii (Areopagitæ) meminissent; sine dubio (ut ait Halloixius) si scivisset Dionysium Alexandrinum, Origeni æqualem, & Eusebio superiorem, conscripisset Scholia in Areopagitam, nullo modo reticisset: sed ejus autoritate, scriptisque ab eo Scholiis adversantium ora obturasse.* Consentit Joannes Pearsonius in Vindiciis Ignatianis Parte I. capite x. *Hunc quidem Dionysium, inquit, quem in *Πρώτων* indigitat Maximus (& ante ipsum Anastasius Sinaita) haud credo fuisse Alexandrinum Episcopum tertii seculi, quem optimum Oratorem quidem fuisse agnosco: sed in Areopagitica scripsisse scholia non puto.* Putat vero, satis vetustum fuisse Authorem: an priorem Scythopolitano, an sequiorem, ignotum mihi. At Maximus, & Sinaita habent: μέγας Διονύσιος, ὁ Ἀλεξανδρινός Ἐπίσκοπος, ὁ ἀπὸ πρώτων, *Magnum Dionysium,*

sus, Alexandria Episcopus, e Rethoribus. An ergo cum nobili illo celebratoque Alexandrino Episcopo confuderint alium quempiam Dionysium Alexandrinum, Oratorem, & Areopagiticorum scholiam?

II. Nolim ego de tabula manum ante subducere, quam peculiarem Jo. Philippi Baraterii sententiam enarro, ac paucis refello. Is inter *Dissertationes* adjunctas Operi, quod inscriptum, *Disquisitio Chronologica de Successione antiquissima Episcoporum Romanorum &c.* typis Ultrajectinis an. 1740. edidit, nonnullas profert conjecturas, quæ ipsa Areopagitica opera laudato Magno Dionysio, Alexandrinæ Ecclesiæ Episcopo, tribuenda suadeat. Peto mihi concedi, inquit ille, Dionysium aliquem authorem horum esse, cum omnes Codices, omnes citationes Dionysio hæc opera tribuant. Atqui Dionysius iste (pergit) jam sexto, jam quinto, imo & quarto seculo citatur: ergo prior est. Atqui rursus primis quatuor seculis, imo & seculo sexto, & ultra, alii Dionysii non fuerunt, vel eruditione, vel alio nomine noti, præter Areopagitam, Corinthium, & Alexandrinum. Sed noster, sane eruditus, non est Areopagita: quod ab aliis ad oculum demonstratum est. Neque est Corinthius, tum quod Corinthius præter-quasdam epistolas veteribus recensitas, nihil scripsisse memoretur, tum ob alias multas rationes: ergo est Alexandrinus. Hæc Baraterii sententia: in qua tamen primum, quod sibi dari postulat hic Author, non ita facile concesserint, qui opera, vulgo Areopagitica, Dionysio Areopagitz tribuenda pernegat. Hypatius Ephesinus, & alii Catholici Antistites in Collatione Constantinopolitana contendebant, eadem opera ab Hæreticis Dionysio, eidemque Areopagitz, supposita fuisse. Neque præterea satis constat, seculo præsertim quarto eadem nota ac vulgata fuisse opera, atque demum ab ejus ævi scriptoribus laudata: unde an ætate prior fuerit Author Areopagiticorum, non demonstrat, non evincit Baraterius.

Inanes futilesque, ut puto, addit ille conjecturas, quæ Magno Alexandrino Dionysio laudata adjudicet opera. Legenda jubet Fragmenta epistolarum ejus ad Germanum apud Eusebium Libro VII. cap. xi. in quibus ait, & *Timothei & Caji* mentionem fieri: ac si idem sit *Timotheus*, idem *Cajus*, quibus epistolas aliquas & libros nuncupat ac scribit author Areopagiticorum. Lubricum, ac elumbe quis non videat argumentum? Styli demum consonantiam in prolixo Fragmento *πρι πιστως, de Natura*, quod affert Eusebius Libro XIV. de Præparatione Evangelica capite xxiii. profert ille: *Stylum* nempe, ut in Areopagiticis, *intricatum admodum, & obscurum, atque compositis, ampullatisque vocibus plenum*. At simile quidpiam nihil ego video, nihil videant eruditiores. Commenta Philosophorum ibidem Alexandrinus Dionysius refert: quorum alii *Universum infinitum esse putabant, ortu carere, nec ullo providentiæ consilio regi*. Atomus alii *invexere, incorrupta quadam exigua corpuscula, numeroque infinita, unaque spatiam aliquod vacuum, nec aliis finibus circumscriptum*. Hinc dum casu propter impetus perturbationem alia cum aliis concurrunt, ac propter multiplicem figuram inter sese commiscuntur, hic mundus, imo mundi etiam infiniti facti sunt. Quid heic intricatum, quid obscurum, quænam verba composita & ampullata? Pergit vero Dionysius capite xxiv. xxv. xxvi. & xxviii. hæc vana commenta simpliciter, claro, didascalico stylo expendere, ac refutare.

C A P U T VI.

Colligitur, Areopagitica Opera perperam Gregorio Magno Romano Pontifici attribui. Neque illorum author est latinus quispiam homo: neque Ægyptius: sed Græcus, ex Achaja ut videtur.

I. **S**ingularem, quæ sibi infederat, de Authore Areopagiticorum opinionem datis litteris ad Guillelmum Cave his verbis significavit Henricus Dodwellus, quæ habentur in ejusdem Cavei Historia Litteraria. 1. Dubium esse, annon Dionysius, quem in Collatione anno 532. habita Constantinopoli citabant Severiani pro *una natura*, alius fuerit ab

ab eo, cujus opera habemus hodie. 2. Contentioso illo seculo non defuisse Catholicos, forsitan ipsum Gregorium postea Romanorum Pontificem, qui diu Constantinopoli vixerat, qui Dionysium Catholicum confingerent, quem pro una hypostasi, aliique quibusdam controversiis tunc temporis agitatis, Orientalibus opponerent. 3. Hinc vero hæc opera in Romanæ Ecclesiæ scriniis reposita, teste Scholiaste in Prologo: & a Gregorio Papa primum diserte producta. 4. Suspicionem exinde augeri, ut habet idem Dodwellus in Libro de Sacerdotio Laicorum capite VIII. §. 3. quod Areopagita Romanorum potius, quam Græcorum mores, id adnotante Maximo in Scholiis, enarravit: quod quidem ab homine græco, gente nimirum & lingua, fieri ægre admodum probabile est.

Nutat quaquaversum, ac rimas agit insolens hæc Dodwelliana opinatio. Alium non esse Dionysium, quem citant Severiani, ab eo Dionysio, cujus Opera vulgo Areopagitica hodie habemus, certo evinci potest ex iis, quæ proferebant Severiani testimonia; totidem enim verbis reperiuntur eadem in operibus, quæ supersunt, Dionysio Areopagitz tributa. Loca nonnulla indicavimus Capite I. in calce: alium Capite IV. protulimus ex Ephræmio: plura dabimus infra.

Quid est vero, quod Areopagiticorum Authorem suspicetur Dodwellus hominem latinum quempiam, ac forsitan ipsummet Gregorium, qui diu Constantinopoli vixerat? Jussus a Pelagio II. migravit Constantinopolim, Apocripharii munere defuncturus Gregorius, anno 578. aut insequente: Romanamque rediit ille anno circiter 585. Utramque epocham definiunt Ascetæ Sammaræi in ejusdem Gregorii Papæ Vita capite v. ac nos etiam expendimus & constituimus in Monumentis Aquilejensibus capite xxvi. num. 4. Jamvero notum compertumque fecimus, seculi sexti initio, vel etiam seculo quinto cadente, nota fuisse opera Areopagitica, eademque laudata in collatione Constantinopolitana, & ab Ephræmio Patriarcha Antiocheno memorata, & illustrata Scholiis a Joanne Scythopolitano; ut insana sine dubio opinatio illa sit, vel eadem Gregorio attribuere velut authori, vel ab hominibus latinis proculsa adferere eo tempore, quo idem Gregorius Constantinopoli morabatur.

An ipsius præterea Sanctissimi Gregorii probitas pateretur, ut opera, quæ ipse confinxerit, aut ipsis consingendis ansam & opem præbuerit, sub nomine Dionysii Areopagitz laudaret? Laudat ea vero Homilia xxxiv. in Lucam: *Fertur*, inquit, *Dionysius Areopagita, antiquus & venerabilis Pater, dicere quod ex minoribus Angelorum agminibus foras ad explendum ministerium, vel visibiliter, vel invisibiliter mittantur*. Hæc allegatio Gregorii jam tum vulgata fuisse evincit Opera sub nomine Dionysii Areopagitz, quæ præ manibus omnium forent. Sed attamen sanctissimum Pontificem de illorum saltem authore dubium hæsisse, reponunt plerique: quod si placeat, per me licet; quamquam hæsitacionem ejus, quam significat verbum *fertur*, non ad Authorem ejusque opera, sed ad doctrinam in libro de Cœlesti Hierarchia contentam, quam in ipso fonte expendere forte Gregorio non vacabat, referri posse, Docti Viri interpretantur: quam ego intactam hoc loco relinquo quæstionem.

Accedit demum, & ipsa ætate Scythopolitani, tot scilicet ante Constantinopolitanum Gregorii iter annis, in Archivis Romanæ Ecclesiæ existisse Opera, quæ Areopagitica dicuntur. Qua de re fidem Petri cujusdam Romani Diaconi allegat ipse Scythopolitanus in Prologo: *Quidam vero, inquit, Diaconus Romanus, nomine Petrus, narravit mihi, omnia Divi Dionysii opera Roma in Sacrorum Scriptorum Bibliotheca reposita servari*. Sonoram fabellam Joanni Scythopolitano cecinisse Petrum illum Diaconum, putat Lequienus; quandoquidem sexto seculo jam affecto (ait ille) Gregorius Magnus ex auditu solo illa extare noverat: profertque locum ejus jam allatum ex Homilia xxxiv. in Lucam. At locum illum satis non esse, ut pro fabella habeatur Petri illius Diaconi Romani narratio, adnotavimus.

II. Areopagiticorum Author, inquit Dodwellus, *Romanorum potius, quam Græcorum mores, id etiam ipso Maximo adnotante in Scholiis, enarrat*. Locum Maximi afferre satis fuerit, qui habetur in Scholiis ad caput iv. de Ecclesiastica Hierarchia num. 2.

„ Pro-

„ *Proponunt*. Hoc est secundum consuetudinem, quæ Romæ viget: illic enim septem
 „ soli Diaconi altari serviunt, quos hic arbitror *selektos* appellari. “ Latinum ergo si
 exinde concludas, fuisse Authorem Areopagiticorum, toto aberras ostio. Quidni enim
 Græcus homo, qui Ritus liturgicos, aliosque Ecclesiasticos aggreditur data opera expla-
 nandos, non poterit, vel etiam non debuerit ritus eos exponere, quos in Occidentali
 & Romana Ecclesia adhiberi, facillimo negotio nosse poterat? Frequentes sunt latini
 Scriptores, vetusti ac recentes, qui idem argumentum pertractantes, & latinos ritus de-
 clarant, & græcos, aliosque.

Plura addocit argumenta Lequienus loco citato, ut Atticum fuisse illum scriptorem
 evincat. Atticismis opera ejus scaterere, Joannes Scythopolitanus, aliique Græci observa-
 runt. In Notis ad caput vii. de Cœlesti Hierarchia pag. 90. edit. Corder. hæc habentur:
*Nemo solacismum suspicatur . . . Atticorum enim est, participia masculina femininis
 conjungere*. Ipsum vocat Michael Syngelus in ejusdem encomio *Atticizantium atti-
 cissimum, & grammaticorum peritissimum*. Hinc vero conjicit laudatus Lequienus, Ro-
 manorum ritus ab eo sæpe describi; propterea quod cum Ecclesiæ Achajæ, Thesaliæ,
 & Illyrici ab ipso Apostolorum ævo additæ essent Romano Primati, Romanæ Ecclesiæ
 cæremonias aliquot usurpabant, quas alii græci ritus & idiomatis non haberent. Hanc
 peculiarem Romanæ Ecclesiæ curam in prædictas Provincias ex eo colligit laudatus Author
 in Orientis Christiani Diocesi Illyrica num. 4. quod earum Ecclesiarum fundator ac in-
 stitutor Paulus, cum Romam subinde profectus esset, ibique martyrio functus, eas de-
 dit Romanæ Ecclesiæ administrandas. “ *Quamobrem aliquandiu ab ejus obitu, orta in
 „ Corinthiorum Ecclesia (sub qua Athenæ) contentione de iis, quos Episcoporum seu
 „ Presbyterorum gradu movendos ducebant, causam Romanæ Sedi detulerunt, apud
 „ quam judicaretur & finiretur. Clementis Papæ primi epistola existat, quam Ecclesiæ
 „ suæ nomine ad Corinthios de illo negotio scribit. Huc quoque spectat, quod Hege-
 „ sippus apud Eusebium Libro IV. Historiæ Ecclesiast. capite xxii. memorabat, se Ro-
 „ mam cum Primo Corinthiorum Antistite navigasse . . . Navigabat illuc Primus ob
 „ negotia Ecclesiæ suæ urgentissima. Dionysius, Primi successor, Soteri Papæ data epi-
 „ stola significavit, illam Clementis ad Corinthios suos epistolam statis temporibus apud
 „ se legi solitam; quin illam pariter, quam Soter quoque Papa sibi scripserat. “ Græ-
 cus ergo homo, & ex Achaja, vel Atheniensis, ut videtur, cum fuerit Areopagitico-
 rum author, mirum esse non debet, ritus aliquos Ecclesiæ Romanæ suis in operibus
 ipsum explanasse.*

Pergit Lequienus in Dissertatione. II. Damascenica sic differere: „ Sacram unctio-
 „ nem, quam nos *Confirmationem* appellamus, non a Presbyteris fieri concedit, ceu qui
 „ perficiendi potestate careant, sed a Pontifice: *ἐν τῷ ἱεράρχῳ αὐτὸν ἀράγου*, illum
 „ (baptizatum) *ad Pontificem ducunt, qui divinitus sacro oleo vinum consignans &c.*
 „ Capite 11. de Eccl. Hierarchia num. 2. §. 7. Qui locus argumento erit, larvatum
 „ hunc Dionysium non fuisse Alexandrinæ Ecclesiæ obnoxium; in qua penes etiam Pre-
 „ sbyteros jam olim esset hujus unktionis peragendæ officium. “ Hæc nimirum dicta
 sunt contra Paschasium Quesnellium, & Joannem Bonam, de quibus infra: conjecturam-
 que confirmant de Authoris patria & Ecclesia, Romanæ Ecclesiæ subjecta. Quamquam
 Theologi Viri animadvertunt, allato loco ordinarium Confirmationis ministrum indigita-
 ri: ipsumque Scriptorem alibi Presbyterum simplicem agnovisse Ministrum extraordina-
 rium, ut apud Græcos in more positum est. Locum afferunt ex capite v. de Ecclesiastica
 Hierarchia num. 1. §. 5. ubi Pontificem esse primum in ordine Hierarchico, ab eo-
 que sacram omnem potestatem ad inferiores promanare cum probet, sic deinceps ait:
*Licet enim Sacerdotibus veneranda quadam Sacramenta conficiantur, numquam tamen Sa-
 cerdos divinam illam regenerationem (seu baptismum) sine divinis illo unguento con-
 summabit.* Quod unguentum sine dubio consecrat Pontifex: an etiam illud ipse semper
 adhibeat, baptizatos consignando? Ita sane Pachimeres, Dionysii Paraphrastes: non ita
 Attudius; qui baptizatum eo loci ab ipso simplici Sacerdote inungendum intelligi arbitratur.

C A P U T VII.

Ab hereticis Monophysitis seu Eutychnianis Areopagitica opera non prodiisse, velut auctoribus, argumenta plura suadent: vulgata Dionysii Areopagite vetusta prænotatio: Areopagitica dogmata ab orthodoxis Patribus contra Eutychnianos, & Monobelitas adhibita: suspicio quidem apud aliquos de Authore Apollinariſta, apud neminem de Monophysita. Adduntur testimonia plura in eisdem libris contenta, quæ Eutychnianis erroribus adverſantur.

I. HÆCtenus leviora differuimus, quæ nulla tamen prætermitti ratione potuere, ut inoffenso pede ad graviora adſurgeremus. Num Eutychnianus homo fuerit Author Areopagiticorum, quæſtio eſt, quam celebrem fecit Doctiſſimus Vir Michael Lequienus Ordinis Prædicatorum, erudiſſimis editis operibus clariffimus. In Diſſertatione Damascenica II. num. 11. & ſeqq. oſtendere pro virili ſua nititur, errores Monophyſitarum, ſive Eutychnianorum, ſive Dioſcoritarum, ſive Acephalorum ac Severianorum in Areopagiticis libris contineri: ſuſpicaturque num. 16. eorundem authorem fuiſſe, Petrum Cnaphæum ſeu Fullonem, Eccleſiæ Antiochenæ tyrannum, aut alium quemlibet partium ejus & conſiliorum ſocium. Id ſaltem argumentis Lequieni evinci contendit Matorinus Veyſſiere la Croze in opere Gallico Hagæ Comitum anno 1739. typis edito, quod inſcribitur, *Hiſtoire du Chriſtianisme d'Ethiopie & d'Armenie*: ut Areopagitica quinto Eccleſiæ ſeculo elucubraverit Scriptor, qui commentum Apollinarii temperaverit, præformaveritque hæreſim Monophyſitarum; ac iſte fuerit Syneſius Epicoſopus Ptolemaidis; Mihi nemo vitio vertat, nimiquæ audaciæ haud me notet, ſi maxime pugnam cum Lequieno Doctiſſimo Viro committere audeam, quem a facie novi dum anno 1722. degerem Pariſiis, quemve me docentem ac eruditis colloquiis beantem sæpe audivi. Sed & ipſius Crozei opinatio refellenda mihi eſt.

Præſto ſunt argumenta plura, quæ Authoris Areopagiticorum orthodoxiam vendicem: ac præſto mihi ſunt graviffima, ut puto, reſponſa, quibus oppoſita argumenta infirmari poſſunt, ac etiam elidi. Ipſa occurrit primo prænotatio *Dionysii Areopagite*, ſub cujus nomine vetuſti Orthodoxi Patres Areopagitica laudabant: quod argumento eſt, eorundem Authorem fuiſſe illis, ſin minus Apoſtolicum Virum, ſancti Pauli diſcipulum, orthodoxum certe, ac nulla hæreſeos nota infamem. Allegantem ſub Dionysii Areopagite nomine testimonia ex iis libris deprompta jam audivimus Ephræmum, Patriarcham Antiochenum. Imo Dionysio Areopagite vendicavit eadem opera (qua de re judicium ego non profero) Joannes Schythopolitanus ſexto ſeculo ineunte, vel cadente ſuperiore. Andreas Cæſarienſis, in Cappadocia Epicoſopus, quem eodem circiter tempore floruiſſe Bibliographi notant, in Commentario in Apocalypſim capite x. ubi de ſenis aliis quatuor animalium agitur, ita *Magno Dionysio* (Areopagite) viſum admonet: ipſumque non ſemel alibi laudat in eodem opere. Jobius Monachus, ſeculi ſexti, ut videtur, Scriptor, novem libros edidit *de Verbo incarnato*, quos Photius recenſet Codice ccxxii. Hæc habentur vero Lib. VI. num. 22. „ Quamobrem etiam ineffabilium enarrator „ (Paulus Apoſtolus I. Corint. xiiii. v. 9.) clamat: *Ex parte cognoviſimus, & ex „ parte prophetaviſimus: cum autem venerit quod perfectum eſt, & evacuabitur quod ex „ parte &c.* Hujusque germanus diſcipulus, ſapiens ille Dionysius, hæc ipſa iſdem pro „ pedum teſtata verbis reliquit; maxime ubi de perfecto atque uno agit, „ ſcilicet capite xiiii. de Divinis Nominibus. Anaſtaſii Sinaitæ aliquot jam loca protulimus: afferunt alii plura. Leontium denique Byzantinum memoro, qui Libro II. contra Nellorianos & Eutychnianos, *paſſibile & corruptibile corpus Chriſti* probat ante reſurrectionem, Dionysii Areopagite verbis allegatis ex Libro de Divinis Nominibus. At ipſis laudare hæc opera ſub Areopagite nomine, perinde erat ac Virum orthodoxia ac fide integra eximium allegare.

Ejus-

Ejusdem testimonia cum Hæretici, Eutychiani, & Monothelitæ, proferrent; Scriptorem opponere Orthodoxis existimabant, qui nullius ob hæreseos suspensionem rejiciendus foret. Sed abuti doctrina ejus Eutychianos & Monothelitas, ostendebant orthodoxi Patres: ipsosque premebant autoritate ejusdem Authoris, veluti catholicæ fidei luculentissimi testis. An hodie ergo tot in Operibus ejus innotescant errores, quos videre datum non fuit vetustis illis Patribus in acerrimis illis, quæ agitabantur, de una natura deque una voluntate controversiis? Patres quamplures memoravimus, qui sexto seculo floruerunt, & Areopagiticorum autoritate Monophysitas infecuti sunt. Insequenti seculo septimo acta contra Monothelitas paucis refero. Lateranensè concilium sub Martino I. Papa anno 649. celebratum est adversum Monothelitas, Eutychianorum propaginem. Areopagitica testimonia pro fide duarum in Christo voluntatum & actionum, proque impio dogmate adverso, ab Orthodoxis Patribus & ab Hæreticis prolata leguntur non pauca. At Hæretici quidem corrupta loca allegabant: fraudem eorum evincebant Orthodoxi, *Codicem Sancti Dionysii Episcopi Atheniensis ex Bibliotheca Sedis Apostolicæ* proferentes: eorumque dogma, quo unam constituere voluntatem & actionem nitentur, genuinis textibus ex Codice illo desumptis convellebant. Idem quoque in Œcumenica Synodo sexta sub Agathone Papa anno 680. præstitum, ut cuique innotescere facile potest, qui quartam, & octavam, & undecimam Actiones expendat. Vitam agebat hoc eodem seculo S. Maximus, Constantinopolitanus Monachus, Martyrio pro fide clarus, qui prædicta Areopagitica opera brevibus illustravit scholiis: florebatque Sophronius, qui sedem Hierosolymitanam anno circiter 633. tenere cœpit, ac Dionysii Areopagitæ testimoniis Monothelitas insequeretur. Hæc satis. Quorsum vero hæc omnia? Ut nempe liquido innotescat, pro Orthodoxo Areopagiticorum Authorem habuisse Patres illos, quos memoravimus seculi septimi, & sexti, ac fortasse quinti: eosdemque orthodoxia & sublimitate doctrinæ ejus facillime induci potuisse, ut etiam germana illa, (diligentiore indagine, si placet, prætermittitur,) Apostolici Viri Dionysii Areopagitæ, sub cujus nomine ferebantur, opera nihil hæsitantes crederent.

Ac dignissima profecto animadversione res est, incidere quidem suspensionem de Authore Apollinarista apud nonnullos Catholicos potuisse, qui ab hæreticis deprompta ex libris Areopagiticis testimonia minus primo aspectu intelligebant, numquam vero de Authore Monophysita, seu Eutychiano. Cum prolata a Severianis in collatione Constantinopolitana nonnullas *testificationes* Dionysii Areopagitæ, ac veterum aliorum Patrum, rejecisset veluti *falsas* Hypatius Ephesinus Antistes: *Quid ergo suspicamini*, reposuerunt Severiani, *quia nos eas falsavimus?* Non illis, neque ceteris Monophysitis crimen falsi impeerunt Orthodoxi, sed antiquis Hæreticis Apollinaristis: *Vos non suspicamur*, inquietantes, *sed antiquos hæreticos Apollinaristas*. Hac in re deceptum quidem Hypatium cum collegis, Capite III. ostendimus: at notum fit compertumque, nullam Episcopis orthodoxis tum temporis insedisse suspensionem de impostura, quam Monophysitæ seu Eutychiani fecerint.

Ab hæreseos nota Authorem Areopagiticorum vindicat Joannes Scythopolitanus: sed ipsum ab una Apollinaristarum impietate vindicatum invenimus, quin ullum indicium pateat Eutychiani erroris, cujus ille insimulatus aliquando fuerit. Verba ejus sunt: *Quid enim dixerint* (qui fidem Authoris in controversiam vocant) *de iis quæ de sola adoranda Trinitate ab ipso theologicè exponuntur? Quid de uno Beatissima hujus Trinitatis Jesu-Christo, unigenito Dei Verbo, qui perfecte humana indui natura voluit? Annon animam intellectualem, & corpus terrenum nostro simile recensuit? Cetera plura se in Scholiis pro occasione pertractaturum spondet.* Unus hoc loco Apollinaristarum memoratur error, quem Authorem Areopagiticorum passim confoderit: sive qui humanam Christi naturam nobiliore sua parte, scilicet anima vel mente, mutilabat: sive qui gradus in Sanctissimam Trinitatem invehebat, ut Spiritus sanctus magnus, major Filius, Pater maximus diceretur.

II. Quidni vero res ita se habeat, cum sententiæ plures in Areopagiticis habeantur

tur, quæ dogmatibus Eutychnianis adversantur ex diametro? Id observatum frequentissime a Scholiaste legimus. Dabimus infra loca plura. Illud in exemplum profero, quod habetur Capite 1. de Divinis Nominibus §. 4. Ait Author: *Se nobis vere & integre in una persona sua communicavit, revocans ad se, sibi que jungens humanam humilitatem, ex qua simplex Jesus ineffabili modo constitit. Quæ nemo dixerit, nemo confiteatur Monophysita.* In Scholiis nota appingitur. Nota vero unam illam personam nobiscum integre communicasse: quodve dixerit, ipsum Dominum nostrum Jesum Christum, cum simplex existeret, deinde compositum, humanam extremitatem ad se revocasse. Recte igitur dicimus, unam personam Sanctissimæ Trinitatis crucifixam esse: quod est contra Nestorianos, & Acephalos, Monophysitarum propaginem. "Alia damus contra Eutychnianos luculentissima testimonia Capite sequente, ac deinceps.

C A P U T VIII.

Areopagitica dogmata fatentur innocua, & Monophysitis adversa vel ipsi Doctissimi Viri, qui eadem esse inficiantur Dionysii Areopagita: Morinus, Nourrius, Quesnellius. Accedunt Christ. Augustus Salig, & Jacobus Brakerus.

I. **H**Aud leve puto pro orthodoxia Authoris Areopagiticorum argumentum illud, quod suppeditat autoritas Doctissimorum Virorum, qui multiplici argumentorum genere Opera illa Dionysio Areopagita abjudicantes, integram habent, & omni censura immunem Authoris fidem, maximeque adversam erroribus Monophysitarum. Eminent inter eos Joannes Morinus, qui & Opera Areopagitica prodiisse in lucem arbitratur, antequam Eutychniani prodirent. Sic ait vero Parte II. de Sacris Ordinationibus in Præfatione capite VI. num. 11. "Certum est, nemoque diffiteri potest, anno Christi quingentesimo, aut pauculis post annis, Dionysii opera e tenebris in lucem emissa fuisse. Deinde certum est, tum primum composita non fuisse nec eo anno, sed quisquis eorum fuerit Author, tempus adnotatum aliquot annis præcessisse. Præterea cum propter sententias quasdam ambiguas, Eutychniani ea Catholicis opposuerint; certum quoque mihi videtur, ante Eutychetis condemnationem, hoc est ante Concilium Chalcedonense, eorum Authorem vixisse. Nam apud omnes notum & confessum, Catholicos Doctores liberius, & minus caute ante natam hæresim nonnumquam scribere & loqui solere. Ideo nihil novum & insolens fecit, si verba quædam ambigua protulit, quæ hæresis postmodum nata in suum commodum interpretata est. Forsan post Nestorium scribens, dum (tacita hæresi) personæ in Christo unitatem vehementer confitetur & explicat, visus est Eutychnianis naturarum unitatem & confusionem inducere. "Id videbatur Eutychnianis, qui Opera illa, quæ vetustissimi Authoris factum putabant, Catholicis opponébant. Id quoque visum quinque illis Constantinopolitanæ Collationis Episcopis, qui propterea Authorem suspicabantur vetustum quempiam Apollinaritam. Sed paulatim Catholici librorum, istorum lectioni diligentius incumbentes. (pergit Morinus capite 1. num. 11. iudicium suum exponere) eorum soliditatem in fide, sensumque absolute catholicum admirati sunt. . . Cum enim maturius & penitius examinassent testimonia ab Hæreticis Eutychnianis in hæresis suæ defensionem hinc deprompta, animadverterunt ea facile dissolvi posse, & longe plura in istius hæresis everisionem ex iisdem colligi. En ergo solertissimum Areopagiticorum scrutatorem, qui verba ut summum ambigua in illis reperit, quibus abuterentur Monophysitæ: sensum novit absolute catholicum, ac longe plura in istius hæresis everisionem ex iisdem colligi posse animadvertit.

Aliam definit Authoris ætatem Nicolaus Nourrius, Asceta Benedictinus Sannauranus: sed ejus orthodoxiam certam habet, prolatisque nonnullis testimoniis confirmat. Verba ejus sunt Dissertatione X. de operibus S. Dionysii: "In iis libris hæresis

„ contra Incarnationis Christi mysterium non minus aperte , quam omnes contra ejus
 „ Divinitatem , & unam trium divinarum personarum naturam errores , proscribitur .
 „ Hæc etenim de Incarnato Dei Filio variis in locis legitur . De Ecclesiastica Hierarchia
 „ capite III. (num. 3. §. 2.) *Dei principalis bonitas . . . nostrorum omnium vere*
 „ *facto particeps , absque peccato , humilitatisque nostræ unita , salvo proprietatum sua-*
 „ *rum statu , eoque prorsus inconfuso & inviolato .* In alio autem de Divinis Nomi-
 „ bus libro : *Verbum divinissimum . . . per inconfusam humanitatis nostræ adsumptio-*
 „ *nem .* Et in Epistola IV. ad Cajum : *Quatenus erat Deus & homo , novam quam-*
 „ *dam nobiscum conversando , θεωδουχίην ἐπιπέριαν (Dei virilem operationem) exhibebat .*
 „ Quid planius , quid dilucidius post sparsos Nestorii Eutychetisque errores , a quovis
 „ Authore usquam scriptum est ? “ Tam perspicua putabat Nourrius , hæc & similia
 plura testimonia contra Eutychianos errores , ut etiam non levi conjectura colligendum
 existimaverit : Authorem Areopagiticorum , *maximas cum turbas ab Hæreticis Nestoria-*
nis & Eutychianis cieri videret , tunc ut utrosque confunderet , ac pro viribus Ecclesiæ
partes tueretur , animum ad scribendum appulisse : adeoque prædicta Opera intra annum
471. quo Synodus Oecumenica Ephesina adversus Nestorianos , & 451. quo Synodus
Chalcedonensis contra Eutychianos celebrata est , ab illo profecta videri .

Ad seculum Ecclesiæ sextum detrudit Operum eorum natales Paschasius Quesnel-
 lius . Authorem habet apprime catholicum , sed tanto contra Nestorianos zelo actum ,
 ut in contrariam quandoque declinare sententiam videatur . Epistolam ms. hocce de
 argumento ab eodem Quesnellio scriptam refert , ac decerpit Papebrochius in Ephe-
 meridis Græco Moschis Tomo I. Maji pag. XLV. Nihil ambigendum ait de fide Au-
 thoris : tamen si tanto contra Nestorianos zelo actus scripserit , ut plusquam par sit in
 contrarium Eutychianorum , vel Semieutychianorum declinaverit sententiam , phrasas eis
 familiares usurpans : quas tamen catholice interpretari quis possit , fortasse & debeat .
 Addit ille , Authorem sibi videri ex Judeis prognatum , natione Ægyptium , professione
 Monachum , disciplina Platonicum . Hanc video Joanni Bonæ ex parte placuisse opinio-
 nem , cum Libro I. Rerum Liturgicarum capite VIII. doceat : *unum fortassis fuisse ex*
professoribus Platonica Philosophiæ , qui in schola Alexandrina circa finem quarti seculi ,
vel initio quinti sapientiæ laude floruerunt . Sed ipsum non fuisse Alexandrinum , haud
 spernendis conjecturis probantem jam audivimus Michaellem Lequienum : ipsumque ad
 seculum Ecclesiæ sextum detrudi non posse , plura sunt argumenta quæ enarravimus .
 Ut ut sese res habeat , Viros criticissimos habemus , qui Authorem Areopagiticorum
 catholicum pronunciant , non Apollinaristam , non Eutychianum , non Semieutychianum .

II. Recentissimos addo Scriptores duos Heterodoxos , Christianum Augustum Salig,
 & Jacobum Bruckerum . Lequieni opinionem novit ille , nec adprobat . Verba ejus
 afferro , quæ habentur in Tractatu de Eutychianismo ante Eutychem capite XVIII. “ Ut
 „ ego dicam , quod sentio : ab Apollinaristis , & Eutychianistis non profecta Dionysii
 „ opera . . . exinde mihi probare videor , quod & Eutychianismus in Scriptis illis
 „ notetur , ac refutetur . . . Credam ego , totum librum *de Divinis Nominibus* ,
 „ quin & alios , nullo alio consilio esse scriptos , quam ut confusionem & commixtio-
 „ nem naturarum contra Eutychianos prosterneret Author ipsorum . . . Fullonem
 „ numquam tam candide , & fortiter contra Eutychianos pugnare potuisse existimo ,
 „ dum & ipse Fulla inter Eutychetis fautores refertur . “

Minus æquo in eundem Areopagiticorum Scriptorem comparatus animo fortasse
 videri poterit Bruckerus , qui in Historia Critica Philosophiæ , Tomo III. capite III.
 de Philosophia Patrum in specie , notat ipsum veluti *Philosophum Eclecticum , sive Ale-*
xandrinum , qui nugis Platonici Christianæ fidei simplicitatem depravavit , seculo circi-
 ter Ecclesiæ quinto . At ejus pariter sententia est §. XXIX. Scriptorum istum , *non tam*
confirmandi Monophysismi , quam propagandæ confirmandæque Philosophiæ Alexandrinæ
causa , nugas suas magno cuidam inter Christianos nomine supposuisse . Adnotat etiam §.
 XXXI. haud esse ferendam eorum opinionem , qui Apollinario patri hęc factus adjudi-
 cant ,

cant, cum recte observatum Pearsonio fuerit, fragmentis ejus, quæ supersunt, similes haud esse, nec dogmatibus ejus consentaneos: neque Apollinario juniori tribuendos, cum nonnulla contineant ab ejus placitis longe lateque diversa. Mirum foret, Apollinaristarum Eutythianorumque commenta non vidisse in Areopagiticis, aut purgare ipsorum autorem voluisse Scriptores, qui virga nimium censoria eadem notare opera, severumque proferre de illis judicium non hæsitaverunt!

C A P U T IX.

Michaelis Lequienj conjectura, quæ Opera Areopagitica Petro Cnaphæo seu Fulloni Monophysitæ, aut cuidam ex ejusdem affectis tribuenda suspicatur. Itemque conjectura Crozei de Synesio, Areopagiticorum Authore, simulque præformatore hæreseos Monophysitarum.

I. **I**nnoxiam doctrinam Areopagiticam esse, maximeque Eutythianorum erroribus adversam, diligentiore inuito examine, infra mihi ostendendum est, in argumentorum solutione, quæ validiore quam hætenus egerint alii, conatu opposuit Lequienus. Conjecturas ejus modo expendo, quæ permotus Authorem Areopagiticorum suspicatus est, dici posse Petrum Fullonem Monophysitam. „ Hic omittere non possum (inquit „ in Dissertatione Damascenica 11. num. 14.) pessimum hunc hominem (Cnaphæum) aut quemdam saltem ex ejus affectis, genuinum fuisse videri parentem librorum, qui Areopagitici audierunt. Cujus meæ suspicionis hæc ratio est: quod „ Capite 111. de Hierarchia Ecclesiastica, ubi strictim primum refert, moxque subinde enarrat divinæ Liturgiæ partes, quas ab Apostolis traditas esse persuadere lectoribus voluit, mentionem etiam fecerit recitationis Symboli: *προμολογηθείτης ὑπὸ πάντων τῶν τῆ ἐκκλησίας πληρωματος τῆ ἰσχυροῦς ὁμολογίας*; cum omnis Ecclesia cætus confessus ante fuerit catholicam laudationem: hoc est ut ipse in Theoria Mysterii exponit, *τῆ δροσκίας τὸ σύμβολον, Religionis symbolum*; quod nempe recitandum statim ab egressu Catechumenorum, & Energumenorum ait: uti postea fieri consuevit in Ecclesiis græci ritus, quarum etiam morem latini deinceps imitati sunt. Atqui Ecclesiasticæ Historiæ monumenta perhibent, paucis annis antequam supposita Dionysii volumina prodirent, Petrum Cnaphæum, cum Antiochenum thronum denuo occupasset (anno 476. ut infra) instituisse ut symbolum fidei in omnibus Missis recitaretur; καὶ ἐν πάσῃ συνάξει τὸ σύμβολον λέγεσθαι, inquit Libro II. Theodoros Lector. Quem ritum paulo post sub Anastasio Imperatore, Timotheus Constantinopolitanus Antistes Monophysita, Chalcedonenique Synodo infensus, in Urbe Regia observari sanxit, eodem Lectore teste. Ex quo capite compertio rem habemus ætatem, qua spuria Areopagitica conscripta sunt. “

„ Ad hæc, quemadmodum Cnaphæus iterum excogitavit, ut unguentum sanctum, seu chrisma palam in Ecclesia, aditante populo, sacretur; τὸ μύρον ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ἐπὶ πάντας λαὸν ἀλιζέσθαι (Theod. Lect. Libro II.) quo proinde consecratio prius clam, & extra divinam liturgiam fiebat: ita quoque Libro de Eccles. Hierarch. Capite IV. legitur, statim valere jussis Catechumenis, & aliis qui a sacrificio de more arcebantur, auspicandam esse intra Missarum solemniam, ac proinde christiana plebe præsentem, divini unguenti consecrationem. “

„ Quinimo ritus alter, qui ibidem subjungitur, quemque hodieque observant Græci, ut unguentum super altare depositum seraphicis figuris duabus contegatur, quo significetur, Christum qui unguento repræsentatur, perpetuo Seraphim Cantico, quod *Trisagium* seu *Tersanctum* dicitur, celebrari; annon hoc etiam Cnaphæi & Severianorum mentem & ingenium redolet, qui *Trisagia* cantica modo toti Trinitati accinunt, modo soli Filio ac Christo: quemadmodum Ecclesiasticum illud, *Sanctus Deus, Sanctus fortis, Sanctus & immortalis*, adjecta interdum voce, *qui crucifixus es pro nobis*, ut ad Christum referri significaretur? Hujus additamenti, quo Filius

„ter proclamaretur *sanctus*, authorem fuisse Fallonem, vel pueri norunt.“ Hæc ille.

II. Sequitur opinio, vel potius commentum Maturini Veyssieris la Croze, cujus hæc adserta sunt Libro I. citati operis 1. scilicet, Areopagiticæ lucubrations *revera abs scriptore prodiisse*, qui perversum *Apollinariæ dogma temperavit quidem, sed hæresim præformavit*, quam *Eutychiani & Monophysitæ* coluerunt. Qua in re fati illi est, consentientem habere Doctissimum Lequienum. 2. Theophilum Alexandriæ Episcopum prima novi dogmatis lineamenta præformasse: authoremque Synesio Episcopo Ptolemaidis fuisse, ut ad errori conciliandam auctoritatem libros concinnaret sub Viri Apollolici nomine, Dionysii Areopagitæ. 3. Hæc opera tam venerando nomini supposita in Archivis Ecclesiæ Alexandrinæ latuisse, donec Cyrillus Theophili successor, qui errorem maxime promovit, nonnulla ex illis deprompta testimonia adhibuit contra Diodorum & Theodorum, quæ postea Severiani allegarunt in Collatione Constantinopolitana anno 532. habita.

Porro Theophilum Alexandrinum inter Præcursores Eutychetis numerandum esse, colligi ex eo posse putat Crozeus, quod ipse ex eorum numero fuerit, qui apud Nyssenum in Epistola ad ipsum Theophilum adversus Apollinarem, Orthodoxos duas in Christo naturas confitentes insimulabant erroris, ac si *duos filios colerent in dogmate, unum quidem secundum naturam, alterum autem secundum adoptionem postea acquisitum*. Novo huic dogmati expoliendo promovendoque animum applicuisse Cyrillum, Theophili in Sede Alexandrina successorem, dubitaverit nemo (inquit ille) qui prolatam expenderit ab eo sententiam de *una Verbi natura incarnata*, quam suam fecere Eutyches & assectæ. A Synesio denique Areopagitica prodiisse opera, tria videntur evincere, Areopagiticorum collatio cum ejusdem Synesii operibus, ejusque animi character ad mentiendum proni, ac peculiaris quædam calami facilitas ad varia styli genera. In fine libri, qui *Dion* inscribitur, fatetur ipse, perquam facile sibi fuisse, ut variis *plurimumque a se invicem diversis dicendi formis* mentem & calamum adaptaret. Effata ejus nonnulla occurrunt, quæ satis indicant ad fingendum proclivitatem. Sententia ejus est in Encomio Calvitii *Populum faciles nimium parabilesque res deridere: portentis autem, παρατέξω (seu imposturis) opus habere (il a besoin d'imposture.)* Et in Epistola cv. tum scripta, cum ad Episcopale fastigium postulabatur, quod ejurare omni ope contendebat, sic ait: *Animus certe quidem Philosophia imbutus, ac veritatis inspektor, mentiendi necessitati nonnihil remittit . . . Mendacium vulgo prodesse arbitror, contra nocere veritatem iis, qui in rerum perspicuitatem intendere mentis aciem nequeunt. Quem animum sic affectum & Episcopus factus (Crozei verba sunt) servavit. Par denique stylus, par sententiarum sublimitas in Areopagiticis, & in Synesii operibus. Ait iste Hymno 111. ubi de Patre æterno agit, παρά παῶν, fontem fontium, principiorum principiam, radicem radicem: ait etiam ille capite 11. de Divinis Nominibus §. 7. πρῶτα δῶτος fontalis divinitas. Eodem in Hymno divina vocat Synesius βυθῶν ἄρρωτον, profunditatem ineffabilem: legiturque capite 1x. libri citati de Divinis Nominibus §. 5. βάθος . . . ἀπείρηστον, profundum cunctis inaccessum. Alia demum loca conferenda jubet, ac præcipue caput primum libri citati Areopagitici pag. 439. editionis Corde-rianæ cum primo & altero Synesii Hymno.*

C A P U T X.

Nec Theophilus, nec Cyrillus, Episcopi Alexandrini, Monophysitarum hæresim præformarunt. Synesio Episcopo Ptolemaidis perperam Areopagitica tribuuntur opera: neque eadem elucubrata sunt ea mente eoque consilio, ut error unius in Christo natura evulgaretur.

I. **S**uperius descriptum Crozei commentum liceat ante paucis refellere, quam expendere Lequienj Doctissimi conjecturas & argumenta, eademque pro mea virili

rili refutare aggredior. Posita a Crozeo principia nutant, ac labascunt omnia: fabulifque adinventis fabulam fulcit ille. Manus habeo mihi porrigentem laudatum Bruckerum Tomo III. Historiæ Criticæ Philosophiæ capite III. §. 29. Commentum ajo perdidissimum esse, unam in Christo naturam credidisse Theophilum Alexandrinum, ipsumque Apollinaristis junctum insimulasse orthodoxos, qui duas integras in Christo naturas profitebantur, ac si duos inveherent Filios. Tanti criminis, cuius reus fuerit Alexandrinus Antistes, vola nulla, vestigium nullum apud Gregorium Nyssenum. Admonet ille Theophilum, Apollinaristas, qui *carnale Verbum faciunt, atque seculorum conditorem hominis filium, & mortalem Filii Deitatem*, insimulare quosdam in Catholica Ecclesia audere: veluti qui *duos filios in dogmate colunt*, utpote duas naturas in Christo consistentes, *unum quidem secundum naturam, alterum autem secundum adoptionem postea acquisitum*. Catholicos viros hæc mussitantes fatetur ipse, se nosse nullos: *Nescio a quo talia audientes, aut cum qua persona luctantes: nondum enim cognovi qui talia effutiret*. Hinc Theophilum adhortatur, ut pro ea qua pollebat autoritate, Ecclesiæ causam vindicet, cohibeatque maledicos Apollinaristas: *Verumtamen, inquit, quoniam istam proponentes adversus nos causam, ex eo quod videntur tale flagitium impugnare, suas opiniones corroborant; bonum est, ut tua in Christo perfectio prout tibi in mentem injecerit Spiritus sanctus, eorum occasiones amputet, qui querunt adversus nos occasiones, & persuadeat eis, qui per calumiam hæc Ecclesiæ Dei crimini vertunt, nullum hujusmodi apud Christianos esse dogma, neque predicari*. Tum in eo denique totus est, ut ostendat, *binarium filiorum numerum minime colligi ex conjunctione nature humane cum Verbo: sed propter exactam unionem assumpta carnis & assumptis divinitatis, uni filio Christo communicari & mutuo dari nomina, ita ut & humanum ex divino, & divinum ex humano denominetur*. Verbulum occurrit nullum, quod subindiceret, Theophilo Alexandrino placuisse temperatum Apollinaristarum dogma; ipsumque curasse, ut naturæ unitas in Christo editis libris vindicaretur; eosque investiti binarii filiorum numeri insimulasse, qui duas in Christo naturas tutabantur. Imo Apollinaristas, veluti imposturæ fabros, apud Theophilum accusat Nyssenus: ipsumque permovere studet, ut hominum audaciam cohibeat, causamque Ecclesiæ pro virili defendat.

Vita mortali functo Theophilo, Sedem Alexandrinam anno 412. obrinuit Cyrillus. Ex Areopagiticis jam confectis libris deprompta ab eo nonnulla testimonia, eademque adhibita in opere contra Diodorum & Theodorum, nimia confidentia pronunciat Crozeus. Severianis id agentibus in Constantinopolitana collatione, tam facilem fidem præstandam non esse, admonuimus Capite II. Lequienum vero, quem veluti sibi faventem appellat, diserte adversum habet in Dissertatione Damascenica II. num. 17. ubi hæc habet: „ Ex illis itaque, de quibus ante disputavi, lucubrationibus variis, ac non ex Dionysii (Areopagitæ) libris, Cyrillus intulit, *unam dicendam esse Christi Domini naturam propter arctissimam unionem divinitatis cum humanitate: unam itidem Dei Verbi naturam incarnatam*. “ Nimirum hæc posteriora verba leguntur Libro II. contra Nestorium, & in Epistola ad Acatium Melitinsensem, & in Commonitorio ad Eulogium: eademque ab omni Apollinarismi suspicione purgavit in Epistolis ad Successum. Habentur vero priora verba in laudato Commonitorio, ubi sic ait Sanctissimus Pater: *Unitione concessa, non distant amplius ab invicem, que unita sunt: sed deinceps Filius est una ipsius natura, Verbo utique carne facto*.

Quæ cum ipse & scripserit, & vindicaverit, quantum ab errore Apollinaristarum Eutychnorumque longissime distaret, egregie probant ac evincunt Lequienus loco citato, Ludovicus Thomassinus de Incarnatione Libro III. capite XIII. & Dionysius Petavius Libro IV. capite VII. & Libro VI. ubi Anonymum Calvinianum hominem pro meritis castigat, qui hoc demonstrandum suscipit, Nestorium impurissimum hæresarcham, piæ & Catholicæ fuisse: illos autem, a quibus condemnatus est, Cyrillum, & Ephesinam Synodum, hæreticos & impios. Consule caput VIII. in quo sen-

ten-

tentia, quam & Crozeus opponit, innoxia & apprime catholica ostenditur. Mentem Cyrilli, consiliumque, omnium lucidissime patefacit laudatus Thomassinus loco citato. Verba ejus refero, quæ maximo & infra usui nobis erunt. „ Nestorio, inquit, infidiosius duas jactante in Christo naturas, & (quod nequissimum fraudis genus est) de veritate ipsa veritati invidiam constante; ne duarum naturarum obtentu duæ quoque impingerentur personæ, hanc aut excogitavit, aut instauravit Cyrillus jam pene obliteratam eloquendæ Incarnationis formulam (cum diceret, *unam esse Verbi Dei naturam incarnatam* .) Cujus oraculi hæc maxime significatio, hæc sententia sanissima est: minus tute (ævo potissimum illo) duas dici in Christo naturas, nisi una dicatur *Verbi natura incarnata* . Propterea quod ubi duæ dicuntur Christi naturæ, duarum statim ebullit suspicio personarum. Etenim non aliud est natura, aliud persona: sed una & eadem res cum sit, aliter & aliter significatur (quæ distinctio in scholis *virtualis* appellatur) quocirca plurimum periculi ingruit, ne geminata natura, geminetur & persona. Deinde cum duæ dicuntur naturæ, quasi ex æquo numerantur, eoque seorsim unaquæque cogitatur: vix autem, ac nec vix cogitari seorsim quælibet potest natura, quin personæ proprietate vestiatur. Denique non alia magis machina Nestorius duas scindebat personas, quam naturæ duplicis prædicatione: atque ita ab ipsa veritate falsitati præsidia comparabat. Si duæ autem naturæ non ita statuuntur ob oculos, ut binæ simul ex æquo procedant, sed ut altera subjungatur alteri: ut una principaliter emineat, altera accessio ejus sit: una fuerit semper & pergat esse, altera nuper illi accreverit: una sua sibi sit, sui juris suæque potestatis sit, per se immutabiliter & sempiternæ sit; altera illi ut subjecto accedens incumbat, illi superstruatur ut fundamento, illius juri censuique adscripta sit, illius propria & quasi portuncula sit, per se seorsim nec sit nec umquam fuerit; tum vero omnis eluetur in geminæ naturæ professione suspicio geminæ personæ. “

„ At id Cyrillus molitus, id consecutus est ubi *unam* dixit *naturam Verbi incarnatam*. Eminent enim & primas tenet, imo sola in conspectum statim se dat principaliter divinitas Verbi: nec latet interim caro seu humanitas, ex quo dicitur incarnata. Occursum itaque non Deitas & caro, sed Deitas cum carne: non Deus & homo, sed Deus humanatus: non duplex natura, Deitas, & Humanitas: sed simplex natura Deitatis, cum accessione humanitatis. Etenim ubi duæ naturæ dicuntur Deus & homo, utraque natura per se nominatur, per se cogitatur: & per se nominari, cogitari vix potest, quin personæ cuique suæ suspicio obrepit. At ubi natura tantum Verbi incarnata dicitur, una primario & per se subsistens natura obversatur animo, cum naturæ alterius additamento.

„ Quamobrem singula ejus confessionis verba momenti plurimum adferre non immerito videntur, ad fidei adversus Nestorianas insidias stabilimentum. Nam 1. *Natura una* dicitur *Verbi*; ac proinde perinde nobis est, seu naturam ibi pro natura strictius, seu pro persona latius sumptam arbitreris (namque Cyrillum alii aliter interpretati sunt .) Nihil aut perparum interest, utrislibet accedas: nam persona & natura non differunt, nisi conceptu mentis; & seu personam vel hypostasim Verbi ut principalem & summam & totalitatem suam per se fretam cum natura adjunctio- ne jam cogites, perinde est. Persona enim non aliud est, quam natura ut principatum sui tenens, ut per se consistens, ut accidentibus & additamentis omnibus subsistans. 2. *Natura Verbi* dicitur, ne ad totam Trinitatem spectare existimetur carnis assumptio. 3. *Incarnata* dicitur, quo caro designatur, sed oblique; & ut non per se, nec sui causa, nec sui juris: adeo ut unitati hypostaseos vendicandæ accommodatus sit dici, *naturam Verbi incarnatam*, quam naturam Verbi & carnem. 4. *Una* dicitur *Verbi natura*, nam unitas sicut & totalitas penes naturam principalior est attendenda. Una est enim persona Christus, quia unus est Dei Filius sempiternus, & incorruptibiliter idem; prius sine carne, nunc cum carne, semper idem, unusque semper idem; nec minus totum prius sine carne, nec magis totum „ cum

„ cum carne; auctus sine incremento, nec major factus carnis accessione. Unitas ergo
 „ personæ tota a Verbi natura repetenda est . . .

„ Hinc litem (inter eos, qui in propositione Cyrilli nomen naturæ pro persona
 „ seu hypostasi usurpatum opinantur, & qui pro natura Verbi ipsa positum existi-
 „ mant) componere non arduum est, si medullitus Cyrilli doctrina indagetur. Illi
 „ enim hypostasis vel persona non aliud est, quam natura, sed tota & integra: adeoque
 „ non alterius cuiusquam facta, velut pars & accessio. Illi nomen *quædam*, *nosædam* promi-
 „ scue pro eodem habetur. Illi, quominus persona aut hypostasis sit humanitas Chri-
 „ sti, non alicujus inopia est, sed superioris naturæ copia. Ergo ubi *una natura Ver-*
 „ *bi incarnati* pronunciat, & pro natura, & pro persona nomen naturæ usurpatur,
 „ quia natura, ubi tota & princeps sui que juris est, utique persona est . . . Hinc et-
 „ iam consultissime a Cyrillo dictum, non Christi, sed *Verbi unam naturam incarna-*
 „ *tam*. Nam Christi duæ sunt naturæ, at Verbi una est natura seu una divinitas in-
 „ carnata. Puerili autem cavillatione Semientychiani, Christum & Verbum eundem
 „ esse blaterantes, unam Christi naturam incarnatam hinc fabulabantur. “ Hæste-
 „ nus egregie Thomassinus.

Nihil vero ab eo dictum, quod ipse Cyrillus pluribus in locis, quæ laudatus Au-
 thor allegat, luculentissime non expresserit. Ad rem hanc demum illustrandam maxi-
 me facit exemplum in creatis compositi accidentalibus, puta albi, quo Divus Thomas
 utitur Opusculo II. capite cccxi. Si namque in albo quispiam dixerit, unam esse na-
 turam parietis dealbari, seu dealbatam, verum dicit: significat quippe, naturam seu
 substantiam parietis esse principalem, accessorium accidens; illam per se subsistere aham
 esse in subiecto per inhaerentiam: ac duas naturas parietis & accidentis facter distinctas,
 non discretas aut separatas. Par est significatio Cyrillianæ propositionis, ceteris omnibus
 salvis conditionibus, quæ substantialem hypostaticam duarum naturarum, quæ substan-
 tiz sunt, in Christo unionem comitantur.

II. Jam vero colligitur, somnium esse & commentum Crozei existimantis, elucu-
 brata Areopagitica opera eo consilio fuisse, ut in iis Monophysiticum unius in Chri-
 sto naturæ dogma vulgaretur. Verum etiam facinus istud a Synesio perpetratum, com-
 mentum est atque vanissimum somnium. Ptolemaidis Cyrenaicæ Episcopatum gessit
 ille, Theophilo Alexandrino in centore: quod anno 407. accidisse, putant Petavius,
 & Lequienus. Nihil ille prætermisit, ut ad Episcopale fastigium non promoveretur:
 eamque potissimum causam affert, quod ipse Platonice Philosophiæ præceptis imbutus,
 a præcipuis aliquot fidei Christianæ capitibus dissentiret; easque opiniones ita animo
 fixas esse ait, ut licet dissimulare pacis & concordie causa posset, dimittere tamen
 aut mutare easdem nolit. Dogmata autem tria proponit: primum, *animam præexiste-*
re: alterum *de mundi aternitate*, quem ut interitum aliquando crederet, neququam
 adduci poterat: tertium *de mortuorum resurrectione*, quam mysticum & arcanum ali-
 quem sensum recondere, nec cum vulgo accipiendam asserit. Non serio ista a Synesio
 inculcata fuisse, contendit Baronius ad Annum CCCCX. sed arte, ad declinandum
 Episcopi munus. Animi sui sensus candide illum aperuisse, veteres plures ac recentes
 arbitrantur, tantum animi candorem collaudantes. Ceterum quæ verba opponit Cro-
 zeus, non exhibent hominem ad mentendum fingendumque paratum: neque adferen-
 tem, bonum esse quandoque & utile mendacium proprie dictum; sed pacis & concor-
 die causa bonam quandoque esse veritatis dissimulationem, illa scilicet in corde reten-
 ta, mendacio tamen nunquam prolato. Ajebat enim, dogmata illa sua platonica, si
 Episcopus fuerit, silentio premere posse, nihil contra eadem docturum. Verba ejus
 accipe: *Ut nihil penitus docens, sic nihil etiam dedocens, atque in præsumpta animi*
opinionem permanere sinens. Hæc licet contestaretur Synesius, ea tamen spe initiatus Epi-
 scopus fuit, fore ut veræ religionis vertex & colophon accederet: neque eam spem fe-
 fellisse Theophilum aliosque, qui Synesium ad Episcopale munus postulabant, tradit
 Evagrius Libro I. capite xv. *Recte omnino conjicientes* inquit, *ad reliquas ejus viri*
 vir-

virtutes ista esse accessura, cum divina gratia nihil imperfectum habere sustineat: nos spes eos sese lit. Paria scribit Photius codice xxvi.

Loco altero in Encomio Calvitii, de Sacerdotibus Ægyptiorum agit, qui *populum ludunt, ipsi in interiores latebras recepti, quod ipsi efficiunt populi oculis eripientes: si namque quod efficiunt ipsi, videret populus, succenseret ipsis: utpote qui faciles nimium, parabilisque res derideat; portentis enim opus habet, quorum ipse causas non norit.* An hæc animum Synesii repræsentent mendaciis, commentisque, ac imposturis additum? At licitam putaverit ipse fraudem & suppositionem, ad deducendum naso populum; peculiaris hæc ipsi non infederat opinatio; neque pro Synesio quidpiam colligere, Crozeo datur. Sibi quidem vendicat ille gloriolam in *Dione*, quod eo pervenerit studio & exercitatione, ut vix distinguenda similitudine styli imitari valuerit veteres scriptores; quodve de suo scriptis eorum adnecteret, ab ipsis dictum scriptorumque putarent Lectores. Sed hæc probant (inquit Bruckerus) interpolandi, vel supponendi artem egregie calluisse Synesium: ad libros, Dionysii Areopagitæ nomine insignitos, minime quadrant. Vel enim ea scripta, Synesii ætate, non exstabant, quorum ipse stylium imitaretur: quod si extarent, non eadem sub falso nomine Synesium elucubravisse, peritiam evincit, qua pollebat in aliorum Scriptorum styli imitatione.

Quænam vero tanta inter Synesii stylium ac sententiam similitudo, ac Areopagiticorum auctorem, ut hæc fortis illius dici debeant? An adeo sublime & reconditum fuerit, Deum cogitare & appellare *fontem fontium, & ineffabile profundum*; ut si quæ diversa opera hanc habuerint sententiam, ab eodem produisse Authorem, existimandum sit? Quamquam Synesius Patrem *fontem fontium* appellat, & alter *fontalem divinitatem*: quæ vim eandem non exferunt, & significationem. Ait etiam Author Areopagiticorum capite 11. de Divinis Nominibus §. τῆν πηγαίαν καὶ ἀνεκλείπτου αἰτίας, *scaturientem & numquam deficientem causam*; & §. 5. μὴν διπλὴν τῆ ὑπερσίου δόξου ὁπατήρ, *solus fons supersubstantialis deitatis Pater*: quibus paria in Synesio frustra perquiras.

Conferendum denique Crozeus jubet primum & secundum Synesii hymnum cum loco de Divinis Nominibus capite 1. §. 1. Annimus jubentissime. Hæc loco citato habentur: *Suprasubstantia est illa suprasubstantialis infinitas, & supra mentes illa supra mentem unitas: & omnibus ratiocinationibus inscrutabile est illud supra ratiocinationem anum: omnique verbo ineffabile est illud supra verbum bonum: unitas effectrix universæ unitatis, & substantia supra substantiam, & mens non cadens sub intelligentiam, ratio non effabilis, ratione, intelligentia, nomineque vacans: nullius rei similitudinem habens: qua quidem causa est, ut omnia sint &c.* Hæc vero inter alia, quæ Hymno secundo Synesius canit, accipe: *Unus fons, una radix: ubi enim profunditas Patris, ibi etiam illustris Filius: honorum tulit copiam, & supersubstantialem propaginem: Patris gloriam, & primogenitam formam: tu pater, tu es mater: tu mas, tu semina: tu vox, tu silentium; unitas divinatorum numerorum.* Hæc paria qui dixerit, cæcus est. Canit etiam Hymno 1. *Ille quidem ex se ortum principium, gubernator paterque rerum omnium, ingenitus . . . unitatum unitas sancta, monadumque monas prima, simplicitas summitatum Unitas ineffabilem in modum diffusa, trinam adeptæ est vim. Supersubstantialis vero fons coronatur pulchritudine prolis, qua ex centro profluxit.* Sunt quædam utriusque communia, utpote quæ de summo Deo ac Sanctissima Trinitate celebrentur: sunt alia Synesio propria, quæ nusquam scripsit Author Areopagiticorum. Ac duo sunt prostremito loco animadvertenda; alterum cum Jo. Ernesto Gratio in Notis ad cap. 1. S. Irenæi, Synesium in hymnis poetica licentia abusum, omnem fere *Valentinianorum Mateologiam veræ Theologiæ adaptasse, ac hæretica voce orthodoxum cecinisse fidem*; alterum cum Tillemontio Tomo XII. in ejusdem Synesii Vita articulo 14. nempe dogmata Christianæ fidei in Hymnis parum accurate edisseri, ac plura promi potius ex Philosophorum scriptis, quam divinis ex eloquiis. Hæc ab Areopagiticis longe absunt, quorum integerrima fides adhuc inferius patefacienda est, ac vindicanda.

CAPUT XI.

Fullonem esse authorem Areopagiticorum, non probat ritus publica sacri unguenti consecrationis in Areopagiticis descriptus, quem antiquissimis temporibus nonnulla Ecclesiæ adhibebant. Canticum Trisagion in eisdem Areopagiticis vel non memoratur, vel certe non redolet Fullonis & Severianorum ingenium,

I. PRæmittere liceat Areopagiticorum Authoris verba, quibus unguenti Sacri consecrati ritus describitur, de Ecclesiastica Hierarchia cap. iv. num. 11. Eodem modo, quo in synaxi, ordines eorum, qui minus perfecti sunt, excluduntur: præmissis videlicet sacra per totum Templum cum odoris fragrantia processione, Psalmorumque sacra modulatione, & divinissimorum eloquiorum promulgatione. Hactenus Missarum Solemnia vides ad Evangelium usque lectum promulgatumque. Deinde Pontifex, accepto unguento, ponit illud supra divinum altare, duodecim sacris alis obvelatum, cunctis sanctissima voce concinentibus illud divinitus afflatorum Prophetarum canticum afflationis. In Altari, adeoque intra Missarum solemnia, aditante populo fideli, sanctum unguentum sacram a Pontifice, hæc verba declarant. Atqui Theodori Lectoris in Historia Eccles. Libro II. verba sunt: *Petrum Fullonem instituisse, ut sacrum chrisma coram omni populo consecraretur.* Hinc Lequieni suspicio, aut ipsi Fulloni, aut ejus socio & affectæ Areopagiticos libros tribuendos esse.

At hæc scribens Theodorus Lector si deceptus fuerit, cadat oportet labaturque Lequieni conjectura. Errasse vero Theodorum, si Fullonem fuisse intellexerit, qui primus in universa Ecclesia christiana ritum invexerit, Chrisma sacrandi in Altari inter actionem liturgicam, coram populo fideli, pro certo habet Edmundus Martene de antiquis Ecclesiæ Ritibus capite xxii. §. 3. num. 1. ubi „ Publica hujusce consecrationis solemnitas (ait) in Africana Ecclesia jam longe ante obtinuerat: utpote „ quam ad Altare peractam fuisse, non secus ac Eucharistiam, docent hæc S. Cypriani verba in Epistola lxx. *Porro Eucharistia, & unde baptizati unguuntur oleum in Altari sanctificatur.* Et quidem invocato Christi nomine, ut discimus ex Optati Milevitani Libro VIII. adversus Parmenianum: *Oleum nominant illum liquorem, qui in nomine Christi conditur; quod chrisma, postquam conditum est, nominatur.*“

Cypriani locum adhibet Martene, prout ab Erasmo emendatus est, suaque in editione a Pamelio positus legitur. Aliter legendum censuit Baluzius juxta fidem Codicis Corbejenfis: *Porro autem Eucharistia est, unde baptizati unguuntur oleo in Altari sanctificato.* Aliamque post Manutium lectionem amplectitur Rigaltius: *Porro autem Eucharistia est, unde baptizati unguuntur, oleum in altari sanctificatum;* acsi ipsa Eucharistia dicta intelligatur oleum spirituale; eodemque in loco de spiritali unctiōne agatur, quæ ab ipso proficiscitur Eucharistiæ Sacramento. Quænam præferenda, veluti genuina, lectio sit, diligentius perquirere non vacat: certum vero mihi compertumque, eodem in loco Cyprianum de ipso etiam chrismate loqui, deque consecratione ejus in Altari. Post allata verba, statim subjicit ille *Sanctificare autem non potuit olei creaturam, qui nec Altare habet, nec Ecclesiam* (idest hæreticus:) *unde nec unctio spiritalis apud hæreticos potest esse, quando constat, oleum sanctificari, & Eucharistiam fieri apud illos omnino non posse.* Quo loco olei creaturam, quæ sanctificatur, quis intelligat Eucharistiam? Imo oleum distinguit Cyprianus, & Eucharistiam: docetque, neque illud sanctificari, neque istam fieri apud hæreticos posse, qui nec Altare habent, nec Ecclesiam. Hocce argumentum, quo Cyprianus hæreticorum sacramenta rejiciebat, adducit ac solvit Augustinus Lib. V. de Baptismo contra Donatistas capite xx. oleumque accipit ab Eucharistia distinctum: *Cur autem, inquit, ad verba, quæ procedunt ex ore homicidæ (non hæretici, sed intra catholicam Ecclesiam peccatoris) possit tamen Deus oleum sanctificare; & in altari, quod hæretici posuerunt,*

runt, non possit, nescio . . . Quomodo exaudit homicidam deprecantem vel super aquam baptismi, vel super oleum, vel super Eucharistiam, vel super capita eorum, quibus manus imponitur? Materix aut elementi nomine distincta numerat & appellat sacramenta, baptismum, confirmationem, Eucharistiam, ordinationem.

In Altari ergo, intra Missarum solemniam, coram populo fidei longe ante Fullonis ætatem sacratum fuisse chrisma seu sacrum unguentum, certo constat. Neque reponas, Petrum Fullonem, Theodoro Lectore teste, ritum illum consecrandi chrismatis primum invexisse apud Græcos: eundemque ritum jam olim in Ecclesia latina obtinentem spectari minime potuisse a Græco Areopagiticorum Authore. Præsto namque responsio prima est, sibi etiam Scriptorem illum proposuisse, Lequieno consentiente, ac animadvertente Scholiaste, ut Ecclesie Romanæ & Occidentalis ritus aliquos afferret & exponeret: quod Capite VI. exemplis confirmavimus. Sequiturque responsio altera, Theodori testimonio id unum evinci, Fullonem in Ecclesiam Antiochenam, in qua tyrannidem exercebat, ritum illum potuisse primum invadere; ac colligi non posse, eundem ritum in aliquibus Græcæ communionis Ecclesiis antea non obtinuisse.

„ II. At rursus ille, qui ibidem subiungitur (Lequieni verba sunt) ut unguentum super Altare depositum seraphicis figuris duabus contegatur, quo significetur, „ Christum qui unguento repræsentatur, perpetuo Seraphim cantico, quod *Trisagion* „ seu *Tesantum* dicitur, celebrari; annon hoc etiam Cnaphæzi & Severianorum mentem & ingenium redolet, qui *Trisagia* cantica modo toti Trinitati acciunt, modo soli Filio & Christo? „ Duo animadvertite in ritu, quem describit Areopagiticorum Author. 1. Unguentum supra divinum altare positum, seraphicis figuris duabus, seu duodecim alis obvelari. 2. Concinere adstantes illud divinitus afflatorum Prophetarum canticum afflationis. Verba hæc cum integro textu superius dedimus. Canticum illud, quod adstantes concinunt, ita declarat Scholiastes: „ Canticum, scilicet *Sanctus*, vel *Alleluja*. „ Sed hoc posterius, *Alleluja*, intellexisse Authorem Areopagiticorum, ipse sui interpretis loco citato num. 3. §. 12. ubi latius exponit, quæ strictim proposuerat: Porro, inquit, melos illud sacrum Prophetarum divinitus afflatorum, sciunt hi qui hebraice norunt, Dei laudem significare, sive laudate Dominum. Itaque canticum illud, quod in confectioe sacri unguenti concinebant adstantes, nil aliud erat nisi *Alleluja*; quod latine perinde esse, ac laudate Deum, vel pueri norunt. Nulla ergo in his verbis *Trisagii* mentio. Neque te moveat (obviam prævenio, ac depello difficultatem) Chrismatis confectioem ad sanctam & magnam Feriam quintam Hebdomadis sanctæ reservatam esse: illudque canticum, *Alleluja*, minime Quadragesimæ tempore decantari solitum. Olim enim liberam Episcopis fuisse, ut sacrum crisma omni die conficerent, perspicue patet ex Concilio Toletano I. quod æræ Christianæ anno 400. celebratum est, canone xx. ubi hæc habentur: *Episcopo sane certum, omni tempore licere chrisma conficere*. Quibus adde Gosarii animadversionem in Notis ad Eucharologium Græcorum: „ In Officiis quadragesimalibus Canticum, *Alleluja*, frequentare sæpius & iterare Græcos; eique decantando facilius indulgere, quo tempus illud diuturniores divinas laudes requirere agnoscunt: ac idem quoque in mortuorum exequiis assumere.

Dixerit Lequienus, de *Trisagio* se loqui, quod seraphicæ illæ figuræ duæ, sacrum unguentum obtegentes, significant. Anno lubentissime. Ipse Author Areopagiticorum loco citato num. III. §. 5. sic ait: In alis duodecim unguentum in Altari positum obvelantibus, significari ordinem Seraphim, qui adstant Jesu, & multum decantatam illam Theologiam incessabili voce proclamant. Voce illa, Theologiam adnotat Scholiastes, intelligi Canticum *Sanctus*, *Sanctus*, *Sanctus*, Ecce *Trisagion*: quod etiam Theologia voce indicari, docet Cyrillus Hierosolymitanus Catechesi XXI. Mystagogica v. num. iv. „ Mentionem etiam facimus Seraphim, quæ in Spiritu sancto vidit „ Hefajas thronum Dei circumstantia, & duabus alis faciem regentia, duabusque pedibus, ac duabus volantia, & dicentia. *Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Sa-*

3, *baob* . . . Propterea traditam nobis ab Seraphinis *hanc Theologiam* recitamus, ut communi laudum modulatione cum superioribus mundo exercitiis jungamur. Notas confule Doctissimi Sammarzai Editoris. Significant ergo figuræ illæ duæ seraphicæ Canticum *Trisagion*, quod in cœlis perpetuo decantatur; quid inde extundas, quod mentem & ingenium redoleat Cnaphæi & Severianorum, cum illud in liturgico officio antiqua omnis catholica Ecclesia adhibuerit?

At in eo contendit laudatus Lequionus, pravam latere Severianorum mentem, quod *Trisagion* illud ad solum Filium Jesum Christum, sacro unguento significatum, adplicetur. Ac sane Fulloni datum crimini fuit, qui ad ipsum solum Filium carmen illud redegerit, *Sanctus Deus, Sanctus Fortis, Sanctus Immortalis*, invento additamento, *qui Crucifixus es pro nobis*. Petavium lege Libro V. de Incarnatione capite iv. §. 4. Nolim ego subtiliores hoc loco quæstiones agitare. Pro certo illud habeo, Areopagiticorum auctori mentem consiliumque non fuisse, ut *Trisagion* soli Christo adplicatum e ritu intelligeretur. Quinimo Seraphim illi, *adstantes Jesu*, concinere intelliguntur *Trisagion* sanctissimæ Trinitati, Jesum sanctificantem, & oleo gratiæ plenissime inungenti. Authoris loculentissima accipe verba loco citato num. 3. §. 10. *Nequaquam igitur, inquentis, divinissimus cœlestium essentiarum ordo ignorabat, Jesum divinissimum sanctificationis ergo descendisse: verum sciebat. . . . & ab ipsomet Patre Spirituque humano more sanctificatum*. Consonat Scholiastes; *Nam & Jesus, qui ut Deus omnia sanctificat, ut homo etiam sanctificatus fuit a Patre, & a semetipso, quia etiam Deus est, & a Spiritu sancto; scientibus quoque cœlestibus ordinibus. . .* Eodem ritu hodieque utuntur Græci, ut apud Goarium videre est: neque puto, quispam ritum dixerit, se conformare illos velle menti, consilioque Petri Fullonis, & Severianorum.

Ceterum ad illud quod attinet *Trisagion, Sanctus Deus, Sanctus Fortis, Sanctus & Immortalis*, cum additamento Petri Fullonis, *Qui crucifixus es pro nobis*, nec illud indicant Areopagiticorum Authoris verba: nec illud est, quod abs Seraphim in cœlis decantari audiebat Isaias. Originem ejus narrant Ecclesiastici Scriptores.

C A P U T XII.

Symbolum fidei non indicat Author Areopagiticorum, legi, aut decantari solitum in Liturgia; quam describit. Unde præcipua cadit Lequieni conjectura de Areopagiticis libris Petro Fulloni adscribendis.

I. **M**orem legendi, aut cantandi Fidei symbolum post Evangelium, Catechumenis & Energumenis dimissis, in sacra liturgia, a Petro Fullone primitus inventum post secundam ejus Sedis Antiochenæ invasionem anno 476. pro certo habent Doctiores quique, qui de Sacris ritibus agunt, fide & autoritate innixi Theodori Lectoris. Verba ejus Cap. VIII. dedimus. Ritum istum satis indicari Lequionus contendit ab Authore Areopagiticorum capite 111. de Ecclesiastica Hierarchia num. 2. ubi hæc habentur; *Sacrarum Scripturarum lectione finita, sacro ambitu Catechumeni arcantur, & cum iis Energumeni, & pœnitentes. . . Qui autem in Ministrorum ordine primas tenent (Diaconi) una cum Sacerdotibus divino Altari panem, sacrumque calicem benedictionis imponunt: ab universa plenitudine Ecclesiæ (seu ab omni Ecclesiæ cœtu) communi Hymnologia (seu catholica laudatione, τῆς καθολικῆς ὑμνολογίας) præmissa. Hanc laudationem catholicam intelligit Vir doctissimus Fidei Symbolum: quod etiam clarius indicatum putat ab eodem Authore num. §. 7. ubi latius theoriam mysterii exponit: *Hunc autem hymnum, inquente, alii laudis canticum, alii Religionis Symbolum, τῆς θρησκείας τὸ σῆμαλον, appellant*. Itaque Author ille fuerit aut ipse Fullo, aut quidam alius ejus afflecla.*

His verbis Areopagiticis indicari Symbolum fidei, credidit etiam Hugo Menardus in Notis & Observationibus in Librum Sacramentorum: „ Fuit quidem, illius (Symboli) usus in Ecclesiis antiquorum Græcorum, ut constat ex S. Dionysio capite 111. „ Hierarchiæ Eccles. cum profereus diversas opiniones circa Hymnum, qui in sacris „ Mysteriis cantatur, sic ait: *Hunc autem hymnum alii laudis canticum, alii Religionis symbolum, alii (mea quidem sententia) divinius, Hierarchicam Eucharistiam.*“ Quo tamen loco cum Symboli fidei usum in sacra liturgia referat Menardus ad Ecclesias antiquorum Græcorum, idque probet ex Sancto Dionysio, annon spectasse tempora videatur Petro Fullone anteriora?

II. Vidit hanc vero objectionem Scholiastes, sive Maximus, sive Joannes Scythopolitanus, depellitque duplici modo: „ *Ab universa*. Quoniam, inquit, etiam tum „ fidei quoddam symbolum præmittebatur: vel potius doctrina illa, quam tum acceperant, seu fidei explanatio. „ *Hæc habet ille ad num. 2. & ad num. 3. §. 7. sic* „ ait: *Generali*. Generale laudis canticum dixit, vel quod ab omnibus canitur, vel „ pro universali quasi gratia offertur. *Hunc autem hymnum*. Nota, ut hunc hymnum, „ symbolum, & professionem, & gratiarum actionem appellet. „ *Quamdam fidei explanationem professionemque, quæ symbolum vocari posset, ac etiam hymnus & laudis canticum dicebatur, editam ac decantatam ab omni Ecclesiæ confesso, locum antiquitus in sacra Liturgia habuisse, animadvertit primo Scholiastes, quin inde tamen colligere liceat, Areopagiticis allatis verbis indicatum esse Symbolum fidei, sive Apostolicum, sive Nicænum, sive Constantinopolitanum? Symboli Nicæni usum, Theodoro Lectore teste, in Ecclesiam Antiochenam invexit Petrus Fullo, & in Ecclesiam Constantinopolitanam Timotheus Monophysita: erat vero ab hisce formulis longe diversa, quæ describitur, ab Authore Areopagiticorum, in officio liturgico adhibita, Confessio fidei, utpote quæ *hymnologiæ, & cantici laudis, & hierarchicæ Eucharistiæ, seu gratiarum actionis modum haberet; tametsi & Symbolum Religionis vocaretur, propterea quod divina beneficia, quæ fide creditus nobis a Deo in Redemptione collata, canebantur & laudabantur.**

Ad rem hanc facit animadversio Josephi Binghami, qui Libro XV. Originum Ecclesiasticarum Capite 111. cum explanasset *majorem gratiarum actionem*, quæ in liturgia legitur; illam scilicet, quæ hymnum seraphicum includit; *Sanctus, Sanctus, Sanctus Deus Sabaoth*, adnotat, mentionem deinceps fieri in Constitutionibus Apostolicis cujusdam specialioris actionis gratiarum pro divinis beneficiis in Redemptione per Christum acceptis. *Quod integrum symbolum erat*, inquit, *quo Ecclesia tunc temporis in hoc Officio utebatur. Nondum enim solemnis recitatio symboli pars officii Ecclesiastici erat, uti quidem in posterioribus seculis: sed tantum istæ doctrinæ recitabantur, quæ specialioris gratiarum actionis pro magnis Incarnationis ac Redemptionis mysteriis erant argumentum*. Locum affert ex Constitutionibus, itemque testimonia Joannis Chrysostomi Homilia xxiv. in Epist. 1. ad Corinth. & Cypriani Epistola cxiii. edit. Oxon.

Jamvero ad alteram Scholiastis responsionem dilapsi sumus, quæ potius est prioris allatæ lucidior explanatio. Ipse namque Areopagiticorum Author, *catholicam illam hymnologiam*, quam post Evangelium decantatam, jussisque foras abire Catecumenis & Energumenis & pœnitentibus, totus Ecclesiæ confessus concinebat, positam docet in commemoratione quadam beneficiorum Dei, Deique maxime benevolentiz in Sacro Mysterio mox peragendo, cum laude supremi datoris, & cum gratiarum actione pro donis datis. Ejus accipe verba, quæ habentur num. 1. §. 7. *Tum denique, inquentis, sancti sacrorum administri, spectatoresque studiosi (ecce confesum Ecclesiæ omnem) sacratissimam hostiam (quæ nempe parabatur in altari immolanda) conjuentes, catholica hymnologia (seu generali laudatione) concelebrant beneficium munificumque principium, a quo salutaria nobis exhibita sunt sacramenta, quæ sacrosanctam illam iniuratorum (baptizatorum) consumant deificationem*. Quis indicari his verbis dixerit Symbolum fidei, seu formulam illam aut Apostolorum, aut Nicænam, aut

Con-

Constantinopolitanam, quam recitantes aut legentes fidei nostræ suprema capita profitemur? Pergit Author: *Hunc autem hymnum alii laudis canticum, alii Religionis Symbolum appellant: alii denique, mea quidem sententia, divinius Hierarchicam Eucharistiam, sive Sacro-principalem gratiarum actionem; ut quæ divinitus ad nos dimanantia sacra dona complectitur. Hymnus ille dicebatur laudis canticum, quo sacri Ministri & fideles supremum datorem bonorum omnium canendo laudabant: verum etiam gratias agebant pro sacris donis ad nos dimanantibus, unde & Sacro-principalem gratiarum actionem vocabatur. Ab aliquibus item Symbolum Religionis dictum fuit; ubi dignum est animadversione, Symbolum dici, non fidei, sed Religionis: nec enim simplex erat fidei professio; sed christianæ Religionis mysteria, Deo laudes effundendo, eique gratias pro collatis donis agendo, commemorabant fideles. Diciturque demum catholica hymnologia, propterea quod universus Ecclesiæ cœtus hymnum illum decantabat.*

Nihil est ergo, quod formulam illam, quam *Symbolum fidei* vocamus, indicet. Mirum foret, tot nominibus insignitam illam fuisse, quæ Patres alii Ecclesiasticique Scriptores numquam usurparunt, neque ipse Areopagiticorum Author alio in loco, ubi de Symbolo fidei Apostolorum agit. Porro Symbolum sive Apostolorum, sive Nicænum, sive Constantinopolitanum a Græcis Patribus dictum legimus *πιστιν*, & *ἱεροῦ* & *ἔπος* *πιστειν*, & *καύματα*, & *ἅγιον μᾶθημα*, & *λαίμα*, & *λαβὴν*: nullibi *hymnum*, aut *hymnologiam*, aut *canticum laudis*, aut *gratiarum actionem*. Ipse Author Areopagiticorum capite 11. de Ecclesiast. Hierarchia num. 2. §. 6. de Symbolo fidei loquens, quod initiandi baptismo edebant, ac profitebantur, vocat illud *θεωραδότης ἱεροίας, sacra a Deo tradita eloquia*. Quod argumento demum est, nihil esse in eo loco Areopagitico, quod Symbolum fidei indicet, quodve spectet ad ritum in officio liturgico inventum a Petro Fullone.

C A P U T XIII.

Symbolum simplex Nicænum fecit sacra liturgiæ partem Petrus Fullo. Symbolum Constantinopolitanum Orthodoxi adhibuerunt: isque ritus in Occidente serius multo receptus. Ritus huiusmodi non exponit, nec indicat Author Areopagiticorum. Hinc vitam egit ille ante ejusdem novi ritus tempora.

I. **N**ondum satis. Invectum a Fullone ritum penitus introspicere præstat, ut liquido demum pateat, nihil esse in Areopagiticis dictis, quod mentem ac ingenium Petri Fullonis ac Severianorum redoleat. Illum verissime declarat Christianus Lupus in Dissertatione de Symbolo Apostolico & Nicæno capite vi. *Tertio discimus, inquit, quod Nicænum Symbolum solemniter cantari ad omnem liturgiam, in Antiochena Ecclesia ac Diœcesi jussit sœdus Eutychnianista Petrus Fullo. Quarto, quod eundem ritum in Constantinopolitanam Ecclesiam ac Diœcesim invexerit ejusdem Patriarca Timotheus. Jam tene, ritum illum a Fullone in Ecclesiam Antiochenam, a Timotheo in Constantinopolitanam, Eutychnianistis hominibus invectum, in sola Symboli decantatione positum non esse, sed in usu Symboli Nicæni, rejecto Constantinopolitano.*

Cur ita? Animadverte, formulam fidei, quam in Concilio Nicæno adversus Arium Trecenti decem & octo Patres condiderunt, quibusdam postea auctam fuisse additamentis, vel majoris explicationis gratia, vel novæ ut hæreses claris verbis confoderentur. Nicænum quidem Symbolum his verbis desinit. *Qui propter nostram salutem incarnatus est, & inter homines versatus: qui passus est, & resurrexit tertia die: ascendit ad Patrem, & iterum venturus est cum gloria, ut vivos judicet ac mortuos: credimus etiam in Spiritum sanctum. Ita vero se habent Symboli Constantinopolitani additamenta: Qui propter nos homines, & propter nostram salutem descendit de cælis: & incar-*

carnatus est de Spiritu sancto ex Maria Virgine, & homo factus est: crucifixus etiam pro nobis sub Pontio Pilato, passus & sepultus est &c.

Utrumque Symbolum in Synodo Chalcedonenſi, quod habitum fuit adverſus Eutychem & aſſeclas, publica Orthodoxorum adclamatione, ac Patrum decreto confirmatum. Utrumque Actione 11. recitatum; ac primo his adclamatum Nicæno verbis: *Hæc Catholicorum fides, huic omnes credimus, in hac baptizati ſumus, in hac baptizamus; tum pariter Conſtantinopolitano: Hæc omnium fides, hæc orthodoxorum fides, ſic omnes credimus.* In definitione demum fidei, quæ habetur Actione v. ita pro utroque decretum latum legitur: *Communi iudicio dogmata expellentes erroris, & inerrabilem Patrum renovavimus fidem, Symbolum Trecentorum decem & octo omnibus prædicantes: & eos, qui hanc veluti teſſeram pietatis acceperunt, ut proprios Patres etiam adſcribimus; eos nimirum, qui poſtea in Magna Conſtantinopoli congregati ſunt Centum quinquaginta, & eandem fidem ipſi quoque confirmaverunt. Decernimus igitur... præfulgere quidem rectæ & immaculatæ fidei expoſitionem Sanctorum & Beatorum 318. Patrum, qui in Nicæa temporibus piæ memoriæ Conſtantini Imperatoris v. ſervari autem & ea, quæ apud Conſtantinopolim a ſanctiſſimis 150. Patribus decreta ſunt, ad expellendas quidem hæreſes quæ eo tempore germinaverant, & ad confirmationem catholicæ & Apoſtolice noſtræ fidei. Hinc vero factum, ut Orientales orthodoxæ Eccleſiæ, ſingularibus fidei formulis prætermiſſis, quibus utebantur pro libertate, quæ tunc obtinebat, paulatim Symbolum Conſtantinopolitanum adhibere cœperint in Baptiſmatis collatione, illudque conſtantiffime retinuerint, hodieque retineant; idemque Symbolum nihilominus in Eccleſiaſticis Monumentis appellatum fuerit Nicænum, cum revera ſit ipſum Nicænum aliquibus additamentis auctum*

At hæc additamenta, quæ in Symbolo Conſtantinopolitano habentur; pertinaciffime rejiciebat Eutyches: adhærebatque ſoli ac ſimplici Nicæno, quo divinæ Sacramentum Incarnationis non ita perſpicue, ut in Conſtantinopolitano, explanatum fuerat. Apertiſſime rem prodant Acta Synodi Œcumenicæ Chalcedonenſis. Actione 1. libellus referitur confeſſionis Eutychetis, in quo Symbolum Nicænum continebatur cum his verbis ad Incarnationis myſterium attinentibus: *Qui propter nos homines & propter noſtram ſalutem deſcendit, & incarnatus eſt, & homo factus eſt, paſſus, & reſurrexit tertia die &c.* Tum ſic addit Eutyches: *Sic ab initio, inveniens, a progenitoribus meis accipiens, credidi, & credo... Et in hac fide baptizatus, ſignatus ſum, & uſque hodie vixi... Eum, qui præter iſtam addiderit aliquid, aut imminuerit, aut docuerit, damnationibus... ſubjacere.* Pravam hæretici hominis mentem ſtatim patefecit Diogenes Epicoꝓus Cyzici. Hæc ille repoſuit: *Doloſe, inveniens præpoſuit (Eutyches) Synodum Sanctorum Patrum, quæ in Nicæa facta eſt. Accepit namque additamenta e Sanctis Patribus (Nicænis ad Symbolum Apoſtolorum facta) propter perversum intellectum Apollinaris, & Valentini, & Macedonii, & qui eis ſimiles ſunt (quibus Eutyches animo adhæreſcebat.) Et additum eſt in Symbolo Sanctorum Patrum (nempe Conſtantinopolitano:) Qui deſcendit, & incarnatus eſt de Spiritu Sancto ex Maria Virgine, Hoc namque prætermiſit Eutyches, ſicut Apollinarista. Nam etiam Apollinaris ſuſcipit ſanctam Synodum, quæ in Nicæa facta eſt; ſecundum propriam perversitatem intelligens verba. Effugit, De Spiritu ſancto ex Maria Virgine, ut ne omnino unionem carnis conſiſteretur. Etenim Sancti Patres, qui in Nicæa convenerunt, quod incarnatus eſt, dixerunt. Sancti autem Patres; qui poſt ipſos fuerunt (Conſtantinopoli congregati in Synodo) explanaverunt dicentes: De Spiritu ſancto, & ex Maria Virgine. Hæc Cyziceni Epicoꝓi verba inſuper habentes Epicoꝓi quidam Ægyptii, qui Eutychetis, ac Dioſcori Alexandrini Antitiſtis, Eutycheti patrocinium impendentis, partibus adhærebant, adjectiones Nicæno Symbolo factas rejicere pertexerunt: *Nemo, inquiens, ſuſcipit adjectionem, nemo diminutionem: quæ in Nicæa conſtituta ſunt, teneant. Ac rurſum: Adjectionem nullus ſuſcipit: teneant, quæ Patrum ſunt: teneant, quæ in Nicæa conſtituta ſunt.**

Satis

Satis jam patet, solemne Eutychanis fuisse, ut Constantinopolitanum Symbolum fugillarent ac rejicerent, solumque Nicænum profiterentur. Hoc idem consilium Monophysitis Petro Fulloni Episcopo Antiocheno, & Timotheo Episcopo Constantinopolitano infederat: eodemque pravo inducti consilio, partem Liturgiæ divinæ fecerunt Symbolam, non Constantinopolitanam, quod rejiciebant; sed Nicænum, quo abutebantur. Refert ergo Theodorus Lector Libro II. Petrum Cnaphæum (cum rursus Episcopatum recuperasset Antiochenum) excogitasse, ut in singulis Collectis Symbolum diceretur. Quod Nicænum fuisse, hæc alia ejus verba evincunt: *Timotheus* (Episcopus Constantinopolitanus) *Symbolum fidei Trecentorum & octodecim Patrum in singulis Collectis recitari præcepit, in odium scilicet Macedonii, quasi ille non susciperet id Symbolum.* Secundam Cnaphæi irruptionem in Sedem Antiochenam ad annum 476. pertinere, docent Lequienus in Oriente Christiano, Continuatores Bollandi Tomo IV. Julii, Antonius Pagius. Macedonio hujus nominis secundo anno 511. in exilium pulso, Monophysita Timotheus suffectus est in Sedem Constantinopolitanam, rexitque Ecclesiam illam septem annos. Invecti novi ritus author fuit in Antiochena Ecclesia Petrus Fullon, seu Cnaphæus: ipsumque imitari in Ecclesia Constantinopoleos Timotheo placuit.

Verba illa, in odium scilicet Macedonii, expendens Natalis Alexander, sibi colligere videtur, agi eo loci de Symbolo Constantinopolitano, tametsi dicitur illud *Trecentorum & octodecim Patrum*: Macedonium scilicet intelligens, Spiritus sancti divinitatis hostem, in Synodo Constantinopolitana Œcumenica II. damnatum. Ita ille Seculo IV. Dissertatione xxxvii. Art. 1. in fine. Fallitur Vir doctus. Macedonius est, non primus, Spiritus sancti hostis: sed hujus nominis II. immediatus ipsius Timothei antecessor, catholice fidei in Synodo Chalcedonensi constitutæ professione clarus. Hanc ob causam ab Anastasio Imperatore in exilium anno 511. pulso, ipse Timotheus hæreticus, & Synodi Chalcedonensis impugator suffectus fuit. Plura pessimus homo egit, Theodoro Lectore teste, contra ipsum Macedonium: ac inter alia *Symbolum fidei Trecentorum & octodecim Patrum (Nicænum) in singulis Collectis præcepit, in odium scilicet Macedonii (Præcessoris) quasi ille non susciperet id Symbolum (nempe Nicænum.)*

II. Ritui porro, quem pravo consilio invexerant hæretici Monophysitæ, ritum opposuerunt Orthodoxi, quo palam coramque in sacra liturgia rectam & catholicam Incarnationis Dominicæ fidem profiterentur, Symbolo Constantinopolitano, quod rejiciebant illi, adhibito. Præstus est Ecclesiasticum Monumentum, quod ad annum 518. pertinet, quo maxime constat, jam tum in usu fuisse apud Orthodoxos, ut in divina liturgia Symbolum fidei legeretur aut decantaretur. Inter acta Synodi Constantinopolitanæ anno 536. sub Menna celebratæ, libellus recensetur inscriptus: *Quomodo prædicata (seu promulgata) sint Synodi.* Ad aliud Concilium spectat Constantinopoli anno 518. habitum, Justino Seniore catholico regnante post Anastasium Imperatorem, Chalcedonensis Concilii hostem. Ejus initium est: *Introitu facto secundum consuetudinem in Sanctissima Magna Ecclesia nostra, die Dominica 15. presentis Mensis Julii, Indictione xi. a Domino Sanctissimo Archiepiscopo & Œcumenico Patriarcha Joanne &c.* Annum 518. indicat undecima indictio: quo Joannes II. cognomento Cappadox die 17. Mensis Aprilis in Sedem Constantinopolitanam Timotheo Monophysitæ memorato suffectus fuit. Insignitus annus erat littera Dominicali G. qua constat, Dominicam incidisse in diem 15. Mensis Julii. Prope finem Libelli hæc habentur verba juxta versionem ab Henrico Valesio emendatam in Notis ad Evagrium Libro IV. cap. xi. *Et post lectionem Sancti Evangelii, cum Missa ex more celebraretur, & clausis januis, & sacro Symbolo (τὸ αὐτὸ μαθηματός) ubi ventum est ad Dypitcha &c.* Perspicue patet, Symbolum fidei in Liturgia jam anno 518. ex more lectum recitatumque ab orthodoxis fuisse.

At illud erat Symbolum Constantinopolitanum. Extant loco citato Epistolæ ejusdem Synodi Constantinopolitanæ anno 518. celebratæ ad ipsum Joannem nuperum Pa-

Patriarcham, in quibus hæc habentur: *Tertium Capitulum in petitione continebatur, ut pro majori Scripturarum auctoramento sancta & magna Synodus 318. Patrum congregatorum in Nicea, qui sanctum Symbolum fidei definierunt, & exclamaverunt: In quo baptizati sumus, & baptizamus: & qua in Constantinopoli sub Nestario sancta memorie congregata est, & prædictum sanctum Symbolum 318. Patrum confirmavit, ponantur in sacris Dypsicis &c. Ubi Symbolam illud fidei, quod Nicæna Synodus definiuit, confirmavitque Synodus Constantinopolitana, non aliud est nisi Constantinopolitanam, seu Nicænum cum additamentis. Paria leguntur verba ibidem in Epistolis Monachorum, & Joannis Hierosolymitani ad eundem Joannem Patriarcham.*

Accedit luculentissima confirmatio ex Chronico Abbatis Biclarenfis Lusitani, qui seculo sexto florebat, didicitque litteras Constantinopoli. Chronicon illud, quod ab anno 566. perducitur ad annum 590. vulgavit Henricus Canisius. Locus est, luxatus quidem, sed ab Henrico Valesio ad sua tempora redactus, qui rem mirifice confirmat. Nempe ait Biclarenfis: *Romanorum (Imperatorum) LIII. Justus Junior annis undecim. Qui Justinus anno primo Regni sui (anno Christi 566.) ea qua contra Synodum Chalcedonensem fuerant commenta, destruxit: Symbolumque sanctorum 150. Patrum Constantinopoli congregatorum, & in Synodo Chalcedonensi laudabiliter receptum, in omni Ecclesia Catholica a populo concinendum intromisit, priusquam Dominica dicatur oratio. Quæ nempe Justino Seniori conveniunt, factaque fuerunt anno 518. deceptus Biclarenfis tribuit Justino Juniori, redigitque ad annum 566. Ita Henricus Valesius in Notis ad caput iv. Libri V. Evagrii. Quo loco refert ipse Evagrius, ab Justino Juniore transmissum fuisse anno primo Imperii, Christi 566. edictum ad omnes qui ubique sunt Christianos: cui omnes quidem consensum suum accommodarunt, rectam in eo fidem ac doctrinam promulgatam esse dicentes; nullum tamen ex membris Ecclesia, qua discussa fuerant, ad pristinam rediit unitatem; propterea quòd disertis verbis edixerat Imperator, ut firmus atque immotus Ecclesiarum status impofterum servaretur, sicut antea servatus fuerat. Nempe satis fuit Justino Juniori, orthodoxam edicto suo exposuisse fidem; deque Eutychiano, & Nestoriano dogmate disputationes impofterum vetasse, ita ut unicuique de hisce rebus pro suo sentire arbitrio liceret. Ex hoc itaque edicto colligitur (verba sunt Valesii) nullam utilitatem consecutam esse, ut recte scribit Evagrius. Male igitur Joannes Biclarenfis in Chronico Justino Juniori ea tribuit, qua Seniori Justino potius conveniebant. Is fuit ergo, qui anno 518. ut ea destrueret, quæ contra Synodum Chalcedonensem peracta fuerant, Symbolum fidei Constantinopolitanum, quod ipsa Chalcedonensis Synodus laudabiliter acceperat, quodve rejiciebant Eutychiani, decantandum in sacra liturgia præcepit in omni Ecclesia Catholica, cum aliquæ jam illud adhibere cœpissent, postquam Petrus Fallo anno 476. concinendum prava mente iniecit Symbolum Nicænum. Concinendum illud vero jussit, si Biclarensi credimus, ante Orationem Dominicam: quod utique postea præstitum novimus in Ecclesiis Hispaniæ, non alibi.*

Sero in Occidente ritus idem receptus. In collatione baptismatis tradere Symbolum, quod Apostolorum dicitur, perrexerunt latinæ Ecclesiæ: ipsumque Symbolum Constantinopolitanum ut divinæ liturgiæ pars esset, Hispani Patres in Concilio Tolitano III. quod anno 589. sub Recaredo Rege adversus grassantem Arianam impietatem celebratum est, primi decreverunt Capite 11. *Ut pro reverentia sanctissima fidei, inquires, & propter corroborandas hominum invalidas mentes, consultu piissimi & gloriosissimi Domini Recaredi Regis . . . per omnes Ecclesias Hispaniæ vel Galliciæ, secundum formam Orientalium Ecclesiarum, Concilii Constantinopolitani, hoc est 150. Episcoporum, Symbolum fidei recitetur: & priusquam Dominica dicatur oratio, voce clara a populo decanetur.* Seculo nono mos idem vigeat in Galliis. Valafridus Strabo in Libro de rebus Ecclesiasticis capite xxii. ait; *Apud Gallos, & Germanos post defectionem Felicis hæretici, sub Gloriosissimo Carolo Francorum Rectore damnati (anno 792. in Synodo Ratisponensi, & anno 794. in Francfordiensi) idem Symbolum latinus &*

ius & crebrius in *Missarum* capit *Officiis* iterari. Satis indicant hæc verba (animadvertente Edmundo Martene Libro I. de antiquis Ecclesiæ Ritibus Capite IV. Art. 5.) jam antea Symbolum in *Missis* recitatum fuisse; sed non ita lætus & crebrius, ac post damnatum Felicem. Seculo demum undecimo, eundem in Ecclesia Romana, Henrici Imperatoris temporibus, admittum ritum, plerique arbitrantur: sed toto etiam seculo nono dictum, lectumque, licet non decantatum, apud Romanos symbolum, contendit laudatus Martene loco citato, ubi *Scriptorum*, qui adversari videntur, testimonia declarat & conciliat. Quam viri doctissimi sententiam non adprobaverim ego.

III. Jamvero ritum hujusmodi nullum, quem diligenter exposuimus, indicant *Areopagitica* verba ab *Lequieno* opposita, sive prava mente a *Petro Fullone* & *Monophysitis*, sive catholico consilio ab *Orthodoxis* inventum. Nulla *Symboli Nicæni*, nulla *Constantinopolitani* mentio, quod in sacra liturgia decantaretur. Una proponitur *hymnologia*, quam totus Ecclesiæ confessus post *Evangeliam*, *catechumenis*, & *energumenis*, & *pœnitentibus* pulsis, cum *hostia* in altari immolanda parabatur, concineret. Quæ nempe *hymnologia* complectebatur tum laudem *supremi Numinis*, a quo bona cuncta procedunt, tam pro donis datis gratiarum actionem. Hinc vero colligi potest, *Authorem Areopagiticorum*, qui inter partes liturgicas nullam *Symboli* fidei mentionem ingerit, vitam egisse ante ritum hujusmodi inventum anno 476.

C A P U T XIV.

Primus Areopagiticorum locus a Lequieno objectus ex Libro de Divinis Nominibus. Prava dogmata Monophysitica explanantur. Cum his non consonat, imo illis adversatur predictus locus, quo divina natura integritas, & humane exaltatio in Christo declaratur: Scholias, & S. Thomæ commentarii.

I. **S**ummam disputationis jam attingimus. Pravis *Encyclianorum* dogmatibus *Opera* *Areopagitica* scaterere, contendit *Lequienus*. Id ad examen vocandum est. Locum profert ille, qui *Capite 11. de Divinis Nominibus* §. 10. legitur sub nomine *S. Hierothei*: in quo *Dominus Jesus* dicitur *ὄρατος καὶ ὄρατος*, quod *supernaturale* & *super substantialiale* est, quando factus fuit homo, servasse; non solum quatenus nostra participavit sine alteratione & confusione, nihil ex inexplicabili sua inanitione quoad immensam plenitudinem suam perpeffus: sed (quod omnium novorum perquam novum est) in nostris naturalibus supernaturalis erat, & in iis quæ substantia sunt *super substantialialis*, quoad omnia nostra supra nos. eximie supereminens. „ Cujus loci sensus visque ut „ percipiatur, (*Lequieni* verba sunt) attinet observare, vocibus *ὄρατος*, & *ὄρατος*, „ apud istum *Authorem* non significari eximium quemdam statum, qui tamen naturæ „ creatæ terminos ex toto non excedat: sed divinam omnem præcellentiam, quæ ab „ omni creatæ substantiæ quantalibet perfectione infinite discrepet. Jamvero si *Do-* „ *minus Jesus* *supernaturalem*, *super substantialialemque* statum summum servavit; non solum „ quatenus cum *Deus* esset, sine sui diminutione & confusione nostrarum rerum par- „ ticeps fuit; sed etiam quatenus humana nostra, seu nostræ substantiæ ac naturæ pro- „ pria, *supernaturali* *super substantialialique* ratione gessit, & habuit: quid aliud restat „ nisi *Christum* *divine* *humana* quæque nostra gessisse; ejusque adeo *humanitatem* ad „ *divinitatis* naturam pertinuisse velut ejus appendicem: qui quidem purus purus *Mo-* „ *nophysitarum* error fuit. “

II. Reponenda plura sunt. Ac primo *Monophysitica* commenta, non una, sed alia & alia ratione efferebant *Heterodoxi* ipsi homines, ac intellexisse videntur *Patres*, qui in illo negotio versati sunt, *S. Leo* *Papa*, *Patres Chalcedonenfes*, *Theodoretus*, aliique plures. Paucis ea *Damasenus* *Libro III. de Fide orthodoxa* *Capite 11.* complectitur: *Unitus*, inquit, *Filius Dei* naturæ humanæ perfectæ ac integræ secundum *Summ. S. Thom. Tom. LX.* e *hypostila-*

hypostasim absque confusione, aut mutatione, aut divisione: ita ut nec divinitatis suæ naturam in carnis substantiam mutaverit, nec substantiam carnis suæ in naturam suæ divinitatis: nec ex divina sua natura, & quam assumpsit humana natura, unam confecerit naturam (sive confusam, ex divina scilicet & humana simul commixtis coalescentem; sive ex duabus illis integris quidem manentibus, sed veluti imperfectis incompletisque partibus compositam.) Tres vel quatuor hujusmodi infani ac pestiferi erroris explicandi modos passim afferunt Patres. Nihil vero simile in Areopagiticis allatis verbis, nihilque prorsus in Opere toto: imo dicitur Filius Dei *nostra participavisse sine alteratione, & confusione: nihil ex inexplicabili sua inanitione, quoad immensam plenitudinem suam, perpeffus*. Quæ Scholiastes expendens ait: „Observe itaque, neminem tam divine loqui contra Nestorianos, & Acephalos (seu Monophysitas) & Phantasiastas. “ Adhuc plura, eaque solidissima, dabimus infra.

At fuerint Monophysitarum aliqui, vel plerique, qui impium ac impossibile unius Christi naturæ commentum prædictis modis expositum rejicientes, novum addiderint, ne ita infani viderentur; quod nempe verbis citatis indicat Lequienus, ac superius ex Doctissimo Combessio ita representaverat: „ut unam dixerint Eutychiani naturam, non ut caro sive humanitas Christo defuerit, vel per mutationem sive conversionem, vel per absorptionem sive deperditionem: (neque ut divinitas conversa intelligi debeat in carnem, aut in unam tertiam naturam differentem per commixtionem adonata, aut veluti demum pars imperfecta compositam quamdam simul cum carne conficiens:) sed ut natura divina sola proprie natura sit & dicatur, quæ primas in Incarnatione partes habeat, non humana, quæ secundas tantum: illa, inquam, quæ aliam habeat, non quæ habeatur tamquam illius videlicet, cet appendix, eique immersa. “ Qui tamen error, inquit ego, ut magis innotescat; satis non est dicere, Naturam divinam in Christo principalem esse, & humanam veluti appendicem: illamque habere, & istam haberi. Hæ videntur innoxie locutiones, ni aliquid aliud addatur. Dixerat namque Vigilus Tapsensis Libro IV. contra Eutychem num. 4. *Quia ergo non est idipsum haberi, & habere; Verbum quippe habet, habetur autem caro: perspicue & liquido comprobatur, Christum utriusque esse nature, unius vero persone.* Quo loco ex illa distinctione habentis, & habiti dogma colligit Vigilus Eutychianis adversum. Quamquam & illud animadvertendum est, quod docet S. Thomas in Opusculo contra Græcos & Armenos Capite VI. non tam esse divinam naturam, quæ habeat humanam; quam potius personam. Verbi esse illam, quæ vere ac proprie naturam humanam habet: nihilominus vero *propter rei identitatem*, ut ait ille Opusculo I. Capite IV. cum natura divina non distinguatur a persona; dici recto sensu posse, naturam divinam habere humanam. Ea recole quæ latiore sermone versavimus Capite IX. ubi Cyrilli sententiam expendimus de *una natura Verbi incarnata*.

Hinc merito Dionysius Petavius Lib. IV. de Incarnatione Capite VIII. num. 4. colligit, primum in Incarnatione locum obtinere divinitatem, ad quam humanitas, velut appendicis & accidentis instar est ad substantiam. Id ante luculentissime docuerat Doctor Angelicus Opusculo II. Capite CCXI. ubi rejecta compositione ex natura divina & ex humana, velut ex partibus, non aliud inquit hujusce compositionis in Christo *exemplum posse in creaturis inveniri*, nisi quod suppeditat subjecti & accidentis unio: quæ non sic uniantur, ut ex eis aliquod tertium constitutatur; unde *subjectum in tali unione non se habet ut pars, sed est integrum quoddam, quod est persona, hypostasis, & suppositum: accidens vero trahitur ad personalitatem subjecti, ut sit persona eadem hominis, & albi*. Neque tamen quispiam colligat, naturam humanam accidentis more ad personam divinam adhærescere, ac unionem duplicis naturæ in Christo accidentalem dici debere: humana quippe natura est vera substantia, eademque ad subsistentiam Verbi divini tracta constituit personam Christi, quæ non est distincta a persona Verbi pariter subsistente in natura Divina. Theologos consule, qui hæc omnia late pertractant.

Hære-

Hæreticum sensum si velit Lequienus locutionibus illis, quas adhibet cum Combesio, efferrî; addat oportet quæ postea refert ipse ex Timotheo Æluro, qui in Iudæa, qua Leonis Magni ad Flavianum epistolam vellicabat, pronunciare non dubitavit: „ Humanitatem Christi omni actione propria caruisse; neq; operationes alias, nisi divinas, per eam exsertas esse; atque adeo quæ humanitatis operationes censentur, *καὶ* passiones potius, & meras executiones, *πραξίς*, esse nuncupandas. Quo commento admissio sponte fuit, quod idem Ælurus contendebat: *Solam divinitatem esse Christi naturam, etsi incarnatam*: se nimirum carne vel humanitate habente instar appendicis adjunctæ, vel instar instrumenti, per quod divinæ exsererentur operationes. Quo pariter admissio commento, & illud intelligi potest quod effutiebant: per Incarnationem humanitatem totam ad Deitatis naturam pertinuisse, sed sine ulla tamen permixtione, vel absorptione, vel conversione: nec enim humanitas deperdebatur, sed salva consistebat, propria tamen operatione spoliata, ac divinæ naturæ effecta instrumentum. Eutyrianum hunc sensum confirmat Petavius Libro VIII. de Incarnatione Capite VI. enarrans dogma Monothelitarum, qui sicuti unam Christi operationem esse putabant, ita unam ejus naturam fateri cogeantur „ Christi humanitatem ab divinitate Verbi actam (ait ille num. 5.) & impulsam, ac gubernatam fuisse, inter Orthodoxos convenit. . . . Verum hoc eo fine Monothelitæ proferebant, ut non nisi una amborum esset *ἰσχύς*, eaque ex toto divina; quæ manans ab divinitate, traiceretur in animam & in carnem, ab quibus tantummodo reciperetur, nulla autem efficeretur ex parte. Siquidem animam illi censabant nullis in Christo facultatibus instructam esse, neque spiritalibus, neque sentienti ac vegetanti parti congruentibus: sed solam inesse substantiam; *δύναμις* vero & potentiam, ac consequentem ex ea *ἰσχύς* in solidum divinitatis esse. Sicut malleus ab artifice ad opus adhibitus, & impulsus, nullam ex sese motionem confert: sed hanc totam ab movente receptam, tamquam alienam in opus refundit. „ Et infra num. 5. „ In ipsa carnis perfectione duo sunt consideranda: alterum motio ipsa & agitatio carnis, aut divisio vel contactio, & hujusmodi: alterum doloris perceptio, quam scholæ *sensationem* vocant. Horum prius sola caro patiebatur, utpote materia, & quantitate natura sua constans: posterius ex vi & sentiendi facultate proficiscebatur, non humana vel creata; sed divina, quæ carni se accomodans, idem in carne Christi faciebat, quod in carne omnium hominum anima rationalis. „ Itaque (ut numero superiore concludit ille) „ quidquid vitale, ac vegetum, & spirans inesset homini Christo, atque omnis ejus actio & impulsio, qua vel seipsam in ceteris Adami posteris movet anima, vel subjectam sibi carnem agit & excitat, non ab ulla creata potentia & facultate stuebat, sed ab ipsamet divinitatis substantia, quæ naturalis animæ facultates altiori & extraordinaria virtute supplebat, & consentaneas humanæ substantiæ operationes exprimebat. “ Hæc ille, quæ & Lequienus adprobat in Notis ad Hæresim Monothelitarum. Hinc demum perspicue ratio patet, ob quam Monothelitas & Eutyrianos Orthodoxi Patres appellarent Apollinaristas: hi namque anima, vel mente mutilabant humanitatem Christi; illi propria energia ac omni facultate vitali spoliabant eam, id omne munus in divinitatem rejicientes.

III. An ergo tam impium dogma tradidit allato loco Author Areopagiticorum? Age, locum ipsum diligentius expendamus. Prætermissa a Lequieno verba primum assero. Jesu Christi divinitatem extollit, quæ ineffabilis est & inexplicabilis, supra sensum, supra vitam, supra substantiam: supernaturaliter habet supernaturalitatem, & supersubstantialiter substantiam excedit. Quos loquendi modos passim toto opere usurpat Author; non tam substantiam dici debere Deum, quam supra substantiam, frequentius animadvertens: neque naturam, sed supra naturam. Pergit ille: ex humani generis amore, inquit, *ἵνα* quærens, ad naturam se demisit; *καὶ* ἀναδὲς ἑαυτοῦ, & vere substantiatus est; *καὶ* ἄριστος ὁ ὑψίστος ἰσχυρώτατος, & homo (qui supremus Deus erat) nuncupatus est. Catholicam fidem hæc verba exprimant: neque verbum est,

quod varia Eutylichiana dogmata redoleat. Id etiam ævo suo observatum a Scholiaste :
 „ *Usque ad naturam*. Vides quomodo dicat, quoniam etiam *ad naturam* venit (*naturam*
 „ *scilicet nostram* intellige :) & *naturam* non recte de Deo dici (*Deus* quippe
 „ *supra naturam* est.) Ecce enim quomodo dicat, quoniam usque *ad naturam* de-
 „ *scendit*, idest eo usque vilitatis, atque ejus quod ipse non habebat, pervenit. Ubi
 „ nota significantiam verborum.

An ita vero descenderit ad naturam nostri generis, ut hæc in adsumptione conditionem proprii generis amiserit; actione propria spoliata, & effecta instrumentum, per quod quidquid energiz & actionis erat in Christo Domino una Deitas operaretur? Ita nonnullos Eutylichianos contendisse, dictum est: ac ita sequentibus verbis voluisse Areopagiticorum Authorem, arbitratur Lequienus. Jam verba, quæ sequuntur, profero & expendo. *Etsi in istis* (in natura scilicet nostra, nostraque substantia adsumptis) *habet quod supra naturam, & supra substantiam est*. Quod bifariam ostendit. Ac primo quia divinitas, quam paulo superius vocandam docuerat *supra naturam, & supra substantiam*, salva consistit in Incarnatione: unde ait: *Non solum quia immutabiliter & sine confusione nobis sese communicavit, nihil in exuberanti sua plenitudine ex ineffabili exinanitione perpeffus*. Ac deinde quia *verumetiam* (quod omnium novorum novissimum) *in naturalibus nostris supernaturalis erat, & in substantialibus supersubstantialis, omnia nostra ex nobis & supra nos excellenter habens*. Si Monophysitica hæc verba sint, sensum edant oportet, naturam nostram & substantiam nostram in Christo propria carnis actione; nec operationes alias nisi quæ divinitatis erant, per humanitatem ejus exsertas esse. Sed hunc sensum convellit Author, qui diserte docet: Deum, seu Dei Filium in Incarnatione *vere substantiatum esse*: & insuper *habere omnia nostra ex nobis*, naturam scilicet ipsam, & naturæ proprietates, & actiones: sed hæc omnia tamen ab illo haberi *supra nos*, idest *excellenter*, seu excellenti modo. Quam sine dubio excellentiam plura declarant in Christo Domino notissima. 1. quia natura humana Verbi divini personali proprietate subsistit. 2. quia operationum, quæ Christus exerebat, principium erat persona divina, seu Verbum divinum in ipsa subsistens natura humana. 3. quod ipsa natura humana authore & moderatore Deo ita gubernabatur, nihil ut sine ipsius nutu profus ageret. 4. denique quod multiplici ac sublimi dono gratiz insignitus fuerat homo Christus, veluti ortus ex Virgine, impeccabilitatis, ac miracula patranda facultatis: quæ omnia novissima sunt, soli Christo conveniant: ac sane mirabilia quis non agnoscat, non adoret? Hæc vero sunt illa, quæ pervio, ac plano, & catholico sensu ostendunt, in ipsis naturalibus & substantialibus nostris per Incarnationem absumptis maxime elucere divinitatis *supernaturalitatem & supersubstantialitatem*.

Hæc illustrat omnia Petavius Libro VIII. de Incarnatione Capite x. & xii. Hæc eadem antea enarraverat Scholiastes, quem consule. Non aliam vidis sensum perspicacissima Angelici Præceptoris mens. Ait enim Lectione V. „ *Quamvis enim accep-*
 „ *erit propria nostræ naturæ, tamen in ipsis rebus humanis habuit supernaturale &*
 „ *supersubstantiale*: idest uno modo, in quantum communicavit nobis, assumens nostram naturam absque variatione divinæ naturæ, & absque commixtione ipsius, &
 „ *conversione ad humanam naturam*; ita quod per exinanitionem ineffabilem, de qua
 „ Apostolus loquitur Philipp. ii. *Nihil passus est ad superplenum ipsius*, idest nihil
 „ *diminutum de plenitudine suæ Deitatis*: non enim dicitur exinanitus per diminutionem Deitatis, sed per assumptionem nostræ naturæ deficientis. Alio modo quia
 „ (quod est inter omnia nova magis novum, & mirabile) ipse erat *in naturalibus nostris*
 „ *supernaturaliter, & in substantialibus nostris supersubstantialiter, omnia huma-*
 „ *na quæ ex nobis accepit, supra nos habens*: quia caro ejus majoris virtutis est &
 „ *dignitatis quam alterius, & anima ejus dignior omni anima, & actus ejus & ope-*
 „ *rationes fuerunt unificæ (vivificæ, deificæ) ex virtute Deitatis*. “ Cur ita? quia
 „ nempe caro & anima, seu humanitas Christi, Dei Verbi personali proprietate affecta
 „ *subsi-*

subsistebat, ac operationes ejus a persona divina, velut a principio, proficiscebantur: unde verissime dictum, Christum divino & excellenti modo humana nostra gessisse, & habuisse.

C A P U T XV.

Alia Areopagitica testimonia duo, ex eodem Libro de divinis Nominibus objecta. Naturam discrete distinguit a persona Author: docetque factam naturarum unionem in persona, & hanc ex duabus naturis compositam: Divi Thomæ Commentarius.

I. **E**odem in allegato loco, quem Capite superiore expendimus, digna censet animadversione Lequienus verba nonnulla sub Hierothei nomine prolata: nempe, *Causa omnium, & quæ omnia implet, est Jesu divinitas, τὸ ἰσὸς θεῶν; quæ usque ad nostram naturam se demisit, & vere substantiata est, ἀνάσσει θεῶν* Ubi Severianorum more (inquit Lequienus) contra quam inter Catholicos, post Synodum præsertim Chalcedonensem, ratam fixumque erat, *Deitatem* seu naturam divini, nam heic minime fecerit ille ab hypostasi, ut eam esse incarnatam censeat. Quem Eutychianum sensum confirmari ait aliis verbis, quæ eodem in Libro de Divinis Nominibus Capite 1. §. 4. habentur *Deitas, θεῶν, humanissimam se præbuit, quia nostris secundum veritatem integre in una suarum hypostasium communicavit, ad seipsam referens, sibi que vindicans humanam vilitatem, ex qua ineffabili modo simplex Jesus compositus est &c.* Hoc in loco (verba sunt Lequieni) humanitatem sic a Deitate assumptam censet, ut ipsamet divina natura propria sibi fecerit, quæ humanitatis sunt, ac non solum divina Verbi persona; ut, inquam, non modo divinæ personæ Verbi secundum accuratas mutux communicationis proprietatum regulas, humanitatis dotes adscribat, verum & ipsimet Deitati. Quo dato, Deitas ipsa de Virgine nata, passa, & crucifixa erit; aliaque portenta impune proferrentur, quæ Eutychianis & Severianis familiarissima fuere, cum naturam ab hypostasi non distinguere, ubi de Dei Verbi Incarnatione disputabant.

II. At Areopagiticorum Author, reponam ego, si naturam Severianorum more non distinguebat ab hypostasi; cur ei satis dicere non sinit, *Deitatem nostris vere & integre communicavisse?* Cur addiderit, hanc Deitatis cum nostris unionem factam esse in una suarum hypostasium, *ἐν μία τῶν αὐτῶν ὑποστάσει?* Nonne vero, qui in Deitate hypostases cognoscit ac pronunciat, easdem fatetur distinctas a Deitate, quæ una est? Adde vocem *θεῶν*; eo in loco non haberi; sed *θεορίας*. Hanc porro *supremam divinitatem* animadvertit ibidem Areopagiticorum Author: collaudari primo, *ut monadem quidem ac unitatem, ὡς μονὰ μίαν καὶ ἑνὰ*: deinde, *ut Trinitatem, ὡς τριάδα* propter *superessentialis fecunditatis in tribus personis, ἐπιουσιότητος, manifestationem, &* hanc denique *se nobis vere & integre in una suarum hypostasium communicavisse*. Quid vero non catholicum in his verbis reprehendi potest? Quodnam fuerit verbalium, quo indicaverit Author, humanitatis dotes ipsi naturæ divinæ adscribi debere, ut non solum Filius Dei dicatur natus ex Virgine, passus, crucifixus; sed ipsa Deitas, aut natura divina dici nata ex Virgine, passa, crucifixa debeat? Imo *pubbre heic explicat* (Scholiastis verbis utor) *mysterium Incarnationis, quoniam una persona Trinitatis passa est. Nota vero, unam illam personam nobiscum integre communicasse. . . . Recte igitur dicimus, unam personam sanctissimæ Trinitatis crucifixam esse; quod est contra Nestorianos, & Acephalos, seu Eutychianos.*

Non alium sensum efferunt, qui hæreseos nota configi debeat, verba primo loco objecta: ubi quemadmodum docet ille, *Deitatem Jesu ad nostram usque naturam venisse, ac vere substantiatam esse; ita simul etiam discrete adserit factum, appellatumque esse hominem, qui summus Deus est.* Paria sunt quæ ab eodem tradita legimus Capite

III. de Mystica Theologia: *Jesum, supersubstantialem* (quatenus Deus est) *humane nature veritatibus substantiatum fuisse*, idest veram adsumpsisse naturam humanam. Quibus in locis *Deus*, et *Jesus*, qui factus, et appellatus homo dicitur, atque *substantiatus*, divinam proculdubio personam significat, in qua naturarum unitiorem factam esse credimus. Illæ vero *humane nature veritates*, ἀνθρωποφυικαῖς ἀληθείαις, nonne integram significant naturam humanam, quæ per Incarnationem neque suæ conditionis metas transilierit, neque proprias amiserit facultates, et operationes? quo certe nihil magis Eutyichiano commento adversum. Ceterum denique scitissime adnotavit Petavius Libro IV. de Incarnatione Capite VIII. num. 4. *plerumque Patres natura divinæ tribuere, quod non ei simpliciter ac secundum se convenit, sed eatenus qua est hypostasis.* Exempla affert plura ibidem, et Libro V. Capite I. num. 4. Cujus rei egregiam divus Thomas, hac eadem de re disserens, rationem affert in Opusculo I. contra errores Græcorum Capite IV. *Licet modus, inquit, significandi diversus sit, cum dicitur Deus, & Deitas: tamen res est eadem penitus; & ideo propter rei identitatem sicut unum de altero predicatur, ut cum dicitur, Deus est Deitas, vel persona divina sive Pater est divina essentia; ita & a sanctis interdum unum pro alio ponitur, & sic dicitur quod essentia divina generat, quia Pater, qui est essentia divina, generat; & essentia est de essentia, quia Filius qui est essentia, est de Patre qui est eadem essentia divina.* Quod impune dici potuit ab aliis sanctis Patribus, cur veluti hæreticum; et medullitas monophysitum rejici omnino debeat in verbis Areopagiticorum Authoris?

Quid est vero, quod ea verba, *Simplex Jesu compositus*, Lequienus carpat, ac si *quid vera Theologia minime consentaneum sonent*? Ipsa verba satis admonent Theologum, *Jesum eatenus dictum simplicem*, qua Filius Dei est subsistens in natura divina: *compositumque præterea*, qua subsistit etiam in adsumpta natura humana. Illud ego expendendum in iis verbis propono, quod Eutyichianis maxime adversatur: tum primo compositum dici Jesum, ex duabus scilicet naturis: tum etiam compositum appellari *ex humana vilitate, humilitate, extremitate*, ἀνθρωπίνῃ ἰσχυρίῃ ἰξ ἡς etc. quæ verba perspicue demonstrant, humanam naturam per Incarnationem non transcendisse metas sui generis: atque demum in hac compositione *servatas esse proprietates integras, & inconsusas*, μετὰ τῆς ἀμεταβολῆς καὶ ἀσυγχύτου τῶν ὀκείων ἰδρυσιμῶς. Hæc sunt orthodoxa dogmata Eutyichianis commentis adversa, ut etiam notavit Scholiastes: *Nota*, inquit, *quod dixerit ipsum Dominum nostrum Jesum Christum, cum simplex existeret, deinde compositum, humanam extremitatem ad se revocasse. . . Quod est contra Nestorianos & Acephalos.* Egregiam subjicio Divi Thomæ commentationem: „ *Jesus qui est ineffabiliter simplex secundum Deitatem; ipse idem hypostasi est compositus secundum humanitatem. . . Et ne aliquis perverſe intelligeret, quod Deus factus sit homo secundum aliquam conversionem Deitatis in carnem, vel in animam (eo nempe sensu, quo Apollinaristæ effutiebant, Divinitatem gessisse munus animæ, vel mentis: quove Eutyichiani & Monothelitæ putabant, divinitate suppletas fuisse proprias humanitatis facultates & operationes) vel etiam secundum aliquam commensurationem, ut sic esset una natura Dei & hominis, ut Eutyches confixit: subjungit cum intransmutabili & inconsusa collocatione, idest firma salvatione priorum, idest proprietatum utriusque naturæ. “ Animo nimium præoccupato Areopagitica legisse videtur opera, qui eadem scaterere Monophysitarum commentis contendit.*

CAPUT XVI.

Epistola quarta, quæ est ad Cajum, opponitur: eademque ad examen vocatur. Grandioribus verbis unam docet Author naturæ humanæ exaltationem in Christo, ejusque operandi modum plane divinum, mirabilem, ineffabilem. Sed hæc attamen, salva naturæ humanæ integritate quoad substantiam, ipsasque quod attinet ad facultates & operationes, intelligenda jubet idem Author.

I. **C**æpto pergit Lequienus. Monophysiticum virus, quo putat aspersum Areopagiticorum Authorem, effundi totum in Epistola quarta ad Cajum, contendit ille. „ Etsi Christum (inquit) vere fuisse hominem concedit : attamen eum supra „ quam hominum conditio ferat, hominem fuisse iterum docet Monophysitarum more : „ *Supra homines, & secundum homines, ex hominum substantia, cum supra substan-* „ *tiam existeret, substantiam assumpsit.* Itemque : *Ad substantiam vere veniens, supra* „ *substantiam substantiatus est, & supra hominem operabatur quæ hominis sunt.* Id quod „ probat ex ejus in utero Virginis conceptione, & incessione super aquas. Quæ quidem „ exempla ipsissima sunt quæ Leo Magnus in Epistola ad Flavianum adhibuerat, „ ut ostenderet Deitatem Christi peculiare suas operationes divinas ab humanis distin- „ ctas exercuisse; quemadmodum humanitas suas, absque utrarumque confusione aut „ divisione: cum alioqui Monophysitæ adversus ipsum ex iisdem mirificis operibus uni- „ cum operationis genus, subindeque naturam unam, Deitatis scilicet, in Christo fuisse „ inferrent. Proprietates humanas ad divinam naturam revocabant, ut caro Deitatis „ dotibus imbueretur: quæve humanæ operationes videbantur, revera Deitatis ipsius „ actiones propugnabant. Quin demum idem Author ibidem subjungit, ea quæ de hu- „ manitate Christi asseverando dicuntur, vim potius habere *eximie negationis.* Unde „ ait: *Ut enim compendio dicamus, neque homo erat, non ut prorsus non fuerit homo;* „ *sed ut qui ex hominibus cum esset, ab hominibus longe distabat, vere factus supra* „ *hominem homo.* Quibus verbis Apollinarii vocem imitatur, ac Christum absolute dici „ hominem inficiatur: veluti fere quondam Eutyches corpus ejus, humanum esse cor- „ pus effutierat, non corpus hominis. “ Hæc Eutychetis recitantur verba in Synodo „ sub Flaviano celebrata.

Christum non fuisse *absolute hominem*, dicere potuerat, debueratque Apollinarius, qui humanitatem nobiliore sua parte, mente scilicet, mutilabat: ipsumque Verbum gessisse vicem mentis, effutiebatur. Hæreseos quoque suæ principiis inhærens Eutyches, corpus Christi fateri *corpus hominis* renuebat, tametsi vocaret illud *corpus humanum*. Quomodo namque *corpus hominis*, aut vera humanitas diceretur, quæ ita abortiva a divinitate adferebatur, ut spoliata esset proprietatibus suis, ac facultatibus, & operationibus, quæ illas consequuntur; eademque admittebatur in Christo, veluti inanime quoddam instrumentum, per quod nonnisi divinæ actiones transfunderentur, quæ operationes humanas supplerent? Longe ab hisce commentis distant Areopagitica dicta. Plura superioribus Capitibus, eademque luculentissima in medium protulimus testimonia, quæ egregie idem Author docet, adsumptam a Filio Dei, ab una Trinitatis persona humanitatem *vere, integre, perfecte, totaliter, omnimode.* An hæc toties, ac passim inculcarent, qui humanitatem in Christo Domino spoliatam arbitrarentur proprietatibus suis, ac facultatibus, & operationibus quæ consequuntur?

II. Favent & ipsa testimonia ab Lequieno objecta. Grandioribus quidem verbis mirabilissimum Incarnationis mysterium enarrat Author: at in id recidit tamen semper, ut ipse Christus vere fuerit homo. Ait ille: *Neque homo erat; sed veluti se corrigens addit: Non, ut prorsus non fuerit homo: erat ergo prorsus & omnino homo.* Ait etiam: *Vere factus supra hominem homo; ita ut tametsi Christus dici debeat super hominem, ut infra declarandum; vere tamen factus homo est.* .. Quod illis demum ver-

bis

bis confirmatur: *Ad substantiam vere veniens, supra substantiam, substantiatus est.* De Filio nempe, cum nec natura nec substantia proprie sit, sed supra naturam & supra substantiam; ad nostram naturam nostramque substantiam *vere venit, & substantiatus est, per ejusdem naturæ ac substantiæ adsumptionem, & cum ejusdem proprietatibus, facultatibus, operationibus.*

Tam catholica, & commentis Eutychianis adversa dogmata clariora fiunt, si brevis epistolæ ad Cajum integrum contextum expendamus. Inquirentem Cajum inducit: *Quomodo, inquis, Jesus cum sit omnibus superior, ceteris hominibus substantialiter, ὑπερθεός, aggregatus est?* Planum ac pervium sensum accipe: Quomodo Filius Dei, quæ rebus omnibus & hominibus superior est, factus fuerit hominibus consubstantialis? Respondit Author: *Non utique, ut author hominum, hoc loco dicitur.* Id est, ne putes, ea ratione Jesum dici hominem, qua nomen effectus eminentis quodam modo tribui solet causæ: ac hominem dici Jesum, quia author est hominum; quemadmodum & sol & lux vocatur Deus, qui suprema est causa & lucis & solis. *Sed in quantum secundum substantiam totam vere homo est, καὶ ἰσὶαν ὅλην εἰληθῆς ἀνθρώπου αὐτ.* Verba sunt, quæ contra omnem hæresim, tam antiquam, quam novam militant, ut ait Scholiastes. Adversantur ea *Phantasiastis*, qui verum corpus, veramque humanitatem Christo negabant; & *Apollinaristis*, qui totam hominis substantiam in Christo non agnoscebant, utpote mente eam mutilantes; & *Acephalis* ac *Monophysitis*, qui eandem Christi humanitatem proprietatibus suis, & facultatibus, ac operationibus quæ consequuntur, spoliabant: unde nec illi admittebant, *totam* in Christo *vere* existere humanitatem.

Sequitur: *Nos autem Jesum non humanitus definimus.* Quomodo enim humanitus tantum defini potest Christus, qui a ceteris hominibus longe distat: nec est solus homo, sed homo & Deus? *Neque enim ille homo tantum est, quia nequaquam supersubstantialis existeret, si solus homo foret.* Solus namque homo natura constat humana, & substantia creata: at Jesus ita homo est, ut humanitas affecta subsistat personali Filii Dei proprietate, quæ supersubstantialis est: & hæc unio, quæ dicitur hypostatica, transcendit omnem naturæ ordinem. *Sed attamen revera homo:* nec enim per eandem unionem aut mutata, aut deperdita fuit natura humana, aut mutilata aliqua sui parte, aut demum spoliata proprietatibus, quæ veritatem consequuntur naturæ humanæ. Quandoquidem *Filius Dei, supra homines, & secundum homines, ex hominum substantia, cum supra substantiam existeret, substantiam assumpsit.* Filius nempe Deus incarnatus, & est *supra homines*, quia Filius Dei ac verus Deus: & est *secundum homines*, quia verus homo. Ipseque, cum in natura Divina subsistens, sit supra naturam, & *supra substantiam, ex hominibus tamen substantiam assumpsit.* Non nisi lividus oculus heterodoxa in his verbis videat portenta.

Sed ampliora pergit ille enarrare. Inquit *Verumtamen supersubstantialitate supra modum plenus est.* Jesu namque persona, utpote divina, est supra substantiam: ac supernaturalis & supersubstantialis est naturæ divinæ & naturæ humanæ unio in una divina Filii Dei persona: *Ut qui semper supra substantiam sit, abundantia quadam supersubstantialitatis; etiam ad substantiam vere veniens, supra substantiam substantiatus est.* Divina Verbi persona ita supra substantiam dici debet, ut etiam *ex abundantia quadam supersubstantialitatis fecerit naturam humanam supersubstantialiter subsistere, personali scilicet divina Filii proprietate affectam: & licet vere ad nostram venerit substantiam, maneat simul tamen supra substantiam.* Imò demum *& super hominem gessit ea, quæ sunt hominis;* propterea nempe quod humanæ operationes non procedebant a solo homine, sed ab homine Deo, qui sine dubio *super hominem* est. Et hæc etiam supernaturalitas, & abundantia supersubstantialitatis, quam Dei Filius in humanitate adsumpta integram servat, maxime apparet in mirificis operibus, quod *Virgo supra naturam parit: quod aqua profluens, quæ pedum ex materia terraque concretorum gravitatem sustinet, neque cedit; sed virtute supernaturali sine diffusionem subsistit.*

Hinc vero sponte ac necessario fluit: *ea, quæ de humanitate Jesu affirmantur, excellen-*

ollentis quoque negationis vim continere. Ita namque affirmamus, Jesum esse hominem, ut simul negari oporteat, ipsum esse simplicem hominem; cum sit supra hominem, utpote persona divina in natura humana subsistens, & a Virgine conceptus fuerit, deque Virgine Matre natus. Nam, ut summam dicamus, ne homo quidem erat: non quod non esset homo; sed quod ex hominibus natus, homines longe superaret; & supra hominem vere homo factus sit. Non erat homo solus, sed vere tamen factus est homo: simulque omnes homines superabat, & supra hominem erat; quoniam persona divina, quæ supra hominem est, & supra naturam, & supra substantiam, vere subsistebat in natura nostra, in substantia nostra, in humanitate nostra; & sic subsistens Dei Filius vere homo factus erat. Commentum omnes Monophysitarum, ut video, longe exulat ab hac Epistola: quod etiam vidit Scholiastes, *Observa*, inquit, *totum epistola contextum, quoniam est contra omnem hæresim, tam antiquam, quam novam.*

III. Neque reponat Doctissimus Lequienus, has nostras interpretationes esse, quæ hæreticas loquutiones obscuriore quodam modo propositas ad catholicum sensum detorquent. Sunt imo simplices sententiarum grandiore stylo scriptarum explicationes, quæ catholicum sensum, non longe petitum, sed pervium ac planum patefaciant. Hisce dictis abatebantur quidem Monophysitæ, hæreticorum more proprios errores ut poterant tegentes: at eadem Areopagitica dicta nec hæresim efferunt, nec hæresim involucri verborum tectam complectuntur, ut illius ævi Patres ostendebant. Opus foret, Areopagiticorum Author probaretur hæreticus argumentis aliunde petitis, ut quæ demum grandiore quodam stylo ac insæto protulit, prava mente ac pravo sensu dicta dicerentur. At hæc argumenta præsto non fuerunt Lequieno.

Cæteroque vero ex hac intima & mirabili naturæ humanæ in Christo conjunctione cum natura divina in una sanctissimæ Trinitatis persona, colligebant Veteres Patres absque ulla erroris suspitione, factam illam esse divinam, & deificatam, & in alterum quodammodo statum translatam, ac recto demum & catholico sensu a divinitate absorptam. Id vero, ac præterea nihil, verborum suorum magnificentia, & grandi sublimique dicendi genere, docet Author Areopagiticorum. Patrum testimonia Dionysius Petavius Libro IV. de Incarnatione Capite. ix. & Libro X. Capite i. non pauca profert, quæ naturam humanam in Christo *Deificatam* enunciant: quæ perperam & injuria ad invidiam consilandam traducerentur. Orthodoxum, cuique pervium, exprimit sensum loco posterius citato num. 8. ubi varias naturæ humanæ proprietates distinguit: docetque, quibus illa, salva integritate, spoliari possit, quibusve non. Aliæ sunt *specificæ*, ut ratiocinari posse, intelligere, loqui, libere agere, individuæ omnibus humanis communes, & ad essentiam pertinentes, vel profluentes ex essentia. Aliæ *adventitiæ*, & *accidentales*, sine quibus constare natura potest; vel individuæ omnibus inconuenientes, cuiusmodi sunt ægrotare posse, vel sanum esse posse, morti et corruptioni obnoxium esse, concupiscentia, et in peccatum propensio, quibus hominum nemo caret circa singulare Dei beneficium: vel certis dumtaxat individuæ, non omnibus competentes, ut ægrotudo, bona valetudo, vitium corporis aut animi, quæ non insunt omnibus. Jam vero cum proprias naturæ humanæ affectiones protrudere Patres in divinitate Jesu Christi absorptas ac velut extinctas, de priore genere proprietatum locuti minime sunt. Ac sane quod attinet ad Authorem Areopagiticorum, quis dixerit hanc ab eo admissam absorptionem extinctionemque, cum passim doceat naturam humanam a Verbo adsumptam *vere, integre, perfecte, totaliter, omnimode*, *salvis humana natura veritatibus*; ac *inviolato manente proprietatum statu*: quæ tam frequenter inculcata verba sensum omnem rejiciunt, et Apollinaristicum, & Eutychianum.

Alterius generis proprietatum quasdam statim exclusas funditus penitusque in Christo, docuere Patres: quasdam, dum in terris ipse viveret, procurandæ salutis humanæ
Summ. S. Th. Tom. IX. f. næ

nae gratia retinuisse. Priores eæ sunt, quæ contagione culpæ aliqua sunt afflatæ; cuiusmodi est peccandi potestas, intestinus concupiscentiæ morbus, id genus alia. At quæ sunt alterius speciei, et procul ab vitio peccatoque sunt, tametsi viliissima ac indignissima tanta maiestate fuerint, aliquanto in se tempore suscepit; ut est moriendi conditio, tristitia, fames, lassitudo, sitis, ac reliqua id genus humanæ infirmitatis argumenta. Quæ tamen, mortali vitæ statu perfunctus, deposuit omnia, et in præstantiorem ac divinum absorberi, abolerique voluit, nempe post resurrectionem. Egregium præsto est Areopagiticum testimonium, quo hæc doctrina orthodoxa mirifice confirmatur. Capite III, de Ecclesiastica Hierarchia num. 4. §. 2. sic habet Author: *Dei principalis bonitatis infinita benignitas nostrorum omnium vere, ἢ ἀληθῶς, facta particeps, absque peccato ἀμαρτίας, humilitatique nostræ unita, salvo proprietatum suarum statu profluo inconfuso & inviolato, cuius etiam nobis, utpote congenitis, consortium dedit.* Peccato, et iis quæ peccati contagione aliqua afflata sunt exceptis, particeps factus est Dei Filius omnium nostrorum. Animadvertite, omnia nostra a Dei Filio adsumpta, animam, corpus, humanitatem ex iis coalescentem, præditamque suis facultatibus et operationibus. Animadvertite rursus, hæc eadem verba, *Nostrorum omnium vere facta particeps*, sensum edere non nisi orthodoxum, Eutychiano dogmati ex diametro adversum, illumque cuique pervium. Quis vero dixerit, eadem ab Authore ita usurpari potuisse, ut significarent, humanitatem sibi Deum iunxisse, facultatibus suis ac operationibus multatam, ac veluti instrumentum inanime, per quod suas exereret divinas operationes, quæ nostras humanas imitarentur, et supplerent? Eutychianum hocce commentum impingi auctori, qui superiora protulit scripsitque verba, per injuriam quidem potest, jure ac merito (me sane iudice) minime potest.

C A P U T XVII.

Postrema ejusdem Epistola ad Cajum, veluti speciali nota digna, Lequienus opponit verba: quæ tamen non unam, sed novam Deivirilem in Christo operationem enunciant. Hac vero non mixtas dumtaxat ex utriusque naturæ confluxu operationes complectitur; verum ad alia quoque protenditur operationum genera.

I. **P**ostrema ejusdem quartæ ad Cajum Epistolæ verba, quæ animadvertenda proponit Lequienus, hæc sunt: *Ceterum divina, non quæ Deus patrabat; neque humana, quatenus homo gerebat: sed quatenus erat Deus & homo, novam quamdam, nobiscum conversando, Deivirilem, θεοειρήν, operationem exhibebat.* Ad quæ sic ille: „ Pergit eminentis Author, statimque subdit quæ magis unam Deitatis humanitatisque naturam compositam adstruunt, propter mixtæ unius ac Deivirilis operationis vocem quam ipse omnium primus invenit. “ Miratio subit, adferri a Lequieno, mixtam unam ac Deivirilem operationem ab illo Authore inventam, qui non unam, sed novam quamdam appellat Deivirilem operationem. Animadvertit ibidem ipse doctissimus Author: *Cyrum Alexandrinum Anathematismo VII. & Sergium Constantinopolitanum in Epistola ad eundem Cyrum, ambo Monothelitarum hæreseos patronos præcipuos, ut virus suum de una Christi voluntate et operatione melius infunderent, Dionysii ipsius verba labefactare non dabitasse: qualique vero non eis sufficeret, Authorem illum novam quamdam Deivirilem operationem protulisse, vocem illam in unam Deivirilem operationem mutasse. Cur ergo & ipse textum eundem labefactat, ac unam enunciat, non novam operationem Deivirilem?*

Addit ille: „ Quod quidem protestamur Epistolæ membrum, licet sequioris xvi. Patrum complures post Scythopolitanum Joannem, aliique subinde Theologi ad sanum sensum variis interpretamentis transferre conati sunt, itaut jam Domino Jesu Deivirilis operatio quædam absque fidei detrimento attribueretur: nihilominus obvia totius periodi, maxime ubi cum iis quæ præcesserunt comparatur, significantia,

„ DL

„ nihil præter unius naturæ compositæ, in qua tamen potior sit, humanamque involvat „ Divinitas, assertionem repræsentat. „ At quæ præcesserunt omnia in Epistolæ contextu, non unius Christi naturæ assertionem repræsentant: neque verbum adest quod naturam Christi ita compositam significet, ut potior tamen sit divina, et hæc involvat humanam, & hæc humana se habeat instar instrumenti inanimis, per quod divinitas operetur; nec aliæ ab natura humana operationes profuant nisi diviniæ, quæ imitentur ac suppleant humanas. Hinc vero postremum Epistolæ membrum, sive comparetur cum præcedentibus, sive obvia ejus significantia expendatur, nihil certe minus repræsentat, quam Monophysitica commenta.

II. Ad ipsam *novam Theandricam*, seu *Deivirilem* operationem accedo. Voces istas tam parum aptas ad accessendum unitati naturæ, & operationis patrocinium existimavere Cyrus Alexandrinus, & Sergius Constantinopolitanus, ambo Monothelitz & Monophysitz: ut ille *novam immutando, unam pro nova asseruerit*; & iste *immutationem nove confirmans, Deivirilem amputaverit penitus vocem, unam absolute in Christo Deo dogmatizans operationem*. Hæc sunt verba Martini Romani Pontificis in Synodo Lateranensi Consultatione III.

Novam ergo ex Incarnatione Filii Dei operationem Deivirilem apparuisse, docet Author: quidni vero ita docuerit, cum plane nova ac mirabilis facta fuerit duarum naturarum in uno supposito unitio? Id genus operationum naturam propriamque indolem, quæ *Deiviriles seu Theandrica* appellantur, præter Joannem Scythopolitanum & Maximum in Scholiis, aliosque Veteres Orthodoxos Patres, qui Eutychianos & Monothelitas insequuti sunt, tam luculenta oratione enarrant Petavius Libro VIII. de Incarnatione a Capite x. & Thomasius Libro VI. a Capite VIII. ut mirum sit, Authorem Arcopagiticorum propter ea verba, quæ multiplicem efferunt catholicum sensum, ad invidiam traduci. Pauca paucis verbis delibo ego. Triplex operationum Christi genus discernitur: earum, quæ Dietatis sunt, sicut mundum creare: earum item, quæ humanitatis propriæ sunt, velut edere, bibere, loqui, flere, pati: earum denique, quæ mixtæ sunt quodammodo ex utriusque naturæ confluxu, ut tactu carnis mortuum exsuscitare.

Fuerunt Veterum nonnulli, qui *Theandricas* operationes intelligerent mixtas illas tantum: qua de re difficultas nulla, cum tangere v. g. sit hominis, Dei autem excitare mortuum. At operationis *Theandrica* vocem latius patere, seseque ad alia operationum genera protendere, egregie ac perspicue patefaciunt laudati Scriptores, ac Theologi omnes.

Cur enim humana quæque operatio dici non debeat *Theandrica*, cum eadem sicuti a natura humana, ita & a persona divina proficeretur? Norunt Philosophi, consentiunt Theologi quique: nullam, nisi subsistentem, agere naturam quidpiam: ac prius definiri ac terminari illam oportere, certaque consistendi proprietate devinciri, quam functionem ullam præstare possit: ac personalem demum proprietatem, etsi per se & præcise loquendo non sit efficax & actuosa, eam tamen vim habere, ut naturam efficiens & complens ac terminans, eandem ad agendum instructam & idoneam reddat. Quæ cum ita se habeant, sponte illud oritur, ut quælibet actio Christi divina sit, etiam illa quæ mere est humana; proptereaquod humanitas eam exercere vel perpeti, nisi divina Verbi personali proprietate affecta & completa ac determinata non potest. Adest ergo orthodoxo apprime sensu *Deivirilis* operatio in Christo, v. g. locutio: loquebatur enim Deus homo; eademque operatio proficiebatur & ab humanitate, & a persona divina; ab ista ut a supposito, quod loquitur; ab illa ut a principio, quo persona divina loquitur. Sed & alii demum sunt modi, quæ divinitas sese humanis operationibus infundebat, eas regendo ac moderando, eisque dignitatem maximam ac infinitum pretium communicando.

Divinas ipsas, quæ supersunt, ac sunt Dei Verbi operationes, multifariam multisque modis dici *Theandricas*. posse, laudari Scriptores egregie declarat. Rationem duplicem, quam

veteres Patres exponunt, paucis exhibet Joannes Damascenus Libro III. de Fide orthodoxa Capite XIX. Namque *¶ caro vicissim*, ait, cum operante Verbi Divinitate communicabat: tum quia per corpus, velut instrumentum quoddam, divinas actiones (puta miracula) efficiebat: tum quia unus idemque erat, qui *¶ divino simul ¶ humano modo operabatur*. Rationem hanc posteriorem adoptat Anselmus Libro de Sacramento Altaris Capite III. *Natura carnis*, inquit, *ex quo summa illi natura unita est, in tanta unitate ¶ ab ipso conceptu Virginis est concepta, ut nec sine homine divina, nec sine Deo agerentur humana: ¶ per hanc unitatem etiam in diebus carnis suæ homo Christus potuit divina*. Christi namque operationes, quarum aliæ sunt humanæ, aliæ sunt divinæ, unius & ejusdem sunt operantis: qui quemadmodum Deus simul & homo est, ita naturæ propria utriusque exequi dicitur. Latiorem prætermitto sermonem.

Animadvertendum est, ad id summam quæstionis redigi, utrum *Deivirilem* operationem Monophysitico sensu dixerit Areopagiticorum author, ut operatio, quamcumque Christus ederet, nec humana esset, nec divina, tamen ab homine Deo proficiens; verum tertia quædam ex utraque coagmentata, ut Monothelitæ nonnulli loquebantur; vel divina quidem, sed per humanitatem edita, ac propriam supplens humanitatis operationem? Tam absurdos sensus in Areopagiticis verbis invenit nemo, nisi qui verba ipsa ad id significandum torqueat, quod minime significant. Ait vero Author: *Ceterum divina, non qua Deus patrabat: neque humana, quatenus homo gerebat; sed quatenus erat Deus ¶ homo*. Porro quærendum est, num divina cum patrabat Christus, v. g. regendo mundum, hæc revera non esset operatio divina, sed testia quædam, nec divina, nec humana? Apage tam pravum sensum, ab Areopagiticis dogmatibus longe alienum. Pari ergo demum ratione docuerit ille numquam, humanas Christi operationes non fuisse vere humanas, sed tertium quid, quod ne cogitando quidem adumbrari potest. Sed erant tamen *Deiviriles* operationes multiplici orthodoxo illo sensu, quem satis declaravimus.

C A P U T XVIII.

Postremus locus opponitur ex Libro de Divinis Nominibus. Mixtam quandam non introbit Areopagiticorum Author operationem in Christo, qua ita sit Christi propria, ut in eam Sanctissima Trinitas nullam exerceat efficientiam: quid in eisdem operationibus proprium Christi fuerit, quid Trinitati commune, declaratur. Sancti Thomæ Commentarius: itaque latina versio, qualem exposcit Lequienus correctam, ab ipso Aquinate adhibita, ¶ innoxia declarata.

I. **M**Ale sanam, ac hæreticam de una illa Domini Jesu operatione composita sententiam suam, Lequieno si credimus, vocibus aliis iterum exhibet Areopagiticorum Author, quæ Capite II. de Divinis Nominibus §. 6. habentur: Sunt illæ vero: *Porro a benignissima erga nos efficientia divina secernitur, quod ipse Deus Verbum, qui supra substantiam est, integre ac vere, juxta ac nos, atque ex nobis substantiatus fuerit; egerisque, ¶ percipere sit, quæ τὸν ἀνθρώπινον ἀνὴρ θεωρεῖται, humano divini operationis ipsius præcipua sunt ¶ singularia. In his nihil commune habuit Pater, ac Spiritus sanctus: nisi quis dicat, secundum benignissimam voluntatem. Inviolabilem Ecclesiæ doctrinam esse adnotat Lequienus, externa quævis Deitatis opera tribus Personis perinde communia esse: ut quæcumque miracula Christus, etiam adhibita carne, ediderit, eadem Pater & Spiritus sanctus simul, & ex æquo perfecerint. „ Quod si „ Christus, seu Verbum incarnatum (subsumit ille) præter efficientiam suam mere, „ divinam, quam cum Patre & Spiritu sancto communem habet; altera insuper divi- „ nohumana, quæ nec Patri nec Spiritui sancto communis est, eximia opera seu mi- „ racula edidit; quid aliud hinc consequitur, nisi Authorem istum qui hæc effudit, eo „ in errore versatum esse: Deum Verbum, assumpta humanitate, mixtam quoddam* na-

„ naturæ genus nactum esse, sive naturam compositam, quæ hujus efficientiæ veluti
 „ formale, ut Scholastici loquantur, principium esset; quæque nec Patris, nec Spiritus
 „ sancti existeret. “

II. Mira nobis hæc videntur. Hæc eadem Areopagitica verba in Synodo Lateranensi Consultatione, seu Secretario V. allegantur omnia, ut duplex in Christo evincatur operatio, quemadmodum duplex in eo natura est. Argumenti vim expono. Nempe aliqua necessario stabienda est Christi operatio usque adeo propria & peculiaris, ut in ejus communionem nec Pater, nec Spiritus sanctus vocetur. At hæc non alia quam humana operatio potest excogitari, quæ ita sit Verbi propria, ut non sit Patris & Spiritus sancti, ad eum modum quo est Verbi: sicut & humanitas adsumpta ita est Verbi peculiaris, ut eadem ipso jure nec Patris sit, nec Spiritus sancti. Quia enim solus se carni implicuit Verbum Deus, humanitatem sua personali divina proprietate comprehendendo, definiendo, terminando; in ejus etiam unius jus personale, & proprium censum eadem humanitas adscripta est. Ex quo id etiam efficitur, ut omnis operatio humanitatis, veluti peculium sit Verbi proprium, tamquam ex proprio ejus agro succrescens arbor, vel in propria arbore fructus enatus. Est autem præterea Verbi operatio divina, ut creare, conservare, regere mundum, miracula patrare, ac ea operari quæcumque, quæ Deus operatur, cum Patre & Spiritu sancto sine dubio communis. Ergo duplex est Christi operatio.

Agnitam ab Authore Areopagiticorum hanc efficientiam mere divinam fatetur Lequienus, quam Christus communem cum Patre & Spiritu sancto habeat. Alteram, ait ille, ab eodem Authore distingui, & appellari humano divinam, quæ nec Patri nec Spiritui sancto communis est: quod repugnat, inquit, inviolabili doctrinæ Ecclesiæ, quæ tradit: externa quævis Deitatis opera (omnia autem opera nostra & ipse operatur Deus) tribus personis perinde communia esse. Magna later æquivocatio, in quam incidisse videtur Vir doctissimus. Animadverto, humanas operationes Christi hoc loco ab illo Authore appellari humano-divinas, eodem plane sensu quo alibi vocavit eas *Deiviriles*: utpote quæ a natura humana, velut principio formali procedunt, & a persona divina tamquam supposito agente; sunt enim actiones, passionisque suppositorum. Rursum animadverto, in hisce humano-divinis operationibus quidpiam esse, quod Sanctissimæ Trinitati commune est, nempe efficientiam illam, qua dicitur Deus omnia opera nostra operari: sed etiam quidpiam admitti oportere, quod esset Verbi divini proprium, cujus ratione dicebatur ille in humanitate assumpta intelligere, velle, esurire, sitire, edere, bibere, pati; non item Pater, non Spiritus sanctus. Hæc trita est apud Theologos doctrina. Sylvium audire liceat III. Par. quæst. XIX. art. I. „
 „ At dices (sic opponit:) Actiones ad extra sunt communes toti Trinitati: tales
 „ autem erant humanæ operationes Christi: ergo &c. Resp. neg. C. quoniam humanæ
 „ Christi operationes erant quidem communes toti Trinitati, in quantum ex ea, velut
 „ causa principaliter efficiente procedebant: peculiari tamen aliqua ratione procedebant
 „ a Christo, secundum quam non procedebant a Patre, nec a Spiritu sancto.
 „ Quia Christus operabatur eas per naturam humanam, sibi (non Patri, non Spiritui
 „ sancto) hypostatice unitam: ac per consequens Persona Verbi (non Pater,
 „ non Spiritus sanctus) erat causa proxima illas eliciens per naturam humanam,
 „ quam terminabat; atque ita dicebant intrinsecum ordinem ad humanitatem, ut
 „ ad principium quo (agitur:) & ad Verbum humanitati conjunctum, ut ad principium
 „ quod (agit.) “

Id unum docet Author Areopagiticorum. Ait ille: Porro a benignissima erga nos efficientia divina (quæ toti Trinitati Sanctissimæ communis est) secernitur: quod ipse Deus Verbum, qui supra substantiam est (non Pater, non Spiritus sanctus) integre, & vere, juxta ac nos, atque ex nobis substantiatus fuerit. An qui contenderet, a Deo Verbo adsumptam fuisse humanitatem, mutilatam anima vel mente, propriis facultatibus & operationibus spoliatam, ita loqueretur, ut ex nobis humanitatem adsum-

sumpserit integre & vere, ac homo factus esset juxta ac nos? Hinc etiam oritur, quod ipse Deus Verbum egerit: *Q̄ perpessus sit*, quæ humano-divina operationis ipsius præcipua sunt & singularia, quin in his commune aliquid habuerit Pater & Spiritus sanctus: propterea nempe quod Deus Verbum in humanitate adsumpta peculiari jure exercebat quidquid ad humanas pertinebat operationes: ipseque dicebatur intelligere, velle, esurire, edere, sitire, bibere, ac pati: non item Pater, non Spiritus sanctus. Sed istas humanas tamen operationes ac perpeffiones vocat insuper Author *humano-divinas*: cum non solus homo; sed Deus & homo esset ille, qui ageret, qui pateretur.

Quod atamen in eisdem operationibus commune Sanctissimæ Trinitati dici poterat, statim enarrat laudatus Author: *Nisi quis*, inquiens, *dicas secundum benignissimam voluntatem*: ac insuper *secundum omnem illam eminentem atque ineffabilem divinam operationem, quam, apud nos existens is qui immutabilis erat, exercuit, inquam Deus & Dei Verbum*; quæ verba prætermittit Lequienus. Præter itaque Sanctissima Trinitas, consilio & beneplacito suo, sicut humanitatis adsumptionem adprobavit; ita & ceteras omnes Verbi divini operationes in humanitate adsumpta. Deinde communis eidem Trinitati erat efficiencia illa eminentis & ineffabilis divina, qua & Verbum ut subsistens in natura divina, & Pater, & Spiritus sanctus operationes omnes humanas Christi simul operabantur.

Tam perspicue vero, tam egregie cum Author Areopagiticorum de humano divinis Verbi Incarnati operationibus & passionibus agat; mirum sane, silentio præterisse Lequienum perpeffiones Christi omnes, neque animam in id applicuisse, quod ea quæ Verbum Dei passum est, nec Pater sine dubio, nec Spiritus sanctus perpessi sunt! Mirum etiam, prædicta omnia, quibus Pater & Spiritus sanctus juxta sententiam Authoris non communicarunt, peculiari scilicet eo jure quo eadem in carne adsumpta sibi vendicabat Verbum, ad unam redegit Lequienum efficienciam illam, qua *enimia opera seu miracula edebat Christus*; cum absque ulla ambage de iis pertractet omnibus Author, quæ egerit Christus, *Q̄ perpessus sit!* Quid est vero, quod in eisdem mirabilibus operibus, quæ Christus patrabat, non discreverit ille quod toti Trinitati commune, quod proprium & peculiari Verbi erat? V. g. sputo cæci nati oculos linendo, visum eidem restituit Christus. Linire sputo oculos, eosque tangere erant actiones hominis, vel etiam *humano-divina*, ut sæpe dictum: curare cœcum, ac visum restituere erat operatio divina. Ita Deus Verbum in natura humana subsistens delinivit oculos, ut nec Pater nec Spiritus sanctus dicantur oculos linivisse ac tetigisse: at curatio cæci nati Deo Verbo, & Patri, & Spiritui sancto æquo modo convenit: imo & ipse oculorum tactus motusque impressus efficiebatur a Sanctissima Trinitate, ut effectus a causa suprema. Quid est postremo, verba illa, *operatum passumque enimia quacumque & excellentia divino-humana efficiencia opera*, in sensum Monophysiticum pertrahere: ac si Christus, non modo qua homo exstabat, veram etiam ipsa Deitate cum humanitate composita propter nos, sublimiori quadam ratione esset passus? Perius & planus sensus catholicus his effertur verbis: sublimiori quadam ratione Christum operatum, passumque esse enimia quacumque & excellentia, quæ ad ejus incarnationem & incarnationis œconomiam pertinebant: quia non homo solus, verum Deus & homo erat ille, qui agebat, qui patiebatur, prout Incarnationis dispensatio postulabat.

Hæc omnia pari ratione, ac sensu intellexit Scholiastes; eademque Etrychianis commentis maxime adversa, annotavit. Scholia præfero: *Sæperitur, vel distinctum est.*
 „ Nota, Verbi Incarnationem a Sancta Trinitate omnino ac vere distinctam esse: „
 „ Item: „ *Nostri, vel juxta ac nos*. Hoc loco iterum de Dispensatione seu Incarna-
 „ me tractans, eam soli Deo Verbo attribuit, sine ulla Patris & Spiritus sancti com-
 „ municatione, nisi secundum voluntatem. Nota vero accuratam dispensationis enarra-
 „ tionem. Quoniam Deus Verbum *super-substantiale*, substantiam immutabiliter assump-
 „ sit; permansit enim Deus: & *uti nos*, ex nobis substantiam integre accepit; id est
 „ corpus, & animam rationalem vere habuit. Item Deus Verbum est id, quod patie-

„ ba-

batur, scilicet secundum carnem: et humana simul ac divina erat ejus operatio, quoad omnia quæ concernunt dispensationem. His autem Pater et Spiritus non communicarunt, nisi ex beneplacito, volendo Incarnationem; et in divinis signis, Deo Filio cooperando. Nota vero hæc, maxime contra Nestorianos, et Acephalos, atque Phantasiastas.

III. Latior et luculentissima Divi Thomæ Commentatio caput claudat. Verba ejus hæc sunt: *Discretum est: idest ad unam tantum personam pertinet: supersubstantiale Verbum, idest Dei Filium, esse factum secundum nos, idest hominem similem nobis in natura; ex nobis accepta carne, non de cælo allata secundum Valentinum; totaliter, idest non subtracta anima vel intellectu, secundum et Ariam et Apollinarium; & vere, non phantastice secundum Manichæum. Et non solum ipsa incarnatione discretum: sed, secundum etiam actiones, et passiones Dei Filium credimus incarnatum. Quæcumque sunt, cum quadam electione et segregatione ab aliis, attributa Christo secundum considerationem humanitatis ipsius, ut concipi, nasci, comedere, bibere, dormire, crucifigi, et alia hujusmodi. Istis enim Pater, & Spiritus secundum nullam rationem communicarunt; quia neuter eorum est incarnatus, aut mortuus. Nisi forte dicat aliquis, quod communicaverunt præmissis secundum voluntatem bonitati divinæ convenientem, et benignam quoad nos: acceptaverunt enim Pater et Spiritus sanctus Incarnationem Filii, et passionem, et alia hujusmodi. Et similiter communicaverunt secundum omnem divinam operationem superpositam creaturis, et ineffabilem nobis: quam faciebat, Christus, factus secundum nos, idest factus homo passibilis; invariabilis manens, secundum quod Deus & Dei Verbum. Non enim sic factus est homo, quod divinitatem amitteret: unde ut homo existens, habebat operationem divinam, quæ communis est sibi, et Patri, et Spiritui sancto. Et sic destruitur hic error ponentium unam operationem (et unam naturam) in Christo et per hoc, quod attribuit, secundum operationem divinam communem toti Trinitati, et operationem propriam sibi.*

Latina versio, qua utitur hoc loco S. Thomas, sic habet: *Discretum autem est à benigna ad nos divina operatione, secundum nos ex nobis totaliter & substantiam factum esse supersubstantiale Verbum: & facere, & pati quæcumque humana ipsius contemplationis sunt electa & semota.* Ac si legisset Interpres, ut Lequienus adnotat, ἀνδρῶν διαρίας, pro ἀνδρῶν διαρίας: unde non mirum, ait ille, quod errorem non adverterit S. Thomas. At (inquit ego) nec in restituta vera lectione errorem Doctor Angelicus advertisset, quem cubare nullum ostendimus. Conjecturis opus non est.

Veram ille vidit, adhibetque lectionem III. P. Qu. xix. Art. 1. ac sane mirum, hunc a Lequieno non visum, prætermisissimæ locum. Contra Monothelitas questionem movet: *Utrum in Christo sit una tantum operatio divinitatis & humanitatis?* Quod ipsi objiciebant ex Authore Areopagiticorum, num. 1. sic habetur: „ Videtur, quod in Christo sit una tantum operatio divinitatis et humanitatis. Dicit enim Dionysius in 11. Cap. de Divinis Nominibus: *Discreta autem est benignissima circa nos Dei operatio per hoc quod secundum nos, ex nobis, integre vereque humanatur est Verbum, quod est supra substantiam: & operari, & pati quæcumque humanæ ejus divinæ operationi congruunt.* Ubi unam operationem nominat humanam & divinam, quæ in græco dicitur Θεανδρική, idest Deivirilis. Videtur igitur esse una operatio composita in Christo. “ An aliquam hoc loco, in quo discrete operatio nominatur humano-divina, seu Deivirilis, errorem adverterit S. Thomas? Responsum ejus accipe, quo tam allatis verbis, tum aliis a Lequieno oppositis utitur Sanctissimus Doctor in fidei catholicæ confirmationem, reprehensionemque Monothelitarum et Eutychanorum. „ Dicendum, quod Dionysius (loco citato) ponit in Christo operationem theandricam, idest divinam virilem, vel divinam humanam: non per aliquam confusionem operationum, seu virtutum utriusque naturæ: sed per hoc quod divina operatio ejus actus humana, et humana ejus operatio participat virtutem divinæ oper-

operationis. Unde sicut ipse dicit in quadam Epistola ad Cajum (IV.) *Super hominem operabatur ea, quæ sunt hominis*: quod monstrat Virgo supernaturaliter concipiens, et aqua instabilis terrenorum pedum sustinens gravitatem. Manifestum est enim, quod concipi est humanæ naturæ, similiter et ambulare: sed utrumque fuit in Christo supernaturaliter. Et similiter divina operabatur humanitas, sicut cum sanavit leprosum tangendo. Unde in eadem Epistola (ad Cajum) subdit: *Non secundum Deum divina faciens, non humana secundum hominem: sed Deo homine facta, nova quadam Dei & hominis operatione*. Quod autem intellexerit, duas esse operationes in Christo, unam divinæ naturæ, aliam autem humanæ; patet ex his, quæ dicitur in II. Cap. de Divinis Nominibus, ubi dicit: quod in his quæ pertinent ad humanam ejus operationem, Pater, & Spiritus sanctus nulla ratione communicant; nisi quis dixerit secundum benignissimam & misericordem voluntatem: in quantum scilicet Pater & Spiritus sanctus ex sua misericordia voluerunt, Christum agere & pati humana. Addit autem: *Et omnem sublimissimam & ineffabilem Dei operationem, quam homo pro nobis factus adimplevit, immutabilis profecto Deus, & Dei Verbum*. Sic igitur patet, quod alia est operatio humana, in qua Pater & Spiritus sanctus non communicant, nisi secundum acceptationem misericordie suæ: & alia est ejus operatio, in quantum est Dei Verbum, in qua communicant Pater & Spiritus sanctus. Paucis verbis Angelicum Divi Thomæ ingenium, quæ lato sermone nos enarravimus, complectitur omnia: illudque animadvertere non prætereo, *Dei viriles, aut humano-divinas operationes intellexisse hoc loco eas videri Thomam, quas dixerunt Veteres mixtas quodammodo ex utriusque naturæ confluxu*. Sed etiam testimonia præsto sunt, ubi præter id genus *Dei virilium* operationum, vocem hanc protendit ad alias Christi quaslibet operationes, utpote proficiscentes a persona divina in natura humana subsistente. Ait enim in III. Dist. XVIII. Qu. I. Art. 1. ad. 1. „ Dicendum, quod actionem Christi dicit Dionysius *Dei virilem*, non quia sit simpliciter una actio Deitatis in Christo: sed quia actiones duarum naturarum ad tria ununtur. Primo, quantum ad ipsam suppositum, agens actionem divinam & humanam, quod est unum. Secundo, quantum ad unum effectum, qui dicitur opus operatum, vel *apotelesma* secundum Damascenum, sicut mundatio leprosi. Tertio, quantum ad hoc, quod humana actio ipsius Christi participabat aliquid de perfectione divinæ naturæ: sicut intellectus ejus, aliis eminentius, intelligebat ex virtute divini intellectus, sibi in persona conjuncti. “ Quam denique doctrinam paucis, sed luculentissimis comprehensam verbis legimus Libro IV. contra Gentes Cap. xxxvi. *Dionysius humanam Christi operationem vocat Theandricam, idest Dei virilem, etiam quia est Dei & hominis*. Vidit ergo Thomas in Areopagiticis dictis, quæ toties versat vocatque ad examen, multiplices sensus, omnesque apprimè orthodoxos; errorem nec vidit, nec refutat ullum.

C A P U T XIX.

Areopagitica dicta comparantur cum Eutychnianis & Monotheliticis: latissimumque ostenditur eorum discrimen. Dei virilem operationem rejecerunt Monophysitarum & Monothelitarum aliqui, alii sensu pravo, ab Areopagitico longe alieno, exposuerunt, & propugnarunt.

I. **M**onophysiticam in Areopagiticis dictis pravitatem se deprehendisse, frequentius adnotat admonetque Lequienus, comparatione eorum facta cum Eutychnianorum & Monothelitarum sententiis, quas putat omnino pares similesque. Hanc & mihi postremo loco inire comparationem liceat cum eisdem Eutychnianorum seu Monophysitarum testimoniis, quæ profert in medium Vir doctissimus: idque loci obviantur confido, ut Areopagitica dicta cum verbis, tum sensu longe lateque diversa appareant.

Seçtæ

Sectæ Coriphæi Eutychetis dicta occurrunt primo, quæ exhibentur Actione quinquagesima Concilii Constantinopolitani anno 448. sub Flaviano celebrati, cujus acta in actione I. Concilii Chalcedonensis recensita leguntur. Nempe, urgenti laudato Flaviano, orthodoxo Constantinopoleos Antistiti: ut Archimandrita ille fateretur, non solum *consubstantialem Patri Christum secundum divinitatem*, verum etiam *consubstantialem Matri ac nobis secundum humanitatem*; reposuit 1. Sui nom esse, *Dei & Domini cali & terre naturam* edissere. 2. Se dixisse numquam, *corpus Domini & Dei nostri consubstantiale nobis*. Se pariter minime dicere, *corpus hominis corpus Dei; humanum autem esse corpus*, quod inerat Jesu Christo, & *corpus Dei*. Negantia postrema hæc verba catholicorum edere sensum possunt; quandoquidem corpus Christi, si ad Verbum divinum, cujus est, referatur (ut adnotant Theologi) non est corpus hominis; sed Dei, qui qua Deus est aut Verbum, non est homo: at puerile tamen est ob hanc rationem inficiari, corpus Christi esse corpus hominis, eo nempe sensu quia idem Deus ac Verbum sine dubio est homo secundum susceptam ab eo carnem. Penitior alia Eutychetis mens erat, quam Lequienus aperit: unam esse Christi naturam, scilicet divinam: & huic humanitatem conjunctam, instar appendicis cujusdam; ac etiam divinitati immeritam, & a divinitate absorptam, seu pertractam ad ipsius divinitatis operationem: ita ut quidquid vitalis & actuosi in Christo foret, id esset reuera operatio divina, per naturam humanam trajecta veluti per instrumentum, ipsius humanitatis operationes quaslibet imitans ac supplens. Consule quæ latiore sermone supra differimus.

Verumenimvero paria, aut affinia docuit nusquam Areopagiticorum Author. Quæ amplura ex ejus Operibus testimonia attulimus, & expendimus, quæ perspicue & absque ambage, sive per se spectentur, sive cum præcedentibus comparentur & subsequenter, dogmata perhibent Eutychanæ sententiæ adversa: nempe, Verbum Dei *integre, vere, totaliter, omnimode* ad nostram venisse *naturam, & substantiam, & vitalitatem*: adsumpta ab eo fuisse *omnia nostra*, omnesque *veritates humanas* in eo elucere: nihil in eadem adsumptione passam esse detrimenti divinitatem, cum Deus Verbum permaneret supra naturam, supra substantiam, supra hominem: attamen ipsam *vere factum esse appellatumque hominem, & hominibus vere aggregatum*, nobisque *congenis κοινωνία* consortium dedisse: atque demum *absolutam & inconsusam* dici debere *nostræ humanitatis adsumptionem*, *ἢ παντελῆ καὶ ἀσυγχύτη καὶ ἡμᾶς ἐνωσπρωσίῳ*, ut legitur Capite III. de Ecclesiastica Hierarchia numero III. §. II.

Severianus ita loquens apud Anastasium Sinaitam in ἐδρωῖ inducit Lequienus: *Si Christus non erat Deitas, quomodo sputum ejus cæco medicinam fecit? Quomodo lacryma ejus Lazaram excitavit? Sed neque dormisse, nisi semel in navi legimus: sed neque in Evangelio constat, eum ut fors ferebat, bibisse. Quæ omnia argumento sunt, carnem Christi divinam evasisse, nec humanis proprietatibus obnoxiam fuisse. Quamobrem una tantum Christus natura est, scilicet divina; quæ per naturam humanam, veluti appendicem sibi adjectam, vel instrumentum conjunctum, efficientia sua divina id efficeret omne, quod Jesus Christus operabatur. Commentum habes abs Monophysitis excogitatum, quo unam in Christo naturam esse, scilicet divinam, ostenderent, ac humanam adsumptam evasisse divinam. Pugnat ex diametro contra Author Areopagiticorum. Magnificis quidem, & grandiloquis verbis divinitatem Christi passim extollit; simul vero in eo totus est, ut doceat, & inculcet, & exaggeret, Deum Verbum, non obstante summa ejus divinitate, supersubstantialitate, supernaturalitate, ac eminentia super homines, vere factum esse hominem: ad nostram venisse naturam, licet ipse sit supra naturam: ad nostram descendisse substantiam, licet ipse sit supra substantiam: nostram ab eo adsumptam vitalitatem, licet ipse sit supra hominem. Neque satis tam ampla & splendida fuerunt ipsa. Adsumptam præterea naturam cum suis proprietatibus egregie declarat; cum nempe edisserat, *omnia nostra* adsumpta ab eo fuisse, *humanas* persistere *veritates* in eadem humanitatis nostræ adsumptione, ac unum excipiendum esse *peccatum*, idque omne quod in nobis peccati contagione aliqua afflatum est. Re-*

cole, quæ jam protulimus testimonia, diligentius eadem expende, & scrutare: ipseque luculentiora deprehendes ab Eutychniana pravitate longe aliena.

Severianorum principem, Severum, Antiochenæ Ecclesiæ tyrannum, perhibet S. Maximus Epistola II. ad Marinum, dolo & fraude adhibitis, in *Mysterio Incarnationis idem esse asseruisse hypostasim & naturam*, ut nimirum unius hypostasis nomine naturarum confusionem statueret. Ad ipsius humanitatis adsumptæ proprietates quod attinet, non eas aliquando visus est negasse: sed in variis tamen librorum ejus & epistolarum locis, quæ in sexta Synodo recitata sunt, aperte negat, Lequieno admonente, *humanas inspicias non idiomatas, operationes, sive proprietates*. An vero naturam confederit cum hypostasi, qui luculentissimis docet verbis, *supremam divinitatem*, in qua *una est Deitas, tres sunt hypostases, nostris secundum veritatem integre in una suarum hypostasim*, idest Filii, *communicavisse*? Hæc autem tradit Author Areopagiticorum, qui rursum addit, Filii Dei adsumptis propriam effectam *humanam vilitatem, ex qua ineffabili modo simplex Jesus compositus est: & qui æternus est, temporalem sumpsisse accessionem: necnon ad intima nostra natura descendisse, ac non visus ad inuisiibilem pervenisse, qui universum totius naturæ ordinem superessentialiter transcendit, servatis tamen proprietatibus prorsus integris & inconfusis*. An duarum naturarum, quæ inconfusæ permaneant, in divina Filii persona luculentius explicari unitio potest? Quid aptius, quid clarius adversam unam Christi naturam, eamque divinam, proferri verbis poterat, quam *simplicem* Jesum, qua Deus est, adferre *compositum ex humana vilitate*, cum Deus homo factus est? Inficiari si velis, humanam in Christo naturam non evasisse nullo modo divinam, aptiora ne præsto fuerint verba, quam Areopagitica, quæ docemur; Jesum *ineffabili modo ex humana vilitate compositum esse; & qui æternus est, temporalem sumpsisse accessionem; & ad intima nostra natura descendisse*, qui universum totius naturæ ordinem transcendit? Animo demum attento perpende, Dei Verbum nostris secundum veritatem integre communicavisse, ipsamque descendisse ad intima nostra natura: quæ Eutychnianorum nemo dixerit, eo præoccupatus errore, ut naturam humanam perneget cum proprietatibus suis & operationibus adsumptam.

Timothei Elari verba sequuntur, quæ legimus in ejus lucubratione contra Epistolam S. Leonis Magni ad Flavianum: *Sola divinitas est Christi natura, etsi incarnata*. Pravam mentem suam aperire apud Lequienum pergit, dum ait: „ Humanitatem „ Christi omni actione propria caruisse, nec operationes alias nisi divinas per eam ex- „ fertas esse: atque adeo quæ humanitatis operationes censebantur, *passiones* potius & „ meras *exequutiones*, καθη & απαξεις, esse nuncupandas. “ Locum Severi similem profert Vir doctissimus ex Epistola ad Œcum. Comit. (Actione X. Synodi sextæ) ubi hæc habentur: „ In Christo, sive divina ageret, puta miracula patrando; sive „ humana, gradiendo, mutando locum (id quod suapte natura prorsus humanum est;) „ non illud illius natura esse, nec istud istius: sed unius & ejusdem divinitatis, quæ „ divina ratione, tum prodigia, tum humana opera efficiebat. “ His paria sunt, Lequieno si credimus, Areopagitica dicta nonnulla. Ait ille Capite II. de Divinis Nominibus §. 10. *Divinitas Filii Dei (quod omnium novorum novissimum) in naturalibus nostris supernaturalis erat, & in substantialibus supersubstantialis, omnia nostra ex nobis & supra nos excellenter habens*. Dixerat superiore §. 6. *Ipse Deus Verbum, qui supra substantiam est, integre ac vere, juxta ac nos, atque ex nobis substantiatus est: egit, & perpeffus est que humano divina operationis ipsius præcipua sunt & singularia*. Ait etiam in epistola IV. ad Cajum: *Supra hominum conditionem gessit ea, que sunt hominis: quod declarat & Virgo, que supra naturam parit; & aqua profluens, que pedum terrenorum gravitatem sustinet, nec cedit, sed virtute supernaturali sine diffusionem substi-*. Ait demum ibidem: *Ceterum divina, non qua Deus patrabat; neque humana, quatenus homo gerebat: sed quatenus erat Deus & homo, novam quamdam, nobiscum conversando, Deivirilem operationem exhibebat*.

Pervios, facileque hujusmodi sententiarum, cuique obvios, proprioque sensu ortho-

theodoris jam exposuimus. An eadem cum Monophysiticis illis testimonis comparatas expendentibus Eutychiana subleat pravitas? Animadvertit, de illo agi Monophysitico commento, quo una divina efficientia, quæ uni convenit naturæ divinæ, constituebatur in Christo, quæ ille, quæ Deus est, per naturam humanam, veluti per instrumentum, tum opera miraculosa operabatur, tum ea efficiebat humana omnia, quæ in nobis ab ipsa humana natura, tamquam a principio actuoso formali proficiuntur: Nihil est in Aropepitiis dictis, quod hunc errorem adumbret. Docet Author, Verbum Dei in nostris *naturalibus & substantialibus* adsumptis propriam retinuisse absque illo detrimento divinitatem, supernaturalitatem, super substantialitatem: imo & omnia nostra ex nobis adsumpta habuisse *supra nos excellenti & extrinseco modo*. Integram quis non videat catholicam fidem, quæ credimus, omnia nostra a Filio Dei adsumpta, ex nobis quidem, id est vere ac integre, sed *supra nos*, utpote qui conceptus fuerit ex Virgine, ab omni immunis peccato ac omni peccati contagione? Quæ rursus credimus, eadem omnia nostra excellenti modo ac divino inesse Christo, cum divina Filii persona subsistentem reddat naturam humanam, eademque persona divina in humana natura adsumpta sit principium quarumque Christi operationum?

Ea est etiam sententia Authoris: *Deum Verbum in humanitate integre & vere sibi copulata, egisse & passum esse, quæ humano divinæ operationis ejus præcipua sunt & singularia*. Non ait, divina quadam efficientia egisse opera divina miraculosa, & egisse ac supplere operationes ceteroqui humanas. Ait vero, Deum Verbum egisse ea omnia, quæ ad humano-divinam ejus operationem spectabant; proptereaquod omnis operatio Christi, sive quæ miracula patrabat, sive quæ humana erat ab ipsa procedens humanitate integre & vere adsumpta, non erat humana solum, non erat divina solum, sed erat humano-divina, procedens a Deo Verbo subsistente in humana natura. Longe hæc absint ab una illa Eutychiana Christi operatione, quæ non erat nisi divina efficientia, tum miracula efficiens, tum etiam supplens humanas operationes, humanitate se habente instar appendicis & instrumenti. Neque solum Deus Verbum in sibi copulata natura humana ita agebat: verum etiam pati dicebatur, tum passiones foris atque immixtas recipiendo, tum etiam passiones ipsas, v. g. dolores, percipiendo in ipsa humanitate adsumpta: supposito namque, & personæ, sicuti actiones, ita passiones attribuantur. At non solum actiones in Christo Domino, ipsæ etiam passiones erant humano-divinæ, cum ad ipsum Deum Verbum in natura humana subsistente verissime pertinerent.

An errorem redoleant ea verba, *Supra hominum conditionem gessit ea, quæ sunt hominis*? Vel ipsa, quæ subjiciuntur exempla, errorem omnem amoliantur. Namque *Virgo* est, quæ *supra naturam parit*. Verissima hominis est operatio parere, ac vere peperit Maria Virgo: sed Virginitatem parere *supra hominum conditionem* dicitur. Aquas tangere, moveri, & mutare locum, sunt humanæ operationes: sed aquas pedum gravitate pressas non distuere, *hominum conditionem excedit*. Christum denique (ut verissimas humanas omnes operationes complectamur) esurire, edere, sive, bibere, ac similia exercere, pariter est ac Christum ea gerere *quæ sunt hominis*: sed hæc ille, cum non esset solus homo, sed persona divina in natura humana subsistens, gerebat *supra hominum conditionem*.

Sententiam hanc præcipue orthodoxam confirmant, errorem nullum propinant, ea demum verba: *Ceteroqui divina, non quia Deus patrabat; neque humana, quatenus homo gerebat: sed quatenus erat Deus & homo*. Videlicet, neque miracula quæ patrabat Christus; neque operationes humanas quas ille edebat, aut solus Deus operabatur, aut solus homo: sed homo Deus, vel Deus homo simul, hoc est persona divina in natura subsistens humana. Quod si dicendum foret, humana non gessisse Christum, quatenus hominem, eo quia divina efficientia operabatur ea: ita fabulandam esset, divina non patrasse Christum quatenus Deum, ac si efficienda quædam humana miraculosos illos effectus operatur. *Apagæ magas.*

II. Quæ cum ita se habeant, vox nulla excogitari aptior poterat ad hujusmodi Jesu Christi operationes declarandas, quam *nova Deostrilis operationis*. Quemadmodum enim Christum credimus Deum verum, verumque hominem: ita operationes ejus (meras humanas in exemplum adduco) proficiscebantur ab humanitate velut a principio formali, & a persona divina vel ab hypostasi, veluti principio agente: adeoque una voce appellandæ sunt *Deiviriles*. At quemadmodum non una est Christi natura ex duobus conflata: sed nova duarum naturarum in eo unio facta est: ita nec una, scilicet divina, fuit Christi operatio, sed *nova* apparuit in eo *Deivirilis*. Non ita Euty-chiano errori consonam agnoverunt Monophysitæ Deivirilem operationem, quin potius veluti adversam rejecerint non pauci. Pro *nova* substituerunt *unam* nonnulli: *unam* retinentes, *Deivirilem* rejecerunt alii, divinam solummodo agnoscetes.

In Lateranensi Concilio sub Martino Papa Romæ anno 649. celebrato Monophysitarum duorum confictus exponitur Secretario III. scilicet Colluthi, & Themistii: quorum iste *unam Deivirilem* operationem statuebat, quod etiam Cyrus Alexandrinus, Theodorus Pharanites, Sergius & Pyrrhus Constantinopolitani, aliique dixerunt: unam ille quidem, at *divinam* solummodo, seu *Deo congruentem*, ut vocabat ille, aut barbaro vocabulo *Deo deibilem* græce *Θεοειπέσι*, appellandam esse contendebat. Verum in id consentiebant demum omnes, ut una esset in Christo operatio divina, cujus unum esset principium actuosum penes divinitatem, humanitate seu anima rationali & corpore se habentibus instar organi & instrumenti, per quod ipsa trajiceretur. Theodori Pharanitis verba refero, quæ habentur in Synodo VI. Œcumenica Actione XIII. & in Lateranensi citato Concilio Secretario III. desumpta ex ejus Epistola ad Sergium Arsenoitam: *Oportet igitur sapere & dicere nos, omnia quæ in incarnatione Salvatoris Christi dicuntur esse, unam scire operationem esse: hujus autem opificem & creatorem Deum Verbum, organum vero humanitatem consistere. Ergo quæque velut de Deo, aut humane de ipso dicuntur, omnia una est operatio Verbi divinitatis*. Quo loco Monotheliticum & Monophysiticum errorem perspicue expositura habes. Quam longe vero lateque distant Areopagitica dicta! *Unam* vocat operationem Christi Theodorus, *novam* Author noster: *divinam* solummodo ille, *Deivirilem* aut *humano-divinam* iste, proficiscentem a sola *Verbi divinitate* Pharanites, a *Deo & homine* Author Areopagiticorum: trajectam demum per humanitatem, veluti per organum ille, qua voce, aut simili, aut affini usus iste nunquam est.

Patet quam maxime, mentem ejus consiliumque haud fuisse, ut unam in Christo divinam efficientiam statueret, quæ efficeret omnia, sive divina essent, sive humana apparent, opera ejus. Imo id sibi ab ipso propositum satis constat, ut novam operationem Christi, ex nova duarum naturarum in una persona Filii unione exsurgentem, declararet conditionem indolemque, in eo positam, ut operatio Christi quælibet *Deivirilis* esset, aut *humano-divina*. Triplex jam genus operationum ejus distingui oportere adnotavimus: earum scilicet, quæ Deitatis sunt, ut mundum creare: earum item, quæ humanitatis specialiter propriæ sunt, ut esurire, edere: earum denique, quæ mixtæ dicuntur quodammodo ex utriusque naturæ confluxu, ut tactu carnis mortuum exsuscitare. Hujusce extremæ classis operationibus frequentius Patres, qui Monothelitas & Monophysitas insequuti sunt, *Deivirilis* operationis nomen indiderunt: eodemque operationum genere adhibito, duas in Christo operationes constituebant, quarum altera a divinitate, ab natura humana proficiscebatur altera. Tangere carnem, inquietabant, cujus est nisi hominis; & cujus est mortuum excitare, nisi Dei?

Ceterum cum Areopagiticorum Author, & post ipsam Scholiastes ejus, aliique Patres universim affirmant (verbis ator Ludovici Thomasini de Incarnatione Libro V. Capite VIII.) „ nec ut Deum divina, nec ut hominem humana operatum esse Christum: sed & in divinis operationibus hominis, & in humanis Dei aliquas partes fuisse: quid aliud restat, nisi ex Deo & homine mixtas quodammodo fuisse omnes Christi operationes, ac proinde omnes Theandricas? Alioquin non ita indiscrimina-

„ tim,

„ tim, non ita inconsiderate pronanciandum erat, nec divina ut Deum, nec humana
 „ ut hominem operatum esse: sed circumspectius ajendum fuerat, divina quidem ut
 „ Deum, humana ut hominem plerumque peregrisse; raro autem, nempe dum miracu-
 „ la ederet, divina ut hominem, humana ut Deum effecisse, dum tangendo suscitabat
 „ mortuum, & suscitando tangebatur. At nullum sibi limitem figit Author: *Ceterum*
 „ *neque divina ut Deus, neque humana ut homo agebat: sed quatenus erat Deus &*
 „ *homo, novam quamdam, nobiscum conversando, Deivivilem operationem exhibebat.* „
 Qui & alio loco, non solum *divinam operationem*, sed etiam *ardentem huma-*
nam, hoc est *humano-divinam* vocat. Ac præterea Theandricæ operationis principium
 „ indigit Author, *Deum hominem factum: & a Deo homine facto non tertium tan-*
 „ *tum mixtumque genus operationis, sed & primum, & secundum profuebat: & sui*
 „ *fontis saporem triplex hic rivulus pro suo quisque modulo aliquem sane servabat.* „
 Egregia plura pergit ille docere. Hæc satis nobis erunt, quæ hætenus tradidimus, ut
 integra catholica fides Areopagiticorum Authoris, longe diversa, maximeque adversa Eu-
 tychianis commentis, pro virili vindicata & æposita innotescat.

INDEX

QUÆSTIONUM, ET ARTICULORUM.

Quæ in hoc Quarto Volumine continentur

SÆCUNDÆ SÆCUNDÆ PARTIS

SUMMÆ THEOLOGICÆ.

QUÆSTIO CLI.

De castitate, quæ est pars subjectiva temperantiæ.

- 1 **U**trum castitas sit virtus.
- 2 utrum sit virtus generalis.
- 3 utrum sit virtus distincta ab abstinentia.
- 4 quomodo se habeat ad pudicitiam.

QUÆSTIO CLII.

De virginitate, quæ est pars castitatis.

- 1 in quo consistat virginitas.
- 2 utrum sit licita.
- 3 utrum sit virtus.
- 4 utrum sit excellentior matrimonio.
- 5 utrum sit maxima virtutum.

QUÆSTIO CLIII.

De luxuria, quæ opponitur castitati.

- 1 quæ sit materia luxuria.
- 2 utrum omnis concubitus sit illicitus.
- 3 utrum luxuria sit peccatum mortale.
- 4 utrum luxuria sit vitium capitale.
- 5 de filiabus ejus.

QUÆSTIO CLIV.

De partibus luxuriæ.

- 1 utrum convenienter assignentur sex species luxuriæ.
- 2 utrum fornicatio simplex sit peccatum mortale.
- 3 utrum sit maximum peccatorum.
- 4 utrum in tactibus, & osculis, & aliis hæc

justi modi illecebris consistat peccatum mortale.

- 5 utrum nocturna pollutio sit peccatum.
- 6 utrum stuprum sit species luxuriæ.
- 7 utrum raptus sit species luxuriæ.
- 8 utrum adulterium sit determinata species distincta ab aliis.
- 9 utrum incestus sit determinata species luxuriæ.
- 10 utrum sacrilegium sit species luxuriæ.
- 11 utrum vitium contra naturam sit species luxuriæ.
- 12 utrum sit maximum peccatorum inter species luxuriæ.

QUÆSTIO CLV.

De partibus potentialibus temperantiæ, & primo de continentia.

- 1 utrum continentia sit virtus.
- 2 utrum materia continentie sint concupiscentie delectationum tactus.
- 3 quod sit ejus subiectum.
- 4 utrum continentia sit melior quam temperantia.

QUÆSTIO CLVI.

De incontinentia.

- 1 utrum incontinentia pertineat ad animam, vel ad corpus.
- 2 utrum incontinentia sit peccatum.
- 3 de comparatione incontinentiæ ad intemperantiam.
- 4 quis sit turpior, utrum incontinens ira, vel incontinens concupiscentiæ.

QUÆ-

QUESTIO CLVII.

De clementia, & mansuetudine qua sunt partes temperantiz.

- 1 utrum clementia, & mansuetudo sit idem.
- 2 utrum utraque earum sit virtus.
- 3 utrum utraque earum sit pars temperantia.
- 4 utrum hæc due sint potissima virtutes.

QUESTIO CLVIII.

De iracundia, quæ opponitur mansuetudini.

- 1 utrum irasci possit esse licitum.
- 2 utrum ira sit peccatum.
- 3 utrum sit peccatum mortale.
- 4 utrum sit gravissimum peccatum.
- 5 utrum convenienter assignentur species iracundia, & quæ sint.
- 6 utrum ira sit vitium capitale.
- 7 quæ, & quot sint filie ejus.
- 8 utrum ira habeat vitium oppositum.

QUESTIO CLIX.

De crudelitate.

- 1 utrum opponatur clementie.
- 2 de comparatione ejus ad saevitiam, vel feritatem.

QUESTIO CLX.

De modestia in communi.

- 1 utrum modestia sit pars temperantia.
- 2 utrum modestia sit circa exteriores actiones.

QUESTIO CLXI.

De speciebus modestiæ, & primo de humilitate.

- 1 utrum humilitas sit virtus.
- 2 utrum consistat in appetitu, vel iudicio rationis.
- 3 utrum aliquis per humilitatem debeat se omnibus subicere.
- 4 utrum humilitas sit pars modestiæ, vel temperantia.
- 5 utrum sit potissima virtutum.
- 6 de gradibus humilitatis.

QUESTIO CLXII.

De superbia in communi.

- 1 utrum superbia sit peccatum.
- 2 utrum sit vitium speciale.
- 3 utrum sit in irascibili sicut in subjecto.
- 4 de speciebus superbiæ.
- 5 utrum sit peccatum mortale.
- 6 utrum sit gravissimum peccatum.
- 7 utrum sit primum omnium peccatum.
- 8 utrum superbia sit vitium capitale.

QUESTIO CLXIII.

De peccato primi hominis, quod fuit per superbiam.

- 1 utrum primum peccatum primi hominis fuerit superbia.
- 2 quid primus homo peccando appetierit.
- 3 utrum ejus peccatum fuerit gravius omnibus aliis peccatis.
- 4 uter plus peccaverit, utrum vir, vel mulier.

QUESTIO CLXIV.

De pœna primi peccati.

- 1 utrum mors fuerit pœna peccati primogenitorum parentum.
- 2 utrum pœne particulares primorum parentum convenienter assignentur in Scriptura.

QUESTIO CLXV.

De tentatione primorum parentum.

- 1 utrum fuerit conveniens quod homo a diabolo tentaretur.
- 2 utrum modus, & ordo primæ sensationis fuerit conveniens.

QUESTIO CLXVI.

De studiofitate, quæ est pars temperantiz.

- 1 quæ sit materia studiofitatis.
- 2 utrum studiofitas sit pars temperantia.

QUÆ.

QUESTIO CLXVII.

De curiositate, quæ opponitur studiositati.

- 1 *utrum vitium curiositatis possit esse in cognitione intellectiva.*
- 2 *utrum sit in cognitione sensitiva.*

QUESTIO CLXVIII.

De modestia, quæ consistit in exterioribus motibus corporis.

- 1 *utrum in exterioribus motibus corporis, qui serio aguntur, possit esse virtus, & vitium.*
- 2 *utrum circa actiones ludi possit esse aliquam virtutem.*
- 3 *utrum in superfluitate ludi possit esse aliquod vitium.*
- 4 *utrum in defectu ludi possit esse aliquod vitium.*

QUESTIO CLXIX.

De modestia, secundum quod consistit in exteriori apparatu.

- 1 *utrum circa exteriorem apparatus possit esse virtus, & vitium.*
- 2 *utrum mulieres mortaliter peccent in superfluo ornatu.*

QUESTIO CLXX.

De præceptis temperantiæ.

- 1 *utrum præcepta temperantiæ convenienter in lege divina tradantur.*
- 2 *utrum præcepta de virtutibus annexis temperantiæ convenienter in Scripturis tradantur.*

QUESTIO CLXXI.

De prophetia quantum ad ejus essentiam.

- 1 *utrum pertineat ad cognitionem.*
- 2 *utrum sit habitus.*
- 3 *utrum sit solum futurorum contingentium.*
- 4 *utrum Propbeta cognoscat omnia prophetalia.*
- 5 *utrum Propbeta discernat ea que divinitus percipit, ab his que proprio spiritu videt.*
- 6 *utrum prophetiæ possit subesse falsum.*

QUESTIO CLXXII.

De causa prophetiæ.

- 1 *utrum prophetia sit naturalis.*
- 2 *utrum sit a Deo mediantibus Angelis.*
- 3 *utrum ad prophetiam requiratur naturalis dispositio.*
- 4 *utrum requiratur bonitas morum.*
- 5 *utrum sit aliqua prophetia a dæmonibus.*
- 6 *utrum propbeta dæmonum aliquando dicant verum.*

QUESTIO CLXXIII.

De modo cognitionis prophetiæ.

- 1 *utrum Propbeta videant ipsam Dei essentiam.*
- 2 *utrum ipsa revelatio prophetica fiat per influentiam aliquarum specierum, vel per solam influentiam luminis.*
- 3 *utrum prophetica revelatio semper sit cum alienatione a sensibus.*
- 4 *utrum prophetia semper sit cum cognitione eorum que prophetantur.*

QUESTIO CLXXIV.

De divisione prophetiæ.

- 1 *de divisione prophetiæ in suas species.*
- 2 *utrum sit aliorum prophetia que est sine imaginaria visione.*
- 3 *de diversitate graduum prophetiæ.*
- 4 *utrum Moyse fuerit excellentissimus Prophetarum.*
- 5 *utrum aliquis comprehensor possit esse Propbeta.*
- 6 *utrum prophetia crevetis per temporis processum.*

QUESTIO CLXXV.

De raptu.

- 1 *utrum anima hominis rapiatur ad divina.*
- 2 *utrum raptus pertineat ad vim cognoscitivam vel ad appetitivam.*
- 3 *utrum Paulus in raptu viderit Dei essentiam.*
- 4 *utrum fuerit alienatus a sensibus.*
- 5 *utrum totaliter fuerit anima a corpore separata in statu illo.*
- 6 *quid circa hoc sciuerit, & quid ignoraverit.*

QUÆ

QUÆSTIO CLXXVI.

De gratiis gratis datis quantum ad genera linguarum.

- 1 *utrum per gratiam linguarum homo adipiscatur scientiam omnium linguarum.*
- 2 *utrum donum linguarum sit excellentius quam donum prophetiæ.*

QUÆSTIO CLXXVII.

De gratia sermonis, sapientiæ seu scientiæ.

- 1 *utrum in sermone consistat aliqua gratia gratis data.*
- 2 *utrum hæc gratia pertineat etiam ad mulieres.*

QUÆSTIO CLXXVIII.

De gratia miraculorum.

- 1 *utrum sit aliquis gratis gratis data faciendi miracula.*
- 2 *utrum mali possunt facere miracula.*

QUÆSTIO CLXXIX.

De divisione vitæ per activam, & contemplativam.

- 1 *utrum vita convenienter dividatur per activam, & contemplativam.*
- 2 *utrum divisio sit sufficiens.*

QUÆSTIO CLXXX.

De vita contemplativa.

- 1 *utrum vita contemplativa pertineat tantum ad intellectum, an consistat etiam in affectu.*
- 2 *utrum ad vitam contemplativam pertineant virtutes morales.*
- 3 *utrum vita contemplativa consistat solum in uno actu, aut in pluribus.*
- 4 *utrum ad vitam contemplativam pertineat consideratio cujuscumque veritatis.*
- 5 *utrum vita contemplativa possit in statu viæ elevati usque ad Dei visionem.*
- 6 *de motibus contemplationis, quos Dionysius assignat 4. cap. de div. Nom.*
- 7 *de delectatione contemplationis.*

8 *de duratione contemplationis.*

QUÆSTIO CLXXXI.

De vita activa.

- 1 *utrum omnia opera virtutum moralium pertineant ad vitam activam.*
- 2 *utrum prudentiæ pertineat ad vitam activam.*
- 3 *utrum doctrina pertineat ad vitam activam.*
- 4 *utrum vita activa maneat post hanc vitam.*

QUÆSTIO CLXXXII.

De comparatione vitæ actiæ ad contemplativam.

- 1 *quæ sit potior, sive dignior.*
- 2 *quæ sit majoris meriti.*
- 3 *utrum vita contemplativa impediatur per activam.*
- 4 *de ordine utriusque.*

QUÆSTIO CLXXXIII.

De officiis, & statibus hominum in generali.

- 1 *quid faciat in hominibus status.*
- 2 *utrum in hominibus debeant esse diversi status, sive diversa officia.*
- 3 *de differentia officiorum.*
- 4 *de differentia statuum.*

QUÆSTIO CLXXXIV.

De statu perfectionis in communi.

- 5 *utrum perfectio attendatur secundum caritatem.*
- 6 *utrum aliquis possit esse perfectus in hac vita.*
- 7 *utrum perfectio hujus vitæ consistat principaliter in consiliis, vel in præceptis.*
- 8 *utrum quicumque est perfectus, sit in statu perfectionis.*
- 9 *utrum prelati, & religiosi sint specialiter in statu perfectionis.*
- 10 *utrum omnes prelati sint in statu perfectionis.*
- 11 *utrum status Episcoporum sit perfectior quam status religiosorum.*
- 12 *de comparatione religiosorum ad plebanos, & archidiaconos.*

QUE.

QUÆSTIO CLXXXV.

De his quæ pertinent ad statum
Episcoporum.

- 1 *utrum liceat Episcopatum appetere.*
- 2 *utrum liceat Episcopatum finaliter recusare.*
- 3 *utrum oporteat ad Episcopatum eligere meliorem.*
- 4 *utrum Episcopus possit ad religionem transire.*
- 5 *utrum liceat ei corporaliter suos subditos deferere.*
- 6 *utrum Episcopus possit habere proprium.*
- 7 *utrum peccet mortaliter bona ecclesiastica pauperibus non erogando.*
- 8 *utrum religiosi qui ad Episcopatum assumuntur, teneantur ad observantias regulares.*

QUÆSTIO CLXXXVI.

De statu religionis quantum ad ea in
quibus consistit principaliter
religionis status.

- 1 *utrum status religiosorum sit perfectus.*
- 2 *utrum religiosi teneantur ad omnia consilia.*
- 3 *utrum voluntaria paupertas requiratur ad religionem.*
- 4 *utrum requiratur continentia.*
- 5 *utrum requiratur obedientia.*
- 6 *utrum requiratur quod hæc cadant sub voto.*
- 7 *de sufficientia horum votorum.*
- 8 *utrum votum obedientia sit positivum inter tria vota.*
- 9 *utrum religiosi semper peccent mortaliter transgrediendo ea quæ sunt regula.*
- 10 *utrum religiosus eodem genere peccati gravius peccet quam secularis.*

QUÆSTIO CLXXXVII.

De his quæ competunt religiosis.

- 1 *utrum liceat eis docere, & predicare, & alia hujusmodi facere.*
- 2 *utrum liceat eis de negotiis secularibus se intromittere.*
- 3 *utrum teneantur manibus operari.*
- 4 *utrum liceat eis de elemosynis vivere.*
- 5 *utrum liceat eis mendicare.*
- 6 *utrum liceat eis vestimenta ceteris viliora deferre.*

QUÆSTIO CLXXXVIII.

De differentia religionum.

- 1 *utrum sint diverse religiones, vel una tantum.*
- 2 *utrum aliqua religio institui possit ad opera vite activa.*
- 3 *utrum aliqua religio institui possit ad militandum.*
- 4 *utrum aliqua religio institui possit ad predicandum, & hujusmodi opera exercenda.*
- 5 *utrum aliqua religio possit institui ad studium scientie.*
- 6 *utrum religio que ordinatur ad vitam contemplativam, sit prior ea que ordinatur ad vitam activam.*
- 7 *utrum habere aliquid in communi diminuat de perfectione religionis.*
- 8 *utrum religio solitariorum sit preferenda religioni in societate viventium.*

QUÆSTIO CLXXXIX.

De ingressu religionis.

- 1 *utrum illi qui non sunt exercitati in observantia præceptorum, debeant religionem ingredi.*
- 2 *utrum liceat aliquos voto obligare ad religionis ingressum.*
- 3 *utrum illi qui voto obligantur ad religionis ingressum, teneantur votum implere.*
- 4 *utrum illi qui volunt religionem intrare, teneantur ibi perpetuo remanere.*
- 5 *utrum pueri sint recipiendi in religione.*
- 6 *utrum propter parentum obsequium aliqui debeant retrahi a religionis ingressu.*
- 7 *utrum presbyteri curati, vel archidiconi possint ad religionem transire.*
- 8 *utrum de una religione possit aliquis transire ad aliam.*
- 9 *utrum aliquis debeat alios inducere ad religionis ingressum.*
- 10 *utrum requiratur magna deliberatio cum consanguineis, & amicis ad religionis ingressum.*

1

D. T H O M A E
A Q U I N A T I S
D O C T O R I S A N G E L I C I
S U M M A E T H E O L O G I C A E
S E C U N D A E S E C U N D A E
T O M U S Q U A R T U S .

Q U A E S T I O C L I .

De castitate,

In quatuor articulos divisa.

Einde considerandum est de castitate : & primo de ipsa virtute castitatis ; secundo de virginitate , quæ est pars castitatis ; tertio de luxuria , quæ est vitium oppositum ;

Circa primum quæruntur quatuor .

Primo , utrum castitas sit virtus .

Secundo , utrum sit virtus generalis .

Tertio , utrum sit virtus distincta ab abstinentia .

Quarto , quomodo se habeat ad pudicitiam .

A R T I C U L U S I . 728

Utrum castitas sit virtus .

III. Ethic. lect. 22.

AD primum sic proceditur . Videtur quod castitas non sit virtus . Loquimur enim nunc de virtute animæ . Sed castitas videtur ad corpus pertinere : dicitur enim aliquis castus .
Summ. S. Th. Tom. IX.

stus ex eo quod aequaliter se habet ad usum quarundam corporis partium . Ergo castitas non est virtus .

2. Præterea . Virtus est habitus voluntarius , ut dicitur in II. Ethic. (cap. iv. & vi.) (1) Sed castitas non videtur esse aliquid voluntarium , cum per violentiam auferri videatur mulieribus violentè oppressis . Ergo videtur quod castitas non sit virtus .

3. Præterea . Nulla virtus est in infidelibus . Sed aliqui infideles sunt casti . Non ergo castitas est virtus .

4. Præterea . Fructus a virtutibus distinguuntur . Sed castitas inter fructus ponitur , ut patet ad Gal. v. Ergo castitas non est virtus .

Sed contra est quod Augustinus dicit in Lib. de decem chordis (cap. III. a med.) *Cum debeas in virtute precedere uxorem , quoniam castitas est virtus , tu sub uno impetu libidinis cadis , & vis uxorem tuam esse victricem .*

Respondeo dicendum , quod nomen castitatis sumitur ex hoc quod per rationem concupiscentia castigatur , quæ ad modum pueri est refrenanda , ut patet per Philosophum in II. Ethic. (cap. ult.) In hoc autem ratio virtutis humanæ consistit , quod sit aliquid secundum rationem modificatum , ut ex supra

A pra

(1) Quod ex cap. 4. & 6. haberi posse videretur , prius indicabatur ad marginem in Exemplari Coloniensi & aliis quibusdam quæ notabant in textu quod sit *habitus voluntarius* procul a Philosophi mente , qui prudentiam quæ est habitus intellectus inter virtutes ponit : Sed reponendum fuit ex Manuscripto & nonnullis impressis quod sit *habitus voluntarius* , ut reponimus & nos : Hic autem non videtur haberi sed

expresse habetur tum cap. 3. græco-lat. vel in antiquis 4. ubi requiri ad virtutem dicitur *ut ex electio- ne operetur* ; tum & 4. græco-lat. vel in antiquis 5. ubi dicitur virtus vel *electio esse vel non sine electio- ne* ; tum amplius & expressius cap. 6. græco-lat. vel cap. 7. in antiquis ubi *habitus electivus* (*ἡ ἐκλεκτικὴ ἀρετὴ*) appellatur : Annon hoc idem plane quod *habitus voluntarius* ?

pra dictis patet (1. 2. quæst. lxxiv. art. 1.)
Unde manifestum est castitatem esse virtu-
tem. (1)

Ad primum ergo dicendum, quod castitas
confistit quidem in anima sicut in subjecto ;
sed materiam habet in corpore . Pertinet e-
nim ad castitatem ut secundum iudicium ra-
tionis, & electionem voluntatis aliquis mo-
derate utatur corporalibus membris .

Ad secundum dicendum, quod, sicut Au-
gustinus dicit in I. de civ. Dei (cap. xviii.
post med.) *proposito animi permanente, per
quod etiam corpus sanctificari meruit, nec ipsi
corpori aufert sanctitatem violentia libidinis a-
liena, quam servat perseverantia continentia
sua : & ibidem dicit, quod est virtus ani-
mi, que comitem habet fortitudinem, qua po-
tius quolibet mala tolerare, quam malo con-
sentire decernit .*

Ad tertium dicendum, quod, sicut Augu-
stinus dicit in IV. contra Julianum (cap. iiii.
inter princ. & med.) *absit ut sit in aliquo vera
virtus, nisi fuerit justus : absit autem ut sit
justus vere, nisi vivat ex fide .* Et ideo con-
cludit, quod in infidelibus neque est vere
castitas, neque aliqua alia virtus, quia sci-
licet non referuntur ad debitum finem : &
sicut ibidem subdit (parum ante med.) *non
efficiis, idest actibus, sed finibus a vitiis di-
scernuntur virtutes .*

Ad quartum dicendum, quod castitas, in-
quantum est quidem secundum rationem o-
perans, habet rationem virtutis ; inquantum
autem habet delectationem in suo actu,
connumeratur inter fructus .

A P P E N D I X.

EX artic. habes *primo* : quomodo per ra-
tionem destruas errorem quorundam Phi-
losophorum, ut narrat Directorium *Inquisit.*
2. par. q. 4. dicentium : quod castitas non

est virtus . *Secundo* habes : quomodo per ra-
tionem ostendas, hunc merito damnari a B.
Augustino, ut in *arg. con.* Item a lib. Judith
16. *Erat etiam virtuti castitas adjuncta : idest
gloria magna .* Item a 1. Tim. 4. *In cari-
tate, in fide, in castitate.* Ubi per hoc, quod
enumeratur virtutibus, intelligitur esse vir-
tus . Item a Sap. iv. 1. *O quam pulchra est casti-
generatio, &c. quoniam apud Deum nota est .*
Deus enim virtutes agnoscit, idest approbat.
Item per hoc, quod de Susanna habetur
Dan. 13. scil. quod & famam, & vitam præ-
ponere castitati recusavit : imo, quod præ
amore castitatis, & famam, & vitam per-
dere, si opus esset, actualiter elegit, cum in
petitione seniorum instantissime tentaretur .
Mirabilia enim hæc, in comparatione ad ca-
stitatem, Susannam fecisse, signum magnum
est, quod castitatem pro virtute cognovit,
hancque esse virtutem legentibus scholasticis
notavit . *Tertio* vides : quomodo &c.

A R T I C U L U S I I. 729

Utrum castitas sit virtus generalis .

AD secundum sic proceditur . Videtur quod
castitas sit virtus generalis . Dicit enim
Augustinus in Lib. de mendacio (cap. xxi.
a med.) quod *castitas animi est ordinatus
animi motus, non subdens majora minoribus .*
Sed hoc pertinet ad quamlibet virtutem .
Ergo castitas est generalis virtus .

2. Præterea .. Nomen castitatis a castiga-
tione sumitur . Sed quilibet motus appe-
titivæ partis debet castigari a ratione . Cum
ergo per quamlibet virtutem moralem re-
frenetur aliquis appetitivus motus, videtur
quod quælibet virtus moralis sit castitas .

3. Præterea . Castitati fornicatio opponi-
tur . Sed fornicatio videtur ad omne genus
peccati pertinere : dicitur enim in Psal.

lxxii.

(1) Sic eam vocat sub nomine pudicitia Augustinus, ut art. 4. notabitur : Sed sub nomine castitatis hoc ipsum insinuat serm. 249. de temp. ubi statim ab initio ait : *Gloriosum & insignem inter ceteras virtutes castitas locum tenet, quia ipsa sola est que mundas mentes hominum præstat videre Deum &c.* Et Hieronymus contra Jovinianum lib. 1. in fine : *Dolissimi viri vox est pudicitiam in primis esse retinendam, qua amissa omnis virtus ruit : In hac muliebrum virorum principatus est &c.* Et Ambrosius lib. 2. de Abraham cap. 4. *Mens nostra si vel agra per culpam vel invalida per infirmitatem non potuerit ferre virtutis præsentiam, dimittit eam &c.* Tum deinde : *Insueamur animo intemperantiam aliquem qui*

intuitus castitatis gratiam, caprus ejus decore sequendam putet, subinde autem dicas, supra vires meas est, &c. Et lib. de viduis : *Docemur (inquit) castitatis triplicem esse virtutem ; conjugalem, vidualem, & virginalem : Præterquam quod in libro de obitu Satyri fratris ut virtutum parentem quamdam, ait esse : Bernardus item epist. 42. Differunt (inquit) pudicus homo & angelus inter se, sed felicitate non virtute : Illius est castitas felicior hujus ferrior .* Et Cassianus de institutis renuntiantium lib. 6. *Nulla virtute tam proprie homines angelis imitatione conversationis æquantur quam merito & gratia castitatis per quam ex Apostolo municipum in caelis habent &c.*

LXXII. 26. (*) *Perdes omnes qui fornicantur abs te. Ergo castitas est generalis virtus.*

Sed contra est quod Macrobius (Lib. I. in fomin. Scip. cap. VIII.) ponit eam partem temperantiz.

Respondeo dicendum, quod nomen castitatis dupliciter accipitur. Uno modo proprie: & sic est quedam specialis virtus habens specialem materiam, scilicet concupiscentias delectabilium, quæ sunt in venereis. Alio modo nomen castitatis accipitur metaphorice. Sicut enim in corporis commixtione consistit delectatio venereorum, circa quam proprie est castitas, & oppositum vitium, scilicet luxuria; ita etiam in quadam spiritali conjunctione mentis ad res aliquas consistit quedam delectatio, circa quam est quedam spiritalis castitas metaphorice dicta, vel etiam spiritalis fornicatio similiter metaphorice dicta. Si enim mens hominis delectetur in spiritali conjunctione ad id cui debet conjugari, scilicet ad Deum, & absterneat se ne delectabiliter aliis conjugatur contra debitum divini ordinis, dicitur castitas spiritalis, secundum illud II. ad Corinth. 11. 2. *Despondi vos uni viro virginem castam exhibere Christo* (1). Si autem delectabiliter contra debitum divini ordinis conjugatur mens quibuscumque aliis rebus, dicitur fornicatio spiritalis, secundum illud Hierem. 111. 1. *Tu autem fornicata es cum amatoribus multis. Et hoc modo accipiendo castitatem castitas est generalis virtus: quia per quamlibet virtutem retrahitur mens humana ne rebus illicitis delectabiliter conjugatur.*

Principaliter tamen ratio hujus castitatis consistit in caritate, & in aliis virtutibus theologicis, quibus mens hominis conjugatur Deo.

Ad primum ergo dicendum, quod ratio illa procedit de castitate metaphorice dicta.

Ad secundum dicendum, quod, sicut supra dictum est (art. præc. & quest. cxlii. art. 2.) concupiscentia delectabilis maxime assimilatur puero, eo quod appetitus delectabilis est nobis connaturalis, & præcipue delectabilium

secundum tactum, quæ ordinantur ad conservationem naturæ. Et inde est quod si nutriatur horum delectabilium concupiscentia, per hoc quod ei consentiatur, maxime augebitur; sicut puer, qui suæ voluntati relinquitur. Et sic concupiscentia horum delectabilium maxime indiget castigari; & ideo circa hujusmodi concupiscentias antonomastice dicitur castitas; sicut & fortitudo est circa ea in quibus maxime indigemus animi firmitate.

Ad tertium dicendum, quod objectio illa procedit de fornicatione spiritali metaphorice dicta, quæ opponitur castitati spiritali, ut dictum est (in corp. art.)

A P P E N D I X.

EX art. habes primo: quomodo per rationem ostendas, merito a scripturis insinuatam esse, & Macrobio, quod castitas est specialis virtus. A Macrobio quidem: ut in *arg. cont. Vide q. 143. a. 1.* A scripturis vero per hoc, quod connumeratur virtutibus specialibus. 1. *Timoth. 4. In caritate, in fide, in castitate.* Item per hoc, quod castitas describitur, tamquam quoddam speciale a lib. *Judith 16. Erat adjuncta virtuti castitas: ita, ecce descriptio ejus specialis, ut non cognosceret virum omnibus diebus vite sue, ex quo defunctus est Manasses vir ejus.* Hæc ibi. Quibus similia sunt in c. 15. *ly eo quod castitatem amaveris: post virum tuum alterum nescieris.* Secundo vides: quomodo ex iis &c.

A R T I C U L U S III. 730

Utrum castitas sit virtus distincta ab abstinentia.

II. *dist. xxiv. quest. 11. art. 1. ad 1. & vir. quest. 1. art. 4. cor. fin.*

AD tertium sic proceditur. Videtur quod castitas non sit virtus distincta ab abstinentia.

A 2

nen-

(*) *Vulgata Perdidisti.*

(1) Hinc Haymo in 2. ad Corinthios, ut paulo infra: *Despondi vos, inquit, idest ut preparatis vos virginem Christo & integritatem fidei servetis: Et iterum paulo post: Quisquis in Ecclesia integritatem fidei habet quam bonis operibus exornas, virgo casta est, si non corpore, tamen mente: Sic & Theodoretus (ut jam supra indicatum est) Totam Ecclesiam virginem appellavit (scilicet Apostolus) fidei sincer-*

ritatem ita vocans: Non enim omnes illi qui credunt profitentur virginisatem; sed fidei sinceritate ornari omnes debent: Ut & Beda ex Augustino super Psal. 143. Quæ virginitas mentis? Integra fides, solida spes, & sincera caritas: Hanc utique virginisatem Apostolus timebat a serpente corrumpi; cum addidit ibidem. Timeo autem, &c. Tum ex eodem paulo infra in serm. de Nativit. Christi Ecclesiam suam de fornicatione demonum redimendo virginem fecit &c.

nentia . Quia circa materiam unius generis sufficit una virtus . Sed unius generis videntur esse quæ pertinent ad unum sensum . Cum ergo delectatio ciborum , circa quam est abstinentia , & delectatio venereorum , circa quam est castitas , pertineant ad tactum , videtur quod castitas non sit alia virtus ab abstinentia .

2. Præterea . Philosophus in III. Ethic. (cap. ult.) omnia vitia intemperantiæ assimilât puerilibus peccatis , quæ castigatione indigent (1) . Sed castitas nominatur a castigatione vitiorum oppositorum . Ergo cum per abstinentiam cohibeantur quædam vitia intemperantiæ , videtur quod abstinentia sit castitas .

3. Præterea . Delectationes aliorum sensuum pertinent ad temperantiam , in quantum ordinantur ad delectationes tactus , circa quas est temperantia . Sed delectationes ciborum , circa quas est abstinentia , ordinantur ad delectationes venereorum , circa quas est castitas : unde dicit Hieronymus (epist. cxlvii. ad Amand. aliquant. a princ. & sup. illud ad Tit. 1. *Non vinolentum , non percussorem &c.*) *Venter , & genitalia sibi metipsis vicina sunt , us ex vicinitate membrorum confederatio intelligatur vitiorum* (2) . Ergo abstinentia , & castitas non sunt virtutes ab invicem distinctæ .

Sed contra est quod Apostolus II. ad Corinth. vi. connumerat castitatem jejuniis , quæ ad abstinentiam pertinent .

Respondeo dicendum , quod , sicut dictum est (quæst. cxli. art. 4.) temperantia est proprie circa concupiscentias delectationum tactus : & ideo oportet ut ubi sunt diversæ rationes delectationis , ibi sint diversæ virtutes sub temperantia comprehensæ .

Delectationes autem proportionantur operationibus , quarum sunt perfectiones , ut dicitur in IX. Ethic. (cap. vii.) Manifestum est autem quod alterius generis sunt opera-

tiones pertinentes ad usum ciborum , quibus natura individui conservatur , & operationes pertinentes ad usum venereorum , quibus conservatur natura speciei . Et ideo castitas , quæ est circa delectationes venereorum , est virtus distincta ab abstinentia , quæ est circa delectationes ciborum .

Ad primum ergo dicendum , quod temperantia non consistit principaliter circa delectationes tactus quantum ad iudicium sensus de tangibilibus , quod est ejusdem rationis in omnibus , sed quantum ad ipsum usum tangibilem , ut dicitur in III. Ethic. (cap. 7.) Est autem alia ratio utendi cibus , & potibus , & venereis . Et ideo oportet esse diversas virtutes , licet sint unius sensus .

Ad secundum dicendum , quod delectationes venereæ sunt vehementiores , & magis opprimentes rationem quam delectationes ciborum : & propter hoc magis indigent castigatione , & refrenatione : quia si eis consentiatur , magis ex hoc increfcit vis concupiscentiæ , & dejicitur virtus mentis . Unde Augustinus dicit in I. Soliloq. (3) (cap. x. cir. med.) *Nihil esse sentio quod magis ex arte dejiciat animum virilem , quam blandimenta feminea , corporumque ille contactus sine quo uxor haberi non potest* .

Ad tertium dicendum , quod delectationes aliorum sensuum non pertinent ad naturam hominis conservandam , nisi prout ordinantur ad delectabilia tactus : & ideo circa hujusmodi delectationes non est aliqua alia virtus sub temperantia comprehensa . Sed delectationes ciborum , quamvis aliquantulum ordinantur ad delectationes venereorum , tamen etiam per se ordinantur ad vitam hominis conservandam : & ideo etiam per se habent specialem virtutem ; quamvis illa virtus quæ abstinentia dicitur , ordinet actum suum ad finem castitatis .

A P.

(1) Innuat & Philosophus ibi æquivalenter voce græca : Nam intemperantiæ castitas opponitur , ἀκολασία velut *inestigationem* dici ait , quia & eum qui appetit turpia , castigari oportet (*νεκροδοξαι*) sicut pueri &c.

(2) Velut ex epistola ejus ad Amandum prius indicabatur ad marginem : Sic autem tantum ibi aliis verbis : *Luxuria mater libidinis est , ventremque distentum cibo & vini potationibus irrigatum voluptas genitalium sequitur ; atque (us alibi dictum est) pro membrorum ordine vitiorum est* : alibi autem Nempe ad Titum 1. sic ait : *Secundum Apostolum in vino luxuria est ; & ubicumque saturitas atque o-*

brietas fuerint , ibi libido dominatur : Specta ventrem & genitalia : Pro qualitate vitiorum ordo membrorum : Explicando nimirum illud , *non vinolentum &c.*

(3) Eorum nempe legitimorum ac verorum quæ tomò ejus primo habentur , & cap. 10. ubi hæc appendix : Non spuriorum & falforum quæ inter ejus ascititia opera reponuntur ad finem tomò noni : quamvis ineptus ibi Cenfor intoleranda cæcitate dicat se non alia in operibus Augustini Soliloquia reperisse , quæ tamen apud Bedam & Possidium recenseri fateatur : Bellum plane Censorem qui proinde hoc studio *examinandum* relinquat (inquit) . Quod divertent oculi ; nisi & fascinati essent .

A P P E N D I X.

EX art. habes *primo* : quomodo per rationem ostendas , merito a scripturis fuisse insinuatam : quod castitas est distincta ab abstinentia . Ut 2. *Cor.* 6. secundum quod dicitur *in arg. contr.* Ubi scito , præsupponi hoc , tamquam verum , scilicet , quod connumerata necessario distinctionem ad invicem important . Neque enim possent connumerari inter se : nisi a se distinguerentur . Multiplicatio enim numeri fit ex eo , quod una res numerum unum faciens non est alia , quæ facit alium numerum . Item 1. *Tim.* 3. *Episcopum esse sobrium , pudicum* . Eo , quod abstinentia , quæ includit esse sobrium , distinguitur a castitate , quæ dicit esse pudicum , *ar.* 4. Similiter dic de eo , quod ibidem subditur , scilicet *mulieres pudicas , sobrias : similiter* , ad *Tit.* 2. *senes , ut sint sobrii , pudici* . *Secundo* vides : quomodo &c.

A R T I C U L U S IV. 731

Utrum pudicitia pertineat specialiter ad castitatem .

Sup. quest. cxliiii.

AD quartum sic proceditur . Videtur quod pudicitia non pertineat specialiter ad castitatem . Dicit enim Augustinus in I. de civit. Dei (cap. xviii. a princ.) quod *pudicitia est quedam virtus anime* . Non ergo est aliquid ad castitatem pertinens , sed est per se ipsam virtus a castitate distincta .

2. Præterea . Pudicitia a pudore dicitur , (1) qui videtur idem esse verecundiæ . Sed verecundia secundum Damascenum (Lib. II. orth. Fid. cap. xv.) est de turpi actu ; quod convenit omni actu vitioso . Ergo pudicitia non magis pertinet ad castitatem quam ad alias virtutes .

3. Præterea . Philosophus dicit in III.

Ethic. (cap. xii. a princ.) quod *omnis intemperantia generaliter est maxime exprobrabilis* . Sed ad pudicitiam pertinere videtur fugere ea quæ exprobrabilia sunt . Ergo pudicitia pertinet ad omnes partes temperantiæ , non autem specialiter ad castitatem .

Sed contra est quod Augustinus dicit in Lib. de perseverantia (cap. xx. paulo a princ.) (2) *Predicanda est pudicitia , ut ab eo qui habet aures audiendi , nihil genitalibus membris illicitum perpetretur* . Sed usus genitalium membrorum proprie pertinet ad castitatem . Ergo pudicitia proprie ad castitatem pertinet .

Respondeo dicendum , quod , sicut dictum est (in arg. 2.) nomen pudicitie a pudore sumitur , in quo verecundia significatur . Et ideo oportet quod pudicitia proprie sit circa illa de quibus homines magis verecundantur . Maxime autem verecundantur homines de actibus venereis , ut Augustinus dicit in XIV. de civit. Dei (cap. xviii.) intantum quod etiam concubitus conjugalis , qui honestate nuptiarum decoratur , verecundia non careat : & hoc ideo quia motus genitalium membrorum non subjicitur imperio rationis , sicut motus aliorum exteriorum membrorum . Verecundatur autem homo non solum de illa commixtione venerea , sed etiam de quibuscumque signis ejus , ut Philosophus dicit in II. Lib. Reth. (cap. vi. post med.) Et ideo pudicitia attenditur proprie circa venerea , & præcipue circa signa venereorum , sicut sunt aspectus impudici , oscula , & tactus . Et quia hæc magis solent deprehendi , ideo pudicitia magis respicit hujusmodi exteriora signa ; castitas autem magis ipsam veneream commixtionem . Et ideo pudicitia ad castitatem ordinatur , non quasi virtus ab ipsa distincta , sed sicut exprimens castitatis circumstantiam quamdam . Interdum tamen unum pro alio ponitur .

Ad primum ergo dicendum , quod Augustinus ibi accipit pudicitiam pro castitate (3) .

Ad secundum dicendum , quod quamvis omnia

(1) Hinc statua pudoris olim cum hac inscriptione , *Pudicitia* , in Emblematis Alciati ; sc. Emblemate 197. sub symbolo matronæ sibi oculos obvelantis ad exprimendam ejus pudicitiam &c.

(2) Sive de bono vel de dono perseverantiæ cap. 20. Præter id quod ad eundem sensum spectans ex ejus epistola 22. subjungi potest , ubi ait : *Tantum in mente valet integritas castitatis ut illa involata nec in corpore possit pudicitia violari* : Nec dissimili

sensu epist. 205. post medium : *Ornet mores tuos pudicitia conjugalis* : Quid enim conjugalis pudicitia nisi castitas conjugalis ; Et contra Julianum lib. 3. c. 21. *Pudicitia conjugalis belligeret contra carnalium concupiscentiam ne limites sibi nuptialis excedat* : Quod iterum castitas est conjugalis : Et lib. 4. cap. 2. *Salva Pudicitia conjugali malum nascendo trahitur quod renascendo purgatur* &c.

(3) Ut ex adjunctis ibi patet : (inquit) *Quæ pura*

omnia vitia habeant turpitudinem quamdam, specialiter tamen vitia intemperantiæ, ut ex supra dictis patet (quæst. cxlii. art. 4.)

Ad tertium dicendum, quod inter vitia intemperantiæ præcipue sunt exprobrabilia peccata venerea, tum propter inobedientiam genitalium membrorum, tum etiam propter hoc quod ratio ab huiusmodi maxime abforbetur.

A P P E N D I X.

EX articulo habes primo: quomodo per rationem ostendas, merito insinuatam fuisse a scripturis, & Augustino; quod pudicitia pertinet specialiter ad castitatem. A D. August. quidem: ut in *arg. cont.* Et ab eodem in *Regula. Nec dicatis, vos habere animos pudicos; si habeatis oculos impudicos: quia impudicus oculus impudici cordis est nuncius. Et, cum se invicem sibimet, etiam tacente lingua, conspectu mutuo corda nunciant impudica: etiam, intactis ab immunda violatione corporibus, fugit castitas ipsa de moribus.* Hæc ibi. Ubi ab oppositis, idest ab impudicitia declarat & intentum, idest pudicitiam: & quod hæc sit circa signa exteriora venerea, & quod ad castitatem pertineat, cum subiungit *ly fugit castitas.* A scripturis vero insinuat 1. *Tim. 4. Diaconos similiter pudicos.* Ibi enim de castitate diaconibus conveniente agere intendit *Apostolus.* Item *Exod. 21. Quod si alteram ei acceperis: providebis puella nuptias, & vestimenta; & pretium pudicitie non negabis.* Hoc est: pretium castitatis, idest pro castitate ablata ab illa per filium suum: cui prius ipsam puellam desponderat, *Secundo* vides: quomodo &c.

putaverit se perdere pudicitiam si in oppressa carne sua amoveatur & expleatur libido non sua. Si enim hoc medo pudicitia peris professo pudicitia virtus animi non eris &c. Perinde ac si dicat *castitas:* Unde indecivius ibidem: *Nec de ipso corpore peris castitas, quia sancte usendi perseverans voluntas.* Huc etiam referri potest illud ex libro 4. contra Julianum cap. 3. *Virtus est pudicitia cui vitium contrarium est impudici-*

Q U Æ S T I O C L I I.

De virginitate,

In quinque articulos divisa.

DEinde considerandum est de virginitate: & circa hoc quæruntur quinque.

Primo, in quo consistat virginitas.

Secundo, utrum sit licita.

Tertio, utrum sit virtus.

Quarto de excellentia ejus respectu matrimonii.

Quinto de excellentia ejus respectu aliarum virtutum.

A R T I C U L U S I. 732

Utrum virginitas consistat in integritate carnis.

IV. dist. xxxiii. quæst. iii. art. 1. & dist. xxxiv. quæst. 1. art. 4. ad 5. & dist. xlix. quæst. v. art. 3. quæst. 1. cor. & ad 4. & quol. v. art. 24. ad 2. & quolib. vi. art. 18. cor.

AD primam sic proceditur. Videtur quod virginitas non consistat in integritate carnis. Dicit enim Augustinus in *Lib. de nuptiis*, & concupiscentia (hab. in *Lib. de sancta virginit. cap. xiiii. in princ.*) quod *virginitas est in carne corruptibili incorruptionis perpetua meditatio.* Sed meditatio non pertinet ad carnem. Ergo virginitas non consistit in carne.

2. Præterea. Virginitas pudicitiam quamdam importat. Sed Augustinus dicit in *I. de civitate Dei (cap. xviii. a princ.)* quod *pudicitia consistit in anima.* Ergo virginitas non consistit in carnis incorruptione.

3. Præterea. Carnis integritas videtur consistere in signaculo virginalis pudoris. Sed quandoque absque virginitatis præjudicio frangitur illud signaculum: dicit enim Augustinus in *I. de civit. Dei (loc. cit.) (1)* quod

tia &c.

(1) Vel sic paulo plenius: *Non eo corpus est sanctum quod ejus membra sunt integra, aut eo quod nullo contrectantur tactu; cum possint diversis etiam casibus &c. Ut & mox: Manus velut explorans (integritatem) sive malevolentis, sive inscivis, sive casu perdidit, hoc est labefactavit & corruptit; Sed quo motivo, nihil ad institutum præsens.*

quod illa membra possunt diversis casibus vulnerata vim perpeti: & medici quandoque saluti opitulantes hæc ibi faciunt que horret aspectus: obstetrix etiam virginis cujusdam integritatem manu velut explorans, dum inspicit, perdidit: & subdit: Non opinor, quemquam tam stulte sapere, ut huic periisse aliquid existimet etiam de ipsius corporis sanctitate, quamvis membri illius integritate jam perdisca. Ergo virginitas non consistit in carnis incorruptione.

4. Præterea. Corruptio carnis maxime in feminis resolutione consistit; quæ potest fieri sine concubitu, vel in dormiendo, vel etiam vigilando. Sed sine concubitu non videtur perdi virginitas: dicit enim Augustinus in Lib. de virginit. (cap. XIII. in princ.) quod *virginalis integritas, & per piam continentiam ab omni concubitu immunitas, angelica portio est* (1). Ergo virginitas non consistit in carnis incorruptione.

Sed contra est quod Augustinus in eodem Lib. (cap. VIII. in fin.) dicit, quod *virginitas est continentia, qua integritas carnis ipsi creatori anima, & carnis vocetur, consecratur, servatur.*

Respondeo dicendum, quod nomen virginitatis a virore sumptum videtur: (2) & sicut illud dicitur virens, & in suo virore persistere, quod non est ex superabundantia caloris aduersionem expertum; ita etiam virginitas hoc importat, quod persona cui inest, immunis sit a concupiscentiæ aduersione, quæ esse videtur in consummatione maximæ delectationis corporalis, qualis est venereorum delectatio. Unde Ambrosius dicit in Lib. I. de virginibus (inter princ. & med.) quod *custitas virginalis est experta contagionis integritas.*

In delectatione autem venereorum tria est considerare: unum quidem quod est ex parte corporis, scilicet violatio signaculi virginalis;

aliud autem est in quo conjungitur id quod est animæ, cum eo quod est corporis, scilicet ipsa resolutio seminis delectationem sensibilem causans; tertium autem est solum ex parte animæ; scilicet propositum perveniendi ad talem delectationem. In quibus tribus id quod primo positum est, per accidens se habet ad moralem actum, qui non consideratur per se, nisi secundum ea quæ sunt animæ; secundum vero materialiter se habet ad actum moralem, nam sensibiles passiones sunt materia moralium actuum; tertium vero se habet formaliter, & complete, quia ratio moralium in eo quod est rationis, completur.

Quia ergo virginitas dicitur per remotionem prædictæ corruptionis, consequens est quod integritas membri corporalis per accidens se habet ad virginitatem; ipsa autem immunitas a delectatione, quæ consistit in feminis resolutione, se habet materialiter; ipsum autem propositum perpetuo abstinendi a tali delectatione, se habet formaliter, & complete in virginitate.

Ad primum ergo dicendum, quod illa definitio Augustini (3) tangit quidem in recto id quod est formale in virginitate. Nam per *meditationem* intelligitur propositum rationis: quod autem additur, *perpetua*, non sic intelligitur quod oporteat virginem semper actum talem meditationem habere, sed quia hoc debet in proposito gerere, ut perpetuo in hoc perseveret. Id vero quod est materiale, tangitur in obliquo, cum dicitur, *incorruptionis in carne corruptibili*; quod additur ad ostendam virginitatis difficultatem: nam si caro corrumpi non posset, non esset difficile perpetuam incorruptionis meditationem habere.

Ad secundum dicendum, quod pudicitia est quidem essentialiter in anima, materialiter autem in carne; & similiter virginitas.

Unde

(1) Sive iterum paulo plenius: Porro si pudicitia conjugalis quamvis custodiat in carne animo tamen tribuitur non carni; quanto magis continentia illa &c.

(2) Sic derivat etiam Isidorus lib. II. Etymologiarum vel originum tit. de ætatibus hominis in dictione *Virgo*, cum sic ait: *Virgo a viridiori ætate dicta est*: Etñ addit quod & alias ab incorruptione quasi virago, quod ignores fæmineam passionem: Cum illa tamen derivatione nihil commune habet græcum *υαρπις* quod virginis nomen, est sed ad eam referri potest quod Ambrosius lib. de virginibus ait: *Est Ecclesia ager diversis fœcundis copiis: His cernas ger-*

mina virginitatis flore vernantia; quod perinde est ac virentia, quia vere omnia incipiunt virere: Hinc & in officio S. Thomæ ad singularem ejus virginitatem significandam *Vir carnis flore munditie decorare illum dicitur* &c.

(3) Non sicut prius in argumento notabatur ex li. 1. de nuptiis & concupiscentia, ubi omnino nihil tale occurrit, sed ex libro de sancta virginitate cap. 13. ubi ait quod *virginalis integritas & per piam continentiam ab omni concubitu immunitas angelicæ portio est, & in carne corruptibili incorruptionis perpetua meditatio.*

Unde Augustinus dicit in Lib. de virginitate (cap. VIII.) (1) quod licet virginitas in carne servetur, ac per hoc corporalis sit; tamen spiritualis est, quam fovet, & servat contentia pietatis.

Ad tertium dicendum, quod, sicut dictum est (in cor. art.) integritas corporalis membri per accidens se habet ad virginitatem, in quantum scilicet per hoc quod ex proposito voluntatis abstinere quis a delectatione venerea, remanet integritas in membro corporeo. Unde si contingat quod per alium modum aliquo casu membri integritas corrumpatur, non magis præjudicat virginitati quam si corrumpatur manus, aut pes.

Ad quartum dicendum, quod delectatio quæ est ex seminis resolutione, dupliciter potest contingere. Uno modo ut procedat ex mentis proposito: & sic tollit virginitatem, sive fiat per concubitus, sive absque concubitu. Facit autem mentionem Augustinus de concubitu, quia hujusmodi resolutio communiter, & naturaliter ex concubitu causatur. Alio modo potest provenire præter propositum mentis, vel in dormiendo, vel per violentiam illatam, cui mens non consentit, quamvis caro delectationem experiatur, vel etiam ex infirmitate naturæ, ut patet in his qui fluxum seminis patiuntur: & sic non perditur virginitas, quia talis pollutio non accidit per impudicitiam, quam virginitas excludit.

A P P E N D I X.

EX art. habes primo: quomodo per rationem & ostendas, & in recto sensu intelligas merito a scripturis, Ecclesia, & August. insinuatam fuisse, quod virginitas consistit in integritate carnis. A D. August. quidem, ut in argu. contr. A scripturis vero per hoc, quod dicitur Ezech. 44. *Porta hec clausa erit, & non aperietur, & vir non transiet per eam; clausaque erit principi.* Ad cuius expositionem dicit Concil. Telense in rescripto ad Siritium Papam. *Quæ est sanctua-*

*vii illa porta, quæ manet clausa? Et nemo, inquit, pertransibit per eam: sed solus Deus Israel transibit per eam? Nonne hec porta est Maria, per quam in hunc mundum Redemptor intravit? Hæc est porta iustitia. Hæc porta est Maria; de qua scriptum est, Quia Dominus pertransibit per eam, & erit clausa; quia & virgo concepit, & genuit. peperit Maria: & virgo permanet. Hæc ibi. Ab Ecclesia autem idem insinuat per hoc, quod volens monstrare, quod virginitas remansit in B. Virgine, dum concepit, & parturit, sic de illa protestatur: *Alvus tumescit virginis, claustra pudoris permanent.* Et postea: *Procedens de thalamo suo, pudoris aula regia.* Hæc illa in hymno primo Natalis Domini. Ex hoc ergo, quod virginitas significatur a scripturis per clausam portam, & ab Ecclesia per claustrorum pudoris permanentiam, aulamque regiam pudoris, darur ab utrisque intelligi scholasticis Theologis, quod virginitas consistit in carnis integritate. Secundo videt; quomodo &c.*

ARTICULUS II. 733

Utrum virginitas sit illicita.

Inf. art. 3. & 4. & IV. dist. xxxii. quest. 111. art. 2. ad 2. & 3. & mal. quest. xv. art. 2. ad 13. & vir. quest. 1. art. 13. 13. ad 6. & II. Ethic. lect. 2. fin.

AD secundum sic proceditur. Videtur quod virginitas sit illicita. Omne enim quod contrariatur præcepto legis naturæ, est illicitum. Sed sicut præceptum legis naturæ ad conservationem individui est, quod tangitur Genes. 11. 16. (*) *De omni ligno quod est in paradiso, comede:* ita etiam præceptum legis naturæ est ad conservationem speciei, quod ponitur Genes. 1. 28. *Crescite, & multiplicamini, & replete terram* (2). Ergo sicut peccaret qui abstinere ab omni cibo; utpote faciens contra bonum individui; ita etiam peccat qui omnino abstinere ab actu generationis, utpote

(1) Sive plenius: *Virginitas non quia virginitas est, sed quia Deo dicata est, honoratur: Quæ licet in carne servetur, spiritus tamen religione ac devotionis servatur: Ac per hoc spiritualis est etiam virginitas corporis quam fovet & servat &c.* Non ut prius hic in impressis ac Manuscripto ipso quam vovet: Nondum enim de voto virginitatis in illis verbis Augustini agitur sed, de observantia generaliter, vel eum voto, vel suo voto: Nec sola virginitas dicitur spi-

ritalis quæ voto confirmatur, sed absolute virginitas quæ propter spirituale motivum observatur.

(*) *Pulgata:* Ex omni ligno paradisi comede.

(2) Ut vers. 8. videre est homini dictum vel hominis masculo & femine per anticipationem, cum nondum productio seminis commemorata esset: Postquam tale aliquid cunctis animantibus vers. 12. dictum erat.

utpote faciens contra bonum speciei.

2. Præterea . Omne illud quod recedit a medio virtutis , videtur esse vitiosum . Sed virginitas recedit a medio virtutis , ab omnibus delectationibus venereis abstinens : dicit enim Philosophus in II. Ethic. (cap. 11. a med. & Lib. III. cap. xiv.) (1) quod *qui omni voluptate potitur , neque ab una recedit , intemperatus est ; qui autem omnes fugis , sicut agrestis , insensibilis est . Ergo virginitas est aliquid vitiosum .*

3. Præterea . Pœna non debetur nisi vitio . Sed apud antiquos puniebantur secundum leges illi qui semper calibem vitam ducebant ut Maximus Valerius dicit (Lib. II. cap. iv. num. 2.) unde & Plato secundum Augustinum in Lib. de vera religione (cap. 111. ad fin.) *sacrificasse naturæ dicitur , ut perpetua ejus continentia tamquam peccatum aboleretur . Ergo virginitas est peccatum .*

Sed contra est quod nullum peccatum recte cadit sub consilio . Sed virginitas recte cadit sub consilio : dicitur enim I. ad Corinth. vii. 25. *De virginibus autem præceptum Domini non habeo , consilium autem do . Ergo virginitas non est aliquid illicitum .*

Respondeo dicendum , quod in humanis actibus illud est vitiosum quod est præter rectam rationem . Habet autem hoc recta ratio ut his quæ sunt ad finem , utatur aliquis secundum eam mensuram quæ congruit fini . Est autem triplex hominis bonum , ut dicitur in I. Ethic. (cap. viii. a princ.) unum quidem quod consistit in exterioribus rebus , puta divitiis ; aliud autem quod consistit in bonis corporis ; tertium autem quod consistit in bonis animæ : inter quæ etiam bona contemplativæ vitæ sunt potiora bonis vitæ activæ , ut Philosophus probat in X. Ethic. (cap. x.) & Dominus dicit Luc. x.

43. *Maria optimam partem elegit . Quorum Summ. S. Th. Tom. IX.*

bonorum exteriora quidem ordinantur ad ea quæ sunt corporis ; ea vero quæ sunt corporis , ad ea quæ sunt animæ ; & ulterius ea quæ sunt vitæ activæ , ad ea quæ sunt vitæ contemplativæ .

Pertinet igitur ad rectitudinem rationis ut aliquis utatur exterioribus bonis secundum eam mensuram quæ competit corpori : & similiter de aliis . Unde si quis abstineat ab aliquibus possidendis quæ alias esset bonum possidere , ut consulat saluti corporali , vel etiam contemplationi veritatis , non esset hoc vitiosum , sed secundum rationem rectam .

Et similiter si quis abstinet a delectationibus corporalibus , ut liberius vacet contemplationi veritatis , pertinet hoc ad rectitudinem rationis . Ad hoc autem pia virginitas ab omni delectatione venerea abstinere , ut liberius divinæ contemplationi vacet : dicit enim Apostolus I. ad Corinth. vii. 34. *Mulier innupta , & virgo cogitat quæ Domini sunt , ut sit sancta & corpore , & spiritu : quæ autem nupta est , cogitat quæ mundi sunt & quomodo placeat viro . Unde relinquatur quod virginitas non est aliquid vitiosum , sed potius laudabile .*

Ad primum ergo dicendum , quod præceptum habet rationem debiti , ut supra dictum est (quæst. cxxii. art. 1.) Dupliciter autem aliquid est debitum . Uno modo , ut impleatur ab uno : & hoc debitum sine peccato præteriri non potest . Aliud autem est debitum implendum a multitudine : & ad tale debitum implendum non tenetur quilibet de multitudine : multa enim sunt multitudini necessaria , ad quæ implenda unus non sufficit ; sed implentur a multitudine , dum unus hoc , alius illud facit . Præceptum igitur legis naturæ homini datum de comestione , necesse est quod ab unoquoque impleatur : (2) aliter enim individuum conservari non posset .

B Sed

(1) Sic expresse habetur cap. 2. tum in græco-lat. tum in antiquis & apud S. Thomam lect. 2. Sed implicite lib. 3 cap. 14. græco-lat. vel 21. in antiquis & apud S. Thomam lect. 21. Non 11. sicut prius. Quod autem subjungitur ex Valerio & in plerisque passim Editionibus non indicatur ad marginem , perperamque in Duacensi ut ex libro 2. cap. 4. indicatur , habetur tantum cap. 9. ubi ait *pane nomine a Camillo & Posthumio Consoribus era deferre iussos in ararium eos qui ad senectutem calibes pervenissent ; iterumque puniri dignos fuisse , si de iam justa constitutione queri ausi essent ; cum in hunc modum increparentur : Natura vobis quemadmodum nascendi , ita gignendi legem scribitis ; parentesque vos alenda*

nepotum nutriendorum debito (si quis est pador) alligaverunt &c. Sed quod ex Ethic. 1. subnectitur & ex cap. 4. prius indicabatur ad marginem , sumptum est ex capite 8. græco-lat. vel cap. 12. in antiquis & apud S. Thom. lect. 12. Et quod ex Ethic. 10. subjungitur paulo post , ac ad marginem cap. 7. notabatur , sic in græco-lat. videre est , sed cap. 10. in antiquis & apud S. Thomam lect. 10.

(2) Juxta ordinarium saltem & consuetum usum naturalem salvo extraordinario casu & miraculo , quo quidam plures dies absque cibo vixisse referuntur ; quamvis per totam vitam nullus : Unde præceptum semper de comedendo pro aliquo tempore manet necessarium ut integritas individui conservetur .

Sed præceptum datum de generatione respicit totam multitudinem hominum, cui necessarium est non solum quod multiplicetur corporaliter, sed etiam quod spiritualiter proficiat. Et ideo sufficienter providetur humanæ multitudini, si quidam carnali generationi operam dent; quidam vero ab hac abstinentes, contemplationi divinorum vacent ad totius humani generis pulchritudinem, & salutem: sicut etiam in exercitu quidam castra custodiunt, quidam signa deferunt, quidam gladiis decertant: quæ tamen omnia debita sunt multitudini, sed per unum impleri non possunt.

Ad secundum dicendum, quod ille qui abstinet ab omnibus delectationibus præter rationem rectam, quasi delectationes secundum se abhorrens, est insensibilis, sicut agrestis. (1) Virgo autem non abstinet ab omni delectatione, sed solum a delectatione venerea: & ab hac abstinet secundum rationem rectam, ut dictum est (in cor. art.) Medium autem virtutis non secundum quantitatem, sed secundum rationem rectam determinatur ut dicitur in II. Ethicor: (cap. vi.) (2) Unde de magnanimo dicitur in IV. Ethic. (cap. vii. parum a princ.) quod est magnitudine extremus, eo autem quod ut oportet, medius.

Ad tertium dicendum, quod leges feruntur secundum ea quæ ut in pluribus accidunt. Hoc autem rarum erat apud antiquos ut aliquis amore veritatis contemplandæ ab omni delectatione venerea abstineret: quod solus Plato legitur fecisse: unde non sacrificavit, quasi hoc peccatum reputaret, sed perversæ opinioni civium cedens, ut ibidem Augustinus dicit.

A P P E N D I X.

EX art. habes primo: quomodo per rationem interimas hæresim *Calvini* dicentis: quod ad Nuptias contrahendas omnes obligantur, & est præceptum universale. Ac si per hoc aperte diceret: Virginitas est illicita. Item errorem *Balati* facto suo infano dicentis idem, scilicet, quod virginitatem servare est illicitum. Facto suo, dixi: quoniam (ut refert *B. Athanasius* in vita *S. Anto-*

nii Abbatis, & Heremita) iste *Balatus* dux *Egypti*, Arianzque perfidius studiosissimus, faciebat Virgines nudas verberibus in publico affici: ac si aliquod illicitum, scilicet servando virginitatem, committerent. *Secundo* habes: quomodo per rationem ostendas, prædictum errorem merito damnari a *B. Matthæo Evangelista* factis ipsis: ut factum malum facto bono, tamquam clavus clavo retundatur. *Matthæus* vero (inquit *Hieron.* de viris illustribus, & vita ejus ab Ecclesia communiter lecta) quo aubore virginitatem *Iphigenia* voverat, ut in sancto virginitatis proposito perseveret, eandem hortabatur. Hæc ibi. Item a divina justitia; quæ dum *Balatum* ipsum pro tali insaniam flagellat, & virginitatem licitam esse demonstrat, & contrarium errorem aperte condemnat. *Sanctus Antonius* (inquit *D. Athanasius*, ubi supra), „ ad eum sic scripsisse fertur. Video, o *Balati*, iram Dei super te venientem. Ideo „ sine, quæso, ut facis, Christianos perfe- „ qui: ne Dei vindicta te occupet; quæ „ proximum jam tibi minatur interitum. „ Qua epistola spreta, dum cum *Nestorio* „ *Alexandriæ* præfecto equitaret, morsu re- „ pentino *Balatum* equus in terram dejecit, „ ejusque fœmora dentibus laceravit. Qui „ post tertium diem et vivis sublatus est, „ juxta *Sancti Antonii* vaticinium. „ Hæc ibi *Athanasius*. Vide, quam digna pœna. *Virginitati* *Balatus* factis quoque detrahebat: Equus correspondenter in pœnam, tamquam Dei instrumentum, fœmora ejus factis ipsis, idest dentibus laceravit. Item: quomodo per rationem ostendas, hæresim *Calvini* merito damnari a sacro Concilio *Trident.* sess. 24. can. 10., Si quis dixerit, non esse „ melius, ac beatius, manere in virginitate „ aut cœlibatu, quam jungi matrimonio; „ anathema sit. Hæc ibi. Item ab Apostolis & facto scilicet *Beati Matthæi* supradicto pro quo etiam morti se exposuit, ac martyrizatus est, ut legitur ibidem, & verbo 1. Cor. 7. „ Bonum est homini, mulierem non „ tangere. Et; solutus es ab uxore, noli quærere uxorem. Et; Igitur, qui matrimonio „ jungit virginem suam, bene facit: & qui „ non jungit, melius facit. Et; Cui vult, „ nubat in Domino. Beatus autem erit, si „ sic

(1) Sive sicut agrestes (juxta Græcum ἀγρῖνοι) hoc est rustici) vel obtusi homines &c.

(2) Cap. quidem 5. græco latino, sed in antiquis cap. 6. & apud *S. Thomam* lect. 6. Sed quod imme-

diatè subjungitur ex *Ethicorum* 4. ac velut ex cap. 3. prius indicabatur ad marginem, sumptum est ex cap. 7. græco-lat. vel cap. 8. in antiquis & apud *S. Thom.* lect. 8.

fic permanferit fecundum confilium meum. ,, Hæc ibi . Item damnatur ab Ecclefia fancta catholica factio fua fere quotidiano : quo fefta facrarum virginum folemniter celebrat . Item fanguis illarum , quæ virginitati fervandæ vitam pofpofuerunt martyres effectæ , clamat ad Deum , condemnando Calvinum . Ex Gene . 4. Tertio vides : quomodo &c .

ARTICULUS III. 734

Utrum virginitas fit virtus .

Inf. quæft. clv. art. 1. cor. & ad 5. & IV. dift. xxxiiii. quæft. iiii. art. 2. & dift. xlix. quæft. v. art. 3. quæft. i. co. & II. Eth. lect. 2. fin.

AD tertium fic proceditur . Videtur quod virginitas non fit virtus . Nulla enim virtus inefit nobis a natura , ut Philofophus dicit in II. Eth. (cap. 1.) Sed virginitas inefit nobis a natura : quilibet enim mox natus virgo eft . Ergo virginitas non eft virtus .

2. Præterea . Quicumque habet unam virtutem , habet omnes , ut fupra habitum eft (1. 2. quæft. lxi. art. 1.) Sed aliqui habent alias virtutes , qui non habent virginitatem : alioquin cum fine virtute nullus ad regnum cælorum perveniat , nullus fine virginitate ad ipfum poffet pervenire ; quod effet matrimonium damnare . Ergo virginitas non eft virtus .

3. Præterea . Omnis virtus refituitur per pœnitentiam . Sed virginitas non reparatur per pœnitentiam : unde Hieronymus dicit (epift. xxii. ad Euftoch. de cuftod.

virginit. cap. ii. cir. med.) (1) *Cum cetera Deus poffit , non poffit virginem poffit ruinam reparare . Ergo videtur quod virginitas non fit virtus .*

4. Præterea . Nulla virtus perditur fine peccato . Sed virginitas perditur fine peccato , fcilicet per matrimonium . Ergo virginitas non eft virtus .

5. Præterea . Virginitas condividitur viduitati , & pudicitæ conjugali . Sed neutrum illorum ponitur virtus . Ergo virginitas non eft virtus .

Sed contra eft quod Ambrofius dicit in Lib. I. de virginib. (aliquant. a princ.)

(2) *Invitat virginitatis amor ut aliquid de virginitate dicamus , ne veluti tranfitu quodam perfricta videatur , quæ principalis eft virtus .*

Refpondeo dicendum , quod , ficut fupra dictum eft (art. 1. hu. quæft.) in virginitate eft ficut formale , & completivum , propofitum perpetuo abftinendi a delectatione venerea (3) : quod quidem propofitum laudabile redditur ex fine , inquantum fcilicet hoc fit ad vacandum rebus divinis . Materiale autem in virginitate eft integritas carnis abfque omni experimento venereæ delectationis .

Manifestum eft autem quod ubi eft fpecialis materia boni habens fpecialem excellentiam , ibi invenitur fpecialis ratio virtutis ; ficut patet in magnificentia , quæ eft circa magnos fumptus , & ex hoc eft fpecialis virtus a liberalitate diftineta , quæ communiter fe habet circa omnem pecuniarium ufum .

Hoc autem quod eft confervare fe immunem ab experimento venereæ voluptatis , habet quamdam excellentiam laudis fupra hoc quod eft confervare fe immunem ab inordinatione venereæ voluptatis . Et ideo virginitas

B 2 nitas

(1) Sive paulo aliter & plenius : *Audenter loquar : Cum omnia poffit Deus , fufcitare virginem non poffit poffit ruinam , ad illud Amos alludendo , Virgo Ifrael cecidit & non eft qui fufcitet eam , ut epift. 22. & cap. 2. videre eft , quam de cuftodia virginitatis ad Euftochium fcribit .*

(2) Ubi & interferit quod & hoc foror fancta ipfius Marcellina , cui eos libros infcripfit , multis tacita moribus petat .

(3) Vel tranfpofita constructione : *Propofitum perpetuo abftinendi a delectatione venerea eft in virginitate ficut formale & completivum ;* id eft propria & formalis ratio effentiam virginitatis complens , eo modo quo forma naturalis complere rerum naturalium effentiam dicitur , quafi earum effentialis perfectio . Quam ridiculus ergo qui matrimonium virginitati quoad meritum & præmium preferre volens in

foediffimis notis quibus virginitatem Auguftini a fe corruptam confpurcavit , fœminas omnes quæ beatæ in cælo erunt , virgines fore dixit , & mire fibi hæc ineptia blanditus eft , quia nimirum corpus in eadem integritatem refituet refurrectio ac fi corruptum numquam effet ; quafi hoc effet vere virginem effe : Quidni Chirurgum hunc hominem potius quam Theologum agere oportuit ? Quod ufque adeo infeliciter præftat , ut ea ipfa occafione non puduerit eum dicere craffiffima & hæretica inficitia , fic effe plene refituentum integritati fuæ corpus ac fi recens creatum foret , carnimedamque amiffurum habitudinem ad Adædam , non folum ut peccati , fed ut naturæ principium : Annon hoc porro perinde eft ac fi diceret : non idem corpus fore ; Sed ad cumulum ineptiæ citat in eam quoque occafionem quod Apoftolus ait , ad Corinth. 5. *nova in Chrifto creatura .*

nitas est quædam specialis virtus habens se ad castitatem sicut magnificentia ad liberalitatem.

Ad primum ergo dicendum, quod homines ex sua nativitate habent id quod est materiale in virginitate, scilicet integritatem carnis immunem ab experimento venereorum non tamen habent id quod est formale in virginitate, ut scilicet habeant propositum servandi huiusmodi integritatem propter Deum; & ex hoc habet rationem virtutis. Unde Augustinus dicit in Lib. de virginit. (cap. 21. in princ.) *Nec nos hoc in virginibus predicamus, quod virgines sunt, sed quod Deo dicatæ pia continentia virgines sunt.*

Ad secundum dicendum, quod connexio virtutum accipitur secundum illud quod est formale in virtutibus: idest secundum caritatem, vel secundum prudentiam, ut supra habitum est (quæst. cxxix. art. 3. ad 2.) non autem secundum id quod est materiale in virtutibus. Nihil enim prohibet alicui virtuoso suppetere materiam unius virtutis, non autem materiam alterius; sicut pauper habet materiam temperantiæ, non autem materiam magnificentæ. Et hoc modo alicui habenti alias virtutes deest materia virginitatis, idest prædicta integritas carnis; tamen potest id quod est formale in virginitate, habere, ut scilicet habeat in præparatione mentis, prædictæ integritatis conservandæ propositum, si hoc sibi competeret; sicut pauper potest in præparatione animi habere propositum magnificos sumptus faciendi si sibi competeret; & similiter ille qui est in prosperitate, habet in præparatione animi propositum adversa æquanimiter tolerandi: & sine hac præparatione animi non potest esse aliquis virtuosus.

Ad tertium dicendum, quod virtus per pœnitentiam reparari potest quantum ad id quod est formale in virtute, non autem quantum ad id quod est materiale in ipsa. Non enim si quis magnificus consumpserit divitias suas, per pœnitentiam peccati restituatur ei divitiæ. Et similiter ille qui virginitatem peccando amisit, per pœnitentiam non recuperat virginitatis materiam, sed recuperat virginitatis propositum. Circa materiam autem virginitatis est aliquid quod

miraculose reparari poterit divinitus, scilicet integritas membri, quam dicimus accidentaliter se ad virginitatem habere; aliud autem est quod nec miraculose reparari potest, ut scilicet qui expertus est voluptatem venerem, fiat non expertus. Non enim Deus potest facere ut ea quæ facta sunt, non sint facta, ut in primo habitum est (quæst. xxv. art. 4.) (1).

Ad quartum dicendum, quod virginitas, secundum quod est virtus, importat propositum voto firmatum integritatis perpetuo servandæ. Dicit enim Augustinus in Lib. de virginit. (cap. viii. in fin.) quod *per virginitatem integritas carnis ipsi creatori anime, & carnis vovetur, consecratur, servatur.* Unde virginitas, secundum quod est virtus, numquam amittitur nisi per peccatum.

Ad quintum dicendum, quod castitas conjugalis ex hoc solo habet laudem quod abstinet ab illicitis voluptatibus: Unde non habet aliquam excellentiam supra communem castitatem. Viduitas autem addit quidem aliquid supra castitatem communem; non tamen pervenit ad id quod est perfectum in materia ista, scilicet ad omnimodam immunitatem venereæ voluptatis; sed sola virginitas. Et ideo sola virginitas ponitur virtus specialis supra castitatem, sicut magnificentia supra liberalitatem.

A P P E N D I X.

EX articulo habes primo; quomodo per rationem destruas errorem *Barbare Imperatricis* subindicantis, quod virginitas non est virtus. Ex ea enim hæresis, quam dicebat aperte, sequitur implicite prædictus error in ipsa. *Virgines*, inquit, *pro Christi nomine pati stultum est, eoquod voluptatis gaudia non gustent.* Quid hic implicari, secundum illam, e vestigio conspicis? Quod virginitatem servare, stultum est. *Eo, quod, inquit, virgines voluptatis gaudia non gustent.* Ceterum contra nunc dictum errorem militant ea, quæ diximus in a. 2. app. Ideo vide tu illic. Quid aliud erroris implicatur, secundum illam, in hæresi prædicta? Quod virginitas non est virtus; sed stultum quid. *Eo, quod, inquit, voluptatis gaudia nec gustat,*

(1) Hoc est in 1. part. quæst. 25. art. 4. ubi quæstum ex professo usum *Deus possit facere quod præterita non fuerint*: Et hinc iterum ineptia prædicta convincitur inauspicati corruptoris; quasi materialis

vel corporeæ integritatis restitutio impediatur ne mulieres, quæ per matrimonium vel per meretricium corruptæ sunt, virgines non fuerint, aut in beato statu non sint.

stus, nec gustare finit, imo gustare hujusmodi omnino prohibet. Vide hic errorem illum in principio tactum ab ipsa, propter eandem rationem expressam, implicite dictum contra quem directe militat præfens articulus. *Secundo* habes: quomodo per rationem ostendas, errorem hunc merito damnari a D. Ambrosio, ut extenditur in *argum. cont.* Item ab omnibus illis, & quidem a fortiori, quæ monstrant, quod castitas est virtus. De quibus vide *q. 151. a. 1. append.* Item a D. Augustino damnatur; dum in libro de *virginitate*, hanc esse & virtutem, & nobilissimam quidem, per hæc verba insinuat. *Christus*, inquit, *cujus utique caro virgo est,* „ *Virginis filius, Virginum sponus, Virginali utero corporaliter natus; Virginali connubio spiritualiter conjugatus. Cum igitur universa Ecclesia virgo sit, ut dicit Apostolus,* quanto digna honore sunt membra, quæ hoc custodiunt in carne, quod ipsa tota custodit in fide? *Tertio* vides: &c.

ARTICULUS IV. 735

Utrum virginitas sit excellentior matrimonio.

IV. dist. XXX. quest. 11. art. 3. ad 6. & dist. XXXIII. quest. 111. art. 2. ad 5. & art. 3. ad 1. & 3.

AD quartum sic proceditur. Videtur quod virginitas non sit excellentior matrimonio. Dicit enim Augustinus in Lib. de bono conjugali (cap. XXI. in fin.) *Non impar meritum est continentia in Joanne, qui nullas expertus est nuptias, & in Abraham, qui filios generavit.* Sed majoris virtutis majus est meritum. Ergo virginitas non est potior virtus quam castitas conjugalis.

2. Præterea. Ex virtute dependet laus virtuosi (1). Si ergo virginitas præferretur continentie conjugali, videretur esse consequens

quod quælibet virgo esset laudabilior qualibet conjugata. Hoc autem est falsum. Ergo virginitas non præfertur conjugio.

3. Præterea. Bonum commune potius est bono privato, ut patet per Philosophum in I. Ethicor. (cap. II. ad fin.) (2) Sed conjugium ordinatur ad bonum commune: dicit enim Augustinus in Lib. de bono conjugali (cap. XVI. in princ.) *Quod est cibus ad salutem hominis, hoc est concubitus ad salutem humani generis:* (3) virginitas autem ordinatur ad bonum speciale, ut scilicet vitent tribulationem (4) carnis, quam sustinent conjugati, sicut patet per Apostolum I. ad Cor. VII. Ergo virginitas non est potior continentia conjugali.

Sed contra est quod dicit Augustinus in Lib. de virginit. (cap. XIX. in fin.) *Et certa ratione, & sanctorum Scripturarum auctoritate nec peccatum esse nuptias invenimus; nec eas bono aut virginalis continentie, vel etiam vidualis æquamus.*

Respondens dicendum, quod, sicut patet in Lib. I. Hieronymi contra Jovinianum (non remote a princ.) hic error fuit Joviniani, qui posuit, virginitatem non esse matrimonio præferendam.

Qui quidem error præcipue destruitur & exemplo Christi, qui & matrem virginem elegit, & ipse virginitatem servavit; & ex doctrina Apostoli, qui I. ad Corinth. VII. virginitatem consuluit tamquam melius bonum; & etiam ratione, tum quia bonum divinum est potius humano bono, tum quia bonum animæ præfertur bono corporis, tum etiam quia bonum contemplativæ vitæ præfertur bono activæ. Virginitas autem ordinatur ad bonum animæ secundum vitam contemplativam, quod est cogitare ea quæ sunt Dei; conjugium autem ordinatur ad bonum corporis, quod est corporalis multiplicatio generis humani; & pertinet ad vitam activam: quia vitæ, & mulier in matrimonio viventes necesse habent cogitare quæ sunt mun-

(1) Non tantum quia virtus est causa cur laudetur vel sit laudandus iuste, sed quia tanto major laus eius esse debet quanto est virtus major.

(2) Æquivalente sensu cap. I.

(3) Generis tantum in Augustini textu; sed humani subintelligi debet.

(4) Hoc est afflictionem pro rebus necessariis prosequendis & sibi & filiis & etiam aliis, ut ibidem explicat S. Thomas: Ad zeli conjugalis (hoc est zelotypiæ) suspicionem refert Augustinus, ut & ad curam nutriendorum filiorum, orbitatisque timoris ac

mœroris, ut videre est lib. de sancta virginitate cap. 16. Ubi rursus lepidus joculariter eum librum sine traductionis corruptelis & fœdissimis notis deturpavit, facetum agens, eos ridere gessit per somnium fortasse sibi visos qui de stimulo carnis vel concupiscentia id explicant, nec eos esse alios quam qui Philosophi studuerunt, ut quanto ipse Philosophiam odio prosequatur ostendat: Nec inuria quia, nemo philosophatur vel ratiocinatur insulsius ac ille tam infelix & ridiculus commentator.

mundi, ut patet per Apostolum I. ad Corinth. vii.

Unde indubitanter virginitas præferenda est continentię conjugali.

Ad primum ergo dicendum, quod meritum non solum pensatur ex genere actus, sed magis ex animo operantis. Habuit autem animum Abraham sic dispositum, ut paratus esset virginitatem servare, si esset tempori congruum: ex quo meritum continentię conjugalis in ipso æquatur merito continentię virginis in Joanne, respectu præmii substantialis, non autem respectu præmii accidentalis. Unde Augustinus dicit in Lib. de bono conjugali (cap. xxi. in fin.) (1) quod Joannis calibatus, & Abrahæ connubium pro temporum distributione Christo militaverunt; sed continentium Joannes & in opere, Abraham vero in solo habitu habebat.

Ad secundum dicendum, quod licet virginitas sit melior quam continentia conjugalis; potest tamen conjugatus melior esse quam virgo, duplici ratione. Primo quidem ex parte castitatis, si scilicet ille qui est conjugatus, habeat animum magis paratum ad virginitatem servandam, si oporteret, quam ille qui est actu virgo. Unde Augustinus instruit virginem in Libro de bono conjugali (cap. xxi. ante med.) ut dicat: *Ego non sum melior quam Abraham, sed melior est castitas cælibum quam castitas nuptiarum.* Ex rationem postea subdit, dicens: *Quod enim nunc ago, melius ille egisset, si tunc agendum esset; quod autem illi egerunt, sic ego non agerem, etiam si nunc agendum esset.* Secundo quia forte ille qui non est virgo, habet aliquam excellentiorem virtutem (2). Unde Augustinus dicit in Lib. de virginit. (cap. xlv. in fin.) *Unde scit virgo, quamvis sollicita que sunt Domini, ne forte propter aliquam sibi incognitam mentis infirmitatem nondum sit matura martyrio; illa vero mulier cui se præferre gestiebat, jam possit bibere calicem dominicę passionis* (3)?

Ad tertium dicendum, quod bonum commune potius est bono privato, si sit ejusdem generis; sed potest esse quod bonum priva-

tum sit melius secundum suum genus. Et hoc modo virginitas Deo dicata præfertur fecunditati carnali. Unde Augustinus dicit in Lib. de virginit. (cap. ix. in princ.) quod *secunditas carnis etiam illarum que in hoc tempore nihil aliud in conjugio quam prolem requirunt, quam mancipens Christo, pro amissa virginitate compensari non posse credenda est.*

A P P E N D I X.

EX art. habes primo: quomodo interimas hæresim *Joviniani*, & *Helvidii*, dicentium: quod virginitas non est majoris meriti apud Deum, quam conjugium. Vel, quod tamen in idem redit, dicentium, nuptias esse pares virginitati. Secundo habes: quomodo per rationem ostendas, hanc merito damnari a D. Aug. ut in *arg. contr.* Ubi nota, autoritatibus scripturarum hoc idem posse probari: quod dicit Augustin. & tunc memento, præticare notationem pro lectoribus positam in *q. 70. art. 1. append.* Item a Conc. *Trid.* sess. 24. ca. 10. *Si quis dixerit, statum conjugalem anteponendum esse statui virginitatis, vel cælibatus: & non esse melius, ac beatius, manere in virginitate, aut cælibatu, quam jungi matrimonio, anathema sit.* Hæc ibi. Item ab Apostolo 1. Cor. 7. diffuse. Terio vides: quomodo &c.

A R T I C U L U S V. 736

Utrum virginitas sit maxima virtutum.

Inf. quest. clv. art. 1. & quest. clxxxv. art. 4. & IV. dist. lxxx. quest. lxxx. art. 3. & III. cap. cap. cxxxiv.

AD quintum sic proceditur. Videtur quod virginitas sit maxima virtutum. Dicit enim Cyprianus in Lib. de virginit. (sen de habitu virgin. non remote a princ.) *Nunc nobis ad virgines sermo est, quarum quo sublimior est gloria, eo est major cura.*
Flos

(1) Ubi & exemplum præmittit Petri ac Joannis quoad meritum in utroque non dissimile martyrii, quamvis non factum idem, sive tolerantiam non recipia eandem: *Sicut non est imper meritum patientie in Petro qui passus est, & in Jeanne qui passus non est* (inquit) quia mirum (si hoc oportuisset) idem paratus erat pati.

(2) Sicut mox de Crispina nobilissima femina que

ad 5. Decembris propter Christum decollata est, notat expresse Augustinus.

(3) Vel dominica humilitatis quem prius bibendum discipulis amasoribus sublimitatis opposuit; cum dixit puta Matth. 20. vers. 12. 22. *Zebedæi filii ad filium dexteram & sinistram sedere petentibus, Potestis bibere calicem quem ego bibiturus sum?*

Flos est ille ecclesiastici germinis, decus, atque ornamentum gratie spiritalis, illustrior portio gregis Christi (1).

2. Præterea. Majus præmium debetur majori virtuti. Sed virginitati debetur maximum præmium, scilicet fructus centesimus, ut patet Matth. xiiii. in Glossa (ord. Hieron. sup. illud, *Qui vero in terram bonam.*) Ergo virginitas est maxima virtutum.

3. Præterea. Tanto aliqua virtus est major, quanto per eam aliquis Christo magis conformatur. Sed maxime aliquis conformatur Christo per virginitatem: dicitur enim Apocal. xiv. 4. de virginibus, quod *sequuntur agnum, quocumque jerit: & quod cantant canticum novum, quod nemo alius poterat dicere.* Ergo virginitas est maxima virtutum.

Sed contra est quod Augustinus dicit in Libro de virginit. (cap. xvi. in fi.) *Nemo, quantum puto, ausus fuerit virginitatem præferre martyrio; (2) & in eodem Lib. (cap. xlv. in princ.) dicit: Præclarissimum testimonium perhibet ecclesiastica auctoritas, in qua fidelibus notum est, quo loco Martyres, & quo defunctæ sanctimonialia ad altaris sacramenta recitentur.* Per quod datur intelligi, quod martyrium virginitati præfertur, & similiter monasterii status.

Respondeo dicendum, quod aliquid potest dici excellentissimum dupliciter. Uno modo in aliquo genere: & sic virginitas est excellentissima, scilicet in genere castitatis: transcendit enim & castitatem vidualem, & conjugalem. Et quia castitati antonomastice attribuitur decor, ideo virginitati, per consequens attribuitur excellentissima pulchritudo. Unde & Ambrosius dicit in Lib. de virginibus (parum a med.) *Pulchritudinem quis potest majorem æstimare decore virginis, quæ amatur a Rege, probatur a iudice, dedi-*

catur Domino, consecratur Deo?

Alio modo potest dici aliquid excellentissimum simpliciter: & sic virginitas non est excellentissima virtutum. Semper enim finis excellit id quod est ad finem; & quanto aliquid efficacius ordinatur ad finem, tanto melius est. Finis autem, ex quo virginitas laudabilis redditur, est vacare rebus divinis, ut dictum est (art. præc.) Unde ipsæ virtutes theologicæ, & etiam virtus religionis quarum actus est ipsa occupatio circa res divinas, præferuntur virginitati. Similiter etiam vehementius operantur, ad hoc quod inhæreant Deo, martyres, qui ad hoc postponunt propriam vitam, & viventes in monasteriis, qui ad hoc postponunt propriam voluntatem, & omnia quæ possunt habere, quam virgines, quæ ad hoc postponunt veneream voluptatem. Et ideo virginitas non simpliciter est maxima virtutum.

Ad primum ergo dicendum, quod virgines sunt *illustrior portio gregis Christi, & est earum sublimior gloria* per comparisonem ad viduas, & conjugatas. (3)

Ad secundum dicendum, quod centesimus fructus attribuitur virginitati secundum Hieronymum, propter excellentiam quam habet ad viduitatem, cui attribuitur sexagesimus, & ad matrimonium, cui attribuitur tricesimus. Sed sicut Augustinus dicit in Lib. I. de quæstionibus Evangel. (cap. ix. in princ.) *centesimus fructus est martyrum, sexagesimus virginum; & tricesimus conjugatorum.* Unde ex hoc non sequitur quod virginitas sit simpliciter maxima virtutum omnium, sed solum in aliis gradibus castitatis.

Ad tertium dicendum, quod virgines *sequuntur Agnum, quocumque jerit* quia imitantur Christum, non solum in integritate mentis, sed etiam in integritate carnis, ut Augustinus dicit in Lib. de virginit. (cap.

XXVII.

(1) Vel sicut hic plenius interjicit, *lata indoles, laudis & honoris opus integrum, & incorruptum, Dei imago respondens ad sanctimonialia Domini*; hoc est Domini sanctitati conformis; ut habetur paulo post initium libri de *disciplina & habitu virginum* juxta inscriptionem usitatam.

(2) Manuscriptum Summæ legit monasterio & sic legisse S. Thomam ostendit conclusio quam inde infert, quod nimirum virginitati præferatur Monasterii status in sine hujus argumenti, sicut & qu. 186. art. 7. idem ex eodem etiam loco probat: Quamvis revera legendum sit ex Augustini textu, *martyrio*, ut ipse supra quæst. 124. art. 3. feliciter ex puriori Exemplari & emendationi usurpavit: Quod autem subjun-

gitur de loco recitandi Martyres, allusio est ad eorum commemorationem ipso sacrosancto Missæ Canone factam, ob confortium quoddam dignitatis quam eis passionis imitatio comparavit, ut & alibi ex Augustino id inculcante notavimus.

(3) Vel per comparisonem indefinitam ad quemcumque communem apud omnes & usitatum sancte vivendi modum quem ibidem præmittit Cyprianus, non ad alium specialem ac heroicum quem aliquæ virtutes velut proprium sibi vendicant virginitate digniores: Unde non nisi *gregis* illustriorem portionem appellat, quod ad statum vulgarem quodammodo referri potest.

xxvii. a med.) Et ideo in pluribus sequuntur Agnum ; non tamen oportet quod magis de propinquo, quia alia virtutes faciunt propinquius inherere Deo per imitationem mentis. Canticum autem novum, quod solae virgines cantant, est gaudium quod habent de integritate carnis servata. (1)

A P P E N D I X.

EX art. habes primo : quomodo per rationem & ostendas, & in sensu recto intelligas, merito infirmatum esse ab Ecclesia, scripturis ; & Augustino : quod virginitas non est excellentissima virtutum. A D. Augustino quidem : ut in *arg. contr.* A Scripturis autem, ut de caritate, q. 23. art. 6. *append.* & de religione qu. 81. art. 6. *append.* & de martyrio q. 124. art. 3. *append.* & de obedientia q. 104. art. 3. *append.* Ab Ecclesia vero per hoc, quod martyres anteponit virginibus in officiis celebritatum suarum : & martyres vocat, *Victorum genus optimum*, ut patet in hymno primo martyrum. Ex quo dicto Ecclesiae datur ab eadem etiam intelligi, quod nobilior est aureola data martyribus, quam virginibus. *Secundo* vides : quomodo &c.

Q U Æ S T I O CLIII.

De vitio luxuria,

In quinque articulos divisa.

DEinde considerandum est de vitio luxuriae, quod opponitur castitati : & primo de ipsa in generali ; secundo de speciebus eius.

Et circa primum quaeruntur quinque.

Primo, quae sit materia luxuriae.

Secundo, utrum omnis concubitus sit illicitus.

Tertio, utrum luxuria sit peccatum mortale.

Quarto, utrum luxuria sit vitium capitale.

Quinto de filiabus eius.

A R T I C U L U S I. 737

Utrum materia luxuriae sint solum concupiscentia, & delectationes venereae.

I. Erb. cap. v. lect. 1.

AD primum sic proceditur. Videtur quod materia luxuriae non solum sint concupiscentiae, & delectationes venereae. Dicit enim Augustinus in Lib. II. Confes. (cap. vi. a med.) quod luxuria *satietaem, atque abundantiam se cupit vocari.* (2) Sed satietaem pertinet ad cibos, & potus, abundantia autem ad divitias. Ergo luxuria non est proprie circa concupiscentias, & voluptates venereas.

2. Praeterea. Proverb. xx. 1. dicitur : *Luxuriosa res est vinum.* Sed vinum pertinet ad delectationem cibi, & potus. Ergo circa ea maxime videtur luxuria esse.

3. Praeterea. Luxuria dicitur esse libidinosa voluptatis appetitus. Sed libidinosa voluptas non solum est in venereis, sed etiam in multis aliis. Ergo luxuria non est solum circa concupiscentias, & voluptates venereas.

Sed contra est quod dicitur in Lib. de vera religione (cap. lxxi. a med.) de luxuriosis ; *Qui feminas in carne, de carne metes corruptionem.* Sed feminatio carnis fit per voluptates venereas. Ergo ad has pertinet luxuria.

Respondeo dicendum, quod, sicut Isidorus dicit in Lib. X. Etymol. (ad lit. L.) *luxuriosus aliquis dicitur, quasi solutus in voluptates,* (3) Maxime autem voluptates venereae

(1) De quo sic Augustinus ubi supra : *Pergite citharas & innuptae : Vos offeretis ad nuptias Agni canticum novum quod cantabitis citharis vestris : Non tale quale cantat universa terra (Psal. 95.) sed tale quale nemo poterit dicere nisi vos : Agnum quocumque jeris sequimini, quo nemo cum sequi audeat vel valeat nisi vos : Ubi credo grandia sunt gaudia, non qualia in ipso regno Dei non virginibus erunt, sed a caeterorum omnium gaudiorum sorte distincta & propria virginum Christi &c.*

(2) Seu nominari ; ut notandum est propter oscitantiam Editionum aliquarum (puta Colonienfis)

& ipsius utique Manuscripti, ubi legitur quod *ad satietaem atque abundantiam se cupit vocari* quasi pro *invitari* dictum esset : Est enim ibi Augustini evidens plane sensus quomodo eminentis vitia nominibus vocari velint ut se tegant. Quod autem subiungitur ex lib. de vera Religione argum. *Sed contra* usurpavit ex Apostolo Augustinus cap. 6. ad Galat. vers. 8. & ibi dictum luxuriosus esse annotavit.

(3) Alludendo ad *membra loco mota* quae luxa communiter dicuntur : ut ibidem subiungit ; nempe lib. 10. etymologiarum vel originum lit. L. in dictione *Luxuriosus*.

ne rez animum hominis solvunt : & ideo circa voluptates venereas maxime luxuria consideratur.

Ad primum ergo dicendum , quod sicut temperantia principaliter quidem & proprie est circa delectationes tactus ; dicitur autem ex consequenti , & per similitudinem quamdam in quibusdam aliis materiis : ita etiam luxuria principaliter quidem est in voluptatibus venereis , quæ maxime & præcipue animum hominis resolvunt ; secundario autem dicitur in quibuscumque aliis ad excessum pertinentibus . Unde ad Galat. v. dicit Glossa (interl. sup. illud , *Luxuria , idolorum servitus &c.*) quod „ luxuria est quælibet su- „ perfluitas “

Ad secundum dicendum , quod vinum dicitur res luxuriosa vel secundum hunc modum quo in qualibet materia abundantia ad luxuriam refertur , vel in quantum superfluus usus vini incentivum voluptati venereæ præbet . (1)

Ad tertium dicendum , quod etsi libidinosa voluptas in aliis materiis dicatur ; tamen specialiter hoc nomen sibi vindicant venereæ delectationes , in quibus etiam specialiter libido dicitur , ut Augustinus dicit in XIV. de civ. Dei (cap. xv. ad fin. & cap. xvi. in princ.)

A P P E N D I X .

EX art. habes primo : quomodo per rationem ostendas , merito a scripturis insinuatam , quod luxuria est circa concupiscentias , & delectationes venereas . Ut Galat. 6. *Qui seminat in carne , de carne metes corruptionem* , Extende , applicando , tu hoc , sicut fit in *argum. contr.* Item per hoc , quod postquam dictum fuerat *Luc. 15. de filio prodigum. S. Th. Tom. IX.*

digo ly *vivendo luxuriose* , replicando idem subjungitur ly *cum meretricibus* . Exinde enim clarissimum Theologis scholasticis relinquere voluit scriptura , quod luxuria versatur circa concupiscentias , & delectationes venereas : *Secundo vides : quomodo &c.*

ARTICULUS II, 738

Utrum nullus actus venereus possit esse sine peccato.

Mal. quest. xv. art. 1.

AD secundum sic proceditur . Videtur quod nullus actus venereus possit esse sine peccato . Nihil enim videtur impedire virtutem nisi peccatum . Sed omnis actus venereus maxime impedit virtutem : dicit enim Augustinus in I. Soliloquiorum (cap. x. ante med.) *Nihil esse sentio quod magis ex arce dejicias animum virilem quam blandimenta feminea , corporumque ille contactus* . Ergo nullus actus venereus videtur esse sine peccato .

2. Præterea . Ubicumque invenitur aliquid superfluum , per quod a bono rationis receditur , hoc est vitiosum : quia virtus corrumpitur per superfluum , & diminutum , ut dicitur II. Ethic. (cap. II. & VI.) Sed in quolibet actu venereo est superfluitas delectationis , quæ intantum absorbet rationem quod impossibile est aliquid intelligere in ipsa ut Philosophus dicit in VII. Eth. (cap. XI. a med.) & sicut Hieronymus dicit (epist. XI. ad Ageruch. de Monogam. parum a med. & hab. cap. *Connubia* , xxxii. quest. 11.) in illo actu spiritus prophetiæ non tangebatur corda Prophetarum . (2) Ergo nullus actus venereus potest esse sine peccato .

C 3. Præ-

(1) Legit nihilominus Ambrosius lib. 2. de officiis cap. 21. *Prodigum est vinum* : Et sic explicat : *Prodigum est sumptuosus effluere convivii & vino plurimo : Prodigum est popularis favoris gratia extinante proprias opes* : Quod ex vini potu largiori contingit : Sic *Astuerus postquam vino incaluerat* , dixit *Ether uxori suæ : Quid vis fieri ? Etsi dimidiam partem regni mei pesieris , impetrabis* : Unde in Sixtiana Editione 70. interpretum ita redditur quoque *græcum æutor quasi prodigum vinum* ; sed melius vulgata reddit *luxuriosum* propter causam in textu assignatam .

(2) Plenius in Decretis refertur Hieronymi nomine *Causa 32. quest. 2. Connubia* , prænotaturque in *Matthæum* : Ex Origene tamen desumptum est super Numeros vel Numerorum librum homil. 6. ut & Appendix notat : Sic *porno-ibi : Conjugia legitima ca-*

vens quidem peccato , non tamen tempore illo quo conjugales actus geruntur præsentia sancti Spiritus datur , etiamsi Propheta esse videatur qui officio generationis obsequitur : Habet etiam Origenis nomine Glossa ordinaria in undecimum caput Numerorum : *Quamvis aliquid æquivalens habeat Hieronymus non in Matthæum sed epist. 11. quæ de monogamia inscribitur ; ubi mirum ait quod Hieremias captivitate propinquante uxorem prohiberet accipere ; sicut & Ezechiel in Babylone dicit , mortua est uxor mea & apertum est os meum (Ezech. 14.) quia nec ducturus uxorem nec ille qui duxerat , possunt in opere conjugali libere prophetare* : Ut iam 1. 2. qu. 34. art. 1. per aliam occasionem notavimus expresse ad calcem : Ubi tamen excidit nobis velut ex Origene reponere in textu vel ad calcem inditare quod & ex Hieronymo ibi notatum est .

3. Præterea . Causa potior est quam effectus . Sed peccatum originale in parvulis trahitur a concupiscentia , sine qua actus veneris esse non potest , ut patet per Augustinum in Lib. I. de nuptiis , & concupiscentia (cap. xxiv.) Ergo nullus actus veneris potest esse sine peccato .

Sed contra est quod Augustinus dicit in Lib. de bono conjugali (cap. xxv. cir. princ.) *Satis responsum est hæreticis , si tamen capiunt , non esse peccatum quod neque contra naturam committitur , neque contra morem , neque contra præceptum : & loquitur de actu veneris quo antiqui patres pluribus conjugibus utebantur . Ergo non omnis actus veneris est peccatum .*

Respondeo dicendum , quod peccatum in humanis actibus est quod est contra ordinem rationis . Habet autem hoc rationis ordo ut quælibet convenienter ordinet in suam finem . Et ideo non est peccatum , si per rationem homo utatur rebus aliquibus ad finem ad quem sunt , modo & ordine convenienti , dummodo ille finis sit aliquid vere bonum .

Sicut autem est vere bonum quod conservetur corporalis natura unius individui ; ita etiam est quoddam bonum excellens quod conservetur natura speciei humanæ . Sicut autem ad conservationem vitæ unius hominis ordinatur usus ciborum , ita etiam ad conservationem totius humani generis usus venerorum .

Unde Augustinus dicit in Lib. de bono conjugali (cap. xvi. in princ.) *Quod est cibis ad salutem hominis , hoc est concubitus ad salutem generis .* Et ideo sicut usus ciborum potest esse absque peccato , si fiat debito modo & ordine , secundum quod competit saluti corporis ; ita etiam & usus venerorum potest esse absque omni peccato , si fiat debito modo , & ordine , secundum quod est conveniens ad finem generationis humanæ .

Ad primum ergo dicendum , quod aliquid potest impedire dupliciter virtutem . Uno modo quantum ad communem statum virtutis : & sic non impeditur virtus nisi per peccatum . Alio modo quantum ad perfectum virtutis statum : & sic potest

impediri virtus per aliquid quod non est peccatum , sed est minus bonum . Et hoc modo usus feminæ dejicit animum non a virtute , sed ab arce , idest perfectione virtutis . Unde Augustinus dicit in Lib. de bono conjugali (cap. viii. a med.) *Sicut bonum erat quod Martha faciebat occupata circa ministerium Sanctorum , sed melius quod Maria audiens verbum Dei ; ita etiam bonum Susanna in castitate conjugali laudamus , sed tamen ei bonum videtur Anna , ac multo magis Mariæ virginis anteposimus .*

Ad secundum dicendum , quod , sicut supra dictum est (quæst. præc. art. 2. ad 2. & 1. 2. quæst. lxiv. art. 2.) medium virtutis non attenditur secundum quantitatem , sed secundum quod convenit rationi rectæ . Et ideo abundantia delectationis , quæ est in actu veneris secundum rationem ordinato , non contrariatur medio virtutis . Et præterea ad virtutem non pertinet , quantum sensus exterior delectetur , quod consequitur corporis dispositionem , (1) sed quantum appetitus interior ad hujusmodi delectationes afficiatur . Nec ex hoc etiam quod ratio non potest liberum actum rationis ad spiritualia consideranda simul cum illa delectatione habere , ostenditur quod actus ille sit virtuti contrarius . Non enim est virtuti contrarium , si rationis actus aliquando intermittatur pro aliquo quod secundum rationem fit : alioquin quod aliquis se somno tradit , esset contra virtutem . Hoc tamen quod concupiscentia , & delectatio venerorum non subjacet imperio , & moderationi rationis , provenit ex pœna primi peccati , in quantum scilicet ratio rebellis Deo meruit habere suam carnem rebellem , ut patet per Augustinum XIII. de civitate Dei (cap. xlii.)

Ad tertium dicendum , quod , sicut Augustinus ibidem dicit (loc. cit. in arg.) *ex concupiscentia carnis , quæ regeneratis non imputatur in peccatum , tamquam ex filia peccati proles nascitur , originali obligata peccato .* Unde non sequitur quod actus ille sit peccatum , sed quod in illo actu sit aliquid pœnale a peccato primo derivatum .

A P.

(1) Tam vere dictum eo sensu quam a Beguardis olim ac Beguinis , & ab illuminatis quoque modernis nostris ac similibus libertinis ganeonibus nefarie dicitur non referre quid sensus agat vel quid sentiat corpus , modo animus Deo uniatur , quia *tunc est seq-*

ualitas rationi ac Spiritui tam perfecte subiecta quod homo potest libere concedere corpori quidquid placet ; ut videre est in Clementina quæ incipit *Ad nostrum* ex Clemente V. in Concilio Viennensi .

A P P E N D I X.

EX art. habes *primo* : quomodo per rationem interimas hæresim *Tatianorum* dicentium, Matrimonium nil aliud esse, nisi occultum meretricium. Item hæresim *Pauperum de Lugduno* similem (ut refertur ex Summa Fr. Yconeti 5. par. c. 2. in *Bibliotheca Vaticana manuscripta*) dicentium, Matrimonium esse fornicationem juratam, nisi continenter vivant conjugati. Item hæresim *Marcionis* dicentis, Nuptias illicitas, execrabiles, & spurcas esse. Item *Arianorum* erroneam observationem : qui (ut D. August. lib. de her. ex relatu aliorum narrat) nuptiis conjugatos ad sanctam communionem non admittēbant : sed tantum continentes. Hæc omnia in hunc locum pro tanto solum adducta sint, pro quanto nullum actum venereum posse esse sine peccato, his suis dictis, testificabantur. Damnabant siquidem matrimonialem : quem solum inter venereos posse esse sine peccato, subintelligit præfens articulus : pro tanto igitur hæreses illas hic solum condemnandas noveris, pro quanto actum venereum matrimonialem de peccato accusant. Ita, quod, quidquid matrimonii copulam carnalem approbaverit, illas omnes cum suis auctoribus in hoc reprobaverit. *Secundo* habes : quomodo per rationem ostendas, hæreses prædictas merito condemnari ab Apost. 1. Tim. 4. „ Discendent quidam a fide, attendentes spiritibus erroris, & doctrinis dæmoniorum in hypocrisis loquentium mendaciam, prohibentium nubere. „ *Hæc ille : ubi notabis tu singula.* Item a „ 1. Cor. His, qui matrimonio juncti sunt, „ præcipio non ego sed Dominus uxorem a „ viro non discedere. Et iterum : Uxori „ vir debitum reddat : similiter autem & „ uxor viro. Mulier sui corporis potestatem „ non habet, sed vir : similiter autem vir „ sui corporis potestatem non habet, sed „ mulier. Nolite fraudare ad invicem, nisi „ forte ex consensu ad tempus, ut vacetis „ orationi : & iterum revertimini in idipsum. Ne tentet vos Satanas propter incontinentiam vestram, . *Ecce pro Satana Tatiani, Marcionitæ, alique supradicti, & similes. Et iterum ibid.* Si nupserit vir-

„ go, non peccavit. *Item a Rom. 7.* Quæ „ sub viro est mulier, vivente viro, alligata est legi. Igitur, vivente viro, vocabitur adultera, si fuerit cum alio. *Item 1. Tim. 5.* Volo, juniores nubere, filios procreare, matresfamilias esse. „ Item condemnari eas merito ab Ecclesia Catholica per hoc, quod de sanctis conjugatis, atque viduis (ut de Sancta Anna, &c.) officium speciale celebrandum statuerit annuatim. Item a Veritatibus aureis super legem veterem *Genes. 1. concl. 22. & c. 24. concl. 5. Tertio* vides &c.

A R T I C U L U S III. 739

Utrum luxuria quæ est circa actus venereos, possit esse peccatum.

Sup. quest. xxxv. art. 3. cor. & quest. xxxvi. art. 3. cor. & IV. dist. xxxiii. quest. 1. art. 3. quest. 2. & 3. & Mat. quest. xv. art. 2. & I. Cor. vii. lect. 3.

AD tertium sic proceditur. Videtur quod luxuria quæ est circa actus venereos, non possit esse aliquod peccatum. Per actum enim venereum semen emittitur, quod est superfluum alimenti, ut patet per Philosophum in Lib. I. de generatione animalium (cap. xviii. a med. & cap. xix.) Sed in emissione aliarum superfluitatum non attenditur aliquod peccatum. Ergo neque circa actus venereos potest esse aliquod peccatum.

2. Præterea. Quilibet potest licite uti, ut libet, eo quod suum est. Sed in actu venereo homo non utitur nisi eo quod suum est, nisi forte in adulterio, vel raptu (1). Ergo in usu venereo non potest esse peccatum; & ita luxuria non erit peccatum.

3. Præterea. Omne peccatum habet vitium oppositum. Sed luxuriæ nullum vitium videtur esse oppositum. Ergo luxuria non est peccatum.

Sed contra est quod causa est potior sua effectui. Sed vinum prohibetur propter luxuriam, secundum illud Apostoli ad Ephes. v. 18. *Notite inebriari vino, in quo est luxuria.*

C 2 Er-

(1) In adulterio quidem & quia sui corporis potestatem non habet sed uxor, & sic non tradit suum quando corpus exhibet meretrici; & minus ad-

huc utitur suo si sit adulterium reciprocum, quia nec alterius uxor exhibere se illi potest: in raptu autem, quia & alterius potestati subest quam rapit &c.

Ergo luxuria est prohibita.

Præterea. Galat. v. enumeratur inter opera carnis (1).

Respondeo dicendum, quod quanto aliquid est magis necessarium, tanto magis oportet ut circa illud rationis ordo servetur. Unde per consequens magis est vitiosum, si ordo rationis prætermittatur. Usus autem venereorum, sicut dictum est (art. præc.) est valde necessarius ad bonum commune, quod est conservatio humani generis. Et ideo circa hoc maxime attendi debet rationis ordo; & per consequens si quid circa hoc sit, præter id quod ordo rationis habet, vitiosum erit. Hoc autem pertinet ad rationem luxuriæ ut ordinem, & modum rationis excedat circa venerea. Et ideo absque dubio luxuria est peccatum.

Ad primum ergo dicendum, quod, sicut Philosophus in eodem Libro dicit (loc. cit. in arg.) *semen est superfluum, quo indigetur*: dicitur enim superfluum ex eo quod residuum est operationis virtutis nutritivæ, tamen indigetur eo ad opus virtutis generativæ. Sed aliæ superfluitates humani corporis sunt, quibus non indigetur: & ideo non refert, qualitercumque emittantur, salva decencia convictus humani. Sed non est simile in seminis emissionem, quæ taliter debet fieri ut conveniat fini, ad quem eo indigetur.

Ad secundum dicendum, quod, sicut Apostolus dicit I. ad Cor. vi. 20. contra luxuriam loquens: *Empti estis pretio magno. Glorificate ergo, & portate Deum in corpore vestro*. Ex eo ergo quod aliquis inordinate suo corpore utitur per luxuriam, injuriam facit Deo, qui est principalis dominus corporis nostri. Unde & Augustinus dicit in Lib. de decem chordis (c. p. x. cir. med.)

(2) *Deus, qui sic gubernat servos suos ad utilitatem illorum, non ad suam, hoc jussit, hoc præcepit, ne per illecebras, & illicitas voluptates corrumpat templum ejus, quod esse cœpisti.*

Ad tertium dicendum, quod oppositum luxuriæ non contingit in multis, eo quod homines magis sunt proni ad delectationes; & tamen oppositum vitium continetur sub insensibilitate: & accidit hoc vitium in eo qui intantum detestatur mulierum usum, quod etiam uxori debitum non reddit.

A P P E N D I X.

EX art. habes primo: quomodo per rationem interimas hæresim *Cynicum, Balaamitarum, Turvilupinorum*, dicentium: *Luxuriæ nullum esse peccatum*. Item hæresim *Agapetarum* dicentium, licentiam quamlibet in delictis carnis, in escis comedendis, in furo, in ornamentis, in impudiciis, esse licitam. Vide *arr. 1.* ad argumenta: quod luxuria etiam ad similia extenditur. *Secundo* habes: quomodo per rationem ostendas, hanc merito damnari a Galat. 5. „Manifesta sunt opera carnis, quæ sunt, &c. Luxuria. &c. quoniam, qui talia agunt, regnum Dei non consequentur. *Item Deuter. 21.* comeffationibus vacans, & luxuriæ lapidibus eum obruet populus, & morietur. *Item Sapient. 2.* Dixerunt impii cogitantes apud se non recte, &c. Nullum pratum sit, quod non pertranseat luxuria nostra. *Item ad Titum 1.* Filios habens fideles: non in accusatione luxuriæ. Item a Veritatibus aureis super legem veterem, *Gen. 3. concl. 2. & cap. 34. concl. 3.* Tertio vides: quomodo &c.

A R.

(1) Sic enim ibi vers. 19. *Manifesta sunt opera carnis, quæ sunt fornicatio, immunditia, luxuria &c.* Tum deinde vers. 21. *Prædixi vobis & prædico quod qui talia agunt, regnum Dei non consequentur*: Quod est non tantum ea esse peccata simpliciter; sed mortalia: Non dicit porro qui talia egerunt, sed qui agunt (ut ibi notat Haymo) id est qui in talibus permanent usque ad diem mortis suæ, vitam æternam non possidebunt: Et Lombardus: *Opera carnis manifesta sunt, id est per se apparent mala*: Et paulo inferius: *Non ait, Qui hæc omnia fecerint aut simul habuerint; sed qui talia agunt; quæ etiam*

singula regnum Dei tollunt &c.

(2) Sive paulo plenius: *Deus qui scit quid tibi sit utile qui vero sit subd servos gubernat ad illorum utilitatem non ad suam, uxorem concessit, nihil amplius: Hoc jussit, hoc præcepit ne per illicitas voluptates corrumpat templum ejus quod esse cœpisti: Numquid hoc ego dico? Apostolum audite: Nescitis quia templum Dei estis, & Spiritus Dei habitat in vobis? Si quis templum Dei corruperit, corrumpet illum Deus: Videtis quomodo minatur? Non vis corrumpi domum tuam: Quare corrumpis domum Dei? &c.*

ARTICULUS IV. 740

Utrum luxuria sit vitium capitale.

Mal. quest. xv. art. 4.

AD quartum sic proceditur. Videtur quod luxuria non sit vitium capitale. Luxuria enim videtur idem esse immunditiæ, ut patet per Glossam (interl. super illud, *Omnis immunditia*) ad Ephes. v. Sed immunditia est filia gulæ, ut patet per Gregorium XXXI. Moral. (cap. xvii. a med.) Ergo luxuria non est vitium capitale.

2. Præterea. Isidorus dicit in Lib. II. de summo bono (cap. xxxix. in princ.) quod *sicut per superbiam mentis iur in prostitutionem libidinis; ita per humilitatem mentis salva fit castitas carnis.* Sed contra rationem capitalis vitii esse videtur quod ex alio vitio oriatur. Ergo luxuria non est vitium capitale.

3. Præterea. Luxuria causatur ex desperatione, secundum illud Ephes. iv. 19. *Qui desperantes, semetipfos tradiderunt impudicitie.* Sed desperatio non est vitium capitale; quinimo ponitur filia acediæ, ut supra habitum est (quest. xxxv. art. 4. ad 2.) Ergo multo minus luxuria est vitium capitale.

Sed contra est quod Gregorius XXXI. Moral. (cap. xvii. a med.) ponit luxuriam inter vitia capitalia (1).

Respondeo dicendum, quod, sicut ex dictis patet (quest. cxlviii. art. 5. & 1. 2. quest. lxxxiv. art. 3. & 4.) vitium capitale est quod habet finem multum appetibilem; ita quod ex ejus appetitu homo procedat ad multa peccata perpetranda, quæ omnia ex illo vitio tamquam ex principali oriri dicuntur. Finis autem luxuriæ est delectatio venereorum, quæ est maxima. Unde hujusmodi delectatio est maxime appetibilis secundum appetitum sensitivum, tum propter vehementiam delectationis, tum etiam propter connaturalitatem hujusmodi con-

cupiscentiæ. Unde manifestum est quod luxuria est vitium capitale.

Ad primum ergo dicendum, quod immunditia secundum quosdam, quæ ponitur filia gulæ, est quedam immunditia corporalis, ut supra dictum est (quest. cxlviii. art. 6.) & sic objectio non est ad propositum.

Si vero accipiatur pro immunditia luxuriæ, sic dicendum, quod ex gula causatur materialiter, (2) inquantum scilicet gula ministrat materiam corporalem luxuriæ; non autem secundum rationem causæ finalis, secundum quam potissime attenditur origo aliorum vitiorum ex vitiis capitalibus.

Ad secundum dicendum, quod, sicut supra dictum est (quest. cxxxii. art. 4.) cum de inani gloria ageretur, superbia ponitur communis mater omnium peccatorum: & ideo etiam vitia capitalia ex superbia oriuntur.

Ad tertium dicendum, quod a delectationibus luxuriæ præcipue aliqui abstinere propter spem futuræ gloriæ; quam desperatio subtrahit: & ideo causat luxuriam, sicut removens prohibens, non sicut per se causa; quod requiri videtur ad vitia capitalia.

A P P E N D I X.

EX art. habes primo: quomodo per rationem ostendas, merito a Scripturis, & Gregorio fuisse insinuatum: quod luxuria est vitium capitale. A D. Gregorio quidem: ut in *arg. con.* A Scripturis vero per hoc, quod plurima mala fuisse orta ex luxuria multoties ibi habetur, speciatim vero ex *Gen. 34.* de tot malis secutis ex luxuria, qua Sychem violavit Dynam. Et *Judic. 19. 20.* de occisione sexagintaquinque millia hominum, orta ex effrenata luxuria in uxorem Levitæ. Et 2. *Reg. 12.* de occisione Ammon tumultuosa, ex luxuria ejus in Thamar orta. *Secundo* vides: quomodo &c.

A R.

(1) Nempe cap. 31. in antiquis Exemplaribus vel 17. in modernis, ut jam notatum sæpe, ubi explicans exhortationem Ducum & ululatum exercitus Job. 39. & per Duces principalia septem vitia intelligens quibus cor devastandum tradit superbia quasi omnium vitiorum Regina: *Septem principalia vitia* (inquit) *de hac virtutem radice profertur; scilicet inanis gloria, invidia, ira, tristitia (pro acedia) avaritia, ventris ingluviæ (pro gula), luxuria.*

(2) Juxta ea quæ superius notata sunt ex Hieronymo sine Cerere & Baccho frigidam remanere Venere; id est sine cibi & potus largiori effusione libidinem languidiorem reddi; ut & ex Gregorio, tunc virtutes per luxuriam destrui cum extenditur per ingluviem venter: Præter illud ejusdem lib. 5. in lib. Reg. cap. 4. *Abstinencia ciborum contra hoc vitium fortissima est: Si libido est ignis, materiam subtrahis ignis quando subtrahis cibos veneri &c.*

ARTICULUS V. 741

Utrum convenienter dicantur esse filie luxuriæ, cæcitas mentis, inconsideratio, precipitatio, inconstantia, amor sui, odium Dei, affectus præsentis seculi, & horror futuri.

Sup. quæst. lxxxiii. art. 6. & mal. quæst. viii. art. 2. co. & quæst. xliii. art. 3. & quæst. xv. art. 4.

AD quintum sic proceditur. Videtur quod inconvenienter dicantur esse filie luxuriæ, cæcitas mentis, inconsideratio, precipitatio, inconstantia, amor sui, odium Dei, affectus præsentis seculi, horror, vel desperatio futuri. Quia cæcitas mentis, & inconsideratio, & precipitatio pertinent ad imprudentiam, quæ invenitur in omni peccato, sicut & prudentia in omni virtute. . . . Ergo non debent poni speciales filie luxuriæ.

2. Præterea. Constantia ponitur pars fortitudinis, ut supra habitum est (quæst. cxxviii. & quæst. cxxxviii. art. 3.) Sed luxuria non opponitur fortitudini, sed temperantiæ. Ergo inconstantia non est filia luxuriæ.

3. Præterea. *Amor sui usque ad contemptum Dei est principium omnis peccati*, ut patet per Augustinum XIV. de civit. Dei (cap. ult. in princ.) (1) Non ergo debet poni filia luxuriæ.

4. Præterea. Isidorus (comment. in Deut. cap. xvi. cir. med.) ponit quatuor, scilicet *surpiloquia, scurrilia, ludicra, stultiloquia*. Ergo prædicta enumeratio videtur esse superflua.

Sed contra est autoritas Gregorii XXXI. Moral. (cap. xvii. a med.)

Respondeo dicendum, quod quando inferiores potentia vehementer afficiuntur ad sua objecta, consequens est quod superiores vires impediuntur, & deordinentur in suis actibus. Per vitium autem luxuriæ maxime appetitus inferior, scilicet concupiscibilis, vehementer intendit suo objecto, scilicet delectabili,

propter vehementiam passionis, & delectationis. Et ideo consequens est quod per luxuriam maxime superiores vires deordinentur, scilicet ratio, & voluntas.

Sunt autem rationis quatuor actus in agentis. Primo quidem simplex intelligentia, quæ apprehendit aliquem finem ut bonum; & hic actus impeditur per luxuriam, secundum illud Dan. xliii. 56. *Species decipit te, & concupiscentia subvertit cor tuum*. Et quantum ad hoc ponitur cæcitas mentis. Secundus actus est consilium de his quæ sunt agenda propter finem; & hic etiam impeditur per concupiscentiam luxuriæ. Unde Terent. dicit in Eunuchio (act. 1. scena 1. a princ.) loquens de amore libidinoso: *Quæ res in se neque consilium, neque modum ullum habet, eam consilio regere non potes*. Et quantum ad hoc ponitur precipitatio, quæ importat subtractionem consilii, ut supra habitum est (quæst. lxxxiii. art. 3.) Tertius actus est iudicium de agentis; & hic etiam impeditur per luxuriam. Dicitur enim Dan. xliii. 9. de senibus luxuriosis: *Averterant sensum suum . . . ut non recordarentur iudiciorum iustorum*. Et quantum ad hoc ponitur inconsideratio. Quartus autem actus est præceptum rationis de agendo, qui etiam impeditur per luxuriam, in quantum scilicet homo impeditur ex impetu concupiscentiæ, ne exequatur id quod decrevit esse faciendum. Et quantum ad hoc ponitur inconstantia. Unde Terentius dicit in Eunuchio (loc. cit.) de quodam, qui dicebat se cessurum ab amica: *Hæc verba una falsa lacrymula restringet*.

Ex parte autem voluntatis consequitur duplex actus inordinatus. Quorum unus est appetitus finis; & quantum ad hoc ponitur *amor sui*, quantum scilicet ad delectationem, quam inordinate appetit; & per oppositum ponitur *odium Dei*, in quantum scilicet prohibet delectationem concupitam. Alius autem est appetitus eorum quæ sunt ad finem; & quantum ad hoc ponitur *affectus præsentis seculi*: in quo scilicet aliquis vult frui voluptate; & per oppositum ponitur *desperatio futuri seculi*, quia dum nimis detinetur car-

(1) Equivalenter sub his verbis cap. 28. sive ult. *Facerunt sibi civitates duas amores duo; terrenam scilicet amor sui usque ad contemptum Dei; Cælestem vero amor Dei usque ad contemptum sui*: Quid est porro contemptus Dei nisi principium omnis peccati? &c. Quod autem subiungitur ex Isidoro, nullibi

apud illum occurrit: Sed quod ex Gregorio subnectitur, sic habet ubi supra cap. 32. vel 17. *De luxuria cæcitas mentis, inconsideratio, inconstantia, precipitatio, amor sui, odium Dei, affectus præsentis seculi; horror vel desperatio futuri generantur*.

carnalibus delectationibus, non curat pervenire ad spirituales, sed fastidit eas.

Ad primum ergo dicendum, quod, sicut Philoſophus dicit in VI. Eth. (cap. 1. a med.) *intemperantia maxime corrumpit prudentiam* : (1) & ideo vitia oppoſita prudentiæ maxime oriuntur ex luxuria, quæ eſt præcipua intemperantiæ ſpecies.

Ad ſecundum dicendum, quod conſtantia in arduis, & terribilibus ponitur pars fortitudinis; ſed conſtantiam habere in abſtinendo a delectabilibus pertinet ad continentiam, quæ ponitur pars temperantiæ, ſicut ſupra dictum eſt (quæſt. cxlxxx.) (2) & ideo inſtantia, quæ ei opponitur, ponitur filia luxuriæ: & tamen etiam prima inſtantia ex luxuria cauſatur, in quantum emollit cor hominis, & effeminatum reddit, ſecundum illud Oſeæ 1y. 11. *Fornicatio, & vinum, & ebrietas auferunt cor.* Et Vegetius dicit in Lib. I. de re militari (cap. 111. in fi.) quod *minus mortem metuit qui minus deliciaſum notis in vita.* Nec oportet, ſicut sæpe dictum eſt (quæſt. xxxv. art. 4. ad 2. & quæſt. cxviii. art. 8. ad 1. & quæſt. cxlviii. art. 6.) quod filia vitii capitalis cum eo in materia conveniant.

Ad tertium dicendum, quod amor ſui quantum ad quæcumque bona, quæ ſibi aliquis appetit, eſt commune principium peccatorum; ſed quantum ad hoc ſpecialiter quod aliquis appetit ſibi delectabilia carnis, ponitur amor ſui filia luxuriæ.

Ad quartum dicendum, quod illa quæ Iſidorus ponit, ſunt quidam inordinati actus exteriores, & præcipue ad locutionem per-

tinentes. In qua eſt aliquid inordinatum quadrupliciter. Uno modo propter materiam; & ſic ponitur *ſurpiloquia*: quia enim *ex abundantia cordis os loquitur*, ut dicitur Matth. xii. 34. luxurioſi, quorum cor eſt turpibus concupiſcentiis plenum, (3) de facili ad turpia verba prorumpunt. Secundo ex parte cauſæ: quia enim luxuria inconfiderationem, & præcipationem cauſat, conſequens eſt quod faciat prorumpere in verba leviter, & inconfiderate dicta, quæ dicuntur *ſcurrilia*. Tertio quantum ad finem: quia enim luxurioſus delectationem quærit, verba ſua ad delectationem ordinat; & ſic prorumpit in verba *ludicra*. Quarto quantum ad ſententiam verborum, quam pervertit luxuria propter cœcitatem mentis, quam cauſat; & ſic prorumpit in *ſtultiloquia*; utpote cura ſuis verbis præfert delectationes quas appetit quibuſcumque aliis rebus.

A P P E N D I X.

EX art. habes primo: quomodo per rationem oſtendas, merito inſinuatam a ſcripturis, & Gr. quod prædicta octo ſunt filia luxuriæ. A B. Greg. quidem, *ut in arg. contr.* A ſcripturis vero per hoc, quod monſtrant, prædicta ex actu luxuriæ procedere. Ut de *cœcitate mentis*, figurative loquendo, *Jud. 10.* quando poſt ſcortationem, imo & in domo ipſius ſcorti, & mediante ſcorto ipſo, Sampſon captus a Philiſtæis ſtatim excœcatus eſt & ad litteram, ſine figura loquendo, *3. Reg. 11.* quando Salomon ex amore luxurioſo in tantum inſatuatus fuit, ut idola feminis ſuis eri-

(1) Hinc apud Alciatum in Emblemate 114. amor pingitur puer; non tantum propter inſtantiam puerilem ut Alciatus ipſe interpretatur, ſed quod plane mente careat qui ſe amori ſubdunt, ut Phornutus explicat lib. de natura deorum in titulo de Cupidine: Pingitur quoque cœcus quaſi lumine rationis & iudicii carens, vel improvidus nulliusque conſiderationis aut conſilii capax; & ut a Theocrito appellatus olim eſt *ἀφρόνιστος* quod non tantum *curarum expertus* reddi poteſt ſed *incogitantiam* adeoque *imprudenciam* amantium ſignificare; nihilque ſecius *ἀφρων* vel *amens* dicitur.

(2) Ubi non tantum videtur haberi ſicut Editiones aliæ notant, ſed habetur cap. 5. græco-lat. vel in antiquis 4. & apud S. Thom. leſt. 4. nempe temperantiam dici *σωφροσύνη* quaſi *σωζέουσα τὴν φρόνησιν* hoc eſt *conſervatricem prudentiæ*, quia *jucundum & moleſtum* (ſive voluptas & triſtitia) *exiſtimationem ejus corrumpit*; quod ad intemperantiam ſpectat: Nec erat opus ut adderent cap. 11. libri 7. clare haberi,

ubi dicitur tantum quod *voluptas impedimento eſt prudentiæ*, minus expreſſe quam prædicta: Unde velut ex libro 6. citat Manuſcriptum.

(3) De illis quippe dictum ſubintelligi poteſt illud Jacobi 5. verſ. 5. *In luxuriis enervatiſti corda veſtræ* Tametsi paullo generalius ibi Beda: *In luxuriis enervantur corda ſua qui juxta illum Eccleſiaſte ſermonem: Non prohibui cor meum quin omni voluptate frueretur & oblectaret ſe in his quæ præparaveram* (ut cap. 2. verſ. 10. videre eſt) *hanc ducunt partem ſuam: Nempe ut neque prohibeant cor ſuum quin omni voluptate fruatur & ſe in his oblectet quæ cum labore magno præparavit.* Specialius porro illi qui impuris cogitationibus ad fatietatem implentur, unde obſcœna quoque verba quaſi ructus erumpunt: De his item explicat Ambroſius *equos emiſſarios ad libinam hincientes* Hierem. 5. quod *libido vocem hominis muſet, verba corrumpat, ſuiſque ſe prodæ ſermonibus* ut lib. 2. de Abraham cap. 7. videre eſt.

erigeret, & ipsa coleret. De *inconstantia* per hoc, quod, postquam dixerat de Holoferne Judith. 3. *ly nec tantum ista facientes ferocitatem ejus peccatoris mitigare potuerunt. Nam & civitates eorum destruxit, & lucos eorum excidit*: de eodem jam c. 10. per amorem libidinosum capto in oculis Judith magnam inconstantiam subjungit cap. 11. per *ly noli pavere in corde tuo, quoniam ego numquam nocui viro, qui voluit servire Nabucodonosor, & ly quoniam bona est promissio tua, si feceris mihi hoc Deus tuus, eris & Deus meus*. Bonum quidem Holofernes promittebat: sed animo valde inconstanti, & ca. 12. per *ly cor Holofernis concussum est, eras enim ardens in concupiscentia ejus*. De inconsideratione, & præcipitatione cap. eod. per *ly tunc*, subtracto, idest ei per luxuriam mentalem, & consilio, & judicio rationis, „ jussit eam „ introire, ubi repositi erant thesauri ejus, „ & jussit illic manere eam, & constituit, „ quid daretur illi de convivio suo; & præcepit cubiculariis suis, ut sicut placeret „ illi, exiret, & introiret. De affectu præsentis seculi, Sap. 2. per *ly nullum pratum sit, quod non pertranseat luxuria nostra*. Coronemus nos rosis, antequam marcescant. „ Vino pretioso, & unguentis nos impleamus „ & non prætereant nos flos temporis. De desperatione futuri, *ibid. per ly umbræ transitio est tempus nostrum, & non est reversio finis nostri. De amore sui Luc. 14. per ly uxorem duxi, & ideo non possum venire. De odio Dei per ly tenent tympanum, & cytharam, gaudent ad sonum organi, ducunt in bonis dies suos, ecce luxuriosi, Qui dixerunt Deo, recede a nobis scientiam viarum tuarum nolumus. Job. 21. „ Secundo &c.*

Q U Æ S T I O CLIV.

De luxuriæ partibus,

In duodecim articulos divisa.

DEiñde considerandum est de luxuriæ partibus: & circa hoc quaruntur duodecim.

Primo de divisione partium luxuriæ.
Secundo, utrum fornicatio simplex sit peccatum mortale.

Tertio, utrum sit maximum peccatorum.

Quarto, utrum in tactibus, & osculis, & alijs hujusmodi illecebris consistat peccatum mortale.

Quinto, utrum nocturna pollutio sit peccatum.

Sexto de stupro.

Septimo de raptu.

Octavo de adulterio.

Nono de incestu.

Decimo de sacrilegio.

Undecimo de peccato contra naturam.

Duodecimo de ordine gravitatis in prædictis speciebus.

A R T I C U L U S I. 742

Utrum convenienter assignentur sex species luxuriæ, scilicet fornicatio simplex, adulterium, incestus, stuprum, raptus, & vitium contra naturam.

IV. dist. vlt. art. 4. quasi. 1. & 2. & mal. quasi. xv. art. 3.

AD primum sic proceditur. Videtur quod inconvenienter assignentur sex species luxuriæ, scilicet fornicatio simplex, adulterium, incestus, stuprum, raptus, & vitium contra naturam. Diversitas enim materiz non diversificat speciem. (1) Sed prædicta divisio sumitur secundum materiz diversitatem, prout scilicet aliquis commiscetur conjugate, vel virgini, vel alterius conditionis mulieri. Ergo videtur quod per hoc species luxuriæ non diversificentur.

2. Præterea. Species vitii unius non videntur diversificari per ea quæ pertinent ad aliud vitium. Sed adulterium non differt a simplici fornicatione, nisi in hoc quod aliquis accedit ad eam quæ est alterius, & sic injustitiam committit. (2) Ergo videtur quod adulterium non debet poni species luxuriæ.

3. Præterea. Sicut contingit quod aliquis commiscetur mulieri quæ est alteri viro per ma-

(1) Quia species non sumitur a materia sed a forma, quæ proinde a Græcis *eidos* eodem quo *species* nomine passim significari solet, ut apud Philosophum pluribus locis usurpatum occurrit.

(2) Usurpando rem alienam, contra præceptum justitiæ cujus est suum cuique vel conservare vel redde: Vitium porro quod proprie consistit in habitu

(sicut & virtus cui opponitur habitus) late intelligitur sumi pro actu ipso, ut interdum contingit habituum nomina pro actibus etiam usurpari, cum hic adulterium pro vitio significatur poni, cum alioqui *adulterium* sit peccatum & actus; non proprie vitium vel habitus.

matrimonium obligata, ita etiam contingit quod aliquis commiscetur mulieri quæ est obligata Deo per votum: Sicut ergo adulterium ponitur species luxuriæ, ita etiam sacrilegium species luxuriæ poni debet.

4. Præterea. Ille qui est matrimonio junctus, non solum peccat, si ad aliam mulierem accedat, sed etiam si sua conjugem inordinate uratur. Sed hoc peccatum sub luxuria continetur. Ergo deberet inter species luxuriæ computari.

5. Præterea. Apostolus II. ad Cor. xii. 21. dicit: *Ne iterum, cum venero, humiliet me Deus apud vos, & lugeam multos ex his qui ante peccaverunt, & non egerunt penitentiam super immunditia, & fornicatione, & impudicitia quam gesserunt.* Ergo videtur quod etiam immunditia, & impudicitia debeant poni species luxuriæ, sicut & fornicatio.

6. Præterea. Divisum non dividitur dividendum (1). Sed luxuria dividitur prædictis: dicitur enim Gal. v. 19. *Manifesta sunt opera carnis, quæ sunt fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuria.* Ergo videtur quod inconvenienter fornicatio ponatur species luxuriæ.

Sed contra est quod prædicta divisio ponitur in Decret. xxxvi. (2) quæst. 1. (in appendice Grat. ad C. *Lex illa*)

Respondeo dicendum, quod, sicut dictum est (quæst. præc. art. 2. & 3.) peccatum luxuriæ consistit in hoc quod aliquis non secundum rectam rationem delectatione venereæ utitur. Quod quidem contingit dupliciter: uno modo secundum materiam in qua hujusmodi delectationem quærit; alio modo secundum quod materia debita existente, non observantur alix debite conditiones.

Et quia circumstantia, in quantum hujusmodi, non dat speciem actui morali, sed

Summ. S. Th. Tom. IX.

ejus species sumitur ab objecto, quod est materia actus; ideo oportuit species luxuriæ assignari ex parte materiæ, vel objecti. Quæ quidem potest non convenire rationi rectæ dupliciter. Uno modo quia habet repugnantiam ad finem venereæ actus: & sic in quantum impeditur generatio prolis, est *vitium contra naturam*, quod est in omni actu venereo ex quo generatio sequi non potest; in quantum autem impeditur debita educatio, & promotio prolis natæ, est *fornicatio simplex*, quæ est soluti cum soluta.

Alio modo materia in qua exercetur actus venereus, potest esse non conveniens rationi rectæ per comparisonem ad alios homines: & hoc dupliciter. Primo quidem ex parte ipsius femine cui aliquis commiscetur, quia ei debitus honor non servatur: & sic est *incestus*, qui consistit in abusu mulierum consanguinitate, vel affinitate junctarum. Secundo ex parte ejus in cuius potestate est femina; quæ si est in potestate viri, est *adulterium*; si autem est in potestate patris, est *stuprum*, si non inferatur violentia, *raptus* autem, si inferatur.

Diversificantur autem istæ species magis ex parte femine quam viri: quia in actu venereo femina se habet sicut patiens, & per modum materiæ, vir autem per modum agentis. Dicitur est autem (in arg. 1.) quod prædictæ species secundum differentiam materiæ assignantur.

Ad primum ergo dicendum, quod prædicta diversitas materiæ habet annexam diversitatem formalem objecti, quæ accipitur secundum diversos modos repugnantix ad rationem rectam, ut dictum est (in cor. art.)

Ad secundum dicendum, quod nihil prohibet, in eodem actu diversorum vitiorum deformitates concurrere, ut supra dictum est (1. 2. quæst. xviii. art. 7.) (3) & hoc

D mo-

(1) Alioqui suiipsius esset species vel pars; vel quovis modo ad seipsum compararetur ut inferius ad superius &c.

(2) Supple Causa: Ubi sic tantum Gratianus in appendice quam capiti *Lex illa* nectit: *Aliud est (inquit) fornicatio, aliud stuprum, aliud adulterium, aliud incestus, aliud raptus: Fornicatio autem, licet videatur esse genus cujuslibet illicitum coitus qui fit extra uxorem legitimam, tamen specialiter intelligitur in usu viduarum vel meretricum vel concubinarum: Stuprum autem proprie virginum est illicita delectatio, quando videlicet non præcedente con-*

jugali pactione, utriusque voluntate virgo corrumpitur, parte injuriam ad animum statim post cognitionem non revocante: Adulterium vero est alieni tori violatio: Unde adulterium dicitur quasi ad alterius torum accessio: Incestus est consanguinearum vel affinium abusus: Unde incestuosi dicuntur qui consanguineis & affinibus abutuntur: Raptus admittitur, cum puella violenter a domo patris abducitur, ut corrumpatur in uxorem habeatur, sive puella solummodo, sive parentibus sanctum, sive utriusque vis illata fuerit &c.

(3) Ubi dicitur furans ut mœchetur, duas in uno actu

modo adulterium continetur sub luxuria, & sub iniustitia. Nec deformitas iniustitiæ omnino per accidens se habet ad luxuriam: ostenditur enim luxuria gravior, quæ intantum concupiscentiam sequitur, quod etiam in iniustitiam ducat.

Ad tertium dicendum (*) quod quia mulier vovens continentiam, quoddam spirituale matrimonium facit cum Deo; sacrilegium, quod committitur in violatione talis mulieris, est quoddam adulterium spirituale: & similiter alii modi sacrilegii reducuntur ad alias species luxuriæ.

Ad quartum dicendum, quod peccatum conjugati cum sua uxore non est secundum indebitam materiam, sed secundum alias circumstantias, quæ non constituunt speciem moralis actus, ut dictum est (in corp. & I. 2. quæst. XVIII. art. 11.)

Ad quintum dicendum, quod, sicut Glossa (1) dicit ibidem, immunditia ponitur pro luxuria contra naturam, impudicitia autem est quæ fit cum liberis a viro, unde videtur ad stuprum pertinere.

Vel etiam potest dici, quod impudicitia pertinet ad quosdam actus circumstantes actum venereum, sicut sunt oscula, tactus, & alia huiusmodi.

Ad sextum dicendum, quod luxuria sumitur ibidem pro quacumque superfluitate, ut Glossa (interl.) ibidem dicit.

A P P E N D I X.

EX art. habes primo: quomodo per rationem ostendas, merito fuisse insinuatam a scripturis, & Gelasio Papa, quod sunt sex species luxuriæ. A Gelasio quidem in decretis. 36. q. 1. c. *lex illa*. Ubi vitia contra naturam non connumerat, eo quod de copula, unde possit sequi generatio, tantum loquitur: & pro tanto intelligitur argumentum in contrarium factum, & non plus.

Aliam etiam rationem connumerationis illius illius decreti vide in art. 10. resp. ad secundum. A scripturis vero idem insinuat per hoc, quod tales species in eis inveniuntur. Ut de fornicatione simpliciter, & adulterio. Matth. 15. *De corde exeunt adulteria, fornicationes, &c.* De incestu. Levit. 18. ubi prohibitis multis consanguinitate, & affinitate conjunctis, subditur *ly quia talis coitus incestus est*. De stupro. Gen. 34. *sevientes ob stuprum sororis sue*. De raptu. I. Corinth. 5. per *ly, aut rapacibus, ly aut rapax*. item c. 6. *ly neque rapaces*. De vitiis contra naturam. I. Cor. 6. *neque molles, neque masculorum concubitores*. Item Levit. 18. *cum omni pecore non coibis*. Vide art. 12. ad quartum. Secundo vides: quomodo &c.

A R T I C U L U S II. 743

Utrum fornicatio simplex sit peccatum mortale.

IV. dist. xli. art. 4. quæst. 1. cor. & quæst. 2. cor. & ad 2.

AD secundum sic proceditur. Videtur quod fornicatio simplex non sit peccatum mortale. Ea enim quæ simul connumerantur, videntur esse unius rationis. Sed fornicatio connumeratur quibusdam quæ non sunt peccata mortalia: dicitur enim Act. xv. 20. (**). *Abstineatis vos ab immolatis simulacrorum, & sanguine, & suffocato, & fornicatione* (2). Illorum autem usus non est peccatum mortale, secundum illud I. ad Tim. iv. 4. *Nihil rejiciendum est quod cum gratiarum actione percipitur*. Ergo fornicatio non est peccatum mortale.

2. Præterea. Nullum mortale peccatum cadit sub præcepto divino. Sed Osee 1. 2. præcipitur a Domino: *Vade, sume tibi uxorem fornicationum, & fac filios fornicationum*.

Ergo

actu malitias committere; unam ratione obiecti propter furtum quod facit, alteram ratione finis propter mœchiam vel fornicationem quam intendit.

(*) *Ita pasim. Nicolaus* quod mulier, & mex cum Deo; & ideo sacrilegium &c.

(1) Interlinealis tantum nullo nomine prænotata, Sed ex Lombardo desumpta est sic eum locum commentante: Tametsi Primasius aliter tomo 1. Bibliothecæ Patrum: *Impudicitia gravior est* (inquit) *quasi monstruosa fornicatio, sicut ejus qui uxorem patris accipit*.

(**) *Vulgata*: Scribere ad eos ut abstineant se a contaminationibus simulacrorum, & fornicatione, & suffocatis, & sanguine.

(2) Ubi propter contentionem aliquorum qui sine legis mosaicæ observantia nullum posse salvari promulgabant & magnas inde turbas concitabant, sic Apostoli post deliberationem super hac re habitam scribunt recens conversis Gentilibus qui apud Antiochiam, Syriam, & Ciliciam erant: *Visum est Spiritui-sancto & nobis nihil ultra imponere vobis oneris quam hæc accessaria, ut abstineatis vos ab immolatis &c.*

Ergo fornicatio non est peccatum mortale.

3. Præterea. Nullum peccatum mortale in Scriptura sacra absque reprehensione commemoratur. Sed fornicatio simplex commemoratur in Scriptura in antiquis patribus sine reprehensione; sicut legitur Gen. xvi. de Abraham, quod accessit ad Agar ancillam suam; & infra cap. xxx. legitur de Jacob, quod accessit ad ancillas uxorum suarum Balam, & Zelpham, & infra cap. xxxviii. legitur, quod Judas accessit ad Thamar, quam aestimavit meretricem. Ergo fornicatio simplex non est peccatum mortale.

4. Præterea. Omne peccatum mortale contrariatur caritati (1). Sed fornicatio simplex non contrariatur caritati neque quantum ad dilectionem Dei, quia non est directe peccatum contra Deum, nec etiam quantum ad dilectionem proximi, quia per hoc homo nulli homini facit injuriam. Ergo fornicatio simplex non est peccatum mortale.

5. Præterea. Omne peccatum mortale ducit in perditionem æternam. Hoc autem non facit fornicatio simplex: quia super illud I. ad Timoth. iv. *Pietas ad omnia utilis est*, dicit Glossa Ambrosii (2) Omnis, & pietate est: quam aliquis sequens, si lumbum carnis patiat, sine dubio vapulabit, sed non peribit. "Ergo fornicatio simplex non est peccatum mortale.

6. Præterea. Sicut Augustinus dicit in Lib. de bono conjug. (cap. xvi. in princ.) *quod est cibus ad salutem corporis, hoc est concubitus ad salutem generis*. Sed non omnis inordinatus usus ciborum est peccatum mor-

tale. Ergo nec omnis inordinatus concubitus: quod maxime videtur de fornicatione simplici, quæ minima est inter species enumeratas.

Sed contra est quod dicitur Tob. iv. iv. *Astende tibi ab omni fornicatione, & præter uxorem tuam numquam patiaris crimen scire*. Crimen autem importat peccatum mortale (3). Ergo fornicatio, & omnis concubitus qui est præter uxorem, est peccatum mortale.

Præterea. Nihil excludit a regno Dei nisi peccatum mortale. Fornicatio autem excludit, ut patet per Apostolum ad Gal. v. 21. ubi præmissa fornicatione, & quibusdam aliis vitiis, subdit: *Qui talia agunt, regnum Dei non consequentur*. Ergo fornicatio simplex est peccatum mortale.

Præterea. In Decretis dicitur xxii. (4) quæst. 1. *Nosse debent, talem de perjurio penitentiam imponi debere, qualem de adulterio, & fornicatione & de homicidio sponte commisso, & de ceteris criminalibus vitiis*. Ergo fornicatio simplex est peccatum criminale, seu mortale.

Respondeo dicendum, quod absque omni dubio tenendum est, quod fornicatio simplex sit peccatum mortale, non obstante quod Deut. xxiii. super illud, *Non erit meretrix &c.* dicit Glossa (ord. Augustini Lib. de Qq. in Deut. quæst. xxxvii.) (5) ,, ad meretrices prohibet accedere, quarum est venialis turpitudine. Non enim debet dici *venialis*, sed *venalis*, quod est proprium meretricum.

Ad hujus autem evidentiam considerandum est, quod peccatum mortale est omne

D 2

pec-

(1) Hinc & mortale appellatur, quia nempe animæ vita caritas est: *Sicut corpus tuum sine anima mortuum est, sic anima sine caritate si fuerit, mortua reputabitur*, ait expresse Augustinus Tract. 9. in Joannem.

(2) Sive Ambrosiastri, sicut eum indicat passim Glossa, hoc est supposititii authoris qui sub falso & ementito Ambrosii nomine circumfertur, & credebatur verus Ambrosius cum hæc scriberet S. Thomas. Nec tamen sic expresse omnia quæ hic ex Glossa referuntur, sed implicite habet, ut in solutione notabimus.

(3) Sic Augustinus Tract. 41. in Joannem: *Crimen est (inquit) peccatum grave damnatione dignissimum*: Hinc ad Bonifacium lib. 1. cap. 14. *Mulsi fideles baptizati sine crimine sunt, nemo sine peccato &c.*

(4) Supple causa, cap. *Prædicandum* quod ex Euthychiano Papa prænotatur, ac ex eodem Ivo part.

12. cap. 71. refertur, ut & Burchardus lib. 12. cap. 14. quamvis ex capitulis Theodulphi Aurelianensis Episcopi desumptum esse notat appendix ibi.

(5) Vel præposterus adulterator Glossæ, nisi typographico mendo id contigit. Et quidem satis patet quomodo legendum sit, cum non dicitur tantum *venialis turpido sed publice venialis*: Ex Augustino porro qu. 37. in Deuteronomium id sumptum est, ubi plenius ait: *Ecce ubi manifeste prohibuit fornicari & viros & feminas, etiam cum non alienis conjugibus; peccatum esse demonstrans, misceri non conjugibus suis, quando & meretrices esse & ad meretrices accedere prohibet, quarum publice venalis est turpitudine*: Hinc meretrices appellantur propter mercedem quam exigunt suæ turpitudinis, & prostituta propter venditionem quam paciscuntur sui corporis &c. An autem prohibita intelligatur in Decalogo inferius patebit.

peccatum quod committitur directe contra vitam hominis. Fornicatio autem simplex importat inordinationem quæ vergit in nocuumentum vitæ ejus qui est ex tali concubitu nasciturus. Videmus enim in omnibus animalibus in quibus ad educationem prolis requiritur cura maris, & femine, quod in eis non est vagus concubitus, sed maris ad certam feminam, unam, vel plures; sicut patet in omnibus avibus: secus autem est in animalibus in quibus sola femina sufficit ad educationem fœtus, in quibus est vagus concubitus ut patet in canibus, & hujusmodi aliis animalibus. Manifestum est autem quod ad educationem hominis non solum requiritur cura matris, a qua nutritur, sed multo magis cura patris, a quo est instruendus, & defendendus, & in bonis tam interioribus, quam exterioribus promovendus. Et ideo contra naturam hominis est quod utatur vago concubitu; sed oportet quod sit maris ad determinatam feminam, cum qua permaneat non per modicum tempus, sed diu, vel etiam per totam vitam. Et inde est quod naturaliter inest maribus in specie humana sollicitudo de certitudine prolis, quia eis imminet educatio prolis. Hæc autem certitudo tolleretur, si esset vagus concubitus. Hæc autem determinatio certæ femine matrimonium vocatur: & ideo dicitur esse de jure naturali.

Sed quia concubitus ordinatur ad bonum commune totius humani generis, bona autem communia cadunt sub determinatione legis, ut supra habitum est (1. 2. quæst. xc. art. 2.) consequens est quod ista conjunctio maris ad feminam, quæ matrimonium dicitur; lege aliqua determinetur. Qualiter autem sit apud nos determinatum, in tertia parte hujus Operis dicitur, (quam non absolvit: vid. Supplement. quæst. I. & seq. & IV. dist. xxvi. & seq.) cum de matrimonii sacramento tractabitur. Unde cum fornicatio sit concubitus vagus, utpote præter matrimonium existens, est contra bonum prolis educandæ: & ideo est peccatum mortale. Nec obstat, si aliquis for-

nicanado aliquam cognoscens sufficienter provideat proli de educatione: quia id quod cadit sub legis determinatione, judicatur secundum id quod communiter accidit, & non secundum id quod in aliquo casu potest accidere.

Ad primum ergo dicendum, quod fornicatio illis connumeratur, non quia habeat eandem rationem culpæ cum aliis, sed quantum ad hoc quod ex his quæ ibi ponuntur, similiter poterat dissidium generari inter Judæos, & Gentiles, & eorum unanimis consensus impediri. Quia apud Gentiles fornicatio simplex non reputabatur illicita propter corruptionem naturalis rationis. Judæi autem ex lege divina instructi, (1) eam illicitam reputabant. Alia vero quæ ibi ponuntur, Judæi abominabantur propter consuetudinem legalis conversationis. Unde Apostoli ea Gentilibus interdixerunt, non quasi secundum se illicita, sed quasi Judæis abominabilia, ut etiam supra dictum est (1. 2. quæst. ciii. art. 4. ad 3.)

Ad secundum dicendum, quod fornicatio dicitur esse peccatum, inquantum est contra rationem rectam. Ratio autem hominis recta est, secundum quod regulatur voluntate divina, quæ est prima, & summa regula. Et ideo, quod homo facit ex voluntate Dei ejus præcepto obediens, non est contra rationem rectam, quamvis videatur esse contra communem ordinem rationis: sicut etiam non est contra naturam quod miraculose fit virtute divina, quamvis sit contra communem cursum naturæ. Et ideo sicut Abraham non peccavit, filium innocentem volendo occidere, propter hoc quod obedit Deo, quamvis hoc secundum se considerata sit communiter contra rectitudinem rationis humanæ; ita etiam Osee non peccavit fornicando ex præcepto divino. Nec talis concubitus proprie fornicatio debet dici, quamvis fornicatio nominetur referendo ad cursum communem. Unde Augustinus dicit III. Confess. (cap. viii. a princ.) *Cum Deus aliquid contra morem, aut pactum quorumlibet jubet,*

(1) Ut ex prædicto Deuteronomii loco *meretrices* interdicens colligitur, imo & similiter *scortatores* (ut vers. 17. videre est.) In Decalogo autem *mœchia* nomine non videtur hoc aperte prohibuisse, quoniam *mœchia* non nisi adulterium intelligi solet ita, loco citato Augustinus: Ubi quid sibi videretur se in Exodum tractavisse subjungit: Sic porro ibi quæst. 71. *Utrum omnis fornicatio mœchia dici possit, non mihi in Scripturis occurrit hujus locutionis exemplum: Sed si non omnis fornicatio*

*etiam mœchia dici potest, ubi sit in Decalogo prohibita illa fornicatio quam faciunt viri qui uxores non habent cum feminis qua maritos non habent, utrum inveniri possit ignoro: Sed si furti nomine bene intelligitur omnis illicita usurpacio rei alienæ (non enim *capinam* permisit qui furtum prohibuit, sed a parte totum intelligi voluit quidquid illicito auferatur) profecto & nomine *mœchia* omnis illicitus concubitus atque illorum membrorum non legitimus usus prohibitus debet intelligi.*

jubes, etsi nunquam ibi factum est, faciendum est: & postea subdit: Sicut enim in pestibus societatis humanae major potestas minori ad obediendum preponitur; ita Deus omnibus.

Ad tertium dicendum, quod Abraham, & Jacob ad ancillas accesserunt, non quasi fornicario concubitu, ut infra patebit (non complevit: vid. IV. Sent.) cum de matrimonio agetur. Judam autem non est necessarium a peccato excusare, qui etiam auctor fuit venditionis Joseph.

Ad quartum dicendum, quod fornicatio simplex contrariatur dilectioni proximi, quantum ad hoc quod repugnat bono proli nascituræ, ut offensum est (in cor. art.) dum scilicet dat operam generationi, non secundum quod convenit proli nascituræ.

Ad quintum dicendum, quod per opera pietatis ille qui lubricum carnis patitur, liberatur a perditione aeterna, in quantum per hujusmodi opera disponitur ad hoc quod gratiam consequatur, per quam poeniteat, & in quantum per hujusmodi opera satisfacit de lubrico carnis commissio; non autem ita quod si in lubrico carnis perseveret imponens usque ad mortem, per pietatis opera liberetur. (1)

Ad sextum dicendum, quod ex uno concubitu potest unus homo generari. Et ideo inordinatio concubitus, quæ impedit bonum proli nascituræ, ex ipso genere actus est peccatum mortale, & non solum ex inordinatione concupiscentiæ. Ex una autem commestione non impeditur bonum totius vitæ unius hominis: & ideo gulæ actus ex suo genere non est peccatum mortale; esset tamen, si quis scienter cibum comederet, qui totam conditionem vitæ ejus immutaret, sicut patet de Adam. Nec tamen fornicatio est minimum peccatorum quæ sub luxuria continentur: minus enim est concubitus cum uxore qui fit ex libidine.

A P P E N D I X.

EX art. habes primo: quomodo per rationem destruas errorem *Græcorum, & Balaamitarum* dicentium, quod fornicatio simplex non est peccatum. Item errorem *Rabbi Moysis*, ut refert *Directorium inquisit. 2. par. 9. 4.* dicentis, quod fornicatio simplex nullo modo est peccatum de jure naturæ, sed

solum ex prohibitione legis: unde Judas non peccavit cum Thamar, quia fuit ante tempus legis, quo licitum erat fornicari. *Secundo* habes: quomodo per rationem ostendas, prædictos errores merito damnari ab *Elucid. Addition. articulo num. 273.* Item a *1. Cor. 7. Propter fornicationem autem scilicet vitandam, unusquisque suam uxorem habeat, & unaqueque suum virum.* Patet enim quod Apostolus non hortaretur ad conjugium in casu fornicationis vitandæ, nisi teneret fornicationem simplicem, de tali enim loquitur ad litteram, esse peccatum mortale: maxime, cum intentum suum illo capitulo sit, exhortari ad virginitatem, & cœlibatum, quod & facit. Item ab eodem *Hebr. 13. Fornicatores, & adulteros judicabit Deus*, id est condemnabit. Item a *Matth. 15. De corde exeunt fornicationes, adulteria, &c. hæc coinquinant hominem.* Item a *Luc. 15.* per hoc quod ille filius solutus, qui cum meretricibus, id est mulieribus solutis vixerat luxuriose (quod est simplex fornicatio) dixit postea patri, *peccavi in calum, & covam te, & amiserat stolam primam: id est, gratiam* (ut exponunt Doctores) qua post contritionem, & confessionem iterum indurus est, Item a *Concil. Trid. sess. 4. c. 8. de reform.* ubi etiam excommunicationem contra simplices fornicarios ferendam statuit, aliis quoque penis additis. Item a locis citatis in *arg. cont.* Ubi *Tob. 4.* nota ly *ab omni*, hoc est, etiam simplici. Et *decr. 22.* nota ly *fornicatione*, se junctim a ly *adulterio*. De *Balaamitis* autem patet damnatio specialis in *Apoc. 7.* sub nomine mulieris Hiezabel, quæ se dicit prophetem. Item specialiter damnantur a *2. Pet. 2.* „ Hi vero, velut irrationabilia pecora, in sua corruptione peribunt: voluptatem existimantes diei delicias, coinquinationes, &c. luxuriantes, maledictionis filii, dereliquentes rectam erraverunt, secuti viam Balaam ex Bofor. „ &c. Item specialiter a *Juda, cap. 1. Veh.* „ illis, qui errore Balaam effusi sunt. Hi „ sunt, &c. despumantes suas confusiones. „ Vide de Balaam, in *Num. 24.* Ceterum quoad dictum *Rab. Moysis* de jure naturæ, & de *Juda*, jam ad plenum satisfactum est in *tex. corp. & in ad tertium. Tertio* vides: quomodo &c.

A R-

(1) Nec vero in prædicto Commentario ex quo sumpta est Glossa exprimitur quod non peribit: sed sic tantum: Si quis quia misericordiam magna res est, lubricum carnis patietur, hujusmodi quid fiet? Sino

dubio vapulabit: Si autem solum corporis habuerit exercitium, perennes penas patietur: Quid porro refert, cum Ambrosii non sit?

ARTICULUS III. 744

Utum fornicatio sit gravissimum peccatum.

Mal. quest. I. art. 1. ad 3. & quest. II. art. 10. cor. & quest. XV. art. 2. ad 6.

AD tertium sic proceditur. Videtur quod fornicatio sit gravissimum peccatum. Tanto enim videtur peccatum gravius, quanto ex majori libidine procedit. Sed maxima libido est in fornicatione: dicitur enim in Glossa (interl. implicate sup. illud, *Melius est nubere*) I. ad Corinth. VII. (1) quod *ardor libidinis in luxuria est maximus*. Ergo videtur quod fornicatio sit gravissimum peccatum.

2. Præterea. Tanto aliquis magis peccat, quanto in rem sibi magis conjunctam delinquit, sicut gravius peccat qui percutit patrem quam qui percutit extraneum. Sed, sicut dicitur I. Corinth. VI. 18. *qui fornicatur, in corpus suum peccat*, quod est homini conjunctissimum. Ergo videtur quod fornicatio sit gravissimum peccatum.

3. Præterea. Quanto aliquod bonum est majus, tanto peccatum quod contra illud committitur, videtur esse gravius. Sed peccatum fornicationis videtur esse contra bonum totius humani generis, ut patet ex prædictis (art. præc.) est etiam contra Christum, secundum illud I. ad Corinth. VI. 15. *Tollens membra Christi, faciam membra meretricis*? Ergo fornicatio est gravissimum peccatum.

Sed contra est quod Gregorius dicit (implic. Lib. XXXIII. Moral. cap. XI. parum

ante med.) quod *peccata carnalia sunt minus culpa quam peccata spiritualia*. (2)

Respondeo dicendum, quod gravitas alicujus peccati potest attendi dupliciter: uno modo secundum se; alio modo secundum accidens. Secundum se quidem attenditur gravitas peccati ex ratione suæ speciei, quæ consideratur secundum bonum cui peccatum opponitur. Fornicatio autem est contra bonum hominis nascituri. Et ideo est gravius peccatum secundum speciem suam peccatis quæ sunt contra bona exteriora, sicut est furtum, & alia hujusmodi; minus est, autem peccatis quæ sunt directe contra Deum; & peccato quod est contra vitam hominis jam nati, (3) sicut est homicidium.

Ad primum ergo dicendum, quod libido quæ aggravat peccatum, est quæ consistit in inclinatione voluntatis. Libido autem quæ est in appetitu sensitivo, diminuit peccatum quia quanto aliquis ex majori passione impulsus peccat, tanto levius est peccatum. Et hoc modo libido in fornicatione est maxima. Et inde est quod Augustinus dicit in Lib. de agone christiano, (id hab. express. ferm. ccl. de tem. cap. 11. ante med.) quod *inter omnia Christianorum certamina duriora sunt prelia castitatis, ubi est quotidiana pugna & rara victoria*. (4) Et Isidorus dicit in Lib. II. de summo bono (cap. xxxix. cir. fin.) quod *magis per carnis luxuriam humanum genus subditur diabolo quam per aliquod aliud*, quia scilicet difficilior est vincere vehementiam hujusmodi passionis.

Ad secundum dicendum, quod ille qui fornicatur, dicitur peccare in corpus suum non solum quia fornicationis delectatio consummatur in carne, quod etiam in gula accidit; sed etiam quia contra bonum proprii corporis agit qui fornicatur, inquantum scilicet in-

(1) Equivalester tantum & implicite super illud, *Melius est nubere quam uri*, hoc est *ardere libidine*, sicut explicat, & ex Petro Lombardo mutuatur ejus nomine non expresso, nisi potius ex eadem Lombardus vendicavit: Plenius autem Haymo: *Melius est nubere quam uri, quod est proprie calore corporis cogente libidinem explere, & quocumque modo nefas perpetrare*.

(2) Jam non semel antea notatum est non sic expresse apud Gregorium haberi sed ex lib. 33. Moralium cap. 11. posse implicite colligi, ubi proinde necat aliquando permitti ut aliquis in luxuriam cadat ad superbiam ejus reprimendam, quia etsi gravior superbia est, tamen luxuria turpior &c.

(3) Quidni etiam contra bonum hominis nascituri, dum natiuitas ejus impeditur: Cum legitimam

tantum modum & legitimam proles conditionem per se fornicatio impediatur.

(4) Nihil tale ibi de agone Christiano, sed in Tract. de honestate mulierum qui sub eo titulo notabatur juxta veterem Augustini editionem tomo 9. & nunc est sermo 250. de tempore qui de *incausa familiaritate mulierum extranearum* inscribitur: Appendix autem Isidori sic plenius habetur apud illum lib. 2. de summo bono (sive Sententiarum) cap. 39. num. 21. *Magis per carnis luxuriam humanum genus subditur diabolo quam per cetera vitia: Cum enim ille variis sensamentis illectos homines concetur pervertere, magis tamen machandandi desiderium suggerit, quia usurumque sexum in hoc vitio magis aggravare intendit, &c.*

indebite resolvit illud, inquinat, & alteri commiscet. Nec tamen propter hoc sequitur quod fornicatio sit gravissimum peccatum: quia ratio in homine prævalet corpori: unde si sit peccatum magis repugnans rationi, gravius erit.

Ad tertium dicendum, quod peccatum fornicationis est contra bonum speciei humanæ, inquantum impedit generationem singularem unius hominis nascituri. Magis autem pertingit ad rationem speciei qui actum participat speciem, quam qui est potentia homo: & secundum hoc etiam homicidium est gravius quam fornicatio, & omnes luxuriæ species, tamquam magis bono speciei humanæ repugnans. Bonum etiam divinum est majus bono speciei humanæ: & ideo etiam peccata quæ sunt contra Deum, sunt majora. Nec fornicatio est directe peccatum in Deum, quasi fornicator Dei offensam intendat, sed ex consequenti, sicut & omnia peccata mortalia. Sicut autem membra corporis nostri sunt membra Christi; ira etiam & spiritus noster est unum cum Christo, secundum illud I. ad Corinth. vi. 17. *Qui adheret Deo, unus spiritus est.* Unde etiam peccata spiritualia sunt magis contra Christum quam fornicatio.

A P P E N D I X.

EX art. habes primo: quomodo per rationem ostendas, merito a scripturis, & Gregorio fuisse insinuatam, quod fornicatio non est gravissimum peccatorum. A B. Gregorio quidem: *ut in arg. con.* A Scripturis vero in simili, *qu. 148. art. 3. append. & qu. 118. art. 5. append.* Secundo vides: quomodo &c.

ARTICULUS IV. 745

Utrum in tactibus, & osculis consistat peccatum mortale.

I. 2. *quest. lxxiv. art. 10. & ver. quest. xv. art. 4. cor. & mal. quest. xv. art. 2. ad 18. & Epb. v.*

AD quartum sic proceditur. Videtur quod in tactibus, & osculis non consistat peccatum mortale. Apostolus enim ad Ephes. v. 3. dicit: *Fornicatio autem, & omnis immunditia, aut avaritia nec nominetur in vobis, sicut decet sanctos:* subdit autem, *aut surpitude,* Glossa (1) ut in osculis, & amplexibus; *aut stultiloquium,* ut blanda verba; *aut scurrilitas,* quæ a stultis curialitas dicitur, id est jocularitas: postea autem subdit: *Hoc enim scitote intelligentes, quod omnis fornicator, aut immundus, aut avarus, quod est idolorum servitus, non habet hereditatem in regno Christi, & Dei.* Ubi non replicat de turpitudine, sicut nec de stultiloquio, aut scurrilitate. Ergo ista non sunt peccata mortalia.

2. Præterea. Fornicatio dicitur esse peccatum mortale ex hoc quod per eam impeditur bonum prolis generandæ, & educandæ. Sed ad hoc nihil operantur oscula, & tactus, sive amplexus. Ergo in his non contingit esse peccatum mortale.

3. Præterea. Illa quæ secundum se sunt peccata mortalia, nunquam possunt bene fieri. Sed oscula, & tactus, & hujusmodi possunt quandoque fieri absque peccato. Ergo non sunt secundum se peccata mortalia.

Sed contra. Minus est aspectus libidinosus quam tactus, amplexus, vel osculum. Sed aspectus libidinosus est peccatum mortale, secundum illud Marth. v. 28. *Qui videt mulierem ad concupiscendum eam, jam machatus est eam in corde suo.* Ergo multo magis osculum libidinosum, & alia hujusmodi sunt peccata mortalia.

Præterea. Cyprianus ad Pomponium de virginitate (2) (Lib. I. epist. xi. cir. med.) di-

(1) Expresse quidem cum his omnibus verbis vetus Manuscripta ex qua desumpsit S. Thomas: Moderna vero vel impressa interlinealis jocularitatem hic interjectam non exprimens. Iisdem porro verbis ac manuscripta Petrus Lombardus hæc omnia exprimit; sed Haymo cujus in ea nomen indicatur, sic tan-

tum: *Turpitude est motus carnis nimis inflammatus ad libidinem; Stultiloquium otiosus sermo & nullius utilitatis; Scurrilitas, jocularitas &c.*

(2) Sive de virginibus, ut inscribitur modo: Nimirum epist. 62. seu lib. 1. epistolarum epist. 17. ubi legendum simpliciter cum exclamationis nota ut ex

dicit : *Certe ipse concubitus, ipse amplexus, ipsa confubulatio, & osculatio, & conjacensium duorum turpis & fœda dormitio, quantum dedecoris & criminis confitetur!* Ergo per prædicta homo fit reus criminis, idest peccati mortalis.

Respondeo dicendum, quod aliquid dicitur esse peccatum mortale dupliciter. Uno modo secundum speciem suam : & hoc modo osculum, amplexus, vel tactus, secundum suam rationem non nominant peccatum mortale : possunt enim hæc absque libidine fieri vel propter consuetudinem patriæ, vel propter aliquam necessitatem, aut rationabilem causam.

Alio modo dicitur aliquid esse peccatum mortale ex sua causa; sicut ille qui dat elemosynam, ut aliquem inducat ad hæresim, mortaliter peccat propter intentionem corruptam. Dicitur est autem supra (1. 2. quæst. lxxiv. art. 7. & 8.) quod consensus in delectationem peccati mortalis est peccatum mortale, & non solum consensus in actum. Et ideo cum fornicatio sit peccatum mortale, & multo magis alie luxuriæ species, consequens est quod consensus in delectationem talis peccati sit peccatum mortale, & non solum consensus in actum (1). Et ideo cum oscula, & amplexus hujusmodi propter delectationem hujusmodi fiant, consequens est quod sint peccata mortalia; & sic solum dicuntur libidinosi. Unde hujusmodi, secundum quod libidinosi sunt, sunt peccata mortalia (2).

Ad primum ergo dicendum, quod Apostolus ideo non resumit illa tria, quia non habent nomen peccati, nisi secundum quod ordinantur ad præcedentia.

Ad secundum dicendum, quod oscula, & tactus, quamvis secundum se non impediunt bonum prolis humanæ, procedunt tamen ex libidine, quæ est radix hujusmodi impedimenti; & ex hoc habent rationem peccati mortalis.

Ad tertium dicendum, quod ratio illa concludit, quod hujusmodi non sunt pecca-

ta secundum suam speciem.

A P P E N D I X.

EX art. habes primo : quomodo per rationem & ostendas, & in sensu recto intelligas, merito insinuatum esse a scripturis, & ab Augustino, & quidem a fortiori : quod oscula, tactus, amplexus, sunt peccata mortalia. A scripturis quidem : ut discurratur, & extenditur in arg. con. A B. Augustino autem in Regula. „ Cum se invicem „ sibimet, etiam tacente lingua, conspectu „ mutuo corda nuntiant impudica : etiam in „ tactis ab immunda violatione corporibus, „ fugit castitas ipsa de moribus. “ Non enim propter conspectum mutuum talem fugeret castitas : nisi conspectus talis esset peccatum mortale. Per hæc B. Augustinus clarum reliquisse intendit, quod multo magis oscula, tactus, amplexus libidinosi cum tali carnis, seu concupiscibilis, ardore, sunt peccata mortalia. Secundo vides : quomodo &c.

A R T I C U L U S V. 746

Utrum pollutio nocturna sit peccatum.

III. P. quæst. IIII. art. 7. cor. & IV. dist. VIII. qu. 1. art. 4. quæst. 1. ad 1. & quæst. 2. per tot. & opac. IXIV. cap. XVI.

AD quintum sic proceditur. Videtur quod nocturna pollutio sit peccatum. Meritum enim, & demeritum habent fieri circa idem. Sed dormiens potest mereri; sicut patet de Salomone, qui dormiens a Domino donum sapientiæ impetravit, ut dicitur III. Reg. III. & II. Paral. I. Ergo in dormiendo potest aliquis demereri : & ita videtur quod nocturna pollutio sit peccatum.

2. Præterea. Quicumque habet usum rationis,

ex originali textu reponimus, *quantum dedecoris & criminis confitetur!* (supple *turpis & fœda dormitio, vel concubitus &c.*) quasi dicat, *quantum dedecoris & criminis præ se fert vel ostendit*: Non ut impressa Summæ passim sine ulla constructione, *quantum dedecoris & criminis fit confitetur*: Sed Manuscriptum, ut nos.

(1) Sic enim ex professo 1. 2. quæst. 74. art. 8. ubi quæritur *utrum consensus in delectationem sit pec-*

catum mortale: Minus expresse autem art. 7. qui prius tamen adjugebatur ad marginem.

(2) Quam impudenter porro Begardi olim & Beguinæ inter execrandos errores quos hoc nomine Clemens v. in Concilio Viennensi damnavit, hunc septimum iactabant quod *mulieris osculum quidem cum ad hoc natura non inclinet est mortale peccatum; affectus autem carnalis, cum ad hoc natura inclinet peccatum non est; maxime cum contactus exercens, &c.*

nis, potest peccare (1). Sed in dormiendo aliquis habet usum rationis: quia frequenter aliquis in somnis ratiocinatur, & præligit unum alteri, consentiens, vel dissentiens. Ergo in dormiendo potest aliquis peccare: & ita propter somnum nocturna pollutio non impeditur quin sit peccatum, cum ex genere actus sit peccatum.

3. Præterea. Frustra increpatur, & instruitur qui non potest agere secundum rationem, vel contra rationem. Sed homo in somnis instruitur a Deo, & increpatur, secundum illud Job xxxiii. 15. *Per somnium in visione nocturna, quando sopor solet occupare homines, tunc aperit aures virorum, & erudiens eos instruit disciplina* (2). Ergo in somnis potest aliquis agere secundum rationem, vel contra rationem, quod est bene agere, vel peccare: & sic videtur quod nocturna pollutio sit peccatum.

Sed contra est quod Augustinus dicit XII. super Gen. ad litter. (cap. xv. in med.) *Ipsa phantasia, quæ fit in cogitatione sermoninantis, cum ita expressa fuerit in visione somniansis, ut inter illam, & veram commixtionem corporum non discernatur, continuus movetur caro, & sequitur quod eum motum sequi solet, cum hoc tam sine peccato fiat, quam sine peccato a vigilantibus dicitur, quod us diceretur, sine dubio cogitatum est.*

Respondeo dicendum, quod nocturna pollutio dupliciter potest considerari. Uno modo secundum se: & hoc modo non habet rationem peccati. Omne enim peccatum dependet ex iudicio rationis: quia etiam primus motus sensualitatis non habet quod sit peccatum, nisi inquantum iudicio rationis reprimi potest: & ideo, sublato iudicio rationis, tollitur ratio peccati. In dormiendo autem ratio non habet liberum iudicium.

Summ. S. Th. Tom. IX.

Nullus enim est dormiens qui non intendat aliquibus similitudinibus phantasmatum, velut rebus ipsi, ut patet ex his quæ in primo dicta sunt (quæst. lxxxiv. art. 8.) Et ideo id quod agit homo dormiens, qui non habet liberum iudicium rationis, non imputatur ei ad culpam, sicut nec illud quod agit furiosus, aut amens.

Alio modo potest considerari nocturna pollutio per comparisonem ad suam causam. Quæ potest esse triplex. Una quidem corporalis. Cum enim humor seminalis superabundat in corpore, vel cum facta est humoris resolutio vel per nimiam calefactionem corporis, vel per quamcumque aliam commotionem, somniat dormiens ea quæ pertinent ad expulsionem huiusmodi humoris abundantis, vel resoluti; sicut etiam contingit, quando natura gravatur ex aliqua alia superfluitate, ita quod quandoque formantur in imaginatione phantasmata pertinentia ad emissionem talium superfluitatum (3). Si igitur superabundantia talis humoris sit ex causa culpabili, (puta cum causata est ex superfluitate cibi, vel potus), tunc nocturna pollutio habet rationem culpæ ex sua causa. Si autem superabundantia vel resolutio talis humoris non sit ex aliqua causa culpabili, tunc nocturna pollutio non est culpabilis nec in se, nec in sua causa.

Alia vero causa nocturnæ pollutionis potest esse animalis, & interior; puta cum ex cogitatione præcedenti contingit aliquem dormientem pollui. Cogitatio autem quæ in vigilia præcessit, quandoque est pure speculativa, puta cum aliquis causa disputationis cogitat de peccatis carnalibus; quandoque autem est cum aliqua affectione vel concupiscentiæ, vel horroris (4). Contingit autem magis pollutio nocturna ex cogitatio-

E ne

(1) Quia nimirum eo ipso quod habet usum rationis, habet etiam usum liberi arbitrii quo in utramque partem indifferenter verti potest: Peccatum autem fit ab anima rationali cui liberum voluntatis arbitrium est; ut ait Augustinus libro de fide contra Manichæos cap. 9.

(2) Sive paulo aliis verbis vers. 14. ac deinceps: *Quando irruis super homines & dormiunt in laqueo, tunc &c.* Et aliter adhuc 70. *Quando incidit servus timor super homines in dormitationibus eubilis tunc revelat mentem hominum &c.* Exempla porro Beda subjungit ibi multiplicia e Scripturis; ubi legimus (inquit) *in somnis homines fuisse corruptos; ut Nabuchodonosor superbissimum Regem Daniel. 4. & Laban qui generi sui Jacob interitum dis-*

poneret Gen. 31. & Abimelech Regem qui sancti Abrahamæ domum contaminare tentabat (eius uxore abutendo) Gen. 20. & uxorem Pilati quæ ait ad eum de Domino nostro Jesu Christo, nihil sibi & iusto illi; multa enim passa sum per somnium propter eum Matth. 27. Et Magi in Evangelio in somnis admoniti per aliam viam ingrediuntur Matth. 2. Fideles etiam viri a Deo in somnis instruuntur, ut Jacob Patriarcha Genes. 28. &c.

(3) Puta urinas quæ interdum somniantibus ejus effusionem effluere ac excidere solet, quamvis non semper, sed cum vehementius eam somnianti abundat humor corporalis.

(4) Nempe cum vel cogitatio illa sic afficit animum cogitantis ut concupiscat rem cogitamam; vel sic

ne carnalium vitiatorum, quæ sunt cum concupiscentia talium delectationum, quia ex hoc remanet quoddam vestigium, & inclinatio in anima, ita quod dormiens facilius induitur in sua imaginatione ad assentiendum actibus ex quibus sequitur pollutio. Et secundum hoc Philosophus dicit in I. Ethic. (cap. ult. a med.) quod *in quantum paulatim pertranscunt quidam motus a vigilantibus ad dormientes, meliora sunt phantasmata studiosorum quam quorumlibet*: & Augustinus dicit XII. super Gen. ad lit. (cap. xv. ad fin.) quod *propter bonam animæ affectionem quedam ejus merita etiam in somnis clarent*. Et sic patet quod nocturna pollutio habet rationem culpæ ex parte suæ causæ. (1) Quandoque tamen contingit quod ex præcedenti cogitatione carnalium actuum, etiam speculativa, vel si sit cum horrore, sequitur in somnis pollutio: & tunc non habet rationem culpæ nec in se, nec in sua causa.

Tertia vero causa est spiritualis extrinseca, puta cum ex operatione dæmonis commoventur phantasmata dormientis in ordine ad talem effectum. Et hoc quidem quandoque est cum peccato præcedenti, scilicet negligentia præparandi se contra dæmonis illusiones: unde & in sero cantatur.

*Hoslemque nostrum comprime,
Ne polluantur corpora.*

Quandoque vero est absque omni culpa hominis ex sola nequitia dæmonis; sicut in Collationibus Patrum (collat. xxii. cap. vi.) legitur de quodam, qui semper in diebus fistis pollutionem nocturnam patiebatur, hoc diabolo procurante, ut impediretur a sacra communione (2). Sic igitur patet quod nocturna pollutio nunquam est peccatum, sed quandoque est sequela peccati præcedentis.

Ad primum ergo dicendum, quod Salomon non meruit in dormiendo sapientiam a

Deo; sed fuit signum præcedentis desiderii propter quod dicitur talis petitio Deo placuisse, ut Augustinus dicit XII. super Gen. ad lit. (cap. xxv. in fin.) (3).

Ad secundum dicendum, quod secundum quod vires sensitivæ interiores magis vel minus opprimuntur a somno propter vaporis turbulentiam, vel puritatem, secundum hoc usus rationis magis vel minus impeditur in dormiendo. Semper tamen quantum ad aliquid impeditur, ut non possit omnino liberum iudicium habere, ut in prima parte dictum est (quæst. lxxxiv. art. 8.) Et ideo non imputatur ei ad culpam quod tunc agit.

Ad tertium dicendum, quod apprehensio rationis non ita impeditur in somno, sicut ejus iudicium, quod perficitur per conversionem ad sensibilia, quæ sunt prima principia cogitationis humanæ. Et ideo nihil prohibet hominem secundum rationem apprehendere aliquid de novo in dormiendo vel ex ipsis reliquiis præcedentium cogitationum, & phantasmatis oblati, vel etiam ex revelatione divina, aut immissione Angeli boni, vel mali.

A P P E N D I X.

EX art. habes primo: quomodo per rationem & ostendas, & in sensu recto intelligas, merito insinuatam esse a scripturis, Augu. Gregor. & Isidoro: quod pollutio nocturna non est peccatum. A D. August. quidem: ut *in arg. cont.* A D. Gregorio autem ut diffuse legitur *in Decretis dist. 6. c. 1. & 2.* a scripturis vero per hoc: quod dicitur Judith 13. *Dominus sine pollutione peccati revocavit me gaudentem in victoria sua.* Ac si, hoc modo loquendi, subindictur; quod aliqua pollutio reperitur, quæ, quamvis pollutio sit, non est tamen pollutio peccati, idest quæ sit peccatum. Hujusmodi autem maxime est pollutio nocturna.

Nam

sic e contrario ut exhorreat: Quam somnolente porro in quibusdam impressis (ut in Editione Parisiensis) cum aliqua affectione vel concupiscentia vel honoris.

(1) Per oppositum ad somnia studiosorum idest eorum qui virtute præditi ejus actibus exercendis toto studio diligenter incumbunt, & ad somnia bene dispositorum quoad internas animorum affectiones de quibus mox; quia etiam ex parte causæ sunt meritoria ejusmodi somnia dici possunt.

(2) Quod cum intelligissent Seniores, eum nihilo-

minus commuicare jusserunt, & sic cessavit illusio diabolica: ut ex professo referetur 3. part. qu. 80. art. 7.

(3) Sic tamen ibi Augustinus paullo expressiore sensu: *Etiam dormiens Salomon sapientiam præposuit omnibus rebus, eamque ceteris neglectis est præcarus a Domino, & sicut Scriptura testatur, placuit hoc coram Domino, nec distulit retributionem bonam pro desiderio bono* ut cap. 15. videre est in fine & ac ex l. 3. Reg. c. 3. colligitur: Sed ea de re jam dictum est 1. 2. quæst. 113. art. 1. ad 2.

Nam hanc animus nesciens potius intelligitur tunc pati, quam agere: ut colligitur ex dif. prædicta c. 1. & ex text. & ex glof. Ab Ifidoro item insinuatur idipsum dift. ead. cap. *Non est peccatum, quando nolentes imaginibus nocturnis illudimur.* Hæc ille. Vide Sanct. Doctorem in 3. qu. 80. ar. 7. *Secundo vides: quomodo &c.*

ARTICULUS VI. 747

Utrum stuprum debeat poni una species luxuria.

*Sup. art. 1. cor. & IV. dist. xli. art. 4.
& 2. cor. & mal. quæst. xv.
art. 3. cor.*

AD sextum sic proceditur. Videtur quod stuprum non debeat poni una species luxuriz. Stuprum enim importat illicitam virginum deflorationem, ut habetur in Decretis xxxvi. (1) quæst. 1. (in appendice Grat. ad c. *Lex illa*.) Sed hoc potest esse soluti cum soluta; quod pertinet ad fornicationem. Ergo stuprum non debet poni species luxuriz a fornicatione distincta.

2. Præterea. Ambrosius dicit in Lib. de Patriarchis (seu Lib. I. de Abraham cap. xv. inter princ. & med.) *Nemo sibi blandiatur de legibus hominum: omne stuprum adulterium est.* Sed specierum ex opposito diversarum una non continetur sub alia. Cui ergo adulterium ponatur species luxuriz, videtur quod stuprum species luxuriz poni non debeat.

3. Præterea. Inferre alicui injuriam videtur magis ad injustitiam quam ad luxuriam

pertinere. Sed ille qui stuprum committit injuriam facit alteri, scilicet patri puellæ quam corrumpit, qui potest ad animum suum injuriam revocare, & agere actione injuriarum contra stupratorem. Ergo stuprum non debet poni species luxuriz.

Sed contra est quod stuprum proprie consistit in actu venereo quo virgo defloratur. Cum igitur luxuria proprie sit circa venerea videtur quod stuprum sit species luxuriz.

Respondeo dicendum, quod ubi circa materiam alicujus vitii occurrit aliqua specialis deformitas, ibi debet poni determinata species illius vitii. Luxuria autem est peccatum circa venerea existens, ut supra dictum est (quæst. præc. art. 1. & 4.) In virgine autem sub custodia patris existente quædam deformitas specialis occurrit, si corrumpatur: tum ex parte puellæ, quæ ex hoc quod violatur nulla pactione conjugali præcedente, & impeditur a legitimo matrimonio (2) consequendo, & ponitur in via meretricandi, a quo retrahebatur, ne signaculum virginittatis amitteret: tum etiam ex parte patris qui de ejus custodia sollicitudinem gerit, secundum illud Eccli. xlii. *Super filiam luxuriosam confirma custodiam, ne quando faciat te in opprobrium venire inimicis.* Et ideo manifestum est quod stuprum, quod importat illicitam virginum deflorationem sub cura parentum existentium, est determinata luxuriz species.

Ad primum ergo dicendum, quod quamvis virgo sit soluta a vinculo matrimonii, non tamen est soluta a patris potestate. Habet etiam speciale impedimentum fornicarii concubitus virginittatis signum (3) quod non debet nisi per matrimonium auferri. Unde

E 2 stuprum

(1) Supple *Causa* in appendice tantum sive additamento Gratiani, post caput *Lex illa* ex Gelasio Papa prænotatum: Sic enim ibi Gratianus explicans quid sint singule supradictæ species luxuriz: *Stuprum proprie virginum est illicita defloratio &c.* ut iam notatum prius: Quod autem subjungitur ex Ambrosio libro de Patriarchis, ut in Decretis causa 32. qu. 4. cap. *Nemo*, perinde est ac lib. 1. de Abraham cap. 4. ut moderna Exemplaria notant. *De Patriarchis* porro appellatur; quia post libros de Abraham duos consequitur alius de Isaac, & rursus duo de Jacob, ac alius de Joseph: adeoque videtur tota illa series posse de Patriarchis uno tractu inscribi.

(2) Non cum præcedentibus conjungedo sed cum subsequenter; idest ex hoc quod violatur, duo incurrit damna; tum quia impeditur a legitimo matrimonio consequendo, tum quia exponitur meretrican-

di periculo a quo eam antea pudor ac timor amittendæ virginittatis avertebat.

(3) Vel transposita constructione: *Habet etiam signum virginittatis quod est speciale impedimentum fornicarii concubitus*; utpote cum hic ad corruptas dumtaxat mulieres vel meretrices pertineat, ex Glof. sa mox adjuncta, pro qua Lombardus *meretrices vel conjugatas* ponit, nempe quæ prius conjugatæ fuerunt, alioqui adulterium esset, saltem ex parte mulieris quæ actu esset conjugata. Explicatio autem Ambrosii quæ subjungitur ad secundum, non sic accipi debet quasi omne peccatum luxuriz *adulterium* ab Ambrosio appelletur, sed quia cum per stuprum intelligatur communiter omne peccatum luxuriz, commune autem nomen possit singulis inferioribus per appropriationem applicari, non immerito Ambrosius pro illo actu usurpavit quo conjugatus alienam poluit &c.

stuprum non est fornicatio simplex, sed fornicatio est concubitus qui fit cum meretricibus, idest mulieribus jam corruptis, ut patet per Glossam (interl.) II. ad Corinth. XII. super illud, *Qui non operunt penitentiam super immudicia, & fornicatione &c.*

Ad secundum dicendum, quod Ambrosius ibi aliter accipit stuprum, prout scilicet communiter accipitur pro omni peccato luxurie. Unde stuprum ibi nominat concubitum viri conjugati cum quacumque alia muliere præter uxorem: quod patet ex hoc quod subdit; *Nec viro licet quod mulieri non licet.* Et hoc modo etiam accipitur Numer. v. 13. ubi dicitur. *Si laeset adulterium, & testibus argui non potest, quia non est inventa in stupro &c.*

Ad tertium dicendum, quod nihil prohibet unum peccatum ex adjunctione alterius deformius fieri. Fit autem deformius peccatum luxurie ex peccato injustitiæ: quia videtur concupiscentia esse inordinatior, quæ a delectabili non abstinere, ut injuriam vitet. Habet autem duplicem injuriam annexam. Unam quidem ex parte virginis, quam etsi non vi corrumpat, tamen eam seducit; & sic tenetur ei satisfacere. Unde dicitur Exod. xxii. 16. *Si seduxerit quis virginem nondum desponsatam domieritque cum ea, dotabit eam, & habebit uxorem.* Si autem pater virginis dare noluerit, reddet pecuniam juxta modum dotis quam virgines accipere consueverunt. Aliam vero injuriam facit patri puellæ: unde & ei secundum legem tenetur ad poenam. Dicitur enim Deuter. xxii. 28. *Si invenerit vir puellam virginem que non habet sponsum, & apprehendens concubuerit cum illa, & res ad judicium venerit, dabis qui dormivit cum ea, patri puella quinquaginta siclos argenti, & habebit eam uxorem: & quia humiliavit illam non poteris dimittere eam cunctis diebus vite sue; & hoc ideo ne videatur ludibrium fecisse, ut Augustinus dicit (in Lib. Qq. in Deut. quæst. xxxiv.)*

A P P E N D I X.

EX art. habes primo: quomodo per rationem ostendas, merito insinuatam fuisse a scripturis, & Gelasio; quod stuprum est

determinata species luxurie. A Papa Gelasio quidem; ut in *Decretis*, 36. quæst. 1. cap. *Lex illa*. A scripturis vero per hoc, quod deflorationem virginis factam vocant stuprum Gen. 34. *Savientes ob stuprum sororis sue, que erat virgo.* Ac si scriptura per hoc, quod & deflorationem virginum vocat stuprum, & hoc ipsum secernit ab aliis speciebus luxurie (ut patet in *art. 1. append.*) dicat scholastice loquens: stuprum proprie dictum debet poni determinata species luxurie. *Secundo* vides: quomodo &c.

A R T I C U L U S VII. 748

Utrum raptus sit species luxurie distincta a stupro.

Sup. art. 1. cor. & IV. dist. xli. art. 4. quæst. cor. fin. & quæst. 2. cor. & ad 6. & mal. quæst. xv. art. 3. cor.

AD septimum sic proceditur. Videtur quod raptus non sit species luxurie distincta a stupro. Dicit enim Isidorus in Lib. V. *Etymol.* (cap. xxvi. ante med.) quod *stuprum idest raptus, proprie est illicitus coitus a corrumpendo dictus: unde & qui raptus positus, stupro fruatur.* Ergo videtur quod raptus non debeat poni species luxurie a stupro distincta.

2. Præterea. Raptus videtur quamdam violentiam importare: dicitur enim in *Decretis* xxxvi. (1) quæst. 1. (in *append. Grat. ad cap. Lex illa*) quod *raptus committitur, cum puella violenter a domo patris abducitur, ut corrupta in uxorem habeatur.* Sed hoc quod violentia alicui inferatur, per accidens se habet ad luxuriam, quæ per se respicit delectationem concubitus. Ergo videtur quod raptus non debeat poni determinata species luxurie.

3. Præterea. Peccatum luxurie per matrimonium cohibetur: dicitur enim I. ad Corinth. vii. 2. *Propter fornicationem unusquisque suam uxorem habeat.* Sed raptus impedit matrimonium sequens: dicitur enim in *Concilio Meldensi* (2) (habet cap. *Placuit* xxxvi. quæst. xx.) *Placuit ut hi qui rapiunt feminas, vel furantur, vel seducunt, eas nullatenus*

(1) *Supple causa* ut supra, non in Canone ipso sed in additamento vel appendice Gratiani post caput prænotatum *Lex illa*: Præmittitur etiam ibi cap. *Raptus* quod argumento 1. ex Isidoro notatum est, & ex eodem refertur.

(2) Ex quo etiam in *Decretis* refertur *Causa* 36.

ut supra qu. 2. cap. *Placuit*, etsi non occurrere in aliquo Meldensi fati appendix insinuat, sicut res ipsa non occurrit: Ex *Concilio Aquisgranensi* can. 3. refert Ivo part. 8. cap. 171. sed nec in ullo *Concilio Aquisgranensi* tale aliquod modo extat: Habetur autem lib. 7. *Capitularium Carolinorum* cap. 395.

latenus habeant uxores, quamvis eas postmodum nuptialiter cum consensu parentum suorum susceperint. Ergo raptus non est determinata species luxuriæ.

4. Præterea. Aliquis potest cognoscere suam sponsam absque peccato luxuriæ. Sed raptus potest committi, si aliquis violenter sponsam suam auferat de domo parentum, & eam carnaliter cognoscat. Ergo raptus non debet poni determinata species luxuriæ.

Sed contra est quod *raptus est illicitus coitus* ut Isidorus dicit (Lib. V. Etym. cap. xxvi. ante med.) Sed hoc pertinet ad peccatum luxuriæ. Ergo raptus est species luxuriæ.

Respondeo dicendum, quod raptus, prout nunc de eo loquimur, (1) est species luxuriæ: & quandoque quidem in idem concurrat cum stupro; quandoque autem invenitur raptus sine stupro; quandoque vero stuprum sine rapto.

Concurrunt quidem in idem, quando aliquis violentiam infert ad virginem illicite deflorandam. Quæ quidem violentia quandoque infertur tam ipsi virgini, quam patri quandoque autem infertur patri, sed non virgini, puta cum ipsa consentit ut per violentiam de domo patris abstrahatur. Differt etiam violentia, & raptus alio modo: quia quandoque puella violenter abducitur a domo parentum, & violenter corrumpitur; quandoque autem etsi violenter abducatur, non tamen violenter corrumpitur, sed de voluntate virginis, sive corrupatur fornicario concubitu, sive matrimoniali: qualitercumque enim violentia adsit, salvatur ratio raptus. Invenitur autem raptus sine stupro; puta si aliquis rapiat viduam vel puellam corruptam. Unde Symmachus Papa dicit (in ep. v. ad Cæsarium cap. iv. Tom. IV. Conc. & hab. cap. *Raptores* xxxvi. quæst. xx.) *Raptiores viduarum, vel virginum ob immanisa-*

tem facinoris sansi detestamur (2) Stuprum vero sine rapto invenitur, quando aliquis absque violentiæ illatione virginem illicite deflorat.

Ad primum ergo dicendum, quod quia raptus plerumque cum stupro in idem concurrat, ideo quandoque unum pro alio ponitur.

Ad secundum dicendum, quod illatio violentiæ videtur procedere ex magnitudine concupiscentiæ, ex qua aliquis non refugit (*) periculo se injicere violentiæ inferendæ.

Ad tertium dicendum, quod aliter est dicendum, de rapto puellarum quæ sunt aliis desponsatæ, & aliter de rapto illarum quæ non sunt aliis desponsatæ. Illæ enim quæ sunt aliis desponsatæ, restituendæ sunt suis sponsis, qui in eas ex ipsa desponsatione jus habent; illæ autem quæ non sunt aliis desponsatæ; primo restituendæ sunt patris potestati; & tunc de voluntate parentum licite possunt eas in uxores accipere (3) Si autem aliter fiat, illicite matrimonium contrahitur: tenetur enim qui quamcumque rem rapit, ad ejus restitutionem. Nec tamen raptus dirimit matrimonium jam contractum, et si impediatur contrahendum. Quod autem dicitur in prædicto Concilio, dictum est in detestationem illius criminis, & est abrogatum. Unde Hieronymus contrarium dicit. *Tria* inquit, *conjugia legitima in Scripturis leguntur. Primum est, virgo casta in virginitate viro data legitime. Secundum est, virgo in civitate deprehensa a viro, & illi per vim copulata, si voluerit pater ejus, dosabit eam iste vir, quantum judicaverit pater, & dabit pretium pudicitie ejus. Tertium autem est, quando auferitur ei, & traditur alteri de voluntate patris.* Vel potest intelligi de illis quæ sunt aliis desponsatæ, & maxime per verba de præfenti.

Ad

(1) Nimirum quia *raptus* passivo sensu longe aliter accipitur quo quis rapitur quodammodo extra se ad contemplationem divinorum, ut qu. 179. ex professo dicitur: Quin & activo sensu significare aliud potest ad speciem furti pertinens quo quis in illicitum usum rem alienam rapit: Sed hoc *rapius* solet communiori usu appellari.

(2) Quibus & adjungitur immediate quasi per appendicem, *illos vehementius persequendo qui sacras virgines vel volentes vel invitas matrimonio sociare sensaverint*: Sed expressius infra occasione luxuriosi sacrilegii ad quod potissime pertinet art. 10. referretur.

(*) Ita Theologi, Nicolaus, & edit. Patav. Mss. pericula, se injicere. Edit. Rom. periculose immit-

tere. Theologi tamen legendum conjiciunt; periculo se injicere violentiam inferendo.

(3) Supple raptores earumdem, quos ea conditione raptas habere in uxores, parentum nutu vel consensu subinde accedente, insinuat in Decretis ut sup. cap. *Si autem* ex can. 64. Concilii Meldensis; & ibidem cap. *Tria* sub nomine Hieronymi referretur quod ex illo subjungit S. Thomas, & ex eodem Ivo refert part. 8. cap. 30. Quamvis in Hieronymo non occurrit, ut *Causa* 27. qu. 2. cap. *additur aliud* ex professo Appendix notat. Appendix autem Gelasii que in solutione quarti subjungitur, utroque illo loco *Causa* 27. & *Causa* 26. referretur sub eodem cap. vel titulo *Lex illa* &c.

Ad quartum dicendum, quod sponsus ex ipsa desponsatione habet aliquod jus in sua sponsa: & ideo quamvis peccet violentiam inferendo, excusatur tamen a crimine raptus. Unde Gelasius Papa dicit (hab. cap. *Lex*, xxxvi. quæst. 1.) *Lex illa præteritorum Principum ibi raptum dixit esse commissum, ubi puella, de cujus ante nuptiis nihil actum fuerat, videbatur abducta.*

A P P E N D I X.

EX art. habes primo: quomodo per rationem ostendas, merito insinuatam fuisse a scripturis, & Gelasio; quod raptus est species luxuriæ distincta a stupro. A Gelasio quidem, ut in *Decr.* 36. qu. 1. c. *Lex illa*. A scripturis vero per hoc; quod 1. *Corin.* 5. 6. distinctum ab aliis speciebus luxuriæ (inter quas subintelligitur stuprum, ex *Gen.* 34.) nominatur raptus, sub vocabulo tamen *vapacium*, quod in proposito nihil obest. Ac si ex isto suo textu, atque contextu scriptura, cholaſtice loquendo, dicat: Ideo raptum distincte nomino, ut exinde cognoscere faciam quod raptus est species luxuriæ distincta ab aliis, & consequenter a stupro. *Secundo* videt: quomodo &c.

A R T I C U L U S VIII. 749

Utrum adulterium sit determinata species luxuriæ ab aliis distincta.

IV. dist. xli. art. 4. quæst. 2. cor. & mal. quæst. xv. art. 3. corp.

AD octavum sic proceditur. Videtur quod adulterium non sit determinata species luxuriæ ab aliis distincta. Dicitur enim adulterium ex eo quod aliquis ad alteram ac-

cedit præter suam, sicut dicit quidam Glossa super Exodum (ord. sup. illud cap. xx. *Non moehaberis*: & est Aug. in Lib. Qq. sup. Exod. quæst. lxxi. a med.) Sed alia mulier præter suam potest esse diversarum conditionum, scilicet vel virgo, vel in potestate patris existens, vel meretrix, vel cuiuscumque alterius conditionis. Ergo videtur quod adulterium non sit species luxuriæ ab aliis distincta.

2. Præterea. Hieronymus dicit (Lib. I. cont. Jovin. prope fin: & hab. cap. *Origo* xxxii. quæst. iv.) (1) *Nihil interest, et qua causa quis insanat: unde Sirtus Pythagoricus in sermonibus: Adulter, inquit, est amator ardentior in suam uxorem, & pari ratione in quamlibet aliam mulierem. Sed in omni luxuria est amor ardentior debito. Ergo adulterium invenitur in omni luxuria. Non ergo debet poni luxuriæ species.*

3. Præterea. Ubi est eadem ratio deformitatis, ibi non videtur esse alia species peccati. Sed in stupro, & adulterio videtur esse eadem ratio deformitatis, quia utrobique violatur mulier alienæ potestati subiecta. Ergo adulterium non est determinata species luxuriæ ab aliis distincta.

Sed contra est quod Leo Papa (2) dicit (id hab. Aug. Lib. de bono conjug. cap. iv. Vide append. Grat. ad cap. *Illa autem*, xxxii. quæst. v.) quod *adulterium committitur, cum propria libidinis instinctu, vel alieno consensu cum altero, vel altera contra pactum conjugale concumbitur.* Sed hoc importat specialem deformitatem luxuriæ. Ergo adulterium est determinata species luxuriæ.

Respondeo dicendum, quod adulterium, sicut ipsum nomen sonat, est accessus ad alienum torum. In quo quidem dupliciter contra castitatem, & humanæ generationis bonum aliquis delinquit. Primo quidem in quantum accedit ad mulierem non sibi matri-

(1) Ex quo refertur in Decretis *Causa* 31. qu. 2. cap. *Origo* verbis elegantius immutatis; ut & in Hieronymi originali textu vel potius in textu ipso unde sumpsit: *Adulter est in suam uxorem amator ardentior.* Et licet ibi *Pythagoricus* non exprimat, intelligi nihilominus debet.

(2) Sive potius Augustinus lib. de bono conjugali cap. 4. cum nihil tale in Leone occurrat: Sed cum vetus Decreti editio additamenta Gratiani a capitibus canonicis non distingueret, additamentum autem Gratiani hoc sic Augustinum citantis in appendice capitulis *Illa autem famula* quod ex Leone Papa sine indice speciali eadem editio antiqua prænotabat (ut in gothica quoque videre est) hinc S. Thomas ut ex Leone Papa id notavit: Quod quia præcedentes Edi-

tiones non adverterant, nihil omnino in margine notarunt, quia nec in Leone invenerant, apud quem tamen caput *Illa autem* cui hanc appendicem Gratianus addidit, invenitur in epistola 85. vel secundum alias editiones 87. quam Episcopus Africanus inscripsit Leo, ca. 5. ut in moderna Decretorum Editione reponitur. Quod item ex cap. *Lex illa* in Decretis *Causa* 36. qu. 1. Editiones aliæ ad marginem indicant, ut ex ipso nomine adulterium sit *accessus ad alienum torum* appendix tantum Gratiani est ad illud caput ex Gelasio prænotatum, ut jam plenius art. 1. adnotuimus ad calcem: Sed qui vetera tantum Exemplaria legunt, sic falluntur, & hinc alios fallunt parum cautos.

trimonio copulatam; quod requiritur ad bonum prolis propriæ educandæ. Alio modo quia accedit ad mulierem alteri per matrimonium copulatam: & sic impedit bonum prolis alienæ. Eadem ratio est de muliere conjugata quæ per adulterium corrumpitur. Unde dicitur Eccli. xxiii. 32. *Omnis mulier relinquens virum suum . . . peccabit. Primo enim in lege Altissimi incredibilis fuit, in qua scilicet præcipitur, Non mæchaberis: in virum suum delinquit, in quo facit contra certitudinem prolis ejus: Tertio in adulterio fornicata est, & ex alio viro filios statuit sibi. Sed primum est commune in omnibus peccatis mortalibus; alia vero duo specialiter pertinent ad deformitatem adulterii. Unde manifestum est quod adulterium est determinata species luxuriæ, utpote specialem deformitatem habens circa actus venereos.*

Ad primum ergo dicendum, quod si ille qui habet uxorem, ad aliam accedat, peccatum ejus potest denominari vel ex parte sua; & sic semper est adulterium, quia contra fidem matrimonii agit: vel ex parte mulieris ad quam accedit; & sic quandoque est adulterium, puta cum conjugatus accedit ad uxorem alterius: quandoque autem habet rationem stupri, vel alicujus alterius, secundum diversas conditiones mulierum ad quas accedit. Dicitur est autem supra (art. 1. h. quæst.) quod species luxuriæ accipiuntur secundum diversas mulierum conditiones.

Ad secundum dicendum, quod matrimonium specialiter est ordinatum ab bonum humanæ prolis, sicut dicitur est (art. 2. h. quæst.) Adulterium autem specialiter matrimonio contrariatur, inquantum violat matrimonii fidem, quam quis conjugati debet. Et quia ille qui est ardentior amator uxoris, facit contra bonum matrimonii, inhoneste eo utens, licet fidem non violat, ideo aliquo modo potest adulter nominari, & magis ille qui est ardentior amator alterius mulieris.

Ad tertium dicendum, quod uxor est in potestate viri, sicut ei matrimonio copulata; puella autem est sub potestate patris, sicut per eum matrimonio copulanda. Et ideo alio modo

contra bonum matrimonii est peccatum adulterii, alio modo peccatum stupri: & propter hoc ponuntur diversæ luxuriæ species. De aliis autem ad adulterium pertinentibus dicitur in tertia parte (quam non absolvit: vid. IV. dist. xli.) cum de matrimonio tractabitur.

A P P E N D I X.

EX art. habes primo: quomodo per rationem ostendas, merito insinuatam fuisse a scripturis, & Leone, quod adulterium est species luxuriæ ab aliis distincta. A Papa Leone quidem, ut in *argum. contr.* A scripturis vero per hoc, quod distinctim nominant, & per hoc fecernunt adulterium ab aliis speciebus luxuriæ: ut patet in *art. x. append.* quasi ergo ex hoc ipso scholastici aperte dicunt: Adulterium est determinata species luxuriæ, ab aliisque distincta. Secundo vides: quomodo &c.

A R T I C U L U S IX. 750

Utrum incestus sit determinata species luxuriæ.

Sup. art. x. corp. & IV. dist. xli. art. 4. quæst. x. & 2. corp. & mal. quæst. xv. art. 3. corp.

AD nonum sic proceditur. Videtur quod incestus non sit species determinata luxuriæ. Incestus enim dicitur per privationem castitatis (1). Sed castitati universaliter opponitur luxuria. Ergo videtur quod incestus non sit species luxuriæ, sed sit universaliter ipsa luxuria.

2. Præterea. In Decretis dicitur xxxvi. quæst. 1. (in append. Grat. ad cap. *Lex illa*) quod *incestus est consanguinearum, vel affinium abusus*. Sed affinitas differt a consanguinitate. Ergo incestus non est una species luxuriæ, sed plures.

3. Præterea. Illud quod de se non importat aliquam deformitatem, non constituit aliquam determinatam speciem vitii. Sed acc-

(1) Quasi non castus vel incestus ex Isidoro lib. 7. etymologiarum vel originum tit. *de criminibus in lege constitutis*; ut & in Syntagmate Juris lib. 9. cap. 11. §. 2. a Nonnio refertur explicatum: Esti alia ibi subnectitur explicatio quod incestus dicatur, ut non iusta veneris iniuriatus, quia castus idem est ac

cingulum veneris quod a maritis tantum solvi debebat cum ad sponsas in legitimo toro accederent. Quod autem ex Decretis 36. (scilicet *Causa*) qu. 1. subjungitur ac ex cap. *Lex illa* in aliis Editionibus ad marginem notatur, est iterum adiutamentum Gratiani.

accedere ad consanguineas, vel affines, non est secundum se deforme; alias nullo tempore licuisset. Ergo incestus non est determinata species luxuriæ.

Sed contra est quod species luxuriæ distinguuntur secundum conditiones mulierum quibus aliqui abutuntur. Sed in incestu importatur specialis conditio mulierum, quia est abusus consanguinearum, vel affinium, ut dictum est (in arg. 2. & art. 1. hu. quæst.) Ergo incestus est determinata species luxuriæ.

Respondeo dicendum, quod, sicut dictum est (art. x. & 6. hu. quæst.) ibi necesse est inveniri determinatam speciem luxuriæ, ubi invenitur aliquid repugnans usui debito venereorum. In usu autem consanguinearum, vel affinium invenitur aliquid incongruum commixtioni venereæ triplici ratione. Primo quidem quia naturaliter homo debet quamdam honorificentiam parentibus, & per consequens aliis consanguineis, qui ex eisdem parentibus de propinquo originem trahunt; intantum quod apud antiquos, ut Maximus Valerius refert (Lib. II. cap. 1. n. 7. (1) non erat fas filium simul cum patre balneari, ne scilicet se invicem nudos conspicerent. Manifestum est autem secundum prædicta (quæst. cxlii. art. 4. & quæst. clx. art. 4.) quod in actibus venereis maxime consistit quedam turpitudine honorificentiarum contraria: unde de his homines verecundantur. Et ideo incongruum est quod talis commixtio venerea fiat talium personarum ad invicem. Et hæc causa videtur exprimi Levit. xviii. 7. ubi dicitur: *Mater tua est: non revelabis turpitudinem ejus.* Et idem postea dicitur in aliis. Secunda ratio est, quia personas sanguine conjunctas necesse est ad invicem simul conversari. Unde si homines non arcerentur a commixtione venerea, ni-

mia opportunitas daretur hominibus venereæ commixtionis; & sic animi hominum nimis emollescerent per luxuriam. Et ideo in veteri lege illæ personæ specialiter videntur prohibita esse quas necesse est simul commorari. Tertia ratio est, quia per hoc impediretur multiplicatio amicorum. Dum enim homo uxorem extraneam accipit, junguntur sibi quadam speciali amicitia omnes consanguinei uxoris, ac si essent consanguinei sui. Unde Augustinus dicit XV. de civitate Dei (cap. xvi. cir. princ.) *Habita est ratio rebusissima caritatis, ut homines, quibus esset utilis, atque honesta concordia, diversarum vicissitudinum vinculis necerentur, nec unus in una multas haberet, sed singule spargerentur in singulos.* Addit autem Aristoteles quartam rationem in II. Polit. (cap. xx. cir. med.) quia cum naturaliter homo consanguineam diligat, si adderetur amor, qui est ex commixtione venerea, fieret nimis ardor amoris, & maximum libidinis incitativum; quod castitati repugnat. Unde manifestum est quod incestus est determinata luxuriæ species.

Ad primum ergo dicendum, quod abusus conjunctarum personarum maxime judicaret corruptelam castitatis, tum propter opportunitatem, tum etiam propter nimium ardorem amoris, ut dictum est § in corp. art.) Et ideo antonomastice abusus talium personarum vocatur *incestus* (2).

Ad secundum dicendum, quod persona affinis jungitur alicui propter personam consanguinitate conjunctam: & ideo quia unum est propter alterum, ejusdem rationis inconvenientiam facit consanguinitas, & affinitas.

Ad tertium dicendum, quod in commixtione personarum conjunctarum aliquid est quod est secundum se indecens, & repugnans

na-

(1) Id haberi lib. 2. tit. 1. cap. 9. quod est de honestate lavandi cum necessariis: prius indicabatur ad marginem: In Valerio tamen meo id habetur eodem libro tit. 1. cap. 1. quod inscribitur de matrimoniarum visis & necessitudinum officiis §. 7. ubi ait: *Inter conjuges verecundia quid? Inter ceteras necessitudines nonne apparet consentanea? Nam ut minimo judicio maximam vim ejus significem, aliquando nec pater cum filio pubere, nec socer cum genero lavabatur: Manifestum est igitur sanctorum religionis affinitati & sanguini quantum ipsis diis immortalibus tributum, quia inter ipsa tam sancta vincula non magis quam in aliquo sacro loco nudare se fas esse videbatur: Non ut Exemplaria quadam contradicen-*

te sensu notus: Alioqui dicendum esset non minus nefas.

(2) Nempe, quia *incestus* alioqui generaliter significat quemlibet concubitum illegitimum & illicitum juxta notationem in calce istius argumenti positam quod *incestus* dicitur quidquid alienum est a mariti conjunctione, ad quem unice pertinebat ut cæsum vel cingulum solveret castitatis: Et sic etiam Glossa notat ad Rubricam de incestis nuptiis in Cod. ut & Paulus Jurisconsultus in ff. (Digestis) leg. *Sororis promepsem* 39. de ritu nuptiarum sic expresse respondet, ac ex illo in Syntagmate Juris lib. 9. c. 21. refertur, ubi supra.

naturali rationi ; sicut quod commixtio fiat inter parentes , & filios, quorum est per se, & immediata cognatio : nam filii naturaliter honorem debent parentibus . Unde Philosophus dicit in IX. de animal, (cap. xlvii.) quod quidam equus , quia deceptus fuit ut matri commisceretur , seipsum præcipitavit quasi præ horrore , eo quod etiam animalibus aliquibus inest naturalis reverentia ad parentes . Aliæ vero personæ quæ non conjunguntur secundum seipsas , sed per ordinem ad parentes , non habent ita ex seipsis indecentiam ; sed variatur circa hoc decencia , vel indecentia secundum consuetudinem , & legem humanam , vel divinam : quia , ut dictum est (art. 2. hu. quæst.) usus vetererum , qui ordinatur ad bonum commune , subjacet legi . Et ideo , sicut Augustinus dicit in XV. de civitate Dei (cap. xvi. cir. princ.) *commixtio sororum , & fratrum quanto fuit antiquior , compellente necessitate , tanto postea facta est damnabilior , religione prohibente .*

A P P E N D I X.

EX art. habes primo : quomodo per rationem ostendas : merito fuisse a scripturis , & *Gelasio* insinuatum : quod incestus est determinata species luxuriæ . A *Gelasio* Papa quidem : ut in *Decr. 36. qu. 1. ca. Lex illa* . A Scripturis vero per hoc , quod incestum distinctum ponunt ab aliis speciebus luxuriæ : ut patet consideranti dicta Scripturarum supra *art. 1. append.* Ac si aperte ex hoc scholasticis inhærendum dicant : quod incestus est luxuriæ species determinata , idest ab aliis distincta . *Secundo* vides : quomodo &c.

A R T I C U L U S X. 751

Utrum sacrilegium possit esse species luxuriæ .

Sup. art. 1. ad 3. & IV. dist. xl. quæst. 1. art. 4. quæst. 2. ad 7.

AD decimum sic proceditur . Videtur quod sacrilegium non possit esse species luxuriæ . *Summ. S.Th. Tom. IX.*

riæ . Eadem enim species non invenitur sub diversis generibus non subalternatim positis . Sed sacrilegium est species irreligiositatis , ut supra dictum est (quæst. xcix. art. 1.) Ergo sacrilegium non potest poni species luxuriæ .

2. Præterea . In *Decret. xxxvi. quæst. 1.* (1) sacrilegium non ponitur inter alia quæ ponuntur species luxuriæ . Ergo videtur quod non sit luxuriæ species .

3. Præterea . Sicut per luxuriam contingit aliquid fieri contra aliquam rem sacram , ita etiam per alia vitiorum genera . Sed sacrilegium non ponitur species gulæ , aut alterius alicujus hujusmodi vitii . Ergo etiam non debet poni species luxuriæ .

Sed contra est quod *Augustinus* dicit XV. de civ. Dei (cap. xvi. a med.) quod *si iniquum est aviditate possidendi transgredi limitem agrorum , quanto est iniquius libidine concumbendi subvertere limitem morum ?* Sed transgredi limitem agrorum in rebus sacris est peccatum sacrilegii . Ergo pari ratione subvertere limitem morum libidine concumbendi in rebus sacris facit sacrilegii vitium . Sed libido concumbendi pertinet ad luxuriam . Ergo sacrilegium est luxuriæ species .

Respondeo dicendum , quod , sicut supra dictum est (implic. quæst. xcix. art. 1. & art. 2. ad 2. & 1. 2. quæst. xviii. art. 7.) actus unius virtutis , vel vitii ordinatus ad finem alterius , assumit speciem illius ; sicut furtum quod propter adulterium committitur , transit in speciem adulterii . Manifestum est autem quod observatio castitatis , secundum quod ordinatur ad cultum Dei , fit actus religionis , ut patet in illis qui vovent , & servant virginitatem , ut patet per *Augustinum* in *Lib. de virginitate* (cap. viii.) Unde manifestum est quod etiam luxuria , secundum quod violat aliquid ad divinum cultum pertinens , pertinet ad speciem sacrilegii , & secundum hoc sacrilegium potest poni species luxuriæ (2) .

Ad primum ergo dicendum , quod luxuria , secundum quod ordinatur ad finem alterius vitii , efficitur illius vitii species . Et sic aliqua luxuriæ species potest etiam esse species

F

species

(1) Et hic iterum notant præcedentes Editiones ad marginem ut prius ex cap. *Lex illa* : Sed jam pluries notavimus additamentum esse *Gratiani* ad illud caput : Ubi sic tantum *Gelasius* Papa breviter & summatim : *Lex illa prætoriorum Principum ibi rap-*

rum commissum esse dixit , ubi puella de cujus ante nuptiis nihil actum fuerat , videatur abducta : sed hac occasione , Gratianus varias luxuriæ species jam antea relatas enumerat in quibus istam non recenset.

(2) Sic in *Decretis* *Causa 27. quæst. 1. cap. Impudi-*

species irreligiositatis, sicut cujusdam superioris generis.

Ad secundum dicendum, quod ibi enumerantur illa quæ sunt species luxuriæ secundum seipsa. Sacrilegium autem est species luxuriæ, secundum quod ordinatur ad alterius vitii finem; & potest concurrere cum diversis luxuriæ speciebus. Si enim aliquis abutatur persona conjuncta sibi secundum spiritualem cognationem, committit sacrilegium ad modum incestus. Si autem abutatur virginæ Deo sacrata, in quantum est sponsa Christi, est sacrilegium per modum adulterii. In quantum vero est sub spiritualis patris cura constituta, erit quoddam spirituale stuprum; & si violentia inferatur, erit spiritualis raptus; qui etiam secundum leges civiles gravius punitur quam alius raptus. Unde Justinianus Imperator dicit (Lib. Si quis, cap. de Episcop. & Clerici.) *Si quis non dicam rapere, sed attentare tantummodo matrimonii conjungendi causa sacratissimas virgines ausus fuerit, capitali pœna feriatur* (1).

Ad tertium dicendum, quod sacrilegium committitur in re sacrata. Res autem sacrata est vel personæ (*) sacrata, quæ concupiscitur ad concubitum; & sic pertinet ad luxuriam; vel quæ concupiscitur ad possidendum; & sic pertinet ad injustitiam. Potest etiam ad iram pertinere sacrilegium; puta si aliquis ex ira injuriam inferat personæ sacræ, vel si gulose cibum sacrum assumat, sacrilegium committit. Specialius tamen sacrilegium attribuitur luxuriæ, quæ opponitur castitati, ad cuius observantiam aliquæ personæ specialiter consecrantur.

A P P E N D I X.

EX art. habes primo: quomodo per rationem, ostendas, merito insinuatam fuisse a scripturis, & August. quod sacrilegium est species luxuriæ. A D. Augustino quidem ut extenditur cum discursu in arg. cont. A scripturis vero per hoc, quod injurias factas rebus Deo sacratis vocant sacrilegia, homines talium injuriarum, seu violationum auctores vocant sacrilegos. 2. *Macchab.* 4. in tribus locis. Ex his argumentare ad propositum articuli hujus, secundum quod fecit B. Th. super autoritatem B. Aug. in arg. cont. Secundo vides: quomodo &c.

A R T I C U L U S XI. 752

Utrum vitium contra naturam sit species luxuriæ.

IV. dist. 111. quest. 1. art. 4. quest. 2.

AD undecimum sic proceditur. Videtur quod vitium contra naturam non sit species luxuriæ. Quia in prædicta enumeratione specierum luxuriæ (art. 1. hu. quæst.) nulla fit mentio de vitio contra naturam. Ergo non est species luxuriæ.

2. Præterea. Luxuria opponitur virtuti; & ita sub malitia continetur. Sed vitium contra naturam non continetur sub malitia sed sub bestialitate, ut patet per Philosophum in VII. Ethic. (cap. v.) Ergo vitium contra naturam non est species luxuriæ.

3. Præterea. Luxuria consistit circa actus ad

pueritas ex Concilio Triburiensi cap. 6. Impudicas detestabilesque personas Monachorum ac Monacharum que abjecto proposito sanctitatis illicita & sacrilega contagione se miscuerunt, & in abruptum conscientie desperatione perducta de illicitis complexibus libero filios procreaverunt, a monasteriorum cursu ecclesiarumque conventibus eliminandas esse mandamus &c.

(1) Ut in Cod. leg. 9. tit. 13. videre est: Præter id quod ex ejus Novellis in Decretis refertur Causa 27. qu. 1. cap. Si quis, ubi veluti ex Novella 124. cap. 94. sic dicitur: *Si quis rapuerit vel sollicitaverit vel corrupserit ascetariam vel monacham vel aliam mulierem religiosam vitam vel habitum habentem, bona ipsius & eorum qui hujusmodi sceleris commutatione contaminati sunt, a loco religioso vendicentur in quo talis mulier habitabat; ipsi autem capitali periculo subjiciantur: Mulier autem ubique investigetur, ab eum suis rebus monasterio cautiore tradatur: Male porro vetera Decretorum exemplaria ex inciticia*

græcæ vocis *assisteriam* pro *ascetaria* obtruserant, que sic dicitur græcè *ἀσκητήρια* quasi spirituali exercitio vacans, quemadmodum *ascetæ* vel *ἀσκηταί* vocantur qui & spiritualem vitam seu monasticam professi sunt, ex verbo *ἀσκήω* quod significat *exercere*, ac per excellentiam quamdam ejusmodi exercitii tribuitur: Quod autem in sæculi legibus capitalis pœna est, per excommunicationem in prædictos ascetiarum sive monialium violatores latam ecclesiastici Canones exequantur & suppleat: Unde cap. *Virginibus prædicta causa & quæstione sic habetur ex Concilio Triburiensi vel etiam Chalcedonensi & ex capitularibus lib. 1. cap. 106. & codice canonum Gelasii cap. 20. Virginibus sacris quosdam temere sociare se cognovimus & post dicatum Deo propositum incesta fœdera sacrilegaque miscere: Quos protinus æquum est a sacra communione derudi, & nisi per publicam probatamque penitentiam omnino non recipi.*

(*) Ita passim. Cod. Alean. sacra.

ad generationem humanam ordinatos, ut patet ex supradictis (quæst. præc. art. 1.) Sed vitium contra naturam consistit circa actus ex quibus non potest generatio sequi. Ergo vitium contra naturam non est species luxuriz.

Sed contra est quod II. Cor. III. connumeratur aliis luxuriz speciebus, ubi dicitur: *Es non egerunt pœnitentiam super immunditia & fornicatione & impudicitia*: ubi dicit Glossa (interl.), „*Immunditia*, idest luxuria contra naturam.“

Respondet dicendum, quod, sicut supra dictum est (art. 6. & 9. hæc quæst.) ibi est determinata luxuriz species ubi specialis ratio deformitatis occurrit, quæ facit indecentem actum venereum. Quod quidem potest esse dupliciter. Uno quidem modo quia repugnat rationi rectæ; quod est commune in omni vitio luxuriz. Alio modo quia etiam super hoc repugnat ipsi ordini naturali venerei actus, qui convenit humanæ speciei, quod dicitur *vitium contra naturam*. Quod quidem potest pluribus modis contingere. Uno quidem modo, si absque omni concubitu causa delectationis venereæ pollutio procuretur; quod pertinet ad peccatum *immunditiæ*, quam quidam *mollitiem* vocant. Alio modo si fiat per concubitum ad rem non ejusdem speciei, quod vocatur *bestialitas*. Tertio si fiat per concubitum ad non debitum sexum, puta masculi ad masculum, vel femine ad feminam, ut Apostolus dicit ad Rom. I. quod dicitur *Sodomiticum vitium*. Quarto si non servetur naturalis modus concumbendi aut quantum ad instrumentum non debitum, aut quantum ad alios monstruosos, & bestiales concumbendi modos.

Ad primum ergo dicendum, quod ibi enumerantur species luxuriz quæ non repugnant humanæ naturæ: & ideo præmittitur vitium contra naturam.

Ad secundum dicendum, quod bestialitas differt a malitia, quæ humanæ virtuti opponitur per quemdam excessum circa eandem materiam: & ideo ad idem genus reduci potest.

Ad tertium dicendum, quod luxuriosus non intendit generationem humanam, sed delectationem veneream, quam potest aliquis experiri sine actibus ex quibus sequitur hu-

mana generatio. Et hoc est quod queritur in vitio contra naturam.

A P P E N D I X.

EX art. habes primo: quomodo per rationem ostendas, merito insinuatam fuisse a scripturis, quod vitium contra naturam est species luxuriz. Ut I. Cor. 6. & Lev. 8. secundum quod citatur art. 1. append. Per hoc enim quod vitium istud nominant distinctum ab aliis luxuriz speciebus, ut in ead. app. patet, scholasticis Theologis concludendum relinquunt: quod, secundum scripturas, est determinata luxuriz species. Item a 2. Cor. 12. secundum quod extenditur in arg. con. Secundo vides; quomodo &c.

A R T I C U L U S XII. 753

Utrum vitium contra naturam sit maximum peccatum inter species luxuriz.

Inf. quæst. clix. art. 1. ad 2. & 1. 2. quæst. lxxxx. art. 7. cor. & IV. dist. xlv. quæst. 1. art. 4. quæst. 3. cor. fi.

AD duodecimum sic proceditur. Videtur quod vitium contra naturam non sit maximum peccatum inter species luxuriz. Tanto enim aliquod peccatum est gravius, quanto magis contrariatur caritati. Sed magis videntur contrariari caritati proximi adulterium, & stuprum, & raptus, quæ vergunt in injuriam proximi, quam peccata contra naturam, per quæ nullus alteri injuriatur. Ergo peccatum contra naturam non est maximum inter species luxuriz.

2. Præterea. Illa peccata videntur esse gravissima quæ contra Deum committuntur (1). Sed sacrilegium directe committitur contra Deum, quia vergit in injuriam divini cultus. Ergo sacrilegium est gravius peccatum quam vitium contra naturam.

3. Præterea. Tanto aliquod peccatum videtur esse gravius, quanto exercetur in personam quam magis diligere debemus. Sed secundum ordinem caritatis magis debemus diligere personas nobis conjunctas, quæ polluantur per incestum, quam personas extra-

F 2 neas

(1) Immediate ac directe velut contra proprium per se objectum ad quod offensa terminatur; sicut infidelitas, blasphemia, sacrilegium, & similia; cum

alioqui quaecumque peccatum contra Deum committi dicendum sit, quia & contra legem illius committitur; ut sup. loco 1. 2. ostensum est.

neas, quæ interdum polluuntur per vitium contra naturam. Ergo incestus est gravius peccatum quam vitium contra naturam.

4. Præterea. Si vitium contra naturam est gravissimum, videtur quod tanto sit gravius, quanto est magis contra naturam. Sed maxime videtur esse contra naturam peccatum immunditæ, seu mollitiæ (1) quia hoc videtur esse maxime secundum naturam ut alterum sit agens, & alterum sit patiens. Ergo secundum hoc immunditia esset gravissimum inter vitia contra naturam. Hoc autem est falsum. Ergo vitia contra naturam non sunt gravissima inter peccata luxuriæ.

Sed contra est quod Augustinus dicit in Libro de adult. conjugiiis (hab. in Lib. de bono conjug. cap. ix. & xi. & hab. cap. *Adulterii xxxii. quæst. vii.*) quod *omnium horum vitiorum, scilicet quæ ad luxuriam pertinent, pessimum est quod contra naturam fit.*

Respondeo dicendum, quod in quolibet genere pessima est principii corruptio, ex quo alia dependent. Principia autem rationis sunt ea quæ sunt secundum naturam: nam ratio, præsuppositis his quæ sunt a natura determinata, disponit alia secundum quod convenit. Et hoc apparet tam in speculativis, quam in practicis. Et ideo sicut in speculativis error circa ea quorum cognitio est homini naturaliter indita, est gravissimus, & turpissimus; ita in agendis agere contra ea quæ sunt secundum naturam determinatam, est gravissimum, & turpissimum. Quia ergo in vitiis quæ sunt contra

naturam, transgreditur homo id quod est secundum naturam determinatum circa usum venereum, inde est quod in tali materia hoc peccatum est gravissimum.

Post quod est *incestus*, qui, sicut dictum est (art. 9. hu. quæst.) est contra naturalem reverentiam quam personis conjunctis debemus. Per alias autem luxuriæ species præteritur solum id quod est secundum rationem rectam determinatum, ex præsuppositione tamen naturalium principiorum. Magis autem repugnat rationi quod aliquis venereis utatur, non solum contra id quod convenit proli generandæ, sed etiam cum injuria alterius. Et ideo *fornicatio simplex*, quæ committitur sine injuria alterius personæ, est minima inter species luxuriæ. Major autem injuria est, si quis abutatur muliere alterius potestati subiecta ad usum generationis, quam ad solam custodiam. Et ideo *adulterium* est gravius quam *stuprum*: & utrumque aggravatur per violentiam. Propter quod *raptus virginis* est gravius quam *stuprum*, & *raptus uxoris* quam *adulterium*. Et hæc omnia etiam aggravantur secundum rationem *sacrilegii*, ut supra dictum est (art. 10. hu. quæst. ad 2.)

Ad primum ergo dicendum, quod sicut ordo rationis rectæ est ab homine, ita ordo naturæ est ab ipso Deo. Et ideo in peccatis contra naturam, in quibus ipse ordo naturæ violatur, fit injuria ipsi Deo ordinatori naturæ: Unde Augustinus dicit in III. Confess. (cap. viii. cir. princ.) *Flagitia que sunt contra naturam, ubique, ac semper detestanda, atque punienda sunt; qualia Sodomitæ*

(1) Per antonomasiam & singularem quamdam appropriationem sic vocatum; cum significet mollietates generaliter delicatam affectum, præsertim si sit cum excessu: Hinc libro de animi tranquillitate cap. 15. circa medium sic Seneca: *Scipio triumphans ac militare corpus movit ad numeros non molliter se infringens, ut nunc mos est etiam incestu ipso ultra muliebrem mollietatem fluensibus*: Et de Sardanapalo gulæ ac luxuriæ monstro a Vellejo Paterculo dictum est, *mollitiam ultra feminam fluens*; idest ipsam deliciosam feminarum vitam & mollietatem delicatam excedens &c. Quod autem argum. Sed contra ut ex libro de adulterinis conjugiiis refertur, & ex cap. *Quemadmodum* Causa 32. quæst. 7. prius indicabatur ad marginem, simili hallucinatione ac jam supra factum est ut Gratiani additamentum pro ipso textu sumeretur: Quamvis nec in additamento Gratiani hoc ipsum sic habetur: Sed tantum: *Sunt in fornicatione gradus; ut sicut gravius peccat adulter quam fornicator, sic*

*gravius delinquit qui nec sua dimissa aliam ducit, eo qui suam dimittens aliam cognoscit; gravius quoque qui uxorem habens ad conjugem proximi sui accedit, quam qui non habens uxorem torum alterius violat, vel uxoratus ad solutam accedens: Sed hos omnes incestuosos transgredunt, quos vincunt contra naturam delinquentes: Nec tale quidquam cap. Quemadmodum quod ex cap. 9. libri primi de conjugiiis adulterinis prænotatur: Proxime porro in cap. *Adulterii* quod sine certo indice rursus ex libro de adulterinis conjugiiis prænotatum est & prius quoque indicabatur ad marginem, expresse quidem id habetur quod S. Thomas refert, & sic plenius, *adulterii malum vincit fornicationem, vincitur autem ab incestu: Pejor est enim cum matre quam cum aliena uxore concumbere. Sed omnium horum est pessimum quod contra naturam fit; ut si vir membro mulieris non ad hoc (sive ad hunc usum) concessio voluerit uti &c. Aliunde collectum tamen, puta ex lib. de hogo conjugali cap. 8. 9. & 11. appendix ibi notat.**

mitarum fuerunt : quæ si omnes gentes facerent , omnes eodem criminis reatu divina lege tenerentur , quæ non sic fecit homines , ut se illo uterentur modo. Violatur quippe ipsa societas quæ cum Deo nobis esse debet ; cum eadem natura , cujus ille auctor est , libidinis perversitate polluitur .

Ad secundum dicendum , quod etiam vitia contra naturam sunt contra Deum , ut dictum est (in solut. præc.) & tanto sunt graviora quam sacrilegii corruptela , quanto ordo naturæ humanæ inditus est prior , & stabilior quam quilibet alius ordo superadditus .

Ad tertium dicendum , quod unicuique individuo magis est conjuncta natura speciei quam quodcumque aliud individuum . Et ideo peccata quæ sunt contra naturam speciei , sunt graviora .

Ad quartum dicendum , quod gravitas in peccato magis attenditur ex abusu alicujus rei quam ex omissione debiti usus . Et ideo inter vitia quæ sunt contra naturam , infimum locum tenet peccatum immunditiæ , quod consistit in sola omissione concubitus ad alterum . Gravissimum autem est peccatum *bestialitatis* : quia non servatur debita species . Unde super illud Gen. xxxvii. *Accusavit fratres suos crimine pessimo* , dicit Glossa (interl.) quod „ cum pecoribus miscabantur : „ Post hoc autem est *vitium Sodomiticum* , cum ibi non servetur debitus sexus . Post hoc autem est peccatum ex eo quod non servatur debitus modus concumbendi ; magis autem si non sit debitum vas , quam si sit inordinatio secundum aliqua alia pertinentia ad modum concubitus .

A P P E N D I X .

EX art. habes primo : quomodo per rationem interitas hæreses *Cainorum* dicentium : adorandos esse Sodomitas , quos & ipsi colebant ; & consequenter factæ etiam asserentium , sodomiam non esse peccatum . Item *Condormientium* dicentium : Viros , ac feminas , juvenes , ac virgines , debere in communi in uno loco , & conclavi vivere , & in eodem cubiculo dormire : ubi , extinctis luminaribus , ad omnes promiscue sit dicendum : *Crescite , & multiplicamini* . Item *quorundam* (Hi a Prateolo ponuntur in titulo *Dulcinus*) similia cum additione dicentium , quod coitus promiscuus cum qualibet muliere licitus est congregatis in Ecclesia , extinctis luminibus , post Solis occasum . Item *Pau-prinum de Lugduno* (ut refertur ex Summa

F. Yconetti *par. 5. cap. 2. in bibliotheca Vaticana manuscripta*) dicentium : Coitum quemcumque commixtum , urente carnis libidine , tam inter viros , quam inter feminas , esse licitum : Et , quod libidini satisfacere in quolibet actu turpi , melius est , quam intus in corde tentari . Item *Anabaptistarum* dicentium quod coire teneretur mulier cum quolibet viro eam petente ; & e contra . Præ dicti namque omnes , aliique similes , cum negent , aliqua , vel aliquas luxuriæ species esse peccatum (ut consideranti patet) militant contra præsentem articulum , & a Sancto Doctore per hunc eundem expugnantur . *Secundo* habes : quomodo per rationem ostendas , hæreses præmissas merito condemnari a Levit. 8. „ Cum omni „ pecore non coibis . Mulier non succumbet „ jumento , nec miscebitur ei , quia scelus „ est . Cum masculo non commisceatur coitu „ femineo , quia abominatio est . *Item a Genes. 13.* Homines Sodomitæ pessimi erant , „ & peccatores coram Domino nimis . *Item a Rom. 1.* Feminæ eorum mutaverunt naturalem usum in eum usum , qui est contra naturam . Similiter & masculi , relicto naturali usu feminæ , exarserunt in desideriiis suis invicem , masculi in masculos turpitudinem operantes . *Et infra* : Qui talia „ agunt , digni sunt morte , non solum qui „ ea faciunt , sed etiam , qui consentiunt facientibus . *Item a Levit. 20.* Si adulterium „ perpetravit cum uxore alterius , morte moriatur mœchus , & adultera . „ Item de fornicatione simplici a dictis in *art. 2. append.* *Item a 1. Corinth. 6.* *Neque fornicarii , neque adulteri , neque molles , neque masculorum concubitores , &c. neque rapaces , regnum Dei possidebunt .* *Item a Deuter. 24.* *Non erit meretrix de filiabus Israel , nec scortator : quia abominatio est utrumque apud Dominum Deum tuum .* *Item a dictis in ar. 1. & omnium sequentium , appendicibus .* Nam ex eo , quod singula monstrantur esse species luxuriæ , commonstratum intelligitur , quod sunt peccata mortalia . Et propterea rationes etiam articulorum eorundem adductæ a Sancto Doctore ad conclusiones probandas faciunt contra prædictas hæreses , singillatim pro sua portione . Tuum erit applicare specialiter hic quæcumque dicta (sicut & alibi semper) ad singula , pro quanto requiritur . *Item a Veritatibus aureis super legem veterem , Gen. 26. conc. 4. Tertio* vides : quomodo &c.

QUESTIO CLV.

*De partibus potentialibus temperantiae,
& primo de continentia.*

In quatuor articulos divisa.

Postea considerandum est de partibus potentialibus temperantiae: & primo de continentia; secundo de clementia; tertio de modestia.

Circa primum considerandum est de continentia, & de incontinentia.

Circa continentiam quaeruntur quatuor.

Primo, utrum continentia sit virtus.

Secundo, quæ sit materia ejus.

Tertio, quod sit ejus subiectum.

Quarto de comparatione ejus ad temperantiam.

ARTIGULUS I. 754

Utrum continentia sit virtus.

1. 2. quæst. lxxxv. art. 3. ad 2. & III. P. quæst. vii. art. 2. ad 3. & ver. quæst. xiv. art. 1. cor. fin.

AD primum sic proceditur. Videtur quod continentia non sit virtus. Species enim non dividitur generi. Sed continentia dividitur virtuti, ut patet per Philosophum in VII. Ethic. (cap. 1. in prin. & cap. ix.) Ergo continentia non est virtus.

2. Præterea. Nullus utendo virtute peccat: quia secundum Augustinum in Lib. II. de lib. arbit. (cap. xviii. & xix.) (1) *virtus est qua nemo male utitur.* Sed aliquis continendo potest peccare; puta si desideret aliquid bonum facere, & ab eo se contineat.

Ergo continentia non est virtus.

3. Præterea. Nulla virtus retrahit hominem a licitis, sed solum ab illicitis. Sed continentia retrahit hominem a licitis: dicit enim Glossa (2) interl. sup. illud, *Fides, modestia &c.* Gal. v. quod per continentiam aliquis se etiam a licitis abstinere. Ergo continentia non est virtus.

Sed contra. Omnis habitus laudabilis videtur esse virtus. Sed continentia est hujusmodi: dicit enim Andronicus, quod *continentia est habitus invictus a delectatione.* Ergo continentia est virtus.

Respondeo dicendum, quod nomen continentiae dupliciter sumitur a diversis. Quidam enim continentiam nominant per quam aliquis ab omni delectatione venerea abstinere (2) unde & Apostolus ad Galat. v. continentiam castitati conjungit. Et sic continentia perfecta principalis quidem est virginitas, secundaria vero viduitas. Unde secundum hoc eadem ratio est de continentia quæ de virginitate, quam supra diximus virtutem (quæst. cliv. art. 3.)

Alii vero dicunt, continentiam esse per quam aliquis resistit concupiscentiis pravis, quæ in eo vehementes existunt: & hoc modo accipit Philosophus continentiam in VII. Ethic. Hoc etiam modo accipitur continentia in Collationibus Patrum (collat. xii. cap. x. & xi.) Hoc autem modo continentia habet aliquid de ratione virtutis in quantum scilicet ratio firmata est contra passiones ne ab eis deducatur; non tamen attingit ad perfectam rationem virtutis moralis, secundum quam etiam appetitus sensitivus subditur rationi sic ut in eo non insurgant vehementes passiones rationi contrariæ. Et ideo Philosophus dicit in IV. Ethic. (cap. ult.) quod *continentia non est virtus, sed quedam mixta*, in quantum scilicet habet aliquid de virtute, & in aliquo deficit a virtute.

(1) Ubi sic ait: *Virtute nemo male utitur quia opus virtutis est bonus usus illorum quibus non bene uti possumus; nemo autem bene utendo male utitur.*

(2) Tum vetus scriptura expressè ut hic, si correcte legatur; cum corrupte in exemplari quod ad manum est, irrepperit *ab illicitis*: Nova vero impressa interlinealis implicite duntaxat & summatim.

(3) Sic Haymo super locum proxime indicandum ex 5. ad Galatas, ubi Spiritus-sancti fructus undecimus enumeratur *continentia*, duodecimus vero *castitas* continentiae subjungitur. *Continentia* (inquit) est abstinencia qua se homo cohibet a coitu, & mulier vidua similiter ab illecebris: *Castitas* vero pro-

pris virginum est &c. Quoad sequentem porro significationem sic in Collationibus Patrum Collat. 12. cap. 10. Chæremon Abbas: *Castitas* (inquit) non us arbitramini districtioris præsidio sed amore sui & propria puritatis delectatione subsistit: Non enim castitas sed continentia dicitur ubi adhuc ei aliqua resistit adversitas voluptatis: Quamobrem donec pulsari nos carnis commotione sentimus, noverimus nos ad castitatis nondum pervenisse fastigia, sed adhuc sub infirmitate continentiae constitutos præliis fatigari: Unde cap. 11. concludit: *Quamobrem perfectio castitatis a laboriosis continentiae rudimentis perpetua tranquillitate discernitur.*

tute. Largius tamen accipiendo nomen virtutis pro quolibet principio laudabilium operum, possumus dicere, continentiam esse virtutem.

Ad primum ergo dicendum, quod Philosophus continentiam dividit virtuti quantum ad hoc in quo deficit a virtute.

Ad secundum dicendum, quod homo proprie est id quod est secundum rationem. Et ideo ex hoc dicitur aliquis in seipso se tenere quod tenet se in eo quod convenit rationi. Quod autem pertinet ad perversitatem rationis, non est conveniens rationi. Unde ille solus vere continens dicitur qui tenet se in eo quod est secundum rationem rectam, non autem in eo quod est secundum rationem perversam. Rationi autem recte opponuntur concupiscentiæ prave, sicut & rationi perverse opponuntur concupiscentiæ bonæ. Et ideo proprie & vere continens est qui persistit in ratione recta, abstinens a concupiscentiis pravis; non autem qui persistit in ratione perversa, abstinens a concupiscentiis bonis; sed hic magis potest dici obstinatus in malo.

Ad tertium dicendum, quod Glossa ibi loquitur de continentia secundum primum modum, secundum quem continentia nominat quamdam virtutem perfectam, quæ non solum abstinere ab illicitis bonis, sed etiam a quibusdam licitis minus bonis, ut totaliter intendatur perfectioribus bonis. (1)

A P P E N D I X.

EX art. habes: primo: quomodo per rationem & ostendas, & in recto sensu intelligas, merito fuisse insinuatam a Scripturis, & Andronico, quod continentia est virtus. Hinc ergo agnosces, quomodo & per rationem, & per Andronicum, & per scripturas, destruere debeas errorem quorundam Philoſophorum, ut refert Direct. Inquisit. 2.

par. q. 4. dicentium: quod continentia non est virtus. Ab Andronico quidem: ut in arg. contr. Vide quest. 143. art. 1. A scripturis vero, per hoc, quod dicitur Eccl. 26. *Omnis ponderatio non est digna continentis animæ.* Item Sap. 8. *Scivi, quoniam aliter non possem esse continens; nisi Deus det.* Per hæc enim monstratur ibi, continentiam & esse donum Dei, & magnæ quidem dignitatis: atque ideo commonstrata rationabiliter scholasticis intelligitur, quod continentia est virtus. Secundo vides: quomodo &c.

ARTICULUS II. 755

Utrum materia continentia sint concupiscentiæ delectationum tactus.

AD secundum sic proceditur. Videtur quod materia continentie non sint concupiscentiæ delectationum tactus. Dicit enim Ambrosius in I. de offic. (cap. xlv. cir. princ.) *Generale decorum ita est, ac si equabilem formam, atque universitatem honestatis habeat in omni actu suo continentem.* Sed non omnis actus humanus pertinet ad delectationem tactus. Ergo continentia non est solum circa concupiscentias delectationum tactus.

2. Præterea, Nomen continentie ex hoc sumitur quod aliquis tenet se in bono rationis recte, sicut dictum est (art. præc.) Sed quædam aliæ passiones vehementius abducunt hominem a ratione recta quam concupiscentiæ delectabilium tactus; sicut timor periculorum mortis, qui stupefacit hominem; & ira quæ est insanie similis, ut Seneca dicit (Lib. I. de ira cap. 1.) Ergo continentia non dicitur proprie circa concupiscentias delectationum tactus.

3. Præterea. Tullius dicit in II. Rethor. (seu de invent. aliquant. ante fi.) quod *continentia est per quam cupiditas consilii gubernatione regitur.* Cupiditas autem magis con-

(1) De huiusmodi continentia intelligendum quod in libro de bono conjugali cap. 21. dicit Augustinus: *Consistentia non corporis sed animi virtus est:* Et ep. 45. prope finem: *Si continentia virtus est, sicuti est, cur ad eam sit promptior sexus inferior, cum virtus a viro potius cognominata videatur.* Et paulo aliter in sermone 248. de tempore qui de continentia inscribitur: *Debet unusquisque continens esse ab omnibus illicitis; his autem que licita sunt, cum modestia uti.* Sed secundum priorem significationem Hieronymus in epistolam ad Galatas: *Inter continentiam & modestiam hoc interest, quod modestia in vi-*

ris perfectis est, consummatæque virtutis; continentia vero in via quidem virtutis est, sed necdum pervenit ad calcem; quia cupiditates adhuc ex ejus qui se continet cogitatione nascuntur & mentis polluant principale, licet non superent nec ad opus pertrahant cogitantem; Unde præmittit quod extrema consistentia in fructibus spiritus collocatur; Nec mirum cum in illis omittat castitatem, sicut & in prædictis patientiam ac modestiam prætermittit; quamvis in facio textu sit ultima castitas, & penultimo loco consistentia præmittatur.

consuevit dici divitiarum, quam delectabili-
um tactus, secundum illud I. ad Timoth.
ult. 10. *Radix omnium malorum est cupiditas.*
Ergo continentia non est proprie circa con-
cupiscentias delectationum tactus.

4. Præterea. Delectationes tactus non so-
lum sunt in rebus venereis, sed etiam in
usu ciborum. Sed continentia solum circa
usum venereorum consuevit dici. Ergo non
est propria materia ejus concupiscentia dele-
ctationum tactus.

5. Præterea. Inter delectationes tactus
quædam sunt non humanæ, sed bestiales,
tam in cibus, utpote si quis delectaretur in
esu carniæ humanarum, quam etiam in
venereis, puta in abusu bestiarum, vel pue-
rorum. Sed circa hujusmodi non est conti-
nentia, ut dicitur in VII. Ethic. (cap. v.)
Non ergo propria materia continentia sunt
concupiscentia delectationum tactus.

Sed contra est quod Philosophus dicit in
VII. Ethic. (cap. iv.) quod *continentia,*
& *incontinentia sunt circa eadem circa que*
temperantia, & intemperantia. Sed tempe-
rantia, & intemperantia sunt circa concu-
piscencias delectationum tactus, ut supra
habitum est (quæst. cxli. art. 4.) Ergo
etiam continentia, & incontinentia sunt
circa eandem materiam.

Respondeo dicendum, quod nomen conti-
nentia refrenationem quamdam importat,
inquantum scilicet tenet se aliquis ne passio-
nes sequatur. Et ideo proprie continentia
dicitur circa illas passiones quæ impellunt
ad aliquid prosequendum, in quibus lauda-
bile est ut ratio retrahat hominem a pro-
sequendo; non autem proprie est circa illas
passiones quæ important retractionem quam-
dam, sicut timor, & alia hujusmodi. In
his enim laudabile est firmitatem servare in
prosequendo quod ratio dicit, ut supra di-
ctum est (1).

Est autem considerandum, quod naturales
inclinationes principia sunt omnium super-
venientium, ut supra dictum est (elicitur

ex quæst. xxvi. art. 3. 7. & 8.) Et ideo
passiones tanto vehementius impellunt ad
aliquid prosequendum, quanto magis sequun-
tur inclinationem naturæ; quæ præcipue in-
clinat ad ea quæ sunt sibi necessaria vel ad
conservationem individui, sicut sunt cibi,
vel ad conservationem speciei, sicut sunt
actus venerei, quorum delectationes ad ta-
ctum pertinent. Et ideo continentia, &
incontinentia proprie dicuntur circa concu-
piscencias delectationum tactus.

Ad primum ergo dicendum, quod sicut
nomen temperantia potest communiter ac-
cipi in quacumque materia; proprie tamen
dicitur in illa materia in qua est optimum
hominem refrenari: ita etiam continentia
proprie dicitur in materia in qua est opti-
mum, & difficillimum contineri, scilicet in
concupiscentia delectationum tactus; com-
muniter autem, & secundum quid potest
dici in quacumque alia materia: & hoc
modo utitur Ambrosius nomine continen-
tia (2).

Ad secundum dicendum, quod circa ti-
morem non proprie laudatur continentia,
sed magis firmitas animi, quam fortitudo
importat. Ira autem impetum quidem facit
ad aliquid prosequendum; iste tamen impe-
tus magis sequitur apprehensionem anima-
lem, prout scilicet aliquis apprehendit se
esse ab alio læsum, quam inclinationem na-
turalem. Et ideo dicitur quidem aliquis se-
cundum quid continens iræ, non tamen
simpliciter.

Ad tertium dicendum, quod, hujusmodi
exteriora bona, sicut honores, divitiæ, &
hujusmodi, ut Philosophus dicit in VII.
Ethic. (cap. iv. a princ.) videntur qui-
dem secundum se esse eligibilia, non autem
quasi necessaria ad conservationem naturæ.
Et ideo circa ea non dicimus simpliciter
aliquos continentes, vel incontinentes, sed
secundum quid, apponendo quod sint conti-
nentes, vel incontinentes lucri, vel honoris,
vel alicujus hujusmodi. Et ideo vel Tullius
com-

(1) Colligitur ex quæstione 123. art. 3. sed expref-
sus 4. Appendix autem immediate sequens, colligi-
tur ex quæstione 26. art. 3. 7. & 8. ubi amorem na-
turalem per gratuitum & supernaturalem probat per-
fici S. Thomas; ita ut suo modo magis per carita-
tem amandi sint ad quos amandos ex naturæ propen-
sione inclinamur.

(2) Atqui prædicto loco non sic habet ut argumen-
tum citat; nempe quod *equalem formam & univer-*
sitatem honestatis in omni actu suo continentem ha-

beat generale decorum; sed universitatem honestatis
in omni actu suo continentem, ut emendata nova
exemplaria restituunt: quasi consentientem dicat vel
concordantem, sicut & æquabilem prius dixit: Unde
mox addit cur continentem dicat, cum omnis (in-
quit) sibi ejus visa consentiat nec in ulla re discre-
pet: Sed ex corrupto Exemplari quod incurrerat
continentem desumpsit S. Thomas, & egregie tamen
explicavit.

communiter usus est nomine continentiz, prout comprehendit sub se etiam continentiam secundum quid; vel accipit cupiditatem strictè pro concupiscentia delectabilium tactus.

Ad quartum dicendum, quod delectationes venerorum sunt vehementiores quam delectationes ciborum; & ideo circa venera magis consuevimus continentiam, & incontinentiam dicere, quam circa cibos; licet secundum Philosophum circa utrumque possit dici (1).

Ad quintum dicendum, quod continentia est bonum rationis humanæ; & ideo attenditur circa passiones quæ possunt esse homini connaturales. Unde Philosophus dicit in VII. Ethic. (cap. v. a med.) quod si aliquis tenens puerum concupiscat eum vel comedere, vel ad venerorum inconvenientem delectationem, sive sequatur concupiscentiam, sive non, non dicitur simpliciter continens, (*) sed secundum quid.

A P P E N D I X.

EX art. habes primo: quomodo per rationem ostendas, merito a scripturis, & Philosopho insinuatam fuisse, quod continentiz materia sunt concupiscentiz delectationum tactus. A Philosopho quidem, secundum quod extenditur cum discursu in arg. con. A scripturis vero, ut Tob. 6. Tu ausum, cum acceperis eam, ingressus cubiculum per tres dies continens esto ab ea. Ac si, ad propositum, scholasticè dicat. Continentia est circa hoc, tanquam in materiam propriam, quod refrenat concupiscentias delectationum tactus venerei. Secundo vides: quomodo &c.

Summ. S. T. b. Tom. IX.

ARTICULUS III. 756

Utrum subjectum continentiz sit vis concupiscibilis.

Sup. quæst. lxxxv. art. 5. ad 3. & I. 2. quæst. lxxxviii. art. 3. ad 2. & III. dist. xxxviii. qu. ii. art. 4. quæst. 2. & VII. Eth. lect. 10.

AD tertium sic proceditur. Videtur quod subjectum continentiz sit vis concupiscibilis. Subjectum enim alicujus virtutis oportet esse proportionatum materiz. Sed materia continentiz, sicut dictum est (art. præc.) sunt concupiscentiz delectabilium tactus, quæ pertinent ad vim concupiscibilem. Ergo continentia est in vi concupiscibili.

2. Præterea. Opposita sunt circa idem. Sed incontinentia est in concupiscibili, cujus passiones superant rationem: dicit enim Andronicus, quod incontinentia est malitia concupiscibilis, (2) secundum quam eligit pravas delectationes, prohibente rationali. Ergo & continentia pari ratione est in concupiscibili.

3. Præterea. Subjectum virtutis humanæ vel est ratio, vel vis appetitiva, quæ dividitur in voluntatem, concupiscibilem, & irascibilem. Sed continentia non est in ratione, quia sic esset virtus intellectualis; neque etiam in voluntate, quia continentia est circa passiones, quæ non sunt in voluntate; nec etiam est in irascibili, quia non est proprie circa passiones irascibilis, ut dictum est (art. præc. ad 2.) Ergo relinquitur quod sit in concupiscibili.

Sed contra. Omnis virtus in aliqua potentia existens aufert malum actum illius potentiz (3). Sed continentia non aufert malum actum concupiscibilis: habet enim continens concupiscentias pravas, ut Philosophus dicit in VII. Ethicor. (4) Ergo con-

G

(1) Imo & Hieronymus loco jam ad Galatas annotato, continentiam (inquit) non solum in castitate debemus accipere, sed etiam in cibo & potu: Sed & generalius Augustinus ut sup. in ser. 248. de temp. continentiam in cultu quoque ac ornata & in moribus constituit.

(*) Forte huic communiori lectioni addendum vel incontinens. Nicolajus pro sive sequatur &c. habes & non sequatur concupiscentiam, non dicitur &c.

(2) In genitivo; supple malitia illius potentiz quæ concupiscibilis appellatur: Pro malitia quoque quam ex græco xxxia vetus Interpres reddit, vitium reddit præstat, sicut & Græci (qualis hic Andronicus fuit)

per ipsummet xxxias nomen intelligunt.

(3) Cum ad virtutem pertineat reddere opus bonum, ut ex Eth. 2. sæpe dictum.

(4) Nempe cap. 11. græco-latin. paulo post principium, vel in antiquis cap. 9. prope finem, & apud S. Thomam lect. 9. Hoc ipsum etiam est quod in Collat. 12. jam notata Chæremon Abbas tam expresse dicebat, ut a continentia quæ passionum adhuc præliis fatigatur perfectionem castitatis tranquillitate perpetua fruentis distingueret: Aut quod etiam Hieronymus, in cogitatione continentis cupiditates adhuc nasci quæ principale mentis contingunt, licet non vincant &c.

continentia non est in concupiscibili.

Respondeo dicendum, quod omnis virtus in aliquo subjecto existens facit illud differre a dispositione quam habet, dum subicitur opposito vitio. Concupiscibilis autem eodem modo se habet in eo qui est continens, & in eo qui est incontinens, quia in utroque prorumpit in concupiscentias pravas vehementes. Unde manifestum est quod continentia non est in concupiscibili sicut in subjecto.

Similiter etiam ratio eodem modo se habet in utroque: quia tam continens, quam incontinens habet rationem rectam; & uterque extra passionem existens gerit in proposito concupiscentias illicitas non sequi. Prima autem differentia eorum invenitur in electione: quia continens, quamvis patiatuŕ vehementes concupiscentias, tamen eligit non sequi eas propter rationem; incontinens autem eligit sequi eas, non obstante contradictione rationis. Et ideo oportet quod continentia sit sicut in subjecto in illa vi animæ cujus actus est electio: & hæc est voluntas, ut supra habitum est (1. 2. quest. xlii. art. 1.)

Ad primum ergo dicendum, quod continentia habet materiam concupiscentias delectationum tactus, (1) non sicut quas moderetur (quod pertinet ad temperantiam, quæ est in concupiscibili) sed est circa eas, quasi eis resistens. Unde oportet quod sit in alia vi, quia resistentia est alterius ad alterum (2).

Ad secundum dicendum, quod voluntas media est inter rationem, & concupiscibilem, & potest ab utroque moveri. In eo autem qui est continens, movetur a ratione; in eo autem qui est incontinens, movetur a concupiscibili. Et ideo continentia potest attribui rationi sicut primo moventi (3) & incontinentia concupiscibili; quamvis utrumque immediate pertineat ad voluntatem sicut ad proprium subjectum.

Ad tertium dicendum, quod licet passionem non sint in voluntate sicut in subjecto, est tamen in potestate voluntatis eis resistere: & hoc modo voluntas continentis resi-

stet concupiscentiis.

A P P E N D I X.

EX art. habes primo: quomodo per rationem ostendas, merito insinuaturn esse ab Ecclesia, Scripturis, & Philosopho, quod continentia non est in concupiscibili, tamquam in subjecto. A Philosopho quidem: ut discurret in arg. con. A Scripturis autem per hoc, quod dicitur 2. Corinth. 12. *Datus est mihi stimulus carnis meæ, Angelus Sathane, qui me colaphizat. Propter quod, &c. Et Dominus dixit mihi: sufficit tibi gratia mea.* Ecce: quod Apostolus, qui utique erat continens, juxta illud 1. Corinth. 7. *Volo, omnes homines esse, sicut meipsum, concupiscentias pravas habebat, & quibus, & per Dei gratiam viriliter resistebat.* Ex hoc igitur loco si argueris, ad similitudinem textus in arg. con. videbis, quod secundum Scripturam continentia non est in concupiscibili. Ab Ecclesia vero insinuaturn idem: dum B. Hieronymum, Franciscum, Benedictum, narrat publice in festivitibus ipsorum, quod concupiscentias carnales habebant, & illis, vel laborum asperitate, inedia, vigiliis, austeritate ferme incredibili, vel se nudos in nivis, aut aquæ, spinarum, sive urticarum projiciendo congeriem, forti animo contranitebantur. Ex his argumentare ad propositum scholasticum: ut supra. Secundo vides: quomodo &c.

ARTICULUS IV. 757

Utrum continentia sit melior quam temperantia.

AD quartum sic proceditur. Videtur quod continentia sit melior quam temperantia. Dicitur enim Eccli. xxvi. 20. *Omnis ponderatio non est digna continentis anime.* Ergo nulla virtus potest continentie adæquari.

2. Præterea. Quanto aliqua virtus meretur majus præmium, tanto potior est. Sed continentia videtur mereri majus præmium: dicitur enim II. ad Timoth. 11. 5. *Non* (*) co-

(1) Seu concupiscentias delectationum tactus habet pro materia.

(2) Quippe non potest idem esse resistens & id cui resistitur, vel non potest aliquid sibi ipsi resistens esse.

(3) Quod in genere tantum tale dicitur, quia est primum movens intrinsecum respectu aliarum poten-

tiarum quæ motionem ejus præsupponunt: Nam extra genus & simpliciter primum movens Deus est: Et quidem in genere moventis intrinseci recte ratio primum movens dicitur, quia ipsa voluntas deliberans quæ ad agendum per se immediate movet, pendet a nutu rationis ea quæ sunt agenda ostendentis.

(*) *coronabitur, nisi qui legitime certaverit*: magis autem certat continens, qui patitur vehementes passiones, & concupiscentias pravas, quam temperatus, qui non habet eas vehementes (1). Ergo continentia est potior virtus quam temperantia.

3. Præterea. Voluntas est dignior potentia quam vis concupiscibilis. Sed continentia est in voluntate, temperantia autem in vi concupiscibili, ut ex dictis patet (art. præc. in corp. & ad 1.) Ergo continentia est potior virtus quam temperantia.

Sed contra est quod Tullius (Lib. II. de invent. aliquant. ante fi.) (2) & Andronicus ponunt continentiam adjunctam temperantiz sicut principalem virtuti.

Respondeo dicendum, quod, sicut supra dictum est (art. 1. hu. quæst.) nomen continentiz dupliciter accipitur. Uno modo, secundum quod importat cessationem ab omnibus delectationibus venereis: & sic sumendo nomen continentiz, continentia est potior temperantia simpliciter dicta, ut patet in his quæ supra dicta sunt (quæst. clxi. art. 5.) de præminencia virginitatis ad castitatem simpliciter dictam (3).

Alio modo potest accipi nomen continentiz, secundum quod importat resistantiam rationis ad concupiscentias pravas, quæ sunt in homine vehementes: & secundum hoc temperantia est multo potior quam continentia: quia bonum virtutis laudabile est ex eo quod est secundum rationem. Plus autem viget bonum rationis in eo qui est temperatus, in quo etiam ipse appetitus

sensitivus est subiectus rationi, & quasi a ratione edomitus, quam in eo qui est continens, in quo appetitus sensitivus vehementer resistit rationi per concupiscentias pravas.

Unde continentia comparatur ad temperantiam sicut imperfectum ad perfectum.

Ad primum ergo dicendum, quod auctoritas illa potest dupliciter intelligi. Uno modo, secundum quod accipitur continentia, prout abstinet ab omnibus venereis: & hoc modo dicitur, quod *omnis ponderatio non est digna animæ continentis* in genere castitatis: quia nec etiam sæcunditas carnis, quæ quaeritur in matrimonio, adæquatur continentiz virginali, vel viduali, (4) ut supra dictum est (quæst. clxi. art. 4. & 5.)

Alio modo potest intelligi, secundum quod nomen continentiz sumitur communiter pro omni abstinentia a rebus illicitis: & sic dicitur, quod *omnis ponderatio non est digna animæ continentis*, quia non recipit æstimationem auri vel argenti, quæ commutantur ad pondus.

Ad secundum dicendum, quod magnitudo concupiscentiz, seu debilitas ejus ex duplici causa procedere potest. Quandoque enim procedit ex causa corporali. Quidam enim ex naturali complexionem sunt magis proni ad concupiscendum quam alii; & iterum quidam habent opportunitates delectationum concupiscentiam inflammantes magis paratas quam alii. Et talis debilitas concupiscentiz diminuit meritum; magnitudo vero auget. Quandoque vero debilitas, vel magnitudo concu-

G 2 pi-

(*) *Vulgata coronatur.*

(1) Vel nullas habet, ut superius ex Philosopho, qui temperatum continenti opponit velut pravus cupiditates habentem non habenti.

(2) Ubi ait: *Temperantia est rationis in libidinem atque alios non rectos impetus animi firma & moderata dominatio: Ejus partes sunt continentia &c.* Sed Andronicus ad manum non est.

(3) Hoc enim sensu Augustinus lib. de bono conjugali cap. 6. *Melior est ab omni concubitu continentia quam vel ipse matrimonialis concubitus qui sit causa gignendi*: Et cap. 19. *Bono nuptiarum procul dubio bonum continentie præferendum est*: Et 25. *Qui pari consensu continentiam Deo voverunt, sciens sibi mercedis amplius deberi quam conjugalis castitas possit*.

(4) Præsertim autem virginali, de qua sic Augustinus lib. de sancta virginitate cap. 12. *Nulla sæcunditas carnis sanctæ virginitati etiam carnis comparari potest*: Ut & paulo post: *Cedat virginitati omnis sæcunditas carnis, omnis pudicitia conjugalis: Il-*

la non est in potestate (scilicet sæcunditas carnis) Ista non est in æternitate (scilicet pudicitia conjugalis) Sæcunditatem carnalem non habet liberum arbitrium: Pudicitiam conjugalem non habet colum. Videtur tamen Ecclesiastici locus ad virginalem continentiam non pertinere quam servare tunc mos non erat; sed ad continentiam conjugalem quæ ipso actu conjugii decenter & sobrie ac moderate utebatur & alioqui ab illicitis voluptatibus abstinerebat: Unde ibidem præmittitur vers. 11. *Gratia super gratiam mulier sancta & pudorata*: Quasi quod subjungitur, ad eundem etiam sensum vel ad ejusdem sanctæ ac pudoratæ mulieris laudem litteraliter pertineat: Ex illo tamen quomodocumque intelligatur, argumentum efficax duci potest, quod si mulier sancta in conjugio moderate licitis utens & ab illicitis abstinens tantæ dignitatis visa est ut nullum ei pro tempore pretium sufficiens æquari posset, quanto magis quæ conjugio renuntians, quo posset uti, a licitis etiam abstinere proponit &c.

piſcentiæ provenit ex cauſa ſpirituâli laudabili, puta ex vehementia caritatis, vel fortitudine rationis, ſicut eſt in homine temperato. Et hoc modo debilitas concupiſcentiæ auget meritum ratione ſuæ cauſæ; magnitudo vero minuit.

Ad tertium dicendum, quod voluntas propinquior eſt rationi quam vis concupiſcibilis. Unde bonum rationis, ex quo virtus laudatur, majus eſſe oſtenditur ex hoc quod pertingit non ſolum uſque ad voluntatem, ſed etiam uſque ad vim concupiſcibilem, quod accidit in eo qui eſt temperatus, quam ſi pertingat ſolum ad voluntatem, ut accidit in eo qui eſt continens.

A P P E N D I X.

EX art. habes primo: quomodo per rationem & oſtendas, & in ſenſu recto intelligas, merito inſinuatam fuiſſe a ſcripturis, Tullio, & Andronico, quod temperantia eſt potior virtus, quam continentia. A Tullio quidem, & Andronico: ut in *arg. cont.* Vide *q. 143. art. 1.* A ſcripturis vero per hoc, ſeu per ſimile, quod, ut eminentiam ſingularem Joſaphat regis deſcriberent, dixerunt. 1. Paralip. 17. *ly nec omnia regna terrarum per gyrum Juda audebant bellare contra Joſaphat.* Et Judith virilitatem mirandam ſignificarunt per *ly in omni ſpatio vitæ ejus non fuit, qui perturbaret Iſrael, & poſt mortem ejus annis multis.* Judith 16. Sed & magnitudinem victoriæ exercitus Joſue adverſus inimicos denotarunt per *ly nullus contra filios Iſrael mutire auſus eſt.* Joſue 10. Quin & perfectiſſimam Domini noſtri tum in ſolvendis dubiis, tum in proponendis quæſtionibus ab intellectu adverſariorum inſolubilibus, ſapientiam deſignarunt per *ly neque auſus fuit quiſque ex illa die eum amplius interrogare.* Matth. 22. Ex prædictis enim tamquam a ſimili concludendum ſcholæſticis Theologiſ reſiquerunt: quod temperantia, eo, quod contra eam domitæ paſſiones vix mutire audent, eſt potior, quam continentia, contra quam paſſiones adhuc vehementer inſurgunt. *Secundo* vides: quomodo &c.

Q U Æ S T I O CLVI.

De incontinentia,

In quatuor articulos diviſa.

POſtea conſiderandum eſt de incontinentiâ: & circa hoc quærentur quatuor.

Primo, utrum incontinentia pertineat ad animam, vel ad corpus.

Secundo, utrum incontinentia ſit peccatum.

Tertio de comparatione incontinentiæ ad intemperantiam.

Quarto, quis ſit turpior, utrum incontinens iræ, vel incontinens concupiſcentiæ.

A R T I C U L U S I. 758

Utrum incontinentia pertineat ad animam, an ad corpus.

AD primum ſic proceditur. Videtur quod incontinentia non pertineat ad animam, ſed ad corpus. Diverſitas enim ſexuum non eſt ex parte animæ, ſed ex parte corporis. Sed diverſitas ſexuum facit diverſitatem circa incontinentiam: dicit enim Philoſophus in VII. Ethic. (cap. v. ante med.) quod *mulieres non dicuntur neque continentes, neque incontinentes.* Ergo incontinentia non pertinet ad animam, ſed ad corpus.

2. Præterea. Id quod pertinet ad animam, non ſequitur corporis complexionem. Sed incontinentia ſequitur corporis complexionem: dicit enim Philoſophus in VII. Eth. (cap. vii. in fin.) quod *maxime acuti, ideſt cholericæ, & melancholici ſecundum irrefrenatam concupiſcentiam ſunt incontinentes.* Ergo incontinentia pertinet ad corpus.

3. Præterea. Victoria magis pertinet ad eum qui vincit, quam ad eum qui vincitur. Sed ex hoc dicitur aliquis eſſe incontinens: quod caro concupiſcens adverſus ſpiritum ſuperat ipſum (1). Ergo incontinentia magis pertinet ad carnem quam ad animam.

Sed contra eſt quod homo differt a beſtiis principaliter ſecundum animam. Differt autem ſecundum rationem continentiam: beſtias enim dicimus neque continentes, neque incontinentes, ut patet per Philoſophum in VII.

(1) Ut ad Galatas 5. verſ. 17. Apoſtolus loquitur; ſubdens quoque per oppoſitum quod *ſpiritus adver-*

ſus carnem: Abſit autem ut ſemper caro concupiſcens ita ſpiritum vincat.

VII. Ethic. (cap. III. & VI. a med.) (1) Ergo incontinentia maxime est ex parte animæ.

Respondeo dicendum, quod unumquodque attribuitur magis ei quod est causa per se, quam ei quod solam occasionem præstat. Id autem quod est ex parte corporis, solam occasionem præstat incontinentiæ: ex dispositione enim corporis potest contingere quod insurgant passiones vehementes in appetitu sensitivo, qui est virtus corporis organici (2). Sed huiusmodi passiones, quantumcumque vehementes, non sunt sufficiens causa incontinentiæ, sed occasio sola, eo quod durante usu rationis, semper homo potest passionibus resistere.

Si vero passiones adeo insurgant quod totaliter auferant usum rationis, sicut accidit in his qui propter vehementiam passionum amentiam incurrunt, non remanebit ratio incontinentiæ, neque incontinentiæ: quia non salvatur in eis iudicium rationis, quod continens servat, & incontinens deserit. Et sic relinquitur quod per se causa incontinentiæ sit ex parte animæ, quæ ratione passionibus non resistit.

Quod quidem fit duobus modis, ut Philosophus dicit in VII. Ethic. (cap. VII. non procul a fi.) Uno modo, quando anima pas-

sionibus cedit, antequam ratio confluetur: quæ quidem vocatur irrefrenata incontinentia, vel prævolatio. (3) Alio modo, quando non permanet homo in his quæ confiliata sunt, eo quod debiliter est firmatus in ea quod ratio iudicavit: unde hæc incontinentia vocatur debilitas. Et sic patet quod incontinentia principaliter ad animam pertinet.

Ad primum ergo dicendum, quod anima humana est corporis forma, & habet quasdam vires corporeis organis utentes: quarum operationes aliquid conferunt etiam ad illa opera animæ quæ sunt sine corporeis instrumentis, idest ad actum intellectus, & voluntatis, in quantum scilicet intellectus a sensu accipit, & voluntas impellitur a passione appetitus sensitivi. Et secundum hoc quia femina secundum corpus habet quamdam debilem complexionem, fit ut in pluribus quod etiam debiliter inbæret quibuscumque inbæret; etsi raro in aliquibus aliter accidat, secundum illud Proverb. ult. 10. *Mulierem fortem quis inveniet?* Et quia id quod est parvum, vel debile, reputatur quasi nullum, inde est quod Philosophus loquitur de mulieribus, quasi non habentibus iudicium rationis firmum, quamvis in aliquibus mulieribus contrarium accidat. (4) Et propter hoc dicit, quod mulieres non dicimus continentes, quia

non.

(1) Veluti ex capite 3. a medio & ex cap. 6. declinando ad finem prius indicabatur in margine; ac ita quidem in antiquis habetur, sicut & apud S. Thomam tum: 3. tum 6. lectione: Sed in græco latinis cap: 5. tum 3. & cap 7. pro 6.

(2) Sic vocati, ut suo loco notatum est, quia partibus constat quibus ut instrumentis ad varias utitur functiones, cum sit ὄργανον idem quod instrumentum &c.

(3) Ex græco προπίπτια quod prævolationem significat si vocabuli derivatio attendatur, ut & vertit & inde sumpsit S. Thomas: Temeritatem vero ad voluptates nimis præcipitanter festinantem nec expectantem donec ab illis urgeatur, si vocabuli usum spectes quod a modernis passim interpretibus temeritas redditur; ut cap. 7. græco-lat. videre est, vel in antiquis 5. sicut supra.

(4) Hinc Augustinus tractans illud, *Mulierem fortem quis inveniet?* serm. 217. de temp. *Quod dixit quis inveniet (inquit) difficultatem inveniendi non impossibilitatem oportet intelligi: Quamvis mox ad mysticum detorquet sensum & Ecclesiæ accommodat: quæ ab initio mundi tantis tribulationibus fatigatur & tamen non vincitur: Hanc porro quis alius invenit nisi Christus? Non autem eam fortem invenit sed inveniendō fortem fecit: Et similiter Ambrosius ac Beda in eundem Proverbiorum locum intelligunt: Bernardus vero ad Mariam Virginem*

*Deiparam hom. 2. super Missus est velut singulariter pertinere vult, ut §. 4. videre est, ubi sic ait: Quam aliam Salomon requirebat, cum dicebat, Mulierem fortem quis inveniet? Noverat quippe vir sapiens huius sexus infirmitatem, fragile corpus, lubricam mentem: Quia tamen & Deum promississe legerat & ita congruere videbat ut qui viveret per feminam, vinceretur per ipsam, vehementer admirans agebat, Mulierem fortem quis inveniet? At ne hoc quassisse putetur desperando, subdit prophesando: Procul & de ultimis finibus pretium ejus, hoc est de summo celo &c. Quamvis deinceps tot aliæ virgines femineum sive infirmum sexum (sicut in homilia de militia spirituali Chrysostomus loquitur) virili mente vixerunt &c. Quod nominatim de illarum in martyrio subeundo fortitudine intelligit: Sed Maximus generalius homilia de beata Agnete: *Virginitatem preferens vitæ tam contra libidines quam contra supplicia etiam universa fortiter dimicavit & vicit: Postquam præmisit paulo ante quod eo usque integritas perseveravit ad palmam us in virginibus tropæum sanctitatis arripere, & per vestigia matris virginis ad caelestem thalamum perveniret: Hinc de qualibet virgine simul & martyre in hymno sic dicitur: Duplici beata sorte, dum gestis fragilem domare corporis sexum, domuit cruentum corpore seclum. Quamvis hæc supernaturalis fortitudo.**

non ducuntur quasi habentes solidam rationem, sed ducuntur quasi de facili sequentes passiones.

Ad secundum dicendum, quod ex impetu passionis contingit quod aliquis statim sequatur passionem ante consilium rationis. Impetus autem passionis provenire solet vel ex velocitate, sicut in cholericis, vel ex vehementia, sicut in melancholicis, qui propter terrestrem complexionem vehementissime inflammantur; sicut e contrario contingit quod aliquis non persistat in eo quod consiliatum est, ex eo quod debilitat inhaeret propter molliem complexionis, ut de mulieribus dictum est (in solut. præc.) quod etiam videtur in phlegmaticis contingere propterea eandem causam, sicut etiam in mulieribus. Hæc autem accidunt, in quantum ex complexione corporis datur aliqua incontinentiæ occasio, non autem causa sufficiens, ut dictum est (in cor. art.)

Ad tertium dicendum, quod concupiscentia carnis in eo qui est incontinens, superat spiritum non ex necessitate, sed per quamdam negligentiam spiritus non resistentis fortiter.

A P P E N D I X.

EX art. habes primo: quomodo per rationem destruas errorem, pro quanto huic veritati contraponitur, *Liberorum* dicentium, Carnem tantum peccare. Articulo enim huic e diametro contraveniant illi Liberi: quoniam per hoc incontinentiam neque precipaliter, neque secundo pertinet ad animam implicite necessario dicunt. *Secundo* habes: quomodo per rationem ostendas, errorem prædictum, pro quanto nunc sufficit, condemnari merito etiam a Philosopho: secundum quod cum discursu extenditur in *argum. contr.* Item a D. Augustino. *Peccatum non est peccatum, nisi sit voluntarium.* Item Ezech. 18. *Anima, que peccaverit, ipsa morietur.* Ubi proprie de anima se loqui monstrat per contextum *ly filius non portabit iniquitatem patris.* Item ad litteram ab Eccles. 26. *Omnis ponderatio non est digna continentis anime.* Per hoc enim, tamquam ab oppositis, innuitur: quod incontinentia pertinet ad animam. Item ab Isa. 65. *Quæ nolui, elegistis.* Electio enim non in corpore, sed in anima est. *Tertio* vides: quomodo &c.

ARTICULUS II. 759

Utrum incontinentia sit peccatum.

AD secundum sic proceditur. Videtur quod incontinentia non sit peccatum. Quia, ut Augustinus dicit in Lib. III. de lib. arb. (cap. xviii. parum a princ.) *nullus peccat in eo quod vitare non potest.* Sed incontinentiam nullus potest ex seipso vitare, secundum illud Sap. viii. 21. (*) *Scio quod non possum esse continens, nisi Deus det.* Ergo incontinentia non est peccatum.

2. Præterea. Omne peccatum in ratione videtur consistere. Sed in eo qui est incontinens, vincitur iudicium rationis. Ergo incontinentia non est peccatum.

3. Præterea. Nullus peccat ex eo quod Deum vehementer amat. Sed ex vehementia divini amoris aliquis fit incontinens: dicit enim Dionysius iv. cap. de div. Nom. (par. i. lect. 10.) quod *Paulus per incontinentiam divini amoris dixit: Vivo ego, jam non ego.* Ergo incontinentia non est peccatum.

Sed contra est quod connumeratur aliis peccatis II. Timoth. iii. 3. ubi dicitur: *Criminatores, incontinentes, immites &c.* Ergo incontinentia est peccatum.

Respondeo dicendum, quod incontinentia potest attendi circa aliquid tripliciter. Uno modo proprie, & simpliciter: & sic incontinentia attenditur circa concupiscentias delectationum tactus, sicut & intemperantia, ut supra dictum est de continentia (quest. præc. art. 2.) Et hoc modo incontinentia est peccatum ex duplici ratione: uno modo ex eo quod incontinens recedit ab eo quod est secundum rationem; alio modo ex eo quod se immergit quibusdam turpibus delectationibus. Et ideo Philosophus dicit in VII. Ethic. (cap. viii. a med.) quod *incontinentia vituperatur non solum ut peccatum, quod scilicet est per recessum a ratione, sed sicut malitia quedam, in quantum pravas concupiscentias sequitur.*

Alio modo incontinentia attenditur circa aliquid, proprie quidem in quantum homo recedit ab eo quod est secundum rationem, sed non simpliciter; puta cum aliquis non servat modum rationis in concupiscentia honoris, divitiarum, & aliorum huiusmodi, quæ secundum se videntur esse bona: circa quæ

(*) *Vulgata:* Et ut scivi &c. adii Dominum.

quæ non est incontinentia simpliciter, sed secundum quid, sicut supra de continentia dictum est (quæst. præc. art. 2. ad 3.) Et sic incontinentia est peccatum, non ex eo quod aliquis ingerat se pravis concupiscentiis, sed ex eo quod non servet modum debitum rationis etiam in concupiscentia rerum per se appetendarum.

Tertio modo incontinentia dicitur esse circa aliquid non proprie, sed secundum similitudinem; puta circa concupiscentias eorum quibus non potest aliquis male uti, puta circa concupiscentias virtutum: circa quas potest aliquis dici incontinens esse per similitudinem: quia sicut ille qui est incontinens, totaliter ducitur per concupiscentiam malam; ita aliquis totaliter ducitur per concupiscentiam bonam, quæ est secundum rationem. Et talis incontinentia non est peccatum, sed pertinet ad perfectionem virtutis.

Ad primum ergo dicendum, quod homo potest vitare peccatum, & facere bonum, non tamen sine divino auxilio, secundum illud Joan. xv. 5. *Sine me nihil potestis facere*. Unde per hoc quod homo indiget divino auxilio ad hoc quod sit continens, non excluditur quin incontinentia sit peccatum: quia, ut dicitur in III. Ethic. (cap. III. a med.) *quæ per amicos possumus, aliquantulum per nos possumus*.

Ad secundum dicendum, quod in eo qui est incontinens, vincitur iudicium rationis, non quidem ex necessitate, quod auferret rationem peccati, sed ex negligentia quadam hominis non firmiter intendentis ad resistendum passioni per iudicium rationis quod habet.

Ad tertium dicendum, quod ratio illa procedit de incontinentia per similitudinem dicta, & non proprie.

A P P E N D I X.

EX art. habes primo: quomodo per rationem destruas errorem *Philosophorum* quorundam, quod ex eo, quod continentiam negabant esse virtutem, ut dictum est, atque damnatum, *quæst. 155. ar. 1. append.*

videntur ex opposito etiam dicere voluisse, quod incontinentia non est peccatum. *Secundo* habes: quomodo per rationem ostendas, errorem hunc merito damnari a 2. *Timoth. 3.* ut extenditur in *arg. con.* Item a 1. *Cor. 7. ne sentes vos Satanas propter incontinentiam vestram*. Hoc est. Ne cadatis in laqueum Satanz per incontinentiam vestram. Hanc vero esse peccatum, constat indicari per hoc, quod per illam venit quis in manus Satanz. Item ab eodem Apostolo ibidem: *Quod si non se continent, nubant. Melius est enim nubere, quam uri*, idest, quam non se continere. Patet autem, quod ustio, de qua loquitur, est peccatum (ut patet consideranti) & consequenter Apostolus, cum pro eodem sumat *ly uri*, & *ly non se continere*, contextu isto demonstrat ad litteram, quod incontinentia est peccatum. *Tertio* vides: quomodo &c.

A R T I C U L U S III. 760

Utrum incontinens plus peccet quam intemperatus.

1. 2. *quæst. lxxviii. art. 3. cor. & II. dist. xliii. quæst. 1. art. 4. cor. & ver. quæst. xxiv. art. 10. corp. & I. Ethic. lect. 3. & Lib. VII. lect. 4.*

AD tertium sic proceditur. Videtur quod incontinens plus peccet quam intemperatus. Tanto enim aliquis videtur gravius peccare, quanto magis contra conscientiam agit, secundum illud Lucæ xii. 47. (*) *Servus sciens voluntatem domini sui, & non faciens, plagis vapulabit multis &c.* Sed incontinens magis videtur agere contra conscientiam quam intemperatus: quia, ut dicitur in VII. Eth. (cap. III.) incontinens sciens quam prava sunt quæ concupiscit, nihilominus agit propter passionem; intemperatus autem iudicat ea quæ concupiscit, esse bona (1). Ergo incontinens gravius peccat quam intemperatus.

2. Præterea. Quanto aliquod peccatum gravius est, tanto videtur esse minus sanabile: unde & peccata in Spiritum sanctum quæ

(*) *Vulgata*: Servus qui cognovit voluntatem domini sui; & non præparavit, & non fecit secundum voluntatem eius, vapulabit multis.

(1) Saltem hic & nunc vel in particulari, quamvis non simpliciter & in generali; ut ex lib. 3. E-

thicorum cap. 2. græco-latino vel cap. 3. in antiquis & apud S. Thomam lect. 3. implicite colligi potest, ubi dicitur pravus quisque habere quidem ignorantiam particularem eius quod agit, sed non ignorantiam universalem eius quod agendum est.

quæ sunt gravissima, dicuntur esse irremissibilia. Sed peccatum incontinentiæ videtur esse insanabilius quam peccatum intemperantiæ: sanatur enim peccatum alicujus per admonitionem, & correctionem; quæ nihil videtur conferre incontinenti, qui scit se male agere, & nihilominus male agit; intemperato autem videtur quod bene agat, & sic aliquid ei conferre possit admonitio. Ergo videtur quod incontinens gravius peccet quam intemperatus.

3. Præterea. Quanto aliquis ex majori libidine peccat, tanto gravius peccat. Sed incontinens peccat ex majori libidine quam intemperatus: quia incontinens habet vehementes passiones, & concupiscentias, (1) quas non semper habet intemperatus. Ergo incontinens magis peccat quam intemperatus.

Sed contra est quod impœnitentia aggravat omne peccatum: unde Augustinus in Lib. de verb. Dom. (serm. xi. cap. xii. (2) & xiiii.) dicit, quod *impœnitentia est peccatum in Spiritum sanctum*. Sed, sicut Philosophus dicit in VII. Eth. (cap. vii. & viii. in princ.) *intemperatus non est pœnitivus, immanet enim electioni; incontinens autem omnis est pœnitivus*. Ergo intemperatus gravius peccat quam incontinens.

Respondeo dicendum, quod peccatum secundum Augustinum (in Lib. de duab. animab. cap. x. & xi.) præcipue in voluntate consistit. *Voluntas enim est qua peccatur, & recte vivitur*. Et ideo ubi est major inclinatio voluntatis ad peccandum, ibi est gravius peccatum. In eo autem qui est intemperatus, voluntas inclinatur ad peccandum ex propria electione, quæ procedit ex habitu per consuetudinem acquisito; in eo autem qui est incontinens, voluntas inclinatur ad peccandum ex aliqua passione. Et quia passio cito transiit, habitus autem est

qualitas difficile mobilis; (3) inde est quod incontinens statim pœnitet, transeunte passione: quod non accidit de intemperato; quinimo gaudet se peccasse, eo quod operatio peccati est sibi facta connaturalis secundum habitum. Unde de his dicitur Proverb. 11. 14. quod *lesantur, cum male fecerint, & exultant in rebus pessimis*. Unde patet, quod intemperatus est multo peior quam incontinens, ut etiam Philosophus dicit in VII. Ethic. (cap. vii. ante med.)

Ad primum ergo dicendum, quod ignorantia intellectus quandoque quidem præcedit inclinationem appetitus, & causat eam; & sic quanto est major ignorantia, tanto magis peccatum diminuit, vel totaliter excusat, inquantum causat involuntarium. Alio modo e converso ignorantia rationis sequitur inclinationem appetitus: & talis ignorantia quanto est major, tanto peccatum est gravius, quia ostenditur inclinatio appetitus esse major. Ignorantia autem tam incontinentis, quam intemperati provenit ex eo quod appetitus est in aliquid inclinatus sive per passionem, sicut in incontinente, sive per habitum, sicut in intemperato. Major autem ignorantia causatur ex hoc in intemperato quam in incontinente: & uno quidem modo quantum ad durationem: quia in incontinente durat illa ignorantia solum passione durante, sicut accessio febris tertianæ durat durante commotione humoris; ignorantia autem intemperati durat assidue propter permanentiam habitus, unde assimilatur phthisi, (4) vel cuicumque morbo continuo, ut Philosophus dicit in VII. Ethicor. (cap. viii. circ. princ.) Alio autem modo est major ignorantia intemperati quantum ad id quod ignoratur. Nam ignorantia incontinentis attenditur quantum ad aliquod particulare eligibile, prout scilicet æstimat hoc nunc esse eligendum; sed intemperatus ha-

(1) Ut jam supra ex Cassiano & Philosopho notatum est.

(2) Ubi circa medium ait quod quia propter modum processionis appropriatur Spiritui sancto benignitas, & primum ejus benignitatis beneficium est remissio peccatorum, proinde Spiritui sancto hæc remissio tribuitur; *contra hoc donum autem gratuitum loquitur cor impœnitens*; & sic peccat contra Spiritum sanctum &c.

(3) Ex Philosophi categoriis cap. de qualitate ubi habitum a dispositione sic distinguit quod hæc facile sit mobilis (*κίνητος*) Ut & ibidem de passione dicit quod sit cito transiens &c. Quamvis de passione

ibi loquitur prout est quædam commotio subita quam proinde a passibili qualitate distinguit; sicut cum ex verecundia rubor subitaneus vel etiam subitaneus pallor ex timore subrepat: Sed huc accommodari potest; quia licet passio de qua modo agitur, sit secundum se permanens, excitatio tamen ejus ut in proprium sibi actum prorumpat, est subita & non diu permanet sed quiescit.

(4) Quam sic Medici vocant ex græco *σθίσις* quasi languorem quemdam consumptivum quo macilentum corpus efficitur, & sic paulatim contabescit juxta significatum verbi *σθίσις* quod perinde est ac *in labem resolve* vel *corrumpo*.

A P P E N D I X.

habet ignorantiam circa ipsum finem, in quantum scilicet iudicat hoc esse bonum, ut irrefrenate concupiscentias sequatur. Unde Philosophus dicit in VII. Ethic. (cap. VII. ante med. & cap. VIII. in fi.) quod *incontinens est melior intemperato, quia salvatur in eo optimum principium*, (1) scilicet recta æstimatione de fine.

Ad secundum dicendum, quod ad sanationem incontinentis non sufficit sola cognitio, sed requiritur interius auxilium gratiæ concupiscentiam mitigantis; & adhibetur etiam exterius remedium admonitionis, & correctionis, ex quibus aliquis incipit concupiscentiis resistere, ex quo concupiscentia debilitatur, ut supra dictum est (quæst. cxlii. art. 2.) Et iisdem etiam modis potest sanari intemperatus. Sed difficilior est ejus sanatio propter duo. Quorum primum est ex parte rationis, quæ corrupta est circa æstimationem ultimi finis; quod se habet sicut principium in demonstrativis. Difficilior autem reducitur ad veritatem ille qui errat circa principium, & similiter in operativis ille qui errat circa finem. Aliud autem est ex parte inclinationis appetitus; quæ in intemperato est ex habitu, qui difficile tollitur; inclinatio autem incontinentis est ex passione, quæ facilius reprimi potest.

Ad tertium dicendum, quod libido voluntatis, quæ auget peccatum, major est in intemperato quam in incontinente, ut ex dictis patet (in cor. art.) Sed libido concupiscentiæ appetitus sensitivi quandoque major est in incontinente: quia incontinens non peccat nisi ex gravi concupiscentia; sed intemperatus etiam ex levi concupiscentia peccat, & quandoque eam prævenit. Et ideo Philosophus dicit in VII. Ethic. (cap. VII. & VIII. circ. med.) quod *magis intemperatum vituperamus, quia non concupiscens, vel quiete, idest remisse, concupiscens persequitur delectationes. Quid enim faceret, si adesset concupiscentia juvenilis* (2).

EX art. habes primo: quomodo per rationem ostendas, merito insinuatum fuisse a Scripturis, & Philosopho: quod intemperatus est peior, quam incontinens. A Philosopho quidem: ut extenditur cum discursu in arg. con. A Scripturis vero per hoc: quod peccata ex fragilitate innuunt esse minora, quam peccata ex habitu, seu ex malitia. Ad cuius rei evidentiam de peccantibus ex impulsu passionis, seu ex fragilitate, ait Psal. 102. *Longe fecit a nobis* (scilicet per remissionem) *iniquitates nostras. Misertus est Dominus timentibus se: quoniam ipse cognovit signum nostrum; recordatus est, quoniam pulvis sumus.* Quæ omnia quadam compassione ad fragilitatem, quasi quod fragilitas minus quid in peccatis importet, designant. E contra vero de peccantibus ex habitu malitioso inquit Psal. 72. „ Prodiit, quasi ex adipe, iniquitas eorum: transferunt in affectum cordis. Et infra. Dejecisti eos, dum allevarentur: perierunt propter iniquitatem suam: Domine in civitate tua imaginem ipsorum ad nihilum rediges. „ Quibus profecto omnibus denotatur quædam magna gravitas peccatorum ex affectu cordis, idest ex habitu intimo, prodeuntium. Per hæc igitur, præsupposita veritate hac (ut par est) quod incontinens ex passione per fragilitatem, & intemperatus ex habitu per malitiam peccet, manifestatur scholasticis intentum, scilicet, quod intemperatus est multo peior, quam incontinens. Secundo vides: quomodo &c.

Summ. S. Th. Tom. IX.

H

AR-

(1) Vel sic ex græca phrasi *σωζεται γὰρ τὸ βέλτιστον, ἢ ἀρχὴ* *Salvatur enim quod optimum est, puta principium*: Quod ergo hic redditur, & quod vetus Interpres reddit ex quo desumpsit S. Thomas lect. 8. videre est. *Salvatur in eo optimum principium*, disjungendum est; interiecta disjunctio, ut disjungimus, quasi dicatur *conservari optimum quod est*

principium; non autem uniformi constructione appositively conjungendum; quasi dicatur *principium optimum conservari*: Quamvis ad græcam phrasim non attendens ita conjungat S. Thomas & expretius ibi quam hic.

(2) Sive sic tantum, *quid feceris in passione existens* (*in vultu.*)

ARTICULUS IV. 761

Utum incontinens ira sit peior quam incontinens concupiscentia.

*Inf. quest. clviii. art. 4. cor. & III.
dist. xxvi. quest. 1. art. 2. cor. &
vet. quest. xxv. art. 2. cor. &
VII. Ethic. lect. 6. princ.*

AD quartum sic proceditur. Videtur quod incontinens iræ sit peior quam incontinens concupiscentia. Quanto enim difficilius est resistere passioni, tanto incontinentia videtur esse levior: unde Philosophus dicit in VII. Ethic. (cap. vii. a med.) *Non enim si quis a fortibus, & superexcedentibus (1) delectationibus vincitur, vel tristitia, est admirabile, sed condonabile.* Sed, sicut Heraclitus dixit, *difficilius est pugnare contra concupiscentiam quam contra iram*: Ergo levior est incontinentia concupiscentiæ quam incontinentia iræ.

2. Præterea. Si passio propter suam vehementiam totaliter auferat iudicium rationis, omnino excusatur aliquis a peccato, sicut patet in eo qui incidit ex passione in furiam. Sed plus remanet de iudicio rationis in eo qui est incontinens iræ, quam in eo qui est incontinens concupiscentiæ: iratus enim aliquantulum audit rationem, non autem concupiscens, ut patet per Philosophum in VII. Ethic. (cap. vi. in princ.) Ergo incontinens iræ est peior quam incontinens concupiscentiæ.

3. Præterea. Tanto aliquod peccatum est gravius, quanto est periculosius. Sed incontinentia iræ videtur esse periculosior, quia perducit hominem ad majus peccatum, scilicet ad homicidium, quod est gravius peccatum quam adulterium, ad quod perducit con-

cupiscentiæ incontinentia. Ergo incontinentia iræ est gravior quam incontinentia concupiscentiæ.

Sed contra est quod Philosophus dicit in VII. Ethic. (cap. vi.) quod minus turpis est incontinentia iræ quam incontinentia concupiscentiæ.

Respondeo dicendum, quod peccatum incontinentiæ potest considerari dupliciter. Uno modo ex parte passionis, ex qua ratio superatur: & sic incontinentia concupiscentiæ turpior est quam incontinentia iræ, quia motus concupiscentiæ habet maiorem inordinationem quam motus iræ.

Et hoc propter quatuor, quæ Philosophus tangit in VII. Ethic. (loc. cit.) Primo quidem quia motus iræ participat aliquantulum rationem (1) in quantum scilicet iratus tendit ad vindicandum injuriam sibi factam, quod aliquantulum ratio dicitur, sed non perfecte, quia non intendit debitum modum vindictæ: sed motus concupiscentiæ totaliter est secundum sensum, & nullo modo secundum rationem. Secundo quia motus iræ magis consequitur corporis complexionem propter velocitatem motus cholæræ, quæ tendit ad iram: unde magis est in promptu quod ille qui est secundum complexionem corporis dispositus ad irascendum, irascatur, quam quod ille qui dispositus est ad concupiscendum, concupiscat: unde etiam frequentius ex iracundis nascuntur iracundi, quam ex concupiscentibus concupiscentes. Quod autem provenit ex naturali corporis dispositione, reputatur magis venia dignum. Tertio quia ira querit manifeste operari; sed concupiscentia querit latebras, & dolose subintrat. Quarto quia concupiscens delectabiliter operatur; sed iratus quasi quadam tristitia præcedente coactus (2).

Alio modo potest considerari peccatum incontinentiæ quantum ad malum in quod quis

(1) In veteri versione habetur *superexcellens*, quam sic etiam lect. 7. refert & imitatur S. Thomas, ac Manuscriptum ipsum Summæ legit: Annon tamen ex græco ὑπερβαλλουσῶν *superexcedentibus* legi præstat? Et forte ita scriptum fuerat primo, sed commutare propter affinitatem utriusque facile fuit, cum *superexcellentes* minus apte quam *superexcedentes* dici videantur. Quod autem subiungitur ex Heraclito, non occurrit: Imo tantum in *Moralibus Eudemiis* (hoc est ad Eudemum directis) lib. 2. cap. 7. versus finem, & lib. 5. *Politicorum* cap. 11. quod *valde durum ac difficile est contra iram pugnare, quia vita emittitur* (vel anima ex græco ψυχῆς)

(2) Sicut jam superius notatum est 1. 2. qu. 46.

art. 4. per exemplum quod Philosophus affert servitium festinantis qui non integre audit imperium domini ac proinde nec recte sed inconvenienter exequitur: Præter aliud quod subiungit exemplum canis qui statim atque strepitum audit, latrat antequam iudicet an sit amicus nec ne ille a quo strepitus excitatur.

(3) Non ergo eo sensu quod iram actu cum tristitia exequatur, quia potius delectatur in vindicando, vel exequendo illo ad quod incitat ira: Sed eo sensu tantum quod ut ad iram exequendam erumpat, compellitur a tristitia quam propter injuriam illatam sibi vel in se redundantem concepit &c.

quis incidit a ratione discedens, & sic incontinentia iræ est ut plurimum gravior, quia ducit in ea quæ pertinent ad proximum nocumentum.

Ad primum ergo dicendum, quod difficilius est assidue pugnare contra delectationem quam contra iram, quia concupiscentia est magis continua; sed ad horam difficilius est resistere iræ propter ejus impetum.

Ad secundum dicendum, quod concupiscentia dicitur esse sine ratione, non quia totaliter auferat usum rationis, sed quia in nullo procedit secundum iudicium rationis: & ex hoc est turpior.

Ad tertium dicendum, quod ratio illa procedit ex parte eorum in quæ incontinentens deducitur. (1)

A P P E N D I X.

EX art. habes primo: quomodo per rationem & ostendas, & recte intelligas, merito esse a Scripturis, & Philosopho insinuatam, quod incontinentens concupiscentiæ est turpior, quam incontinentens iræ. A Philosopho quidem, ut in *arg. contr.* A scripturis vero per hoc, quod 2. Reg. 12. narratur; quod Nathan Propheta propofita parabola Davidi de incontinentia concupiscentiæ ejus (quamvis occasione ejusdem incontinentiæ commiffet homicidium) post nonnulla subintulit *ly blasphemare fecisti inimicos nomen Domini propter verbum hoc*, id est, propter tantæ concupiscentiæ incontinentiam. Quam expositionem, quod scilicet *ly verbum hoc* sic intelligatur, tamquam innuens contextus statim pro hujus pœna subdit *ly filius, qui natus est tibi* (scilicet ex illa tua incontinentia) *moritur*. Item per hoc, quod legitur Ecclef. 9. *Omnis mulier, quæ est fornicaria, quasi stercus in via*. Ecce, quod præ turpitudine incontinentiæ concupiscentiæ, homines tamquam verecundati de ignominia talis incontinentiæ, blasphemant nomen Domini: & ipsimet homines incontinentes vocitantur stercus in via. Quo quid turpius? Ex his ergo loquendi phrasibus, quas de incontinentibus iræ simul dictas numquam in-

venies, Scriptura Theologis scholasticis notificavit, quod incontinentia concupiscentiæ est turpior, quam incontinentia iræ. *Secundo vides: quomodo &c.*

Q U Æ S T I O CLVII.

De clementia, & mansuetudine,

In quatuor articulos divisa.

Postea considerandum est de clementia, & mansuetudine, & vitiis oppositis.

Circa ipsas autem virtutes quæruntur quatuor.

Primo, utrum clementia, & mansuetudo sint idem.

Secundo, utrum utraque earum sit virtus.

Tertio, utrum utraque earum sit pars temperantiæ.

Quarto de comparatione earum ad alias virtutes.

A R T I C U L U S I. 62

Utrum clementia, & mansuetudo sint penitus idem.

Inf. art. 4. ad 3. & III. dist. xxxiii. quest. iii. art. 2. quest. i. ad 2.

AD primum sic proceditur. Videtur quod clementia, & mansuetudo sint penitus idem. Mansuetudo enim est moderativa irarum, ut Philosophus dicit in IV. Ethicor. (cap. v.) Ira autem est appetitus vindictæ. (2) Cum ergo clementia sit lenitas superioris adversus inferiorem in constituendis pœnis, ut Seneca dicit in II. de clementia (cap. iii. cir. princ.) per pœnas autem fiat vindicta, videtur quod clementia, & mansuetudo sint idem.

2. Præterea: Tullius dicit in II. Rethor. (Lib. II. de invent. aliquant. ante fi.) quod *clementia est virtus per quam animus temere concisatus in odium alicujus, benignitate retinetur*: & sic videtur quod clementia

H 2 sit

(1) Respectu quorum nempe potest gravior esse ira vel incontinentia iræ quam concupiscentia vel incontinentia concupiscentiæ, quia pejus illud est in quod ira vel incontinentia iræ interdum præcipitat: Est non omnis ira talis præcise sumpta: Unde non propterea omnis ira concupiscentiam superexcedit secundum se.

(2) Sicut eam a Philosopho definiri & a Tullio 1. a. notatum est, cum ex professo qu. 64. art. 2. ageretur de ira, & ex ipso etiam Augustino hanc definitionem veteribus attribuentem recensitum.

fit moderatīvā odii . Sed odium , ut Augustinus dicit (1) (epist. cccxi. al. cix. inter med. & fi.) caufatur ab ira , circa quam est mansuetudo , & clementia . Ergo videtur quod clementia , & mansuetudo sint penitus idem .

3. Præterea . Idem vitium non contrariatur diversis virtutibus . Sed idem vitium opponitur mansuetudini , & clementiæ , scilicet crudelitas . Ergo videtur quod mansuetudo , & clementia sint penitus idem .

Sed contra est quod secundum prædictam definitionem Senecæ , (2) *clementia est lenitas superioris adversus inferiorem* . Mansuetudo autem non solum est superioris ad inferiorem , sed cujuslibet ad quemlibet . Ergo mansuetudo , & clementia non sunt penitus idem .

Respondeo dicendum , quod ; sicut dicitur in II. Ethic. (cap. III. ante med.) virtus moralis consistit circa passiones , & actiones . Passiones autem interiores sunt exteriorum actionum principia , aut etiam impedimenta . Et ideo virtutes , quæ moderantur passionibus , quodammodo concurrunt in eundem effectum cum virtutibus , quæ moderantur actiones , licet specie differant : sicut ad justitiam proprie pertinet cohibere hominem a furto , ad quod aliquis inclinatur per inordinatum amorem , vel concupiscentiam pecuniarum , quæ moderatur per liberalitatem : & ideo liberalitas concurrat cum justitia in hoc effectu qui est abstinere a furto . Et hoc etiam considerandum est in proposito . Nam ex passione iræ provocatur aliquis ad hoc quod graviosem inferat pœnam ; ad clementiam autem pertinet directe quod sit diminutiva pœnarum : quod quidem impediri posset per excessum iræ .

Et ideo mansuetudo , in quantum refrenat

impetum iræ , concurrat in eundem effectum cum clementia ; differunt tamen ab invicem in quantum clementia est moderativa exterioris punitionis , mansuetudo autem proprie diminuit passionem iræ . (3)

Ad primum ergo dicendum , quod mansuetudo proprie respicit ipsum vindictæ appetitum ; sed clementia respicit ipsas pœnas , quæ exterius adhibentur ad vindictam .

Ad secundum dicendum , quod affectus hominis inclinatur ad minorationem eorum quæ homini per se non placent . Ex hoc autem quod aliquis amat aliquem , provenit quod non placet ei per se pœna ejus , sed solum in ordine ad aliud , puta ad justitiam , vel ad correctionem ejus qui punitur . Et ideo ex amore provenit quod aliquis sit promptus ad diminuendum pœnas , (quod pertinet ad clementiam) & ex odio impeditur talis diminutio . Et propter hoc Tullius dicit , quod *animus concitatus in odium* , scilicet ad gravius puniendum , *per clementiam retinetur* , (4) ne scilicet acriorem pœnam inferat , non quod clementia sit directe odii moderativa , sed pœnæ .

Ad tertium dicendum , quod mansuetudini quæ est directe circa iras , proprie opponitur vitium iracundiæ , quod importat excessum iræ ; sed crudelitas importat excessum in puniendo . Unde dicit Seneca in II. de clementia (cap. IV.) quod *crudeles* (5) *vocantur qui puniendi causam habent , modum tamen non habent* . Qui autem in pœnis hominum propter se delectantur , etiam sine causa , possunt dici sævi , vel feri , quasi affectum humanum non habentes , ex quo naturaliter homo diligit hominem .

A P.

(1) Equivaleat & implicite tantum , cum sic ait : *Lites aut nullas habentis , aut quam colerrime finias* , ne ira crescat in odium , ut epist. 109. videre est .

(2) Quam non solum assignat loco jam superius indicato , sed & alias addit & se addere proficitur ne una definitio potum rem comprehendat : Præmittit ergo quod clementia sit *inclinatio animi ad lenitatem in pœna exigenda* : Et quod maxime ad verum accedat si dixerimus clementiam esse moderationem aliquid ex meritis sua debita pœna remittentem : Sed omnes eo referuntur ut clementia intelligatur superioris tantum erga inferiorem esse , adeoque a mansuetudine distingui quæ privati etiam erga quoscumque debet esse , sicut intendit S. Thomas .

(3) Sic ergo clementia non potest esse sine mansuetudine ; sed sine clementia mansuetudo esse potest

in iis qui non habent auctoritatem puniendi : Unde latius patet mansuetudo quam clementia , quia hæc ad publicas personas tantum spectat , illa etiam ad privatas .

(4) Scilicet *comitate* (hoc est benignitate) quæ blanditiem quandam exteriorem significat : Unde Ovidianum illud , *Majestas comis ubique sua est* .

(5) Vel *crudeles* vocabo (inquit) qui &c. Et in eam rem Phalaridis exemplum affert , quem ajunt non quidem in homines innocentes sed super humanum ac probabilem modum sævisse : Hinc & Cicero lib. 2. de officiis , *Phalaridis præter ceteros nobilitata crudelitas* , æneo nempe tauro excogitato in quem homines vivi conicerentur comburendi : Sed nondum prodierant Nerones & alii Martyrum tam inhumani & inhumani parricide .

A P P E N D I X.

EX art. habes primo : quomodo per rationem ostendas , merito fuisse a Scripturis , & Seneca insinuatam : quod mansuetudo , & clementia non sunt penitus idem . A Seneca quidem : ut extenditur in *arg. 1. & arg. contr.* A Scripturis vero ; ut *Jos. 11.* , Ut „ pugnarent contra Israel , & caderent ; & „ non mererentur ullam clementiam , ac pe- „ rirent . *Item Hest. 15.* convertit Deus spiritum regis in mansuetudinem . „ Hoc est furibundam iram regis , de qua prædixerat . Per hoc ergo , quod clementia , secundum primam auctoritatem , versatur circa pœnas ; & mansuetudo , juxta secundum , circa animi passiones , Scriptura , quasi scholastice loquens , dixit : mansuetudo non est omnino idem cum clementia . *Secundo* vides : quomodo &c.

ARTICULUS II. 763

Utrum tam clementia , quam mansuetudo : sit virtus .

Inf. art. 3. cor. & III. dist. xxxvi. quæst. 11. art. 2. ad 4.

AD secundum sic proceditur . Videtur quod neque clementia , neque mansuetudo sit virtus . Nulla enim virtus alteri virtuti opponitur . Sed utraque videtur opponi severitati , quæ est quedam virtus . Ergo neque clementia , neque mansuetudo est virtus .

2. Præterea . Virtus corrumpitur per superfluum , & diminutum . Sed tam clementia , quam mansuetudo in quadam diminutione consistunt ; nam clementia est diminutiva pœnarum , mansuetudo autem est dimi-

nutiva iræ . Ergo neque clementia , neque mansuetudo est virtus .

3. Præterea . Mansuetudo , sive mititas ponitur Matth. v. inter beatitudines , & inter fructus ad Galat. v. (1) Sed virtutes differunt & a beatitudinibus ; & a fructibus . Ergo non continentur sub virtute .

Sed contra est quod dicit Seneca in II. de clementia (cap. v. in princ.) *Clementiam , & mansuetudinem omnes viri boni præstabunt .* Sed virtus est proprie quæ pertinet ad bonos viros : *virtus est quæ bonum facit habentem , & opus ejus bonum reddit* , ut dicitur II. Ethic. (cap. vi.) Ergo clementia & mansuetudo sunt virtutes .

Respondeo dicendum , quod ratio virtutis moralis consistit in hoc quod appetitus rationi subdatur , ut patet per Philosophum in I. Ethic. (cap. ult.) Hoc autem servatur tam in clementia , quam in mansuetudine . Nam clementia , diminuendo pœnas , aspicit ad rationem , ut Seneca dicit in II. de clementia (cap. v. a princ.) similiter etiam mansuetudo secundum rationem rectam moderatur iras , ut dicitur in IV. Ethicor. (cap. v.) Unde manifestum est quod tam clementia , quam mansuetudo est virtus .

Ad primum ergo dicendum , quod mansuetudo non directe opponitur severitati : nam mansuetudo est circa iras , severitas , autem attenditur circa exteriorem inflectionem pœnarum . Unde secundum hoc videretur magis opponi clementiæ , quæ etiam circa exteriorem punitionem consideratur , ut dictum est (art. præc.) Non tamen opponitur , eo quod utrumque est secundum rationem rectam . Nam severitas inflexibilis est circa inflectionem pœnarum , quando hoc recta ratio requirit ; clementia autem diminutiva est pœnarum etiam secundum rationem rectam , quando scilicet oportet , & in quibus oportet .

(1) Matthæi quidem 5. vers. 4. cum pro secunda beatitudine dicit Christus , *Beati mites* , qui nempe malo non resistunt , sicut explicat Augustinus ; & vel non irascuntur vel irati non peccant , sicut interpretatur S. Ambrosius , & S. Thomas in Catena aurea refert : Sed ad Galat. 5. vers. 17. inter fructus (puta Spiritus-sancti) octavo loco recensetur ; ubi & Hieronymus ait quod *mansuetudo adversa est ira , vixit , dissensionibus & nunquam ad sui contraria provocatur* . Virtutem porro eam esse ibidem insinuat cum subdit modestiam esse *in viris perfectis consummataque virtutis de quibus ait , Salvator , Beati mites &c.* Eam etiam Basilius cum elogio singulari *virtutem* vocat in Pl. 33. super illud ,

Audiant mansueti & lætetur : Et Chrysostomus homilia 19. in Epistolam ad Romanos explicans illud ex Math. 5. *Ut sitis filii Patris vestri* quod per occasionem ibi offert : *Quomodo (inquit) poterit quis fieri filius Dei ? Si mansuetudinem erga conviciatores ostenderit : Nihil enim ita conformem Deo facit ac ista virtus : Ideo Paulus cum dicit (1. ad Corinth. 11.) Imitatores Dei estote , ad hoc dicit ut isti studeatur virtuti &c.* Sed & inter virtutes clementiam Tullius ubi supra ponit : Et Seneca de clementia libro 2. cap. 3. prope finem ; *Hinc imperiis contrariam putant severitatem (inquit) sed nulla virtus est virtutis contraria .*

et. Et ideo non sunt opposita, quia non sunt circa idem.

Ad secundum dicendum, quod secundum Philosophum in IV. Ethic. (cap. v. in princ.) habitus qui medium tenet in ira, est inordinatus: & ideo virtus nominatur a diminutione iræ, quæ significatur nomine mansuetudinis: eo quod virtus propinquior est diminutioni quam superabundantiæ, propter hoc quod naturalius est homini appetere vindictam injuriarum illatarum, quam ab hoc deficere, quia vix alicui nimis parvæ videntur injuriæ sibi illatæ, ut dicit Sallustius (in conjur. Catil. ante med. orat. Cæsar.) Clementia autem est diminutiva poenarum, non quidem in respectu ad id quod est secundum rationem rectam, sed in respectu ad id quod est secundum legem communem, quam respicit justitia legalis; sed propter aliqua particularia considerata clementia diminuit poenas, quasi decernens hominem non esse magis puniendum. Unde dicit Seneca in II. de clementia (cap. ult. a med.) *Clementia hoc primum præstat ut quos dimittis, nihil aliud illos pati debuisse pronuntiet; venia vero debita poenæ remissa est.* Ex quo patet quod clementia comparatur ad severitatem, sicut epicheia ad justitiam legalem, cujus pars est severitas quantum ad inflictionem poenarum secundum legem; differt tamen clementia ab epicheia, ut infra dicetur (art. seq. ad 1.)

Ad tertium dicendum, quod beatitudines sunt actus virtutum; fructus autem sunt delectationes de actibus virtutum: & ideo nihil prohibet mansuetudinem poni & virtutem, & beatitudinem, & fructum.

A P P E N D I X.

EX art. habes primo: quomodo per rationem & ostendas, & in recto sensu intelligas, merito insinuatum esse a scripturis, & Seneca, quod clementia, & mansuetudo sunt virtutes. A Seneca quidem: ut extenditur cum discursu in *arg. contr.* A scripturis vero, ut Psal. 36. *Mansueti hereditabunt ter-*

ram. Quomodum & Matth. 5. *Beati mites, quoniam ipsi possidebunt terram.* Item Proverb. 11. *Clementia præparat vitam, & seclatio malorum mortem.* Patet autem, quod solum virtuosus pro hæreditate datur possessio terræ viventium, & virtutibus præparatur vita æterna, sicut e contra malis, idest peccatis mors. Per autoritates igitur præmissas scriptura, quasi scholastice loquens, dicit: *Clementia, & mansuetudo sunt duæ virtutes.* Secundo vides: quomodo &c.

A R T I C U L U S III. 764

Utrum prædictæ virtutes sint partes temperantiæ.

Sup. quest. cxliii. & infr. quest. clxi. art. 4. cor. & II. dist. xlv. quest. ii. art. 1. ad 3. & III. dist. xxxiiii. quest. iii. art. 2.

AD tertium sic proceditur. Videtur quod prædictæ virtutes non sint partes temperantiæ. Clementia enim est diminutiva poenarum, ut dictum est (art. præc.) Hoc autem Philosophus in V. Ethic. (cap. x.) attribuit epicheiæ, quæ pertinet ad justitiam, ut supra habitum est (quest. cxx. art. 2.) Ergo videtur quod clementia non sit pars temperantiæ.

2. Præterea. Temperantia est circa concupiscentias (1). Mansuetudo autem, & clementia non respiciunt concupiscentias, sed magis iram, & vindictam. Non ergo debent poni partes temperantiæ.

3. Præterea. Seneca dicit in II. de clementia (cap. iv. cir. med.) (2) *Cui voluptati sevitia est, possumus insaniam vocare.* Hoc autem opponitur clementiæ, & mansuetudini. Cum ergo insaniam opponatur prudentiæ, videtur quod clementia & mansuetudo sint partes prudentiæ magis quam temperantiæ.

Sed contra est quod Seneca dicit in II. de clement. (cap. iiii. cir. princ.) quod *clementia est temperantia animi in potestate alicui-*

(1) Ut eas moderetur, sicut supra dictum est qu. 141. art. 3.

(2) Sive paulo plenius & planius de illis loquens qui malis alienis ex prava quadam propensione delectati sine ulla occasione data obvios quoque ac ignotos non nisi occidendi causa occidunt; hoc est non ob aliam causam quam quod occasione delectantur: *Hæc*

crudelitas quidem (inquit) sed quia nec ultionem sequitur (non enim læsa est) nec peccato alicui irascitur (nullum enim ancepsis crimen) possumus dicere non esse hanc crudelitatem, sed feritatem cui voluptati sevitia est (hoc est quam sevitia ipsa delectat) possumus insaniam vocare &c.

ulciscendi. Tullius etiam (Lib. II. de invent. aliquant. ante fi.) ponit clementiam partem temperantiz.

Respondeo dicendum, quod partes assignantur virtutibus principalibus, secundum quod imitantur ipsas in aliquibus materiis secundariis quantum ad modum, ex quo principaliter dependet laus virtutis, unde & nomen accipit: sicut modus, & nomen iustitiz in quadam æqualitate consistit; fortitudinis autem in animi quadam firmitate; temperantiz autem in quadam refrenatione, in quantum scilicet refrenat concupiscentias vehementissimas delectationum tactus. Clementia autem, & mansuetudo similiter in quadam refrenatione consistunt, quia scilicet clementia est diminutiva pœnarum, mansuetudo vero est mitigativa iræ, ut ex dictis patet (art. 1. & 2. præc.)

Et ideo tam clementia, quam mansuetudo adiunguntur temperantiz sicut virtuti principali: & secundum hoc ponantur partes temperantiz (1).

Ad primum ergo dicendum, quod in diminutione pœnarum sunt considerata duo. Quorum unum est quod diminutio pœnarum fiat secundum intentionem legislatoris, licet non secundum verba legis; & secundum hoc pertinet ad epicheiam. Aliud autem est quædam moderatio affectus, ut homo non utatur sua potestate in inflictione pœnarum; & hoc proprie pertinet ad clementiam. Propter quod Seneca dicit (Lib. II. de clement. cap. 111. cir. princ.) quod *clementia est temperantia animi in potestate ulciscendi*. Et hæc quidem moderatio animi provenit ex quadam dulcedine affectus, qua quis abhorret omne illud quod potest altum contristare. Et ideo dicit Seneca (loc. cit.) quod *clementia est quadam lenitas animi*; nam e converso austeritas animi videtur esse in eo qui non veretur alios contristare.

Ad secundum dicendum, quod adjunctio virtutum secundariorum ad principales magis attenditur secundum modum virtutis, qui est quasi forma ejus, quam secundum materiam. Mansuetudo autem, & clementia conveniunt

cum temperantia in modo, ut dictum est (in cor. art.) licet non conveniant in materia.

Ad tertium dicendum, quod insania dicitur per corruptionem sanitatis. Sicut autem sanitas corporalis corrumpitur per hoc quod corpus recedit a debita complexione humanæ speciei; ita etiam insania secundum animam accipitur per hoc quod anima humana recedit a debita dispositione humanæ speciei. Quod quidem contingit & secundum rationem, puta cum aliquis usum rationis amittit: & quantum ad vim appetitivam, puta cum aliquis amittit actum humanum, secundum quem homo est naturaliter homini amicus, ut dicitur in VIII. Ethic. (cap. 1.) Insania autem quæ excludit usum rationis, opponitur prudentiz. Sed quod aliquis delectetur in pœnis hominum, dicitur esse insania, quia per hoc videtur homo privatus affectu humano, quem sequitur clementia.

A P P E N D I X.

EX art. habes primo: quomodo per rationem ostendas, merito insinuatam fuisse a scripturis, Seneca, & Tullio: quod clementia, & mansuetudo sunt partes temperantiz. A Seneca quidem, & Tullio, ut in arg. con. Vide quest. 143. A Scripturis vero per hoc, quod seniores suadentes Regi Roboam, ut mitigaret, seu diminueret pœnalia quædam, dixerunt 2. Paralip. 10. *Si lenieris eos verbis clementibus, servient sibi omni tempore*. Et Ezechias populo, si Domino servirent, promittens mitigationem pœnalis captivitatis, dixit 2. Paral. 30. *Clemens est Dominus vester: & non avertet faciem suam a vobis si reversi fueritis ad eum*. Item de mitigatione passionis iræ dicit Apost. 2. Tim. 2. *Servum Domini non oportet litigare; sed mansuetum esse ad omnes*. Quia enim Scripturæ tam clementiam, quam mansuetudinem consistere monstrant in quadam refrenatione vel pœnz, vel iræ: ideo scholasticis ex hoc inferendum commonstrant, quod secundum ipsas clementia, & mansuetudo

(1) Expresse quidem clementia, ut ex Tullio patet loco jam superius indicato, sed implicite mansuetudo quæ quodammodo cum clementia coincidit, sicut dictum est: Unde convenit ei definitio clementiz ibidem a Tullio posita quod per illam animus retinetur, cum in odium alicujus concitatus est: Dictum est enim ad mansuetudinem pertinere ut cohibeat i-

ram, quod est *concitatum animum retinere*. Ad hunc etiam sensum referri potest quod clementia paulo infra dicitur a Seneca vocari *quadam lenitas animi*, sive *inclinatio animi ad lenitatem* ut in Senecæ textu, quamvis addit *in pœna exigenda*, quod ad mansuetudinem per se non spectat, quia potest ad non subditos esse a quibus pœnam exigere non potest.

tudo sunt partes temperantiz. Secundo videtur: quomodo &c.

ARTICULUS IV. 765

Utrum clementia, & mansuetudo sint potissima virtutes.

AD quartum sic proceditur. Videtur quod clementia, & mansuetudo sint potissimæ virtutes. Laus enim virtutis consistit præcipue in hoc quod ordinat hominem ad beatitudinem, quæ in Dei cognitione consistit (1). Sed mansuetudo maxime ordinat hominem ad Dei cognitionem: dicitur enim Jacobi 1. 21. *In mansuetudine suscipite infirmum verbum: & Eccli. v. 13. Eslo mansuetus ad audiendum verbum Dei: & Dionysius dicit in epist. ad Demophilum (quæ est VIII. in princ.) Moysen propter multam mansuetudinem Dei apparitione dignum habitum. Ergo mansuetudo est potissima virtutum.*

2. Præterea. Tanto virtus aliqua videtur esse potior, quanto magis acceptatur a Deo: & ab hominibus. Sed mansuetudo maxime videtur acceptari a Deo: dicitur enim Eccli. 1. 34. *quod beneplacitum est Deo fides, & mansuetudo: unde & specialiter ad suæ mansuetudinis imitationem Christus nos invitat, dicens (Matth. xi. 29.) Discite a me, quia mitis sum, & humilis corde: & Hilarius dicit (can. iv. in Matth. parum a princ.) quod per mansuetudinem mentis nostræ habitæ Christus in nobis. Est etiam hominibus acceptissima: unde dicitur Eccli. 111. 19. *Fili, in mansuetudine perfice opera tua, & propter quod & Proverb. xx. 28. dicitur, quod clementia thronus regis roboratur. Ergo mansuetudo, & clementia sunt potissimæ virtutes (2).**

3. Præterea. Augustinus dicit in Lib. I.

de ferm. Dom. in monte (cap. 11. a princ.) *quod mites sunt qui cedunt improbitatibus, & non resistunt malo, sed vincunt in bono malum. Hoc autem videtur pertinere ad misericordiam, vel pietatem, quæ videtur esse potissima virtutum: quia super illud I. ad Timoth. iv. *Pietas ad omnia utilis est,* dicit Glossa Ambrosii, quod „ summa religionis christianæ in pietate consistit. “ Ergo mansuetudo, & clementia sunt maximæ virtutes.*

Sed contra est, quia non ponuntur virtutes principales, sed adiunguntur alteri virtuti quasi principaliori. (3)

Respondeo dicendum, quod nihil prohibet aliquas virtutes non esse potissimas simpliciter, nec quoad omnia, sed secundum quid, & in aliquo genere. Non autem est possibile quod clementia, & mansuetudo sint potissimæ virtutes simpliciter: quia laus earum attenditur in hoc quod retrahunt a malo, inquantum scilicet diminuunt iram, vel poenam. Perfectius autem est consequi bonum quam carere malo. Et ideo virtutes quæ simpliciter ordinant in bonum sicut fides, spes, caritas, & etiam prudentia, & iustitia, sunt simpliciter majores virtutes quam clementia, & mansuetudo.

Sed secundum quid nihil prohibet clementiam, & mansuetudinem habere quamdam excellentiam inter virtutes quæ resistunt affectionibus pravis. Nam ira, quam mitigat mansuetudo, propter suum impetum maxime impedit animum hominis ne libere iudicet veritatem (4), & propter hoc mansuetudo maxime facit hominem esse compotem sui. Unde dicitur Eccli. x. 31. *Fili in mansuetudine serva animam tuam.* Quamvis concupiscentiæ delectationum tactus sint turpiores, & magis continuo infestent: propter quod temperantia magis ponitur virtus principalis, ut ex di-

ctis

(1) Sive consideretur naturalis beatitudo ad quam ordinat solum virtus moralis, ut de illa loquitur Philosophus in libris Ethicorum felicitatem semper cum virtute coniungens, quam & in altissima contemplatione constituit, qualem potuit naturali lumine cognoscere: Sive consideretur beatitudo supernaturalis ad quam ordinant christianæ virtutes, & quam in Dei visione passim reponit S. Thomas.

(2) Præter illud quod Basilus ait ubi supra Psal. 33. *Maxima omnium virtutum mansuetudo; eoque in beatitudinum numerum relata est: Et Chrysostomus quod nulla virtus ita conformem Deo facit &c.*

(3) Puta temperantiæ, ut nominatim de clementia ex Tullio sed implicite de mansuetudine notatum est. Num & hoc ipsum forte intelligendum quod in-

ter illa quæ sequuntur temperantiam appellatur a Macrobio *moderatio?* cum poenarum moderatio sit clementia, mansuetudo moderatio iræ, ut ex prædictis patet.

(4) Quatenus nempe rationis usum impedit & excæcat oculum cordis, vel confundit ac turbat mentem, ut ex professio 1. 2. qu. 48. art. 3 discussum est, & paulo infra qu. 158 art. 1. ad 2. ex Cassiano & Gregorio notabitur: Præter id quod eodem ut supra lib. 5. cap. 30. vel 31. dicit: *Per iram suam veritatis amittitur, quia cum menti confusionis tembras iracundia incutit, huic Deus radium suæ cognitionis abscondit: Unde Beda Jacob. 1. *Sapientia maritima non nisi tranquilla mente perficitur.**

A P P E N D I X.

his patet (quæst. cxli. art. 7. ad 2.) Clementia vero in hoc quod diminuit pœnas, maxime videtur accedere ad caritatem, quæ est potissima virtutum, per quam bona operamur ad proximos, & eorum mala impedimus.

Ad primum ergo dicendum, quod mansuetudo præparat hominem ad Dei cognitionem removendo impedimentum; & hoc dupliciter: primo quidem, faciendo hominem compotem sui per diminutionem iræ, ut dictum est (in corp. art.) alio modo quia ad mansuetudinem pertinet quod homo non contradicat verbis veritatis; quod plerumque aliqui faciunt ex commotione iræ. Et ideo Augustinus dicit in II. de doctr. christi. (cap. VII. a princ.) *Miscere est non contradicere divine Scripturae, sive intellectæ, si aliqua visio nostra percussit, sive non intellectæ, quasi nos melius sapere, veriusque percipere possemus.*

Ad secundum dicendum, quod mansuetudo, & clementia reddunt hominem Deo, & hominibus acceptum, (1) secundum quod concurrunt in eundem effectum cum caritate, quæ est maxima virtutum, scilicet in subtrahendo mala proximorum.

Ad tertium dicendum, quod misericordia, & pietas conveniant quidem cum mansuetudine, & clementia, inquantum concurrunt in eundem effectum, qui est prohibere mala proximorum; differunt tamen quantum ad motivum: pietas enim removet mala proximorum ex reverentia, quam habet ad aliquem superiorem, puta Deum, vel parentem; misericordia vero removet mala proximorum ex hoc quod in eis aliquis contristatur, inquantum æstimat ea ad se pertinere, ut supra dictum est (quæst. xxx. art. 2.) quod provenit ex amicitia, quæ facit amicos de eisdem gaudere, & tristari; mansuetudo autem hoc facit, inquantum removet iram incitantem ad vindictam; clementia vero hoc facit ex animi lenitate, inquantum judicat esse æquum ut aliquis non amplius puniatur.

EX art. habes primo: quomodo per rationem & ostendas, & recte intelligas, merito insinuatam a scripturis, Seneca, & Tullio, quod clementia, & mansuetudo non sunt potissimæ virtutes: A Seneca quidem; & Tullio, ut in art. 3. append. jungendo ei discursum factum hie in arg. contr. A scripturis etiam, ut ibidem, adjungendo hoc. Item a scripturis per locum a simili citando subindicatis; quæst. 736. art. 5. appen. & q. 628. art. 12. append. Vide ibi, & pro quanto decet, tibi illis ad præsentem materiam deservias. Quod etiam ubique in similibus citationibus, & subintelligendum, & observandum est. Secundo vides: quomodo &c.

QUESTIO CLVIII.

De iracundia,

In octo articulos divisa.

Postea considerandum est de vitiis oppositis: & primo de iracundia, quæ oppositur mansuetudini; secundo de crudelitate, quæ opponitur clementiæ.

Circa iracundiam quærantur octo.

Primo, utrum irasci possit esse aliquando licitum.

Secundo, utrum ira sit peccatum.

Tertio, utrum sit peccatum mortale.

Quarto, utrum sit gravissimum peccatorum.

Quinto de speciebus iræ.

Sexto, utrum ira sit vitium capitale.

Septimo, quæ sint filiæ ejus.

Octavo, utrum habeat vitium oppositum.

(1) Sic enim Basilii in constitutionibus monasticis cap. 14. *Mansuetudo patientia mater est qua conjuncta benignitati præstantissimam omnium virtutum caritatem efficit &c.* Num & ad eum sensum referri potest quod clementia quædam virtutum parens ab Ambrosio de obitu Satyri fratris appellatur, sicut e contrario iracundia vitiorum omnium educatrix? Nec alium illud quod libro 1. de clementia cap. 3. Seneca dicit: *Nullam ex omnibus virtutibus magis bo-*

mini convenire, cum sit nullo humanior, confiter necesse est inter nos qui hominem sociale animal communis bono genitum videri volumus &c. Et epist. 85. *Magna scilicet laus est, si homo est homini mansuetus: Omne quod vides, quo divina atque humana conclusa sunt, unum est: Membra sumus corporis magni: Natura nos cognatos edidit, cum ex iisdem & in eadem gigneret: Hac nobis amorem indidit mutuum &c.*

ARTICULUS I. 766

Utrum irasci sit licitum.

III. dist. XI. quest. IV. art. 2. quest. 2. co-
 & mal. quest. XII. art. 1. & Epb. IV.
 lect. 8. & Job XVI. princ.

AD primum sic proceditur. Videtur quod irasci non sit licitum. Hieronymus enim exponens illud Matth. v. *Qui irascitur fratri suo* &c. dicit: „ In quibusdam „ codicibus additur, *Sine Causa*. Ceterum „ in veris definita sententia est, & ira penitus tollitur. „ Ergo irasci nullo modo licitum est.

2. Præterea. Secundum Dionysium IV. cap. de div. Nom. (par. IV. lect. 22.) *malum anima est sine ratione esse*. Sed ira semper est sine ratione: dicit enim Philosophus in VII. Ethic. (cap. VI. in princ.) quod *ira non perfecte audit rationem*: & Gregorius dicit in V. Moral. (cap. XXX. parum a princ.) (1) quod *cum tranquillitatem mentis ira diverberat, dilaniatam quodammodo, scissamque perturbat*: & Cassianus dicit in Lib. VIII. de institut. Cœnob. (cap. VI. in princ.) *Qualibet ex causa iracundia motus effervens excusat oculos cordis*. Ergo irasci semper est malum.

3. Præterea. *Ira est appetitus vindictæ*, ut Glossa (ord. Augustini Lib. de Qq. in Levit. quest. lxx. a med.) dicit super Levit. XIX. *Non oderis fratrem tuum in corde tuo* (2). Sed appetere ultionem non videtur esse licitum; sed hoc est Deo reservandum & secundum illud Deuter. XXXII. 35. *Mea est ultio*. Ergo videtur quod irasci semper sit malum.

4. Præterea. Omne illud quod abducit nos a divina similitudine, est malum. Sed irasci semper abducit nos a divina similitudine: quia *Deus cum tranquillitate iudicat*,

ut habetur Sap. XII. 18. Ergo irasci semper est malum.

Sed contra: est quod Chrysostomus (alius Author) dicit super Matth. (hom. XI. in op. imperf. aliquant. a princ.) *Qui sine causa irascitur, reus erit; qui vero cum causa, non erit reus: nam si ira non fuerit, nec doctrina proficit, nec iudicia stant, nec crimina compescuntur*. Ergo irasci non semper est malum.

Respondeo dicendum, quod ira, proprie loquendo, est passio quædam appetitus sensitivi, a qua vis irascibilis denominatur, ut supra habitum est (I. 2. quest. XLVI. art. 1.) cum de passionibus ageretur (3). Est autem hoc considerandum circa passiones animæ, quod dupliciter potest in eis malum inveniri. Uno modo: ex ipsa specie passionis, quæ quidem consideratur secundum obiectum passionis; sicut invidia secundum suam speciem importat quoddam malum, est enim tristitia de bono aliorum, quod secundum se rationi repugnat & ideo invidia mox nominata sonat aliquid mali, ut Philosophus dicit in II. Eth. (cap. VI. a med.) (4). Hoc autem non competit iræ, quæ est appetitus vindictæ: potest enim vindicta & bene, & male appeti. Alio modo invenitur malum in aliqua passione secundum quantitatem ipsius, idest superabundantiam, vel defectum ipsius: & sic potest malum in ira inveniri, quando scilicet aliquis irascitur plus, vel minus præter rationem rectam. Si autem aliquis irascitur secundum rationem rectam, tunc irasci est laudabile.

Ad primum ergo dicendum, quod Stoici iram, & omnes alias passiones nominabant affectus quosdam præter ordinem rationis existentes & secundum hoc ponebant iram, & omnes alias passiones esse malas, ut supra dictum est (I. 2. quest. XXIV. art. 2.) cum de passionibus ageretur. Et sic accipit iram Hieronymus; loquitur enim de ira

(1) Ubi proinde addit post initium 30. capitis in modernis & prope finem in antiquis quod per tumultum illum iræ similitudinem conditoris qui cum tranquillitate iudicat, mans amittit.

(2) Sic Augustinus quoque in Leviticum qu. 70. (unde Glossa desumpsit) propterea subjungi notat, *Non quæras ultionem nec memor eris injuria civium tuorum: vel non vindicabitur manus tua, nec irascaris filiis populi tui, sicut ipse ibidem juxta 70. legit, quia recte ira definita est quod sit ulciscendi libido* &c. ut & lib. 14. de civit. Dei cap. 15. & lib.

30. homil. hom. 42. 43. &c.

(3) Nempe I. 2. qu. 23. art. 1. quantum ad passiones irascibilis in communi; & qu. 45. art. 1. quantum ad iram speciatim quod sit passio appetitus sensitivi.

(4) Ex cap. 7. in antiquis & apud S. Thomam lect. 7. vel ex cap. 6. græcolatino colligitur; ubi non omnes actiones vel omnes passiones in mediocritate consistere posse dicuntur, quia nonnulli sunt affectus qui ex ipso nomine suo cum pravitate impiscantur, ut malevolentia, impudentia, invidia.

qua quis irascitur contra proximum; quasi malum ejus intendens (1). Sed secundum Peripateticos, quorum sententiam magis approbat Augustinus in IX. de civ. Dei (cap. IX.) ira, & aliæ passiones animæ dicuntur motus appetitus sensitivi, sive sint moderatæ secundum rationem, sive non: & secundum hoc ira non semper est mala.

Ad secundum dicendum, quod ira dupliciter se potest habere ad rationem. Uno quidem modo antecedenter; & sic retrahit rationem a sua rectitudine, unde habet rationem mali. Alio modo consequenter, prout scilicet appetitus sensitivus movetur contra vitia secundum ordinem rationis: & hæc ira est bona, quæ dicitur ira per zelum. Unde Gregorius dicit in V. Moral. (cap. xxx. ad fi.) *Curandum summopere est ne ira, quæ ut instrumentum virtutis assumitur, menti dominetur, ne quasi domina præcat, sed velut ancilla ad obsequium parata a rationis tergo nunquam recedat.* Hæc autem ira, etsi in ipsa executione actus judicium rationis aliquantulum impediatur, non tamen rectitudinem rationis tollit. Unde Gregorius ibidem dicit, quod *ira per zelum turbat rationis oculum, sed ira per vitium excæcat.* Non est autem contra rationem virtutis ut intermittatur deliberatio rationis in executione ejus quod est a ratione deliberatum: quia etiam ars impediretur in suo actu, si dum debet agere, deliberaret de agendis.

Ad tertium dicendum, quod appetere vindictam propter malum ejus qui puniendus est, illicitum est; sed appetere vindictam propter vitiorum correptionem, & bonum justitiæ conservandum, laudabile est: & in hoc potest tendere appetitus sensitivus, in quantum movetur a ratione: & dum vindicta secundum ordinem judicii fit, a Deo fit, cujus minister est potestas puniens, ut dicitur Rom. xiiii.

Ad quartum dicendum, quod Deo assimilari possumus, & debemus in appetitu boni, sed in modo appetendi ei omnino assimilari non possumus, quia in Deo non est appeti-

tus sensitivus, sicut in nobis, cujus motus debet rationi deservire. Unde Gregorius dicit in V. Moral. (loc. sup. cit.) quod *tunc robustius ira contra vitia erigitur, cum subdita rationi famulatur.*

A P P E N D I X.

EX art. habes primo: quomodo per rationem & ostendas & in recto sensu intelligas, merito insinuatam a scripturis; & Chrysothomo, quod irasci aliquando est licitum. A D. Chrysoth. quidem: ut extenditur in *org. cont.* A scripturis vero, ut Psal. 4. *Irascimini, & nolite peccare:* Hoc est irascimini illa ira, quæ non est peccatum. Ubi per hoc, quod præcipit de illa, dicens *ly irascimini*, monstrat unum & aliud, quod scilicet illa ira non tantum non est peccatum, sed etiam est bonum. Item a Num. 25. quod, *cum vidisset Phinees, &c. arrepto pugione perfudit ambos.* Ubi, quod illa ira fuerit bona, monstrat & effectus divinus a textu mox relatus per *ly Cessavitque plaga a filiis Israel:* & testimonium divinum narratum per *ly Phinees zelo commotus est contra eos, & præmium divinum per ly ecce do ei pacem fœderis mei.* Item a 1. Machab. 2. *Accessit quidam Judæus sacrificare idolis, & vidit Matthias, & doluit, & contremuerunt renes ejus, & accensus est furor ejus secundum judicium legis, & insilians trucidavit eum super aram.* Item Exodi 11. 16. 32. Levit. 10. Num. 16. de irato Moyse, & 1. Reg. 20. de irato Jonatha, & 2. Reg. 12. de irato David contra furem ovis, & 4. Reg. 13. de ira Elisæi, & Neem. 5. de ira ejusdem propter usuras, & Hester 7. de ira Assueri contra Aman. Sed & Marc. 3. Matth. 21. 17. Joan. 2. 11. de Domino nostro contra vitia irato, vitiosumque flagellante ex ira per zelum. *Secundo* vides: quomodo &c.

I 2 A R.

(1) Unde subjungit, quasi reddens illius dicti rationem: *Si enim verberanti jubemur alteram præbere maxillam & inimicos nostros amare & orare pro persequentibus, omnis ira occasio tollitur: Radendum est ergo, sine causa, quia ira viri justitiam Dei non operatur* (ut dicitur Jacob. 1.) Vult ergo iram tolli quæ repercutit percutientes, quæ inimicis malum operat, quæ pro persequentibus non precatur, sed illis imprecatur; & nullam esse causam indicat ob

quam eo animo & eo fine illis irasci permittamur, quasi directe malum eorum intendentes: Et propterea illud *sine causa* radendum putat quia *definita est sententia* quod absolute non sit irascendum. Nam alioqui quis in iram adversus veritatis insectatores imo & suos effusior, quia sic veritatis intererat, aut quis emotiori bile adversus illos excandescens quam Hieronymus ipse?

ARTICULUS II. 767

Utrum ira sit peccatum.

I. *dist. xxxvi. art. 1. ad 2. & III. dist. xv. quæst. 11. art. 2. quæst. 2. cõ. & mal. quæst. xii. art. 2. & Ephes. iv. lect. 1.*

AD secundum sic proceditur. Videtur quod ira non sit peccatum. Peccando enim demeremur. Sed passionibus non demeremur, sicut nec vituperamur, ut dicitur in II. Ethicor. (cap. v. cir. med.) Ergo nulla passio est peccatum. Ira autem est passio, ut supra habitum est (1. 2. quæst. xlv. art. 1.) cum de passionibus ageretur. Ergo ira non est peccatum.

2. Præterea. In omni peccato est conversio ad aliquod bonum commutabile (1). Sed per iram non convertitur aliquis ad aliquod bonum commutabile, sed in malum alicujus. Ergo ira non est peccatum.

3. Præterea. Nullus peccat in eo quod vitare non potest, ut Augustinus dicit (Lib. III. de lib. arb. cap. xix. a princ.) Sed iram homo vitare non potest: quia super illud Psal. xv. *Irafcimini, & nolite peccare*, dicit Glossa (ord. Cassiod.) quod „morus „iræ non est in potestate nostra.“ Philoſophus etiam in VII. Ethicor. (cap. vi. cir. med.) dicit, quod *iratus cum tristitia operatur*: tristitia autem est contraria voluntati. Ergo ira non est peccatum.

4. Præterea. Peccatum est contra naturam, ut Damascenus dicit in II. Lib. (orth. Fid. cap. iv. & xxx.) Sed irasci non est contra naturam hominis, cum sit actus naturalis potentie, quæ est irascibilis: unde & Hieronymus dicit in quadam epistola (2) quod

irasci est hominis. Ergo irasci non est peccatum.

Sed contra est quod Apostolus dicit ad Ephes. iv. 31. *Omnis indignatio, & ira tollatur a vobis.*

Respondeo dicendum, quod ira, sicut diſtum est (art. præc. & 1. 2. quæst. xlv. art. 1.) proprie nominat quamdam passionem. Passio autem appetitus sensitivi intantum est bona, inquantum ratione regulatur, si autem ordinem rationis excludat, est mala. Ordo autem rationis in ira potest attendi quantum ad duo. Primo quidem quantum ad appetibile in quod tendit, quod est vindicta. Unde si aliquis appetat quod secundum ordinem rationis fiat vindicta, est laudabilis iræ appetitus; & vocatur ira per zelum (3).

Si autem aliquis appetat quod fiat vindicta qualitercumque contra ordinem rationis (puta si appetat puniri eum qui non meruit, vel ultra quam meruit, vel etiam non secundum legitimum ordinem, vel non propter debitum finem, qui est conservatio iustitiae, & correctio culpæ,) erit appetitus iræ vitiosus; & nominatur ira per vitium.

Alio modo attenditur ordo rationis circa iram quantum ad modum irascendi, ut scilicet morus iræ non immoderate ferveſcat nec interius, nec exterius: quod quidem si prætermittatur, non erit absque peccato, etiam si aliquis appetat iustam vindictam.

Ad primum ergo dicendum, quod quia passio potest esse regulata ratione, vel non regulata; ideo secundum passionem absolute consideratam non importatur ratio meriti, vel demeriti, seu laudis, vel vituperii; secundum tamen quod est regulata ratione, potest habere rationem meritorii, & laudabilis; & e contrario secundum quod non est regulata ratione, potest habere rationem demer-

(1) Ut colligitur ex Augustino lib. 1. de libero arbitrio cap. 16. ubi ait quod omnia peccata hoc uno genere continentur, cum quisque avertitur a divinis veritate manentibus & ad mutabilia atque incerta convertitur: Et ex lib. 2. cap. 19. ubi ait: *Malum est avertio ab incommutabili bono & conversio ad mutabilia bona &c.*

(2) Epistola scilicet 9. de servanda viduitate ad Sabinam, non ut inepte prius ad Sabinam: Per antithesim autem addit: *Iram non perficere, Christiani: Ut post medium videre est.*

(3) Sic eam vocat Gregorius in Moralibus lib. 5. c. 30. vel in antiquis 33. ubi ait: *Solenter sciendum est quod alia est ira quam impatiencia excitat, alia quam zelus iustitiae furmas: Illa ex visio, hæc ex virtute generatur: Si enim nulla ira ex virtute surge-*

ret, divina animadversionis imperum Phineas per gladium non parasset: De hac ira per Psalmistam dicitur (Psal. 6.) Irafcimini & nolite peccare: Quod nimirum non recte intelligunt qui nos irasci nobis tantummodo non etiam proximis delinquentibus volunt: Si enim sic proximos ut nos amare præcipimur: restat ut sic eorum erroribus sicut nostris vitiis irascamur: De hac per Salomonem dicitur (Eccllesiast. 7.) Melior ira risu, quia per tristitiam vultus corrigitur animus delinquentis: De hac iterum Psalmista (Pl. 6.) Turbatus est præ ira oculus meus: Ira quippe per vitium oculum mentis excæcat, ira per zelum turbat &c. Quod autem subjungitur vituperari eum aut laudari qui aequaliter irascitur, sensus est qui hoc vel illo modo, non simpliciter omnis qui irascitur.

meriti, vel vituperabilis. Unde & Philosophus ibidem dicit, quod *laudatur, vel vituperatur qui aequaliter irascitur.*

Ad secundum dicendum, quod iratus non appetit malum alterius propter se, sed propter vindictam, in quam convertitur appetitus ejus sicut in quoddam commutabile bonum.

Ad tertium dicendum, quod homo est dominus suorum actuum per arbitrium rationis; & ideo motus qui præveniunt iudicium rationis, non sunt in potestate hominis in generali, ut scilicet nullus eorum insurgat; quamvis ratio possit quemlibet singulariter impedire, si insurgat. Et secundum hoc dicitur, quod motus iræ non est in potestate hominis, ita scilicet quod nullus insurgat. Quia tamen aequaliter est in hominis potestate, non totaliter perdit rationem peccati, si sit inordinatus. Quod autem Philosophus dicit, iratum cum tristitia operari, non est sic intelligendum, quasi tristetur de eo quod irascitur, sed quia tristatur de injuria, quam asstimat sibi illatam; & ex hac tristitia movetur ad appetendum vindictam.

Ad quartum dicendum, quod irascibilis in homine naturaliter subicitur rationi; & ideo actus ejus instantum est homini naturalis, in quantum est secundum rationem, in quantum vero est præter ordinem rationis, est contra hominis naturam.

A P P E N D I X.

EX art. habes primo: quomodo per rationem & ostendas, & in recto sensu intelligas, merito a Scripturis fuisse insinuatam, quod ira est peccatum. Ut *Ephes. 4. ut in argum. contr.* Item *4. Reg. 5.* de ira Naaman post consilium Elifæi de lotionem in Jordane. Et *Paralip. 26.* de Ozia rege irato contra Sacerdotes correctores. Et *Tob. 2.* de uxoris ira contra Tobiam. Et *Job 32.* de Eliu irato contra Job. Et *Matth. 2.* de Herode irato valde. Et *Luc. 4.* de Nazaret civibus iratis

contra Salvatorem nostrum. Quia vero in præfati articulo etiam de ira bona in speciali fit mentio: ideo pro hoc vide abundanter dicta in *art. 1. append. Secundo* vides: quomodo &c.

A R T I C U L U S III. 768

Utrum omnis ira sit peccatum mortale.

1. 2. *quest. lxxxviii. art. 5. ad 1. & mal. quest. vii. art. 3. ad 1. & quest. xii. art. 3. & Gal. v. lect. 5.*

AD tertium sic proceditur. Videtur quod omnis ira sit peccatum mortale. Dicitur enim *Job v. 2. (*) Virum stultum interfecit iracundia*: & loquitur de interfectione spirituali, a qua denominatur peccatum mortale (1). Ergo omnis ira est peccatum mortale.

2. Præterea. Nihil meretur damnationem æternam nisi peccatum mortale. Sed ira meretur damnationem æternam: dicit enim Dominus *Matth. v. Omnis qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio*: ubi dicit Glossa (ord.) (2) quod per illa tria quæ ibi tanguntur, scilicet *iudicium, concilium, & gehenna*, „diversæ mansiones in æterna damnatione pro modo peccati signanter exprimentur.“ Ergo ira est peccatum mortale.

3. Præterea. Quidquid contrariatur caritati, est peccatum mortale. Sed ira de se contrariatur caritati, ut patet per Hieronymum (3) super illud *Matth. v. Qui irascitur fratri suo &c.* ubi dicit, quod hoc est contra proximi dilectionem. Ergo ira est peccatum mortale.

Sed contra est quod super illud *Psal. 14. Irascimini, & nolite peccare*, dicit Glossa (ord. Cassiod.) (4) „Venialis est ira quæ non perducitur ad effectum.“

Respondeo dicendum, quod motus iræ potest esse inordinatus, & peccatum dupliciter, sicut dictum est (art. præc.)

Uno

(*) *Valgata*: vere stultum.

(1) Quod & inde mortale appellatur, quia spirituales vitam auferit.

(2) Nullo nomine prænotata; sed eam quoque commentarius habet qui Anselmi nomine insignitur, tametsi non videtur Anselmi esse.

(3) Æquivalenter tantum & implicite, cum omnem iræ occasionem tolli ait quando jubemur inimicos amare.

(4) Cassiodori nomen præferens qui & reipsa eam habet verbis paululum immutatis. Postquam enim præmisit hoc ad *Judeos bene irabi, ut si eos irasci contigerit, saltem se ab illicitis ausibus abstinere*; subjungit: *Quod tamen generaliter compescitur accipimus: Venialis est enim ira quæ ad effectum indignationis sue non pervenit: Sicut scriptum est (Psal. 16.) Melior est qui vincit iram quam qui capit civitatem: Et ideo præceptum orationis adhibetur,*

Unò modo ex parte appetibilis, utpote cum aliquis appetit injustam vindictam: & sic ex genere suo ira est peccatum mortale, quia contrariatur caritati, & justitiæ.

Potest tamen contingere quod talis appetitus sit peccatum veniale propter imperfectionem actus. Quæ quidem imperfectio attenditur vel ex parte appetentis, puta cum motus iræ prævenit iudicium rationis; vel etiam ex parte appetibilis, puta cum aliquis appetit in aliquo modico se vindicare, quod quasi nihil est reputandum, ita quod etiam si actu inferatur, non esset peccatum mortale; puta si aliquis parum trahit aliquem puerum per capillos, vel aliquid hujusmodi.

Alio modo potest esse motus iræ inordinatus quantum ad modum irascendi, utpote si nimis ardentè irascatur interior, vel si nimis exterius manifestet signa iræ: & sic ira secundum se non habet ex suo genere rationem peccati mortalis; potest tamen contingere quod sit peccatum mortale: puta si ex vehementia iræ aliquis excidat a dilectione Dei, & proximi.

Ad primum ergo dicendum, quod ex illa autoritate non habetur quod omnis ira sit peccatum mortale, sed quod stulti per iracundiam spiritualiter occidunt, inquantum scilicet non refrenando per rationem motum iræ, dilabuntur in aliqua peccata mortalia, puta in blasphemiam Dei, vel injuriam proximi.

Ad secundum dicendum, quod Dominus dixit verbum illud de iræ, quasi superaddens ad illud verbum legis, *Qui occideris, reus erit iudicio*. Unde loquitur sibi Dominus de motu iræ in quo quis appetit proximi occisionem, aut quamcumque gravem læsionem: cui appetitui si consensus rationis superveniat, absque dubio erit peccatum mortale.

Ad tertium dicendum, quod in illo casu in quo ira contrariatur caritati, est pecca-

tum mortale; sed hoc non semper accidit, ut ex dictis patet (in corp.)

A P P E N D I X.

EX art. habes primo: quomodo per rationem & ostendas, & recte intelligas, merito insinuatam fuisse a scripturis: quod ita quandoque est mortalis, quandoque venialis: ut 1. Machab. 3. *Audiens Antiochus prælia Jude, & victoriam, quam obtinuerat iratus est animo, & congregavit exercitum*. Item 2. Machab. 7. *Post septimi fratris verba Rex Antiochus accensus ira in illum super omnes desivit*. Quod autem venialis, Gen. 31. *Tumensque Jacob cum jurgia, ait: Quam ob culpam meam?* &c. In hominibus enim perfectis, qualis erat Jacob, non sunt ponenda peccata mortalia, q. 110. art. 3. ad 3. & arg. 5. cum respons. & alibi sæpe. Item Psal. 4. cum gloss. ut in arg. contr. Ubi nota quod ille effectus, de quo gloss. dicit, est vel effectus alias venialis (puta, quando est parum quid, pro vindicta: ut in probat. conclus. prime) vel effectus mortalis, sed sine consensu rationis a sensitivo appetitu desideratus, ut tangit *ibid.* & in ad 2. & art. 2. ad 3. Vide circa hujusmodi materiam de ira art. 2. append. Secundo vides: quomodo &c.

ARTICULUS IV. 769

Utrum ira sit gravissimum peccatum.

1. 2. quest. xlvi. art. 6. & mal. quest.

XII. art. 4.

AD quartum sic proceditur. Videtur quod ira sit gravissimum peccatum. Dicit enim Chrysostomus (hom. xlvii. in Joan. ad fin.) (1) quod *nihil est turpius visu fure-*

ut si jam irascimur, non inconsulta temeritate peccemus: Motum siquidem animi fervidum, propter humanam fragilitatem, habere in potestate non possumus; suffragante tamen De gratia ratione disciplinabili continemur; Et ideo beatus Propheta quod est quidem consuetudinis permittit; quod vero culpa, prohibuit: Nam si irascimur nec Domini consideratione refrenemur, sed a voto nostro impediamur aliquo necessitatis objectu (vel obstaculo) tunc usque constanter nos facti crimen portare, etiamsi non possimus quæ volebamus efficere.

(1) Ubi habetur eo modo quo repugnans versus finem; non ut prius hic & in ipso etiam Summæ Manuscripto corrupte prorsus & absurde, nihil desor-

mius severo visu: An enim severitas quæ justitiæ pars est & maxime iudicem decet, vellicetur tam deformiter; Sic porro habet græca phrasis, ne quis nugetur vel hæreat: ἂν δὲ ἀισχυρὸν ὄψεως θυμωμάτων, ἂν δὲ θυμωμάτων ἐν δὲ ὄψεως, ποτὸς μάλιστ' ἔσθ' ἡ. Id est: Nihil irati vel furentis aspectu deformius, nihil turpius aut fædius: Si autem visu (supple nihil etiam deformius). Appendix quoque sequens quod nihil inter iram & insaniam sit medium, sumpta est ex eadem etiam homilia 47. in Joannem, ut auspiciato tandem prius indicabatur in margine, unde mirum cur non etiam anterior.

tenis, & nihil deformius severo visu, & multo magis anima. Ergo ira est gravissimum peccatum.

2. Præterea. Quanto aliquod peccatum est magis nocivum, tanto videtur esse pejus: quia, sicut Augustinus dicit in Enchirid. (cap. XII.) *malum dicitur aliquid, quia nocet.* Ira autem maxime nocet, quia aufert homini rationem, per quam est dominus sui ipsius: dicit enim Chrysostomus (loc. cit.) quod *inter iram, & insaniam nihil differt, sed temporarius quidam dæmon est, imo quam qui dæmonio vexatur, gravior.* Ergo ira est gravissimum peccatum.

3. Præterea. Interiores motus dijudicantur secundum exteriores effectus. Sed effectus iræ est homicidium, quod est gravissimum. Ergo ira est gravissimum peccatum.

Sed contra est quod ira comparatur ad odium, sicut festuca ad trabem: dicitur enim Augustinus in Regala (epist. cxxi. al. cix. aliquant. ante fi.) *Ne ira crescat in odium & trabem faciat de festuca.* Non ergo ira est gravissimum peccatum.

Respondeo dicendum, quod, sicut dictum est (art. 1. & 2. h. quæst.) inordinatio iræ secundum duo attenditur, scilicet secundum indebitum appetibile, & secundum indebitum modum irascendi. Quantum igitur ad appetibile, quod iratus appetit, videtur esse ira minimum peccatum: appetit enim ira malum pœnæ alicujus sub ratione boni quod est vindicta: & ideo ex parte mali quod appetit, convenit peccatum iræ cum illis peccatis quæ appetunt malum proximi puta cum invidia, & odio: sed odium appetit absolute malum alterius, in quantum hujusmodi; invidus autem appetit malum alterius propter appetitum propriæ gloriæ; sed iratus appetit malum alterius sub ratione justæ vindictæ. Ex quo patet quod odium est gravius quam invidia, & invidia quam ira: quia pejus est appetere malum sub ratione mali, quam sub ratione boni; & pejus est appetere malum sub ratione boni exterioris, quod est honor, vel gloria, quam sub ratione rectitudinis justitiæ.

Sed ex parte boni, sub cujus ratione iratus appetit malum, convenit ira cum peccato concupiscentiæ, quod tendit in aliquod bonum. Et quantum ad hoc etiam absolute loquendo peccatum iræ videtur esse minus quam concupiscentiæ, quanto melius est bonum justitiæ, quod appetit iratus, quam bonum delectabile, vel utile quod appetit concupiscens. Unde Philosophus dicit in VII. Ethic. (cap. VI.) quod *incontinens concupiscentiæ est turpior quam incontinens ira.*

Sed quantum (*) ad inordinationem, quæ est secundum modum irascendi, ira habet quamdam excellentiam (1) propter vehementiam, & velocitatem sui motus, secundum illud Proverb. xxvii. 4. *Ira non habet misericordiam, nec erumpens furor: & impetum concitati spiritus (2) ferre quis poterit?* Unde Gregorius dicit in V. Moral. (cap. xxx. ante med.) *Ire sue stimulis accensus cor palpitat, corpus tremis, lingua se præpedit, facies ignescit, exasperantur oculi, & nequaquam recognoscuntur viti: lingua quidem clamorem format, sed sensus quid loquatur ignorat.*

Ad primum ergo dicendum, quod Chrysostomus loquitur de turpitudine quantum ad gestus exteriores, qui proveniunt ex impetu iræ.

Ad secundum dicendum, quod ratio illa procedit secundum inordinatum (**) motum iræ, qui provenit ex ejus impetu, ut dictum est (in corp. art.)

Ad tertium dicendum, quod homicidium non minus provenit ex odio, vel invidia quam ex ira; ira tamen levior est, in quantum attendit rationem justitiæ, ut dictum est (in corp.)

A P P E N D I X.

EX art. habes primo: quomodo per rationem ostendas, merito esse insinuatam a scripturis, & August. quod ira non est maximum peccatum. A. D. Augustino quidem, ut extenditur in argu. contr. A scripturis vero per hoc, quod Judæi crucifigendum Do-

(*) Ita cum mss. plurimis edit. p. 18. Al. ad inordinationem.

(1) Abusi & loquendi modo quo etiam in malam partem excellentia sumi potest velut excellentia &c.

(2) Jam notatum est 1. 2. qu. 46. art. 6. ad 1. ubi eadem verba referuntur, haberi tantum in Bibliis modernis emendatis, *impetum concitati ferre quis poterit?* Sed subaudiri spiritum posse innuat similis

phrasis Proverb. 18. vers. 14. *Spiritus viri sustentat imbecillitatem suam: Spiritum vero ad irascendum facilem quis poterit sustinere?* Appendix quoque Gregorii expresse sub iisdem etiam verbis relata est 1. 2. quæst. 28. art. 2.

(**) Ita cum codd. Alcan. & Rom. edit. plurimi, Nicolajus cum codd. Camer. & Paris. modum.

Dominum dicuntur tradidisse per invidiam, *Massb. 27.* & per odium *Pl. 34. oderunt me gratis, & 108. ly sermonibus odii circumdederunt me.* Invidiam enim; & odium, tamquam graviora quædam proportionaliter ad scelus gravissimum tunc a Judæis commissum adduxerunt scripturæ magis, quam iram. Ex quo scripturarum facto intelligitur; quod quandoque, si contingat, de ira Judæorum feret in scripturis mentio ad propositum crucifixionis Christi, debet semper accipi antonomastice per durationem, idest, de ira inveterata; quæ procul dubio aut odium, aut verius hic loquendo, utrumque est. *Secundo* vides: quomodo &c.

ARTICULUS V. 770

Utrum Philosophus convenienter determinet species iracundiæ, dicens, quod iracundorum quidam sunt acuti, quidam amari, & quidam difficiles.

1. 2. *quæst. xlv. art. 2. & IV. Eth. lect. 13.*

AD quintum sic proceditur. Videtur quod inconvenienter determinentur species iracundiæ a Philosopho in IV. Ethicor. (1) ubi dicit, quod *iracundorum quidam sunt acuti, quidam amari, quidam difficiles, sive graves.* Quia secundum ipsum *amari dicuntur quorum ira difficile solvitur, & multo tempore manet.* Sed hoc videtur pertinere ad circumstantiam temporis. Ergo videtur quod etiam secundum alias circumstantias possunt accipi aliæ species iræ.

2. Præterea. *Difficiles, sive graves.* (2) dicit (ibid.) esse *quorum ira non commutatur sine cruciatus, vel punitione.* Sed hoc etiam pertinet ad insolubilitatem iræ. Ergo videtur quod idem sint difficiles, & amari.

3. Præterea. Dominus *Math. v.* ponit tres gradus iræ, cum dicit, *qui irascitur fratri suo, & qui dixerit fratri suo, Racha, & qui dixerit fratri suo, Fatue:* qui quidem gradus ad prædictas species non referuntur. Ergo videtur quod prædicta divisio iræ non sit conveniens.

Sed contra est quod Gregorius Nyssenus (3) dicit, quod tres sunt iracibilitatis species; scilicet *ira* quæ vocatur *fellea*, & *mania* quæ vocatur *infamia*, & *furor*. Quæ tria videntur esse eadem tribus præmissis. Nam *iram felleam* dicit esse quæ principium, & motum habet, quod Philosophus (loc. sup. cit.) attribuit acutis; *maniam* vero dicit esse iram quæ permanet, & in vetustatem devenit, quod Philosophus attribuit amaris; *furorem* autem dicit esse iram quæ observat tempus in supplicium, quod Philosophus attribuit difficilibus. Et eandem etiam divisionem ponit Damascenus in II. Lib. (orth. Fid. cap. xvi.) Ergo prædicta distinctio Philosophi non est inconveniens.

Respondedo dicendum, quod prædicta distinctio potest referri vel ad passionem iræ, vel etiam ad ipsum peccatum iræ. Quomodo autem referatur ad passionem iræ, supra habitum est (1. 2. quæst. xlv. art. 8.) cum de passione iræ ageretur (4). Et sic præcipue videtur poni a Gregorio Nysseno, & Damasceno. Nunc autem oportet accipere distinctionem harum specierum, secundum quod per-

(1) Non ut ex capite 5, prius indicabatur ad marginem ex cap. 11. græco-latino desumptum est, vel 13. In antiquis & apud S. Thomam lect. 13.

(2) Hoc enim significat *χαλεπός* græcum quod ibi Philosophus usurpat: latin autem eorum *non commutari* sicut vetus Interpres reddit ex græco *διαλλάττω*, melius & planius moderni reddunt *non reconciliari vel non placari.*

(3) Velut ex lib. 4. de viribus animæ cap. 13. prius indicabatur ad marginem juxta vetera quædam Exemplaria quæ sub nomine Gregorii Nysseni referantur: Sed Negressii esse jam ad nauseam notatum est, habeturque tomo 12. Bibliothecæ novæ Patrum in Tractatu de natura hominis c. 21. quod inscribitur ex professo de ira.

(4) Ubi eandem quoque iræ species ex iisdem assignatæ sunt, & earum conditiones explicatæ; sicut & significatio græcæ vocis *μῆνις* quam diximus ex Nemesio & Damasceno a verbo *μῆνω* vel a futuro *μῆ-*

νῆν derivari quod perinde est ac *manere* sicut & S. Thomas ibi a *manendo* derivat, quasi vocem latinam supponeret, quæ *permanens* *iram* dicat: Sed non sic ab aliis quibusdam derivatur qui primitivam vocem putant qua simpliciter significatur infamia, sicut Budæus in lexico indicat. Hinc & 3. Tusculana num. 11. Tullius quasi de illius derivatione vera dubitans: *Græci autem μῆνις unde derivent* (inquit) *non facile dixerim: Eam tamen ipsam distinguimus melius nos quam illi: Hanc enim insaniam quæ juxta stultitiam patet latius, a furore disjungimus: Græci volunt illi quidem, sed parum valent verbo &c. Quom nos furorem nempe, illi melancholiam vocant (μυλαγχολία) quæ, vero atra bili solum ac non sepe vel iracundiæ graviore vel timore vel dolore meus moveatur; quo genere Ajaxem & Orystem furore diceamus, & irarum duodecim tabula furiosum appellans &c.*

pertinent ad peccatum iræ, prout ponitur a Philosopho.

Potest autem inordinatio iræ ex duobus attendi. Primo quidem ex ipsa iræ origine: & hoc pertinet ad acutos, qui nimis cito irascuntur, & ex qualibet levi causa.

Alio modo ex ipsa iræ duratione, eo scilicet quod ira nimis perseverat: quod quidem potest esse dupliciter. Uno modo quia causa iræ, scilicet injuria illata, nimis manet in memoria hominis: unde ex hoc homo diutinam tristitiam concipit; & ideo sunt sibi ipsis graves, & amari. Alio modo contingit ex parte ipsius vindictæ, quam aliquis obstinato appetitu querit: & hoc pertinet ad difficiles, sive graves, qui non dimittunt iram, quousque puniant.

Ad primum ergo dicendum, quod in speciebus prædictis non principaliter consideratur tempus, sed facilitas hominis ad iram, vel firmitas in ira.

Ad secundum dicendum, quod utrique, scilicet amari, & difficiles, habent iram diurnam, sed propter aliam causam. Nam amari habent iram permanentem propter permanentiam tristitiæ, quam inter viscera tenent clausam: & quia non prorumpunt ad exteriora iracundiæ signa, non possunt persuaderi ab aliis, nec ex seipsis recedunt ab ira, nisi prout diurnitate temporis aboletur tristitia, & sic deficit ira. Sed in difficultibus est ira diurna propter vehementem desiderium vindictæ: & ideo tempore non digeritur, sed per solam punitionem quiescit.

Ad tertium dicendum, quod gradus iræ quos Dominus ponit, non pertinent ad diversas iræ species, sed accipiuntur secundum processum humani actus. In quibus primo aliquid in corde concipitur; & quantum ad hoc dicit: *Qui irascitur fratri suo*. Secundum autem est, cum per aliqua signa exteriora manifestatur exterius, etiam antequam prorumpat in effectum; & quantum ad hoc dicit: *Qui dixerit fratri suo Racha*, quod est interjectio irascentis. Tertius gradus est quando peccatum interius conceptum ad effectum perductur. Est autem effectus iræ nocumentum alterius sub ratione vindictæ: minimum autem nocumentorum est quod fit solo verbo: & ideo quantum ad hoc dicit: *Qui dixerit fratri suo, Fatue*. Et sic patet quod secundum addit supra primum, & tertium supra utrumque. Unde si primum est peccatum

Summ. S. Tb. Tom. IX.

mortale in casu in quo Dominus loquitur, sicut dictum est (art. 3. hu. quæst. ad 2.) multo magis alia. Et ideo singulis eorum ponuntur correspondentia aliqua pertinentia ad condemnationem. Sed in primo ponitur iudicium, quod minus est: quia, ut Augustinus dicit (Lib. I. de serm. Dom. in monte cap. ix. a med.) *in iudicio ad huc defensionis locus datur*: in secundo vero ponit (*) consilium, in quo iudices inter se conferunt, quo supplicio damnari oporteat: in tertio ponit gehennam ignis, quæ est certa damnatio.

A P P E N D I X.

EX artic. habes primo: quomodo per rationem ostendas, merito a scripturis insinuatam fuisse; quod iracundiæ sunt tres species, scilicet quod iracundorum aliqui sunt acuti, alii amari, aliqui difficiles. Ut de acutis, per hoc, quod narrat quosdam ex levibus causis ira cito commotos, secundum quod dicitur Jonæ 4. *Jonas iratus est super bederam*. Et 1. Reg. 30. Cum excussisset Jonathas Davidem apud patrem suum Saul, ipse Saul iratus subito contra Jonatham in hæc verba prorupit. *Fili mulieris ulstro virum capientis numquid ignoro &c.?* Item de amaris, per hoc, quod aliquos iratos introducit, qui contra eos, quibus irati erant, nihil asperum locuti dicuntur: sed in seipsis, quasi præ amaritudine cholerae indignabundi, deficientes costernabantur, secundum quod colligitur de Achab itato 3. Reg. 21. *Venit ergo Achab in domum suam indignans, & frendens super verbo Naboth; & projiciens se in lectulum suum avertit faciem suam ad parietem, & non comedit panem*. Item de difficultibus, per hoc, quod de quibusdam narrat iratis, qui obstinato appetitu vindictam querebant, secundum quod habetur 1. Reg. 18. de Saul, qui audiens de mira victoria Davidem satis commendari, iratus est nimis, & displicuit in oculis ejus ille commendationis sermo. *Non rebus ergo*, subdit scriptura, *oculis Saul aspiciebat David a die illa, & deinceps*. Quod, quoad verissimum sit, legas tu ab isto loco usque ad finem hujus libri, idest usque ad mortem ipsius Saul. *Secundo* vides: quomodo &c.

K

AR.

(*) *Isa mss. & editi, quos vidimus, omnes libri, An. concilium? ut Massb. v.*

A R T I C U L U S VI. 771

Utrum ira debeat poni inter vitia capitalia.

Sup. quest. xxxiv. art. 5. & mal. quest. viii. art. 2. cor. & ad 21. & 22. & quest. xii. art. 5.

AD sextum sic proceditur. Videtur quod ira non debeat poni inter vitia capitalia. Ira enim ex tristitia nascitur. Sed tristitia est vitium capitale, quod dicitur acedia. Ergo ira non debet poni vitium capitale.

2. Præterea. Odium est gravius peccatum quam ira. Ergo magis debet poni vitium capitale quam ira.

3. Præterea. Super illud Proverb. xxxix. *Vit iracundus provocat rixas*, dicit Glossa (ord.) (1), Janua est omnium vitiorum, iracundia: qua clausa, virtutibus intrinsecus, dabitur quies; aperta autem, ad omne facinus armabitur animus. "Nullum autem vitium capitale est principium omnium peccatorum, sed quorundam determinate. Ergo ira non debet poni inter vitia capitalia.

Sed contra est quod Gregorius XXXI. Moral. (cap. xvii. a med.) ponit iram inter vitia capitalia.

Respondeo dicendum, quod, sicut ex præmissis patet (1. 2. quest. lxxxiv. art. 3. & 4.) vitium capitale dicitur ex quo multa vitia oriuntur. Habet autem hoc ira quod ex ea multa vitia oriri possunt duplici ratione. Primo ex parte sui objecti, quod multum habet de ratione appetibilitatis, in quantum scilicet vindicta appetitur sub ratione iusti, vel honesti, quod sua dignitate allicit, (2) ut supra habitum est (art. 4. hu. quest.) Alia modo ex suo impetu, quo mentem præcipitat ad inordinata quæcumque agenda. Unde manifestum est quod ira est vitium capitale.

Ad primum ergo dicendum, quod illa tristitia ex qua oritur ira, ut plurimum non

est acedia vitium, sed passio tristitia, quæ consequitur ex injuria illata.

Ad secundum dicendum, quod, sicut ex supradictis patet (1. 2. quest. lxxxiv. art. 3. & 4.) ad rationem vitii capitalis pertinet quod habeat finem multum appetibilem, ut sic propter appetitum ejus multa peccata committantur. Ira autem, quæ appetit malum sub ratione boni, habet finem magis appetibilem quam odium, quod appetit malum sub ratione mali: & ideo magis est vitium capitale ira quam odium.

Ad tertium dicendum, quod ira dicitur esse janua vitiorum per accidens, scilicet removendo prohibens, id est impediendo iudicium rationis, per quod homo retrahitur a malis; directe autem, & per se est causa aliquorum specialium peccatorum, quæ dicuntur filia ejus.

A P P E N D I X.

EX art. habes primo: quomodo per rationem ostendas, merito a scripturis, & Gregorio insinuatam fuisse: quod ira est vitium capitale. A D. Gregor. quidem, ut in *arg. cor.* A scripturis vero per hoc; quod multa mala oriri ex ira denotant. Ut Prov. 30. *Qui provocat iras, producit discordias.* Et Eccl. 31. *Vinum multum potatum, iram, & ruinas multas (quasi quod illæ ruinae sint postea ex ira) facit.* Secundo vides: quomodo &c.

A R T I C U L U S VII. 772

Utrum convenienter assignentur sex filia ira, scilicet rixa, rumor mentis, consumelia, & clamor, indignatio, & blasphemia.

Sup. quest. xxxvii. art. 2. ad 1. & quest. xii. art. 2. & mal. quest. xii. art. 5. cor.

AD septimum sic proceditur. Videtur quod inconvenienter assignentur sex filia iræ; quæ

(1) Est Bedæ sub iisdem expresse verbis in eum locum vers. 23. ubi *yo. iysipm vñas idest suscitavit consensionem*; sed aliqui *opōseru*, hoc est *fovet*: Symmachus vero *impōseru mōseru* hoc est, *irritas pugnam*.

(2) Ut est in Manuscripto ipso & sic omnino legi debet: Non sicut prius in quibusdam impressis, *quia sua dignitate allicio*; in aliis *quia sub dignitate*;

constructione violenta & perturbato sensu, qui planior est sicut reddimus, & refertur ad iustum vel honestum quod sua dignitate allicit eo ipso quod iustum & honestum est vel præsumitur esse: Non autem de vindicta intelligitur quod sua dignitate alliciat; sicut propter seriem ambiguum videri prius posset.

que sunt *rixa*, *tumor mentis*, *contumelia*, *clamor*, *indignatio*, *blasphemia*. Blasphemia enim ponitur ab Ildoro filia superbiz (Lib. comment. in Deut. cap. xvi.) Non ergo debet poni filia iræ.

2. Præterea . Odium nascitur ex ira , ut Augustinus dicit in Regula (epist. cxxi . al . cix . aliquant . ante fi .) (1) Ergo debet numerari inter filias iræ .

3. Præterea . Tumor mentis videtur idem esse quod superbia . Superbia autem non est filia alicujus vitii , sed mater omnium vitiorum , ut Gregorius dicit XXXI . Moral . (cap . xvii . a med .) Ergo tumor mentis non debet numerari inter filias iræ .

Sed contra est quod Gregorius XXXI . Moral . (ibid .) assignat has filias iræ (2) .

Respondeo dicendum , quod ira potest tripliciter considerari . Uno modo secundum quod est in corde ; & sic ex ira nascuntur duo vitia . Unum quidem ex parte ejus contra quem homo irascitur , quem reputat indignum ut sibi tale quid fecerit : & sic ponitur *indignatio* . Aliud autem vitium est ex parte sui ipsius , inquantum scilicet excogitat diversas vias vindictæ , & talibus cogitationibus animum suum replet , secundum illud Job xv . 2 . *Numquid sapiens . . . implebis ardore stomachum suum ? Et sic ponitur tumor mentis .*

Alio modo consideratur ira , secundum quod est in ore ; & sic ex ira duplex inordinatio procedit . Una quidem secundum hoc quod homo in modo loquendi iram suam demonstrat , sicut dictum est (art . 5 . hu . quest . ad 3 .) de eo qui dicit fratri suo , *Racha* : (3) & sic ponitur *clamor* , per quem intelligitur inordinata , & confusa locutio . Alia etiam est inordinatio , secundum quod aliquis prorumpit in verba injuriosa : quæ quidem si sint contra Deum , erit *blasphemia* ; si autem contra proximum , *contumelia* .

Tertio modo consideratur ira , secundum quod procedit usque ad factum ; & sic ex ira oriuntur *rixæ* , per quas intelliguntur omnia nocumenta quæ factis proximis inferuntur ex ira .

Ad primum ergo dicendum , quod blasphemia in quam aliquis prorumpit deliberata mente , procedit ex superbia hominis contra Deum se erigentis : quia , ut dicitur Eccli . x . 14 . *initium superbie hominis apostatare a Deo* ; idest , recedere a veneratione ejus , est prima superbiz pars : & ex hoc oritur blasphemia . Sed blasphemia in quam aliquis prorumpit ex commotione animi , procedit ex ira .

Ad secundum dicendum , quod odium etsi aliquando nascatur ex ira , tamen habet aliam quam priorem causam , ex qua directius oritur , scilicet tristitiam ; sicut e contrario amor nascitur ex delectatione . Ex tristitia autem illata quandoque in iram , quandoque in odium aliquis movetur . Unde convenientius fuit quod odium poneretur oriri ex acedia quam ex ira .

Ad tertium dicendum , quod tumor mentis non accipitur hic pro superbia , sed pro quodam conatu , sive audacia hominis intentantis vindictam : audacia autem est vitium fortitudini oppositum .

A P P E N D I X .

EX art . habes primo : quomodo per rationem ostendas , merito fuisse a scripturis , & Gregor . insinuatam , quod *indignatio* , *tumor mentis* , *contumelia* , *blasphemia* , *clamor* , *rixa* , sunt filiz iræ . A B . Greg . quidem , ut in *arg . con .* A scripturis vero , per hoc , quod hæc sex specialiter ab ira nasci , demonstrant . Ut de *indignatione* 2 . Reg . 12 . *Iratus autem indignatione David adversus illam . De tumore* , Judicum 8 . *requievit spiritus eorum , quo tumebant contra eum .* Hoc

K 2 enim

(1) Equivalenter tantum & implicite , cum sit ait : *Libro aut nullas habentis , aut quam celestissime fueritis ; ne ira orisat in odium &c .*

(2) Sic enim primum de superbia quod sit *regina vitiorum* ; quod *radix cuncti mali* & *initium omnis peccati* ; quod *illius prima soboles principalia septem vitia sunt , scilicet inanis gloria , invidia , ira &c .* Deinde specialiter iræ conditiones explicando : *De ira rixa , tumor mentis , contumelia , clamor , indignatio , & blasphemia proferuntur .*

(3) Quod ab Hebræo quodam se subdivisio dicit Augustinus non esse vocem significativam aliquid sed

indignantis animi motum exprimentem ; ut interjectiones quas proinde sic vocant Grammatici : Aliter tamen Hieronymus : Hoc verbum (inquit) proprio Hebræorum est : Racha enim dicitur xabæ , idest inanitas aut vacuum quæ nos possumus vulgata injuria absque cerebro nuncupare : Sunt qui ex græco πάχος idest pannus quasi pannosum dici velint ; sed ineptum hoc , & proinde ab Augustino ubi supra rejectum ; nempe de serm . Dom . lib . 1 . cap . 9 . Nec vero πάχος cum χ sicut Racha , sed πάχος cum π significat rudem ac vilem pannum vel detritum : Unde ista derivatio non coheret .

enim dicitur de iratis prius, ut patet id. De contumelia, & clamore Ecclesiastici 22. *Anse ignem camini vapor, & fumus exaltantur: sic & ante sanguinem maledicta, & contumelia, & mine;* Hoc est. Sic & ante vindictam sanguinis ab irato intentam procedunt contumeliaz, & clamores per maledicta & minas, importati. De blasphemia Lev. 24. *Jurgatus est cum viro Israelita; cumque blasphemasset nomen Domini, &c.* Ecce ex ira, per quam factum est jurgium contra alium, oritur blasphemia. De rixa Prov. 27. *Homo iracundus suscitatur rixas.* Ex his ergo collectis in unum scripturæ, scholasticè loquendo, dicunt: Indignatio, tumor mentis, contumelia, clamor, blasphemia, rixa, sunt convenienter filiaz iræ. Pro ly *convenienter*, quod nunc diximus, vide regulam fundamentalem de totali convenientia scripturarum, q. 122. ar. 1. app. & qu. 140. ar. 1. appen. Secundo vides: quomodo &c.

ARTICULUS VIII. 773

Utrum sit aliquod vitium oppositum iracundie proveniens ex defectu iræ.

AD octavum sic proceditur. Videtur quod non sit aliquod vitium oppositum iracundiaz, proveniens ex defectu iræ. Nihil enim est vitiosum per quod homo Deo assimilatur. Sed per hoc quod homo omnino est sine ira, assimilatur Deo, qui *cum tranquillitate judicat.* (Sap. XII. 18.) (1) Ergo non videtur quod sit vitiosum omnino ira carere.

2. Præterea. Defectus ejus quod ad nihil est utile, non est vitiosus. Sed motus iræ ad nihil est utilis, ut probat Seneca in Lib. quem fecit de ira (2) Ergo videtur quod defectus iræ non sit vitiosus.

3. Præterea. *Malum hominis, secundum Dionysium (cap. iv. de div. Nom. part. iv. lect. 22.) est præter rationem esse.* Sed subtracto omni motu iræ, adhuc remanet integrum judicium rationis. Ergo nullus defectus iræ vitium causat.

Sed contra est quod Chrysoströmus (alius Author) dicit super Matth. (hom. xi. in op. imperf. inter princ. & med.) *Qui cum causa non irascitur, peccat. Patientia enim irrationabilis vitia seminat, negligentiam nutrit, & non solum malos, sed etiam bonos invitat ad malum.*

Respondeo dicendum, quod ira dupliciter potest intelligi. Uno modo ut est simplex motus voluntatis, quo aliquis non ex passione, sed ex judicio rationis pœnam infligit: & sic defectus iræ absque dubio est peccatum. Et hoc modo ira accipitur in verbis Chrysostrōmi, qui dicit ibidem: *Iracundia que cum causa est, non est iracundia, sed judicium. Iracundia enim proprie intelligitur commotio passionis (3).* Qui autem cum causa irascitur, ira illius non est ex passione: ideo judicare dicitur, non irasci.

Alio modo accipitur ira pro motu appetitus sensitivi, qui est cum passione, & transmutatione corporali. Et hic quidem motus ex necessitate consequitur in homine ad simplicem motum voluntatis: quia naturaliter appetitus inferior sequitur motum appetitus superioris, nisi aliquod repugnet. Et ideo non potest totaliter deficere motus iræ in appetitu sensitivo, nisi per subtractionem, vel debilitatem voluntarii motus. Et ideo ex consequenti etiam defectus passionis iræ vitiosus est, sicut & defectus voluntarii motus ad puniendum secundum judicium rationis (4).

Ad primum ergo dicendum, quod ille qui totaliter non irascitur, cum debet irasci, imi-

(1) Sic ibi: *Tudus est dominator virtutis cum tranquillitate judicat &c.*

(2) Scilicet lib. 1. cap. 13. ubi sic ait: *Nihil habet in se utile ira; nec acies animus ad res bellicas: Numquam enim virtus vitio adjuvanda est, se contenta: Quod & probare deinceps pergit aliquorum exemplis qui bellicosi licet ac fortissimi viri, propter immoderatam tamen iracundiam sæpe in pugna vinci solent. Unde cap. 12. infert: Non est ira que utilis nec in præliis quidem aut bellis ira: In temeritatem enim prona est, & pericula dum inferre vult, non cavet.*

(3) Nec verus tamen Chrysostrōmus hæc habet, ut

nec illud quod præmittitur argum. *Sed contra; sed sub ejus nomine author operis imperfecti, ut hom. 11. super Matthæum videre est.*

(4) Hinc eleganter tunc more Bernardus ep. 69. *Peccat non minus nimis irascendo quam omnino non irascendo: Siquidem non irasci ubi irascendum sit, nolle emendare peccatum est: Plus vero irasci quam irascendum sit, peccatum peccato addere est &c.* Et epist. 158. contra impunitatem execrandi cuiusdam facinoris ab ejus incertore speratam agens: *Quanta putamus (inquit) impunitas ista in Ecclesia parvuriæ punienda? Et lib. 1. de consideratione ad Eugenium cap. 3. Magna virtus patientiæ, sed non bene*

imitatur quidem Deum quantum ad carentiam passionis, non autem quantum ad hoc quod Deus ex iudicio punit.

Ad secundum dicendum, quod passio iræ utilis est, sicut & omnes alii motus appetitus sensitivi, ad hoc quod homo promptius exequatur id quod ratio dicitur: alioquin frustra esset in homine appetitus sensitivus, cum tamen natura nihil faciat frustra.

Ad tertium dicendum, quod in eo qui ordinate agit, iudicium rationis non solum est causa simplicis motus voluntatis, sed etiam passionis appetitus sensitivi, ut dictum est (in cor. art.) Et sicut remotio effectus est signum remotionis causæ, ita etiam remotio iræ est signum remotionis iudicii rationis.

A P P E N D I X.

EX art. habes primo: quomodo per rationem ostendas, & in recto sensu intelligas, merito insinuatam a scripturis, & Chryf. quod defectus aliquis iræ est vitiosus. A B. Chryf. quidem, ut extenditur in arg. cont. Unde profundius inspicere, quot, & quantum malorum causa est mala illa, male vocata, patientia. Talis, ut pro aliquali rerum luce dicam, fuit in malum & suum, & duorum filiorum, & omnium posteriorum suorum, mala patientia sacerdotis Heli. De quo vide 1. Reg. 2. 3. A scripturis vero insinuat Psa. 4. *Irafcimini, & nolite peccare*. Hoc est. Erit casus, in quo oportet irasci, si non vultis peccare: ita, quod si tunc non irascimini, peccabitis. Item ab oppositis insinuant idipsum scripturæ illæ, quæ commendant aliquos de hoc, quod irati sunt. Patet enim a contrario sensu secundum veras Dialecticorum regulas, quod, si tunc irati, & sic irati non fuissent, peccassent. Verbi gratia, de Phinees, de Matathia, de Moyse, &c. in casibus illis honoris divini, & caritatis proximorum, ut abundanter dictum, atque citatum est, ar. 1. append. Tuum erit videre, & applicare (ut decet.) Secundo habes: quomodo &c.

QUÆSTIO CLIX.

De crudelitate,

In duos articulos divisa.

DEinde considerandum est de crudelitate: & circa hoc quaeruntur duo.

Primo, utrum crudelitas opponatur clementiæ.

Secundo de comparatione ejus ad sævitiam vel feritatem.

ARTICULUS I. 774

Utrum crudelitas opponatur clementiæ.

Inf. art. 2. ad 1.

AD primum sic proceditur. Videtur quod crudelitas non opponatur clementiæ. Dicit enim Seneca in II. de clementia (cap. iv.) quod *illi vocantur crudeles, qui excedunt modum in puniendo*: quod contrariatur iustitiæ. Clementia autem non ponitur pars iustitiæ, sed temperantiæ. Ergo crudelitas non videtur opponi clementiæ.

2. Præterea. Hierem. vi. 23. dicitur: *Crudelis est, & non miserebitur*: & sic videtur quod crudelitas opponatur misericordiæ. Sed misericordia non est idem clementiæ, ut supra dictum est (quæst. clvii. art. 4. ad 3.) Ergo crudelitas non opponitur clementiæ.

3. Præterea. Clementia consideratur circa inflictionem poenarum, ut dictum est (quæst. clvii. art. i.) Sed crudelitas consideratur in subtractione beneficiorum, secundum illud Proverb. xi. 17. *Qui autem crudelis est, etiam propinquos abijcit*. Ergo crudelitas non opponitur clementiæ.

Sed contra est quod dicit Seneca in II. de clementia (cap. iv. in princ.) quod *opponitur clementiæ crudelitas, quæ nihil aliud est quam atrocitas animi in exigendis poenis*.

Respondeo dicendum, quod nomen crudelitatis a cruditate sumptum esse videtur (1) Si-

tibi ad malefacta operaverim: Interdum impatientem esse probabilius: Tu ne approbes illorum patientiam quibus Paulus dicebat (2. ad Cor. 11.) Libenter sufferatis impatientes cum sitis ipsi sapientes: Non laus sed suggillatio mansuetudinis eras &c. Et Am-

brofius Officiorum lib. 1. cap. 21. Irafcimini ubi culpa est cui irasci debeatis: Non potest enim fieri ut non rerum indignitate moveamur: Alioqui non virtus sed lenitudo & remissio iudicatur.

(1) Sicut autem ea quæ sunt cocta, & digesta, solent habere suavem, & dulcem saporem; ita illa quæ sunt cruda, habent horribilem, & asperum saporem. Dicitur est autem supra (quæst. clvii. art. 3. ad 1. & art. 4. ad 3.) quod clementia importat quamdam animi lenitatem, sive dulcedinem, per quam aliquis est diminutivus poenarum. Unde directe crudelitas clementiæ opponitur.

Ad primum ergo dicendum, quod sicut diminutio poenarum quæ est secundum rationem, pertinet ad epichejam; sed ipsa dulcedo affectus, ex qua homo ad hoc inclinatur, pertinet ad clementiam; ita etiam superexcessus poenarum, quantum ad id quod exterius agitur, pertinet ad injustitiam; sed quantum ad austeritatem animi, per quam aliquis fit promptus ad poenas augendas, pertinet ad crudelitatem.

Ad secundum dicendum, quod misericordia, & clementia conveniunt in hoc quod utraque refugit, & abhorret miseriam alienam; aliter tamen, & aliter: nam ad misericordiam pertinet miseriam subvenire per beneficii collationem; ad clementiam autem pertinet miseriam diminuere per subtractionem poenarum: & quia crudelitas superabundantiam in exigendis poenis importat, directius opponitur clementiæ quam misericordię; tamen propter similitudinem harum virtutum accipitur quandoque crudelitas pro immisericordia.

Ad tertium dicendum, quod crudelitas ibi accipitur pro immisericordia, ad quam pertinet beneficia non largiri.

Quamvis etiam dici possit, quod ipsa beneficii subtractio quædam poena est.

A P P E N D I X.

EX art. habes *primo*: quomodo per rationem ostendas, merito insinuatam fuisse a scripturis, & Seneca, quod crudelitas op-

ponitur clementiæ. A Seneca quidem, ut in *arg. con.* A scripturis vero, ut Hester 16. *pietatem nostram sua crudelitate commaculans.* Hoc est. Clementiam nostram. Loquitur enim de dominandi lenitate, contra quam dicitur legimus Isa. 19. *Tradam Ægyptum in manus dominorum crudelium.* Et lenitatem affectus cujusdam interioris significat, contra quam legimus Prov. 12. *viscera impiorum crudelia.* Ubi & quantum importet crudelitas tali pietati, idest clementiæ opposita, aperit, scilicet interiorum animi affectum ad cum asperitate poenosa dominandum: & consequenter ad augendum poenas subditorum plus, quam merentur. *Secundo* vides: quomodo &c.

A R T I C U L U S II. 775

Utrum crudelitas a sævitia, sive feritate differat.

Sup. quæst. cclvii. art. 1. ad 3.

AD secundum sic proceditur. Videtur quod crudelitas a sævitia, sive feritate non differat. Uni enim virtuti ex una parte (2) unum vitium videtur esse oppositum. Sed clementiæ per superabundantiam opponitur & sævitia, & crudelitas. Ergo videtur quod sævitia, & crudelitas sint idem.

2. Præterea. Isidorus dicit in Lib. X. Etymolog. (ad lit. S.) (3) quod *severus dicitur quasi savus & verus, quia sine pietate tenet justitiam*: & sic sævitia videtur excludere remissionem poenarum in judiciis; quod pertinet ad pietatem. Hoc autem dictum est (art. præc. ad 1.) ad crudelitatem pertinere. Ergo crudelitas est idem quod sævitia.

3. Præterea. Sicut virtuti opponitur ali-quod vitium in excessu, ita etiam in defectu; quod quidem contrariatur & virtuti quæ est in medio, & vitio quod est in excessu.

(1) Sic derivari mavult Calepinus per metaphoram a fructuum immaturorum vel crudorum asperitate quam a cruore sicut quidam derivant. Quamvis & *crudum* a cruento derivat Isidorus, quia dicitur *crudum* quod cum cruore seu sanguine adhuc mixtum est, ut lib. 20. etymologiarum vel originum cap. 2. in voce *crudum* notat: Sed hoc ad illud solum potest pertinere quod in carnibus *crudum* dicitur, quia in iis tantum admixtus cruor ex quo præsumi possit denominata crudelitas: Interdum porro *crudum* accipi pro *crudeli* ex 11. *Æncidos* colligi potest, ubi

crudescere pugna dicitur vel inhumanus immitiusque *sævire*, vel atrocius & immanius renovari.

(2) Hoc est excessus, vel defectus; quorum uterque suo modo virtuti adversatur.

(3) Paulo aliter tamen in Exemplari quod ad manus est quantum ad prima verba, *Severus quasi satis verus*; tamen ad marginem *alias* reponitur: Nec satis accurate utrumque, cum & diphtongo *savus* & prima longa constet, *severus* prima brevi sine diphtongo &c. Non tam etymologia ergo videtur esse quam allusio.

cessa . Sed idem vitium ad defectum pertinens opponitur & crudelitati , & sævitia , videlicet remissio , vel dissolutio : dicit enim Gregorius XX. Moral. (cap. VIII. ante med.) *Sit amor , sed non emolliens ; sit vigor , sed non exasperans ; sit zelus , sed non immoderate sevens ; sit pietas , sed non plus quam expediat parcens* . Ergo sævitia est idem crudelitati .

Sed contra est quod Seneca dicit in II. de clementia (cap. IV. cir. med.) quod *ille qui non est læsus , nec peccatori irascitur , non dicitur crudelis , sed ferus , sive savus* (1) .

Respondeo dicendum , quod nomen sævitia , & feritatis a similitudine ferarum accipitur , quæ etiam dicuntur sævæ . Hujusmodi enim animalia nocent hominibus , ut ex eorum corporibus pascantur , non ex aliqua iustitiæ causa , cujus consideratio pertinet ad solam rationem . Et ideo , proprie loquendo , feritas , vel sævitia dicitur , secundum quam aliquis in pœnis inferendis non considerat aliquam culpam ejus qui punitur , sed solum hoc quod delectatur in hominum cruciatu . Et sic patet quod continetur sub bestialitate : nam talis delectatio non est humana , sed bestialis , proveniens vel ex mala consuetudine , vel ex corruptione naturæ , sicut & alia hujusmodi bestiales affectiones .

Sed crudelitas non solum attendit culpam in eo qui punitur , sed excedit modum in puniendo : & ideo crudelitas differt a sævitia , sive feritate , sicut malitia humana differt a bestialitate , ut dicitur in VII. Ethic. (cap. v.)

Ad primum ergo dicendum , quod clementia est virtus humana : unde directe ipsi opponitur crudelitas , quæ est malitia humana . Sed sævitia , vel feritas continetur sub bestialitate : unde non directe opponitur clementiæ , sed superexcellentiori virtuti , quam Philosophus (Lib. VII. Ethic. cir. princ.)

vocat heroicam , vel divinam , quæ secundum nos videtur pertinere ad dona Spiritus sancti . Unde potest dici , quod sævitia directe opponitur dono pietatis .

Ad secundum dicendum , quod severus non dicitur simpliciter sævus , quia hoc sonat in vitium ; sed dicitur sævus circa (*) veritatem propter aliquam similitudinem sævitia , quæ non est diminutiva pœnarum .

Ad tertium dicendum , quod remissio in puniendo (2) non est vitium , nisi in quantum prætermittitur ordo iustitiæ , quo aliquis deberet puniri propter culpam , quam excedit crudelitas . Sævitia autem penitus hunc ordinem non attendit . Unde remissio punitionis directe opponitur crudelitati , non autem sævitia .

A P P E N D I X .

EX art. habes primo : quomodo per rationem ostendas , merito insinuatam fuisse a scripturis , & Seneca , quod crudelitas differt a sævitia , seu feritate . A Seneca quidem , ut in *arg. con.* Ubi vult dicere sic , quod ille , qui nocet alicui sine causa , neque ex parte sua , quia non est læsus ab eo , neque ex parte ejus , quia ipse non est peccator , idest non meretur , ille , inquam , dicitur non crudelis , sed ferus , sive sævus : Ac si brevius dixerit , & clarius . Qui nocet alicui sine causa , & culpa , est ferus . A scripturis autem idipsum insinuat 2. Machab. 4. *Animos vero crudelis tyranni , & ferae bestie iram gerens* . Ubi patet , quod & a crudelitate feritatem distinguit , & feritatem esse malitiam bestialem designat per hoc , quod eam nominat belluinam , dicendo *ly fera bestia* . Secundo vides : quomodo &c.

QUE-

(1) Sive sic pleniori serie , ut jam supra : *Quid opponitur clementia ? Crudelitas , qua nihil aliud est quam atrocitas animi in exigendis pœnis : Sed quidam non exigunt pœnas ; crudeliter tamen sunt , tamquam qui homines ignotos & obvios non in compendium (idest propter commodum quoddam vel intuitu alicujus boni) sed occidendi causa occidunt (idest quia eorum occisione delectantur) . Nec interficere contenti seviunt , ut Siniis & Procrustes & piratae qui captos verberant & in ignem vivos imponunt : Hac crudelitas quidem : Sed quia nec ultionem sequitur (non enim læsa est) nec peccato alicui irascitur*

(nullum enim anteceffit crimen) possimus dicere non esse hanc crudelitatem sed feritatem cui voluptati sævitia est , &c.

(*) *Al. severitatem.*

(2) Seu remissio pœnae : Non enim hic significatur omnimoda relaxatio quæ remissio pœnae dici solet ; sed mollior , mitior , & non satis rigida puniatio ; quæ superius a Bernardo dicta est *lentitudo* vel remissio seu defectus acrimonie in puniendo illud quod est punitione dignum . Qualis in Heli Sacerdote notatur 1. Reg. 2. &c.

QUESTIO CLX.

De modestia,

In duos articulos divisa.

DEinde considerandum est de modestia: & primo de ipsa in communi; secundo de singulis quæ sub ea continentur.

Circa primum quærentur duo.

Primo, utrum modestia sit pars temperantiæ.

Secundo, quæ sit materia modestiæ.

ARTICULUS I. 776

Utrum modestia sit pars temperantiæ.

Sup. quest. cxliii. & II. dist. xlv. quest. III. art. 1. ad 3. & III. dist. xxxiiii. quest. III. art. 2. quest. 2. co. & ad 3. & ad Tit. 3.

AD primum sic proceditur. Videtur quod modestia non sit pars temperantiæ. Modestia enim a modo dicitur. Sed in omnibus virtutibus requiritur modus: nam virtus ordinatur ad bonum: *bonum* autem, ut Augustinus dicit in Lib. de natura boni (cap. III.) *consistit in modo, specie, & ordine.* (1) Ergo modestia est generalis virtus. Non ergo dedit poni pars temperantiæ.

2. Præterea. Laus temperantiæ videtur consistere præcipue in quadam moderatione. Ex hac autem sumitur nomen modestiæ. Ergo modestia est idem quod temperantia, & non pars ejus.

3. Præterea. Modestia videtur consistere circa proximorum correctionem, secundum illud II. ad Timoth. II. 24. *Servum Dei non oportet litigare, sed mansuetum esse ad omnes, eum modestia corripientem eos qui resistunt veritati.* Sed correctio delinquentium est actus justitiæ, vel caritatis, ut supra habitum est

(quest. xxxiiii. art. 1. & 1.) Ergo videtur quod modestia magis sit pars justitiæ quam temperantiæ.

Sed contra est quod Tullius (Lib. II. de invent. aliquant. ante fi.) (2) ponit modestiam partem temperantiæ.

Respondeo dicendum, quod, sicut supra dictum est (quest. cxli. art. 4. & quest. cxlii. art. 3.) temperantia moderationem adhibet circa ea in quibus difficillimum est moderari, scilicet circa concupiscentias delectationum tactus. Ubi cumque autem est aliqua virtus specialiter circa aliquod maximum, oportet esse aliam virtutem circa ea quæ mediocriter se habent, eo quod oportet quantum ad omnia vitam hominis secundum virtutes esse regulatam, sicut supra dictum est (quest. cxxxiv. art. 3. ad 1.) quod magnificentia est circa magnos sumptus pecuniarum; præter quam est necessaria liberalitas, quæ sit circa mediocres sumptus. Unde necessarium est quod sit quædam virtus moderativa in aliis mediocribus, in quibus non est ita difficile moderari; & hæc virtus vocatur modestia, & adjungitur temperantiæ tamquam principali.

Ad primum ergo dicendum, quod nomen commune quandoque appropriatur his quæ sunt infima, sicut nomen commune Angelorum appropriatur infimo ordini Angelorum: ita etiam & modus, qui communiter observatur in qualibet virtute, appropriatur specialiter virtuti quæ in minimis modum ponit.

Ad secundum dicendum, quod aliqua indigent temperatione propter suam vehementiam; sicut forte vinum temperatur; sed moderatio requiritur in omnibus: & ideo temperantia magis se habet ad passiones vehementes, modestia vero ad mediocres.

Ad tertium dicendum, quod modestia accipitur ibi modo communiter sumpto, prout requiritur in omnibus virtutibus.

A P.

(1) Hinc apud Ciceronem in Rethoricis ad Herennium quæ alteri tamen auctori tribuuntur, sic definitur ut sit *in animo continens moderatio cupiditatum*, sicut lib. 3 §. 8. videre est; & §. 9. *quæ modum unicuique rei statuit*, &c.

(2) Ubi postquam temperantiam definit quod sit *rationis in libidinem atque in alios non rectos motus vel impetus animi firma & moderata dominatio*, subdit: *Ejus partes sunt conscientia, clementia, modestia*; & hanc subiunde ait esse *per quam pudor honestus clarum & stabilem comparat auctoritatem*, &c. Nec immerito tantam auctoritatem comparari per modestiam ait, quia nihil est quod animos inuentium efficacius & facilius conciliet. Sic enim lib. 1. epistolarum Indict. 9. epist. 2. Gregorius Justino Siciliæ Prætori scribens: *Ipsa incessus vestri modestia quibusdam conatibus exigebat ut diligere etiam a nolente debuisset*: Ac deinde in epistolæ fine: *Tantam gloriae suæ modestiam didici ut esse non tuus erubescam*.

neffus clarum & stabilem comparat auctoritatem, &c. Nec immerito tantam auctoritatem comparari per modestiam ait, quia nihil est quod animos inuentium efficacius & facilius conciliet. Sic enim lib. 1. epistolarum Indict. 9. epist. 2. Gregorius Justino Siciliæ Prætori scribens: *Ipsa incessus vestri modestia quibusdam conatibus exigebat ut diligere etiam a nolente debuisset*: Ac deinde in epistolæ fine: *Tantam gloriae suæ modestiam didici ut esse non tuus erubescam*.

A P P E N D I X.

EX articulo habes primo: quomodo per rationem ostendas, merito insinuatam esse a scripturis, & Tullio quod modestia est pars temperantia. A Tullio quidem, ut in *arg. contr.* Pro quo vide *qu. 144. ar. 1.* A scripturis vero per hoc, quod de iis, quæ ad temperantiam pertinent loquentes, dicitur 1. Timot. 2. *Mulieres in habitu ornato cum veneratione, & sobrietate ornantes se; non in auribus cinibus, aut auro, aut margaritis, vel veste pretiosa; sed quod decet mulieres promittentes pietatem per opera bona.* Ecce, quod, ut consideransi patere potest, scripturæ introducunt modestiam, tamquam partem temperantia; quæ specialiter convenit ipsi mulieribus. Nam intendunt ibi docere mulieres, quænam sit modestia exterioris ornatus, quæ temperantiam, tamquam suam principalem virtutem, non offendat. *Secunda* vides: quomodo &c.

A R T I C U L U S II. 777

Utrum modestia sit solum circa conversationis actiones.

Inf. quest. clxviii. art. 1. & III. dist. xxxiii. quest. III. artic. 2. quest. 1. ad 3.

AD secundum sic proceditur. Videtur quod modestia sit solum circa exteriores actiones. Interiores enim motus passionum aliter moti esse non possunt. Sed Apostolus ad *Philipp. Summ. S. Th. Tom. IX.*

lip. IV. 5. mandat ut *modestia nostra vera sit omnibus hominibus.* (1) Ergo modestia est solum circa exteriores actiones.

2. Præterea. Virtutes quæ sunt circa passionem, distinguuntur a virtute iustitiæ, quæ est circa operationes. Sed modestia videtur esse una virtus. Si ergo est circa operationes exteriores, non erit circa aliquas interiores passionem.

3. Præterea. Nulla virtus una & eadem est circa ea quæ pertinent ad appetitum, quod est propriam virtutum moralium; & circa ea quæ pertinent ad cognitionem, quæ est propriè virtutum intellectualium, neque etiam circa ea quæ pertinent ad irascibilem, & concupiscibilem. Si ergo modestia est una virtus, non potest esse circa omnia prædicta.

Sed contra. In omnibus prædictis oportet observare modum, a quo modestia dicitur (2). Ergo circa omnia prædicta est modestia.

Respondeo dicendum, quod, sicut dictum est (art. præc.) modestia differt a temperantia in hoc quod temperantia est moderativa eorum quæ difficillimum est refrenare, modestia autem est moderativa eorum quæ in hoc mediocriter se habent. Diversissime autem aliqui de modestia videntur esse locuti. Ubi cumque enim consideraverunt aliquam specialem rationem boni, vel difficultatis in moderando, illud subtraxerunt modestiæ, relinquentes modestiam circa minora. Manifestum est autem omnibus quod refrenatio delectationum tactus specialem quandam difficultatem habet. Unde omnes temperantiam a modestia distinxerunt (3).

Sed præter hoc Tullius (Lib. II. de Invent. aliquant. ante fi.) consideravit, quod-

L

(1) Non fidelibus tantum sed & infidelibus, ait Haymo in eum locum: Et *fidelibus quidem ut in omni per hoc exemplum nostrum corroborentur bonitate: infidelibus autem ut videntes religionem nostram & bonam conversationem insanare non possint nostram fidem; sed potius ab infidelitate sua & errore nostris exemplis revocentur.*

(2) Ut ex prædicto libro Rethoricorum ad Herennium inter opera Ciceronis colligi potest: Ubi dicitur quod *utimur partibus modestia, si nimirum progredi dissuadebimus, & modum unicuique rei statuimus: Nec aliud est quod a moderatione sumi dicitur supra (see art. 1. arg. 2.) quia moderatio ipsa nomen sumit a modo &c.*

(3) Videtur tamen Ambrosius de modestia & de temperantia indifferenter loqui Officiorum lib. 1. cap. 43. cum sic ait: *Quoniam de tribus virtutibus diximus, restat ut de quarta virtute dicamus quæ temperantia ac modestia vocatur, in qua maxime tran-*

quillitas animi studium mansuetudinis, moderationis gratia, honeste cura, decoris (vel decori) consideratio spectatur & quaritur: Sed & Tullius brat. pro Deiotaro Rege post medium: Ut vobis quisque accipias: Ego tamen frugalitatem (id est modestiam & temperantiam) virtutem esse maximum iudico: Et similiter de finibus bonorum & malorum libro 2. num. 60. Perस्पicum est nisi aequitas, fides, iustitia, professio a natura, etsi omnia hæc ad utilitatem referantur, virum bonum non posse reperiri: Transfert idem (Lælius) ad modestiam vel temperantiam quæ est moderatio cupiditatum rationi obediens. Quibus in locis quoque patet quod modestiam accipiat non pro moderatione tantum exteriori sed etiam interiori prout virtutes omnes comprehendit quas hic indicat S. Thomas, quod jam supra ex Rethoricis ad Herennium lib. 3. subindicatum & notatum est, nimirum quod utimur partibus modestia, si modum unicuique rei statuimus.

dam speciale bonum esse in moderatione pœnarum : & ideo etiam clementiam subtrahit modestiæ , ponens modestiam circa omnia quæ relinquantur moderanda . Quæ quidem videntur esse quatuor . Quorum unum est motus animi ad aliquam excellentiam , quam moderatur *humilitas* . Secundum autem est desiderium eorum quæ pertinent ad cognitionem : & hoc moderatur *studiositas* , quæ opponitur curiositati . Tertium autem quod pertinet ad corporales motus , & actiones : ut scilicet decenter , & honeste fiant tam in his quæ serio , quam in his quæ ludo aguntur . Quartum autem est quod pertinet ad exteriorum apparatusum , puta in vestibus , & in aliis hujusmodi .

Sed circa quædam eorum alii posuerunt quasdam speciales virtutes ; sicut Andronicus mansuetudinem , simplicitatem , humilitatem , & alia hujusmodi , de quibus supra dictum est (quæst. cxxiii.) Aristoteles autem (Lib. IV. Ethic. cap. viii.) circa delectationem ludorum posuit *euryapeliã* : quæ omnia continentur sub modestia , secundum quod a Tullio accipitur .

Et hoc modo modestia se habet non solum circa exteriores actiones , sed etiam circa interiores .

Ad primum ergo dicendum , quod Apostolus loquitur de modestia , prout est circa exteriora ; & tamen etiam interiorum moderatio manifestari potest per quædam exteriora signa .

Ad secundum dicendum , quod sub modestia continentur diversæ virtutes , quæ a diversis assignantur . Unde nihil prohibet modestiam esse circa ea quæ requirunt diversas virtutes . Et tamen non est tanta diversitas inter partes modestiæ ad invicem , quanta est justitiæ , quæ est circa operationes , ad temperantiam , quæ est circa passiones : quia in actionibus , & passionibus in quibus non est aliqua excellens difficultas ex parte materiæ , sed solum ex parte moderationis , non attenditur virtus , nisi una , scilicet secundum rationem moderationis .

Et per hoc patet etiam responsio ad tertium .

A P P E N D I X .

EX art. habes *primo* : quomodo per rationem ostendas : merito insinuatam fuisse a scripturis , quod modestia est & circa res interiores , & circa exteriores . Ut 1. Pet. 3. *Considerantes sanctam conversationem vestram ;*

quarum non sit extrinsecus capillatura , aut circumdatio auri , aut indumenti vestimentorum cultus : Sed qui absconditus est cordis homo , in incorruptibilitate quieti , & modesti spiritus , qui est in conspectu Dei locuples . Ecce modestia circa actiones interiores (puta , humilitatem , studiositatem , simplicitatem , &c.) per ly *modesti spiritus* : Et circa exteriores (puta , apparatusum in vestibus , in acibus) per ly *non sit extrinsecus capillatura , circumdatio auri , vestimentorum cultus* . Talia enim facere invenimus ad litteram appellari modestiam . Philipp. 4. *Modestie vestra nota sit omnibus hominibus* . Item insinuat a. 1. Tim. 2. ut extenditur in 2. 1. appen. Ex qua autoritate , cum eum videris loqui ad litteram de modestia circa exteriora , inferas tu , & ipsum de modestia circa interiora præsuppositive simul locutum : quoniam modestiam exteriorum , ut signum interioris , in suis requirebat Apostolus . Vide a simili , qu. 161. a. 1. ad 2. & ar. 2. ad 4. Secundo vides : quomodo &c.

Q U Æ S T I O C L X I .

De speciebus modestiæ , & primo de humilitate ,

In sex articulos divisa .

Postea considerandum est de speciebus modestiæ , & primo de humilitate , & superbia , quæ ei opponitur : secundo de studiositate , & curiositate ipsi opposita ; tertio de modestia , secundum quod est in verbis , vel in factis ; quarto de modestia , secundum quod est circa exteriorum cultum .

Circa humilitatem quærentur sex .

Primo , utrum humilitas sit virtus .

Secundo , utrum consistat in appetitu , vel in iudicio rationis .

Tertio , utrum aliquis per humilitatem se debeat omnibus subicere .

Quarto , utrum sit pars modestiæ , vel temperantiæ .

Quinto de comparatione ejus ad alias virtutes .

Sexto de gradibus humilitatis .

ARTICULUS I. 778

Utrum humilitas sit virtus.

Sup. quest. clx. art. 2. & in presenti quest. art. 2. & 4. cor.

AD primum sic proceditur. Videtur quod humilitas non sit virtus. Virtus enim importat rationem boni. Sed humilitas videtur importare rationem mali pœnalis, secundum illud Psal. cix. 18. *Humiliauerunt in compedibus pedes ejus* (1). Ergo humilitas non est virtus.

2. Præterea. Virtus, & vitium opponuntur. Sed humilitas quandoque sonat in vitium: dicitur enim Eccli. xix. 22. *Est qui nequiter se humiliat*. Ergo humilitas non est virtus.

3. Præterea. Nulla virtus opponitur alii virtuti. Sed humilitas videtur opponi virtuti magnanimitatis, quæ tendit in magna, humilitas autem ipsa refugit. Ergo videtur quod humilitas non sit virtus.

4. Præterea. *Virtus est dispositio perfecti*, ut dicitur in VII. Phys. (tex. 17. & 18.) Sed humilitas videtur esse imperfectorum: unde & Deo non convenit humiliari, quia

nulli subijci potest. Ergo videtur quod humilitas non sit virtus.

5. Præterea. Omnis virtus moralis est circa actiones, & passiones, ut dicitur in II. Ethic. (cap. 111.) Sed humilitas non connumeratur a Philosopho inter virtutes quæ sunt circa passiones; nec etiam continetur sub iustitia, quæ est circa actiones. Ergo videtur quod non sit virtus.

Sed contra est quod Origenes dicit, exponens illud Luc. 1. *Respexit humilitatem ancillæ suæ*: (hom. viii. in Luc. a med.), „Proprie in Scripturis una de virtutibus humilitas prædicatur (2): ait quippe Salvator: *Discite a me, quia mitis sum, & humilis corde*.“

Respondeo dicendum, quod, sicut supra dictum est (1. 2. quest. xxiii. art. 2.) cum de passionibus ageretur, bonum arduum habet aliquid unde attrahit appetitum, scilicet ipsam rationem boni; & habet aliquid retrahens, scilicet ipsam difficultatem adipiscendi; secundum quorum primum insurgit motus spei, & secundum aliud motus desperationis. Dictum est autem supra (1. 2. quest. lx. art. 4.) quod circa motus appetitivos qui se habent per modum impulsivis; oportet esse virtutem moralem moderantem, & refrenantem; circa illos autem qui se habent

(1) Nimirum Joseph Patriarchæ quem propter falsum crimen ei a Putipharis uxore impositum Putipharis ipse in carcerem detrudi iussit ubi detinebatur vinciti Regis, ut Genes. 39. versu 20. dicitur: Annon inde colligi satis potest quod & ipse fuerit vincitus? Quamvis expressè ibi non legatur, ut Augustinus in eum Psalmum notat: Præsumit autem Casiodorus ut nos fieri potuisse ut qui vexatus est in crastulo, ferreis nexibus ligaretur: Deinde addit. Refert ergo (Psalmista) humiliatos pedes in compedibus ut afflictionem corporis indicaret.

(2) Hoc nempe sensu intelligit humilitatem quam hic indicat Virgo nec pro abiectione vult eam intelligi: *Quid enim*, inquit *humile ac dejectum habebat que filium Dei gestabat in utero?* Nec obstat huic sensui græca vox *ταπεινωσις* quam pro abiectione tantum non pro virtute quidam usurpant contendent: Quasi vero melius græcam vocem intellexerint quam Origenes; aut Manthius; cum Christus dicens *humilem corde* græce scribit *ταπεινός*. Estius & Jacobus cum Deum dicunt *humilibus dare gratiam*, sive græce *ταπεινός* ubi plane *virtutem humilitatis* intelligi manifestum est. Obstat videtur potius, ut quibusdam videtur, quod virtutem propriam non sic Virgo laudaret: Quisni autem hoc potuerit, laudem suam in Deum referendo, sicut & mox addidit se beatam subinde ab omnibus generationibus prædicandam? Unde hac ratione non obstante non

Origenes tantum sed Augustinus & Bernardus explicant virtutem. Quidquid porro sit de illorum verborum sensu, certius aliunde virtus humilitatis comprobatur: Ut ex Bernardo in Tractatu de gradibus humilitatis, ubi sic ait: *Humilitas est virtus qua homo verissima sui agnitione sibi ipsi vilescit*: Hieronymo ad Eustochium ep. 27. ubi de B. Paula loquens, *que prima*, inquit, *Christianorum virtus est tanta humilitate se deiecit, ut qui eam non vidisset ultimam ancillarum crederet*: Gregorio in Moralibus lib. 21. cap. 10. vel 11. ubi ait quod *potentibus vis magna est virtus humilitatis*: Et ad Joannem Episcopum Constantinopolitanum lib. 4. Indict. 13. epist. 38. *Quanta humilitatis virtus propter quam solam veraciter edocedam is qui sine estimatione magnus est usque ad passionem mortis factus est parvus?* Ambrosio in Psal. 21. *versus finem*, cum ait: *Curtosius Dominus creature vermiculose volueris comparari? Possimus hoc quidem humilitati assignare, que sanctorum virtus est maxima*: Augustino de civitate Dei lib. 1. de civitate Dei cap. 1. *Scio quibus virtus apus sis ut persuadeatur superbis quanta sit virtus humilitatis*, &c. Quod autem ex eodem in epistola quadam insinuat ad 2. colligi potest ex epistola 59. ubi Paulino scribens versus finem septimæ questionis ait: *Fis viris modis in anima hominis us de falsa humilitate magis infestus quam operibus superbiorum*.

bent per modum retractionis, & resiltionis, ex parte appetitus, oportet esse virtutem moralem firmantem, & impellentem. Et ideo circa appetitum boni ardui necessario est duplex virtus. Una quidem quæ temperet, & refrenet animum, ne immoderate tendat in excelsa: & hoc pertinet ad virtutem humilitatis. Alia vero quæ firmet animum contra desperationem, & impellat ipsum ad prosecutionem magnorum secundum rationem rectam: & hæc est magnanimitas. Et sic patet quod humilitas est quædam virtus.

Ad primum ergo dicendum, quod, sicut Isidorus dicit in Lib. X. Etymol. (ad lit. H.) *humilis dicitur quasi humi acclivis*, idest imis inherens. Quod quidem contingit dupliciter. Uno modo ex principio extrinseco, puta cum aliquis ab alio dejicitur: & sic humilitas est pœna. Alio modo a principio intrinseco: & hoc potest fieri quandoque quidem bene, puta cum aliquis considerans suum defectum, tenet se in infimis secundum suum modum, sicut Abraham dixit ad Dominum Gen. xviii. 27. *Loquitur ad Dominum meum, cum sim pulvis, & cinis*; & hoc modo humilitas ponitur virtus: quandoque autem potest fieri male, puta cum homo honorem suum non intelligens, comparat se jumentis insipientibus, & similis fit illis.

Ad secundum dicendum, quod, sicut dictum est (in sol. præc.) humilitas, secundum quod est virtus, in sui ratione importat quamdam laudabilem dejectionem in ima. Hoc autem quandoque fit solum secundum signa exteriora secundum fictionem; unde hæc est falsa humilitas, de qua Augustinus dicit in quadam epist. (implic. epist. cxlix. al. lix. quæst. vii, vers. ii.) quod est magna superbia, quia scilicet videtur tendere ad excellentiam gloriæ. Quandoque autem fit secundum interiorem motum animæ: & secundum hoc humilitas proprie ponitur virtus: quia virtus non consistit in exterioribus, sed principaliter in interiori electione mentis, ut patet per Philosophum in Lib. II. Ethic. (cap. v. a med.)

Ad tertium dicendum, quod humilitas reprimat appetitum ne tendat in magna præter rationem rectam; magnanimitas autem animum ad magna impellit secundum rationem rectam. Unde patet quod magnanimitas non opponitur humilitati; sed conveniunt in hoc quod utraque est secundum actionem rectam.

Ad quartum dicendum, quod perfectum dicitur aliquid dupliciter. Uno modo simpliciter, in quo scilicet nullus defectus invenitur nec secundum suam naturam, nec per respectum ad aliquid aliud, & sic solus Deus est perfectus; cui secundum naturam divinam non competit humilitas, sed solum secundum naturam assumptam. Alio modo potest dici aliquid perfectum secundum quid, puta secundum suam naturam, aut statum, aut tempus: & hoc modo virtuosus est perfectus; cujus tamen perfectio in comparatione ad Deum deficiens invenitur, secundum illud Isa. xl. 17. *Omnes gentes, quasi non sint, sic sunt coram eo*: & sic cuilibet homini potest convenire humilitas.

Ad quintum dicendum, quod Philosophus intendebat agere de virtutibus, secundum quod ordinantur ad vitam civilem, in qua subjectio unius hominis ad alterum secundum legis ordinem determinatur: & ideo continetur sub iustitia legali. Humilitas autem, secundum quod est specialis virtus, præcipue respicit subjectionem hominis ad Deum, propter quem etiam aliis humiliando se subicit.

A P P E N D I X.

EX art. habes primo: quomodo per rationem ostendas, merito insinuatam esse a scripturis, quod humilitas est virtus. Et Luc. i. *Respexit*, &c. Item Matth. ii. *Diserte*, &c. adjuncta declaratione Origenis: ut in arg. con. Item i. Reg. 15. *Cum esses parvulus in oculis tuis, caput in tribus Israel factus es*. Secundo vides: quomodo &c.

A R T I C U L U S II. 779

Utrum humilitas consistat circa appetitum.

*Inf. art. 6: cor. & quæst. cliv.
art. 3: ad 2.*

AD secundum sic proceditur. Videtur quod humilitas non consistat circa appetitum, sed magis circa iudicium rationis. Humilitas enim superbiæ opponitur. Sed superbia maxime consistit in his quæ pertinent ad cognitionem: dicit enim Gregorius XXXIV. Moral. (cap. xviii. cir. princ.) *quod superbia, cum extitius usque ad corpus*

extenditur, prius per oculos (*) indicatur: unde & in Psal. cxxx. 1. dicitur: *Domine, non est exaltatum cor meum, neque elati sunt oculi mei: oculi autem maxime deferviunt cognitioni.* Ergo videtur quod humilitas maxime sit circa cognitionem, per quam de se aliquis æstimat parva.

2. Præterea. Augustinus dicit in Lib. de virginit. (cap. xxxi. in med.) quod *humilitas pene tota disciplina christiana est.* Nihil ergo quod in disciplina christiana continetur, repugnat humilitati. Sed in disciplina christiana admonemur ad appetendum meliora, secundum illud I. ad Cor. xii. 31. *Æmulamini charismata meliora.* Ergo ad humilitatem non pertinet reprimere appetitum arduorum, sed magis æstimationem.

3. Præterea. Ad eandem virtutem pertinet refrenare superfluum motum, & firmare animum contra superfluum retractionem; sicut eadem fortitudo est quæ refrenat audaciam, & quæ firmat animum contra timorem. Sed magnanimitas firmat animum contra difficultates quæ accidunt in prosecutione magnorum. Si ergo humilitas refrenaret appetitum magnorum, sequeretur quod humilitas non esset virtus distincta a magnanimitate: quod patet esse falsum. Non ergo humilitas consistit circa appetitum magnorum, sed magis circa æstimationem.

4. Præterea. Andronicus ponit humilitatem circa exteriorem cultum: dicit enim, quod humilitas est *habitus non superabundans sumpibus, & præparationibus.* Ergo non est circa motum appetitus.

Sed contra est quod Augustinus (1) dicit in libro de pœnitentia, (qui est hom. ult. inter l. cap. 1. in med.) quod *humilis est qui eligit abjici in domo Domini magis quam habitare in tabernaculis peccatorum.* Sed electio pertinet ad appetitum. Ergo humilitas consistit circa appetitum magis quam circa æstimationem.

Respondeo dicendum, quod, sicut dictum est (art. præc.) ad humilitatem proprie pertinet ut aliquis reprimat seipsum, ne feratur in ea quæ sunt supra se. Ad hoc autem necessarium est ut aliquis cognoscat id in quo deficit a proportionem ejus quod suam virtutem excedit. Et ideo cognitio proprii defectus pertinet ad humilitatem, sicut regula quædam directiva appetitus.

Sed in ipso appetitu consistit humilitas essentialiter. Et ideo dicendum est, quod humilitas proprie est directiva, & moderativa motus appetitus.

Ad primum ergo dicendum, quod extolgentia oculorum est quoddam signum superbix, in quantum excludit reverentiam, & timorem: consueverunt enim timentes, & verecundati maxime oculos deprimere, quasi non audentes se aliis comparare. Non autem ex hoc sequitur quod humilitas essentialiter circa cognitionem consistat.

Ad secundum dicendum, quod tendere in aliqua majora ex propriarum virium confidentia, humilitati contrariatur; sed quod aliquis ex confidentia divini auxilii in majora tendat, hoc non est contra humilitatem; præsertim cum ex hoc aliquis magis (**) apud Deum exaltetur, quod ei se magis per humilitatem subjicit. Unde Augustinus dicit in Lib. de pœnitentia (2) *Aliud est levare se ad Deum, aliud est levare se contra Deum. Qui ante illum se projicit, ab illo erigitur: qui adversus illum se erigit, ab illo projicitur.*

Ad tertium dicendum, quod in fortitudine invenitur eadem ratio refrenandi audaciam, & firmandi animum contra timorem: utriusque enim ratio est ex hoc quod homo bonum rationis debet periculis mortis præferre. (***) Sed in refrenando præsumptionem spei, quod pertinet ad humilitatem, & in firmando animum contra desperationem, quod pertinet ad magnanimitatem, est alia & alia ratio

(*) Al. judicatur.

(1) Ut passim Beda edm citat, ac nominatim super 1. ad Corinthios cap. 5. & 6. Est autem humilitas ultima libri 50. homiliarum quæ propter sui proprietatem liber potuit appellari, sicut & in capita distinguitur. Æquivalenter porro cap. 1. sic habetur appendix hic notata: *Deus cum sit omnium excellentissimus, non elatione sed humilitate constringitur: Et infra: Quisquis ergo pœnitentia recusas humilitatem Deo appropinquare non cogitas: Et rursus paulo infra: Qui eligit abjici in domo Dei magis quam habitare in tabernaculis peccatorum, eligit illum*

Deus ut inhabitet in avvis ejus, & nihil sibi assumens in sedem suæ beatitudinis assumit, &c.

(**) Ita mss. & edisi omnes libri quos vidimus, Theologi legendum credunt ad Deum.

(2) Vel hom. 50. ubi supra verbis inter mox indicata interjectis: Quibus etiam addit: *Alia enim est soliditas magnitudinis (in humili) alia inanitas inflationis (in superbo.)*

(***) Ita cum cod. Alcan. aliisque edis. passim Edis. Rom. & in refrenando præsumptionem spei &c. sum addibito puncto affirmationis. Est alia & alia ratio.

ratio (1). Nam ratio firmandi animum contra desperationem est adepti proprii boni, ne scilicet desperando homo se indignum reddat bono quod sibi competeat; sed in reprimendo præsumptionem spei, ratio præcipua sumitur ex reverentia divina, ex qua contingit ut homo non plus sibi attribuat quam sibi competat secundum gradum quem est a Deo sortitus. Unde humilitas præcipue videtur importare subjectionem hominis ad Deum: & propter hoc Augustinus in Lib. I. de serm. Domini in monte (cap. iv. a princ.) humilitatem, quam intelligit per pauperitatem spiritus, attribuit dono timoris, quo homo Deum reveretur. Et inde est quod fortitudo aliter se habet ad audaciam, quam humilitas ad spem. Nam fortitudo plus utitur audacia quam eam reprimat: unde superabundantia est ei similior quam defectus. Humilitas autem plus reprimat (*) spem, vel fiduciam de seipso quam ea utatur: unde magis opponitur sibi superabundantia quam defectus.

Ad quartum dicendum, quod superabundantia in exterioribus sumptibus, & præparationibus solet ad quamdam iactantiam fieri, quæ per humilitatem reprimatur: & quantum ad hoc secundario consistit in exterioribus, prout sunt signa interioris appetitivi motus.

A P P E N D I X.

EX art. habes primo: quomodo per rationem ostendas, & in recto sensu intelligas, merito insinuatam fuisse a scripturis: quod humilitas consistit circa appetitum. Ut Ps. 83. *Elegi abjectus esse in domo Dei mei. Super quam auctoritatem discurre tu: ut in arg. coner.* Item Matth. 11. *Mitis sum & humilis corde.* Nominæ enim cordis intel-

ligitur voluntas: quoniam, sicut cor corporale est principium omnium motuum corporalium, ita voluntas est principium omnium spiritualium motuum. *qu. 44. ar. 5. corp. Secundo vides: quomodo &c.*

A R T I C U L U S III. 789

Utrum homo debeat se omnibus per humilitatem subicere.

Inf. art. 6. ad 2. & Philip. 11.

AD tertium sic proceditur. Videtur quod homo non debeat se omnibus per humilitatem subicere. Quia, sicut dictum est art. præc. ad 3. humilitas præcipue consistit in subiectione hominis ad Deum, sed id quod debetur Deo, non est homini exhibendum, ut patet in omnibus actibus patriæ, Ergo homo per humilitatem non debet se homini subicere.

2. Præterea. Augustinus dicit in Lib. de natura, & gratia (cap. xxxiv. ante med.) *Humilitas collocanda est in parte veritatis, non in parte falsitatis.* Sed aliqui sunt in supremo statu, qui si se inferioribus subicerent, absque falsitate hoc fieri non posset, Ergo homo non debet se omnibus per humilitatem subicere.

3. Præterea. Nullus debet facere id quod vergat in detrimentum salutis alterius. Sed si quis per humilitatem se alteri subiciat, quandoque hoc vergeret in detrimentum illius cui se subicit, qui ex hoc superberet, vel eum contemneret; unde Augustinus dicit in Regula (sc. epist. cccxi. al. cix. vers. fin.) (2) *Ne dum nimium formatur humilitas, regendi frangatur auctoritas.* Ergo homo per humilitatem non debet omnibus se subicere. Sed contra est quod dicitur Philip. 11. 3.

In

(1) Sic reponendum cum appendice tota sublequente iuxta codices manuscriptos quod prius perturbata constructione textus & corrupta integritate in plerisque impressis habebatur, ex hoc quod homo bonum rationis debet periculis mortis præferre in refrenando præsumptionem spei quod pertinet ad humilitatem, in firmando animum contra desperationem quod pertinet ad magnanimitatem: Est & alia ratio: Quid tam ænigmaticus logogryphus? Minus intoleranda nonnullarum Editionum corruptela; sed in refrenando præsumptionem spei, &c. Est & alia ratio. Planus autem sensus est quem correctæ serie reponimus, aliam esse rationem in refrenando præsumptionem, & aliam in firmando animum contra

desperationem; per oppositum ad præcedentem appendicem quod est eadem ratio &c.

(*) Ita cum codd. Tarrac. & Alcan. edis Patav. an. 1712. optime. Nicolaus: spem & fiduciam de seipso quam utatur: unde magis opponitur ei abundantia quam defectus. Edis. Rom. Humilitas autem plus reprimat spem de seipso, quam ea utatur: unde magis opponitur sibi.

(2) Non sicut prius indicabatur ad marginem cap. 19. nisi vetusta forsitan Augustini Exemplaria sic habebant: Moderna vero uniformiter habent ut reponimus; est verbis paulum immutatis, eodem tamen sensu.

*In humilitatē superiores sibi invicem arbitran-
tes.*

Respondeo dicendum, quod in homine duo possunt considerari, scilicet id quod est Dei, & id quod est hominis. Hominis autem est quicquid pertinet ad defectum; sed Dei est quicquid pertinet ad salutem, & perfectionem, secundum illud Osee xlii. 9. (*) *Perditio tua, Israel, ex se est: ex me tantum auxilium tuum.* Humilitas autem, sicut dictum est (art. 1. hu. quæst. ad 3.) proprie respicit reverentiam, qua homo Deo subjicitur: & ideo quilibet homo secundum id quod suum est, debet se cuilibet proximo subjicere quantum ad id quod est Dei in ipso; non autem hoc requirit humilitas ut aliquis id quod est in seipso, subjiciat ei quod apparet esse Dei in altero. Nam illi qui dona Dei participant, cognoscunt ea se habere (1) secundum illud I. ad Cor. 11. 12. *Ut sciamus quæ a Deo donata sunt nobis.* Et ideo absque præjudicio humilitatis possunt dona quæ ipsi acceperunt, præferre donis Dei quæ aliis apparent collata; sicut Apostolus ad Ephes. 111. 5. dicit: *Aliis generationibus non est agnitus filius hominum, sicut nunc revelatum est sanctis Apostolis ejus.*

Similiter etiam non hoc requirit humilitas ut aliquis id quod est suum in seipso, subjiciat ei quod est hominis in proximo; alioquin oporteret ut, quilibet reputaret se magis peccatorem quolibet alio; cum tamen Apostolus absque prejudicio humilitatis dicat Galat. 11. 15. *Nos natura Judæi, & non ex gentibus peccatores.*

Potest tamen aliquis reputare aliquid boni esse in proximo quod ipse non habet, vel aliquid mali in se esse quod in alio non est, ex quo se potest ei subjicere per humilitatem.

Ad primum ergo dicendum, quod (**) non debemus solum Deum revereri in seipso, sed etiam quod est ejus, debemus revereri in quolibet; non tamen eo modo reverentiæ quo reveremur Deum. Et ideo per humilitatem debemus nos subjicere omnibus proximis propter Deum, secundum illud I. Pet. 11. 13. *Subjetti estote omni humane creature propter Deum;* latrariam tamen soli Deo debemus exhibere.

Ad secundum dicendum, quod si nos præferamus id quod est Dei in proximo, ei quod est proprium in nobis, non possumus incurrere falsitatem. Unde super illud Philip. 11. *Superiores sibi invicem arbitran-
tes,* dicit Glossa (2) „ Non hoc ita debemus æstimare, ut nos æstimare fingamus; sed vere æstimemus posse esse aliquid occultum in alio, quo nobis superior sit, etiam si bonum nostrum, quo illo videmur superiores esse, non sit occultum.“

Ad tertium dicendum, quod humilitas sicut & ceteræ virtutes, præcipue interius in anima consistit. Et ideo potest homo secundum interiorum actum animæ alteri se subjicere, sine hoc quod occasionem habeat alicujus quod pertineat ad detrimentum suæ salutis. Et hoc est quod Augustinus dicit in Regula (sc. epist. cccxi. ad cix. prope fin.) *Timore coram Deo prælatus substratus sit pedibus vestris.* Sed in exterioribus humilitatis actibus, sicut & in actibus ceterarum virtutum, est debita moderatio adhibenda, ne possint vergere in detrimentum alterius. Si autem aliquis quod debet faciat, & alii ex hoc occasionem sumant peccati, non imputatur humiliter agenti: quia ille non scandalizat, quamvis alter scandalizetur.

A P.

(*) *Vulgata; Perditio tua, Israel: tantummodo in me auxiliandi tutum.*

(1) Conjecturali tantum & affectiva quædam con-
jecturae cupus in se summatim percipiunt; secundum
illud Apocal. 2. versu 17. *Vincens dabo æmna ab-
scinditum, & nomen novum quod nemo scit nisi qui
scripsit,* sicut explicat ibi æquivalenter Isct. 2. S.
Thomas: Non enim certo & evidenter scire possunt
citra cognitionem revelatam quod ejusmodi dona illis
inhærent, quia nescire possunt an caritatem vel gratiam
habeant, sicut 1. 2. quæst. 112. art. 5. explicatum
est ex professo. Quod autem subjungitur ad Ephes.
3. *aliis generationibus,* perinde est ac si dicitur
aliis temporibus, et si pro generatis quoque homi-
nibus accipi posse addat ibidem S. Thomas.

(**) *Hoc ordine editi, nss. autem sic non solum
debemus Deum revereri.*

(2) Ex Augustino sumpta lib. 83. questionum
quæst. 71. ubi plenius: *Cogitandum est,* inquit,
*nullum esse hominem qui non possit habere aliquid
bonum quod non quærit habere (etiam si lateat) in
quo sine dubio possit esse se superior: Quod cogitatio
ad confundendam admodumque superbiam valet,
ne arbitretis quosiam bona tua quidem admittent
& apparent, idcirco alterum nulla habere quæ lateant,
& fortassis majoris ponderis bona quibus se superari no-
sciens: Non enim fallis nos aut adulatione potius
nisi Apostolus jubet, cum dicit: Nihil per contentio-
nem neque per invidiam gloriam, sed in humilitate
mentis alter alterum sibi superiorem existimantes:
Tunc deinde: Non hoc ita debemus existimare ut
non existimemus sed nos existimare fingamus, sed ve-
rum distinguamus &c.*

APPENDIX.

EX artic. habes primo: quomodo per rationem & ostendas, & in sensu recto intelligas, merito insinuatum a scripturis fuisse, quod homo debet se omnibus per humilitatem subicere. Ut Philip. 2. secundum quod adducitur *in argum. contr.* Vide ad secundum Item 1. Petr. 2. ut adducitur in ad primum. Item per hoc, quod narrat, 1. Reg. 17. Davidem, quamvis jam c. 16. esset coram fratribus suis unctus in regem, portasse victualia de mandato patris fratribus eisdem, quibus & coram Deo & coram hominibus a Dei Propheta tam solemniter precelestus erat. Item per hoc quod narrat 2. Reg. 16. Davidem jam regem receptum a populo seipsum humiliasse coram Semei servo suo maledicente sibi, & multipliciter vilipendente, dum & suos compefcuit, ne quidquam mali redderent (quod volebant) pro tanta vilificatione, & ipsum Semei in tanta maledicta proficientem tam humiliter, quam patienter audivit, atque sustinuit. Per hæc enim duo humilitatis ad inferiores exempla, David in scripturis, & scripturæ in David, quasi scholasticè loquendo, dicitur: Homo debet, se per humilitatem omnibus, quantumvis inferioribus, secundum rectam rationem prudenter subicere. De qua prudentia rationabili vide ad tertium. Secundo vides: quomodo &c.

ARTICULUS IV. 781

Utrum humilitas sit pars modestiæ, vel temperantiæ.

Sup. quest. clx. art. 2. corp. & III. dist. xxxiiii. quest. 111. art. 2. quest. 3. corp.

AD quartum sic proceditur. Videtur quod humilitas non sit pars modestiæ, vel temperantiæ. Humilitas enim præcipue respicit reverentiam, qua quis subicitur Deo, ut dictum est (art. præc.) Sed ad virtutem

theologicam pertinet quod habeat Deum pro objecto. Ergo humilitas magis debet poni virtus theologica quam pars temperantiæ, seu modestiæ.

2. Præterea. Temperantia est in concupiscibili; humilitas autem videtur esse in irascibili, sicut & superbia, quæ ei opponitur, cujus objectum est arduum. Ergo videtur quod humilitas non sit pars temperantiæ, vel modestiæ.

3. Præterea. Humilitas, & magnanimitas circa eadem sunt, ut ex supradictis patet (art. 1. hu. quest. ad 3. & quest. cxxix. art. 3. ad 4.) Sed magnanimitas non ponitur pars temperantiæ, sed magis fortitudinis, ut supra habitum est (quest. cxxix. art. 5.) Ergo videtur quod humilitas non sit pars temperantiæ, vel modestiæ.

Sed contra est quod Origenes dicit super Lucam (1) *Si vis nomen hujus audire virtutis, quomodo a Philosophis etiam appelletur, ausculta eandem esse humilitatem, quam respicit Deus, quæ ab illis μετρώτης dicitur, idest mensuratio, vel moderatio; quæ manifeste pertinet ad modestiam, vel temperantiam.* Ergo humilitas est pars modestiæ, vel temperantiæ.

Respondeo dicendum, quod, sicut supra dictum est (quest. cxxviii. & qu. cxxix. art. 5. & quest. clvii. art. 3.) in assignando partes virtutibus præcipue attenditur similitudo quantum ad modum virtutis. Modus autem temperantiæ, ex quo maxime habet laudem, est refrenatio; vel repressio impetus alicujus passionis. Et ideo omnes virtutes refrenantes, sive reprimentes impetus aliquarum affectionum, vel actiones moderantes, ponuntur partes temperantiæ. Sicut autem mansuetudo reprimit motum iræ, ita etiam humilitas reprimit motum spei, qui est motus spiritus in magna tendentis. Et ideo sicut mansuetudo ponitur pars temperantiæ; ita etiam humilitas.

Unde & Philosophus in IV. Ethicor. (cap. vii. parum a princ.) eum qui tendit in parva secundum suum modum, dicit non esse magnanimum, sed temperatum, quem nos humilem dicere possumus. Et inter alias partes temperantiæ, ratione superioris dicta (quest. præc. art. 1.) continentur

(1) Scilicet homil. 8. jam notata ubi non metritia tantum dicitur appellari ex græco μετρώτης quod mensurationem vel moderationem significat, sed etiam

quia quasi typhum excludens vel tumorem ex græco τυφός.

ter sub modestia (1), prout Tullius de ea loquitur (Lib. II. de invent. aliquant. ante fin.) in quantum scilicet humilitas nihil est aliud quam quaedam moderatio spiritus. Unde I. Pet. III. 4. dicitur : *In incorruptibilitate quieti, & modesti spiritus.*

Ad primum ergo dicendum, quod virtutes theologicæ, quæ sunt circa ultimum finem, qui est primum principium in appetibilibus, sunt causæ omnium aliarum virtutum. Unde ex hoc quod humilitas causatur ex reverentia divina, non excluditur quin humilitas sit pars modestiæ, vel temperantiæ.

Ad secundum dicendum, quod partes principalibus virtutibus assignantur, non secundum convenientiam in subjecto, vel in materia, sed secundum convenientiam in modo formali, ut dictum est (quæst. cxxvii. art. 2. ad 1. & quæst. clvii. art. 3. ad 2.) Et ideo licet humilitas sit in irascibili sicut in subjecto; ponitur tamen pars modestiæ, & temperantiæ propter modum.

Ad tertium dicendum, quod licet magnanimitas, & humilitas in materia convenient; differunt tamen in modo, ratione cuius magnanimitas ponitur pars fortitudinis, humilitas autem pars temperantiæ.

A P P E N D I X.

EX art. habes primo : quomodo per rationem ostendas, merito a scripturis, & Origene fuisse insinuatam, quod humilitas est pars temperantiæ, & modestiæ. Ab Origene quidem, ut in arg. con. A scripturis vero per hoc, quod narrat 4. Reg. 1. quod principis illius loquentis tertio ad Heliam humilitas fuit in hoc, quod temperavit sua dicta, & ipsa commensuravit (en, modestia) iis operibus bonis, quæ erga prophetas Domini exercuerat. Item insinuat per hoc, quod Matth. 3. Luc. 3. Joan. 1. monstrant humilitatem Joannis Baptistæ consistere in hoc; quod commensuravit suam partem. S. Tb. Tom. IX.

vitatem, suaque dicta secundum illam temperavit; nec seipsum videlicet ad Christi præcellentiam (pro Christo enim reputabatur) erigendo, nec illud, quod dono ipsius Christi erat, denegando. His enim duobus in locis per dicta præmissa scripturæ volunt, scholastice loquendo, fateri, quod humilitas est pars temperantiæ, & modestiæ. Secundo vides: quomodo &c.

ARTICULUS V. 78e

Utrum humilitas sit potissima virtutum.

IV. dist. cxxii. quæst. III. art. 3. ad 6.

AD quantum sic proceditur. Videtur quod humilitas sit potissima virtutum. Dicit enim Chrysostomus (implic. hom. v. de incomprehensibili Dei natura, prope fin.) exponens illud quod dicitur Lucæ xviii. de Pharisæo, & Publicano, quod *si mixta delictis humilitas tam facile currit, ut justitiam superbiæ conjunctam transeat, si justitiæ conjunxeris eam, quo non ibit? Assistet ipsi tribunali divino in medio Angelorum.* Et sic patet quod humilitas præfertur justitiæ. Sed justitia est præclarissima omnium virtutum, & includit in se omnes virtutes, ut patet per Philosophum V. Ethicor. (cap. III. 2. med. (2) Ergo humilitas est maxima virtutum.

2. Præterea. Augustinus dicit in Lib. de verb. Dom. (serm. x. cap. 1.) *Cogitas magnam fabricam construere celsitudinis? De fundamento prius cogita humilitatis.* Ex quo videtur quod humilitas sit fundamentum omnium virtutum. Ergo videtur esse potior aliis virtutibus.

3. Præterea. Majori virtuti majus debetur præmium. Sed humilitati maximum debetur præmium: quia *qui se humiliat exaltabitur*, ut dicitur Lucæ xiv. 11. Ergo humilitas est maxima virtutum.

4. Præterea. Sicut Augustinus dicit in M Lib.

(1) An propterea forte sub nomine proprio non expressit humilitatem Philosophus, quia sub modestia intellexit? Quod ad responsum quinti argumenti art. 1. veluti pro secunda solutione addi potest: ubi obiectum erat quod Philosophus eam inter virtutes quas agnovit morales omisit? Quod autem hic notatur ex Ethic. 4. & prius ad marginem veluti ex capite 3. notabatur, notandum fuit ex capite 7. græco lat. vel cap. 8. in antiquis & apud S. Thomam lect. 8. ubi pro temperato *εὐφρο* quod

modestum etiam significat, ut a Tullio Tusculana 3. explicatur.

(2) Ubi proinde nec heptem nec luciferum æque admirabilem ait esse ac justitiam: & eo refert græcum verbum quem abisse in proverbium notat, *ὁ δὲ δικαιοσύνην συλλέβδη τὰς ἀρετὰς* (pro iustitia) sive in *justitia consistens summam omnium virtutum*: Non sicut prius indicabatur ad marginem cap. 1 sed cap. 3. græco-lat. vel cap. 2. in antiquis & apud S. Thomam lect. 3.

Lib. de vera relig. (cap. xvi. non procul a fin.) *sota visa Christi in terris per hominem, quem suscipere dignatus est, disciplina morum fuit.* Sed præcipue humilitatem suam imitandam proposuit, dicens (Marth. xi. 29.) *Discite a me, quia misis sum, & humilis corde :* & Gregorius dicit in Pastor. (part. III. cap. I. admonit. 18. parum a princ.) quod *argumentum redemptionis nostræ inventa est humilitas Dei* (1). Ergo humilitas videtur esse maxima virtutum.

Sed contra est quod caritas præfertur omnibus virtutibus, secundum illud Coloss. III. 14. *Super omnia caritatem habete.* Non ergo humilitas est maxima virtutum.

Respondeo dicendum, quod bonum humanæ virtutis in ordine rationis consistit : qui quidem principaliter attenditur respectu finis, unde virtutes theologicæ, quæ habent ultimum finem pro objecto, sunt potissimæ : secundario autem attenditur prout secundum rationem finis ordinantur ea quæ sunt ad finem.

Et hæc quidem ordinatio essentialiter consistit in ipsa ratione ordinante, participative autem in ipso appetitu per rationem ordinato : quam quidem ordinationem universaliter facit iustitia, præsertim legalis. Ordinationi autem facit hominem bene subiectum humilitas in universali quantum ad omnia : quælibet autem alia virtus quantum ad aliquam materiam specialem. Ideo post virtutes theologicas, & virtutes intellectuales, quæ respiciunt ipsam rationem, & post ju-

stitiam, præsertim legalem (2) potior ceteris est humilitas.

Ad primum ergo dicendum, quod humilitas iustitiæ non præfertur, sed iustitiæ cui superbia conjungitur, quæ jam definit esse virtus ; sicut & contrario peccatum per humilitatem remittitur. Nam de Publicano dicitur Luc. xv. 11. 14. quod merito humilitatis *descendit iustificatus in domum suam.* Unde & Chryllostomus dicit (loc. cit. in arg.) *Geminus bigas mihi accomodes ; alteram quidem superbiam, & iustitiæ ; alteram vero peccati, & humilitatis : & videbis peccatum prævertens (3) iustitiæ non propriis, sed humilitatis vincere viribus : aliud vero par videbis devictum non fragilitate iustitiæ, sed mole, & timore superbiam.*

Ad secundum dicendum, quod sicut ordinata virtutum congregatio per quamdam similitudinem ædificio comparatur ; ita etiam illud quod est primum in acquisitione virtutum, fundamentum comparatur, quod primum in ædificio jacitur. Virtutes autem vere infunduntur a Deo. Unde primum in acquisitione virtutum potest accipi dupliciter. Uno modo per modum removentis prohibens : & sic humilitas primum locum tenet (4), in quantum scilicet expellit superbiam, cui Deus resistit, & præbet hominem subditum, & patulum ad suscipiendum influxum divinæ gratiæ, in quantum evacuat inflationem superbiæ. Unde dicitur Jacobi iv. 6. quod *Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam.* Et secundum hoc humilitas dicitur (spiri-

(1) Postquam præmisit ibi quod *ocasso perditionis nostræ facta est superbia diaboli* : Et rationem reddit quia *inter omnia conditus voluit videri super omnia elatus* : Redemptor autem noster magnus manens super omnia fieri inter omnia dignatus est parvus : Unde inierit : *Dicatur ergo humilibus quia dum se deiciunt ad Dei similitudinem ascendunt* : *Dicatur gloriis quia dum se erigunt, in apostata Angeli imitationem cadunt, &c.*

(2) Hoc est eam quæ non privatim tantum ad singulos proximos bene ac recte nos ordinat, sed quæ publice reddit unicuique quod suum est : Hæc enim propter ipsum publicum bonum humilitati antefertur.

(3) Vel *prævertens* ex græco προλαμβάνων pro quo ineptissime prius *perveniens iustitiæ*, sicut impressa passim legunt ; sed manuscriptum abbreviatis characteribus de alterutro incertum est. Mox autem per exprimit quod in impressis deest.

(4) Eo sensu intelligendum quo Cyprianus in serm. de Nativitate Christi (vel sub ejus nomine vetus alius author) eam *primum religionis introitum &*

sanctitatis fundamentum appellat : quod *omnium virtutum inexpugnabilem fortitudinem* appellat Ambrosius Demetriadi scribens, & *virtutum omnium caput* serm. 20. in Psalm. 118. cum explicat litteram hebraicam ibi præfixam per quam significatur caput ; quod Hieronymus ad Eustochium epist. 27. ubi supra, *primum Christianorum virtutem vocat*, & epist. 14. quæ inscribitur ad Celantiam & Paulino ab aliis quibus adscribitur, *precipuum conservatricem custodemque virtutum* ; quod *magistram & matrem eandem virtutum* vocat lib. 23. moralium cap. 13. (five 7.) Gregorius ; ut & *originem virtutis* lib. 27. versus finem, quod *substruendum fundamentum cui superstrui virtutes debent*, homil. 35. super Genesim Chryllostomus, quod *firmissimum celestis ædificii fundamentum* Colles. 15. cap. 7. ex persona Nestoretis Abbatis Cassianus, quod *bonum fundum in quo ædificium spirituale construitur* lib. 2. de consideratione ad Eugenium cap. 6. Bernardus : Præter illud quod in ipomet argunt. 2. ex Augusti verbis relatum est, ut & alia passim quæ in eandem sententiam addi possunt.

spiritualis ædificii fundamentum. Alio modo est aliquid primum in virtutibus directe, per quod scilicet jam ad Deum acceditur. Primus autem accessus ad Deum est per fidem, secundum illud Hebr. xi. 6. *Accedentem ad Deum oportet credere*. Et secundum hoc fides ponitur fundamentum nobiliori modo quam humilitas.

Ad tertium dicendum quod contemnti terrena promittuntur cœlestia, sicut contemntibus divitias terrenas promittuntur cœlestes thesauri, secundum illud Matth. vi. 19. *Nolite vobis thesaurizare thesauros in terra, sed thesaurizate vobis thesauros in celo*. Et similiter contemntibus mundi gaudia promittuntur consolationes cœlestes, secundum illud Matth. v. 5. *Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur*. Et eodem modo humilitati promittitur spiritualis exaltatio, non quia sola ipsam mereatur, sed quia ejus est proprium contempnere sublimitatem terrenam. Unde Augustinus dicit in Libro de pœnitentia (qui est hom. ult. inter l. cap. 1. a p. red.) *Ne putes, eum qui se humiliat, semper jaceo, cum dictum, sit, Exaltabitur: & ne opineris, ejus exaltationem in oculis hominum per sublimitatem fieri corporales*.

Ad quartum dicendum, quod ideo Christus præcipue nobis humilitatem commendavit, quia per hoc maxime removetur impedimentum humanæ salutis, quæ consistit in hoc quod homo ad cœlestia, & spiritualia tendat, a quibus homo impeditur, dum in terrenis magnificari studet. Et ideo Dominus, ut impedimentum salutis auferret, exteriorem celsitudinem contemntendam monstravit per humilitatis exempla. Et sic humilitas est quasi quædam dispositio ad liberum accessum hominis in spiritualia, & divina bona. Sicut ergo perfectio est potior dispositione; ita etiam caritas, & aliz virtutes, quibus homo directe movetur in Deum, sunt potiores humilitate.

A P P E N D I X.

EX art. habes primo: quomodo per rationem ostendas, merito a Scripturis esse infinnatum, quod humilitas non est maxima

virtutum. Ut Colof. 3. secundum quod adducitur in arg. con. Item 1. Corinth. 12. *Excellentiorem vobis viam demonstro*. Post quod cap. 13. mox incipit tractare diffusius de caritate. Item a simili vide quest. 157. art. 4. append. Secundo vides: quomodo &c.

A R T I C U L U S VI. 783

Utrum convenienter distinguantur secundum B. Benedictum duodecim gradus humilitatis, scilicet corde, & opere semper humilitatem ostendere, defixis in terram aspectibus &c.

Inf. quest. clxii. art. 4. ad 4. & Matth. III.

AD sextum sic proceditur. Videtur quod inconvenienter distinguantur duodecim gradus humilitatis, qui in Regula B. Benedicti (cap. vii.) ponuntur. Quorum primus est corde, & corpore semper humilitatem ostendere, defixis in terram aspectibus: secundus, ut pauca verba, & rationalia loquatur aliquis non clamosa voce: tertius, ut non sit facilis, aut promptus in risum: quartus, taciturnitas usque ad interrogationem: quintus, remore quod habet communis monasterii regula: sextus, credere, & pronuntiare se omnibus viliorum: septimus, ad omnia indignum, & inutilem se confiteri, & credere: octavus, confessio peccatorum: nonus, per obedientiam induis, & asperis patientiam amplecti: decimus, ut cum obedientia se subdat majori: undecimus, ut voluntatem propriam non delectetur implere: duodecimus, ut Deum timeat, & memor sit omnium quæ præcipit (1). Enumerantur enim hic quædam quæ ad alias virtutes pertinent, sicut obedientia, & patientia: enumerantur etiam aliqua quæ ad falsam opinionem pertinent videntur, quæ nulli virtuti potest competere, scilicet quod aliquis pronuntiet se omnibus viliorum, & quod ad omnia indignum, & inutilem se confiteatur, & credat. Ergo inconvenienter ista ponuntur inter gradus humilitatis.

2. Præterea. Humilitas ab interioribus ad exteriora procedit, sicut & ceteræ virtutes.

M 2 Ia-

(1) Non eadem serie tamen vel in Regula S. Benedicti habentur isti gradus, vel a S. Bernardo referuntur in eo speciali Tractatu in quo illos explicat; sed ordine inverso, ut pro primo 12. pro secundo 11. pro tertio 10. pro quarto 9. pro quinto 8. pro

sexto 7. pro septimo 6. pro octavo 5. pro nono 4. pro decimo 3. pro undecimo 2. & pro 12. primus paulo aliis etiam verbis assignetur: Hic ergo descendendo & ibi ascendendo recensiti sunt &c.

Inconvenienter ergo præmittuntur in præmissis gradibus illa quæ pertinent ad exteriores actus, his quæ pertinent ad interiores.

3. Præterea. Anselmus in Lib. de similitudinibus (1) ponit septem humilitatis gradus: quorum primus est, *contemptibilem se esse cognoscere*: secundus, *de hoc dolore*: tertius, *hoc confiteri*: quartus, *hoc persuadere, ut scilicet hoc velit credi*: quintus, *us passivè sustineat hoc dici*: sextus, *us patiatur contemptibiliter se tractari*, septimus, *us hoc amet*. Ergo videntur præmissi gradus esse superflui.

4. Præterea. Matth. III. dicit Glossa (ord. super illud, *Implere omnem justitiam*:) *Perfecta humilitas tres habet gradus. Primus est, subdere se majori, & non præferre se aequali; qui est sufficiens: secundus est, subdere se aequali, nec præferre se minori; & hic dicitur abundans: tertius gradus est, subesse minori, in quo est omnis justitia*. Ergo præmissi gradus videntur esse superflui.

5. Præterea. Augustinus dicit in Lib. de virginit. (cap. xxxi. ante med.) *Mensura humilitatis cuique ex mensura ipsius magnitudinis data est, cui est periculosa superbia, quæ amplius amplioribus insidiat*. Sed mensura magnitudinis humanæ non potest sub certo numero graduum determinari. Ergo videtur quod non possit determinati gradus humilitatis assignari.

Respondeo dicendum, quod, sicut ex supra dictis patet (art. 2. hu. quæst.) humilitas essentialiter in appetitu consistit, secundum quod aliquis refrinat impetum animi sui, ne inordinate tendat in magna; sed regulam habet in cognitione, ut scilicet aliquis non se existimet supra id esse quod

est: & utriusque principium, & radix est reverentia quam quis habet ad Deum. Ex interiori autem dispositione humilitatis procedunt quædam exteriora signa in verbis, & factis, & gestibus, quibus id quod interior latet, manifestatur, sicut & in ceteris virtutibus accidit. Nam *ex visu cognoscitur vir, & ab occursum faciei sensus*, ut dicitur Eccli. XIX. 26. Et ideo in prædictis gradibus humilitatis ponitur aliquid quod pertinet ad humilitatis radicem, scilicet duodecimus gradus, qui est, *us homo Deum timeat, & memoret se omnium quæ præcipit*.

Ponitur etiam aliquid pertinens ad appetitum, ne scilicet in propria excellentiam inordinate tendat: quod quidem fit tripliciter. Uno modo, ut homo non sequatur propriam voluntatem: quod pertinet ad undecimum gradum. Alio modo, ut regulet eam secundum superioris arbitrium: quod pertinet ad gradum decimum. Tertio modo, ut ab hoc non desistat propter dura, & aspera, quæ occurrunt: & hoc pertinet ad nonum.

Ponuntur etiam quædam pertinentia ad existimationem hominis recognoscentis suum defectum; & hoc tripliciter. Uno quidem modo per hoc quod proprios defectus recognoscat, & confiteatur: quod pertinet ad octavum gradum. Secundo, ut ex consideratione sui defectus aliquis insufficientem se existimet ad majora: quod pertinet ad septimum. Tertio, ut quantum ad hoc alios sibi præferat: quod pertinet ad sextum.

Ponuntur etiam quædam quæ pertinent ad exteriora signa: quorum unum est in factis, ut scilicet homo non recedat in suis operibus a via communi; quod pertinet ad quintum. Alia duo sunt in verbis, ut scilicet homo

(1) A cap. 10. usque ad 18. prius indicabatur ad marginem, sed a cap. 100. usque ad 108. debuit indicari: Cap. quippe 100. primus gradus, cap. 102. secundus gradus, cap. 103. 104. 105. 106. 107. tertius, quartus, quintus, sextus, septimus gradus respectivè plenioribus quam hic verbis explicantur, & omnes universim cap. 108. resumuntur. Tres autem gradus qui subduntur ex Glossa super illud quod Christus dicit ad Joannem Baptistam, *Sine modo; Sic enim docet nos implere omnem justitiam*, ex nullo ibi speciali auctore indicantur, sed ex Bernardo implicite colligi possunt super eundem locum sic dicente. (sermone 4. in Epiphania Domini circa medium) *Est justitia quadam angusta valde nec præponere se aequali nec aquare præpositis: Altera latior & amplior nec aquare se pari nec inferiori præponere: Sicut enim gradus & gravis est superbia præferre se*

æquali aut aquare præposito, ita magna humilitatis est inferiorem se exhibere aequali, aut æqualem inferiori: Maxima & plena justitia est se inferiorem exhibere etiam ipsi inferiori: Quasi consummationem justitia in humilitatis perfectione constituit, ut ipse in ferm. 47. super Cantica loquitur versus finem: *Idem est ergo quod justitiam hos tres gradus assignat ac si humilitati assignaret: Quin & in Sententiis quæ sub eius nomine (licet alio modo) circumferuntur & in recentiori Editione inter adulterina rejecta sunt, Humilitatis virtus habet hæc tria: Superiori subdi ut ad ejus æqualitatem nulla ambitione vel invidia rapiatur: Æquali non præferri, ne illicito appetitu superior velle fieri videatur: Minori subdi potius quam præponi ut ex hoc humilitatis veritas comprobetur. Præter septem alios gradus defensionis quos ibidem præmittit.*

homo non præripiat tempus loquendi; quod pertinet ad quartum: nec excedat modum in loquendo; quod pertinet ad secundum. Alia vero consistunt in exterioribus gestibus, puta in reprimendo extollentiam oculorum; quod pertinet ad primum: & in cobibendo exterius risum, & alia ineptæ lætitiæ signa; quod pertinet ad tertium.

Ad primum ergo dicendum, quod aliquis absque salitate potest se credere, & pronuntiare omnibus viliores secundum defectus occultos, quos in se recognoscit, & dona Dei, quæ in aliis latent. Unde Augustinus dicit in Lib. de virginis. (cap. lxi. parum a med.) *Existimate aliquos in occulto superiores, quibus estis in manifesto meliores.* Similiter etiam absque salitate potest aliquis constiteri, & credere ad omnia se inutilem esse, & indignum per proprias vires, ut sufficientiam suam totam in Deum referat, secundum illud II. ad Corinth. III. 5. *Non quod sufficientes simus aliquid cogitare a vobis, quasi ex vobis, sed sufficientia nostra de Deo est.* Non est autem inconueniens quod ea quæ ad alias virtutes pertinent, humilitati adscribantur: quia sicut unum vitium oritur ex alio, ita naturali ordine actus unius virtutis procedit ex actu alterius.

Ad secundum dicendum, quod homo ad humilitatem pervenit per duo. Primo quidem & principaliter per gratiæ donum: & quantum ad hoc interiora præcedunt exteriora. Aliud autem est humanum studium per quod homo prius exteriora cobibet, postmodum pertingit ad extirpandum interiorum radicem: & secundum hunc ordinem affi-

gnantur hic humilitatis gradus.

Ad tertium dicendum, quod omnes gradus quos Anselmus ponit, reducuntur ad opinionem, & manifestationem, & voluntatem propriæ abjectionis. Nam primus gradus pertinet ad cognitionem proprii defectus. Sed quia vituperabile esset, si quis proprium defectum amaret, hoc per secundum gradum excluditur. Sed ad manifestationem sui defectus pertinent tertius, & quartus gradus; ut scilicet aliquis non solum simpliciter suam defectum enuntiet, sed etiam persuadeat. Alii autem tres gradus pertinent ad appetitum, qui excellentiam exteriorem non querit, sed exteriorem abjectionem vel æquanimiter patitur, sive in verbis, sive in factis: quia, sicut Gregorius dicit in Registro (Lib. II. Indict. x. epist. xxiv.) *non grande est iis nos esse humiles a quibus honoramur, quia & hoc seculares quilibet faciunt; sed illis maxime humiles esse debemus a quibus aliqua patimur (1):* & hoc pertinet ad quintum, & sextum gradum: vel etiam desideranter exteriorem abjectionem amplectitur: quod pertinet ad septimum gradum. Et sic omnes isti gradus continentur sub sexto, & septimo superius enumeratis.

Ad quartum dicendum, quod illi tres gradus accipiuntur, non ex parte ipsius rei, idest secundum naturam humilitatis, sed per comparisonem ad gradus hominum, qui sunt vel majores, vel minores, vel æquales.

Ad quintum dicendum, quod etiam illa ratio procedit de gradibus humilitatis, non secundum ipsam naturam rei, (2) secundum quam assignantur præmissi gradus, sed secundum diversas hominum condiciones.

AP-

(1) Ad quod ibidem refert illud Psalmi 9. versu 13. *Vidi humilitatem meam de inimicis meis;* nempe lib. 2. epistolarum Indict. 10. ep. 24. Eusebius Abbati scriptam qui propter injuriam sibi ab Episcopo irrogatam redire in gratiam volebat, &c.

(2) Similiter etiam de gradibus qui septem ex Bernardo vel sub ejus nomine prius assignati sunt ad ferm. 3. de resurrectione apud verum Bernardum indicantur in septuplici mentione Naaman in Jordane per quem designatur *descensus*, dicendum est quod non integram rationem humilitatis in se continent, sed in ordine tantum ad seipsum: Et de aliis duodecim qui rursum sub illius nomine in sermone de S. Maria inter adulterina nuntio rejecto diversimode a prædictis exaumerantur, nempe *odium peccati, fuga delicti, metus odii, subesse Creatori, obedite meliori, obtemperare compari, obsequi inferiori, subesse sibi, finem suum jugiter meditari, opera sua*

semper vereri, cogitationes suas humiliter constiteri, ad nutum & libitum Domini per omnia moveri, minus laborandum videtur, cum famosi authoris non sint, nec Benedicti aut Bernardi enumerationi supradictæ concordent; quamvis & suo modo quandam partem humilitatis continere vel indicare dici possint. Tres vero illi qui ferm. 3. de Annunciatione versus finem apud verum Bernardum assignantur contra delectationem peccati, neglectum vel contemptum confessionis, languiditatem vel teporem fervoris, quasi tria gratiæ impedimenta præcipua, sunt extrinseci tantum gradus quibus ad ipsam humilitatem ascenditur, ut insinuat ibi; Sed nunc de intrinsicis & propriis loquimur quibus ad summam sui despectionem humilitas descendit, vel ad summam ascendit sui perfectionem ac virtutem, quales illi sunt quos ex Regula S. Benedicti assignat S. Thomas, & quos proinde S. Bernardus explicavit. Denique decem illa humi-

A P P E N D I X.

EX art. habes primo : quomodo per rationem offendas, merito infinuatum a scripturis, & Benedicto, quod duodecim sunt gradus humilitatis. A B. Benedicto quidem, ut in principio articuli. A scripturis vero, ut de humilitate Abraham Gen. 18. Ubi in *ly cum sim pulvis* vide gradum sextum, septimum, in *ly loquar ad dominum*, &c. vide secundum. Item de humilitate David 2. Reg. 12. in *ly peccavi* : vide octavum : & c. 15. in *ly si dixerit mihi, non places, presto sum : facias, quod bonum est in oculis suis* : similiter alibi (quando, scilicet Deus eum pro peccatis ejus corripuit, & punivit, patientiam obedienter anplexus est 2. Reg. 15. c. 20. 24. vide nonum. Item c. 16. in *ly dimitte, ut maledicatur juxta preceptum Domini* ; vide undecimum. Item Luc. 1. de humilitate B. Virginis *ly cogitabat, qualis, &c.* (non enim signa ineptæ lætitiæ monstravit, auditis tantis suis præconiis : neque ante tempus opportunum locuta est : tamquam senlata) vide tertium, & quartum : in *ly Quomodo fiet*, &c. vide secundum : in *ly Ecce Ancilla Domini*, vide primum, & (quoniam in hoc tenet, quod communis regula docet, sc. ancillari Domino) etiam quintum : in *ly Fiat mihi secundum verbum tuum*, vide decimum (subdit enim se Deo). Item in *ly Magnificat anima mea Dominum, & exultavit spiritus meus in Deo salutari meo* (scilicet per sanctum Dei timorem, & memoriam practicalem omnium mandatorum ejus) vide duodecimum. Consule tu qu. 70. art. 1. append. regulam pro lectoribus, & secundum ipsam te in hac diffusa materia pro studio tuo exerce. Secundo vides : quomodo &c.

Q U E S T I O CLXII.

De superbia,

In octo articulos divisa.

Postea considerandum est de superbia : & primo de superbia in communi ; secundo de peccato primi hominis, quod ponitur esse superbia.

Circa primum queruntur octo.

Primo, utrum superbia sit peccatum.

Secundo, utrum sit vitium speciale.

Tertio, in quo sit sicut in subiecto.

Quarto de speciebus ejus.

Quinto, utrum sit peccatum mortale.

Sexto, utrum sit gravissimum omnium peccatorum.

Septimo de ordine ejus ad alia peccata.

Octavo, utrum debeat poni vitium capitale.

A R T I C U L U S I. 784

Utrum superbia sit peccatum.

1. 2. quest. lxxxiv. art. 2. & mal. quest. viii. art. 2. ad 16. & Pf. xlv1.

AD primum sic proceditur. Videtur quod superbia non sit peccatum. Nullum enim peccatum est repromissum a Deo. Promittit enim Deus quod ipse facturus est ; non est autem actor peccati. Sed superbia connumeratur inter repromissiones divinas : dicitur enim Isa, lx. 15. *Ponam te in superbiam seculorum, gaudium in generationem & generationem*. Ergo superbia non est peccatum.

2. Præterea. Appetere divinam similitudinem

humilitatis indicia quæ libro 4. de Institutis Renuntiantium cap. 9. a Cassiano maxima parte cum superadictis Benedicti gradibus conveniunt ; scilicet 1. *Si mortificatus in se habeas omnes voluntates ; Si actum vel cogitationum nihil suum celaveris seniori* (idest Prælato) 3. *Si iudicio ejus universa committas & monita sciens ac libenter auscultes ;* 4. *Si servet in omnibus obedientiam, mansuetudinem, & patientiam constantiam ;* 5. *Si nec injuriam ulli facias, nec ab alio sibi factam doleat ;* 6. *Si nihil agas vel præsumas quod non vel communis Regula seras vel majorum corroborentur exempla ;* 7. *Si omnivilitate contentus ad omnia quæ sibi præcipiuntur ve-*

lut malum operarium sese indicaverit & indignum ; 8. *Si semetipsum cunctis inferiorem non superficie pronuntios laborum sed intimo cordis credas affectu ;* 9. *Si linguam cobibeat, vel non sit clamorosus in voce ;* 10. *Si non sit promptus & facilis in risu ;* non ut gradus humilitatis assignantur, totum id continentes quod ad illius perfectionem spectat ; sed velut præcipui & magis evidentes vel usitati modi per quos manifestari exterius apud homines potest : Unde indicia humilitatis Cassianus appellat : Ac deinde subiungit ut alia etiam insinuet : *Talibus namque indicibus & similibus humilitas vera dignoscitur.*

nem non est peccatum : hoc enim naturaliter appetit quælibet creatura, & in hoc optimum ejus consistit, & præcipue hoc convenit rationali creaturæ, quæ facta est ad imaginem & similitudinem Dei. Sed, sicut dicitur in Lib. Sentent. Prosperi (sent. cxcxi.) *superbia est amor propriae excellentiæ, per quam homo Deo assimilatur, qui est excellentissimus*: unde dicit Augustinus in II. Confess. (cap. vi. ante med.) *Superbia celsitudinem imitatur, cum tu sis unus super omnia Deus excelsus*. Ergo superbia non est peccatum.

3. Præterea. Peccatum non solum contrariatur virtuti, sed etiam opposito vitio, ut patet per Philosophum in II. Ethic. (cap. viii.) Sed nullum vitium invenitur oppositum esse superbiæ. Ergo superbia non est peccatum.

Sed contra est quod dicitur Tob. 14. *Superbiam numquam in tuo sensu, aut in tuo verbo dominari permittas*.

Respondeo dicendum, quod superbia nominatur ex hoc quod aliquis per voluntatem tendit supra id quod est. Unde dicit Isidorus in Lib. Etymol. (ad lit. S.) *Superbus dicitur est, quia super vult videri quam est*: qui enim vult supergredi quod est, superbus est. Habet autem hoc ratio recta ut voluntas uniuscujusque feratur in id quod est proportionatum sibi. Et ideo manifestum est quod superbia importat aliquid quod adversatur rationi rectæ.

Hoc autem facit rationem peccati: quia secundum Dionysium cap. iv. de div. Nomin. (part. iv. lect. 22.) *namque anima est præter rationem esse*. Unde manifestum est quod superbia est peccatum.

Ad primam ergo dicendum, quod superbia dupliciter accipi potest. Uno modo ex eo quod supergreditur regulam rationis: & sic dicimus eam esse peccatum. Alio modo potest superbia nominari simpliciter a superexcessu: & secundum hoc omne superexcedens potest nominari superbia: & ita repromittitur a Deo superbia, quasi quidam superexcessus bonorum. Unde & Glossa Hieronymi (super illud Isa. lxi. *Vos autem Sacerdotes*) dicit ibidem quod est *superbia bona, & mala*.

Quamvis etiam dici possit, quod superbia ibi accipitur materialiter pro abundantia rerum, de quibus possunt homines superbire.

Ad secundum dicendum, quod eorum quæ naturaliter homo appetit, ratio est ordinatrix: & ita si aliquis a regula rationis rece-

dit vel in plus, vel in minus, erit talis appetitus vitiosus, sicut patet de appetitu cibi, qui naturaliter desideratur. Superbia autem appetit excellentiam in excessu ad rationem rectam. Unde Augustinus dicit in XVI. de civ. Dei (cap. xiiii. cir. princ.) quod *superbia est perversa celsitudinis appetitus*. Et inde est etiam quod, sicut Augustinus dicit in XIX. de civ. Dei (cap. xiiii. a med.) *superbia perversè imitatur Deum: odit namque cum sociis equalitatem sub illo, sed imponere vult sociis dominationem suam pro illo*.

Ad tertium dicendum, quod superbia directe opponitur virtuti humilitatis, quæ quodammodo circa eadem cum magnanimitate existit, ut supra dictum est (quæst. præc. art. 1. ad 3.) Unde & vitium quod opponitur superbiæ, in defectum vergens, propinquum est vitio pusillanimitatis, quæ opponitur magnanimitati secundum defectum. Nam sicut ad magnanimitatem pertinet impellere animum ad magna contra desperationem; ita ad humilitatem pertinet retrahere animum ab inordinato appetitu magnorum contra præsumptionem. Pusillanimitas autem, si importet defectum a prosecutione magnorum, proprie opponitur magnanimitati per modum defectus; si autem importet applicationem animi ad aliqua viliora quam hominem deceant, opponitur humilitati secundum defectum, utrumque enim ex animi parvitate procedit: sicut & e contrario superbia potest secundum superexcessum & magnanimitati, & humilitati opponi, secundum rationes diversas: humilitati quidem, secundum quod subjectionem aspernatur; magnanimitati autem, secundum quod inordinate ad magna se extendit. Sed quia superbia superioritatem quamdam importat, directius opponitur humilitati; sicut & pusillanimitas, quæ importat parvitatem animi in magna tendentis, directius opponitur magnanimitati.

A P P E N D I X.

EX art. habes primo: quomodo per rationem ostendas, merito insinuarum a Scripturis, quod superbia est peccatum. Ut Tob. 4. *Superbiam in tuo sensu numquam dominari permittas, ab ipsa enim sumpsit initium omnis perditio*. Item Jacob 4. *Deus superbis resistit*. Non resistit autem Deus alicui, tamquam abominans illud, nisi peccato, & peccatori formaliter sumpto, id est, quatenus resistit.

vestitus est peccato. Item Psal. 73. *Superbia eorum, qui se odierunt, ascendit semper.* Ex peccato enim provenit, quod aliquis odio habeat Deum. *Secundo* vides : quomodo &c.

ARTICULUS II. 785

Utrum superbia sit speciale peccatum.

Inf. art. 8. cor. & 1. 2. quest. lxxxiv. art. 2. & II. dist. v. quest. 1. art. 3. cor. & dist. xlii. quest. 11. art. 3. ad 2. & mat. quest. viii. art. 2.

AD secundum sic proceditur. Videtur quod superbia non sit speciale peccatum. Dicit enim Augustinus in Lib. de natura, & gratia (cap. xxix. parum a princ.) quod *sine superbia appellatione nullum peccatum invenies* : & Prosper dicit in Lib. III. de vita contemplativa (cap. 11. parum a princ.) quod *nullum peccatum sine superbia potest, vel potuit esse, aut poterit*, Ergo superbia est generale peccatum.

2. Præterea. Job xxxiii. super illud, *Ut avertas hominem ab iniquitate*, dicit Glossa (ord.) quod „contra conditorem superbiere, est ejus præcepta peccando transgredere. Sed secundum Ambrosium (Lib. de parad. cap. viii. parum ante med.) *omne peccatum est transgressio legis divine, & celestium inobediencia mandatorum*, Ergo omne peccatum est superbia.

3. Præterea. Omne peccatum speciale alicui speciali virtuti opponitur. Sed superbia opponitur omnibus virtutibus : dicit enim Gregorius XXXIV. Moral. (cap. xviii. a princ.) *Superbia nequaquam est unius virtutis extinctione contenta : contra cuncta animæ membra se erigit, & quasi generalis, ac pestifer morbus corpus omne corrumpit* : & Isidorus dicit in Lib. II. de summo bono (cap. xxxviii. a med.) quod *est ruina omnium virtutum*. Ergo superbia non est speciale peccatum.

4. Præterea. Omne peccatum speciale habet specialem materiam. Sed superbia habet

generalem materiam : dicit enim Gregorius XXXIV. Moral. (cap. xviii. ante med.) quod *alter intumescit auro, alter eloquio, alter infimis & terrenis rebus, alter summis celestibusque virtutibus*. Ergo superbia non est speciale peccatum, sed generale.

Sed contra est quod Augustinus dicit in Libro de natura, & gratia (cap. xxix. cir. med.) *Quæras diligenter, & invenies secundum legem Dei superbiam esse peccatum multum discretum ab aliis vitiis* (1). Genus autem non distinguitur a suis speciebus. Ergo superbia non est generale peccatum, sed speciale.

Respondens dicendum, quod peccatum superbiæ dupliciter potest considerari. Uno modo secundum propriam speciem, quam habet ex ratione proprii objecti : & hoc modo superbia est speciale peccatum, quia habet speciale objectum : est enim inordinatus appetitus propriæ excellentiæ, ut dictum est (art. præc.) Alio modo potest considerari secundum redundantiam quamdam in alia peccata : & secundum hoc habet quamdam generalitatem, in quantum scilicet ex superbia oriri possunt omnia peccata, duplici ratione : uno modo per se, in quantum scilicet alia peccata ordinantur ad finem superbiæ, qui est propria excellentia, ad quam potest ordinari omne id quod quis inordinare appetit ; alio modo indirecte, & quasi per accidens, scilicet removendo prohibens, in quantum scilicet homo per superbiam contemnit divinam legem, per quam prohibetur a peccando, secundum illud Hierem. 11. 20. *Confregisti jugum, rupisti vincula, dixisti, Non serviam*.

Sciendum tamen, quod ad hanc generalitatem superbiæ pertinet quod omnia vitia interdum ex superbia oriri possint ; non autem ad eam pertinet quod omnia vitia semper ex superbia orientur. Quamvis enim omnia præcepta legis possit quis transgredi qualicumque peccato ex contemptu, qui pertinet ad superbiam, non tamen semper ex contemptu aliquis præcepta divina transgreditur, sed quandoque ex ignorantia, quan-

(1) Sive paulo aliter *Invenies in lege multum discretum esse a ceteris peccatis peccatum superbiæ* : Ubi per legem intelligit Scripturam in qua Pelagius, contra quem hoc opponit, peccatum, contendebat a superbia non distingui. Sic enim illum prius loquentem introducit : *Quomodo superbiæ separabimus a peccato ? Tam peccare superbiere est quam superbiere peccare* : Nam quære quid sit quodcumque peccatum, & vide si invenies aliquid sine superbiæ ap-

pellatione peccatum : Ac deinde hanc sententiam sic ab eo probari notat : *Omne peccatum Dei contemptus est ; & omnis Dei contemptus superbiæ est, quid enim tam superbum quam Deum contemnere ? Omne ergo peccatum superbiæ est, dicente Scriptura (Ecclesiastici 10.) Inisium omnis peccati superbiæ : Tum vero sicut supra retorquet : Quæras diligenter, & invenies &c.*

quandoque ex infirmitate. Et inde est quod, sicut Augustinus dicit in Lib. de natura, & gratia (cap. xxix. in med.) *multa peccata sunt quæ non sunt superbe* (1).

Ad primum ergo dicendum, quod Augustinus illa verba inducit in Lib. de nat. & gratia, non ex sua persona, sed ex persona alterius, contra quem disputat. Unde & postmodum improbat ea, ostendens quod non semper ex superbia peccatur.

Potest tamen dici, quod autoritates illæ intelliguntur quantum ad exteriorem effectum superbiæ, qui est transgredi præcepta, quod invenitur in quolibet peccato; non autem quantum ad interiorem actum superbiæ, qui est contemptus præcepti. Non enim semper peccatum fit ex contemptu, sed quandoque ex ignorantia, quandoque ex infirmitate, ut dictum est (in cor. art.)

Ad secundum dicendum, quod quandoque aliquis committit aliquod peccatum secundum effectum, sed non secundum affectum; sicut ille qui ignoranter occidit patrem, committit parricidium secundum effectum, sed non secundum affectum, quia hoc non intendebat: & secundum hoc transgredi præceptum Dei, dicitur esse contra Deum superbiere, secundum effectum quidem semper, non autem semper secundum affectum.

Ad tertium dicendum, quod peccatum aliquod potest corrumpere virtutem dupliciter. Uno modo per directam contrarietatem ad virtutem: & hoc modo superbia non corrumpit quamlibet virtutem, sed solum humilitatem, sicut & quodlibet aliud speciale peccatum corrumpit specialem virtutem sibi oppositam, contrarium agendo. Alio modo peccatum aliquod corrumpit virtutem, abutendo ipsa virtute, & sic superbia corrumpit quamlibet virtutem, in quantum scilicet ex ipsis virtutibus sumit occasionem superbiendi, sicut ex quibuslibet aliis rebus ad excellentiam pertinentibus. Unde non sequitur quod sit generale peccatum.

Summ. S. T. b. Tom. IX.

Ad quartum dicendum, quod superbia attendit specialem rationem objecti, quæ tamen inveniri potest in diversis materiis: est enim inordinatus amor propriæ excellentiæ: excellentiæ autem in diversis rebus potest inveniri.

A P P E N D I X.

EX art. habes primo: quomodo per rationem & ostendas, & recte intelligas, merito esse a scripturis, & Augustino insinuatam, quod superbia est speciale peccatum. A D. Augustino quidem: ut in arg. cont. A scripturis vero per hoc, quod connumerant superbiæ aliis specialibus vitiis. Ut Ro. i. *Contumeliosos, superbos, elatos, parentibus non obediētes, &c.* Item 2. Tim. 3. *Cupidi, elati; superbi, blasphemæ, &c.* Secundo vides: quomodo &c.

A R T I C U L U S III. 786

Utrum superbia sit in irascibili sicut in subiecto.

Mor. quæst. VIII. art. 3. & ver. quæst. I. art. 5. ad 10.

AD tertium sic proceditur. Videtur quod superbia non sit in irascibili sicut in subiecto. Dicit enim Gregorius XXIII. *Moral. (cap. x. ante med.) (2) Obsaculum veritatis tumor mentis est: quia dum inflat, obnubilat.* Sed cognitio veritatis non pertinet ad irascibilem, sed ad vim rationalem. Ergo superbia non est in irascibili.

2. Præterea. Gregorius dicit XXIV. *Moral. (cap. xi. a med.) quod superbi non eorum vitam considerant quibus se humiliando postponant, sed quibus superbiendo se preferant:* & sic videtur quod superbia ex indebita consideratione procedat. Sed consideratio non pertinet ad irascibilem, sed potius ad rationalem.

N lem.

(1) Vel sic, verbis paulum immutatis: *Multa peccata per superbiæ committuntur; sed non omnia superbe sunt quæ peccata sunt, certe a nescientibus (ut peccata ignorantiam) certe ab infirmis (ut fragilitatis peccata) certe plerumque a gementibus & stantibus, ut illa quæ committuntur inviti propter metum a tanto quidem sed non a toto exultantem, id est impediētem ne tam gravia peccata sint, sed non impediētem simpliciter & absolute ne peccata sint. Dicitur porro quisnam ille sit contra quem Augustinus disputat, ut hic ad primum indicatur, nimi-*

rum Pelagius, quem etiam ex proprio nomine non appellet in eo libro Augustinus, libro tamen 2. Retractat. cap. 42. exprimit eius nomen & Pelagii librum vocat quem hic refellit.

(2) sive 16. in antiquis ad illa verba Job. 33. *Hoc est ergo in quo non es justificatus.* Appendix autem sequens habetur in modernis cap. 6. Sed cap. 12. in antiquis, ubi non de superbis nominatim sed generatim de reprobis hoc dicit, postquam per oppositum dixit de sanctis viris illud quod infra in 2. solutione refertur.

lem. Ergo superbia non est in irascibili, sed potius in rationali.

3. Præterea. Superbia non solum quærit excellentiam in rebus sensibilibus, sed etiam in rebus spiritualibus, & intelligibilibus: ipsa autem principaliter consistit in contemptu Dei secundum illud Eccli. x. 14. *Initium superbiæ hominis apostatare a Deo.* Sed irascibilis, cum sit pars appetitus sensitivi, non potest se extendere in Deum, & in intelligibilia. Ergo superbia non potest esse in irascibili.

4. Præterea. Ut dicitur in Lib. Sententiar. Prosperi (sent. ccxcii.) (1) *Superbia est amor propriæ excellentiæ.* Sed amor non est in irascibili, sed in concupiscibili. Ergo superbia non est in irascibili.

Sed contra est quod Gregorius in II. Moral. (cap. xxvi. parum a princ.) ponit contra superbiam donum timoris. Timor autem pertinet ad irascibilem. Ergo superbia est in irascibili.

Respondeo dicendum, quod subjectum cuiuslibet virtutis, vel vitii oportet inquirere ex proprio objecto. Non enim potest esse aliud objectum habitus, vel actus, nisi quod est objectum potentiz, quæ utrique subicitur. Proprium autem objectum superbiæ est arduum: est enim appetitus propriæ excellentiæ, ut dictum est (art. 1. & 2. præc.) Unde oportet quod superbia aliquo modo ad vim irascibilem pertineat.

Sed irascibilis dupliciter accipi potest. Uno modo proprie: & sic est pars appetitus sensitivi, sicut & ira proprie sumpta, est quædam passio appetitus sensitivi. Alio modo potest accipi irascibilis largius, scilicet ut pertineat etiam ad appetitum intellectivum, cui etiam quandoque attribuitur ira, prout scilicet attribuitur iram Deo, & Angelis, non quidem secundum passionem, sed secundum iudicium iustitiæ iudicantis: & tamen irascibilis

sic communiter dicta non est potentia distincta a concupiscibili, ut patet ex his quæ in primo dicta sunt (quæst. lix. art. 4. & quæst. lxxi. art. 5. ad 1. & 2.)

Si ergo arduum, quod est objectum superbiæ, esset solum aliquid sensibile, in quod posset tendere appetitus sensitivus, oporteret quod superbia esset in irascibili, quæ est pars appetitus sensitivi. Sed quia arduum, quod respicit superbia, communiter invenitur & in sensibilibus, & in spiritualibus rebus: necesse est dicere, quod subjectum superbiæ sit irascibilis non solum propriè sumpta, prout est pars appetitus sensitivi, sed etiam communius accepta, prout invenitur in appetitu intellectivo. Unde & in dæmonibus superbia ponitur.

Ad primum ergo dicendum, quod cognitio veritatis est duplex. Una pure speculativa: & hanc superbia indirecte impedit, subtrahendo causam. Superbus enim neque Deo intellectum suum subicit, ut ab eo veritatis cognitionem percipiat, secundum illud Matth. xi. 25. *Abcondisti hæc a sapientibus, & prudentibus, idest a superbis, qui sibi sapientes, & prudentes videntur, & revelasti ea parvulis, idest humilibus: neque etiam ab hominibus addiscere dignatur; cum tamen dicatur Eccli. vi. 34. Si inclinaveris aurem tuam, scilicet humiliter audiendo, excipies doctrinam.* Alia autem est cognitio veritatis, scilicet affectiva: & talem cognitionem veritatis directe impedit superbia: quia superbi, dum delectantur in propria excellentia, excellentiam veritatis fastidiunt, ut Gregorius dicit XXIII. Moral. (cap. x. cir. med.) quod *superbi, etsi secreta quadam intelligendo percipiunt, eorum dulcedinem experiri non possunt; & si novissent quomodo sunt, ignorant quomodo sapiunt.* Unde & Proverb. xi. 2. dicitur: *Ubi humilitas, ibi sapientia.* (2)

Ad

(1) Sive Sententiarum a Prospero ex Augustino collectarum, inter opera subjectitia Augustino tom. 3. Sent. 292. ut & apud Prosperum ipsum cuius nomine referuntur. Quod autem subiungitur ex Gregorio & ad marginem prius ut ex cap. 16. juxta vetus Exemplar notabatur, nunc ex cap. 27. colligitur æquivalenter in modernis: Ubi plenius in hunc modum: *Donum Spiritus quod in subjecta mente ante omnia prudentiam, temperantiam, iustitiam, fortitudinem format, eandem mentem ut contra singula quoque tentamenta erudiat, in septem mox virtutibus temperat, ut contra stultitiam, sapientiam, contra debetudinem, intellectum, contra precipitationem consilium, contra timorem fortitudinem, contra ignorantiam, scientiam, contra duritiam pietatem, contra superbiam timorem: Alludit porro tum ad*

septem filios quos habuit Job cap. 1. tum ad septem spiritus quos Isaias enumerat c. II. & qui dona Spiritus sancti passim appellantur.

(2) Vel secundum 70. *σοφία ταπεινῶν μακάριον ἔστι* idest, *os humilium medicatur sapientiam: Ubi sensus est eum qui est vere humilis nihil fatuus de seipso dicere quod ad æmulationem contentiosam provocare alios possit, per oppositum ad id quod ibi præmittitur immedieate vers. 2. Ubi fuerit superbia, ibi erit consumelia: Quamvis aliter quoque 70. Ubi fuerit consumelia (ὕβρις) ibi erit ignominia: sive inhonoratio, ἀγῶνη) Peda nihilominus interpretatur ut hic, *ibi esse sapientiam ubi est humilitas, quia divina mysteria parvulis (idest humilibus) a Deo revelantur.**

Ad secundum dicendum, quod, sicut supra dictum est (quæst. præc. art. 1. & 2.) humilitas attendit ad regulam rationis rectæ, secundum quam aliquis veram æstimationem de se habet. Hanc autem regulam rectæ rationis non attendit superbia, sed de se majora existimat quam sint: quod contingit ex inordinato appetitu propriæ excellentiæ: quia quod aliquis vehementer desiderat, facile credit; & ex hoc etiam ejus appetitus in altiora fertur quam sibi conveniat. Et ideo quæcumque conferunt ad hoc quod aliquis æstimet se supra id quod est, inducunt hominem ad superbiam: quorum unum est, quod aliquis consideret defectus aliorum; sicut e contra Gregorius ibidem dicit, quod *sancti viri virtutum consideratione vicissim sibi alios præferunt*. Ex hoc ergo non habetur quod superbia sit in rationali, sed quod aliqua causa ejus in ratione existat.

Ad tertium dicendum, quod superbia non est solum in irascibili, secundum quod est pars appetitus sensitivi, sed prout communius irascibilis accipitur, ut dictum est (in cor. art.)

Ad quartum dicendum, quod, sicut Augustinus dicit XIV. de civit. Dei (cap. vii. a med. & cap. ix.) *amor præcedit omnes alias animi affectiones, & est causa earum*: & ideo potest poni pro qualibet aliarum affectionum. Et secundum hoc superbia dicitur esse *amor propriæ excellentiæ*, inquantum ex amore causatur inordinata præsumptio alios superandi; quod propriè pertinet ad superbiam.

A P P E N D I X.

EX art. habes primo: quomodo per rationem & ostendas, & rectè intelligas, merito fuisse insinuatam a scripturis, & Gregorio; quod superbia est subjective in irascibili. A D. Gregorio quidem: ut *in arg. contr.* A scripturis autem per hoc, quod dicunt, Sap. 5. *Ambulavimus vias difficiles, Quid nobis profuit superbia?* Nam per *ly difficiles*, denotant ad litteram, quod superbia, de qua subjungunt, est circa ardua: Item a Luc. 1. *Dispersit superbos mense cordis sui*. Ubi per *cor* intelligitur voluntas: & per *ly mente*,

intelligitur intentio: ac si dixisset: *Dispersit superbos quoad intentionem voluntatis eorum*: hoc est, cassum fecit intentum, quod ipsi volebant. Voluntas vero est appetitus intellectivus, seu voluntas, qui appetitus intellectivus communiori vocabulo dicitur irascibilis, ut in conclusione articuli. Nam voluntas per cor intelligitur: quoniam, sicut cor corporale est principium omnium corporalium motuum, ita voluntas omnium spiritualium. *Secundo* vides: quomodo &c.

A R T I C U L U S IV. 787

Utrum convenienter a Gregorio assignentur quatuor superbiæ species, scilicet æstimare bonum a seipso habere, sibi datum desuper credere pro suis accepisse meritis, jactare se habere quod non habes, & despectis ceteris singulariter videri appetere habere quod habet.

II. dist. xxiv. quæst. II. art. 4. & mal. quæst. viii, art. 4. & I. Cor. iv. lect. 2. & II. Etb. lect. 3.

AD quartum sic proceditur. Videtur quod inconvenienter assignentur quatuor superbiæ species, quas Gregorius assignat XXIII. Moral. (cap. iv.) dicens; *Quatuor quippe sunt species, quibus omnis tumor arrogantium demonstratur; cum bonum aut a semetipsis habere se æstimant; aut si sibi datum desuper credunt, pro suis se hoc accepisse meritis putant: aut certe cum jactant se habere quod non habent; aut despectis ceteris, singulariter videri appetunt habere quod habent* (1). Superbia enim est vitium distinctum ab infidelitate, sicut etiam humilitas est virtus distincta a fide. Sed quod aliquis æstimet bonum se non habere a Deo, vel quod bonum gratiæ habeat ex meritis propriis, ad infidelitatem pertinet. Ergo non debet poni species superbiæ.

2. Præterea. Idem non debet poni species diversorum generum. Sed jactantia ponitur species mendacii, ut supra habitum est (quæst. cx. art. 2. & quæst. cxii.) Ergo non debet poni species superbiæ.

3. Præterea. Quædam alia videntur ad super-

N 2

per-

(1) Quoad primum 1: ad Corinth. 4. *Quid habes quod non accepisti?* Quoad secundum ad Ephes. 2. *Dei donum est, non ex operibus, ut ne quis gloriatur*: Quoad tertium Hier. 49. de Moab: *Arrogantiam*

ejus novi, & quod non sit junta cum virtus ejus? Pro quo autem Pharisei exemplum affert publicanum desipientis &c.

perbiam pertinere, quæ hic non connumerantur: dicit enim Hieronymus quod *nihil est tam superbum, quam ingratum videri*: & Augustinus dicit XIV. de civit. Dei (cap. XIV.) quod *excusare se de peccato commisso ad superbiam pertinet*. Præsumptio etiam, qua quis tendit ad assequendum aliquid quod supra se est, maxime ad superbiam pertinere videtur. Non ergo sufficienter prædicta divisio comprehendit superbiam species.

4. Præterea. Inveniuntur aliz divisiones superbiam. Dividit enim Anselmus exaltationem superbiam, dicens, quod *quædam est in voluntate, quædam in sermone, quædam in operatione* (1) Bernardus etiam (tract. de grad. humilit. cap. x. & seq.) ponit duodecim gradus superbiam; qui sunt *curiositas, mentis levitas, inepta lætitia, jactantia, sin-*

gularitas, arrogantia, præsumptio, defensio peccatorum, simulata confessio, rebellio libertas peccandi, consuetudo: quæ non videntur comprehendi sub speciebus a Gregorio assignatis. Ergo videtur quod inconvenienter assignentur.

In contrarium (*) sufficit autoritas Gregorii.

Respondeo dicendum, quod, sicut supra dictum est (art. 1. & hu. quæst.) superbia importat immoderatam excellentiam appetitum, qui scilicet non est secundum rationem rectam. Est autem considerandum, quod quælibet excellentia consequitur aliquod bonum habitum. Quod quidem potest tripliciter considerari. Uno modo secundum se. Manifestum est enim quod quanto majus est bonum quod quis habet, tanto per hoc excellentiam majorem

(1) Imo plenius lib. de similitudinibus c. 21. Exaltationis genera sunt quindecim, e quibus quatuor sunt simplicia, sex duplicia, quatuor triplicia, unum vero quadruplex: Et cap. 22. Quatuor ergo sunt simplicia: Scilicet exaltatio aliquando in sola opinione, ut si quis opinetur se esse dignum episcopatu, nec Episcopus tamen fieri velit: Aliquando in sola voluntate, ut si velit fieri Episcopus, nec tamen opinetur se esse dignum episcopatu: Aliquando in sola loquutione, ut si jactet se esse dignum, nec tamen velit fieri, sciens se esse indignum: Aliquando in solo opere, ut si infimus per ignorantiam affideat juxta Regem: Et cap. 23. Sex vero duplicia: Quia scilicet aliquando extollitur homo in opinione simul & voluntate, ut cum aliquis prioratu se dignum existimat & hoc vult ut Prior fiat: Aliquando in opinione & loquutione, ut cum aliquis aliquam non vult prelationem que sibi offertur, & ex hoc ipso se extollens meliorem aliis arbitrat, & inde se jactat: Aliquando in opinione & opere, ut si aliquis se existimat dignum sedere juxta Episcopum, & alicubi per ignorantiam sedeat juxta eum: Aliquando in voluntate & loquutione, ut cum aliquis volens episcopari jactat inde se esse dignum, licet se scias esse indignum: Aliquando in voluntate & opere, ut cum aliquis in convivio vult residere in superiori loco, & ibi se ingerit invitante nullo, quamvis indignum se existimet loco tam alto: Aliquando in loquutione & opere, ut cum Prelatus aliquam in se fragilitatem videt, ob quam (si honeste posset) ipsam prelationem desereret, & tamen in verbis & actibus suis quamdam excellentiam ostendat non ipsam ejus fragilitatem quis animadvertat: Et c. 24. Quatuor triplicia: Quia scilicet aliquando delectatur homo in opinione & voluntate & loquutione, ut cum dignum se prelatione existimat & eam vult, & inde se jactat: Aliquando in voluntate, loquutione, & opere; ut cum ideo quis vult prelatum habere fingit verbo & opere & actu dignum se esse, quamvis sciat se indignum: Aliquando in loquutione opere, & opinione, ut cum aliquis licet jactet dignum se esse prelatione, & ea libentius

agat quibus (vel per quos) dignus esse videatur, & hoc idem arbitrat de se, non vult tamen prelationem habere ut sanctior judicetur esse: Aliquando in opere, opinione, & voluntate, ut cum Prelatus subditos opprimit immoderate ut suam prelationem qua dignum se existimat esse, quamdiu vult possidere, sine ullo obstaculo habere possit: Et cap. 25. Unum quadruplex: Quia plerumque se homo extollit in opinione, voluntate, loquutione, & opere, ut cum se laude dignum existimat, & eam appetit, & ipse se laudat, & quædam magna operatur ut laudem acquirat: Tum deinde refumit: Quidecim itaque sunt excellentia genera: Quatuor simplicia, que sunt mala: Sex duplicia, que sunt peiora: Quatuor triplicia, que sunt pessima: Unam vero quadruplex quod ceteris omnibus pejus est: Quanto enim in pluribus homo extollitur, tanto excellentia ipsa peioratur. Item sciendum quia solius operis excellentia que semper est per ignorantiam, est mala. Solius autem loquutionis, peior: Solius vero opinionis, pessima: Solius autem voluntatis, omnibus peior: Stultum est enim, cum aliqua vitio persona per ignorantiam affideat juxta dignam: Sed stultius est, cum inde se jactet dignum: Stultissimum vero cum se hoc existimat dignum: Multo autem stultius est cum vult residere juxta eam, licet scias se esse indignum. His porro singulis & omnibus monita e Scripturis petita sic opponit: Contra extollentiam in opere Dominus ait (Luc. 14.) Cum invitatus fueris ad nuptias, recumbe in novissimo loco: Contra eam que est in loquutione Salomon dicit (Prov. 27.) Laudet te alicuius, & non os tuum: Contra eam que est in opinione Apostolus ait (Rom. 11.) Noli altum sapere, sed time: Contra eam que est in voluntate Dominus iterum dicit discipulis suis (Matth. 20.) Qui voluerit intus vultus esse, erit vester servus: Contra omnia vero extollentia genera iterum ipse dicit (Luc. 14.) Omnis qui se exaltat, humiliabitur; & qui se humiliat, exaltabitur.

(*) Al sufficit.

forem consequitur . Et ideo cum aliquis attribuit sibi majus bonum quam habeat , consequens est quod ejus appetitus tendat in excellentiam propriam ultra modum sibi convenientem : & sic est tertia species superbiz , cum scilicet aliquis jactat se habere quod non habet .

Alio modo ex parte causz , prout scilicet excellentius est quod aliquod bonum infit alicui a seipso quam quod infit ei ab alio . Et ideo cum aliquis zstimat bonum quod habet ab alio , ac si haberet a seipso , fertur per consequens appetitus ejus in propriam excellentiam supra suam modum . Est autem dupliciter aliquis causa sui boni , uno modo efficienter , alio modo meritorie : & secundum hoc sumuntur duz primz superbiz species , scilicet cum quis a semetipso habere zstimat quod a Deo habet , vel cum propriis meritis sibi datum desuper credit .

Tertio modo ex parte modi habendi , prout excellentior aliquis redditur ex hoc quod bonum aliquod excellentius ceteris possidet : unde ex hoc etiam fertur inordinate appetitus in propriam excellentiam : & secundum hoc sumitur quarta superbiz species , quz est cum aliquis , aliis despectis , singulariter vult videri .

Ad primum ergo dicendum , quod vera zstimatio potest corrumpi dupliciter : uno modo in generali ; & sic in his quz ad fidem pertinent corrumpitur vera zstimatio per infidelitatem : alio modo in aliquo particulari eligibili ; & hoc non facit infidelitatem : sicut ille qui fornicatur zstimat pro tempore illo bonum esse sibi fornicari ; nec tamen est infidelis , sicut esset , si in generali diceret fornicationem esse bonum . Et ita etiam est in proposito : nam dicere in generali aliquod bonum esse quod non est a Deo , vel gratiam hominibus pro meritis dari , pertinet ad infidelitatem ; sed quod aliquis ex inordinato appetitu propriz excellentiz ita de bonis suis gloriatur , ac si ea a se haberet , vel ex meritis propriis , pertinet ad superbiam , & non ad infidelitatem , proprie loquendo .

Ad secundum dicendum , quod jactantia ponitur species mendacii quantum ad exteriorem actum , quo quis falso sibi attribuit quod non habet ; sed quantum ad interiorem cordis arrogantiam ponitur a Gregorio species superbiz .

Ad tertium dicendum , quod ingratus est qui sibi attribuit quod ab alio habet : unde quz primz superbiz species ad ingratitudinem pertinent . Quod autem aliquis se excu-

set de peccato quod habet , pertinet ad tertiam speciem : quia per hoc aliquis attribuit sibi bonum innocentiz , quod non habet . Quod autem aliquis presumptuose tendat in id quod supra ipsum est , prazcipue videtur ad quartam speciem pertinere , secundum quam aliquis vult aliis prazferri .

Ad quartum dicendum , quod illa tria quz ponit Anselmus , accipiuntur secundum progressum peccati eujuslibet ; quod primo corde concipitur , secundo ore profertur , tertio opere perficitur . Illa autem duodecim quz ponit Bernardus , sumuntur pro oppositum ad duodecim gradus humilitatis , de quibus supra habitum est (quzst. prazc. art. 6.) Nam primus gradus humilitatis est , *conde* , & *corpore semper humilitatem ostendere , defixis in terram aspectibus* : cui opponitur *curiositas* , per quam aliquis curiose ubique , & inordinate circumspicit . Secundus gradus humilitatis est *ut pauca verba* , & *rationalia loquatur aliquis non clamosa voce* : contra quem opponitur *levitas mentis* , per quam scilicet homo superbe se habet in verbo . Tertius gradus humilitatis est *ut non sit facilis* , & *promptus in visu* : cui opponitur *inepta letitia* . Quartus gradus humilitatis est *taцитurnitas usque ad interrogationem* , cui opponitur *jactantia* . Quintus gradus humilitatis est *tenere quod communis regula monasterii habet* : cui opponitur *singularitas* , per quam scilicet aliquis sanctior vult apparere . Sextus gradus humilitatis est *credere* , & *pronuntiare se omnibus utilissem* : cui opponitur *arrogantia* , per quam scilicet homo se aliis prazfert . Septimus gradus humilitatis est *ad omnia inutilem* , & *indignum se confiteri* , & *credere* : cui opponitur *presumptio* , per quam scilicet aliquis reputat se sufficientem ad majora . Octavus gradus humilitatis est *confessio peccatorum* cui opponitur *defensio eorundem* . Nonus gradus humilitatis est *in duris* , & *asperis patientiam amplecti* : cui opponitur *simulata confessio* , per quam scilicet aliquis non vult subire penam pro peccatis , quz simulate confitetur . Decimus gradus humilitatis est *obediencia* : cui opponitur *rebellio* . Undecimus gradus humilitatis est *ut homo non doleatur facere propriam voluntatem* : cui opponitur *libertas* , per quam scilicet homo dalectatur libere facere quod vult . Ultimus autem gradus humilitatis est *simor Dei* : cui opponitur *peccandi consuetudo* , quz implicat Dei contemptum . In his autem duodecim gradibus tanguntur non solum superbiz species , sed etiam quedam antecedentia , &

con-

consequentia, sicut etiam supra de humilitate dictum est (quæst. præc. art. 6.)

A P P E N D I X.

EX art. habes primo : quomodo per rationem ostendas, merito a Scripturis, & Gregorio fuisse insinuatam, quod superbia sunt quatuor species : prima scilicet æstimare a seipso habere id, quod a Deo habet : secunda, credere esse a Deo datum sibi propter merita propria (idest a se, de suo, dependentia) tertia, jactare se habere, quod non habet : quarta, velle, aliis despectis, singulariter videri. A B. Gregorio quidem : ut in princ. art. A scripturis vero per hoc : quod de quatuor istis, in tractando de superbia, tangunt. Ut de quarta in Gen. 16. quando Agar concepit se videns ex hoc, quod ipsa, & non Sara conceperat, despexit Dominam suam. Simile habes 1. Reg. 1. quando Phenenna ex simili motivo despicebat Annam. De tertia autem Isa. 16. *Audiuimus superbiam Moab : superbiam ejus plus quam fortitudo ejus.* De prima vero simul cum secunda Dan. 4. quando Rex Nabuchodonosor ait : *Nonne hæc est Babylon civitas magna, quam ego edificavi in robore fortitudinis meæ ;* Per hæc enim dicta, & similia (quæ multa studens ibi invenies) scripturæ scholasticis Theologis concludendum esse innunt, quod superbiæ quatuor species prædictæ convenienter assignantur. De convenientia genitrici Scripturarum in suis dictis vide qu. 122. art. 2. append. & qu. 140. art. 3. append. Secundo vides : quomodo &c.

A R T I C U L U S V. 788.

Utrum superbia sit peccatum mortale.

IV. dist. xxxiii. quæst. 1. art. 3. qu. 2. ad 3.

AD quintum sic proceditur. Videtur quod superbia non sit peccatum mortale. Quia super illud Psal. vii. *Domine Deus meus, si feci istud,* dicit Glossa (ordin. Augustini :), scilicet universale peccatum, „ quod est superbia. “ Si igitur superbia esset peccatum mortale, omne peccatum esset mortale.

2. Præterea. Omne peccatum contrariatur caritati : Sed superbia non videtur contrariari caritati neque quantum ad dilectionem Dei, neque quantum ad dilectionem proximi : quia encallentis, quam quis inordinate per

superbiam appetit, non semper contrariatur honori Dei, aut utilitati proximi. Ergo superbia non est peccatum mortale.

3. Præterea. Omne peccatum mortale contrariatur virtuti. Sed superbia non contrariatur virtuti, sed potius ex ea oritur : quia, ut Gregorius dicit XXXIV. Moral. (cap. xviii. ante med.) *aliquando homo ex summis, celestibusque virtutibus intumescit.* Ergo superbia non est peccatum mortale.

Sed contra est quod Gregorius in eodem Lib. (ibid. cir. fin.) dicit, quod *evidentissimum reproborum signum superbia est ; at contra humilitas electorum.* Sed homines non fiunt reprobi pro peccatis venialibus. Ergo superbia non est peccatum veniale, sed mortale.

Respondeo dicendum, quod superbia humilitati opponitur. Humilitas autem proprie respicit subjectionem hominis ad Deum, ut supra dictum est (quæst. præc. art. 1. ad 5.) Unde e contrario superbia proprie respicit defectum hujus subjectionis, secundum scilicet quod aliquis se extollit supra id quod est sibi præfixum secundum divinam regulam vel mensuram, contra id quod Apostolus dicit II. ad Cor. x. 13. *Nos autem non in immensum gloriabimur, sed secundum mensuram qua mensus est nobis Deus.* Et ideo dicitur Eccli. x. 14. quod *initium superbiæ hominis est apostasare a Deo :* quia scilicet in hoc radix superbiæ consideratur quod homo aliquammodo non subicitur Deo, & regulæ ipsius.

Manifestum est autem quod hoc ipsum quod est non subijci Deo, habet rationem peccati mortalis, hoc enim est averti a Deo : unde consequens est quod superbia secundum genus suum sit peccatum mortale.

Sicut tamen in aliis quæ ex suo genere sunt peccata mortalia (puta fornicatione, & adulterio) sunt aliqui motus qui sunt peccata venialia propter eorum imperfectionem, quia scilicet præveniunt rationis iudicium, & sunt præter ejus consensum ; ita etiam & circa superbiam accidit quod aliqui motus superbiæ sunt peccata venialia, dum eis ratio non consentit.

Ad primum ergo dicendum, quod, sicut supra dictum est (art. 2. hu. quæst.) superbia non est universale peccatum per suam essentiam, sed per quamdam redundantiam, in quantum scilicet ex superbia omnia peccata oriri possunt. Unde non sequitur quod omnia peccata sint mortalia, sed solum quando oriuntur ex superbia completa, quam diximus esse peccatum mortale.

Ad

Ad secundum dicendum, quod superbia semper quidem contrariatur dilectioni divinæ, in quantum scilicet superbus non se subijcit divinæ regulæ, prout debet; & quandoque etiam contrariatur dilectioni proximi, in quantum scilicet aliquis inordinate se præfert proximo, aut ab ejus subjectione se subtrahit: in quo etiam derogatur divinæ regulæ, ex qua sunt hominum ordines instituti, prout scilicet unus eorum sub alio esse debet.

Ad tertium dicendum, quod superbia non oritur ex virtutibus sicut ex causa per se, sed sicut ex causa per accidens, in quantum scilicet aliquis ex virtutibus occasionem superbiæ sumit. Nihil autem prohibet quin unum contrariorum sit alterius causa per accidens, ut dicitur in VIII. Physic. (text. 8.) Unde etiam de ipsa humilitate aliqui superbiunt.

A P P E N D I X,

EX art. habes prima: quomodo per rationem ostendas, merito infirmatum fuisse a scripturis, Gregorio, & Leone, Pontificibus, quod superbia est peccatum mortale. A S. Gregorio quidem: ut in *arg. cont.* A Leone autem primo per hoc, quod dicit in ep. 88. *Declinata superbia, cui proximum est, ut decidas; ametur humilitas, cui semper debetur, ut crescat.* Hæc ille. A scripturis vero per hoc: quod narrant, superbos esse vehementer punitos a Deo. Ut *Gen. 3.* de primis parentibus, *c. 11.* de ædificamibus turrim. *Exod. 5.* de Pharaone superbissime dicente ly *Nescio Dominum, & Israel non dimittam.* *4. Reg. 18.* de Rege Assyriorum dicente per nuncios, quod neque Deus, neque homo posset liberare Israel de manu sua, *Hester 3. 5.* de Aman hoste Judæorum ex superbia moto. In libris Machabæorum fere per totum de superbia diverforum. Ex horum enim punitionibus narratis, scriptura scholasticè tamquam ab effectu inferendo, dicit,

quod superbia est peccatum mortale. *Secundo vides: quomodo &c.*

A R T I C U L U S VI. 789

Utrum superbia sit gravissimum peccatorum.

Inf. art. 7. ad 4. & Psal. XVIII. fin. & II. Cor. XII. lect. 3.

AD sextum sic proceditur. Videtur quod superbia non sit gravissimum peccatorum. Quanto enim aliquod peccatum difficilius cavetur, tanto videtur esse levius. Sed superbia difficillimè cavetur: quia, sicut Augustinus dicit in Regula, (scilicet epist. cxxi. al. cix. ante med.) *cetera peccata in malis operibus exercentur, ut fiant; superbia autem bonis operibus insidiatur, ut pervaleat.* Ergo superbia non est gravissimum peccatorum.

2. Præterea. Majus malum majori bono opponitur (1), ut Philosophus dicit in VIII. Eth. (cap. x. cir. princ.) Sed humilitas, cui opponitur superbia, non est maxima virtutum, ut supra habitum est (quæst. præc. art. 5.) Ergo & vitia quæ opponuntur majoribus virtutibus, puta infidelitas, desperatio, odium Dei, homicidium, & alia hujusmodi, sunt graviora peccata quam superbiæ.

3. Præterea. Majus malum non punitur per minus malum. Sed interdum superbia punitur per alia peccata, ut patet ad Rom. 1. 26. ubi dicitur, quod Philosophi per elationem cordis traditi sunt in reprobum sensum, ut faciant que non conveniunt (2). Ergo superbia non est gravissimum peccatorum.

Sed contra est quod super illud Psal. cxviii. *Superbi inique agebant usquequaque*, dicit Glossa: Maximum peccatum in homine est superbia (3).

Respondeo dicendum, quod in peccato duo attenduntur, scilicet conversio ad com-

mata.

(1) Sive id passimum est quod est optimo contrarium; cap. 12. græco-lat. vel cap. 10. in antiquis & apud S. Thomam lect. 10. ubi proinde tyrannidem quæ regno adverteatur, pessimam esse probat.

(2) Expresse quidem quia Deum non probaverunt habere in notitia (versu 28.) æquivalenter vero propter elationem quæ tamen ut exemplum reprobis sensus recensetur deinceps.

(3) Non sic moderna vel impressa quam interlinea-

ris tantum habet *Magna vis mali in superbiis: Unde nec prius locus ullus indicabatur ad marginem?* Sed vetus manuscripta expresse ut hic, ac similiter Ambrosius ex quo sumpta est *Conc. 7. in Psal. 18. vel Enarrat. in Octonarium 7. Maximum in homine peccatum superbia est, inquit, quandoquidem inde manavit nostri origo delicti: Hoc scilicet nos primum diabolus vulneravit & percalis: Nam nisi homo serpens per suasionem deciperet sicut Deus esse voluisset,*

mutabile bonum, quæ materialiter se habet in peccato; & aversio a bono incommutabili, quæ est formalis, & completiva ratio peccati. Ex parte autem conversionis non habet superbia quod sit maximum peccatorum: quia celsitudo, quam superbus inordinate appetit, secundum suam rationem non habet maximam repugnantiam ad bonum virtutis.

Sed ex parte aversionis superbia habet maximam gravitatem: quia in aliis peccatis homo a Deo avertitur vel propter ignorantiam, vel propter infirmitatem, sive propter desiderium cuiuscumque alterius boni; sed superbia habet aversionem a Deo ex hoc ipso quod non vult Deo, & ejus regulæ subjici. Unde Boetius dicit, quod *cum omnia vitia fugiant a Deo, sola superbia se Deo opponit*. Propter quod etiam specialiter dicitur Jacobo iv. 6. *quod Deus superbis resistit*. Et ideo averti a Deo, & ejus præceptis, quod est quasi consequens in aliis peccatis, per se ad superbiam pertinet, cujus actus est Dei contemptus. Et quia id quod est per se, potius est eo quod est per aliud; consequens est quod superbia sit gravissimum peccatorum secundum suum genus, quia excedit in aversione, quæ formaliter complet peccatum.

Ad primum ergo dicendum, quod aliquod peccatum difficile cavetur dupliciter. Uno modo propter vehementiam impugnationis; sicut ira vehementer impugnat propter suum impetum; & adhuc difficilius est resistere concupiscentiæ propter ejus connaturalitatem, ut dicitur in II. Ethic. (cap. ix. non procul a fine.) Et talis difficultas vitandi peccatum gravitatem peccati dimittit: quia quanto aliquis minoris tentationis impetu cadit, tanto gravius peccat, ut Augustinus dicit. Alio modo difficile est vitare aliquod

peccatum propter ejus latentiam: & hoc modo superbiam difficile est vitare, quia etiam ex ipsis bonis occasionem sumit, ut dictum est (art. præc. ad 3.) Et ideo significanter Augustinus dicit, quod *bonis operibus insidiatur*: & in Psal. cxli. 4. dicitur: *In via hoc, qua ambulabam, absconderunt superbi laqueum mihi*. Et ideo motus superbiæ occulte subrepens non habet maximam gravitatem, antequam per iudicium rationis deprehendatur; sed postquam deprehensus fuerit per rationem, tunc facile evitatur tum ex consideratione propriæ infirmitatis, secundum illud Eccli. x. 9. *Quid superbis terra, & cinis? tum etiam ex consideratione magnitudinis divinæ, secundum illud Job xv. 13. Quid tumet contra Deum spiritus tuus? tum etiam ex imperfectione bonorum de quibus superbit homo, secundum illud Iſaie xl. 6. Omnis caro fanum, & omnis gloria ejus quasi flos agri: & infra cap. lxiv. 6. Quasi pannus menstruatus universa justitia nostra.*

Ad secundum dicendum, quod oppositio vitii ad virtutem attenditur secundum obiectum, quod consideratur ex parte conversionis; & secundum hoc superbia non habet quod sit maximum peccatorum, sicut nec humilitas quod sit maxima virtutum. Sed ex parte aversionis est maximum, utpote aliis peccatis magnitudinem præstans: nam per hoc ipsum infidelitatis peccatum gravius redditur, si ex superbiæ contemptu procedat, quam si ex ignorantia, vel infirmitate proveniat. Et idem dicendum est de desperatione, & aliis hujusmodi.

Ad tertium dicendum, quod sicut in syllogismis ducentibus ad impossibile quandoque aliquis convincitur per hoc quod ducitur ad inconveniens magis manifestum; ita etiam ad

numquam feralis culpa ad nos transisset hereditas: Et quid de homine dicam? Ipse diabolus per superbiam natura sua amisit gratiam: Denique dum dicit, Bonum thronum meum super, & ero similis altissimo, consortiis exiit Angelorum. Et paulo infra: Quid igitur hoc peccato potest esse daturus quod a Dei capis injuria? Ideoque Scriptura dicit (Jacob. 4.) Deus superbis resistit: Quippe tanquam consumelio sua propulsator voluti quoddam suscepit adversus superbiam speciale sortationem: Tanquam dicat: Meus iste adversarius est qui me laesit: Mihi debetur ista congressio: Sic Hieronymus quoque ad Antonium epist. 45. quæ inscribitur de modestia, ex iisdem Jacobo verbis infert: Vide, frater, quale malum sit quod adversarium habet Deum: Et Cassianus lib. 12. de institutis renantiantium cap. 7. Quoniam est ma-

lum superbia, ut ipsum Deum adversarium habere mereatur; Notandum siquidem est quod nequaquam dixerit super his qui ceteris vitiis involuti sunt quod Deum habeant sibi resistentem, sed quod solis superbiis: Illa namque vitia vel in unumquemque delinquentium tantummodo resurguntur, vel in suos participes (ideest in alios homines) videntur admitti: Hæc vero proprie pertingit ad Deum; & idcirco cum specialiter digna est habere contrarium: Et Iſidorus Pelusiota lib. 1. epistolarum, epist. 164. Superbis Deus resistit, inquit, quandoquidem eorum Duci ac Principi jam ab initio se opposuit: Considera igitur quantum est, & Deum hostem atque adversarium habere, & veterem hostem socium &c. Sed quod ex Boetio interjicitur, non occurrit.

ARTICULUS VII. 790

Utrum superbia sit primum omnium peccatorum.

II. Cw. XII. lect. 4.

ad convincendum superbiam hominum Deus aliquos punit, permittens eos ruere in peccata carnalia; quæ etsi sint minora, tamen manifestiorem turpitudinem continent. Unde Isidorus dicit in Libro II. de summo bono (cap. xxxviii.) *omni vitio deteriores esse superbiam, seu propter hoc quod a summis personis, & primis assumitur, seu quod de opere iustitia & virtutis exoritur, minusque culpa ejus sentitur. Luxuria vero carnis ideo notabilis omnibus est, quoniam statim per se turpis est; & sâmen, dispensante Deo, superbia minor est. Sed qui detinetur superbia, & non sentit, labitur in carnis luxuriam, ut per hanc humiliatus a confusione exurgat.*

Ex quo etiam patet gravitas ipsius superbiz. Sicut enim medicus sapiens in remedium majoris morbi patitur infirmum in levio rem morbum incidere; ita etiam peccatum superbiz gravius esse ostenditur ex hoc ipso quod pro ejus remedio Deus permittit ruere homines in alia peccata.

A P P E N D I X.

EX art. habes primo: quomodo per rationem ostendas, merito insinuatam fuisse a Scripturis; quod superbia est maximum peccatorum. Ut *Psal. 118.* secundum quod adducitur in *arg. con.* cum glossa. Item per hoc, quod narrat, superbiam esse punitam modis valde miris, & inusitatis a Deo, qui tamen dixerat *Deuteron. 25. pro mensura peccati eris & plagarum modus.* Superbia enim Nabuchodonosor-Regis punita fuit per mutationem ejus in bestiam, & ejectionem in sylvas, *Daniel. 4.* Superbia Holofernis per manum feminæ, *Judith 13.* Superbia Chore, Dathan, & Abiron, per deglutitionem ipsorum vivorum a terra aperta, *Numer. 16.* Secundo vides: quomodo &c.

AD septimum sic proceditur. Videtur quod superbia non sit primum omnium peccatorum. Primum enim salvatur in omnibus consequentibus. Sed non omnia peccata sunt cum superbia, nec oriuntur ex superbia; dicit enim Augustinus in Lib. de natura, & gratia (cap. xxix. in med.) quod *multa peccata fiunt quæ non fiunt superbe.* Ergo superbia non est primum omnium peccatorum.

2. Præterea. Eccli. x. 14. dicitur, quod *initium superbiæ est apostatare a Deo* (1). Ergo apostasia a Deo est prius quam superbia.

3. Præterea. Ordo peccatorum esse videtur secundum ordinem virtutum. Sed humilitas non est prima virtutum, sed magis fides. Ergo superbia non est primum peccatorum.

4. Præterea II. ad Tim. III. 13. dicitur: *Mali homines, & seductores proficiunt* (2) *in pejus:* & ita videtur, quod principium malitiæ hominis non sit a maximo peccatorum. Sed superbia est maximum peccatorum, ut dictum est (art. præc.) Non est igitur primum peccatorum.

5. Præterea. Id quod est secundum apparentiam, & fictionem, est posterius eo quod est secundum veritatem. Sed Philosophus dicit in III. Ethic. (cap. vii. cir. med.) (3) quod *superbus est fictor fortitudinis, & audaciæ.* Ergo vitium audaciæ est prius vitio superbiz.

Sed contra est quod dicitur Eccli. x. 15. *Initium omnis peccati est superbia.*

Respondeo dicendum, quod illud quod est per se, est primum in quolibet genere. Dictum est autem supra (art. præc.) quod aversio a Deo, quæ formaliter complet rationem peccati (4) pertinet ad superbiam per se, ad alia autem peccata ex consequenti:

Summ. S. Th. Tom. IX.

(1) Vel quod idem est vers. 15. cum a Deo apostatus homo &c.

(2) Abusive, sicut & cap. 2. vers. 16. cum de vaniloquis dicitur & prophætis quod multum proficiunt ad impietatem: Alioqui profectus passim usurpatur in bonam partem.

(3) Non cap. 8. sicut prius indicabatur ad marginem, sed vel in antiquis & apud S. Thom. lect. 15. vel 19. græco-latin. ubi *ὑπερηφανείας ἵς ἀνδρίας* a modernis redditur *simulator fortitudinis.*

(4) Sive (ut prius art. 6.) est *formalis & completiva ratio peccati:* Nec aliter ubique S. Thom. Quam.

ti : & inde est quod superbia habet rationem primi peccati, & est etiam principium omnium peccatorum, ut supra dictum est (1. 2. quæst. lxxxiv. art. 2.) cum de causis peccati ageretur, ex parte aversionis, quæ est principalior in peccato.

Ad primum dicendum, quod superbia dicitur esse omnis peccati initium, non quia quodlibet peccatum singulariter ex superbia oriatur, sed quia quodlibet genus peccati natum est ex superbia oriri.

Ad secundum dicendum, quod apostatare a Deo dicitur esse superbiæ humanæ initium non quasi aliquod aliud peccatum a superbia existens, sed quia est prima superbiæ pars. Dictum est enim (art. 5. hu. quæst.) quod superbia principaliter respicit subjectionem divinam, quam contemnit; ex consequenti autem contemnit subjici creaturæ propter Deum.

Ad tertium dicendum, quod non oportet esse eundem ordinem virtutum, & vitiorum. Nam vitium est corruptivum virtutis. Id autem quod est primum in generatione, est postremum in corruptione. Et ideo sicut fides est prima virtutum; ita infidelitas est ultimum peccatorum, ad quam homo quandoque per alia peccata perducitur. Unde super illud Psal. cxxxvi. *Exinanite, exinanite usque ad fundamentum in ea*, dicit Glossa (1) quod, „coacervationem vitiorum subrepat infidelitas:“ & Apostolus dicit I. ad Timothi. 1. 19. quod *quidam repellentes conscientiam bonam circa fidem naufragaverunt.*

Ad quartum dicendum, quod superbia dicitur esse gravissimum peccatorum ex eo quod per se competit principio, ex quo attenditur gravitas in peccato. Et ideo superbia causat gravitatem aliorum peccatorum. Contingit ergo ante superbiam esse aliqua peccata (*) leviora, quæ etiam ex ignorantia, vel infirmitate committuntur. Sed inter gra-

viora peccata primum est superbia, sicut causa, per quam alia peccata aggravantur. Et quia id quod est primum in causando peccata, est etiam ultimum in recedendo; ideo super illud Psal. xviii. *Emundabor a delictis maximo*, dicit Glossa (inserl.), „hoc est a delicto superbiæ, quod est ultimum redeuntibus ad Deum, & primum recedentibus a Deo.“

Ad quintum dicendum, quod Philosophus ponit superbiam circa fictionem fortitudinis, non quia solum in hoc consistat, sed quia per hoc homo reputat magis se posse excellentiam apud homines consequi, si audax, vel fortis videatur.

A P P E N D I X.

EX art. habes primo : quomodo per rationem ostendas, merito a scripturis esse insinuatam, quod superbia est primum omnium peccatorum. Ut *Ecclesi. 10. secundum quod in arg. contr.* Item *Tob. 4. Superbiam nunquam in tuo sensu, aut in tuo verbo, dominari permittas : in ipsa enim initium sumpsit omnis perditio.* *Secundo* vides : quomodo ex his, similibusque (id, quod tuum est ubique pro studio indagare juxta regulam pro lectoribus positam qu. 70. art. 1. append.) & bene petentur &c.

ARTICULUS VIII. 791

Utrum superbia debeat poni vitium capitale.

AD octavum sic proceditur. Videtur quod superbia debeat poni vitium capitale. Hiderus enim (*Lib. Comment. in Deut. cap. xvi.*) & Cassianus (*Lib. V. de institut. Cænob. cap. 1. & Lib. XII. (enumerant super-*

Quam sit absurdum porro positivam deformitatem in peccato ut veram ejus rationem & formaliter constitutivam asserere; quam sordidum & indignum hanc tam absurdam sententiam pro Thomistica venditare; quam ridiculum id putare quia 1. 2. qu. 71. art. 6. dictum est *rationem mali esse quasi formalem in peccato*, & ostendimus ibi & hinc patet, ubi vocatur absolute formalis.

(1) Vetus duntaxat manuscripta quæ nullum nomen præfert, nec occurrit alibi quam in Petri Lombardi seu Magistri Sententiarum Commentario super Psalmos, ubi *moralem sensum* vocat: præmittens quod sic totum accipi potest; ut *Edom qui serrenum vel sanguineum* significat sit *carnalitas quæ per illicitos motus nos pervertit*; indeque coacervatio vitio-

rum dissidentiam gignens &c. Glossa vero quæ subjungitur super Psal. 18. est vetus manuscripta collateralis, & interlinearis nova quæ in eodem supradicto commentario continetur, non apud Augustinum ut prius ad marginem: Sic enim tantum in eum locum Augustinus: *Delictum magnum arbitror esse superbiam: Quærisis quam magnum sit hoc delictum, quod Angelum deiecit, quod ex Angelo diabolum fecit, quod in æternum ei regnum calorum interclusit: Magnum hoc delictum est, & caput atque causa omnium delictorum*: Et paulo inferius: *Ab hoc vitio quod est caput omnium vitiorum quia inde cetera vitia nata sunt, facta est apostasia a Deo, cum anima in tenebras peccatis etiam ceteris consequutis &c.*

(*) Nicolajus graviora.

superbiam inter vitia capitalia.

2. Præterea. Superbia videtur esse idem inani gloriæ, quia utraque excellentiam querit. Sed inanis gloria ponitur vitium capitale. Ergo etiam superbia debet poni vitium capitale.

3. Præterea. Augustinus dicit in Libro de virginitate (cap. xxxi. cir. med.) quod *superbia invidiam parit, nec unquam est sine tali comite*. Sed invidia ponitur vitium capitale, ut supra dictum est (quest. xxxvi. art. 4.) Ergo multo magis superbia.

Sed contra est quod Gregorius XXXI. Moralium (cap. xvii. a med.) non enumerat superbiam inter vitia capitalia.

Respondeo dicendum, quod, sicut ex supra dictis patet (art. 2. hu. quest. & art. 5. ad 1.) superbia dupliciter considerari potest: uno modo secundum se, prout scilicet est quoddam speciale peccatum; alio modo secundum quod habet quamdam universalem influentiam in omnia peccata. Capitalia autem vitia ponuntur esse quædam specialia peccata, ex quibus multa genera peccatorum oriuntur. Et ideo quidam considerantes superbiam, secundum quod est quoddam speciale peccatum, connumeraverunt eam aliis vitiis capitalibus. (1)

Gregorius vero considerans universalem ejus influentiam, quam habet in omnia vitia, ut dictum est (art. 2. hu. quest.) non connumeravit eam aliis capitalibus vitiis, sed posuit eam reginam omnium vitiorum, & matrem: unde (*) dicit in XXXI. Moralium (loc. sup. cit.) *Ipsa vitiorum regina superbia, cum devictum plene cor ceperit, mox illud septem principalibus vitiis, quasi quibusdam suis ducibus, devastandum tradit, ex quibus vitiorum multitudines oriuntur.*

Et per hoc patet responsio ad primum.

Ad secundum dicendum, quod superbia non est idem inani gloriæ, sed causa ejus. Nam superbia inordinate excellentiam appetit; sed inanis gloria appetit excellentiæ manifestationem.

Ad tertium dicendum, quod ex hoc quod invidia, quæ est vitium capitale, oritur ex

superbia, non sequitur quod superbia sit vitium capitale, sed quod sit aliquid principalis capitalibus vitiis.

A P P E N D I X.

EX art. habes primo: quomodo per rationem & ostendas, & in sensu recto intelligas, merito insinuatum esse a scripturis, & Greg. quod superbia est regina omnium vitiorum tamquam mater. A B. Gregorio quidem, secundum quod ex *argum. contr.* & corp. sua. patet. A scripturis vero, ut Job 41. *Ipsa est rex super omnes filios superbie.* Loquitur enim de diabolo, assignatque ei superbiam, tamquam uxorem (primus enim eam invenit, sibi que pro semper associavit) ex qua generat filios, qui scilicet vocantur superbi. Ipsum diabolum, ut patet vocat regem; per quod ad litteram cointelligi datur quod sua axor est regina: huic autem reginæ assignat filios, ut patet, per quod cointelligere ad litteram facit quod regina hæc, scilicet superbia, est etiam mater. Cum igitur superbi filii sint vitiosi, & si loquamur de omnibus his filiis simul universaliter, sunt omnibus vitiis involuti: constat, quod per illud scripturæ dictum notificatur, quod superbia est omnium vitiorum regina, & mater. Secundo vides: quomodo &c.

Q U Æ S T I O CLXIII.

De peccato primi hominis,

In quatuor articulos divisa.

DEinde considerandum est de peccato primi hominis, quod fuit per superbiam: & primo de peccato ejus; secundo de pœna peccati; tertio de tentatione, qua inductus est ad peccandum.

Circa primum queruntur quatuor.

Primo, utrum primum peccatum hominis fuerit superbia.

Secundo, quid primus homo peccando appetierit.

O 2 Tet-

(1) De Cassiano quidem prius notato constat qui libro 5. de institutis renuntiantium cap. 1. ponit octo principalia vitia, id est primum gastrimargia que interpretatur gula concupiscentia, secundum fornicationis, tertium phylargyria quod intelligitur avaritia vel amor pecunie, quartum ira, quintum tristitia (vel invidia) sextum acedia quod est sedium cordis, septimum cenodoxie quod inancem gloriam sonas,

octavum superbie: Rursusque lib. 22. cap. item 1. Octavum superbie certamen, inquit, Qui morbus licet in ordine ponatur extremus, origine tamen & tempore primus est, severissima & supercilio caulis immanior bestia &c. In Iúdoró autem quæm & adjungit S. Thomas, expr. sic non occurrit.

(*) Ab. hic rep. tur Gregorius.

Tertio, utrum ejus peccatum fuerit gravius omnibus aliis peccatis.

Quarto, quis plus peccaverit, utrum vir, vel mulier.

ARTICULUS I. 792

Utrum primi hominis peccatum fuerit superbia.

Inf. ars. 3. & 4. cor. & III. P. quest. 1.

art. 3. co. & II. dist. XXII. quest. 1.

art. 1. & mal. quest. 111. art.

7. ad 12. 12. & 16. & Rom.

v. lect. 5. fin. & I.

Tim. 11. fin.

AD primum sic proceditur. Videtur quod superbia non fuerit primi hominis peccatum. Dicit enim Apostolus ad Rom. v. 19. quod per inobedientiam unius hominis peccatores constituti sunt multi. Sed primi hominis peccatum est ex quo omnes peccatores constituti sunt originali peccato. Ergo inobedientia fuit primi hominis peccatum, & non superbia.

2. Præterea. Ambrosius dicit (1) super Luc. (cap. 14. super illud *Dixit autem illi diabolus*) quod eo ordine diabolus Christum tentavit, quo primum hominem dejecit. Sed Christus primo tentatus est de gula, ut patet Matth. 14. 3. cum ei dictum est: *Si filius Dei es, dic ut lapides isti panes fiant*. Ergo primum peccatum primi hominis non fuit superbia, sed gula.

3. Præterea. Homo, diabolo suggerente,

peccavit. Sed diabolus tentans hominem scientiam repromisit, ut patet Gen. 111. Ergo prima inordinatio hominis fuit per appetitum scientiæ, quod pertinet ad curiositatem. Ergo curiositas fuit primum peccatum & non superbia.

4. Præterea. Super illud I. ad Tim. 11. *Mulier seducta in prævaricatione fuit*, dicit Glossa (ordin. Augustini Lib. XI. sup. Gen. ad lit. cap. ult. a med. (2) Hanc seductionem appellavit proprie Apostolus, per quam id quod suadebatur, cum falsum esset, verum esse putatum est; scilicet quod Deus lignum illud ideo tangere prohibuerit, quod sciebat eos, si tergisissent, velut deos futuros, tamquam eis Divinitatem invideret, qui eos homines fecerat. Sed hoc credere pertinet ad infidelitatem. Ergo primum peccatum hominis fuit infidelitas, & non superbia.

Sed contra est quod dicitur Eccli. x. 15. *Initium omnis peccati superbia*. Sed, peccatum primi hominis est initium omnis peccati, secundum illud Rom. 12. *Per unum hominem peccatum in hunc mundum intravit*. Ergo primum peccatum hominis fuit superbia. (3)

Respondeo dicendum, quod ad unum peccatum multi motus concurrere possunt: inter quos ille habet rationem primi peccati in quo primo inordinatio invenitur. Manifestum est autem quod primo invenitur inordinatio in motu interiori animæ quam in actu exteriori corporis: quia, ut Augustinus dicit in I. de civ. Dei (cap. xviii. a med.) *non amittitur corporis sanctitas, manente anime*

(1) Non sic expresse quidem quoad verba, sed quoad sensum æquivalenter: *Tria præcipua docemur, inquit, esse zela diaboli, quibus ad vulnerandam hominis mentem consuevit armari; gula unum, aliud jactantia, ambitionis tertium: Inde autem capis unde jam vicerat.*

(2) Ubi primum hominem a femina deceptum dicit, sed serpentino illo dolo quo decepta est femina, nunquam eum seduci potuisse.

(3) Sic nempe Augustinus de civit. Dei lib. 14. cap. 13. de Adamo & Eva loquens: *In occulto mali esse caperunt, inquit, ut in apertam inobedientiam laborarent: Non enim ad malum opus pervenerunt nisi mala voluntas præcessisset: Porro mala voluntatis initium quod posuit esse nisi superbia? Initium enim omnis peccati superbia est &c.* Sic S. Prosper lib. 2. de vita contemplativa cap. 19. *Mibi videtur quod non ederent de ligno prohibito nisi concupissent, nec concupissent nisi tentati; nec tentarentur nisi dejerati; nec dejerentur a Deo nisi prius de-*

sererent Deum, nec desererent Deum nisi superbirent & similitudinem Dei damnabiliter appetissent: Et paulo infra: Non igitur a Creatore suo in creaturam divinitatis affectione collapsos moveret aperta concupiscentia, nisi eos antea corripisset occulta superbia &c. Sic Ambrosius Conc. 14. in Psalm. 118. *Superbia hominem prima defecit, super illud ex versu 107. Humiliatus sum usquaque, vel sicut ipse legit, Humiliatus sum nimis; ex greco ὑπόβη id est valde: Sic super illud Job 41. de Leviathan dictum ipse est Rex super omnes filios superbia, lib. 34. Moral. cap. 17. in antiquis vel 18. in modernis: Ut Leviathan iste (id est diabolus) caderet, sola se superbia percussit: Scriptum est namque: Omnis peccati initium superbia: Per hanc enim ipse succubuit, per hanc se sequentem hominem stravit &c.* Sed quod ad 1. velut ex Ang. ad Or-fium indicatur hoc est ex Dialogo 65. questionum, inter supposititia ejus opera rejectum est in fine tomi.

ma sensuante. Inter motus autem interiores prius movetur appetitus in finem quam in id quod queritur propter finem : & ideo ibi fuit primum peccatum hominis, ubi potuit esse primus appetitus inordinati finis. Sic autem homo erat in statu innocentie institutus ; ut nulla esset rebellio carnis ad spiritum. Unde non potuit esse prima inordinatio appetitus humani ex hoc quod appetierit aliquod sensibile bonum, in quod carnis concupiscentia tendit præter ordinem rationis. Relinquitur igitur quod prima inordinatio appetitus humani fuit ex hoc quod aliquod bonum spirituale inordinate appetiit. Non autem inordinate appetiisset, appetendo id secundum suam mensuram ex divina regula præstitutam. Unde relinquitur quod primum peccatum hominis fuit in hoc quod appetiit quoddam spirituale bonum supra suam mensuram ; quod pertinet ad superbiam.

Unde manifestum est quod primum peccatum primi hominis fuit superbia.

Ad primum ergo dicendum, quod hoc quod homo non obediit divino præcepto, non fuit propter se ab eo volitum : quia hoc non posset contingere, nisi præsupposita inordinatione voluntatis. Relinquitur ergo quod voluerit propter aliquod aliud. Primum autem quod inordinate voluit, fuit propria excellentia : & ideo inobedientia in eo causata fuit ex superbia. Et hoc est quod Augustinus dicit ad Orosium (in dialog. Qq. lxxv. quæst. 1v. ante med.) quod *homo elatus superbia, suasioni serpentis obediens, præcepta Dei contempsit*.

Ad secundum dicendum, quod in peccato primorum parentum etiam gula locum habuit. Dicitur enim Gen. 111. 6. *Vidit mulier quod lignum esset bonum ad vescendum, & tulit de fructu ejus, & comedit*. Non tamen ipsa bonitas, & pulchritudo cibi fuit primum motivum ad peccandum, sed potius suasio serpentis, qui dixit : *Aperientur oculi vestri, & eritis sicut dii* : quod appetendo superbiam mulier incurrit. Et ideo peccatum gulæ derivatum est ex peccato superbiæ.

Ad tertium dicendum, quod appetitus scientiæ causatus fuit in primis parentibus ex inordinato appetitu excellentiæ : unde & in verbis serpentis præmittitur : *Eritis sicut*

dii : & postea subditur : *Scientes bonum, & malum*.

Ad quartum dicendum, quod, sicut Augustinus dicit XI. super Genesim ad lit. (cap. xxx. a med.) *verbis serpentis mulier non crederet, a bona, atque utili re divinitus se fuisse prohibitis, nisi jam inesset menti amor ille propriæ possessatis, & quedam de se superba præsumptio*. Quod non est sic intelligendum, quasi superbia præcesserit suasionem serpentis, sed quia statim post suasionem serpentis invasit mentem ejus elatio, ex qua consecutum est ut crederet verum esse quod dæmon dicebat.

A P P E N D I X.

EX art. habes primo : quomodo per rationem ostendas, merito a scripturis insinuatam fuisse, quod superbia fuit primum peccatum primi hominis. Ut Eccl. 10. ut extenditur in arg. con. Item Tob. 4. *Superbiam nunquam in tuo sensu, aut verbo, dominari permittas ; in ipsa enim sumpsit initium omnia perditio*. Secundo vides : quomodo &c.

A R T I C U L U S II. 793

Utrum superbia primi hominis fuerit in hoc quod appetierit divinam similitudinem.

1f. xvii. lect. 2.

AD secundum sic proceditur. Videtur quod superbia primi hominis non fuerit in hoc quod appetierit divinam similitudinem. Nullus enim peccat appetendo id quod sibi competit secundum suam naturam. Sed similitudo Dei competit homini secundum suam naturam : dicitur enim Genes. 1. 26. *Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram*. Ergo non peccavit divinam similitudinem appetendo.

2. Præterea. In hoc videtur primus homo divinam similitudinem appetiisse, ut scientia boni, & mali potiretur : hoc enim ei a serpente suggerebatur (1) *Eritis sicut dii, scientes bonum, & malum*. Sed appetitus scientiæ est homini naturalis, secundum illud Philosophi in princip. Metaphys. *Omnes homines*

(1) Non per suggestionem immediatam quam in persona sua direxerit ad eum serpens qui Evam tantum alloquutus legitur & aggressus ut seduceret Gen.

3. sed per suggestionem indirectam & mediatam quam interventu Evæ ad Adamum transfusiit.

mines natura scire desiderans. Ergo non peccavit appetendo divinam similitudinem.

3. Præterea. Nullus sapiens eligit id quod est impossibile. Primus autem homo sapientia præditus erat, secundum illud Eccli. xvii. 5. *Disciplina intellectus replevit illos.* Cum ergo omne peccatum consistat in appetitu deliberato, qui est electio, videtur quod primus homo non peccaverit appetendo aliquid impossibile. Sed impossibile est esse hominem similem Deo, secundum illud Exod. xv. 11. *Quis similis tui in fortibus, Domine?* (1) Ergo primus homo non peccavit appetendo divinam similitudinem.

Sed contra est quod super illud Psal. xviii. *Quæ non rapui, tunc exolvebam,* dicit Augustinus (est in Glossa ordin.) Adam, & Eva rapere voluerunt Divinitatem, & perdidit felicitatem (2).

Respondeo dicendum, quod duplex est similitudo. Una omnimodæ æquiparantiæ: & hanc similitudinem ad Deum primi parentes non appetierunt: quia talis similitudo ad Deum non cadit in apprehensione, præcipue sapientis (3).

Alia autem est similitudo imitationis, qualis possibilis est creaturæ ad Deum, in quantum videlicet participat aliquid de similitudine ipsius secundum suum modum. Dionysius enim dicit in ix. cap. de divin. Nom. (a med. lect. 3.) *Eadem similia sunt Deo, & dissimilia: illud quidem secundum contingentem (4) imitationem; hoc autem, secundum quod causata minus habent a causa.* Quodlibet autem bonum in creatura existens est quedam participata similitudo primi boni. Et ideo ex hoc ipso quod homo appetiit aliquid spirituale bonum supra suam mensuram, ut dictum est (art. præc.) consequens est quod appetierit divinam similitudinem inordinate.

Considerandum tamen est, quod appetitus est proprie rei non habitæ. Bonum autem spirituale, secundum quod creatura rationalis divinam participat similitudinem, potest secundum tria attendi. Primo quidem secundum ipsum esse naturæ: & talis similitudo ab ipso creationis principio fuit impressa & homini, de quo dicitur Gen. 1. 26. quod *Deus fecit hominem ad imaginem & similitudinem suam,* & Angelo, de quo dicitur (5) Ezech. xxviii. 12. *signaculum similitudinis.* Secundo vero quantum ad cognitionem: & hanc etiam similitudinem in sui creatione Angelus accepit: unde in præmissis verbis cum dictum esset, *Tu signaculum similitudinis,* statim subditur, *Plenus sapientia.* Sed primus homo in sua creatione istam similitudinem nondum actu adeptus erat, sed solum in potentia. Tertio quantum ad potestatem operandi: & hanc similitudinem nondum erant in actu assecuti neque Angelus, neque homo in ipso creationis principio: quia utrique restabat aliquid agendum, quo ad beatitudinem pervenirent.

Et ideo cum uterque (scilicet diabolus, & primus homo) inordinate divinam similitudinem appetierit, neuter eorum peccavit appetendo similitudinem naturæ. Sed primus homo peccavit principaliter appetendo similitudinem Dei quantum ad scientiam boni, & mali, sicut serpens ei suggestit, ut scilicet per virtutem propriæ naturæ determinaret sibi quid esset bonum, & quid malum ad agendum; vel etiam ut per seipsum præcognosceret quid sibi boni, vel mali esset futurum: & secundario peccavit appetendo similitudinem Dei quantum ad propriam potestatem operandi, ut scilicet virtute propriæ naturæ operaretur ad beatitudinem consequendam. Unde Augustinus dicit XI. super Gen. ad lit. (cap. xxx. cir. med.) quod
menti

(1) Vel secundum 70. vers. 11. *Quis similis tibi in diis?* qui vel talis vel similitudinarie dicuntur dii &c.

(2) Sic etiam hunc locum Gregorius expendens per transennam lib. 3. Moralium cap. 12. *Alius namque,* inquit, *ad Paradisum conditus divina potentia similitudinem rapere voluit (nempe Adam) sed culpam huius superbiæ sine culpa Mediator exolvit &c.*

(3) Qualis ante peccatum sive primum elationis motum erat Adam, quin & in ipso elationis motu non ita insipiens ut hoc putare posset.

(4) Sicut ex græco *ἐπιχοίμην* vetus Interpretes reddit, sed planius modernus *possibilem*, cum id etiam significet græca vox: Et sensus est quod similia

Deo quædam dicuntur prout possibile est vel contingit ad imitationem ejus pertingere quem imitari aliqui perfecte nihil potest.

(5) Sub nomine Principis Tyri quidem hoc dici vers. 12. ex ipso initio capitis manifestum est: Sed ad Principem Tyri temporalem non posse omni ex parte pertinere propter circumstantias ibi adjunctas Hieronymus ibidem notat, & ideo *adversariam potestatem* hoc est dæmonem Tyro præidentem significari mavult, cui hæc Dei similitudo ab initio creationis conveniret: Eidem quoque Gregorius applicat lib. 31. Moral. cap. 28. in modernis vel 24. in antiquis: Et sic usurpat Ecclesia in officio Angelorum.

menti mulieris inbasit amor propriae potestatis. Sed diabolus peccavit appetendo similitudinem Dei quantum ad potestatem (1) Unde Augustinus dicit in Libro de vera religione (cap. XIII. cir. med.) quod *magis voluit sua potentia frui quam Dei.* Veruntamen quantum ad aliquid uterque Deo aequiparari appetiit, in quantum scilicet uterque sibi ininiti voluit, contempto divinæ regulæ ordine.

Ad primum ergo dicendum, quod ratio illa procedit de similitudine naturæ, ex cuius appetitu homo non peccavit, ut dicitur est.

Ad secundum dicendum, quod appetere similitudinem Dei absolute quantum ad scientiam, non est peccatum; sed appetere huiusmodi similitudinem inordinate, id est supra mensuram suam, peccatum est. Unde super illud Pf. lxx. *Deus, quis similis erit tibi?* dicit Augustinus (2) „ Qui per se vult esse, ut Deus a nullo est, perverse vult esse similis Deo, ut diabolus, qui noluit esse sub eo, & homo, qui ut servus noluit teneri „ precepto. “

Ad tertium dicendum, quod ratio illa procedit de similitudine aequiparantiæ.

A P P E N D I X.

EX art. habes primo: quomodo per rationem interimas hæresim *Svenckfeldii*; dicentis, quod homo quilibet præditus est ea iustitia, sapientia, & caritate, atque virtutibus omnibus, pari dignitate, & modo, quibus Deus essentialiter est præditus. Patet enim ex concl. 1. cum probatione, & arg. 3. quod neque hoc, scilicet similitudinem aequiparantiæ (utpote qui esse impossibile id agnoverit) appetiit homo. Ceterum in ipsius arg. 3. propositione *major* appositum est *ly sapiens*, ad designandum forsitan *Svenckfeldium*, tamquam insipientissimum, sub illa maxima non comprehendi. *Secundo* habes: quomodo per rationem ostendas, hæresim prædictam merito damnari a Pfal. 82. *Deus, quis similis erit tibi?* Quasi dicat. Nullus. Item ab Ex. 15. *Quis similis tui in fortibus Domine?* quasi dicat. Nullus.

Item a Pfal. 85. *Non est similis tui in diis, Domine, & no est secundum opera tua.* Item ab Eccles. 10. *Quid superbis terra, & cinis? Cum morietur homo, hereditabis serpentes, & bestias, & vermes.* Item ab Isa. 40. „ Omnis caro fœnum, & omnis gloria „ ejus, quasi flos agri. Ecce gentes, quasi „ stilla stilæ, quasi momentum stateræ re- „ putatæ sunt. Omnes gentes, quasi non „ sint, sic sunt coram eo: & quasi nihilum, „ & inane reputatæ sunt ei. Cui ergo simi- „ lem fecistis Deum? *Et cap. 64.* Quasi „ pannus menstruatæ, universæ iustitiæ nostræ. „ Item ab Elucid. 1. *part. qu. 12.* *art. 13.* & *qu. 13. art. 3.* *Tertio* vides: quomodo &c.

A R T I C U L U S III. 794

Utrum peccatum primorum parentum fuerit ceteris gravius.

- 1. 2. *quest. lxxxiii. art. 3. cor. & II. dist. XXI. quest. 11. art. 2. & dist. xxxiii. in exposit. lit. ad 1. & 2.*

AD tertium sic proceditur. Videtur quod peccatum primorum parentum fuerit ceteris gravius. Dicit enim Augustinus XIV. de civit. Dei (cap. xv. non remote a princ.) *Magna fuit in peccando iniquitas, ubi tanta fuit non peccandi facilitas.* Sed primi parentes maximam habuerunt facilitatem ad non peccandum, quia nihil habebant intrinsecus quod eos ad peccandum impelleret. Ergo peccatum primorum parentum fuit ceteris gravius.

2. Præterea. Pœna proportionatur culpæ (3). Sed peccatum primorum parentum gravissime est punitum, quia per ipsum *moris introiit in hunc mundum*, ut Apostolus dicit ad Rom. v. 12. Ergo peccatum illud fuit gravius ceteris peccatis.

3. Præterea. Primum in quolibet genere videtur esse maximum, ut dicitur in II. *Metaphysicæ* (tex. iv.) Sed peccatum primorum parentum fuit primum inter alia peccata hominum. Ergo fuit maximum.

Sed

(1) Ex primaria & directa intentione; ut ab Eva differat, quæ scientiam tantum directe appetiit ac primario, licet ex consequenti potestatem; sicut mox præmissum est.

(2) Sicut ex illo Glossa refert; sed prolixius ipse ac plenius inculcat Conc. 2. Postquam item præmi-

fit quod ad similitudinem suam Deus nos vocat & hortatur; sed rectam, ordinatam, convenientem.

(3) Ut sæpius inculcat S. Thomas ex illis verbis Deut. 25. analogice applicatis extenso sensu: *Pro mensura delicti erit & plagarum modus*; cum ad certum delicti genus litteraliter pertineant.

Sed contra est quod Origenes dicit (Lib. I. Periarch. cap. 111. in fi.) (1) *Non arbitror quod aliquis ex his qui in summo perfectoque constiterint gradu, ad subitum evacuetur, aut decidat; sed paulatim, & per partes defluere cum necesse est.* Sed primi parentes in summo, perfectoque gradu constitebant. Non ergo eorum primum peccatum fuit maximum omnium peccatorum.

Respondeo dicendum, quod duplex gravitas in peccato attendi potest: una quidem ex ipsa specie peccati, sicut dicimus, adulterium esse gravius peccatum simpliciter fornicatione; alia autem est gravitas peccati, quæ attenditur secundum aliquam circumstantiam loci, vel personæ, aut temporis. Prima autem gravitas essentialior est peccato, & principalior: unde secundum eam magis peccatum dicitur grave quam secundum aliam. Dicendum est igitur, quod peccatum primi hominis non fuit gravius omnibus aliis peccatis humanis secundum speciem peccati. Etsi enim superbia secundum suum genus, habeat quendam excellentiam inter alia peccata; major tamen est superbia qua quis Deum negat, vel blasphemat, quam superbia qua quis inordinate divinam similitudinem appetit; qualis fuit superbia primorum parentum, ut dictum est (art. præc.)

Sed secundum conditionem personarum peccantium, peccatum illud habuit maximam gravitatem propter perfectionem status ipsorum (2). Et ideo dicendum est, quod illud peccatum fuit quidem secundum quid gravissimum, non tamen simpliciter.

Ad primum ergo dicendum, quod illa ratio procedit de gravitate peccati ex circumstantia peccantis (3).

Ad secundum dicendum, quod magnitudo pœnæ quæ consecuta est ad illud primum peccatum, non correspondet ei secundum quantitatem propriæ speciei, sed in quantum fuit primum: quia ex hoc interrupta est innocentia primi status, qua subtrahita, deordi-

nata est tota natura humana.

Ad tertium dicendum, quod in his quæ sunt per se ordinata, oportet id quod est primum, esse maximum. Talis autem ordo non attenditur in peccatis; sed unum per accidens sequitur post aliud. Unde non sequitur quod primum peccatum sit maximum.

A P P E N D I X.

EX art. habes primo: quomodo per rationem, tamquam in radice, interimas hæresim *Joviniani*, ut refert *B. Aug.* dicentis: peccata omnia esse paria. Articulus enim præfens, cum & præsupponat simpliciter peccata esse disparia, & illa esse disparia in primis parentibus respectu ceterorum probet, militat aperte contra prædictum hæreticalem fantasma. Secundo habes, quomodo per rationem ostendas, hæresim illam merito condemnari a dictis supra *articulorum numer.* 180. 127. Item a *Luc. 7. Duo debitores erant cuidam feneratori: unus debebat denarios quingentos, & alius quinquaginta.* Ubi, ad propositum *Magdalenz*, & illius *Pharisæi* applicando, ut facit Dominus per *ly: vides hanc mulierem?* &c. constat secundum planum sensum, quod unus peccator gravioribus debitis, idest peccatis, est obnoxius, quam alius. Item a *Luc. 12. Servus sciens voluntatem Domini sui, & non faciens, vapulabit plagis multis: nesciens autem, & non faciens, plagis paucis.* Juncto enim huic illo dicto *Deuter. 25. Pro mensura peccati eris & plagarum modus:* patet ad litteram planissimum, quod peccata servorum illorum sunt disparia. Item damnare illam præsuppositivè intendit *Psal. 79. Cibabis nos pane lachrymarum: & posum dabis nobis in lachrymis in mensura.* Item reprobari merito a dictis per veritates aureas super legem veterem, *Exod. 9. concl. 6. Levit. 4. conclus. 1. Et Numer. 15. concl. 5. Deuter. 29. concl. 5.* Tertio habes: quomodo per rationem, & ostendas, & recte intel-

(1) Sive de principiis ex græco *περί αρχῶν* ubi circa finem capituli immutato tantisper sensu ita loquitur: *Si aliquando satietas aliquem cepit ex his qui in summo perfectoque constiterint gradu, non arbitror quod ad subitum quis evacuetur ac decidat, sed paulatim & per partes defluere cum necesse est, adeo ut fieri possit interdum, ut si brevis aliquis lapsus acciderit & cito respiciat ac in se revertatur, non penitus ruere, sed revocare pedem, ac redire ad statum suum, & rursus statuere (sive restituere) pos-*

sit quod per negligentiam fuerat lapsus.

(2) In quo nulla repugnancia carnis & maxime gratia spiritus erat.

(3) Hoc vero est quod ibi dicit *Aug. Quis contempsit est Deus jubens qui hominem ad suam imaginem fecerat, qui ceteris animalibus præposuerat qui eum in Paradiso constituerat, qui ei rerum omnium copiam salutisque præstiterat, justa damnatio ut qui futurus fuerat etiam carne spiritualis, fieret mente carnalis &c.*

intelligas merito instituatam fuisse ab Origene, ut in arg. con. quod peccatum primorum parentum non fuit gravius ceteris. Quarto vides: quomodo &c.

ARTICULUS IV. 795

Utrum peccatum Adæ fuerit gravius quam peccatum Evæ.

II. dist. xxii. quæst. I. art. 3.

AD quartum sic proceditur. Videtur quod peccatum Adæ fuerit gravius quam peccatum Evæ. Dicitur enim I. ad Tim. II. 14. quod *Adami non est seductus, mulier autem seducta in pravicatione fuit* (1) & sic videtur quod peccatum mulieris fuerit ex ignorantia, peccatum autem viri ex certa scientia. Sed huiusmodi peccatum est gravius, secundum illud Luc. XII. 47. *Ille servus qui cognovit voluntatem domini sui, & non fecit secundum voluntatem ejus, & vapulabit multis; qui autem non cognovit, & fecit digni plagis, vapulabit paucis.* Ergo Adam gravius peccavit quam Eva.

2. Præterea. Augustinus dicit in Libro de decem chordis (cap. III. a. med.) *Si caput est vir, melius debet vivere, & procedere in omnibus bonis factis, maximo morem suam, ut illa imitetur virum.* Sed ille qui melius debet facere, si potest, gravius peccat. Ergo Adam gravius peccavit quam Eva.

3. Præterea. Peccatum in Spiritum sanctum videtur esse gravissimum. Sed Adam in Spiritum sanctum videtur peccasse, quia peccavit cogitans de divita misericordia; quod pertinet ad peccatum presumptionis. Sum. S. Tb. Tom. IX.

Ergo videtur quod Adam gravius peccavit quam Eva.

Sed contra est quod poena respondet culpe. Sed mulier est gravius punita quam vir, ut patet Gen. III. (2) Ergo gravius peccavit quam vir.

Respondeo dicendum, quod, sicut dictum est (art. præc.) gravitas peccati principaliter attenditur secundum peccati speciem quam secundum peccati circumstantiam. Dicendum est ergo, quod si consideremus conditionem personæ utriusque, scilicet mulieris, & viri, peccatum viri est gravius, quia erat perfectior muliere.

Sed quantum ad ipsum genus peccati utriusque peccatum æqualiter dicitur, quia utriusque peccatum fuit superbia. Unde Augustinus dicit XI. super Gen. ad lit. (cap. xxxv. a. med.) quod *mulier excusavit peccatum suum impari sexu, sed pari festu.*

Sed quantum ad speciem superbiæ gravius peccavit mulier, triplici ratione. Primo quidem quia major elatio fuit mulieris quam viri: mulier enim credidit verum esse quod serpens suavit, scilicet quod Deus prohibuerit ligni esum, ne ad ejus similitudinem pervenirent: & ita dum per esum ligni vetiti Dei similitudinem consequi voluit, superbia ejus ad hoc se erexit quod contra Dei voluntatem aliquid voluit obtinere. Sed vir non credidit hoc esse verum: unde non voluit consequi divinam similitudinem contra Dei voluntatem, sed in hoc superbit, quod voluit eam consequi per seipsum. Secundo quia mulier non solum ipsa peccavit, sed etiam viro peccatum suggestit: unde peccavit & in Deum, & in proximum. Tertio in hoc quod peccatum viri diminutum est ex hoc quod in peccatum consensit *amicabili & quadam benevolentia, qua plerumque*

(1) Nempe pravicatione mandati sicut explicat Primasius in eum locum tom. 1. Bibliotheca Patrum vel juxta græcum *παράβου transgressione*; quasi sit sensus quod a serpente vel diabolo cujus organum erat ad legem Dei transgrediendum sit seducta, ut Augustinus apud Bedam explicat. Minus porro convenienter Haymo, *In pravicatione suis*, inquit, *idest pravicationis poena subjacuit.*

(2) Ubi vers. 16. mulieri dicitur: *Multiplicabo arumnas tuas & conceptus tuos: In dolore paries filius: Es sub viti potestate eris, & ipse dominabitur tui:* Versu autem sequenti ac deinceps dicitur viro, *Maledicta terra in opere tuo; in laboribus comedes ex ea cunctis diebus vitæ tue: Spinas & tribulos germinabit tibi, & equales herbam terræ: In sudore vultus tui vesceris pane, domus vegetaris in*

terram de qua sumpsit es: Nihil porro in his omnibus vir poenis que similiter in mulierem quodammodo reflecti possunt, æque grave videri potest ac mulieris parturientis dolor qui proprius illi est, & cui a Scriptura non semel gravissimi dolores comparantur; tum Psal. 47. versu 7. tum Eccles. 48. versu 21. tum Isaiæ 13. versu 8. & Isaiæ 2. versu 3. tum Hierem. 6. versu 24. Hierem. 22. versu 23. Hierem. 49. versu 24. Hierem. 50. versu 43. Ezechiel. 30. versu 16. Osee 13. versu 13. Michæ 4. 9. Annon & gravissima et poena videtur possit quot sub viri se potestate ac dominio constitutam sentiat que dominationem tam avidè ambivit ut ad prærogativam ejus vendicandam oblatam a serpente sibi hac promissione pomum primo gustaret, ac postmodum traheret utro? &c.

que fit ut offendatur; *Dns* se ne homo ex amico fiat inimicus; quod eum facere non debuisse divina sententia justus exitus indicavit, ut Augustinus dicit XI. super Gen. ad lit. (cap. ult. a med.) Et sic patet quod peccatum mulieris fuit gravius quam peccatum viri.

Ad primum ergo dicendum, quod illa seductio mulieris ex precedenti elatione subsecuta est. Et ideo talis ignorantia non excusat, sed aggravat peccatum, in quantum scilicet ignorando in majorem elationem erecta est.

Ad secundum dicendum, quod ratio illa procedit ex circumstantia conditionis personæ, ex qua peccatum viri fuit gravius secundum quid.

Ad tertium dicendum, quod vir non cogitavit de divina misericordia usque ad contemptum divinæ justitiæ, quod facit peccatum in Spiritum sanctum; sed quia, ut Augustinus dicit XIV. de civit. Dei (cap. xi. cir. fi.) *inexpertus divine severitatis credidit illud peccatum esse veniale, idest de facili remissibile.*

A P P E N D I X.

EX articulo habes primo: quomodo per rationem & ostendas, & in recto sensu intelligas, merito insinuatam fuisse a scripturis, quod mulier gravius peccavit: ut Gen. 3. secundum quod extenditur cum discursu in arg. cont. Pro cuius meliori captu adde illud Deut. 25. *Pro mensura delicti erit & plagatum modus.* Secundo habes: quomodo per rationem interimas Jovinianam hæresim narratam simul, & damnatam art. 3. append. Tertio vides: quomodo &c.

Q U Æ S T I O CLXIV.

De pœnis peccati primi hominis,

In duos articulos divisa.

DEinde considerandum est de pœna primi peccati: & circa hoc quaruntur duo. Primo de morte, quæ est pœna communis.

Secundo de aliis particularibus pœnis, quæ in Genesi assignantur.

A R T I C U L U S I. 796

Utrum mors sit pœna peccati primorum parentum.

1. 2. *quæst. lxxxv. art. 5. & II. dist. xxx. quæst. 1. art. 1. & III. dist. xvi. quæst. 1. art. 1. & IV. prol. princ. & dist. iv. quæst. 1. art. 1. quæst. 3. & IV. con. cap. li. & mal. quæst. xv. art. 4. & opusc. III. cap. cxcvii. cxcviii. ccxli. & ccxlii. & Rom. v. lect. 3. & Hebr. ix. fin.*

AD primum sic proceditur. Videtur quod mors non sit pœna peccati primorum parentum. Id enim quod est homini naturale, non potest dici pœna peccati, quia peccatum non perficit naturam, sed vitiat. Mors autem est homini naturalis; quod patet ex hoc quod corpus ejus ex contrariis componitur, & ex hoc etiam quod mortale ponitur in definitione hominis. Ergo mors non est pœna peccati primorum parentum.

2. Præterea. Mors, & alii corporales defectus similiter inveniuntur in homine, sicut & in aliis animalibus, secundum illud Eccl. III. 19. *Unus insertus est hominis, & jumentorum, & aqua utriusque conditio.* Sed in animalibus brutis mors non est pœna peccati. Ergo etiam neque in hominibus.

3. Præterea. Peccatum primorum parentum fuit specialium personarum. Sed mors consequitur totam humanam naturam. Ergo non videtur esse pœna peccati primorum parentum.

4. Præterea. Omnes æqualiter (1) derivantur a primis parentibus. Si igitur mors esset pœna peccati primorum parentum, sequeretur quod omnes homines æqualiter mortem paterentur: quod patet esse falsum, quia quidam citius aliis, & gravius moriuntur. Ergo mors non est pœna primi peccati.

5. Præterea. Malum pœnæ est a Deo, ut supra habitum est (I. P. quæst. xlix. art. 2.) Sed mors non videtur esse a Deo: dicitur enim Sap. 1. 13. quod *Deus mortem non fecit*

(1) Non ad æqualitatem conditionum sed ad modum nascendi referendo. Tametsi nec in primis etiam parentibus inæqualitas conditionum inceperit, sed in subsequentiis, ut in generalis quidam alii nascen-

teatur, alii vero servi, sed omnes tamen æque originali reatu propter parentes primos naturaliter obnoxii; quod solum attenditur ad præfens iuxta sensum argumenti.

facti. Ergo mors non est pœna primi peccati.

6. Præterea. Pœnæ non videatur esse meritoria, nam meritum continetur sub bono, pœna autem sub malo. Sed mors quandoquæ est meritoria, sicut patet de morte Martyrum. Ergo videtur quod mors non sit pœna.

7. Præterea. Pœna videtur esse afflictiva. Sed mors non potest esse afflictiva, ut videtur: quia quando mors est, eam homo non sentit; quando autem non est, sentiri non potest. Ergo mors non est pœna peccati.

8. Præterea. Si mors esset pœna peccati, statim fuisset ad peccatum consecuta. Sed hoc non est verum: nam primi parentes post peccatum diu vixerunt, ut patet Gen. 1v. (1) Ergo mors non videtur esse pœna peccati.

Sed contra est quod Apostolus dicit ad Rom. v. 12. *Per unum hominem peccatum in hunc mundum intravit, & per peccatum mors.*

Respondeo dicendum; quod si aliquis propter culpam suam privetur aliquo beneficio sibi dato, carentia illius beneficii est pœna culpæ illius. Sicut autem in primo dictum est (quæst. xc. art. 1. & quæst. xcvi. art. 1.) homini in sua prima institutione hoc beneficium fuit collatum divinitus, ut quamdiu mens ejus esset Deo subjecta, inferiores vires animæ subicerentur rationali menti, & corpus animæ subiceretur. Sed quia mens hominis per peccatum a divina subiectione recessit, consecutum est ut nec inferiores vires totaliter subicerentur rationi: unde tanta consecuta est rebellio carnalis appetitus ad rationem; ut nec etiam corpus totaliter subiceretur animæ: unde consequitur mors, & alii corporales defectus. Vita enim, & incolumitas corporis consistit in hoc quod subiciatur animæ, sicut perfectibile suæ perfectioni. Unde per oppositum mors & ægritudo, & quilibet corporalis defectus

pertinet ad defectum subiectionis corporis ad animam.

Unde patet quod sicut rebellio carnalis appetitus ad spiritum est pœna peccati primorum parentum; ita etiam & mors, & omnes corporales defectus.

Ad primum ergo dicendum, quod naturale dicitur quod ex principiis nature causatur. Naturæ autem per se principia sunt forma, & materia. Forma autem hominis est anima rationalis, quæ est de se immortalis; & ideo mors non est naturalis homini ex parte formæ. Materia autem hominis est corpus tale quod est ex contrariis compositum, ad quod sequitur ex necessitate corruptibilitas: & quantum ad hoc mors est homini naturalis. Hæc autem conditio in natura humani corporis est consequens ex necessitate materie: quia oportebat corpus humanum esse organum tactus, & per consequens medium inter tangibilia: & hoc non poterat esse, nisi esset ex contrariis compositum, ut patet per Philosophum in II. de Anima (tex. 111. & seq.) (2) Non autem est conditio secundam quam materia adaptetur formæ: quia si esset possibile, cum forma sit incorruptibilis, potius oporteret materiam incorruptibilem esse; sicut quod terra sit ferrea, competit formæ, & actioni ejus, ut per duritiem sit apta ad secandum; sed quod sit potens rubiginem contrahere, consequitur ex necessitate talis materie, & non secundum electionem agentis: nam si artifex posset, faceret ex ferro ferram quæ rubiginem contrahere non posset. Deus autem, qui est conditor hominis, omnipotens est: unde admittit suo beneficio ab homine primitus instituto necessitatem moriendi ex tali materia consequentem; quod tamen beneficium subtractum est per peccatum primorum parentum. Et sic mors & est naturalis propter conditionem materie, & est pœnalis propter amissionem divini beneficii præservantis a morte.

P 2

Ad

(1) Vel expressius 5. Nam Geneleos quidem 4. vers. 1. dicitur Adam cognovisse uxorem suam Evam & genuisse Cain ac subinde illius fratrem Abel, & inferius vers. 25. post multa jam tempora iterum cognovisse uxorem & ex illa Seth genuisse: Sed Genes. 5. vers. 3. *Vixit centum viginti annis, & genuit ad imaginem & similitudinem suam, vocavitque nomen ejus Seth: Et facti sunt dies Adam postquam genuit Seth octingenti anni, genuitque filios & filias: Et junctum est omne tempus quod vixit Adam anni noviginti octiduo: Quod pariter ad E-*

vam referendum videtur, licet illud Scripturas non exprimit: quia nullam aliam uxorem habuisse legitur Adam, unde vixisse illa supponitur quamdiu ipse. ut filios ex ea, & filias tandem generaret.

(2) Ubi dicitur primo quod ut sit corpus aptum natum tactui, debet esse solidum, ac deinde quod corpus prout corpus est, tangibiles differentias habere debet, quæ sunt *calidum, frigidum, humidum, siccum*; nempe quatuor primæ contrariæ corporum qualitates, ex quibus temperatis virtualiter mixta omnia componuntur.

Ad secundum dicendum, quod similiter illa hominis ad alia animalia attenditur quantum ad conditionem materiæ, (1) idest quantum ad corpus ex contrariis compositum, non autem quantum ad formam: nam anima hominis est immortalis, brutorum vero animalium animæ sunt mortales.

Ad tertium dicendum, quod primi parentes fuerunt a Deo instituti non solum sicut quædam personæ singulares, sed sicut quædam principia totius humanæ naturæ ab eis ad posteros derivandæ simul cum beneficio divino præservantæ a morte. Et ideo per eorum peccatum tota humana natura in posteris talio beneficio destituta mortem incurrit.

Ad quartum dicendum, quod aliquis defectus ex peccato consequitur dupliciter. Uno modo per modum pœnæ taxatæ a iudice: & talis defectus æqualis debet esse in his ad quos æqualiter pertinet peccatum. Alius autem defectus est qui ex huiusmodi pœna per accidens consequitur, sicut quod aliquis pro culpa sua excoecatus cadat in via: & talis defectus culpæ non proportionatur, nec ab homine iudice pensatur, qui non potest sortitos eventus præcognoscere. Sic ergo pœna taxata pro primo peccato proportionaliter ei respondens fuit subtractio divini beneficii, quo restitudo, & integritas humanæ naturæ conservabatur. Defectus autem consequentes subtractionem huiusmodi beneficii sunt mors & alie pœnalitates præsentis vitæ. Et ideo non oportet huiusmodi pœnas æquales esse in his ad quos æqualiter pertinet primum peccatum. Verum quia Deus præcius est omnium futurorum eventuum, ex dispositione divinæ præscientiæ, & providentiæ huiusmodi pœnalitates diversimode in diversis inveniuntur: non quidem propter aliqua merita, vel demerita præcedentia hanc vitam; ut

Origenes posuit (Lib. II. Periarch. (2) cap. ix. a med.) hoc enim est contra id quod dicitur Rom. ix. 11. *Cum nondum aliquid boni, aut mali egissent*: & etiam est contra hoc quod in prima ostensum est (quæst. xlvii. art. 2. & quæst. lxxv. art. 7. & quæst. xc. art. 4.): quod anima non est creata ante corpus: sed vel in pœnam patrum peccatorum, in quantum filius est quædam res patris, unde frequenter parentes puniuntur in prole; vel etiam propter remedium salutis ejus qui huiusmodi pœnalitatibus subditur, ut scilicet per hoc a peccatis arceatur, aut etiam de virtutibus non superbiat, & per patientiam coronetur.

Ad quintum dicendum, quod mors dupliciter potest considerari. Uno modo secundum quoddam malum humanæ naturæ: & sic non est ex Deo, sed est defectus quidam incidens ex culpa humana. Alio modo potest considerari, secundum quod habet quædam rationem boni, prout scilicet est quædam iusta pœna: & sic est a Deo. Unde Augustinus, dicit in Lib. I. Retractat. (cap. xxi. cir. med. & cap. xxvi. parum a princ.) quod Deus non est author mortis, nisi in quantum est (*) mors pœna.

Ad sextum dicendum, quod, sicut Augustinus dicit XII. de civit. Dei (cap. v. ad fin.) *quemadmodum iniusti male utuntur non tantum malis, verum etiam bonis; ita iusti bene utuntur non tantum bonis; sed etiam malis. Hinc fit ut & mali male lege utantur quamvis lex sit bonum, & boni bene moriantur quamvis sit mors malum*. In quantum igitur sancti bene morte utuntur, fit eis mors meritoria.

Ad septimum dicendum, quod mors dupliciter accipi potest. Uno modo pro ipsa privatione vitæ: & sic mors sentiri non potest, cum sit privatio sensus, & vitæ; & sic non

(1) Hinc Hieronymus ibi sic supradicta commentatur: *Non mirandum est in præfensi visa inter iustum & impium nullam esse distantiam, cum etiam inter pecudes & homines secundum corporis qualitates nihil differre videatur, & sit eadem nascendi conditio, sors una moriendi; ac similiter procedamus ad lucem, æque dissolvamur in pulverem*. Et paulo infra: *Hoc autem dicit non quod animam putes pereire cum corpore vel unam bestiis. & homini præparari locum; sed quod ante adventum Christi omnia ad inferos pariter ductentur*. Et inferius: *Ne putamus dici de anima quod spiritus unus omnibus, insulis, quod omnia facta sunt de terra, & revertentur in terram, de terra autem nihil nisi corpus fa-*

Hum est: Ut & deinceps urget.

(2) Sive de principis (*περι αρχων*) cap. 7. & 8. prius indicabatur ad marginem; sed non habetur ibi tam expresse nisi quod creaturæ rationales, ut & sidera, deteriorum statum acceperunt quam a conditionis initio haberent lib. 2. cap. 9. quod Creator secundum causas præcedentes unicuique pro merito conditionem distribuit: nec fortuita uniuscuiusque nascendi felicitas vel miseria fuit: Indeque illud quod subiungitur de Esau & Jacob, sic explicat perverso sensu & erroneo, ut antequam aliquid in hac vita boni vel mali agerent, sed non antequam illud in vita præcedenti egissent, alter alteri præferretur.

(*) *Nicolasus omittit mortem.*

non est pœna sensus, sed pœna damni. Alio modo secundum quod nominat ipsam corruptionem, quæ terminatur ad privationem prædictam. (1) De corruptione autem, sicut & de generatione dupliciter loqui possumus. Uno modo, secundum quod est terminus alterationis: & sic in ipso instanti in quo primo privatur vita, dicitur inesse mors: & secundum hoc etiam mors non est pœna sensus. Alio modo corruptio potest accipi cum alteratione præcedente, prout dicitur aliquis mori, dum movetur in mortem; sicut dicitur aliquid generari, dum movetur in generatum esse; & sic mors potest esse affectiva.

Ad octavum dicendum, quod, sicut Augustinus dicit XI. super Gen. ad lit. (cap. xxxii.) *Hæc mors ea die accidit qua factum est quod Deus vetuit* (2) *quia ex tunc morbidam qualitatem, & mortiferam primi parentes in corpore mortali contraxerunt.* Vel, sicut dicit Lib. I. de peccatorum meritis, & remissione (cap. xvi. cir. med.) *quamvis annos multos primi parentes postea vixerint, illo tamen die mori ceperunt quo mortis legem qua in senium veterascerent, acceperunt.*

A P P E N D I X.

EX art. habes primo: quomodo per rationem, & directam, hæc est in corp. & indirectam, hæc est solutio argum. interimas hæresim Pelagii dicentis, quod Adam non ex culpæ demerito, sed conditione naturæ mortuus est, idest ut ipse exponit, Adam, etiam si non peccasset; nihilominus mortuus fuisset. Secundo habes: quomodo per rationem ostendas, eam merito damnari a Rom. 5. ut adducitur in arg. contr. Item a Concilio Milevitano, cap. 1., Quicumque dicit, Adam primum hominem mortalem factum, ita, ut sive peccaret, sive non peccaret, moreretur in corpore, hoc est de corpore, exiret, non peccati merito, sed necessitate naturæ: Anathema sit., Hæc ibi: & confirmata sunt ab Innocentio Papa. Item

ab Elucid. pri. part. *articul. num. 484.* Item a dictis per Veritates aureas super legem veterem, Gen. 2. *concl. 11. & c. 3. conclus. 20.* Tertio vides: quomodo &c.

A R T I C U L U S II. 797

Utrum convenienter particulares pœne primorum parentum determinentur in Scriptura.

II. dist. xxix. quæst. 1. art. 5.

AD secundum sic proceditur. Videtur quod inconvenienter particulares pœnæ primorum parentum determinentur in Scriptura. Non enim debet assignari ut pœna peccati id quod etiam sine peccato esset. Sed dolor in pariendo esset, ut videtur, etiam sine peccato (3) hoc enim requirit dispositio feminei sexus, ut proles nasci non possit sine dolore parientis: similiter etiam subjectio mulieris ad virum consequitur ad perfectionem virilis sexus, & imperfectionem muliebris: germinatio etiam spinarum, & tribulorum ad naturam terræ pertinet, quæ fuisset etiam sine peccato. Non ergo hujusmodi sunt convenientes pœnæ primi peccati.

2. Præterea. Id quod pertinet ad dignitatem alicujus, non videtur ad pœnam ejus pertinere. Sed multiplicatio conceptus pertinet ad dignitatem mulieris. Ergo non debet poni quasi mulieris pœna.

3. Præterea. Pœna peccati primorum parentum ad omnes derivatur, sicut de morte dictum est (art. præc.) Sed non omnium mulierum multiplicantur conceptus, nec omnes viri in sudore vultus sui pane vescuntur. Non ergo istæ sunt convenientes pœnæ primi peccati.

4. Præterea. Locus paradisi propter hominem factus erat. Sed nihil debet esse frustra in rerum ordine. Ergo videtur quod non fuerit conveniens pœna quod a paradiso excluderetur.

5. Præterea. Locus ille paradisi terrestris de

(1) Prout minus proprie motus in Postprædicamentis appellatur, etsi proprie non sit motus ex 5. Phyl. text. 8.

(2) Pro appendice ista quam supplemus, prius in textu ponebatur velut super Genesim dictum quod ex proprio loco reponimus, & ad marginem notabatur lib. 12. cap. 31. non formaliter sub his verbis haberi duplicata citationis corruptela.

(3) Idest, etiam si peccatum nullum præcessisset,

vel etiam si status innocentie perseverasset, ne quis imaginetur sine peccato dici quia dolendo non peccarent: Dicitur autem hoc requirere dispositio feminei sexus, ut in quocumque statu sine dolore non pariat propter uteri muliebris vel meatuum naturalium angustiam quam penetrare proles debet, nec sine violenta distractione vel dilatactione potest, adeoque nec in primitivo statu possit, sicut intendit argumentum.

de se dicitur esse inaccessibilis . Frustra ergo appoſita ſunt alia impedimenta , ne homo illic reverteretur , ſcilicet Cherubin , & gladius flammeus , atque verſatilis (1) .

6. Præterea . Homo poſt peccatum ſtatim neceſſitati mortis fuit addiſtus ; & ita beneficio ligni vitæ non poterat ad immortalitatem reparari . Fruſtra ergo ei eſus ligni vitæ interdicitur , cum dicitur Gen. 111. 22. *Videte ne forte ſumatis de ligno vitæ , & vivat in æternum .* (2)

7. Præterea . Inſultare miſero , videtur miſericordiæ , & clementiæ repugnare , quæ maxime in Scriptura Deo attribuitur , ſecundum illud Pſal. cxliv. 9. *Miſerationes ejus ſuper omnia opera ejus .* Ergo inconvenienter ponitur , Deum inſultaffe primis parentibus per peccatum jam in miſeriam deductis , ubi dicitur (Gen. 111. 22.) *Ecce Adam quaſi unus ex nobis factus eſt ſciens bonum , & malum .*

8. Præterea . Veſtitus ad neceſſitatem hominis pertinet , ſicut & cibus , ſecundum illud I. ad Timoth. ult. 8. *Habentes alimenta , & quibus ſegamur , his contenti ſimus .* Ergo ſicut cibus primis parentibus fuit attributus ante peccatum , ita etiam & veſtitus attribui debuit . Inconvenienter ergo poſt peccatum dicitur eis Deus tunicas pelliceas feciſſe .

9. Præterea . Pœna quæ alicui peccato adhibetur , debet plus habere in malo quam emolumentum quod quis ex peccato confequitur ; alioquin per pœnam non detereretur quis a peccato . Sed primi parentes ex peccato conſecrati ſunt quod eorum oculi aperi-

rentur , ut dicitur Gen. 111. Hoc autem præponderat in bono omnibus malis pœnalibus quæ ponuntur ex peccato conſecuta . Inconvenienter ergo deſcribuntur pœnæ peccatum primorum parentum conſequentes .

In contrarium eſt quod hujusmodi pœnæ ſunt divinitus taxatæ a Deo , qui omnia facit *in numero , pondere , & menſura* , ut dicitur Sap. 11.

Reſpondeo dicendum , quod , ſicut dictum eſt (art. præc.) primi parentes propter ſuam peccatum privati ſunt beneficio divino , quo humanæ naturæ integritas in eis conſervabatur , per cujus ſubtractionem humana natura in defectu pœnales incidit . Et ideo dupliciter puniti fuerunt . Primo quidem quantum ad hoc quod ſubtractum fuit eis id quod integritatis ſtatui competeat , ſcilicet locus terreſtris paradifi : quod ſignificatur Gen. 111. 23. cum dicitur : *Et emiſit eum Deus de paradifo voluptatis .* Et quia ad illum ſtatum primæ innocentie per ſeipſum redire non poterat , convenienter appoſita ſunt impedimenta , ne rediret ad ea quæ primo ſtatui competeant , ſcilicet a cibo , ne ſumeret de ligno vitæ , & a loco , collocavit enim Deus ante paradifum Cherubin , & flammeum gladium .

Secundo autem puniti fuerunt quantum ad hoc quod attributa ſunt eis ea quæ naturæ conveniunt tali beneficio deſtitutæ : & hoc quidem quantum ad corpus , & quantum ad animam . Quantum quidem ad corpus , ad quod pertinet differentia ſexus , alia pœna attributa eſt mulieri , alia viro . Mulieri quidem attributa eſt pœna ſecundum duo , pro-

(1) Qualem dicitur Deus Gen. 3. verſ. 24. *ad viam ligni vitæ cuſtodendam poſuiſſe* , ut in corp. articuli plenius referetur .

(2) Sic etiam in Mânſcripto : Sed unde tamen illud , *Videte ?* quod nec in latinis Bibliis novis aut veteribus quæ ad manum ſunt , nec in græcis habetur , ubi verſu 22. ſic præciſe : *Nunc ergo ne forte miſerati manum ſuam & ſumatis de ligno vitæ & comedatis & vivat in æternum , emiſit eum Dominus* , &c. Næc in Commentario quod ſub nomine S. Thomæ ſuper Genefim circumſeritur , hæc particula extat . Lyranus tamen ita ſcriptum ſupponit in quibusdam Exemplaribus , cum ſic ait : *Ly* , videte , non eſt de textu hebraico , ſed ſubintelligitur , & eſt modus loquendi ſæpiſſe frequens in hebraico quo omiſſitur una dictio , tranſlatio vero noſtra expreſſis quod in Hebraeo omiſſitur : *Notandum etiam quod hoc eſt verbum Dei ad Angelos per quorum miniſterium homo primus eſt extra Paradifum* ; Et ſimiliter commentatur Toſtatus : Atqui nulla mentio de Angelis

vel angelico miniſterio præceſſerat , ut illis dici poſſet , *Videte* : Unde alii malunt reticentiam illam (quam apoſtropheſim ex græco ἀποστροφήσις vocant) ſic ſuppleri : *Videamus vel caveamus ne forte* , &c. Simili nempe loquutione qua ſuperius præmiſſum eſt cum de hominis formatione ageretur veluti ex perſona Dei deliberantis , *Faciamus hominem* , quod referri non poteſt ad Angelos qui adjuutores talis formationis non fuerunt . Sed ſi per anticipationem dictum videri poteſt ut poteratur ad id quod poſterius exprimitur , cum ſubjungitur Deus ideo collocaffe Cherubin ante Paradifum , patet quod non unus dumtaxat ſed multiplex ibi collocatus eſt Cherubinus , quod & plurali hebraico ſignificatur (licet interdum poni pro ſingulari poſſit) & expreſſius apud 70. cum articuli adjectione τὰ χερουβιμ . Quod ſic explicat Strabus apud Gloſſam ut per miniſterium Angelorum igneam cuſtodiam ibi conſtituaris : Similiterque plures Angelos Commentarius jam ex nomine S. Thomæ notatus inſinuat .

propter quæ viro conjungitur; quæ sunt generatio prolis, & communicatio operum pertinentium ad domesticam conversationem. Quantum autem ad generationem prolis punita fuit dupliciter. Primo quidem quantum ad tædia, quæ sustinet portando prolem conceptam: & hoc significatur cum dicitur (Gen. 111. 16.) *Multiplicabo ærumnas tuas & conceptus tuos*: & quantum ad dolorem quem patitur in pariendo: & quantum ad hoc dicitur: *In dolore paries*. Quantum vero ad domesticam conversationem punitur secundum hoc quod subijcitur dominationi viri per hoc quod dicitur: *Sub viri potestate eris*. Sicut autem ad mulierem pertinet ut subdatur viro in his quæ ad domesticam conversationem pertinent; ita ad virum pertinet quod necessaria vitæ procuret. Et circa hoc punitur tripliciter. Primo quidem per terræ sterilitatem, cum dicitur: *Maledicta terra in opere tuo*. Secundo per laboris anxietatem, sine qua fructus terræ non percipit: unde dicitur: *In labore comedes ex ea cunctis diebus vitæ tuæ*. Tertio quantum ad impedimenta quæ proveniunt terram colentibus: unde dicitur: *Spinæ, & tribulos germinabis tibi*.

Similiter etiam ex parte animæ triplex eorum pœna describitur. Primum quidem quantum ad confusionem, quam passi sunt de rebellionem carnis ad spiritum: unde dicitur: *Aperti sunt oculi amborum, & cognoverunt se esse nudos*. Secundo quantum ad increpationem propriæ culpæ, per hoc quod dicitur: *Ecce Adam factus est quasi unus ex vobis*. Tertio quantum ad commemorationem futuræ mortis, secundum quod ei dictum est: *Pulvis es, & in pulverem reverteris*. Ad quod etiam pertinet quod Deus fecit eis tunicas pelliceas in signum mortalitatis eorum.

Ad primum ergo dicendum, quod in statu innocentiz fuisset partus absque dolore: dicit enim Augustinus in XIV. de civitate Dei (cap. xxvi. cir. med.) *Sicut ad pariendum non doloris gemitus, sed maturitatis impulsus feminea viscera relaxaret; ita ad fe-*

tandum, & concipiendum non libidinis appetitus, sed voluntarius usus naturam utramque conjungeret. Subjectio autem mulieris ad virum intelligenda est in pœnam mulieris esse inducta, non quantum ad regimen (quia etiam ante peccatum vir caput mulieris fuisset, & ejus gubernator extitisset) sed prout mulier contra propriam voluntatem (1) nunc necesse habet viri voluntati parere. Spinæ autem, & tribulos terra germinasset, si homo non peccasset, in cibum animalium, non autem in hominis pœnam, quia scilicet propter eorum exortum nullus labor, aut punitio homini operanti in terrâ accideret, ut Augustinus dicit III. super Gen. ad lit. (cap. xviii.) Quamvis Alcuinus dicat, quod ante peccatum terra omnino spinas, & tribulos non germinasset (2) Sed primum est melius.

Ad secundum dicendum, quod multitudo conceptuum inducitur in pœnam mulieris, non propter ipsam procreationem prolis, quæ etiam ante peccatum fuisset, sed propter multitudinem afflictionum, quas mulier patitur ex hoc quod portat fetum conceptum. Unde signanter conjungitur: *Multiplicabo ærumnas tuas, & conceptus tuos*.

Ad tertium dicendum, quod illæ pœnæ aequaliter ad omnes pertinent. Quæcumque enim mulier concipit, necesse est quod ærumnas patiat, & cum dolore pariat; præter B. Virginem, quæ sine corruptione concepit, & sine dolore peperit: quia ejus conceptio non fuit secundum legem naturæ a primis parentibus derivata. Si autem aliqua non concipit, neque parit, patitur sterilitatis defectum, qui præponderat pœnis prædictis. Similiter etiam oportet ut quicumque terram operatur, in sudore vultus comedat panem: & ipsi qui per se agriculturam non exercent, in aliis laboribus occupantur: *homo enim nascitur ad laborem*, ut dicitur Job v. 7. (*) & sic panem ab aliis in sudore vultus elaboratum manducant.

Ad quartum dicendum, quod locus illæ paradisi terrestris, quamvis non serviat homini ad usum, servit tamen ei ad documentum,

(1) Quippe quæ domini & potestatis naturaliter avida sit, & ob id forte fructum vitium cui annexa erat hæc promissio non obtulit Adamo manducandum priusquam ipsa manducasset.

(2) Equivalenter & implicite saltem. & cum in Genesim interrogat. 78. querit, *Cur spinæ & tribulos germinavit terra; & respondet quod per peccatum hominis terra maledicta est ut spinas pareret ac ve-*

nosas herbas, ad pœnam & exercitationem mortallium, ut ante oculos homo semper habeat originalia crimina, & vel sic admonitus sese avertat a peccatis.

(*) Ita mss. & editi passim. Nicolaus qui ab aliis in sudore vultus elaboratur. Theologis videtur legendum & sic panem cum aliis in sudore vultus manducat.

tum ; dum cognoscit , propter peccatum se tali loco fuisse privatam ; & dum per ea quæ corporaliter in illo paradiso sunt , intruitur de his quæ pertinent ad paradysum cœlestem , quo aditus homini præparatur per Christum (1).

Ad quintum dicendum , quod , salvis spiritalis sensus mysteriis , ille locus præcipue videtur esse inaccessibleis propter vehementiam æstus in locis intermediis ex propinquitate solis : & hoc significatur per flammæ gladium , qui versatilis dicitur propter proprietatem motus circularis hujusmodi æstus causantis . Et quia motus corporalis creaturæ disponitur ministerio Angelorum ut patet per Augustinum III. de Trinit. (cap. xv. ante med.) convenienter etiam simul cum gladio versatili Cherubin adjungitur (2) ad custodiendam viam ligni vitæ . Unde Augustinus dicit in XI. super Gen. ad lit. (cap. xl. in fin.) *Hoc per cœlestes utique potestates etiam in paradiso visibili factum esse credendum est , ut per angelicam ministerium esset illic quedam ignea custodia .*

Ad sextum dicendum , quod homo si post peccatum de ligno vitæ comedisset , non propter hoc immortalitatem recuperasset , sed beneficio illius cibi potuisset vitam magis prolongare . Unde quod dicitur , *Et vivat in æternum* , sumitur ibi æternum pro diuturno (3) Hoc autem non expediebat homini ut in miseria hujus vitæ diutius permaneret .

Ad septimum dicendum , quod , sicut Augustinus dicit XI. super Gen. ad lit. (cap. xxxix. a med.) *verba hæc Dei non tam sunt primis parentibus insulsantis ; quam cœ-*

ros , ne ita superbiant , deterrentis , propter quos ista conscripta sunt : quia scilicet non solum Adam non fuit factus , qualis fieri voluit , sed nec illud , ad quod factus fuerat , conservavit .

Ad octavum dicendum , quod vestitus necessarius est homini secundum statum præsentis miseriæ propter duo . Primo quidem propter defectum ab exterioribus nocuentis , puta intemperati caloris , & frigoris ; secundo ad regumentum ignominie , ne turpitudine membrorum appareat , in quibus præcipue manifestatur rebellio carnis ad spiritum . Hæc autem duo in primo statu non erant ; quia in statu illo corpus hominis non poterat per aliquod extrinsecum lædi , ut in primo dictum est (quæst. xcvi. art. 2.) Nec etiam erat in statu illo aliqua turpitudine in corpore hominis , quæ ad confusionem induceret . Unde dicitur Gen. 11. 25. *Erat autem uterque nudus , Adam scilicet , & uxor ejus , & non erubescerant .* Alia autem ratio de cibo est , qui est necessarius ad fomentum caloris naturalis , & ad corporis augmentum .

Ad nonum dicendum , quod , sicut Augustinus dicit XI. super Gen. ad lit. (cap. xxxi.) *non est erudendum quod primi parentis essent producti clausis oculis ; præcipue cum de muliere dicatur , quod vidit lignum , quod esset pulchrum , & bonum ad vescendum . Aperi ergo sunt oculi amborum ad aliquid inveniendum , & cogitandum quod antea nunquam adverterant , scilicet ad invicem concupiscendum , quod autem non fuerat .*

A P.

(1) Superesse igitur Paradysum terrestrem S. Thomas hoc loco insinuat , sicut & 1. part. 102. art. 1. ad 3. insinuavit , conformiter ad sensum antiquorum qui hoc etiam putaverunt , quamvis moderni plures contradicant .

(2) Sive *Cherubim* (quod pluralis apud Hebræos numeri est) *adjunguntur* : Unde apud 70. expressius dicuntur τὰ χερουβιμ ad pluralem numerum designandum , seu Cherubinos plures (& saltem duos) indicandos , ut jam notatum supra .

(3) Sic etiam Lyranus commentatur : *Cum homo , inquit , jam incurrisset necessitatem moriendi , lignum vitæ jam non poterat vitam ejus perpetuare , poterat tamen ipsam prolongare : Et ista prolongatio nomine æterni significatur , sicut in Psalmo (75.) montes æterni nominantur propter longitudinem durationis : Unde & in hebræo dicitur , & vivat in seculum , quod designat tempus longum : Quamvis etiam Glof-*

*sa interlinearis ad beatam æternitatem implicite referre videatur , cum ait addiditum fuisse custodiam re qui indigni sunt , attingens veterius prædictum lignum vitæ impleto numero electorum qui gustaturi de illo erant , & ad beatum statum migraturi . Non quod æternitatem illam per se conferret lignum vitæ ; sed quod sine media morte post diuturnam vitam quam conferebat , successura fuisset æternitas , ut ironice dictum intelligatur post peccatum . Unde Theodoretus interrogat , seu qu. 40. in Genesim : *Cum diabolus dixisset Eritis sicut dii , Adamus vero suscepisset sententiam mortis quia transgressus erat mandatum , Deus omnium hoc per ironiam dixit , demonstrans diabolice promissionis mendaciam : Aliter tamen Chrysothomus in eum locum homilia 18. quod & Theodoretus insinuat , ne sumat de ligno vitæ & vivat in æternum , idest ne perpetuo peccet vitam sibi per lignum vitæ perpetuam quod prohibitum illi erat post peccatum .**

EX art. habes primo : quomodo per rationem ostendas , merito infortunatum fuisse a Scripturis , & a Concilio , quod particulares poenae primorum parentum convenienter determinentur in Scriptura . Ut Proverb. 8. *Justi sunt omnes sermones mei* , &c. Pro quo vide , & ad hoc particulare applica , qu. 122. art. 2. *append. & qu. 104. art. 1. append.* A Concil. item *Trid.* videtur insinuari idem per hoc , quod dicit Iess. 5. *decret. de peccato originali . Si quis non confitetur , primum hominem Adam incurrisse per offensam prævicationis indignationem Dei , atque ideo mortem , totumque Adam per illam prævicationis offensam secundum corpus , & animam in deterius commutatum fuisse , anathema sit . Hæc ibi . Secundo vides ; quomodo &c.*

QUÆSTIO CLXV.

De tentatione primorum parentum ,

In duos articulos divisa .

DEinde considerandum est de tentatione primorum parentum : circa quam quaruntur duo .

Primo , utrum fuerit conveniens quod a diabolo homo tentaretur .

Secundo , de modo , & ordine illius tentationis .

Summ. S.Th. Tom.IX.

Utrum fuerit conveniens ut homo a diabolo tentaretur . o

AD primum sic proceditur . Videtur quod non fuerit conveniens ut homo a diabolo tentaretur . Eadem enim poena finalis debetur peccato Angeli , & peccato hominis , secundum illud Matth. xxv. 41. *Ite maledicti in ignem æternum , qui paratus est diabolo , & Angelis ejus .* Sed primum peccatum Angeli non fuit ex aliqua tentatione exteriori . Ergo nec primum peccatum hominis debuit esse ex aliqua exteriori tentatione .

2. Præterea . Deus præsciens futurorum sciebat quod homo per tentationem demonis in peccatum deiceretur ; & sic bene sciebat quod non expediebat ei quod tentaretur , Ergo videtur quod nec fuerit conveniens quod permitteret eum tentari .

3. Præterea . Quod aliquis impugnatorem habeat , ad poenam pertinere videtur ; sicut & e contrario pertinere videtur ad præmium quod impugnatio subtrahatur , secundum illud Proverb. xvi. 7. *Cum placueris Domino via hominis , inimicos quoque ejus convertet ad pacem .* Sed poena non debet præcedere culpam . Ergo inconveniens fuit quod homo ante peccatum tentaretur .

Sed contra est quod dicitur Eccl. xxxiv. 11. *Qui tentatus non est , qualia scis (1) .*

Respondeo dicendum , quod divina sapientia disponit omnia suaviter , ut dicitur Sap. viii. 1. in quantum scilicet sua providentia lingu-

Q

(1) Hinc Augustinus de sermone in monte lib. 2. cap. 14. petitionem illam explicans : *Ne nos inducas in tentationem* , ait : *Aliud est induci in tentationem , & aliud tentari ; Nam sine tentatione probatus esse nullus potest ; sive sibi ipsi sicut scriptum est . Qui non est tentatus , qualia scit ? Sive alii &c.* Et in Pl. 60. *Vita nostra in hac peregrinatione non potest esse sine tentatione , quia profectus noster per tentationem nostram fit , nec sibi quisquam innotescit nisi tentatus &c.* Cur non ergo & primus homo in eum finem tentaretur ? De quo sic Augustinus rursus lib. 14. de civitate Dei cap. 27. *Cur cum non sineret invidi Angeli malignitate tentari ? nullo quidem modo quod vinceretur incertus , sed nihilominus præsciens quod ab ejus semine sua gratia adjuvo idem ipse diabolus fuerat , Sanctorum gloria maiore , vincendus . Ita factum est ut nec Deum aliquid futurorum lateras , nec præsciendo quemquam peccare compelleres ; & quid interesset inter propriam cujusque præsumptionem & suam initionem . rationali creatura consequenti experientia*

demonstraret : Quis enim audeat credere vel dicere , ut homo non caderet , in Dei potestate non fuisse ? Sed hoc illius potestati malus non auferre , atque ita & quantum mali superbia eius & quantum boni sua gratia valeret , ostendere . Et 11. super Genesim ad lit. post verba illa quæ hic in textu referuntur : *Cur eum tentari non sineret quem consensurum præsciebat cum id facturus esset propria voluntate per culpam ; & ordinandus esset illius æquitate per poenam ; ut etiam sic ostenderet anima superba ad eruditionem futurorum , Sanctorum quam recte ipse uteretur animarum voluntatibus etiam malis , cum illa perversa uterentur naturis bonis : Ut & cap. 6. Moventur quidam de hac primi hominis tentatione quod eam fieri permiserit Deus , quasi nunc non videant universum genus humanum diaboli insidii sine cessatione tentari : Cur & hoc permisit Deus ? An quia probatus & exercetur virtus , & est palma glorioior non consensisse tentatum quam non potuisse tentari , &c.*

ingulis attribuit quæ eis competunt secundum suam naturam : quia, ut dicit Dionysius iv. cap. de div. Nomin. (par. iv. a med. lect. 23.) *providentiæ non est naturam corrumpere, sed salvare*. Hoc autem pertinet ad conditionem humanæ naturæ ut ab alijs creaturis juvari, vel impediri possit.

Unde conveniens fuit ut Deus hominem in statu innocentie & tentari permitteret per malos Angelos, & juvari eum faceret per bonos. Ex speciali enim beneficio gratiæ hoc erat ei collatum ut nulla creatura exterior ei posset nocere contra propriam voluntatem, per quam etiam tentationi demonis resistere poterat.

Ad primum ergo dicendum, quod supra naturam humanam est aliqua natura, in qua potest malum culpæ inveniri; non autem supra naturam angelicam. Tentare autem inducendū ad malum, non est nisi jam depravati per culpam. Et ideo conveniens fuit ut homo per Angelum malum tentaretur ad peccandum; sicut etiam secundum ordinem naturæ per Angelum bonum promovetur ad perfectionem. Angelus autem a suo superiori, scilicet a Deo, in bono perfici potuit, non autem ad peccandum induci: quia, sicut dicitur Jacobi 1. 13. *Deus intentator malorum est*.

Ad secundum dicendum, quod sicut Deus sciebat quod homo per tentationem in peccatum esset deiciendus; ita etiam sciebat quod per liberum arbitrium resistere poterat tentatori. Hoc autem requirebat conditio naturæ ipsius ut propriæ voluntati relinqueretur, secundum illud Eccli. xv. 14. *Deus reliquit hominem in manu consilii sui*. Unde Augustinus dicit XI. super Gen. ad lit. (cap. iv. ante med.) *Non mihi videtur magne laudis futurum fuisse hominem, si propterea posset bene vivere, quia nemo male vivere suaderet; cum & in natura posse, & in potestate habere velle non consentire suadenti*.

Ad tertium dicendum, quod impugnatio cui cum difficultate resistitur, pœnalis est. Sed homo in statu innocentie poterat absque omni difficultate tentationi resistere: & ideo impugnatio tentatoris eis pœnalis non fuit.

A P P E N D I X.

EX art. habes primo: quomodo per rationem ostendas, merito insinuatam fuisse a scripturis, quod conveniens fuerit primum hominem a diabolo tentari. Ut Eccl. 34. secundum quod est in arg. con. Vide ad hoc

& prim. part. quest. 22. art. 2. maxime ad secundum. Secundo vides: quomodo &c.

ARTICULUS II. 799

Utrum fuerit conveniens modus, & ordo primæ tentationis.

AD secundum sic proceditur. Videtur quod non fuerit conveniens modus, & ordo primæ tentationis. Sicut enim ordine naturæ Angelus erat superior homine, ita & vir erat perfectior muliere. Sed peccatum pervenit ab Angelo ad hominem. Ergo paratione debuit pervenire a viro in mulierem, ut scil. mulier per virum tentaretur, & non e converso.

2. Præterea. Tentatio primorum parentum fuit per suggestionem. Potest autem diabolus etiam suggerere homini absque alia exteriori sensibili creatura. Cum ergo primi parentes essent spirituali mente præditi, minus sensibilibus quam intelligibilibus inhaerentes, convenientius fuisset quod solum spirituali tentatione homo tentaretur quam exteriori.

3. Præterea. Non potest convenienter aliquis malum suggerere nisi per aliquod apprensens bonum. Sed multa alia animalia habent majorem apparentiam boni quam serpens. Non ergo convenienter tentatus fuit homo a diabolo per serpentem.

4. Præterea. Serpens est animal irrationale. Sed animali irrationali non competit sapientia, nec locutio, nec pœna. Ergo inconvenienter inducitur serpens (Gen. 111.) *esse calidior cunctis animalibus*, vel *prudensissimus omnium bestiarum*, secundum aliam translationem (LXX. Interp.) Inconvenienter etiam inducitur fuisse mulieri locutus, & a Deo punitus.

Sed contra est quod id quod est primum in aliquo genere, debet esse proportionatum his quæ in eodem genere consequuntur. Sed in quolibet genere peccati invenitur ordo primæ tentationis, in quantum videlicet præcedit in sensualitate, quæ per serpentem signatur, peccati concupiscentia; in ratione inferiori, quæ signatur per mulierem, delectatio; in ratione superiori, quæ signatur per virum, consensus peccati, ut Augustinus dicit XII. de Trinit. (cap. xii.) Ergo congruus fuit ordo primæ tentationis.

Respondeo dicendum, quod homo compositus est ex duplici natura, intellectiva scilicet, & sensitiva. Et ideo diabolus in tentatione hominis usus est incitamento ad peccandum dupliciter. Uno modo ex parte intelle-

tellectus, in quantum promisit Divinitatis similitudinem per scientiæ adeptionem, quam homo naturaliter desiderat. Alio modo ex parte sensus; & sic usus est his sensibilibus rebus, quæ maximam habent affinitatem ad hominem, partim quidem in eadem specie tentans virum per mulierem, partim vero in eodem genere tentans mulierem per serpentem, partim vero ex genere propinquo (1) proponens pomum ligni vetiti ad edendum.

Ad primum ergo dicendum, quod in actu tentationis diabolus erat sicut principale agens; sed mulier assumebatur quasi instrumentum tentationis ad deiciendum virum: tum quia mulier erat infirmior viri, unde magis seduci poterat; tum etiam quia propter conjunctionem ejus ad virum, maxime per eam diabolus poterat virum seducere (2). Non autem est eadem ratio principalis agentis, & instrumenti: nam principale agens oportet esse potius; quod non requiritur in agente instrumentali.

Ad secundum dicendum, quod suggestio, qua spiritaliter diabolus homini aliquid suggerit, ostendit diabolum plus habere potestatis in homine quam habeat suggestio exterior: quia per suggestionem interioriorem immutatur a diabolo saltem hominis phantasia; sed per suggestionem exterioriorem immutatur sola exterior creatura. Diabolus autem minimum potestatis habebat in hominem ante peccatum: & ideo non potuit eum interiori suggestionem, sed solum exteriori tentare.

Ad tertium dicendum, quod, sicut Augustinus dicit XI. super Genesim ad lit. (cap. 111.) non debemus opinari quod serpentem sibi, per quem tentaret, diabolus eligeret; sed cum esset in illo decipiendi cupiditas, non nisi per illud animal potuit per quod posse permissus est.

Ad quartum dicendum, quod, sicut Augustinus dicit XI. super Genesim ad lit. (cap. xxviii. & xxix.) *serpens dicitur esse prudentissimus, vel callidissimus, propter astutiam diaboli, qui in illo agebat dolum; sicut dicitur prudens, vel astuta lingua, quam prudens, vel astutus movet ad aliquid prudens, vel astute suadendum. Neque etiam serpens verborum sonas intelligebat qui ex illo fiebant ad mulierem: neque enim conversa credenda est anima ejus in naturam rationalem: quandoquidem nec ipsi homines, quorum rationalis natura est, cum daemon in eis loquitur, sciunt quid loquantur. Sic ergo locutus est serpens homini, sicut asina in qua sedebat Balaam, locuta est homini; nisi quod illud fuit opus diabolicum, hoc angelicum. (Cap. xxxvi. cir. med.) Unde serpens non est interrogatus, cur hoc fecerit: quia non in sua natura ipse hoc fecerat, sed diabolus in illo, qui jam ex peccato suo igni destinatus fuerat sempiterno. Quod autem serpenti dicitur, ad eum qui per serpentem operatus est, refertur. Et, sicut rursum Augustinus dicit in Lib. II. super Gen. contra Manichæos (cap. xvii. & xviii. & hab. in Glossa ordin.) nunc quidem ejus pena, scilicet diaboli, dicitur qua nobis cavendus est, non ea qua ultimo judicio reservatur. Per hoc enim quod ei dicitur, Maledictus es inter omnia, a nimantia, & bestias terræ, pecora illi præponuntur, non in potestate, sed in conservatione nature sue: quia pecora non amiserunt beatitudinem aliquam cælestem, quam numquam habuerunt; sed in sua natura, quam acceperant, peragunt vitam. Dicitur etiam ei, Pectore, & ventre repes (secundum aliam litteram (3) Ubi nomine pæloris significatur superbia, quia ibi dominari, impetus anime; nomine autem ventris significatur carnale desiderium, quia hæc pars mollior sentitur in corpore. His autem rebus serpit*

Q 2 pit

(1) Nimirum ex genere viventis quod propinquum est: post animal sub quo species continetur ad quam vir & mulier pertinebant: Nam & poma sunt ex viventibus &c.

(2) Quippe ut Salomonem credibile est non errore putasse idolis esse serviendum, sed blanditiis femineis ad illa sacrilegia fuisse compulsum, ita credendum est illum virum suæ femine, uni unum, hominem homini, conjugem conjugi, ad Dei legem transgrediendam non tamquam verum loquenti credidisse seductum, sed sociali necessitudine paruisse; ait iterum Augustinus lib. 14. de civit. Dei cap. 11. Et lib. 11. super Genesim ad lit. cap. 42. Salomon vir sanctæ sapientiæ, inquit, numquidnam credendum est quod

in simulacrorum cultu credidit esse aliquid utilitatis Sed mulierum amor ad hoc malum irrahenti resistere non valuit, faciens quod sciebat non esse faciendum? ne suas quibus deperibat atque diffuebat, mortiferas delicias contristaret: Ita & Adam postea quam de ligno prohibito seducta mulier manducavit eique dedit ut simul ederent, noluit eam contristare quam credebatur sine suo solatio posse constabescere si ab ejus alienaretur animo, &c.

(3) Hoc est, secundum editionem 70. Interpretum ubi versu 14. Editio vulgata legit, super pectus suum gradieris: tametsi græce quoque τρωον, quod perinde est ac ambulabis vel gradieris expressius quam repes.

pit ad eos quos vult decipere. Quod autem dicitur, „ Terram comedes cunctis diebus vitæ tuæ, “ duobus modis intelligi potest. Vel ad te pertinebunt, quos terrena cupiditate deceperis, idest peccatores, qui terræ nomine significantur: (*) vel certe tertium genus tentationis (1) his verbis figuratur, quod est curiositas: terram enim qui manducat, profunda, & tenebrosa penetrat. Per hoc autem quod inimicitia ponuntur inter ipsum, & mulierem, ostenditur nos non posse a diabolo tentari, nisi per illam animale[m] partem, quæ quasi mulieris imaginem (***) in homine gerit, sive ostendit. Semen autem diaboli est perversa suggestio, semen mulieris fructus boni operis, quod perversa suggestioni resistit. Et ideo observat serpens plantam mulieris, ut si quando in illicita labitur, delectatio illam capiat; & illa observat caput ejus, ut eum in ipso initio male suasionis excludat.

A P P E N D I X.

EX art. habes primo: quomodo per rationem ostendas, merito esse a Scripturis, & Augustino insinuatam quod modus, & ordo primæ tentationis fuit conveniens. A D. August. quidem, ut extenditur cum discursu in arg. con. A Scripturis vero per hoc, quod introducentes hanc primam tentationem faciunt in ipso ingressu mentionem de sapientia, & astutia tentatoris, dicendo *ly serpens erat callidior cunctis animantibus*, vel (secundum aliam translationem) *ly serpens erat prudentissimus omnium bestiarum*. Sapientia enim prudentis, sive astuti est ordinare media ad suum finem convenientia, sive in bono, sive in malo: ut habetur ex Philoso-

pho lib. metaphys. Per hoc ergo, quod in tentationis hujus primordio Scripturam meminit de sapientia, prudentia, seu astutia serpentis, quasi scholastice locuta dixit: Modus, & ordo primæ tentationis fuit conveniens. Secundo vides: quomodo &c.

Q U Æ S T I O CLXVI.

De Studiofitate,

In duos articulos divisa.

POSTEA considerandum est de Studiofitate, & Curiositate sibi opposita.

Circa studiofitem autem quaruntur duo.

Primo, quæ sit materia studiofitem.
Secundo, utrum sit pars temperantiæ.

A R T I C U L U S I. 800

Utrum materia Studiofitem sit proprie cognitio.

Sup. quæst. clx. art. 2. cor. & inf. quæst. clxvii. art. 1. cor.

AD primum sic proceditur. Videtur quod materia studiofitem non sit proprie cognitio. Studiosus enim dicitur aliquis ex eo quod adhibet studium aliquibus rebus. Sed in qualibet materia debet homo studium adhibere, (2) ad hoc quod recte faciat quod est faciendum. Ergo videtur quod non sit specialis materia studiofitem cognitio.

2. Præterea. Studiofitem curiositati opponitur. Sed curiositas, quæ a cura dicitur, potest

(*) Ita cum mss. & Nicolajo. Edit. Patav. vel tertium genus tentationis, idest cupiditatis, his verbis &c: In cod. Alcan. deest certe.

(1) Sic tantum textus originalis Augustini & Manuscriptum Summæ ac impressa pleraque non ut quædam inepte addunt, tertium genus tentationis, idest cupiditatis: Ut & paulo post, gerit sive ostendit, pro eo quod in Augustini textu imaginem vel exemplum ostendit, & in ipso ut supra Summæ Manuscripto sicut & hic reposuimus. Hæc porro Augustinus paulo pleniùs, edisserens cur inter virum & serpentem inimicitia poni non exprimentur.

(**) Ita passim. Nic. Iajus in homine ostendit & in fine addit: Hucusque Augustinus.

(2) Hinc frequentia illa in Scripturis monita quibus ad actionum quarumcumque diligentem ac studiosam directionem nos hortantur: Ut Hierem. 7. vers. 3. Bonas facite vias vestras & studia vestra: Hierem. 18. vers. 21. Dirigite vias vestras & studia vestra: Hierem. 26. vers. 3. iterum sicut supra: Bonas facite vias vestras: Ubi studia conjunguntur cum viis ut hinc intelligamus quam studiose semper eas a nobis oporteat juxta virtutis normam regulamque disponi: Vias autem Scriptura vocat usitato loquendi modo actiones. Huc & referri potest insigne illud ac magnificum elogium quo viros justos veteris Testamenti commendat author Ecclesiastici cap. 44. versu 6. velut homines in virtute divites & studium pulchritudinis habentes: Quod ad curam ornandi templi sive divini cultus cum decencia promovendi Lyranus refert, sed ad studium cujuscumque virtutis pertinere quid vetat? Fisi tamen priori modo intelligatur cum prædicta restrictione, perinde est ut inferatur non ad solam cognitionem pertinere sed ad affectum; ut & Actorum 24. vers. 16.

rem. 18. vers. 21. Dirigite vias vestras & studia vestra: Hierem. 26. vers. 3. iterum sicut supra: Bonas facite vias vestras: Ubi studia conjunguntur cum viis ut hinc intelligamus quam studiose semper eas a nobis oporteat juxta virtutis normam regulamque disponi: Vias autem Scriptura vocat usitato loquendi modo actiones. Huc & referri potest insigne illud ac magnificum elogium quo viros justos veteris Testamenti commendat author Ecclesiastici cap. 44. versu 6. velut homines in virtute divites & studium pulchritudinis habentes: Quod ad curam ornandi templi sive divini cultus cum decencia promovendi Lyranus refert, sed ad studium cujuscumque virtutis pertinere quid vetat? Fisi tamen priori modo intelligatur cum prædicta restrictione, perinde est ut inferatur non ad solam cognitionem pertinere sed ad affectum; ut & Actorum 24. vers. 16.

potest esse etiam circa ornatum vestium, & circa alia hujusmodi, quæ pertinent ad corpus: unde Apostolus dicit ad Rom. xiiii. 14. *Carnis curam ne feceritis in desiderijs.* Ergo studiositas non est solum circa cognitionem.

3. Præterea Hierem. vi. 13. dicitur: *A minore usque ad majorem omnes avaritiæ studeant.* Sed avaritia non est proprie circa cognitionem, sed magis circa possessionem divitiarum, ut supra dictum est (quæst. cxviii. art. 2.) Ergo studiositas, quæ a studio dicitur, non est proprie circa cognitionem.

Sed contra est quod dicitur Proverb. xxvii. 11. *Stude sapientiæ, fili mi, & lætificet cor meum, ut possis respondere exprobranti sermonem.* Sed eadem studiositas est quæ laudatur ut virtus, & ad quam lex invitatur. Ergo studiositas est proprie circa cognitionem.

Respondeo dicendum, quod studium proprie importat vehementem applicationem mentis ad aliquid. Mens autem non applicatur ad aliquid, nisi cognoscendo illud. Unde per prius mens applicatur ad cognitionem, secundario autem applicatur ad ea in quibus homo per cognitionem dirigitur. Et ideo studium per prius respicit cognitionem, & per posterius quæcumque alia, ad quæ operanda directione cognitionis indigemus.

Virtutes autem proprie sibi attribuunt illam materiam circa quam primo & principaliter sunt, sicut fortitudo pericula mortis, & temperantia delectationem tactus. Et ideo studiositas proprie dicitur circa cognitionem.

Ad primum ergo dicendum, quod circa alias materias non potest aliquid recte fieri, nisi secundum quod est præordinatum per rationem cognoscentem. Et ideo per prius studiositas cognitionem respicit, cuiusque materię studium adhibeatur.

Ad secundum dicendum, quod ex affectu hominis trahitur mens ejus ad intendendum his ad quæ afficitur, secundum illud Matth. vi. *Ubi est thesaurus tuus, ibi est & cor tuum.* Et quia circa ea quibus caro fovetur,

maxime homo afficitur, consequens est quod cognitio hominis versetur circa ea quibus caro fovetur, ut scilicet homo inquirat, qualiter optime possit carni suæ subvenire: & secundum hoc curiositas ponitur circa ea quæ ad carnem pertinent ratione eorum quæ pertinent ad cognitionem.

Ad tertium dicendum, quod avaritiæ inhiat ad lucra conquirenda; ad quod maxime necessaria est quædam peritiā terrenarum rerum: & secundum hoc studium attribuitur his quæ ad avaritiā spectant.

A P P E N D I X.

EX art. habes primo: quomodo per rationem ostendas, merito fuisse a scripturis insinuatam, quod studiositas est proprie circa cognitionem. Ut Proverb. 27. secundum quod extenditur cum discursu in arg. con. Item Judi. 21. *Ingenti studio providendum est, ne una tribus deleatur.* Providentiæ enim cognitionem dicit. Nam ratio ordinandorum in finem proprie dicitur providentiæ. Est namque principalis pars prudentiæ, ad quam aliz due partes prudentiæ (scilicet memoria præteritorum, & intelligentia præsentium) ordinantur: prout ex præteritis memoratis, & præsentibus intellectis, conjectamus de futuris providendis. Cum ergo providentiæ cognitionem manifeste dicat, & studium circa providentiā (juxta Judi. 21.) assumendum dicatur, patet ex hoc, quod scholasticis Theologis scriptura concludendum reliquit; quod materia studiositatis est proprie circa cognitionem. Secundo vides: quomodo &c.

A R T I C U L U S II. 801

Utrum studiositas sit pars temperantiæ.

AD secundum sic proceditur. Videtur quod studiositas non sit pars temperantiæ. Studiosus enim dicitur aliquis secundum studiositatem. Sed universaliter omnis virtuosus, vocatur studiosus, ut patet per Philosophum (1) qui frequenter sic utitur nomi-

ne

(1) Velut ex Ethicorum 4. prius indicabatur ad marginem, sed scilicet: An vero sufficeret ad ostendendum quod frequenter? Quidni potius ex cap. 7. græco lat. vel in antiquis 9. ubi habetur semel, ac ex ultimo notatum est, ubi habetur expresse bis? Ut & ex Ethic. 9. cap. 4. tum in græco latinis, tum in antiquis, ubi & bis habetur, & cap. 8. græco-latino vel in antiquis 9. ubi ter, & cap. 9. græco lat.

vel cap. 10. in antiquis ubi quinquies inculcatur græce *σπουδαίος*, latine *probus* juxta modernam versionem, vel *studiosus* juxta veterem, quam & Argyropilus quoad hanc vocem imitatur: sed expressius lib. 1. magnorum Moralium cap. 1. ubi ait quod *studiosum esse σπουδαίος (est virtutes habere ἀπειράτους ἔχει)* Præter alia passim.

ne studiosi (hab. ter. Lib. IX. Ethic. cap. IV. & bis cap. VIII. & septies cap. IX. & Lib. I. magn. Moral. cir. princ. juxta Græc. lit.) Ergo studiositas est generalis virtus, & non est pars temperantiæ.

2. Præterea. Studiositas, sicut dictum est (art. præc.) ad cognitionem pertinet. Sed cognitio non pertinet ad virtutes morales, quæ sunt in appetitiva animæ parte, sed magis ad intellectuales, quæ sunt in parte cognoscitiva: unde & sollicitudo est actus prudentiæ, ut supra habitum est (quæst. XLVII. art. 9.) Ergo studiositas non est pars temperantiæ.

3. Præterea. Virtus quæ ponitur pars alicujus principalis virtutis, assimilatur ei quantum ad modum. Sed studiositas non assimilatur temperantiæ quantum ad modum: quia temperantiæ nomen sumitur ex quadam refrenatione, unde magis opponitur vitio, quod est in excessu; nomen autem studiositatis sumitur e contrario ex applicatione animæ ad aliquid, unde magis videtur opponi vitio quod est in defectu, scilicet negligentiam studendi, quam vitio quod est in excessu, scilicet curiositati: unde propter horum similitudinem

dicit Isidorus in Lib. X. Etym. (ad lit. S.) quod studiosus dicitur quasi studii curiosus. Ergo studiositas non est pars temperantiæ. Sed contra est quod Augustinus dicit in Lib. de moribus Ecclesiæ (cap. XXI. cir. princ.) Curiosi esse prohibemur, quod magnum temperantiæ munus est. Sed curiositas prohibetur per studiositatem moderatam. Ergo studiositas est pars temperantiæ.

Respondeo dicendum, quod, sicut supra dictum est (quæst. cxxi. art. 1. 2. & 3.) ad temperantiæ pertinet moderari motum appetitus, ne superflue tendat in id quod naturaliter concupiscitur. Sicut autem naturaliter homo concupiscit delectationes ciborum, & venerorum secundum naturam corporalem; ita secundum animam naturaliter desiderat cognoscere aliquid: unde & Philosophus dicit in princ. Met. quod omnes homines naturaliter scire desiderant (1).

Moderatio autem hujusmodi appetitus pertinet ad virtutem studiositatis: unde consequens est quod studiositas sit pars potentialis temperantiæ, sicut virtus secundaria ei adjuncta ut principali virtuti; & comprehenditur sub modestia, ratione superius dicta (quæst. cxxi. art. 1. 2. & 3.)

(1) Et quidem ea quæ naturali rectitudini conformia sint, sicut & appetitus venerorum vel ciborum non potest dici naturalis proprie nisi prout ad finem naturali rectitudini consentaneum ordinatus: Alioquin si inordinate venera vel cibi appetantur, innaturalis erit appetitus velut ad naturæ corruptelam ac pravitatem spectans: Atque ita desiderium scientiæ si utilia tantum scire modo debito querit, est vere naturale: Sin autem vana quædam vel indebito modo scire appetit, & (quod multo pejus est) non vana tantum sive inutilia sed & perniciosa vel nociva, innaturale dici potius debet ac nature integritati contrarium. Hinc eleganter 36. sermon. in Cantica Bernardus, postquam absque artibus illis quæ liberales dicuntur, quamvis honestis utilibusque studiis exerceantur & discantur, quamplurimos hominum salvos factos esse præmiserat, subdit: Videat forsitan quis reprehendere doctos ac prohibere studia litterarum: Ab it: Non ignoro quantum Ecclesiæ profuerint & profant litterarum, sive ad refellendos eos qui ex adverso sunt, sive ad simplices instruendos: Legi quod qui docti fuerint, fulgebunt quasi splendor firmamenti; & qui ad justitiam erudiunt multos, quasi stelle in perpetuum æternitates (Daniel. 12.) Sed & scio ubi legitur (1. ad Cor. 8. quod scientia inflat: Et inferius: Est autem (quod in se est) omnis scientia bona quæ tamen veritate subnixæ sit, sed ea scire prius ampliusque curato quæ senseris viciniore salutis: Nonne Medici corporum, medicinæ portionem definiunt eligere in sumendis ciis quid prius quid posterius & quemadmodum quidque sumi oporteat? Nam et si bonis constet esse cibos quos Deus creavit, tu tamen

ipsum tibi, si in sumendo modum & ordinem non observas, reddis plane non bonos: Ergo quod dico de cibis, hoc sentite de scientiis: Sed melius misit vos ad Magistrum: Non est enim nostra ista sententia, sed illius; imo & nostra, quoniam veritatis: Qui se, inquit, putat aliquid scire, nondum scit quomodo oporteat eum scire (1. ad Cor. 8.) Vides quomodo fructum scientiæ in modo sciendi constituit: Quid ergo dicit modum sciendi? Quid nisi ut scias quo ordine, quo studio, quo fine, quæque velle oporteat? Quo ordine, ut id prius quod maturius ad salutem: Quo studio, ut id ardentius, quod vehementius ad amorem: Quo fine, ut non ad inanem gloriam aut curiositatem aut aliquid simile, sed tantum ad edificationem tuam vel proximi. Sunt namque qui scire volunt eo fine tantum ut sciant; & turpis curiositas est: Et sunt qui scire volunt ut sciatur ipsi, & turpis vanitas est: Qui profecto non evadent subsannantem Sasyricum (Persium Satyra 1.) & ei qui ejusmodi est decantantem, Scire tuum nihil est, nisi te scire hoc sciat alter: Et sunt item qui scire volunt ut scientiam suam vendant (verbi causa pro pecunia, sive pro honoribus) & turpis quæstus est; Sed sunt quoque qui scire volunt ut adificent; & caritas est: Item qui scire volunt ut adificentur, & prudentia est: Horum omnium: soli ultimi duo non inveniuntur in abusione scientiæ, qui ad hoc volunt intelligere ut bene faciant &c. Quæ ad sequentem quoque quæstionem 167. referri possunt, juxta ea quæ art. 1. continetur.

(quæst. clx. art. 2.)

Ad primum ergo dicendum, quod prudentia est completiva omnium virtutum moralium, ut dicitur in VI. Ethic. (cap. ult.) In quantum ergo cognitio prudentiæ ad omnes virtutes pertinet, intantum nomen studiositatis, quæ proprie circa cognitionem est, ad omnes virtutes derivatur.

Ad secundum dicendum, quod actus cognoscitivæ virtutis imperatur a vi appetitiva, quæ est motiva omnium virium, ut supra dictum est (1. 2. quæst. ix. art. 1.) Et ideo circa cognitionem duplex bonum potest attendi. Unum quidem quantum ad ipsum actum cognitionis: & tale bonum pertinet ad virtutes intellectuales, ut scilicet homo circa singula æstinet verum. Aliud autem bonum est quod pertinet ad actum appetitivæ virtutis, ut scilicet homo habeat appetitum rectum applicandi vim cognoscitivam sic, vel aliter, ad hoc, vel ad illud. Et hoc pertinet ad virtutem studiositatis. Unde computatur inter virtutes morales.

Ad tertium dicendum, quod, sicut Philosophus dicit in II. Ethic. (cap. ult.) ad hoc quod homo fiat virtuosus, oportet quod servet se ab his ad quæ maxime inclinatur natura: & inde est quod quia natura præcipue inclinatur ad timendum mortis pericula, & ad sectandum delectabilia carnis; ideo laus virtutis fortitudinis præcipue consistit in quadam firmitate persistendi contra hujusmodi pericula, & laus virtutis temperantiæ in quadam refrenatione a delectabilibus carnis. Sed quantum ad cognitionem est in homine contraria inclinatio: quia ex parte animæ inclinatur homo ad hoc quod cognitionem rerum desideret: & sic oportet ut laudabiliter homo hujusmodi appetitum refrenet, ne immoderate rerum cognitioni intendat. Ex parte vero naturæ corporalis homo inclinatur ad hoc ut laborem inquirendi scientiam vitet. Quantum ergo ad primum, studiositas in refrenatione consistit; & secundum hoc ponitur pars temperantiæ. Sed quantum ad secundum, laus virtutis hujusmodi consistit in quadam vehementia intentionis ad scientiam rerum percipiendam: & ex hoc nominatur. Primum autem est essentialius huic virtuti quam secundum: nam appetitus cognoscendi per se respicit cognitionem, ad quam ordinatur studiositas; sed labor addiscendi est impedimentum quoddam cognitio-

nis: unde respicitur (*) ab hac virtute per accidens, quasi removendo prohibens.

A P P E N D I X.

EX art. habes primo: quomodo per rationem tum directam, hæc est in corpore tum indirectam, hæc est solutio argumentorum: (Ubique autem in appendicibus de tali ratione duplici intelligitur, ut alibi etiam diximus,) & ostendas, & in recto sensu intelligas, merito fuisse insinuatam a scripturis, & Aug. quod studiositas est pars temperantiæ. A D. Aug. quidem: ut extenditur cum discursu in arg. con. A scripturis vero per hoc, quod dicitur Eccles. 3. *Altiora te ne quaesieris, & fortiora te ne scrutatus fueris*, scilicet per studium, sed, *quæ præcepit tibi Deus, illa cogita semper: & in pluribus operibus ejus ne fueris curiosus*. Ex hoc enim, quod studiositatem importatam per ly *præcepit tibi Deus, illa cogita semper*, refrenare intendunt curiositatem, dicendo ly *altiora te ne quaesieris, & fort. te ne scrut. fuer.* & ly *no in operibus ejus fueris curiosus*, aperiunt scholasticis veritatem hanc, quod scilicet studiositas consistit in quadam nimix cognitionis refrenatione, & consequenter, quod est pars temperantiæ. Secundo vides: quomodo &c.

Q U Æ S T I O CLXVII.

De Curiositate,

In duos articulos divisa.

POSTEA considerandum est de curiositate: & circa hoc quaeruntur duo.

Primo, utrum vitium curiositatis possit esse in cognitione intellectiva.

Secundo, utrum sit in cognitione sensitiva.

A R T I C U L U S I. 802

Utrum circa cognitionem intellectivam possit esse Curiositas.

III. dist. xxxv. quæst. II. art. 3. quæst. 3.

AD primum sic proceditur. Videtur quod circa cognitionem intellectivam non possit esse curiositas. Quia secundum Philosophum

(*) Ita cum vsf. Alcom. & Comer. edisf passim. Al. in hac virtute.

sophum in II. Ethicor. (cap. vi. a med.) in his quæ secundum se sunt bona, vel mala, non possunt accipi medium, & extrema. Sed cognitio intellectiva secundum se est bona : in hoc enim perfectio hominis videtur consistere, ut intellectus ejus de potentia reducatur in actum ; quod fit per cognitionem veritatis : dicit etiam Dionysius IV. cap. de div. Nom. (par. IV. lect. 22.) quod *bonum anime humane est secundum rationem esse*, cujus perfectio in cognitione veritatis consistit. Ergo circa cognitionem intellectivam non potest esse vitium curiositatis.

2. Præterea. Illud per quod homo assimilatur Deo, & quod a Deo consequitur, non potest esse malum. Sed quantumque abundantia cognitionis a Deo est, secundum illud Eccli. I. 1. *Omnis sapientia a Domino Deo est* : & Sap. VII. 17. dicitur : *Ipse dedit mihi bonum que sunt scientiam veram, ut sciam dispositionem orbis terrarum, & virtutes elementorum &c.* Per hoc etiam homo Deo assimilatur, quod veritatem cognoscit : quia *omnia nuda, & aperta sunt oculis ejus*, ut habetur ad Hebræos IV. 13. unde I. Reg. 11. 3. dicitur, quod *Deus scientiarum Dominus est*. Ergo quantumcumque abundet cognitio veritatis, non est mala, sed bona. Appetitus autem boni non est vitiosus. Ergo circa intellectivam cognitionem veritatis non potest esse vitium curiositatis.

3. Præterea. Si circa aliquam intellectivam cognitionem posset esse curiositatis vitium, præcipue esset circa philosophicas scientias. Sed eis intendere non videtur esse vitiosum : dicit enim Hieronymus super Daniele (cap. I. sup. illud, *Proposuit autem &c.* & hab. cap. *Qui de mensa dist. xxxvii. Qui de mensa, & vino Regis noluerunt comedere, ne polluantur, si sapientiam, atque doctrinam Babyloniorum scirent esse peccatum, numquam acquiescerent discere quod non licebat.* Et Augustinus dicit in II. de doctrina christiana (cap. xl. in princ.) quod *si qua vera Philosophi dixerunt, ab eis sunt, tamquam ab injustis possessoribus, in usum nostrum vendicanda*. Non ergo circa cognitionem intellectivam potest esse curiositas vitiosa.

Sed contra est quod Hieronymus dicit

(sup. illud Ephes. IV. *Nam ambuletis in vanitate* :) *Nonne nobis videtur in vanitate sensus, & obscuritate mentis ingredi, qui diebus ac noctibus in dialectica arte torquetur, qui physicus persequatur oculos trans cælum levat ? Sed vanitas sensus, & obscuritas mentis est vitiosa. Ergo circa intellectivas scientias potest esse curiositas vitiosa.*

Respondeo dicendum, quod, sicut dictum est (quæst. præc. art. I.) studiositas non est directe circa ipsam cognitionem, sed circa appetitum, & studium cognitionis acquirendæ. Aliter autem est judicandum de ipsa cognitione veritatis, & aliter de appetitu, & studio veritatis cognoscendæ. Ipsa enim veritatis cognitio, per se loquendo, bona est ; potest autem per accidens esse mala, ratione scilicet alicujus consequentis, vel inquantum aliquis de cognitione veritatis superbit, secundum illud I. ad Cor. VIII. 1. *Scientia inflat* ; vel inquantum homo utitur cognitione veritatis ad peccandum.

Sed ipse appetitus, vel studium cognoscendæ veritatis potest habere rectitudinem, vel perversitatem. Uno quidem modo, prout aliquis tendit suo studio in cognitionem veritatis, prout per accidens jungitur ei malum ; sicut illi qui student ad scientiam veritatis, ut exinde superbiant. Unde Augustinus dicit in Lib. de morib. Eccles. (cap. XXI. ante med.) *Sunt qui desertis virtutibus, & nescientes quia sit Deus, & quanta majestas semper eodem modo manentis nature, magnum aliquid esse agere putant, si universam istam corporis molem, quam mundum nuncupamus, curiosissime, intensissimeque perquirant. Unde etiam tanta superbia gignitur, ut in ipso cælo, de quo sæpe disputant, sibimet habitare videantur.* Similiter etiam illi qui student addiscere aliquid ad peccandum, vitiosum studium habent, secundum illud Hieremite 17. 5. *Docuerunt linguam suam loqui mendacium ; ut inique agerent, laboraverunt.*

Alio autem modo potest esse vitium ex ipsa inordinatione appetitus, & studii ad discendam veritatem ; & hoc quadrupliciter. Uno modo inquantum per studium minus utile retrahuntur a studio quod eis ex necessitate incumbit : unde Hieronymus dicit (i)

Sacer-

(1) Damaso Papæ scribens epist. 146. quæ de prodigo ab aliquibus inscribitur, quia evangelicam parabolan explicat quæ prodigum filium in extrema relictum refert : ibi enim postquam filius quibus mangle plere ventrem cupiebat, alio ensu exposuit, subiungit : *Possimus autem & aliter filius interpretari :*

Dæmonum cibus est carmina Poetarum, secularis sapientia, rethoricorum pompa verborum. Hac sua omnes suavitate delectant, & dum aures verbis dulci modulatione currentibus capiunt, animam quoque pernevant & pectoris interna devinciunt : verum, ubi cum summo studio fuerint ac labore perfecta, nihil aliud

Sacerdotes, dimissis Evangelis, & Prophetis, videmus comædias legere, & amatoria bucolicorum versuum verba cantare. Alio modo inquantum studet aliquis addiscere ab eo a quo non licet; sicut patet de his qui aliqua futura a dæmonibus perquirunt; quæ est superstitiosa curiositas: unde Augustinus dicit in libro de vera religione (cap. xv. in fi.) *Nescio, an Philosophi impedirentur a fide vitio curiositatis in petendis dæmonibus.* Tertio quando homo appetit cognoscere veritatem circa creaturas, non referendo ad debitum finem, scilicet ad cognitionem Dei: unde Augustinus dicit in Libro de vera religione (cap. xxix. a princ.) quod in consideratione creaturarum non est vana, & peritura curiositas exercenda; sed gradus ad immortalia, & semper manentia faciendus. Quarto modo inquantum aliquis studet ad cognoscendam veritatem supra proprii ingenii facultatem: quia per hoc homines de facili in errores labuntur: unde dicitur Eccli. 111. 22. *Altiora te ne quaesieris, & fortiora te ne scrutatus fueris, & in pluribus operibus ejus ne fueris curiosus:* & postea sequitur: *Multos enim supplantavit suspicio eorum, & in vanitate detinuit sensus eorum.*

Ad primum ergo dicendum, quod bonum hominis consistit in cognitione veri: Non tamen summum hominis bonum consistit in cognitione cujuslibet veri, sed in perfecta cognitione summæ veritatis, ut patet per Philosophum in X. Ethic. (cap. vii. & viii.) Et ideo potest esse vitium in cognitione aliquorum verorum, secundum quod talis appetitus non debito modo ordinatur ad cognitionem summæ veritatis, in qua consistit summa felicitas.

Ad secundum dicendum, quod etsi ratio illa (*) ostendit, quod cognitio veritatis secundum se bona sit; non tamen per hoc excluditur, quin possit aliquis cognitionem veritatis abuti ad malum, vel etiam inordinate cognitionem veritatis appetere: quia etiam oportet appetitum boni debito modo regulatum esse.

Ad tertium dicendum, quod studium Philosophum. S. Tb. Tom. IX.

Philosophiæ secundum se est licitum, & laudabile propter veritatem quam Philosophi perciperunt, Deo illis revelante, ut dicitur ad Roman. 1. Sed quia quidam Philosophi (**) abutuntur ad fidei impugnationem, & ideo Apostolus dicit ad Colofs. 11. 8. *Videte ne quis vos decipiat per Philosophiam & inanem fallaciam secundum traditionem hominum, & non secundum Christum:* & Dionysius dicit in epistola ad Polycarpum (parum ante med.) de quibusdam Philosophis quod *divinis non sancte contra divina utuntur, per sapientiam Dei tentantes expellere divinam venerationem.*

A P P E N D I X.

EX art. habes primo: quomodo per rationem & ostendas, & in recto sensu intelligas, merito insinuatam a Scripturis, & Hieronymo, quod circa cognitionem intellectivam potest esse vitium curiositatis. A D. Hieronymo quidem, ut extenditur cum discernu in argum. contr. A Scripturis vero, ut Eccli. 3. secundum quod adducitur in qu. 166. art. 2. ap. Nisi enim circa cognitionem intellectivam posset incidere vitium curiositatis, non diceretur *ly non sis curiosus in operibus ejus;* & maxime, quia replicatur bis in illo capitulo. Secundo ex prima parte conclusionis *ly cognitio secundum se est bona,* cum sua probatione habes: quomodo per rationem destruas errores illorum, qui litteras, & studium secundum se damnabant (nam, qui absolute de aliqua re loquitur, de illa secundum se loqui intelligitur: juxta illud Philosophi, *simpliciter dico, quod nullo addito dico.*) Ut errorem Licinii Imperatoris V. dicentis, quod litteræ appellandæ sunt virus, ac pestis. Et Arnoldi, Scientias philosophicas omnes esse damnandas. Et Bibliotarum dicentium, Nullas philosophicas scientias esse addiscendas, Et Joannis Wicleff. dicentis, quod studia generalia, Universitates, Collegia, Graduationes, & Magisteria, a Papa, vel Episcopis in Ecclesiam Dei, & sunt vana gentilitate introducta, & non plus Ecclesiæ profunt, quam

R

aliud nisi sonum inane, & sermonum strepitum suis lectoribus tribuunt, nulla ibi saturitas veritatis, nulla reflectio justitiæ reperitur, studiosi earum in fame veri & virtutum penuria perseverant: Et inferius: *Nit nobis blandiamur si in eis que sunt scripta non*

credimus, cum putemur probare, quia dum legimus non reprobamus: Absit ut de ore christiano sonet super omni potens & cetera magis portenta quam numina &c.

(*) Al. dicit.

(**) Ita Edit. passim: nonne potius Philosophia?

quam diabolus. *Tertio* habes : quomodo per rationem ostendas, errores prædictos merito reprobari ab *Eccles. Sap. 2. SS. Hieron. August.* ut habes in argumentis. Nam hæc authoritates de litteris secundum se acceptis loquuntur. Item ab *Elucid. 1. part. articul. num. 5. 576.* Item ab *Elucid. Addit. art. nu. 146. 416.* Item a dictis per Veritates aureas super legem veterem, *num. 4. concl. 7. Quarto* vides : quomodo &c.

ARTICULUS II. 803

Utrum vitium curiositatis sit circa sensitivam cognitionem.

AD secundum sic proceditur. Videtur quod vitium curiositatis non sit circa sensitivam cognitionem. Sicut enim aliqua cognoscuntur per sensum visus, ita etiam aliqua cognoscuntur per sensum tactus, & gustus. Sed circa tangibilia, & gustabilia non ponitur vitium curiositatis, sed magis vitium luxuriæ, & gulæ. Ergo videtur quod nec circa ea quæ cognoscuntur per visum, sit vitium curiositatis.

2. Præterea. Curiositas videtur esse in inspectione ludorum : unde Augustinus dicit in VI. Confess. (cap. VIII. in med.) (1) quod *quodam pugna casu cum clamor ingens totius populi vehementer Alipium pulsasset, curiositate vitium aperuit oculos.* Sed inspectio ludorum non videtur esse vitiosa : quia huiusmodi inspectio delectabilis redditur propter repræsentationem in qua homo naturaliter delectatur, ut Philosophus dicit in sua Poetica (2) (cap. 11.) Non ergo circa sensibilem cognitionem est vitium curiositatis.

3. Præterea. Ad curiositatem pertinere videtur actus proximorum perquirere, ut dicit Beda (sup. illud I. Joan. 11. *Concupiscentia carnis &c.*) (3) Sed perquirere facta aliorum non videtur esse vitiosum : quia,

sicut dicitur *Eccli. XVII. 12. unicuique mandavit Deus de proximo suo.* Ergo vitium curiositatis non est in huiusmodi particularibus sensibilibus cognoscendis.

Sed contra est quod Augustinus dicit in Lib. de vera relig. (cap. XXXVIII. cir. med.) quod concupiscentia oculorum reddit homines curiosos. Ut autem dicit Beda (loc. cit.) (4) *concupiscentia oculorum est non solum in discendis magicis artibus, sed etiam in contemplantis spectaculis, & in dignoscendis, & carpendis vitiis proximorum ; quæ sunt quædam particularia sensibilia.* Cum ergo concupiscentia oculorum sit quoddam vitium, sicut etiam superbia vitæ, & concupiscentia carnis contra quæ dividitur I. Joan. 11. videtur quod vitium curiositatis sit circa sensibilem cognitionem.

Respondeo dicendum, quod cognitio sensitiva ordinatur ad duo. Uno enim modo tam in hominibus, quam in aliis animalibus ordinatur ad corporis sustentationem : quia per huiusmodi cognitionem homines, & alia animalia vitant nociva, & conquirunt ea quæ sunt necessaria ad corporis sustentationem. Alio modo specialiter in homine ordinatur ad cognitionem intellectivam vel speculativam, vel practicam.

Apponere ergo studium circa sensibilia cognoscenda, dupliciter potest esse vitiosum. Uno modo inquantum cognitio sensitiva non ordinatur in aliquid utile, sed potius avertit hominem ab aliqua utili consideratione : unde Augustinus dicit in X. Confess. (cap. xxxv. paulo ante fin.) *Canem currentem post leporem jam non specto, cum in circo sit. At vero in agro, si casu transeam, avertit me fortassis ab aliqua magna cogitatione, atque ad se convertit illa venatio : & nisi jam mihi demonstrata infirmitate mea cito admoncas, vanus hebesco.*

Alio modo inquantum cognitio sensitiva ordinatur ad aliquod noxium : sicut inspectio mu-

(1) Ubi plene narrat quid Alipio ex eiusmodi curiositate contigerit, ut in responsione huius objectionis referemus.

(2) Non sicut prius poetria quod femine nomen est poeticam callentis artem aut exercentis.

(3) Colligitur ex loco paulo infra notando, sicut & prius indicabatur ad marginem ; sed expressius & plenius ex cap. 69. in Scintillis, ubi & ex Patribus idem notat.

(4) Vel, *concupiscentia oculorum est omnis curiositas que fit in discendis artibus nefariis, in contemplantis spectaculis turpibus & supervacuis, in digno-*

scendis etiam carpendisque vitiis proximorum ; ut videre est super primam Joannis Canonice seu epistolam, cum ex capite 2. concupiscentiam carnis & concupiscentiam oculorum & superbiam vitæ interpretatur ex professo. Quod autem præmittitur ex Augustino lib. de vera religione, non iisdem præcise verbis tibi habetur, sed sic : Vitiis suis sibi dominari patiuntur, vel libidine vel superbia vel curiositate damnati : Nam concupiscentia carnis voluptatis infirmos amatores significat, concupiscentia oculorum curiosos, ambitio seculi superbos, &c.

mulieris ordinatur ad concupiscendum, & diligens inquisitio eorum quæ ab aliis fiunt, ordinatur ad detrahendum. (1)

Si quis autem cognitioni sensibilem intendit ordinare propter necessitatem sustentandæ naturæ, vel propter studium intelligendæ veritatis, est virtuosa studiositas circa sensibilem cognitionem.

Ad primum ergo dicendum, quod luxuria & gula sunt circa delectationes quæ sunt in usu rerum tangibilem: sed circa delectationem cognitionis omnium sensuum est curiositas; & vocatur *concupiscentia oculorum*, quia *oculi sunt ad cognoscendum in sensibus principales, unde omnia sensibilia videri dicuntur*, ut Augustinus dicit in X. Lib. Confess.

(cap. xxxv. a princ.) &c, sicut Augustinus ibidem subdit, *ex hoc evidentiùs discernitur, quid voluptatis, quid curiositatis agatur per sensus, quod voluptas pulchra, suavia, canora sapida, lenia spectatur: curiositas autem etiam his contraria tentandi causa, non ad subeundam molestiam, sed ad experiendi, (*) noscendique libidinem.*

Ad secundum dicendum, quod inspectio spectaculorum vitiosa redditur, inquantum per hoc homo fit pronus ad vitia vel lasciviam, vel crudelitatis, per ea quæ ibi representantur. Unde Chryostomus dicit (hom. vi. in Matth. parum ante fin.) quod *adulteros, & inverecondos constituunt sales inspectiones.* (2)

Ad tertium dicendum, quod prospicere fa-

R 2

Ca

(1) Ut hic ex ejus præpostera intentione supponitur qui vel inspicit mulierem vel aliorum facta inquirat; cum utrumque alio fine non innoxio tantum sed honesto fieri possit: Puta si mulierem pulchram quis inspicit in eam Augustini cogitationem assurgat lib. 13. Confess. cap. 20. *Pulchra sunt omnia faciente te; & ecce tu inenarrabiliter pulchrior qui fecisti omnia!* Vel si ad imitandum aliorum facta inquirat, proindeque non prava & irreprehensibilia, sed potius laudabilia & honesta; ut homil. 25. super Evangelia Gregorius admonet.

(*) Al. nocendique.

(2) Nempe inspectiones theatricorum spectaculorum in quibus nudæ representantur meretrices, ut exagitat ibi & exaggerat: Sed quod etiam quædam inspectiones alterius generis nempe spectaculorum in quibus pugnae gladiatorum exhibentur, crudeles reddant spectatores, exemplo Alippii quod in argumento 2. summarie indicatum est Augustinus ostendit; narrans loco notato quod cum *averaretur & desisteretur talia (spectacula) quidam ejus amici recusantem vehementer & resistensem familiari violentia duxerunt in amphitheatrum crudelium & funestorum ludorum; Quo ubi ventum est, clausis foribus oculorum, interdixit animo ne in tanta mala procederet: cum tamen casu quodam pugna clamor ingens totius populi vehementer eum pulsasset, curiositate visus & quasi paratus quicquid illud esset etiam visum contemnere & vincere, aperuit oculos, & percussus est graviore vulnere in anima quam ille in corpore quem carnere concupivis, eisdemque miserabilibus quam illi quo cadente factus est clamor &c. ut enim vidit illum sanguinem, immanitatem simul obibit; & non se avertit: sed fuit aspectum & hauriebat furias, & nesciebat, & delectabatur scelere certaminis & evanescere voluptate inebriabatur; verus eorum jam factus a volubus adductus illuc erat: Quid plura? Spectavit, clamavit, exarsit, abstulit inde insaniam qua redire stimularetur, etiam alios trahens &c. Adde quod Chryostomus rursus de spectaculis quoque lascivis loquens homil. 1. super Psalmum 50. Postquam de Davide præmisit quod cum *deambularet in solario domus Regia vidit mulierem levantem se ex**

*adverso, aperuitque otiose oculos & suscepit sagitta jactum, statim subdit: Audiant curiosi qui alienas pulchritudines conspiciunt; audiant qui ex spectaculis theatralibus insanunt; audiant qui ad excusandas excusationes in peccatis dicunt, spectamus quidem, sed inde non lædimur: David talis ac tantus vir laesus est; Et tu te putas non posse lædi; &c. Adde quod & Bernardus in Tractatu de primo gradu superbiæ de Dina dicit filia Jacob quæ cum egressa esset ad videndas alienigenas mulieres rapta est a Principe illius regionis, & occasio fuit cruentissimæ cordis quam fratres ejus intenterunt: O Dina inquit, quid necesse ut videas mulieres alienigenas? Qua necessitate? Qua utilitate? An sola curiositate? Etsi tu otiose vides, sed non otiose videris: Tu curioso spectas, sed curiosus spectaris: Quis crederet tunc illam tuam curiosam otiositatem vel otiosam curiositatem fore post se non otiosam: sed tibi, tuis, hostibusque tam perniciosam. Adde quod ibidem de Eva potum inspiciente: Quid tuam mortem tam intense intueris? Quid spectare libet quod manducare non licet? Oculos, inquit tendo, non manum: Non est interdictum ne videam, sed ne comedam: Etsi culpa non est, culpa tamen indicium est: Nisi enim mens minus se curiose servaret, tua curiositas tempus vaneum non haberet: Etsi culpa non est, culpa tamen occasio est; & indicium est commissæ & causa committendæ: Te enim intenta ad aliud, latenter interim in cor tuum serpens illabitur, blado alloquitur, acuis curiositatem dum suggerit cupiditatem; offert prohibitum, auferens concessum; porrigit potum, surripit paradysum. Adde quod item de daemone divinam potentiam superbe affectante. Jam te video nescio qua supra te curiosus alta rimantem: Quo te tua, miser, curiositas ducit ut præsumptione singulari non dubites civibus scandalum, injuriam facere Regi? Ubi nemo sedere perhibetur, nisi solus is cui a cæteris ministratur, tu nescio qua præ cæteris perspicendo differentius, curiosus inquirendo, irreverentius pervadendo, sedem tibi collocas in celo &c. Potest & addi ex Act. 19. quod multi curiosa sectari libros combussisse post prædicationem Pauli dicuntur, ubi *magica artis industriam* interpretatur Beda: Et quod 1. ad Timotheum 5. vers.*

ita aliorum, vel inquirere bono animo, vel ad utilitatem propriam, ut scilicet homo ex bonis operibus proximi provocetur ad melius vel etiam ad utilitatem illius, ut scilicet corrigatur, si quid ab eo agitur vitiose, secundum regulam caritatis, & debitum officii, est laudabile, secundum illud ad Hebr. x. 24. (*) *Considerate vos invicem in provocacionem caritatis, & bonorum operum.* Sed quod aliquis intendat ad considerata vitia proximorum, ad despiciendum, vel detrahendum vel saltem inutiliter inquietandum, est vitiosum. Unde dicitur Proverb. xxiv. 15. *Ne insidieris, & quæras impietatem in domo justi, neque vestes requiram ejus.*

A P P E N D I X.

EX art. habes primo: quomodo per rationem & ostendas, & in recto sensu intelligas, merito insinuatam a scripturis, & Aug. & Beda, quod vitium curiositatis esse potest circa sensitivam cognitionem. A D. Aug. quidem, & Beda, ut extenditur cum discursu in arg. cont. Ubi per ly *concupiscentia oculorum* circumscribitur curiositas; ut in ad primum. Ac si diceretur. Curiositas reddit homines vitiosos, & curiositas est non solum in discendis magicis artibus, sed etiam in, &c. Per curiositatem vero intellige appetitum, sive acquisitionem cognitionis, vel ab utilibus avertentis, vel etiam noxiæ. Non enim appetitus, sive conquisitio cognitionis utilis, sive sit cognitio sensitiva, sive intellectiva, potest dici proprie curiositas, sed studiositas. A scripturis autem insinuat per hoc, quod contra curiosos, dicitur Eccl. 1. *Non satiatur oculus visu, nec auris auditu impletur.* Item per hoc, quod de curiositate in videndis spectaculis Dyna notatur, vituperatur, talemque curiositatem, ut eam esse vitium ostendatur, ei cessisse in malum eventum non tantum sui, sed etiam aliorum multorum demonstratur Gen. 24. *Secundo* videtur: quomodo &c.

vers. 13. *mulieres verbose, ostiæ curiosæque reprehenduntur quæ circumveunt alienas domos, ut aliorum facta inquirant, ait in eum locum homil. 15. Chry-*

Q U Æ S T I O CLXVIII.

De modestia, secundum quod consistit in exterioribus corporis motibus,

In quatuor articulos divisa.

Postea considerandum est de modestia, secundum quod consistit in exterioribus motibus corporis, & circa hoc quaruntur quatuor. Primo, utrum in exterioribus motibus corporis, qui serio aguntur, possit esse & virtus, & vitium.

Secundo, utrum possit esse aliqua virtus circa actiones ludi.

Tertio de peccato quod fit in excessu ludi.

Quarto de peccato ex defectu ludi.

A R T I C U L U S I. 804

Utum in exterioribus motibus corporis sit aliqua virtus.

IV. Ethic. lect. 16. princ.

AD primum sic proceditur. Videtur quod in exterioribus motibus corporis non sit aliqua virtus. Omnis enim virtus pertinet ad spiritualem animæ decorem, secundum illud Psal. xlv. 14. *Omnis gloria ejus filie Regis ab intus: Gloffa (interl. Aug.) idest ,, in conscientia.* Sed motus corporales non sunt ab intus, sed exterius. Ergo circa hujusmodi motus non potest esse virtus.

2. Præterea. Virtutes non insunt nobis a natura, ut patet per Philosophum in II. Ethicor. (cap. 1.) Sed motus corporales exteriores insunt hominibus a natura, secundum quam quidam sunt velocis motus, & quidam tardi motus: & idem est de aliis differentis exteriorum motuum. Ergo circa tales motus non attenditur aliqua virtus.

4. Præterea. In omni opere virtutis est studium adhibendum, ut supra dictum est (quæst. clxvi. art. 1. arg. 1. & art. 2. ad 1.) Sed adhibere studium in dispositione motuum exteriorum est vituperabile: dicit enim Ambrosius in I. de officiis (cap. xviii. cir. med.) *Est grossus probabilis, in qua*

ostomus. In bonam tamen partem curiositas usurpata videri potest. Ecclesiastæ 9. vers. 1.

(*) *Vulgata: Consideremus invicem &c.*

quo fit species auctoritatis, gravitatisque pondus, tranquillitatis vestigium; ita tamen si studium desit, atque affectatio, sed motus sit purus, ac simplex. Ergo videtur quod circa compositionem exteriorum motuum non consistat virtus.

Sed contra est quod decor honestatis pertinet ad virtutem. Sed compositio exteriorum motuum pertinet ad decorem honestatis: dicit enim Ambrosius in I. de offic. (cap. XIX. in fi. *Sicut molliculum, & infractum aut vocis sonum, aut gestum corporis non probo, ita nec agrestem, aut rusticum. Naturam imitemur: effigies ejus formula discipline, forma honestatis est.* Ergo circa compositionem exteriorum motuum est virtus.

Respondeo dicendum, quod virtus moralis consistit in hoc quod ea quæ sunt hominis, per rationem ordinantur. Manifestum est autem quod exteriores motus hominis sunt per rationem ordinabiles, ad imperium enim rationis exteriora membra moventur. Unde manifestum est quod circa horum motuum ordinationem virtus moralis consistit.

Ordinatio autem horum motuum attenditur quantum ad duo: uno quidem modo secundum convenientiam personæ; alio modo secundum convenientiam ad exteriores personas, negotia, seu loca. Unde dicit Ambrosius in Lib. I. de officiis (loc. sup. cit.) *Hoc est pulchritudinem vivendi tenere, convenientia cuique sexui, & personæ reddere: & hoc pertinet ad primum. Quantum autem ad secundum subditur: Hic ordo gestorum optimus; hic ornatus ad omnem actionem accommodus.*

Et ideo circa hujusmodi exteriores motus ponit Andronicus duo: scilicet *ornatum*, qui respicit convenientiam personæ, unde dicit, quod est *scientia circa decens in motu, & habitudine & bonam ordinationem*, quæ respicit convenientiam ad diversa negotia, & ea quæ circumstant, unde dicit, quod est *experientia separationis*, id est distinctionis actionum.

Ad primum ergo dicendum, quod motus exteriores sunt quædam signa interioris dispositionis, secundum illud Eccli. XIX. 27. *Amictus corporis, & risus dentium; & ingressus hominis enuntiant de illo: & Ambrosius dicit in I. de officiis (cap. XVIII. ante med.) quod habitus mentis in corporis statu cernitur; & quod vox quedam animi est corporis motus.*

Ad secundum dicendum, quod quamvis ex naturali dispositione habeat homo aptitu-

dinem ad hanc, vel ad illam dispositionem exteriorum motuum; tamen quod deest naturæ, potest suppleri ex industria rationis. Unde Ambrosius dicit in I. de offic. (cap. XVIII. a med.) *Motuum natura informet: si quid sane in natura vitii est, industria emendet.*

Ad tertium dicendum, quod, sicut dictum est (in resp. ad I.) exteriores motus sunt quædam signa interioris dispositionis, quæ præcipue attenditur secundum animæ passiones: & ideo moderatio exteriorum motuum requirit moderationem interiorum passionum. Unde Ambrosius dicit in I. de offic. (cap. XVIII. ante med.) quod *hinc*, scilicet ex motibus exterioribus, *homo cordis nostri absconditus, aut levior, aut jactantior, aut turbidior, aut contra gravior, & costantior, & purior, & maturior estimatur.* Per motus etiam exteriores alii homines de nobis judicium capiunt, secundum illud Eccli. XIX. 26. *Ex visu cognoscitur vir, & ab cursu faciei cognoscitur sensatus.* Et ideo moderatio exteriorum motuum quodammodo ad alios ordinatur, secundum illud quod Augustinus dicit in Regula (scilicet epist. cxxi. al. cix. parum a med.) *In omnibus motibus vestris nihil fiat quod cujusquam offendant aspectum, sed quod vestram doceat sanctitatem.* Et ideo moderatio exteriorum motuum potest reduci ad duas virtutes, quas Philosophus tangit in IV. Ethic. (cap. VI. & VII.) In quantum enim per exteriores motus ordinamur ad alios, pertinet exteriorum motuum moderatio ad *amicitiam*, vel *affabilitatem*, quæ attenditur circa delectationes, & tristitias, quæ sunt in verbis, & factis in ordine ad alios quibus homo convivit; in quantum vero exteriores motus sunt signa interioris dispositionis, pertinet eorum moderatio ad virtutem *veritatis*, secundum quam aliquis talem se exhibet in verbis, & factis, qualis est interior.

Ad quartum dicendum, quod in compositione exteriorum motuum studium vituperatur, per quod aliquis fictione quadam in exterioribus motibus utitur, ita quod interiori dispositioni non convenient. Debet tamen tale studium adhiberi, ut si quid in eis inordinatum est, corrigatur. Unde Ambrosius dicit in I. de officiis (cap. XVIII. parum a med.) *Arts desit, non desit correctio.*

EX art. habes primo : quomodo per rationem ostendas , merito insinuatum fuisse a Scripturis , & Ambrosio , quod virtus potest esse circa exteriores motus . A D. Ambrosio quidem , ut extenditur cum discursu in *arg. con.* Item ab eodem in lib. 2. de virginibus , ubi loquens de B. Virgine matre Dei , inquit . „ Nihil torvum in oculis , „ nihil in verbis procax , nihil in actu inverecundum . Non gestus fractior , non incessus solutior , non vox petulantior : ut „ ipsa corporis species simulacrum fuerit „ mentis , figura probitatis . „ Hæc ille . Ex quibus intelligenti patet intentum . A Scripturis vero per oppositum , ex eo scilicet , quod ponunt , & damnant vitia circa exteriores motus . Ut Proverb. 6. „ Homo apostata , vir inutilis , graditur ore perverso , „ annuit oculis , terit pede , digito loquitur , „ pravo corde machinatur malum , & omni „ tempore jurgia seminat . „ Item per hoc , quod monstrant , Dominum odisse exteriores actus incompósitos : puta , „ oculos „ sublimes , linguam mendacem , manus effundentes sanguinem , pedes veloces ad currendum in malum , proferentem mendacia , „ testem fallacem , seminantem discordias , „ cap. eod. & visum curiosum Num. 4. in ly *alii nulla curiositate viderent* , & incompactam , aut curiosam loquelam Luc. 23. per ly *interrogabat illum multis sermonibus , at ipse nihil ei respondebat* , & exteriores gestus inordinatos Act. 17. „ Ad nihil aliud vacantes , nisi ut dicant , aut videant , aut „ audiant aliquid novi . Item 2. *Thes.* 3. In quiete ambulantes , nihil operantes , sed „ curiose agentes . Item 1. *Tim.* 5. &c. „ otiosos , curiosos , circumeuntes per domos , vagabunde discurrentes , sese ostentantes , scurras , stultiloquos , linguosos . „ Scripturæ enim ab oppositis scholasticè inferre tunc volunt , quod virtus potest circa actus exteriores consistere : quando exteriorum actuum vitia narrant , & ipsos actus , tamquam vitiosos , Deo esse odibiles ostendunt . *Secundo* vides : quomodo &c.

Utrum in ludis possit esse aliqua virtus .

IV. dist. xxvi. quest. IV. art. 1. quest. 1. cæ & III. con. cap. xxv. & Isa. III. lect. 5. prin. & IV. Ethic. lect. 6. princ.

AD secundum sic proceditur . Videtur quod in ludis non possit esse aliqua virtus . Dicit enim Ambrosius in I. de officiis (*cap. xx1. 11.*) *Dominus ait : Væ vobis qui videtis , quia flebitis . Non solum ergo profusus , sed etiam omnes jocos declinandos arbitror . Sed illud quod potest virtuose fieri , non est totaliter declinandum . Non ergo circa ludos potest esse virtus .*

2. Præterea . *Virtus est quam Deus in nobis sine nobis operatur* , ut supra habitum est (1. 2. quest. lv. art. 4.) Sed Chrysostomus dicit (*hom. vi. in Matth. aliquant. ante fi.*) *Non dat Deus ludere , sed diabolus . Audi quid aliquando ludentes passi sunt . Sedit populus manducare , & bibere , & surrexerunt ludere .* Ergo circa ludos non potest esse virtus .

3. Præterea . Philosophus dicit in X. *Ethic.* (*cap. vi. ante med.*) quod operationes ludi non ordinantur in aliquid aliud . Sed ad virtutem requiritur ut propter aliud eligens operetur , sicut patet per Philosophum in II. *Ethic.* (*cap. 1v.*) Ergo circa ludos non potest esse aliqua virtus .

Sed contra est quod Augustinus dicit in II. *Musicæ* (*cap. ult. in fi.*) *Volo tandem tibi parcas : nam sapientem decet interdum remittere aciem rebus agendis intentam .* Sed ista remissio animi a rebus agendis fit per ludicra verba , & facta . Ergo his uti interdum ad sapientem , & virtuosum pertinet . Philosophus etiam (*Lib. IV. Ethic. cap. v111.*) ponit virtutem eutrapeliæ circa ludos , quam nos possumus dicere jucunditatem .

Respondeo dicendum , quod sicut homo indiget corporali quiete ad corporis refocillationem , quia non potest continue laborare propter hoc quod habet finitam virtutem , quæ determinatis laboribus proportionatur ; ita etiam est ex parte animæ , cujus etiam est virtus finita ad determinatas operationes proportionata . Ei ideo quando ultra modum suum in aliquas operationes se extendit , laborat , & ex hoc fatigatur , præsertim quia in operationibus animæ simul etiam laborat corpus , inquantum scilicet anima intellecti-

va nitur viribus per organa corporea operantibus. Sunt autem bona sensibilia connaturalia homini : & ideo quando anima supra sensibilia elevatur, operibus rationis intenta, nascitur exinde quedam fatigatio animalis, sive homo intendat operibus rationis practicæ, sive speculativæ; magis tamen si operibus contemplationis intendat, quia per hoc magis a sensibilibus elevatur; quamvis forte in aliquibus operibus exterioribus rationis practicæ major labor corporis consistat. In utriusque tamen tanto aliquis magis altero fatigatur, quanto vehementius operibus rationis intendit. Sicut autem fatigatio corporalis solvitur per corporis quietem; ita etiam oportet quod fatigatio animalis solvatur per animæ quietem.

Quies autem animæ est delectatio, ut supra habitum est (1. 2. quæst. xxv. art. 2. & quæst. xxxi. art. 1. ad 2.) cum de passionibus ageretur. Et ideo oportet remedium contra fatigationem animalem adhiberi per aliquam delectationem, intermissa intensioe ad insistentum studio rationis; sicut in Collationibus Patrum (collat. 24. cap. xx1.) legitur, quod B. Joannes Evangelista, cum quidam scandalizarentur, quod eum cum discipulis suis ludentem invenirent, dicitur mandasse uni eorum qui arcum gerebat, ut sagittam traheret : quod cum pluries fecisset quæsit utrum hoc continue facere posset : qui respondit, quod si hoc continue faceret, arcus frangeretur. Unde Beatus Joannes subintulit, quod similiter animus hominis frangeretur, si numquam a sua intensioe rela-

xaretur (1). Hujusmodi autem dicta, vel facta, in quibus non quæritur nisi delectatio animalis, vocantur ludicra, vel jocosa. Et ideo necesse est talibus interdum uti, quasi ad quandam animæ quietem.

Et hoc est quod Philosophus dicit in IV. Ethic. (cap. viii.) quod *in hujus vite conversatione quedam requies cum ludo habetur*. Et ideo oportet interdum aliquibus talibus uti. Circa quæ tamen videntur tria esse præcipue cavenda. Quorum primum & principale est quod prædicta delectatio non quærat in aliquibus operationibus, vel verbis turpibus vel nocivis. Unde Tullius dicit in I. de offic. (in tit. de scurrilis. & facer.) quod *unum genus jocandi est illiberale, petulans, flagitiosum, obscenum*. Aliud autem attendendum est, ne totaliter gravitas animæ resolvatur. Unde Ambrosius dicit in I. de officiis (cap. xx. cir. princ.) *Caveamus ne dum relaxare animum volumus, solvamus omnem harmoniam quasi concensum quemdam bonorum operum* : & Tullius dicit in I. de off. (immediate ante cap. de scurrilis.) quod *sicut pueris non omnem ludendi licentiam damus, sed eam qua ab honestis actionibus non sit aliena; sic in ipso joco aliquod probi ingenii lumen eluceat*. Tertio autem attendendum est, sicut & in omnibus aliis humanis actionibus, ut congruat personæ, tempori, & loco, & secundum alias circumstantias debite ordinetur, ut scilicet sit tempore, & homine dignus, ut Tullius dicit ibidem (in tit. de scurrilis.) Hujusmodi autem secundum regulam rationis ordinantur. Habitus autem secundum rationem

ope-

(1) Paulo aliter id narrat Cassianus vel apud Cassianum Abraham Abbas Collat. 24. cap. 21. *Fertur beatissimus Evangelista Joannes, inquit, cum perdicem manibus molliter demulceret, quemdam ad se habitus venatorio venientem subito conspexisse: Qui miratus quod vir tanta opinione ac fama ad tam parva & humilia se oblectamenta submitteret, Tu ne es (inquit) ille Joannes cujus fama insignis atque celeberrima me quoque summo desiderio tua agnitionis illexit; Cur ergo tam vilibus oblectamentis occuparis? Cui B. Joannes: Quid est hoc quod manus tua gestas (sive quod manu tua gestas?) At ille: Arcus, inquit: Es cur ais, non eum sensum abique circumfers? Cui ille respondit: Non oportet, ne jugi curvamine rigoris forniculo laxata mollescat atque depreseat, & cum oportuerit ut fortiora in aliquam feram spicula dirigantur, rigore per nimietatem continua sensationis amisso violentior ictus non possit emitti: Nec nostri, inquit B. Joannes, animi te offendant tam parva hoc brevique laxatio, que nisi remissione*

quodam rigorem intensiois sue interdum releuet ac relaxet, irremisso vigore lente scens virtuti spiritus cum necessitas posset, obsecundare non poterit. An luit forte S. Thomas in facto quodam non dissimili quod narratur in vitis Patrum lib. 5. cap. 10. de Sancto Antonio Abbate; Nempe quod cum ad eum venissent fratres quidam us de suis visionibus & phantasias confulerent, supervenit quidam venator, & vidit Abbatem gaudentem cum fratribus (perinde ac si dicat ludentem seu jocantem) & displicuit ei. Volens autem senex ei ostendere quod oportet aliquando condescendere fratribus, dixit ei: Pona sagittam in arcu tuo & trahet: Et fecit sic: Et dixit, Iterum trahas; & traxit: Et rursus dixit ei, Trahet: Et dixit ei venator: Si supra mensuram traxero frangetur arcus: Dixit ei & Abbas Antonius: Ita est in opere Dei: Si plus a mensura tendimus, fratres cito deficiunt: Expedit ergo eorum relaxare rigorem: Hæc audiens venator compunctus est, & multam proficiens in sermone senis discessit, &c.

operans est virtus moralis.

Et ideo circa ludos potest esse aliqua virtus, quam Philosophus (loc. sup. cit.) *eutrapeliam* nominat: & dicitur aliquis eutrapelus a bona conversione, quia scilicet bene convertit aliqua dicta, vel facta in solatium; & in quantum per hanc virtutem homo refrenatur ab immoderantia ludorum, sub modestia continetur.

Ad primum ergo dicendum, quod, sicut dictum est, (in cor. art.) iocosa debent congruere negotiis, & personis: unde & Tullius dicit in I. Rethor (seu de invent. inter princ. & med.) quod *quando auditores sunt defatigati, non est inutile ab aliqua re nova, aut ridicula oratorem incipere, si tamen rei dignitas non admittit jocandi facultatem*. Doctrina autem sacra maximis rebus intendit, secundum illud Proverb. VIII. 6. *Audite, quoniam de rebus magnis locutura sum*: Unde Ambrosius non excludit universaliter jocos a conversatione humana, sed a doctrina sacra: unde praeimitit: *Licet interdum honesta joca, ac suavia sint; tamen ab ecclesiastica abhorrent regula: quoniam quae in Scripturis sanctis non reperimus, ea quemadmodum usurpare possimus?*

Ad secundum dicendum quod verbum illud Chrysostomi est intelligendum de illis qui inordinate ludis utuntur, & praecipue eorum qui finem in delectatione ludi constituunt; sicut de quibusdam dicitur Sapientiae xv. 12. *Aestimaverunt esse ludum vitam nostram: contra quos dicit Tullius in I. de officiis (in tit. Fontem esse modestiae, ut appetitus obediat rationi:) Non ita generati a natura sumus, ut ad ludum, & jocos facti esse videamur, sed ad severitatem potius, & ad quaedam studia graviora, atque majora.*

Ad tertium dicendum, quod ipsae operationes ludi secundum suam speciem non ordinantur ad aliquem finem; sed delectatio quae in talibus actibus habetur, ordinatur ad aliquam animae recreationem, & quietem: & secundum hoc, si fiat moderate, licet uti ludo. Unde Tullius dicit in I. de offic. (loc. cit.) *Ludo, & joco uti quidem licet, sed sicut somno; & quietibus ceteris, cum cura gravibus, seriisque rebus satisfecerimus.*

A P P E N D I X.

EX art. habes primo: quomodo per rationem & ostendas, & recte intelligas, merito fuisse insinuatam a Scripturis, & Augustino, quod in ludis potest esse virtus. A

D. Augustino quidem, ut extenditur cum discursu in arg. contr. A Scripturis vero per hoc, quod dicitur Eccles. 3. *Tempus stendi, & tempus ridendi. Tempus plangendi, & tempus saltandi*. Non enim Scriptura approbaret post stertum, & plangendum, id est post laboriosa opera, tempus ridendi, & saltandi, id est moderatae jucunditatis, atque recreationis: nisi, in ludis hujuscemodi posse esse aliquam virtutem, cognosceret. Item per locum a simili insinuat 1. Tim. 5. *Noli adhuc aquam bibere, sed modico vino utere propter stomachum tuum, & frequentes infirmitates tuas*. Ac si ad propositum dixerit: *Noli sine aliqua animi recreatione moderata nimis gravioribus negotiis occupari propter infirmitatem carnis tuae*. Item Judith 15. 16. *Omnes populi gaudebant in organis, & cytharis, & erat populus jucundus secundum faciem sanctorum*. Jucundum enim secundum faciem sanctorum esse in talibus ludis, & gaudiis exterioribus praefert virtutem aliquam, (id est eutrapeliam graece a Philosopho dictam) recreationibus debite moderatis inesse. Secundo vides: quomodo &c.

A R T I C U L U S III. 806

Utum in superfluitate ludi possit esse peccatum.

IV. Erb. lect. 16.

AD tertium sic proceditur. Videtur quod in superfluitate ludi non possit esse peccatum. Illud enim quod excusat a peccato non dicitur esse peccatum. Sed ludus quandoque excusat a peccato: multa enim, si serio fierent, gravia peccata essent, quae quidem joco facta vel nulla, vel levia sunt. Ergo videtur quod in superabundantia ludi non sit peccatum.

2. Praeterea. Omnia alia vitia reducuntur ad septem vitia capitalia, ut Gregorius dicit XXXI. Moral. (cap. xvii. a med.) Sed superabundantia in ludis non videtur reduci ad aliquod capitalium vitiorum. Ergo videtur quod non sit peccatum.

3. Praeterea. Maxime histriones in ludo videntur superabundare, qui totam suam vitam ordinant ad ludendum. Si ergo superabundantia ludi esset peccatum, tunc omnes histriones essent in statu peccati: peccarent etiam omnes qui eorum ministerio uterentur, vel qui eis aliqua largirentur, tamquam peccati fautores: quod videtur esse falsum: legitur

gitor enim in vitis Patrum, (Lib. II. cap. XVI. & Lib. VIII. cap. LXIII.) quod beato Paphnutio revelatum est quod quidam jocularior futurus erat sibi confors in vita futura. (1)

Sed contra est quod super illud Proverb. XIV. *Risus dolore miscbitur, & extrema gaudii luctus occupat*, dicit Glossa (interl.), luctus perpetuus. " Sed in superfluitate ludi est inordinatus risus, & inordinatum gaudium. Ergo est ibi peccatum mortale, cui soli debetur luctus perpetuus.

Respondeo dicendum, quod in omni eo quod est dirigibile secundum rationem, superfluum dicitur quod regulam rationis excedit; diminutum autem dicitur aliquid, secundum quod deficit a regula rationis. Dicitur est autem (art. præc.) quod ludicra, sive jocosa verba, vel facta sunt dirigibilia secundum rationem. Et ideo superfluum in ludo accipitur quod excedit regulam rationis: quod quidem potest esse dupliciter. Uno modo ex ipsa specie actionum quæ assumuntur in ludum: quod quidem jocandi genus secundum Tullium (Lib. I. de offic. tit. de *scurrahis. & facet.*) dicitur esse *illiberale, petulans, flagitiosum, obscænum*, quando scilicet utitur aliquis causa ludi turpibus verbis, vel factis, vel etiam his quæ vergunt in proximi nocumentum, quæ de se sunt peccata mortalia. Et sic patet quod excessus in ludo est peccatum mortale.

Alio autem modo potest esse excessus in ludo secundum defectum debitarum circumstantiarum; puta cum aliqui utuntur ludo vel temporibus, vel in locis indebitis, aut etiam præter convenientiam negotii, seu personæ. Et hoc quidem quandoque potest esse peccatum mortale propter vehementiam affectus ad ludum; cujus delectationem præponit aliquis dilectioni Dei; ita quod con-

S

Summ. S. Tb. Tom. IX.

tra præceptum Dei, vel Ecclesiæ, talibus ludis uti non refugiat. Quandoque autem est peccatum veniale, puta si aliquis non tantum afficitur ad ludum quod propter hoc velit aliquid contra Deum committere.

Ad primum ergo dicendum, quod aliqua sunt peccata propter solam intentionem, quia scilicet in injuriam alicuius fiunt: quam quidem intentionem excludit ludus, cujus intentio ad delectationem fertur, non ad injuriam alicuius: & in talibus ludus excusatur a peccato, vel peccatum diminuit. Quædam vero sunt quæ secundum suam speciem sunt peccata, sicut homicidium, fornicatio, & similia: & talia non excusantur per ludum, quinimo ex his ludus redditur flagitiosus, & obscænus.

Ad secundum dicendum, quod superfluitas in ludo pertinet ad ineptam lætitiâ, quam Gregorius (loc. cit. in arg.) dicit esse filiam gulæ. Unde Exod. xxxi. 6. dicitur: *Sedit populus manducare, & surrexerunt ludere.* (2)

Ad tertium dicendum, quod, sicut dictum est (art. præc.) ludus est necessarius ad conversationem humanæ vitæ. Ad omnia autem quæ sunt utilia conversationi humanæ, deputari possunt aliqua officia licita. Et ideo etiam officium histrionum, quod ordinatur ad solatium hominibus exhibendum, non est secundum se illicitum: nec sunt in statu peccati, dummodo moderate ludo utantur, id est non utendo aliquibus illicitis verbis, vel factis ad ludum, & non adhibendo ludum negotiis, & temporibus indebitis. Et quamvis in rebus humanis non utantur alio officio per comparisonem ad alios homines; tamen per comparisonem ad seipsos, & ad Deum alias habent seriosas, & virtuosas operationes; puta dum orant, & suas passiones, & operationes componunt, & quandoque etiam

S

(1) De tibicine tamen sive symphoniaci qui & latro fuerat non de joculariore seu histrione sic legitur; ut cap. 16. libri secundi & cap. 62. libri octavi videre est; ubi narratur quod cum in mentem Paphnutio venisset postulare a Deo ut ostenderet sibi cum Sanctorem similibus esset, Angelus ei symphoniacum illum seu tibicinem designavit, qui cum adhuc latrocinium exerceret, puellam quamdam sive virginem Deo consecratam, cujus pudorem violare confortes ejus attentabant, ab infamia illa liberavit, & mulierem fugientem cujus maritus in carcere propter debita vexabatur, in cellam suam officiose duxit eique pecuniam quæ debitorum solutioni sufficeret liberaliter ministravit; ac tandem per hanc occasionem a Paphnutio admonitus quam Deo charus esset, una

cum illo in eremum secessit anteaecto ministerio renuntians, & post tres annos demum in continuis pietatis exercitiis magno cum fervore transactos recta in cælum evolavit.

(2) Ad idolorum cultum 1. ad Corinth. 10. vers. 8. Apostolus expresse refert, cum sic ait: *Nec idololatra efficiamini sicut scriptum est. Sedit populus &c.* Hinc Augustinus lib. 83. quæstionum quæst. 61. post medium: *Quid lufui puerili tam simile est quam idola colere? quando & Apostolus genus illud superstitionis ad hoc resulis &c.* Proindeque Lyranus notat in Hebræo haberi, *& surrexerunt illudere*: Paganus tamen, *Et surrexerunt ad ridendum*: sed risus ille in idolorum cultum cum tripudiis adhibebatur &c.

pauperibus eleemosynas largiuntur. Unde illi qui moderate eis subveniunt, non peccant, sed iuste faciunt, mercedem ministerii eorum eis tribuendo. Si qui autem superflue suam in tales consumunt, vel etiam sustentant illos histriones qui illicitis ludis utuntur; peccant quasi eos in peccato foventes. Unde Augustinus dicit super Joannem (tract. c. ante med.) quod *donare res suas histrionibus, vitium est immane, non virtus*; nisi forte aliquis histrio esset in extrema necessitate, in qua esset ei subveniendum: dicit enim Ambrosius in Lib. de officiis (1) *Pasce fame morientem: quisquis enim pascendo hominem servare poteris, si non paraveris, occidisti.*

A P P E N D I X.

EX art. habes primo: quomodo per rationem & ostendas, & in recto sensu intelligas, merito insinuatum a Scripturis; superfuitatem ludi esse peccatum. Ut *Proverb. 14.* secundum quod extenditur cum glos. & discursu in arg. contr. Item a Job 21. *Tenent tympanum, & cytharam, & gaudent ad sonum organi. Ducunt in bonis dies suos: & in puncto ad inferna descendunt.* Item insinuat per hoc, quod dicitur *Eccl. 25. Mel invenisti, comede, quod sufficit tibi: ne forte satiatas evomas illud.* Et infra: *Qui mel multum comedit, non est bonum. Secundo videt: quomodo &c.*

A R T I C U L U S IV. 807

Utrum in defectu ludi consistat aliquod peccatum.

IV. Esb. lect. 16.

AD quartum sic proceditur. Videtur quod in defectu ludi non consistat aliquod

peccatum. Nullum enim peccatum indicitur poenitenti. Sed Augustinus dicit (in Lib. de vera, & falsa poenit. cap. xv. a med.) de poenitente loquens: *Cobibeat se a ludis & a spectaculis seculi qui perfectam consequi vult remissionem gratiam.* Ergo a defectu ludi non est aliquod peccatum.

2. Præterea. Nullum peccatum ponitur in commendatione Sanctorum. Sed in commendatione quorundam ponitur quod a ludo abstinerent: dicitur enim Hierem. xv. 17. *Non sedi in concilio ludensium:* & Tob. 111. 17. dicitur: *Numquam cum ludensibus miscui me, neque cum his qui in levitate ambulant, participem me præbui.* (2) Ergo in defectu ludi non potest esse peccatum.

3. Præterea. Andronicus ponit austeritatem, quam inter virtutes numerat, esse habitum, secundum quem aliqui nec afferunt aliis delectationes collocutionum, nec ab his recipiunt. Sed hoc pertinet ad defectum ludi. Ergo defectus ludi magis pertinet ad virtutem quam ad vitium.

Sed contra est quod Philosophus in II. Ethic. (cap. vii.) & in IV. (cap. viii.) (3) ponit defectum in ludo esse vitiosum.

Respondeo dicendum, quod omne quod est contra rationem in rebus humanis, vitiosum est. Est autem contra rationem ut aliquis se aliis onerosum exhibeat, putandum nihil delectabile exhibet, & etiam aliorum delectationes impedit. Unde Seneca dicit (Lib. de iv. virtutib. cap. de continentia ante med.) *Sic se geras sapienter, quod nullus se habeat tamquam asperum, nec contemnat quasi vilem* (4). Illi autem qui in ludo deficiunt, nec ipsi dicunt aliquod ridiculum, & dicentibus molesti sunt, quia scilicet moderatos aliorum ludos non recipiunt. Et ideo tales vitiosi sunt, & dicuntur *duri & agrestes*, ut Philosophus dicit in IV. Ethic.

(1) Sicut refertur in Decretis dist. 86. c. *Pasce*: At cum tres libros de officiis Ambrosius composuerit, hæc in eorum nullo extant: quamvis & Polycarpus & Anselmus itidem citent: Milleloquium autem Ambrosianum a me Lugduni visum citat ex libro de *alendis pauperibus* qui nec in operibus Ambrosii nunc extat.

(2) Verba sunt Saræ filię Raguelis cum ex ancilla sua improperium quoddam audisset, flebiliter orantis Deum, & suum ei statum ad misericordiam exorandam ac impetrandam exponentis.

(3) Libro 2. quidem cap. 9. in antiquis & apud S. Thom. lect. 9. vel in græco-lat. cap. 7. ubi defectus ludi *rusticitas* dicitur (*ἀρροξία*) Sed lib. 1. cap. 16. in antiquis & apud S. Thomam lect. 16. vel cap. 14. græco-latino, non 2. ut prius.

(4) Velut ex libro de quatuor virtutibus author Polyartheæ refert hoc modo: *Si jocos exigas, hos cum dignitate sapientia gere, ut non te gravent tamquam asperum & non contemnant quasi vilem*: Sed in modernis operibus non extat. Libro tamen de tranquillitate animi versus finem quidpiam ad hunc sensum pertinens habet: *Nec in eadem intentione, inquit, aequaliter retinenda mens est, sed ad jocos revocanda. Cum parvis Socrates ludere non erubescibat &c.* Et paulo post: *Danda est remissio animis; meliores acrioresque requies surgent: Ut fertilibus agris non est imperandum, cito enim exhauriet illos nunquam intermissa fecunditas, ita impetus animorum assiduus labor frangit; vires recipient resoluti paululum & remissi &c.*

Ethic. (cap. VIII.)

Sed quia ludus est utilis propter quietem, & delectationem; delectatio autem, & quies non propter se quaeruntur in humana vita, sed propter operationem, ut dicitur in X. Ethic. (cap. VI.) ideo defectus ludi minus est vitiosus quam ludi superexcessus. Unde Philosophus dicit in IX. Ethic. (cap. X. ante med.) quod pauci amici propter delectationem sunt habendi, quia parum de delectatione sufficit ad vitam quasi pro condimento, sicut parum de sale sufficit in cibo.

Ad primum ergo dicendum, quod quia poenitentibus luctus indicitur pro peccatis, ideo interdicitur eis ludus. Nec hoc pertinet ad vitium defectus, quia hoc ipsum est secundum rationem quod in eis ludus diminuatur.

Ad secundum dicendum, quod Hieremias ibi loquitur secundum congruentiam temporis, cujus status magis luctum requirebat: unde subdit: *Solus sedebam, quoniam amaritudine replesti me.* Quod autem dicitur Tob. III. pertinet ad ludum superfluum: quod patet ex eo quod sequitur: *Neque cum his qui in levitate ambulant, participem me praebis.*

Ad tertium dicendum, quod austeritas, secundum quod est virtus, non excludit omnes delectationes, sed superfluas, & inordinatas: unde videtur pertinere ad affabilitatem, quam Philosophus (Lib. IV. Ethic. cap. VI.) *amicitiam* nominat, vel ad eutrapeliam, (1) sive jucunditatem: & tamen nominat, & definit eam sic secundum convenientiam ad temperantiam, cujus est delectationes reprimere.

A P P E N D I X.

EX art. habes primo: quomodo per rationem ostendas, merito insinuatam fuisse a Scripturis, & Philos.; quod in defectu ludi potest esse peccatum. A Philos. quidem in *arg. contr.* A Scripturis vero: ut in *ar. 2. append.* Ex eisdem enim scripturarum autoritatibus, per quas ostenditur, virtutem aliquam posse esse in ludis, coostenditur quoque, si per locum ab oppositis fiat

processus, quod in defectu ludi potest esse peccatum. Approbans enim ludum eodem per oppositum tenore defectum ludi reprobatur: quoniam, si aliqua virtus est in ludo, non potest nullum vitium esse in defectu ludi. Secundo vides: quomodo &c.

Q U E S T I O CLXIX.

De Modestia,

In duos articulos divisa.

DEinde considerandum est de modestia, secundum quod consistit in exteriori apparatu, & circa hoc quaeruntur duo.

Primo, utrum circa exteriorem apparatus possit esse virtus, & vitium.

Secundo, utrum mulieres peccent mortaliter in superfluo ornatu.

A R T I C U L U S I. 808

Utrum circa exteriorem ornatum possit esse virtus, & vitium.

Inf. quest. CLXXXVII. art. 6. cor. & quol. X. art. 14. & opusc. LVIII. cap. VIII. & Math. X. & I. Ethic.

AD primum sic proceditur. Videtur quod circa exteriorem ornatum non possit esse virtus, & vitium. Exterior enim ornatu non inest nobis a natura: unde & secundum diversitatem temporum, & locorum variatur; unde Augustinus dicit in III. de doctrina christ. (cap. XII. ad fi.) quod *talares & manicatas tunicas habere apud veteres Romanos flagitium erat* (2); nunc autem honesto loco natis non eas habere flagitium est. Sed, sicut Philosophus dicit in II. Ethic. (cap. 1.) naturaliter inest nobis aptitudo ad virtutes. Ergo circa huiusmodi non est virtus, & vitium.

2. Præterea. Si circa exteriorem cultum esset virtus, & vitium, oporteret quod superfluitas in talibus esset vitiosa, & etiam defectus vitiosus. Sed superfluitas in cultu exteriori non videtur esse vitiosa, quia etiam sacerdotes &

S 2 mini

(1) *Amicitiam* quidem vel cap. 12. græco-lat. vel cap. 14. in antiquis & apud S. Thomam. lect. 14. *Eutrapeliam* autem vel cap. 14. græco-lat. vel cap. 16. in antiquis & apud S. Thomam lect. 16. Non ut prius cap. 1. *Eutrapeliam* porro *jucunditatem* reddit

S. Thom. quantum ad sensum, cum ex nominis notatione *δτραπελία* bonam conversionem significet; quia facile in omnia flectitur qui affabilis est vel jucundus.

(2) Ob mollitiem effeminatam ex Gellio lib. 7. cap. 12. & Æneidos 9. v. 616.

ministri altaris in sacro ministerio pretiosissimis vestibus utuntur: similiter etiam defectus in talibus non videtur esse vitiosus, quia in laudem quorundam dicitur ad Heb. xi. 37. *Circuegerunt in melotis* (1) & *in pelibus caprinis*. Non ergo videtur quod in talibus possit esse virtus, & vitium.

3. Præterea. Omnis virtus aut est theologica, aut moralis, aut intellectualis. Sed circa huiusmodi non consistit virtus intellectualis, quæ perficitur in aliqua cognitione veritatis: similiter etiam nec est ibi virtus theologica, quæ habet Deum pro objecto: nec est etiam ibi aliqua virtutum moralium, quas Philosophus tangit (Lib. II. Ethic. cap. vii.) Ergo videtur quod circa huiusmodi cultum non possit esse virtus, & vitium.

Sed contra. Honestas ad virtutem pertinet. Sed in exteriori cultu consideratur quædam honestas: dicit enim Ambrosius in I. de offic. (cap. xix.) *Decor corporis non sit affectatus, sed naturalis, simplex, neglectus magis quam expeditus, non pretiosus, & albensibus adiutus vestimentis, sed communibus, ut honestati, vel necessitati nihil desit, nihil accedat nitori*. Ergo in exteriori cultu potest esse virtus, & vitium.

Respondeo dicendum, quod in ipsis rebus exterioribus, quibus homo utitur, non est aliquod vitium, sed ex parte hominis, qui immoderate utitur eis. Quæ quidem immoderantia potest esse dupliciter. Uno quidem modo per comparisonem ad consuetudinem hominum cum quibus aliquis vivit: unde dicit Augustinus in III. Confess. (cap. viii. a princ.) *Que contra mores hominum sunt fugitia, pro morum diversitate vitanda sunt; ut pactum inter se civitatis, aut gentis consuetudine, vel lege firmatum nullius civis, aut peregrini libidine violeatur: turpis est enim omnis pars, universo suo non congruens*.

Alio modo potest esse immoderantia in usu talium rerum ex inordinato affectu utentis; ex quo quandoque contingit quod homo nimis libidinose talibus utatur, sive secundum consuetudinem eorum cum quibus vivit, sive præter eorum consuetudinem. Unde Augustinus dicit in III. de doctrina christi. (cap. xii. in fi.) *In usu rerum abesse oportet libidinem: que non solum ipsa eorum, inter quos vivit, consuetudine nequiter abutitur; sed etiam sepe fines ejus egressa, fœditatem suam, que inter claustra motum solemnium latitabat, flagitiosissima eruptione manifestat*.

Contingit autem ista inordinatio affectus tripliciter quantum ad superabundantiam. Uno modo per hoc quod aliquis ex superfluo cultu vestium hominum gloriam querit, prout scilicet vestes, & alia huiusmodi pertinent ad quemdam ornatum. Unde Gregorius dicit in quadam homilia (xl. in Evang. inter princ. & med.) (2) *Sunt nonnulli qui cultum subitium, pretiosarumque vestium non putant esse peccatum: quod videlicet si culpa non esset, nequaquam sermo Dei tam vigilanter exprimeret, quod dives qui torquebatur apud inferos, bysso, & purpura indusus suisset. Nemo quippe vestimenta pretiosa, scilicet excedentia proprium statum, nisi ad inanem gloriam querit* (3). Alio modo secundum quod homo per superfluum cultum vestium querit delicias, secundum quod vestis ordinatur ad corporis fomentum. Tertio secundum quod nimiam sollicitudinem apponit ad exteriorem vestium cultum, etiam si non sit aliqua inordinatio ex parte finis. Et secundum hoc Andronicus ponit tres virtutes circa exteriorem cultum: scilicet *humilitatem*, quæ excludit intentionem gloriæ, unde dicit, quod humilitas est habitus non superabundans in sumptibus, & præparationibus: & *per se sufficientiam*, quæ excludit intentionem

(1) Ex græco μέλιον ita dictis, quod significat ovem, quasi melota vestis intelligatur ex ovino corio facta: Etsi μέλιον quodlibet pecus vel quadrupes generaliter potest significare: Unde melotam Glossa interpretatur vestem de pilis camelorum contextam; qualem sanctus Præcursor habuisse dicitur tum Matth. 3. vers. 4. tum Marc. 1. vers. 6. ut & Helias 4. Reg. vers. 8. minus expresse tamen quam Præcursor quem in Evangelio comparat ei Christus. Addit & Glossa quod habet item Haymo & magis probat S. Thomas, melotam dici ab animali quodam quod a Latinis passim saxus propter hispidadam pellem appellatur, sed a Plinio melos: Atqui cum ejusmodi animal sic dicatur

ex græco μέλι seu latine mel, quia mellis avdissimum, ideoque melota primam haberet brevem si ex illo derivaretur & melosa potius dici debere videretur, parum congruit græcæ voci μελωτή, quæ primam habet longam, ut patet.

(2) Ubi divitis epulonis non parabolam tantum sed historiam veram ex professo explicat.

(3) Puta ut honorabilior ceseris esse videatur, addit ibidem Gregorius: Et rationem subdit, quia nemo vult ibi pretiosis vestibus indui ubi ab aliis non possit videri; unde pro sola inani gloria vestimentum pretiosius quærit res ipsa testatur &c.

nem deliciarum , unde dicit , quod per se sufficientia est habitus contentus quibus oportet , & determinativa eorum quæ ad vivere conveniunt (1) , secundum illud Apostoli I. ad Timoth. ult. 8. *Habentes alimenta , & quibus regamur , his contenti simus : & simplicitatem* , quæ excludit superfluum sollicitudinem talium , unde dicit , quod simplicitas est habitus contentus his quæ contingunt (2) .

Ex parte autem defectus similiter potest esse duplex inordinatio per affectum . Uno quidem modo ex negligentia hominis , qui non adhibet studium , vel laborem ad hoc quod exteriori cultu utatur , secundum quod oportet . Unde Philosophus dicit in VII. Ethic. (3) quod hoc ad molliem pertinet quod aliquis trahat vestimentum per terram , ut non laboret elevando ipsum . Alio modo ex eo quod ipsum defectum exterioris cultus ad gloriam ordinat . Unde dicit Augustinus in Lib. II. de sermone Domini in monte (cap. xii. parum a princ.) *non in solo verum corporearum nitore , atque pompa , sed etiam in ipsis sordibus luctuosus esse posse jactantiam , & eo periculosiorem , quod sub nomine servitutis Dei decipit* . Et Philosophus dicit in IV. Ethic. (4) quod *superabundantia , & inordinatus defectus ad jactantiam pertinet* .

Ad primum ergo dicendum , quod quamvis ipse cultus exterior non sit a natura , tamen ad naturalem rationem pertinet ut exteriorem cultum moderetur : & secundum hoc nati sumus hanc virtutem suscipere , quæ exteriorem cultum moderatur .

Ad secundum dicendum , quod illi qui in dignitatibus constituuntur , vel etiam ministri altaris , pretiosioribus vestibus quam ceteri induuntur , non propter sui gloriam , sed ad significandam excellentiam sui ministerii , vel cultus divini : & ideo in eis non

est vitiosum . Unde Augustinus dicit in III. de doctrina christ. (cap. xii. in princ.) *Quisquis sic utitur exterioribus rebus , ut metas consuetudinis bonorum , inter quos versatur , excedat , aut aliquid significat , aut flagitiosus est , dum scilicet (5) propter delicias , aut ostentationem talibus utitur* . Similiter etiam ex parte defectus contingit esse peccatum . Non tamen semper qui villioribus quam ceteri vestibus utitur , peccat . Si enim hoc facit propter jactantiam , vel superbiam , ut se ceteris præferat , vitium superstitionis est . Si autem hoc faciat propter macerationem carnis , vel humiliationem spiritus , ad virtutem temperantiz pertinet . Unde Augustinus dicit in Lib. III. de doct. christ. (loc. cit.) *Quisquis restrictius rebus præservantibus utitur quam se habens moras eorum cum quibus vivit , aut temperatus , aut supersticiosus est* . Præcipue autem competit vilibus vestimentis uti his qui alios & verbo , & exemplo ad pœnitentiam hortantur ; sicut fecerunt Prophetæ , de quibus Apostolus ibi loquitur . Unde quædam Glossa (6) (super illud , *Ipse autem Joannes &c.*) dicit Matth. xii. *Qui pœnitentiam predicat , habitum pœnitentiz pretendit* .

Ad tertium dicendum , quod hujusmodi exterior cultus indicium quoddam est conditionis humanæ : & ideo excessus , & defectus , & medium in talibus reduci possunt ad virtutem veritatis , quam Philosophus (loc. cit. in arg.) ponit circa facta , & dicta , quibus aliquid de statu hominis significatur (7) .

A P P E N D I X.

EX art. habes primo : quomodo per rationem ostendas , merito insinuatum esse a scripturis , & Ambros. quod circa ornatum exte-

(1) Id est quæ vitæ honestati congruunt , sive necessitati &c.

(2) Ex græca phrasi secundum quam *ἀνδεύουσα* sive *contingentia* pro quibuslibet promiscue obviis usurpantur .

(3) Ut cap. 8. græco lat. videre est , vel cap. 7. in antiquis & apud S. Thom. lect. 7. sed in Coloniensi Editione ad marginem ineptissime lib. 2.

(4) Non cap. 7. sicut prius indicabatur ad marginem , sed cap. 13. græco-lat. prope finem , vel cap. 15. in antiquis & apud S. Thom. lect. 15. ubi pro jactantia vertit *arrogantiam* Aretinus ; *ἀλαζονικὸν* autem græce dicitur quod utrovis latine modo reddi potest .

(5) Ad secundam dumtaxat appendicem explicatio ista spectat , quod sit flagitiosus cum ad ostentationem vel delicias his utitur : Ad primam autem , quod nimirum aliquid significet , pertinent ea quæ præmittuntur de vestibus propter ministerii excellentiam significandam pretiosius .

(6) Innominata nempe nec ullius indicem præferens : Ex Beda autem paulo aliis verbis colligi potest , sic dicente ; *Austeritatem vestium ostendebat , quia pœnitentiam prædicabas* .

(7) Ex cap. 13. græco-lat. vel in antiquis 15. colligitur & apud S. Thom. lect. 15. non cap. 7. sicut prius .

exteriorem potest esse virtus, & vitium. A D. Ambrosio quidem, ut *in arg. cons.* A scripturis vero per hoc, quod dicitur Isaia 3., „Auferet Dominus ornamenta calceamentorum, & lunulas, & torques, monilia, „armillas, mitras, & discriminalia, &c. & „erit pro suave odore fœtor, pro zona funiculus, pro crispanti crine calvitium, & „pro fascia pectorali cilicium. Item 1. Tim. 2. Mulieres in habitu ornato, cum verecundia, & sobrietate ornantes se; non in tortis crinibus, aut auro, aut margaritis vel veste pretiosa, sed quod decet mulieres promittentes pietatem per opera bona. Item 1. Pet. 3. Mulierum non sit extrinsecus capillatura, aut circumdatio auri, aut vestimentorum cultus. Sic enim aliquando & sanctæ mulieres sperantes in Deo ornabant se. „Ex his enim Scripturæ elici volunt a scholasticis prudentibus, quod circa exteriorem cultum virtus potest esse, & vitium. Secundo vides: quomodo &c.

ARTICULUS II. 809

Utrum ornatus mulierum sit sine peccato mortali.

Opus. lvii. cap. viii. & Isa. iiii. fin. & I. Cor. vii. lect. 7.

AD secundum sic proceditur. Videtur quod ornatus mulierum non sit sine peccato mortali. Omne enim quod est contra præceptum divinæ legis, est peccatum mortale. Sed ornatus mulierum est contra præceptum divinæ legis: dicitur enim 1. Petr. 111. 3. *Quæcumque*, scilicet mulierum, (1) *non sit extrinsecus capillatura; aut circumdatio auri, aut indumenti vestimentorum cultus*: ubi dicit Glossa Cypriani (ord. Lib. de habitu virg. cir. med.) „Serico, & purpura indutæ, „Christum sincere induere non possunt:

„auro, & margaritis adornatæ, & monilibus, ornamenta mentis, & corporis perdidit. (2) Sed hoc non fit nisi per peccatum mortale. Ergo ornatus mulierum non potest esse sine peccato mortali.

2. Præterea. Cyprianus dicit in Libro de habitu virginum (loc. cit.) *Non virginæ tantum, aut viduæ, sed & nuptas puæ, & omnes ovariæ feminas admonendas, quod opus Dei, & facturam ejus, & plasma adulteram nullo modo debeant, adhibito flavo colore, vel nigro pulvere, vel rubore, aut qualibet lineamenta nativa corrumpente medicamento.* Et postea subdit: *Manus Deo inferunt, quando illud quod ille formavit, reformare contendunt. Impugnatio est ista divini operis, prævaricatio est veritatis. Deum videre non poteris, quando oculi tibi non sunt, quos Deus fecit, sed quos diabolus infecit, de inimico suo compra, cum illo pariter arsura.* Sed hoc non debetur nisi peccato mortali. Ergo ornatus mulieris non est sine peccato mortali.

3. Præterea. Sicut non congruit mulieri quod veste virili utatur; ita etiam ei non competit quod inordinato ornato utatur. Sed primum est peccatum: dicitur enim Deut. xxii. 5. *Non induatur mulier veste virili, nec vir veste muliebri.* Ergo etiam videtur quod superfluous ornatus mulierum sit peccatum mortale.

4. Sed contra est, quia secundum hoc videretur quod artifices hujusmodi ornamenta præparantes mortaliter peccarent.

Respondeo dicendum, quod circa ornamenta mulierum sunt eadem attendenda quæ supra (art. præc.) communiter dicta sunt circa exteriorem cultum; & insuper quoddam aliud speciale, quod scilicet muliebris cultus viros ad lasciviam provocat, secundum illud Proverb. vii. 10. *Ecce mulier occurrit illi ornata meretricio preparata ad decipiendas animas.*

Potest tamen mulier licite operam dare ad

(1) Ut supponitur ibi ex vers. 1. ubi expresse nominantur.

(2) Sic vetus Glossa, quoad priorem appendicem, nisi quod *sinceriter* pro *sincere*, ut est in ipso Summæ Manuscripto: Quoad posteriorem vero, *cordis ac pectoris*, ut & in textu Cypriani moderno sic habetur: Sed nova Glossa & Cypriani modernus textus tantum habet priori loco *Christum induere non possunt*; Posteriori autem eadem Glossa nova & vetustior Cypriani textus quem putavit Erasmus corrigendum & ad marginem ejus annotavit, *ornamenta cordis & corporis, vel mentis & corporis perdidit*,

sicut hic habet S. Thomas & Manuscriptum ipsum Summæ: Quo sensu dici possunt *ornamenta corporis* verecundia & modestia quam superfluo ejus ornato perdidisse videri possunt. In verbis quoque argum. 2. sequentibus aliter habet Cypriani modernus textus quod *opus Dei & factura ejus & plastica* (sive *plastica*) *adulterari nullo modo debeat*: Sed qui vocem *plastica* seu *plastics* non intellexit quæ significat artem formativam (*πασταρι*) *plasma* sibi perperam finxit in veteribus Exemplaribus unde mutuatus est S. Thomas: Quamvis ad sensum perum refert, cum plasma quoque sit *formatio* sive id quod formatur.

ad hoc quod viro suo placeat, ne per ejus contemptum in adulterium labatur. Unde dicitur I. ad Corinth. VII. 34. quod *mulier quæ nupta est, cogitat quæ sunt mundi, quomodo placeat viro*. Et ideo si mulier conjugata ad hoc se ornet ut viro suo placeat, potest hoc facere absque peccato.

Illæ autem mulieres quæ viros non habeat, nec volunt habere, vel sunt in statu non habendi, non possunt absque peccato appetere placere virorum aspectibus ad concupiscendum: quia hoc est dare eis incentivum peccandi. Et si quidem hac intentione se ornent, ut alios provocent ad concupiscentiam, mortaliter peccant; si autem ex quadam levitate, vel etiam ex quadam vanitate propter jactantiam quamdam, non semper est peccatum mortale, sed quandoque veniale. Et eadem ratio quantum ad hoc est de viris. Unde Augustinus dicit in epist. ad Possidium (ccxlv. al. lxxiii. paulo a princ.) *Nolo ut de ornamentis auri, vel vestis præproperam habeas in prohibendo sententiam, nisi in eos qui neque conjugati sunt, neque conjugati cupientes, cogitare debent quomodo placeant Deo. Illi autem cogitant quæ sunt mundi, quomodo placeant vel viri uxoribus, vel mulieres maritis: nisi quod capillos nudare feminas, quas etiam caput velare Apostolus jubet, nec maritatus decet* (1).

In quo tamen casu possent aliquæ a peccato excusari, quando hoc non fieret ex aliqua vanitate, sed propter contrariam consuetudinem; quamvis talis consuetudo non sit laudabilis.

Ad primum ergo dicendum, quod, sicut Glossa (ordin.) ibidem dicit, *mulieres eorum qui in tribulatione erant, contemnebant viros; & ut aliis placerent, se pulchre ornabant*: quod fieri Apostolus prohibet (2). In quo etiam casu loquitur Cyprianus; non autem prohibet, mulieres conjugatas ornari,

ut placeant viris, ne detur eis occasio peccandi cum aliis. Unde Apostolus I. ad Timoth. II. 9. dicit: *Mulieres in habitu ornato, cum verecundia, & sobrietate ornantes se, non in torris crinibus, aut auro, aut margaritis, aut veste pretiosa*: per quod datur intelligi, quod sobrius, & moderatus ornatus non prohibetur mulieribus, sed superfluus, & inverecundus, & impudicus.

Ad secundum dicendum, quod mulierum fucatio, de qua Cyprianus loquitur, est quadam species fictionis, quæ non potest esse sine peccato. Unde Augustinus dicit in epist. ad Possidium (ccxlv. al. lxxiii. ante med.) *Fucari pigmentis, quo rubicundior, vel candidior appareat, adulterina fallacia est: qua non dubito etiam ipsos maritos se nolle decipi, quibus solis, (3) scilicet maritis, permittendæ sunt femine ornari secundum veniam, non secundum imperium*. Non semper tamen talis fucatio est cum peccato mortali, sed solum quando fit propter lasciviam, vel in Dei contemptum: in quibus casibus loquitur Cyprianus. Sciendum tamen, quod aliud est fingere pulchritudinem non habitam, & aliud occultare turpitudinem ex aliqua causa provenientem, puta ægritudine, vel aliquo hujusmodi: hoc enim est licitum: quia secundum Apostolum I. ad Corinth. XII. 23. (4) *quæ putamus ignobiliora membra corporis esse, his honorem abundantiorum circumdamus*.

Ad tertium dicendum, quod, sicut dictum est (art. præc.) cultus exterior debet competere conditioni personæ secundum communem consuetudinem. Et ideo de se vitiosum est quod mulier utatur veste virili, aut e converso: & præcipue quia hoc potest esse causa lasciviæ: & specialiter prohibetur in lege (Deut. xxii.) quia Gentiles tali mutatione habitus utebantur ad idololatriæ superstitionem. Potest tamen quandoque hoc fieri sine peccato propter aliquam necessitatem, vel cau-

(1) De mulieribus tamen mota quæstio nominatim, quia natura sua *φιλόκομος* (sive ornatus amans) *genus femineum est*, ut Hieronymus ait epist. 12. *multasque mulieres (etiam insignis pudicitia) quamvis nulli virorum, tamen sibi scimus ornari; hoc est, ut complacent sibiipsis*.

(2) Hoc utique sic habet Glossa quæ subjungitur Oecumenii verbis, nec apud illum tamen extat, ut nec apud alium Interpretem occurrit: Quin id generaliter intelligi passim indicant omnes, & ex adjunctis colligitur: Sicut & Cyprianus ad quaslibet feminas id videtur generaliter extendere, sed nomina-

tim ad virgines.

(3) Id est, propter quos tantum vel in quorum gratiam permittitur feminis ut ornentur ad complacendum ipsis: Quod secundum veniam porro dicit, alio sensu I. ad Corinth. 7. usurpatur, sed huc analogice spectat.

(4) Ubi propter corporis partes inhonestas hoc dicit, quæ proinde veluti ad earum indecentiam naturalem aliquo modo venustandam curiosius & honestius tegi solent: Quidni extendi vero ad quamlibet indecentiam undecumque adventitiam possit?

causa se occultandi ab hostibus, vel propter defectum alterius vestimenti, vel propter aliquid aliud hujusmodi. (1)

Ad quartum dicendum, quod si qua ars est ad faciendum aliqua opera, quibus homines uti non possunt absque peccato, per consequens artifices talia faciendo peccarent, utpote præbentes directe aliis occasionem peccandi; puta si quis fabricaret idola, vel aliqua ad cultum idololatriæ pertinentia. Si qua vero ars sit, cujus operibus homines possunt bene, & male uti (sicut gladii, sagittæ; & alia hujusmodi) usus talium artium non est peccatum: & hæc solæ artes sunt dicendæ. Unde Chryostomus dicit super Matth. (hom. 1. a med.) *Eas solum artes oportet vocare que necessariorum, & eorum que consistunt vitam nostram, sunt tribuivæ, & constructivæ*. Si tamen operibus alicujus artis utpluries aliqui male utantur, quamvis de se non sint illicitæ, sunt tamen per officium Principis a civitate extirpandæ secundum documenta Platonis (2). Quia ergo mulieres licite se possunt ornare, vel ut conservent decentiam sui status, vel etiam aliquid superaddere, ut placeant viris, consequens est quod artifices talium ornamentorum non peccant in usu talis artis, nisi forte inveniendū aliqua superflua, & curiosa. Unde Chryostomus dicit super Matthæum (loc. cit.) quod *etiam ab arte calceorum, & sextorum multa abscindere oportet: etenim ad luxuriam deduxerunt, (*) necessitatem ejus corrumpentes, artem arti vale commiscenses*.

A P P E N D I X.

EX art. habes primo: quomodo per rationem & ostendas, & in sensu recto intelligas, merito a scripturis fuisse insinuatū, quod ornatus mulierum est, & non est peccatum mortale. Quod sit, insinatur per hoc, quod reprehendendo dicitur Prov. 7. *Considero vecordem juvenem. Occurrit illi mulier ornata meretricio, præparata ad capiendas animas garrula, vaga, quietis impatiens*. Item per dictum Gen. 38. quod, *depositis viduitatis vestibus, Thamar ornavit se, & assumpsit thesaurum*. Item per 4. Reg. 9. quod *audito advensu Jehu, Jezabel depinxit oculos suos sibi, & ornavit caput suum*. Item per dictum Isaï 3. ut adductum fuit in a. 1. app. Quod autem non sit, insinatur per hoc, quod dicitur Judith 10. ipsam ornasse se indumentis jucunditatis suæ. Ex quo innuitur, quod tempore illo, quo vir suus vivebat, ornabat se talij cultu. In quo ornatu, licet esset multum splendidus, non est credendum, ipsam Judith conjugatam peccasse mortaliter, sed nec semper venialiter. Secundo vides; quomodo &c.

Q U Æ S T I O CLXX.

De præceptis temperantiæ;

In duos articulos divisa.

POstea considerandum est de præceptis temperantiæ.

Et primo de præceptis ipsius temperantiæ. Secundo de præceptis partium ejus.

A R.

(1) Tale aliquid jam notatum est 1. 3. qu. 102. art. 6. ad 6. ubi plura exempla congeffimus ac addidimus in calce istius legitime mutationis vestimentorum olim factæ propter necessarias causas, & potissimum propter privatam aut publicam utilitatem; nec repetere jam opus est; quamvis & addi plura possent.

(2) Ut ex 3. libro de Republica colligi potest, ubi postquam commemoravit artem pingendi, tum deinde texendi facultatem, variegandi, ædificandi, omnem instrumentorum supellectilem conficiendi & qualecumque artificium operandi, subjungit: *Porro in his omnibus aut honestas & decencia quedam, aut surpsitudo quadam sive indecentia inest: Atque indecentia quidem est improborum soror morum; honestas vero vel decencia est bonorum e contrario morum soror. An soli ergo sunt urgendi Poetæ ut bonorum specimen morum, & imaginem in suis Poematis ex-*

primans? An prætores & alii artificibus prescribimus ac verabimus ne simulacrum perversorum exprimant morum, dum indecens aliquod opus aut in figuris & in formis animalium, aut in ædificiis, aut in alio quovis artificio exhibent: Vel si quispiam hoc prestare non potest (nempe ut abstineat a prædictis) prohibendus est ne quid apud nos agat; ne in perverfitatis vel pravitatis imaginibus enutriti custodes nobis samquam in gramine noxio multa paulatim decerpentes, maximum in animo malum nescientes contrahant: Tales ergo querendi artifices qui naturali quadam industria possint ipsius pulchri decorique naturam exprimere, ut junioris inde ad honestatem adjuventur & egregie nutriantur.

(*) Ita cum pluribus codicibus, & edit. veteribus edit. Patav. Nicolajus: necessitate superata curiositatem arti male commiscentes.

ARTICULUS I. 810

Utrum præcepta temperantia convenienter in lege divina tradantur.

1. 2. quæst. c. art. 11. ad 3.

AD primum sic proceditur. Videtur quod præcepta temperantiz inconuenienter in lege divina tradantur. Fortitudo enim est potior virtus quam temperantia, ut supra dictum est (quæst. cxli. art. 8. & 1. 2. quæst. lxxvi. art. 4.) Sed nullum præceptum fortitudinis ponitur inter præcepta Decalogi, quæ sunt potiora legis præcepta. Ergo inconuenienter inter præcepta Decalogi ponitur prohibitio adulterii, quod contrariatur temperantiz, ut ex supradictis patet (quæst. cliv. art. 8.)

2. Præterea. Temperantia non est solum circa venerea, sed etiam circa delectationem ciborum, & potuum. Sed inter præcepta Decalogi non prohibetur aliquod vitium pertinens ad delectationem ciborum, & potuum, neque etiam pertinens ad aliquam aliam speciem luxuriz. Ergo neque etiam debet poni aliquod præceptum prohibens adulterium, quod pertinet ad delectationem venereorum.

3. Præterea. Principalius est in intentione legislatoris inducere ad virtutes quam vitia prohibere: ad hoc enim vitia prohibentur ut virtutum impedimenta tollantur. Sed præcepta Decalogi sunt principaliora in lege divina. Ergo inter præcepta Decalogi magis debuit poni præceptum aliquod affirmativum directe inducens ad virtutem temperantiz, quam præceptum negativum prohibens adulterium, quod ei directe opponitur.

In contrarium est autoritas Scripturæ (Exod. xx.)

Respondeo dicendum, quod, sicut Apostolus dicit I. ad Timoth. 1. 5. *finis præcepti caritas est*: ad quam duobus præceptis inducimur pertinentibus ad dilectionem Dei, & proximi. *Summ. S. Th. Tom. IX.*

ximi. Et ideo illa præcepta in Decalogo ponuntur, quæ directius ordinantur ad dilectionem Dei, & proximi.

Inter vitia autem temperantiz opposita, maxime dilectioni proximi videtur opponi adulterium, per quod aliquis usurpat sibi rem alienam, abutendo scilicet uxore proximi. Et ideo inter præcepta Decalogi præcipue prohibetur adulterium, non solum secundum quod opere exercetur, sed etiam secundum quod corde concupiscitur.

Ad primum ergo dicendum, quod inter species vitiorum quæ opponuntur fortitudini, nulla est quæ ita directe contrarietur dilectioni proximi, sicut adulterium, quod est species luxuriz, quæ temperantiz contrariatur: & tamen vitium audaciæ, quod opponitur fortitudini, quandoque solet esse causa homicidii, quod inter præcepta Decalogi prohibetur: dicitur enim Eccli. viii. 18. *Cum audace non eas in via, ne forte gravet mala sua in se.* (1)

Ad secundum dicendum, quod gula non directe opponitur dilectioni proximi, sicut adulterium, neque etiam aliqua alia species luxuriz. Non enim tanta fit injuria patri per stuprum virginis, quæ non est ejus concubio deputata, quanta fit injuria viro per adulterium uxoris, cujus corporis potestatem ipse habet, non uxor.

Ad tertium dicendum, quod præcepta Decalogi, ut supra dictum est (quæst. cxvii. art. 1.) sunt quædam universalia divinæ legis principia: unde oportet ea esse communia. Non poterant autem aliqua præcepta communia affirmativa de temperantia dari, quia usus ejus variatur secundum diversa tempora, sicut Augustinus dicit in Libro de bono conjugali (cap. xv.) (2) & secundum diversas hominum leges, & consuetudines.

A P P E N D I X.

EX art. habes primo: quomodo per rationem ostendas, merito fuisse a Scripturis insertum.

(1) Quod sic explicant quidam: *Ne forte sis parciceps periculorum in qua illum nimia temeritas & audacia conjicies.* Sed simpliciter *70. İva mı Bıvırtus xata oü. Ne gravetur contra te; vel ne tibi nimium sit molestus & gravis, rixas intemperantes excitando.*

(2) Cum rationem reddit nempe cur in veteri lege plures duci uxores potuerint, licite autem nunc non possint; Sicut cap. 15. videre est: Sic enim ibi: *Plano uxoris voluntate adhibere aliam unde commu-*

nes filii nascerentur, apud antiquos Patres fas erat. Utrum & nunc, non comere dixerim: Non est enim nunc propagandi necessitas que tunc fuit, quando & parientibus conjugibus alias propter copiosam posteritatem superducere licebat; quod nunc certe non licet: Nam tantum affere opportunitatis ad aliquid jusse agendum sive non agendum temporum secretis distinctio, ut nunc melius faciat qui nec unam duxerit nisi se continere non possit &c.

insinuat; quod præcepta temperantiæ convenienter in lege divina dantur. Ut per hoc quod dicitur Prov. 8. *Recti sunt*, &c. secundum quod adducitur, & de convenientia scripturarum omnium sacrarum discurretur supra qu. 112. art. 2. *append. & qu. 140. art. 1. append. Secundo* vides: quomodo &c.

ARTICULUS II. 811

Utrum convenienter tradantur, in divina lege præcepta de virtutibus annexis temperantiæ.

AD secundum sic proceditur. Videtur quod inconvenienter tradantur in divina lege præcepta de virtutibus annexis temperantiæ. Præcepta enim Decalogi, ut dictum est (art. præc. ad 3.) sunt quedam universalia principia totius legis divinæ. Sed *superbia est initium omnis peccati*, ut dicitur Eccli. x. 15. Ergo inter præcepta Decalogi debuit aliquod poni prohibitivum superbiæ.

2. Præterea. Illa præcepta maxime debent in Decalogo poni per quæ homines maxime inclinantur ad legis impletionem: quia ista videntur principalia. Sed per humilitatem per quam homo Deo subicitur, maxime videtur homo disponi ad observantiam divinæ legis: unde obedientia inter gradus humilitatis computatur, ut supra habitum est (quæst. clix. art. 6.) & idem etiam videtur esse dicendum de mansuetudine, per quam fit ut homo divinæ Scripturæ non contradicat, ut Augustinus dicit in II. de doctr. christ. (cap. vii. cir. princ.) Ergo videtur quod de humilitate, & mansuetudine alia præcepta in

Decalogo poni debuerint.

3. Præterea. Dictum est (art. præc.) quod adulterium in Decalogo prohibetur, quia contrariatur dilectioni proximi. Sed etiam inordinatio exteriorum motuum, quæ contrariatur modestiæ, dilectioni proximi opponitur: unde Augustinus dicit in Regula (epist. cxxii. al. cix. cir. med.) *In omnibus motibus vestris nihil fiat quod cujusquam offendat aspectum*. Ergo videtur quod etiam hujusmodi inordinatio debuit prohiberi per aliquod præceptum Decalogi.

In contrarium sufficit autoritas Scripturæ (1).

Respondeo dicendum, quod virtutes temperantiæ annexæ dupliciter considerari possunt: uno modo secundum se; alio modo secundum suos effectus. Secundum se quidem non habent directam habitudinem ad dilectionem Dei, vel proximi; sed magis respiciunt quamdam moderationem eorum quæ ad ipsum hominem pertinent.

Quantum autem ad effectus suos, possunt respicere dilectionem Dei, vel proximi: & secundum hoc aliqua præcepta in Decalogo ponuntur pertinentia ad prohibendum effectus vitiorum oppositorum temperantiæ partibus: sicut ex ira, quæ opponitur mansuetudini, procedit interdum aliquis ad homicidium (quod in Decalogo prohibetur) aut ad subtrahendum debitum honorem parentibus; quod etiam potest ex superbia provenire, ex qua etiam multi transgrediuntur præcepta primæ tabulæ.

Ad primum ergo dicendum, quod superbia est initium peccati, sed latens in corde; cujus etiam inordinatio non perpenditur commu-

(1) Quæ nimirum vel implicite in Decalogo vel explicite in aliis plerisque tum veteris tum novi Testamenti partibus ea præcipit quæ nunc ad subjectivas, nunc ad potentiales, nunc etiam ad integrales temperantiæ partes pertinent; quas utique hic generatim S. Thomas & promiscue per *virtutes annexas* intelligit. Nam quoad subjectivas quæ sunt *abstinentia, sobrietas, castitas*, respective dicitur Num. 6. vers. 3. *Vir sive mulier cum fecerint votum ut sanctificentur & se voluerint Domino consecrare, a vino & ab omni quod inebriare potest abstinere*: Petr. 1. vers. 5. *Curam omnem subinfereutes ministrare in fide vestra virtutem, in virtute autem scientiam, in scientia autem abstinentiam*, &c. Et 1. Petr. 5. vers. 8. *Sobrii estote & vigilate, quia adversarius vester circuit quærens quem devoret*: Ut & 1. ad Timoth. 3. vers. 2. *Oportet Episcopum irreprehensibilem esse, sobrium &c.* Quod etiam ad Titum 1. v. 8. repetitur quoad sobrietatem: Et ad Titum 2. vers. 1. *Loquere quæ decens sanam doctrinam; senes ut sobrii sint,*

prudici &c. Tum deinceps: *Anus similiter prudentes, castas, sobrias &c.* Item: *Juvenes similiter honestos, ut sobrii sint &c.* Item 1. ad Timoth. 5. v. 22. *Te ipsum castum custodi*: Et 2. ad Cor. 6. v. 4. *In omnibus exhibeamus nosmetipsos sicut Dei ministros, in jejuniis, in castitate, in scientia &c.* Quoad partes potentiales quæ sunt *continentia, clementia, mansuetudo, modestia, & humilitas*, Ecclesiastici 30. v. 24. *Miserere anime tuæ placens Deo & continere*. Ut & ad Titum 1. ubi supra *Oportet Episcopum esse justum, sanctum, continentem*: Ecclesiastici 3. versu 19. *In mansuetudine opera tua perfice*, ut & Ecclesiastici 10. v. 31. *In mansuetudine serva animam tuam* Et 2. ad Timoth. 2. vers. 34. *Oportet Episcopum mansuetudinem esse ad omnes*: Ac similiter 1. ad Timoth. 6. vers. 11. *sectare justitiam, patientiam mansuetudinem &c.* Et ad Coloss. 3. vers. 12. *Induite vos humilitatem, modestiam, patientiam, &c.* Quantum ad integrales quæ sunt *verecundia & honestas*, 1. ad Corinth. 15. vers. 40. & 3. ad Tim. 2. vers. 9.

munitur ab omnibus . Unde ejus prohibitio non debuit poni inter præcepta Decalogi, quæ sunt prima principia per se nota .

Ad secundum dicendum , quod præcepta quæ per se inducunt ad observantiam legis , præsupponunt jam legem : unde non possunt esse prima legis præcepta , ut in Decalogo ponantur .

Ad tertium dicendum , quod inordinatio exteriorum motuum non pertinet ad offensam proximi secundum ipsam speciem actus , sicut homicidium , adulterium , & furtum , quæ in Decalogo prohibentur ; sed solum secundum quod sunt signa interioris inordinationis , ut supra dictum est (quæst. clxviii. art. ad i.)

A P P E N D I X.

EX art. habes primo : quomodo per rationem & ostendas , & in sensu recto intelligas , merito insinuatam a scripturis fuisse , quod præcepta de virtutibus annexis partibus temperantiz convenienter in divina lege traduntur . Ut Proverb. 8. *Recti sunt*, &c. secundum quod habetur supra qu. 122. art. 2. appen. & qu. 140. art. 1. appen. Vide ibi de convenientia sacrarum litterarum in tradendo , quæcumque tradunt . Tuum est postea applicare ad materiam istam præsentem , sicut & ad alias pro occurrentia , de ibidem dictis , quantum sufficit , & decet . Secundo vides : quomodo &c.

Q U Æ S T I O CLXXI.

De Prophetia ,

In sex articulos divisa .

Postquam dictum est de singulis virtutibus , & vitiis , quæ pertinent ad omnium hominum conditiones , & status , nunc considerandum est de his quæ specialiter ad aliquos homines pertinent . Invenitur autem differentia inter homines secundum ea quæ ad habitus , & actus animæ rationalis pertinent , tripliciter . Uno quidem modo secundum diversas gratias gratis datas : quia , ut dicitur I. ad Corinth. xii. *divisiones gratiarum sunt : & alii datur per spiritum sermo sapientie , alii sermo scientie &c.* Alia vero differentia est secundum diversas vitas , activam scilicet , & contemplativam , quæ accipiuntur secundum diversa operationum studia : unde & ibidem dicitur , quod *divi-*

siones operationum sunt . Aliud enim est studium operationis in Martha , quæ *sollicita erat , & laborabat circa frequens ministerium ;* quod pertinet ad vitam activam : aliud autem est in Maria , quæ *sedens secus pedes Domini audiebat verbum illius ;* quod pertinet ad contemplativam , ut habetur Lucæ x. Tertio modo secundum diversitatem officiorum , & statuum , prout dicitur ad Ephes. iv. 11. *Et ipse dedit quosdam quidem Apostolos , quosdam autem Prophetas , alios vero Evangelistas , alios autem Pastores , & Doctores :* quod pertinet ad diversa ministeria , de quibus dicitur I. ad Corinth. xii. 5. *Divisiones ministracionum sunt .* Est autem attendendum circa gratias gratis datas , de quibus occurrit consideratio prima , quod quædam earum pertinent ad cognitionem , quædam vero ad locutionem , quædam vero ad operationem . Omnia vero quæ ad cognitionem pertinent , sub prophetia comprehendendi possunt . Nam prophetica revelatio se extendit non solum ad futuros hominum eventus , sed etiam ad res divinas , & quantum ad ea quæ proponuntur omnibus credenda , quæ pertinent ad fidem , & quantum ad altiora mysteria , quæ sunt perfectorum , quæ pertinent ad sapientiam . Est etiam prophetica revelatio de his quæ pertinent ad spirituales substantias , a quibus vel ad bonum , vel ad malum inducimur ; quod pertinet ad discretionem spirituum . Extendit etiam se ad directionem humanorum actuum ; quod pertinet ad scientiam , ut infra patebit (quæst. clxxvii.) Et ideo primo occurrit considerandum de prophetia , & de rapæu , qui est quidam prophetiæ gradus .

De prophetia autem quadruplex consideratio occurrit : quarum prima est de essentia ejus ; secunda de causa ipsius ; tertia de modo prophetiæ cognitionis ; quarta de divisione prophetiæ .

Circa primum quæzuntur sex .

Primo , utrum prophetia pertineat ad cognitionem .

Secundo , utrum sit habitus .

Tertio , utrum sit solum futurorum contingentium .

Quarto , utrum Propheta cognoscat omnia prophetabilia .

Quinto , utrum Propheta discernat ea quæ divinitus percipit , ab eis quæ proprio spiritu videt .

Sexto , utrum prophetiæ possit subesse falsum .

ARTICULUS I. 812

Utrum Prophetia pertineat ad cognitionem.

*Ius. art. 2. cor. & III. P. quest. viii. art. 8.
& ver. quest. xii. ar. 1. & Isaie 1. princ.
& I. Cor. xiv. princ. & Heb. xi. lect. 7.*

AD primum sic proceditur. Videtur quod prophetia non pertineat ad cognitionem. Dicitur enim Eccli. xlvi. 14. quod corpus Elisei mortuum prophetavit: & infra cap. xlix. 18. dicitur de Joseph, quod ossa ipsius visitata sunt, & post mortem prophetaverunt. Sed in corpore, vel in ossibus post mortem non remanet aliqua cognitio. Ergo prophetia non pertinet ad cognitionem.

2. Præterea. I. ad Cor. xiv. 3. dicitur: *Qui prophetat, (1) hominibus loquitur ad edificationem.* Sed locutio est effectus cognitionis, non est autem ipsa cognitio. Ergo videtur quod prophetia non pertineat ad cognitionem.

3. Præterea. Omnis cognoscitiva perfectio excludit stultitiam, & insaniam. Sed hæc simul possunt esse cum prophetia: dicitur enim Osee ix. 7. *Scitote Israel stultum prophetam, (*) insanum.* Ergo prophetia non est cognoscitiva perfectio.

4. Præterea. Sicut revelatio pertinet ad intellectum, ita inspiratio videtur pertinere ad affectum, eo quod importat motionem quamdam. Sed prophetia dicitur esse *inspiratio*, vel *revelatio*, secundum Cassiodorum (2) Ergo videtur quod prophetia non magis pertineat ad intellectum quam ad affectum.

Sed contra est quod dicitur I. Reg. ix. 9. *Qui enim Propheta dicitur hodie, olim vocabatur Videns (3).* Sed visio pertinet ad cognitionem. Ergo prophetia ad cognitionem pertinet.

(1) Sic dispungendum, ut Biblia etiam emendata dispungunt manifeste vers. 3. Non ut inepte passim Exemplaria impressa Summæ, *Qui prophetas hominibus loquitur ad edificationem*: Unde ibidem S. Thomas, *loquitur hominibus*, inquit, *idest ad intellectum hominum &c.*

(*) *Vulgata* insanum virum spiritualem.

(2) Sive *aspiratio*, ut videre est in Prologo Psalmorum, Cap. 1. & postea plenius referetur.

(3) Hinc, ut ibidem vers. 9. per parenthesis præmittitur, *olim in Israel sic loquebatur unusquisque vadens consulere Deum, Eamus ad Videntem*: Quod motatum est ibi occasione Saulis requirentis asinas & petentis an ibi esset *Videns* idest *Propheta* &c.

(4) Non fatis auspicate: Nam *וִיִּדְעוּ* non *וִיִּדְעוּ*

Respondeo dicendum, quod prophetia primo & principaliter consistit in cognitione, quia videlicet Prophetæ cognoscunt ea quæ sunt procul, & remota ab hominum cognitione. Unde possunt dici Prophetæ a *πρό* pro, quod est procul, & *φάνος* phanos, quod est apparitio, quia scilicet eis aliqua quæ sunt procul, apparent (4). Et propter hoc, ut Isidorus dicit in Lib. VII. Etymolog. (cap. viii.) *in veteri testamento appellabantur Videntes, quia videbant ea que ceteri non videbant, & prospiciebant que in mysterio abscondita erant.* Unde & Gentilitas eos appellabat *Vates* a vi mentis.

Sed quia, ut dicitur I. ad Cor. xii. 7. *unicuique datur manifestatio spiritus ad utilitatem*: & infra cap. xiv. 12. dicitur: *Ad edificationem Ecclesie querite ut abundetis*: inde est quod prophetia secundario consistit in locutione, prout Prophetæ ea quæ divinitus edocti cognoscunt, ad edificationem aliorum annuntiant, secundum illud Isaie xxi. 10. *Que audivi a Domino exercituum, Deo Israel, annuntiavi vobis.* Et secundum hoc, ut Isidorus dicit in Lib. VII. Etymolog. (cap. viii.) possunt dici *Propheta* quasi *Prefatores*, eo quod *porro* *fantur*, idest a remotis fantur, & de futuris vera prædicunt (5).

Ea autem quæ supra humanam cognitionem divinitus revelantur, non possunt confirmari ratione humana, (**) quam excedunt secundum operationem virtutis divinæ, secundum illud Marci ult. 20. *Predicaverunt ubique, Domino cooperante, & sermonem confirmante sequentibus signis.* Unde tertio ad prophetiam pertinet operatio miraculorum, quasi confirmatio quædam prophetice annuntiationis. Unde dicitur Deuteron. ult. 10. *Non surrexit Propheta ultra in Israel, sicut Moyses, quem nosse Dominus facie ad faciem in omnibus signis, atque potentis.* Ad

perinde est ac *procul*, sed *πρό* idem quod *ante* sive *prius*: Nec vero *ἀνο*: pro apparitione usurpatur a Græcis, quamvis verbum *φανόμενος* apud illos idem sit ac apud nos Latinos *appareo*, & alioqui magis inde *prophata* quam *propheta* derivaretur. Melius ergo paulo infra.

(5) Vel simpliciter, quia prius quæ futura sunt fantur, quamvis proxime futura sint sive paulo post: Inde porro Prophetæ nomen vere a Græcis efformatum ac derivatum ad Latinos, ex verbo *φάμι* hoc est *dico* & præpositione *πρό* quasi *predico* &c.

(**) Ita cum mss. *vetustiores* edit. Garcia hæc lectionem invenit quam excedunt, sed secundum operationem &c. *quem passim sequuntur, edit. posteriores. Theologi* sed operatione virtutis divinæ.

Ad primum ergo dicendum, quod authoritates illæ loquuntur de prophetia quantum ad hoc tertium, quod assumitur ut prophetiæ argumentum (1).

Ad secundum dicendum, quod Apostolus ibi loquitur quantum ad propheticam enuntiationem.

Ad tertium dicendum, quod illi qui dicuntur prophetæ insani, & stulti, non sunt veri Prophetæ, sed falsi, de quibus dicitur Hieremiæ xxiiii. 16. *Nolite audire verba prophetarum, qui prophetant vobis, & decipiunt vos: visionem cordis sui loquuntur, non de ore Domini: & Ezech. xiiii. 3. Hec dicit Dominus: Va prophetis insipientibus, qui sequuntur spiritum suum, & nihil vident.*

Ad quartum dicendum, quod in prophetia requiritur quod intentio mentis eleuetur ad percipienda divina. Unde dicitur Ezech. xi. 1. *Fili hominis, sta super pedes tuos, & loquar tecum.* Hæc autem elevatio intentionis fit Spiritu sancto movente: unde ibidem subditur: *Et ingressus est in me spiritus, & statuit me super pedes meos.* Postquam autem intentio mentis elevata est ad superna, percipit divina. Unde subditur ibidem: *Et audivi loquentem ad me.* Sic igitur ad prophetiam requiritur inspiratio quantum ad mentis elevationem, secundum illud Job. xxxii. 8. *Inspiratio omnipotentis dat intelligentiam; revelatio autem quantum ad ipsam perceptionem divinorum: in quo perficitur prophetia, & per ipsam removetur obscuritatis, & ignorantie velamen, secundum illud Job xii. 22. Qui revelat profunda de tenebris.*

A P P E N D I X.

EX art. habes primo: quomodo per rationem & ostendas, & in recto sensu intelligas, merito insinuatam esse a Scripturis: quod prophetia consistit in cognitione, & quod ad ipsam pertinet locutio, & miraculorum operatio. Ut de cognitione 1. Reg. 9. secundum quod est in arg. contr. Nomina enim imponuntur rebus, secundum quod res ipsa

requirit: ut elicitur ex Genes. 2. ly omne, quod vocavit Adam anime viventis, illud est nomen ejus. Item de cognitione Jo. 4. *Ut videro, Propheta es tu.* Samaritana enim dixit, Dominum nostrum esse Prophetam, ex eo, quod Dominus, ipsam habuisse tot viros, cognoverat. Et hinc Evangelista scholasticis innuere vult, quod prophetia, etiam secundum communem animi conceptionem (quomodo mulier hæc loquebarur) consistit in cognitione. Insinuatur autem de locutione Exod. 7. *Aaron frater tuus eris Propheta tuus.* A simili enim hoc argumentando ad propositum videbis intentum articuli. Innuitur vero de miraculorum operatione Joan. 6. *Cum viderent, quod fecerat signum, dixerunt: hic est vere Propheta.* Secundo vides: quomodo &c.

ARTICULUS II. 813

Utrum prophetia sit habitus.

1. 2. quæst. lxxviii. art. 3. ad 3. & III. cont. cap. cliv. fin. & ver. quæst. xii. art. 1. per. tot. & art. 13. ad 3. & pot. quæst. vi. art. 4. fin. & quol. xii. art. 27. ad 1.

AD secundum sic proceditur. Videtur quod prophetia sit habitus. Quia, ut dicitur in 12. Ethic. (cap. v.) *tria sunt in anima, potentia, passio, & habitus.* Sed prophetia non est potentia, quia sic inesset omnibus hominibus, quibus potentia animæ sunt communes: similiter etiam non est passio, quia passiones pertinent ad vim appetitivam, ut supra habitum est (1. 2. quæst. xxii. art. 2.) prophetia autem pertinet principaliter ad cognitionem, ut dictum est (art. præc.) Ergo prophetia est habitus.

2. Præterea. Omnis perfectio animæ, quæ non semper est in actu, (2) est habitus. Sed prophetia est quædam animæ perfectio, non autem semper est in actu; alioquin non diceretur dormiens *propheta* (3) Ergo videtur quod prophetia sit habitus.

3. Præ-

(1) Quod enim prophetasse dicatur corpus mortuum Elisei, ad illud alluditur quod 4. Regum 13. vers. 21. *quidam sepelientes hominem viderunt lacryculos & proiecerunt cadaver in sepulchro Elisei, cumque tetigisset ossa Elisei, revixit homo &c.* Unde Arabica versio, *Vivificavit mortuum mortuus &c.* De Joseph autem putat etiam Palacus & se credere dicit quod cum asportata sunt illius ossa, miraculum aliquod fuit per illa editum, sicut & hic indicat S.

Thomas: Tametsi simpliciter intelligantur prophetasse quia eorum translatio prædictionem confirmavit qua Joseph prius ea prophetaverat asportanda, ut Gen. 50. videre est.

(2) Vel in exercitio actualiter operandi: Non enim semper operatur habitus.

(3) Seu transposita constructione, *alioqui dormiens non diceretur propheta*, quia cum dormit non prophetat.

3. Præterea. Prophetia computatur inter gratias gratis datas. Sed gratia est habituale quoddam in anima, ut supra habitum est (1. s. quæst. cx. art. 2.) Ergo prophetia est habitus.

Sed contra. *Habitus est quo quis agit cum voluerit*, ut dicit Commentator in III. de Anima (comment. xviii.) (1) Sed aliquis non potest uti prophetia, cum voluerit; sicut patet IV. Reg. III. de Helisæo, quem cum *Josaphat de futuris requireret, & prophetia spiritus ei deesset, psalterem fecit applicari, ut prophetia adhuc spiritus per laudem psalmodia descenderet, atque ejus animum de venturis repletet*, ut Gregorius dicit super Ezech. (hom. 1. inter med. & fin.) (2) Ergo prophetia non est habitus.

Respondeo dicendum, quod, sicut Apostolus dicit ad Ephes. v. 13. *omne quod manifestatur, lumen est*: quia videlicet sicut manifestatio corporalis visionis fit per lumen corporale; ita etiam manifestatio visionis intellectualis fit per lumen intellectuale. Oportet ergo quod manifestatio proportionetur lumen, per quod fit, sicut effectus proportionatur suæ causæ. Cum ergo prophetia pertineat ad cognitionem, quæ supra naturalem rationem existit, ut dictum est (art. præc.) consequens est quod ad prophetiam requiratur quoddam lumen intellectuale excedens lumen naturalis rationis. Unde Michæ vii. 8. *Cum sedero in tenebris, Dominus lux mea est.*

Lumen autem dupliciter alicui inesse potest: uno modo per modum formæ permanentis, sicut lumen corporale est in Sole, & in igne; alio modo per modum cujusdam passionis, sive impressionis transeuntis; sicut lumen est in aere. Lumen autem propheticum non inest intellectui Prophetæ per modum formæ permanentis: alias oporteret quod semper Prophetæ adesset facul-

tas prophetandi: quod patet esse falsum. Dicit enim Gregorius super Ezechielem (hom. 1. inter med. & fin.) *Aliquando prophetia spiritus deest Prophetis, nec semper eorum mentibus præsto est, quatenus cum hunc non habent, se hunc cognoscant ex dono habere, cum habent.* Unde Helisæus dixit de muliere Synamite IV. Reg. xv. 27. *Anima ejus in amaritudine est, & Dominus celavit a me, & non indicavit mihi.* (3)

Et hujus ratio est, quia lumen intellectuale in aliquo existens per modum formæ permanentis, & perfectæ, perficit intellectum principaliter ad cognoscendum principium illorum quæ per illud lumen manifestantur: sicut per lumen intellectus agentis præcipue intellectus cognoscit prima principia omnium illorum quæ naturaliter cognoscuntur. Principium autem eorum quæ ad supernaturalem cognitionem pertinent, quæ per prophetiam manifestantur, est ipse Deus, qui per essentiam a Prophetis non videtur; videtur autem a beatis in patria, in quibus hujusmodi lumen inest per modum cujusdam formæ permanentis, & perfectæ, secundum illud Psal. xxxv. 10. *In lumine tuo videbimus lumen.*

Relinquitur ergo quod lumen propheticum inest animæ Prophetæ per modum cujusdam passionis, vel impressionis transeuntis: & hoc significatur Exodi xxxiii. 22. *Cumque transibis gloria mea, ponam te in foramine petre &c.* & III. Reg. xix. 11. dicitur ad Heliam: *Egredere, & sta in monte* (4) *coram Domino: & ecce Dominus transit &c.* Et inde est quod sicut aer semper indiget nova illuminatione, ita etiam mens Prophetæ semper indiget nova revelatione; sicut discipulus, qui nondum est adeptus principia artis, indiget ut de singulis instruat. Unde & Isaïæ l. 4. dicitur: *Mane erigit mihi aurem, ut audiam quasi magistrum.* Et hoc etiam ipse

(1) Tale aliquid etiam Augustinus lib. de bono conjugali cap. 21. quod *habitus est quo aliquid agit cum opus est.*

(2) Alludendo ad illud vers. 12. & sequentibus, quod *ad Elisæum descendit Rex Israel & Josaphath Rex Juda & Rex Edom: dicitque Elisæus ad Regem Israel, Quid mihi & tibi est? Vade ad Prophetas patris tui & matris tuæ (nempe falsos Prophetas) Vivit Dominus exercituum in cujus conspectu suo quod si non vultum Josaphath Regis Juda crubescerem (seu revererem) non attendissem quidem te nec respexissem. Nunc autem adducite mihi Psalterem Tuum deinde: Cumque caneret Psalterem, facta est su-*

per sum (scilicet Elisæum) manus Domini, & ait: Tradet Dominus Moab in manus vestras &c.

(3) Ut vers. 27. videre est, cum venisset ad Elisæum ut ei mortem filii sui nuntiaret quem illo ipso prophetante ac promittente conceperat, apprehendisset pedes ejus quasi tacite illum rogans ut suscitaret eum cujus conceptum prædixerat, quod & subinde fecit cum id admoto licet ejus baculo non potuisset efficere Giezi &c.

(4) Annon titubabat ei mens qui posuerat in moderna Parisiensi Editione, *sta mens pro sta in monte* (& 16. 2.) tamen non dubium quin Helias etiam staret mente nec vagaretur &c.

ple modus loquendi prophetiam designat, secundum quod dicitur, quod *locutus est Dominus* ad talem, vel talem Prophetam; aut quod *factum est verbum Domini*, sive *manus Domini super eum* (1) Habitus autem est forma permanens. Unde manifestum est quod Prophetia proprie loquendo, non est habitus.

Ad primum ergo dicendum, quod illa divisio Philosophi non comprehendit absolute omnia quæ sunt in anima, sed ea quæ possunt esse principia moralium actuum: qui quandoque fiunt ex passione, quandoque autem ex habitu, quandoque autem ex potentia nuda, ut patet in his qui ex iudicio rationis aliquid operantur, antequam habeant habitum. Potest autem prophetia ad passionem reduci, si tamen nomen passionis pro qualibet receptione accipiatur, prout Philosophus dicit in III. de Anima (tex. 12.) quod *intelligere patri quoddam est*. Sicut enim in cognitione naturali intellectus possibilis patitur ex lumine intellectus agentis; ita etiam in cognitione prophetica intellectus humanus patitur ex illustratione divini luminis.

Ad secundum dicendum, quod sicut in rebus corporalibus, abeunte passione, remanet quædam habitus ad hoc quod iterum patiantur, sicut lignum semel inflammatum facilius iterum inflammat; ita etiam in intellectu Prophetæ, cessante actuali illustratione, remanet quædam habitus ad hoc quod facilius iterato illustretur: sicut etiam mens semel ad devotionem excitata, facilius postmodum ad devotionem pristinam revocatur. Propter quod Augustinus in Libro de orando Deum (epist. cxxx. al. cxxi. cap. ix. cir. med.) dicit, esse necessarias crebras orationes, *ne concepta devotio totaliter extinguatur*.

Potest tamen dici, quod aliquis dicitur Prophetæ, etiam cessante actuali prophetica illustratione, ex deputatione divina, secundum illud Hieremæ 1. 5. *Et Prophetam in gentibus dedi te*.

Ad tertium dicendum, quod omne donum gratiæ hominem elevat ad aliquid quod est

supra naturam humanam: quod quidem potest esse dupliciter. Uno modo quantum ad substantiam actus, sicut miracula facere, & cognoscere occulta, & incerta divini sapientie: (2) & ad hos actus non datur homini donum gratiæ habituale. Alio modo est aliquid supra naturam humanam quantum ad modum actus, non autem quantum ad substantiam ipsius; sicut diligere Deum, & cognoscere eum in speculo creaturarum: & ad hoc datur donum gratiæ habituale.

A P P E N D I X.

EX art. habes primo: quomodo per rationem ostendas, merito fuisse a Scripturis insinuatam, quod prophetia non est habitus. Ut 4. Reg. 3. secundum quod extenditur cum discursu in arg. contr. Item per hoc, quod 4. Reg. 4. narratur, quod Helisus desideraverat scire, quid circa Sunamitem ageretur, ejuoque familiam (in cujus signum miserat Giezi ad dicendum ei: *Recte ne agitur, &c.*) & tamen hoc non cognovit per spiritum prophetie. Id, quod & ipsemet expressit dicens: *Anima illius in amaritudine est: & Dominus cecidit a me, & non indicavit mihi*. Cum igitur habitus sit, quo quis agit, cum voluerit, patet hinc intentum a Scriptura notificari scholasticis. Secundo vides: quomodo &c.

ARTICULUS III. 814

Utrum prophetia sit solum futurorum contingentium.

Inf. quest. clxxii. art. 1. corp. fin. & ad 4. & veri. quest. xii. art. 2. & Is. 1. princ. & Rom. xii. lect. 2.

AD tertium sic proceditur. Videtur quod prophetia sit solum futurorum contingentium. Dicit enim Cassiodorus (in prol. super Pl. cap. 1.) quod *prophetia est inspiratio,*

(1) Sic Isaie 20. vers. 1. *Loquutus est Dominus in manu Isaie dicens &c.* Hierem. 1. vers. 2. *Factum est verbum Domini ad eum &c.* Ezechiel 1. vers. 3. *Factum est verbum Domini ad Ezechielem in terra Chaldaeorum, & facta est super eum ibi manus Domini &c.* Ut & Ezechiel. 2. vers. 1. *Sto super pedes suos, & loquar tecum: Osee 1. vers. 1. Principium loquendi Domino in Osee, ut & Osee 12. vers. 10. Loquutus sum super Prophetas & visionem multiplicavi eis: Joelis 1. vers. 1. Verbum Domini*

quod factum est ad Joel &c. Jonæ 1. vers. 1. ut & Jonæ 3. vers. 1. *Factum est verbum Domini ad Jonam &c.* Micheæ 1. vers. 1. *Verbum Domini quod factum est ad Micheam: Sophoniz 1. vers. 1. Verbum Domini quod factum est ad Sophoniam: Zachariæ 1. vers. 1. ut & Zachariæ 7. vers. 1. Factum est verbum Domini ad Zachariam &c.*

(2) Sicut Psal. 50. de seipso Psalmista dicit vers. 7. Deum alloquens: *Incerta & occulta sapientia tua manifestasti mihi.*

sio, vel revelatio divina, rerum eventus immobili veritate denuntiatis. Sed eventus pertinet ad contingentia futura. Ergo de solis contingentibus futuris fit revelatio prophetica.

2. Præterea. Gratia prophetiæ dividitur (1) contra sapientiam, & fidem, quæ sunt de divinis, & discretionem spirituum, quæ est de spiritibus creatis, & scientiam quæ est de rebus humanis, ut patet I. ad Cor. xii. Habitus autem, & actus distinguuntur secundum objecta, ut patet per ea quæ supra dicta sunt (1. 2. quæst. liv. art. 2.) Ergo videtur quod de nullo pertinet ad aliquod horum fit prophetia. Relinquitur ergo quod sit solum de futuris contingentibus.

3. Præterea. Diversitas objecti causat diversitatem speciei, ut ex supradictis patet (1. 2. quæst. liv. art. 2.) Si ergo prophetia quædam fit de futuris contingentibus, quædam autem de quibusdam aliis rebus, videtur sequi quod non sit eadem species prophetiæ.

Sed contra est quod Gregorius dicit super Ezech. (hom. 1. cir. princ.) quod prophetia quædam est de futuro; sicut id quod dicitur (Isaïz vii.) *Ecce virgo concipiet, & pariet filium*; quædam de præterito; sicut id quod dicitur (Gen. 1.) *In principio creavit Deus cælum, & terram*; quædam de præsentibus; sicut id

quod dicitur (I. ad Cor. xiv.) *Si omnes prophetent, intret autem quis infidelis, ocula cordis ejus manifesta sunt.* (2) Non ergo est prophetia solum de contingentibus futuris.

Respondeo dicendum, quod manifestatio, quæ fit per aliquod lumen, ad omnia illa se extendere potest quæ illi lumini subiiciuntur; sicut visio corporalis se extendit ad omnes colores, & cognitio naturalis animæ se extendit ad omnia illa quæ subduntur lumini intellectus agentis. Cognitio autem prophetica est per lumen divinum, quo possunt omnia cognosci tam divina, quam humana, tam spiritalia, quam corporalia; & ideo revelatio prophetica ad omnia hujusmodi se extendit; sicut de his quæ pertinent ad Dei excellentiam, (*) Angelicorum, spirituum ministerio revelatio prophetica facta est Isaïz cap. vi. 1. ubi dicitur: *Vidi Dominum sedentem super solium excelsum, & elevatum.* (**) Cujus etiam prophetia continet ea quæ pertinent ad corpora naturalia, secundum illud Isaïz xl. 12. *Quis mensus est pugillo aquas?* &c. Continet etiam ea quæ ad mores hominum pertinent, secundum illud Isaïz lviii. 7. *Frange esurienti panem tuum* &c. Continet etiam ea quæ pertinent ad futuros eventus, secundum illud Isaïz xlvii.

9. Ve.

(1) Quantum ad ipsam ejusmodi donorum ab invicem distinctionem, cum dicitur vers. 8. *Alii quidem per Spiritum datur sermo sapientiæ, alii autem sermo scientiæ secundum eundem Spiritum; aliter fides in eodem Spiritu; alii prophetia, alii discretio spirituum* &c. Non autem quantum ad explanationem singulorum quam hic adjungit S. Thomas.

(2) Quod S. Thomas ibi vult intelligi tripliciter: Primo ut secreta peccata per *oculta cordis* intelligantur, quorum detegendorum prærogativam & gratiam quidam in primitiva Ecclesia leguntur habuisse, sicut Act. 5. Petrus cum de pretio agri defraudato vel reservata ejus aliqua parte Ananiam pariter & Saphiram convicit ac damnavit: Secundo, ut interni affectus aliquando per admonitionem vel prædicationem ad corrigendos mores pertinentem tangantur, & sic illi qui ejusmodi affectus habent, ad eorundem sensum excitentur, sicut in Moralibus Gregorii quilibet suos omnes affectus potest invenire: Tertio ut per *cordis occulta* designentur quæ alicui dubia sunt nec per seipsum certus esse de illis potest, manifestantur autem ei quando ad Ecclesiam vadens audit publice a divinis Interpretibus explicari: Sic partim Chrysothomus qui hom. 36. *Ostenduntur omnibus* (inquit) *ea quæ in corde habent, cum arguuntur*; Partim Theodoretus qui Ananiam ac Saphiræ exemplo id confirmat, ut supra: Partim etiam Primalius qui tom. I. Bibliothecæ Patrum *oculta cordis manifesta-*

ri dicit quando alicujus conscientia per doctrinam pulsatur: Partim Haymo, qui hoc fieri ait quando illius cogitationes prave ac vitia que latere Prædicatores putat, manifestantur, dum ipsi contra vitia disputant; & id ex Augustino probat qui refert quendam suo sermone a vitiis conversum, cum contra ejusmodi vitia declamaret, quantumvis non attendens, idest a proposito suo divertens ac excurrens per inadvertentiam, ut in Mathematicos vel judicariam Astrologiam profertentes inveheretur, qualis erat ipse quem nesciens convertit, Deo evagationem illam in eum finem permittente, ut ingenue narrat. Sic autem tantum Glossa collateralis vetus & interlinearis nova, *Occulta cordis ejus idest peccata sua quæ nesciobat tunc peccata manifesta fiunt sibi expositionibus illorum*: Quod & iisdem verbis habet ibi Lombardus. Porro non hoc de infideli tantum sed etiam de idota dictum patet, hoc est de illo qui propriam dumtaxat linguam novit; nec proficere potest si loquentes linguis audiat, quia eos non intelligit; sed si audiat prophetantes, hoc est obscura & dubia & extraneis linguis ab aliis pronuntiata exponentes.

(*) Ita cum mss. edit. Rom. alique veteres. Recentiores Garceam sequuntur sic legentem: & angelicorum spirituum ministeria revelatio &c.

(**) Ita cum mss. Tarrac. veteres edit. Cod. Alban. Ejus. Theologi, & posteriores edit. Quin.

9. *Veniunt tibi duo in die una subito, sterilitas, & viduitas.*

Considerandum tamen est, quod quia propheta est de his quæ procul a nostra cognitione sunt, tanto aliqua magis proprie ad prophetiam pertinent, quanto longius ab humana cognitione existunt. Horum autem est triplex gradus. Quorum unus est eorum quæ sunt procul a cognitione hujus hominis sive secundum sensum, sive secundum intellectum, non autem a cognitione omnium hominum; sicut sensu cognoscit aliquis homo quæ sunt sibi præsentia secundum locum; quæ tamen aliis humano sensu, utpote sibi absentia, non cognoscit. Et sic Helisæus propheticè cognovit quæ Giezi discipulus ejus in absentia fecerat, ut habetur IV. Reg. v. & similiter cogitationes cordis unius alteri propheticè manifestantur, ut dicitur I. ad Cor. xiv. & per hunc modum etiam ea quæ unus scit demonstrative, alii possunt propheticè revelari. Secundus autem gradus est eorum quæ excedunt universaliter cognitionem omnium hominum, non quia secundum se non sint cognoscibilia, sed propter defectum cognitionis humanæ; sicut mysterium Trinitatis, quod revelatum est per Seraphim dicentia, *Sanctus, Sanctus, Sanctus &c.* ut habetur Isaïa vi. Ultimus autem gradus est eorum quæ sunt procul ab omnium hominum cognitione, quia in seipsis non sunt cognoscibilia; ut contingentia futura, quorum veritas non est determinata. Et quia quod est universaliter, & secundum se, potius est eo quod est particulariter, & per aliud; ideo ad prophetiam propriissime pertinet revelatio eventuum futurorum: unde & nomen prophetiæ sumi videtur. Unde Gregorius dicit super Ezech. (hom. i. in princ.) *Et cum ideo prophetia dicta sit, quod futura prædicat, quando de præterito, vel presenti loquitur, rationem sui nominis amittit.*

Ad primum ergo dicendum, quod prophetia ibi definitur secundum id quod proprie significatur nomine prophetiæ: & per hunc etiam modum prophetia dividitur contra alias gratias gratis datas.

Unde patet responsio ad secundum. Quamvis possit dici, quod omnia quæ sub prophetia cadunt, conveniunt in hac ratione quod non sunt ab homine cognoscibilia nisi per revelationem divinam; ea vero quæ pertinent ad sapientiam, & scientiam, & interpretationem sermonum, possunt naturali ratione ab homine cognosci; sed altiori modo

Summ. S. Th. Tom. LX.

manifestantur per illustrationem divini luminis: Fides autem etsi sit de invisibilibus homini, tamen ad ipsam non pertinet eorum cognitio quæ creduntur, sed quod homo per certitudinem assentiat his quæ sunt ab aliis cognita.

Ad tertium dicendum, quod formale in cognitione prophetica est lumen divinum, a cujus unitate prophetia habet unitatem speciei; licet sint diversa, quæ per divinum lumen prophetice manifestantur.

A P P E N D I X.

EX articulo habes primo: quomodo per rationem & ostendas, & recte intelligas, merito insinuatam fuisse a scripturis, quod prophetia non est solum futurorum eventuum. Ut *Gen. 1. item 1. Corinth. 14.* Cum expositione Beati Gregorii, secundum quod adducitur in *arg. con.* Quia vero de futuris secundum se contingentibus a Deo cognitis per certitudinem, & per Prophetas simili certitudine (qua scilicet aliter fieri non posset) pronunciatis, fit mentio ex *Isaïa 7.* ideo ad plenorem hujus dicti textualis intelligentiam sanam vide *1. quest. 14. art. 9. & 13. cum Elucid. item lib. 1. cont. gent. cap. 67.* ubi dicitur ly, „ Non „ enim Deus rerum, quæ apud nos nondum „ sunt, videt solum esse, quod habent in „ suis causis, sed etiam illud, quod habent „ in seipsis, & cap. 68. ubi dicitur ly divinus intellectus ab æterno cognoscit res, „ non solum secundum esse, quod habent „ in causis suis, sed etiam secundum esse, „ quod habent in seipsis. „ Nihil igitur „ prohibet, ipsum habere æternam cognitionem de contingentibus infallibilem. „ Hæc ibi. Item lib. cont. gent. c. 164. ubi dicitur ly „ cognitio, quæ de futuris habetur ex revelatione divina secundum gratiam prophetalem est omnino certa: sicut „ & divina præcognitio est certa. Non „ enim Deus præcognoscit futura solum „ prout sunt in suis causis, sed infallibiliter, „ secundum quod sunt in seipsis. Unde & „ cognitio prophetica per eundem modum „ datur homini de futuris cum certitudine „ perfecta. „ Hæc ibi: *Secundo* vides: quomodo &c.

ARTICULUS IV. 815.

Utrum Propheta per divinam revelationem cognoscat omnia que possunt prophetice cognosci.

Ver. quæst. XII. art. 1. ad 5. & Rom. xv. lect. 3. in princ.

AD quartum sic proceditur. Videtur quod Propheta per divinam revelationem cognoscat omnia que possunt prophetice cognosci. Dicitur enim Amos III. 7. *Non facies Dominus Deus verbum, nisi revelaveris secretum suum ad servos suos Prophetas.* Sed omnia que prophetice revelantur, sunt verba divinitus facta. Nihil ergo eorum est quod non reveletur Prophetæ.

2. Præterea. *Dei perfecta sunt opera*, ut dicitur Deuter. xxxii. Sed prophetia est divina revelatio, ut dictum est (art. præc.) Ergo est perfecta: quod non esset, nisi perfecte omnia prophetabilia prophetice revelarentur: quia *perfectum est cui nihil deest*, ut dicitur in III. Physic. (tex. 63.) Ergo Prophetæ omnia prophetabilia revelantur.

3. Præterea. Lumen divinum, quod causat prophetiam, est potentius quam lumen naturalis rationis, ex quo causatur humana scientia. Sed homo qui habet aliquam scientiam, cognoscit omnia que ad illam scientiam pertinent; sicut Grammaticus cognoscit omnia grammaticalia. Ergo videtur quod Propheta cognoscit omnia prophetabilia.

Sed contra est quod Gregorius dicit super Ezech. (hom. I. inter princ. & med.) quod *aliquando spiritus prophetiæ ex presenti tangit animum prophetantis, & ex futuro nequaquam tangit; aliquando autem ex presenti non tangit, & ex futuro tangit.* Non ergo Propheta cognoscit omnia prophetabilia.

Respondeo dicendum, quod diversa non est necesse esse simul, nisi propter aliquod

unum, in quo connectuntur, & a quo dependent, sicut supra dictum est (I. 2. quæst. lxxv. art. 1. & 2.) quod virtutes omnes necesse est esse simul propter prudentiam, vel caritatem. Omnia autem que per aliquod principium connectuntur, connectuntur in illo principio, & ab illo dependent. Et ideo qui cognoscit perfecte principium secundum totam ejus virtutem, simul cognoscit omnia que per illud principium connectuntur; ignorato autem communi principio, vel communiter (1) apprehenso, nulla necessitas est, simul omnia cognoscendi; sed unumquodque eorum per se oportet manifestari; & per consequens aliqua eorum possunt cognosci, & alia non cognosci.

Principium autem eorum que divino lumine prophetice manifestantur, est ipsa veritas prima, quam Prophetæ in seipsa non vident. Et ideo non oportet quod omnia prophetabilia cognoscant; sed quilibet eorum cognoscit ex eis aliqua secundum specialem revelationem hujus vel illius rei.

Ad primum ergo dicendum, (2) quod Dominus omnia que sunt necessaria ad instructionem fidelis populi, revelat Prophetis; non tamen omnia omnibus, sed quedam uni, quedam alii.

Ad secundum dicendum, quod prophetia est sicut quiddam imperfectum in genere divinæ revelationis: unde dicitur I. ad Corinth. xiiii. 8. quod *prophetiæ evacuabuntur*, & quod *ex parte prophetamus*, idest imperfecte. Perfectio autem divinæ revelationis erit in patria: unde subditur: *Cum veneris quod perfectum est, evacuabitur quod ex parte est.* Unde non oportet quod prophetice revelationi nihil desit, sed quod nihil desit eorum ad que prophetia ordinatur.

Ad tertium dicendum, quod ille qui habet aliquam scientiam, cognoscit principia illius scientiæ, ex quibus omnia que sunt illius scientiæ, dependent: & ideo qui (*) perfecte habet habitum alicujus scientiæ, scit omnia que ad illam scientiam pertinent.

Sed

(1) Idest secundum solam quamdam universalem rationem, in qua confuse tantum particularia cognosci possunt, nisi universalis notitia specialiter illis applicetur.

(2) Non dissimili sensu ac Hieronymus in eum locum Amos, ubi ait: *Non quod omnia Deus revelet Prophetis que in celo faciat vel ante jam fecerit, sed que facturus in servis sit: Revelavit Noe servo suo quod esset induitur diluvium: Revelavit Abraham & Loth servis suis, quod arsurus esset Sodomam*

& Gomorrham, Adamam & Seboim: Revelavit Joseph interpretationem somni septem annorum famis in Ægypto: Revelavit Jona Prophetæ subversionem Ninive; ut qui audirent ventura supplicia, aut agerent penitentiam & tormenta vitarent, aut consentientes justius punirentur; Ita & nunc revelat per Prophetam & servum suum Amos quid facturus sit decem tribubus, ut si factine ad meliora conversæ, de imminenti periculo liberentur.

(*) Ita nisi. & editi passim. Al. imperfecte.

Sed per prophetiam non cognoscitur in seipso principium prophetialium cognitionum, quod est Deus. Unde non est similis ratio.

A P P E N D I X.

EX art. habes primo: quomodo per rationem ostendas, merito fuisse a scripturis, & Gregorio insinuatam, quod unus Propheta non cognoscit omnia prophetabilia. A D. Gregorio quidem: ut in arg. con. A Scripturis vero, ut 2. Reg. 7. & 1. Paralip. 17. per hoc, quod introducitur Nathan propheta quasi annuens regi David, quod ipse edificaturus sit domum Domino Deo: idest templum: & tamen illud David non erat edificaturus, quod & eidem Nathan Propheta postea revelatum est. Per hoc ergo, quod Nathan, quamvis alias propheta etiam prius fuerit, non cognoscit primo, utrum a David edificandum sit templum, idque postmodum propheticè cognoscit, Scriptura quasi scholasticè loquens ait: Propheta per divinam revelationem non cognoscit omnia, quæ possunt propheticè cognosci. Secundo vides: quomodo &c.

ARTICULUS V. 816

Utrum Propheta discernat semper quid dicat per spiritum proprium, & quid per spiritum prophetia.

III. cont. cap. cliv. & ver. quest. XII. art. 2. ad 15. & 16.

AD quintum sic proceditur. Videtur quod Propheta discernat semper quid dicat per spiritum proprium, & quid per spi-

ritum prophetia. Dicit enim Augustinus in VI. Conf. (cap. XIII. a med.) quod mater sua dicebat discernere se nescio quo sapore, quem verbis explicare non poterat, quid interesset inter Deum revelantem, & inter animam suam somniantem. Sed prophetia est revelatio divina, ut dictum est (art. 3. hu. quest.) Ergo Propheta semper discernit id quod dicit per spiritum prophetia, ab eo quod loquitur spiritu proprio.

2. Præterea. Deus non præcipit aliquid impossibile, sicut Hieronymus dicit (1) Præcipitur autem prophetis Hierem. XXIII. 28. *Propheta qui habet somnium, narret somnium; & qui habet sermonem meum, loquatur sermonem meum vere.* Ergo Propheta potest discernere quid habeat per spiritum prophetia, ab eo quod aliter videt.

3. Præterea. Major est certitudo quæ est per divinum lumen, quam quæ est per lumen rationis naturalis. (*) Sed per lumen rationis naturalis ille qui habet scientiam, pro certo scit se habere. Ergo ille qui habet prophetiam per lumen divinum, multo magis certus est se habere.

Sed contra est quod Gregorius dicit super Ezech. (hom. 1. inter. med. & fi.) *Sciendum est, quod aliquando Propheta sancti, dum consultantur, ex magno usu prophetandi quedam ex suo spiritu proferunt, & se hoc ex prophetia spiritu dicere suspicantur (2).*

Respondeo dicendum, quod mens Prophetia dupliciter a Deo infruitur: uno modo per expressam revelationem, alio modo per quemdam instinctum occultissimum, quem nescientes humane mentes patiuntur, ut Augustinus dicit II. super Gen. ad lit. (cap. XVII. vers. fi.) De his ergo quæ expresse per spiritum prophetia Propheta cognoscit, maximam certitudinem habet, & pro certo habet

V 2

(1) In expositione fidei ad Damasum haberi proprie Editiones aliæ notant: Sed jam 1. 2. quest. 109. art. 4. notavimus adulterinum opus esse quod Pelagii potius est, se Catholicum simulantis. Tale aliquid autem habet Augustinus in lib. de natura & gratia capite 42. *Non enim Deus impossibilia jubet, inquit &c.*

(*) Ita cum plurimis mss. editi passim. Editi nonnulli cum aliis quibusdam mss. Ille autem qui habet scientiam, aliis omittis.

(2) Et in exemplum assert illud quod 2. Reg. 7. vers. 3. ac deinceps narratur de Davidis Propheta Nathan cum ei templi extructionem cogitanti non dubitasset asserere quod grata Deo cogitatio illa esset: *Nathan Prophetam, inquit, sanctum virum fuisse qui nesciat? Qui David Regem & de culpa aperte*

reprehendit, & qua ei pro culpa eadem essent ventura nuntiavit: Dum eum tamen idem David quia templum Deo vellet construere, requisisses, illico respondit, Omne quod est in corde tuo, vade fac quia Dominus tecum est: *De quo illic statim subditur: Factum est autem in nocte illa, & ecce sermo Domini ad Nathan dicens: Vade & loquere ad servum meum David: Hæc dicit Dominus Deus: Numquid edificabis mihi domum ad habitandum &c. Qua in re inter Prophetas veros & falsos ista distantia est, quia Propheta veri si quid aliquando per suum spiritum dicunt, hoc ab auditorum mentibus per Spiritum sanctum eruditi citius corrigunt: Propheta autem falsi & falsa denuntiant & alieni a sancto Spiritu in sua falsitate perdurant &c.*

habet quod hæc sunt divinitus sibi revelata : unde dicitur Hierem. xxvi. 15. *In veritate misit me Dominus ad vos, ut loquerer in aures vestras omnia verba hæc* : alioquin si de hoc ipse certitudinem non haberet, fides quæ dictis Prophetarum innititur, certa non esset. Et signum prophetiæ certitudinis accipere possumus ex hoc quod Abraham admonitus in prophetica visione, se præparavit ad filium unigenitum immolandum : quod nullatenus fecisset, nisi de divina revelatione fuisset certissimus.

Sed ad ea quæ cognoscit per instinctum, aliquando sic se habet ut non plene discernere possit, utrum hæc cogitaverit aliquo divino instinctu, vel per spiritum proprium. Non autem omnia quæ cognoscimus divino instinctu, sub certitudine prophetica nobis manifestantur : talis enim instinctus est quiddam imperfectum in genere prophetiæ. Et hoc modo intelligendum est verbum Gregorii. Ne tamen error ex hoc possit accidere, per Spiritum sanctum citius correcti, ab eo quæ vera sunt, audiunt ; & semetipsos, quia falsa dixerint, reprehendunt, ut ibidem Gregorius subdit. Primæ autem rationes procedunt quantum ad ea quæ prophetico spiritu revelantur.

Unde patet responsio ad objecta.

A P P E N D I X.

EX artic. habes primo : quomodo per rationem ostendas, merito insinuatam a scripturis, & Gregorio, quod propheta non semper discernit, quid per spiritum prophetiæ dicat, & quid per spiritum proprium. A D. Greg. quidem ut in *argum. contr.* A scripturis vero, ut in *art. 4. append.* de facto ipsius Nathan Prophetæ. In libris enim illis legitur ; quod Nathan dicit i David *vides ne, quod ego habitem in domo cedrina, & arca Dei posita est in medio pellium* (his verbis significare volens, se templum Deo, in quo arca reponeretur, ædificare velle,) respondit : *omne, quod est in corde tuo, vade, & fac, quia Dominus tecum est.* Putavit Nathan, se ex spiritu Dei sic loqui : & tamen per spiritum proprium loquebatur. In

cujus signum Dominus nocte illa dixit ei : *Vade, & loquere ad servum meum David.* Hæc dicit Dominus : *Non edificabis tu mihi domum ad habitandum.* Primum ergo illud dixerat Nathan per quemdam instinctum (de quo conclusio *secunda*) non discernens plene utrum per spiritum prophetiæ, an per proprium, id loqueretur, cuius tamen & dictum & talem indiscretionem ; ne, sc. error ex hoc posset accidere (de quo in corp. fin.) cito correxit Dominus, *Secundo* vides : quomodo &c.

A R T I C U L U S VI. 857

Utrum ea quæ propheticè cognoscuntur, vel annuntiantur, possint esse falsa.

Inf. quæst. clxxii. art. 1. cor. & art. 5. ad 3. & art. 6. ad 2. & ver. quæst. xii. art. 3. cor. & art. 10. ad 7.

AD sextum sic proceditur. Videtur quod ea quæ propheticè cognoscuntur, vel annuntiantur, possint esse falsa. Prophetia enim est de futuris contingentibus, ut dictum est (art. 3. hu. quæst.) Sed futura contingentia possunt non evenire ; alioquin ex necessitate contingerent. Ergo prophetiæ potest subesse falsum.

2. Præterea. Isaias propheticè prænuntiavit Ezechiaz dicens : *Dispone domini tue, quia morieris tu, & non vives ; & tamen additi sunt vitæ ejus postea quindecim anni, ut habetur. IV. Reg. xx. 7. & Isaiæ xxxiiii. 1. Similiter & Hierem. xviii. 7. Dominus dicit : Repente (1) loquar adversum gentem, & adversum regnum, ut eradicem, & destruam, & disperdam illud. Si pœnitentiam egerit gens illa a malo suo quod locutus sum adversus eam, agam & ego pœnitentiam super malo quod cogitavi ut facerem ei.* Et hoc apparet per exemplum Ninivitarum, secundum illud Jonæ iii. 10. *Miseratus est Dominus super malitiam quam dixit ut faceret eis, & non fecit.* Ergo prophetiæ potest subesse falsum.

3. Præterea. Omnis conditionalis, cuius antecedens est necessarium absolute, consequens est necessarium absolute : quia ita se habet

(1) Sicut Vulgata Editio vers. 7. reddit : Sed Hieronymus ibi ex græco *τίπας* ad summam loquar, id est in summa, tandem seu denique, quia & substantivum *τίπας* extremitatem, finem, vel summam rei significat : Ut & ex græco *ἐν ἰσθμῷ ἢ ἐν ἰσθμῶν*

vertit sicut hic nec a Vulgata differt : Sed Editio Sixtiana sic mutat, *super gentem & regnum* : quia nempe utraque significatione dictio *ἐν* accusativo juncta usurpatur : Idem est porro *super gentem & regnum*, ac *de gente & regno* ut mox ibidem vers. 9.

habet consequens in conditionalis ad antecedens, sicut conclusio ad præmissas in syllogismo. Ex necessariis autem nunquam contingit syllogizare nisi necessarium, ut probatur in I. Posterior. (tex. 17.) Sed si prophetiæ non potest subesse falsum, oportet hanc conditionalem esse veram : *Si aliquid est prophetatum, erit*. Hujus autem conditionalis antecedens est necessarium absolute, cum sit de præterito. Ergo & consequens erit necessarium absolute : quod est inconueniens : quia sic prophetia non esset contingentium. Falsum est ergo quod prophetiæ non possit subesse falsum.

Sed contra est quod Cassiodorus dicit (in prol. in Ps cap. 1. in princ.) quod *prophetia est inspiratio (1) vel revelatio divina, rerum eventus immobili veritate denuntians*. Non autem esset immobilis veritas prophetiæ, si posset ei falsum subesse. Ergo non potest ei subesse falsum.

Respondeo dicendum, quod, sicut ex dictis patet (art. 1. 3. & 5. hu. quæst.) prophetia est quædam cognitio intellectui Prophetæ impressa ex revelatione divina per modum cuiusdam doctrinæ. Veritas autem cognitionis est eadem in discipulo, & in docente : quia cognitio addiscentis est simi-

litudo cognitionis docentis ; sicut etiam in rebus naturalibus forma generati est similitudo quædam formæ generantis. Et per hunc etiam modum Hieronymus dicit (implic. super illud Dan. 11. *Respondentes ergo Chaldæi*) quod *prophetia est quoddam signum divine præscientiæ*. Oportet igitur eandem esse veritatem propheticæ cognitionis, & enuntiationis, quæ est cognitionis divinæ, cui impossibile est subesse falsum, ut in I. dictum est (quæst. xix. art. 13. & 15. & quæst. xvi. art.) Unde prophetiæ non potest subesse falsum.

Ad primum ergo dicendum, quod, sicut in I. dictum est (quæst. xxii. art. 4.) certitudo divinæ præscientiæ non excludit contingentiam singularium futurorum, quia fertur in ea, secundum quod sunt præsentia, & jam determinata ad unum. Et ideo etiam prophetia, quæ est divinæ præscientiæ similitudo impressa, vel signum, sua immobili veritate futurorum contingentiam non excludit.

Ad secundum dicendum, quod divina præscientia respicit futura secundum duo : scilicet secundum quod sunt in seipsis, in quantum scilicet ipsa præsentialiter intuetur ; & secundum quod sunt in suis causis, in-

quan-

(1) *Aspiratio divina* tantum apud Cassiodorum ubi supra ; nempe præsentatione super Psalmos cap. 1. ubi etiam sequentia paulo aliter quam hic & plenius exprimit, puta quod *prophetia eventus rerum aut per dicta, aut per facta quorundam immobili veritate prenuntias (vel pronuntias)* Et sic etiam Glossa ibi Cassiodori nomen præ seferens, nisi quod initio habet ut hic, *inspiratio vel revelatio divina* : Sed nunc de prophetia tantum strictè dicta quæ sic a prædicendo nuncupatur agit ex proposito S. Thomas : Unde omittit illud quod ad analogicam prophetiam pertinet quam *per facta quorundam* vult fieri Cassiodorus, qualem *per Arcem Nos* vel *per Abrahæ sacrificium* vel *per transitum maris rubi* exemplificat factam esse. Quod autem subiungitur ex Hieronymo prophetiam esse *signum quoddam præscientiæ divinæ*, non occurrit expresse ut nec prius indicabatur ad marginem, sed colligitur æquivalenter ex illius Commentario in Daniele ad illa verba ex cap. 12. *Respondentes Chaldæi coram Rege dixerunt. Non est homo super terram qui sermonem tuum Rex possit implere* (hoc est sompnum tuum indicare sicut postulas) ubi sic Hieronymus : *Confitentur præscientiam futurorum non esse hominum sed Dei : Ex quo probatur Prophetas Dei Spiritu loquutos qui futura cecinerunt*. Illud etiam quod additur in fine articuli, *Deum ut penitentem se habere quia mutat interdum sententiam, esse non mutat consilium*, est Gregorii libro 16. Moralium cap. 4. in modernis Exemplaribus vel in antiquis cap. 6. ubi exemplo Ezechie

sui vita prorogata est illud ipsum sicut hic probat : *Sententiam* scilicet vocans id quod pronuntiat exteriorius quoad verborum sensum, sed *consilium* id quod a Deo decernitur sive ratificatur interior, ut I. sai. 38. indicat Glossa : Quod & aliis verbis Gregorius exprimit lib. 20. cap. 23. In modernis vel 24. in antiquis, cum ait quod *rem mutat, consilium non mutat* : Similiter etiam Hieronymus in Daniele cap. 4. exhortationem explicans qua Nabuchodonosor post illius perditionem prophetatam ad penitentium invitabat, sic ait : *Si prædixit sententiam Dei quæ non potest immutari, quomodo hortatur ad eleemysinas ut eiusmodi sententia commutetur ? Quod facile solvitur Ezechie Regis exemplo quem Isaias dixerat esse moriturum ; & exemplo Ninivitarum, quibus dictum est, Ninive subvertetur, & tamen Dei sententia commutata est non vanitate iudicii sed eorum conversione qui meruere indulgentiam &c.* Nec dissimili sensu in Isaiæ 38. Ezechiam infirmitate sui corporis visitari præmittit ut conversus ad Dominum *flexas sententiam ejus* : Quamvis alio sensu statim addit : *Quod quidem & in Jona legimus & in comminationibus contra David, quæ dicuntur futura nec facta sunt, non Deo mutante sententiam sed provocante humanam genus ad notitiam sui : Dominus enim panicens est super malitia* : Quasi diversimode sententiam utrinque accipiat, & uno modo pro decreto usurpans velit inmutabilem esse, alio modo pro externo pronuntiato (sicut supra) mutari eam posse agnoscat.

quantum scilicet videt ordinem causarum ad effectus. Et quamvis contingentia futura, prout sunt in seipsis, sint determinata ad unum; tamen prout sunt in suis causis, non sunt determinata, quin possint aliter evenire. Et quamvis ista duplex cognitio semper intellectui divino jungatur; non tamen conjungitur semper in revelatione prophetica: quia impressio agentis non semper adæquat ejus virtutem. Unde quandoque revelatio prophetica est impressa quædam similitudo divinæ præscientiæ, prout respicit ipsa futura contingentia in seipsis: & talia sic eveniunt, sicut prophetatur, sicut illud Isa. VII. 14. *Ecce virgo concipiet*. Quandoque vero prophetica revelatio est impressa similitudo divinæ præscientiæ, prout scilicet cognoscit ordinem causarum ad effectus: & tunc quandoque aliter evenit quam propheteretur; nec tamen prophetiæ subest falsum: nam sensus prophetiæ est quod inferiorum causarum dispositio sive naturalium, sive humanorum actuum, hoc habet ut talis effectus eveniat. Et secundum hoc intelligitur verbum Isa. xxxviii. 1. dicentis: *Morieris, & non vives*; idest, dispositio corporis tui ad mortem ordinatur: & quod dicitur Jonæ III. 4. *Adhuc quadraginta dies, & Ninive subvertetur*; idest, hoc merita ejus exigunt ut subvertatur. Dicitur autem Deus pœnitentem metaphorice, in quantum ad modum pœnitentis se habet, prout scilicet mutat sententiam, etsi non mutet consilium.

Ad tertium dicendum, quod quia eadem est veritas prophetiæ, & divinæ præscientiæ, ut dictum est (in cor. ar.) hoc modo illa conditionalis est vera, *Si aliquid est prophetatum, erit*, sicut ista, *Si aliquid est præscitum, erit*: in utraque enim antecedens est impossibile non esse. Unde & consequens est necessarium, non secundum quod est futurum respectu nostri, sed ut consideratur in suo præsentis, prout subditur præscientiæ divinæ, ut in primo dictum est (quæst. XIV. art. 13. ad 2.

A P P E N D I X.

EX art. habes *primo*: quomodo interimas hæreses *Appellitarum* dicentium, Prophetias esse falsas, nihilque in eis esse veritatis, eo quod ipsæ sibiipsis adversentur. Et *Sadduceorum* dicentium, Prophetarum dicta esse spernenda, nec eis fidem adhibendam. *Secundo* habes: quomodo per rationem ostendas, hæreses illas merito damnari a Luc. 1.

per hoc, quod dicit, *Deum locutum fuisse per os sanctorum prophetarum*. Item a 2. Pet. 1. per hoc, quod dicit: *Prophetiam numquam voluntate humana (idest spiritu humano) allatam fuisse: sed Spiritu Sancto dictante locutos esse sanctos Dei prophetas*. Item a Psal. 44. per hoc, quod David Propheta dicit linguam suam esse motam a rectore Deo, *ut calamus scribæ velociter scribentis*. Item ab Apost. Hebr. 1. per hoc, quod *Deus olim locutus est multifarie in prophetis*. His enim omnibus, & singulis pro certo penitus demonstratur: quod prophetiis non potest subesse falsum: quoniam Deus loquitur in prophetis (ut autoritates illæ apertissime testantur) & Deus non potest esse mendax, nec suæ cognitioni potest subesse falsum, ut patet. Est enim Deus verax, sicut scriptum est, &c. Alioquin, *quomodo Deus, si posset esse mendax, judicabit hunc mundum?* Rom. 3. Et tamen judicabit: & *justum erit suum judicium*. Roman. 2. Imo *Deus est veritas*. Joan. 14. *Et si non credimus (ut faciunt Appellite prædicti cum Sadduceis) ille fidelis permanet: seipsum (quod scilicet sit veritas) negare non potest*, 2. Timoth. 2. Vide Elucid. *primæ partis articulo num. 583*. Item habes: quomodo per rationem ostendas, eadem merito damnari a Cassiodoro: ut in *arg. con.* Item a dictis multis, & gravissimis in art. 3. *append. Tertio* vides: quomodo &c.

Q U Æ S T I O CLXXII.

De causa prophetiæ,

In sex articulos divisa.

DEinde considerandum est de causa prophetiæ.

Circa hoc quæruntur sex.

Primo, utrum prophetia sit naturalis.

Secundo, utrum sit a Deo mediantibus Angelis.

Tertio, utrum ad prophetiam requiratur dispositio naturalis.

Quarto, utrum requiratur bonitas morum.

Quinto, utrum sit aliqua prophetia a dæmonibus.

Sexto, utrum prophetæ dæmonum aliquando dicant verum.

A R.

ARTICULUS I. 818

Utrum prophetia possit esse naturalis.

Inf. art. 3. cor. & ver. quæst. XII. art. 3. & 4. cor.

AD primum sic proceditur. Videtur quod prophetia possit esse naturalis. Dicit enim Gregorius in IV. Dialogorum (cap. xxvi. in princ.) quod *ipsa aliquando animarum vis sua subtilitate aliquid prævidet* : & Augustinus dicit in XII. super Gen. ad lit. (cap. xiiii.) quod *animæ humane, secundum quod a sensibus corporis abstrahitur, comperit futura prævidere*. Hoc autem pertinet ad prophetiam. Ergo anima naturaliter potest assequi prophetiam.

2. Præterea. Cognitio animæ humanæ magis viget in vigilando quam in dormiendo. Sed in dormiendo quidam naturaliter prævident quædam futura, ut patet per Philosophum in Lib. de somn. & vig. (seu Lib. de divininat. per somn. cap. 11.) Ergo multo magis potest homo naturaliter futura præcognoscere.

3. Præterea. Homo secundum suam naturam est perfectior animalibus brutis. Sed quædam animalia bruta habent præcognitionem futurorum ad se pertinentium, sicut formicæ præcognoscunt pluvias futuras, quod patet ex hoc quod ante pluviam incipiunt grana in foramen reponere : & similiter pisces præcognoscunt tempestates futuras, ut perpendiculariter ex eorum motu, dum loca tempestuosa declinant. Ergo multo magis homines naturaliter præcognoscere possunt futura ad se pertinentia, de quibus est prophetia. Est ergo prophetia a natura.

4. Præterea. Proverb. xxix. 18. dicitur : *Cum prophetia defecerit, dissipabitur populus* : & sic patet quod prophetia est necessaria ad hominum conservationem. Sed natura non deficit in necessariis. Ergo videtur quod pro-

phetia sit a natura.

Sed contra est quod dicitur II. Petr. I. 21. *Non enim voluntate humana allata est aliquando prophetia; sed Spiritu sancto inspirante locuti sunt sancti Dei homines*. Ergo prophetia non est a natura, sed ex dono Spiritus sancti.

Respondeo dicendum, quod, sicut supra dictum est (quæst. præc. art. 6. ad 2.) prophetica præcognitio potest esse de futuris dupliciter : uno modo secundum quod sunt in seipsis ; alio modo secundum quod sunt in suis causis. Præcognoscere autem futura, secundum quod sunt in seipsis, est proprium divini intellectus, cujus æternitati sunt omnia præsentia, ut in primo dictum est (quæst. xiv. art. 13.) Et ideo talis præcognitio futurorum non potest esse a natura, sed solum ex revelatione divina.

Futura vero in suis causis possunt præcognosci naturali cognitione etiam ab homine ; sicut Modicus præcognoscit sanitatem, vel mortem futuram in aliquibus causis, quarum ordinem ad tales effectus experimento præcognovit.

Et talis cognitio futurorum potest intelligi esse in homine dupliciter a natura. Uno modo sic quod statim anima ex eo quod in seipsa habet, possit præcognoscere futura : & sic, sicut Augustinus dicit XII. super Gen. ad lit. (cap. 13. in princ.) *quidam voluerunt, animam humanam habere quamdam vim divinationis in seipsa*. Et hoc videtur esse secundum opinionem Platonis (1) qui posuit (in dialogo vi. de Repub. versus fi.) quod animæ habent omnium rerum cognitionem per participationem idearum ; sed ista cognitio obnubilatur in eis per conjunctionem corporis ; in quibusdam tamen plus, in quibusdam vero minus, secundum corporis puritatem diversam. Et secundum hoc posset dici, quod homines habentes animas non multum obtenebratas ex corporum unione, possunt talia futura præcognoscere secundum propriam scientiam. Contra hoc autem ob-

cit

(1) Colligitur ex libro 6. de Republica (vel de iusto ut inscribitur a quibusdam) aliquantulum ante finem ; ubi dicitur quod *ut oculi quoties non ad ea versantur quorum colores fulgor diurnus illuminat sed ad illa que nocturnis radiis attinguntur, hallucinantur, & cæcitiunt, quasi non insit illis purus visus ; quoties vero ad ea que Sol illustrat convertuntur, tunc perspicue cernunt & purum visum habent ; sic etiam accidit in animo, quod cum in-*

ligit utique ac habere, videtur intellectum ; sed cum in illud fertur quod permixtum est vel admixtum tenebris, ut sunt ea que generari possunt & corrumpi, tunc obtunditur ejus acies, opinionisque sursum ac deorsum varias versat & mentis expertus propemodum videtur esse : Tum subjungitur : Illud igitur quod veritatem rebus intelligibilibus vel intellectis præbet, ac vim intellectivam intelligenti præstat, id eam boni esse dicito, veritatis ac scientiæ causam. &c.

cit Augustinus (loc. cit.) *cur non semper possit vim divinationis habere anima, cum semper velit?*

Sed quia verius esse videtur quod anima ex sensibilibus cognitionem acquirat secundum sententiam Aristotelis, ut in primo dictum est (quæst. lxxxiv. art. 3. 6. & 7.) ideo melius est dicendum alio modo, quod præcognitionem talium futurorum homines non habent, sed acquirere possunt per viam experientialem, in qua jvantur per naturalem dispositionem, secundum quod in homine invenitur perfectio virtutis imaginativæ, & claritas intelligentiæ.

Et tamen hæc præcognitio futurorum differt a prima, quæ habetur ex revelatione divina, dupliciter. Primo quidem quia prima potest esse quorumcumque eventuum, (*) & infallibiliter: hæc autem præcognitio, quæ naturaliter haberi potest, est circa quodam effectus, ad quos se potest extendere experientia humana. Secundo quia prima prophetia est secundum immobilem veritatem, non autem secunda, sed potest ei subesse falsum. Prima autem præcognitio proprie pertinet ad prophetiam, non secunda: quia, sicut supra dictum est (quæst. præc. art. 1.) prophetica cognitio est eorum quæ naturaliter excedunt humanam cognitionem. Et ideo dicendum est, quod prophetia simpliciter dicta non potest esse a natura, sed solum ex revelatione divina.

Ad primum ergo dicendum, quod anima, quando abstrahitur a corporalibus, aptior redditur ad percipiendum influxum spiritua-

lium substantiarum, & etiam ad percipiendum subriles motus, qui ex impressionibus naturalium causarum in imaginatione humana relinquuntur, a quibus percipiendia anima impeditur, cum fuerit circa sensibilia occupata. Et ideo Gregorius dicit (loc. cit. in arg.) quod anima, quando appropinquat ad mortem, præcognoscit quedam futura subtilitate sua nature, prout scilicet percipit etiam modicas impressiones; aut etiam cognoscit futura revelatione angelica, non autem propria virtute: quia, ut Augustinus dicit XII. super Gen. ad lit. (cap. xiiii. a princ.) (1) *si hoc esset, tunc haberet, quandocumque vellet, in sua potestate futura præcognoscere: quod patet esse falsum.*

Ad secundum dicendum, quod cognitio futurorum quæ fit in formis, est aut ex revelatione spiritualium substantiarum, aut ex causa corporali, ut dictum est (quæst. xcv. art. 6.) cum de divinationibus ageretur. Utrumque autem melius potest fieri in dormientibus quam in vigilantibus: quia anima vigilantis est occupata circa exteriora sensibilia: unde minus potest percipere subriles impressiones vel spiritualium substantiarum, vel etiam causarum naturalium; quantum tamen ad perfectionem iudicii, plus viget ratio in vigilando quam in dormiendo.

Ad tertium dicendum, quod bruta etiam animalia non habent præcognitionem futurorum eventuum, nisi secundum quod ex suis causis præcognoscuntur; ex quibus eorum phantasie moventur magis quam hominum: quia phantasie hominum, maxime in vigilando,

(*) Ita vsq. & editi passim. Theologi rejiciunt verba & infallibiliter, & infra prophetia, velut addititia.

(1) In verbis nempe jam relatis, ut in corp. art. seorsum videre est; vel ex originali textu paulo aliter: *Nonnulli quidem volunt animam humanam habere vim quamdam divinationis in seipsa: Sed si ita est, cur non semper potest cum semper velit?* Et mox: *An quia non semper adjuvatur ut possit; Cui ergo adjuvatur, numquid a nullo aus a corpore ad hoc adjuvari potest? Proinde restat ut a spiritu adjuvetur: Deinceps porro querit a quo spiritu; scilicet an per spiritum suum ea videat quæ modo divinat vel cognoscit; an per alievis spiritus commixtionem; nec temere quidquid horum sit affirmari debere addit: quamvis hoc per spiritum angelicum fieri satis in sequentibus insinuat. Hoc ipsum quoque loco jam superius indicato agnoscit Gregorius; nimirum saepe revelationibus agi ut a morituris futuræ præstantur; ac ex cujusdam Gerontii Monachi*

visione quæ ante decennium in ipso suo Monasterio contigerat, ostendit, qui dum gravi corporis molestia depressus esset, albatos viros & clari omnimode habitus in visione nocturna descendere aspexit, suam & aliorum ex eodem Monasterio fratrum mortem proximam prædicentes, quod & eventus comprobavit. Exemplum vero anterioris modi quo per subtilitatem suam aliquando anima quod futurum est præcognoscit, offert ex quodam advocato Godeo qui paulum antequam moreretur, parari sibi vestimenta quasi ad præcedendum iussit, & puero præceptis ejus non paratis surrexit, vestimento ipsomet se induit, & per viam Appiam ad Ecclesiam B. Sixti se processurum dicit; cumque post modicum ingravescente molestia defunctus esset, deliberatum fuerat ut apud Beatum Januarium Martyrem Prænestina via ejus corpus poni debuisset; sed quia longum hoc his qui funus ejus curaverant visum est, repente orto consilio exeuntes cum ejus funere per diam Appiam nescientesque quid ille dixerat, in ipsa eum Ecclesia quam prædixerat posuerunt.

lando, disponuntur magis secundum rationem quam secundum impressionem naturalium causarum. Ratio autem facit in homine multo abundantius id quod in brutis facit impressio causarum naturalium; & adhuc magis adjuvat hominem divina gratia prophetias inspirans.

Ad quartum dicendum, quod lumen propheticum se extendit etiam ad directiones humanorum actuum: & secundum hoc prophetia necessaria est ad populi gubernationem, & precipue in ordine ad cultum divinum, ad quem natura non sufficit, sed requiritur gratia.

A P P E N D I X.

EX art. habes primo: quomodo per rationem, & directam, & indirectam (quod ubique in appendicibus sub *ly rationem intelligitur*) destruas errorem tum *Averrois* tum *Algazelis*, dicentium, (ut refert Direct. Inquisitor. 2. part. 9. 8.) quod prophetia est naturalis. Uterque siquidem in hoc dicto convenit: licet in causa dicti unus ab altero discordet: dum *Averroes* dicit *ly quia Prophetia ab ultima Intelligentia derivatur; Algazel* autem dicat *ly quia cognitio futurorum naturaliter inest nobis. Secundo* habes: quomodo per rationem ostendas, errorem predictum merito damnari a 2. *Petr.* 1. ut in *arg. con.* Ubi vigilanter notabis *ly non aliquando*, idest numquam. Ac si dicatur. Omnis prophetia proprie dicta, quæcumque sit illa, a Spiritu sancto inspirata est: & nulla per voluntatem humanam, idest per spiritum proprium facta. Item a dictis *qu. 171. art. 1. 2. 3. 6. cum* Prophetia vero proprie dicta (ut etiam ad expositionem textus loquamur) est illa, quæ habetur in libris canonicis. De quibus vide catalogum in Concilio *Trid. sess. quarta Decr. primo. Tertio* vides: quomodo &c.

ARTICULUS II. 819

Utrum prophetica revelatio fiat per Angelos.

I. P. quest. cxi. art. 1. & III. cont. cap. clxiv. & ver. quest. xii. art. 8. & Matth. 11. lect. 3. fin. & lect. 4. & I. cor. xiv.

AD secundum sic proceditur. Videtur quod prophetica revelatio non fiat per Angelos. Dicitur enim Sap. vii. 27. quod *sapientia Dei in animas sanctas se transfert, & Summ. S. T. b. Tom. IX.*

amicos Dei, & Prophetas constituit. Sed amicos Dei constituit immediate. Ergo etiam Prophetas facit immediate, non mediantibus Angelis.

2. Præterea. Prophetia ponitur inter gratias gratis datas. Sed gratia gratis data sunt a Spiritu sancto, secundum illud (I. Corinth. xii. 4.) *Divisiones gratiarum sunt, idem autem Spiritus.* Non ergo prophetica revelatio fit Angelo mediante.

3. Præterea. Cassiodorus (in prol. super Psal. cap. 1.) dicit, quod *prophetia est divina revelatio.* Si autem fieret per Angelos; diceretur angelica revelatio. Non ergo prophetia fit per Angelos.

Sed contra est quod Dionysius dicit iv. cap. cœl. Hier. (parum a med.) *Divinas visiones gloriosi patres nostri adepti sunt per medias celestes virtutes.* Loquitur autem ibi de visionibus prophetis. Ergo revelatio prophetica fit Angelis mediantibus.

Respondeo dicendum, quod, sicut Apostolus dicit ad Rom. xiii. 1. *quæ a Deo sunt, ordinata sunt.* Habet autem hoc Divinitatis ordo, sicut Dionysius dicit (loc. cit. & cap. v. ecclesiast. Hierarch. inter princ. & med.) ut infima per media disponat. Angeli autem medii sunt inter Deum & homines, utpote plus participantes de perfectione divinæ bonitatis quam homines. Et ideo illuminationes, & revelationes divinæ a Deo ad homines per Angelos deferuntur. Prophetica autem cognitio fit per illuminationem, & revelationem divinam. Unde manifestum est quod fiat per Angelos.

Ad primum ergo dicendum, quod caritas, secundum quam fit homo amicus Dei, est perfectio voluntatis, in quam solus Deus imprimere potest; sed prophetia est perfectio intellectus, in quem etiam Angelus potest imprimere, ut in I. dictum est (quest. cxi. art. 1.) & ideo non est similis ratio de utroque.

Ad secundum dicendum, quod gratia gratis data attribuitur Spiritui sancto sicut primo principio; qui tamen operatur huiusmodi gratias in hominibus mediante ministerio Angelorum.

Ad tertium dicendum, quod operatio instrumenti attribuitur principali agenti, in cuius virtute instrumentum agit. Et quia minister est sicut instrumentum, idcirco prophetica revelatio, quæ fit ministerio Angelorum, dicitur esse divina.

APPENDIX.

EX art. habes primo : quomodo per rationem ostendas, merito fuisse insinuatum a scripturis, & Dionysio : quod prophetia sit per Angelos. A scripturis quidem, tamquam ab exemplo, universalem regulam de hac re connotantibus : ut Zach. primo, *Angelus, qui loquebatur in me*. Item Dan. septimo, *Accessi ad unum de assistentibus. Qui dixit mihi interpretationem, & docuit me*. Et cap. 8. *Gabriel fac intelligere istam visionem*. Et o. 9. 10. &c. Insinuat autem idipsum a simili per hoc, quod scripturæ dicunt, legem esse datam per Angelos, Ut Act. 7. *Hic est Moyses, qui fuit in Ecclesia in solitudine cum Angelo, qui loquebatur ei in monte Syna, qui accipit verba visa dare vobis*. Et Gal. tertio. *Lex ordinata est per Angelos in manu mediatoris*: Dixi ly a simili: quia simile est in hoc de lege, & prophetia ut patet universaliter ex Dionysio allegato in corp. prii. Secunda vides : quomodo &c.

ARTICULUS III. 820

Utrum ad prophetiam requiratur dispositio naturalis.

Ver. quest. XII. art. 4.

AD tertium sic proceditur. Videtur quod ad prophetiam requiratur dispositio naturalis. Prophetia enim recipitur in Propheta secundum dispositionem recipientis: quia super illud Amos 1. *Dominus de Sign rugiet,*

dicit Glossa Hieronymi (ord. in princ. comm. (1). Naturale est ut omnes qui volunt rem rei comparare, ex eis rebus sumant comparationes quas sunt experti, & in quibus sunt nutriti: verbi gratia, nauta suos inimicos ventis, damnum naufragio comparant. Sic & Amos, qui fuit pastor pecorum, timorem Dei rugitui leonis assimilat. Sed quod recipitur in aliquo secundum modum recipientis, requirit naturalem dispositionem. Ergo prophetia requirit naturalem dispositionem.

2. Præterea. Speculatio prophetiz est altior quam scientiz acquisita. Sed indispositio naturalis impedit speculationem scientiz acquisita: multi enim ex indispositione naturali pertingere non possunt ad scientias speculativas capiendas. Multo ergo magis requiritur ad contemplationem propheticam.

3. Præterea. Indispositio naturalis magis impedit aliquem quam impedimentum accidentale. Sed per aliquid accidentale superveniens impeditur speculatio. Dicit enim Hieronymus super Matth. (hab. hoc express. Orig. hom. vi. in Num. aliquant. a med. quid simile habet & Hieron. in epist. xi. ad Ageruch. a med.) quod *tempore illo quo conjugales actus geruntur, presentia Spiritus sancti non dabitur, etiamsi Propheta esse videatur qui officio generationis obsequitur*. Ergo multo magis dispositio naturalis impedit prophetiam: & sic videtur quod bona dispositio naturalis requiratur ad prophetiam.

Sed contra est quod Gregorius dicit in hom. Pentecost. (xxx. in Evang. inter med. & fin.) *Implet, scilicet Spiritus sanctus, citharedum puerum, & Psalmistam facit: implet*

(1) Sive Glossa ex Hieronymo sumpta, qui sic plenius tamen habet: *Naturale est ut omnes artifices sua artis loquantur exemplis & unusquisque in quo studio trivit atatem, illius similitudinem præferat: Verbi gratia, qui Nauta est & gubernator, tristitiam suam comparat tempestati, damnum naufragium vocat, inimicos suos ventos contrarios appellat, risum prosperitatem & lætitiæ auram placidissimam & secundos nominat ventos, tranquilla maria & æquora campis similia: E regione miles quidquid dixerit, scutum, gladium, lorica, galeam, lanceam, arcum, sagittam, mortem, vulnus, & victoriam sonat &c. Cur hæc dicta sunt? Ut scilicet ostendamus etiam Amos Prophetam qui pastor de pastoribus fuit, & pastor non in locis cultis & arboribus ac vineis confisus aut certo inter Sylvas & præter virenia, sed in lata Eremi vastitate in qua versatur leonum feritas & infectio pecorum, artis suam esse sermonibus, ut vocem Domini terribilem*

atque metuendam rugitum & fremitum leonum nominaret. Quod autem Hieronymi nomine argumento 3. subjungitur, & sic refertur in Decretis Causa 32. qu. 2. cap. *Conubia*, est Origenis in Numeros ut & appendix ibi ex homilia 6. refert, ac Hieronymo forte olim vel tamquam Origenis latino Interpreti vel gothicorum characterum propter similem formam abbreviatam deceptione tributum est: Nec satis aspicio prius reponeretur ad marginem in epistola de monogamia & in Decretis ubi supra referri notabatur, cum ibi referretur ex Hieronymo in Mattheum sicut & S. Thomas inde sumpsit, & epist. 11. quæ de monogamia inscribitur, non eadem appendix extet, sed hæc tantum quod *Hiereemias captivitate propinqua uxorem prohibetur accipere, ac Exechiel in Babylone non nisi post mortuam uxorem suam apertum esse os suum dicit*: Ex quo nos Hieronymus infert quod nec duxurus uxorem nos ille qui duxerit possunt in opere conjugali libertate p̄p̄ocare.

implet pastorem armentarium sycomoros velliantem, & Prophetam facit. Non ergo requiritur aliqua dispositio præcedens ad prophetiam, sed dependet ex sola voluntate Spiritus sancti: de quo dicitur I. ad Corinth. XII. 17. *Hæc omnia operatur unus atque idem Spiritus, dividens singulis prout vult.*

Respondeo dicendum, quod, sicut dictum est (art. 1. hu. quest. 3) prophetia vere & simpliciter dicta, est ex inspiratione divina; quæ autem est ex causa naturali, non dicitur prophetia nisi secundum quid. Est autem considerandum, quod sicut Deus, qui est causa universalis in agendo, non præexigit materiam, nec aliquam materię dispositionem in corporalibus effectibus; sed simul potest & materiam, & dispositionem, & formam inducere: ita etiam in effectibus spiritualibus non præexigit aliquam dispositionem; sed potest simul cum effectu spirituali inducere dispositionem convenientem, qualis requiritur secundum ordinem naturæ. Et ulterius posset etiam simul per creationem producere ipsum subjectum, ut scilicet & animam in ipsa sui creatione diserneret ad prophetiam, & daret ei gratiam prophetalem.

Ad primum ergo dicendum, quod indifferens est ad prophetiam, quibuscumque similitudinibus res prophetica exprimitur. Et ideo homo ex operatione divina non immutatur circa prophetiam; removetur autem divina virtute, si quid prophetiæ repugnat.

Ad secundum dicendum, quod speculatio scientiæ fit ex causa naturali: natuta autem non potest operari nisi dispositione præcedente in materia: quod non est dicendum de Deo, qui est prophetiæ causa.

Ad tertium dicendum, quod aliqua naturalis indispositio, si non removeretur, impedire posset prophetalem revelationem, puta si aliquis esset totaliter sensu naturali destitutus; sicut etiam impeditur aliquis ab actu prophetandi per aliquam vehementem passionem iræ, vel concupiscentiæ, qualis est in coitu, vel per quamcumque aliam passionem. Sed talem indispositionem naturalem removet virtus divina, quæ est prophetiæ causa.

A P P E N D I X.

EX art. habes primo: quomodo per rationem destruas, etiam a fortiori, errorem *Rabbi Moysis* dicentis, ut refert Director. Inquit. 2. par. qu. 8. quod ad gratiam prophetiæ homo potest se sufficienter disponere, & Deus non eligit in prophetando aliquem singulariter, sed illum, qui se ad id disponit per sua naturalia. Secundo habes: quomodo per rationem ostendas, errorem illum merito damnari a I. Cor. 12. ut in arg. cont. Item a B. Greg. ut ibidem. Item ab *Elucid. 1. par. articulo nu. 290.* Item ab *Eccl. 11. Facile est in oculis Domini, subito bonestare pauperem.* Nota ly *subito*, & ly *pauperem*. Si enim pauperem; ergo in eo non est dispositio naturalis ad gratiam hanc gratis, idest prophetiam. Si subito; ergo non requiritur necessario prædispositio divinitus facta ut ly *pre*, dicit antecessorem temporis: sed potest simul tempore, & fieri in illo paupere dispositio divinitus ad prophetiam, & introduci prophetalis gratia. Tertio vides: quomodo, &c.

ARTICULUS IV. 821

Utrum bonitas morum requiratur ad prophetiam.

Ver. quest. XII. art. 5. & op. III. cap. CCXXII. & I. Cor. XIII.

AD quartum sic proceditur. Videtur quod bonitas morum requiratur ad prophetiam. Dicitur enim Sap. VII. 27. quod *sapientia Dei (*) per nationes in animas sanctas se transfert, & amicos Dei, & Prophetas constituit.* Sed sanctitas non potest esse sine bonitate morum, & gratia gratum faciente. Ergo prophetia non potest esse sine bonitate morum, & gratia gratum faciente.

2. Præterea. Secreta non revelantur nisi amicis, secundum illud Joân. XV. 15. *Vos autem dixi amicos, quia omnia quæcumque audivi a Patre meo, nota feci vobis.* Sed Prophetis Deus sua secreta revelat, ut dicitur Amos III. Ergo videtur quod Prophetæ sunt Dei amici: quod non potest esse sine caritate. Ergo videtur quod prophetia non

X 2

possit

(*) Ita juxta *Vulgatam quidam mss. & edit. omnes recentiores. Cod. Alcan. per orationes: et. per no-*

tiones: itum per rationes.

possit esse sine caritate, quæ non est sine gratia gratum faciente.

3. Præterea. Matth. VII. 15. dicitur: *Attendite a falsis prophetis, qui veniunt ad vos in vestimentis ovium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces.* Sed quicumque sunt sine gratia (*) interius, videntur esse lupi rapaces. Ergo omnes sunt falsi prophetae. Nullus est ergo verus Propheta, nisi bonus per gratiam.

4. Præterea. Philoſophus dicit (1) in Libro de somno, & vigilia (seu Lib. de divinat. per somn. qui illi annectitur, a princ.) quod *si divinatio somniorum est a Deo, inconveniens est eam immitti quibuslibet, & non optimis viris.* Sed constat donum prophetiæ esse a Deo. Ergo donum prophetiæ non datur nisi optimis viris.

Sed contra est quod Matth. VII. 22. his qui dixerant: *Domine, nonne in nomine tuo prophetavimus?* respondetur: *Numquam novi vos.* Novit autem Dominus eos qui sunt ejus, ut dicitur II. ad Timoth. II. 19. Ergo prophetia potest esse in his qui non sunt Dei per gratiam.

Respondeo dicendum, quod bonitas merum potest attendi secundum duo: uno quidem modo secundum interiorem ejus radicem, quæ est gratia gratum faciens; alio autem modo quantum ad interiores animæ passio-

nes, & exteriores actiones. Gratia autem gratum faciens ad hoc principaliter datur, ut anima hominis Deo per caritatem conjungatur. Unde Augustinus dicit in XV. de Trinitate (cap. XVIIII. circ. princ.) *Nisi impetratur cuique Spiritus Sanctus, ut eum Dei, & proximi faciat amantem, ille a sinistra non transfertur ad dexteram.* Unde quidquid potest esse sine caritate, potest esse sine gratia gratum faciente, & per consequens sine bonitate morum. Prophetia autem potest esse sine caritate: quod apparet ex duobus. Primo quidem ex actu utriusque. Nam prophetia pertinet ad intellectum, cujus actus præcedit actum voluntatis, quam perficit caritas: unde & Apostolus I. ad Corinth. XI. prophetiam connumerat aliis ad intellectum pertinentibus, quæ possunt sine caritate haberi. Secundo ex fine utriusque: datur enim prophetia ad utilitatem Ecclesiæ, sicut & aliæ gratiæ gratis datæ, secundum illud Apostoli I. ad Corinth. XII. 7. *Unicuique datur manifestatio spiritus ad utilitatem.* (2). Non autem ordinatur directe ad hoc quod affectus ipsius Prophetæ conjungatur Deo, ad quod ordinatur caritas. Et ideo prophetia potest esse sine bonitate morum quantum ad propriam radicem hujus bonitatis.

Si vero consideremus bonitatem morum

secun-

(*) *Al. intrinsecus videntur.*

(1) Ut in antiqua inscriptione videre est, nunc autem libro de divinatione per somnium (sive per somnium κατ' ὄνειρον) qui est appendix quædam libri de somno & yigilia, proindeque cum illo sicut & interjectus liber de insomniis quasi unus & idem olim habebatur. Sic porro ibi Philoſophus cap. 2. *Quod de quibusdam divinatio fiat in somnis non est incredibile; habet enim aliquam rationem: Sed nullam causam rationabilem videre secundum quam usque fiat; hoc credere facis: Nam Deum quidem esse qui somnia immittat, præter aliam absurditatem vel irrationabilitatem (πρὸς τὴν ἀλλήν ἀλογία) & non optimis ac prudentissimis immittere, sed quibuslibet, inconveniens & absurdum videtur.*

(2) Quod ad utilitatem Ecclesiæ intelligitur dari commentatur Lombardus ut & Glossa: Nec dissimili sensu Primasius, etsi extensiore, ad utilitatem tum credentium tum etiam incredulorum: Aliter autem Haymo: ad utilitatem & illius qui percipit donum Spiritus-sancti, & aliorum qui aus ab illo erudiuntur aut exemplo illius in meliorem vitam instruuntur. Quasi ad sanctos tantum vel ad Justos id pertinere velit ut ad utilitatem talis manifestatio spiritus eis datur: Unde mox quoque addit: *Manifestatio Spiritus sancti ipsum ejus donum intelligitur, quod ipsi homini manifestat datum esse ad utilitatem suam ut recte credat, sancte vivat, & alii ex eo utilitatem percipiant: Sive manifestatio Spiritus dicitur*

dicitur, quia ubicumque per dona sua fueris, illico per operationem justitia manifestatur: Sed & aliter Chrysoſtomus hom. 29. in eum locum ut & ibidem Theodoretus ad utilitatem interpretatur, quia tanta unicuique manifestatio confertur quanta conferri illi potest vel expediens esse ut fides ejus manifesta sit: Nec ad utilitatem Ecclesiæ sic eam dari S. Thomas intendit, ut privatam utilitatem ejus cui datur excludat, sed id exprimit quod ad illam manifestationem pertinet per se ac inseparabile ab illa eâ, non quasi per accidens & non immobiliter neque semper præsertim cum directe manifestatio illa spiritus ad communem utilitatem referatur, etiam quando justis confertur in exemplum vel in conversionem aliorum, ut supra ex Haymone: Unde utrumque sensum jungit in eum locum S. Thomas: nimirum quod Spiritus sanctus per hujusmodi gratias manifestatur dupliciter: Uno modo ut inhabitans Ecclesiam & sanctificans eam, puta cum aliquis peccator quem non inhabitat Spiritus sanctus miracula facit ad ostendendum quod vera sit fides quam prædicat; alio modo ut inhabitans eum cui sales gratiæ conceduntur. Sic autem (inquit) non conceduntur hujusmodi gratiæ nisi sanctis: Et ne hujusmodi manifestatio vana videatur, subdit, ad utilitatem, scilicet communem; & hoc vel dum probatur vera doctrina Ecclesiæ, & sic fideles confirmantur, & infideles convertuntur; vel dum sanctitas alicujus præponitur aliis in exemplum.

secundum passiones animæ, & actiones exteriores, secundum hoc impeditur aliquis a prophetia per morum malitiam. Nam ad prophetiam requiritur maxima mentis elevatio ad spiritualium contemplationem, quæ quidem impeditur per vehementiam passionum, & per inordinatam occupationem rerum exteriorum. Unde & de filiis Prophetarum legitur IV. Reg. iv. quod *simul habitabant cum Heliseo*, quasi solitariam vitam ducentes, ne mundanis occupationibus impediuntur a dono prophetiæ.

Ad primum ergo dicendum, quod donum prophetiæ aliquando datur homini & propter utilitatem aliorum, & propter propriæ mentis illustrationem: & hi sunt in quorum animas sapientia divina per gratiam gratum facientem se transferens, amicos Dei, & Prophetas eos constituit. Quidam vero consequuntur donum prophetiæ solum ad utilitatem aliorum, qui sunt quasi instrumenta divinæ operationis. Unde Hieronymus dicit super Matth. (cap. vii. in illud, *Nomine in nomine tuo prophetavimus?*) *Prophetae, & dæmonia ejicere, interdum non est ejus meriti qui operatur, sed vel invocatione nominis Christi hoc agit, vel ob condemnationem eorum qui invocant, & utilitatem eorum qui vident, & audiunt, conceditur.*

Ad secundum dicendum, quod Gregorius (hom. xxvii. in Evang. ante med.) exponens illud dicit: *Dum audita superna cælestia amamus, amata jam novimus, quia amor ipse notitia est. Omnia ergo eis nota fecerat, quia a terrenis desideriis immutati amoris summi facibus ardebant.* Et hoc modo non revelantur semper secreta divina Prophetis.

Ad tertium dicendum, quod non omnes mali sunt lupi rapaces, sed solum illi qui intendunt aliis nocere. Dicit enim Chrysostomus (alius Auctor) super Matth. (hom. xix. in oper. imperf. ante med.) quod *caribolici Doctores, etsi fuerim peccatores, servi quidem carnis dicuntur, non tamen lupi rapaces, quia non habent propositum perdere Christianos.* Et quia prophetia ordinatur ad utilitatem aliorum, manifestum est tales esse falsos Prophetas, quia ad hoc non mittuntur a Deo.

Ad quartum dicendum, quod dona divina non semper dantur optimis simpliciter, sed quandoque illis qui sunt optimi quantum ad talis doni perceptionem. Et sic Deus donum prophetiæ illis dat quibus optimum judicat dare.

EX art. habes primo: quomodo per rationem & ostendas, & in recto sensu intelligas, merito insinuat a scripturis: quod bonitas morum non requiritur necessario ad prophetiam. Ut *Matth. 7.* secundum quod extenditur cum discursu in *arg. contr.* Ubi rotaly *Numquam.* Hoc est. Etiam tunc, quando actualiter prophetabatis in nomine meo, ego non novi vos, idest non eratis in caritate, quæ est cum gratia gratum faciente. Notitia enim importata per *ly novi*, est notitia approbationis in sua Dei gratia. Quam notitiam legimus in *Eccl. 44. Cognovit eum in benedictionibus suis.* Unde, quasi aliquis interroget causam, & dicat, quare *cognovit eum in benedictionibus suis?* Respondet ei immediate subjungens: *Conservavit illi misericordiam suam, & invenit gratiam in oculis Domini.* De hac eadem notitia intellige tu textum allegantem *ly novit Dominus*, ex 2. *Timoth. 2.* Secundo vides: quomodo &c.

ARTICULUS V. 822

Utrum aliqua prophetia sit a dæmonibus.

III. contr. cap. clix.

AD quintam sic proceditur. Videtur quod nulla prophetia sit a dæmonibus. *Prophetia enim est divina revelatio*, ut Cassiodorus dicit (in prol. super cap. i.) Sed illud quod fit a dæmone, non est divinum. Ergo nulla prophetia potest esse a dæmone.

2. Præterea. Ad propheticam cognitionem requiritur aliqua illuminatio, ut supra dictum est (quæst. præc. art. 2.) Sed dæmones non illuminant intellectum humanum, ut supra dictum est in primo (quæst. cix. art. 3.) Ergo nulla prophetia potest esse a dæmonibus.

3. Præterea. Non est efficax signum quod etiam ad contrariam se habet. Sed prophetia est signum confirmationis fidei: unde super illud *Rom. xii. Sive prophetiam secundum rationem fidei*, dicit Glossa (ord. Ambrosii in hunc loc.) Nota, quod in numeratione „ gratiarum a prophetia incipit, quæ est prima probatio, quod fides nostra sit rationalis: quia credentes accepto Spiritu prophetabant. „ Non ergo prophetia a dæmonibus dari potest.

Sed contra est quod dicitur III. Reg. xviii. 19. *Congrega ad me universum Israel in monte Carmeli, & Prophetas Baal quadringentos quin-*

quinquaginta, Prophetasque lucorum quadringentos, qui comedunt de mensa Jezabel. Sed tales erant dæmonum cultores. Ergo videtur quod etiam a dæmonibus sit aliqua prophetia.

Respondeo dicendum, quod, sicut supra dictum est (quæst. præc. art. 1.) prophetia importat cognitionem quamdam procul existentem a cognitione humana. Manifestum est autem quod intellectus superioris ordinis aliqua cognoscere potest quæ sunt remota a cognitione intellectus inferioris. Supra intellectum autem humanam est non solum intellectus divinus, sed etiam intellectus Angelorum bonorum, & malorum secundum naturæ ordinem. Et ideo quædam cognoscunt dæmones etiam sua naturali cognitione, quæ sunt remota ab hominum cognitione, quæ possunt hominibus revelare. Simpliciter autem, & maxime remota sunt quæ solus Deus cognoscit.

Et ideo prophetia proprie & simpliciter dicta sit per solam divinam revelationem; sed ipsa revelatio facta per dæmones potest secundum quid dici prophetia. Unde illi quibus aliquid per dæmones revelatur, non dicuntur in Scripturis Prophetæ simpliciter, sed cum aliqua additione, puta *Propheta falsi*, vel *Propheta idolorum*. Unde Augustinus XII. super Genes. ad lit. (cap. XIX. cir. fin.) *Cum malus spiritus arripit hominem in hæc, scilicet visa, aut dæmoniacos facit, aut arreptitios, aut falsos Prophetas.*

Ad primum ergo dicendum, quod Cassiodorus ibi definit prophetiam proprie & simpliciter dictam.

Ad secundum dicendum, quod dæmones ea quæ sciunt, hominibus manifestant, non quidem per illuminationem intellectus, sed per aliquam imaginariam visionem, aut etiam sensibilibiter colloquendo: & in hoc deficit hæc prophetia a vera.

Ad tertium dicendum, quod aliquibus signis etiam exterioribus discerni potest prophetia dæmonum a prophetia divina. Unde dicit Chrysostomus (alius Author) super Matth. (1) (hom. XIX. in opere imperf. parum ante fin.) quod *quidam prophetant in spiritu diaboli, quales sunt divinatores; sed sic discernuntur: quoniam diabolus (*) interdum falsa*

dicit, Spiritus sanctus nunquam. Unde dicitur Deuter. XVIII. 21. *Si tacita cogitatione responderis; Quomodo possum intelligere verbum quod Dominus non est locutus? hoc habebis signum: Quod in nomine Domini Propheta ille prædixerit, & non evenerit, hoc Dominus non est locutus.*

A P P E N D I X.

EX art. habes primo: quomodo per rationem & ostendas, & recte intelligas, merito fuisse a scripturis insinuatam: quod aliqua prophetia est a dæmonibus. Ut 3. Reg. 18. secundum quod extenditur in *argum. contr.* Ubi nota, quod etiam in fine corp. dictum est, quod propheta dæmonum non dicuntur prophetæ simpliciter, sed cum additione aliqua, scilicet prophetæ idolorum, lucorum, arreptitii, aut falsi. Adverte nihilominus; quod talis additio quandoque intelligitur ex opposito dictorum in contextu: quamvis expresse non opponatur. Verbi gratia. Dicitur 3. Reg. 22. *Congregavit rex Israel Prophetas quadringentos circiter viros.* Ecce: quod additio nulla denotans, quod sint prophetæ dæmonum, exprimitur, cum tamen tales essent. Attamen ex context. sequenti eam subintelligi debere, aperitur: cum ex opposito subditur. „ Dixit autem Josaphat. Non est hic propheta Domini quisquam, ut interrogemus „ per eum? Et ait rex Israel ad Josaphat. „ Remansit vir unus, per quem possumus „ interrogare Dominum. *Et infra*, conje- „ ctans rex Israel, quod Michæas illudebat „ sibi, dixit ad eum. Iterum atque iterum „ adjuro te, ut non loquaris mihi; nisi quod „ verum est in nomine Domini. „ Ex his enim, tamquam ex oppositis, constat, & quod prophetæ illi quadringenti immediate præmissi non erant prophetæ Domini, & quod per eos non interrogabant Dominum, quicumque eos consulissent: & quod prophetabant falsum, & quod prophetabant in nomine diaboli: ut quid enim ad Michæam dicentem consimiliter prophetis illis quadringentis, dixisset rex Israel: quod loqui deberet verum in nomine Domini: si rex ipse pro certo tenuisset: quod prophetæ illi sunt pro-

(1) Nempe non Chrysostomus verus, licet sic olim putaretur, sed sub illius eminentio nomine auctor operis imperfecti sub finem homil. 19. jam notata, ubi Deuteronomii locum hic subjunctum non habet, sed subjungit quæ in fine corporis referuntur.

(*) Ita edit. veteres cum mss. Nicolajus: interdum verum dicit, Spiritus sanctus nunquam mentitur. Edit. Paris. nunquam interdum mentitur.

prophetarent verum, & prophetarent in nomine Domini? Ecce igitur significatum esse in contextu de additione ad prophetas dæmonum illud, quod supra dicebatur. *Secundo* vides: quomodo &c.

ARTICULUS VI. 823

Utrum Prophetæ dæmonum aliquando prædicant verum.

Inf. quæst. clxxiv. art. 5. ad 4. & III. cont. cap. cxxxiv.

AD sextum sic proceditur. Videtur quod Prophetæ dæmonum numquam vera prædicant. Dicit enim Ambrosius (1) (sup. illud I. Cor. xii. *Nemo potest dicere verum*) quod *omne verum, a quocumque dicatur, a Spiritu sancto est*. Sed Prophetæ dæmonum non loquuntur a Spiritu sancto; quia non est *conventio Christi ad Belial*, ut dicitur II. Corinth. vi. 15. Ergo videtur quod tales numquam vera prænuntiant.

2. Præterea. Sicut veri Prophetæ inspirantur a spiritu veritatis, ita Prophetæ dæmonum inspirantur a spiritu mendacii, secundum illud III. Reg. ult. 22. *Egrediar, & ero spiritus mendax in ore omnium Prophetarum ejus*. Sed Prophetæ inspirati a Spiritu sancto numquam loquuntur falsum; ut supra habitum est (qu. præc. art. 6.) Ergo Prophetæ dæmonum numquam loquuntur verum.

3. Præterea. Joan. viii. 44. dicitur de diabolo, (2) quod *cum loquitur mendacium, ex propriis loquitur: quia diabolus est mendax & pater ejus*, idest mendacii. Sed inspirando Prophetas suos, diabolus non loquitur nisi ex propriis: non enim constituitur minister Dei ad veritatem enuntiandam: quia *non est societas luci ad tenebras*, ut dicitur II. Corinth. vi. 14. Ergo Prophetæ dæmonum numquam vera prædicunt.

Sed contra est quod Numer. xxii. dicit quædam Glossa (3) (colligitur ex ord. Rabani sup. illud, *Misit ergo nuntios*) quod *Balaam divinus erat, dæmonum scilicet ministerio, & arte magica nonnumquam futura præcognoscebat*. Sed ipse multa prænuntiavit vera, sicut est id quod habetur Numer. xxiv. 17. *Orietur stella ex Jacob, & consurget virga de Israel*. Ergo etiam Prophetæ dæmonum prænuntiant vera.

Respondeo dicendum, quod sicut se habet bonum in rebus, ita verum in cognitione. Impossibile est autem inveniri aliquid in rebus quod totaliter bono privetur. Unde etiam impossibile est esse aliquam cognitionem quæ totaliter sit falsa, absque admixtione alicujus veritatis. Unde & Beda dicit (4) quod *nulla falsa est doctrina, quæ non aliqua vera falsis intermiscet*. Unde & ipsa doctrina dæmonum, qua suos Prophetas instruunt, aliqua vera continet, per quæ receptibilis redditur.

Sic enim intellectus ad falsum deducitur per apparentiam veritatis, sicut voluntas ad malum per apparentiam bonitatis. Unde & Chryostomus (alius Author) dicit super Matth. (hom. xix. in opere imperf. parum ante fin.) *Concessam est diabolo interdum vera dicere, ut mendacium suum rara veritate commendas*.

Ad primum ergo dicendum, quod Prophetæ dæmonum non semper loquuntur ex dæmonum revelatione, sed interdum ex inspiratione divina; sicut manifeste legitur de Balaam, cui dicitur Dominus esse locutus Num. xxii. licet esset Prophetæ dæmonum quia Deus utitur etiam malis ad utilitatem bonorum. Unde & per Prophetas dæmonum aliqua vera prænuntiat: tum ut credibilior fiat veritas, quæ etiam ex adversariis testimonium habet: tum etiam quia cum homines talia credunt, per eorum dicta magis ad veritatem inducuntur. Unde etiam Sibylæ

(1) Vel Ambrosii supposititio nomine insignitus Commentarius, cujus potius author existimatur Hilarius Romanus Diaconus qui Luciferianus deinde fuit, sive Luciferi Calaguritani fautor & apostata ut jam l. 2. quæst. 109. art. 1. annotavimus ad calcem.

(2) Sicut & Augustinus in Joannem Tract. 42. commentarius, ac ex anterioribus per tacitam assumptionem subintelligi debet.

(3) Quæ in veteri manuscripta Editione nullo nomine prænotatur, sed in moderna ex Rabano, qui & lib. 3. in Numeros cap. 6. sic eam habet.

Quiddam etiam tale, licet serie non eadem, ex Origene in eum locum homilia 13. sparsim colligi potest, & fortasse Rabanus inde sumpsit.

(4) Super illud nimirum Luc. 17. *Decem viri leprosi* &c. ubi proinde lepræ quæ varias coloris in corpore maculas habet, falsam doctrinam notat comparari: Sed id ex Augustino mutuatus est lib. 2. qu. evang. cap. 40. ex quo etiam Domin. 13. post Pentecostem juxta Romanum usum, vel Domin. XI. post octavas Trinitatis juxta Prædicatorum ritum, recitatur.

byllæ multa vera prædixerunt de Christo (1) Sed etiam quando Prophetæ dæmonum a dæmonibus instruuntur, aliqua vera prædicunt: quandoque quidem virtute propriæ naturæ, cuius author est Spiritus sanctus; quandoque etiam revelatione bonorum spirituum, ut patet per Augustinum XII. super Gen. ad lit. (videtur colligi posse ex cap. XIX. cir. fin.) Et sic etiam illud verum quod dæmones enuntiant, a Spiritu-sancto est.

Ad secundum dicendum, quod verus Prophetæ semper inspiratur a spiritu veritatis, in quo nihil est falsitatis, & ideo nunquam dicit falsum; Prophetæ autem falsitatis non semper instruitur a spiritu falsitatis, sed quandoque etiam inspiratur a spiritu verita-

tis. Ipse etiam spiritus falsitatis quandoque enuntiat vera, quandoque falsa, ut dictum est (in corp. art. & ad 1.)

Ad tertium dicendum, quod propria dæmonum dicuntur esse illa quæ habent a seipsis, scilicet mendacia, & peccata; quæ autem pertinent ad propriam naturam, non habent a seipsis, sed a Deo. Per virtutem autem propriæ naturæ quandoque vera prænuntiant, ut dictum est (in corp. art. & ad 1.) Utitur etiam eis Deus ad veritatis manifestationem per ipsos fiendam, dum divina mysteria eis per Angelos revelantur, ut dictum est (ibid.)

A P.

(1) Quid porro est quod hic Sybillas cum Prophetis dæmonum S. Thomæ videtur accensere, cum tamen quærit. 2. huius ipsius partis art. 7. ad 3. in illis recensere videri possit qui per Mediatoris fidem inter Gentiles & ex gentilitate sint salvati? Hunc vero nodum sic dissolvendum putat Cajetanus, quod cum hæc materia sit incerta quia est de individuis non pertinentibus ad fidem, ideo modo in hanc modo in illam partem declinare permittitur. Alio tamen modo conciliari probabiliter posse insinuat Silvius in hunc locum, nempe quod quamvis multa vera de Christo prædixerint Sybillæ, quadam tamen illarum prophetissa dæmonum & cultrices fuerunt, quod attinet ad officium quod communiter exercebant; Et in prædictam quæstionem 2. notat significare quidem S. Thomam eas de Christo prophetasse, sed non ex eo sequi quod putaverit ipsas fuisse fideles: Et merito id ibi notat ubi nihil notavit Cajetanus, quia intentum S. Thomæ tantum est Sybillarum exemplo declarare quod Gentilibus quoque revelatus est Christus, & sic habere fidem ac salvari quidam ex illis potuerunt, sed non quod salvati sint illi omnes quibus est revelatus, ut ex adjunctis colligitur. Tametsi Augustinus lib. 18. de civit. Dei cap. 23. de Sibylla quam Erythream vocat & ab aliis dici Cumanam addit, loquens: Ita in toto carmine suo inquit, nihil habet quod ad falsorum vel factorum deorum cultum pertineat, imo etiam contra eos & cultores eorum sic loquitur, ut in eorum numero deputanda videatur qui pertinent ad civitatem Dei: Nec sic tamen id afferere putandus est ut certum putet, cum de Sibyllis universim, lib. 13. contra Faustum cap. 15. agens expresse dicat, vera illa que de Filio Dei dixisse perhibentur, valere quidem ad Paganorum vanitatem tali testimonio revincendam sed non ad eorumdem auctoritatem amplectendam; quantumque distat de adventu Christi inter prædicationem Angelorum & confessionem dæmoniorum, tantum inter auctoritatem Prophetarum & curiositatem sacrilegorum &c. Sed non obstat quin divino instinctu prædixerint quæ de adventu Christi prædixerunt sicut & de Balaam præmissum est; quem Ambrosius

ad Chromatium⁷ tomo 1. *chaldaica Superstitioni deditum*, vocat; quem in arte magica famosissimum & in carminibus noxiis præpotentem ferm. 130. de temp. appellat Augustinus; quem Basilius epist. 80. *dæmoniacam sibi doctrinam per augurandi curiositatem & superstitionem comparasse* affirmat; quem a fide penitus alienum fuisse Chrysostomus asserit homilia 25. in Matthæum; & tamen revelasse Dei gratia loquutus est etiam quæ nolebat, ut Ambrosius ibi addit; factus est super eum spiritus Dei & postquam est in ejus ore verbum Domini ut de Christo futura mysteria prænuntiaret, addit etiam Augustinus; operosa est in illo Dei gratia in adificationem cæterorum, ait ibidem Chrysostomus; & ac impurum accipiens virtutem Spiritus sancti loquitur oppositum illius quod vult ait Theodoretus qu. 42. in librum Numerorum: Et hæc omnia indicata videri possunt Numer 22. ac deinceps, ubi & arifolus appellatur (quamvis nec in hebræo nec apud 70.) & idolo Moabitarum sacrificasse indicatur, & autu tamen ac instinctu divino illos benedixisse ad quos maledicendos eum Balac mercede conduxerat; Nec refert quod ibidem appellet Deum suum qui verus Deus erat, quia nesciens ex eodem instinctu loquebatur. Sic ergo de Sibyllis non immerito dici potest quod etsi prophetissæ dæmonum essent, quadam tamen instinctu & afflatu divino prophetare de Christo potuerunt ad infideles convincendos, ut in orat. contra Judæos & Paganos & Arianos Augustinus inculcat. Nec aliud vult Hieronymus lib. 1. contra Jovinianum cap. 26. cum etiam apud Ethnicos commendatam virginitatem probans, post alia exempla inculcata subiungit: *Quid referam Sibyllas Erythream atque Cumanam & octo reliquas (decem enim fuisse Varro putat) quarum infigne virginitas est, virginitatis præmium divinitatio? Quod si æolici genere sermonis θεσβυλλη appellatur Sibylla (id est consilium Dei) recte consilium Dei sola dicitur nosse virginitas: Alludit autem ad Æolicam dialectum quæ οἶος id est Deum pro τῶν vocat, & θεσβυλλη pro βυβλη unde οἶβυλλη vel οἶβυλλη pro τῶβυλλη seu consilium Dei &c.*

A P P E N D I X.

EX art. habes primo : quomodo per rationem ostendas, merito a scripturis fuisse insinuatam, quod prophetæ dæmonum aliquando vera prædicant. Ut Num. 24. secundum quod extenditur cum glossa de Balaam in argum. contra. Pro quo nota, quod in littera Numer. 22. & Josue. 13. dicitur, quod Balaam erat ariolos; & de divinatione vide q. 95. ar. &c. Insinuat item illud per hoc, quod de propheta idolorum legitur, quod prophetam Domini a Leone occidendum vere prædixit: ut postmodum rei probavit eventus. Item per hoc, quod dicitur. 2. Cor. 11. ipse Satanas transfiguratur se in Angelum lucis. Non est ergo magnum, si ministri ejus transfigurentur, velut ministri justitiæ. Ex his enim Apostoli verbis adaptatis præsentis proposito patet, quod & Satanas, & Satanicus prophetæ, quandoque tali transfiguratione in bonos vertuntur, ut prædicant vera. Ceterum non semper vera. Nam, licet Satanas transfiguret se in Angelum lucis: tamen, secundum glossam, perseverare non potest. Quod utique & de ministris ejus sciendum est. Secundo vides: quomodo &c.

QUESTIO CLXXIII.

De modo prophetice cognitionis,

In quatuor articulos divisa.

DEinde considerandum est de modo prophetice cognitionis: & circa hoc quarantur quatuor.

Primo, utrum Prophetæ videant ipsam Dei essentiam.

Secundo, utrum revelatio prophetica fiat per influentiam aliquarum specierum, vel per solam influentiam luminis.

Tertio, utrum prophetica revelatio semper sit cum alienatione a sensibus.

Quarto, utrum prophetia semper sit cum cognitione eorum quæ prophetantur.

ARTICULUS I. 824

Utrum Propheta videant ipsam Dei essentiam.

Sup. quest. clxxi. art. 2. cor. & art. 4. co. & ad 8. & ver. qu. xii. art. 6. & Ps. l.

AD primum sic proceditur. Videtur quod Prophetæ ipsam Dei essentiam videant. Summ. S. Th. Tom. IX.

Quia super Is. xxxviii. *Dispone domui tue* &c. dicit Glossa (ordin.) „ Prophetæ in „ ipso libro præscientiæ Dei, in quo omnia „ scripta sunt, legere possunt. “ Sed præscientia Dei est ipsa ejus essentia. Ergo Prophetæ vident ipsam Dei essentiam.

2. Præterea. Augustinus dicit in IX. de Trinit. (cap. vii. in princ.) quod in illa æterna veritate, ex qua temporalia facta sunt omnia, formam secundum quam sumus, & secundum quam operamur, visu mentis aspiciamus. Sed Prophetæ inter omnes homines altissimam habent divinorum cognitionem. Ergo ipsi maxime divinam essentiam vident.

3. Præterea. Futura contingentia præcognoscuntur a Prophetis secundum immobilem veritatem. Sic autem non sunt nisi in ipso Deo. Ergo Prophetæ ipsum Deum vident.

Sed contra est quod visio divinæ essentiae non evacuatur in patria. Prophetia autem evacuatur, ut habetur L. ad Cor. xiii. Ergo prophetia non fit per visionem divinæ essentiae.

Respondeo dicendum, quod prophetia importat cognitionem divinam ut procul existentem. Unde & de Prophetis dicitur Hebr. xi. quod erant a longe aspicientes. Illi autem qui sunt in patria, in statu beatitudinis existentes, non vident ut a remotis, sed magis quasi ex propinquo, secundum illud Psal. cxxxix. 14. *Habitabunt recti cum vultu tuo*. Unde manifestum est quod cognitio prophetica alia est a cognitione perfecta, quæ erit in patria: unde & distinguitur ab ea sicut imperfectum a perfecto, & ea adveniente evacuatur, ut patet per Apostolum I. ad Cor. xiii.

Fuerunt autem quidam qui cognitionem propheticam a cognitione beatorum distinguere volentes, dixerunt quod Prophetæ vident ipsam divinam essentiam, quam vocant *speculum Trinitatis*, non tamen secundum quod est objectum beatorum, sed secundum quod sunt in ea rationes futurorum eventuum: quod quidem est omnino impossibile. Deus enim est objectum beatitudinis secundum ipsam sui essentiam, secundum illud quod Augustinus dicit in V. Confess. (cap. iv. cir. princ.) *Beatus est qui se scit, etiam si illa; id est creaturas, nesciat*. Non est autem possibile quod aliquis videat rationes creaturarum in ipsa divina essentia, ita quod eam non videat: tum quia ipsa divina essentia est ratio omnium eorum quæ sunt; ratio autem idealis non addit supra divinam essentiam nisi respectum ad creaturam: tum etiam quia prius est cognoscere aliquid in se, quod est cognoscere

scere Deum, ut est objectum beatitudinis, quam cognoscere illud per comparationem ad alterum, quod est cognoscere Deum secundum rationes rerum in ipso existentes. Et ideo non potest esse quod Prophetæ videant Deum secundum rationes creaturarum, & non prout est objectum beatitudinis. Et ideo dicendum est, quod visio prophetica non est visio ipsius divinæ essentiae, neque in ipsa divina essentia vident ea quæ vident, sed in quibusdam similitudinibus, secundum illustrationem divini luminis.

Unde Dionysius dicit in IV. cap. cœl. Hierar. (cir. med.) de visionibus prophetis loquens, quod *sapiens Theologus visionem illam dicit esse divinam, quæ fit per similitudinem rerum forma corporali carentium ex reductione videntium in divina*. Et huiusmodi similitudines divino lumine illustratæ magis habent rationem speculi quam Dei essentia: nam in speculo resultant species ab aliis rebus; quod non potest dici de Deo. Sed huiusmodi illustratio mentis propheticæ potest dici speculum, inquantum resultat ibi similitudo veritatis divinæ præscientiæ, & propter hoc dicitur *speculum æternitatis*, quasi representans Dei præscientiam, qui in sua æternitate omnia præsentialiter videt, ut dictum est (quæst. clxxi. art. 6. ad 3.)

Ad primum ergo dicendum, quod Prophetæ dicuntur inspicere in libro præscientiæ Dei, inquantum ex ipsa præscientia Dei resultat veritas in mentem Prophetæ.

Ad secundum dicendum, quod in prima veritate dicitur homo videre propriam formam, qua existit, inquantum primæ veritatis similitudo refulget in mente humana, ex qua anima habet quod seipsam cognoscat.

Ad tertium dicendum, quod ex hoc ipso quod in Deo futura contingentia sunt secundum immobilem veritatem, potest imprimere menti Prophetæ similem cognitionem, absque eo quod Prophetæ Deum per essentiam videant.

A P P E N D I X.

EX art. habes primo: quomodo per rationem ostendas, merito a scripturis, Dionysio, & Aug. insinuatam fuisse, quod prophetæ non vident ipsam divinam essentiam. A scripturis quidem, ut prim. Cor. 13. secundum quod extenditur cum discursu in *arg. con.* Et Exod. 32. *Non videbit me homo, & viuet*. Ac si iuncta glossa ibi dicitur. *Quamdiu hic mortaliter vivitur, videri*

per quasdam imagines Deus potest, sed per ipsam naturæ suæ speciem non potest. A B. Dionysio autem, qui dicit 4. *ca. cœlest. hierar.* In scripturis dicitur aliquis Deum vidisse. Hoc familiare est in libris prophetarum, inquantum formatæ sunt aliquæ figuræ, vel sensibiles, vel imaginariæ, secundum aliquam similitudinem aliquod divinum representantes. A D. Aug. autem in 12. *super Gen. ad litteram*, & in libro *de videndo Deum*; quod nullum vidisse Dei essentiam neque ex prophetis, neque ex huiusmodi, concedit; nisi Moysen, qui fuit magister Judæorum, & Paulum Apostolum, qui fuit magister gentium. Vide 1. q. 12. a. 11. Elacid. *Secundo vides: quomodo &c.*

A R T I C U L U S II. 825

Utrum in prophetica revelatione imprimantur divinitus menti Prophetae novæ rerum species, vel solum novum lumen.

III. *cont. cap. cliv. & ver. quæst.*

XII. *art. 7.*

AD secundum sic proceditur. Videtur quod in prophetica revelatione non imprimantur divinitus menti Prophetæ novæ rerum species, sed solum novum lumen. Quia, sicut dicit Glossa Hieronymi (ord. in princ. comment.) Amos 1. *Propheta utuntur similitudinibus rerum in quibus conversati sunt*. Sed si visio prophetica fieret per aliquas species de novo impressas, nihil operaretur ibi præcedens conversatio. Ergo non imprimuntur aliquæ species de novo in anima Prophetæ, sed solum propheticum lumen.

2. Præterea. Sicut Augustinus dicit XII. *super Gen. ad lit. (cap. ix.) visio imaginaria non facit Prophetam, sed solum visio intellectualis*. Unde etiam Danielis x. 1. dicitur, quod *intelligentia opus est in visione*. Sed visio intellectualis, sicut in eodem Lib. (cap. v. in fin.) dicitur, non fit per aliquas similitudines, sed per ipsam rerum veritatem. Ergo videtur quod prophetica revelatio non fiat per impressionem aliquarum specierum.

3. Præterea. Per donum prophetiæ Spiritus sanctus exhibet homini id quod est supra facultatem naturæ humanæ. Sed formare quascumque rerum species potest homo ex facultate

tate naturali Ergo videtur quod in prophetica revelatione non infundatur aliqua rerum species, sed solum intelligibile lumen.

Sed contra est quod dicitur Osee XII. 10. *Ego visiones multiplicavi (*) eis, & in manibus Prophetarum assimilatus sum.* Sed multiplicatio visionum non fit secundum lumen intelligibile, quod est commune in omni profetica visione, sed solum secundum diversitatem specierum, secundum quas etiam est assimilatio. Ergo videtur quod in prophetica revelatione imprimantur novæ species rerum, & non solum intelligibile lumen.

Respondeo dicendum, quod, sicut Augustinus dicit XII. super Gen. ad lit. (cap. IX. circa princ.) *cognitio prophetica maxime ad mentem pertinet.* Circa cognitionem autem humanæ mentis duo oportet considerare, scilicet acceptionem, sive repræsentationem rerum, & iudicium de rebus repræsentatis. Quando autem repræsentantur menti humanæ res aliquæ secundum aliquas species, & secundum naturæ ordinem, primo oportet quod species repræsententur sensui, secundo imaginationi, tertio intellectui possibili, qui immutatur a speciebus phantasmatum secundum illustrationem intellectus agentis. In imaginatione autem non solum sunt formæ rerum sensibilium, secundum quod accipiuntur a sensu, sed transmutantur diversimode, vel propter aliquam transmutationem corporalem (sicut accidit in dormientibus, & furiosis) vel etiam secundum imperium rationis disponuntur phantasmata in ordine ad id quod est intelligendum. Sicut enim ex diversa ordinatione earumdem litterarum accipiuntur diversi intellectus; ita etiam secundum diversam dispositionem phantasmatum resultant in intellectu diversæ species intelligibiles. Iudicium autem humanæ mentis fit secundum vim intellectualis luminis.

Per donum autem prophetiæ confertur aliquid humanæ menti supra id quod pertinet ad naturalem facultatem quantum ad utrumque, scilicet & quantum ad iudicium per influxum luminis intellectualis, & quantum ad

acceptionem, seu repræsentationem rerum, quæ fit per aliquas species. Et quantum ad hoc secundum potest assimilari doctrina humana revelationi prophetiæ, non autem quantum ad primum. Homo enim suo discipulo repræsentat aliquas res per signa locutionum; non autem potest interius illuminare, sicut facit Deus.

Horum autem duorum principalius est primum in prophetia: quia iudicium est completivum cognitionis. Et ideo si cui fiat divinitus repræsentatio aliquarum rerum per similitudines imaginarias (ut Pharaoni, & Nabuchodonosor) aut etiam per similitudines corporales (ut Balthassar) non est talis censendus Propheta, nisi illuminetur ejus mens ad judicandum; sed talis apparitio est quiddam imperfectum in genere prophetiæ. Unde a quibusdam vocatur extasis prophetiæ, (1) sicut & divinatio somniorum. Erit autem Propheta, si solummodo intellectus ejus illuminetur ad judicandum etiam ea quæ ab aliis imaginarie visa sunt, ut patet de Joseph, qui exposuit somnium Pharaonis. Sed, sicut Augustinus dicit XII. super Gen. ad lit. (cap. IX. in med.) *maxime Propheta est qui utroque præcellit, ut scilicet videat in spiritu corporalium rerum significativas similitudines, & eas vivacitate mentis intelligat.*

Repræsentantur autem divinitus menti Prophetæ, quandoque quidem mediante sensu exterius quædam formæ sensibiles; sicut Daniel vidit scripturam parietis, ut legitur Daniel. V. quandoque autem per formas imaginarias; sive omnino divinitus impressas, non per sensum acceptas (puta si alicui cæco nato imprimerentur in imaginatione colorum similitudines) vel etiam divinitus ordinatas ex his quæ a sensibus sunt acceptæ; sicut Hieremias vidit ollam succensam a facie Aquilonis, ut habetur Hierem. I. sive etiam imprimendo species intelligibiles ipsæ menti; sicut patet de his qui accipiunt scientiam, vel sapientiam infusam, sicut Salomon, & Apostoli. Lumen autem intelligibile quandoque quidem imprimitur menti

Y 2 hu.

(*) In Vulgata deest eis.

(1) Ut in gothicis & plerisque impressis passim, Duacensibus, Antuerpiensibus, & Parisiensibus, ac in ipso Medicæo Exemplari habetur non ut in Manuscripto & in Editione Colonienfi casus prophetiæ; quamvis aliqua supradicta Exemplaria, gothica vel impressa, reponunt ad marginem, alias casus: An

extasis utique prophetiæ quasi excessus quidam vel abreptio mentis extra seipsum quiddam habens aliquo modo afflati vel instinctui prophetico simile, licet utique ad prophetiæ perfectionem non pertinens? An casus prophetiæ, quasi a vera prophetiæ conditione ac a proprio ejus officio excidens? &c.

humanæ divinitus ad dijudicandum ea quæ ab aliis visa sunt; sicut dictum est (hic sup.) de Joseph, & sicut patet de Apostolis, quibus Dominus aperuit sensum, ut intelligerent Scripturas, ut dicitur Lucæ xxxiv. 45. & ad hoc pertinet interpretatio sermonum, sive etiam ad dijudicandum secundum divinam veritatem ea quæ cursu naturali homo apprehendit; sive etiam ad dijudicandum veraciter, & efficaciter ea quæ agenda sunt, secundum illud Isaïæ lxiii. 14. *Spiritus Domini ductor* (1) *ejus fuit*. Sic igitur patet quod prophetica revelatio quandoque quidem fit per solam luminis influentiam, quandoque autem per species de novo impressas, vel aliter ordinatas.

Ad primum ergo dicendum, quod, sicut dictum est (in corp. art.) quandoque in prophetica revelatione divinitus ordinantur species imaginariæ præacceptæ a sensu, secundum congruentiam ad veritatem revelandam; & tunc conversatio præcedens aliquid operatur ad ipsas similitudines, non autem quando totaliter ab extrinseco imprimuntur.

Ad secundum dicendum, quod visio intellectualis non fit secundum aliquas similitudines corporales, & individuales; fit tamen secundum aliquam similitudinem intelligibilem. Unde Augustinus dicit IX. de Trin. (cap. xi. in princ.) quod *habet animus nonnullam speciei nostræ similitudinem*: quæ quidem similitudo intelligibilis in revelatione prophetica quandoque immediate a Deo imprimitur; quandoque a formis imaginatis resultat secundum adiutorium prophetici luminis: quia ex eisdem formis imaginatis subtilior conspicitur veritas secundum illustrationem altioris luminis.

Ad tertium dicendum, quod quascumque formas imaginatas naturali virtute hominis po-

teft formare, absolute huiusmodi formas considerando; non tamen ut sint ordinatæ ad repræsentandas intelligibiles veritates, quæ hominis intellectum excedunt; sed ad hoc necessarium est auxilium supernaturalis luminis.

A P P E N D I X.

EX art. habes primo: quomodo per rationem ostendas, merito insinuatam a scripturis; quod novæ species rerum mentibus prophetarum divinitus imprimuntur, & non solum novum lumen. Ut *Osee* 12. secundum quod extenditur cum discursu in arg. com. Et inductive ex modo loquendi prophetarum idipsum insinuat: ut *Ezech.* 1. de visione *venti turbinis*, &c. *quatuor animalium*, &c. *Rotarum*, &c. *firmamenti cum bovine desuper sedente*, &c. Item fere per totum. Et, quod de *Ezechiele* quoad hoc dico, tu etiam de aliis dicit plus, & minus, secundum quod has, vel illas, tales, vel tales, ut in conclusione, Deo placuit imprimere eis species prophetales. Secundo vides: quomodo &c.

ARTICULUS III. 826

Utrum visio prophetica semper fiat cum abstractione a sensibus.

Ver. quest. xii. art. 9.

AD tertium sic proceditur. Videtur quod visio prophetica semper fiat cum abstractione a sensibus. Dicitur enim Num. xii. 6. *Si quis fuerit inter vos Propbeta Domini, in visione apparebo ei, vel per somnium loquar ad illum*. Sed, sicut Glossa (1) dicit

(1) Nimirum hebraïci populi, ut adjuncta ostendunt, ubi vers. 11. dicitur ac deinceps quod *recordatus est Deus Moysi & populi sui*, quod *eduxit eos de mari*; quod *scidit aquas ante eos*; quod eos *per abyssos eduxit quasi equum in deserto non impingentem*; & quod *quasi animal in campo descendens Spiritus Domini ductor ejus fuit*: Sic Hieronymus quoque in eum locum, *Ductor illius fuit*, inquit, *idest gregis Domini*: Spiritum autem hic Angelum debemus accipere qui ductor fuit populi Israel: Sicut & significant 70. cum sic ajunt: *Descendit Spiritus a Domino, & dux eorum fuit*: Sed non refert cum id in persona Domini præstitisse intelligatur: Unde non immerito S. Thomas de Deo intellexit &

latiori significatione ad eos omnes accommodavit, quos ad restitutionem actionum dijudicandam afflat spiritus Dei.

(1) Nihil tale moderna vel impressa, sed vetus manuscripta inverbis quod prophetia inter alios modos fit per ea quæ videntur dici vel fieri, idest per somnia vel visiones: Nec ex Cassiodoro quoad hanc partem desumpta est, cum nec aliquid ejusmodi expresse dicat, quamvis inter varios prophetiæ modos assignet unum per visiones (ut Isaïam Ezechieli, & ceteris Sanctis) alium per somnia (ut Sakomoni & Danieli) sicut & adnotandum accurret, quest. 174.

in principio Psalterii, *visio quæ est per somnia, & visiones, est per ea quæ videntur dici, vel fieri*: cum autem aliqua videntur dici, vel fieri, quæ non dicuntur, vel fiunt, est alienatio a sensibus. Ergo prophetia semper fit cum alienatione a sensibus.

2. Præterea. Quando una virtus multum intenditur in operatione sua, alia potentia abstrahitur a suo actu; sicut illi qui vehementer intendunt ad aliquid audiendum, non percipiunt visu ea quæ coram ipsis sunt. Sed in visione prophetica est maxime intellectus elevatus, & intenditur in suo actu. Ergo videtur quod semper fiat cum abstractione a sensibus.

3. Præterea. Impossibile est idem simul ad oppositas partes converti. Sed in visione prophetica mens convertitur ad accipiendum a superiori. Ergo non potest simul converti ad sensibilia. Necessarium ergo videtur quod revelatio prophetica semper fiat cum abstractione a sensibus.

4. Sed contra est quod dicitur I. ad Cor. XIV. 32. *Spiritus Prophetarum Prophetis subiecti sunt.* (1) Sed hoc esse non posset, si Prophetæ non esset sui compos, a sensibus alienatus existens. Ergo videtur quod prophetica visio non fiat cum alienatione a sensibus.

Respondeo dicendum, quod, sicut dictum est (art. præc.) prophetica revelatio fit secundum quatuor, scilicet secundum influxum intelligibilis luminis, secundum immisionem intelligibilium specierum, secundum impressionem, vel ordinationem imaginabilium formarum, & secundum expressionem formarum sensibilibus. Manifestum est autem quod non fit abstractio a sensibus, quando aliquid representatur menti Prophetæ per species sensibiles, sive ad hoc specialiter formatas divinitus, sicut rubus ostensus Moyfi (Exod.

111.) & scriptura ostensa Danieli (Dan. 7.) sive etiam per alias causas productas; ita tamen quod secundum divinam providentiam ad aliquid propheticè significandum ordinetur, sicut per arcam Noe significabatur Ecclesia.

Similiter etiam non est necesse ut fiat alienatio a sensibus exterioribus per hoc quod mens Prophetæ illustratur intelligibili lumine, aut formatur intelligibilibus speciebus: quia in nobis perfectum iudicium intellectus habetur per conversionem ad sensibilia, quæ sunt prima nostræ cognitionis principia, (2) ut in I. habitum est (qu. lxxxiv. art. 7.)

Sed quando fit revelatio prophetica secundum formas imaginarias; necesse est fieri abstractionem a sensibus, ut talis apparatus phantasmatum non referatur ad ea quæ exterius sentiuntur.

Sed abstractio a sensibus quandoque fit perfecte, ut scilicet nihil homo sensibus percipiat; quandoque autem imperfecte, ut scilicet aliquid percipiat sensibus, non tamen plene discernat ea quæ exterius percipit, ab his quæ imaginabiliter videt, Unde Augustinus dicit XII. super Gen. ad litter. (cap. xii. ante med.) *Sic videntur, quæ in spiritu fiunt, imagines corporum, quemadmodum corpora ipsa per corpus; ita ut simul cernatur homo aliquis præsens oculis, & absens alius spiritu, tamquam oculis.*

Talis tamen alienatio a sensibus non fit in Prophetis cum aliqua inordinatione naturæ (sicut in arreptitiis, vel in furiosis) sed per aliquam causam ordinatam, vel naturalem, sicut per somnium, vel spiritualem sicut per contemplationis vehementiam, sicut de Petro legitur Act. x. quod cum oraret in cœnaculo factus est in excessu mentis; (3) vel virtute divina rapiente, secundum illud

Ezech.

(1) Eo tamen communi sensu dictum quo prophetæ dicuntur qui Scripturas vel revelationes divinas tum aliis tum sibi ipsis factas exponunt, ut adjuncta indicant ibi, & ipse S. Thomas in eum locum insinuat: Ubi & addit non secundum cognitionem intelligendum esse quod Prophetis spiritus Prophetarum subijciatur, quasi possint cum volunt cognoscere quæ ad prophetiam pertinent, cum non semper spiritus prophetis addit, ut Gregorius dicit lib. 2. Moral. cap. 28. sive 41. sed quantum ad pronuntiationem: quia quæ revelantur eis possunt pronuntiare quando volunt, & quando volunt, reticere.

(2) Tamquam illa ex quibus cognitio initiatu & oritur ut ex termino a quo, non eo sensu quo

principia scientiæ dicuntur quorum certitudini tota scientiæ firmitas innititur.

(3) Sive paulo aliter vers. 9. quod in superiora Petrus ascendit ut oraret circa horam sextam; & cum esuriret, voluit gustare; parantibus autem illis cecidit super eum mentis excessus, &c. Inde putatum forte quod oraverit in cœnaculo. Annon magis convenit ut per superiora intelligatur solarium, id est summa pars domus in quam, ut attentius orare posset, ascenderit, nec in eadem parte cibus ei fuerit præparatus: Hinc ἐπὶ δώματι græce, quod Cyprianus de oratione dominica sub finem vertit in sextam superius: Est enim δώμα τεκτον non cœnaculum &c.

Ezech. 1. 3. *Facta est super eum manus Domini.*

Ad primum ergo dicendum, quod auctoritas illa loquitur de Prophetis quibus imprimebantur, vel ordinabantur imaginariæ formæ, vel in dormiendo, quod significatur per somnium, vel in vigilando, quod significatur per visionem.

Ad secundum dicendum, quod quando mens intenditur in suo actu circa absentia quæ sunt a sensibus remota, tunc propter vehementiam intentionis sequitur alienatio a sensibus; sed quando mens intenditur in suo actu circa dispositionem, vel iudicium sensibilem, non oportet quod a sensibus abstrahatur.

Ad tertium dicendum, quod motus mentis prophetiæ non est secundum virtutem propriam, sed secundum virtutem superioris influxus. Et ideo quando ex superiori influxu mens prophetæ inclinatur ad iudicandum, vel disponendum aliquid circa sensibilia, non fit alienatio a sensibus, sed solum quando elevatur mens ad contemplantum aliqua sublimiora.

Ad quartum dicendum, quod spiritus Prophetarum dicuntur esse subiecti Prophetis quantum ad propheticam enuntiationem, de qua ibi Apostolus loquitur, quia scilicet ex

proprio sensu loquuntur ea quæ viderunt; non mente perturbata, sicut arreptitii (ut dixerunt Priscilla, & Montanus;) (1) sed in ipsa prophetica revelatione potius ipsi subijciuntur spiritui prophetiæ, idest dono prophetico.

A P P E N D I X.

EX art. habes *primo*: quomodo per rationem ostendas, & in recto sensu intelligas merito insinuatam a scripturis; quod prophetica visio non semper fit cum abstractione a sensibus. Ut patet de Daniele, qui prophetico lumine adjutus, scripturam in pariete vidit, & legit; *Dom. c. 5.* Item per hoc, quod dicitur 2. Reg. 23., *Dixit vir* „ cui constitutum est de Christo Dei Jacob, „ egregius psalter Israel, &c. & *Psal. 56.* „ Exurge psalterium, & cythara, & *Psal.* „ Psallam in gloria mea; & exurge psalterium „ & cythara, exurgam diluculo. „ Per hæc enim denotatur, secundum Doctores, quod prophetiæ visiones fiebant ipsi David, dum psalterium manu tenendo devotione speciali pulsaret. Constat autem, quod instrumentum musicale, quale est psalterium, non potest pulsari ab eo, qui est abstractus a sensibus. *Secundo* vides: quomodo &c.

AR.

(1) Nam de Montano quidem Hieronymus in proemio Isaiæ post inculcatas Prophetarum veterum visiones, concludit: *Ex quo Montani deliramenta concitant qui in extasi & cordis amencia Prophetas putat ventura dixisse: Neque enim videre poterant quod ignorabant* (sicut ipsi testantur se vidisse tum Isaiæ 1. tum alibi) *Ut & ad Ephes. 1. Aut dicendum est juxta Montanum Prophetas in extasi loquutos nescisse que dixerint: Aut si hoc impium est (spiritus quippe Prophetarum Prophetis subiectus est) intellexerunt utique qua loquuti sunt.* Idem porro est de Priscilla (seu Prisca sicut ab Augustino & Hieronymo appellatur) quæ una fuit ex duabus Montani prophetissis, & sic eandem de Prophetis ac ite blasphemiam (sicut & Maximilla confors illius) effudit. De illis porro diabolicis prophetissis ac de illarum duce vere dici potuit quod veluti arreptitii perturbata & furiosa mente loquerentur:) Nam Priscillam *demoniaco spiritu inspiratum ad veritatis fidem vaticinatione mendacii cum adjutrice Maximilla confors sua subvertendam* scribit Ezechiel. 13. Hieronymus: *Et Isaiæ 28. Hæreticorum Prophetæ, inquit, exciderunt mente propter ficeram (idest sapientiam seculari) & absorpsi sunt propter vinum (idest perverfam Scripturarum interpretationem & intelligentiam) quales fuerunt Prisca & Maximilla, earumque Princeps Montanus qui quid dicerent nesciebant.* Nec in hoc tantum vel Montanus vel ejus prophetissæ arreptitiæ delira-

runt: Ut enim Augustinus lib. de hæresibus hæret. 25. de illis refert. *Cataphrygum auctores fuerunt Montanus tamquam Parasclitus & duæ prophetissæ illius Prisca & Maximilla; quibus nomen Provincia Phrygia dedit; quia ibi existerant: Adventum Spiritus sancti a Domino promissum, in se potius quam in Apostolis ejus fuisse redditum asserunt: Secundas nuptias pro fornicationibus habent, & ideo dicunt eas permisisse Apostolum Paulum, quia ex parte sciebat & ex parte prophetabat, nondum enim venerat quod perfectum est, & hoc perfectum in Montanum ac ejus prophetissas venisse delirant: Sacramenta dicuntur habere funesta: Nam de infantis anniculi sanguine quem de toto corpore minus puncturam vulneribus extorqueat, quasi eucharistiam suam conficere prohibentur, miscentes eum farina panemque inde facientes, qui puer si mortuus fuerit, habetur apud eos pro martyre, si autem vivaris, pro magno sacerdote. Inde Pepuziani orti tantam dantes multitudine principatum ut & sacerdotio apud eos honorantur, dicunt enim Quintille in civitate Pepuzæ Christum in specie femina revelatum, sicut immediate ibi subjungit Augustinus. An ex conformitate illa forte Montanistarum seu Cataphrygum & Pepuzianorum factum est ut Priscilla pro Prisca inter prophetissas Montani poneretur? quia e Pepuzianorum prophetissis qui ex eadem origine orti sunt, fuit, & sic Priscillam S. Thomas vocavit &c.*

ARTICULUS IV. 827

Utrum Propheta semper cognoscant ea quæ prophetant.

Hier. xi. lect. 7.

AD quartum sic proceditur. Videtur quod Prophetæ semper cognoscant ea quæ prophetant. Quia, ut Augustinus dicit XII. super Genes. ad lit. (cap. ix. in princ.) quibus signa per aliquas rerum corporalium similitudines demonstrabantur in spiritu, nisi accessisset mentis officium, ut etiam intelligerentur, nondum erat prophetia. Sed ea quæ intelliguntur, non possunt esse incognita. Ergo Prophetæ non ignorat ea quæ prophetat.

2. Præterea. Maius est lumen prophetiæ quam lumen naturalis rationis. Sed quicumque lumine naturali habet scientiam, non ignorat ea quæ scit. Ergo quicumque lumine prophetico aliqua enuntiat, non potest ea ignorare.

3. Præterea. Prophetia ordinatur ad hominum illuminationem: unde dicitur II. Pet. 1. 19. *Habemus propheticum sermonem, cui bene facitis attendentes, quasi lucernæ lucenti in caliginoso loco.* Sed nihil potest alios illuminare, nisi in se sit illuminatum. Ergo videtur quod Prophetæ prius illuminentur ad cognoscendum ea quæ aliis enuntiat.

Sed contra est quod dicitur Joan. xi. 51. *Hoc autem a semetipso (Caiphas) non dixit; sed cum esset Pontifex anni illius, prophetauit, quod Iesus moriturus erat pro gente &c.* Sed hoc Caiphas non cognovit. Ergo non omnis qui prophetat, cognoscit ea quæ prophetat.

Respondeo dicendum, quod in revelatione prophetica movetur mens Prophetæ a Spiritu sancto, sicut instrumentum deficiens respectu principalis agentis. Movetur autem mens Prophetæ non solum ad aliquid apprehendendum, sed etiam ad aliquid loquendum, vel ad aliquid faciendum; & quandoque quidem ad omnia tria simul, quandoque autem ad duo horum, quandoque vero ad unum tantum. Et quodlibet horum contingit esse cum aliquo cognitionis defectu. Nam cum mens Prophetæ movetur ad aliquid æstimandum, vel apprehendendum, quandoque quidem inducitur ad hoc quod solum apprehendat rem illam, quandoque autem ulterius ad hoc quod cognoscat hæc sibi esse divinitus revelata.

Similiter etiam quandoque movetur mens Prophetæ ad aliquid loquendum, ita quod intelligat id quod per hæc verba Spiritus sanctus intendit, sicut David, qui dicebat II. Regum xxxiii. 2. *Spiritus Domini locutus est per me.* Quandoque autem ille cuius mens movetur ad aliqua verba exprimenda, non intelligit quid Spiritus sanctus per hæc verba intendat, sicut patet de Caipha Joan. x.

Similiter etiam cum Spiritus sanctus movet mentem alicujus ad aliquid faciendum, quandoque quidem intelligit quid hoc significet, sicut patet de Hieremia, qui abscondit lumbare in Euphrate, ut habetur Hierem. xiii. quandoque vero non intelligit; sicut milites dividentes vestimenta Christi, non intelligebant quid hoc significaret. Cum ergo aliquis cognoscit se moveri a Spiritu sancto ad aliquid æstimandum, vel significandum verbo, vel facto, hoc proprie ad prophetiam pertinet: cum autem movetur; sed non cognoscit, non est perfecta prophetia, sed quidam instinctus propheticus.

Sciendum tamen, quod quia mens Prophetæ est instrumentum deficiens, ut dictum est (in cor. art.) etiam veri Prophetæ non omnia cognoscunt quæ in eorum visis, aut verbis, aut etiam factis Spiritus sanctus intendit.

Et per hoc patet responsio ad objecta. Nam primæ rationes loquuntur de veris Prophetis, quorum mens divinitus illustratur perfecte.

A P P E N D I X.

EX art. habes primo: quomodo per rationem interimas hæresim Montani dicentis, Prophetas fuisse arreptitios, non intelligentes ea, de quibus loquebantur. De Prophetis autem veris loquitur Montanus; quia simpliciter, idest nullo addito, dictum debet secundum Philosophum intelligi simpliciter, idest non cum diminutiva limitatione, sed in suo potiori significato. Secundo habes: quomodo per rationem offendas, prædictam hæresim damnari a Daniele 10. „ *Revelatum est Danieli cognomento Balthasar verbum verum, intellexitque sermonem. Intelligentia enim opus est in visione.* „ Ubi & de seipso testatur, quod intellexit revelatum sibi verbum: & postea universaliter de omni revelatione proprie prophetica subdit, quod *opus est intelligentia in visione.* Quinimo (quod magis aperte confirmat propositum) per istam propositionem uni-

versalem subjunctam probat, quod ipsemet, si futurus erat Propheta, debuit, sicut & factum est, intelligere sermonem illum sibi revelatum. Nam cum causali, seu rationali conjunctione subjunxit dicens: *Intelligentia enim opus est in visione*. Ac si manifeste dicat, & universaliter: Ego non essem Propheta, nisi intellexissem revelationem mihi factam: quia & necessarium, seu opus est, quod nullus sit verus Propheta, nisi habeat intelligentiam in visione, idest nisi intelligat visiones sibi divinitus revelatas, Id, quod est habere notitiam eorum, quæ sibi ostenduntur; eorum, quæ loquuntur, eorum, quæ faciunt (secundum quod movetur mens Prophetæ ad aliquod, vel aliqua istorum trium: juxta primam conclusionem) quid videlicet illa velint dicere, seu significare. Ex quo sequitur aperte: quod non omnis prophetans est verus Propheta, idest, quod in plus, seu universaliter est prophetare, quam esse Prophetam: quoniam potest sine intelligentia quis prophetare (ut de Caipha patet in *arg. con.*) & tamen non potest sine intelligentia esse propheta; vide etiam conclusionem secundam. Item illam hæresim per rationem ostendas merito damnari a scripturis communiter per hoc, quod, quando introducunt prophetias aliquorum (tamquam pro exemplo omnium) utantur nomine visionis. Puta, *Visio Isaia filii Amos*. Isa. 1. item *Ezec. 1. Visiones Dei vidi*. Item *Na. 1. Liber visionis Nabum*. Ubi subintelligitur semper *ly cum intelligentia*, ex *Daniele supra citato*. Ut dicatur. *Visio, cum intelligentia, Isaia. Visiones Dei, cum intelligentia, vidi. Liber visionis, cum intelligentia, Nahum*. Nam illud, quod ibi dicitur, ponitur tamquam glossa omnium prophetalium visionum & hoc duplici ratione: *sum* sc. quia universaliter loquitur (ut ostensum fuit) *sum*, quia dictum de uno Propheta, ut propheta est, intelligi debet esse dictum de Prophetis omnibus. Nam (secundum totam philosophiam) de similibus universis in eo, quo similia sunt, idem est judicium, Item hæresis illa, pro quanto dicit *ly arrepsissios*, damnatur a *Luc. 1. 2. Pet. 1.* & quotiescumque Prophetas a Deo inspiratos dicunt scripturæ. Nam, *quæcumque a Deo sunt, & fiunt, ordinata sunt, & ordinate fiunt, Rom. 13. Vide q. 171. art. 3. appon. & præsentis quest. art. 3. Tertio vides: quomodo &c.*

QUESTIO CLXXIV.

De divisione Prophetiæ,

In sex articulos divisa.

DEinde considerandum est de divisione prophetiæ: & circa hoc quærentur sex. Primo de divisione prophetiæ in suas species.

Secundo, utrum sit altior prophetia quæ est sine imaginaria visione.

Tertio de diversitate graduum prophetiæ. Quarto, utrum Moyses fuerit excellentissimus Prophetarum.

Quinto, utrum aliquis comprehensor possit esse Propheta.

Sexto, utrum prophetia creverit per temporis processum.

ARTICULUS I. 828

Utrum convenienter dividatur prophetia in prophetiam prædestinationis Dei, præscientiæ, & comminationis.

Ver. quest. XII. art. 10. & Matth. 1. prope fin.

AD primum sic proceditur. Videtur quod inconvenienter dividatur prophetia in Glossa (ord. sup. illud, *Ut adimpletetur quod &c.*) super Matth. 1. *Ecce virgo in utero habebit*: ubi dicitur, quod „prophetia alia est „ex prædestinatione Dei, quam necesse est „omnibus modis evenire, ut sine nostro impleatur arbitrio; ut hæc de qua hic agitur: alia est ex præscientia Dei, cui nostrum „admiscetur arbitrium: alia est quæ comminatio dicitur, quæ fit ob signum divinæ „animadversionis. “ Illud enim quod consequitur omnem prophetiam, non debet poni ut membrum dividens prophetiam. Sed omnis prophetia est secundum præscientiam divinam, quia *Propheta legunt in libro præscientiæ*, ut dicit Glossa Isa. xxxviii. (ord. sup. illud, *Dispone domui sue.*) Ergo videtur quod non debeat poni una species prophetiæ quæ est secundum præscientiam.

2. Præterea. Sicuti aliquid prophetatur secundum comminationem; ita etiam secundum promissionem; & utraque variatur: dicitur enim Hierem. xviii. 7. *Reponite loquat adversum gentem, & adversum regnum, ut eradicem, & destruem, & disperdam illud.*

Si

Si penitentiam egeris gens illa a malo suo, agam & ego penitentiam: & hoc pertinet ad prophetiam comminationis: & postea subdit de prophetia promissionis: Subito loquar de gente, & regno, ut edificem, & plantem illud. Si fecerit malum in oculis meis, penitentiam agam super bono quod locutus sum ut facerem ei. Ergo sicut ponitur prophetia comminationis, ita debet poni prophetia promissionis.

3. Prætegea. Isidorus dicit in Lib. VII. Ety. (cap. VIII. declinando ad fin.) prophetiæ genera sunt septem. Primum genus est extasis, quod est mentis excessus; sicut vidit Petrus vas submissum de cælo cum variis animalibus. Secundum genus est visio; sicut apud Isaiam dicentem, *Vidi Dominum sedentem &c.* Tertium genus est somnium; sicut Jacob scalam dormiens vidit. Quartum genus est *per nubem*; sicut ad Moysem loquebatur Deus. Quintum genus est *vox de cælis*; sicut ad Abraham sonuit dicens: *Ne mittas manum in puerum.* Sextum genus *accepta parabola*; sicut apud Balaam. Septimum genus *repletio Spiritus sancti*, sicut pene apud omnes Prophetas. Ponit. etiam tria genera visionum: unum secundum oculos corporis; alterum secundum spiritum imaginarium; tertium per intuitum mentis. Sed hæc non exprimuntur in prius dicta divisione. Ergo est insufficiens.

Sed contra est autoritas Hieronymi, cuius dicitur esse Glossa (inducta in arg. 1.)

Respondeo dicendum, quod species habituum, & actuum in moralibus distinguuntur secundum objecta. Objectum autem prophetiæ est id quod est in cognitione divina supra humanam facultatem existens. (1) Et ideo secundum horum differentiam prophetia distinguitur in diversas species, secundum prius dictam divisionem.

Dictum est autem supra (quæst. clxxi. art. 6. ad 2.) quod futurum est in divina cognitione dupliciter. Uno modo, prout est in sua causa: & sic accipitur prophetia comminationis. Sum. S. Tb. Tom. IX.

tionis, quæ non semper impletur; sed per eam prænnuntiatur ordo causæ ad effectum; qui quandoque aliis supervenientibus impeditur.

Alio modo præcognoscit Deus aliqua in seipsis: vel ut fienda ab ipso; & horum est prophetia prædestinationis: quia secundum Damascenum (Lib. II. orth. Fid. cap. xxx. cir. princ.) *Deus prædestinat ea quæ non sunt in nobis*: (2) vel ut fienda per liberum arbitrium hominis; & sic est prophetia præcipientiæ, quæ potest esse bonorum, & malorum; quod non contingit de prophetia prædestinationis, quæ est bonorum tantum.

Et quia prædestinatio sub præcipientia comprehenditur, ideo in Glossa (Cassiodori sup. prolog. Hieronymi, & Glossa ord. sup. illud Matth. 1. *Ut adimpleretur quod &c.* in principio Pfalterii) ponitur tantum duplex prophetiæ species, scilicet secundum præcipientiam, & secundum comminationem. (3)

Ad primum ergo dicendum, quod præcipientia proprie dicitur præcognitio futurorum eventuum, prout in seipsis sunt; & secundum hoc ponitur species prophetiæ: prout autem dicitur respectu futurorum eventuum, sive secundum quod in seipsis sunt, sive secundum quod sunt in suis causis, communiter se habet ad omnem speciem prophetiæ.

Ad secundum dicendum, quod prophetia promissionis comprehenditur sub prophetia comminationis, quia eadem est ratio veritatis in utraque. Denominatur tamen magis a comminatione, quia Deus prior est ad relaxandum pœnam quam ad subtrahendum promissa beneficia.

Ad tertium dicendum, quod Isidorus distinguit prophetiam secundum modum prophetandi: qui quidem potest distingui vel secundum potentias cognoscitivas in homine; quæ sunt sensus, imaginatio, & intellectus: & sic sumitur triplex visio, quam ponit tam ipse, quam Augustinus XII. super Gen. ad lit. (cap. VI. & seq.) (4) vel potest distingui secundum differentiam prophetici in-

Z flu-

(1) Non quodlibet nihilominus quod in cognitione divina supra humanam facultatem existit, si proprie sumatur prophetia, cum sint aliqua ejusmodi supra humanam facultatem Deo cognita quæ fidei non prophetiæ objectum sunt.

(2) Vel prædestinat ex græco προορίζω ut videre est lib. 2. de fide orth. cap. 30.

(3) Sic enim ibi sine ullo nomine: *Prophetia alia est secundum præcipientiam quam necesse est omnibus*

modis impleri etiam secundum tenorem verborum, ut, Ecce virgo concipiet filium &c. Alia secundum comminationem, ut adhuc 40. dies, & Ninive subvertetur, quia non secundum verborum superficiem sed secundum intelligentiam tacita significationem impletur: Sicut de Ninive dicitur quod in muris everfa non est sed in moribus.

(4) Ut cap. 7. hæc deinceps fufe ab illo disceptatum & explicatum videre est: Sed & plenius quam hic

fluxus : qui quidem quantum ad illustrationem intellectus significatur per repletionem Spiritus sancti, quam septimo loco ponit. Quantum vero ad impressionem formarum imaginabilium ponit tria ; scilicet *forminum*, quod ponit tertio loco ; & *visionem*, quæ fit in vigilando respectu quorumcumque communium, quam ponit in secundo loco, & *extasim*, quæ fit per elevationem mentis in aliqua altiora, quam ponit primo loco. Quantum vero ad sensibilia signa ponit tria : quia sensibile signum aut est aliqua res corporea exterius apparens visui, sicut *nubes*, quam ponit quarto loco ; aut est *vox* formata exterius ad auditum hominis delata, quam ponit quinto loco ; aut est *vox* per hominem formata cum similitudine alicujus rei quod pertinet ad *parabolam*, quam ponit sexto loco,

A P P E N D I X.

EX art. habes *primo* : quomodo per rationem ostendas, merito insinuatam a scripturis, & Hieronymo fuisse ; quod prophetia *alia* est prædeterminationis, *alia* præscientiæ, *alia* comminationis. A B. Hieronymo quidem : ut in *corp. princ.* quoniam illa glossa est ejus. A scripturis vero de illa prædeterminationis per hoc, quod dicitur Psal. 131. *Juravit Dominus David veritatem, & non frustrabitur eam ; de fructu ventris sui ponam super sedem tuam.* Pro regula enim tenendum est, quod illa prophetia, cui apponitur juramentum Dei, est prophetia prædeterminationis. Hinc est : quod, quamvis David peccaverit multipliciter : tamen istam prophetiam adimplevit Deus, faciendo scilicet quod Messias nasceretur de ventre, idest de stirpe David. Item de prophetia comminationis, ut Jonæ 3. *Adhuc quadraginta dies & Ninive subvertetur.* Quæ tamen non fuit subversa. Vide q. 171. ar. 6. ad secundum. Sicut nec impleta est illa promissionis sub ipsa contenta. 1. Reg. 2. „ Loquens locutus sum, ut domus tua, & „ domus patris tui ministraret mihi usque in „ sempiternum. *In cujus non impletionis signum sequitur.* Nunc autem dicit Dominus.

„ Absit hoc a me. Sed, quicumque honorificaverit me, glorificabo eum : qui autem contemnunt me, erunt ignobiles. *Item de prophetia præscientiæ Ezech. 33.* Si dixeris „ iusto, quod vita vivet ; & confusus in justitia sua fecerit iniquitatem, omnes justitiæ ejus oblivioni tradentur, & in iniquitate sua morietur. Si autem dixeris impio, „ morte morieris : & egerit penitentiam de peccato suo, feceritque judicium, & justitiam, vita vivet, & non morietur. „ Vide ergo tu, quam bene dictum sit supra *collatio* post probat. conclus. quod prophetia præscientiæ, & prædeterminationis hic dicta non est omnino similis præscientiæ, & prædeterminationi, quæ colligitur ex 1. q. 23. ar. &c. Nam prophetia hæc præscientiæ est respectu bonorum, & malorum : & est fallibilis, ut nunc vidisti : & prophetia prædeterminationis est eorum, quæ fiunt solum per Deum, ut supra. Præscientia autem in *pri. par.* est respectu malorum tantum, *ibid. ar. 3.* cum prædeterminatio sit respectu bonorum tantum, *ibid. a. 4.* item prædeterminatio adimpletur concurrente libero hominis arbitrio, *ibi. a. 5.* Præterea præscientia est certa, & infallibiliter adimplenda, *ibi. a. 6. 7.* Vide *ibi. qu. 23.* locis citatis, etiam Elucidation. *Secundo* vides : quomodo &c.

ARTICULUS II. 329

Utrum excellentior sit prophetia quæ habet visionem intellectualem ; & imaginariam, quam ea quæ habet visionem intellectualem tantum.

Inf. ar. 3. cor. & III. P. quest. xxx. art. 2. ad 1. & ver. quest. xii. art. 12. & If. 1.

AD secundum sic proceditur. Videtur quod excellentior sit prophetia quæ habet visionem intellectualem, & imaginariam, quam ea quæ habet visionem intellectualem tantum. Dicit enim Augustinus XII. super Genesim ad lit. (cap. 1x. in med.) & habetur in Gloffa (ordin.) I. ad Cor.

hic Miodorus : *Tria genera visionum dixerunt esse : Unum secundum oculos corporis ; sicut vidit Abraham res viros sub ilice Mambræ (Exod. 18.) & Moyses ignem in rabe (Exod. 3.) & Discipuli transfiguratam Dominum in monte (Matth. 17.)*

Alterum secundum spiritum, quo imaginamur ea quæ per corpus sentimus ; sicut Petrus Act. 10. & Isaias cap. 6. Terrium quod neque corporis sensibus nec ulla parte animæ quæ corporalium rerum imagines capiuntur, sed per intuitum mentis ; ut Daniel. 5.

Cor. xiv. (1) (super illud, *Spiritus autem loquitur mysteria*:) Minus est *Propheta* qui rerum quæ significantur, sola ipsa signa in spiritu per rerum corporalium imagines videt; & magis est *Propheta*, qui solo eorum intellectu est præditus; sed maximo *Propheta* est qui in utroque præcællit. Hoc autem pertinet ad *Prophetam* qui simul habet intellectualem, & imaginariam visionem. Ergo huiusmodi prophetia est altior.

2. Præterea. Quanto virtus alicujus rei est major, tanto ad magis distantia se extendit. Sed lumen propheticum principaliter ad mentem pertinet, ut ex dictis patet (quæst. art. 2.) Ergo perfectior videtur esse prophetia quæ derivatur usque ad imaginatiōnem, quam illa quæ existit in solo intellectu.

3. Præterea. Hieronymus in prol. Lib. Reg. (cir. med.) distinguit *Prophetas* contra *Hagiographos*. (2) Omnes autem illi quos *Prophetas* nominat (puta *Isaias*, *Hieremia*, & alii huiusmodi) simul cum intellectualem visione imaginariam habuerunt; non autem illi qui dicuntur *Hagiographi*, sicut ex inspiratione Spiritus sancti scribentis (sicut *Job*, *David*, *Salomon*, & huiusmodi.) Ergo videtur quod magis proprie dicuntur *Prophetae* illi qui simul habent visionem imaginariam cum intellectualem, quam illi qui habent intellectualem tantum.

4. Præterea. Dionysius dicit 1. cap. cœl. Hierar. (parum ante med.) quod impossibile est nobis superlucere divinum radium, nisi varietate sacrorum velaminum circumvelatum. Sed prophetica revelatio fit per immisionem divini radii. Ergo videtur quod non possit esse absque phantasmatum velaminibus.

Sed contra est quod *Glossa* dicit in principio *Psalterii*, quod ille modus prophetie di-

gnior est ceteris, quando scilicet ex sola Spiritus sancti inspiratione, remoto omni exteriori adminiculo facti, vel dicti, vel visionis, vel somni, prophetatur. (3)

Respondeo dicendum, quod dignitas eorum quæ sunt ad finem, præcipue consideratur ex fine. Finis autem prophetiæ est manifestatio alicujus veritatis supra hominem existentis. Unde quanto huiusmodi manifestatio est potior, tanto prophetia est dignior. Manifestum est autem quod manifestatio divinæ veritatis quæ fit per nudam contemplationem ipsius veritatis, potior est quam illa quæ fit sub similitudine corporalium rerum: magis enim appropinquat ad visionem patriæ, secundum quam in essentia Dei veritas conspicitur. Et inde est quod prophetia per quam aliqua supernaturalis veritas conspicitur secundum intellectualem visionem, est dignior quam illa in qua veritas supernaturalis manifestatur per similitudinem corporalium rerum, secundum imaginariam visionem.

Et ex hoc etiam ostenditur mens Prophetæ sublimior; sicut in doctrina humana auditor ostenditur esse melioris intellectus, qui veritatem intelligibilem a magistro nude prolatam capere potest, quam ille qui indiget sensibilibus exemplis ad hoc manducari. Unde in commendationem prophetiæ *David* dicitur *II. Reg. xxiii. 3. Mibi locus est fortis Israel*: & postea subdit: *Sicut lux aurora oriente Sole mane absque nubibus suscitata*.

Ad primum ergo dicendum, quod quando aliqua supernaturalis veritas revelanda est per similitudines corporales, tunc magis est *Propheta* qui utrumque habet, scilicet lumen intellectualem, & imaginariam visionem, quam ille qui habet alterum tantum, quia perfe-

Z 2 Etion

(1) His verbis quidem habet expresse *Augustinus* in textu: Sed in *Glossa* sic tantum summarie, quæ rerum significatarum solo spiritu videt imagines: Ubi *Spiritus* non pro mente sumitur, sicut patet (cum contra intellectum ex opposito dividatur) sed pro imaginatione, ut adjuncta explicat.

(2) Distinguens nempe 22. libros veteris Testamenti juxta Canonem Hebræorum in Pentateuchum, id est quinque libros *Moyſi*; & in *Prophetas* octo quibus libros etiam Regum annumerat; & in *Hagiographos* novem sub quibus *Danielem* etiam comprehendit, ut in Prologo illo qui *galeatus* appellatur ac initio *Bibliorum* habetur, videre est; & ad calcem solutionis plenius notabitur.

(3) Sic vetus tantum vel *manuscripta Glossa*; quæ post quatuor modos prophetiæ præmissos (ut jam supra) scilicet quæ per facta, per dicta, per som-

nia, per visiones fiat, subdit: Præter hac est alius prophetia modus ceteris dignior quando &c. iisdem verbis quæ *S. Thomas* refert: Quod quia non viderant qui *Glossam* tantum novam seu impressam legērunt, ubi expresse non habetur, nihil aliud ad marginem præcedentium Editionum notaverunt nisi quod in *Præfatione* super *Prologum Hieronymi Glossæ ordinaria* id innuit, & etiam *Cassiodorus* in *Prologo* super *Psalms* 1. Atqui sic tantum ibi, quod *sanctus David* non per operationes hominum, non per natiuitates geminorum, non per Angelos, non per visiones, non per somnium; non per nubem & vocem de caelo, nec per alios quoscumque modos prophetavit; sed celesti aspiratione completus fuit (vel impletus). Ex quo nonnisi valde implicite colligi possunt quæ hic in textu referuntur.

Etior est prophetia: & quantum ad hoc loquitur Augustinus. Sed illa prophetia in qua revelatur nude intelligibilis veritas, est omnibus potior.

Ad secundum dicendum, quod aliud est iudicium de his quæ propter se quærentur, & de his quæ quærentur propter aliud. In his enim quæ propter se quærentur, quanto virtus agentis ad plura, & remotiora se extendit, tanto potior est; sicut medicus reputatur melior qui plures potest, & magis a sanitate distantes sanare. In his autem quæ non quærentur nisi propter aliud, quanto agens potest ex paucioribus, & propinquiorebus ad suum intentum pervenire, tanto videtur esse majoris virtutis; sicut magis laudatur medicus qui per pauciora, & leniora (1) potest sanare infirmum. Visio autem imaginaria in cognitione prophetica non requiritur propter se, sed propter manifestationem intelligibilis veritatis. Et ideo tanto potior est prophetia, quanto minus ea indiget.

Ad tertium dicendum, quod nihil prohibet aliquid esse simpliciter melius, quod ta-

men minus proprie recipit alicujus prædicationem; sicut cognitio patris est nobilior quam cognitio viæ, quæ tamen magis proprie dicitur fides, propterea quod nomen fidei importat imperfectionem cognitionis. Similiter autem prophetia importat quamdam obcuritatem, & remotiorem ab intelligibili veritate: ideo magis proprie dicuntur Prophetæ qui vident per imaginariam visionem; quamvis illa prophetia sit nobilior quæ est per intellectualem visionem; dummodo tamen sit eadem veritas utrobique revelata. Si vero lumen intellectuale alicui divinitus infundatur, non ad cognoscendum aliqua supernaturalia, sed ad iudicandum secundum certitudinem veritatis divinæ ea quæ humana ratione cognosci possunt, sic talis prophetia intellectualis est infra illam quæ est cum imaginaria visione ducente in supernaturalem veritatem: cujusmodi prophetiam habuerunt omnes illi qui numerantur in ordine Prophetarum; (2) qui etiam ex hoc specialiter dicuntur Prophetæ, quia prophetico officio fungebantur. Unde ex persona Domini loquebantur

(1) Id est magis infirmitatem vel infirmum lenientia, ac proinde a Græcis ἀσθενία dicuntur quod vel doloris expertia sint, vel vim ejus mitigantia, cum ἀλγία dolorem vocent: & ad Latinos quoque vox eadem derivata est *anodina*; quamvis non pro medicamine leniori sanante, sed vim dumtaxat morbi, etiam aliquando insanabilis, mitigante, ut in podagra &c. Non ergo legi debet sicut Exemplaria quædam legunt *per pauciora & leviora* quod leviori sensu diceretur.

(2) Nec tamen eo modo a Hieronymo numerantur quo nunc a nobis numerari ac recenseri solent: Nam apud illum octo Prophetæ appellantur, 1. liber Josue 2. lib. 1. Judicum, 3. primus ac secundus Regnorum liber sive Regum, 4. tertius & quartus liber eorumdem, 5. Isaias, 6. Hieremias, 7. Ezech. 8. duodecim Prophetæ (vulgo *minores dicti*) quos veluti pro uno ponit: Inter Hagiographos autem præter illos tres quos expresse nominat S. Thomas (nempe, Job, David, Salomonem, quem partitur in *Proverbia*, & in *Ecclesiastem* & in *Canticum Canticoorum*) subinde sexto loco Daniele recenset, 7. duos libros Paralipomenon, 8. Efdram duobus quoque libris veluti pro uno comprehensum, & nono loco librum Esther: Sed inter *apocrypha* secundum illum reponuntur *Sapientia Salomonis*, *liber Jesu filii Syrach* (vel *Ecclesiasticus*) *Judith*, *Tobias*, *duo Machabeorum libri*, quia in Canone prædicto non habentur. *Prophetæ* ergo paulo aliter quam hic intelligit & latiori significato, sicut patet ex libris aliquibus quos in eorum numero ponit; quamvis aliquid propheticum etiam vel a Deo præceptum contineant (scilicet liber Josue, Judicum, Regum.) Ut &

Hagiographos a Prophetis non ea ratione distinguit quæ hic ex una parte insinuat, cum David & Daniel instinctu Dei & afflatu tam multa rationem humanam simpliciter excedentia vel didicerint vel dixerint; sed quia non continent aliquid quod veluti ex officio annuntiare teneantur, vel quod ex parte Dei præcipiant, sicut & S. Thomas per appendicem insinuat. *Hagiographos* porro juxta Græcum (ἀγιογραφος) Hieronymus appellat quasi libros a Sanctis authoribus vel scriptoribus compositos, & sanctam quamdam a Spiritu-sancto revelatam Scripturam continentes, ac propterea cum Canonicis libris ex prædicto Canone annumerat, & apocryphis ex opposito condistinguit: Quamvis alio sensu *hagiographa* dicat alibi quæ canonicam auctoritatem non habeant: Ut in præfatione super Judith: *Apud Hebræos*, inquit, *liber Judith inter hagiographa legitur; cujus auctoritas ad roboranda illa que in contentionem veniunt minus idonea iudicatur*: Subjungit tamen: *Sed quis hunc librum Synodus Nycæna in numero sanctorum Scripturarum legitur composuisse, huic unam lucubrasiunculam dedi* &c. Et in præfatione super Tobiam ad Chromatium & Heliodorum: *Exigitis ut ad latinum styllum traham librum Tobia quem Hebræi de catalogo divinarum Scripturarum secantes his que hagiographa memorant manciparunt*: Ex quo inferri potest *hagiographa* dupliciter accipi posse: Ut sint *hagiographa* quædam quæ non tantum de sanctis rebus vel a sanctis etiam Scripturibus composita sint, sed sanctam simul auctoritatem ac firmitatem obtineant, alia vero quæ primo tantum sensu *hagiographa* intelligantur: Quæ per occasionem sic summatim dicta sint.

tur, dicentes ad populum. *Hæc dicit Dominus*: quod non faciebant illi qui hagiographa conscripserunt; quorum plures loquebantur frequentius de his quæ humana ratione cognosci possunt, non quasi ex persona Dei, sed ex persona propria, cum adjutorio tamen divini luminis.

Ad quartum dicendum, quod illustratio divini radii in vita præfenti non fit sine velaminibus phantasmatum qualiumcumque: quia connaturale est homini secundum statum præfentis vitæ ut non intelligat sine phantasmate. Quandoque tamen sufficiunt phantasmata quæ communi aliquo modo a sensibus abstrahuntur; nec exigitur aliqua visio imaginaria divinitus procurata: & sic dicitur revelatio prophetica fieri sine imaginaria visione.

A P P E N D I X.

EX art. habes primo: quomodo per rationem ostendas, merito fuisse insinuatam a scripturis, & Glossa: quod nobilior est prophetia, quæ habetur per intellectualem cognitionem tantum, quam illa, quæ per imaginariam etiam adjunctam. A Glossa quidem: ut *in argum. contr.* A Scripturis vero per hoc, quod in commendationem prophetiæ David dicitur 2. Reg. 23. quod locutio Dei fortis Israel ad ipsum erat, sicut lux matutina Solis orientis absque nubibus. Hoc est: Absque phantasmatibus in imaginativa ipsius a Deo specialiter formatis. Per prædicta ergo scriptura, quasi scholastice, dicit: quod prophetia intellectualis tantum est excellentior, quam, si ei adjungantur imaginariæ visiones. *Secundo* vides: quomodo &c.

A R T I C U L U S III. 830

Utrum gradus prophetiæ possint distingui secundum visionem imaginariam.

I. P. quæst. XII. art. II. ad 1. & IV. dist. XLIX. quæst. II. art. 7. ad 2. & ver. quæst. XII. art. 13. per tot. & art. 14. cor. & I. Cor. XIII. lect. 4.

AD tertium sic proceditur. Videtur quod gradus prophetiæ non possint distingui secundum visionem imaginariam. Gradus enim alicujus rei non attenditur secundum id quod est propter aliud, sed secundum id quod est propter se. In prophetia autem propter se quæritur visio intellectualis, propter aliud

autem visio imaginaria, ut supra dictum est (art. præc. ad 2.) Ergo videtur quod gradus prophetiæ non distinguantur secundum imaginariam visionem, sed solum secundum intellectualem.

2. Præterea. Unius Prophetæ videtur esse unus gradus prophetiæ. Sed uni Prophetæ fit revelatio secundum diversas imaginarias visiones. Ergo diversitas imaginariæ visionis non diversificat gradus prophetiæ.

3. Præterea. Secundum Glossam (Cassiod. sup. prolog. Hieron. in Psal.) in principio Psalterii, prophetia consistit in dictis, & factis, somnio, & visione. Non ergo debent prophetiæ gradus magis distingui secundum imaginariam visionem, ad quam pertinet visio, & somnium, quam secundum dicta, & facta.

Sed contra est quod medium diversificat gradus cognitionis; sicut scientia propter quid est altior, eo quod est per nobilior medium, quam scientia quia est, vel etiam quam opinio. Sed visio imaginaria in cognitione prophetica est sicut quoddam medium. Ergo gradus prophetiæ distingui debent secundum imaginariam visionem.

Respondeo dicendum, quod, sicut dictum est (quæst. præc. art. 2.) prophetia in qua per lumen intelligibile revelatur aliqua veritas supernaturalis per imaginariam visionem, medium gradum tenet inter illam prophetiam in qua revelatur supernaturalis veritas absque imaginaria visione, & illam in qua per lumen intelligibile absque imaginaria visione dirigitur homo ad ea cognoscenda, vel agenda quæ pertinent ad humanam conversationem. Magis autem est proprium prophetiæ cognitio quam operatio: & ideo infimus gradus prophetiæ est cum aliquis ex interiori instinctu movetur ad aliqua exterius facienda; sicut de Sampson dicitur Judicum xv. 14. quod irruit Spiritus Domini in eum: & sicut solent ad ardorem ignis ligna consumi; ita & vincula, quibus ligatus erat, dissipata sunt, & soluta. Secundus autem gradus prophetiæ est cum aliquis ex interiori lumine illustratur ad cognoscendum aliqua, quæ tamen non excedunt limites naturalis cognitionis; sicut dicitur de Salomone III. Reg. iv. 32. quod locutus est parabolas, & disputavit super lignis a cedro quæ est in Libano usque ad byssopum quæ egreditur de pariete, & disseruit de jumentis, & volucris, & reptilibus, & piscibus: & hoc totum fuit ex divina inspiratione, nam præmittitur: *Dedit Deus sapientiam Salomoni, & prudentiam multam nimis.*

Hi

Hi tamen duo gradus sunt infra prophetiam proprie dictam, quia non attingunt ad supernaturalem veritatem. Illa autem prophetia in qua manifestatur supernaturalis veritas per imaginariam visionem, diversificatur primo secundum differentiam somnii, quod fit in dormiendo, & visionis, quæ fit in vigilando, quæ pertinet ad altiorem gradum prophetiæ: quia major vis prophetici luminis esse videtur quæ aliquem occupatum circa sensibilia in vigilando abstrahit ad supernaturalia, quam illa quæ animam hominis abstractam a sensibilibus invenit in dormiendo.

Secundo autem diversificantur gradus prophetiæ quantum ad expressionem signorum imaginabilium, quibus veritas intelligibilis exprimitur. Et quia signa maxime expressa intelligibilis veritatis sunt verba, ideo altior gradus prophetiæ videtur, quando Propheta audit verba experimentia intelligibilem veritatem sive in vigilando, sive in dormiendo, quam quando videt aliquas res significativas veritatis, sicut septem spicæ plenæ significant septem annos ubertatis. (Gen. xli.) In quibus etiam signis tanto videtur prophetia esse altior, quanto signa sunt magis expressa; sicut quando Hieremias vidit incendium civitatis sub similitudine ollæ succensæ, sicut dicitur Hierem. 1.

Tertio autem ostenditur altior esse gradus prophetiæ, quando Propheta non solum videt signa verborum, vel factorum, sed etiam videt vel in vigilando, vel in dormiendo aliquem sibi colloquentem, aut aliquid demonstrantem: quia per hoc ostenditur quod mens Prophetæ magis appropinquat ad causam revelantem.

Quarto autem potest attendi altitudo gradus prophetialis ex conditione ejus qui videtur. Nam altior gradus prophetiæ est, si ille qui loquitur, vel demonstrat, videatur in vigilando, vel in dormiendo in specie Angelii, quam si videatur in specie hominis: & adhuc altior, si videatur in dormiendo, vel in vigilando in specie Dei, secundum illud Isaiæ vi. 1. *Vidi Dominum sedentem.*

Super omnes autem hos gradus est tertium genus prophetiæ, in quo intelligibilis veritas, & supernaturalis absque imaginaria visione ostenditur; quæ tamen excedit rationem prophetiæ proprie dictæ, ut dictum est (art. præc. ad 3.) Et ideo consequens est quod gradus prophetiæ proprie dictæ distinguantur secundum imaginariam visionem.

Ad primum ergo dicendum, quod discre-

tio luminis intelligibilis non potest a nobis cognosci, nisi secundum quod judicatur per aliqua signa imaginaria, vel sensibilia. Et ideo ex diversitate imaginatum perpenditur diversitas intellectualis luminis.

Ad secundum dicendum, quod, sicut supra dictum est (quæst. clxxi. art. 2.) prophetia non est per modum habitus immanentis, sed magis per modum passionis transeuntis. Unde non est inconveniens quod uni & eidem Prophetæ fiat revelatio prophetica diversis vicibus secundum diversos gradus.

Ad tertium dicendum, quod dicta, & facta de quibus ibi fit mentio, non pertinent ad revelationem prophetiæ, sed ad denuntiationem, quæ fit secundum dispositionem eorum quibus denuntiat id quod Prophetæ revelatum est: & hoc fit quandoque per dicta, quandoque per facta. Denuntiatio autem & operatio miraculorum consequenter se habent ad prophetiam, ut supra dictum est (quæst. clxxi. art. 1.)

A P P E N D I X.

EX art. habes primo: quomodo per rationem ostendas, merito insinuatam fuisse a Scripturis, quod gradus prophetiæ distinguuntur secundum imaginariam visionem. Ut de gradu uno, *Judicum 15.* & de gradu alio, *3. Reg. 4.* & de gradu alio, *Isaiæ 9.* secundum quod omnium horum extenduntur auctoritates in text. corp. Per illa enim omnia, scholastice loquendo, scripturæ dicunt. Gradus prophetiæ distinguuntur convenienter secundum visionem imaginariam. De convenientia scripturalium dictorum, &c. vide q. 122. art. 2. *append.* & qu. 140. a. 1. *append.* Secundo vides: quomodo &c.

A R T I C U L U S IV. 321

Utrum Moyses fuerit excellentior omnibus Prophetis.

Ver. quæst. xlii. art. 9. ad 2. & art. 4. & Is. vi.

AD quartum sic proceditur. Videtur quod Moyses non fuerit excellentior omnibus Pro-

Prophetis. Dicit enim Glossa (1) in principio Psal. quod *David dicitur Propheta per excellentiam*. Non ergo Moyſes fuit excellentissimus omnium.

2. Præterea. Majora miracula facta sunt per Josue, qui fecit stare Solem, & Lunam, ut habetur Josue x. & per Isaiam, qui fecit retrocedere Solem, ut habetur Isaiæ xxxviii. quam per Moyſen, qui divisit mare rubrum: similiter etiam per Heliam, de quo dicitur Eccli. xlviii. 4. *Quis poterit tibi smittere gloriari, qui sustulisti mortuum ab inferis?* Non ergo Moyſes fuit excellentissimus Prophetarum.

3. Præterea. Matth. xi. 11. dicitur, quod *inter natos mulierum non surrexit major Joanne Baptista*. Non ergo Moyſes fuit excellentior omnibus Prophetis.

Sed contra est quod dicitur Deuteron. ult. 10. *Non surrexit Propheta ultra in Israel, sicut Moyſes*.

Respondeo dicendum, quod licet quantum ad aliquid aliquis alius Prophetarum fuerit major Moyſe, simpliciter tamen Moyſes fuit omnibus aliis major.

In prophetia enim, sicut ex dictis patet (art. præc. & art. 1. quæst. clxxi.) consideratur & cognitio tam secundum visionem intellectualem, quam secundum visionem ima-

ginariam, & denuntiatio, & confirmatio per miracula. Moyſes ergo fuit aliis excellentior. Primo quidem quantum ad visionem intellectualem, eo quod vidit ipsam Dei essentiam, sicut Paulus in raptu, sicut Augustinus dicit XII. super Gen. ad lit. (cap. xxvii.) Unde dicitur Num. xii. 8. quod *palam, non per anigmata Deum vidit*. (2) Secundo quantum ad imaginariam visionem, quam quasi ad nutum habebat, non solum audiens verba, sed etiam videns loquentem etiam in specie Dei, non solum in dormiendo, sed etiam in vigilando. Unde dicitur Exod. xxxiii. 8. quod *loquebatur ei Dominus facie ad faciem, sicut solet loqui homo ad amicum suum*. Tertio quantum ad denuntiatiōnem: quia loquebatur toti populo fidelium ex persona Dei, quasi de novo legem proponens; alii vero Prophetæ loquebantur ad populum in persona Dei, quasi inducentes ad observantiam legis Moyſi, secundum illud Malachiæ iv. 4. *Memento legis Moyſi sermō mei*. Quarto quantum ad operationem miraculorum, quæ fecit toti populo infidelium. Unde dicitur Deuter. ult. 10. *Non surrexit ultra Propheta in Israel, sicut Moyſes, quem noſſet Dominus facie ad faciem in omnibus signis, atque portentis, quæ misit per eum ad faceret in terra Ægypti Pharaoni, & omnibus*

(1) In illius præfatione super Prologum Hieronymi & ex Cassiodoro in Prologo etiam super Psalmos innu præcedentes Editiones indicabant, sed an per visionem vel somnium; Nam in præfatione super Prologum Hieronymi nihil omnino huc pertinens, & in Prologo Cassiodori ea tantum quæ jam indicata sunt superius, nempe quod non per qualescumque modos prophætavit sicut alii David, sed *aspiratione celesti completus est*, ex quo innu putaverunt quod per excellentiam diceret per propheta: Sed expresse id habet vetus manuscripta quam non consuluerunt, & addit quod *propheta sine nominis adjectione intelligitur David*.

(2) Atqui l. 3. de Trinit. cap. 11. *Ne quisquam (inquit) arbitretur Deum gloriæ per id quod in seipſo est, casuali oculis apparuisse mortalium, dicitur quod Angelus Moyſi apparuit: Ut & lib. 2. contra Maximinum cap. 15. Quod Patribus se divinitus demonstrabat dixi per subjectam creaturam id esse factum non per naturam suam quæ est invisibilis Trinitas: Atque ut hoc probarem, Moyſen commemoravi dicentem Deo, cum quo facie ad faciem loquebatur Si inveni gratiam ante Te, ostende mihi temetipſum: Quid utique si Deum in substantia quæ Deus est videres, profecto ut se illi ostenderes, non rogare: Similique lib. 3. versus finem resumit: Et Tract. 3. in Joannem: Unde innosuit Moyſi Deus? Quia revelavit servo suo Dominus: Nam Deum nemo vidit unquam: Quid vidit Moyſes? Vidit nubem*

*vidit Angelum, vidit ignem: Omnis illa creatura est. Typum Domini sui gerebat, non ipsius Domini præsentiam exhibebat: Nam aperte habes in Legē Loquebatur Moyſes, cum Domino contra (ideſt facie ad faciem) sicut amicus cum amico: Sequitur ipsam Scripturam (ideſt in sequentibus legere petis) & invenis Moyſen dicentem; Si inveni gratiam in conspectu tuo, ostende mihi teipſum manifeste ut videam te: Parum est quia dixit: Responſum accipit, Non potest videre faciem meam: Loquebatur ergo cum Moyſe Angelus portans typum Domini &c. Hæc vero urgent verba illa ex Numerorum 12. *Palam & non per anigmata Deum videt*; Quia cum in veteri Testamento Deus corporaliter appareret, *videri palam & non per anigmata dicebatur*, quando (ut ex ibi adjunctis patet) non per somnium aut visionem sive per imaginariam effigiem sed per aliquam clariorem repræsentationem vel per aliquod corpus excellentius apparebat quamvis in novo Testamento quia corporaliter non appareret, *videri per speculum & in anigmatibus dicitur* quando intelligitur imperfecte per creaturas vel per fides; sicut e contrario *facie ad faciem*, quando videtur sicuti est. Sic ergo Deum visum esse Moyſi verba illa non probant; alioquin significarent familiarem et ac usitatam essentiam divinam visionem fuisse, sicut patet: Npc S. Thomas velut certum astruit quod negavit 1. 2. quæst. 98. art. 3. ad 2. Et id audent calumniari tam ridicule qui non legunt?*

bus servis ejus, uniuersaque terra illius.

Ad primum ergo dicendum, quod prophetia David ex propinquo attingit uisionem intellectualem, quia uterque accepit reuelationem intelligibilis, & supernaturalis ueritatis absque imaginaria uisione; uisio tamen Moyſis fuit excellentior quantum ad cognitionem Diuinitatis; sed David plenius cognouit, & expressit myſteria incarnationis Christi.

Ad secundum dicendum, quod illa signa illorum Prophetarum fuerunt maiora secundum substantiam facti, sed tamen miracula Moyſis fuerunt maiora secundum modum faciendi, quia sunt facta toti populo.

Ad tertium dicendum, quod Joannes pertinet ad nouum Testamentum; cuius ministri praeferuntur etiam ipsi Moyſi, quasi magis reuelate speculantes, ut habetur II. ad Corinth. III.

A P P E N D I X.

EX art. habes primo: quomodo per rationem omnia quatuor in textu corporis dicta de pertinentibus ad prophetias completentem interim abunde haeresim *Adelphii* dicentis: prophetias uocandas esse somniorum phantasias. Et *Hermanni Rissuich* dicentis: Moyſen non fuisse a Deo, sed malum fuisse, & stultum, neque modo uisibili a Deo legem accepisse, neque eidem facie ad faciem locutum fuisse. Secundo habes: quomodo per rationem ipsam ostendas, praedictas haereses merito damnari a 2. Petri 1. Hoc primum intelligentes, quod omnis prophetia scripturae propria interpretatione non fit. Hoc est: nulla prophetia canonica (de his uide Concil. Trid. sess. 4.) ex proprio capite (ut somniorum phantasias) non fit. Quem sensum esse legitimum hujus autoritatis, monstravit idem Apostolus mox, uelut exponendo seipsum, subinferens: *Non enim uoluntate humana allata est aliquando prophetia: sed Spiritu sancto inspirati locuti sunt sancti Dei homines.* Ubi nota diligenter *ly primum* (emphaticum enim quid importat ille dicens: *Hoc primum intelligentes*) & *ly non aliquando*, idest numquam. Item ostendas damnari a dictis *quest. 171. art. 3. append. & art. 6. append.* Vide ibi, & *art. 3.* Item damnari merito a Josue cap. 1. *Moyſes seruus meus mortuus est.* Hoc est; Moyſes non tantum fuit seruus meus, dum uiveret, sed etiam, dum moreretur, fuit seruus meus: adeo, quod & uerus, & mortuus fuit seruus meus, idest, & uixit (excipiendo tamen, si quan-

do peccasset mortaliter) & mortuus est in gratia mea. Item ab Deuter. ult. *Exod. 33. Malach. 3. B. August.* ut narratur in text. corp. & *arg. contr.* Item a supradictis *art. num. 510.* Item a Veritatibus aureis super legem ueterem, *Leuit. 7. concl. 6. & Deuter. 1. Tertio* uides: quomodo &c.

ARTICULUS V. 832

Utrum aliquis gradus prophetiae sit etiam in beatis.

Sup. quest. clxxiii. art. 1. cor. & III. P. quest. vii. art. 8. cor. & I. Corinth. xiii. lect. 3.

AD quintum sic proceditur. Videtur quod aliquis gradus prophetiae est etiam in beatis. Moyſes enim, ut dictum est (art. praec.) uidit diuinam essentiam, qui tamen Propheta dicitur. Ergo pari ratione beati possunt dici Prophetae.

2. Praeterea. Prophetia est diuina reuelatio. Sed diuinae reuelationes fiunt etiam Angelis beatis. Ergo etiam Angeli beati possunt dici Prophetae.

3. Praeterea. Christus ab instanti conceptionis fuit comprehensor; & tamen ipse Prophetam se nominat *Matth. xiii. 57.* ubi dicit: *Non est Propheta sine honore, nisi in patria sua.* Ergo etiam comprehensores, & beati possunt dici Prophetae.

4. Praeterea. De Samuele dicitur *Eccli. xli. 23.* *Exaltauit uocem ejus de terra in prophetia delere impietatem gentis.* Ergo eadem ratione alii Sancti post mortem possunt Prophetae dici.

Sed contra est quod II. Pet. 1. sermo propheticus comparatur *lucerna lucenti in caliginoso loco.* Sed in beatis nulla est caligo. Ergo non possunt dici Prophetae.

Respondeo dicendum, quod prophetia importat uisionem quamdam alicujus supernaturalis ueritatis, ut procul existentis. Quod quidem contingit esse dupliciter. Uno modo ex parte ipsius cognitionis, quia uidelicet ueritas supernaturalis non cognoscitur in seipsa, sed in aliquibus suis effectibus: & adhuc erit magis procul, si hoc fit per figuras corporalium rerum quam per intelligibiles effectus: & talis maxime est uisio prophetica, quae fit per figuras, & similitudines corporalium rerum.

Alio modo uisio est procul ex parte ipsius uidentis, qui scilicet non est totaliter in ul-

timam perfectionem adductus, secundum illud II. ad Corinth. v. 6. *Quamdiu in corpore sumus, peregrinamur a Domino.* Neutro autem modo beati sunt procul: unde non possunt dici Prophetæ.

Ad primum ergo dicendum, quod visio illa Moyſis fuit raptim per modum passionis, non autem permanens per modum beatitudinis: unde adhuc erat videns procul: propter hoc non totaliter talis visio amittit rationem prophetiæ.

Ad secundum dicendum, quod Angelis fit revelatio divina, non sicut procul existentibus, sed sicut jam totaliter Deo conjunctis. Unde talis revelatio non habet rationem prophetiæ.

Ad tertium dicendum, quod Christus simul erat comprehensor, & viator. In quantum ergo erat comprehensor, non competit sibi ratio prophetiæ, sed solum in quantum erat viator.

Ad quartum dicendum, quod etiam Samuel nondum pervenerat ad statum beatitudinis. Unde etsi voluntate Dei ipsa anima Samuelis Sauli eventum belli prænuñtiavit, Deo sibi hoc revelante; pertinet ad rationem prophetiæ. Non autem est eadem ratio de Sanctis qui sunt modo in patria. Nec obstat quod arte dæmonum hoc dicitur factum: quia etsi dæmones animam alicujus Sancti evocare non possunt, neque cogere ad aliquid agendum; *Summ. S. Th. Tom. IX.*

potest tamen hoc fieri divina virtute, ut dum dæmon consulitur, ipse Deus per suum nuntium veritatem enuntiet; sicut per Heliam veritatem respondit nuntius Regis, qui mittebantur ad consulendum Deum Accaron, ut habetur IV. Reg. 1.

Quamvis etiam dici possit, quod non fuerit anima Samuelis, sed dæmon ex persona ejus loquens, quem Sapiens Samuelem nominat, & ejus prænuñtiationem propheticam, secundum opinionem Saulis, & adstantium, qui ita opinabantur. (1)

A P P E N D I X.

EX articulo habes primo: quomodo per rationem ostendas, merito insinuatam fuisse a Scripturis, & Concilio, quod beatis non competit gradus aliquis prophetiæ. A Scripturis quidem: ut extenditur in *arg. contr.* A Concilio autem *Florentino* idem radicaliter insinuat, per hoc scilicet, quod determinat, beatorum animas clara Dei visione perfrui, dicens: „ Definimus, illorum animas, „ qui post baptismum susceptum nullam peccati maculam incurrerunt; illas etiam, quæ „ post peccati maculam vel in suis corporibus, vel eisdem exutæ purgatorii pœnis, „ sunt purgatæ, in cœlum mox recipi, & „ intueri clare Deum trinum, & unum, sicuti est. “ Hæc illud, sessione ultima, in A a litte.

(1) Utramque istam solutionem insinuat etiam 1. part. quæst. 89. art. 8. ad 2. nimirum vel quod per revelationem divinam apparuit Samuel: secundum quod Ecclesiastici 46. dicitur quod dormivit (seu mortuus est) & notum fecit Regi finem vite sue; vel quod apparitio illa procurata est per dæmones: Ad hanc secundam tamen solutionem addit hanc exceptivam appendicem. *Si tamen Ecclesiastici auctoritas non recipiatur propter hoc quod inter canonicas Scripturas apud Hebræos non habetur: Quasi proinde dicat quod si recipiatur liber ille aut ejus auctoritas, anima Samuelis vere apparuisse dici debet: Cum ergo jam ab Ecclesia indubitanter sit receptus & auctoritas ejus in Concilio Tridentino firmiter stabilita ut Sess. 4. in Decreto de Canonicis libris videre est; non dubitaret modo post illius receptionem tam evidentem & authenticam S. Doctor quin veri Samuelis anima se Pauli exhibuisset sub specto illo quod Pythonissa suscitavit. Jam quidem eum librum in Catalogo Canonicæ Scripturæ Concilium 3. Carthaginense can. 47. implicite recensuerat sub nomine quinque librorum Salomonis nisi facili numeralis notæ mutatione 5. pro 3. irrepserunt, cum Ecclesiasticus compositus a Salomone non sit: Sed Concilium Provinciale tantum fuit quod nec universalem fidem facere posset, nec satis effet omnibus exploratum:*

Nam 17. de civitate Dei cap. 20. dixerat Augustinus quod *etsi eum Salomonis non esse nulli dubitantes doctiores, eum tamen in auctoritatem occidentalis maxime recepit Ecclesia: Sed an in canonicam auctoritatem non liquebat; qualem aliis tribus ibi tribuit ipse: Jam Concilium Ephesinum ad Pamphylia Synodum scribens divinitus inspiratam Scripturam vocaverat: Jam sacram vel divinam Scripturam tum Græci tum Latini plerique Patres appellarent, imo aliqui Scripturam simpliciter dixerant; ut Cyrillus in homilia Ephesina, Epiphanius in Ancorato de Anomæis, Athanasius in Synopsi, Basilus in Isai. 8. Nazianzenus in Julianum orat. 2. Gregorius in Ps. 4. pœnitent. vers. 16. Leo serm. 9. de Jejunio 7. mensis. Ambrosius de bono mortis cap. 8. Hieronymus ep. 34. &c. sic propter nonnullam eloquii similitudinem obtinuerat consuetudo, ut Augustinus dicit ubi supra; vel sacram ac divinam propter instructionem morum non dogmatum assertionem nuncupasse videri potuerant. Unde adhuc de illo dubitanter an Canonicus esset loqui potuit S. Thomas, qui tamen in 2. 2. quæst. 116. art. 1. ad 5. inter veteris testamenti libros & ad legem veterem pertinentes reponi eum oportere satis aperte præsupponit.*

litteris sanctæ unionis. Secundo vides : quomodo &c.

A R T I C U L U S, VI. 833

Utrum gradus prophetiæ varientur secundum temporis processum.

I. P. quæst. 111. art. 5. ad 3. & quæst. XII. art. 14. ad 1.

AD sextum sic proceditur. Videtur quod gradus prophetiæ varientur secundum temporis processum. Prophetia enim ordinatur ad cognitionem divinorum, ut ex dictis patet (quæst. præc. art. 2. & 4.) Sed, sicut dicit Gregorius (hom. XVI. in Ezech. aliquant. a med.) *per successiones temporum crevit divine cognitionis augmentum.* Ergo & gradus prophetiæ secundum processum temporis debent distingui.

2. Præterea. Revelatio prophetica fit per modum divinæ allocutionis ad hominem. A Prophetis autem ea quæ sunt eis revelata, denuntiantur & verbo, & scripto: dicitur enim I. Reg. 111. 1. quod (*) *ante Samuellem sermo Domini erat pretiosus*, idest rarus; qui tamen postea ad multos factus est: similiter etiam non inveniuntur libri Prophetarum esse conscripti ante tempus Isaïæ, cui dictum est: *Sume tibi librum grandem, & scribe in eo stylo hominis, ut patet Isaïæ VIII. 1.* post quod tempus plures Prophetæ suas prophetias conscripserunt. Ergo videtur quod secundum processum temporum profecerit prophetiæ gradus.

3. Præterea. Dominus dicit Matth. XI. 13. *Lex, & Prophetæ usque ad Joannem prophetaverunt.* Postmodum autem fuit donum prophetiæ iu discipulis Christi multo excellentius quam fuerit in antiquis Prophetis, secundum illud ad Ephes. 111. 5. *Aliis generationibus non est agnitus filius hominum, scilicet mysterium Christi, sicut nunc revelatum est sanctis Apostolis ejus, & Prophetis in spiritu.* Ergo videtur quod secundum processum temporis ereverit prophetiæ gradus.

Sed contra est quia Moyses fuit excellentissimus Prophetarum, ut dictum est (art. 4. hu. quæst.) qui tamen alios Prophetas præcessit. Ergo gradus prophetiæ non proficit secundum temporis processum.

Respondeo dicendum, quod, sicut dictum

est (art. 2. & 4. hu. quæst. & quæst. præc. art. 2. & 4.) prophetia ordinatur ad cognitionem divinæ veritatis; per cujus contemplationem non solum in fide instrumur, sed etiam in nostris operibus gubernamur, secundum illud Psal. XLII. 3. *Emisse lucem tuam, & veritatem tuam: ipsa me deduxerunt.* Fides autem nostra in duobus principaliter consistit. Primo quidem in vera Dei cognitione, secundum illud Hebr. XI. 6. *Accedentem ad Deum oportet credere, quia est.* Secundo in mysterio incarnationis Christi, secundum illud Joann. XIV. 1. *Credite in Deum, & in me credite.* Si ergo de prophetia loquamur, in quantum ordinatur ad fidem Deitatis, sic quidem crevit secundum tres temporum distinctiones; scilicet ante legem, sub lege, & sub gratia. Nam ante legem, Abraham, & alii patres prophetice sunt instructi de his quæ pertinent ad fidem Deitatis. Unde & Prophetæ nominantur, secundum illud Psal. CIV. 15. *In Prophetis meis nolite malignari: quod specialiter dicitur propter Abraham, & Isaac.* Sub lege autem facta est revelatio prophetica de his quæ pertinent ad fidem Deitatis, excellentius quam ante: quia jam oportebat circa hoc institui non solum speciales personas, aut quasdam familias, sed totum populum. Unde Dominus dicit Moyfi Exod. VI. 2. *Ego Dominus, qui apparui Abraham, Isaac, & Jacob, in Deo omnipotente; & nomen meum Adonai non indicavi eis: quia scilicet præcedentes patres fuerant instructi in fide de omnipotentia unius Dei; sed Moyses postea plenius fuit instructus de simplicitate divinæ essentiae, cum dictum est ei Exodi III. 14. Ego sum qui sum: quod quidem nomen significatur a Judæis per hoc nomen Adonai, propter venerationem illius ineffabilis nominis.* Postmodum vero tempore gratiæ ab ipso Filio Dei revelatum est mysterium Trinitatis, secundum illud Matth. ult. 19. *Euntes docete omnes Gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti.*

In singulis tamen statibus prima revelatio excellentior fuit. Prima autem revelatio ante legem facta est Abrahæ, cujus tempore cœperunt homines a fide unius Dei deviare ad idololatriam declinando; ante autem non erat necessaria talis revelatio omnibus in cultu unius Dei persistentibus. Isaac vero facta est inferior revelatio, quasi fundata super

(*) *Vulgata: Sermo Domini erat pretiosus in diebus illis.*

per revelatione facta Abrahæ : unde dictum est ei Gen. xxvi. 24. *Ego sum Deus Abraham patris tui* : & similiter ad Jacob dictum est Gen. xxviii. 12. *Ego sum Deus Abraham patris tui, & Deus Isaac*. Et similiter in statu legis prima revelatio facta Moyſi excellentior fuit; supra quam fundatur omnis alia Prophetarum revelatio. Ita etiam in tempore gratiæ super revelatione facta Apostolis de fide Unitatis, & Trinitatis fundatur tota fides Ecclesiæ, & secundum illud Matth. xvi. 18. *Super hanc petram, scilicet confessionis tuæ, edificabo Ecclesiam meam*.

Quantum vero ad fidem incarnationis Christi, manifestum est quod quanto fuerunt Christo propinquiores, sive ante, sive post, ut plurimum plenius de hoc instructi fuerunt; post tamen plenius quam ante, ut Apostolus dicit ad Ephes. iiii.

Quantum vero ad directionem humanorum actuum, prophetica revelatio diversificata est, non secundum temporis processum, sed secundum conditionem negotiorum : quia, ut dicitur Proverb. xxix. 18. *cum defecerit prophetia, dissipabitur populus*. Et ideo quolibet tempore instructi sunt homines divinitus de agendis, secundum quod erat expediens ad salutem electorum.

Ad primum ergo dicendum, quod dictum Gregorii intelligendum est de tempore ante Christi incarnationem, quantum ad cognitionem hujus mysterii.

Ad secundum dicendum, quod, sicut Augustinus dicit in xviii. de civit. Dei (cap. xxvii. a. med.) *quemadmodum regni Assyriorum primo tempore exiit Abraham, cui promissiones apertissime fierent; ita in occidentalis Babylonis, idest Romanæ urbis, exordio, qua imperante fuerat Christus venturus, in quo impleverunt illa promissa oracula Prophetarum, non solum loquentium, verum etiam scribentium in tantæ rei futuræ testimonium solvebantur, scilicet promissiones Abrahæ factæ. Cum enim Prophetæ nunquam*

fere defuissent populo Israël, ex quo ibi Reges esse ceperunt, in usum tantummodo eorum fuere, non gentium. Quando autem ea scriptura prophetica manifestius condebatur quæ gentibus quandoque prodesset, tunc oportebat incipere quando condebatur hæc civitas, scilicet Romana, quæ gentibus imperaret. Ideo autem maxime tempore Regum oportuit Prophetas in illo populo abundare, quia tunc populus non opprimebatur ab alienigenis, sed proprium Regem habebat : & ideo oportebat per Prophetas eum instrui de agendis, quasi libertatem habentem.

Ad tertium dicendum, quod Prophetæ prænantiantes Christi adventum, non potuerunt durare nisi usque ad Joannem, qui præsentialiter Christum digito demonstravit : & tamen, ut Hieronymus ibidem dicit, *non hoc dicitur, ut post Joannem excludas Prophetas. Legimus enim in Actibus Apostolorum, (1) & Agabum prophetasse, & quatuor virgines filias Philippi*. Joannes etiam librum propheticum conscripsit de fine Ecclesiæ : & singulis temporibus non defuerunt aliqui prophetæ spiritum habentes, non quidem ad novam doctrinam fidei depromendam, sed ad humanorum actuum directionem, sicut Augustinus refert V. de civit. Dei (cap. xxvi. non procul a princ.) quod *Theodosius Augustus ad Joannem in Ægypti eremo constitutum, quem prophetandi spiritum prædictum fama crebrescente didicerat, misit, & ab eo nuntium victoriæ certissimum accepit.*

A P P E N D I X.

EX art. habes primo : quomodo per rationem & ostendas, & in recto sensu intelligas, merito insinuatam a Scripturis, & Hieronymo, quod prophetæ gradus crevit per temporis processum. A scripturis quidem, ut Exo. 6. Exod. 3. Gen. 26. 28. secundum quod extenduntur in text. corp. Ex quo conjici datur, quod illa autoritas Deuter.

A a 2 ult.

(1) Nempe Act. xi. v. 28. ubi Agabus ille magnam famem in orbe universo futuram sicut facta est sub Claudio, prædicit : Et Act. 21. vers. 11. ubi arrepta Pauli zona sibi pedes & manus alligans dicit : *Virum cuius est zona hæc, sic alligabunt in Hierusalem Judei &c.* Ut & ibidem vers. 9. post mentionem de Philippo Evangelista uno ex septem Diaconis factam, *Huic autem erant quatuor filie virgines prophetantes*. Theodosii porro factum quod subiungitur tunc Augustinus refert contigisse, cum ad Maximi tyrannidem armis ac bello reprimendam

esset adversus eum processurus, quo superato & extincto Valensianum puerum imperii sui partibus unde fugatus fuerat, cum misericordissima veneratione restituit; ut & post mortem Valentiniani alium tyrannum Eugenium qui in illius locum non legitime fuerat surrogatus, accepto rursus prophetico responso fide certus oppreſſit; addit ibidem Augustinus Et similia Cassianus Collat. 4. cap. 13. Theodoretus lib. 5. cap. 24. ac Sozomenus lib. 7. c. 21. insinuant.

ult. quæ subauditur in arg. con. non concludit absolute, quod gradus prophetiæ non creverint per temporum successione (cum & Propheta David de se dicat Psal. 118. *super sensus intellexi*) sed tantum concludit, quod non creverunt modo illo limitato in a. 5. in quantum scilicet Moyses fuisse declaratur excellentior prophetis antiquis. A D. Hiero. autem idem insinuat per hoc, quod maximam prophetiæ excellemiam annotat fuisse in B. Joanne Apostolo: cujus prophetica revelatio ponitur in fine totius sacræ Bibliæ. Sic enim præmissum incrementum ille & admiratur, & scholasticos theologos admirari facit. "Apocalypsis Joannis tot habet sacramenta, quot verba. Parum dixi: & pro merito voluminis laus omnis inferior est. In verbis singulis, multiples latent intelligentiæ." Hæc B. Hieron. pro argumento super Apocalypsim. *Secundo* vides: quomodo &c.

Q U Æ S T I O CLXXV.

De raptu,

In sex articulos divisa.

DEinde considerandum est de raptu: & circa hoc queruntur sex.

Primo, utrum anima hominis rapiatur ad divina.

Secundo, utrum raptus pertineat ad vim cognoscitivam, vel appetitivam.

Tertio, utrum Paulus in raptu viderit Dei essentiam.

Quarto, utrum fuerit alienatus a sensibus.

Quinto, utrum fuerit totaliter anima a corpore separata in statu illo.

Sexto, quid circa hoc sciverit, & quid ignoraverit.

ARTICULUS I. 834

Utrum anima hominis rapiatur ad divina.

Ver. quest. XIII. art. 1. & II. ad Cor. XII.

AD primum sic proceditur. Videtur quod anima hominis non rapiatur ad divina. Definitur enim a quibusdam raptus, ab eo quod est secundum naturam, in id quod est supra naturam, vi superioris nature elevatio. Est autem secundum naturam hominis ut ad divina elevetur: dicit enim Augustinus in princ. Confess. *Fecisti nos Domine ad te; & inquietum est cor nostrum, donec requiescat in te*: Non ergo hominis anima rapiatur ad divina.

2. Præterea. Dionysius dicit VIII. cap. de divin. Nom. (a med. lect. 4. & cap. IX. ad fin. lect. 4.) quod justitia Dei in hoc attenditur quod omnibus rebus distribuit secundum suum modum, & dignitatem. Sed quod aliquis elevetur supra id quod est secundum naturam, non pertinet ad modum hominis, vel dignitatem. Ergo videtur quod non rapiatur mens hominis a Deo in divina.

3. Præterea. Raptus quamdam violentiam importat. Sed Deus non regit nos per violentiam, & coacte, ut Damascenus dicit (Lib. II. orth. Fid. cap. xxx. cir. princ.) Non ergo mens hominis rapitur ad divina.

Sed contra est quod II. ad Corinth. XII. 2. dicit Apostolus: *Scio hominem in Christo raptum usque ad tertium cælum*: dicit Glossa (ordin. Petri Lombardi) *raptum* idest, contra naturam elevatum, "

Respondeo dicendum, quod raptus violentiam quamdam importat, ut dictum est (in arg. 3.) *Violentum autem dicitur cujus principium est extra, nil conferente eo quod vim patitur*, ut dicitur in III. Ethic. (1) Confert autem unumquodque ad id in quod tendit secundum propriam inclinationem vel voluntariam, vel naturalem. Et ideo oportet quod ille qui rapitur ab aliquo exteriori, rapiatur in aliquid quod est diversum ab eo in quod ejus inclinatio tendit. Quæ quidem divergentas attenditur dupliciter: uno quidem modo quan-

(1) Ut ex capite 1. circa medium prius indicatur ad marginem, sed in græco-latini quidem Exemplaribus est potius capitis primi finis, & in

antiquis ac apud S. Thomam secunda lectionis finis est vel secundi capitis.

quantum ad finem inclinationis; puta si lapis, qui naturaliter inclinatur ad hoc quod feratur deorsum, projiciatur sursum: alio modo quantum ad modum tendendi; puta si lapis velocius projiciatur deorsum quam sit motus ejus naturalis.

Sic igitur & anima hominis dupliciter dicitur (1) rapi in id quod est præter naturam: uno modo quantum ad terminum raptus; puta quando rapitur ad pœnas, secundum illud Psal. xlix. 22. *Ne quando rapiat, & non sit qui eripiat*: alio modo quantum ad modum homini connaturalem, qui est ut per sensibilia intelligat veritatem. Et ideo quando abstrahitur a sensibilibus apprehensione, dicitur rapi, etiamsi eleveur ad ea ad quæ naturaliter ordinatur; dum tamen hoc non fiat ex propria intentione; sicut accidit in somno, qui est secundum naturam, unde non potest proprie raptus dici.

Hujusmodi autem abstractio, ad quæcumque fiat, potest ex triplici causa contingere. Uno modo ex causa corporali; sicut accidit in his qui propter aliquam infirmitatem alienationem patiuntur: secundo modo ex virtute dæmonum; sicut patet in arreptitiis: tertio modo ex virtute divina; sic loquimur nunc de raptu, prout scilicet aliquis spiritu divino elevatur ad aliqua supernaturalia cum abstractione a sensibus, secundum illud Ezech. viii. 3. *Spiritus elevavit me inter caelum & terram, & adduxit me in Hierusalem in visione Dei*.

Sciendum tamen, quod rapi quandoque dicitur aliquis non solum propter alienationem a sensibus, sed etiam propter alienationem ab his quibus intendebat; sicut cum aliquis patitur evagationem mentis præter propositum. Sed hoc non ita proprie dicitur. (2)

Ad primum ergo dicendum quod naturale

est homini ut in divina tendat per sensibilibus apprehensionem, secundum illud Rom. x. 20. *Invisibilia Dei per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur*. Sed iste modus, quod aliquis eleveur ad divina cum abstractione a sensibus, non est homini naturalis.

Ad secundum dicendum, quod ad modum, & dignitatem hominis pertinet quod ad divina eleveur, ex hoc ipso quod homo factus est ad imaginem Dei. Et quia bonum divinum in infinitum excedit humanam facultatem, indiget homo ut supernaturaliter ad illud bonum capeffendum adjuvetur: quod fit per quodcumque beneficium gratiæ. Unde quod sic eleveur ad divina cum abstractione, non est contra naturam, sed supra facultatem naturæ.

Ad tertium dicendum, quod verbum Damasceni est intelligendum quantum ad ea quæ sunt per hominem facienda; (3) quantum vero ad ea quæ excedunt liberi arbitrii facultatem, necesse est quod homo quadam fortiori operatione eleveur: quæ quidem quantum ad aliquid potest dici coactio, si scilicet attendatur modus operationis, non autem si attendatur terminus operationis, in quem natura hominis, & ejus intentio ordinatur. (4)

A P P E N D I X.

EX art. habes primo: quomodo per rationem & ostendas, & in recto sensu intelligas, merito fuisse a scripturis infinuatum, quod anima hominis rapitur ad divina. Ut 2. Cor. 12. secundum quod *in arg. contr.* Ubi *ly contra naturam* sumitur pro supra naturam (ut ex ad secundum) vel quoad modum operationis tantum loquitur glossa) vide ad tertium. (2) Tertio habes: quomodo &c.

A R.

(1) Sic reponendum puto ut sequentium plane series constet: quamvis nec Manuscriptum id exprimat, sed solum dicat quod *anima hominis dicitur rapi in id quod est præter naturam*: Sensus enim apertus & planus est, illud quod est præter naturam dupliciter subintelligi posse, primo quantum ad substantiam ejus quod attingitur tamquam terminus nec attingi naturaliter potest; secundo quoad modum per quem inusitate attingitur, cum alioqui secundum se naturaliter attingi possit, ut adjuncta explicant.

(2) Quia nimirum evagatio mentis quasi sponte contingit ex propria & naturali dispositione qua labilis est & vaga mens hominis ut promptum non sit eam firmiter in eadem intentione vel cogitatione retinere: Violentiam autem quandam vel vim ex-

trinsecus illatam præter conditionem naturalem raptus importat, ut jam supra.

(3) Sicut expresse patet ex adjunctis: *Da quæ sunt in nobis* inquit, *præscit Deus non prædefinit: Nam prævisatum fieri non vult nec ad virtutem cogit*.

(4) Non quod ad ea quæ liberi arbitrii facultatem excedunt per se naturaliter ordinetur, sive immediate ac proxime, sed mediate saltem ac remote, quasi eorum facta capax: Quod ad coactionem removendam sufficit quando ad ea vel eorum perceptionem elevatur: Et præterea cum nutui divino tota prorsus natura subsit ut de illa faciat quod vult numquam eam cogere potest ad quodcumque applicet illam vel adhibeat &c.

ARTICULUS II. 835

Utrum raptus magis pertineat ad vim cognoscitivam quam ad vim appetitivam.

AD secundum sic proceditur. Videtur quod raptus magis pertineat ad vim appetitivam quam ad vim cognoscitivam. Dicit enim Dionysius IV. cap. de div. Nom. (part. 1. lect.) 10. *Est autem extasis faciens divinus amor.* Sed amor pertinet ad vim appetitivam. Ergo & extasis, sive raptus.

2. Præterea. Gregorius dicit in II. Dialog. (cap. III. cir. med.) quod ille qui porcos pavit, vagatione mentis, & immunditie sub semetipso cecidit; Petrus vero, quem Angelus solvit, ejusque mentem in extasi rapuit, non extra se quidem, sed supra semetipsum fuit. Sed ille filius prodigus per affectum in inferiora dilapsus est. Ergo etiam illi qui rapiuntur in superiora, per affectum hoc patiuntur.

3. Præterea. Super illud Psal. xxx. *In te Domine speravi, non confundar in æternum*, dicit Glossa (interl. Aug.) in expositione tituli (1): „Extasis græce, latine dicitur excessus, sus mentis: qui fit duobus modis, vel pavore terrenorum, vel mente rapta ad superna, & inferiorum oblita.“ Sed pavor terrenorum ad affectum pertinet. Ergo etiam raptus mentis ad superna, qui ex opposito ponitur, pertinet ad affectum.

Sed contra est quod super illud Psal. cxv. *Ego dixi in excessu meo, Omnis homo mendax*, dicit Glossa (ord. Aug.) Dicitur hic extasis, cum mens non pavore aliena-

„tur, sed aliqua inspiratione revelationis, sursum assumitur.“ Sed revelatio pertinet ad vim intellectivam. Ergo & extasis, sive raptus.

Respondeo dicendum, quod de raptu dupliciter loqui possumus. Uno modo quantum ad id in quod aliquis rapitur: & sic proprie loquendo, raptus non potest pertinere ad vim appetitivam, sed solum ad cognoscitivam. Dicitur enim (art. præc.) quod raptus est præter propriam inclinationem ejus quod rapitur: ipse autem motus appetitivæ virtutis est quædam inclinatio ad bonum appetibile. Unde, proprie loquendo, ex hoc quod homo appetit aliquid, non rapitur, sed per se movetur.

Alio modo potest considerari raptus quantum ad suam causam: & sic potest habere causam ex parte appetitivæ virtutis. Ex hoc enim ipso quod appetitus ad aliquid vehementer afficitur, potest contingere quod ex violentia affectus homo ab omnibus aliis alienetur. Habet etiam affectum in appetitiva virtute, cum scilicet aliquis delectatur in his ad quæ rapitur. Unde & Apostolus dixit, se raptum non solum ad tertium cælum, quod pertinet ad contemplationem intellectus, sed etiam in paradysum, quod pertinet ad affectum.

Ad primum ergo dicendum, quod raptus addit aliquid supra extasim (2). Nam extasis importat simpliciter excessum a seipso, secundum quem scilicet aliquis extra suam ordinationem ponitur; sed raptus super hoc addit violentiam quamdam. Potest igitur extasis ad vim appetitivam pertinere, puta cum alicujus appetitus tendit in ea quæ extra ipsum sunt: & secundum hoc Dionysius dicit, quod

(1) Qui nimirum sic inscribitur, in finem Psalmus David pro extasi: Expresse autem Glossa vetus vel manuscripta ut hic, sed moderna æquivalenter tantum paulo aliis verbis: Et prius quidem velut ex Augustino indicabatur ad marginem, sed sic summam tantum Augustinus: *Extasis excessum mentis significat, quæ fit vel pavore vel aliqua revelatione*; quod in eundem tamen sensum redit: Quæ vero super Psal. 15. subjungitur, habetur apud illum expresse, nisi quod non exprimit hanc vocem sursum: Nec illam porro unam significationem extasis habet, sed præmittit etiam quod *extasim pavorem dicit Propheeta quem comminantisibus persecutoribus & impendentibus passionibus cruciatus aut mortis humana infirmitas patitur.* Tum deinde subjungit: *Nam & alio modo dicitur extasis, cum mens &c.*

(2) Juxta significationem græcæ vocis *ἐκστασις* quæ perinde ac *extra stare* simpliciter importat; sed ma-

xime cum stat aliquis vel excedit extra seipsum, quia nullibi magis præsens quam sibi ipsi esse debet: In malam ergo partem aliquando extasis juxta hunc sensum accipitur, quando putatur excedere a mente per evagationem vel furorē, sicut Marc. 3. vers. 22. Christum dicuntur sui detinuisse quia dicebant, *In furorē versus est*; græce *ὀτιλίτης*. Sed in bonam usitatus partem quando ex quadam causa spiritali ac divina contingit hic excessus. Talis extasis Pauli alienati quodammodo ac excedentis a seipso ut in divinæ vitæ consortium transeat, sicut infra notatur ad 2. Non sic proprie vero extasis Dei quæ ibidem etiam subjungitur, quia extra statum proprium Deus non fit, nec sic excedit a seipso ut alienationem patiatur quam pati nullam potest, sed per effectum quem extra se in creaturis causat vel per affectum per quem ipse ad ejusmodi productionem excitatur.

quod *divinus amor facit extasim*, in quantum scilicet facit appetitum hominis tendere in res amatas: unde postea subdit, quod *etiam ipse Deus, qui est omnium causa, per abundantiam amatoria bonitatis extra seipsum fit per providentiam ad omnia existens*. Quamvis etiam si expresse hoc diceretur de raptu, non designaretur, nisi quod amor esset causa raptus.

Ad secundum dicendum, quod in homine est duplex appetitus; scilicet intellectivus, qui dicitur voluntas; & sensitivus, qui dicitur sensualitas. Est autem proprium homini ut appetitus inferior subdatur appetitui superiori, & superior moveat inferiorem. Dupliciter ergo homo secundum appetitum potest fieri extra seipsum. Uno modo quando appetitus intellectivus totaliter in divina tendit, prætermittis his ad quæ inclinat appetitus sensitivus: Et sic Dionysius dicit in iv. de Div. Nom. (loc. cit. in arg.) quod *Paulus ex virtute divini amoris extasim faciente dicit: Virgo ego, jam non ego, vivis vero in me Christus*. Alio modo quando prætermisso appetitu superiori, homo totaliter fertur in ea quæ pertinent ad appetitum inferiorum & sic ille qui *porcos pavit, sub semetipso cecidit*: & iste excessus, vel extasis plus appropinquat ad rationem raptus quam primus, quia scilicet appetitus superior est magis homini proprius. Unde quando homo ex violentia appetitus inferioris abstrahitur a motu appetitus superioris, magis abstrahitur ab eo quod est sibi proprium. Quia tamen non est ibi violentia, eo quod voluntas potest resistere passioni, deficit a vera ratione raptus; nisi forte tam vehemens passio sit quod usum rationis totaliter tollat, sicut contingit in his qui propter vehementiam iræ, vel amoris insaniant. Considerandum tamen, quod uterque excessus secundum appetitum existens potest causare excessum cognoscitivæ virtutis: vel quia mens ad quædam intelligibilia rapiatur, alienata a sensibus; vel quia rapiatur ad aliquam imaginariam visionem, seu phantasticam apparitionem.

Ad tertium dicendum, quod sicut amor est motus appetitus respectu boni, ita timor est motus appetitus respectu mali. Unde eadem ratione ex utroque potest causari excessus

mentis; præsertim cum timor ex amore causetur, sicut Augustinus dicit XIV. de civit. Dei (cap. vii. a med. (1) & cap. ix.)

A P P E N D I X.

EX art. habes primo: quomodo per rationem ostendas, & recte intelligas, infirmatum merito esse a scripturis, & Glossa: quod raptus ad cognoscitivam pertinet vim. A gloss. quidem: ut extenditur cum discursu in argum. cont. A scripturis vero per hoc, quod Apost. 1. Cor. 12. dicit, prius se raptum fuisse in tertium cælum, quod sonat altitudinem cognitionis, quam in paradysum, quod complacentiam sanctæ affectionis importat. Vide ibi expositionem S. Thom. super Epist. D. Pauli. Ac si ergo per illam seriem locutionis dixerit scholasticè Apostolus: Pertinet raptus magis ad cognoscitivam, quam ad vim appetitivam. Secundo vides: quomodo &c.

A R T I C U L U S III. 836

Utrum Paulus in raptu viderit Dei essentiam.

Vor. qu. qu. xlii. art. 2. & II. Cor. xli. lect. 1.

AD tertium sic proceditur. Videtur quod Paulus in raptu non viderit Dei essentiam. Sicut enim de Paulo legitur, quod est raptus usque ad tertium cælum; ita & de Petro legitur Act. 10. quod *cecidit super eum mentis excessus*. Sed Petrus in suo excessu non vidit Dei essentiam, sed quamdam imaginariam visionem. Ergo videtur quod nec Paulus Dei essentiam viderit.

2. Præterea. Visio Dei facit hominem beatum. Sed Paulus in illo raptu non fuit beatus: alioquin numquam ad vitam huius miseriam redisset; sed corpus ejus fuisset per redundantiam ab anima glorificatum, sicut erit in Sanctis post resurrectionem: quod patet esse falsum. Ergo Paulus in raptu non vidit Dei essentiam.

3. Præterea. Fides, & spes esse non possunt simul cum visione divinæ essentiae, ut habetur I. ad Corinth. xlii. Sed Paulus in statu illo habuit fidem, & spem. Ergo non vidit

(1) Ubi amor fugiens quod ei adversatur, timor dicitur esse: ac ex capite 9. ubi dicuntur civitatis Dei cives in hac peregrinatione metuere, cupere, dolere & gaudere, omnesque istas affectiones rectas habere quia eorum quoque verus est amor. Et info-

rius: Hi motus, hi affectus, de amore boni & sanctæ caritate venientes, rectam rationem sequuntur &c. Non cap. 8. sicut prius indicabatur ad marginem.

vidit Dei essentiam.

4. Præterea. Sicut Augustinus dicit XII. super Gen. ad lit. (cap. VI. & VII.) *secundum visionem imaginariam quadam similitudines corporum videntur*. Sed Paulus in raptu dicitur quadam similitudines vidisse, puta tertiæ cœli, & paradisi, ut habetur II. ad Cor. XII. Ergo videtur esse raptus ad imaginariam visionem magis, quam ad visionem divinæ essentiz.

Sed contra est quod Augustinus determinat in Libro de videndo Deum ad Paulinam (epist. cXLVII. al. cXII. cap. XIII.) quod *ipsa Dei substantia a quibusdam videri potuit in hac vita positus, sicut a Moyse, & Paulo, qui raptus audivit ineffabilia verba, que non licet homini loqui*.

Respondeo dicendum, quod quidam dixerunt, Paulum in raptu non vidisse ipsam

Dei essentiam, sed quamdam refulgentiam claritatis ipsius. Sed contrarium manifeste Augustinus determinat (1) non solum in Libro de videndo Deum, (loc. cit.) sed etiam XII. super. Genes. ad lit. (cap. XXVIII.) & habetur in Glossa (ord. sup. illud, *Usque ad tertium cœlum*) II. ad Corinth. XII. Et hoc etiam ipsa verba Apostoli designant: dicit enim, *se audivisse ineffabilia verba, que non licet homini loqui*.

Hujusmodi autem videntur ea quæ pertinent ad visionem beatorum, quæ excedit statum viz, secundum illud Isa. LXIV. 4. *Oculus non vidit, Deus, absque te, que preparasti diligentibus te*. Et ideo convenientius dicitur, quod Deum per essentiam vidit.

Ad primum ergo dicendum, quod mens humana divinitus rapitur ad contemplandam veritatem divinam triploiter. Uno modo ut con-

(1) Paulo aliter tamen sub his verbis: *Potest movere quomodo jam ipsa Dei substantia videri potest a quibusdam in hac vita positus propter illud quod dictum est ad Moysem (Exod. 33.) Nemo potest faciem meam videre & vivere, nisi quia potest humana mens divinitus rapti ex hac vita ad angelicam vitam antequam per istam communem mortem carne solvatur: Sic enim raptus est qui audivit illie ineffabilia verba que non licet homini loqui &c. Et inferius addit, ideo Numer. 12. dici quod Moyse gloriam Domini vidit, quia forte illa contemplatione substantie sue dignum etiam tunc habuit Deus populi sui solum Rectorem &c. Et vero id ita certum putetur aut sic ab Augustino existimatum ut pro indubitato habendum sit? Scilicet: Esto convenientius dicendum videatur, ut hic loquitur S. Thomas & ut in ejus potissimum reverentiam convenienter dictum admitti placeat: An & indubitanter? Jam contrarium de Moyse vidimus indicatum ab illo supra, & ad calcem notavimus: De Paulo quoque idem patet non sic indubitanter dici, quod nec utique dici potest, alioqui fidei dogma dicendum esset, si diceretur certo ex Scriptura constare: Cur ergo aliorum perfunctorie legentium ne dicam non intelligentium, tantæ lites contra me quod id non sic certo constare docuerim, probabiliter tamen & pie dici posse? An certum volunt ex Scriptura quod Catholici Theologi plures passim respuunt quam admittant? Et quod nemo ridere satis possit, certum ex ipsa Patrum traditione, quorum ne unus quidem, Augustino excepto, id putavit, & nullus non negavit qui ea de re tractaverit: Sic Patres legunt? An porro certum verba Scripturæ insinuent quæ hic in textu refert S. Thomas? An aliter non potest explicari quod audivit Apostolus arcana verba quæ non licet homini loqui, vel audivisse idem est certo ac vidisse? An in tertium cœlum vel paradysum raptus dici non potest nisi statim intelligatur ad visionem essentiz divinæ raptus esse? An explodendæ Glossæ omnes aliter explicantes tertium illud cœlum vel paradysum quasi Scri-*

pturæ advenferunt? Annon existimari possit sine præjudicio & injuria sacri textus aliud Apostolum intelligere voluisse cum visionem essentiz divinæ non exprefsit, quamvis ad commendationem sui contra infamatores infestatoresque fides omnia illa congerere compelleretur quæ dignitatem Apostolatus ejus confirmarent, sed visentes tantum & revelationes indicavit? Veniam inquit, ad visiones & revelationes Domini (ορασεις & αποκαλυψεις) An si certum id esse putandum est, dixerit Apostolus 1. ad Timoth. 6. vers. 16. *Lucem habitas inaccessibleem, quem nullus hominum vidit sed nec videre potest*: Ubi & S. Thomas pro secunda ex tribus interpretationibus ponit quod *nemo Deum vidit per offensiam oculo mentis vivens in carne nisi Christus*: Imo etiam Augustinus eundem locum versans lib. 3. contra Maximinum cap. 9. *Non dixit Apostolus, inquit, Nemo poterit videre Deum, sed Nemo potest: Poterit enim homo sed tunc cum æternum eris fidelium premium videre Deum*: Præter illud 1. ad Cor. 13. vers. 12. *Videmus nunc per speculum in enigmate, tunc autem facie ad faciem: Nunc cognosco ex parte, tunc autem cognoscam sicut & cognitus sum*. Nam utrumque conciliari possint ista ne visionem essentiz divinæ per aliquod speciale privilegium Paulo concessam rejiciant, satis ostendunt certum dici non posse nec debere, aut quasi certum Augustino vel S. Thomæ visum esse quod non parum est si velut convenientis & pia asseruat. Quam ridicule porro pia dici (quasi saperet idiotæ simplicitatem) valde subtilis & acutus quispiam reprehendit! nesciens *piam asserionem* appellari, quæ licet certa non sit, verisimilis tamen videri potest & rationi non repugnans; ac multo minus veritati fidei contraria sicut usurpant Sapientes; Imo & ipse S. Thomas Quodlib. 9. quæst. 8. art. 1. *pie credendum* ait quod in canonizatione Sanctorum judicium Ecclesie errare non possit; quamvis id multo sit certius quam quod hic modo disceptatur. Sed blasphemare quod ignoratur est facile.

contempletur eam per similitudines quasdam imaginarias : & talis fuit excessus mentis qui cecidit supra Petrum . Alio modo ut contempletur veritatem divinam per intelligibiles effectus ; sicut fuit excessus David dicentis (Psal. cxv. 2.) *Ego dixi in excessu meo : Omnis homo mendax .* Tertio modo ut contempletur eam in sua essentia ; & talis fuit raptus Pauli , & etiam Moyſis : & satis congruenter , nam sicut Moyſes fuit primus doctor Judæorum , ita Paulus fuit primus doctor Gentium .

Ad secundum dicendum , quod divina essentia videri ab intellectu creato non potest nisi per lumen gloriæ , de quo dicitur in Pſal. xxxv. 10. *In lumine tuo videbimus lumen .* Quod tamen dupliciter participari potest . Uno modo per modum formæ immanentis : & sic beatos facit Sanctos in patria . Alio modo per modum cujusdam passionis tranſeuntis , sicut dictum est (quest. clxxi. art. 2.) de lumine prophetiæ : & hoc modo lumen illud fuit in Paulo , quando raptus fuit . Et ideo ex tali visione non fuit simpliciter beatus ut fieret redundantia ad corpus , sed solum secundum quid . Et ideo talis raptus aliquo modo ad prophetiam pertinet .

Ad tertium dicendum , quod quia Paulus in raptu non fuit beatus habitualiter , sed solum habuit actum beatorum , consequens est ut simul tunc in eo non fuerit actus fidei ; fuit tamen simul tunc in eo fidei habitus .

Ad quartum dicendum , quod nomine tertii cæli potest uno modo intelligi aliquid corporeum : & sic tertium cælum dicitur cælum empyreum , quod dicitur tertium respectu cæli aerei , & cæli siderei , vel potius respectu cæli siderei , & respectu cæli aquei , sive chryſtallini . Et dicitur raptus ad tertium cælum non quia raptus sit ad videndum similitudinem alicujus rei corporeæ , sed propter hoc quod locus ille est contemplationis beatorum . Unde Glossa (cit. in princ. corp.) dicit II. ad Corinth. xii. quod *cælum tertium est spirituale cælum , ubi Angeli , & sanctæ animæ fruuntur Dei contemplatione : ad quod cum dicit se raptum , signat quod Deus ostendit ei vitam , in qua videndus est in æternum .* Alio modo per tertium cælum potest intelligi aliqua visio supermundana : quæ potest dici tertium cælum triplici ratione . Uno modo secundum ordinem potentiarum cognoscitivarum ; ut primum cælum dicatur visio supermundana corporalis , quæ fit per sensum , sicut visa est manus scribentis in parete , Daniel. v. secundum autem cælum sit

visio imaginaria , puta quam vidit Isaias , & Joannes in Apocalypsi ; tertium verò cælum dicatur visio intellectualis , ut Augustinus exponit XII. super Genes. ad lit. (cap. xxviii.) Secundo modo potest dici tertium cælum secundum ordinem cognoscibilem ; ut primum cælum dicatur cognitio cælestium corporum ; secundum cognitio cælestium spirituum ; tertium cognitio ipsius Dei . Tertio modo potest dici tertium cælum contemplatio Dei secundum gradus cognitionis qua Deus viderur : quorum primus pertinet ad Angelos inferioris hierarchiæ ; secundus ad Angelos mediæ ; tertius ad Angelos supremæ , ut dicit Glossa (cit. in princ. corp.) II. ad Corinth. xii. & quia visio Dei non potest esse sine delectatione , propterea non solum se dicit raptum ad tertium cælum ratione contemplationis , sed etiam in paradisum ratione delectationis consequentis .

A P P E N D I X.

EX art. habes *primo* : quomodo per rationem ostendas , & in sensu recto intelligas , merito insinuatam ab Ecclesia sancta , fuisse , quod D. Paulus in raptu illo viderit divinam essentiam . Ut , quando in festo conversionis ejus dicit in antiph. ad Magnificat. *Elegit Dominus virum de plebe : & claritatem visionis æternæ dedit illi .* Loquitur enim ibi ad litteram de D. Paulo , & de raptu ejus narrato 2. Cor. 12. Ac si per hæc dixerit . Convenientius dicitur ; quod vir iste a Deo electus viderit clara visione , in raptu tamen idest per modum tranſeuntis , essentiam divinam , quam dicatur oppositum . Ut per *ly claritatem visionis æternæ* , intelligamus claritatem , cujus visione æterna in æternum vivunt beati . Pro quo & recolamus B. Gregorii dictum super *Exod. 33.* quod est hoc . *Neque illi simplici , & incommutabili essentia aliud est claritas , aliud est natura : sed ipsa ei natura claritas , ipsa claritas natura est .* Hæc ille . *Secundo* vides : &c.

ARTICULUS IV. 837

Utrum Paulus in raptu fuerit alienatus a sensibus.

I. P. quæst. XII, art. 11. cor. & ver. quæst. x. art. 11. cor. & quæst. XIII, art. 3. cor. & ad 4. & art. 4. co. & quol. 1. art. 1. co. & II. Cor. XII. lect. 1.

AD quartum sic proceditur. Videtur quod Paulus in raptu non fuerit alienatus a sensibus. Dicit enim Augustinus XII. super Gen. ad lit. (cap. xxviii. cir. med.) *Cur non credamus quod tanto Apostolo doctiori gentium raptio usque ad istam excellentissimam visionem voluerit Deus demonstrare vitam, in qua post hanc vitam (*) vivendum est in eternum?* Sed in illa vita futura Sancti post resurrectionem videbunt Dei essentiam absque hoc quod fiat abstractio a sensibus corporeis. Ergo nec in Paulo fuit huiusmodi abstractio facta.

2. Præterea. Christus vere viator fuit, & continue visione divinæ essentiae fruebatur; nec tamen fiebat abstractio a sensibus. Ergo nec fuit necessarium quod in Paulo fieret abstractio a sensibus, ad hoc quod essentiam Dei videret.

3. Præterea. Paulus, postquam Deum per essentiam viderat, memor fuit illorum quæ in illa visione conspexerat: unde dicebat II. ad Cor. XII. 4. *Audivi arcana verba, que non licet homini loqui.* Sed memoria ad partem sensitivam pertinet, ut patet per Philosophum in Lib. de memoria & reminiscencia (cap. 1. cir. med.) Ergo videtur quod etiam Paulus videndo Dei essentiam non fuerit alienatus a sensibus.

Sed contra est quod Augustinus dicit XII. super Gen. ad lit. (cap. xxvii. in fin.) *Nisi ab hac vita quisque quodammodo moriatur, sive animo exiens de corpore, sive aversus, & alienatus a carnalibus sensibus, in illam non subvehitur visionem.*

Respondeo dicendum, quod divina essentia non potest ab homine videri per aliam vim cognoscitivam quam per intellectum. Intellectus autem humanus non convertitur ad intelligibilia nisi mediantibus phantasmatis, quæ per species intelligibiles a sensibus accipit, & in quibus considerans de

sensibilibus iudicat, & ea disponit. Et ideo in omni operatione qua intellectus noster abstrahitur a phantasmatis, necesse est quod abstrahatur a sensibus. Intellectus autem hominis in statu viæ necesse est quod a phantasmatis abstrahatur, si videat Dei essentiam. Non enim per aliquod phantasma potest Dei essentia videri, quinimo nec per aliquam speciem intelligibilem creatam, quia essentia Dei in infinitum excedit non solum omnia corpora, quorum sunt phantasmata, sed etiam omnem intelligibilem creaturam. Oportet autem, cum intellectus hominis elevatur ad altissimam Dei essentiam visionem, ut tota mentis intentio illuc advocetur, ita scilicet quod nihil intelligat aliud ex phantasmatis, sed totaliter feratur in Deum. Unde impossibile est quod homo in statu viæ videat Deum per essentiam sine abstractione a sensibus.

Ad primum ergo dicendum, quod, sicut dictum est (art. præc. arg. 2.) post resurrectionem in beatis Dei essentiam videntibus fiet redundantia ab intellectu ad inferiores vires, & usque ad corpus: unde secundum ipsam regulam divinæ visionis anima intendet phantasmatis, & sensibilibus. Talis autem redundantia non fit in his qui rapiuntur, sicut dictum est (art. præc. ad 2.) Et ideo non est similis ratio.

Ad secundum dicendum, quod intellectus animæ Christi erat glorificatus per habituale lumen gloriæ, quo divinam essentiam videbat multo amplius quam aliquis Angelus, vel homo. Erat autem viator propter corporis passibilitatem, secundum quam paulo minus ab Angelis minorabatur, ut dicitur ad Hebræos 11. dispensative, & non propter aliquem defectum ex parte intellectus. Unde non est similis ratio de eo, & de aliis viatoribus.

Ad tertium dicendum, quod Paulus, postquam cessavit videre Dei essentiam, memor fuit illorum quæ in illa visione cognoverat per aliquas species intelligibiles habitualiter ex hoc in ejus intellectu relictas, sicut etiam, abeunte sensibili, remanent aliquæ impressiones in anima, quas postea conferens ad phantasmata memoratur. Unde nec totam illam cognitionem aut cogitare poterat, aut verbis exprimere.

A P.

(*) Ita communiter. Nicolaus videndus est.

A P P E N D I X.

EX art. habes primo : quomodo per rationem ostendas, merito insinuatam a scripturis, & Augustino, quod Paulus in illo suo raptu fuit alienatus a sensibus. A D. Augustino quidem, ut in *arg. con.* A scripturis vero universaliter per hoc, quod dicitur Sapient. 9. *Corpus, quod corrumpitur, aggravat animam*, scilicet ab elevatione ad divina. Cum atque summa elevatio animæ sit illa, qua ad videndam essentiam divinam pertingit: oportet secundum illam auctoritatem, quod mens humana videns divinam essentiam sit vel totaliter a corpore exuta, vel alienata ab ipsius corporis sensibus. Item ab *Exo. 33. Non videbis me homo, & vivet*, scilicet vita corporali: vel in quantum vivere dicit esse (juxta illud Philosophi: *Vivere viventibus est esse*) vel saltem in quantum vivere dicit operari (ut habetur ab eodem Philosopho in *libris de anima.*) Ac si ergo dixerit: Homo purus (talis scilicet, qualis es tu) nisi aut realiter moriatur, aut saltem quoad usum sensuum (mors enim quædam corporalitas est, animam in corpore alienari a sensibus) non poterit me videre. *Secundo* vides: quomodo &c.

ARTICULUS V. 838

Utrum anima Pauli in statu illo fuerit totaliter a corpore separata.

Inf. art. 6. & ve. quæst. XIII. art. 5. cor. & II. Cor. XII. lect. 1. fi.

AD quintum sic proceditur. Videtur quod anima Pauli in statu illo fuerit totaliter a corpore separata. Dicit enim Apostolus II. ad Cor. 5. *Quamdiu sumus in corpore, peregrinamur a Domino: per fidem enim ambulamus, & non per speciem.* Sed Paulus in statu illo non peregrinabatur a Domino, quia videbat Deum per speciem, ut dictum est (art. 3. hu. quæst.) Ergo non erat in corpore.

2. Præterea. Potentia animæ non potest elevari supra ejus essentiam, in qua radica-

tur. Sed intellectus, qui est potentia animæ, in raptu fuit a corporalibus abstractus per elevationem ad divinam contemplationem. Ergo multo magis essentia animæ fuit separata a corpore.

3. Præterea. Vires animæ vegetabilis sunt magis materiales quam vires animæ sensitivæ. Sed oportebat intellectum abstrahi a viribus animæ sensitivæ, ut dictum est (art. præc.) ad hoc ut raperetur ad videndam divinam essentiam. Ergo multo magis oportebat quod abstraheretur a viribus animæ vegetabilis, quarum operatione cessante, jam nullo modo remanet anima corpori conjuncta. Ergo videtur quod oportuit in raptu Pauli animam totaliter a corpore esse separatam.

Sed contra est quod Augustinus dicit in *epist. ad Paulinam de videndo Deum* (cxlviii. al. cxii. cap. xiii. ante med.) *Non incredibile est, etiam quibusdam Sanctis nondum ita defunctis, ut sepelienda eorum cadavera remanerent, eis istam excellentiam revelationis fuisse concessam, ut scilicet viderent Deum per essentiam.* Non ergo fuit necessarium ut in raptu Pauli anima ejus totaliter separaretur a corpore.

Respondeo dicendum, quod, sicut supra dictum est (art. 1. hu. quæst.) in raptu, de quo nunc loquimur, (1) virtute divina elevatur homo ab eo quod est secundum naturam, in id quod est supra naturam: & ideo duo considerare oportet: primo quidem quid sit homini secundum naturam; secundo, quid divina virtute in homine sit secundum supra naturam.

Ex hoc autem quod anima corpori unitur tamquam naturalis forma ipsius, convenit animæ naturalis habitudo ad hoc quod per conversionem ad phantasmata intelligat: quod quidem ab ea non aufertur divina virtute in raptu, quia non aufertur status ejus, ut dictum est (art. 3. hu. quæst. ad 3.) Manente autem hoc statu, aufertur ab anima actualis conversio ad phantasmata, & sensibilia, ne impediatur ejus elevatio in id quod excedit omnia phantasmata, ut dictum est (art. præc.) Et ideo in raptu non fuit necessarium quod anima sic separaretur a corpore ut ei non uniretur quasi forma; fuit autem necessarium, intellectum ejus ab-

Bb 2 stra-

(1) Quippe cum & alia significatione intelligatur nomen raptus pro violenta puellarum vel feminarum quorumcumque ad muliebrem usum abductione; sive

pro violenta etiam rerum ablatione quæ *rapina* usitatus dici solet: Primo maxime sensu & in Decretis *Causa 27. & 36. in Jure civili usurpatur.*

strahi a phantasmatis, & sensibilibus perceptione (1).

Ad primum ergo dicendum, quod Paulus in raptu illo peregrinabatur a Domino quantum ad statum, quia adhuc erat in statu viatoris; non autem quoad actum, quo videbat Deum per speciem, ut ex prædictis patet (art. 3. hu. quæst. ad 2. & 3.)

Ad secundum dicendum, quod potentia animæ virtute naturali non elevatur super modum convenientem essentiae ejus; virtute tamen divina potest in aliquid altius elevari, sicut corpus per violentiam fortioris virtutis elevatur supra locum convenientem sibi secundum speciem suæ naturæ.

Ad tertium dicendum, quod vires animæ vegetabilis non operantur ex intentione animæ, sicut vires sensitivæ, sed per modum naturæ: & ideo non requiritur ad raptum ab eis abstractio, sicut a potentiis sensitivis, per quarum operationes minueretur intentio animæ circa intellectivam cognitionem.

A P P E N D I X.

EX art. habes primo: quomodo per rationem ostendas, merito insinuatam fuisse a scripturis, & August. quod non fuit necessarium, animam Divi Pauli in illo raptu esse totaliter a corpore separatam. A D. August. quidem, ut in *arg. con.* A scripturis vero; ut *Sap. 9.* & *Exo. 33.* secundum quod ponuntur, ac exponuntur in *ar. 4. ap.* Vide igitur ibi: & inde comperies non tantum illud, quod in principio nunc diximus: sed etiam, quod fuit necessarium, ipsam animam a perceptione sensibilibus, & usu phantasmatis abstrahi, id, quod fuit prima pars conclusionis hujus articuli. Secundo vides: quomodo &c.

A R T I C U L U S V L 839

Utrum Paulus ignoraverit, an anima ejus fuerit a corpore separata.

Ver. quæst. XIII. art. 5. & II. Cor. XII. lect. 1. fi.

AD sextum sic proceditur. Videtur quod Paulus non ignoraverit, an ejus anima fuerit a corpore separata. Dicit enim ipse II. ad Corinth. XII. 2. *Scio hominem in Christo raptum usque ad tertium cælum.* Sed homo nominat compositum ex anima, & corpore: raptus etiam differt a morte. Videtur ergo quod ipse sciverit, animam non fuisse per mortem a corpore separatam, præsertim quia hoc communiter a Doctoribus ponitur.

2. Præterea. Ex eisdem Apostoli verbis patet quod ipse scivit quo raptus fuerit, quia *in tertium cælum.* Sed ex hoc sequitur quod sciverit utrum in corpore fuerit, vel non: quia si scivit tertium cælum esse aliquid corporeum, consequens est quod sciverit animam suam non esse a corpore separatam, quia visio rei corporeæ non potest fieri nisi per corpus. Ergo videtur quod non omnino ignoraverit, an anima fuerit a corpore separata.

3. Præterea. Sicut Augustinus dicit XII. super Gen. ad lit. (cap. xxviii.) *ipse in raptu vidit illa visione Deum qua vident Sancti in patria.* Sed Sancti ex hoc ipso quod vident Deum, sciunt an animæ eorum sint a corporibus separatæ. Ergo & Paulus hoc scivit.

Sed contra est quod dicitur II. ad Cor. XII. 3. *Sive in corpore, sive extra corpus nescio, Deus scit.*

Respondeo dicendum, quod hujusmodi quæ-

(1) Hinc Quodl. 1. & art. 1. negat B. Benedictum in ea visione quam Gregorius refert lib. 2. Dialogorum cap. 35. divinam essentiam vidisse, quia *quando visionem illam vidit, nec huic visa funditus mortuus erat, nec a corporeis sensibus alienatus: Quod patet, inquit: per hoc quod dum adhuc in eadem visione persisteret, alium ad idem videndum advocavit ut Gregorius ibidem refert: Sic enim ibi tota illa visio exprimitur: Subito insepulta noctis horis respiciens vidit fusam lucem desuper tanto splendore clarescere ut diem vinceret lux illa qua in tenebris radiasset: Mira res! quia sicut ipse narravit, omnis mundus velut sub uno Solis radio collectus ante*

oculos ejus adductus est: Qui dum intantum oculorum aciem in hoc splendore consensa lucis infigeret, vidit Germani Capuani animam in sphaera ignis ab Angelis in cælum ferri: Tuac tanti sibi septem volens adhibere miraculi Servandum Diaconum bis terque cum clamoris magnitudine vocavit &c. Otiosum ergo est hanc ei propterea prærogativam tribuere quæ vix in Paulo a sensibus alienato defenditur: Nec minus otiose quidam tribuunt Augustino propter perperam intellecta nonnulla quæ cap. 10. libri 9. Confessionum exaggerat, unde potius oppositum inferri potest.

quæstionis veritatem accipere oportet ex ipsis Apostoli verbis, quibus dicit se aliquid scire, scilicet se raptum esse usque ad tertium cælum, & aliquid nescire, scilicet utrum in corpore, aut extra corpus: quod quidem potest intelligi dupliciter. Uno modo ut hoc quod dicitur, *Sive in corpore, sive extra corpus*, non referatur ad ipsum esse hominis rapti, quasi ignoraverit an anima ejus esset in corpore, an non; sed ad modum raptus, ut scilicet ignoraverit an corpus ejus fuerit simul raptum cum anima in tertium cælum, vel non, sed solum anima; sicut Ezech. VIII. dicitur, quod adductus est in visionibus Dei in Hierusalem. Et hunc intellectum fuisse cujusdam Judæi exprimit Hieronymus in prologo (1) super Daniel. (vers. fi.) ubi dicit: *Denique & Apostolum nostrum (scilicet dicebat Judæus) non fuisse ausum affirmare se in corpore raptum, sed dixisse: Sive in corpore, sive extra corpus nescio.*

Sed hunc sensum reprobatur Augustinus XII. super Gen. ad lit. (cap. II. III. IV. & XXVIII.) per hoc quod Apostolus dicit, scivisse se esse raptum usque in tertium cælum. Sciebat ergo verum esse tertium cælum id in quod raptus fuit, & non similitudinem imaginariam tertii cœli: alioquin si tertium cælum nominavit phantasma tertii cœli, pari ratione dicere potuit, se in corpore raptum, nominans corpus proprii corporis phantasma, quale apparet in somniis. Si autem sciebat esse vere tertium cælum, sciebat ergo aut esse aliquid spirituale, & incorporeum; & sic non poterat corpus ejus illuc rapti: aut esse aliquid corporeum; & sic anima non posset illuc sine corpore rapti, nisi separaretur a corpore. Et ideo oportet secundum alium sensum (2) intelligere, ut scilicet Apostolus sciverit quod fuerit raptus secundum animam, & non secundum corpus, nesciverit tamen qualiter se haberet anima ad corpus, utrum

scilicet fuerit sine corpore, vel non.

Sed circa hoc diversimode aliqui loquuntur. Quidam enim dicunt, quod Apostolus scivit quod anima sua erat corpori unita ut forma, sed nescivit utrum esset passus alienationem a sensibus, vel etiam utrum esset facta abstractio ab operibus animæ vegetabilis. Sed quod fuerit facta abstractio a sensibus, hoc non potuit ignorare, ex quo scivit se raptum; quod autem fuerit facta abstractio ab operibus animæ vegetabilis, non erat tantum aliquid ut de hoc oporteret tam sollicitam fieri mentionem. (3) Unde relinquitur quod nescivit Apostolus, utrum anima ejus fuerit conjuncta corpori ut forma, vel a corpore separata per mortem. Quidam autem hoc concedentes dicunt, quod Apostolus tunc non perpendit quando rapiebatur, quia tota ejus intentio conversa erat in Deum; sed postmodum percepit, considerans ea quæ viderat. Sed hoc etiam contrariatur verbis Apostoli, qui distinguit in verbis præteritum a futuro: dicit enim in præsentem se scire quod fuit raptus ante annos quatuordecim, & se in præsentem nescire utrum in corpore fuerit, vel extra corpus.

Et ideo dicendum est, quod & prius, & postea nescivit, utrum ejus anima fuerit a corpore separata. Unde Augustinus dicit XI. super Gen. ad lit. (cap. v.) post longam inquisitionem concludens: *Restat ergo fortasse ut hoc ipsum eum ignorasse intelligamus, utrum quando in tertium cælum raptus est, in corpore fuerit anima, quomodo est anima in corpore, cum corpus vivere dicitur sive dormientis, sive in extasi a sensibus corporis alienati, an omnino de corpore exierit, ut mortuum corpus jaceret.*

Ad primum ergo dicendum, quod per syncdochē quandoque pars hominis homo nominatur; & præcipue anima, quæ est pars hominis eminentior.

Quam-

(1) Illo nimirum qui sub nomine præfationis tomo I. habetur, & est epist. 120. ab istis verbis incipiens *Danielem Prophetam* &c. Bibliisque modernis præfigitur: Non illo item qui sub nomine præfationis Commentarium Danielis immediate tomo 4. præcedit, & incipit ab illis verbis *Contra Prophetam Danielem*; ne quis non suo loco frustra quærat.

(2) Quem etiam in eum locum sic exprimit. *Dicendum quod Apostolus dicit se nescire utrum in illa visione anima ejus fuerit totaliter separata a corpore, vel utrum anima ejus extiterit in corpore ut forma, tamen mens ejus fuerit a sensibus corporeis alienata.*

(3) Supposito quod ipsi supponebant animam in

corpore mansisse sicut formam; quia functiones animæ vegetabilis cum etiam in dormiente fiant nec impediunt alienationem a sensibus quæ requiritur ad mentis raptum ut spirituale sine ullo impedimento expeditius contempletur, non est necesse ut supponatur quævis quando raptus est Apostolus anima tamen manente semper in corpore, sed nec satis convenienter supponerentur quævis, quia per illas vita conservatur, & propterea nec in somno quiescunt, ut cap. ultimo libri primi Ethicorum notatur: Unde illud vulgare, quod *anima vegetativa numquam dormit*, id est proprias functiones vel operationes exercere non cessat, quamdiu corpus manet vivum, quantumcumque intellectiva vel sensitiva cesset.

Quamvis etiam possit intelligi, eum quem raptum dicit, non tunc fuisse hominem quando raptus fuit, sed post annos quatuordecim. Unde dicit, *Scio hominum*, non dicit, *Scio raptum hominem*. Nihil etiam prohiberet, mortem divinitus procuratam raptum dici: & sic Augustinus dicit XII. super Gen. ad lit. (cap. 111. a med.) *Dubitante inde Apostolo, quis nostrum inde certus esse audeat?* Unde qui super hoc loquuntur, magis conjecturaliter quam per certitudinem loquuntur.

Ad secundum dicendum, quod Apostolus scivit, vel illud cœlum esse quid corporeum, vel aliquid incorporeum a se visum in illo cœlo; cum hoc potuerit fieri per intellectum ejus, etiamsi anima ejus non esset a corpore separata.

Ad tertium dicendum, quod visio Pauli in rapto quantum ad aliquid fuit similis visioni beatorum, scilicet quantum ad id quod videbatur; & quantum ad aliquid dissimilis, scilicet quantum ad modum videndi, quia non ita perfecte vidit, sicut Sancti, qui sunt in patria. Unde Augustinus dicit XII. super Gen. ad lit. (cap. xxxvi. a med.) *Quamvis Apostolo arrepto a carnis sensibus in tertium cœlum hoc defuit ad plenam, perfectamque cognitionem rerum, qua Angelis inest, quod sive in corpore, sive extra corpus esset, nescibat: hoc utique non deerit receptis corporibus* (1) *in resurrectione mortuorum, cum corruptibile hoc induerit incorruptionem.*

A P P E N D I X.

EX art. habes primo: quomodo per rationem & ostendas, & recte intelligas merito insinuatam fuisse a scripturis, quod D. Paulus ignoravit, an in rapto illo suo esset vivus in corpore, an totaliter mortuus. Ut 2. Cor. 12. secundum quod in arg. contr. Ubi nota, quod dicit *ly sive in corpore, sive extra corpus*: non autem dicit sive cum corpore, sive sine corpore. Per illud enim sic subtiliter ad differentiam hujus dictum instruit

nos Apostolos, quod non loquitur de nescientia raptus corporis sui: sed magis denotat, quod scivit, corpus suum non fuisse raptum simul cum anima. Pata modo illo, quo Helias raptus fuit in cœlum 4. Reg. 2. Et hoc annotatum sit contra opinionem illius Judæi recitatam in text. corp. Secundo vides: quomodo &c.

Q U Æ S T I O CLXXVI.

De gratia linguarum,

In duos articulos divisa.

DEinde considerandum est de gratis gratiis datis quæ pertinent ad locutionem: & primo de gratia linguarum; secundo de gratia sermonis sapientie, seu scientie.

Circa primum quæruntur duo.

Primo, utrum per gratiam linguarum homo adipiscatur scientiam omnium linguarum. Secundo, de comparatione hujus doni ad gratiam prophetie.

A R T I C U L U S I. 840

Utrum illi qui consequentur donum linguarum, loquebantur omnibus linguis.

I. Cor. xiv. vers. 1. & vers. 4. a princ.

AD primum sic proceditur. Videtur quod illi qui consequentur donum linguarum, non loquebantur omnibus linguis. Illud enim quod divina virtute aliquibus conceditur, optimum est in suo genere; (2) sicut Dominus aquam convertit in vinum bonum, sicut dicitur Joan. 11. Sed illi qui habuerunt donum linguarum, melius loquebantur in propria lingua: dicit enim Glossa ad Hebr. 1. (3) *non esse mirandum, quod epistola ad Hebræos majore relucet facundia quam aliæ;* cum

(1) In ablativo absoluto non in dativo. Supplendum ergo, *Non deerit sanctis animabus, receptis corporibus*, id est postquam corpora receperint: Sed in originali textu Augustini hanc ambiguitatem transpositio tollit: *Sic enim. Hoc non deerit cum receptis corporibus in resurrectione mortuorum corruptibile hoc induerit incorruptionem*: Quod ex 1. ad Corinth. 15. usurpatur.

(2) Cum sit optimi adducere optima, ut jam alibi ex Platone notatum.

(3) Ut ex Glossa ordinaria super præfationem Hieronymi prius indicabatur ad marginem; sed præfatio illa quæ sine Hieronymi nomine ibi habetur desumpta est ex Catalogo Scriptorum Ecclesiasticorum ubi de Paulo agens, *Epistola que fertur ad Hebræos*, inquit, *non ejus creditur propter styli sermonisque distantiam*: Et paulo infra: *Scripterat ut Hebræis Hebræis hebræice, id est suo eloquio disertissimus, ut ea que eloquenter scripta fuerant in hebræo, eloquentius verterentur in græcum &c.*

eum naturale sit unicuique plus in sua quam in aliena lingua valere : ceteras enim epistolas Apostolus peregrino, idest Græco, sermone composuit, hanc autem scriptis Hebraica lingua. Non ergo per gratiam gratis datam Apostoli acceperunt scientiam omnium linguarum.

2. Præterea. Natura non facit per multa quod potest fieri per unum; & multo minus Deus, qui ordinatius quam natura operatur. Sed poterat Deus facere ut unam linguam loquentes ejus discipuli ab omnibus intelligerentur: unde super illud Act. 11. *Audiebat unusquisque lingua sua illos loquentes, dicit Glossa (ordin. Bedæ) quod linguis omnibus loquebantur: vel sua (idest Hebraica lingua) loquentes ab omnibus intelligebantur, ac si propriis singulorum loquerentur.* "Ergo videtur quod non habuerunt scientiam loquendi omnibus linguis.

3. Præterea. Omnes gratiæ derivantur a Christo in corpus ejus, quod est Ecclesia, secundum illud Joan. 1. 16. *De plenitudine ejus omnes accepimus.* Sed Christus non legitur fuisse locutus nisi una lingua, nec etiam nunc fideles singuli nisi una lingua loquuntur. Ergo videtur quod discipuli Christi non acceperunt ad hoc gratiam ut omnibus linguis loquerentur.

Sed contra est quod dicitur Act. 11. 24. *quod repleti sunt omnes Spiritus sancto, & ceperunt loqui variis linguis, prout Spiritus sanctus dabat eloqui illis:* ubi dicit Glossa Gregorii (1) quod " Spiritus sanctus super discipulos in igneis linguis apparuit, & eis omnium linguarum scientiam dedit."

Respondeo dicendum, quod primi discipuli Christi ad hoc fuerunt ab ipso electi ut per universon orbem discurrentes, fidem ejus ubique prædicarent, secundum illud Matth. ult. 16. *Euntes docete omnes gentes.* Non autem erat conveniens ut qui mitteban-

tur ad alios instruendos, indigerent ab aliis instrui, qualiter alios loquerentur, vel aliter quæ alii loquerentur, intelligerent: præsertim quia isti qui mittebantur, erant unius gentis, scilicet Judææ, secundum illud Isa. xxv. 6. *Qui egrediens impetu a Jacob . . . implorans faciem orbis semino.* Illi etiam qui mittebantur, pauperes, & impotentes erant; nec de facili a principio reperissent qui eorum verba aliis fideliter interpretarentur, vel verba aliorum eis exponerent, maxime quia ad infideles mittebantur. Et ideo necessarium fuit ut super hoc eis divinitus prævideretur per donum linguarum; ut sicut gentibus ad idololatriam declinantibus, introducta est diversitas linguarum, sicut dicitur Gen. xi. ita etiam quando erant gentes ad cultum unius Dei revocandæ, contra hujusmodi diversitatem remedium adhiberetur per donum linguarum. (2)

Ad primum ergo dicendum, quod, sicut dicitur II. ad Cor. xii. 7. *manifestatio spiritus datur ad utilitatem:* & ideo sufficienter & Paulus, & alii Apostoli fuerunt instructi divinitus in linguis omnium gentium, quantum requirebatur ad fidei doctrinam; sed quantum ad quædam quæ superadduntur humana arte ad ornatum, & elegantiam locutionis, Apostolus instructus erat in propria lingua, non autem in aliena: sicut etiam in sapientia, & scientia fuerunt sufficienter instructi, quantum requirebat doctrina fidei, non autem quantum ad omnia quæ per scientiam acquisitam cognoscuntur, puta de conclusionibus Arithmeticæ, vel Geometriæ.

Ad secundum dicendum, quod quamvis utrumque fieri potuisset, scilicet quod per unam linguam loquentes ab omnibus intelligerentur (3), aut quod omnibus linguis loquerentur; tamen convenientius fuit quod ipsi omni-

omni-

(1) Sumpta ex hom. 30. super Evangelia, post lectionem ipsam evangelicam explicatam, ubi etiam addit: *Quid scilicet hoc miraculo designans (nempe Spiritus sanctus) nisi quod sancta Ecclesia eodem Spiritu repleta omnium gentium erat voce loquutura.* Quin & hoc ipsum satis intelligitur ex *Adhuc* 3. vers. 4. ubi dicitur quod ceperunt loqui variis linguis; & v. 6. *Audiebat unusquisque lingua sua illos loquentes;* & expressius adhuc vers. 8. *Quomodo audivimus unusquisque linguam nostram in qua nati sumus? Parvi & Medi &c.*

(2) Hanc antithesim habet etiam Gregorius ut supra post prædicta: *Qui contra Deum inquit turrim edificare conati sunt, communionem unius lingue perdidit: In his autem qui Deum humiliter*

metuebant, lingua omnes unice sunt.

(3) Si credi debet Glossæ quæ Bedæ nomen præfert: Quamvis Beda iniquitive tantum eo loco prononat *utrum diversis sermonibus uniuscujusque lingua loquerentur; vel an eorum sermo, qualibet lingua fuisset pronuntiatus, ab unoquoque audiente secundum suam linguam intelligeretur:* Et inferius tamen sic excipiat: *Nisi forte secundum hoc magis videbatur audiens esse miraculum quam loquentium.* Quasi potius Apostolos multiplicitibus linguis loquutos esse innuat, ut miraculum locutionis hujus ad eos referatur; sicut indicat Glossa sequens: Nec est inconveniens ut sic diversis loquerentur nationibus quæ præsentibus aderant, cum & ipsi qui loquebantur, essent plures.

omnibus linguis loquerentur, quia hoc pertinebat ad perfectionem scientiæ ipsorum, per quam non solum loqui, sed intelligere poterant quæ ab aliis dicebantur. Si autem omnes unam eorum linguam intellexissent, hoc vel fuisset per scientiam illorum qui eos loquentes intelligerent, vel fuisset quasi quædam illusio, dum aliorum verba aliter ad eorum aures perferrentur, quam ipsi ea proferrent: & ideo Glossa (ord. Bedæ) dicit Act. 11: quod *majori miraculo factum est quod ipsi omnium linguarum generibus loquerentur*: & Paulus dicit I. ad Cor. xiv. 18. *Gratias ago Deo meo, quod omnium vestrum lingua loquor.*

Ad tertium dicendum, quod Christus in propria persona uni soli genti prædicaturus erat, scilicet Judæis. Et ideo quamvis ipse absque dubio haberet perfectissime scientiam omnium linguarum, non tamen oportuit quod omnibus linguis loqueretur. Ideo autem, ut Augustinus dicit super Joan. (tract. xxxii. circ. tred.) *cum & modo Spiritus sanctus accipiatur, nemo loquitur linguis omnium gentium, quia jam ipsa Ecclesia linguis omnium gentium loquitur; in qua qui non est, non accipit Spiritum sanctum.*

A P P E N D I X.

EX art. habes primo: quomodo per rationem & ostendas, & recte intelligas, merito insinuatam fuisse a scripturis, & Gregorio, quod Apostoli per donum linguarum divinitus receptum loquebantur omnibus linguis. A D. Greg. quidem super Act. 2. Secundum quod adducitur in arg. con. A scripturis vero I. Cor. 14. *Gratias ago Deo meo, quod omnium vestrum lingua loquor. Secundo vides: quomodo &c.*

A R T I C U L U S II. 841

Utrum donum linguarum sit excellentius quam gratia prophetia.

AD secundum sic proceditur. Videtur quod donum linguarum sit excellentius quam

gratia prophetiæ. Quæ enim sunt melioribus propria, videtur esse meliora, secundum Philosophum in III. Topic. (cap. 1. in explicat. loci x11.) Sed donum linguarum est proprium novi Testamenti: unde cantatur in Sequentia Pentecostes: (1) *Ipse hodie Apostolos Christi donans munere insoito, & cunctis inaudito seculis: prophetia autem magis competit veteri Testamento, secundum illud ad Hebr. 1. 1. Multifariam, multisque modis olim Deus loquens patribus in Prophetis.* Ergo videtur quod donum linguarum sit excellentius quam donum prophetiæ.

2. Præterea. Illud per quod ordinamur ad Deum, videtur excellentius esse eo per quod ordinamur ad homines. Sed per donum linguarum homo ordinatur ad Deum, per prophetiam autem ad homines: dicitur enim I. ad Cor. xiv. 2. *Qui loquitur lingua, non hominibus loquitur, sed Deo . . . qui autem prophetat, hominibus loquitur ad edificationem.* Ergo videtur quod donum linguarum sit excellentius quam donum prophetiæ.

3. Præterea. Donum linguarum habitualiter permanet in habente ipsum, & homo habet in potestate uti eo cum voluerit: unde dicitur I. ad Cor. xiv. 18. *Gratias ago Deo meo, quod omnium vestrum lingua loquor.* Non autem sic est de dono prophetiæ, ut supra dictum est (quæst. clxxi. art. 2.) Ergo donum linguarum videtur esse excellentius quam donum prophetiæ.

4. Præterea. Interpretatio sermonum videtur contineri sub prophetia: quia Scripturæ eodem spiritu exponuntur quo sunt editæ. Sed interpretatio sermonum I. ad Corinth. xii. ponitur post genera linguarum. Ergo videtur quod donum linguarum sit excellentius quam donum prophetiæ, maxime quantum ad aliquam ejus partem.

Sed contra est quod Apostolus dicit I. ad Corinth. xiv. 5. *Major est qui prophetat, quam qui loquitur linguis.*

Respondeo dicendum, quod donum prophetiæ excedit donum linguarum tripliciter.

Primo quidem quia donum linguarum refertur ad diversas voces proferendas, quæ sunt signa

(1) Hoc est in Prosa qua diu etiam usus noster Prædicatorum retinuit, licet Romano ritu obsoletam nempe quæ hinc incipit, *Sancti Spiritus adsit nobis gratia*: Eius autorem porro dici *Robertum quondam Franciæ Regem* notat in Elucidario suo Ecclesiastico Chliffovæus hanc ipsam Prosam interpretans, ut & Stephanus Duranti Præfes Tolofanus lib. 2. de ritibus Ecclesiæ Catholicæ c. 22. ex Guilielmo de Nangiaco,

ex Paulo Emilio, ex Roberto Gaguino ex Trithemio & aliis innominatis refert: Vocantur autem *Sequentia* quia jubulum subsequuntur quo cani solet *Alleluia* vel hunc ipsum jubulum continuant ut insinuat Author Gemmæ animæ de antiquo Missarum ritu lib. 1. cap. 96. tomo 10. Bibliothecæ Patrum: Quod etiam *vocabulum barbarum* putat Chliffovæus, quidam ex Ecclesiæ more usurpare potuit S. Thomas?

signa alicujus intelligibilis veritatis, cujus etiam signa sunt quædam ipsa phantasma, quæ secundum imaginariam visionem apparent. Unde & Augustinus XII. super Gen. ad lit. (cap. VIII.) comparat donum linguarum visioni imaginariæ. (1) Dicitur est autem supra (quæst. clxxiii. art. 2.) quod donum prophetiæ consistit in ipsa illuminatione mentis ad cognoscendam intelligibilem veritatem. Unde sicut prophetica illuminatione excellentior est quam imaginaria visio, ut supra habitum est (quæst. clxxiv. art. 2.) ita etiam excellentior est prophetia quam donum linguarum, secundum se considerata. Secundo quia donum prophetiæ pertinet ad rerum notitiam, quæ est nobilior quam notitia vocum, ad quam pertinet donum linguarum. Tertio quia donum prophetiæ est utilius: & hoc quidem probat Apostolus I. ad Corinth. xiv. tripliciter. Primo quidem quia prophetia est utilior ad ædificationem Ecclesiæ, ad quam qui loquitur linguis, nihil prodest, nisi expositio subsequatur. Secundo quantum ad ipsum loquentem, qui si acciperet ut loqueretur diversis linguis, sine hoc quod intelligeret, quod pertinet ad propheticum donum, mens ejus non ædificaretur. Tertio quantum ad infideles, propter quos præcipue esse videtur datum donum linguarum: qui quidem forte eos qui loquerentur linguis, reputarent insanos; sicut & Judæi reputaverunt ebrios Apostolos linguis loquentes, ut dicitur Act. II. Per prophetias autem infideles convincuntur, manifestatis absconditis cordis sui.

Ad primum ergo dicendum, quod sicut supra dictum est (quæst. clxxiv. art. 2. ad 1.) ad excellentiam prophetiæ pertinet (2) quod aliquis non solum illuminetur intelli-

Summ. S. Th. Tom. IX.

gibili lumine, sed etiam percipiat imaginariam visionem: ita etiam ad perfectionem operationis Spiritus sancti pertinet quod non solum impleat mentem lumine prophetico, & phantasiam imaginaria visione, sicut erat in veteri Testamento; sed etiam exterius linguam erudiat ad varia signa locutionum proferenda: quod totum fit in novo Testamento, secundum illud I. ad Corinth. xiv. 26. *Unusquisque vestrum psalmum habet, doctrinam habet, linguam habet, apocalypsim, idest propheticam revelationem, habet.*

Ad secundum dicendum, quod per donum prophetiæ homo ordinatur ad Deum secundum mentem; (3) quod est nobilior quam ordinari ad eum secundum linguam. Dicitur autem, quod ille qui loquitur lingua, non loquitur hominibus, idest ad intellectum hominum, vel utilitatem eorum, sed ad intellectum solius Dei, & ad laudem ejus. Sed per prophetiam ordinatur aliquis & ad Deum, & ad proximum: unde est perfectius donum.

Ad tertium dicendum, quod revelatio prophetica se extendit ad omnia supernaturalia cognoscenda: unde ex ejus perfectione contingit quod in statu imperfectionis hujus vitæ non potest haberi perfecte per modum habitus, sed imperfecte per modum cujusdam passionis. Sed donum linguarum se extendit ad cognitionem quamdam particularem, scilicet vocum humanarum: & ideo non repugnat imperfectioni hujus vitæ quod perfecte, & habitualiter habeatur.

Ad quartum dicendum, quod interpretatio sermonum potest reduci ad donum prophetiæ, in quantum scilicet mens illuminatur ad intelligendum, & exponendum quæcum-

C c

que

(1) Cum nempe versans illud 1. ad Corinth. 14. quod *qui loquitur lingua non hominibus loquitur sed Deo*, ait quod Apostolus ibi *factis indicat se linguam appellare* ubi sunt *significationes velut imagines rerum ac similitudines, quæ ut intelligantur indigent mensis intuitu; cum autem non intelligantur, in spiritu sunt non in mente*: Quod perinde est ac si dicat: *in imaginatione non in mente*, sicut ibidem nomen *spiritu* explicavit.

(2) Non simpliciter, cum alicui propheta per nudam contemplationem veritatis dicatur ibi esse potior, ut in corpore articuli videre est, sed cum supernaturalis veritas revelatur corporaliter, ut additur ad 1.

(3) Prout ab eo veritatem occultam ipsi manifestante illuminatur, quod est in prophetia præcipuum tamen lingua pertineat ex consequenti ad Prophe-

tam, quatenus quæ a Deo revelata sunt sibi, manifestare aliis debet aut prædicere, juxta significatum græcæ vocis quam superius notavimus a prædicendo derivatam, sed eo modo ad proximum potius ordinatur ex parte Dei ut in fine solutionis indicatur. Est ergo solutio veluti duplex quæ permixtum hic involvitur, ut sit prima pars ejus quod propheta sit nobilior dono linguarum secundum se, quia est nobilior ordinari secundum mentem ad ipsum Deum quam ad eundem ordinari secundum linguam, & secunda pars, quod ordinari tam ad Deum quam ad proximum sit nobilior quam ordinari ad solum Deum. Passive tamen ordinatur ad Deum prophetia secundum mentem ut ab eo illuminetur, sed active linguarum donum ut eum laudet: Quamvis & per accidens ad proximum reflecti potest, si linguam intel- ligat &c.

que sunt in sermonibus obscura, sive propter difficultatem rerum significatarum, sive etiam propter ipsas voces ignotas, quæ proferuntur, sive etiam propter similitudines rerum adhibitas, secundum illud Dan. v. 16. *Audivi de te, quod possis obscura interpretari, & ligata dissolvere.* Unde interpretatio sermonum est potior quam donum linguarum, ut patet per illud quod Apostolus dicit I. ad Corinth. xiv. 5. *Major est qui prophetat, quam qui loquitur linguis, nisi forte interpretetur.* Postponitur autem interpretatio sermonum dono linguarum, quia etiam ad interpretandum diversa linguarum genera interpretatio sermonum se extendit.

APPENDIX.

EX art. habes primo: quomodo per rationem & ostendas, & in sensu recto intelligas, merito esse insinuatam a Scripturis, quod donum linguarum non est excellentius, quam donum prophetiæ. Ut 1. Cor. 14. Secundum quod est in arg. cor. Pro cuius, & aliorum aliorum hic dictorum, diffusiori notitia, vide S. Thomæ expositionem super epistolas D. Pauli in c. illo 14. fere per totum. Secundo vides: quomodo &c.

QUESTIO CLXXVII.

De gratia gratis data quæ consistit in sermone,

In duos articulos divisa.

DEinde considerandum est de gratia gratis data, quæ consistit in sermone, de qua dicit Apostolus I. ad Corinth. xii. 8. *Alii datur per Spiritum sermo sapientiæ, alii sermo scientiæ: & circa hoc quæruntur duo.*

Primo, utrum in sermone consistat aliqua gratia gratis data.

Secundo, quibus hæc gratia competat.

Utrum in sermone consistat aliqua gratia gratis data.

AD primum sic proceditur. Videtur quod in sermone non consistat aliqua gratia gratis data. Gratia enim datur ad id quod excedit facultatem naturæ. Sed ex naturali ratione adinventum est ars Rethorica, per quam aliquis potest sic dicere, ut doceat, ut delectet, ut flectat, sicut Augustinus dicit in IV. de doctr. crist. (cap. xii. in princ.) Hoc autem pertinet ad gratiam sermonis. Ergo videtur quod gratia sermonis non sit gratia gratis data.

2. Præterea. Omnis gratia (1) ad regnum Dei pertinet. Sed Apostolus dicit I. ad Corinth. iv. 20. *Non in sermone est regnum Dei, sed in virtute.* Ergo in sermone non consistit aliqua gratia gratis data.

3. Præterea. Nulla gratia datur ex meritis: quia *si ex operibus, jam non est gratia*, ut dicitur ad Rom. xi. 6. Sed sermo datur alicui ex meritis: dicit enim Gregorius (2) exponens illud Ps. cxviii. *Ne auferas de ore meo verbum veritatis*, quod „ verbum veritatis est quod omnipotens Deus facientibus „ tribuit, & non facientibus tollit. “ Ergo videtur quod donum sermonis non sit gratia gratis data.

4. Præterea. Sicut necesse est quod homo per sermonem pronuntiet ea quæ pertinent ad donum sapientiæ, vel scientiæ; ita etiam ea quæ pertinent ad virtutem fidei. Ergo si ponitur sermo sapientiæ, & sermo scientiæ gratia gratis data, pari ratione deberet poni sermo fidei inter gratias gratis datas.

Sed in contrarium est quod dicitur Eccli. vi. 5. *Lingua eucharis, idest gratiosa, (3) in bono homine (*) abundabit.* Sed bonitas hominis est ex gratia. Ergo etiam gratiositas sermonis.

Respondeo dicendum, quod gratia gratis data

(1) Gratum faciens quidem principaliter ac directe: Secundario autem & ex obliquo gratis data, quia propter aliorum salutem datur.

(2) Non ex professo super Psalmos; ubi nec illud habet Glossa, sed per occasionem tantum in Moralibus lib. 11. cap. 9. super illud Job 13. *Commotans labium veracium, & doctrinam senum auferens &c.*

(3) Juxta græcum *εὐχαριστία* quod latinus Interpretes retinuit, ut vers. 5. videre est, nec tantum gratiosam sed bene gratiosam significatione composita ex-

primit ex *εὐ* & *χαρις* *εὐ* enim bene *χαρις* gratiam significat: Sic in honorem Christi Psal. 44. *Diffusa est gratia in labiis tuis*: Et in honorem justi Proverb. 16. v. 13. *Cor sapientis erudiet os ejus; & labiis ejus addet gratiam*: Ut & Proverb. 22. vers. 17. *Qui diligit cordis munditiam, propter gratiam labiorum suorum habebit amicum Regem*: Ecclesiasticus 10. v. 12. *Verba oris sapientis gratia*: Et Ecclesiasticus vi. v. 19. *In labiis sensati invenietur gratia &c.*

(*) *Vulgata* abundat.

datur datur ad utilitatem aliorum, ut supra dictum est (1. a. quæst. cxl. art. 3. & 4.) Cognitio autem quam aliquis a Deo accipit, in utilitatem alterius converti non posset, nisi mediante locutione. Et quia Spiritus sanctus non deficit in aliquo quod pertineat ad Ecclesie utilitatem, etiam providet membrum Ecclesie in locutione: non solum ut aliquis sic loquatur ut a diversis possit intelligi, quod pertinet ad donum linguarum; sed etiam quod efficaciter loquatur, quod pertinet ad gratiam sermonis.

Et hoc tripliciter. Primo quidem ad instruendum intellectum: quod fit, dum aliquis sic loquitur quod doceat. Secundo ad movendum affectum, ut scilicet libenter audiat verbum Dei; quod fit, dum aliquis sic loquitur quod auditores delectet: quod non debet aliquis querere propter favorem suum, sed ut homines alliciantur ad audiendum verbum Dei. Tertio ad hoc quod aliquis amet ea quæ verbis significantur, & velit ea implere: quod fit, dum aliquis sic loquitur quod auditorem alectat. Ad quod quidem efficiendum Spiritus sanctus utitur lingua hominis quasi quodam instrumento; ipse autem est qui perficit operationem interius. Unde Gregorius dicit in hom. Pentecostes (xxx. in Evang. inter princ. & med. & Lib. XXIX. Moral. cap. xlii.) *Nisi corda auditorum Spiritus sanctus repleat, ad aures corporis vox docentium incassum sonas.* (1)

Ad primum ergo dicendum, quod sicut miraculose Deus quandoque operatur quodam excellentiori modo etiam ea quæ natura potest operari; ita etiam Spiritus sanctus excellentius operatur per gratiam sermonis id quod potest ars operari inferiori modo.

Ad secundum dicendum, quod Apostolus ibi loquitur de sermone qui innititur humane eloquentie absque virtute Spiritus sancti:

unde præmisit: *Cognoscam non sermonem eorum qui inflati sunt, sed virtutem: & de seipso præmiserat sup. cap. 11. 4. Sermo meus, & prædicatio mea non fuit in persuasibilibus humane sapientie verbis, sed in ostensione spiritus, & virtutis.*

Ad tertium dicendum, quod, sicut dictum est (in corp. art.) gratia sermonis datur alicui ad utilitatem aliorum. Unde quandoque subtrahitur propter auditoris culpam, quandoque autem propter culpam ipsius loquentis. (2) Bona autem opera utriusque non merentur directe hanc gratiam, sed solum impediunt hujus gratie impedimenta. Nam etiam gratia gratum faciens subtrahitur propter culpam, non tamen eam meretur aliquis per bona opera, per quæ tollitur tantum gratie impedimentum.

Ad quartum dicendum, quod, sicut dictum est (in corp. art.) gratia sermonis ordinatur ad utilitatem aliorum. Quod autem aliquis fidem suam aliis communicet, fit per sermonem scientie, sive sapientie. Unde Augustinus dicit XIV. de Trinitate (cap. 1. a med.) quod *scire, quemadmodum fides & piis opusculatur, & contra impios defendatur, videtur Apostolus scientiam appellare.* Et ideo non oportuit quod poneret sermonem fidei; sed sufficit ponere sermonem scientie, & sapientie.

A P P E N D I X.

EX art. habes primo: quomodo per rationem ostendas, merito insinuatam a Scripturis, & Augustino, quod in sermone est aliqua gratia gratis a Spiritu sancto data. A Scripturis quidem; ut *Eccl. 6. Secundum quod dicitur in arg. contr. Item 1. Corinth. 12. Alii datur sermo scientie, alii sermo sapientie.* Ab Augustino autem per hoc quod de sermo-

C c 2

no

(1) Vel sic paulo aliis verbis: *Nisi Spiritus cordi adfuit audiens, otiosus est sermo Doctoris: Nemo ergo docenti homini tribuat quod ex ore docentis intelligit; quia nisi intus sit qui doceat, Doctoris lingua exterius in vacuum laborat: ut homil. 30. super Evangelia videre est: Iis autem præcise verbis que S. Thomas refert, non occurrit: Sed similia quædam ex libro 29. Moralium cap. 16. vel 13. colligi possunt.*

(2) Ut Moralium lib. 30. cap. 18. in modernis exemplaribus vel 35. in anti-vicis indicat Gregorius explicans illud Job 39. *Virescens quæque perquiris: Sed plenius & expressius hom. 12. super Ezechielem ante medium: Discernendum nobis est (inquit) u-*

trum pro solis malis auditoribus, an aliquando etiam pro vitio prædicantis prædicationis sermo subtrahatur: Nam aliquando propter malos auditores bonis tollitur sermo Doctoribus; Priorem porro partem probat ex illis verbis Ezechieli dictis cap. 3. vers. 22. Linguam suam adherescere faciam palato tuo, & eris mutus nec vir oburgans, quia domus tuasperans est: Posteriorem vero ex facto Heli quilibet 1. Reg. cap. inquit: ad corrigendos filios disvibile increpationis verbum non habuit, quia & ejus negligentia & filiorum exigebat vita ut cum eis & populus caderet, & Arca Domini ad allophylos (id est alienigenas) capta transfret.

ne gratioſo Apoſtolorum loquens, in Episto-
la ad *Voluſianum*, inquit: „ Apoſtoli ſunt,
„ qui linguis omnium gentium loquuntur,
„ errores ſidenter arguunt, veritatem ſaluber-
„ rimam prædicant, homines ad pœnitentiam
„ hortantur, præteritæ vitæ culpabilis indul-
„ gentiam de divina gratia pollicentur. Ex-
„ citata eſt tandem adverſus eos infidelitas
„ ſæva, tolerant prædicta, ſperant promiſſa,
„ docent præcepta. Numero exigui per mun-
„ dum diſcurrunt: populos mirabili facilitate
„ convertunt. „ Hæc ille. Ubi nota *ly populos*
mirabili facilitate convertunt. Per hoc enim,
quod Apoſtoli iſtis populis gentium tam in-
ſolita, tam ardua, tam rationi ſupereminentia,
inter tantorum luporum ferocitatem poſiti,
pluſquam faciliter ſuæ prædicationis igni-
to ſermone ignaros illos docendo, carnales
illos ſpiritualiter delectando, adamantinos il-
los ſuaviter ſectendo, perſuaſerunt, Beatus
Augustinus aperte demonſtrat, & ſpecialiter,
quod Apoſtolorum ſermo fuit gratia Spiritus
ſancti; & univerſaliter, quod in ſermone
conſiſtit aliqua gratia gratis data. *Secundo*
vides: quomodo &c.

ARTICULUS II. 843

*Utrum gratia sermonis, ſapientia, &
ſcientia pertineat etiam
ad mulieres.*

AD ſecundum ſic proceditur. Videtur quod
gratia ſermonis, ſapientia, & ſcientia
pertineat etiam ad mulieres. Ad huiusmodi
enim gratiam pertinet doctrina, ſicut dictum
eſt (art. præc.) Sed docere competit mulie-
ri: dicitur enim Proverb. 1v. 3. *Unigenitus*
ſui coram matre mea, & docebat mc. Ergo
hæc gratia competit mulieribus.

2. Præterea. Major eſt gratia prophetia
quam gratia ſermonis, ſicut major eſt con-
templatio veritatis quam ejus enuntiatio. Sed
prophetia conceditur mulieribus, ſicut legitur
Judic. 1v. de Debora, & IV. Reg. xxii.
de Olda prophetiſſa uxore Sellum, & Act.
xxi. de quatuor filiabus Philippi: Apoſtoloſus

etiam dicit I. ad Corinth. xi. 5. *omnis mu-*
lier orans, aut prophetans &c. Ergo videtur
quod multo magis gratia ſermonis competat
mulieri.

3. Præterea. I. Petri 1v. 10. dicitur:
Unusquisque ſicut accepit gratiam, in alceru-
rum illam adminiſtrantes. Sed quædam mu-
lieres accipiunt gratiam ſapientia, & ſcien-
tia, quam non poſſunt aliis adminiſtrare niſi
per gratiam ſermonis. Ergo gratia ſermonis
competit mulieribus.

Sed contra eſt quod Apoſtolus dicit I. ad
Corinth. xiv. 34. *Mulieres in Eccleſiis ta-*
ceant (1) & I. ad Tim. 11. 12. *Docere mu-*
lieri non permiſſo. Hoc autem præcipue per-
tinet ad gratiam ſermonis. Ergo gratia ſer-
monis non competit mulieribus.

Reſpondeo dicendum, quod ſermone poteſt
aliquis uti dupliciter. Uno modo privatim
ad unum, vel paucos, familiariter colloquen-
do: & quantum ad hoc gratia ſermonis po-
teſt competere mulieribus.

Alio modo publice alloquendo totam Ec-
cleſiam: & hoc mulieri non conceditur. Pri-
mo quidem & principaliter propter conditio-
nem feminei ſexus, qui debet eſſe ſubditus
viro, ut patet Gen. 111. Docere autem, &
perſuadere publice in Eccleſia non pertinet
ad ſubditos, ſed ad Prælatos; magis tamen
viri ſubditi ex commiſſione poſſunt exequi,
quia non habent huiusmodi ſubjectionem ex
naturali ſexu, ſicut mulieres, ſed ex aliquo
accidentaliter ſuperveniente. Secundo ne ani-
mi hominum alliciantur ad libidinem: dici-
tur enim Eccli. 1x. 11. *Colloquium illius*
quæſi ignis exardescit. Tertio quia communi-
ter mulieres non ſunt in ſapientia perfectæ,
ut eis poſſit convenienter publica doctrina
committi.

Ad primum ergo dicendum, quod illa au-
thoritas loquitur de doctrina privata, qua
mater filium erudit. (2)

Ad ſecundum dicendum, quod gratia pro-
phetia attenditur ſecundum mentem illumina-
tam a Deo: ex qua parte non eſt in ho-
minibus ſexuum differentia, ſecundum illud
ad Coloſſ. 111. 10. *Induentes novum homi-*
nem

(1) Ubi & ſubjungitur verſ. 24. *Non enim eis per-*
mittitur loqui, ſed ſubditas eſſe, ſicut lex dicit:
Alludendo ad illud Gen. 3. verſ. 16. *Sub viri pote-*
ſtate eris & ipſe dominabitur tui; ſeu ſecundum 70.
Interpretum editionem, *ad viram erit converſio tua*
ut Chryſoſtomus ibi homil. 37. notat ſuper eundem lo-
cum: Ut & Haymo addens juberi ut taceant in Eccleſiis

ne ſeminem errorem ſicut mulier prima fecit: Ut
& Theodoretus eam legem neceſſario ferri, ne vi-
deantur loqui poſſe quia etiam ſpiritualem gratiam ſi-
cut & viri acceperunt: quod ex Joële probat: Et
ſimilia ſuper 1. ad Timoth. 2. ruruſ urget.

(2) Sicut & mater Salomonis cujus verba ſunt in ar-
gumento ptopoſita cum adhuc infantem ac tenellum er-
g-

A R T I C U L U S I. 844

Utrum sit aliqua gratia gratis data ad miracula faciendâ.

III. *contra cap. cliv. & pot. quest. vl. art. 4. cor. fin. & art. 9. ad 1. & opusc. III. cap. cckxiii.*

nem, qui renovatur secundum imaginem ejus, qui creavit eum, ubi non est masculus, neque femina. Sed gratia sermonis pertinet ad instructionem hominum, inter quos differentia sexuum invenitur. Unde non est similis ratio de utroque.

Ad tertium dicendum, quod gratiam divinitus acceptam diversimode aliqui administrant, secundum diversitatem conditionis ipsorum. Unde mulieres si gratiam sapientiae, aut scientiae habeant, possunt eam administrare secundum privatam doctrinam, non autem secundum publicam.

A P P E N D I X.

EX art. habes primo: quomodo per rationem destruas temerarium errorem *Sectariorum* dicentium, quod scripturam sacram, seu verbum Dei tractare licet laicis, etiam mulieribus, æque ac Sacerdotibus. *Secundo* habes: quomodo per rationem ostendas, illum merito damnari a 1. Cor. 14. Et 1. Tim. 2. ut extenditur in *argu. contr.* Item a dictis supra *articul. num. 65.* Item ab *Elucid. pr. par. art. num. 1. 183.* Item per *Veritates aureas* super totam legem veterem, *Gen. 27. concl. 3. & Deut. 17. concl. 7. & c. 25. concl. 1.* Ad tollendum vero omnis latibuli talium subterfugium vide *ibid. libr. Num. 3. concl. 3. Elucid. Addition. articul. num. 157.* *Tertio* vides: quomodo &c.

Q U Æ S T I O CLXXVIII.

De gratia miraculorum,

In duos articulos divisa.

DEinde considerandum est de gratia miraculorum: & circa hoc quaeruntur duo.

Primo, utrum sit aliqua gratia gratis data faciendi miracula.

Secundo, quibus conveniat.

AD primum sic proceditur. Videtur quod nulla gratia gratis data ordinetur ad miracula faciendâ. Omnis enim gratia ponit aliquid in eo cui datur. Sed operatio miraculorum non ponit aliquid in anima hominis. cui datur: quia etiam ad tactum corporis mortui miracula fiunt, sicut legitur IV. Reg. xiiii. 21. quod *quidam projecerunt cadaver in sepulchro Helisei, quod cum tetigisset ossa Helisei, revixit homo, & stetit super pedes suos.* Ergo operatio miraculorum non pertinet ad gratiam gratis datam.

2. Præterea. Gratia gratis datæ sunt a Spiritu sancto, secundum illud I. ad Corinth. xii. 3. *Divisiones gratiarum sunt, idem autem Spiritus.* Sed operatio miraculorum fit etiam a spiritu immundo, secundum illud Matth. xxiv. 23. *Surgens pseudochristi, & pseudopropheta, & dabunt signa, & prodigia magna.* Ergo videtur quod operatio miraculorum non pertineat ad gratiam gratis datam.

3. Præterea. Miracula distinguuntur per signa, & prodigia, sive portenta, (1) & per virtutes. Inconvenienter ergo ponitur operatio virtutum potius gratia gratis data, quam operatio prodigiorum, sive signorum.

4. Præterea. Miraculosa reparatio sanitatis per divinam virtutem fit. Ergo non debet distingui gratia sanitatum ab operatione virtutum.

5. Præterea. Operatio miraculorum consequitur fidem vel facientis, secundum illud I. ad Cor. xiiii. 2. *Si habuero omnem fidem, ita ut montes transferam; sive etiam aliorum, pro-*

erudiebat: Esti Beda in eum locum qui sic integre habet vers. 3. *Filius sui patris mei, tenellus & unigenitus coram matre mea, & docebat me,* particulam hanc non ad matrem referri putat sed ad patrem, propter monita ei data 1. Paral. 18. a Davide jam in extremis constituto. Nihil tamen prohibet quin ad matrem potius referatur quasi privatim edocentem; cum nec præcepta sint eadem quæ moribundus David ei dedit, & tenellula ætas quam infuauat, magis ei tempore possit conuenire quo eorum

matre versabatur.

(1) Ita ut *prodigia* non separatim a portentis ponantur, sed sumantur conjunctim pro eodem, imo etiam perinde sint ac *signa* quædam excellentia quæ majorem quam usitata signa sui admirationem injiciant, & sic non quadrimembris vel trimembris miraculorum divisio hic intelligi vel supponi debeat, sed bitembris, in *signa* nempe (quæ per excellentiam quoque prodigia vel portenta sint) & in *virtutes*: Quod in responsione argumenti patebit expressius.

propter quos miracula fiunt: unde dicitur Matth. xiiii. 58. *Et non fecit ibi virtutes multas propter incredulitatem illorum.* Si ergo fides ponitur gratia gratis data, superfluum est præter hoc ponere aliam gratiam gratis datam operationem signorum.

Sed contra est quod Apostolus I. ad Corinth. xii. 9. inter alias gratias gratis datas dicit: *Alii datur gratia sanisatum, alii operatio virtutum.*

Respondeo dicendum, quod, sicut supra dictum est (quæst. præc. art. 1.) Spiritus sanctus sufficienter providet Ecclesiæ in his quæ sunt utilia ad salutem, ad quod ordinantur gratiæ gratis datæ. (1) Sicut autem oportet quod notitia quam quis divinitus accepit, in notitiam aliorum deducatur per donum linguarum, & per gratiam sermonis; ita necesse est quod sermo prolatus confirmetur, ad hoc quod credibilis fiat. Hoc autem fit per operationem miraculorum, secundum illud Marc. 20. *Et sermonem confirmante sequentibus signis.* Et hoc rationabiliter. Naturale enim est homini ut veritatem intelligibilem per sensibiles effectus deprehendat. Unde sicut ductu naturalis rationis homo pervenire potest ad aliquam Dei notitiam per effectus naturales; ita per aliquos supernaturales effectus, qui miracula dicuntur, in aliquam supernaturalem cognitionem credendorum homo inducitur. Et ideo operatio miraculorum pertinet ad gratiam gratis datam. (2)

Ad primum ergo dicendum, quod sicut prophetia se extendit ad omnia quæ supernaturaliter cognosci possunt; ita operatio virtutum se extendit ad omnia quæ supernaturaliter fieri possunt: quorum quidem causa est divina omnipotentia, quæ nulli creaturæ communicari potest. Et ideo impossibile est quod principium operandi miracula sit aliqua qualitas habitualiter manens in anima. Sed tamen

hoc potest contingere quod sicut mens Prophetæ movetur ex inspiratione divina ad aliquid supernaturaliter cognoscendum; ita etiam mens miracula facientis moveatur ad faciendum aliquid ad quod sequitur effectus miraculi, quod Deus sua virtute facit. Quod quandoque quidem fit præcedente oratione; sicut cum Petrus Tabitam mortuam suscitavit, ut habetur Act. ix. Quandoque etiam non præcedente manifesta oratione, sed Deo ad nutum hominis operante; sicut Petrus Ananiam, & Sapphiram mentientes morti increpando tradidit, ut dicitur Act. v. Unde Gregorius dicit in ii. Dialogorum (cap. xxx. a med.) quod *Sancti aliquando ex potestate miracula exhibent, aliquando ex postulatione.* Utrolibet tamen modo Deus principaliter operatur, qui utitur instrumentaliter vel interiori motu hominis, vel ejus locutione, vel etiam aliquo exteriori actu, seu etiam aliquo contactu corporali corporis etiam mortui. Unde Josue x. 12. cum Josue dixisset quasi ex potestate, *Sol contra Gabaon ne movearis,* subditur postea: *Non fuit ante, & postea tam longa dies, obediens Deo voci hominis.*

Ad secundum dicendum, quod ibi loquitur Dominus de miraculis quæ fienda sunt tempore Antichristi: de quibus Apostolus dicit ii. ad Thes. ii. 9. quod *adventus Antichristi erit secundum operationem Satanae in omni virtute, & signis, & prodigiis mendacibus;* & sicut Augustinus dicit XX. de civit. Dei (cap. xix. declinando ad finem) *ambiguum esse solet, utrum propterea dicta sint signa, & prodigia mendacia, quoniam mortales sensus per phantasmata decepturus est, ut quod non facit, facere videatur; an quia illa, etiamsi erunt vera prodigia, ad mendacium pertrahent credituros.* Vera autem dicuntur, quia ipsæ res veræ erunt, sicut magi Pharaonis fecerunt

(1) Sicilicet ad communem salutem procurandam, sive ad eorum qui percipiunt promovendam utilitatem cum non semper ad ejus qui recipit utilitatem vel salutem tales gratiæ pertineant, ut jam antea notatum est, cum de gratis gratis datis 1. 2. qu. 111. art. 4. in generali ageretur.

(2) An tolerandum porro quod publice quispiam non ita pridem differebat, non esse miracula certa fidei signa vel argumenta, quia nesciri potest ad quem usque terminum virtus naturæ perveniat: Vel quod alius quidam in execrando libellulo quem *analysim providentiæ* inscripserat, non dubitavit asstruere dæmoni mortuorum suscitationem possibilem, quia scit dæmon (inquit) quot & quanti calor gradus ad

refovendam vitam necessarij esse possint: An impie an ignoranter magis? Impie plane, quia tunc nulla ex mortuorum suscitatione vel ex alijs miraculis ad asstruendam fidem certitudo, quam inde tamen Christus Matth. 11. versu 5. Marc. 16. versu 17. Luc. 7. vers. 2. Joan. 5. vers. 36. infert, & quam adeo passim sancti Patres inculcant, ut ideo se in Ecclesia retineri velut vinculo quodam Augustinus libro de utilitate credendi cap. 17. & contra epistolam fundamenti cap. 4. fateatur: Sed & admodum ignoranter, quia nec ulla quantalibet naturæ virtus a Philosophis agnita est quæ id facere possit, & quantumque adventitius vel extraneus calor supponatur, impertinens est ad vitalem calorem refundendum.

tant veras ratas, & veros serpentes; non tamen habebunt veram rationem miraculi, quia sicut virtute naturalium causarum, sicut in prima parte (quæst. cxiv. art. 4.) dictum est. Sed operatio miraculorum, quæ attribuitur gratiæ gratis datæ, fit virtute divina ad hominum utilitatem.

Ad tertium dicendum, quod in miraculis deo possunt attendi. Unum quidem est id quod fit, quod quidem est aliquid excedens facultatem naturæ: & secundum hoc miracula dicuntur *virtutes*. Aliud est id propter quod miracula fiunt, scilicet ad manifestandum aliquid supernaturale: & secundum hoc communiter dicuntur *signa*; propter excellentiam autem dicuntur *potentia*, vel *prodigia*, quasi procul aliquid ostendentia. (1)

Ad quartum dicendum, quod gratia fanitatum commemoratur seorsum, quia per eam confertur homini aliquid beneficium, scilicet corporalis fanitatis, præter beneficium commune quod exhibetur in omnibus miraculis, ut scilicet homines adducantur in Dei notitiam.

Ad quintum dicendum, quod operatio miraculorum attribuitur fidei propter duo: primo quidem quia ordinatur ad fidei confirmationem; secundo quia procedit ex Dei omnipotentia, cui fides innitur. Et tamen sicut præter gratiam fidei necessaria est gratia sermonis ad fidei instructionem; ita etiam necessaria est operatio miraculorum ad fidei confirmationem.

A P P E N D I X.

EX art. habes 1. quomodo per rationem tum directam, tum indirectam, radicatus destruas hæresim *Eunomii*, *Eustatii*, *Vigilantii*, dicentium (ut ait *Lindanus* in suo *Dubitantio*, dial. 2.) miracula sanctorum

fuisse dæmonum præstigias. Et *Pauperum de Lugdano* dicentium (ut refert *Cardinalis Turrecremata de Ecclesia lib. 4. 35.*) miracula nulla vera in Ecclesia esse. Per hoc enim, quod in præsentis articulo ex ratione monstratur operationem miraculorum & esse gratiam gratis datam, & a Spiritu sancto Ecclesiæ (cui semper in rebus ad salutem utilibus providet) esse collatam, constat aperte, tamquam in radice firmissima, & quod miracula non præstigiosa dæmonum (qualia erunt Antichristi) sed vera Spiritus sancti, in Ecclesia sunt, & quod oppositum esse numquam potest, & quod Sanctus Doctor hoc in loco hæreses supradictas efficacissima ratione impugnat, atque radicatus expugnat. Secundo habes: quomodo per rationem ostendas, illorum hæreticalia præstigia merito damnari a Marc. ult. *Signa autem eos, qui crediderint, hæc sequentur. In nomine meo dæmonia eijcient*, &c. Et infra impletionem hujus promissi ostendens dicit: *Illi autem profecti prædicaverunt ubique, Domino cooperante, & sermonem confirmante sequentibus signis*. Ex his enim Sanctus Evangelista abundanter, & manifeste satis, superque demonstrat intentum, ac si scholastice dicat: Dominus signa illa promittens Ecclesiæ, est verax; Dominus per illammet signa sermonem Ecclesiæ confirmans, est verax: sermo ipse Apostolorum, seu Ecclesiæ in suis principibus, est verax: ergo signa, idest miracula, in Ecclesia sunt vera. Quod si illatum hoc, scilicet miracula Ecclesiæ esse vera, negas. Ergo & Christum Dominum miraculorum sponsores, atque operatores, esse veraces negas (qui tamen veritas est, *Joan. 14.*) Ergo & sermonem ab Apostolis prædicatum, signisque ipsis confirmatum, qui est fides catholica, esse verum negas. (quod pro maximo inconvenienti habet D. Paulus

1. Cor.

(1) Juxta interpretationem *Isidori* qui lib. 11. etymologiarum vel originum titulo de portentis, *Potentia*, inquit, *perhibentur a portendendo*; idest præostendendo dicta: Sed *prodigia*, quod porro dicunt, idest futura prædicant: Alludendo ad græcum *προψω* id est procul: Quasi dicatur *prodigium* veluti *prodicium*, ut & ex Festo notat *Calepinus* ac ex veterum usu probat qui litteram c sæpe in g mutabant: Quid si etiam ab ægendo dicatur *prodigium*, veluti factum quoddam inusitatum ac stupendum? *Lepidum* porro quod quispiam Concionator nuper audiente me *prodigium* veluti procul a digito vocatum, bis in solemni auditorio inculcavit; quia *o-era digitorum* dicantur quæ vel naturaliter vel usitato modo fiunt,

sed *opera brachii* quæ majorem virtutem possant: At præter ineptiam etymi quæ syllabarum quantitati repugnat, an sit major virtus quam cælorum creatrix, qui nunc opera tamen digitorum dicuntur, nunc manuum? Apage hæc nœnias quæ multo minus in conciones invehendæ sint: Retinenda igitur supradicta derivatio *Isidori* quam & ex *Augustino* mutuatus videtur lib. 21. de civit. Dei cap. 8. ubi ait iisdem fere verbis ac supra: *Prodigia quod porro dicant, idest futura prædicant, dicta sunt*: Et *Tractatu 16. in Joannem*: *Prodigium appellatum est quasi porrodicium quod porro dicas porro significat, & aliquid futurum esse portendat.*

1. Cor. 15.) Ergo & conversionem mundi ad Christum fuisse veram, vereque factam, negas; & consequenter secundum tuam prædictam positionem hæreticam, fideles Christi adhuc sunt in peccatis suis, idest suæ pristinæ ante conversionem infidelitatis (quæ tamen duo velut absurdissima reprobatur cum vehementia idem Apostolus ibidem 1. Cor. 15.) Vide, quot, quantasque tenebras nobis offundebant hæreses illæ duæ in appendicis principio relatæ: quarum tamen tenebrarum confusionem Sanctus Marcus unico suo dicto (scilicet, *sermonem confirmante sequentibus signis*) & lucidissime aperuit, & apertissimis redargutionibus disiecit. Item per articuli rationem ostendere potes, illas merito damnari a Veritatibus aureis super totam legem veterem, Exod. 18. *concl.* 2. & Num. 14. *concl.* 3. Item ab *Elucid. primæ par. articulorum nu.* 518. Tertio vides: quomodo &c.

ARTICULUS II. 845

Utrum mali possint miracula facere.

I. P. *quest.* cx. *art.* 4. *ad* 2. & III. P. *quest.* xliii. *art.* 1. & 4. *corp.* & *pot. quest.* vi. *art.* 5. *ad* 9. & *art.* 9. *ad* 7. & *quol.* ii. 6. *ad* 4.

AD secundum sic proceditur. Videtur quod mali non possint miracula facere. Miracula enim impetrantur per orationem, sicut dictum est (*art. præc. ad* 1.) Sed oratio peccatoris non est exaudibilis, secundum illud Joan. ix. 33. *Scimus, quia peccatores Deus non audit: & Proverb. xxviii. 9. dicitur: Qui declinat aures suas ne audiat legem, oratio ejus erit execrabilis.* Ergo videtur quod mali miracula facere non possint.

2. Præterea. Miracula attribuuntur fidei, secundum illud Matth. xvii. 19. *Si habueritis fidem, sicut granum sinapis, dicetis monti huic, Transi hinc, & transibit. Fides autem sine operibus mortua est, ut dicitur Jacobi ii. 20. & sic non videtur quod habeat*

propriam operationem. Ergo videtur quod mali, qui non sunt bonorum operativi, miracula facere non possint.

3. Præterea. Miracula sunt quædam divina testimonia, secundum illud ad Hebr. ii. 4. *Constat Deo signis, & portentis, & variis virtutibus: unde & in Ecclesia aliqui canonizantur per testimonia miraculorum. Sed Deus non potest esse testis falsitatis. Ergo videtur quod mali homines non possint miracula facere.*

4. Præterea. Boni sunt Deo conjunctiores quam mali. Sed non omnes boni faciunt miracula. Ergo multo minus mali faciunt. Sed contra est quod dicit Apostolus I. ad Corinth. xiiii. 2. *Si habuero omnem fidem, ita ut montes transferam, caritatem autem non habuero, nihil sum. Sed quicumque non habet caritatem, est malus: quia hoc solum donum Spiritus sancti est quod dividit inter filios regni, & filios perditionis, ut dicit Augustinus XV. de Trinit. (cap. xviii. in princ.) Ergo videtur quod etiam mali possint miracula facere.*

Respondeo dicendum, quod miraculorum aliqua quidem sunt non vera, sed phantastica facta, quibus scilicet ludificatur homo, ut videatur ei aliquid quod non est; quædam vero sunt vera facta, sed non vere habent rationem miraculi, quæ sunt virtute aliquarum naturalium causarum: & hæc duo possunt fieri per demones, ut supra dictum est (*art. præc. ad* 2.)

Sed vera miracula non possunt fieri nisi virtute divina: operatur enim ea Deus ad hominum utilitatem; & hoc dupliciter: uno quidem modo ad veritatis prædicatæ confirmationem; alio modo ad demonstrationem sanctitatis alicujus, quam Deus hominibus vult proponere in exemplum virtutis. Primo autem modo miracula possunt fieri per quemcumque qui veram fidem prædicat, & nomen Christi invocat: quod etiam interdum per malos fit. Et secundum hunc modum etiam mali possunt miracula facere. Unde super illud Matth. vii. *Nonne in nomine tuo prophetavimus? &c.* dicit Hieronymus (1),
,, Pro-

(1) Sive paulo plenius quoad posteriorem appendicem: *Sed vel invocationis nominis Christi hoc agit vel ob condemnationem eorum qui invocant, & eorum utilitatem qui vident & audiunt, conceditur; ut licet homines despiciant signa facientes (quia mali sunt) Deum tamen honorent &c.* Hilarius etiam in

Matthæum Canone 6. *Hypocritarum simulationem, inquit, & pseudo prophetarum fraudulentiam damnat qui gloriam sibi ex verbi virtute præsumunt in doctrina prophetia & in demoniorum fuga & in istiusmodi operum virtutibus. Quasi vero eorum sit aliquid proprium quæ aut loquuntur aut faciunt, &*
non

„ Prophetare, vel virtutes facere, & dæmonia ejicere, interdum non est ejus meriti qui operatur; sed invocatione nominis Christi hoc agit, ut homines Deum honorent, ad cuius invocationem fiunt tanta miracula. “

Secundo autem modo non fiunt miracula nisi a Sanctis, ad quorum sanctitatem demonstrandam miracula fiunt vel in vita eorum, vel etiam post mortem, sive per eos, sive per alios. Legitur enim Act. xix. 11. quod *Deus faciebat virtutes per manus Pauli: & etiam desuper languidos deferebantur a corpore ejus sudaria, & recedebant ab eis languores.*

Et sic etiam nihil prohiberet, per aliquem peccatorem miracula fieri ad invocationem alicujus Sancti: quæ tamen miracula non dicitur facere ille, sed ille ad cuius sanctitatem demonstrandam hæc fierent.

Ad primum ergo dicendum, quod, sicut supra dictum est (quæst. lxxxiii. art. 16.) cum de oratione ageretur, oratio in impetrando non innititur merito, sed divinæ misericordiæ, quæ etiam ad malos se extendit: & ideo etiam quandoque peccatorum oratio a Deo exauditur. Unde Augustinus dicit super Joan. (tract. xlv. inter med. & fin.) quod *illud verbum cæcus locusus est, quasi adhuc inunctus, idest nondum perfecte illuminatus, nam peccatores exaudit Deus.* Quod autem dicitur, quod oratio non audientis legem est execrabilis, intelligendum est, quantum est ex merito peccatoris; sed interdum *Summ. S. Th. Tom. IX.*

impetrat ex misericordia Dei, vel propter salutem ejus qui orat, sicut auditus est Publicanus, ut dicitur Lucæ xviii. vel etiam propter salutem aliorum, & gloriam Dei.

Ad secundum dicendum, quod fides sine operibus dicitur esse mortua quantum ad ipsum credentem, qui per eam non vivit vita gratiæ. Nihil autem prohibet quod res viva operetur per instrumentum mortuum, sicut homo operatur per baculum: & hoc modo Deus operatur per fidem hominis peccatoris instrumentaliter.

Ad tertium dicendum, quod miracula semper sunt vera testimonia ejus ad quod inducuntur. Unde a malis, qui falsam doctrinam enuntiant, numquam fiunt vera miracula ad confirmationem suæ doctrinæ; quamvis quandoque fieri possint ad commendationem nominis Christi, quod invocant, & in virtute sacramentorum quæ exhibent. Ab his autem qui veram doctrinam enuntiant, fiunt quandoque vera miracula ad confirmationem doctrinæ, non autem ad testificationem sanctitatis. Unde Augustinus dicit in Lib. lxxxiii. Qq. (quæst. lxxxix. a med.) *Aliter magi faciunt miracula, alter boni Christiani, aliter mali. Magi per privatos contractus cum dæmonibus; boni Christiani per publicam justitiam: mali Christiani per signa publicæ justitiæ.* (1)

Ad quartum dicendum, quod, sicut Augustinus dicit in Lib. lxxxiii. Qq. (loc. cit.) *admonet nos Dominus, ut intelligamus quodam*

D d mira-

non omnia virtus Dei invocata perficiat &c. Indicabatur porro prius & Augustinus ad marginem ex libro de ecclesiasticis dogmatibus cap. 83. Sed Augustini opus non est: Quamvis in eo sic dicitur: *Signa & prodigia & sanitates etiam peccatores in nomine Domini facere ab ipso Deo didicimus; & cum alios hac præsumptione juvent, sibi per ambitionem humanæ gloriæ nocent; quia gloriantur in dato falso, non meriti debito (sive non meritis debito) &c.*

(1) Addit etiam propterea Dominum prohibere ne hinc discipuli gaudeant, cum sic Luc. 10. ait: *Nobiscum in hoc gaudere quoniam Spiritus vobis subjiciuntur: sed in hoc gaudere quoniam nomina vestra scripta sunt in cælis:* Postquam nempe septuaginta duo quos elegerat ut sibi viam in omnem civitatem & locum præpararent, reversi cum gaudio dixerunt ei, *Domine etiam dæmonia subjiciuntur nobis,* ut vers. 17. & sequentibus videre est. Ceterum etiam ad veritatem confirmandam vera facere miracula mali homines possint, nulla tamen ad astruendam falsitatem facere umquam possunt: Hinc de Cirola Episcopo Arianorum historici referunt, quod cum ad astruendam hæresim suam illuminare quemdam vellet qui es-

tingebat cæcum esse, reipso excæcavit; ut Gregorius Turonensis inter ceteros lib. 2. historiæ Francorum cap. 3. narrat: Hinc de Polychronio ex Act. 15. sextæ Synodi constat, quod cum pariter ad perversem fidei suæ assertionem suscitare mortuum vellet exequi propositum omnino non potuit: Hinc de Lutero & Calvino historiæ recentiores narrant, quas Bellarminus lib. 4. de notis Ecclesiæ cap. 14. ex oculatis ipsis testibus refert, quod cum alter mortuum in fluvio submersum suscitare conatus esset, frustra in ejus aures immurmuravit inanes quosdam sonos quos dissipavit aer; & cum alias ejicere dæmonem tentavisset, vix non ab eo statim occisus est, alter cum & Genevæ quemdam qui se mortuum simulabat sæpius evocaret ac ad surgendum incitaret, vere mortuum fecit: Ex quo vehemens in Calvinum ut impostorem & sicarium & latronem ab uxore mortui palam querimonia. Sic jam olim Tertullianus lib. de præscriptionibus adversus hæreticos quod his aptari recte possit: *Agnosco maximam eorum virtutem qua nempe Apostolos in perversum emulansur: Illi enim de mortuis vivos suscitabant: Isti de vivis mortuos faciunt &c.*

miracula etiam sceleratos homines facere, qualia Sancti facere non possunt: () & sicut Augustinus ibidem dicit, ideo non omnibus Sanctis ista attribuuntur, ne perniciosissimo errore decipiantur infirmi, estimantes in talibus factis esse majora dona quam in operibus iustitia, quibus vita aeterna comparatur.*

A P P E N D I X.

EX art. habes primo: quomodo per rationem & ostendas, & in vero sensu intelligas, merito insinuatum a Scripturis, & Augustino, quod mali miracula facere possunt. A D. Augustino quidem, ut ad *quartum*. A Scripturis vero, ut *1. Cor. 13.* secundum quod ponitur in *argum. contr.* Item *Matth. 7. Multi mihi dicent in illa die: Domine, nonne in nomine tuo virtutes multas (idest miracula, art. 1. ad 3.) fecimus? Et ego confitebor eis: quia numquam novi vos ly novi, scilicet notitia approbationis, q. 172. art. 4. append. Super illud *Mat. 7.* vide pulchra in compend. *Alb. Mag. lib. 5. cap. 1. schol.* De miraculis vero ibidem *lib. 1. c. 8. schol.* Sancti Doctoris *1. q. 105. art. &c. cum Elucid.* Secundo vides: quomodo &c.*

Q U Æ S T I O CLXXIX.

De divisione vite in activam, & contemplativam,

In duos articulos divisa.

Consequenter considerandum est de vita activa, & contemplativa: ubi quadruplex consideratio occurrit: quarum prima est de divisione vite per activam, & contemplativam; secunda de vita contemplativa; tertia de vita activa; quarta de comparatione vite activæ ad contemplativam.

Circa primum queruntur duo.

Primo, utrum vita convenienter dividatur per activam, & contemplativam.

Secundo, utrum hæc divisio sit sufficiens.

A R T I C U L U S I. 846

Utrum vita convenienter dividatur per activam, & contemplativam.

III. dist. xxxv. qu. 1. art. 1. & I. Etb. lect. 5.

AD primum sic proceditur. Videtur quod vita non convenienter dividatur per activam, & contemplativam. Anima enim est principium vite per suam essentiam: dicit enim Philosophus in *II. de Anima (tex. 37.)* quod *vivere viventibus est esse.* Actio enim, & contemplationis principium est anima per suas potentias. Ergo videtur quod vita non convenienter dividatur per activam, & contemplativam.

2. Præterea. Inconvenienter dividitur prius per differentias posterioris. Activum autem, & contemplativum, sive speculativum, & practicum, sunt differentie intellectus, ut patet in *III. de Anima (tex. xlvi. & xlix.)* Vivere autem est prius quam intelligere: nam vivere inest viventibus primo secundum animam vegetabilem, ut patet per Philosophum in *II. de Anima (tex. 34. & 59.)* Ergo inconvenienter dividitur vita per activam, & contemplativam.

3. Præterea. Nomen vite importat motum, ut patet per Dionysium *iv. cap. de div. Nom. (p. 1. lect. 7. & 8.)* Sed contemplatio consistit magis in quiete, secundum illud *Sap. viii. 16. Intrans in domum meam conquiescam cum illa.* Ergo videtur quod vita non convenienter dividatur per activam, & contemplativam.

Sed contra est quod Gregorius super *Ezech. (hom. xiv. parum ante med.)* dicit: *Due sunt vite, in quibus nos Deus omnipotens per sacrum eloquium erudit, activa videlicet, & contemplativa.*

Respondeo dicendum, quod illa proprie dicuntur vivencia quæ seipsis moventur, seu operantur. Illud autem maxime convenit alicui per seipsum, quod est proprium ei, & ad quod maxime inclinatur, & ideo unumquodque vivens ostenditur vivere ex operatione sibi maxime propria, ad quam maxime inclinatur; sicut plantarum vita dicitur in hoc consistere quod nutriuntur, (**) & genera-

(*) Ita editi passim cum mss. Edit. Rom. alique veteres. Ad quintum dicendum, quod, sicut ibidem Augustinus dicit &c. cum samen nullum habeatur

quinto loco argumentum.

(**) Al. & generantur.

merant; animalium vero in hoc quod sentiunt, & moventur; hominum vero in hoc quod intelligunt, & secundum rationem agunt. Unde etiam in hominibus vita uniuscujusque hominis videtur esse id in quo maxime delectatur, & cui maxime intendit; & in quo precipue vult quilibet convivere amico, ut dicitur in IX. Ethic. (cap. 1v. ix. & xii.)

A P P E N D I X.

EX art. habes primo: quomodo per rationem ostendas, merito insinuatam esse a scripturis, & Gregorio, quod convenienter dividitur vita humana per activam, & contemplativam. A D. Gregorio quidem, ut in arg. contr. A Scripturis vero per hoc, quod adducunt alios vitam contemplativam viventes, alios activam. Ut. Luc. 10. de BB. Magdalena, & Martha: Eisdem quandoque activam, quandoque contemplativam, ut 1. Reg. variis in locis de Davide. Quod vero convenienter ponantur, quæcumque in Scripturis commendabiliter asseruntur (imo & universalissime de convenientia Scripturarum) vide qu. 122. art. 2. append. & qu. 140. art. 1. append. Secunda vides: quomodo &c.

ARTICULUS II. 847

Utrum vita sufficienter dividatur per activam & contemplativam.

Sup. art. 1. & loc. ibi not. & III. cont. cap. xcii.

Quia ergo quidam homines precipue intendunt contemplationi veritatis, quidam vero intendunt principaliter exterioribus actionibus, inde est quod vita hominis convenienter dividitur per activam, & contemplativam.

Ad primum ergo dicendum, quod propria forma uniuscujusque faciens ipsum esse in actu, est principium operationis propriæ ipsius; & ideo vivere dicitur viventium ex eo quod viventia per hoc quod habent esse per suam formam, tali modo operantur.

Ad secundum dicendum, quod vita universaliter sumpta non dividitur per activam, & contemplativam; sed vita hominis, qui speciem sortitur ex hoc quod habet intellectum: & ideo eadem est divisio intellectus, & vitæ humanæ.

Ad tertium dicendum, quod contemplatio habet quidem quietem ab exterioribus motibus; nihilominus tamen ipsum contemplari est quidam motus intellectus, prout quilibet operatio dicitur motus, secundum quod dicit Philosophus in III. de Anima (tex. 28.) quod sentire, & intelligere sunt motus quidam, prout motus dicitur actus perfecti. Et hoc modo Dionysius 1v. cap. de div. Nom. (par. 1. lect. 7.) ponit tres motus animæ contemplantis, scilicet *rectum, circularem, & obliquum.*

AD secundum sic proceditur. Videtur quod vita non sufficienter dividatur per activam, & contemplativam. Philosophus enim in I. Ethic. (1) (cap. v. a princ.) dicit, quod tres sunt vitæ maxime excellentes, scilicet, *voluptuosa, civilis, quæ videtur esse eadem activæ, & contemplativæ.* Insufficienter ergo videtur dividi vita per activam, & contemplativam.

2. Præterea. Augustinus XIX. de civ. Dei (cap. 11. & XIX.) ponit tria vitæ genera; Dd 2 sci-

(1) Ut cap. 3. græco-lat. videre est, vel in antiquis cap. 5. & apud S. Thomam lect. 5. ubi ἀπολαύσιμος græce appellatur voluptuosa, quasi a suavi fruitione quam ἀπόλαυσις Græci vocant. Quod autem subiungitur ex Augustino de triplici genere vitæ, ipse mutuatum ex Varrone testatur lib. Illo 29. cap. 1. cum sic ait: *Singulas quasque vitas ita aperi homines posse atque sectari, ut aut otiosam diligant vitam (sicut hi qui tantummodo studiis doctrinam vacare voluerunt atque valuerunt) aut negotiosam, (sicut hi qui cum philosopharent sament administratione Reipublica regendisque rebus humanis occupatissimi fuerunt) aut ex utroque genere temperatam; sicut hi qui partim erudito otio partim necessario negotio alternantia vita sua tempora tribuerunt:* Tum deinde subiungit: *Hec de Varronis libro, quantum potui, dilucide posui &c.* Et cap. 2. *In tribus*

illis vitæ generibus (uno scilicet non segniter sed in contemplatione vel inquisitione veritatis otioso, altero in gerendis rebus humanis negotioso, tertio ex utroque genere temperato) queritur quid sit potius eligendum. Ut & cap. 19. Ex tribus illis vitæ generibus (otioso, activo, & ex utroque composito) ramentis quisque possit in eorum quolibet vivere, inzevest quid amore teneat veritatis quid officio caritatis impendas &c. Quibus ultimis verbis insinuat sufficienter quod ad priora duo tertium genus revocatur, & sic sunt formaliter duo tantum sicut indicat solutio: Proinde duo tantum assignat Gregorius non loco solum supradicto, capite 28. in antiquis Exemplaribus vel 18. in modernis (hoc est ultimo) sed homilia 14. super Ezechielem circa medium, ubi utramque similitudinem hic indicatam diffusius explicat, & aliam ex Ezechiel. 40. superaddit.

scilicet *otiosum*, quod pertinet ad contemplationem; *actuosum*, quod pertinet ad vitam activam; & addit tertium ex utroque compositum. Ergo videtur quod insufficienter dividatur vita per activam, & contemplativam.

3. Præterea. Vita hominis diversificatur, secundum quod homines diversis actionibus student. Sed plura quam duo sunt humanarum actionum studia. Ergo videtur quod vita debeat in plura membra dividi quam in activum, & contemplativum.

Sed contra est quod istæ duæ vitæ significantur per duas uxores Jacob; activa quidem per Liam, contemplativa vero per Rachel: & per duas mulieres quæ Dominum hospitio receperunt; contemplativa quidem per Mariam, activa vero per Martham, ut Gregorius dicit in VI. Moral. (cap. XVIII. & hom. XIV. in Ezech. ante med.) Non autem esset hæc congrua significatio, si essent plures quam duæ vitæ. Ergo sufficienter dividitur vita per activam, & contemplativam.

Respondeo dicendum, quod, sicut dictum est (art. præc. ad 2.) divisio ista datur de vita humana, quæ quidem attenditur secundum intellectum. Intellectus autem dividitur per activum, & contemplativum: quia finis intellectivæ cognitionis vel est ipsa cognitio veritatis, quod pertinet ad intellectum contemplativum; vel est aliqua exterior actio, quod pertinet ad intellectum practicum, sive activum. Et ideo vita etiam sufficienter dividitur per activam, & contemplativam.

Ad primum ergo dicendum, quod vita voluptuosa ponit finem in delectatione corporali, quæ communis est nobis, & brutis. Unde, sicut Philosophus ibidem dicit, est vita bestialis. Propter quod non comprehenditur sub præsentī divisione, prout vita humana dividitur in activam, & contemplativam.

Ad secundum dicendum, quod media concipiuntur ex extremis, & ideo virtute continentur in eis, sicut tepidum in calido, & frigido, & pallidum in albo, & nigro. Et similiter sub activo, & contemplativo comprehenditur id quod est ex utroque compositum. Et tamen sicut in quolibet mixto prædominatur aliquod simplicium; ita etiam in medio genere vitæ superabundat quandoque quidem contemplativum, quandoque vero activum.

Ad tertium dicendum, quod omnia studia humanarum actionum, si ordinentur ad necessitatem præsentis vitæ secundum rationem rectam, pertinent ad vitam activam, quæ

per ordinatas actiones consulit necessitati vitæ præsentis, si autem deserviant concupiscentiæ cuicumque, pertinent ad vitam voluptuosam, quæ non continetur sub vita activa. Humana vero studia, quæ ordinantur ad considerationem veritatis, pertinent ad vitam contemplativam.

A P P E N D I X.

EX art. habes *primo*: quomodo per rationem ostendas: merito insinuatam fuisse a Scripturis & Greg. quod vita hominis sufficienter dividatur per activam, & contemplativam. A D. Greg. quidem, ut extenditur cum discursu in *argum. contr.* A scripturis vero, ut in *art. 1. appen.* cum istomet discursu hic posito. Vide & loca citata ibi, & scias, quod convenientiam scripturarum coexisti subintelligitur, quod sufficienter tradant ea, de quibus loquuntur, pro quanto sunt necessaria ad humanam salutem. Vide *q. 178. art. 1. corp. princ. & pr. par. q. 1. a. nono ad secundum, & a. 10. ad primum* cum Elucid. Ex quibus locis abunde colligitur sufficientia scripturarum in tractando sua. *Secundo* vides: quomodo &c.

Q U Æ S T I O CLXXX.

De vita contemplativa,

In octo articulos divisa.

DEinde considerandum est de vita contemplativa: & circa hoc quærentur octo.

Primo, utrum vita contemplativa pertineat tantum ad intellectum, an consistat etiam in affectu.

Secundo, utrum ad vitam contemplativam pertineant virtutes morales.

Tertio, utrum vita contemplativa consistat solum in uno actu, aut in pluribus.

Quarto, utrum ad vitam contemplativam pertineat consideratio cujuscumque veritatis.

Quinto, utrum vita contemplativa hominis in hoc statu possit elevari usque ad Deivisionem.

Sexto de motibus contemplationis, quos Dionysius assignat IV. cap. de divinis Nominibus.

Septimo de delectatione contemplationis.

Octavo de duratione contemplationis.

A R.

ARTICULUS I. 848

Utrum vita contemplativa nihil habeat in affectum, sed totum in intellectu.

Inf. art. 2. ad 1. & art. 7. ad 2. & III. dist. xxxv. quæst. 1. art. 2. & ver. quæst. xii. art. 11. ad 1.

AD primum sic proceditur. Videtur quod vita contemplativa nihil habeat in affectu, sed totum in intellectu. Dicit enim Philosophus in II. Metaph. (tex. 3.) quod *finis contemplationis est veritas*. Veritas autem pertinet ad intellectum totaliter. Ergo videtur quod vita contemplativa totaliter in intellectu consistat.

2. Præterea. Gregorius dicit in VI. Moral. (cap. xviii. in princ. & hom. xiv. in Ezech. ante med.) quod *Rachel, que interpretatur visum principium, (1) vitam contemplativam significat*. Sed visio principii pertinet proprie ad intellectum. Ergo vita contemplativa proprie ad intellectum pertinet.

3. Præterea. Gregorius dicit super Ezech. (hom. xiv. ante med.) quod *ad vitam contemplativam pertinet ab exteriori actione quiescere*. Sed vis affectiva, sive appetitiva inclinatur ad exteriores actiones. Ergo videtur quod vita contemplativa non pertineat aliquo modo ad vim appetitivam.

Sed contra est quod Gregorius ibidem (& Lib. VI. Moral. cap. xviii.) dicit, quod *contemplativa vita est caritatem Dei, & proximi tota mente resinere, & soli desiderio Conditoris inhaerere*. Sed desiderium, & amor ad vim affectivam, sive appetitivam pertinent, ut supra habitum est (1. 2. quæst. xxiii. art. 1. & 4.) Ergo etiam vita contemplativa habet aliquid in vi affectiva, sive appetitiva.

Respondeo dicendum, quod, sicut dictum est (quæst. præc. art. 1.) vita contemplativa illorum esse dicitur qui principaliter intendunt contemplationi veritatis. Intentio autem est actus voluntatis, ut supra habitum est (1. 2. quæst. xii. art. 1.) quia intentio est de fine, qui est voluntatis objectum. Et ideo vita contemplativa quantum ad ipsam essentiam actionis (2) pertinet ad intellectum; quantum autem ad id quod movet ad exercendam talem operationem, pertinet ad voluntatem, quæ movet omnes alias potentias, & etiam intellectum ad suum actum, ut supra dictum est (1. 2. quæst. ix. art. 1.)

Movet autem vis appetitiva ad aliquid inspicendum vel sensibilibiter, vel intelligibiliter: quandoque quidem propter amorem rei visæ, quia, ut dicitur Matth. vi. 21. *ubi est thesaurus tuus, ibi est & cor tuum*: quandoque autem propter amorem ipsius cognitionis, quam quis ex inspectione consequitur. Et propter hoc Gregorius (3) constituit vitam contemplativam in caritate Dei, in quantum scilicet aliquis ex dilectione Dei inardescit ad ejus pulchritudinem conspiciendam. Et quia unusquisque delectatur, cum adeptus fuerit id quod amat; ideo vita contemplativa terminatur ad delectationem, quæ est in affectu, ex quo etiam amor intenditur.

Ad primum ergo dicendum, quod ex hoc ipso quod veritas est finis contemplationis, habet rationem boni appetibilis, & amabilis, & delectantis: & secundum hoc pertinet ad vim appetitivam.

Ad secundum dicendum, quod ad ipsam visionem primi principii, scilicet Dei (4) incitat amor ipsius: unde Gregorius dicit super Ezechiel. (loc. sup. cit.) quod *vita contemplativa, calcatis curis omnibus; ad videndam faciem sui Creatoris inardescit*.

Ad tertium dicendum, quod vis appetitiva (5) movet non solum membra corporalia ad

(1) Aut *visus principium*, ut alternatim ad marginem ipsius Gregorii notatur, quasi perinde ac *visionis principium*: Sed apud Hieron. de nominibus hebraicis *videns principium, aut videns Deum, aut visio sceleris*; ut & *visio* apud Bedam in eorundem interpretatione: apud utrumque autem adhuc *ovis*: Quod ex *diversitate accentuum & litterarum sic evenit*, ut Hieronymus ibi notat: Satis ad præsens porro *si primis modis* intelligatur, ut Gregorii similitudo consistet quæ art. 4. explicanda recurret argum. Sed contra.

(2) Vel operationis illius quæ dicitur *contemplatio*: Nam contemplari est videre cum quadam specialiat-

tentione, unde ad intelligibilem visionem refertur quæ maxime affixum tenet intellectum.

(3) Non Moralium libro 6. qui & indicatus est supra, sed homilia 14. super Ezechielem quæ proximius notata est; & cujus verba paulo ab his diversa quæ hic in textu quoad sensum insinuantur, inferius indicantur ad 3.

(4) Hoc enim principium subintelligit Gregorius, ut art. 4. argum. Sed contra expressius patebit ex propriis illius verbis quæ ibi referentur.

(5) Per vim appetitivam intelligendo voluntatem, ut in corpore articuli.

ad exteriores actiones exercendas, sed etiam intellectum ad exercendam operationem contemplationis, ut dictum est (in corp. art.)

APPENDIX.

EX art. habes primo : quomodo per rationem ostendas, a. Scripturis & Gregorio merito insinuatam fuisse, quod vita contemplativa habet etiam aliquid in affectu ultra intellectum. A D. Greg. quidem, ut cum discursu ponitur in *arg. contr.* A scripturis vero : ut Pl. 38. *In meditatione mea exardescet ignis.* Differentia enim est inter sapientiam hanc, quam importat vita contemplativa hic tradita, & sapientiam, quæ per studium pure acquiritur, ut optime Doctor Sanctus declarat in *prima, quest. prima, artic. sexto ad tertium.* Unde nec de ista meditatione, quæ est vita contemplativa, secundum quod hic tractatur, est sentiendum illud, quod de quadam arida meditandi forma B. Greg. in Pastoralis dicit. *Sunt nonnulli, qui solerti cura spiritalia præcepta perscrutantur : sed, quæ inselligendo penetrant, vivendo conculcant. Repente docent, quæ non opere, sed meditatione didicerant : & quod verbis prædicant, moribus impugnant :* Hæc ille. Nam contemplativa actio hæc ultimo dicta, & a B. Gregorio in past. partim vituperata, non est simpliciter dicenda vita contemplativa (sicut quæ in præsentis articulo traditur, imo per totam *quest. 179. & 180.*) sed potius secundum quid, idest cum multa diminutione, ut quæ nec in affectum, nec in opus bonum extendatur, sed totaliter sistat in intellectu. Cave igitur diligenter, ne error tibi contingat in textu hoc, similibusque intelligendis, id, quod tunc fieret, si præmissarum contemplationum discrimen (ut oportet) non attenderes. *Secundo* vides : quomodo &c.

Utrum virtutes morales pertineant ad vitam contemplativam.

Inf. quest. clxxxi. art. 1. ad 3. & 2. corp. & art. 4. ad 1. & quest. clxxxii. art. 3. cor. & opusc. xvii. cap. vii. ad 7. & III. cont. cap. xxxvii. fin. & Phys. VII. lect. 6.

AD secundum sic proceditur. Videtur quod virtutes morales pertineant ad vitam contemplativam. Dicit enim Gregorius super Ezech. (hom. xiv. ante med.) quod *contemplativa vita est caritatem Dei, & proximi tota mente reinere.* Sed omnes virtutes morales, de quarum actibus dantur præcepta legis, reducuntur ad dilectionem Dei, & proximi : quia *plenitudo legis dilectio est*, ut dicitur ad Rom. xiiii. 10. Ergo videtur quod virtutes morales pertineant ad vitam contemplativam.

2. Præterea. Vita contemplativa præcipue ordinatur (1) ad Dei contemplationem : dicit enim Gregorius super Ezech. (loc. cit.) quod *calcatis curis omnibus, ad videndam faciem sui Creatoris animus inardescit.* Sed ad hoc nullus potest pervenire nisi per munditiam, quam causat virtus moralis, dicitur enim Matth. v. 8. *Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt :* & ad Hebr. xii. 14. *Pacem sequimini cum omnibus, & sanctimoniam, sine qua nemo videbit Deum.* Ergo videtur quod virtutes morales pertineant ad vitam contemplativam.

3. Præterea. Gregorius dicit super Ezech. (loc. cit.) quod *contemplativa vita speciosa est in animo* : unde significatur per Rachelem de qua dicitur Gen. xxix. quod *erat pulchra facie* (2). Sed pulchritudo animi attenditur secundum virtutes morales, & præcipue secundum temperantiam, ut Ambrosius dicit in I. de offic. (3) Ergo videtur quod virtutes

(1) Seu ordinatur præcipue ut indicetur hic esse potissimus ac præcipuus actus contemplationis, ne quis construat, *vita contemplativa præcipue*, quasi ad contemplationem Dei alia quoque ordinari significetur, sed maxime vita hæc &c.

(2) Seu decora facie ac venusto aspectu, versu 17.

(3) Non capite 34. sicut prius numeralibus notis in versis ad marginem in omnibus impressis passim, sed cap. 43. ac 45. 46. : Nam de temperantia primum ibi dicitur quod *in ea maxime decoris consideratio (vel decor) spectatur & queritur ;* & paulo post quod *honestatem fovet ac decorum requirit ;* Tum cap. 45. quod *honestas velus bona valetudo est*

& quædam salubritas corporis ; decus autem tamquam venustus est & pulchritudo : Unde infert quod *sicut pulchritudo super salubritatem ac valetudinem videtur excellere, nec ullo tamen modo separari ab ea potest : sic honestas decorum illud in se continet, ut ab ea profectum videatur & sine ea esse non possit :* Et hinc rursus generalius infert : *Velus salubritas igitur totius operis actusque nostri honestas est ; & sicut species est decorum :* Ac deinde cap. 46. duplex decorum sic distinguit ut sit alterum generale quod per universitatem funditur honestatis (puta in omni actu suo) alterum speciale quod in parte aliquæ anites, in aliquo scilicet actu &c.

tes morales pertineant ad vitam contemplativam.

Sed contra est quod virtutes morales ordinantur ad exteriores actiones. Sed Gregorius dicit in VI. Moral. (cap. xviii. & loc. sup. cit.) quod *ad contemplativam vitam pertinet ab exteriori actione quiescere*. Ergo virtutes morales non pertinent ad vitam contemplativam.

Respondeo dicendum, quod ad vitam contemplativam potest aliquid pertinere dupliciter: uno modo essentialiter; alio modo dispositive. Essentialiter quidem virtutes morales non pertinent ad vitam contemplativam: quia finis contemplativæ vitæ est consideratio veritatis: *Ad virtutes autem morales scire quidem*, quod pertinet ad considerationem veritatis, *parvam possessionem habet*, ut Philosophus dicit in II. Ethic. (cap. 11. in princ. & Lib. X. cap. ult.) Unde & ipse in X. Ethic. (cap. vii. & viii.) virtutes morales dicit pertinere ad felicitatem activam, non autem ad contemplativam.

Dispositive autem virtutes morales pertinent ad vitam contemplativam. Impeditur enim actus contemplationis, in quo essentialiter consistit vita contemplativa, & per vehementiam passionum, per quam abstrahitur intentio animæ ab intelligibilibus ad sensibilia, & per tumultus exteriores. Virtutes autem morales impediunt vehementiam passionum, & sedant exteriorum occupationum tumultus. Et ideo virtutes morales dispositive ad vitam contemplativam pertinent.

Ad primum ergo dicendum, quod, sicut supra dictum est (art. præc.) vita contemplativa habet motum ex parte affectus: & secundum hoc dilectio Dei, & proximi requiritur ad vitam contemplativam. Causæ autem moventes non intrans essentialiter rei, sed disponunt, & perficiunt rem. Unde non sequitur quod virtutes morales essentialiter pertineant ad vitam contemplativam.

Ad secundum dicendum, quod sanctimonia, id est munditia, causatur ex virtutibus

quæ sunt circa passiones impediens puritatem rationis; pax autem causatur ex justitia quæ est circa operationes, secundum illud Isa. xxxii. 17. *Opus justitiæ pax*; in quantum scilicet ille qui ab injuriis aliorum abstinet, subtrahit litigiorum, & tumultuum occasiones. Et sic virtutes morales disponunt ad vitam contemplativam in quantum causant pacem, & munditiam.

Ad tertium dicendum, quod pulchritudo sicut supra dictum est (quæst. cxlv. art. 2.) consistit in quadam claritate, & debita proportionem. Utrumque autem horum radicaliter in ratione invenitur: ad quam pertinet & lumen manifestans, & proportionem debitam in aliis ordinare (1). Et ideo in vita contemplativa, quæ consistit in actu rationis per se & essentialiter invenitur pulchritudo: unde & Sap. viii. 2. de contemplatione sapientiæ dicitur: *Amator factus sum forma illius*. (2) In virtutibus autem moralibus invenitur pulchritudo participative, in quantum scilicet participant ordinem rationis; & præcipue in temperantia, quæ reprimit concupiscentias maxime lucem rationis obscurantes. Et inde est quod virtus castitatis maxime reddit hominem aptum ad contemplationem, in quantum delectationes venereæ maxime depriment mentem ad sensibilia, ut Augustinus dicit in Lib. I. Soliloquiorum (cap. x. cir. med.) (3)

A P P E N D I X.

EX art. habes primo: quomodo per rationem & ostendas, & recte intelligas, merito insinuatam a scripturis, & Greg. quod virtutes morales pertinent, & non pertinent ad vitam contemplativam. A B. Greg. quidem, quod pertineant, ut in *argum. primo* glossato: quod autem non pertineant, ut in *arg. contr.* secundum quod extenditur cum discursu. A scripturis vero, quod pertineant ut in *argum. 2.* glossato; quod autem non pertineant, ut Sap. 8. *Intrans in domum meam*

con-

(1) Sive proportionis debite in aliis ordinatio &c.
 (2) Vel juxta græcum *καλλος pulchritudinis*; quod in Editione tamen Sixtiana græco latina forma redditur ut hic vers. 3. sed perinde est utrumlibet.
 (3) In iis nempe Soliloquiis veris & germanis quæ de cognitione Dei & animæ ab illo inscribuntur, ut videre est tomo 1. Non in Soliloquiis adulterinis quæ sub ejus nomine circumferuntur tomo 9. Quamvis ibidem in titulo præfigat præposterus ac ridiculus plane Cenfor alia nulla se vidisse, quæ apud

Bedam tamen ut & indiculo Possidii recenferi fatetur An stertebat aut Tomum primum nictantibus oculis transcurrerat? Habetur autem libro 1. cap. 10. sub his verbis expressè: *Nihil mihi tam fugiendum quam concubitum esse decevi; quia nihil esse sentio quod magis ex arce deiciat animam virilem quam blandimenta feminea corporumque ille contactus sine quo uxor haberi non potest. Quamobrem utiliter pro libertate anime meæ imperavi non cupere, non querere, non ducere uxorem.*

conquiescam cum illa : & Luc. 10. de B. Maria Magdalena ab exterioribus occupationibus feriatâ . Secundo vides : quomodo &c.

ARTICULUS III. 850

Utrum ad vitam contemplativam pertineant diversi actus .

III. dist. xxxv. quæst. 1. art. 2. & IV.
dist. v. quæst. iv. art. 2.
quæst. 1. ad 2.

AD tertium sic proceditur . Videtur quod ad vitam contemplativam pertineant diversi actus . Richardus enim de Sancto Victore (Lib. I. de contempl. cap. vii.) distinguit inter contemplationem , meditationem & cogitationem . Sed omnia ista videntur ad vitam contemplativam pertinere . Ergo videtur quod vitæ contemplativæ sint diversi actus .

2. Præterea . Apostolus II. ad Corinth. III. 18. dicit : *Nos vero revelata facie gloriæ Domini speculantes ; transformamur in eandem claritatem .* Sed hoc pertinet ad vitam contemplativam . Ergo præter tria prædicta , etiam speculatio ad vitam contemplativam pertinet .

3. Præterea . Bernardus dicit in Lib. V. de consider. (cap. ult. a med.) quod *prima , & maxima contemplatio est admiratio majestatis .* Sed admiratio secundum Damascenum (Lib. II. orth. Fid. cap. xv.) ponitur species timoris . Ergo videtur quod plures actus ad vitam contemplativam requirantur .

4. Præterea . Ad vitam contemplativam pertinere dicuntur oratio , lectio , & meditatio . Pertinet etiam ad vitam contemplativam auditus : nam de Maria , per quam vita contemplativa significatur , dicitur Lucæ x. 39. quod *sedens secus pedes Domini audiebat verbum illius .* Ergo videtur quod plures actus ad vitam contemplativam requirantur .

Sed contra est quod vita hic dicitur operatio cui homo principaliter intendit . Ergo si plures sunt operationes vitæ contemplativæ , non erit una vita contemplativa , sed plures .

Respondeo dicendum , quod de vita contemplativa nunc loquimur , secundum quod ad hominem pertinet . Hæc autem differentia est inter hominem & Angelum , ut patet per Dionysium VII. cap. de div. Nom. (ante med. lect. 2.) (1) quod Angelus simplici apprehensione veritatem intuetur , homo autem quodam processu ex multis pergit ad intuitum simplicis veritatis . Sic ergo contemplativa vita unum quidem actum habet in quo finaliter perficitur , scilicet contemplationem veritatis , a quo habet unitatem ; habet autem multos actus , quibus pervenit ad hunc actum finalem : quorum quidam pertinent ad acceptionem principiorum , ex quibus procedit ad contemplationem veritatis ; alii autem pertinent ad deductionem principiorum in veritatem ejus cujus cognitio inquiritur ; ultimus autem completivus actus est ipsa contemplatio veritatis .

Ad primum ergo dicendum , quod cogitatio secundum Richardum de Sancto Victore (loc. cit. in arg.) videtur pertinere ad multorum inspectionem , ex quibus aliquis colligere intendit unam simplicem veritatem . (2) Unde sub cogitatione comprehendi possunt & perceptiones sensuum ad cognoscendum aliquos effectus , & imaginationes , & discursus rationis circa diversa signa , vel quæcumque perducunt in cognitionem veritatis intentæ : quamvis secundum Augustinum XIV. de Trinit. (cap. vii.) cognitio dici possit omnis actualis operatio intellectus . Meditatio vero pertinere videtur ad processum rationis ex principis aliquibus pertinentibus ad veritatem alicujus contemplationem : & ad idem pertinet consideratio secundum Bernardum (3) (loc. in arg. 3. & Lib. II. cap. 11.) quamvis secundum Philosophum in III. de Anima omnis operatio intellectus considera-

(1) Sic enim ibi §. 2. *Angelicarum Intelligentiarum vel mentium virtutes habent simplices ac beatas intellectivas notiones ; dum non divisibilibus cogitationibus nec ratiocinando divinam scientiam colligunt , sed ab omni pluralitate pure uniformiter ea capiunt que intelligi possunt in divinis .*

(2) De cogitatione quippe ait quod *per devia queque passim hunc illucque vagatur ; & postea quod vago semper motu de uno ad aliud transit ; Præter*

illa que inferius referentur in textu .

(3) Non sicut prius ad marginem loco citato in argum. sive sub finem libri quinti , sed expressius l. 2. c. 2. ubi ait : *Quid considerationem dicam considera : Non enim idem per omnia quod contemplationem intelligi volo , quod hæc ad veram certitudinem , illa magis ad inquisitionem se habeat : Juxta quem sensum potest contemplatio quidem definiti verus certusque intuitus animi de quacumque re ; sive,*

deratio dicatur. Sed contemplatio pertinet ad ipsum simplicem intuitum veritatis: unde idem Richardus dicit (Lib. I. de contempl. cap. 1v. in princ.) quod *contemplatio est perspicax, & liber consuetus animi in res perspicandas; meditatio autem est intuitus animi in veritatis inquisitione occupatus: cogitatio autem est animi respectus ad evagationem pronus.*

Ad secundum dicendum, quod *speculatio*, ut Glossa Augustini (ord. Lib. XV. de Trinit. cap. viii. a princ.) dicit ibidem *dicatur a speculo, non a specula.* Videre autem aliquid per speculum, est videre causam per effectum, in quo eius similitudo relucet: unde *speculatio ad meditationem reduci videtur.*

Ad tertium dicendum, quod admiratio est species timoris consequens apprehensionem alicujus rei excedentis nostram facultatem: unde admiratio est actus consequens contemplationem sublimis veritatis. Dicitur est enim (art. 1. hu. quest.) quod contemplatio in affectu terminatur.

Ad quartum dicendum, quod homo ad cognitionem veritatis pertingit dupliciter. Uno modo per ea quæ ab alio accipit: & sic quidem quantum ad ea quæ homo a Deo accipit, necessaria est oratio, secundum illud Sapient. vii. 7. *Invocavi, & venit in me spiritus sapientiæ;* quantum vero ad ea quæ accipit ab homine, necessarius est auditus, secundum quod accipit ex voce loquentis: & lectio, secundum quod accipit ex eo quod per scripturam est traditum. Alio modo necessarium est quod adhibeat proprium studium: & sic requiritur meditatio.

A P P E N D I X.

EX art. habes primo: quomodo per rationem ostendas, & in recto sensu intelligas, merito insinuatam fuisse a Scripturis; quod ad vitam contemplativam requiritur tantum unus actus, scilicet intuitio veritatis. Ut *Summ. S. Tb. Tom. IX.*

Luc. 10. *Unum est necessarium.* Hoc enim dicitur de vita contemplativa, quam tunc B. Maria Magdalena exercebat. In cuius signum mox sequitur: *Maria optimam partem elegit.* Ad partem ergo istam necessarium dixerat esse illud unum. *Secundo* vides: quomodo &c.

ARTICULUS IV. 851

Utrum vita contemplativa solum consistat in contemplatione Dei, an etiam in consideratione cujuscumque veritatis.

Inf. art. 7. corp. & quest. lxxxii. art. 4. ad 2. & quest. clxxxii. art. 2. corp. & III. dist. xxxv. quest. 1. art. 2. quest. 3.

AD quartum sic proceditur. Videtur quod vita contemplativa non solum consistat in contemplatione Dei, sed etiam in consideratione cujuscumque veritatis. Dicitur enim in Psal. cxxxviii. 14. *Mirabilia opera tua, & anima mea cognoscit nimis.* Sed cognitio divinarum operum fit per aliquam contemplationem veritatis. Ergo videtur quod ad vitam contemplativam pertineat non solum divinam veritatem, sed etiam quamlibet aliam contemplari.

3. Præterea. Bernardus in Lib. V. de consideratione. (cap. ult. a med.) dicit, quod *prima contemplatio est admiratio maiestatis; secunda est iudiciorum Dei; tertia est beneficiorum ipsius; quarta est promissorum.* Sed inter hæc quatuor solum primum pertinet ad divinam veritatem, alia vero tria pertinent ad effectus ipsius. Ergo vita contemplativa non solum consistit in consideratione divinæ veritatis, sed etiam in consideratione veritatis circa divinos effectus.

3. Præterea. Richardus de Sancto Victore (Lib. I. de contempl. cap. vi.) distinguit sex species contemplationum (1): quarum prima est secundum solam imaginationem, dum attendimus res corporales: secunda autem est in imaginatione secundum rationem,

E e prout

apprehensio veri non dubia: Consideratio autem intensa quadam ad investigandum cogitatio, vel intentio animi vestigantis verum: Quod ipsum quoque meditationis officium est: Addit nihilominus quod & amba soleant pro invicem indifferenter usurpari; contemplatio puta & consideratio; quo sensu a meditatione non differt. Glossa porro, quæ subjungitur Augustini, sumpta est ex illius lib. 25. de Trinit. cap. 8. ubi notat in greca lingua non esse ambiguum sed satis apparere quod Apostolus a

speculo dixerit non a specula, gloriam Domini speculantes: Hoc enim significat κατοπτρίζομαι quia κατοπτρον speculum est &c.

(1) Vel sex genera, ut appellat, sed in eundem sensum genus accipiendo pro specie, ut in istiusmodi loquutionibus consuetum est, & paulo superius usurpat: Non sic tamen summam & eodem tenore ac hic sed immutatis verbis hinc & inde plenius explicat.

prout scilicet sensibillum ordinem, & dispositionem consideramus: tertia est in ratione secundum imaginationem, quando scilicet per inspectionem rerum visibillum ad invisibilia sublevamur: quarta autem est in ratione secundum rationem, quando scilicet animus intendit invisibilibus, quæ imaginatio non novit: quinta autem est supra rationem, (1) quando ex divina revelatione cognoscimus ea quæ humana ratione comprehendere non possunt: sexta autem est supra rationem, & præter rationem, quando scilicet ex divina illuminatione cognoscimus ea quæ humanæ rationi repugnare videntur, sicut ea quæ dicuntur de mysterio Trinitatis. (2) Sed solum ultimum videtur ad divinam veritatem pertinere. Ergo contemplatio veritatis non solum respicit divinam veritatem, sed etiam eam quæ in creaturis consideratur.

4. Præterea. In vita contemplativa quaeritur contemplatio veritatis, in quantum est perfectio hominis. Sed quælibet veritas est perfectio humani intellectus. Ergo in qualibet contemplatione veritatis consistit vita contemplativa.

Sed contra est quod Gregorius dicit in VI. Moral. (3) quod *in contemplatione principium, quod est Deus, quaeritur.*

Respondeo dicendum, quod, sicut jam dictum est (art. 2. hu. quæst.) ad vitam contemplativam pertinet aliquid dupliciter: uno modo principaliter; alio modo secundario, vel dispositive. Principaliter quidem ad vitam contemplativam pertinet contemplatio divinæ veritatis, quia huiusmodi contemplatio est finis totius humanæ vitæ. Unde Augustinus dicit in I. de Trinit. (cap. VIII. in med.) quod *contemplatio Dei promittitur nobis ut actionum omnium finis, atque æterna*

perfectio gaudiorum: quæ quidem in futura vita erit perfecta, quando videbimus Deum facie ad faciem: unde & perfecte beatos faciet. Nunc autem contemplatio divinæ veritatis competit nobis imperfecte, videlicet per speculum, & in ænigmate: unde per eam fit nobis quadam inchoatio beatitudinis, quæ hic incipit, ut in futuro continuetur. Unde & Philosophus in X. Ethic. (cap. VII. & VIII.) in contemplatione optimi intelligibilis ponit ultimam felicitatem hominis.

Sed quia per divinos effectus in Dei contemplationem manuducimur, secundum illud ad Rom. 1. 20. *Invisibilia Dei per ea quæ facta sunt, intellecta (4) conspiciuntur*, inde est quod etiam contemplatio divinorum effectuum secundario ad vitam contemplativam pertinet, prout scilicet ex hoc manuducitur homo in Dei cognitionem. Unde Augustinus dicit in Libro de vera religione (cap. XXI. parum a princ.) quod *in creaturarum consideratione non vana, & peritura curiositas est exercenda: sed gradus ad immortalia, & semper manentia faciendus.*

Sic ergo ex præmissis (art. 1. 2. & 3. præcedentib.) patet quod ordine quodam quatuor ad vitam contemplativam pertinent: primo quidem virtutes morales; secundo autem alii actus præter contemplationem; tertio vero contemplatio divinorum effectuum; quartum vero completivum est ipsa contemplatio divinæ veritatis. (5)

Ad primum ergo dicendum, quod David cognitionem operum Dei quaerebat, ut ex hoc manuduceretur in Deum: unde alibi dicit (Psal. cxlii. 5.) *Meditatus sum in omnibus operibus tuis, & in factis manuum tuarum meditabar: expandi manus meas ad te.*

Ad secundum dicendum, quod ex consideratione

(1) Non tamen præter rationem. Ex ipso Richardi textu sic supplemus, ut sit plenior cum sequenti specie antithesis.

(2) Aut ex eodem rursus textu, quando illa ex divini luminis irradiatione cognoscit quibus omnis humana ratio reclamans: *Talia sunt pene omnia quæ de personarum Trinitate credere jubemur &c.*

(3) Nempe cap. 28. in antiquis Exemplaribus vel 18. in modernis: Alludit autem ad hebraicam interpretationem nominis *Rachel* quod perinde illi est *visum principium*; & homil. 14. super Ezechielem expressius ab illo explicatur, cum addit post eandem interpretationem contemplativæ vitæ applicatam; quod cum sit ipsa simplex (alludendo ad nomen *ovis* quod in Rachelis quoque significatione

includitur) *ad solum videndum principium anhelat videlicet ipsum qui ait (Joannis 8.) Ego principium qui loquor &c.*

(4) Seu transposita constructione, ut sit planior sensus, *intellecta per ea quæ facta sunt.* Quod planissime græca phrasis ostendit, ambiguum constructionem non relinquens, *τοῖς κοπιμαῖσι τοῦ θεοῦ ἰδέσθαι τὰ ἀκίνητα.*

(5) Paulo aliter quadruplicem huiusmodi contemplationis gradum edisserit Bernardus ubi supra: Explicans enim quæ sit longitudo & latitudo & sublimitas & profunditas ad Ephel. 3. inculata, sic ait: *Nunc in istis quatuor adverte contemplationis quatuor species: Prima & maxima contemplatio est admiratio maiestatis, requirens cor purgatum ut a vitiis*

ratione divinorum judiciorum manducitur homo in contemplationem divinæ justitiæ; ex consideratione autem divinorum beneficiorum, & promissorum manducitur homo in cognitionem divinæ misericordiæ, seu bonitatis, quasi per effectus exhibitos, vel exhibendos.

Ad tertium dicendum, quod per illa sex designantur gradus quibus per creaturas in Dei contemplationem ascenditur. Nam in primo gradu ponitur perceptio ipsorum sensibilium: in secundo vero gradu ponitur progressus a sensibilibus ad intelligibilia: in tertio vero gradu ponitur dijudicatio sensibilium secundum intelligibilia: in quarto vero gradu ponitur absoluta consideratio intelligibilium, in quæ per sensibilia pervenitur: in quinto vero gradu ponitur contemplatio intelligibilium, quæ per sensibilia inveniri non possunt, sed per rationem capi possunt: in sexto gradu ponitur consideratio intelligibilium, quæ ratio nec invenire, nec capere potest; quæ scilicet pertinent ad sublimem contemplationem divinæ veritatis, in qua finaliter contemplatio perficitur.

Ad quartum dicendum, quod ultima perfectio humani intellectus est veritas divina; aliæ autem veritates perficiunt intellectum in ordine ad veritatem divinam.

A P P E N D I X.

EX art. habes primo: quomodo per rationem ostendas, & in recto sensu intelligas, merito insinuatam fuisse a Scripturis, Augustino, & Gregorio, quod contemplativa vita consistit solum in contemplatione Dei. A Beato Gregorio quidem, ut in *arg. cont.* A Beato Augustino autem per hoc, quod in 5. Confession. Deum alloquens ait: "Inferlix homo, qui scit omnia ista, scilicet creaturas: Beatus autem, qui te scit, etiam si illa nesciat. Qui vero te, & illa novit, non propter alia beatior est, sed propter te solum beatus." A Scripturis denique

insinuat per hoc, quod dicitur in Psal. 72. "Quid mihi est in cælo, & a te quid vobis, lui super terram? Deus cordis mei, & pars mea, Deus in æternum. Mihi autem adhære Deo bonum est." Ecce, quod omnia, quasi nihil, transcendere cupit per contemplationem, per quam soli Deo adherere, sibi esse antonomastice bonum; definit. Secundo habes: quomodo &c.

A R T I C U L U S V. 852

Utrum vita contemplativa secundum statum hujus vite possit pertingere ad visionem divinæ essentia.

I. P. quest. XII. art. II. & I. 2. quest. XCIII. art. 2. & III. dist. XXXV. quest. II. art. 2. & IV. dist. XLIX. quest. II. art. 7. & III. con. cap. XLVII. & ver. quest. X. art. II. & quol. I. art. I.

AD quintum sic proceditur. Videtur quod vita contemplativa secundum statum hujus vite possit pertingere ad visionem divinæ essentia. Quia, ut habetur Genesis XXI. 30. Jacob dixit: *Vidi Deum facie ad faciem, & salva facta est anima mea.* Sed visio faciei Dei est visio divinæ essentia. Ergo videtur quod aliquis per contemplationem in presenti vita possit se extendere ad videndum Deum per essentiam.

2. Præterea, Gregorius dicit in VI. Moral. (cap. XVII. versus fin.) quod *viri contemplativi ad semetipsos introitus redeunt, in eo quod spiritualia videntur, & nequaquam secum verum corporalium umbras trahunt, vel fortasse tractas manu discretionis abigunt; sed incircumscriptum lumen videre cupientes, cum istas circumscriptiois sue imagines deprimunt, & in eo quod super se contingere appetunt, vincunt quod sunt.* Sed homo non impeditur a visione divinæ essentia, quæ est lumen incircumscriptum, nisi per hoc quod necesse habet intendere corporalibus phantasmatis.

E e 2 Ergo

esse oneratum facile ad superna levet, ac interdum suspensum tenet admirantem: Secundum est intuens iudicia Dei, quo pavido aspectu dum vehementius contritus intuentem humilitatem servat, qua si nuset ipsa virtutum ceterarum aggregatio non nisi ruina est: Tertia contemplatio circa memoriam beneficiorum occupatur, & ne dimittat ingratum, sollicitas memorantem ad amorem benefactoris: De talibus dicit Propheta (Psal. 144.) Memoriam abundantiam suavitatis tuæ eructabunt: Quarta que retro sunt

obliviscens in sola requiescit expectatione promissorum qua cum sit meditatio eternitatis (quia que promittuntur, æterna sunt) longanimitatem alit & perseverantia dat vigorem: Tum deinde: Puto jam facile est, inquit, quatuor assignare qua Apostolus dixit, dum longitudinem comprehendit meditatio promissorum, latitudinem recordatio beneficiorum, sublimitatem contemplatio maiestatis, profundum inspectio iudiciorum.

Ergo videtur quod contemplatio præsentis vitæ potest se extendere ad videndum incircumscriptum lumen per essentiam.

3. Præterea Gregorius in II. Dialog. (cap. xxxv. a med) dicit: *Animæ videnti Creaturam angusta est omnis creatura. Vir ergo Dei, scilicet beatus Benedictus, qui in turri globum igneum, Angelos quoque ad cælum redeuntes videbat, hoc proculdubio cernere nonnisi Dei lumine poterat.* Sed beatus Benedictus adhuc in præsentis vitæ post se extendere ad videndam Dei essentiam.

Sed contra est quod Gregorius dicit super Ezech. (hom. xiv. inter med. & fin.) *Quamdiu in hac mortali carne vivitur, nullus ita in contemplationis virtute proficit, ut in ipso incircumscripti luminis radio mentis oculos infigat. (1)*

Respondendo dicendum, quod sicut Augustinus dicit XIII. super Genesim ad lit. (cap. xxvii. cir. fi.) *nemo videns Deum vivit ista vita qua mortaliter vivitur in istis sensibus corporis; sed nisi ab hac vita quisque quodammodo moriatur, sive omnino exiens de corpore, sive alienatus a carnalibus sensibus, in illam non subvehitur visionem: quæ supra diligentius pertractata sunt (quæst. clxxv. art. 4. & 5.) ubi dictum est de raptu: & in primo, ubi actum est de Dei visione (quæst. xii. art. 11.)*

Sic ergo dicendum est, quod in hac vita potest esse aliquis duplîciter. Uno modo secundum actum, in quantum scilicet actualiter utitur sensibus corporis: & sic nullo modo contemplatio præsentis vitæ potest pertingere ad videndum Dei essentiam.

Alio modo potest esse aliquis in hac vita potentialiter, & non secundum actum, in quantum scilicet anima ejus est corpori mortali conjuncta ut forma; ita tamen ut non utatur corporis sensibus, aut etiam imaginatione, sicut accidit in raptu: & sic potest

contemplatio hujus vitæ pertingere ad visionem divinæ essentiae. Unde supremus gradus contemplationis præsentis vitæ est, qualem habuit Paulus in raptu, secundum quem fuit medio modo se habens inter statum præsentis vitæ, & futuræ.

Ad primum ergo dicendum, quod, sicut Dionysius in epistola ad Cajum monachum (quæ est 1. cir. med.) dicit, *si aliquis videns Deum, intellexit quod vidit, non ipsum vidit, sed aliquid eorum que sunt ejus.* Et Gregorius dicit super Ezech. (hom. xiv. inter med. & finem) quod *nequaquam omnipotens Deus jam in sua claritate conspicitur; sed quiddam sub illa speculatur anima, unde refota proficiat (2), & post ad visionis ejus gloriam pertingat.* Per hoc ergo quod Jacob dixit, *Vidi Deum facie ad faciem*, non est intelligendum quod Dei essentiam viderit, sed quod formam, scilicet imaginariam, vidit, in qua Deus locutus est ei: vel *quia per faciem quemlibet cognoscimus, cognitionem Dei faciem ejus vocavit*, sicut Glossa Gregorii (ord. Lib. XXIV. Moral. cap. v. a med.) ibidem dicit. (3)

Ad secundum dicendum, quod contemplatio humana secundum statum præsentis vitæ non potest esse absque phantasmatis: quia connaturale est homini ut species intelligibiles in phantasmatis videat, sicut Philosophus dicit in III. de Anima (tex. 30.) Sed tamen intellectualis cognitio non consistit in ipsis phantasmatis, sed in eis contemplatur puritatem intelligibilis veritatis: & hoc non solum in cognitione naturali, sed etiam in eis quæ per revelationem cognoscimus. Dicit enim Dionysius 11. cap. cœlest. Hierarch. (implic. & cap. 1. a med.) quod *Angelorum hierarchias manifestat nobis divina claritas in quibusdam symbolis figuratis, ex quibus virtute reseramus in simplum radium, id est in simplicem cognitionem intelligibilis veritatis.* Et sic intelligendum est quod Gregorius

rius

(1) Tum subjungit quæ inferius referuntur ad primum & a nobis ibidem expurgantur; Additque quod proinde cum Isaias dixisset, *Vidi Dominum sedentem super solium excelsum & elevatum*, statim adjunxit, *Et ea que sub ipso erant, replebant templum.* Nempe ut significet quod quidquid modo de illo conspiciatur, adhuc non est ipse sed sub ipso est: Et mox etiam subdit: *Sic Jacob Angelum vidit & Deum se vidisse faceret, quia cum mysteria ejus conspiciamus, jam multum est quod super nosmetipsos levamur: Notandum vero quod dicitur. Implebant templum, quoniam etsi Angelus apparet, infirma tamen men-*

tis desiderio satisfaciis, ut si majus non potest, admiretur minus.

(2) Ut est in Gregorii textu, vel sicut ad marginem rescripta, non unde refte, ut in impressis; vel unde refte, ut confuse in manuscripto.

(3) Ubi postquam præmisit quod *mens post malorum suorum caliginem desertam resplendente raptim coruscatione incircumscripti luminis illustratur*, subjungit quod *hec ipsa non solida visio sed quedam visionis imitatio Dei facies dicitur.* Tum causam reddit hic notatam.

rius dicit, quod *contemplantes corporalium rerum umbras non secum trahunt*, (1) quia videlicet in eis non sistit eorum contemplatio, sed potius in consideratione intelligibilis veritatis.

Ad tertium dicendum, quod ex verbis illis Gregorii non datur intelligi quod beatus Benedictus Deum illa visione per essentiam viderit; sed vult ostendere quod quia *videns Creatorem angusta est omnis creatura*, consequens est quod per illustrationem divini luminis de facili possint quæcumque videri. Unde subdit: *Quamlibet etenim parvum de luce Creatoris aspexerit, breve ei fit omne quod creatum est.*

A P P E N D I X.

EX art. habes primo: quomodo per rationem ostendas, & in vero sensu intelligas, merito insinuatum fuisse a Scripturis, & Gregorio, quod contemplatio præsentis vitæ non potest pertingere ad visionem divinæ essentia. A B. Gregorio quidem, ut in *arg. cont.* Ex quo melius intelligi datur, quod responsa ad *secundum*, & *tertium* fuerunt non tantum absolute bona, sed etiam ad mentem ejusdem B. Gregorii. A Scripturis vero, ut 1. Timoth. 6. *Deus habitans lucem inaccessibilem, quem nullus hominum vidit, sed nec videre potest.* Item Jo. 1. *Deum nemo vidit umquam.* Et Exod. 33. *Non videbit me homo, & vivet.* Secundo vides: quomodo &c.

ARTICULUS VI. 853

Utrum operatio contemplationis convenienter distinguatur per tres motus, circulearem, rectum, & obliquum.

Sup. quest. clxxix. art. 1. ad 3. & ver. quest. viii. art. 15. ad 3. & quest. x. art. 8. ad 10. & op. xx. Lib. III. cap. 2. & 3.

AD sextum sic proceditur. Videtur quod inconvenienter operatio contemplationis distinguatur per tres motus, *circulearem, rectum, & obliquum* iv. cap. de div. Nom. (par. 1. lect. 7.) Contemplatio enim tantum ad quietem pertinet, secundum illud Sap. viii. 16. *Intrans in domum meam conquestam cum illa.* Sed motus quieti opponitur. Non ergo operationes contemplativæ vitæ per motus designari debent.

2. Præterea. Actio contemplativæ vitæ ad intellectum pertinet, secundum quem homo cum Angelis convenit. Sed in Angelis aliter assignat Dionysius hos motus quam in anima: dicit enim, (loc. cit.) motum *circulearem* Angeli esse *secundum illuminationes pulchri, & boni.* Motum autem *circulearem* animæ secundum plura determinat: quorum primum est *introitus animæ ab exterioribus ad seipsam*: secundum est *quædam convolutio* (2) *virtutum ipsius, pen. quam anima liberatur ab errore, & ab exteriori occupatione*: tertium autem est *unio ad ea que supra se sunt.* Similiter etiam differenter describit motum *rectum* utriusque. Nam *rectum* motum Angeli dicit esse, *secundum quod procedit ad subjectorum providentiam*: motum autem *rectum* animæ ponit in duobus: primo quidem in hoc quod *progreditur ad ea que sunt circa ipsam*; secundo autem in hoc quod *ab exterioribus ad simplices contemplationes elevatur.* Sed etiam motum *obliquum* diversimode in utrisque determinat. Nam *obliquum* motum in Ange-

lis

(1) Non sic tamen præcisè Gregorius ut arguentium præponebat, sed quod *qui vulmen perfectionis apprehendere nituntur, cum contemplationis arcem tenere desiderant, prius in operis campo se per exercitium probent: ac deinde perpendant si cum ad semetipsos imitrosus redeunt, in eo quod spiritualia rituantur, nequaquam secum rerum temporalium umbras trahunt, vel forsasse tactas manu discretionis abigunt, si incircumscriptum lumen videre cupientes cunctas circumscriptionis suæ imagines deprimunt &c.*

Quod ad beatum porro Benedictum pertinet, ut ad 3. subjungitur, jam quest. 174. art. 5. annotatum est ad calæam.

(2) Ex græco *συνέλιξις* quasi conglôbatio vel conglômeratio; quod a moderno Interprete redditur *inflexio* an satis apte? Dicitur autem *convolutio* vel *conglomeratio virtutum* quasi *potensiarum* vel *facultatum*, ut & ex græco *δυναμίου* manifestum est. Et dicuntur conglômerari vel convolvi, quia velut in unum conjunguntur:

lis assignat ex hoc quod providendo minus habentibus manent in identitate circa Deum: obliquum autem motum animæ assignat ex eo quod anima illuminatur divinis cognitionibus rationaliter, & diffuse. Non ergo videntur convenienter assignari operationes contemplationis per modos prædictos.

3. Præterea. Richardus de Sancto Victore in Lib. I. de contempl. (cap. v.) ponit multas alias differentias motuum, ad similitudinem volatilium cœli: (1) quorum quedam nunc ad altiora se attollunt, nunc autem in inferiora demerguntur; & hoc sæpius repetere videntur: alia vero dextrorsum, vel sinistrorsum divertunt multoties: quedam vero moventur in anteriora, vel posteriora frequenter: alia vero quasi in gyrum vertuntur secundum latiores, vel contractiores circuitus: quedam vero quasi immobiliter suspensa in uno loco manent. Ergo videtur quod non sint solum tres motus contemplationis.

In contrarium est autoritas Dionysii (cit. in arg. 1.)

Respondeo dicendum, quod, sicut dictum est supra (quæst. præc. art. 1. ad 4.) operatio intellectus, in qua contemplatio essentialiter consistit, motus dicitur, secundum quod motus est actus perfecti, ut Philosophus dicit in III. de Anima (tex. 28.) Quia vero per sensibilia intelligibilia in cognitionem devenimus, operationes autem sensibiles sine motu non fiunt; inde est quod etiam operationes intelligibiles quasi motus quidam describuntur, & secundum similitudinem diversorum motuum earum differentia assignatur. In motibus autem corporalibus perfectiores, & primi sunt locales, ut probatur in VIII. Phys. (tex. 55. & 57.) Et ideo sub eorum similitudine potissimæ operationes intelligibiles describuntur. Quorum quidem sunt tres differentiz: nam quidam est circularis, secundum quem aliquid movetur uniformiter circa idem centrum; alius autem est rectus, secundum quem aliquid procedit ab uno in aliud; tertius autem est obliquus, quasi compositus ex utroque.

(1) Quam summam hic indicatam longe diffusius explicat & plenius: Videas (inquit) alia nunc ad altiora se attollere nunc se in inferiora demergere, ac eodem ascensionis descensionisque suæ modo sæpius repetere: Videas alia nunc dextrorsum nunc sinistrorsum divertere; & nunc in hanc nunc vero in illam partem declinando, in anteriora parum vel pene nihil se promovere: ac easdem discursuum suorum vicissitudines multa instantia multipliciter iterare: Videas alia sub magna festinantia se in anteriora extendere, sed mox sub eadem celeritate in posteriora redire, ac sæpe idipsum agere eodemque excursus atque recursum diutina frequentatione continuare atque protrahere: Videas licet alia quomodo se in gyrum flectunt, & quam subito vel quam sæpe eodem vel similes, nunc paulo latiores nunc autem paulo contractiores circuitus repetunt, & semper in idipsum redeunt: Videre licet alia quomodo tremulis alis ac sæpius reverberatis se in uno eodemque loco diutius suspendunt, & mobili se agitatione quasi immobiliter figunt, & ab eodem sum suspensionis loco diu multumque hærentia penitus non recedunt, ac si operis & instantiæ suæ executione prorsus videantur exclamando dicere, Bonum est nos hic esse: juxta hoc sane propositarum similitudinum exemplar, contemplationis nostræ volatus multiformiter variatur, & pro personarum negotiorumque varietate vario modo formatur: Nunc de inferioribus ascendit ad summa, nunc de superioribus ad ima descendit. Nunc de parte ad totum, nunc de toto ad partem considerationis suæ agilitate discurret, & ad id quod sciri oportet nunc a majori nunc a minori argumentum trahit: Modo autem in hanc modo in oppositam partem divertit, & contrariorum notitiam ex contrariorum scientia elicit, & pro vario oppositorum modo rationis suæ consequentiam (vel ratiocinationis) variare consuevit: Aliquando

in anteriora currit, & in posteriora subito redit, dum modo ex effectibus, modo ex causis, quilibetque antecedentibus vel consequentibus cujuslibet rei modum vel qualitatem deprehendit: Quandoque vero quasi in gyrum speculatio nostra ducitur, dum unicuique rei quæ sint cum multis communia consideratur; & dum ad usam quolibet rem determinandam nunc a similibus nunc a similibus se habentibus seu communiter accidentibus ratio assignatur: Tunc autem in uno eodemque loco considerationis nostræ definitio quasi immobilis sistitur, quando in qualicumque rei esse vel proprietate perspicenda & miranda contemplantis intentio libenter immoratur. Sed ne verba nostra humanam Philosophiam videantur redolere, vel a catholice doctrinæ plano & simplici tenore discedere, comamodius fortasse dicemus quod ascendere & descendere; Ire & redire, nunc hic nunc illuc declinare. modo in circuitum pergere, vel tandem in uno hære, nihil sit aliud quam summa agilitate nunc de imis ad summa vel de summis ad ima, nunc de primis ad novissima vel de novissimis ad prima, modo de disparibus ad disparia meritum vel præmium genera mente transire, modo circumstantia vel coherentia cujusque rei curiosa inspectione circumspicere, vel tandem aliquando in alicujus speculationis novitate, novitatique admiratione animum satiare. Porro quod hæc omnia nihilominus ad tres tantum prædictos modos referri velit, ut subjungitur ad 3. patet ex eo quod præiit ibidem initio capituli, cum sic ait: Etsi perspicax ille contemplationis radius ex admirationis magnitudine semper juxta aliquid suspendatur, non tamen uno modo semper nec uniformiter id agitur: Nam vivacitas illa intelligentiæ in contemplantis animo mira agilitate modo, atque redit, modo se quasi in gyrum flectit, modo autem se quasi ad unum colligit & quasi immobiliter figit.

que. Et ideo in operationibus intelligibilibus id quod simpliciter habet uniformitatem, attribuitur motui circulari, operatio autem intelligibilis, secundum quam proceditur de uno in aliud, attribuitur motui recto; operatio autem intelligibilis habens aliquid uniformitatis simul cum processu ad diversa, attribuitur motui obliquo.

Ad primum ergo dicendum, quod motus corporales exteriores opponuntur quieti contemplationis, quæ intelligitur esse ab exterioribus occupationibus; sed motus intelligibilium ad ipsam quietem contemplationis pertinent.

Ad secundum dicendum, quod homo convenit in intellectu cum Angelis in genere; sed vis intellectiva est multo altior in Angelo quam in homine: & ideo alio modo oportet hos motus in hominibus, & in Angelis assignare, secundum quod diversimode se habent ad uniformitatem. Intellectus enim Angeli habet cognitionem uniformem secundum duo. Primo quidem quia non acquirit intelligibilem veritatem ex varietate rerum compositarum: secundo quia non intelligit veritatem discursive, sed simplici intuitu. Intellectus vero animæ a sensibilibus rebus accipit intelligibilem veritatem, & cum quodam discursu rationis ipsius eam intelligit. Et ideo Dionysius motum *circularem* in Angelis assignat, in quantum uniformiter, & indefinenter absque principio, & fine intuentur Deum, sicut motus circularis carens principio, & fine, uniformiter est circa idem centrum. In anima vero, antequam ad istam uniformitatem perveniat, exigitur quod duplex eius difformitas amoveatur. Primo quidem illa quæ est ex diversitate exteriorum rerum, prout scilicet relinquit exteriora: & hoc est quod primo ponit in motu circulari animæ *intrinsecum ipsius ab exterioribus ad seipsam*. Secundo autem oportet quod removeatur secunda difformitas, quæ est per discursum rationis; & hoc idem contingit, secundum quod omnes operationes animæ reducuntur ad simplicem contemplationem intelligibilis veritatis: & hoc est quod secundo dicit, quod *necessaria est uniformis convolutio intellectualium virtutum ipsius*, ut scilicet cessante discursu, figatur ejus intuitus in contemplatione unius simplicis veritatis. Et in hac operatione animæ non est error; sicut patet quod circa intellectum primorum principiorum non erratur, quæ simplici intuitu cognoscimus. Et tunc, istis duobus præmissis, tertio ponitur uniformitas conformis Angelis, secundum quod

prætermisiss omnibus, in sola Dei contemplatione persistit: & hoc est quod dicit: *Deinde sic uniformis facta unite*, idest conformiter, *unitis virtutibus, ad pulchrum, & bonum manducitur*. Motus autem *rectus* in Angelis accipi non potest secundum id quod in considerando procedat ab uno in aliud, sed solum secundum ordinem suæ providentiæ, secundum scilicet quod Angelus superior inferiores illuminat per medios: & hoc est quod dicit, quod *in directum moventur Angeli*, quando procedunt *ad subjectionem providentiam recta omnia transeuntes*, idest secundum ea quæ secundum rectum ordinem disponuntur. Sed *rectum* motum ponit in anima secundum hoc quod ab exterioribus sensibilibus procedit ad intelligibilium cognitionem. *Obliquum* autem motum ponit in Angelo compositum ex recto, & circulari, in quantum secundum contemplationem Dei inferioribus provider; in anima autem ponit motum *obliquum* similiter ex recto, & circulari compositum, prout scilicet illuminationibus divinis ratiocinando utitur.

Ad tertium dicendum, quod illæ diversitates motuum quæ accipiuntur secundum differentiam ejus quod est sursum & deorsum, dextrorsum, & sinistrorsum, & retro, & secundum diversos circuitus, omnes continentur sub motu recto, vel obliquo: nam per omnes designatur discursus rationis. Quod quidem si sit a genere ad speciem, vel a toto ad partem, erit, ut ipse exponit, secundum sursum, & deorsum; si vero sit ab uno oppositorum in aliud, erit secundum dextrorsum, & sinistrorsum; si vero sit a causis in effectus, erit ante, & retro; si vero sit secundum accidentia, quæ circumstant rem propinquam, vel remotam, erit circuitus. Discursus autem rationis, quando est a sensibilibus ad intelligibilia, secundum ordinem naturalis rationis, pertinet ad motum rectum; quando autem est secundum illuminationes divinas, pertinet ad motum obliquum, ut ex dictis patet (in solut. præc.) Sola autem immobilitas, quam ponit, pertinet ad motum circularem. Unde patet quod Dionysius multo sufficientius, & subtilius motum contemplationis describit.

A P P E N D I X.

EX art. habes *primo*: quomodo per rationem ostendas, merito fuisse insinuatam a scripturis, & Dionysio: quod convenienter distinguitur contemplatio in motum circularem,

rem, rectum, & obliquum. A S. Dionysio quidem, ut in *arg. cont.* A scripturis vero per hoc, quod assimilant contemplationem volatu: Ut Pl. 54. *Quis dabis mihi pennas, & vela- bo, & requiescam?* Illa scilicet quiete, de qua dicit Psalm. 4. *in pace in idipsum dormiam, & requiescam:* de qua Sap. 8. *Intrans in domum meam conqueiescam cum illa.* Quia enim aves volando motum illum triplicem. faciunt, ut declaratur in ad tertium: ideo scriptura, dum contemplationem volatui assimilat, quasi scholastice dicit: Contemplatio habet tres motus, scilicet circularem, rectum, & obliquum. Et hoc utique convenienter. Pro quo de convenientia totali scripturarum vide *quest. 122. art. 2. appen. & q. 140. art. 1. appen. Secundo* vides: quomodo &c.

ARTICULUS VII. 854

Utrum contemplatio delectationem habeat.

L. 2. *quest. 111. art. 5. co. & IV. dist. xv. quest. iv. art. 2. quest. 2. ad 1.*

AD septimum sic proceditur: Videtur quod contemplatio delectationem non habeat. Delectatio enim ad vim appetitivam pertinet. Sed contemplatio principaliter consistit in intellectu. Ergo videtur quod delectatio non pertineat ad contemplationem.

1. 2. Præterea. Omnis contentio, & omne certamen impedit delectationem. Sed in contemplatione est contentio, & certamen: dicit enim Gregorius super Ezech. (hom. xi. inter med. & fin.) quod *anima, cum contemplari Deum nititur, velut in quodam certamine posita, modo quasi exuperat, quia intelligendo, & sentiendo de incircumscripso lumine aliquid degustat; modo succumbit, quia degustando iterum deficit.* Ergo vita contemplativa non habet delectationem.

3. Præterea. Delectatio sequitur operationem perfectam, ut dicitur in X. Ethicor. (cap. iv.) Sed contemplatio viæ est imperfecta, secundum illud I. ad Corinth. xiiii. 12. *Videmus nunc per speculum in enigmate.* Ergo videtur quod vita contemplativa delectationem non habeat.

4. Præterea. Læsiō corporalis delectationem

impedit. Sed contemplatio inducit læsionem corporalem: unde Genes. xxxi. dicitur, quod Jacob postquam dixerat, *Vidi Dominum facie ad faciem*, claudicabat pede, eo quod tetigerit nervum femoris ejus, & obstupuerit. Ergo videtur quod in vita contemplativa non sit delectatio.

Sed contra est quod de contemplatione sapientię dicitur Sap. viii. 16. *Non habet amaritudinem conversatio illius, nec tedium convivis ejus, sed lætitiā, & gaudium:* & Gregorius dicit super Ezech. (loc. sup. cit.) quod *contemplativa vita amabilis valde dulcedo est.*

Respondeo dicendum, quod aliqua contemplatio potest esse delectabilis dupliciter. Uno modo ratione ipsius operationis: quia unicuique delectabilis est operatio sibi conveniens secundum propriam naturam, vel habitum. Contemplatio autem veritatis competit homini secundum suam naturam, prout est animal rationale: ex quo contingit quod omnes natura scire desiderant, & per consequens in cognitione veritatis delectantur: & adhuc magis fit hoc delectabile habenti habitum sapientię, & scientię, ex quo accidit quod sine difficultate aliquis contemplatur.

Alio modo contemplatio redditur delectabilis ex parte objecti, inquantum scilicet aliquis rem amatam contemplatur: sicut etiam accidit in visione corporali, quæ delectabilis redditur, non solum ex eo quod ipsum videre est delectabile, sed etiam ex eo quod videt quis personam amatam. Quia ergo vita contemplativa præcipue consistit in contemplatione Dei, ad quam movet caritas, ut dictum est (art. 1. hu. quest. & art. 2. ad 1.) inde est quod in vita contemplativa non solum est delectatio ratione ipsius contemplationis, sed etiam ratione ipsius divini amoris.

Et quantum ad utrumque ejus delectatio omnem delectationem humanam excedit. Nam & delectatio spiritualis potior est quam carnalis, ut supra habitum est (1. 2. quest. xxxi. art. 5.) cum de passionibus ageretur; & ipse amor quo ex caritate Deus diligitur, omnem amorem excedit. Unde & in Pl. xxxiiii. 9. dicitur: *Gustate, & videte, quoniam suavis est Dominus.* (1)

Ad primum ergo dicendum, quod vita con-

(1) Ubi Cassiodorus: *Illud gustare, inquit, non pertinet ad palatum sed ad anime suavissimum sen-*

sum que divina contemplatione saginatur: Nam ut ipsum gustum intelligas, sequitur Videte; quod

contemplativa, licet essentialiter consistat in intellectu, principium tamen habet in affectu, in quantum videlicet aliquis ex caritate ad Dei contemplationem incitatur. Et quia finis responderi principio, inde est quod etiam terminus, & finis contemplativæ vitæ habet esse in affectu, dum scilicet aliquis in visione rei amatæ delectatur, & ipsa delectatio rei viæ amplius excitat amorem. Unde Gregorius dicit super Ezech. (hom. xiv. cir. med.) quod *cum quis ipsum quem amat, viderit, in amore ipsius amplius ignescit*. Et hæc est ultima perfectio contemplativæ vitæ, ut scilicet non solum divina veritas videatur, sed etiam ut ametur.

Ad secundum dicendum, quod contentio, vel certamen, quod provenit ex contrarietate exterioris rei, impedit illius rei delectationem. Non enim aliquis delectatur in re contra quam pugnat, sed in re pro qua quis pugnat, cum eam homo adeptus fuerit, ceteris paribus, magis in ea delectatur; sicut Augustinus dicit in VIII. Confes. (cap. 111. ante med) quod *quanto fuit majus periculum in prelio, tanto majus est gaudium in triumpho*. Non est autem in contemplatione contentio, & certamen ex contrarietate veritatis quam contemplamur, sed ex defectu nostri intellectus, & ex corruptibili corpore, quod nos ad inferiora retrahit, secundum illud Sap. ix. 15. *Corpus quod corrumpitur, aggravat animam, & deprimis terrena inhabitatio sensum multa cogitantem*. Et inde est quod quando homo pertingit ad contemplationem veritatis, ardentius eam amat; sed magis odit proprium defectum, & gravitatem corporis, ut dicit cum Apostolo Rom. vii. 24. *Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus*. Unde & Gregorius dicit super Ezech. (loc. cit. in arg.) *Cum Deus iam per desiderium, & intellectum cognoscitur, omnia in nobis voluptatem carnis arefacit*.

Summ. S. Th. Tom. IX.

Ad tertium dicendum, quod contemplatio Dei in hac vita imperfecta est respectu contemplationis patriæ: & similiter delectatio contemplationis viæ est imperfecta respectu delectationis contemplationis patriæ, de qua dicitur in Psal. xxv. 9. *Torrente voluptatis sue potabis eos*. Sed contemplatio divinorum quæ habetur in via, etsi sit imperfecta, tamen est delectabilior omni alia contemplatione, quantumcumque perfecta, propter excellentiam rei contemplatæ. Unde Philosophus dicit in I. de partibus animalium (cap. v. cir. princ.) *Accidit circa illas honorabiles existentes, & divinas substantias, mixtas nobis existere theorias: sed etsi secundum modicum attingamus eas, tamen propter honorabilitatem cognoscendi delectabilius aliquid habent quam quæ apud nos omnia*. Et hoc est etiam quod Gregorius dicit super Ezechiel. (loc. sup. cit.) *Contemplativa vita amabilis valde dulcedo est quæ super semetipsam animam rapit, caelestia aperit, spiritualia mentis oculis patefacit* (1).

Ad quartum dicendum, quod Jacob post contemplationem uno pede claudicabat, quia necesse est ut debilitato amore seculi, convalescat aliquis ad amorem Dei, ut Gregorius dicit super Ezechiel. (loc. cit.) (2) Et ideo post agnitionem suavitatis Dei unus in nobis pes sanus remanet, atque alius claudicat: omnis enim qui uno pede claudicat, solum illi pedi ininitur quem sanum habes. (3)

A P P E N D I X.

EX art. habes primo: quomodo per rationem ostendas, merito insinuatum a scripturis, & Gregorio, quod contemplatio habet delectationem. A scripturis quidem, ut Psal. 36. *Melius est modicum iusto super divitias peccatorum multas*. Quod modicum, quasi per nota nobis aliquantulum exponens, descripsit his verbis in Psal. 34. *Anima mea*

Ff exul-

uiquo non ad os pertinet, sed ad inspectivam sine dubio qualitatem: Applicat porro speciatim communioni (vel communicationi) corporis Christi, sicut & summarie in eum locum Augustinus; ut cum tale corpus accipimus; vitæ nobis concedi gratiam confidamus: Tum deinde mox addit: Et ut ipsam communicationem non ad corpus commune traheres Dominum dicit esse suavem, qui in ea salutem hominibus pro sua pietate concedit: Sed ad sensum præsentem posterior appendix non pertinet; quam similiter Theodoretus & Basilius insinuant: Quamvis interim ille quantum ad præsens institutum præmittens, Gustare, id est experientia cognoscite Demi-

ni bonitatem (quod fit utique contemplando) Hic expressius addat, Gustate, non ad plenum satiemi, quoniam nunc ex parte videmus veritatem.

(1) Paulo plenius quam hic, addens quod absconditis corporalia, & terrena debere esse contemptui ostendit.

(2) Vel ex originali textu, solus convalescat in nobis amor Dei.

(3) Addens etiam ut sit applicatio expressior, quia si cui desiderium terrenum jam fuerit arefactum, in solo pede amoris Dei vota virtute se sustinet; & in ipso stat, quia pedem amoris seculi quem ponere in terra consueverat, jam a terra suspensum portat.

exultabis in Domino, & delectaberis super salutari suo: omnia ossa mea dicent: Domine, quis similis tui? Hoc modicum est illud, de quo sub aliis verbis fit sermo in ad tertium. Ab eisdem quoque, & Beato Gregorio, simul, ut in arg. contr. Secundo vides: quomodo &c.

ARTICULUS VIII. 855

Utrum visa contemplativa sit diuturna.

I. P. quest. xx. art. 4. ad 3. & III. dist. xxxv. quest. 1. art. 4. quest. 3.

AD octavum sic proceditur. Videtur quod vita contemplativa non sit diuturna. Vita enim contemplativa essentialiter consistit in his quæ ad intellectum pertinent. Sed omnes intellectivæ perfectiones hujus vitæ evacuabuntur, secundum illud I. ad Cor. xiii. 8. *Sive prophetiæ evacuabuntur, sive linguæ cessabunt, sive scientia destruetur.* Ergo vita contemplativa evacuatur.

2. Præterea. Dulcedinem contemplationis aliquis homo raptim, & pertranseundo degustat: unde Augustinus dicit in X. Confess. (1) (cap. xl. parum ante fin.) *Inromittis me in affectum multum inusitatum introrsus, ad nescio quam dulcedinem; sed recido in hæc ærumnosa ponderibus.* Gregorius etiam in V. Moral. (cap. xxiii. ad fi.) exponens illud Job. iv. *Cum spiritus me præsenste transfret, dicit: "In suavitate contemplationis intimæ, non diu mens figitur, quia ad semetipsam*

„ ipsa immensitate luminis reverberata revocatur. “ Ergo vita contemplativa non est diuturna.

3. Præterea. Illud quod non est homini connaturale, non potest esse diuturnum. *Vita autem contemplativa est melior quam secundum hominem* (2) ut Philosophus dicit in X. Ethic. (cap. vii. ad fin.) Ergo videtur quod vita contemplativa non sit diuturna.

Sed contra est quod Dominus dicit Luc. x. 43. *Maria optimam partem elegit, quæ non auferetur ab ea:* quia, ut Gregorius dicit super Ezech. (hom. xiv a med.) *contemplatio hic incipit, ut in cælesti patria perficiatur.*

Respondeo dicendum, quod aliquid potest dici diuturnum dupliciter: uno modo secundum suam naturam; alio modo quoad nos. Secundum se quidem manifestum est quod vita contemplativa diuturna est dupliciter: uno modo, eo quod versatur circa incorruptibilia, & immobilia; alio modo quia non habet contrarietatem: delectationi enim quæ est in considerando, nihil est contrarium, ut dicitur in I. Topic. (cap. xiii. in explic. loci 2.)

Sed quoad nos etiam vita contemplativa diuturna est: tum quia competit nobis secundum actionem incorruptibilis partis animæ, scilicet secundum intellectum, unde potest post hanc vitam durare: tum quia in operibus contemplativæ corporaliter non laboramus, unde magis hujusmodi operibus continue persistere possumus, sicut Philosophus dicit in X. Ethicor. (cap. vii. parum a princ.)

Ad primum ergo dicendum, quod modus con-

(1) Cum hac tamen modificatione, *Allquando inromittis me; ut & mox cum hoc additamento, Ad nescio quam dulcedinem: quæ si perficiatur in me, nescio quid erit quod visa ista non erit &c.*

(2) Id est *melior quam homini prout homo est conveniat; ex græca phrasi κρείττων ἢ ἄνθρωπος ut cap. 7. græco-lat. verius finem expresse videre est; ubi ab Aretino pro melior vertitur præstantior: Argropylos autem vertit, superat humanam naturam: Sed vetustus Interpretes, ut videre est cap. 11. vel apud S. Thom. lect. 11. Melior est, inquit, ad humanam vitam: Quasi dicat. Melior est quam sit humana vita, eodem sensu qui jam ex græca phrasi notatus est. Et hunc utique sensum ibi exprimit S. Thomas, cum in Commentario suo ait quod *talvis vita quæ contemplationi veritatis vacat, est melior quam vita quæ est secundum hominem & expressius hic ad 3. quod Philosophus dicit vitam contemplativam esse supra hominem: Nec aliter in Manucripto Summæ ac in Editione Duacensi habetur nisi quod *visa contemplativa est melior quam secundum homi-***

nam, sicut & ex originali textu reponimus; non ut aliam passim Editiones impertinenter habent, est melior secundum Deum quam secundum hominem, quia nec sensum græcæ phrasis nec vim illationis Grammaticaster quidam intellexit, cum eam fecit tam negacem: Quenam enim hæc illatio? *Vita contemplativa est melior secundum Deum quam secundum hominem: Ergo non est homini connaturalis: Equa acute possit sic inferre: Intellectus est melior secundum Deum quam secundum hominem: Ergo intellectus non est homini connaturalis: Plane non valde sibi connaturalem nugamentis probavit tam ineptis, quisquis hanc injuriam Angelico Doctore parum cautus inussit ac imprudens, ut nugaciter syllogizantem exhiberet: O corruptores! non correctores. Legitima vero est & aptissima hæc alia quam proposuit sibi S. Thomas: *Contemplativa vita est melior vel præstantior quam secundum hominem; quasi superans vel excedens humanum statum: Ergo non est homini connaturalis &c.**

contemplandi non est idem hic, & in patria; sed vita contemplativa dicitur manere ratione caritatis, in qua habet & principium, & finem: & hoc est quod Gregorius dicit super Ezech. (hom. xiv. post med.) *Contemplativa hic incipit, ut in cœlesti patria perficiatur: quia amoris ignis, qui hic ardere inchoat, cum ipsum quem amat, viderit, in amore ipsius amplius ignescit.*

Ad secundum dicendum, quod nulla actio potest diu durare in sui summo. Summum autem contemplationis est ut attingat ad uniformitatem divinæ contemplationis, ut dicit Dionysius (cap. iv. de divin. Nom. par. 1. lect. 7. & cap. iii. cœl. Hierarch. ante med.) sicut supra positum est (art. 6. hu. quæst. ad 2.) Unde etsi quantum ad hoc contemplatio diu durare non possit, tamen quantum ad alios contemplationis actus potest diu durare.

Ad tertium dicendum, quod Philosophus dicit, vitam contemplativam esse supra hominem, quia competit nobis secundum hoc quod aliquid divinum est in nobis, scilicet intellectus, qui est incorruptibilis, & impassibilis in se: & ideo actio ejus potest esse diuturnior.

A P P E N D I X.

EX art. habes primo: quomodo per rationem ostendas, merito fuisse insinuatam a scripturis, & Greg. quod vita contemplativa est diuturna. Ut de utrisque ponitur in arg. contr. Ubi advertit super ly *quæ non auferretur ab ea*, quod pro statu præsentis etiam diuturnitas contemplationis ibi importata fuit in B. Maria Magdalena. Nam post ascensionem Domini in cœlum (*ut in gestis ejusdem sanctæ legitur*) secessit in desertum; ubi ad 30. annos vitam vivens contemplativam, ab ipsis quoque Angelis, ut melius divina contemplaretur, quotidie septem horarum interstitiis in aera elevabatur ad audiendas sanctorum spirituum melodias, quas in Dei summi laudem, & gloriam, ferventissime concinunt. Unde contemplatio istius sanctæ mulieris ad majorem mentis elevationem, affectus inflammationem, in utroque diuturnitatem, mirum in modum promovebatur: ut cuique vel tenuiter discurrenti patet. *Secundo* vides: quomodo &c.

QUÆSTIO CLXXXI.

De vita activa,

In quatuor articulos divisa.

DEinde considerandum est de vita activa: & circa hoc quærentur quatuor.

Primo, utrum omnia opera virtutum moralium pertineant ad vitam activam.

Secundo, utrum prudentia pertineat ad vitam activam.

Tertio, utrum doctrina pertineat ad vitam activam.

Quarto de diuturnitate vitæ activæ.

ARTICULUS I. 856

Utrum omnes actus virtutum moralium pertineant ad vitam activam.

Sup. quæst. lxxx. art. 2. cor. & opusc. xvii. cap. vii. ad 7.

AD primum sic proceditur. Videtur quod non omnes actus virtutum moralium pertineant ad vitam activam. Vita enim activa videtur consistere solum in his quæ sunt ad alterum: dicit enim Gregorius super Ezech. (hom. xiv. parum ante med.) quod *activa vita est panem esurienti tribuere: & in fine, multis enumeratis quæ ad alterum pertinent, subdit: Es quæ singulis quibusque expediunt, dispensare.* Sed non per omnes actus virtutum moralium ordinamur ad alios, sed solum secundum justitiam, & partes ejus, ut ex supradictis patet (quæst. lviii. art. 1. & 1. 2. quæst. lx. art. 2. & 3.) Non ergo actus omnium virtutum moralium pertinent ad vitam activam.

2. Præterea. Gregorius dicit super Ezech. (hom. xiv. a med.) quod *per Liam, quæ fuit lippa, sed fecunda, significatur vita activa: quæ dum occupatur in opere, minus videt; sed dum modo per verbum, modo per exemplum ad imitationem suam proximos accendit, multos in opere bono filios generat.* Hoc autem magis videtur pertinere ad caritatem, per quam diligimus proximum, quam ad virtutes morales. Ergo videtur quod actus virtutum moralium non pertineant ad vitam activam.

3. Præterea. Sicut supra dictum est (quæst. præc. art. 2.) virtutes morales disponunt ad vitam contemplativam. Sed dispositio, &

Ff 2 per-

perfectio pertinent ad idem. Ergo videtur quod virtutes morales non pertineant ad vitam activam.

Sed contra est quod Isidorus dicit in Lib. III. de summo bono (cap. xv. parum a princ.) (1) *In activa vita prius per exercitium boni operis cuncta exhaurienda sunt vitia, ut in contemplativa jam pura mentis acie ad contemplandum divinum lumen quisque pertranseat.* Sed cuncta vitia non exhauriuntur nisi per actus virtutum moralium. Ergo actus virtutum moralium ad vitam activam pertinent.

Respondeo dicendum, quod, sicut supra dictum est (quest. clxxxix art. 1.) vita activa, & contemplativa distinguuntur secundum diversa studia hominum intendentium ad diversos fines: quorum unum est consideratio veritatis, quæ est finis vitæ contemplativæ; aliud autem est exterior operatio, ad quam ordinatur vita activa.

Manifestum est autem quod in virtutibus moralibus non principaliter queritur contemplatio veritatis, sed ordinantur ad operandum. Unde Philosophus dicit in II. Ethic. (cap. 11. cir. princ. & Lib. X. cap. ult.) quod *ad virtutem quidem scire, parum, aut nihil prodest.* Unde manifestum est quod virtutes morales pertinent essentialiter ad vitam activam. Unde & Philosophus in X. Eth. (cap. VII. & VIII.) virtutes morales ordinat ad felicitatem activam.

Ad primum ergo dicendum, quod inter virtutes morales præcipua est iustitia, qua aliquis ad alterum ordinatur, ut Philosophus probat in V. Ethic. (cap. 1. a med.) Unde vita activa describitur per ea quæ ad alterum ordinantur, non quia in his solum, sed quia in his principaliter consistit.

Ad secundum dicendum, quod per actus omnium virtutum moralium potest aliquis proximos suo exemplo dirigere ad bonum: quod

Gregorius ibi attribuit vitæ activæ.

Ad tertium dicendum, quod sicut virtutes quæ ordinantur in finem alterius virtutis, tranfit quodammodo in speciem ejus; ita etiam quando aliquis utitur his quæ sunt vitæ activæ, solum prout disponunt ad contemplationem, comprehenduntur sub vita contemplativa. In his autem qui operibus virtutum moralium intendunt, tamquam secundum se bonis, non autem tamquam disponentibus ad vitam contemplativam, virtutes morales pertinent ad vitam activam.

Quamvis etiam dici possit, quod vita activa dispositio sit ad vitam contemplativam.

A P P E N D I X.

EX art. habes primo: quomodo per rationem ostendas, merito insinuatam fuisse a scripturis, & Isidoro, quod ad vitam activam pertinent actus virtutum moralium. Ab Isidoro quidem, ut *in arg. cont.* A scripturis vero per hoc, quod *Luc. 10.* Beata Martha, cui vita activa appropriatur, moralibus virtutibus (puta, misericordiae, pietati, caritati erga proximum) instituisse, & sollicite quidem, describitur. Cujus actus morales plurimos & Ecclesia designat per hoc, quod *in festi ejus celebratione solemniter legis: Martha, cum Massiliensium omnium in se animos propter eximiam sanctitatem convertisset, cum multis honestissimis mulieribus in quodam quasi monasterio sanctissimam vitam duxit.* Vide in textu argumenti *primi*, & *secundi*, Beatum Gregorium: ex quo recte applicato melius intelliges, per prædicta hujus sanctæ concludi intentum. *Secundo* vides: quomodo &c.

A R.

(1) Sive Sententiarum, ubi tantum ad contemplandum Deum habet, non ad contemplandum divinum lumen: Sed perinde est, cum & incircumscriptum lumen Gregorius appellet, ex quo æquivalenter ista desumpsit Isidorus: nimirum lib. 6. Moral. cap. 17. in modernis Exemplaribus vel c. 27. & 28. in antiquis, ut supra, cum sic ait: *Qui culmen perfectionis apprehendere nituntur, cum contemplationis arcem tenere desiderant prius in operis campo se per exercitium probent* &c. Et inferius alludendo ad illud ex Job. 5. *Ingradies in abundantia sepulchrum, sic subiungit: Vir perfectus in abundantia sepulchrum ingreditur quia prius active vitæ opera congregat,*

& postmodum carnis sensum per contemplationem huic mundo mortuum funditus occultat: Unde apte subditur: Sicut infertur acervus in tempore suo: *Actionis namque tempus primum est, contemplationis extremum: Unde necesse est ut perfectus quisque prius virtutibus mentem exerceat, & hanc postmodum in dorreum quietis condas:* Postquam præmisit quod prius mens ab appetitu gloriæ temporalis atque ab omni carnalis concupiscentia delobatione tergendæ est, & tunc ad arcem (vel aciem) contemplationis erigenda: Perinde ac si dicat quod prius ab omnibus vitiis purgari debet &c. Ut & in lib. 1. Reg. cap. 14. eam ex multis bonis operibus perfici ait &c.

ARTICULUS II. 857

Utrum prudentia pertineat ad vitam activam.

*Sup. quæst. lxxx. art. 2. cor. & præsentii
quæst. art. 1. corp. & opusc. xvii.
cap. vii. ad 7.*

AD secundum sic proceditur. Videtur quod prudentia non pertineat ad vitam activam. Sicut enim vita contemplativa pertinet ad vim cognoscitivam, ita activa ad vim appetitivam. Prudentia autem non pertinet ad vim appetitivam, sed magis ad cognitivam. Ergo prudentia non pertinet ad vitam activam.

2. Præterea. Gregorius dicit super Ezech. (hom. xiv. a med.) quod *activa vita, dum occupatur in opere, minus videt*: unde significatur per Liam, quæ lippos oculos habebat. Prudentia autem requirit oculos claros, ut recte judicet homo de agendis. Ergo videtur quod prudentia non pertineat ad vitam activam.

3. Præterea. Prudentia media est inter virtutes morales, & intellectuales. Sed sicut virtutes morales pertinent ad vitam activam, ut dictum (art. præc.) ita intellectuales ad contemplativam. Ergo videtur quod prudentia non pertineat ad vitam activam, neque ad contemplativam, sed ad medium vivendi genus, quod Augustinus ponit XIX. de civit. Dei (cap. 11. & xix.) (1)

Sed contra est quod Philosophus in X. Ethic. (cap. viii.) prudentiam pertinere dicit ad felicitatem activam, ad quam pertinent virtutes morales.

Respondeo dicendum, quod, sicut supra dictum est (art. præc. ad 3. & 1. 2. quæst. xvii. art. 7.) id quod ordinatur ad aliud sicut ad finem, præcipue in moralibus, trahitur ad speciem ejus ad quod ordinatur; sicut illo qui *macchatus, ut futurus, magis dicitur fur quam macchus*, secundum Philosophum in V. Ethicor. (cap. 11. parum a princ.) Manifestum est autem quod cognitio prudentiæ ordinatur ad operationes virtutum moralium sicut ad finem: est enim *recta ratio agibilium*, sicut dicitur in VI. Ethic. (cap. v.) unde & fines virtutum moralium sunt principia prudentiæ; sicut in eodem libro Philosophus dicit. Sicut ergo dictum est (art. præc. ad 3.) quod virtutes morales in eo qui ordinat eas ad quietem contemplationis, pertinent ad vitam contemplativam; ita cognitio prudentiæ, quæ de se ordinatur ad operationes virtutum moralium, directe pertinet ad vitam activam; si tamen prudentia proprie sumatur, secundum quod philosophus de ea loquitur.

Si autem sumatur communius, prout scilicet comprehendit qualemcumque humanam cognitionem, sic prudentia quantum ad aliquam sui partem pertinet ad vitam contemplativam, secundum quod Tullius dicit in 1. de offic. (in tit. de 1v. virtutibus unde *omnia officia manant*) quod *qui acutissime, & celerrime potest & videre verum, & explicare rationem, is prudentissimus, & sapientissimus vise haberi solet.*

Ad primum ergo dicendum, quod operationes morales specificantur ex fine, ut supra habitum est (1. 2. quæst. xviii. art. 5. & 6.) & ideo ad vitam contemplativam illa cogni-

(1) Ut jam notatum supra quæst. 179. art. 2. argum. 2. & plenius discussum tum ex cap. 1. & 2. tum ex cap. 19. ac ex Varrone repetitum. Appendix autem sequens quæ mox argum. Sed contra Philosophi nomine subjungitur, colligi potest ex capite 8. græco-lat. vel cap. 12. in antiquis & apud S. Thomam lect. 13 ubi post primam explicatam felicitatem quam capitibus præcedentibus in contemplatione reposuit, subjungit quod *secunda subinde felicitas existit ex virtute*; ut & quod *prudentia principia ex virtutibus moralibus existant*; & mox quod *rectitudo moralium virtutum ex prudentia ipsa existit*, & quod *passionibus connexa sunt virtutes* (velut moderatrices nempe) ac proinde *quæ secundum virtutes visa iraducitur, felicitas est* &c. Ex quo sequitur quod ad felicitatem ejusmodi secundariam prudentia velut virtutum prædictarum directrix pertinet. Ad hanc porro felicitatem pertinere virtutes non hoc loco dumtaxat sed alibi pluries arget: Ut

lib. 1. magnorum Moralium cap. 4. ubi ait quod *quia perinde est bene vivere ac felicem esse, bene autem vivere non est aliud quam secundum virtutem vivere, necesse est ut in vivendo secundum virtutem felicitas consistat* (qualem nempe nunc explicamus) Et similiter Moralium Eudemiorum lib. 1. c. 5. ex professo inquirens an virtutes & prudentia vel operationes ex alterutris consequentes aut per eandem factæ partes vite beate dici possint notat quod *est non communiter ab omnibus, ab iis tamen qui dignius loquuntur & melius, felicitati adjunguntur*: Et lib. 1. Rethoricorum cap. 5. *Sic felicitas, inquit actio bene se habens cum virtute*: Item Politicorum, lib. 7. cap. 1. *Tantum felicitatis unicuique contingit, inquit, quantum virtutis inest & prudentia, vel quantum operatur secundum illas*: Unde infert quod *nemo per aliquid æternum beatus est, sed per seipsum*; idest per inexistens aliquid sibi bonum, etiâ non bene addit quod *secundum naturam* &c.

cognitio pertinet, quæ finem habet in ipsa cognitione veritatis. Cognitio autem prudentiæ, quæ magis habet finem in actu appetitivæ virtutis, pertinet ad vitam activam.

Ad secundum dicendum, quod occupatio exteriorum rerum facit hominem minus videre in rebus intelligibilibus, quæ sunt separata a sensibilibus, in quibus operationes activæ vitæ consistunt; sed tamen occupatio exterior activæ vitæ facit hominem magis clare videre in iudicio agibilem, quod pertinet ad prudentiam, tum propter experientiam, tum propter mentis attentionem: quia *ubi intendis, ibi ingenium valet*: ut Sallustius dicit (in conjur. Catil. cir. princ. orat. Cæsaris)

Ad tertium dicendum, quod prudentia dicitur esse media inter virtutes intellectuales, & morales quantum ad hoc quod in subiecto convenit cum virtutibus intellectualibus, in materia autem totaliter convenit cum moralibus. Illud autem tertium vivendi genus medium est inter activam vitam, & contemplativam, quantum ad ea circa quæ occupatur: quia quandoque occupatur in contemplatione veritatis, quandoque autem occupatur circa exteriora.

A P P E N D I X.

EX art. habes primo: quomodo per rationem & ostendas, & recte intelligas, merito a Scripturis & Philosopho fuisse insinuat: quod prudentia pertinet ad vitam activam. A Philosopho quidem: *ut in arg. contr.* A Scripturis vero per hoc, quod Dominus Apostolis, quos ad activam vitam exercendam, id est ad generandum verbo, & exemplo filios spirituales, mittebat in mundum, Matth. ultim. per *ly Euntes, docete omnes gentes*, notificavit, quod opus eis erat prudentia, Matth. 10. per *ly Estote prudentes*, & Matth. 5. *Vos estis sal terræ*, & Marci 6. *Habete in vobis sal*. Ac si per hæc omnia scholasticis Theologis aperte dicat: Ad vitam activam pertinet prudentia. Secundo vides: &c.

ARTICULUS III. 838

Utrum docere sit actus vitæ activæ, an contemplativæ.

III. dist. xxxv. quest. 1. art. 3. quest. 1.
ad 3. & ver. quest. xi. art. 4.

AD tertium sic proceditur. Videtur quod docere non sit actus vitæ activæ, sed contemplativæ. Dicit enim Gregorius super Ezech. (hom. v. inter med. & fin.) quod *viri perfecti bona cælestia, quæ saltem per speculum contemplari potuerunt, fratribus denuntiant, eorumque animos in amore intima claritatis accendunt*. Sed hoc pertinet ad doctrinam. Ergo docere est actus vitæ contemplativæ.

2. Præterea. Ad idem genus vitæ videtur reduci actus, & habitus. Sed docere est actus sapientiæ: dicit enim Philosophus (in princ. Metaphys.) quod *signum scientis est posse docere*. Cum ergo sapientia, vel scientia pertineat ad vitam contemplativam; videtur quod etiam doctrina ad vitam contemplativam pertineat.

3. Præterea. Sicut contemplatio est actus vitæ contemplativæ, ita & oratio: Sed oratio, qua quis orat pro alio, nihilominus pertinet ad vitam contemplativam. Ergo quod aliquis veritatem meditatam in alterius notitiam per doctrinam deducat, videtur ad vitam contemplativam pertinere.

Sed contra est quod Gregorius dicit super Ezech. (hom. xiv. parum ante med.) *Activa vita est panem esuriens tribuere, verbo sapientiæ nescientem docere*.

Respondeo dicendum, quod actus doctrinæ habet duplex objectum: sit enim doctrina per locutionem; locutio autem est signum audibile interioris conceptus. Est ergo unum objectum doctrinæ id quod est materia, sive objectum interioris conceptionis: & quantum ad hoc objectum doctrina doctrina pertinet ad vitam activam, quandoque ad contemplativam.

Ad activam quidam, quando homo interius concipit aliquam veritatem, ut per eam in exteriori actione dirigatur; ad contemplativam autem, quando homo interius concipit aliquam veritatem intelligibilem, in cuius consideratione, & amore delectatur. Unde Augustinus dicit in Libro de verb. Domini (1) (ferm.

(1) (*serm. xvii. cap. 1. cir. fin.*) *Eligant sibi partem meliorem*, scilicet vitæ contemplativæ, *vacent verbo*, *inhiant doctrina dulcedini*, *occupentur circa scientiam salutarem*: ubi manifeste dicit, doctrinam ad vitam contemplativam pertinere.

Aliud vero objectum doctrinæ est ex parte sermonis audibilis: & sic objectum doctrinæ est ipse audiens: & quantum ad hoc objectum omnis doctrina pertinet ad vitam activam, ad quam pertinent exteriores actiones.

Ad primum ergo dicendum, quod auctoritas illa expresse loquitur de doctrina quantum ad materiam, prout versatur circa considerationem, & amorem veritatis.

Ad secundum dicendum, quod habitus, & actus communicant in objecto: & ideo manifeste illa ratio procedit ex parte materiæ interioris conceptionis. Intantum enim ad sapientem, vel scientem pertinet posse docere, in quantum potest interiorem conceptum verbis exprimere, ad hoc quod possit alium adducere ad intellectum veritatis.

Ad tertium dicendum, quod ille qui orat pro alio, nihil agit erga illum pro quo orat, sed solum erga Deum, qui est intelligibilis veritas; sed ille qui alium docet, aliquid circa eum agit exteriori actione. Unde non est similis ratio de utroque.

A P P E N D I X.

EX art. habes primo: quomodo per rationem & ostendas, & in recto sensu intelligas, merito fuisse a Script., & Greg. insinuatum: quod docere est actus vitæ activæ. A B. Greg. quidem, ut in *arg. con.* Pro quo recole quod docere ignorantem ponitur inter eleemosynas spirituales, *q. 32. art. 2.* & quod caritas erga proximum considerata secundum actus exteriores, inter quos sunt eleemosynæ, pertinet manifeste ad vitam activam. A Script. vero per hoc, quod dicitur *1. Tim. 4. Attende tibi, & doctrina: insta in illis. Hoc enim faciens & te ipsum salvum facies, & eos, qui te audiunt.* Salvos nam-

que facere eos, qui audiunt doctrinam, est generare mediante illa filios spirituales in salutem: generare autem filios est opus activæ vitæ, *art. 1. arg. 2. ex B. Gregor. & qu. 179. art. 2. ad 3. ex ly omnia studia humanarum actionum, si ordinentur ad necessitatem presentis vitæ secundum rationem rectam, pertinent ad vitam activam, qua per ordinatas actiones consulit necessitati vitæ presentis.* Ergo a fortiori, vel saltem a simili (ut patet) generare filios ad salutem æternam, pertinet ad vitam activam; cum sic generans illos consulat necessitati vitæ presentis, cui maxima necessitas est, quod ordinetur in nobis, & a nobis, in salutem æternam. Ex hoc ergo, quod Apostolus per doctrinam dicit salvos fieri auditores, scholasticis aperte concludendum reliquit: quod docere est actus ad vitam activam pertinens. *Secundo* vides: quomodo &c.

A R T I C U L U S I V. 859

Utrum vita activa maneat post hanc vitam.

- 1. P. quest. xx. art. 4. ad 3. & 1. 2. quest. lxxvii. art. 1. ad 2. & III. dist. xxxv. quest. 1. art. 4. quest. 3. & III. cont. cap. lxxiii. fin. & ver. quest. xi. art. 4. ad 2.*

AD quartum sic proceditur. Videtur quod vita activa maneat post hanc vitam. Ad vitam enim activam pertinent actus moralium virtutum, ut dictum est (*art. 1. huius quest.*) Sed virtutes morales permanent post hanc vitam, ut Augustinus dicit in XIV. de Trinit. (*cap. ix.*) Ergo videtur quod vita activa permaneat post hanc vitam.

2. Præterea. Docere alios pertinet ad vitam activam, ut dictum est (*art. præc.*) Sed in futura vita, in qua similes erimus Angelis, poterit esse doctrina; sicut & in Angelis esse videtur, quorum unus alium illuminat, purgat, & perficit; quod refertur ad scientiæ assumptionem (2), ut patet per Dio-

(1) Non de Verbo Domini sicut prius incaute in impressis. Habetur autem in sermone 27. cap. 1. ubi de officio Martiæ loquens paulo aliter id usurpat ut ab absurdo probet non esse officium illud reprehendendum, cum alioqui deferendum necessario propter contemplativam vitam esset. *Puamus*, inquit, *reprehensum esse ministerium Martiæ quæ cura hospitalitatis occupaverat, quæ ipsum Dominum hospitio receperat? Quomodo recte reprehendebatur quæ tanto*

hospite letabatur? Hoc si verum est, dimittant homines quæ ministrant agentibus, eligant sibi partem meliorem quæ non auferatur ab eis, vacent verbo, inhiant &c.

(2) Sicut ex græco τῆς ἐπιστήμης μετέλαβον vetus Interpres reddit, quod moderni planius vertunt scientiæ participationem; non cuiuslibet porro sed divinæ seu thearchicæ (θεαρχικῆς) ut verius sicut §. tertii videre est.

Dionysium VII. cap. de cœl. Hier. (inter med. & fin.) Ergo videtur quod vita activa remaneat post hanc vitam.

3. Præterea. Illud quod de se est durabilis, magis videtur posse post hanc vitam remanere. Sed vita activa videtur esse de se durabilior: dicit enim Gregorius super Ezech. (hom. v. a med.) quod *in vita activa fixi permanere possumus; in contemplativa autem intenta mente manere nullo modo valemus.* Ergo multo magis vita activa potest manere post hanc vitam quam contemplativa.

Sed contra est quod Gregorius dicit super Ezech. (hom. XIV. post med.) *Cum præfenti seculo vita auferatur activa; contemplativa autem hic incipitur; ut in cœlesti patria perficiatur.* (1)

Respondeo dicendum, quod, sicut supra dictum est (art. 1. hu. quæst.) vita activa habet finem in exterioribus actibus; qui si referantur ad quietem contemplationis, iam pertinent ad vitam contemplativam; in futura autem vita beatorum cessabit occupatio exteriorum actuum: & si qui actus exteriores sint, referentur ad finem contemplationis. Ut enim Augustinus dicit in fine de civit. Dei, *ibi vacabimus, & videbimus; videbimus, & amabimus; amabimus & laudabimus.* Et in eodem libro præmittit (ibid.) quod *ibi Deus sine fine videbitur, sine fastidio amabitur, sine fatigatione laudabitur: hoc minus, hic affectus, hic actus erit omnibus.*

Ad primum ergo dicendum, quod, sicut supra dictum est (1. 2. quæst. lxxvii. art. 1.) virtutes morales manebunt non secundum actus quos habent circa ea quæ sunt ad finem, sed secundum actus quos habent circa finem. Hujusmodi autem actus sunt, secundum quod constituunt quietem contemplationis, quam Augustinus in præmissis ver-

bis significat per vacationem, quæ est intelligenda non solum ab exterioribus & multis, sed etiam ab interiori perturbatione passionum.

Ad secundum dicendum, quod vita contemplativa, sicut supra dictum est (quæst. præc. art. 4.) præcipue consistit in contemplatione Dei: & quantum ad hoc unus Angelus alium non docet: quia, ut dicitur Matth. xviii. 10. de Angelis pusillorum, qui sunt inferioris ordinis, quod *semper vident faciem Patris;* sic & in futura vita nullus hominum alium docebit de Deo, sed omnes *videbimus eum sicuti est* ut habetur 1. Joan. iii. 2. Et hoc est quod Hierem. xxxi. 34. dicitur: *Non docebit ultra vir proximum suum, dicens: Cognosce Dominum. Omnes enim cognoscent me a minimo eorum usque ad maximum.* (2) Sed de his quæ pertinent ad dispensationem mysteriorum Dei, unus Angelus docet alium, purgando, illuminando, & perficiendo; & secundum hoc habent aliquid de vita activa, quamdiu mundus durat ex hoc quod administrationi inferioris creaturæ intendunt: quod significatur per hoc quod Jacob vidit Angelos in scala ascendentes (quod pertinet ad contemplationem) & descendentes, quod pertinet ad actionem. Sed, sicut dicit Gregorius II. Moral. (cap. 11. cir. med.) *non sic a divina visione foras exeunt; ut interne contemplationis gaudiis priventur.* Et ideo in eis non distinguitur vita activa a contemplativa, sicut in nobis, qui per opera vitæ activæ impedimur a contemplatione. Non autem promittitur nobis similitudo Angelorum quantum ad administrationem inferioris creaturæ, quæ nobis non competit secundum ordinem naturæ nostræ, sicut competit Angelis, sed secundum visionem Dei.

Ad

(1) Alludendo ad illud quod a Christo Luc. 10. de Maria sorore Marthæ circa finem dicitur. *Optimam partem elegit quæ non auferetur ab ea;* Et rationem reddit, quia nempe *amoris ignis qui hic ardere inchoat, cum ipsum quem amat viderit, in amore ipsius amplius ignescit:* Subindeque concludit: *Contemplativa ergo vita minime auferetur, quia substantia præfentis seculi luce perficitur:* E contrario autem de activa præmittit, præter illa quæ refert S. Thomas: *Activa vita cum corpore deficit:* Et rationem quoque reddit. *Quis enim in æterna patria panem esurienti porrigat, ubi nemo esurit? Quis potum tribuat sitienti ubi nemo sitit? Quis mortuum sepeliat ubi nemo movitur?* Et sic de similibus dici potest.

(2) Ut epist. 132. explicat Augustinus. *Usique,*

inquit, in superna patria cum in nobis completum fuerit quod promissum est, perficietur illud ut non dicat homo proximo suo, Cognosce Dominum. Omnes enim cognoscent eum &c. Et lib. de spiritu & littera cap. 24. *Cum nunc predicatio usquequaque crebrescat, quomodo tempus est Testamenti novi de quo Propheta dixit. Non docebit unusquisque fratrem suum dicens, Cognosce Dominum, nisi quia ejusdem Testamenti novi æternam mercedem, id est ipsius Dei beatissimam contemplationem, præmittendo conjunxit?* Simpliciter nihilominus ad novi Testamenti proprium statum Hieronymus applicat ibi, dicens quod *cum scriptum fuerit Domini Testamentum in mente credentium, nequaquam Judaicos querens Magistros & traditiones & mandata hominum, sed a Spiritu sancto docebuntur.*

Ad tertium dicendum, quod durabilitas vitæ activæ in statu præfenti excedens durabilitatem vitæ contemplativæ, non provenit ex proprietate utriusque vitæ secundum se consideratæ, sed ex defectu nostri, qui ex corporis gravitate retrahimur ab altitudine contemplationis. Unde ibidem subdit Gregorius, quod ipsa sua infirmitate tante celsitudinis repulsus animus in semetipso relabitur.

A P P E N D I X.

EX art. habes primo: quomodo per rationem & ostendas, & in vero sensu intelligas, merito insinuatam fuisse a Script., & Gregor., quod vita activa non manebit in patria. A B. Gregor. quidem, ut in arg. cor. A Scriptur. vero per hoc, quod ad differentiam vitæ activæ, & ad probandum partem electam a B. Maria Magdalena dicitur Luc. 10. *Que*, scilicet vita contemplativa, non auferetur. Per hoc siquidem ex contrapositione ad activam, cui ad litteram fit comparatio (ut patet) monstratur etiam tenuiter doctis, quod vita activa auferetur. Alioquin, cum nullam aliam differentiam huius per respectum ad activam exprimat ibi Dominus, sequeretur, quod nullam absolute differentiam inter has vitas posuisset, quod dictum est blasphemum, cum per hoc additum ipse velit manifeste probare, vitam contemplativam differre ab activa, tamquam partem optimam a bona. Restat igitur clarum, quod per *ly que non auferetur*, docuit ab oppositis scholasticos theologos, quod vita activa auferetur, idest non manebit in patria. De loco arguendi ab oppositis, &c. vide *Philos. in lib. de locis dialecticis. Secundo* vides: quomodo &c.

Q U Æ S T I O CLXXXII.

De comparatione vitæ activæ ad contemplativam,

In quatuor articulos divisa.

DEinde considerandam est de comparatione vitæ activæ ad contemplativam: & *Summ. S. Tb. Tom. IX.*

circa hoc quærantur quatuor.

Primo, quæ sit potior, vel dignior.

Secundo, quæ sit majoris meriti.

Tertio, utrum vita contemplativa impediatur per activam.

Quarto de ordine utriusque.

A R T I C U L U S I. 860

Utrum vita activa sit potior quam contemplativa.

Inf. quest. clxxxviii. art. 5. & I. P. quest. lvi. art. 1. co. & III. dist. xxxv. quest. 1. art. 4. & III. cont. cap. lxiii. fin. & cap. cxxxiii. & ver. quest. xi. art. 4. & opusc. xvii. cap. vii. ad 3.

AD primum sic proceditur. Videtur quod vita activa sit potior quam contemplativa. Quod enim est meliorem videtur esse honorabilius, & melius, ut Philosophus dicit in III. Topic. (cap. i. in explic. loci xi.) Sed vita activa pertinet ad majores, scilicet ad prælatos, qui sunt in honore, & potestate constituti: unde Augustinus dicit XIX. de civit. Dei (cap. xix. in med.) quod in actione non amandus est honor in hac vita, sive potentia. Ergo videtur quod vita activa sit potior quam contemplativa.

2. Præterea. In omnibus habitibus, & actibus præcipere pertinet ad potiorem, sicut militaris tamquam potior præcipit frænorum factrici (1). Sed ad vitam activam pertinet disponere, & præcipere de contemplativa, ut patet per illud quod dicitur Moyfi Exod. xix. 21. *Descende, & condescende populum, ne forte velit transcendere propósitos terminos ad videndum Deum.* Ergo vita activa est potior quam contemplativa.

3. Præterea. Nullus debet abstrahi a majori, ut applicetur minoribus: Apostolus enim dicit I. ad Corinth. xii. 31. *Emulamini charismata meliora* (2). Sed aliqui abstrahuntur a statu vitæ contemplativæ, & occupantur circa vitam activam, ut patet de illis qui transferuntur ad statum prælationis. Ergo videtur quod vita activa sit potior quam contemplativa.

Sed contra est quod Dominus dicit Lucæ

G g x. 43.

(1) *Fransativam* vocat vetus Interpres Ethicorum ex composita voce *χαλιποσητικη* ut lib. 1. cap. 1. videre est, unde petitum illud quod hic proponit S. Thomas.

(2) Sive *gratias meliores* ex græco *χαρισματα*. Postquam gratias gratis datas præmisit quibus præfert subinde caritatem. *Emulamini* autem perinde est ac *sollamini* vel *opato*.

x. 43. *Maria optimam partem elegit, quae non auferetur ab ea.* Per Mariam autem significatur vita contemplativa (1). Ergo contemplativa vita potior est quam activa.

Respondeo dicendum, quod nihil prohibet, aliquid secundum se esse excellentius, quod tamen secundum quid ab alio superatur. Dicendum est ergo, quod vita contemplativa simpliciter melior est quam activa.

Quod Philosophus in X. Ethic. (2) probat octo rationibus. Quarum prima est, quia vita contemplativa convenit homini secundum illud quod est optimum in ipso, scilicet secundum intellectum, & respectu propriorum objectorum, scilicet intelligibilem; vita autem activa occupatur circa exteriora. Unde Rachel, per quam significatur vita contemplativa, interpretatur *visum principium*; (3) vita autem activa significatur per Liam, quae erat lippis oculis, ut Gregorius dicit VI. Moral. (cap. xviii. a princ.) Secunda, quia vita contemplativa potest esse magis continua, licet non quantum ad summum contemplationis gradum, sicut supra dictum est (quæst. clxxx. art. 8. ad 2. & quæst. præc. art. 4. ad 3.) unde & Maria, per quam significatur vita contemplativa, describitur secus pedes Domini assidue sedens. Tertia, quia major est delectatio vitæ contemplativæ quam activæ: unde Augustinus dicit in Lib. de verbis Dom. (serm. xxvi. 11. ante med.) quod *Martha turbabatur, Maria epulabatur.* Quarta, quia in vita contemplativa est homo magis sibi sufficiens, quia paucioribus ad eam indiget: unde dicitur Luc. x. 41. *Mar-*

tha, Martha sollicita es, & turbaris erga plurima. Quinta, quia vita contemplativa magis propter se diligitur, vita autem activa ad aliud ordinatur: Unde in Psal. xxvi. 4. dicitur: *Unam petii a Domino, hanc requiram, ut inhabitem in domo Domini omnibus diebus vite mee, ut videam voluptatem Domini* (4). Sexta, quia vita contemplativa consistit in quadam vacatione, & quiete, secundum illud Psal. xlv. 11. *Vacate, & videte, quoniam ego sum Deus.* Septima, quia vita contemplativa est secundum divina, vita autem activa est secundum humana: unde Augustinus dicit in Lib. de verbis Dom. (serm. xxvii. cap. 11. cir. med.) *In principio erat Verbum: ecce quod Maria audiebat, Verbum caro factum est: ecce cui Martha ministrabat.* Octava, quia vita contemplativa est secundum id quod est magis proprium homini, scilicet secundum intellectum; in operationibus autem vitæ activæ communicant etiam inferiores vires, quæ sunt nobis, & brutis communes: unde in Psal. xxxv. 8. postquam dictum est, *Homines, & jumenta salvabis Domine*, subditur id quod est hominibus speciale, *In lumine tuo videbimus lumen.*

Nonam rationem addit Dominus Luc. x. 43. cum dicit: *Optimam partem elegit Maria, quae non auferetur ab ea:* quod exponens Augustinus in Lib. de verbis Dom. (loc. cit.) dicit: „ Non tu malam, sed illa meliorem. Audi, unde meliorem: quia non auferetur ab ea; a te autem auferetur aliquid, quando onus necessitatis: æterna est dulcedo veritatis. “

Se-

(1) Sicut jam supra quæst. 179. art. 2. ex Gregorio notatum est; & hic deinceps in progressu totius articuli ex Augustino patet; ac sic etiam Luc. 10. Ambrosius explicat, *ausuosam devotionem* notans in Martha, *mensis intensionem religiosam* in Maria.

(2) Ex capite 7. & 8. græco-latino colliguntur, vel ex 10. & sequentibus in antiquis, ac apud S. Th. lect. 10. & deinceps.

(3) Juxta interpretationem Gregorii jam quæst. 180. art. 1. ex professo notatam; ubi & addidimus quod & a Hieronymo & a Beda potius explicetur active *videns principium* vel *videns Deum*. Præter aliam exoticam interpretationem qua *visio sceleris* explicatur.

(4) Vel *delectationem Domini*, ut Editio Sixtiana ex græco *τετραπύρα* & Augustinus quoque reddit: Non ut Biblia passim inemendata legunt, *voluntatem Domini*: Et sic in Manuscripto Summæ hic habetur, indeque sumpsit Editio Colonienfis ac aliam perperam sensum corruptentes: Ut & Cassiodorus ibi

cum eadem etiam corruptela textus & sensus usurpavit: Sic enim commentatur: *Vides voluntatem Domini qui præcepta ejus intelligit, qui puritati (sive fortasse potestati) ipsius tota se mente subdidit;* Quin & ibidem Beda: *Ideo habitare volo in domo Domini ut intagre ibi videam voluntatem Domini; Voluntas enim Domini est ut non quæ volumus nos illa faciamus: sed ut nostram voluntatem secundum ejus voluntatem coarctemus: Quam voluntatem etiam qui perfectissimi sunt nunc ex parte vident, quoniam nullus est cui sepe propria non subrepat voluntas: Tunc autem plene videbitur quando Deus erit omnia in omnibus: At feliciter Augustinus: Ecce quod amo, ecce cur volo habitare in domo Domini per omnes dies vite mee: Habet ibi magnum spectaculum delectationem ipsius Domini contemplari. Et inferius: Bonum simplex, bonum ipsum quo cuncta sunt bona, ipsum bonum ex quo cuncta sunt bona; ipsa est delectatio Domini &c.*

Secundum quid tamen, & in casu est magis eligenda vita activa propter necessitatem presentis vitæ; sicut etiam Philosophus dicit in III. Topic. (cap. 11. in explic. loci xl.) quod *philosophari est melius quam disari, sed disari melius est necessitatem patienti.*

Ad primum ergo dicendum, quod ad prælatos non solum pertinet vita activa, sed etiam debent esse excellentes in vita contemplativa: unde Gregorius dicit in Pastoralis (par. 11. cap. 1.) *Sit Presul actione præcipuus, præ cunctis in contemplatione suspensus.*

Ad secundum dicendum, quod vita contemplativa in quadam animi libertate consistit. Dicit enim Gregorius super Ezech. (hom. 111. a med.) quod *vita contemplativa ad quamdam libertatem mentis transit, temporalia non cogitans, sed æterna: & Boetius dicit in V. de consolatione (prosa 11. cir. med.) Humanas animas liberiores esse necesse est, cum se in mentis divinæ speculatione conservant; minus vero, cum dilabuntur ad corpora.* Unde patet quod vita activa non directe præcipit contemplativæ, sed disponendo ad vitam contemplativam præcipit quædam opera vitæ activæ; in quo magis servit vitæ contemplativæ quam dominetur. Et hoc est quod Gregorius dicit super Ezech. (loc. cit.) quod *activa vita servitus, contemplativa autem libertas vocatur.*

Ad tertium dicendum, quod opera vitæ activæ interdum aliquis a contemplatione avocatur propter aliquam necessitatem presentis vitæ; non tamen hoc modo quod cogatur aliquis totaliter contemplationem deserere. Unde Augustinus dicit XIX. de civ. Dei (cap. xix. in fin.) *Orium sanctum quævis caritas veritatis; negotium justum, scilicet vitæ activæ, suscipit necessitas caritatis: quam sarcinam si nullus imponit, percipiendæ, atque intuentæ vacandum est veritati; si autem imponitur, suscipienda est propter caritatis necessitatem. Sed nec sic omnino veritatis delectatio deserenda est, ne subtrahatur illa suavitas, & opprimat ista necessitas.* Et sic patet quod cum aliquis a contemplativa vita ad activam vocatur, non hoc fit per modum subtractionis, sed per modum additionis.

A P P E N D I X.

EX art. habes primo: quomodo per rationem destruas errorem quorundam innotinatorum dicentium, quod vita activa excellentior est, quam contemplativa. Secundo habes: quomodo per rationem ostendas, errorem hunc merito damnari a Domino *Lucæ 10.* ut adducitur *in arg. cont.* Ubi nota, quantum sit error ille, ex hoc, quod contemplativa non dicitur melior pars tantum (quod videbatur sufficere ad contemplationem) sed additur *ly optima.* Item merito damnari per Veritates aureas super totam legem veterem *Exod. 3. conclus. 2. & Deuter. 11. conclus. 4. diffuse: & c. 26. conclus. 5. Tertio* vides: quomodo &c.

A R T I C U L U S II. 861

Utrum vita activa sit majoris meriti quam contemplativa.

III. dist. xxxv. quæst. 1. art. 4. quæst. 2.

AD secundum sic proceditur. Videtur quod vita activa sit majoris meriti quam contemplativa. Meritum enim dicitur respectu mercedis. Merces autem debetur labori, secundum illud I. ad Corinth. 111. 8. *Unusquisque propriam mercedem accipiet secundum suum laborem* (1). Sed vitæ activæ attribuitur labor, contemplativæ vero quies: dicit enim Gregorius super Ezech. (hom. xiv. a med.) *Omnis qui ad Deum convertitur, prius necesse est ut desudet in labore: idest Liam accipiat, ut post ad videndum principium in Rachel amplexibus requiescat.* Ergo vita activa est majoris meriti quam contemplativa.

2. Præterea. Vita contemplativa est quædam inchoatio futuræ felicitatis: unde super illud Joan. ult. *Sic (2) eum volo manere, donec veniam,* dicit Augustinus (tract. cxxxiv. inter med. & fin.) *Hoc apertius dici potest: Perfecta me sequatur actio informata mea passionis exemplo: inchoata vero contemplatio maneat donec venio, perficienda cum venero: &*

Gg 2 Gre-

(1) De illis dictum nominatim vers. 8. qui pro aliorum salute procuranda laborant: Sed ad omnes indifferenter qui merentur extendi potest, ut & ibi extendit Haymo, ac insinuat Primasius.

(2) Ut Biblia Latina passim habent etiam recentia in Exemplari quod ad manus est: Græcs tamen

Si eum (id est) quasi Christus non absolute dicat se hoc velle, sed significet ex hypothesi non debere curare Petrum si hoc velit: Est enim responsio ad interrogationem Petri qui sollicitus erat de Joanne quid ei contingeret. An forte jungi simul utrumque debet, Si sic eum volo manere, &c.

Gregorius dicit super Ezech. (loc. sup. cit.) quod *contemplativa vita hic incipit, ut in cœlesti patria perficiatur*. Sed in illa futura vita non erit status merendi, sed recipiendi pro meritis. Ergo vita contemplativa minus videtur habere de ratione meriti quam vita activa; sed plus habet de ratione præmii.

3. Præterea. Gregorius dicit super Ezech. (colligitur ex hom. XII. aliquant. ante fin.) quod *nullum sacrificium est Deo magis acceptum quam zelus animarum*. Sed per zelum animarum aliquis se convertit ad studia vitæ activæ. Ergo videtur quod vita contemplativa non sit majoris meriti quam activa.

Sed contra est quod Gregorius dicit in VI. Moral. (cap. XVIII. ante med.) *Magna sunt activæ vitæ merita, sed contemplativæ potiora*. (1)

Respondeo dicendum, quod radix merendi est caritas, sicut supra habitum est (1. 2. quæst. ul. art. 4.) Cum autem caritas consistat in dilectione Dei, & proximi, sicut supra habitum est (quæst. xxv. art. 1.) Deum diligere secundum se est magis meritorium quam diligere proximum, ut ex supradictis patet (quæst. xxvii. art. 8.) & ideo illud quod directius pertinet ad dilectionem Dei, magis est meritorium ex suo genere, quam id quod directe pertinet ad dilectionem proximi propter Deum. Vita autem contemplativa directe & immediate pertinet ad dilectionem Dei: dicit enim Augustinus XIX. de civit. Dei (cap. XIX. in fin.) quod *otium sanctorum*, scilicet contemplativæ vitæ, *quærit caritas veritatis*, scilicet divinæ, cui potissime vita contemplativa insistit, sicut dictum est (quæst. præc. art. 4. ad 2.) Vita autem activa directius ordinatur ad dilectio-

nem proximi, quia *satagit circa frequens ministerium*, ut dicitur Lucæ x. Et ideo ex suo genere contemplativa vitæ est majoris meriti quam activa. Et hoc est quod Gregorius super Ezech. (hom. III. parum ante med.) dicit: (2) *Contemplativa est major merito quam activa: quia hæc in usu presentis operis laborat, in quo scilicet necesse est proximis subvenire; illa vero sapore intimo venturam jam requiem degustat, scilicet in contemplatione Dei*.

Potest tamen contingere quod aliquis in operibus vitæ activæ plus mereatur quam alius in operibus vitæ contemplativæ; puta si propter abundantiam divini amoris, ut ejus voluntas impleatur, propter ipsius gloriam, interdum sustinet a dulcedine divinæ contemplationis ad tempus separari; sicut Apostolus dicebat ad Rom. IX. 3. *Oprobrium ego ipse anathema esse a Christo pro fratribus meis*: (3) quod exponens Chrysoströmus in Lib. I. de compunctione (cap. VII. vers. fin.) dicit: „Ita „totam mentem ejus demerferat amor Christi, ut etiam hoc quod ei præ ceteris omnibus amabilius erat, esse cum Christo, „rursus id ipsum, quia ita placeret Christo „contemneret.“

Ad primum ergo dicendum, quod labor exterior operatur ad augmentum præmii accidentalis; sed augmentum meriti respectu præmii essentialis consistit principaliter in caritate, cujus quoddam signum est labor exterior toleratus propter Christum; sed multo expressius ejus signum est quod aliquis, prætermittis omnibus quæ ad hanc vitam pertinent, soli divinæ contemplationi vacare delectetur.

Ad secundum dicendum, quod in statu felici-

(1) Proinde notat Marthæ ministerium non reprehendi, sed præ illo Mariæ officium laudari vel otium; postquam præmiserit per earum symbolum vitam illam utramque designari: *Quid per Mariam, inquit que verba Domini residens audiebat nisi contemplativa vita exprimitur? Quid per Martham exterioribus obsequiis occupatam nisi activa vita signatur?*

(2) Explicans illud Ezechiel. 1. *Manus hominis sub pennis eorum* (nempe quatuor mysticorum animalium quæ ipsi ostensa sunt) Ubi subjungit: *Quid itaque per manus nisi activa, & quid per pennas nisi contemplativa vita signatur?*

(3) Sicut in Manuscripto Summæ ac in impressis passim, & in ipso etiam Bibliorum originali textu latino tum antiqui Codices tum recentes & emendati habent, juxta græcum *ὑπόστασις*. Quamvis quidam veluti ex *Ἀρχαίου* reddant *Operarim* & legendum sic putent; sicut & Editio Parisiensis quæ ad manum est

legit: quia nempe sic intelligit Chrysoströmus ut Apostolus in præsentia a Christo anathema fieri optet pro Judæis contribulibus ad eorum salutem procurandam; Alii tamen sic intelligi malunt ut referatur ad illum statum in quo nomen & fidem Christi ante conversionem suam persequeretur tam ardentem, quasi significare vellet se tam infestum fuisse Christo ut execrationem qualemcumque paratus esset sustinere pro impugnando illo & cultoribus ejus affligendis, ac propterea pro fovendo in contrarium Judaismo; sicut & Primasius insinuat: Et sic in præterito congruentius diceretur *Oprobrium*: Sed hunc sensum refellit S. Thomas in eum locum ac rejicit ut præcedentem amplectatur, quem Chrysoströmus quoque non tantum ubi supra sed homil. 16. in epistolam ad Romanos & in eandem Theodoretus amplexus est; ac ex Latinis item Haymo, qui proinde *Oprobrium* quasi *opis* vult intelligi,

licitatis futuræ homo pervenit ad perfectum: & ideo non relinquitur locus proficiendi per meritum; si tamen relinqueretur, esset efficacius meritum propter majorem caritatem. Sed contemplatio præsentis vitæ cum quadam imperfectione est, & adhuc habet quo proficiat: & ideo non tollit rationem merendi; sed augmentum meriti facit propter majus exercitium caritatis divinæ.

Ad tertium dicendum, quod sacrificium spiritaliter Deo offertur, cum aliquid ei exhibetur. Inter omnia autem bona hominis Deus maxime acceptat bonum humanæ animæ, ut hoc sibi in sacrificium offeratur. Offerre autem debet aliquis Deo, primo quidem animam suam, secundum illud Eccli. xxx. 24. *Miserere anime tue placens Deo*: secundo animas aliorum, secundum illud Apoc. ult. 17. *Qui audit, dicat, Veni*. Quanto autem homo animam suam, vel alterius propinquius Deo conjungit, tanto sacrificium est Deo magis acceptum: unde magis acceptum est Deo quod aliquis animam suam, & aliorum applicet contemplationi quam actioni. Per hoc ergo quod dicitur, quod *nulum sacrificium est Deo magis acceptum quam zelus animarum*, non præfertur meritum vitæ activæ merito vitæ contemplativæ; sed offenditur magis esse meritorium, si quis offerat Deo animam suam, & aliorum, quam quæcumque alia exteriora dona.

A P P E N D I X.

EX art. habes primo: quomodo per rationem offendas, merito a Scripturis, & Greg. fuisse insinuat: quod vita contemplativa ex suo genere est majoris meriti, quam activa. A B. Gregor. quidem ut in *arg. cont.* A Script. vero per hoc, quod Dominus ad preces B. Marthæ noluit, B. Mariam Magdalenam, relicta contemplatione, converti ad studia vitæ activæ: imo sic ipsam manere magis approbavit, quam in vita activa occupari: ut patet *Luc.* 10. Clarum est enim, quod Dominus venerat, ut vitam æternam haberemus, *Jo.* 10. hoc est, ut vitam æternam habere mereremur, & magis, ac magis ipsam mereremur. Nam sine meritis nos eam non habituros, protestatus est *Matth.* 19. per *ly Si vis ad vitam ingredi, serva mandata*, & 11. per *ly regnum calorum vim patitur*, &

violenti rapiunt illud: Valde igitur Dominus desiderabat merita nostra respectu vitæ æternæ: & majora merita in nobis magis, quam minora, desiderabat. Per hoc ergo, quod non vult, B. Mariam Magdalenam propter activam relinquere, imo nec ad horam intermittere contemplationem, monstrat aperte speculativis, idest scholasticis Theologis, quod vita contemplativa majoris meriti est, quam activa. Hoc autem profundius penetrabis, si consideraveris simul tria alia, scilicet quod ad horam solum intermissio illa postulabatur, quod B. Martha hospita Christi ipsum precabatur, quod opera vitæ activæ a B. Maria Magdalena exercenda (si permitteretur) erant immediate in obsequium personæ Domini. Secundo vides quomodo &c.

A R T I C U L U S III. 862

Utrum vita contemplativa impediatur per vitam activam.

AD tertium sic proceditur. Videtur quod vita contemplativa impediatur per vitam activam. Ad vitam enim contemplativam necessaria est quædam vacatio mentis, secundum illud *Psal.* xlv. 11. *Vacate, & videte, quoniam ego sum Deus*. Sed vita activa habet inquietudinem, secundum illud *Lucæ* x. 41. *Martha, Martha sollicita es, & turbas erga plurima*. Ergo vita activa contemplativam impedit.

2. Præterea. Ad vitam contemplativam requiritur claritas visionis. Sed vita activa impedit visionis claritatem: dicit enim Gregorius super *Ezech.* (hom. xiv. post med.) quod *Lia lippa est, & fecunda: quia activa vita, dum occupatur in opere, minus videt*. Ergo vita activa contemplativam impedit.

3. Præterea. Unum contrariorum impeditur per aliud. Sed vita activa, & contemplativa videntur contrarietatem habere ad invicem, quia vita activa occupatur circa plurima, vita autem contemplativa insiliz ad contemplandum unum: unde ex opposito dividuntur. Ergo videtur quod vita contemplativa impediatur per activam.

Sed contra est quod Gregorius dicit in VI. Moral. (cap. xvii. vers. fi.) *Qui contemplationis arcem tenere desiderant, prius se in campo operis per exercitium probent* (1).

Re.

(1) Non ut inepta transpositione in Manuscripto, prius se in campo per exercitium operis probent. Oppoi-

Respondeo dicendum, quod vita activa potest considerari quantum ad duo. Uno modo quantum ad ipsam studium, & exercitium exteriorum actionum: & sic manifestum est quod vita activa impedit contemplativam, in quantum impossibile est quod aliquis simul occupetur circa exteriores actiones, & divinæ contemplationi vacet.

Alio modo potest considerari vita activa quantum ad hoc quod interiores animæ passionis componit, & ordinat: & quantum ad hoc vita activa adjuvat ad contemplationem, quæ impeditur per inordinationem interiorum passionum. Unde Gregorius dicit in VI. Mor. (loc. cit.) *Cum contemplationis arcem aliqui tenere desiderant, prius se in campo operis per exercitium probent; ut solliciti sciunt, si nulla jam mala proximis irrogant, si irrogata a proximis equanimiter portant, si objectis bonis temporalibus nequaquam mens lætitia solvitur, si subtrahitis non nimio dolore succiatur: ac deinde perpendant, si cum ad semetipsos introitus redeunt, in eo quod spiritualia vivuntur, nequaquam fecum rerum corporalium umbras trahunt (1), vel fortasse trahat manu discretionis abigunt.* Ex hoc ergo exercitium vitæ activæ confert ad contemplativam, quod quietat interiores passionis, ex quibus phantasmata proveniunt, per quæ contemplatio impeditur.

Et per hoc patet responsio ad objecta. Nam rationes illæ procedunt quantum ad ipsam occupationem exteriorum actuum, non autem quantum ad effectum, qui est moderatio passionum.

A P P E N D I X.

EX art. habes primo: quomodo per rationem & ostendas, & recte intelligas, merito a Scripturis, & Greg. insinuatam fuisse: quod vita activa impedit, & non impedit contemplativam. A D. Gregorio quidem quod impediatur, ut in *arg. con. 2. id.* quod magis explicatur *q. 181. ar. 1. arg. 2.* quod autem non impediatur, ut in *arg. con. id.*

ponitur enim *campus operis* arcis contemplationis per metaphoram a militibus mutuam prius in campo pugnantibus & quantum possunt laborantibus ut subinde ad arcem possint pervenire: Quomodo autem contemplativæ vitæ impedimentum dici possit activa si hæc velut dispositio supponitur ad illam, & ad ejus perfectionem introducit?

(1) Sic jam expresse quæst. 180. art. 5. argum. 2. annotavimus ubi diminute dumtaxat notabatur in

quod magis extenditur in corp. A Scripturis vero, quod impediatur: ut *Luc. 10.* Per hoc enim, quod Dominus noluit etiam rogatus, B. Mariam Magdalen. ad activæ vitæ studia surgere, monstrat intellectu vigentibus scholasticis, quod si ad illa assurgeret, a contemplatione, cui sedendo secus pedes ejus intendebat, impediretur, & per consequens monstrat, quod vita activa impedit contemplativam. Ab eisdem quoque Scripturis, quod non impediatur, insinuat, ut *Gen. 29.* Per hoc enim quod præaccipere Liam sibi consortem non fuit impedimento ipsi Jacob, quod postmodum acciperet prædilectam Rachelem, quinimo fuit quædam via dispositiva ad suum hoc primitivum intentum facilius assequendum (ut patet ex eodem *Gen. capitulo* per respondit *Laban* Non est in loco, &c. *hanc quoque dabo tibi*) ostenditur manifeste, quod exercere se in vita activa adjuvat ad facilius amplexandam contemplativam, tantum abest, ut activa per Liam denotata impediatur contemplativam in persona Rachelis subintellectam. Secundo vides: quomodo &c.

ARTICULUS IV. 863

Utrum vita activa sit prior quam contemplativa.

AD quartum sic proceditur. Videtur quod vita activa non sit prior quam contemplativa. Vita enim contemplativa directe pertinet ad dilectionem Dei (2); vita autem activa ad dilectionem proximi. Sed dilectio Dei præcedit dilectionem proximi, in quantum proximus propter Deum diligitur. Ergo videtur quod etiam vita contemplativa sit prior quam activa.

2. Præterea. Gregorius dicit super *Ezech. (hom. xiv. a med.)* *Sciendum est: quod sicut bonus ordo vivendi est ut ab activa in contemplativam tendatur; ita plerumque utiliter a contemplativa animus ad activam reflectitur.* Non ergo simpliciter vita activa est prior quam

textu quantum ad istam appendicem, quia non eo sine referretur quo refertur nunc, ut ex unius loci cum altero collatione videre est.

(2) Quod sufficit ad institutum præsens, quantumvis ad proximi dilectionem indirecte reflecti possit; quia nempe activa vita ordinatur directe ad hanc ipsam dilectionem, & sic habet unde contemplativæ vitæ opponatur per id quod ad utramque que principaliter ac directe pertinet.

quam contemplativa.

3. Præterea. Ea quæ diversis competunt, non videntur ex necessitate ordinem habere. Sed vita activa, & contemplativa diversis competunt: dicit enim Gregorius in VI. Moral. (cap. xvii. ante med.) *Sæpe qui contemplari Deum quieti poterant occupationibus pressi ceciderunt; & sæpe qui occupati bene usibus humanis viverent, gladio sua quietis extincti sunt.* (1) Non ergo vita activa prior est quam contemplativa.

Sed contra est quod Gregorius dicit super Ezech. (hom. iii. parum ante med.) *Activa vita prior est tempore quam contemplativa: quia ex bono opere tenditur ad contemplationem.*

Respondeo dicendum, quod aliquid dicitur esse prius dupliciter. Uno modo secundum suam naturam: & hoc modo vita contemplativa est prior quam activa, in quantum prioribus, & melioribus insistit: unde & activam vitam movet, & dirigit. Ratio enim superior, quæ contemplationi deputatur comparatur ad inferiorem, quæ deputatur actioni, sicut vir ad mulierem, quæ est per virum regenda, ut Augustinus dicit XII. de Trinit. (cap. xii.)

Alio modo est aliquid prius quoad nos, quod scilicet est prius in via generationis: & hoc modo vita activa est prior quam contemplativa, quia disponit ad contemplativa, ut ex supradictis patet (quæst. clxxx. art. 1. ad 3.) Dispositio enim in via generationis præcedit formam, quæ simpliciter, & secundum suam naturam est prior.

Ad primum ergo dicendum, quod vita contemplativa non ordinatur ad qualemcumque dilectionem Dei, sed ad perfectam; sed vita activa est necessaria ad dilectionem pro-

ximi qualemcumque: unde Gregorius dicit super Ezech. (loc. sup. cit.) *Sine contemplativa vita intrare possunt ad cælestem patriam qui bona, quæ possunt, operari non negligunt; sine activa autem intrare non possunt, si negligunt bona operari quæ possunt.* Ex quo etiam patet quod vita activa præcedit contemplativam, sicut id quod est commune omnium, præcedit in via generationis (2) id quod est proprium perfectorum.

Ad secundum dicendum, quod a vita activa proceditur ad vitam contemplativam secundum ordinem generationis; a vita autem contemplativa reditur ad vitam activam per viam directionis; ut scilicet vita activa per contemplationem dirigatur; sicut etiam per operationes acquiritur habitus, & per habitum acquisitum perfectius aliquis operatur, ut dicitur in II. Ethic. (cap. 1. 11. & 111.)

Ad tertium dicendum, quod illi qui sunt proni ad passiones propter earum impetum ad agendum, sunt simpliciter magis apti ad vitam activam propter spiritus inquietudinem. Unde dicit Gregorius in VI. Moral. (cap. xvii. ante med.) quod *nonnulli ita inquieti sunt, ut si vacationem laboris habuerint, gravius laborent: quia tanto deteriores cordis tumultus tolerant, quanto eis licentius ad cogitationes vacant.* Quidam vero habent naturaliter animi puritatem, & quietem, per quam ad contemplationem sunt apti; qui si totaliter actionibus deputentur, detrimentum sustinebunt. Unde Gregorius dicit in VI. Moral. (loc. cit.) quod *quorundam hominum ita otiose mentes sunt, ut si eos labor occupationis excipiat, in ipsa operis inchoatione succumbant.* Sed, sicut ipse postea subdit (ibid. a med.) *sæpe & pigras mentes amor ad opus excitat, & inquietus in contemplatione*

(1) Postquam præmisit quod in istius argumenti solutione sparsim per partes referetur; scilicet magnopere sciendum quia valde inter se diversæ sunt consensiones animorum; nonnulli namque ita otiosum sunt mentis ut si eos labor occupationis excipiat, in ipsa operis inchoatione succumbant; & nonnulli e contrario ita inquieti sunt ut si vacationem laboris habuerint, gravius laborent, quia tanto deterius cordis tumultus tolerant quanto licentius ad cogitationes vacant, unde necesse est ut nec quieta mens ad exercitationem immoderati operis dilatet, nec inquieti e contrario ad studium contemplationis angustet: Ac deinde immediate subdit: Sæpe enim qui contemplari Deum &c.

(2) Id est prius tempore generatur, prout generatio qualemcumque inchoationem rei vel inchoationem signi-

ficat, quia natura semper ab imperfectis ad perfecta procedit in genere causæ materialis, quamvis e contrario a perfectis ad imperfecta in genere causæ efficientis: Et primus ordo quidem ex Philosophi usum passim ordo generationis appellatur & perinde est ac si aliis verbis appelletur ordo temporis, quia priora generatione dicuntur ea quæ in eodem prius tempore fiunt quando eorum productio successiva est; Secundus autem ordo potius appellatur ordo nature propter perfectionem quam natura intendit, & ad quam tendit ut ad finem; tamen materialiter pro ipso generationis ordine ordo nature sumi possit, ut indicatur prius. Quod autem ad 2. ex Ethicorum lib. 2. subjungitur, inde cap. 1. 2. ac 3. (vel ex capite 1. & 2. græco-lat. tantum) colligi potest.

ne timor refrenas. Unde & illi qui sunt magis apti ad activam vitam, possunt per exercitium activæ ad contemplativam preparari; & illi nihilominus qui sunt magis ad contemplativam apti, possunt exercitia vitæ activæ subire, ut per hos ad contemplationem paratiores reddantur.

specialiter de statu perfectorum.

Et circa primum queruntur quatuor.

Primo, quid faciat in hominibus statum. Secundo, utrum in hominibus debeant esse diversi status, sive diversa officia.

Tertio de differentia officiorum.

Quarto de differentia statuum.

A P P E N D I X.

ARTICULUS I. 864

EX art. habes primo: quomodo per rationem & ostendas, & recte intelligas, merito insinuatum esse a Scripturis, & Gregorio, quod vita activa est prior, quam contemplativa. A Divo Gregorio quidem: *ut in avg. contr.* Vide eundem in text. art. 3. corp. ad fin. A Scripturis vero per hoc, quod Jacob ad Rachelem vitæ contemplativæ typum suspirantem dictum fuit Genes. 29. *Non est in loco nostro consuetudinis, ut minores ante vadamus ad nuptias.* Ubi typice vita contemplativa appellatur minor, & quia paucioribus exercetur, (ut etiam ex B. Gregorio in ad 1. colligitur) & quia volentes contemplationi vacare oportet minorari in exterioribus actionibus, juxta illud Eccl. 58. *Qui minoratur actu, percipiet sapientiam* (id est sapientiam scientiam, quæ proprie contemplationi convenit.) Per hoc ergo, quod Liam prius habuisse Jacob ex consuetudine loci illius, quam Rachelem, Scriptura testatur, quasi scholastice loquens, ait: Activa secundum consuetudinem præsentis vitæ prior est, quam contemplativa. Vide art. 4. ap. unde & ad hunc juvaberis. Secundo vides: quomodo &c.

QUESTIO CLXXXIII.

De officiis, & variis statibus hominum, in generali,

In quatuor articulos divisa.

Consequenter considerandum est de diversitate statuum, & officiorum humanorum: & primo considerandum est de officiis, & statibus hominum in generali; secundo

Utrum status in sui ratione importet conditionem libertatis, vel servitutis.

Inf. art. 4. cor. & quest. clxxxiv. art. 4. cor. & quest. clxxxvi. art. 6. corp.

& quol. 11. art. 17. corp.

AD primum sic proceditur. Videtur quod status in sui ratione non importet conditionem libertatis, vel servitutis. Status enim a stando dicitur. Sed stare dicitur aliquis ratione rectitudinis: unde dicitur Ezech. 11. 1. *Fili hominis sta super pedes tuos: & Gregorius dicit in VII. Moral.* (cap. xvii. cir. med.) (1) *Ab omni statu rectitudinis deperiunt qui per noxia verba dilabuntur.* Sed rectitudinem spirituales acquirit homo per hoc quod subijcit suam voluntatem Deo: unde super illud Psal. xxxii. *Rectos decet collaudatio,* dicit Glossa (ordin. Augustini:) „ Recti sunt qui diriguat cor suum secundum voluntatem Dei. “ Ergo videtur quod sola obedientia divinorum mandatorum sufficiat ad rationem status.

2. Præterea. Nomen status videtur importare immobilitatem, secundum illud I. ad Cor. xv. 58. *Stabiles estote, & immobiles:* unde Gregorius dicit super Ezech. (hom. xxi. aliquant. princ.) *Lapis quadrus est, & quasi ex omni latere statum habet, qui casum in aliqua permutatione non habet.* Sed virtus est quæ immobiliter facit operari, ut dicitur in II. Ethic. (2) Ergo videtur quod ex omni operatione virtuosa aliquis status adipiscatur.

3. Præterea. Nomen status videtur ad quamdam altitudinem pertinere: nam ex hoc aliquis stat quod in altum erigitur. Sed per diversa officia aliquis fit altior alte-

104

(1) Ad illa verba ex Job. 6. *In ventum verba profertis:* Ubi & similitudinem ad id probandum addit, quia scilicet humana mens ab amore & circumclusa ad superiora colligitur, quasi repetens illud unde ipsa descendit, & relaxata deperis, quia se por infima inutiliter spargit, &c.

(2) Non sicut prius cap. 1. & 2. sed ex capite 3. græco latino colligitur, vel ex cap. 4. in antiquis & apud S. Thom. lect. 4. ubi tres ad virtutem conditiones assignantur necessariz, nempe *ut sciens, ut eligens & ut immobiliter operetur.*

ro : similiter etiam per gradus, vel ordines diversos diversimode homines in quadam altitudine constituuntur. Ergo sola diversitas graduum, vel ordinum, vel officiorum sufficit ad diversificandum statum.

Sed contra est quod in Decr. II. quæst. VI. (cap. xl.) dicitur: *Si quando in causa capitali, vel causa status interpellatum fuerit, non per procuratores, sed per seipsum est agendum*: ubi causa status appellatur pertinens ad libertatem, vel servitutem (1). Ergo videtur quod non variet statum hominis, nisi id quod pertinet ad libertatem, vel servitutem.

Respondeo dicendum, quod status, proprie loquendo, significat quamdam positionis differentiam, secundum quam aliquid disponitur, secundum modum suæ naturæ, quasi in quadam immobilitate. Est enim naturale homini ut caput ejus in superiora tendat, & pedes in terra firmentur, & cetera membra media convenienti ordine disponantur: quod quidem non accidit, si homo jaceat, vel sedeat, vel accumbat, sed solum quando erectus stat: nec rursus stare dicitur, si moveatur, sed quando quiescit. Et inde est quod etiam in ipsis actionibus humanis dicitur negotium aliquem statum habere secundum ordinem propriæ dispositionis cum quadam immobilitate, seu quiete.

Unde & circa homines, ea quæ de facili circa eos variantur, & extrinseca sunt, non constituunt statum; puta quod aliquis sit dives, vel pauper, in dignitate constitutus, vel plebejus, vel si quid aliud est hujusmodi. Unde & in Jure civili (Lib. *Cassius* & seq. ff. *de Senatorib.*) dicitur, quod ei qui a senatu amovetur, magis dignitas quam status auferatur (2). Sed solum id videtur ad statum hominis pertinere quod respicit obligationem personæ hominis, prout scilicet aliquis est sui juris, vel alieni: & hoc non ex aliqua causa levi, vel de facili mutabili, sed ex aliqua permanente: & hoc est quod pertinet ad rationem libertatis, *Sum. S. Th. Tom. IX.*

vel servitutis. Unde status pertinet proprie ad libertatem, vel servitutem sive in spiritualibus, sive in civilibus.

Ad primum ergo dicendum, quod rectitudo, in quantum hujusmodi, non pertinet ad rationem status, sed solum in quantum est connaturalis homini, simul addita quadam quiete. Unde in aliis animalibus non requiritur rectitudo, ad hoc quod stare dicantur; nec etiam homines stare dicuntur, quantumcumque sint recti, nisi quiescant.

Ad secundum dicendum, quod immobilitas non sufficit ad rationem status: nam etiam sedens, vel jaceus quiescit, qui tamen non dicitur stare.

Ad tertium dicendum, quod officium dicitur per comparisonem ad actum; gradus autem dicitur secundum ordinem superioritatis, & inferioritatis. Sed ad statum requiritur immobilitas in eo quod pertinet ad conditionem personæ.

A P P E N D I X.

EX art. habes primo: quomodo per rationem ostendas, merito a scripturis, & Decretis fuisse insinuatam, quod status proprie dicit immobilitatem in eo, quod pertinet ad conditionem personæ, & consequenter per hoc designat, aliquid esse sui juris, vel alieni, idest libertatem, vel servitutem. A Decretis quidem, ut extenditur in *arg. con.* A scripturis vero per *ly senes assurgentes stabant*, Job 29. & per *ly Daniel sta in gradu tuo* (idest super pedes rectus) & *steti tremens*, Dan. 10. Secundo vides: quomodo &c.

A R T I C U L U S II. 865

Utrum in Ecclesia debeat esse diversitas officiorum, seu statuum.

AD secundum sic proceditur. Videtur quod in Ecclesia non debeat esse diversitas

(1) Quod nec in textu tamen sic exprimitur, nec in Glossa Decreti super caput *Si quando* Causa & questione hic notata, sed supponitur ex frequenti loquutione Juris non canonici tantum sed civilis, qua *statuliber* passim appellatur ut opponatur servo: Quamvis generalius Glossa lib. 37. ff. tit. 14. de jure patronatus in caput *Divus* questionem de statu ait intelligendam *de libertate, de filiatione, de potestate.*

(2) Sic in ff. (hoc est Digestis) lib. 2. tit. 9.

qui de Senatoribus inscribitur, leg. *Cassius*; ubi ei qui propter infamiam sive turpitudinem Senatu motus nec in eum restitutus est, non permittitur judicare, quod perinde est ac si ei dignitas auferatur: Sed status non auferri æquivalenter indicatur, quia etiam remotus a Senatu, Romæ tamen morari permittitur nec propterea minuitur capite, sicut subjungitur sequenti lege, idque intelligendum addit Glossa, quando non propter infamiam vel inhonestam causam contingit eum removeri.

fitas officiorum, vel statuum. Diversitas enim unitati repugnat. Sed fideles Christi ad unitatem vocantur, secundum illud Joan. xvii. 21. *Ut sint unum in nobis, sicut & nos unum sumus* (1). Ergo in Ecclesia non debet esse diversitas officiorum, sive statuum.

2. Præterea. Natura non facit per multa quod potest facere per unum. Sed operatio gratiæ est multo ordinatio quam operatio naturæ. Ergo convenientius esset quod ea quæ pertinent ad actus gratiæ, per eosdem homines administrarentur; ita ut non esset in Ecclesia diversitas officiorum, & statuum.

3. Præterea. Bonum Ecclesiæ maxime videtur in pace consistere, secundum illud Psal. cxlvii. 3. *Qui posuit fines suos pacem*: & II. ad Cor. ult. 11. dicitur: *Pacem habete, & Deus pacis erit vobiscum*. Sed diversitas est impeditiva pacis, quam similitudo causare videtur, secundum illud Eccli. xiiii. 19. *Omne animal diligit simile sibi*: & Philosophus dicit in V. Politic. (cap. iv.) quod *modica differentia facit in civitate dissidium*. Ergo videtur quod non oporteat in Ecclesia esse diversitatem statuum, & officiorum.

Sed contra est quod in Psal. xlv. ad laudem Ecclesiæ dicitur, quod est *circumamicta varietate*, ubi Glossa (ord. Cassiod. sup. illud, *Circumdatus varietate*) dicit, quod „ doctrina Apostolorum, & confessione Martyrum, & puritate Virginum, & lamento Pœnitentium ornatur Regina, (2) „ idest Ecclesia.

Respondeo dicendum, quod diversitas statuum, & officiorum in Ecclesia ad tria pertinet.

Primo quidem ad perfectionem ipsius Ecclesiæ. Sicut enim in rerum naturalium ordine perfectio, quæ in Deo simpliciter,

& uniformiter invenitur, in universitate creaturarum inveniri non potest, nisi difformiter, & multipliciter; ita etiam plenitudo gratiæ, quæ in Christo sicut in capite adunatur, ad membra ejus diversimode redundat, ad hoc quod corpus Ecclesiæ sit perfectum. Et hoc est quod Apostolus dicit ad Ephes. iv. 11. *Ipse dedit quosdam quidem Apostolos, quosdam autem Prophetas, alios vero Evangelistas, alios autem Pastores, & Doctores ad consummationem sanctorum*. Secundo autem pertinet ad necessitatem actionum, quæ sunt in Ecclesia necessariæ. Oportet autem ad diversas actiones diversos homines deputari, ad hoc quod expeditius, & sine confusione omnia peragantur: & hoc est quod Apostolus dicit ad Rom. xii. 4. *Sicut in uno corpore multa membra habemus, omnia autem membra non eandem actionem habent; ita multi unum corpus sumus in Christo*. Tertio pertinet ad dignitatem, & pulchritudinem Ecclesiæ, quæ in quodam ordine consistit: unde dicitur III. Reg. x. 5. quod *videns Regina Saba omnem sapientiam Salomonis, & habitacula servorum, & ordines ministrantium, non habebat ultra spiritum*. Unde & Apostolus dicit II. ad Timoh. 11. 20. quod *in magna domo non solum sunt vasa aurea, & argentea, sed & lignea, & fictilia*.

Ad primum ergo dicendum, quod diversitas statuum, & officiorum non impedit Ecclesiæ unitatem, quæ perficitur per unitatem fidei, & caritatis, & mutuz subministrationis, secundum illud Apostoli ad Ephes. iv. 16. *Ex quo totum corpus est compactum, scilicet per fidem, & connexum, scilicet per caritatem, per omnem juncturam subministrationis, dum scilicet unus alii servit*.

Ad secundum dicendum, quod sicut natura non facit per multa quod potest facere per unum; ita etiam non coarctat in unum id ad

(1) Sive paulo aliis verbis de Apostolis primum vers. 11. *Pater sancte serva eos in nomine tuo quos dedisti mihi, ut sint unum sicut & nos*: Tum deinde generalius versu 20. & 21. *Non pro eis rogo tantum sed & pro eis qui credituri sunt per verbum eorum in me; ut omnes unum sint sicut tu Pater in me & ego in te & ipsi in nobis unum sint*: Et rursus vers. 22. *Claritatem quam dedisti mihi dedi eis, ut sint unum sicut & nos unum sumus*.

(2) Vel plenius aliquantulum & expressius: *Esti unitas in caritate, tamen auro idest doctrina Apostolorum, & cocco idest confessione Martyrum, & gemmis idest puritate Virginum & purpura idest lamen-*

to pœnitentium ornatur: alludendo sicut subjungit ad cortinas tabernaculi de coloribus quatuor pretiosis contextas, *pitta bysso resorsa, cocco bis tincto, hyacintho, & purpura*. Paulo aliter autem Cassiodorus ex quo Glossa desumpta præsumitur: *Scrutantur inquit, cur Ecclesia Dei de vestis varietate laudetur cui totum simplex convenit atque unum: Sed varietas aut multiplices linguas, quia omnis gens secundum suam patriam linguam in Ecclesia psallit auctoritate, aut virtutum pulcherrimam diversitatem significat: Ornatur enim auro Apostolorum, argenteo Prophetarum, gemmis Virginum, cocco Martyrum, purpura pœnitentium, &c.*

id ad quod multa requiruntur, secundum illud Apostoli I. ad Corinth. xii. 17. *Si totum corpus oculus, ubi auditus?* Unde & in Ecclesia, quæ est corpus Christi, oportuit membra diversificari secundum diversa officia, status, & gradus (1).

Ad tertium dicendum, quod sicut in corpore naturali membra diversa continentur in unitate per virtutem spiritus vivificantis, quo abscedente membra corporis separantur; ita etiam in corpore Ecclesiæ conservatur pax diversorum membrorum virtute spiritus sancti, qui corpus Ecclesiæ vivificat, ut habetur Joan. vi. Unde Apostolus dicit ad Ephes. iv. 3. *Solliciti servare unitatem spiritus in vinculo pacis.* Discedit autem aliquis ab hac unitate spiritus, dum querit quæ sibi sunt propria; sicut etiam in terrena civitate pax tollitur ex hoc quod cives singuli quæ sua sunt querunt: Alioquin, per officiorum, & statuum distinctionem tam mentis, quam civitatis terrenæ magis pax conservatur, inquantam per hæc plures sunt qui communicant actibus publicis. Unde & Apostolus dicit I. ad Corinth. xii. 24. quod *Deus temperavit (*) nos, ut non sit schisma in corpore, sed pro invicem sollicita sint membra.*

A P P E N D I X.

EX art. habes primo: quomodo per rationem ostendas, merito a scripturis, & Concilio fuisse insinuatam, quod convenienter in Ecclesia diversitas officiorum, statuumque invenitur. A Conc. Tridentino quidem sess. 23. cap. 4. ubi Ecclesiasticam hierarchiam hanc optime ex canticis Cantorum vocat *castrorum aciem ordinatam*, & multa alia pulchra, scitu digna, & ad propositum hujus articuli facientia ibi, & passim in capitulis de reformatione, adducit.

Sed & canon. 6. dicit. „ Si quis dixerit, „ in Ecclesia catholica non esse hierarchiam „ divina ordinatione institutam, quæ con- „ stat ex Episcopis, Presbyteris, & mini- „ stris, anathema sit. „ Hæc ibi. A scri- „ pturis vero, ut *Psal. 44.* cum glossa: secundum quod ponitur *in avg. con.* Item a pluribus aliis scripturarum locis, quæ Concilium præmissum aptissime disponit ibidem supra. De convenientia vero ipsarum scripturarum in positionibus suis vide *quest. 122. art. 2. ap. & q. 140. art. 1. ap. Secundo* vides; quomodo &c.

A R T I C U L U S III. 866

Utrum officia distinguantur per actus.

AD tertium sic proceditur. Videtur quod officia non distinguantur per actus. Sunt enim infinitæ diversitates humanorum actuum tam in spiritualibus, quam in temporalibus. Sed infinitorum non potest esse certa distinctio. Ergo per diversitates actuum non potest esse humanorum officiorum certa distinctio.

2. Præterea. Vita activa, & contemplativa secundum actus distinguuntur, ut dictum est (quest. clxxix. art. 1.) Sed alia videtur esse distinctio officiorum a distinctio-
ne vitarum. Non ergo officia distinguuntur per actus.

3. Præterea. Ordines etiam ecclesiastici, & status, & gradus per actus distingui videntur. Si ergo officia distinguantur per actus, videtur sequi quod eadem sit distinctio officiorum, graduum, & statuum. Hoc autem est falsum, quia diversimode in suas partes dividuntur. Non ergo videtur quod officia distinguantur per actus.

Sed contra est quod Isidorus in Lib. VI. Erym. (2) (cap. xviii. in princ.) dicit, H h 2 quod

(1) Et vero Axioma in argumento propositum sic intelligi solet, quod *natura non facit per multa id quod potest per unum* quando *æque convenienter potest*; quippe cum dicat Philosophus lib. 1. de cælo textu 32. quod *natura nihil faciat frustra*; non facit autem frustra illud quod convenientius est, etsi necessarium non sit: Et lib. 1. de generatione animalium cap. 4. quod *natura rem semper facit aut quia est necessaria simpliciter, aut quia saltem est melior*: Ut & lib. 2. de partibus animalium cap. 14. quod *maliorei rei semper auctor est, quantum fieri potest* &c. Sic igitur in Ecclesiæ ministeriis, quæ melius & convenientius exercentur per plures quam per

unum; licet aliter in quibusdam fieri posset si necessitas postularet.

(*) *Isa edis. omnes. In quibusdam mss. deest nos, Vulgata: Deus temperavit corpus ei cui deerat... ut non sit &c.*

(2) Seu Originum lib. 6. cap. 18. vel titulo de officiis ab initio: Sed hoc ipsum ex Ambrosio mutuatus est qui & de officiis lib. 1. cap. 8. ut ostendat non soli scholæ Philosophorum hoc officii nomen aptum esse, sed in divinis reperiri Scripturis, assert illud quod Luc. 1. de Zacharia Sacerdote dicitur, *impleti sunt dies officii ejus* (verl. 23.) Tum deinde subjungit quæ hic ex Isidoro referuntur.

quod officium ab efficiendo est dictum, quasi officium, propter decorem sermonis, una mutata littera. Sed efficere pertinet ad actionem. Ergo officia per actus distinguuntur.

Respondeo dicendum, quod, sicut dictum est (art. præc.) diversitas in membris Ecclesiarum ad tria ordinatur, scilicet ad perfectionem, actionem, & decorem: & secundum hæc tria triplex distinctio diversitatis fidelium accipi potest. Una quidem per respectum ad perfectionem: & secundum hoc accipitur differentia statuum, prout quidam sunt aliis perfectiores.

Alia vero distinctio accipitur per respectum ad actionem: & hæc est distinctio officiorum: dicuntur enim in diversis officiis esse qui sunt ad diversas actiones deputati.

Alia autem per respectum ad ordinem pulchritudinis ecclesiasticæ: & secundum hoc accipitur differentia graduum, prout scilicet etiam in eodem statu, vel officio unus est alio superior. Unde & in Psal. xlvii. 3. dicitur secundum aliam litteram (LXX. Interp.) (1) *Deus in gradibus ejus cognoscetur.*

Ad primum ergo dicendum, quod materialis diversitas humanorum actuum est infinita: & secundum hanc non distinguuntur officia, sed secundum formalem diversitatem, quæ accipitur secundum diversas species actuum, secundum quam actus hominis non sunt infiniti.

Ad secundum dicendum, quod vita dicitur absolute: & ideo diversitas vitarum accipitur secundum diversos actus qui conveniunt homini secundum seipsum. Sed efficientia, a qua sumitur nomen officii, ut dictum est (in arg. Sed contr.) importat actionem tendentem in aliud, ut dicitur in IX. Metaphys. (text. 16.) Et ideo officia distinguuntur proprie secundum actus qui referuntur ad alios; sicut dicitur doctor habere officium, vel iudex, & sic de aliis. Et ideo Isidorus dicit (loc. sup. cit.) quod officium est ut quisque illa agat quæ nulli officiant, id est noceant, sed profint omnibus.

Ad tertium dicendum, quod diversitas statuum, officiorum, & graduum secundum di-

versa sumitur, ut dictum est (art. 1. hæc quæst. ad 3.) Contingit tamen quod ista tria in eodem concurrant; puta cum aliquis deputatur ad aliquem actum altiore, simul ex hoc habet & officium, & gradum, & ulterius quemdam perfectionis statum propter actus sublimitatem, sicut patet de Episcopo. Ordines autem ecclesiastici specialiter distinguuntur secundum diversa officia. Dicit enim Isidorus in Lib. VI. Etymol. (loc. sup. cit.) *Officiorum plurima genera sunt; sed præcipuum illud est quod in sacris, divinisque rebus habetur.*

A P P E N D I X.

EX artic. habes primo: quomodo per rationem ostendas, merito fuisse insinuatam a Scripturis, & Isidoro quod Officia distinguuntur per actus. Ab Isidoro quidem, ut extenditur cum discursu in argum. contr. A Scripturis vero per hoc, quod a pincerna, qui rediit ad actionem dandi potum Pharaoni, dicitur Gen. 41. *Redditus sum officio meo.* Et Numer. 2. *Levabitur tabernaculum testimonii per officia Levitarum.* Hoc est. Per actiones Levitarum deputatorum rebus talibus, secundum officia sua. Et ibidem 4. *Hoc est officium familie Gersonitarum, ut portent cortinas.* Et 1. Paralip. 25. *Et David, & magistratus exercitus, dedicavit sibi officio servientes.* Item per hoc, quod Sacerdotes resistentes Ozix regi Juda volenti adolere incensum dixerunt 2. Paralip. 26. *Non est tui officii, ut adoleas incensum.* Hoc est, ut facias istam actionem. Secundo vides: quomodo &c.

A R T I C U L U S IV. 867

Utrum differentia statuum attendatur secundum incipientes, proficientes, & perfectos.

Sup. quæst. xxiv. art. 7. & Psal. xxiv. & Ijs. xlv.

AD quartum sic proceditur. Videtur quod differentia statuum non attendatur se-

(1) Juxta græcum Βασιον vers. 4. ubi Vulgata vers. 3. legit, *in domibus*: Et Hieronymus quidem in Osee 8. *Βασιον* interpretatur *magnas ac in modum turrium edificatas domos*, ut & in epist. 140. Psal. 44. explicando ubi perperam Βασιον. Perinde tamen ac si *gradibus* quibus turres prædictæ constant: Videtur porro Ambrosius legisse *in gravibus* (Βασιον)

cum sic in eum Psalmum interpretatur: *Cognoscitur Deus in Petro, Paulo, Joanne, Jacobo qui graves & excelis viri veluti fundamenta & culmina sunt Ecclesie: Quasi fundamenta gravia quos nulla gravis aquilonis flabra concusserint ne Ecclesia tota nutaret: Ut & paulo post: In excelsis & magnis domibus Deus habitator agnoscitur.*

eundem incipientes, proficientes, & perfectos. Diverſorum enim generum diverſæ ſunt & ſpecie differentiæ (1). Sed ſecundum hanc differentiam inchoationis, profectus, & perfectionis dividuntur gradus caritatis, ut ſupra habitum eſt (quæſt. xxiv. art. 9.) cum de caritate ageretur. Ergo videtur quod ſecundum hoc non ſit accipienda differentia ſtatuum.

2. Præterea. Status, ſicut dictum eſt (art. 1. hu. quæſt.) reſpicit conditionem ſervitutis, vel libertatis: ad quam non videtur pertinere prædicta differentia incipientium, proficientium, & perfectorum. Ergo inconvenienter ſtatus per iſta dividitur.

3. Præterea. Incipientes, proficientes, & perfecti diſtingui videntur ſecundum *magis*, & *minus*; quod videtur magis pertinere ad rationem gradus. Sed alia eſt diviſio graduum, & ſtatuum, ut ſupra dictum eſt (art. 2. & 3. præc.) Non ergo convenienter dividitur ſtatus ſecundum incipientes, proficientes & perfectos.

Sed contra eſt quod Gregorius dicit in Moral. (Lib. XXIV. cap. vii. aliquant. a princ.) *Tres ſunt modi converſorum, inchoatio, medietas, atque perfectio: & ſuper Ezech. (hom. xv. aliquant. a princ.) dicit, quod aliud ſunt virtutis exordia, aliud profectus, aliud perfectio. (2)*

Reſpondeo dicendum, quod, ſicut ſupra dictum eſt (art. 1. hu. quæſt.) ſtatus libertatem reſpicit, vel ſervitutem. Invenitur autem in rebus ſpiritualibus duplex ſervitus, & duplex libertas: una quidem eſt ſervitus pec-

cati; altera vero eſt ſervitus juſtitie. Similiter etiam eſt duplex libertas: una quidem a peccato: alia vero a juſtitia, ut patet per Apoſtolum, qui dicit ad Rom. vi. 20. *Cum ſervi eſſetis peccati, liberi fuiſtis juſtitie; nunc vero liberati a peccato, ſervi eſtis facti Deo.*

Eſt autem ſervitus peccati, vel juſtitie, cum aliquis vel ex habitu peccati ad malum inclinatur, vel ex habitu juſtitie inclinatur ad bonum: ſimiliter etiam libertas a peccato eſt, cum aliquis ab inclinatione peccati non ſuperatur: libertas autem a juſtitia eſt, cum aliquis propter amorem juſtitie non retardatur a malo. Verumtamen quia homo ſecundum naturalem rationem ad juſtitiam inclinatur, peccatum autem eſt contra naturalem rationem, conſequens eſt quod libertas a peccato ſit vera libertas quæ conjungitur ſervituti juſtitie, quia per utrumque tendit homo in id quod eſt conveniens ſibi: & ſimiliter vera ſervitus eſt ſervitus peccati; cui conjungitur libertas a juſtitia, quia ſcilicet per hoc homo impeditur ab eo quod eſt proprium ſibi.

Hoc autem quod homo efficiatur ſervus juſtitie, vel peccati, contingit per humanum ſtudium, ſicut Apoſtulus dicit ibidem: *Cui exhibetis vos ſervos ad obediendum, ſervi ejus eſtis, cui obedistis, ſive peccati ad mortem, ſive obediſtis ad juſtitiam.* In omni autem humano ſtudio eſt accipere principium, medium, & terminum: & ideo conſequens eſt quod ſtatus ſpiritualis ſervitutis, & libertatis ſecundum tria diſtinguantur, ſcilicet ſecundum

(1) Sic reponendum ex regula communi antepædicamentali græca *ἴππευ τῶ ἀδελφῶ καὶ οὐ διαποσῶ* hoc eſt, *diverſa ſunt ſpecie etiam differentiæ*: Sed ſive pro *τῶ ἀδελφῶ* legit quidam *τῶ ἀδελφῶ* ſive illud & pro *etiam* poſitum non advertit, corrupte paſſim legi ſolet ut & hic prius, *Diverſa ſunt ſpecies & differentiæ.*

(2) Explicans enim illud Ezechiel. 40. *Veni ad portam qua reſpicit viam orientalem, aſcendis per gradus ejus, per gradus merita virtutum* intelligit: Tum deinde ſubjungit quod *quibusdam gradibus ad altiora incrementa pervenimus*: Et fere mox: *De his gradibus per Pſalmiſtam dicitur, Deus in gradibus ejus dignoſcetur cum ſuſcipiet eam: Quantum enim ſancta Eccleſia proficiſ aſcendendo, tantum Deus hominibus ex virtutibus ejus innoteſcit: De his quoque gradibus beatus Job loquitur dicens (cap. 31.) Per ſingulos gradus meos pronuntiabo illum: Omnipotentem quippe Dominum per ſingulos gradus ſuos pronuntians qui per incrementa virtutum qua capit, ei ſemper laudem ſue pietatis reddit: Addens quoque quod Pſal. 83. dicitur, immediate ſubdit: *Si quidam**

gradus in cordis aſcenſione non eſſet: Pſalmiſta non diceret, Ambulabunt de virtute in virtutem: Nec mirum ſi de virtute in virtutem gradus ſunt, quando unaquæque virtus quaſi quibusdam gradibus augetur, & ſic per incrementa meritorum ad ſummam perducitur: Moxque ſubnectit quæ notantur in textu ac deinceps exemplis probat, ut ex illa Diſcipulorum oratione Luc. 17. *Adauge nobis fidem*; & ex Reguli verbis, Marci 9. *Credo Domine, adjuva incredulitatem meam*; quod non diceret, inquit, niſi quia per occultam inſpirationem, gratie meritorum ſuorum gradibus fides creſcit; ut & terræ ſimilitudine primum herbam, deinde ſpicam, deinde plenum frumentum fructificantis Marc. 4. *herbam cum inchoationis bona adhuc teneritudinem habet; ſpicam, cum ſe animo concepta virtus ad profectum boni operis protrahit; plenum frumentum quando jam in tantum virtus proficiſ ut eſſe robuſti ac perfecti operis poſſit*: Et hæc omnia in Decretis diſt. 2. de poenitentia c. *Cum ſanctum* referuntur.

dum principium, ad quod pertinet status incipientium; & medium, ad quod pertinet status proficientium; & terminum, ad quem pertinet status perfectorum.

Ad primum ergo dicendum, quod libertas a peccato fit per caritatem, quæ diffunditur in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis, ut dicitur ad Rom. v. Et inde est quod dicitur II. ad Corinth. III. 17. *Ubi spiritus Domini, ibi libertas.* Et ideo eadem est divisio caritatis, & statuum pertinentium ad spiritualem libertatem.

Ad secundum dicendum, quod incipientes, proficientes, & perfecti, secundum quod per hoc status diversi distinguuntur, dicuntur homines non secundum quodcumque studium, sed secundum studium eorum quæ pertinent ad spirituales libertatem, vel servitutem, ut dictum est (in corp. art. & ar. 1. hu. quæst.)

Ad tertium dicendum, quod, sicut prius dictum est (art. præc. ad 3.) nihil prohibet, in idem concurrere gradum, & statum. Nam & in rebus mundanis illi qui sunt liberi, non solum sunt alterius status quam servi, sed etiam sunt altioris gradus.

A P P E N D I X.

EX art. habes primo: quomodo per rationem ostendas, merito esse insinuatam a Scripturis, & Gregorio, quod differentia statuum attenditur secundum incipientes; proficientes, & perfectos. A D. Gregorio quidem, ut bis citatur in arg. cont. A Scripturis vero per hoc, quod fidelium bonorum quidam ad orientem, quidam ad meridiem, alii ad occidentem, statuuntur: sic ordinante Domino *Numer. 2.* (Non supputantur nunc hic qui ad partem Aquilonis erant: quoniam hi fideles malos moribus denotabant.) Nam ad orientem existentes significabant statum incipientium, ad meridiem vero statum proficientium, ad occidentem autem statum perfectorum. Omnia enim in figura contingebant illis, 1. *Corinth. 10.* Et ideo pro tanto in præsentī loco tamquam ad propositum apte facientia adducuntur. Vide Veritates aureas super totam legem veterem *Num. 2. concl. 5.* Quo in libro etiam c. 1. *concl. 4.* & c. 2. *concl. 10.* & c. 3. in not. text. ante *concl. 1.* habes multa ex Script. deservientia tibi pro præmissis art. si recte noveris adaptare. Secundo vides: quomodo &c.

Q U Æ S T I O CLXXXIV.

De his quæ pertinent ad statum perfectionis in communi,

In octo articulos divisa.

DEinde considerandum est de his quæ pertinent ad statum perfectionis, ad quem alii status ordinantur. Nam consideratio officiorum, quantum quidem ad alios actus, pertinet ad legis positores; quantum autem ad sacra ministeria, pertinet ad considerationem ordinum, de quibus in tertia parte agerur. Circa statum autem perfectorum triplex consideratio occurrit. Primo quidem de statu perfectionis in communi; secundo de his quæ pertinent ad perfectionem Episcoporum; tertio de his quæ pertinent ad perfectionem Religiosorum.

Circa primum quæruntur octo.

Primo, utrum perfectio attendatur secundum caritatem.

Secundo, utrum aliquis possit esse perfectus in hac vita.

Tertio, utrum perfectio hujus vitæ consistat principaliter in consiliis, vel in præceptis.

Quarto, utrum quicumque est perfectus, sit in statu perfectionis.

Quinto, utrum prælati, & religiosi specialiter sint in statu perfectionis.

Septimo, qui status sit perfectior, utrum religiosorum, vel Episcoporum.

Octavo de comparatione religiosorum ad plebanos, & archidiaconos.

A R T I C U L U S I. 868

Utrum perfectio christiana vitæ attendatur specialiter secundum caritatem.

III. P. quæst. xlvj. art. 3. co. & III. con. cap. cxxxv. & quol. III. art. 17. & opus. xviii. cap. 11. & III. & Philip. III. lect. 2.

AD primum sic proceditur. Videtur quod perfectio christianæ vitæ non attendatur specialiter secundum caritatem. Dicit enim Apostolus I. ad Corinth. xiv. 20. *Malitia parvuli estote, sensibus autem perfecti.* Sed caritas non pertinet ad sensum, sed magis ad

ad affectum . Ergo videtur quod perfectio christianæ vitæ non consistat principaliter in caritate .

2. Præterea . Ad Ephes. ult. 13. dicitur : *Accipite armaturam Dei* (1), *ut possitis resistere in die malo*, & *in omnibus perfecti stare*; de armatura autem Dei subjungit, dicens : *Seate succincti lumbos vestros in veritate*, & *induti lorica mentis justitiæ*, *in omnibus sumentes scutum fidei* . Ergo perfectio christianæ vitæ non solum attenditur secundum caritatem, sed etiam secundum alias virtutes .

3. Præterea . Virtutes specificantur per affectus, sicut & alii habitus . Sed Jacobi 1. 4. dicitur, quod *patientia opus perfectum habes* . Ergo videtur quod status perfectionis attendatur magis secundum patientiam .

Sed contra est quod dicitur ad Coloss. III. 14. *Super omnia caritatem habete, quæ est vinculum perfectionis*, quia scilicet omnes alias virtutes quodammodo ligat in unitatem perfectam .

Respondeo dicendum, quod unum quodque dicitur esse perfectum, in quantum attingit proprium finem, qui est ultima rei perfectio. Caritas autem est quæ unit nos Deo, qui est ultimus finis humanæ mentis : quia *qui manet in caritate, in Deo manet*, & *Deus in eo* ut dicitur I. Joann. IV. 16. Et ideo secundum caritatem specialiter attenditur perfectio christianæ vitæ .

Ad primum ergo dicendum, quod perfectio humanorum sensuum præcipue in hoc videtur consistere ut in unitatem veritatis conveniant, secundum illud I. ad Corinth. 1. 19. *Sitis perfecti in eodem sensu*, & *in eadem sententia* . Hoc autem fit per caritatem, quæ consensum in hominibus operatur . Et ideo etiam perfectio sensuum radicaliter in perfectione caritatis consistit .

Ad secundum dicendum, quod dupliciter potest dici aliquis perfectus . Uno modo simpliciter : quæ quidem perfectio attenditur

secundum id quod pertinet ad ipsam rei naturam ; puta si dicatur animal perfectum, quando nihil ei deficit ex dispositione membrorum, & aliis hujusmodi, quæ requiruntur ad vitam animalis . Alio modo dicitur aliquid perfectum secundum quid : quæ quidem perfectio attenditur secundum aliquid exterius adjacens, puta in albedine, vel nigredine, vel aliquo hujusmodi . Vita autem christiana specialiter in caritate consistit per quam anima Deo conjungitur : unde dicitur I. Joan. III. 14. *Qui non diligit, manet in morte* . Et ideo secundum caritatem attenditur simpliciter perfectio christianæ vitæ, sed secundum alias virtutes secundum quid . Et quia id quod est simpliciter, est principalissimum, & maximum respectu aliorum, inde est quod perfectio caritatis est principalissima respectu perfectionis, quæ attenditur secundum alias virtutes .

Ad tertium dicendum, quod patientia dicitur habere opus perfectum in ordine ad caritatem, in quantum scilicet ex abundantia caritatis provenit quod aliquis patienter toleret adversa, secundum illud ad Rom. VII. 35. *Quis nos separabit a caritate Dei? tribulatio, an angustia?* &c.

A P P E N D I X.

EX art. habes primo : quomodo per rationem ostendas ; merito insinuatam fuisse a scripturis ; quod perfectio Christianæ vitæ attenditur simpliciter, seu specialiter, seu principaliter ; hæc enim tria pro eodem sumuntur, secundum caritatem . Ut Coloss. 3. secundum quod extenditur in arg. con. Pro cujus intellectu adhuc ampliori, cum a Spiritu sancto sit caritas, vide q. 183. a. 2. ad tertium . Item insinuat a I. Cor. 13. ,, Si habuero omnem fidem, &c. si distribuero omnes, &c. si tradidero corpus, &c. caritatem autem non habeam : nihil sum,

(1) Vel significantius græce *ενοπλιον* idest, ut Hieronymus reddit, *omnia arma Dei*; quæ assumere debet unusquisque ut sic succinctus nempe *sciat se stare posse si universa fuerit operatus, ut plenus cunctis virtutibus figat stabilem gradum* &c. Ubi ad græcam phrasim rursus spectat quæ pro his verbis, *in omnibus perfecti stare* habet *ἀπὸ τῆς χάριτος μακροδύνατοι quasi omnia operari*. Sed & per diem malum vel intelligit vitam præsentem propter angustias illius & labores; vel consummationis ac judicii diem, quo diabolus inimicus & vindex in sua nos cupiet parte retinere : Utrique autem necessaria nobis virtutum

arma ut feliciter ei resistamus. Maxime tamen inter omnes caritas, ut in responsione ostenditur. Quod eam porro Apostolus *vinculum perfectionis* vocet quia virtutes quodammodo in unum ligat, ut S. Thomas argum. Sed contra commentatur, & in eundem locum ad Colossenses lect. 3. indicavit, habet etiam Glossa quam ibi citat; quia *virtutes omnem hominem perficiunt, sed eas ad invicem caritas nectit*; ut & Haymo, *quia per illam bona omnia ligantur ne pereant*: & Chrylost. hom. 8. *quia eorum connexio est qua christianam perfectionem efficiunt*.

sum, nihil mihi prodest. „ Ecce, quod perfectio Christianæ vitæ adeo consistit in caritate, quod sine illa nec homo Christianus est aliquid vita æterna dignum, nec aliquid a se habitum, factum, vel toleratum, sibi ad hanc, tamquam inde promeritam, prodest: etiam si alias virtutes, & moralia bona haberet. Quid ergo per hoc suum dictum vult brevibus monstrare Apostolus? Quod perfectio Christianæ vitæ simpliciter secundum caritatem attenditur, imo & totaliter, in quantum sc. nihil perfectionis est alibi, quod non mendicetur radicaliter a caritate. *Secundo* vides: quomodo &c.

ARTICULUS II. 369

Utrum aliquis in hac vita possit esse perfectus.

Sup. quæst. XXIV. art. 8. & III. dist. XXIX. quæst. 1. art. 8. quæst. 2. & ver. quæst. 2. art. 1. & Eph. VI. lect. 4. & Phil. III. lect. 2. & lect. 3. princ.

AD secundum sic proceditur. Videtur quod nullus in hac vita possit esse perfectus. Dicit enim Apostolus I. Cor. XII. 10. *Cum venerit quod perfectum est, evacuabitur quod ex parte est.* Sed in hac vita non evacuatur quod ex parte est: manent enim

in hac vita fides, & spes, quæ sunt ex parte. Ergo nullus in hac vita est perfectus.

2. Præterea. Perfectum est cui nihil deest, ut dicitur in III. Physic. (tex. 63.) Sed nullus est in hac vita cui non desit aliquid: dicitur enim Jacobi III. 2. *In multis offendimus omnes: & in Psal. cxxxviii. 16. dicitur: Imperfectum meum viderunt oculi tuæ* (1). Ergo nullus est in hac vita perfectus.

3. Præterea. Perfectio vitæ christianæ, sicut dictum est (art. præc.) attenditur secundum caritatem, quæ sub se comprehendit dilectionem Dei, & proximi. Sed quantum ad dilectionem Dei, non potest aliquis perfectam caritatem in hac vita habere: quia, ut Gregorius dicit super Ezech. (hom. XIV. parum a med.) *amoris ignis, qui hic ardevo inchoat, cum ipsum quem amat, videris, amplius in amore ipsius ignescit: neque etiam quantum ad dilectionem proximi, quia non possumus in hac vita omnes proximos actualiter diligere, etsi habitualiter eos diligamus: dilectio autem habitualis imperfecta est, Ergo videtur quod nullus in hac vita possit esse perfectus.*

Sed contra est quia lex divina non inducit ad impossibile. Inducit autem ad perfectionem, secundum illud Matth. v. 48. *Estote perfecti, sicut & Pater vester cælestis perfectus est.* Ergo videtur quod aliquis in hac vita possit esse perfectus (2).

Re-

(1) Quod etsi litterali sensu corpus nondum plene formatum significet, ac propterea græce apud 70. Interpretres ἀπειρομαχον idest *inoperatum* appelletur, ut & Latini quidam legunt, & ex Symmacho ἀυδύφωρον idest *informe* legi Theodoretus notet, ad eum tamen sensum quem hic indicat S. Thomas refert etiam Augustinus, ut & Cassiodorus ibi.

(2) Hinc in prædicta Christi verba Matth. 5. propter inimicorum dilectionem dicta Glossa interlinearis „ Ecce (inquit) ad quod culmen provehit suos, ut sint perfecti sicut Pater cælestis non absoluta æqualitate sed imitatione secundum modum hominum; Ut & Glossa collateralis: Perfecte nempe in caritate Dei & proximi, quia cumulus perfectionis est diligere inimicos: Hinc Hieronymus in Matthæum super eundem locum ad hanc inimicorum dilectionem inculcandam: Sciendum (inquit) Christum non præcipere impossibilia sed perfecta quæ David fecit in Saul. & Absalon: Hinc Remigius in Cate-na aurea S. Thomæ: Quia dilectionis perfectio ultra dilectionem inimicorum non potest procedere, ideo postquam Christus diligere inimicos præcepit, subdit: Estote perfecti sicut & Pater vester cælestis: Ipse quidem perfectus est ut omnipotens, homo autem ut ab omnipotente adjutus &c. Hinc de bono

patientiæ Cyprianus: Cum ad perfectum Discipulos erudiret (inquit) iussit ut inimicos diligerent: Sic perfectos fieri Dei filios dixit &c. Hinc Iræneus lib. 5. adversus hæreses verba illa explicans 1. ad Thesalon. ult. Deus pacis sanctificet vos per omnia, ut integer spiritus vester & anima & corpus in adventu Domini nostri Jesu Christi servetur, legit Deus vos sanctificet perfectos (ex græca voce ὁλοκαίωται. Et statim addit: Istorum trium commixtio perfectum hominem facit, & propter hoc in tribus Apostolus perfectam hominis & spiritualem salutem explanavit: Perfecti ergo qui spiritum Dei perseverantem in se habent &c. Hinc Augustinus lib. 2. contra Maximinum cap. 12. Non quia Christus dixit, Estote perfecti sicut & Pater vester cælestis perfectus est, vult illos Deo naturæ unitate conjugere, sed perfectos vult esse in natura sua sicut Deus in sua &c. Et ad Bonifacium contra duas epistolas Pelagianorum lib. 2. cap. 5. Qui se negaverat esse perfectum (dicens ad Philip. 3. Non quod iam acceperim aut perfectus sim) paulo post tamen, Quotquot perfecti sumus, inquit, hoc apiamus; ut ostenderet secundum istius vitæ modum esse perfectionem quamdam, eique hoc perfectioni deputari si se quisque noverit nondum esse perfectum: Et cap. 7. Quod est *virtus in in-*

Respondeo dicendum, quod, sicut dictum est (art. præc.) perfectio vitæ christianæ in caritate consistit. Importat autem perfectio quamdam universalitatem: quia, ut dicitur in III. Phyl. (tex. 63.) perfectum est cui nihil deest. Potest ergo triplex perfectio considerari. Una quidem absoluta, quæ attenditur non solum secundum totalitatem ex parte diligentis, sed etiam ex parte diligibilis, prout scilicet Deus tantum diligitur, quantum diligibilis est: & talis perfectio non est possibilis alicui creaturæ, sed competit soli Deo, in quo bonum integraliter, & essentialiter invenitur.

Alia autem est perfectio quæ attenditur secundum totalitatem absolutam ex parte diligentis; prout scilicet affectus secundum totum suum posse semper actualiter tendit in Deum: & talis perfectio non est possibilis in via, sed erit in patria.

Tertia autem est perfectio quæ neque attenditur secundum totalitatem ex parte diligibilis, neque secundum totalitatem ex parte diligentis, quantum ad hoc quod semper actu feratur in Deum, sed quantum ad hoc quod excludantur ea quæ repugnant motui dilectionis in Deum, sicut Augustinus dicit in Lib. lxxxiii. Qq. (quæst. xxxvi. non longe a princ.) quod *venenum caritatis est cupiditas, perfectio nulla cupiditas*. Et talis perfectio potest in hac vita haberi; & hoc dupliciter. Uno modo inquantum ab affectu hominis excluditur omne illud quod contrariatur caritati, sicut est peccatum mortale: & sine tali perfectione caritas esse non potest, unde est de necessitate salutis. Alio modo inquantum ab affectu hominis excluditur non solum illud quod est caritati contrarium, sed etiam omne illud quod impedit ne affectus mentis totaliter dirigatur ad

Summ. S. Tb. Tom. IX.

Deum: sine qua perfectione caritas esse potest, puta in incipientibus, & proficientibus.

Ad primum ergo dicendum, quod Apostolus ibi loquitur de perfectione patriæ, quæ non est in via possibilis.

Ad secundum dicendum, quod illi qui sunt in hac vita perfecti, in multis dicuntur offendere secundum peccata venialia, quæ consequuntur ex infirmitate præsentis vitæ: & quantum ad hoc etiam habent aliquid imperfectum per comparisonem ad perfectionem patriæ.

Ad tertium dicendum, quod sicut status præsentis vitæ non patitur ut homo semper actu feratur in Deum; ita etiam non patitur quod actu feratur in omnes proximos singillatim; sed sufficit quod feratur communiter in omnes in universali, & in singulos habitualiter, & secundum animi præparationem. Potest autem etiam circa dilectionem proximi duplex perfectio attendi, sicut & circa dilectionem Dei: una quidem, sine qua caritas esse non potest, ut scilicet homo nihil habeat in affectu quod sit contrarium dilectioni proximi; alia autem, sine qua caritas inveniri potest: quæ quidem attenditur tripliciter. Primo quidem secundum extensionem dilectionis, ut scilicet aliquis non solum diligit amicos, & notos, sed etiam extraneos, & ulterius inimicos: hoc enim, ut dicit Augustinus in Enchirid. (cap. lxxiii.) est *perfectorum filiorum Dei*. Secundo secundum intentionem, quæ ostenditur ex his quæ homo propter proximum contemnit, ut scilicet homo contemnat non solum exteriora bona propter proximum, sed etiam afflictiones corporales, & ulterius mortem, secundum illud Joan. xv. 13. *Majorum dilectionem nemo habet quam ut animam*

I i mam

firmitate perficitur, nisi quia in isto loco infirmitatis hætenus perfectio potest esse virtutis ut in ipsa infirmitate præsentem reprimatur elatio? Ex quo factum est, virtutem quæ nunc est in homine iusto perfectam hætenus nominari ut ad ejus perfectionem pertineat etiam ipsius imperfectionis & in veritate cognitio & in humilitate confessio: Tunc etenim est secundum hanc infirmitatem pro suo modulo perfecta ista parva iustitia, quando etiam quid sibi desit intelligit: Ideoque Apostolus & imperfectum & perfectum se dicit: Et lib. de natura & gratia cap. 70. Caritas perfecta, perfecta iustitia, sed caritas de corde puro, quæ tunc maxima est in hac vita, quando pro illa contemnitur & ipsa vita: Ut & Psalm. 56. perfectam caritatis mensuram vocat, quia perfecta (inquit) ea qua major esse non potest, ut animam

suam ponat quis &c. Quamvis in lib. 50. homiliarum, homil. 34. Et quis hominum (inquit) audeat se de perfectione jactare? Imo confiteamur imperfectionem ut mereamur perfectionem: Quasi perfectionem negans quæ simpliciter & absolute talis in ista vita dici possit, sive de illa vetans gloriari, sed non perfectionem rejiciens quæ humiliter possit agnosci vel aliis tribui: Quod sic accuratius contra pravam ac præposteram Augustini virginitalis corruptorem notandum fuit qui omnem prorsus in hac vita perfectio nem negat, & Augustinum tamen instaurare tam ridicule quam arroganter videri vult, quem & in sua versione gallica & in suis ad eum notis turpissime mutilat ac pervertit: Sed vellicandus adhuc paulo infra recurret.

nam suam ponat quis pro amicis suis. Tercio quantum ad effectum dilectionis, ut scilicet homo proximis impendat non solum temporalia beneficia, sed etiam spiritualia, & ulterius seipsum, secundum illud Apostoli II. ad Corinth. xii. 15. *Ego autem libentissime impendam, & superimpendam ipse pro animabus vestris*.

A P P E N D I X.

EX art. habes *primo*: quomodo per rationem & ostendas, & in recto sensu intelligas, merito esse a scripturis insinuatam, quod aliquis in hac vita potest esse perfectus. Ut *Matth. 5.* secundum quod extenditur in *argum. contr.* Pro quo sc. quod Deus numquam præcipiat impossibilia, vide contra hæresim *Lusberi* Veritates aureas super totam legem veterem, *Gen. 1. concl. octava*. Et c. 29. *conclus. 2.* Item *Deuteron. 30. conclus. 3.* Item vide *Elucid. pri. part. artic. nu. 306.* Insinuat id ipsum a Philip. tertio: *Quicumque ergo perfecti sumus, hoc sentiamus*. Item 2. Corinth. 13. *Gaudete; perfecti estote*. Vide q. 24. *artic. 8. ap.* Secundo vides: quomodo &c.

A R T I C U L U S III. 870

Utrum perfectio consistat in præceptis, an in consiliis.

III. *cons. cap. cxxx. & quoli. 11. cap. xxiv. ad 2. & op. xvii. cap. vi.*

AD tertium sic præceditur. Videtur quod perfectio vitæ non consistat in præceptis, sed in consiliis. Dicit enim Dominus *Matth. xix. 21. Si vis perfectus esse, vade, vende omnia que habes, & da pauperibus, & veni sequere me*. Sed illud est consilium. Ergo perfectio attenditur secundum consilia, & non secundum præcepta.

2. Præterea. Ad observantiam præceptorum omnes tenentur, cum sint de necessitate salutis. Si ergo perfectio christianæ vitæ consistat in præceptis, sequitur quod perfectio sit de necessitate salutis, & quod omnes ad eam teneantur: quod patet esse falsum.

3. Præterea. Perfectio christianæ vitæ attenditur secundum caritatem, ut dictum est (art. 1. hu. quæst.) Sed perfectio caritatis

non videtur consistere in observantia præceptorum: quia perfectionem caritatis præcedit & augmentum, & inchoatio ipsius, ut patet per Augustinum super *Canonic. Joann. (tract. ix. vers. med.)* Non autem potest caritas inchoari ante observationem præceptorum: quia, ut dicitur *Joan. xiv. 23. si quis diligit me, sermonem meum servabis*. Ergo perfectio vitæ non attenditur secundum præcepta, sed secundum consilia.

Sed contra est quod dicitur *Deut. vi. 5. Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo: & Levit. xix. 18. dicitur: Diliges (*) proximum tuum sicut teipsum*. Hæc autem sunt duo præcepta, de quibus Dominus dicit *Matth. xxii. 40. In his duobus præceptis universa lex pendet, & Propheta*. Perfectio autem caritatis, secundum quam dicitur vita christiana esse perfecta, attenditur secundum hoc quod Deum ex toto corde diligamus, & proximum sicut nos ipsos. Ergo videtur quod perfectio consistat in observantia præceptorum.

Respondeo dicendum, quod perfectio dicitur, in aliquo consistere dupliciter: uno modo per se, & essentialiter; alio modo secundario, & accidentaliter. Per se quidem, & essentialiter consistit perfectio christianæ vitæ in caritate; principaliter quidem secundum dilectionem Dei, secundario autem secundum dilectionem proximi, de quibus dantur præcepta principalia divinæ legis, ut dictum est (quæst. xlv. art. 2. & 3.) Non autem dilectio Dei, & proximi cadit sub præcepto secundum aliquam mensuram; ita quod id quod est plus, sub consilio remaneat, ut patet ex ipsa forma præcepti, quæ perfectionem demonstrat; ut cum dicitur, *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo*: totum enim, & perfectum idem sunt, secundum Philosophum in III. *Phys. (tex. 64.)* & cum dicitur, *Diliges proximum tuum sicut teipsum*: unusquisque enim seipsum maxime diligit. Et hoc ideo est, quia *finis præcepti caritas est*, ut Apostolus dicit II. ad *Timoth. In fine autem non adhibetur aliqua mensura, sed solum in his quæ sunt ad finem, ut Philosophus dicit in I. *Politic. (cap. vi. a med.)* sicut medicus non adhibet mensuram, quantum sanet, sed quanta medicina, vel diæta utatur ad sanandum. Et sic patet quod perfectio essentialiter consistit in præceptis: unde Augustinus dicit in *Libro de perfectione justitiæ (cap. viii. vers. fin.) Cur ergo**

NON

(*) *Vulgata* amicum.

non præcipetur homini ista perfectio, quamvis eam in hac vita nemo habeat?

Secundario autem, & instrumentaliter perfectio consistit in consiliis: quæ omnia, sicut & præcepta, ordinantur ad caritatem; sed aliter, & aliter. Nam præcepta alia a præceptis caritatis ordinantur ad removendum ea quæ sunt caritati contraria, cum quibus scilicet caritas esse non potest; consilia autem ordinantur ad removendum impedimenta a se caritatis, quæ tamen caritati non contrariantur, sicut est matrimonium, occupatio negotiorum secularium, & alia hujusmodi. Unde Augustinus dicit in Enchirid. (cap. cxxi.) *Quæcumque mandat Deus (ex quibus unum est. Non mœchaberis) & quæcumque non jubentur, sed speciali consilio moventur (ex quibus unum est, Bonum est homini mulierem non tangere) tunc recte fiunt, cum referuntur ad diligendum Deum, & proximum propter Deum, & in hoc seculo, & in futuro.* Et inde est quod in collationibus Patrum (collat. i. cap. vii. a med.) dicit Abbas Moyses: *Jejunia, vigiliae, meditatio Scripturarum, nuditas, ac privatio omnium facultatum, non perfectio; sed perfectionis instrumenta sunt: quia non in ipsis consistit discipline illius finis, sed per illa pervenitur ad finem: & supra præmisit, quod ad perfectionem caritatis istis gradibus ascendere nitimur.*

Ad primum ergo dicendum, quod in illis verbis Domini aliquid ponitur quasi via ad perfectionem; hoc scilicet quod dicitur, *Vade, vende omnia quæ habes, & da pauperibus;* aliud autem subditur, in quo perfectio consistit, scilicet quod dicit, *Et sequere me.* Unde Hieronymus dicit super Matthæum (cap. xxx. sup. illud, *Ecce nos reliquimus &c.*) quod *quis non sufficit tantum relinquere, Petrus adjungit quod perfectum est: Et secuti sumus te.* Ambrosius autem super illud Lucæ

v. *Sequere me,* dicit: *Sequi jubet non corporis gressu, sed mentis affectu: quod fit per caritatem.* Et ideo ex ipso modo loquendi apparet quod consilia sunt quædam instrumenta perveniendi ad perfectionem, dum dicitur: *Si vis perfectus esse, vade, vende &c.* quasi dicit: Hoc faciendum ad hunc finem pervenies.

Ad secundum dicendum, quod, sicut Augustinus dicit in Libro de perfectione justitiæ (cap. viii. ad fin.) *perfectio caritatis homini in hac vita præcipitur: quia non recte curritur, si quo currendum est, nesciatur. Quomodo autem sciretur, si nullis præceptis ostenderetur?* Cum autem id quod cadit sub præcepto, diversimode possit impleri, non efficitur transgressor præcepti aliquis ex hoc quod non optimo modo implet, sed sufficit quod quocumque modo impleat illud. Perfectio autem divinæ dilectionis universaliter quidem cadit sub præcepto; ita quod etiam perfectio patriæ non excluditur ab illo præcepto, ut dicit Augustinus (loc. cit.) *sed transgressionem præcepti evadit qui quocumque modo perfectionem divinæ dilectionis attingit (1).* Est autem infimus divinæ dilectionis gradus, ut nihil supra eum, aut contra eum, aut æqualiter ei diligatur: a quo gradu perfectionis qui deficit, nullo modo implet præceptum. Est autem alius gradus perfectæ dilectionis, qui non potest impleri in via, ut dictum est (art. præc.) a quo qui deficit, manifestum est quod non est transgressor præcepti. Et similiter non est transgressor præcepti qui non attingit ad medios perfectionis gradus, dummodo attingat ad infimum.

Ad tertium dicendum, quod sicut homo habet quamdam perfectionem suæ naturæ, statim cum nascitur, quæ pertinet ad rationem spiciet; est autem alia perfectio ad quam per augmentum adducitur; ita etiam est quædam perfectio caritatis pertinens ad ipsam

li 2 spe-

(1) Colligitur tum ex prædicto libro de perfectione justitiæ super eandem ratiocinationem octavam, tum expressius de spirita & littera cap. ult. ubi: ait Si quanto major notitia tanto erit major dilectio, profecto quantum nunc deest dilectioni, tantum tunc perficiendæ justitiæ deesse credendum est: Et paulo post: Cum ab hac peregrinatione in qua per fidem ambulatur, perventum erit ad speciem, profecto & ipsa dilectio non solum supra quam hic habemus, sed supra quam intelligimus erit; nec ideo tamen plus esse poterit quam ex toto corde; nec enim restat aliquid in nobis quod addi possit ad totum: Proinde hoc erit primum præceptum justitiæ quod jubemur diligere Deum ex toto corde; quod complebimus cum videbimus Deum facie ad faciem: Sed ideo nobis hoc

etiam nunc præceptum est ut admoveamur quid exposcere debeamus: Ac per hoc quantum mihi videtur in ea quæ perficienda est justitia multum in hac vita ille profecit qui quam longe sit a perfectione justitiæ proficiendo cognovit: Sed si dici potest quædam justitia minor huic vitæ competens, qua iustus, ex fide vivit, non absurde dicitur etiam ad istam pertinere ne peccet; Non enim si esse nondum potest tanta dilectio Dei quanta illi cognitioni plenè perfectæque debetur, jam culpæ deputandum est: Aliud est enim totam nondum assequi caritatem; aliud nullam sequi cupiditatem: Sicut etiam in his quæ adjacent sensibus corporis potest oculus nullis tenebris delectari, quamvis non possit in fulgentissima luce figi &c.

speciem caritatis, ut scilicet Deus super omnia diligatur, & nihil contra eum ametur; est autem alia perfectio caritatis etiam in hac vita, ad quam aliquis per aliquod spirituale augmentum pervenit; ut puta cum homo etiam a rebus licitis abstinet, ut liberius divinis obsequiis vacet.

A P P E N D I X.

EX art. habes primo: quomodo per rationem tum directam (Hæc est in corp.) tum indirectam (est solutio argumentorum. Alias docuimus, duplicem hujusmodi rationem debere semper intelligi in appendicibus per ly *quomodo per rationem*) destruas radicibus errores tres Calvinii dicentis, & quod consilium nullum est in Evangelio, & quod inter consilium, atque præceptum est nullum discrimen, & quod omnia commendata a Christo in Evangelio sunt præcepta. Quæ ipsæmet per multa mendacia conficta contra Monachos, eisque falsissime imposita, probare contendit in *De institut. restitut. religione Christi. capit. quarto, sec. decimatertia*; tekt. Gabriele Prateolo titul. Calvinistæ. Secundo habes: quomodo per rationem radicaliter ostendas, illos errores merito damnari a dictis in Compendio Alberti Magni, lib. 5. capitulo 69. septuagesimo, schol. Item a Christo Domino per hoc, quod, postquam dixerat Matth. 16. *Si vis ad vitam ingredi, serva mandata: juveni dicenti: Que, scilicet mandata servanda sunt, ut ad vitam ingrediar?* respondit dicens: *Non homicidium facies, non adulterium, non facies furtum, non falsum testimonium dices, honora parentes tuos, & majores, diliges proximum tuum sicut teipsum.* Subjungentem vero juvenem, quod omnia ista custodisset a juventute sua, ipse Dominus (secundum Marci 10.) *intuitus eum dilexit eum*: Cum ergo non adducat Christus alia mandata necessaria pro ingressu ad vitam, patet, quod illud, quod post hæc omnia subjungitur, scilicet, *si vis perfectus esse, vade, vende, &c.* non est de mandatis illis antonomastice dictis, idest necessariis. Alioquin Christus juveni quærenti jam de substantia mandatorum, per ly, *que, videretur non respondisse sufficienter*; id, quod attribuire Christo esset ei injuriam magnam, insipientiamque irrogare. Ergo ly *si vis perfectus esse, vade, vende, &c.* est consilium. In cuius signum non amplius dicit; *si vis ad vitam ingredi*, sed, *si vis perfectus esse*, idest in illa vita majorem gradum præmii cœlestis

habere, *vade, &c.* item ab eodem Domino ibid. damnatur per ly *sunt eunuchi, qui se castraverunt propter regnum cœlorum*, scilicet facilius sine impedimento, ex Apost. 1. Cor. 7. consequendum. Non enim ad hanc audientes servandam eunuchizationem obligat: sed quasi in arbitrio illorum ponens, an velint, subdit ly *qui potest capere, capiat*; & quid plura? Patentissime habemus ab Apostolo, 1. Corinth. 7. quod de servanda virginitate, aut cœlibatu, ipse *præceptum Domini non habet*. Verbis ergo illis supradictis Dominus hortatur ad eunuchizationem illam propter regnum cœlorum facilius habendum: non autem sunt præceptiva. Et hoc manifestissimum ex Apostolo tenendum est. Nisi forsan (quod absit) Apostolo minus, quam Calvinio aliquis in apertissimam sui damnationem, credendum putet. Ex iis omnibus, tres illos errores singillatim applicando, exclusos ad plenum conspiciet lector intelligens. Tertio vides: quomodo &c.

A R T I C U L U S IV. 871

Utrum quicumque est perfectus, sit in statu perfectionis.

Quol. 1. art. 14. ad 2. & opusc. XVIII. cap. XVIII.

AD quartum sic proceditur. Videtur quod quicumque est perfectus, sit in statu perfectionis. Sicut enim per augmentum corporale pervenitur ad perfectionem corporalem, ita per augmentum spirituale pervenitur ad perfectionem spiritualem, ut dictum est (art. præc. ad 3.) Sed post augmentum corporale aliquis dicitur esse in statu perfectæ ætatis. Ergo etiam videtur quod post augmentum spirituale, cum quis jam adeptus est perfectionem, sit in statu perfectionis.

2. Præterea. Eadem ratione qua aliquid movetur de contrario in contrarium, movetur etiam aliquid de minori ad majus, ut dicitur in V. Physic. (tex. 19.) Sed quando aliquis transmutatur de peccato ad gratiam, dicitur mutare statum, prout distinguitur status culpæ a statu gratiæ. Ergo videtur quod pari ratione cum aliquis proficit de minori gratia ad majorem, quousque perveniat ad perfectum, adipiscatur perfectionis statum.

3. Præterea. Statum adipiscitur aliquis ex hoc quod a servitute liberatur. Sed per caritatem aliquis liberatur a servitute peccati: quia

quia *universa delicta operit caritas*, ut dicitur Proverb. x. 12. Sed perfectus dicitur aliquis secundum caritatem, ut dictum est (art. 1. hu. quæst.) Ergo videtur quod quicumque habet perfectionem, ex hoc ipso habeat perfectionis statum .

Sed contra est quod aliqui sunt in statu perfectionis qui omnino caritate, & gratia carent, sicut mali Episcopi, aut mali religiosi . Ergo videtur quod e contrario aliqui habent perfectionem vitæ, qui tamen non habent perfectionis statum .

Respondeo dicendum, quod, sicut supra dictum est (quæst. præc. art. 1.) status proprie pertinet ad conditionem libertatis, vel servitutis . Spiritualis autem libertas, vel servitus potest in homine attendi dupliciter : uno modo secundum id quod interius agitur ; alio modo secundum id quod agitur exterius . Et quia, ut dicitur I. Reg. xvi. 7. *homines vident ea quæ parent, sed Deus intuetur cor*, inde est quod secundum interiorem hominis dispositionem accipitur conditio spiritualis status in homine per comparisonem ad iudicium divinum ; secundum autem ea quæ exterius aguntur, accipitur spiritualis status in homine per comparisonem ad Ecclesiam . Et sic nunc de statibus loquimur, prout scilicet ex diversitate statuum quædam Ecclesiæ pulchritudo consurgit .

Est autem considerandum, quod quantum ad homines, ad hoc quod aliquis adipiscatur statum libertatis, vel servitutis, requiritur primo quidem obligatio aliqua, vel absolutio : non enim ex hoc quod aliquis servit alicui, efficitur servus, quia etiam liberi serviunt, secundum illud ad Galat. v. 13. *Per caritatem spiritus servite invicem* : neque etiam ex hoc quod aliquis desinit servire, efficitur liber, sicut patet de servis fugitivis : sed ille proprie est servus qui obligatur ad serviendum, & ille est liber qui a servitute absolvitur . Secundo requiritur quod obligatio prædicta cum aliqua solemnitate fiat, sicut & ceteris quæ inter homines obtinent perpetuam firmitatem, quædam

solemnitas adhibetur . Sic ergo in statu perfectionis proprie dicitur aliquis esse, non ex hoc quod habet actum dilectionis perfectæ, sed ex hoc quod obligat se perpetuo cum aliqua solemnitate ad ea quæ sunt perfectionis .

Contingit etiam quod aliqui se obligant ad id quod non servant, & aliqui implent ad quod se non obligaverunt, ut patet (1) Matth. xxi. 28. de duobus filiis : quorum unus patri diceat, *Operare in vinea*, respondit, *Nolo*, & postea abiit : alter autem respondens ait, *Eo, & non ivit* . Et ideo nihil prohibet aliquos esse perfectos, qui non sunt in statu perfectionis, & aliquos esse in statu perfectionis, qui tamen non sunt perfecti .

Ad primum ergo dicendum, quod per augmentum corporale proficit aliquis in his quæ pertinent ad naturam ; & ideo adipiscitur naturæ statum : præsertim quia quod est secundum naturam, quodammodo immutabile est, (2) in quantum natura determinatur ad unum . Et similiter per augmentum spirituale interius aliquis adipiscitur statum perfectionis quantum ad divinum iudicium ; sed quantum ad distinctiones ecclesiasticorum statuum non adipiscitur aliquis statum perfectionis, nisi per augmentum in his quæ exterius aguntur .

Ad secundum dicendum, quod illa etiam ratio procedit quantum ad interiorem statum ; & tamen cum aliquis transit de peccato in gratiam, transit de servitute ad libertatem : quod non contingit per simplicem profectum gratiæ, nisi cum aliquis obligat se ad ea quæ sunt gratiæ .

Ad tertium dicendum, quod illa etiam ratio procedit quantum ad interiorem statum ; & tamen licet caritas variet conditionem spiritualis servitutis, & libertatis ; hoc tamen non facit caritatis augmentum .

A P P E N D I X.

EX art. habes primo : quomodo per rationem ostendas, merito insinuatam fuisse a scri-

(1) Parabolice, non historice : Nam *parabolam* vocant Patres, etsi Evangelium non exprimat, ut vers. 28. videre est, contra Judæos legis observantiam promittentes nec tamen facientes .

(2) Ex Ethicorum libro 5. cap. 10. græco-latino vel cap. 12. in antiquis & apud S. Thomam lect. 12. ubi ex aliorum tamen sensu id Philosophus ponit, ac per exemplum ignis probat, qui similiter

apud Persas ac apud Græcos urit : Sed ex proprio sensu addit non semper ita se habere ut quod est a natura sit immobile semper nisi quantum ad ea quæ ad naturam divinam spectant : Sicut & lib. 5. Metaphys. cap. 5. necesse ait esse ut sit *natura quodam immobilis* : Aliquo tamen modo immutabiles alias esse vel immutabilia quæ ad illas pertinent non excludit, quod hic solum intendit Sanctus Thomas .

a scripturis, quod non quicumque est perfectus, est in statu perfectionis. Ut per hoc, quod dicitur 1. Reg. 16. *Homo videt ea quae patent: Deus autem insuetur cor.* Hoc est: secundum interiorum affectum cordis attenditur mensura principaliter, qua Deus mensurat res, & secundum exteriorum apparentia attenditur proprie mensura, qua homines mensurant res. Ac si ergo per dictum illud; scholastice loquens, in hoc proposito Scriptura dixerit: Potest aliquis secundum mensuram Dei, idest intrinsecus, esse perfectus; quod tamen secundum mensuram hominibus concessam, idest extrinsecus, non erit perfectus, & sic erit corde perfectus, idest erit in caritate, art. 2. simulque actu exteriori non erit perfectus, idest in statu perfectionis, qu. 183. art. 1. 2. Cum enim sint duae mensurae, & secundum diversa attendantur; non est necesse, quod, quidquid secundum unam illarum est tale, sit etiam tale secundum alteram. *Secundo* vides: quomodo &c.

ARTICULUS V. 872

Utrum religiosi, & praelati sint in statu perfectionis.

Opusc. XVIII. cap. XIV.

AD quintum sic proceditur. Videtur quod praelati, & religiosi non sint in statu perfectionis. Status enim perfectionis distinguitur contra statum incipientium, & proficientium. Sed non sunt aliqua genera hominum deputata specialiter statui proficientium, vel etiam incipientium. Ergo videtur quod nec etiam debeant esse aliqua genera hominum deputata statui perfectionis.

2. Præterea. Status exterior debet interiori statui respondere: alioquin incurritur mendacium, quod non solum est in falsis verbis, sed etiam in simulatis operibus, ut Ambrosius dicit in quodam serm. (1) (xliv.

de temp. ante med.) Sed multi sunt praelati, vel religiosi, qui non habent interiorum perfectionem caritatis. Si ergo omnes religiosi, & praelati sint in statu perfectionis, sequitur quod quicumque eorum non sunt perfecti, sint in peccato mortali, tamquam simulatores, & mendaces.

3. Præterea. Perfectio secundum caritatem attenditur, ut supra habitum est (art. 1. hu. quæst.) Sed perfectissima caritas videtur esse in Martyribus, secundum illud Joam. xv. 13. *Majorum dilectionem nemo habet, quam ut animam suam ponat quis pro amicis suis:* & super illud ad Hebr. xii. *Non dum enim usque ad sanguinem &c.* dicit Glossa (2) Perfectior in hac vita nulla dilectio est ea ad quam sancti Martyres per-
„ venerunt, qui contra peccatum usque ad
„ sanguinem certaverunt. “ Ergo videtur quod magis debeat perfectionis status attribui Martyribus quam religiosis, & Episcopis.

Sed contra est quod Dionysius v. cap. eccl. Hierarch. (cir. med.) attribuit perfectionem Episcopis tamquam perfectioribus: & in vi. cap. ejusdem Libri (ante med.) attribuit perfectionem religiosis, quos vocat *monachos* vel *desertorum terapeutas*, idest Deo famulantes (3) tamquam perfectis.

Respondeo dicendum, quod, sicut dictum est (art. præc.) ad statum perfectionis requiritur obligatio perpetua ad ea quae sunt perfectionis, cum aliqua solemnitate. Utrumque autem horum competit religiosis, & Episcopis. Religiosi enim se voto astringunt ad hoc quod a rebus secularibus se abstineant, quibus licite uti poterant, ad hoc quod liberius Deo vacent: in quo consistit perfectio presentis vitae. Unde Dionysius dicit vi. cap. eccl. Hierar. (loc. cit.) de religiosis loquens: *Alii quidem terapeutas, idest famulos Dei, ex puro servitio, & famulatu; alii vero monachos ipsos nominant ex indivisibili, & singulari vita uniente ipsos ex indivi-*

(1) Refertur in Decretis Causa 22. qu. 5. cap. *Covere* ut ex sermone de Abraham: Est autem sermo pro Dominica in passione, cujus initium est, *Scitote fratres*, explicando quomodo se Abraham filios falso dicant Judæi qui Abraham opera non faciunt.

(2) Vetus vel manuscripta tantum quam & sic habet Beda: Sed Augustinus in serm. 17. de verbis Apostoli cap. 1. *Perfectio in hac vita nonnulla est ad quam &c.* ut opponat plenae perfectioni quam in statu beatifico reperitur.

(3) Ex graeco *θεραπευτής* quod *famulantes* quidem

præiose significat, sed per excellentiam *Deo famulantes* non tam ex notione vocis quam ex usu a sacris authoribus recepto, cum pro simplici famulatu hominibus etiam exhibitio indifferenter accipiant prophani. Nomen vero *monachi*, ut & graece *μοναχός* non ex eo dicitur tantum quod solus vivat, sed sicut mox explicat Dionysius: Ex quo & repositus *perfectiores* (*τελειωτικὸς* vel *τελειώτης*) non sicut prius *perfectiores*; per oppositum ad *perfectos* vel *qui perficiuntur* (*τελειούμενος*)

visibilia sanctis convolutionibus, idest contemplationibus, ad deiformem unitatem, & amabilem Deo perfectionem. Horum etiam obligatio fit cum quadam solemnitate professionis, & benedictionis; unde & ibidem subdit Dionysius: *Propter quod perfectam ipsis donans gratiam sancta legislatio, quadam ipsis dignata est sanctificativa invocatione.*

Similiter etiam Episcopi obligant se ad ea quæ sunt perfectionis, pastorale assumentes officium; ad quod pertinet ut animam suam ponat pastor pro ovibus suis, sicut dicitur Joan. x. 15. Unde Apostolus dicit I. ad Timoth. ult. 12. *Confessus bonam confessionem coram multis testibus, idest in sua ordinatione, ut Glossa (1) ibidem dicit.* Adhibetur etiam quadam solemnitas consecrationis simul cum professione prædicta, secundum illud II. ad Timoth. 1. 6. *Resuscites gratiam Dei, qua est in te per impositionem manuum mearum:* quod Glossa (interl.) exponit de gratia episcopali. Et Dionysius dicit v. cap. eccl. Hierar. (verf. fin.) quod *summus sacerdos, idest Episcopus, in sua ordinatione habet eloquiorum super caput sanctissimam superpositionem; ut significatur quod ipse est participativus integræ totius hierarchicæ virtutis, & quod ipse non solum sit illuminativus omnium (quod pertinet ad sanctas locutiones, & actiones) sed quod etiam hoc aliis tradat.*

Ad primum ergo dicendum, quod inchoatio, & augmentum non queritur propter se, sed propter perfectionem: & ideo ad solum perfectionis statum aliqui homines cum quadam obligatione, & solemnitate assumuntur.

Ad secundum dicendum, quod homines statum perfectionis assumunt, non quasi proficientes seipos perfectos esse, sed proficientes se ad perfectionem tendere: unde & Apostolus dicit ad Philip. III. 12. *Non quod jam comprehenderim, aut jam perfectus sim; sequor autem, si quo modo comprehendam: & postea subdit: Quicumque ergo perfecti sumus,*

hoc sentiamus. Unde non committit aliquis mendacium, vel simulationem ex hoc quod non est perfectus, qui statum perfectionis assumit, sed ex eo quod ab intentione perfectionis animum revocat.

Ad tertium dicendum, quod martyrium in actu perfectissimo caritatis consistit. Actus autem perfectionis non sufficit ad statum faciendum, ut dictum est (art. præc.)

A P P E N D I X.

EX art. habes primo: quomodo per rationem funditus destruas errores *Joannis Wicleff* dicentis, Monachum in religione privata existentem esse inhabilem ad observantiam mandatorum Dei, nisi apostataverit ab ea: & Monachorum neminem salvari posse in religione privata. Item errorem *Pauperum de Lugduno* dicentium, ut refert summa *Fr. Ticoneti* 3. par. c. 2. in Bibliotheca Vaticana manuscripta: quod Episcopi sunt scribæ, & Pharisei, Apostolorum persecutores. Item hæresim pessimam ejusdem *Joannis Wicleff* dicentis, ut narratur in Concilio *Constantiensi* sessio. 8. ubi & damnatur; a Domino Papa, hic est Episcopus primus, usque ad ultimum religiosum omnes sunt hæretici. Secundo habes: quomodo per rationem ostendas, prædictos errores merito damnari a Diony. ca. 1. eccl. hierar. *Pontificum*, inquit, *ordo quidem est consummativus, & perfectivus, & perfectionis auctor.* Item ab eod. cap. 6. eccl. hier. ubi dicit *monachorum*, hos ipse vocat *Theraputas*, idest famulos Dei, *statum esse vite perfectissime: quia alios antecellere oportet, cum id promittant.* Item a Concilio *Constantiensi* sess. 8. ubi damnantur speciatim omnes prædicti errores, ac hæreses *Joannis Wicleff*. Item a 1. Tim. 3. *Si quis episcopatum desiderat, bonum opus desiderat.* &c. Ubi patet: quod episcopi, ut episcopi, sunt in statu perfecto; tantum abest, ut sint scribæ, & Pharisei. Item a Papa *Alexandro* in privilegio *Ex alto*, & in alio, *Non sine multa.* Ubi ex-

com-

(1) Moderna quidem vel impressa interlinearis, vetus autem vel manuscripta collateralis, utraque tamen disjunctive sic, vel in ordinatione, vel in predicatione: Habet eadem & Lombardus quoad utramque: Theodoretus quoad posteriorem tantum, quod omnes nempe pulchre confessionis testes habuit qui predicationem ejus acceperunt: Sed ad Baptismum solum confessionem illam refert Haymo, quia quando baptizatus est Timotheus; tanta ætatis erat ut se credere ipse ore proprio confiteretur: Et simili-

ter Primasius explicat tomo 1. Bibliothecæ Patrum, ubi expressius quam Haymo bonam confessionem coram testibus factam interpretatur coram sacerdotibus & ministris, Virtutibusque celestibus ac divinis: Glossa etiam sequens interlinearis de gratia episcopali apud Lombardum rursum sic habetur: Fidem vero explicat Primasius, acceptam tamen per benedictionem quam in Episcopatu acceperat: Haymo fidem, doctrinam, operationem &c.

communicatos pronunciat omnes illos, qui prædicare, docere, vel defendere præsumunt, quod fratres prædicatores, vel minores, non sint in statu perfectionis. A qua excommunicationis sententia non possunt absolvi; nisi personafiter sedi Apostolicæ se præsentent. Item ab Elucid. Addition. articulorum num. 166. 253. Item per Veritates aureas super totam legem veterem, Exod. 3. concl. 2. & Lev. 11. concl. 11. & c. 20. concl. tertia. Tertio vides: &c.

ARTICULUS VI. 873

Utrum omnes prælati ecclesiastici sint in statu perfectionis,

Opusc. XVIII. cap. XXII. XXIII. XXV. & XXVI.

AD sextum sic proceditur. Videtur quod omnes prælati ecclesiastici sint in statu perfectionis. Dicit enim Hieronymus super ep. ad Tit. (cap. 1. sup. illud, *Constituas per civitates &c.*) *Olim idem presbyter, qui & Episcopus: & postea subdit: Sicut ergo presbyteri sciunt, se Ecclesiæ consuetudine ei qui sibi prepositus fuerit, esse subditos; ita Episcopi noverint, se magis consuetudine quam dispositionis dominicæ veritate presbyteris esse majores, & in communi debere Ecclesiam regere.* Sed Episcopi sunt in statu perfectionis. Ergo & presbyteri habentes curam animarum.

2. Præterea. Sicut Episcopi suscipiunt curam animarum cum consecratione, ita etiam presbyteri curati, & Archidiaconi; de quibus super illud Act. v. 1. *Considerate, fratres, viros boni testimonii septem &c.* dicit Glossa (1) (ordin. Bedæ), *Hic discernabant Apostoli, per Ecclesiam constitui septem diaconos, qui essent sublimioris gradus, & quasi cohumnæ proximi circa aram.* Ergo videtur quod ipsi etiam sint in statu perfectionis.

3. Præterea. Sicut Episcopi obligantur ad hoc quod *animam suam ponant pro ovibus suis*, ita & presbyteri curati, & Archidiaconi. Sed hoc pertinet ad perfectionem caritatis, ut supra dictum est (art. 2. hu. quæst. ad 3.) Ergo videtur quod etiam presbyteri curati, & Archidiaconi sint in statu perfectionis.

Sed contra est quod Dionysius dicit in v. cap. eccles. Hierar. (cir. med.) *Pontificum quidem ordo consummativus est; & perfectivus (2), sacerdosum autem illuminativus, & lucidativus; ministrantium vero purgativus, & discretivus.* Ex quo patet quod perfectio solis Episcopis attribuitur.

Respondeo dicendum, quod in presbyteris, & diaconibus curam habentibus animarum duo possunt considerari, scilicet ordo, & cura. Ordo autem ipse ordinatur ad quemdam actum in divinis officiis. Unde supra dictum est (quæst. præc. art. 3. ad 3.) quod distinctio ordinum sub distinctione officiorum continetur. Unde per hoc quod aliqui suscipiunt sacrum ordinem, accipiunt potestatem quosdam sacros actus perficiendi; non autem obligantur ex hoc ipso ad ea quæ sunt perfectionis, nisi quatenus apud occidentalem Ecclesiam in susceptione sacri ordinis emittitur continentiarum votum, quod est unum eorum quæ ad perfectionem pertinent, ut infra dicitur, (quæst. clxxxvi. art. 4.) Unde patet quod ex hoc quod aliquis accipit sacrum ordinem, non ponitur simpliciter in statu perfectionis; quamvis interior perfectio ad hoc requiratur quod aliquis digne hujusmodi actus exerceat.

Similiter etiam nec ex parte curæ quam suscipiunt, ponuntur in statu perfectionis. Non enim obligantur ex hoc ipso vinculo perpetui voti ad hoc quod curam animarum retineant; sed possunt eam desereré, vel transférendo ad religionem, etiam absque licentia Episcopi, ut habetur in Decretis xix. quæst. 11. (cap. *Dua sunt*), (3) vel etiam cum licen-

(1) Sic rursus vetus Glossa vel manuscriptorum, cuius corruptionem infra in huius argumenti responsione notabimus, & integrius restituemus ex textu Bedæ, cuius nomine in moderna sive impressa verioribus verbis ac meliori sensu prænotatur.

(2) Seu perfectivus atque perfectionis operativus juxta græcum τελειωτικὴ τάξις ἢ τελειωτικός ut & mox ordo Sacerdotum illuminativus & lucidativus, vel juxta græcum φωτιστικός, lucidativus vel induktivus lucis; & subinde ordo ministrantium per quos intelliguntur Diaconi licet λειτουργοὶ tantum (græce) purgativus & discretivus juxta græcum διακριτικὴ quasi dissimilium distinctivus ad eos qui Sacramentorum participatione digni sunt ab indignis

nec expiatis discernendos.

(3) Ubi circa medium ex Urbano 2. ad Russin. scribente sic dicitur. *Si quis in Ecclesia sua sub Episcopo proprium retinet (non populum, sicut perperam Exemplaria quædam habent) & seculariter vivit, si afflatus Spiritu sancto in aliquo monasterio vel regulari canonica (sive canonicatu) salvare se voluerit, quia lege privata ducitur, nulla ratio exigit ut a lege publica constringatur. Quisquis igitur hoc Spiritu ducitur, etiam Episcopo suo contradicente, eas liber nostrum auctoritate: Justo enim non est lex posita, sed ubi Spiritus Dei, ibi libertas &c.*

licentia Episcopi potest aliquis Archidiaconus Archidiaconatum, vel parochiam dimittere, & simplicem præbendam accipere sine cura: quod nullo modo liceret, si esset in statu perfectionis. *Nemo enim manum mittens ad aratum, & respiciens retro, aptus est regno Dei, ut dicitur Luc. ix. 62.*

Episcopi autem, quia sunt in statu perfectionis, non nisi autoritate summi Pontificis, ad quem etiam solum pertinet in votis perpetuis dispensare, possunt episcopalem curam deserere, & ex certis causis, ut infra dicitur (quæst. clxxxv. art. 4.) Unde manifestum est quod non omnes prælati sunt in statu perfectionis, sed soli Episcopi.

Ad primum ergo dicendum, quod de presbytero, & Episcopo dupliciter loqui possumus. Uno modo quantum ad nomen: & sic olim non distinguebantur Episcopi, & presbyteri. Nam Episcopi dicuntur *ex eo quod superintendant*, sicut dicit Augustinus XIX. de civitat. Dei (cap. xix. a med.) Presbyteri autem in græco dicuntur quasi seniores. Unde & Apostolus communiter utitur nomine Presbyterorum quantum ad utrosque, cum dicit I. Timoth. vi. 18. *Qui bene præsent presbyteri, duplici honore digni habeantur: & similiter etiam nomine Episcoporum: unde dicit Act. xx. 28. presbyteris Ephesinæ Ecclesiæ loquens: Attendite vobis, & universo gregi, in quo vos Spiritus sanctus posuit Episcopos regere Ecclesiam Dei.* Sed secundum rem semper inter eos fuit distinctio, etiam tempore Apostolorum, ut patet per Dionysium v. cap. eccl. Hierar. (cir. med.) & Luc. x. super illud, *Post hæc autem designavit Dominus &c.* dicit Glossa (ord.) (1) ,, Sicut in Apostolis forma est Episcoporum; ,, sic in septuaginta duobus discipulis forma ,, est presbyterorum secundi ordinis. ,, Postmodum tamen ad schisma vitandum necessarium fuit ut etiam nomina distinguerentur, ut scilicet majores dicerentur Episcopi, minores autem Presbyteri. Dicere autem, presbyteros non differre ab Episcopis, inter dog-

Summ. S. Tb. Tom. IX.

mata hæretica numerat Augustinus in Lib. de hæres. (hæresi 53.) ubi dicit, quod Aeriani (2) dicebant, presbyterum ab Episcopo nulla differentia debere discerni.

Ad secundum dicendum, quod Episcopi principaliter habent curam ovium suæ diocesis; presbyteri autem curati, & Archidiaconi habent aliquas subministraciones sub Episcopis. Unde super illud I. ad Corinth. xii. *Alii opulationes, alii gubernationes*, dicit Glossa (interl.) ,, *Opulationes*, idest eos ,, qui majoribus ferunt opem, ut Titus Apostolo, vel Archidiaconi Episcopis: *gubernationes*, scilicet minorum personarum prælationes, ut presbyteri sunt, qui plebi documentum sunt. ,, Et Dionysius dicit v. cap. eccl. Hierar. (ante med.) quod *sicut universam hierarchiam videmus in Jesu terminatam; ita unamquamque functionem in propria divino Hierarcha, idest Episcopo*, Et xvi. quæst. i. (cap. Cunctis) dicitur: *Omnibus presbyteris, & diaconibus attendendum est, ut nihil absque proprii Episcopi licentia agant.* Ex quo patet quod ita se habent ad Episcopum, sicut balivi, vel præpositi ad Regem: & propter hoc sicut in mundanis potestatibus solus Rex benedictionem solemnem accipit, alii vero per simplicem commissionem instituuntur; ita etiam in Ecclesia cura episcopalis cum solemnitate consecrationis committitur: cura autem Archidiaconatus, vel plebanatus cum simplici injunctio; consecrantur tamen in susceptione ordinis etiam antequam curam habeant.

Ad tertium dicendum, quod sicut plebani, & Archidiaconi non habent principaliter curam, sed administrationem quamdam, secundum quod eis ab Episcopo committitur; ita etiam ad eos non pertinet principaliter pastorale officium, nec obligatio ponendi animam pro ovibus, sed in quantum participant de cura. Unde magis habent quoddam officium ad perfectionem pertinens, quam obtineant perfectionis statum.

K k

A P.

(1) Bedæ nomine prænotata, qui sic juxta præsentem sensum subdit quod primis Ecclesiæ temporibus ut apostolica scriptura testis est: utriusque Presbyteri ac Episcopi vocabantur.

(2) Quam perite impressa passim habent & sagaciter Ariani! Sed bene Manuscriptum Arianum, ut reponimus & ex originali textu reponi debet: Non enim hæc Arii sive Arrii, sed Aerii hæresis fuit, qui cum esset Presbyter doluisse fertur quod Episcopus non potuit ordigari, & in Arianorum hæresim

lapsus propria quadam dogmata, addidisse, nonnulla dicens orare vel offerre pro mortuis oblationem non oportere, nec statuta solemniter celebranda esse jejunia; sed cum quisque voluerit jejunandum, ne videatur esse sub lege; Dicebat etiam Presbyterum ab Episcopo &c. Non ergo hæc Arriani dicebant, nec Aerius ut Arrianus, tamen talis esset, sed ex propria sententia quam sequuti sunt Arianus ex illo sic vocati.

APPENDIX.

EX art. habes primo: quomodo per rationem ostendas, merito insinuatam a scripturis, & Dion. fuisse, quod status perfectionis non convenit omnibus ecclesiasticis prælati, sed solis Episcopis. A S. Dion. quidem; ut in *arg. cont.* A scripturis vero per hoc, quod Psal. 98. dicitur, *Moses, & Aaron in sacerdotibus ejus.* Super quo dicto cum similib. tamquam exponendo ipsum, inquit Concilium *Hispalense* secundum c. 7. *In divinis litteris, præcipiente Domino, solus Aaron in tabernaculo erexit altare: solus ipse unxit, quia summus Dei sacerdos erat, sicut scriptum est de eo, Moses & Aaron in sacerdotibus ejus. Ideoque id, quod solum facere principibus sacerdotum iustum est, quorum typum Moses, & Aaron tenuerunt, presbyteri, qui filiorum Aaron gestant figuram, arripere non præsumant, &c.* Hæc ibi. Per hoc ergo, quod a scriptura illa, Concilio exponents, Episcopi, velut principes decernuntur in sacerdotibus, idest inter alios sacerdotes, pluraque ipsis possunt, ut ibi in Concilio subjungitur, quæ brevitate causa tacentes innumus per ly, &c. insinuat scholaristicis Theologis intime persecrantibus, quod & Episcopi sunt perfectivi, idest sunt in statu perfectionis, & sacerdotes, seu sub illis tamquam principibus existentes, non sunt in statu perfectionis. *Secundo* vides: quomodo &c.

ARTICULUS VII. 874

Utrum status religiosorum sit perfectior quam status prælatorum.

Inf. quæst. clxxv. art. 8. cor. & quol. III. art. 17. cor. & opusc. xviii. cap. xvii. xviii. & xix. & Matth. xix.

AD septimum sic proceditur. Videtur quod status religiosorum sit perfectior quam status prælatorum. Dominus enim dicit Mat-

th. xix. 21. *Si vis perfectus esse, vade, vende omnia que habes, & da pauperibus: quod faciunt religiosi.* Non autem ad hoc tenentur Episcopi: dicitur enim xii. (1) *quæst. 1. (can. xlviii. Episcopi de rebus propriis, vel acquisitis, vel quidquid de proprio habent, hereditibus suis, si voluerint, derelinquant. Ergo religiosi sunt in perfectiori statu quam Episcopi.*

2. Præterea. Perfectio principaliter consistit in dilectione Dei quam in dilectione proximi. Sed status religiosorum directe ordinatur ad dilectionem Dei: unde & ex Dei servitio, & famulatu nominantur, ut Dionysius dicit vi. cap. eccl. Hierar. (ante med.) Status autem Episcoporum videtur ordinari ad dilectionem proximi, cuius curæ superintendunt unde & nominantur (2), ut patet per Augustinum XIX. de civit. Dei (cap. xix. a med.) Ergo videtur quod status religiosorum sit perfectior quam status Episcoporum.

3. Præterea. Status religiosorum ordinatur ad vitam contemplativam, quæ potior est quam vita activa, ad quam ordinatur status Episcoporum: dicit enim Gregorius in Pastor. (part. i. cap. vii. ante med.) quod *per vitam activam prodesse proximis cupiens Isaias, officium predicationis appetit; per contemplativam vero Hieremias anxiè Conditoris sedulo inebere desiderans, ne mitti ad predicandum debeat, contradicit.* Ergo videtur quod status religiosorum sit perfectior quam status Episcoporum.

Sed contra. Nulli licet a majori statu ad minorem transire: hoc enim esset retro aspiceret. Sed potest aliquis a statu religionis transire ad statum episcopalem: dicitur enim xviii. quæst. 1. (cap. Statutum) quod *scra ordinatio de monacho Episcoporum facit.* Ergo status Episcoporum est perfectior quam status religiosorum.

Respondeo dicendum: quod, sicut Augustinus dicit XII. super Genes. (cap. xvi. a med.) *semper agens præstantius est patiente (3).* In genere autem perfectionis secundum Dionysium (cap. v. & vi. cor. Hier.) Episcopo-

(1) Supple *Causa, c. Episcopi, ex Concilio Agathensi can. 48.* Non ut prius perperam ad marginem Colonienfis Editionis *Causa 18.* & ad marginem Duacensis cap. 19.

(2) Juxta significatum græci nominis *Επισκοπος* Est enim *επισκοπος* idem quod *intendere*, cum particula vero *ει* quæ idem est ac *super* *επισκοπος* idem est ac *superintendere*, ut eo loco sic minutatim Au-

gustinus explicat, proindeque præmittit *inde ductum hoc vocabulum quod ille qui præficitur, eis quibus præficitur superintendit, curam eorum scilicet gerens;* & paulo infra inde concludit quod Episcopum intelligere se non debet qui præfisse cupiat non prodesse.

(3) Non sic expresse tamen, sed sic equivalenter tantum, quod semper *agens est præstantius eo de quo agit.*

scopi se habent ut perfectores, religiosi autem ut perfecti; quorum unum pertinet ad actionem, alterum autem ad passionem. Unde manifestum est quod status perfectionis potior est in Episcopis quam in religiosis.

Ad primum ergo dicendum, quod abrenuntiatio propriarum facultatum dupliciter considerari potest. Uno modo secundum quod est in actu: & sic in ea non consistit essentialiter perfectio, sed est quoddam perfectionis instrumentum, sicut supra dictum est (art. 3. hu. quæst.) Et ideo nihil prohibet statum perfectionis esse sine abrenuntiatione propriarum; sicut etiam dicendum est de aliis exterioribus observantiis. Alio modo potest considerari secundum præparationem, ut scilicet homo sit paratus, si fuerit opus, omnia dimittere, vel distribuere; & hoc pertinet directe ad perfectionem. Unde Augustinus dicit in Lib. II. de Q. Evangl. (quæst. xi. parum a princ.) *Ostendis Dominus filios sapientie intelligere, non in abstinendo, nec in manducando esse iustitiam, sed in equanimitate tolerandi inopiam.* Unde & Apostolus dicit (Philip. 1v. 12.) *Scio & abundare, & penuriam pati.* Ad hoc autem maxime tenentur Episcopi quod omnia sua pro honore Dei, & salute sui gregis contemnunt, cum opus fuerit, vel pauperibus sui gregis largiendo, vel rapinam bonorum suorum cum gaudio sustinendo.

Ad secundum dicendum, quod hoc ipsum quod Episcopi intendunt his quæ pertinent ad proximorum dilectionem, provenit ex abundantia dilectionis divinæ. Unde Dominus primo a Petro quæsit an eum diligeret; & postea ei sui gregis curam commisit: & Gregorius dicit in Pastoralis (par. 1. cap. v. parum ante med.) *Si dilectionis testimonium est cura pastoralis, quisquis virtutibus pollens gregem Dei renuit pascere, Pastorem summum vincitur non amare.* Hoc autem est majoris dilectionis signum ut homo propter amicum etiam alii serviat quam si soli amico velit servire.

Ad tertium dicendum, quod, sicut Gregorius dicit in Pastoralis (par. 11. cap. 1.) *sic Presul actione præcipuus, præ cunctis contemplatione suspensus:* quia ad ipsos pertinet non solum propter seipos, sed propter instructionem aliorum contemplari. Unde Gregorius dicit super Ezech. (hom. v. parum a med.) quod de perfectis viris post contemplationem suam redeuntibus dicitur Pfal. cxlv. 7. (*) *Memoriam suavitatis sue erubebunt.*

A P P E N D I X.

EX art. habes primo: quomodo per rationem ostendas, merito fuisse a Scripturis, Canon. & ecclesiasticæ consuetudini junctis insinuatam, quod status Episcoporum est perfectior, quam religiosorum. Ut per hoc quod dicitur Luc. 9. *Nemo mittens manum ad aratrum, & respiciens retro, aptus est regno Dei.* Unde & ad non respiciendum retro adhortans nos ab exemplo Dominus dicit ibid. cap. 17. *Memores estote uxoris Loth.* Quæ scilicet respiciens retro conversus est in statuum salis. Gen. 19. Salis, inquam, ut nos inde sapientiam hanc, scilicet numquam respiciendi retro, tamquam ab alterius pœna edocti, eliciamus. His Scripturis junge tu *can. descr. 18. qu. 1. c. un.* ubi habetur, quod electio canonica monachum a jugo regulæ monasticæ absolvit, & sacra ordinatio de monacho episcopum facit. Eisdem quoque Scripturis junge ecclesiasticam consuetudinem, qua B. Gregorium vides de monacho factum Episcopum primum, B. Martinum, Basilium, Albertum Magnum, Antoninum, Bonaventuram, &c. a monachatu ad episcopatum evocatos. Ex his enim omnibus simul junctis apertissime conspicias secundum judicium & scripturarum, & canonum, & Ecclesiæ, & Sanctorum (alias enim numquam transitum a monachismo ad episcopium in seipsis permisissent) relinqui prudentibus scholasticis concludendum indubie, quod episcoporum, seu prælatorum status

K k 2 tus

aliquid agit: Expresse autem Philosophus lib. 3. de anima textu 19. quod *semper agens honorabilius est passivo* (τὸ παθητικόν) quod idem est ac *prestantius*. Pro appendice porro Dionysii quæ subjungitur Exemplaria quædam perperam habent *Episcopos perfectiores*, ut & jam superius art. 5. argum. *Sed contra*, quia perfectum nempe Grammaticaliter quidam ut positivum sibi finxit cui perfectiorem quasi comparativum existimaret opponendum: Sed advertere saltem ad sequentia debuerat, ubi alterum passioni, alterum

actioni ascribit S. Thomas: An perfectior vero significaret actionem, sicut perfectior? Nec perfectus dicitur positive pro eo qui jam habet perfectionem, sed passive pro eo qui subditur perficienti actioni, sive qui perficitur per solemnem professionem status in quo consequi eam possit: Quod expresse indicatur per græcam vocem τὸ ἀμειωτός prædicto loco jam notatam.

(*) *Fulgata:* Memoriam abundantis suavitatis tue erubebunt.

tus est perfectior, quam status religiosorum.
Secundo vides : quomodo &c.

ARTICULUS VIII. 875

Utium Presbyteri Curati, & Archidiaconi sine majoris perfectionis quam religiosi.

Quol. 1. art. 14. ad 2. & quol. III. art. 17. & opusc. xviii. cap. xx. & xxi. & Matth. xix.

AD octavam sic proceditur. Videtur quod etiam presbyteri curati, & Archidiaconi sint majoris perfectionis quam religiosi. Dicit enim Chryostomus in suo Dial. (1) (seu Lib. VI. de sacerdot. cap. iv. implic. & cap. vii. in princ.) *Si salem mihi aliquem adducas monachum, qualis, ut secundum exaggerationem dicam, Helias fuit; non tamen illi comparandus est qui traditus populis, & multorum peccata ferre compulsus, immobilis perseverat, & fortis; & paulo post dicit (cap. vii. parum a princ.) Si quis mihi proponeret optionem, ubi mallem placere, in officio sacerdotali, an in solitudine monachorum, sine comparatione eligerem illud quod prius dixi; & in eodem libro (cap. v. in princ.) dicit: Si quis bene administrato sacerdotio, illius propositi, scilicet monachalis, sudores conferat, tantum eos distare reperiet, quantum inter priuatum distat & Regem. Ergo videtur quod sacerdotes habentes curam animarum sint perfectiores religiosi.*

2. Præterea. Augustinus dicit in epist. ad Valer. (epist. xxi. al. cxlviii. in princ.) *Cogitet religiosa prudentia tua, nihil esse in hac vita, & maxime hoc tempore, difficilius, laboriosius, periculosius Episcopi, aut presbyteri, aut diaconi officio; sed apud Deum nihil beatius, si eo modo militetur, quo noster Imperator iubet. Non ergo religiosi sunt perfe-*

ctiores presbyteris, aut diaconibus.

3. Præterea. Augustinus dicit ad Aurel. (epist. lx. al. lxxvi. in med.) *Nimis dolendum est, si ad tam ruinofam superbiam monachos surrigamus, & tam graui contumelia clericos dignos putemus, ut scilicet dicatur, quod malus monachus bonus clericus est, cum aliquando etiam bonus monachus vix bonum clericum faciat: & paulo ante præmittit (2), non esse viam dandam seruis Dei, idest monachis, ut se facilius patent eligi ad aliquid melius, scilicet clericatum, si facti fuerint deteriores, scilicet abjecto monachatu. Ergo videtur quod illi qui sunt in statu clericali, sint perfectiores religiosi.*

4. Præterea. Non licet de statu majori ad minorem transire. Sed de statu monastico transire licet ad officium presbyteri curam habentis, ut patet xvi. quæst. 1. (cap. xxvi.) ex decreto Gelasii Papæ, qui dicit: *Si quis monachus fuerit, qui venerabilis vite merito, sacerdotio dignus videatur, & Abbas, sub cuius imperio Regi Christo militas, illum fieri Presbyterum pesserit, ab Episcopo debet eligi, & in loco quo iudicauerit, ordinari. Et Hieronymus dicit ad Rusticum monachum (epist. iv. inter med. & fi.) Sic vive in monasterio ut clericus esse merearis. Ergo presbyteri curati, & Archidiaconi sunt perfectiores religiosi.*

5. Præterea. Episcopi sunt in statu perfectiori quam religiosi, ut ex supra dictis patet (art. præc.) Sed presbyteri curati, & Archidiaconi ex eo quod habent curam animarum, similiores sunt Episcopis quam religiosi. Ergo sunt majoris perfectionis.

6. Præterea. Virtus consistit circa difficile, & bonum, ut dicitur in II. Ethic. (cap. xii. cir. fi.) Sed difficilius est quod aliquis bene vivat in officio presbyteri curati, vel Archidiaconi, quam in statu religionis. Ergo presbyteri curati, vel Archidiaconi sunt perfectioris virtutis, quam religiosi.

Sed

(1) Sicut olim appellabantur libri qui de Sacerdotio inscribuntur: Habentur autem ista lib. 6. cap. 4. verbis tamen paulum immutatis, nec adhibita parenthesis Heliaz, quamvis in eo libro ejus mentio fiat per aliam occasionem cum Moyse, quod nec Moyse nempe nec Heliaz fiducia sufficiat ad peragendam legationem vel supplicationem quam Sacerdos ex officio pro civitate tota facit: Unde additamentum illud qualis Helias &c. per amplificationem aliunde irripit &c.

(2) Juxta id quod ibidem præmittit Augustinus: *Quidam Clericorum indignissima se injuria, inquit,*

si deserventes Monasteriorum ab militia Clericatus eligantur; cum ex iis qui in Monasterio permanent non solum nisi probatioribus atque melioribus in Clerum assumere solemus: Nisi forte sicut vulgares dicunt, Malus choraula bonus Symphoniacus est, ita iidem ipsi vulgares de nobis jocabantur dicentes: Malus monachus bonus Clericus est: Tum deinde mox: Nimis dolendum &c. Choraula porro juxta grecum χορῳλῆς est tibicen vel qui fistulis ludit: Symphoniacus juxta grecum συμπονῳακός est Musicus vel Cantor: Hinc adagium illud ironicum.

Sed contra est quod dicitur XIX. quæst. 11. cap. *Dua*: Si quis in Ecclesia sua sub Episcopo populum retinet, & seculariter vivit, si affluens Spiritu sancto in aliquo monasterio, vel regulari canonica (1) salvare se voluerit; quia lege privata vincitur, nulla ratio exigit ut lege publica stringatur. Sed non dicitur aliquis a lege Spiritus sancti, quæ ibi dicitur lex privata, nisi in aliquid perfectius. Ergo videtur quod religiosi sint perfectiores quam Archidiaconi, vel presbyteri curati.

Respondeo dicendum, quod comparatio supereminentiæ non habet locum inter aliquos ex ea parte in qua conveniunt, sed ex ea parte in qua differunt. In presbyteris autem curatis, & Archidiaconis tria est considerare, scilicet statum, ordinem, & officium. Ad statum pertinet quod seculares sint; ad ordinem, quod sint sacerdotes, vel diaconi; ad officium, quod curam animarum habeant sibi commissam. Si ergo ex alia parte ponamus (*) statum religiosum, ordine diaconum, vel sacerdotem, officio curam animarum habentem, sicut plerique monachi, & canonici regulares habent; in primo quidem excellit, in aliis autem par erit. Si autem differat secundus a primo statu, & officio, conveniat autem ordine; sicut sunt religiosi sacerdotes, & diaconi curam animarum non habentes; manifestum est quod secundus primus erit statu quidem excellatior, (2) officio autem minor, ordine vero æqualis.

Est ergo considerandum, quæ præ eminentia potior sit, utrum status, vel officii: circa quod duo attendenda videntur, scilicet ho-

nitatis, & difficultas. Si ergo fiat comparatio secundum bonitatem, sic præfertur status religionis officio presbyteri curati, vel Archidiaconi: quia religiosus totam vitam suam obligat ad perfectionis studium; presbyter autem curatus, vel Archidiaconus non obligat totam vitam suam ad curam animarum, sicut Episcopus; nec etiam ei competit principalem curam subditorum habere, sicut Episcopo; sed quædam particularia circa curam animarum eorum officio committuntur, ut ex dictis patet (art. 6. huj. quæst. ad 2.) Et ideo comparatio status religionis ad eorum officium est sicut universalis ad particulare, & sicut holocausti ad sacrificium, quod est minus holocausto, ut patet per Gregorium super Ezech. (hom. xx. post med.) Unde & XIX. quæst. 1. cap. 1. dicitur: Clericis qui monachorum propositum appetunt, quia meliorem vitam sequi cupiunt, liberos eis ab Episcopis in monasteriis oportet largiri ingressus.

Sed hæc comparatio intelligenda est secundum genus operis: nam secundum caritatem operantis contingit quandoque quod opus ex genere suo minus existens magis sit meritum, scilicet si ex majori caritate fiat.

Si vero attendatur difficultas bene conversandi in religione, & in officio habentis curam animarum; sic difficilius est bene conversari cum cura animarum propter exteriora pericula: quamvis conversatio religionis sit difficilius quantum ad ipsum genus operis propter arctitudinem observantiæ regularis.

Si vero religiosus etiam ordine careat, sicut patet de conversis religionum; sic manifestum

festum

(1) Pro *regulari Canonica*, sicut jam art. 6. indicavimus ad calem. Abbreviate porro Manuscriptura hoc ipso loco habet in *regulari Canonica* (pro *canonica*) quod cum quispiam non caperet putavit sic mutandum ut in *Regula Canonica* diceretur. Sed an regula canonica differt a monasterio quod præmittitur? cum & ibi regulam canonicam, id est ab Ecclesia probatam homines monastici profitantur? Intelligenda ergo per *Canoniam regularem* eorum societas qui monasticam vitam proprie non exercent, nisi a seculari Clero aliquatenus differerent.

(*) *Al. statu.*

(2) Hic *scelus*, hic periculum, hic anfractus: Carpit nimirum S. Thomam impudens obtrectator quod hæc non ex propria mente sed per necessitatem quandam quasi statui suo indulgere coactus conscripserit, & hinc solita philantia stolidæ suæ valde complacet sibi quod in eam societatem (puta Oratorii) se dedit ubi libere senta sua proferre quæque possit: Haec hæresibus passim suis debuit impietatem adjungere ut non doctrinam tantum, tam an-

gelici viri vellicaret, sed intenteret pietati crimen; quasi quod Apostolus vehementer sugillat, *veritatem in injustitia detinuisse* ex professo; vel quod unus est ex peccatis quæ in Spiritum sanctum committuntur, *impugnasse agnitam veritatem*. Quid enim verò in his tam innocuis verbis reprehendendum loquutum ejus tabula deprehendat? Majorem bonitatem Religiosis quoad statum tribuit S. Doctor, quia liberum illis non est ab instituto resiliere sicut Archidiaconis & Curatis. An id porro est horum conditioni ve dignitati detrudere? Majus virtutis indicium supra Religiosos in illis ipsis quantum ad officium, si eo recte ac legitime desinantur, agnoscit; An hoc porro est in eorum præjudicium religioso statui suo collusorie adblandiri? Utrisque parem quoad ordinem dignitatem assignat, si sint utrique Sacerdotes: An hoc porro est alterutrum vilificare characterem, vel materiam ullis conquerendi præbere? Oh censorem non una plane satis gravi censura castigandum! Sed absit ut in ipsam cui se dedit societatem ista exprobratio refundatur.

festum est excellere præminentiam ordinis quantum ad dignitatem : quia per sacrum ordinem aliquis deputatur ad dignissima ministeria , quibus ipsi Christo servitur in sacramento altaris ; ad quod requiritur major sanctitas interior quam requirat etiam religionis status : quia , sicut Dionysius dicit vi. cap. eccles. Hierar. (cir. med.) *monasticus ordo debet sequi sacerdotales ordines , & ad eorum imitationem ad divina ascendere .* Unde gravius peccat , ceteris paribus , clericus in sacris ordinibus constitutus , si aliquid contrarium sanctitati agat , quam aliquis religiosus qui non habet ordinem sacrum ; quamvis laicus religiosus teneatur ad observantias regulares , ad quas illi qui sunt in sacris ordinibus , non tenentur .

Ad primum ergo dicendum , quod ad illas auctoritates Chryostomi breviter responderi posset , quod non loquitur de sacerdote curato minoris ordinis , sed de Episcopo , qui dicitur summus Sacerdos : & hoc convenit intentioni illius libri , in quo consolatur se , & Basilium de hoc quod erant in Episcopos electi . Sed , hoc prætermisso , dicendum est quod loquitur quantum ad difficultatem . Præmittit enim (cap. vi. in fin.) *Cum fuerit gubernator in mediis fructibus , & de tempestate navem liberare posuerit , tunc merito testimonium perfecti gubernatoris ab omnibus promeretur .* Et post concludit , quod supra positum est (in arg.) de monacho , *qui non comparandus est illi qui traditus populis immobilis perseverat .* Et subdit causam : *quia sicut in tranquillitate , ita in tempestate gubernavit seipsum .* Ex quo nihil aliud ostendi potest , nisi quod periculosior est status habentis curam animarum , quam monachi : in majori autem periculo innocentem se servare , est majoris virtutis indicium . Sed hoc etiam ad magnitudinem virtutis pertinet quod aliquis vitet pericula religionem intrando : unde non dicit , quod mallet esse in officio sacerdotali quam in solitudine monachorum ; sed quod mallet placere in hoc quam in illo quia hoc est majoris virtutis argumentum .

Ad secundum dicendum , quod etiam illa

auctoritas Augustini manifeste loquitur quantum ad difficultatem , quæ ostendit magnitudinem virtutis in his qui bene convertantur sicut dictum est (in solut. præced.)

Ad tertium dicendum , quod Augustinus ibi comparat monachos clericis , quantum ad distantiam religionis , & secularis vitæ .

Ad quartum dicendum , quod illi qui a statu religionis assumuntur ad curam animarum , cum prius essent in sacris ordinibus constituti , assequuntur aliquid quod prius non habebant , scilicet officium curæ ; non autem deponunt quod prius habebant , scilicet religionis statum . Dicitur enim in Decretis xv. (1) quæst. 1. (cap. 111.) *De monachis qui diu morantes in monasteriis , si postea ad clericatus ordinem pervenerint , statuimus non debere eos a priori proposito discedere .* Sed presbyteri curati , vel Archidiaconi , quando religionem ingrediuntur , curam deponunt , ut adipiscantur perfectiorem statum . Unde ex hoc ipso excellentia ex parte religionis ostenditur . In hoc autem quod religiosi laici assumuntur in clericatum , & ad sacros ordines , manifeste promoventur ad melius , sicut supra dictum est (in arg. 4.) (2) Et hoc ostenditur ex ipso modo loquendi , cum Hironymus dicit : *Sic in monasterio vive ut clericus esse merearis .*

Ad quintum dicendum , quod presbyteri curati , & Archidiaconi sunt similiore Episcopis , quam religiosi , quantum ad aliquid scilicet quantum ad curam animarum , quam secundo habent ; sed quantum ad perpetuam obligationem , quæ requiritur ad statum perfectionis , similiore sunt Episcopo religioso , ut ex supra dictis patet (arr. 5. & 6. hu. quæst.)

Ad sextum dicendum , quod difficultas quæ est ex arduitate operis , addit ad perfectionem virtutis ; difficultas autem quæ provenit ex exterioribus impedimentis quandoque quidem diminuit perfectionem virtutis , puta cum aliquis non tantum virtutem amat , ut impedimenta virtutis declinare velit , secundum illud Apostoli I. ad Corinth. 1x. 25. *Omnia qui in agone contendis , ab omnibus se abstinet ;* quandoque vero est signum perfectionis .

(1) Supple Causa , capite *De Monachis* quod ex Innocentio I. ad Victricium epistola 2. prænotatur : Ex quo & Gratianus infert quod *Ecclesiis parochianis præficiendi non sunt .*

(2) Per laicos Religiosos tamen intelligendo non secundum præsentem usum eos qui *converſi Religioſum* appellantur , quia vix ad sacros ordines ii ad-

mitti solent , quarevis & admittantur quidam rarissimo privilegio ; sed eorum ordinum simplicium professos quibus non est annexus Clericatus & qui ex institutione sua nulli sacro ministerio deputantur : tales fuerunt olim ii de quibus in Decretis tam sæpe mentio est , ut inferius annotandum recurret .

Etioris virtutis, puta cum alicui ex in opinato, vel ex necessaria causa impedimenta virtutis occurrunt, propter quæ tamen a virtute non declinat. In statu autem religionis est major difficultas ex arduitate operum; sed in his qui in seculo vivunt qualitercumque, (1) est major difficultas ex impedimentis virtutis, quæ religiosi per omnia provide vitaverunt.

A P P E N D I X.

EX art. habes primo; quomodo per rationem & directam, & indirectam, (Hoc est, per dicta in corpore, & in solutionibus argumentorum) intelligas merito insinuatam a Scripturis, Papa, & Concilio, quod religiosi sunt majoris perfectionis, quam presbyteri curati, & archidiaconi. A Papa Urbano quidem, ut 19. q. 2. ca. *Due*: secundum quod extenditur in *argum. cont.* A Concilio Toletano autem sic: *Clerici, qui monachorum propositum appetunt: quia meliorem vitam sequi cupiunt, liberos eis ab episcopis in monasteria largiri oportet ingressus.* Hæc illud & recitantur 19. *quest. 1.* Ex hoc, cum monachus, ut sic, non dicat esse in ordinibus sacris (ut habes ex Beato Hieronymo in *argum. 4.*) intellige plenius *concl. 3.* quod scilicet ibi non sine prudentia magna dictum est *ly quantum ad dignitatem*: & non dictum est simpliciter quantum ad meliorem vitam, vel statum. A Scripturis vero: ut citatur in *art. 7. append.* Tuum est (ut alibi sæpius) recte adaptare omnia ad propositum. Secundo vides: quomodo &c.

Q U Æ S T I O CLXXXV.

De iis quæ pertinent ad statum Episcoporum

In octo articulos divisa,

DEinde considerandum est de his quæ pertinent ad statum Episcoporum: & cir-

ca hoc quærentur octo.

Primo, utrum liceat Episcopatum appetere.

Secundo, utrum liceat Episcopatum finaliter recusare.

Tertio, utrum oporteat ad Episcopatum eligere meliorem.

Quarto, utrum Episcopus possit ad religionem transire.

Quinto, utrum liceat ei corporaliter subditos suos deserere.

Sexto, utrum possit habere proprium.

Septimo, utrum peccet mortaliter bona ecclesiastica pauperibus non erogando.

Octavo, utrum religiosi qui ad Episcopatum assumuntur, teneantur ad observantias regulares.

A R T I C U L U S I. 376

Utrum liceat Episcopatum appetere.

Quol. 11. art. 11. & quo. 111. art. 9. cor. & quol. v. art. 1. co. & quo. 111. art. 18. & opusc. XVIII. cap. XIX. & I. Tim. 111.

AD primum sic proceditur. Videtur quod liceat Episcopatum appetere. Dicit enim Apostolus I. ad Timoth. 111. 1. *Qui Episcopatum desiderat, bonum opus desiderat.* Sed licitum est, & laudabile bonum opus desiderare. Ergo etiam laudabile est desiderare Episcopatum.

2. Præterea. Status Episcoporum est perfectior quam religionum status, ut supra habitum est (2) (quæst. præc. art. 7.) Sed laudabile est quod aliquis desideret ad statum religionis transire. Ergo etiam laudabile est quod aliquis appetat ad Episcopatum promoveri.

3. Præterea. Proverb. xi. 26. dicitur: *Qui abscondit frumenta, maledicetur in populis: benedictio autem super caput vendentium.* Sed ille qui est idoneus & vita, & scientia ad Episcopatum, videtur frumenta spiritualia abscon-

(1) Id est, sive laicam vitam agant, sive ad clericalem deputati sint: Non enim illud *qualitercumque* ita extendi late debet ut eos comprehendat qui in seculo licentiosam vitam & inhonestam consecrantur: De quibus mirum non est ut sit in eis major difficultas virtutis quam in eis qui propter vitam religiosam a seculari vita recesserunt: Sed intelligi de

illis tantum potest qui secundum virtutem in seculo vivere student & in eo impedimenta multa experiuntur, &c.

(2) Supponendo hanc propositionem ut sit planior argumenti series, quod ad perfectionem promoveri desiderare sit laudabile.

abcondere, (1) si se ab Episcopatu subtrahat; per hoc autem quod Episcopatum accipit, ponitur in statu frumenta spiritualia dispensandi. Ergo videtur quod laudabile sit Episcopatum appetere; & vituperabile ipsum refugere.

4. Præterea. Facta Sanctorum, quæ in sacra Scriptura narrantur, nobis proponuntur in exemplum, secundum illud ad Rom. xv. 4. *Quaecumque scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt.* Sed legitur Isa. vi. quod Isaias se obtulit ad officium prædicationis: quod præcipue competit Episcopis. Ergo videtur quod appetere Episcopatum sit laudabile.

Sed contra est quod Augustinus dicit XIX. de civit. Dei (cap. xix. a med.) *Locus superior, sine quo populus regis non potest, eius ita administratur ut decet, tam indecenter appetitur.* (2)

Respondere dicendum, quod in Episcopatu tria possunt considerari. Quorum unum est principale, & finale; scilicet episcopalis operatio, per quam utilitati proximorum intenditur, secundum illud Joan. ult. 19. *Pasce oves meas.* Aliud autem est altitudo gradus, quia Episcopus super alios constituitur secundum illud Matth. xxiv. 45. *Fidelis servus, & prudens, quem constituit Dominus super familiam suam.* Tertium autem est, quod consequenter se habet ad ista, scilicet reverentia, & honor, & sufficientia temporalium, secundum illud I. ad Tim. v. 17. *Qui bene præsumt presbyteri, duplici honore digni habeantur.* Appetere ergo Episcopatum ratione huiusmodi circumstantiarum bonorum, manifestum est quod est illicitum, & pertinet ad cupiditatem, vel ambitionem. Unde contra Phariseos Dominus dicit Matth. xxiii. 6. *Amant primos recubitus in cænis, & primas cathedras in synagogis, & salutationes in foro, & vocati ab hominibus Rabbi.*

Quantum autem ad secundum, scilicet ad celsitudinem gradus, appetere Episcopatum est præsumptuosum. Unde Dominus arguit discipulos Matth. xx. 25. primatum querentes, dicens: *Scitis quia principes gentium dominantur eorum: ubi Chryostomus (hom. lxxvi. in Matth. a med.) dicit, quod „ per hoc ostendit quod gentile est primatus cupere; & sic gentium comparatio „ ne eorum animam æstuantem convertit.*“

Sed appetere proximis prodesse, est secundum se laudabile, & virtuosum. Verum quia, prout est episcopalis actus, habet annexam gradus celsitudinem, præsumptuosum videtur quod aliquis præesse appetat ad hoc quod subditis profit, nisi manifesta necessitate imminente; sicut Gregorius dicit in Pastor. (part. 1. cap. viii. cir. med.) *quod tunc laudabile erat Episcopatum querere, quando per hunc quemquam dubium non erat ad supplicia graviora pervenire: (unde non de facili inveniebatur qui hoc onus assumeret;) præsertim cum aliquis caritatis zelo divinitus ad hoc incitatur; sicut Gregorius dicit in Pastor. (part. 1. cap. vii. ante med.) quod Isaias prodesse proximis cupiens, laudabiliter officium prædicationis appetit.*

Potest tamen absque præsumptione quilibet appetere talia opera facere, si eum contingeret in tali officio esse, vel etiã se esse dignum ad talia opera exequenda; ita quod opus bonum cadat sub desiderio, non autem primatus dignitatis. Unde Chryostomus (3) (alius Auctor) dicit super Matth. (hom. xxxv. in oper. imperf. aliquant. a med.) *Opus quidem desiderare bonum, bonum est; primatum autem honoris concupiscere, vanitas est. Primatus enim fugientem se desiderat, desiderantem se horret.*

Ad primum ergo dicendum, quod, sicut Gregorius dicit in Past. (part. 1. cap. viii.) ille

(1) De quibus locum illum Proverbiorum explicat Beda, dicens quod qui sancti prædicationis apud se verba retinet, maledicitur in populis; quia in solitas culpa silentii pro multorum quos corrigere potuit pena damnatur &c. Sed hoc ipsum ex Gregorio mutuatum est lib. de cura pastorali, parte 3. admonit. 26.

(2) Quod per superiorem porro locum episcopatum intelligat & eum solum nominatum, patet ex iis quæ ibi præmittuntur & superius notata sunt ad Episcopi nomen explicandum. Hinc Sanctorum quorundam inculcata commendatio & laus quod oblatum episcopatum recusarint, vel cum penitus detrectare non possent, ære illum ac repugnantem inierint: Sic Cyprianus epist. 52. seu lib. 4. epistolarum epistola

2. de Cornelio Papa: *Episcopatum ipsum nec postulavit, nec voluit nec ut ceteri quos arrogantis de superbia tumor inflat, invasit; sed quietus & modestus & quales esse consueverunt qui ad hunc locum divinitus religuntur, pro pudore virginialis conscientia ac pro humilitate ingenita sibi & custodita verrecundia non vim fecit ut Episcopus fieret, sed ipse vim passus est ut episcopatum coactus acciperet: Sic Hieronymus Pelusiotæ lib. 2. epist. 125. de Hierace Presbytero: *Velati metuens fugit episcopatum ut gravissimum morbum &c.**

(3) Non verus quidem sicut supra, sed suppositivus author imperfecti operis in Matthæum, ut bon. 35. videre est.

illo tempore hoc dixit Apostolus quo ille qui plebibus præerat, primus ad martyrii tormenta ducebatur: & sic nihil aliud erat quod in Episcopatu appeti posset, nisi bonum opus. Unde Augustinus dicit XIX. de civ. Dei (cap. XIX. a med.) (1) quod Apostolus dicens, *Qui Episcopatum desiderat, bonum opus desiderat, exponere voluit quid sit Episcopatus, quia nomen operis est, non honoris: Græcum est enim: epi (ἐπί) quippe super, scopos (σκοπός) vero intentio est. Ergo ἐπισκοπῆν, si velimus, latine superintendere possumus dicere, ut intelligat, non se esse Episcopum qui præesse dilexerit, non prodesse. In actione enim (ut parum ante præmittit) non amandus est honor in hac vita, siue potentia, quoniam omnia vana sunt sub Sole; (2) sed opus ipsum, quod per eundem honorem, vel potentiam fit. Et tamen, ut Gregorius dicit in Pastor. (loc. cit.) Apostolus laudans desiderium, scilicet boni operis, in pavorem vertit protinus quod laudavit, eum subjungit: Oportet autem Episcopum irreprehensibilem esse, quasi dicat: Laudo quod queratis; sed prius discite quid queratis. (3)*

Ad secundum, dicendum, quod non est eadem ratio de statu religionis, & de statu episcopali, propter duo. Primo quidem quia ad statum episcopalem præxigitur vitæ perfectio; ut patet per hoc quod Dominus a Petro quæsit, si plus eum ceteris diligeret, antequam ei committeret pastorale officium: sed ad statum religionis non præxigitur perfectio, sed est via in perfectionem: unde & Dominus Matth. XIX. non dixit, *Si es perfectus, vade, vende omnia quæ habes, sed, Si vis perfectus esse.* Et hujus differentie ratio est, quia secundum Dionysium (cap. v. eccles. Hierar. cir. med.) perfectio pertinet active ad Episcopum sicut ad perfectorem, (4) ad monachum autem passive sicut ad perfectorem. *Summ. S. Th. Tom. IX.*

sectum. Requiritur autem quod sit perfectus aliquis, ad hoc quod possit alios ad perfectionem adducere: quod non præxigitur ab eo qui deest ad perfectionem adduci. Est autem præsumptuosum quod aliquis perfectum se reputet, non autem quod aliquis ad perfectionem tendat. Secundo quia ille qui statum religionis assumit, se aliis subjicit ad spiritualia capienda; & hoc cuilibet licet. Unde Augustinus XIX. de civitate Dei (cap. XIX. a med.) dicit: *A studio cognoscende veritatis nemo prohibetur, quod ad laudabile otium pertinet.* Sed ille qui transit ad statum episcopalem, sublimatur ad hoc quod aliis provideat; & hanc sublimationem nullus debet sibi assumere, secundum illud ad Hebr. v. *Neque quisquam sumit sibi honorem, sed qui vocatur a Deo: & Chrylostomus (alius Athor) dicit super Matth. (hom. xxv. in op. imperf. iater med. & fin.) (5) Primatum Ecclesie concupiscere neque justum est, neque utile. Quis enim sapiens vult ultero se subjicere servituti, & periculo tali, ut det rationem pro omni Ecclesia? nisi forte qui non timet Dei judicium, abutens primatu ecclesiastico seculariter, ut scilicet convertat ipsum in secularem.*

Ad tertium dicendum, quod dispensatio spiritualium frumentorum non est facienda secundum arbitrium cujuslibet, sed principaliter quidem secundum arbitrium, & dispositionem Dei, secundario autem secundum arbitrium superiorum prælatorum; ex quorum persona dicitur I. ad Corinth. IV. 1. *Sic nos existimet homo ut ministros Christi, & dispensatores mysteriorum Dei.* Et ideo non intelligitur ille abscondere frumenta spiritualia cui non competit ex officio, nec ei a superiore injungitur, si ab aliorum correctione, aut gubernatione desistat; sed solum tunc intelligitur

L I

(1) Ex quo jam superius ad calcem hæc retulimus qu. 184 art. 6. cum obiter in ipso textu indicata sunt quoad sensum non quoad verba, & implicite tantum non explicite.

(2) Alludendo ad illud Salomonis Ecclesiastæ I. vers. 14. *Vidi cuncta quæ fiunt sub Sole, & ecce universa vanitas.*

(3) Et causam reddit: *ne dum vosmetipsos metiri negligetis, tanto sedior vestra reprehensibilis appareat quanto & a cunctis conspici in honoris arce festinatis;* melius quam festinat ut ad marginem ibi annotatur quasi ad reprehensibilitatem referendo.

(4) Jam bis antea notavimus Grammaticastrum cuiuspiam stoliditatem qui nec vocem nec sensum intelligens per perfectorem tum ibi tum hic ponit perfectiorem, quasi declinare doceret; Sed active perfe-

ctionem ad Episcopum pertinere, ut hic, est ne ad illum pertinere velut perfectiorem, non velut perfectorem?

(5) Ubi paulo plenius versus finem occasione Discipulorum sessionem ad Christi dextram & sinistram ambientium: *Secularem quidem primatum desiderare (inquit) est ratio non est, tamen causa est, quod tamen si justum non est, utile nihilominus est: Primatum autem ecclesiasticum concupiscere neque ratio est neque causa, quia neque justum est neque utile: Quis enim sapiens ultero se subjicere festinas servituti, labori, dolori, & (quod majus est) periculo tali ut det rationem pro omni Ecclesia apud justum Judicem, nisi forte qui non credit judicium Dei nec timet, ut abutens primatu ecclesiastico seculariter convertat ipsum in secularem.*

tur abscondere, si dispensationem negligat, cum ei ex officio incumbit; vel si officium, cum ei injungitur, pertinaciter recipere renuat. Unde Augustinus dicit XIX. de civitate Dei (cap. XIX. cir. fin.) *Osium san-ctum quærit caritas veritatis; negotium iustum suscipit necessitas caritatis: quam sarcinam si nullus imponit, percipienda, atque intuenda vacandum est veritati; si autem imponitur, suscipienda est propter caritatis necessitatem.*

Ad quartum dicendum, quod, sicut Gregorius dicit in Pastoralis (par. I. cap. VII. a med.) *Isaias, qui mitti voluit, ante se per altaris calculum purgatum vidit, ne non purgatus adire quisque sacra ministeria audeat. Quia ergo valde difficile est purgatum se quemlibet posse cognoscere, predicationis officium tutius declinatur.*

A P P E N D I X.

EX art. habes primo: quomodo per rationem ostendas, merito a scripturis, Augustino, & exemplis fuisse insinuatum: quod illicitum est appetere episcopatum. A S. Augustino quidem: ut in *arg. contr. A Scripturis* vero, ut Hebr. 5. *Nec quisquam sumit sibi honorem: sed qui vocatur a Deo, tamquam Aaron.* Nota ly *sumit*, scilicet nec per appetitum ipsius honoris. Ab exemplis autem Sanctorum, ut per hoc, quod SS. Gregor. Ambr. Thomas de Aquino, Martinus, Antoninus, & similes gradum episcopatus fugerunt (ut in ipsorum vitis communiter legitur.) Cum enim Sancti, utpote præcipui filii Dei spiritu Dei agantur, Rom. 8. facto suo illo nobili abundanter declaraverunt, quod spiritu diaboli, puta cupiditatis, ambitionis, præsumptionis, iniustitiæ, vel insipientiæ,

aguntur illi, qui episcopatum desiderant. Vide *conclus. 1. 2. & in ad 2. in fin. Secundo* vides: quomodo &c.

A R T I C U L U S II. 877

Utrum liceat Episcopatum injunctum omnino recusare.

Quol. 7. art. 22.

AD secundum sic proceditur. Videtur quod liceat Episcopatum injunctum omnino recusare. Ut enim Gregorius dicit in Pastoralis (par. I. cap. VII. paulo a princ.) *per activam vitam prodesse proximis cupiens Isaias, officium predicationis appetit; per contemplativam vero Hieremias amori Conditoris sedulo inhaerere desiderans, ne mitti ad predicandum debeat, contradicit (1).* Nullus autem peccat si meliora nolit deserere, ut minus bonis inhaereat. Cum ergo amor Dei præmineat dilectioni proximi, & vita contemplativa præferatur vitæ activæ, ut ex supradictis patet (quæst. XXV. art. 1. & quæst. XXVI. art. 2. & quæst. CLXXXI. art. 1.) videtur quod non peccat ille qui omnino Episcopatum recusat.

2. Præterea. Sicut Gregorius dicit (in Pastoralis par. I. cap. VII. a med.) *valde difficile est ut aliquis se purgatum posse cognoscere: nec debet aliquis non purgatus posse ministeria adire.* Si ergo aliquis non sentiat se esse purgatum, quantumcumque sibi episcopale injungatur officium, non debet illud suscipere.

3. Præterea. De B. Marco Hieronymus dicit in prologo super Marcum (versus fin.) (3) *quod amputasse sibi post fidem pollicem dicitur, ut sacerdotio reprobus haberetur.* Similiter

(1) Quamvis aliam causam reddit cap. I. *Ecce nescio loqui: quia puer sum &c.*

(2) Sic reponendum ex Gregorii textu hic & supra: non *mysteria* sicut prius.

(3) Sic equidem Prologus qui sub nomine Hieronymi Glossæ ordinariæ præfixus est; subjungens tamen quod factio illo non obstat *tantum consentiens fidei prædestinata potuit electio ut nec sic in opere verbi perderet quod prius meruerat in genere: Nam Alexandria Episcopus fuit: Quod & Lyranus quasi verum supponens commentatur ibidem quod ex humilitate sese indignum reputabat, & ideo reformidabat ascendere tantum gradum: Tum deinde quod divina ordinatio que ita potens est ut ei nullus possit resistere, consentiens fidei id est condescendens devotioni fidelium qui eum Episcopum habere desiderabant, se-*

cit aliter, ipsum promovendo, licet ex humilitate refugeres: Ideoque subditur, ut nec sic in opere verbi perderes, id est in predicatione qua opus Episcopi est, quod merueras in genere, quia erat de tribu Levi ad quam sacerdotium pertinebat. Postremo addit quod Episcopus Alexandria fecit non obstante quod amputasset sibi pollicem: Non enim dicitur quod amputaverit sibi totum pollicem, sed forte aliquam partem per quam non impediebatur a congruendo: Sed fictitia hæc omnia ex hypothesi facti omnino fabulosi; quia nec Hieronymi Prologus est, qui ei commentitie tribuitur, nec factum illud Marcus Evangelista, sed alius Anachoreta fecisse memoratur ut Baronius ad annum Christi 45. num. 44. notat: Quidni porro potuit æque fingi quod ei electio divina totum pollicem amputatum restitueret,

ter aliqui votum emittunt ut nunquam Episcopatum accipiant. Sed ejusdem rationis est ponere impedimentum ad aliquid, & omnino recusare illud. Ergo videtur quod absque peccato possit aliquis omnino Episcopatum recusare.

Sed contra est quod Augustinus dicit ad Eudoxium (ep. xlviii. al. lxxx. ante med.) *Si quam operam vestram mater Ecclesia desideraverit, nec elatione avida suscipias, nec blandiente desidia respicias.* Postea subdit: *Neque osium vestrum necessitatibus Ecclesie proponatis: cui parturienti si nulli boni ministrare vellent, quomodo nasceremini non invenietis.*

Respondeo dicendum, quod in assumptione Episcopatus duo sunt consideranda: primo quidem quid deceat hominem appetere secundum propriam voluntatem; secundo quid hominem deceat facere ad voluntatem alterius. Quantum ergo ad propriam voluntatem, convenit homini principaliter insistere propriæ salutis: Sed quod aliorum salutis intendat, hoc convenit homini ex dispositione alterius potestatem habentis, ut ex supra dictis patet (art. præc. ad 3.) Unde sicut ad inordinationem voluntatis pertinet quod aliquis proprio motu feratur in hoc quod aliorum gubernationi præficiatur; ita etiam ad inordinationem voluntatis pertinet quod aliquis omnino contra superioris injunctionem, prædictum gubernationis officium finaliter recuset, propter duo.

Primo quidem quia hoc repugnat caritati proximorum, quorum utilitati se aliquis debet exponere pro loco, & tempore. Unde Augustinus XIX. de civ. Dei dicit (cap. xix. cir. fin.) quod *negotium iustum suscipit necessitas caritatis.* Secundo quia hoc repugnat humilitati; per quam aliquis superiorum mandatis se subjicit. Unde Gregorius dicit in Past. (par. 1. cap. vi.) *Tunc ante Dei oculos vera est humilitas, cum ad respondendum hoc quod utiliter subire præcipitur, pertinax non est.*

Ad primum ergo dicendum, quod quamvis simpliciter & absolute loquendo, vita contemplativa potior sit quam activa, & amor Dei quam dilectio proximi; tamen ex

alia parte bonum multitudinis præferendum est bono unius. Unde Augustinus dicit in verbis præmissis: *Neque osium vestrum necessitatibus Ecclesie proponatis: præsertim quia & hoc ipsum ad dilectionem Dei pertinet quod aliquis ovibus Christi curam pastorem impendat.* Unde super illud Joan. ult. *Pascite oves meas,* dicit Augustinus (tract. cxxi. cir. med.) ,, Sit amoris officium pascere domum, minicum gregem, sicut fuit timoris indicium negare pastorem. " Similiter etiam prælati non sic transferuntur ad vitam activam ut contemplativam deserant: unde Augustinus dicit XIX. de civ. Dei (cap. xix. in fin.) quod *si imponatur sarcina pastoralis officii, nec sic deserenda est delectatio veritatis,* quæ scilicet in contemplatione habetur.

Ad secundum dicendum, quod nullus tenetur obedire prælato ad aliquod illicitum, sicut patet ex his quæ supra dicta sunt de obedientia (quæst. civ. art. 5.) Potest ergo contingere quod ille cui injungitur prælationis officium, in se aliquid sentiat, propter quod non liceat ei prælationem accipere. Hoc autem impedimentum quandoque quidem removeri potest per ipsummet cui pastoralis cura injungitur; puta si habeat peccandi propositum, quod potest deserere: & propter hoc non excusatur quin finaliter teneatur obedire prælato injungenti. Quandoque vero impedimentum ex quo fit ei illicitum pastorale officium, non potest ipse remove, sed prælatus qui injungit; puta si sit irregularis, vel excommunicatus: & tunc debet defectum suum prælato injungenti ostendere: qui si impedimentum remove voluerit, tenetur humiliter obedire. Unde Exod. iv. 10. cum Moyses dixisset, *Obsecro, Domine, non sum eloquens ab heri,* & *nudius tertius,* Dominus respondit ad eum: *Ego ero in ore tuo, doceboque te quid loquaris.* Quandoque vero non potest removeri impedimentum nec per injungentem, nec per eum cui injungitur; sicut si Archiepiscopus non possit super irregularitate dispensare: unde subditus non tenetur ei obedire ad suscipiendum Episcopatum (1), vel etiam sacros ordi-

Li 2 di-

ut episcopatu aptior esset? Nec vero tale quidquam Prædicatorum Rituale anno 1254. exaratum tempore S. Thomæ, sed simpliciter quod *Episcopus factus Alexandrinæ fundavit Ecclesiam sine amputati pollicis mentione.*

(1) Hinc patet quod ad episcopatum suscipiendum

non solum potest Summus Pontifex compellere aliquem cum sic postulat necessitas pro Ecclesie bono, sed Archiepiscopus quoque ac multo magis Primas juxta veterem usum quo in qualibet diocesi eligi Episcopi solebant & ab Archiepiscopo vel a Primate confirmari. Sic enim in Decretis distinct. 64. cap. Epi-

dines, si sit irregularis.

Ad tertium dicendam, quod accipere Episcopatum non est de se necessarium ad salutem, sed sit necessarium ex superioris præcepto. His autem quæ sic sunt necessaria ad salutem, potest aliquis impedimentum licite apponere, antequam fiat præceptum: alioquin non liceret alicui transire ad secundas nuptias, ne per hoc impediretur a susceptione Episcopatus, vel sacri ordinis. Non autem hoc liceret in his quæ per se sunt de necessitate salutis. Unde B. Marcus non contra præceptum egit, sibi digitum amputando; quamvis eum credibile sit hoc ex instinctu Spiritus sancti fecisse, sine quo non licet alicui sibi manum injicere. Qui autem votum emit de non suscipiendo Episcopatu, si per hoc intendat se obligare ad hoc quod nec per obedientiam superioris prelati accipiat, illicitè vovet; si autem intendit ad hoc se obligare ut, quantum est de se, Episcopatum non querat, nec suscipiat, nisi imminente necessitate, licitum est votum, quia vovet se facturum id quod hominem facere decet.

A P P E N D I X.

EX art. habes primo: quomodo per rationem ostendas, merito insinuatam a scripturis, August. & sanctorum exemplis: quod non licet episcopatum injunctum omnino recusare. A D. Aug. quidem, *ut in arg. cont.* A sanctorum autem exemplis per hoc, quod illi, qui episcopatum, quantum cum Deo poterunt, fugerunt, eum tandem conscientia moti ad mandatum superioris acceptarunt, ut patet in vitis BB. Greg. Ambrosii, Antonini, Alberti Magni. De quorum uno, quasi in persona similium, cantat ecclesia: *B. Antoninus ad presulatum, quasi ad cruciatum, raptus, doctrina, & moribus gregem suam pavis.* A scripturis vero per hoc, quod &

Hieremias c. 1. & deinceps post renitentiam, quantum de se fuit, factam per ly *Ab, Ab, Ab, Domine Deus, Nescio loqui, quia puer ego sum*, accepit finaliter officium, quod sibi mandabatur, ac fideliter executus est: & Moyses ab *Exod. 4.* & deinceps, simile quid recusans per ly *obsecro, Domine, non sum eloquens ab heri, & nudius tertius*, obedivit finaliter, & devote injunctum sibi officium adimplevit. *Secundo* vides: quomodo &c.

A R T I C U L U S III. 878

Utrum oporteat eum qui ad Episcopatum assumitur, esse ceteris meliorem.

AD tertium sic proceditur. Videtur quod oporteat eum qui ad Episcopatum assumitur, esse ceteris meliorem. Dominus enim Petrus, cui commissurus erat pastorale officium, examinavit, si se diligeret plus ceteris. Sed ex hoc aliquis melior est quod Deum plus diligit. Ergo videtur quod ad Episcopatum non sit assumendus nisi ille qui est ceteris melior.

2. Præterea. Symmachus Papa dicit (cap. *Vilissimus* 1. quæst. 1.) *Vilissimus computandus est, nisi scientia, & sanctitate præcellat qui est dignitate præstantior.* Sed ille qui præcellit scientia, & sanctitate, est melior. Ergo non debet aliquis ad Episcopatum assumi, nisi sit ceteris melior.

3. Præterea. In quolibet genere minora per majora reguntur, sicut corporalia reguntur per spiritualia, & inferiora copora per superiora, ut Augustinus dicit in III. de Trinit. (cap. 1v.) Sed Episcopus assumitur ad regimen aliorum. Ergo debet esse ceteris melior.

Sed contra est quod Decretalis (1) dicit (cap.

Episcopi ex primo Concilio Nicæno can. 4. Episcopi ab omnibus qui sunt in Provincia sua debent ordinari: Si vero difficile fuerit, certe tres Episcopi debent in unum congregari, ita ut etiam ceterorum qui absentes sunt consensum in litteris teneant & ita faciant ordinationem. Potestas sane vel confirmatio persinebis per singulas provincias ad Metropolitanzum Episcopum.

(1) Ex Decretali *Cum in cunctis* lib. 1. tit. 6. cap. 7. prius indicabatur ad marginem: Sed ibi solum quantum ad Episcopum statuitur, ex Alexandro III. in Concilio Lateranensi *ut nullus eligatur nisi qui*

*vita & scientia commendabilis demonstratur: Quoad inferiora vero ministeria (ut puta Decanatum, Archidiaconatum, & alia que curam animarum habent annexa) nullus ea omnino suscipiat, sed nec parochialis Ecclesie regimen, nisi qui scientia & moribus commendandus existat: Quidni vero potius ex eodem titulo de electione capite *Cum dilectus* indicatum est? Ubi Archidiaconum quemdam qui fuerat in Episcopum Morinensem electus non obstant quorundam reclamatione quod *plures offens in eadem Ecclesia digniores* Innocentius III. ratum habet, ac opposcentes per censuram ecclesiasticam compesci jubet*

(cap. *Cum dilectus* de electione &c.) quod *sufficit eligere bonum, neque oportet eligere meliorem.*

Respondeo dicendum, quod circa assumptionem alicujus ad Episcopatum aliquid considerandum est ex parte ejus qui assumitur, & aliquid ex parte ejus qui assumit. Ex parte enim ejus qui assumit vel eligendo, vel providendo, requiritur quod talem eligat qui fideliter divina mysteria dispense: quæ quidem dispensari debent ad utilitatem Ecclesiæ secundum illud I. Corinth. xiv. 12. *Ad edificationem Ecclesiæ querite ut abundetis.* Non autem divina ministeria hominibus committuntur propter eorum remunerationem, quam expectare debent in futuro. Et ideo ille qui debet aliquem eligere in Episcopum, vel de eo providere, non tenetur assumere meliorem simpliciter, quod est secundum caritatem, sed meliorem quoad regimen Ecclesiæ, qui scilicet possit Ecclesiam & instruere, & defendere, & pacifice gubernare. Unde contra quosdam Hieronymus dicit (sup. illud cap. 1. ad Tit. *Et constituas per civit. &c.*) quod *quidam non querunt eos in Ecclesia columnas erigere, quos plus cognoscunt Ecclesia prodesse; sed quos plus ipsi amant, vel quorum sunt obsequis delinuit, vel dediti, vel pro quibus majorum quispiam rogaverit, & ut deteriora taceam, qui ut clerici fierent, muneribus impetrarunt.*

Hoc autem pertinet ad acceptionem personarum, quæ in talibus est grave peccatum. Unde super illud Jacobi 11. *Frates mei, nolite in personarum acceptione &c.* dicit Glossa Augustini (ord. epist. clxvii. al. xxix. ad Hieron. inter med. & fin.) “ Si hanc di-
 ,, stantiam sedendi, vel standi ad honores
 ,, ecclesiasticos referamus, non est putandum,
 ,, leve esse peccatum in personarum acceptione
 ,, ne habere fidem Domini gloriæ. Quis enim
 ,, ferat, eligi divitem ad sedem honoris
 ,, Ecclesiæ, contempto paupere instructiore,
 ,, & sanctiore? ”

bet quia nihil opponebatur contra illum quod impediret ne videretur esse dignus. Nec obstat illud ex Decretis Causa 8. qu. 1. cap. *Licet* ex Origene homil. 6. in Leviticum, quod *requiritur in ordinando Sacerdote presentia populi, ut sciant omnes & certi sint quia qui praestantior est ex omni populo qui doctior, qui sanctior, qui in omni virtute eminentior, ille ad Sacerdotium eligatur:* Non enim propterea significatur hoc ad electionis validitatem sed ad congruentiam necessarium esse: Vel sensus est quod ad conscientiam liberandam debeat unusquisque quem digniorem novit eligere, licet quantum ad forum exterius de contradicti electioni possit eligere quali-

Ex parte autem ejus qui assumitur, non requiritur quod reputet se aliis meliorem: hoc enim esset superbum, & præsumptuosum; sed sufficit quod nihil in se inveniat per quod illicitum ei reddatur assumere prælationis officium. Unde licet Petrus interrogatus esset, an Dominum plus ceteris diligeret, in sua responsione non se prætulit ceteris, sed simpliciter respondit, quod Christum amaret.

Ad primum ergo dicendum, quod Dominus in Petro sciebat ex suo munere esse idoneitatem, etiam quantum ad alia, gubernandi Ecclesiam: & ideo eum de ampliori dilectione examinavit; ad ostendendum quod ubi alias invenitur homo idoneus ad Ecclesiæ regimen, præcipue attendi debet in ipso eminentia divinæ dilectionis.

Ad secundum dicendum, quod autoritas illa est intelligenda quantum ad studium illius qui in dignitate constitutus est: debet enim ad hoc intendere, ut talem se exhibeat ut ceteros & scientia, & sanctitate præcellat. Unde Gregorius dicit in Pastoralibus (par. 11. cap. 1.) *Tantum debet actionem populi actio transcendere præfulis, quantum distare sceler a grege vita pastoris.* Non autem ei imputandum est, si ante prælationem excellentior non fuit, ut ex hoc debeat vilissimus reputari.

Ad tertium dicendum, quod, sicut dicitur I. ad Corinth. xii. 4. *divisiones gratiarum, & ministrarionum, & operationum sunt.* Unde nihil prohibet aliquem esse magis idoneum ad officium regiminis, qui tamen non excellit in gratia sanctitatis. Secus autem est in regimine naturalis ordinis, in quo id quod est superius ordine naturæ, ex hoc ipso habet majorem idoneitatem ad hoc quod inferiora disponat.

A P P E N D I X.

EX art. habes primo: quomodo per rationem & ostendas, & in sensu recto intelligas

tercumque dignum sufficiat; sicut jam supra qu. 63. art. 1. explicatum est ad 2. Quam sit necessarium autem propter conscientiam non solum bonum quovis modo vel dignum eligere sed meliorem vel digniorem saltem per comparisonem ad Ecclesiæ statum ad hoc ut utilius administraretur (quod hic solum intendit S. Thomas) insinuat & inculcatur vehementer in Concilio Tridentino Sess. 24. de reformatione cap. 7. ubi omnes hortatur & singulos qui ad promotionem præficiendorum operam suam præstant, ut meminerint eos alienis peccatis communicantes mortaliter peccare nisi quos digniores & Ecclesiæ magis utiles judicaverint, diligenter præfici curens &c.

ligas, merito fuisse inſinuatam a Scripturis, & Decretali: quod non oportet eligendum ad episcopatum eſſe ceteris meliorem. A Decretali quidem: ut *in arg. cont.* Quam ex conſiſione *prima* edoctus intellige; ut ibi. Ac ſi dixiſſet. Sufficit eligere meliorem ſecundum quid, qui reſpectu ſimpliciter melioris dicitur bonus: neque oportet eligere meliorem ſimpliciter: ita, quod, ſecundum decretalem, non ſufficit in conſcientia eligere bonum abſolute ad regimen; ſed bonum comparative, id eſt, meliorem ad regimen. Quid autem ſit melior ſimpliciter, & quid ſit melior ſecundum quid, patet ibidem: quod ſcilicet in majori caritate exiſtens dicitur melior ſimpliciter, & magis ad regiminis officium idoneus dicitur melior ſecundum quid. A Scripturis vero per hoc, quod dicitur Moyſi a Deo Numer. 11. *Congrega de ſenioribus, quos tu noſti, quod ſenes populi ſint, ac magiſtri, &c. ut ſuſtinent onus tecum.* Clarum eſt, quod nullus poteſt certitudinaliter noſſe de ſe, & multo minus de alio, quod ſit in caritate, ſeu in gratia Dei (ex Concilio Trident. ſeſſ. 6. cap. 9.) Ergo per *ly ſenes, quos tu noſti eſſe ſenes*, intendit meliores (erant ſiquidem ſeniores) ſecundum quid, id eſt ad regimen aliorum. Ad hunc enim finem congregabantur, ut populo præſtiterentur in rectores. Eſſe vero pro regimine idoneos, poterat Moyſes cognoſcere: & ideo ei dicitur *ly quos tu noſti, quod ſenes populi ſint.* Hoc eſt; Quos tu noſti, quod ſenes, moribus ad regendum accommodatis, ſint. Qui autem ſint mores ad regiminis officium apti; & electoribus (ut hic in Moyſe figuratur) in eligendis præcognoſcendi, vide Veritates aureas ſuper totam legem veterem, Numer. 1. concl. 7. & de illis ſenioribus, ac magiſtris, ibidem, concl. 8. 9. Secundo vides: quomodo &c.

Utrum Episcopus poſſit licite curam episcopalem deſerere, ut ad religionem ſe tranſferat.

Sup. quaſt. clxxxiv. art. 6. cod. ſi. & infra quaſt. clxxxix. art. 7. cor.

AD quartum ſic proceditur. Videtur quod Episcopus non poſſit licite curam episcopalem deſerere, ut ad religionem ſe tranſferat. Nulli enim licet de ſtatu perfectiori ad minus perfectum ſtatum tranſſire: hoc enim eſt retro reſpicere; quod eſt damnabile, ſecundum Domini ſententiam dicentis Lucæ 1x. 62. *Nemo miſſens manum ad aratrum, & reſpiciens retro, aptus eſt regno Dei.* Sed ſtatus episcopalis eſt perfectior quam ſtatus religionis, ut ſupra habitum eſt (quaſt. clxxxiv. art. 7.) Ergo ſicut non licet de ſtatu religionis redire ad ſeculum: ita non licet de ſtatu episcopali ad religionem tranſſire.

2. Præterea. Ordo gratiæ eſt decentior quam ordo naturæ. Sed ſecundum naturam non movetur idem ad contraria; puta ſi lapis naturaliter deorſum movetur, non poteſt naturaliter a deorſum redire in ſurſum. Sed ſecundum ordinem gratiæ licet tranſſire de ſtatu religionis ad ſtatum episcopalem. Ergo non licet e converſo de ſtatu episcopali redire ad ſtatum religionis.

3. Præterea. Nihil in operibus gratiæ debet eſſe otioſum. Sed ille qui eſt ſemel in Episcopum conſecratus, perpetuo retinet ſpiritualem poteſtatem conferendi ordines, & alia huiusmodi faciendi, quæ ad episcopale officium pertinent: quæ quidem poteſtas otioſa remanere videtur in eo qui curam episcopalem dimittit. Ergo videtur quod Episcopus non poſſit curam episcopalem dimittere, & ad religionem tranſſire.

Sed contra. Nullus cogitur ad id quod eſt ſecundum ſe illicitum. Sed illi qui petunt ceſſionem a cura episcopali, ad cedendum compelluntur, ut patet extra de renunt. cap. *Quidam* (1). Ergo videtur quod deſerere curam

(1) Ex Concilio Lateranenſi 4. ſub Innocentio III. can. 28. ubi de Episcopis expreſſe non dicitur ſed generatim de omnibus qui animarum curam habent; ad illos tamen potiſſimum referri poteſt, vel de illis indiſſerenter ſubintelligi: Sic ibi porro plene: *Quidam cedendi licentiam cum inſtanſia poſtulanſes ea*

obtenſa cedere prætermittunt: Sed cum in poſtulatione huiusmodi aut Eccleſiarum commoda quibus præſunt aut ſalutem videantur propriam attendiſſe, quorum neutrum volumus impediſſe (ſive qualibet ſeritate, ſive ſuaſionibus aliquorum quaerentium que ſua ſunt) eos ad cedendum decernimus compellendos.

ram episcopalem non sit illicitum.

Respondeo dicendum, quod perfectio episcopalis status in hoc consistit quod aliquis ex divina dilectione se obligat ad hoc quod saluti proximorum insistat. Et ideo tamdiu obligatur ad hoc quod curam pastorem retineat, quamdiu potest subditis sibi commissis proficere ad salutem: quam quidem negligere non debet, neque propter divinæ contemplationis quietem; cum Apostolus propter necessitatem subditorum etiam a contemplatione futuræ vitæ se differri patienter toleraret, secundum illud ad Philip. 1. 22. *Ecce quid eligam, ignoro: coarctior autem e duobus desiderium habens dissolvi, & esse cum Christo multo magis melius; permanere autem in carne necessarium est propter vos; & hoc confidens scio, quia manebo: neque propter quæcumque adversa vitanda, vel lucra conquirenda; quia, sicut dicitur Joan. x. 11. bonus pastor ponit animam suam pro ovibus suis.*

Contingit tamen quandoque quod Episcopus impeditur procurare subditorum salutem multipliciter. Quandoque quidem propter defectum proprium, vel conscientiæ, sicut si sit homicida, vel simoniacus, vel etiam corporis, puta si sit senex, vel infirmus; vel etiam scientiæ, quæ sufficiat ad curam regimini; vel etiam irregularitatis, puta si sit bigamus. Quandoque autem propter defectum subditorum, in quibus non potest proficere. Unde Gregorius dicit in II. Dialog. (cap. III. a med.) *Ibi equanimiter portandi sunt mali, ubi inveniuntur aliqui, qui adjuventur, boni; ubi autem omnino fructus de bonis deest, fit aliquando de malis labor supervacuus (1). Unde sæpe agitur in animo perfectorum, quod cum laborem suum sine fructu esse considerant, in locum alium ad laborem cum fructu migrant. Quandoque autem contingit ex parte aliorum; puta cum de prælatione alicujus personæ scandalum suscitatur: nam, ut Apostolus dicit I. ad Corinth. VIII. 13. si esca*

scandalizat fratrem meum, non manducabo carnes in æternum: dum tamen scandalum non oriatur ex malitia aliquorum volentium fidem, aut justitiam Ecclesiæ conculcare: propter hujusmodi enim scandalum non est cura pastoralis dimittenda, secundum illud Matth. XI. 14. Sinite illos, scilicet qui scandalizabantur de veritate doctrinæ Christi: cæci sunt, & duces caecorum.

Oportet tamen quod sicut curam regimini assumit aliquis per providentiam superioris prælati; ita etiam per ejus auctoritatem ex causis prædictis deserat susceptam. Unde extra de renunt. (cap. Nisi cum pridem in fin.) dicit Innocentius III. *Esse pennas habeas, quibus satagas in solitudinem avolare, ita tamen adstrictæ sunt nexibus preceptorum, ut liberum non habeas absque nostra permissione volatum. Soli enim Papæ licet dispensare in voto perpetuo, quo quis se ad curam subditorum adstrinxit, Episcopatum suscipiens.*

Ad primum ergo dicendum, quod perfectio religiosorum, & Episcoporum secundum diversa attenditur. Nam ad perfectionem religionis pertinet studium quod quis adhibet ad propriam salutem; ad perfectionem autem episcopalis status pertinet adhibere studium ad proximorum salutem. Et ideo quandoque potest esse aliquis utilis proximorum salutis, retrocederet, si ad statum religionis vellet transire, ut solum suæ salutis insisteret, qui se obligavit ad hoc quod non solum suam salutem, sed etiam aliorum procuraret. Unde Innocentius III. dicit in Decretali prædicta (in corp. art.) quod *facilius indulgetur ut monachus ad Præfultatum ascendat, quam Præsul ad monachatum descendat. Sed si salutem aliorum procurare non possit, conveniens est ut suæ salutis intendat.*

Ad secundum dicendum, quod propter nullum impedimentum debet homo prætermittere studium suæ salutis, quod pertinet ad religionis statum. Potest autem esse aliquod im-

(1) Seu frustraneus & inutilis, adeoque sufficiens ratio eos deserendi; maxime inquit, si evidenter cause suppetans qua fructum Deo ferre valeant meliorem: Quod S. Benedicti occasione dicit Monachos deserentes qui prius eum in Abbatem optarunt & paulo post cum ejus disciplinam ferre non possent perimere veneno tentaverunt. Interroganti enim Patri, si deserere fratres debuit quos semel gubernandos suscepit, Gregorius respondet, ut jam supra quod ibi mali equanimiter portandi sunt ubi inveniuntur aliqui boni qui adjuventur; nam ubi omnimode fructus de bonis deest &c. Unde infert

Vir ergo sanctus propter quem custodiendum staret qui omnes unanimiter se persequentes carneret? Ac deinde subjungit quod hic uno tenore subnectitur: Et sep in animo perfectiorum agitur &c. Id autem simile ad Episcopos vel quoslibet Prælatos pertinere patet exemplo quod & ibi adjungit Gregorius, nimirum Pauli qui Damasci persecutionem passus ut posses evadere, se lasenter deponi per murum & per funem & per sportam voluit: Unde Causa 7. in Decretis qu. 1. cap. ibi adunati ad sensum hic intentum refertur.

impedimentum procurandæ salutis alienæ. Et ideo monachus potest ad statum Episcopatus assumi, in quo etiam suæ salutis curam agere potest. Potest etiam Episcopus, si impedimentum alienæ salutis procurandæ interveniat ad religionem transire, & impedimento cessante, potest iterato ad Episcopatum assumi; puta per correctionem subditorum, vel per sedationem scandali vel per curationem infirmitatis, aut depulsa ignorantia per instructionem sufficientem; vel etiam si simoniace sit promotus, eo ignorante, si se ad regularem vitam Episcopatu dimisso transtulerit, poterit iterato ad alium Episcopatum promoveri. Si vero aliquis propter culpam sit ab Episcopatu depositus, & in monasterium detrusus ad pœnitentiam peragendam, non potest iterato ad Episcopatum revocari. Unde dicitur VII. quæst. 1. (cap. *Hoc nequaquam*:) *Præcipit sancta Synodus ut quicumque de pontificali dignitate ad monachorum vitam, & pœnitentiæ descenderit locum, nequaquam ad Pontificatum resurgat.* (1)

Ad tertium dicendum, quod etiam in rebus naturalibus propter impedimentum superveniens potentia remanet absque actu, sicut propter infirmitatem oculi cessat actus visionis. Et ita etiam non est inconveniens, si propter impedimentum superveniens potestas episcopalis remaneat absque actu.

A P P E N D I X.

EX art. habes primo: quomodo per rationem & ostendas, & in recto sensu intelligas, merito insinuatam a scripturis, decretali, & Sanctorum exemplis: quod licet Episcopo curam episcopalem deferere, ut ad religionem se transferat. A Decretali quidem: ut in *arg. contr.* A scripturis vero per hoc, quod Moyses prælatum populo Judæorum ob

malitiam subditorum motus cedere voluit tali regimini, talemque cessionem a Domino instantissimis precibus inquisivit, dicens Num. 11. „ Cur affixisti servum tuum? Quare „ non invenio gratiam coram te? *Et* Cur „ imposuisti pondus universi populi hujus su- „ per me; &c. Non possum solus sustinere „ hunc populum, quia gravis est mihi. Si „ aliter videtur, obsecro, ut interficias me: „ & inveniam gratiam in oculis tuis: ne „ tantis afficiar malis. „ A figura ergo ista tu discurre ad figuratum: quoniam Moyses locum Episcopi tenebat, & ab hujusmodi figuris argumentari ad figurata licitum est: ut factu suo docuit Concilium *Hispalense* 2. secundum quod recitatur per veritates aureas super totam legem, *Levit. 8. concl. 2.* A Sanctorum autem exemplis idipsum insinuat per hoc: quod in gestis B. Adalberti Episcopi sic legit Ecclesia. *B. Adalbertus Pragensis Episc. factus, cum cereret, gregem suum per abrupta vitiorum ire* (nam clerici connubia ducebant; & unus vir plures haberet uxores, & Christiani captivi, & servi a Christianis ipsis vendebantur Judæis) *stans, ac desperans, se posse quidquam facere relicto episcopatu, Romam perrexerit, ibique monachus factus est.* Hæc ibi. Item per hoc: quod in vita abbreviata Alberti Magni sic legitur. *Urbanus IV. ipsum B. Albertum fecit Episcopum Ratisponensem. Hanc dignitatem cum tribus annis laudabiliter administrasset, videns vir sanctus, quod magnis seculi tumultibus se implicaret, reservatis sibi quibusdam redditibus, Episcopalis curæ renunciavit, & Colonia ad ordinem rediit.* Secundo vides: quomodo, &c.

A R.

(1) Refertur in Decretis, cap. *Hoc nequaquam*, cum hoc magnifico titulo, *Actione quinta Constantinopolitane Synodi* 383. *Passum sub Joanne Papa VIII. cui præfuit Petrus Presbyter Cardinalis & Paulus Anconitanus Episcopus & Eugenius Ostiensis Episcopus Apocrisarii Papæ*: Sed hæc execranda Synodus fuit quam deceptis Legatis Pontificis ac perterritis improbitissimus & sceleratissimus Photius Patriarcha in ipsa urbe Constantinopolitana celebrandam suscepit ut octavam œcumenicam veram in qua damnatus iustissime fuerat, supprimeret, ac eius loco substitueret suam, sicut fecit; Episcoporum quoque tantum numerum & nomina subdole fugens ut hæc certior haberetur & solemnior. Hinc deceptus est

Gratianus ut in Decretum suum eam tamquam *sanctam Synodum* transcriberet, cum Canon ille in odium potius impostoris Photii exfufflandus fuisset, ut ad annum 879. num. 70. loquitur Baronius. Nec ulla tamen S. Thomæ culpa est quod eum usurparit, quia desumpsit ex Decreto cum de illius fraude non constaret: quin & laudandus ex hoc ipso quod eum legitimum supponens innoxio & sano sensu explicavit. Quamvis Photii sensus esset, eos qui sponte propter devotionem ad monachatum traditi essent, pontificatu excludendos, ut ex illius verbis constat, græce pariter ac latine in nova Decretorum Editione annotatis, quod in prædictum nempe statum seipsos tradiderint, sine tradere voluerint.

ARTICULUS V. 88o

Utrum liceat Episcopo propter aliquam persecutionem corporalem deserere gregem sibi commissum.

Opusc. XVIII. cap. XIX. & XX. & Io. x. & I. Cor. I. fin. & II. Cor. II. fin.

AD quintum sic proceditur. Videtur quod non liceat Episcopo propter aliquam persecutionem temporalem corporaliter deserere gregem sibi commissum. Dicit enim Dominus Joan. x. 12. quod ille est mercenarius & non vere pastor, qui videt lupum venientem, & dimittit oves, & fugit: dicit autem Gregorius in hom. (xiv. in Evang. aliquan. a princ.) quod lupus super oves venit, cum quilibet injustus, & raptor fideles quosque, atque humiles opprimit. Si ergo propter persecutionem alicujus tyranni Episcopus gregem sibi commissum corporaliter deserat, videtur quod sit mercenarius, & non pastor.

2. Præterea. Proverb. vi. 1. dicitur: *Fili, si sponderis pro amico tuo, defixisti apud extraneum manum tuam:* & postea subdit: *Discurre, festina, suscita amicum tuum:* quod exponens Gregorius in Pastor. (par. III. cap. 1. admonit. 5. inter princ. & med.) dicit: „ Spondere pro amico, est animam „ alienam in periculo suæ conversationis accipere. Quisquis autem ad vivendum aliis „ in exemplum proponitur, non solum ut ipse vigilet, sed etiam ut amicum suscitet, „ admonetur. „ Sed hoc non potest facere, si corporaliter deserat gregem. Ergo videtur quod Episcopus non debeat causa persecutionis corporaliter suum gregem deserere.

3. Præterea. Ad perfectionem episcopalis status pertinet quod proximis curam impendat. Sed non licet ei qui est statum perfectionis professus, ut omnino deserat ea quæ sunt perfectionis. Ergo videtur quod non liceat Episcopo se corporaliter subtrahere ab executione sui officii, nisi forte ut operibus
Summ. S. Th. Tom. IX.

perfectionis in monasterio vacet.

Sed contra est quod Apostolis, quorum successores sunt Episcopi, mandavit Dominus Matth. x. 23. *Si vos persecuti fuerint in una civitate, fugite in aliam.*

Respondeo dicendum, quod in qualibet obligatione præcipue attendi debet obligationis finis. Obligant autem se Episcopi ad exequendum pastorale officium propter subditorum salutem. Et ideo ubi subditorum salus exigit personæ pastoris præsentiam, non debet pastor personaliter suum gregem deserere neque propter aliquod commodum temporale, neque etiam propter aliquod personale periculum imminens, cum bonus pastor animam suam ponere teneatur pro ovibus suis.

Si vero subditorum saluti possit sufficienter in absentia pastoris per alium provideri, tunc licet pastori vel propter aliquod commodum Ecclesiæ, vel propter personæ periculum corporaliter gregem deserere. Unde Augustinus dicit in epist. ad Honoratum (ccxxviii. al. clxxx. aliquan. a princ.) *Fugiant de civitate in civitatem servi Christi, quando eorum quisquam specialiter a persecutoribus queritur; ut ab aliis, qui non ita queruntur, non deseratur Ecclesia. Cum autem omnium est commune periculum, hi qui aliis indigent, non deserantur ab his quibus indigent. Si enim perniciosum est proteram in tranquillitate navem deserere, quanto magis in fluctibus?* ut dicit Nicolaus Papa I. & habetur vii. (1) quæst. 1. (cap. *Sciscitaris.*)

Ad primum ergo dicendum, quod ille tamquam mercenarius fugit qui commodum corporale, vel etiam salutem corporalem spiritali salutem proximorum præponit. Unde Gregorius dicit in hom. (cit. in arg.) *Stare in periculo ovium non potest qui in eo quod ovibus præest, non oves diligit, sed lucrum terrenum querit: & ideo opponere se contra periculum trepidat, ne hoc quod diligit, amittat.* Ille autem qui ad evitandum periculum recedit absque detrimento gregis, non tamquam mercenarius fugit.

Ad secundum dicendum, quod ille qui
M m Spon-

(1) Supple *Causa*, ex epistola ejus ad Morinensem (idest Boloniensem) Episcopum qui petierat an a Normanis episcopatu suo dejectus de cetero deberet in Monasterio conversari: Subjungit porro: *Non dicimus quod persecutorum, maxime paganorum, non fugiamus insidias cum ad tempus saviunt & ob multitudinem delictorum nostrorum facultatem divinitus assiguntur; præsertim dum & multos Prophetas & Apostolos ipsumque Dominum hujusmodi fu-*

gisse insequutores luce clarius constat; sed quod præcipue nos qui tamquam arietes ducarum præbemus gregibus, imo qui & horum Pastores sumus Deo auctore cum eis in periculis, pro viribus persistere pro certo conveniat; & cum tranquillitas reddita divina pietate fuerit, sopiteaque furoribus infestatio vix gregem requirere atque in unum colligere ac ejus animos celestis parvæ pacis ac potissimum securitatis prædicata erigere debemus.

spondet pro aliquo, si per se implere non possit, sufficit ut per alium impleat. Unde prælatus, si habet impedimentum, propter quod non possit personaliter curæ subditorum intendere, suæ sponcioni satisfacit, si per alium provideat.

Ad tertium dicendum, quod ille qui ad Episcopatum assumitur, assumit statum perfectionis secundum aliquod perfectionis genus a quo si impediatur, ad aliud genus perfectionis non tenetur, ut scilicet necesse sit eum ad statum religionis transire. Imminet tamen sibi necessitas ut animum retineat intendendi proximorum salutem, si opportunitas adsit, & necessitas requirat.

A P P E N D I X.

EX art. habes primo: quomodo per rationem ostendas, & in recto sensu intelligas, merito insinuatam fuisse a Scripturæ, & Sanctorum exemplis, quod licet Episcopo propter persecutionem temporalem deserere corporaliter gregem sibi commissum. A Scripturis quidem: ut *Matth.* 10. secundum quod est in *arg. cont.* In cuius Scripturæ, & consequenter magis intelligendi textus, gratiam, vide Veritates aureas super totam legem veterem, *Exod.* 2. *concl.* 6. Multa enim scitu necessaria ibi declarantur ad præsentem materiam optime facientia, quæ longum esset hic recensere. Ab exemplis vero Sanctorum, qui & ipsi spiritu Dei in factis suis aguntur, *Rom.* 8. insinuat idem: ut de fuga B. Episcopi Jo. Chrysostomi, Athanasii, Thomæ Cantuariensis (secundum quod in vitis eorum Ecclesia legit.) *Secundo* vides: quomodo &c.

A R T I C U L U S VI. 881

Utrum liceat Episcopo aliquid proprium habere.

Inf. quæst. clxxxvi. art. 3. ad 5. & opusc. xviii. cap. xvii. & xviii.

AD sextum sic proceditur. Videtur quod Episcopo non liceat aliquid proprium

possidere. Dominus dicit *Matth.* xix. 21. *Si vis perfectus esse, vade, & vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & veni. & sequere me:* ex quo videtur quod voluntaria paupertas ad perfectionem requiratur. Sed Episcopi assumuntur ad statum perfectionis. Ergo videtur quod non liceat eis proprium possidere.

2. Præterea. Episcopi in Ecclesia tenent locum Apostolorum, ut dicit Glossa (ord. Bedæ sup. illud, *Designavit &c.*) *Lucæ* x. Sed Apostolis Dominus præcepit ut nihil proprium possiderent, secundum illud *Matth.* x. 9. *Nolite possidere aurum, neque argentum, neque pecuniam in zonis vestris:* unde & Petrus pro se, & pro aliis Apostolis dicit: *Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te:* *Matth.* xix. 27. Ergo videtur quod Episcopi teneantur ad huiusmodi mandati observantiam, ut nihil proprium possideant.

3. Præterea. Hieronymus dicit ad Nepotianum (epist. 11. inter princ. & med.) *Cleros græce (1), latine fors appellatur: propter quod clerici dicuntur, quia de sorte Domini sunt, vel quia ipse Dominus fors, idest pars, clericorum est. Qui autem Dominum possidet, nihil extra Deum habere potest. Si autem aurum, si argentum, si possessiones, si variam suppellectilem habet, cum istis partibus non dignatur Dominus fieri pars ejus.* Ergo videtur quod non solum Episcopi, sed etiam clerici debeant proprio carere.

Sed contra est quod dicitur *xii. (2) quæst. 1. (cap. xix.) Episcopi de rebus propriis, vel quidquid de proprio habent, hereditibus suis, si voluerint, deelinquant.*

Respondet dicendum, quod ad ea quæ sunt supererogationis, nullus tenetur, nisi se specialiter ad illud voto astringat. Unde Augustinus dicit in *epist. ad Paulinam, & Armentarium* (epist. cxxvii. al. xlv. non remote a fin.) *Quia jam voristi, jam te abstrinxisti aliud tibi facere non licet. Priusquam esses viri reus, liberum fuit quo (3) esses inferior.* Manifestum est autem quod vivere absque proprio, supererogationis est: non enim cadit sub præcepto, sed sub consilio. Unde *Matth.* xix. 17. cum dixisset Dominus adolescenti, *Si vis ad vitam ingredi, serva mandata,*

(1) Seu *καθηγορ*, ut est in Hieronymi textu, qui & paulo alia serie habet quæ sequuntur, ut & *Causa* 12. qu. 1. cap. *Clericus* iisdem verbis referuntur quæ Hieronymus habet.

(2) Nempe prædicta *Causa*, cap. *Episcopi* ex quo

jam superius quæst. 184. art. 7. relatam est, ut probaretur argum. 1. quod in statu perfectionis non sint, sed inde non inferri postea respondetur.

(3) Sicut expresse habet Augustinus, idest *liberum illud in quo volingeretis inferior* (scilicet conjugium)

data, postea superaddendo subdit: *Si vis perfectus esse, vade, vende omnia que habes, & da pauperibus*. Non autem Episcopi in sua ordinatione ad hoc se obligant ut absque proprio vivant: neque etiam vivere absque proprio ex necessitate requiritur ad pastorale officium, ad quod se obligant. Et ideo non tenentur Episcopi ad hoc quod sine proprio vivant.

Ad primum ergo dicendum, quod, sicut supra habitum est (quæst. clxxxiv. art. 3.) perfectio christianæ vitæ non consistit essentialiter in voluntaria paupertate; sed voluntaria paupertas instrumentaliter operatur ad perfectionem vitæ. Unde non oportet quod ubi major paupertas est, ibi sit major perfectio; quinimo potest esse summa perfectio cum magna opulentiâ: nam Abraham, cui dictum est Gen. xvii. 1. *Ambula coram me, & esto perfectus*, legitur fuisse dives.

Ad secundum dicendum, quod verba ista Domini possunt tripliciter intelligi. Uno modo mystice, ut non possideamus neque aurum, neque argentum; idest ut prædicatores non imitantur principaliter sapientiæ, & eloquentiæ temporali, ut Hieronymus exponit (sup. illud Matth. x. *Neque duas unicas*.) Alio modo, sicut Augustinus exponit in Lib. II. de consensu Evang. (cap. xxx. a med.) ut intelligatur, hoc Dominum non præcipiendo, sed magis permittendo dixisse (1). Permisit enim eis ut absque auro, & argento, & aliis sumptibus ad prædicandum irent, accepturi sumptus vitæ ab his quibus prædicabant: unde subdit: *Dignus est enim operarius cibo suo*: ita tamen quod si aliquis propriis sumptibus uteretur in prædicatione Evangelii, ad supererogationem pertineret; sicut Paulus de seipso dicit I. ad Cor. ix. Tertio modo, secundum quod Chrysostomus exponit (hom. 11. in illud Rom. xvi. *Salutate Pri-*

scillam aliquant. a princ.) ut intelligatur illa Dominum præcepisse discipulis quantum ad illam missionem qua mittebantur ad prædicandum Judæis, ut per hoc excitarentur ad confidendum de virtute ipsius, qui eis absque sumptibus provideret. Ex quo tamen non obligabantur ipsi, vel successores eorum, ut absque propriis sumptibus Evangelium prædicarent: nam & de Paulo legitur II. ad Corinth. xii. quod ab aliis Ecclesiis stipendium accipiebat ad prædicandum Corinthiis: & sic patet quod aliquid possidebat ab aliis sibi missum. Stultum autem videtur dicere, quod tot sancti Pontifices, sicut Athanasius, Ambrosius, & Augustinus, illa præcepta transgressi fuissent, si ad ea servanda se crederent obligari.

Ad tertium dicendum, quod omnis pars est minor toto. Ille ergo cum Deo alias partes habet cujus studium diminuitur circa ea quæ sunt Dei, dum intendit his quæ sunt mundi. Sic autem non debent nec Episcopi, nec clerici proprium possidere, ut dum curant propria, defectum faciant in his quæ pertinent ad cultum divinum.

A P P E N D I X.

EX art. habes primo: quomodo per rationem ostendas, merito fuisse insinuatam ab Urbano I. Papa, quod licet Episcopis proprium possidere. Hic enim in epistola sua decretali ad universos Episcopos, inter alia dicit; *Fideles coperunt prædia, & agros, quos vendere solebant, matricibus Ecclesiis tradere, & de sumptibus eorum vivere. Ipse vero res in ditione singularum parochiarum, Episcoporum, qui locum tenent Apostolorum, erant, & sunt usque adhuc, & futuris semper debent esse temporibus. Hæc ibi; & recitatur 12. q. 1. c. videntes. Item a Concilio Agathensi, &*
M m 2 a Con-

gium) Non ut prius non satis pleno sensu, *liberum fuit quod esset inferior*, quamvis in Manuscripto ipso Summus non in impressis tantum sic habetur. Nugatur porro sicut & in aliis bene multis Erasmus, dum Paulino non Augustino hanc epistolam ascribendam contendit, cum & eam ex Augustino citet Beda, ut in 2. ad Corinth. 5. videre est, & Possidius in indiculo recenset: Quamvis nec si Paulini esset suo pondere atque autoritate carere putaretur.

(1) Equivalente sensu, non iisdem præcisè verbis ut hic: *Apparet (inquit) non hæc ita præcepisse Dominum, tamquam Evangelista vivere aliunde non debeant quam eis præbentibus quibus annuntians Evangelium, aliqui contra hoc præceptum fecerit Apo-*

*stolæ qui vultum de manu suarum laboribus erant figebat ne cuiquam gravis esset, sed potestatem dedisse in qua sitrens sibi ista debent: Cum autem a Domino aliquid imperatur, nisi fiat inobediens culpa est: Cum autem potestas datur, licet cuique non usi & tamquam de suo iure cedere &c. Sequens autem expositio Chrysostomi quæ prius ad marginem indicabatur ex homilia super illud ad Romanos ultimo *Salutate Priscillam* & post expositionem epistolæ ad Romanos immediate haberi notabatur quia vetera Chrysostomi Exemplaria tomo 4. sic habent, est in græco latinis tomo 5. sermo 17. & secundus in verbis supradicta.*

a Concilio sub Martino Papa, & a canonibus Apostolorum: de quibus per ordinem patet 12. q. 1. c. *Episcopi, c. manifesta, c. sine manifesta*. Secundo habes: quomodo per rationem illam articuli destruas, meritoque damnatos ostendas fuisse ab Urbano, & Conciliis, atque Apostolis prædictis, errores duos Joannis Wicleff dicentis, quod ecclesiasticos viros habere possessiones, est contra sacram scripturam: & quod ecclesiastici, sc. Papa cum omnibus clericis possessionem habentibus, sunt hæretici, eo quod possessionem habent, & omnes consentientes eis, sc. domini temporales, & ceteri laici. Per eandem etiam articuli rationem ostendas, errores eisdem merito damnari a supradictis articulis. 240. 250. Item a Veritaribus aureis super totam legem veterem, *Levis. 23. concl. 2. & c. 25. concl. 10.* Item ab *Elucid. Addit. art. num. 165.* Tertio vides: quomodo &c.

ARTICULUS VII. 882

Utrum Episcopi mortaliter peccent, si bona ecclesiastica que procurant, pauperibus non largiantur.

Quol. VI. art. 12.

AD septimum sic proceditur. Videtur quod Episcopi mortaliter peccent, si bona ecclesiastica que procurant, pauperibus non largiantur. Dicit enim Ambrosius exponens illud Luc. XII. *Homini cujusdam drivitis aberes fructus ager attulis* (serm. LXIV. de temp. versus fi.) „Nemo proprium dicat, quod e „communi, plus quam sufficiat, sumptum, „& violenter obtentum est: „& postea subdit: „Neque minus est criminis habenti tollere, quam cum possis, & abundes, denegare indigentibus. „Sed violenter tollere alienum, est peccatum mortale. Ergo Episcopi mortaliter peccant, si ea que eis supersunt, pauperibus non largiantur.

2. Præterea. Super illud Isa. III. *Rapina pauperum in domo vestra, dicit Glossa Hierony-*

mi (ordin.) quod, „bona ecclesiastica sunt pauperum.“ (1) Sed quicumque id quod est alterius, sibi reservat, aut aliis dat, peccat mortaliter, & tenetur ad restitutionem. Ergo si Episcopi bona ecclesiastica que eis supersunt, sibi retineant, vel consanguineis, vel amicis largiantur, videtur quod teneantur ad restitutionem.

3. Præterea. Multo magis aliquis potest de rebus Ecclesie ea que sibi sunt necessaria, accipere, quam superflua congregare: Sed Hieronymus dicit in epist. ad Damasum Papam (quid simile hab. in Regula Monach. Hieron. adscripta cap. de Pauper. a med. Vid. cap. Clericos 1. quæst. 11.) *Clericos illos convenit stipendiis Ecclesie sustentari, quibus parentum, & propinquorum bona nulla suffragantur. Qui autem bonis parentum, & opibus propriis sustentari possunt, si quod pauperum est, accipiant, sacrilegium committunt, & incurrunt.* Unde & Apostolus dicit I. ad Tim. VI. 16. *Si quis fidelis habet viduas, subministret illis, & non graveur Ecclesia; ut bis que vere vidua sunt, sufficiat.* Ergo multo magis Episcopi mortaliter peccant, si ea que eis supersunt de bonis ecclesiasticis, pauperibus non largiantur.

Sed contra est quod plures Episcopi ea que supersunt, non largiuntur pauperibus, sed expendere videntur laudabiliter ad reditus Ecclesie ampliandos.

Respondeo dicendum, quod aliter est dicendum de propriis bonis, que Episcopi possidere possunt, & de bonis ecclesiasticis. Nam propriorum bonorum verum dominium habent: unde ex ipsa rerum conditione non obligantur ut ea aliis conferant; sed possunt ea vel sibi retinere, vel etiam aliis pro libito elargiri. Possunt tamen in eorum dispensatione peccare propter inordinationem affectus; per quam contingit vel quod sibi plura (*) conferant quam oporteat, vel aliis etiam non subveniant, secundum quod requirit debitum caritatis; non tamen tenentur ad restitutionem, quia hujusmodi res sunt eorum dominio deputatæ.

Sed

(1) Vel sic plenius in Hieronymi textu de Principibus nostris: *Rapina pauperum in domibus eorum est quando thesauros suos replent, & Ecclesia opibus abutuntur in deliciis, publicasque stipes que ad sustentationem pauperum datae sunt, vel sibi reservant vel propinquis distribuunt, & alienam inopiam suas suorumque faciunt esse divitias.* Quod autem sub illius nomine subjungitur velut ex epistola ejus ad Damasum, citatur quidem in Decretis eodem modo tum

capite *Clericos* Causa 1. qu. 2. tum cap. *Quoniam* Causa 16. quæst. 1. Sed nec in ulla ejus epistolarum ad Damasum, nec in alio quovis ejus loco nunc extat, sicut notat Appendix in moderna Editione Decreti; addens priori Causa quo similia quedam ex capite de paupertate in Regula Monachorum adalterina tomo 9. & ex Glossa ordinaria 1. ad Timoth. 5. sub ejusdem nomine colliguntur.

(*) *Al.* congerant, *item* convenient.

Sed ecclesiasticorum bonorum sunt dispensatores, vel procuratores. Dicit enim Augustinus ad Bonifacium (epist. clxxxv. al. l. inter med. & fin.) *Si privatim possidemus quæ nobis sufficiant, non illa nostra sunt, sed pauperum, quorum procuratorem quodammodo gerimus, non proprietatem nobis usurpatione damnabili vendicamus* (1). Ad dispensationem autem requiritur bona fides, secundum illud I. ad Cor. iv. 2. *Hic jam queritur inter dispensatores ut fidelis quis invenitur*. Sunt autem bona ecclesiastica non solum in usus pauperum, sed etiam ad cultum divinum, & necessitates ministrorum expendenda. Unde dicitur xii. quæst. 11. (cap. xxviii.) *De redditibus Ecclesiæ, vel ablatione fidelium, sola Episcopo ex his una portio remittatur; due ecclesiasticis fabricis, & erogationi pauperum profutura, a presbytero sub periculo sui ordinis ministrantur; ultima clericis pro singulorum meritis dividatur*. Si ergo distincta sint bona quæ debent in usum Episcopi cedere, ab his quæ sunt pauperibus, & ministris, & cultui Ecclesiæ eroganda, & aliquid sibi retineat Episcopus de his quæ sunt pauperibus eroganda, vel etiam in usum ministrorum; aut in cultum divinum expendenda, non est dubium quin contra fidem dispensationis agat, & mortaliter peccet, & ad restitutionem teneatur.

De his autem quæ sunt specialiter suo usui deputata; videtur esse eadem ratio, quæ est de propriis bonis, ut scilicet propter immoderatam affectum, & usum peccet quidem, si immoderate sibi retineat, & aliis non subveniat, sicut requirit debitum caritatis. (*)

Si vero non sunt prædicta bona distincta, eorum distributio fidei ejus committitur: &

si quidem in modico deficiat, vel superabundet, potest hoc fieri absque bonæ fidei detrimento, quia non potest homo in talibus punctualiter accipere illud quod fieri oportet; si vero sit multus excessus, non potest latere unde videtur bonæ fidei repugnare: & ideo non est absque peccato mortali. Dicitur enim Matth. xxiv. 48. *quod si dixerit malus servus in corde suo, Moram facit dominus meus venire, quod pertinet ad divini judicii contemptum, & cæperit percutere conservos suos quod pertinet ad superbiam, manduces autem, & bibas cum ebriosis, quod pertinet ad luxuriam; venies dominus servi illius in die qua non sperat, & divides eum, scilicet a societate bonorum, & partem ejus ponet cum hypocritis, scilicet in inferno*.

Ad primum ergo dicendum, quod verbum illud Ambrosii non solum est reterendum ad dispensationem rerum ecclesiasticarum, sed quorumcumque bonorum, ex quibus tenetur aliquis debito caritatis providere necessitatem patientibus. (2) Non autem potest determinari, quando sit ista necessitas, quæ ad peccatum mortale obliget, sicut nec cetera particularia quæ in humanis actibus considerantur: horum enim determinatio relinquitur humanæ prudentiæ.

Ad secundum dicendum, quod bona Ecclesiarum non sunt solum expendenda in usus pauperum, sed etiam in alios usus, ut dictum est (in cor. art.) Et ideo si de eo quod usui Episcopi, vel alicujus clericus est deputatum, velit aliquis sibi subtrahere, & consanguineis, vel alijs dare, non peccat, dummodo illud faciat moderate, id est ut non indigeant, non autem ut ditiores inde fiant. Unde Ambrosius dicit in Lib. I. de offic. (cap.

(1) Sic etiam refertur in Decretis Causa 23. quæst. 7. capite *Quod autem* post medium, contra inanem & iniquam Donatistarum quærimoniam quod res eorum appeterent ac diripere vellent Catholici, cum eos Catholicos potius fieri vellent, ut non solum propria bona sed etiam bona Catholicorum pacifice si oporteret possiderent, sicut ibidem præmittitur. Sed corruptius ut hic prius *quod nobis sufficiat* Causa 12. qu. 1. cap. *Si privatim*. Appendix autem sequens ex capite *De redditibus* est Simplicii Papæ ad Florentium & Severum & Equitium Episcopos ep. 3. ubi non tantum erogationi pauperum sed & peregrinorum una portio destinatur, & pro *Bonagro* notatur ad marginem Decreti *Onagro*, ut non *Bonager* sed *Onager* vocatus Presbyter ille supponatur, confusus autem characteribus a *Bonagro* pro ab *Onagro* positum sit.

(*) *Ita msi. & edis. passim. Theologi deesse pu-*

sant non tamen ad restitutionem tenetur.

(2) Ut ex adjunctis loci patet ubi Ambrosius præmittit versus finem: *Tertia communiter omnibus hominibus data est*: Quasi de bonis intelligens quæ hominibus naturaliter proveniunt. Indicabatur porro prius ut ex serm. 81. sicut & in Decretis dist. 47. cap. *Si quis ii*, quia vetera Exemplaria in Ambrosio sic notabant: Sed in modernis indicatur sermo 64. Dominicæ 13. post Pentecostem super Evangelium de divite ac de villico: Quamvis Evangelium illud vix delibans mox transeat ad explicandum illud quod hic notatur, in eoque deinceps explicando totus est, sicut & Basilius in homilia peculiari quam in eadem verba scripsit, ac homilia in divites avaros passim citari solet. Illud autem quod ex eodem ad 3. obiter indicatur ac ex libro 2. de officiis cap. 28. colligitur plenius & expresse, refertur quoque in Decretis Causa 12. qu. 2. cap. *Autum*.

(cap. xxx. cir. mod. & hab. cap. Est probanda, dist. lxxxvi.) *Hæc est approbanda liberalitas ut proximos seminis tui non despicias, si egere cognoscas; non tamen ut illos diuiores fieri velis ex eo quod tu potes conferre mopiibus.*

Ad tertiam dicendum, quod non omnia bona Ecclesiarum sunt pauperibus largienda; nisi forte in articulo necessitatis, in quo pro redemptione captiuorum, & aliis necessitatibus pauperum, etiam vasa cultui divino dicata distrahantur, ut Ambrosius dicit (Lib. II. de offi. cap. xxviii. a princ. & hab. cap. Auram, xii. quest. ii.) Et in tali necessitate peccaret clericus, si vellet de rebus Ecclesie vivere; dummodo haberet patrimonialia bona, de quibus vivere posset.

Ad quartum dicendum, quod bona Ecclesiarum usibus pauperum deservire debent. Et ideo si quis, necessitate non imminente providendi pauperibus, de his que superfluum ex proventibus Ecclesie, possessiones emat, vel in thesauro reponat in futurum utilitati Ecclesie, & necessitatibus pauperum laudabiliter facit. Si vero necessitas imminet pauperibus erogandi, superflua cura est & inordinata, ut aliquis in futurum conseruet: quod Dominus prohibet Matth. vi. 34. dicens: *Nolite solliciti esse in crastinum.*

A P P E N D I X.

EX art. habes primo: quomodo per rationem ostendas, & in sensu vero intelligas, merito insinuatam a scripturis, & Urbano, quod Episcopi mortaliter peccant ex eo, quod pauperibus de bonis ecclesiasticis non subveniunt. A scripturis quidem per hoc, quod ad Episcopum primum, a quo alii exemplum sumere debent, dictum est Jo. 21. v. 15. 16. & 17. *Pasce, pasce, pasce, oves meas.* Ubi non tantum præcipitur Episcopo, quod pascat doctrina gregem, & exemplo, sed etiam (quod ad propositum facit) pane materiali, idest bonis temporalibus. Quod quidem præceptum

si non servaverit Episcopus quilibet pro suo posse fideliter, audiet a Deo, *sanguinem ejus de manu sua requiram.* Ezech. 3. id, quod sonat reatum mortalis peccati. Ab Urbano autem Papa, & mart. idem insinuat, quod loquens de talibus rebus ab Episc. habitis, inquit. „ Ipsæ res non debent in alios usus, „ quam ecclesiasticos, & prædicatorum Christianorum fratrum, vel indigentium converti: quia vota sunt fidelium, & pretia peccatorum ac patrimonialia pauperum, atque ad prædictum opus explendum Domino tradita. Si quis autem (quod absit) secus egerit, videat, ne damnationem Ananiz, & Saphiræ percipiat, & reus sacrilegii efficiatur, sicut illi effecti sunt, qui pretia prædictarum rerum fraudaverunt, ut legitur Actu. 5. *Secundo vides: quomodo &c.*

A R T I C U L U S VIII. 883

Utrum religiosi qui promoventur in Episcopos, teneantur ad observantias regulares.

Sup. quest. lxxxviii. art. ii. ad 4. & IV. dist. xxxviii. quest. i. art. 4. quest. i. ad 5.

AD octavam sic proceditur. Videtur quod religiosi qui promoventur in Episcopos non teneantur ad observantias regulares. Dicitur enim xviii. quest. i. (cap. Statutum) quod *monachum canonice electio a jugo regula monastica professionis absolvit; & sacra ordinatio de monacho Episcopum facit* (1). Sed observantia regulares pertinent ad jugum regulæ. Ergo religiosi qui in Episcopos assumuntur, non tenentur ad observantias regulares.

2. Præterea. Ille qui ab inferiori ad superiorem gradum ascendit, non videtur teneri ad ea que sunt inferioris gradus sicut supra dictum est (quest. lxxxviii. art. 12. ad 1.)

(1) Ex Concilio quodam apud Altheim (sive Altheim) habito, ex quo etiam Ivo citat iisdem verbis part. 5. cap. 343. Ac de eodem Concilio part. 14. cap. 116. sic loquitur: *Regno Conradi piissimi & Christianissimi Regis quinto (quasi diceret anno quinto illius regni) congregata est sancta generalis Synodus apud Altheim in pago Rhetie (seu potius Rethie) presente videlicet Domini Joannis Papa apocrisario, sancta Ostiensis Ecclesie venerabili Petro &c. Pagum autem Rhetie legi debere indicamus,*

quia Rhetia vel Rethia nomen est regionis (Grisonsam nunc vocatæ) in cujus tractu significatur esse oppidum illud Altheim: Ne porro imperitis tyrones fallat apocrisarii nomen quod ridicule Glossa Decreti alicubi *nuntium deauratum* comminiscitur, ab apo (inquit) quod est *nuntius*, & crisi, quod est aurum, sciant idem significare quod *responsalem*, eo quod per eum Papa sua responsa reddit vel pro Nuntio, Apostolico vel pro Legato sumi potest.

ad 1.) quod religiosus non tenetur ad observanda vota quæ in seculo fecit . Sed religiosus qui assumitur ad Episcopatum , ascendit ad aliquid majus , ut supra habitum est (quæst. clxxxiv. art. 7.) Ergo videtur quod non obligetur Episcopus ad ea quæ tenebatur observare in statu religionis .

3. Præterea . Maxime religiosi obligari videntur ad obedientiam , & ad hoc quod absque proprio vivant . Sed Religiosi qui assumuntur ad Episcopatum , non tenentur obedire prælatis suarum religionum , quia sunt eis superiores : nec etiam videntur teneri ad paupertatem , quia , sicut in decreto supra inducto (in arg. 1.) dicitur *quem sacra ordinatio de monacho Episcopum facio , velut legitimus heres , paternam sibi hereditatem jure vendicandi potestatem habet* . Interdum etiam conceditur eis testamenta conficere . Ergo multo minus tenentur ad alias observantias regulares .

Sed contra est quod dicitur in Decr. xvi. quæst. 1. (cap. 111.) *De monachis qui diu morantes in monasteriis , postea ad clericatus ordinem pervenerint , statuimus , non debere eos a priori proposito discedere* .

Respondeo dicendum , quod , sicut supra dictum est (quæst. præc. art. 7.) status religionis ad perfectionem pertinet , quasi quædam via in perfectionem tendendi ; status autem episcopalis ad perfectionem pertinet , tamquam quoddam perfectionis magisterium . Unde status religionis comparatur ad statum episcopalem , sicut disciplina ad magisterium & dispositio ad perfectionem . Dispositio autem non tollitur , perfectione adveniente : nisi forte quantum ad id in quo perfectioni repugnat ; quantum autem ad id quod perfectioni congruit , magis confirmatur ; sicut discipulo , cum ad magisterium pervenerit , non congruit quod sit auditor ; congruit tamen ipsi quod legat , & meditetur etiam magis quam ante . Sic ergo dicendum est , quod si qua sunt in regularibus observantiis quæ non impediunt pontificale officium , sed magis valeant ad perfectionis custodiam , sicut est continentia , paupertas ; & alia hujusmo-

di , ad hæc remanet religiosus etiam factus Episcopus obligatus , & per consequens ad portandum habitum suæ religionis , qui est hujus obligationis signum . (1)

Si qua vero sunt in observantiis regularibus quæ officio pontificali repugnant , sicut est solitudo , silentium , & aliquæ abstinentiæ , vel vigiliæ graves , ex quibus impotens corpore redderetur ad exequendum pontificale officium , ad hujusmodi observanda non tenetur .

In aliis autem potest dispensatione uti , secundum quod requirit necessitas personæ , vel officii , & conditio hominum cum quibus vivit , per modum quo etiam prælati religionum in talibus secum dispensant .

Ad primum ergo dicendum , quod ille qui fit de monacho Episcopus , absolvitur a jugo monasticæ professionis non quantum ad omnia , sed quantum ad illa quæ officio pontificali repugnant , ut dictum est (in corp. art.)

Ad secundum dicendum , quod vota secularis vitæ (2) se habent ad vota religionis , sicut particulare ad universale , ut supra habitum est (quæst. lxxxviii. art. 12. ad 1.) Sed vota religionis se habent ad pontificalem dignitatem sicut dispositio ad perfectionem . Particulare autem superfluit , habito universali ; sed dispositio adhuc necessaria est , perfectione obtenta .

Ad tertium dicendum , quod hoc est per accidens quod Episcopi religiosi obedire prælatis suarum religionum non tenentur , quia scilicet subditi esse desierunt , sicut & ipsi prælati religionum ; manet tamen adhuc obligatio voti virtualiter ; ita scilicet quod si eis legitime aliquis præficeretur , obedire tenerentur , inquantum tenentur obedire statutis regulæ per modum prædictum , & suis superioribus , si quos habent . Proprium autem nullo modo habere possunt . Non enim paternam hereditatem vendicant quasi propriam , sed quasi Ecclesiæ debitam : unde ibidem subditur , quod *postquam Episcopus ordinatur ad altare , ad quod sanctificatur , & imitatur (3) , secundum sacros canones , quod ac-*

(1) Juxta Innocentii III. Decretalem Extra de vita & honestate Clericorum c. Clerici officia , ubi expresse hoc statuit in Concilio generali Lateranensi , dicens : *Pontifex & in publico & in Ecclesia superindumentis lineis omnes utantur , nisi Monachi fuerint , quos oportet habitum ferre monachalem* .

(2) Vel quæ in seculari vita propter aliquod bo-

num particulare fiunt ; per oppositum ad sequentia vota quæ ideo religionis appellantur , quia non in religione tantum fiunt , sed sunt per quæ vovetur ipsa Religio , vel in solemnî professione Religionis emittuntur : Nam alioqui potest esse Religionis votum simplex ; puta suscipiendæ .

(3) Seu simpliciter ut in textu Decreti , *titulatur*

quirere poterit restituat . Testamentum autem nullo modo facere potest : quia sola ei dispensatio committitur rerum ecclesiasticarum, quæ morte finitur, ex qua incipit testamentum valere, ut Apostolus dicit ad Hebr. ix. Si tamen ex concessione Papæ testamentum faciat, non intelligitur ex proprio facere testamentum; sed apostolica autoritate intelligitur esse ampliata potestas suæ dispensationis, ut ejus dispensatio possit valere post mortem.

A P P E N D I X.

EX art. habes *primo* : quomodo per rationem & ostendas, & recte intelligas, merito insinuatam fuisse a Papa, & Sanctorum exemplis, quod religiosus Episcopus factus tenetur ad observantias regulares. A Papa Innocentio quidem 16. quæst. i. cap. De monachis, qui, ut in arg. con. Ab exemplis vero, ut sanctorum Martini, & Antonini. De primo enim dicit Severus Sulpitius in vita ejus. Jam vero sumpto episcopatu, idem „ constantissime perseverabat, qui prius fuerat : eadem in corde humilitas, eadem in „ vestitu ejus vilitas fuit. At ita plenus auctoritatis, & gratiæ implebat Episcopi dignitatem; ut non tamen propositum monachi, virtutemque deleteret. De secundo „ autem in ejus vita legitur. Beatus Antoninus ad Archiepiscopatum Florentinum evelctus Episcopi munus ita egregie gessit, „ ut nullam suæ professionis observantiam præteriret. Nocte ad matutinas semper „ surgens : ac deinde usque ad tertiam diei horam lectioni sacræ, aut scribendis libris „ incumbens : peracto hora tertia sacrificio, reliquum diem totum (demptis corporis necessitatibus) pastoralis curæ dabat „. Secundo vides : quomodo &c.

Q U Æ S T I O CLXXXVI.

De his in quibus religionis status præcipue consistit,

In decem articulos divisa.

DEinde considerandum est de his quæ pertinent ad statum religionis. Circa quod occurrit quadruplex consideratio. Quarum prima est de his in quibus principaliter consistit religionis status. Secunda de his quæ religiosi licite convenire possunt. Tertia de distinctione religionum. Quarta de religionis ingressu.

Circa primum quæruntur decem.

Primo, utrum religiosorum status sit perfectus.

Secundo, utrum religiosi teneantur ad omnia consilia.

Tertio, utrum paupertas voluntaria requiratur ad religionem.

Quarto, utrum requiratur continentia.

Quinto, utrum requiratur obedientia.

Sexto, utrum requiratur quod hæc cadant sub voto.

Septimo de sufficientia horam votorum.

Octavo de comparatione eorum ad invicem.

Nono, utrum religiosus semper mortaliter peccet, quando transgreditur statutum suæ regulæ.

Decimo, utrum, ceteris paribus, in eodem genere peccati plus peccet religiosus quam secularis.

A R-

tamen ad marginem insinuat & Dicitur autem *seculari* sive *insinuat*, quia titulo Episcopi post ordinationem vel consecrationem suam insignitur : Quod quidem ex antiquo electionum ritu ad altare majoris Ecclesiæ cuius Episcopus designatus est fieri supponitur : Sic enim indicatur in Syntagma Juris lib. 17. cap. 12. num. 46. ubi dicitur quod *peracta* electione si præsens est electus Episcopus, portatur ad altare cathedralis Ecclesiæ, ibique in cathedra episcopati constituitur : Vel *seculari* ad altare; non idem est ac *seculari* apud altare; sed per altare intelligitur Ecclesiæ cuius titulum acquisivit : Unde altari restituta perinde est ac Ecclesiæ, sicut indicat ibi Glossa : Contra canonem tamen istum qui

post episcopalem ordinationem vel consecrationem acquisita Episcopali Ecclesiæ restitui decernit, quæstionem hanc movet *qualiter illud stare potest; quia ex quo aliquis prius factus est monachus, omnia que habebat dedit monasterio, & per consequens dedit jus quod habebat succedendi* : Respondet vero quod cum factus est monachus nondum ad jus habebat quæ per successionem postliminio acquisivit, quia jus illud non competit nisi post mortem ejus cui succeditur, sed solummodo habebat spem suo tempore succedendi si moreretur ille : quam spem transiit cum defuit filius esse talis monasterii &c.

A R T I C U L U S I. 884

Utrum religio importet statum perfectionis.

Quol. v. art. 21. cor. & opusc. xviii. cap. xvi.

AD primum sic proceditur. Videtur quod religio non importet statum perfectionis. Illud enim quod est de necessitate salutis, non videtur ad statum perfectionis pertinere. Sed religio est de necessitate salutis: quia per eam uni omnipotenti Deo religamur sicut Augustinus dicit in Lib. de vera relig. (cap. ult. vers. fin.) vel religio dicitur ex eo quod Deum relegimus, quem amiseramus negligentes, ut Augustinus dicit in X. de civit. Dei (cap. iv. ante med.) Ergo videtur quod religio non nomet perfectionis statum.

2. Præterea. Religio secundum Tullium (Lib. II. de invent. alicunt. ante fin.) est que nature divine cultum, & ceremoniam offert. Sed afferre Deo cultum, & ceremoniam magis videtur pertinere ad ministeria sacrorum ordinum quam ad diversitatem statuum, ut ex supra dictis patet (implic. quæst. lxxxii. art. 2. ad 3. & art. 4.) Ergo videtur quod religio non nomet perfectionis statum.

4. Præterea. Religio videtur esse pœnitentiæ locus: dicitur enim in Decretis vii. quæst. 1. (cap. Hoc nequaquam :) Præcipit sancta Synodus ut quicumque de pontificali. di. Summ. S. Th. Tom. IX.

gnitate ad monachorum vitam, & pœnitentiæ descenderis locum, numquam ad Pontificatum resurgat. Sed locus pœnitentiæ opponitur statui perfectionis: unde Dionysius in vi. cap. eccles. Hierarch. (parum a princ.) pœnitentes in infimo loco, scilicet inter purgandos. Ergo videtur quod religio non sit status perfectionis.

Sed contra est quod in collationibus Patrum (collat. i. cap. vii. a med.) dicit Abbas Moyses de religionis loquens: *Jejuniorum inediam (1), vigilias, labores corporis, nuditatem, lectionem ceterasque virtutes debere nos suscipere noverimus ut ad perfectionem caritatis istis gradibus possimus ascendere.* Sed ea quæ ad humanos actus pertinent, ab intentione finis speciem, & nomen recipiunt (2). Ergo religiosi pertinent ad statum perfectionis. Dionysius etiam vi. cap. eccles. Hierar. (loc. cit.) dicit, *eos qui nominantur Dei famuli ex Dei puro servitio, & famulatu, uniri ad amabilem (3) perfectionem.*

Respondeo dicendum, quod, sicut ex supra dictis patet (quæst. cxli. art. 2.) id quod communiter multis convenit, antonomastice attribuitur ei cui per excellentiam convenit; sicut nomen fortitudinis vendicat sibi illa virtus quæ circa difficillima firmitatem animi servat; & temperantiæ nomen vendicat sibi illa virtus quæ temperat maximas delectationes. Religio autem, ut supra habitum est (quæst. lxxxii. art. 2.) est quædam virtus, per quam aliquis ad Dei servitium, & cultum aliquid exhibet. Et ideo antonomastice religiosi dicuntur illi qui se totaliter mancipant divino servitio (4)

Nñ quasi

(1) Vel simpliciter *Jejunia*, ut in originali textu qui & reliqua paullo plenius habet.

(2) Ut jam antea quoad ipsummet nomen ex Philosopho notatum est, scilicet 1. 2. quæst. 113. art. 1.

(3) Seu φιλόθεον λέξιον quod ex vulgari notione Dei amantem significat, sed amabilem Deo significare juxta Budæum potest, sicuti & apud Basilium & Gregorium Nazianzenum κληρονομητα φιλοθεον pro exhortationibus Deo amabilibus &c.

(4) Videris Gerson quam sapienter contra propositiones Matthæi Grabon nostri ordinis Prædicatorum in Saxonia scribens Corollarium 1. hanc propositionem quod Religio factitia sit antonomastice Religio non stultam tantum & insanam sed & hereticalem blasphemiam ausus fuerit appellare, prout dicit quod per eam se obligat homo ad ea que pertinent essentialiter ad statum perfectionis in aliqua Regula de approbatione: Quam solide id probet vel patere subiungat, quia sequatur (inquit) quod Christus &

Prælati non essent in statu perfectionis qui nullam talem Regulam professi sunt? Quam reverenter dicat credibile non esse quod S. Augustinus aus S. Thomas hoc somnians: Certe si eo sensu intellexit Matthæus ille ut factitiam qualemcumque Religionem Prælatorum statui anteferreret, aut ut essentialem perfectionem quæ consistit in caritate, factitiæ Religionis professoribus excellentius quam Prælatibus putaret convenire, non excusatur a censura, nec tale, quidquam somniasse putetur S. Thomas qui contrarium tam aperte antea scripsit: Sed si Religionem factitiam antonomastice Religionem dici sensit per comparisonem ad vulgarem Christianorum statum & essentialia statui perfectionis non alia quam vota intellexit quæ ad Religiosi status essentialia pertinent; adeoque ad statum perfectionis acquirendum non acquisitæ, aut stultitia sapienter, ac insania sana mente, an & hereticalis blasphemie catholico animo possit accusari, quia hoc ipsum dixit quod hic asserit sine

quasi holocaustum Deo offerentes. Unde Gregorius dicit super Eze ch. (hom. xx. inter med. & fin.) *Sunt quidam qui nihil sibimet ipsis reservant ; sed sensum , linguam , vitam , atque substantiam , quam perceperunt , omnipotenti Deo immolant .*

In hoc autem perfectio hominis consistit quod totaliter Deo inhaereat , sicut ex supra dictis patet , (quæst. clxxxiv. art. 2.) & secundum hoc religio perfectionis statum nominat .

Ad primum ergo dicendum , quod exhibere aliqua ad cultum Dei est de necessitate salutis ; sed quod aliquis se totaliter , & sua divino cultui deputet , ad perfectionem pertinet .

Ad secundum dicendum , quod , sicut supra dictum est (quæst. lxxxv. art. 1. ad 1. & art. 4. ad 1. & 2.) cum de virtute religionis ageretur , non solum ad religionem pertinent oblationes sacrificialium , & alia huiusmodi , quæ sunt religionis propria ; sed etiam actus omnium virtutum , secundum quod referuntur ad Dei servitium , & honorem , efficiuntur actus religionis . Et secundum hoc si aliquis totam vitam suam divino servitio deputet , tota vita sua ad religionem pertinebit : & secundum hoc ex vita religiosa , quam ducunt , religiosi dicuntur qui sunt in statu perfectionis .

Ad tertium dicendum , quod , sicut dictum est (quæst. clxxxiv. art. 5. & 6.) religio

nominat statum perfectionis ex intentione finis . Unde non oportet quod quicumque est in religione , iam sit perfectus , sed quod ad perfectionem tendat . Unde super illud Matth. xix. *Si vis perfectus esse &c.* dicit Origenes (tract. viii. in Matth. aliquant. a med.) quod *ille qui mutavit pro divitiis pauperem , ut fiat perfectus , non in ipso tempore quo tradiderit bona sua pauperibus , fiet omnino perfectus , sed ex illa die incipiet speculatio Dei adducere eum ad omnes virtutes .* Et hoc modo in religione non omnes sunt perfecti , sed quidam incipientes , quidam proficientes .

Ad quartum dicendum , quod religionis status principaliter est institutus ad perfectionem adipiscendam per quædam exercitia , quibus tolluntur impedimenta perfectæ caritatis . Sublatis autem impedimentis perfectæ caritatis , multo magis exciduntur occasiones peccati , per quod totaliter tollitur caritas . Unde cum ad penitentem pertineat causam peccatorum excidere , ex consequenti status religionis est convenientissimus penitentiarum locus . Unde in Decr. xxxiii. quæst. 11. cap. *Admonere* , consulitur cuidam qui uxorem occiderat , ut potius monasterium ingrediatur , quod dicitur esse melius , & levius , quam quod penitentiam publicam agat , remanendo in seculo .

A P.

sine S. Thomas , & qu. 188. art. 2. ad 2. & art. 3. etiam ad 2. Nec vero inter positiones a prædicto Matthæo coram Legato Aquilegensi revocatas ulla mentio huius , quæ nihil plane continere videri potest prædicto sensu explicata non sapienter & innocue dictum . An æque innocuum quod Proposit. prima in contrarium dicit Gerson , *solum Religionem christianam extra quam non est salus , dicendam esse antonomastice Religionem ?* Et in quinta quod *facticia Religiones non improprie tantum & abusive sed forsitan arroganter dicta sunt status perfectionis ?* Nam si prima propositio vera est , quomodo stabit sexta quam & ibidem addit , nempe *religionem christianam debere perfectissimam a Papa & a Cardinalibus & a Prælatibus observari ?* Ex quo sequitur statum Papæ , Cardinalium & Prælatorum licet extra illum sit salus , antonomastice religiosum dici posse , sicut & nunc Præsules quidam *religiosissimos* passim se inscribunt : Si secunda etiam propositio vera , sit igitur arrogans forsitan S. Thomas qui tam fidenter statum perfectionis Religionis factitiam docet ac probat convenire . Quid quod religiosa vitæ professores perfectos vocat Augustinus in Psal. 31. & eorum perfectionem per vestimenti Aaronici oram (sive superiorem partem) significari notat ? lib. 2. Retract. cap. 21. laicos in-

ferioris propositi appellat & opponit Religiosis ; ep. 89. qu. 4. mandatorum observantiam *ab excellentiori perfectione* distinguit ? Quid quod in Concilio Toletano 6. cap. 6. *religiosus habitus* appellatur pro monastico ? In Concilio Toletano 10. cap. Item 6. *Religionis consuetudo , Religionis vestis , Religionis cultus ?* Apud Leonem Papam epist. 190. sive 192. *propositum monachi electio meliorum* : Ut videre est in Decretis Causa 20. quæst. 2. & 3. cap. *Si in quolibet* , cap. *Propositum* & cap. *Proclivis* : Et in Decretalibus lib. 3. tit. 31. *transeuntes ad Religionem* , tit. 36. *religiosa domus* tit. 37. *Cappella Monachorum & aliorum Religiosorum* inscribuntur : Et quod in Concilio Lateranensi Alexander III. *Religiosos* , Honorius III. *Religiosas personas* vocat ; ut cap. *Monachi* Extra de statu Monachorum , & cap. *Super speculam* Extra *Ne Clerici vel Monachi* refertur : Num hoc est antonomastice loqui ? Quæ contra corruptorem virginittatis Augustini æque dicta sunt de quo infra . Sed quamvis antedicta paulo durius Gerson videatur dixisse propter pravum quem sic intellexerat sensum corrigendum , serm. tamen 2. de S. Antonio Documento 3. *Religio intranda non est inquit nisi ut major perfectio acquiratur , exemplo S. Antonii qui ut perfectus esset intravit .*

A P P E N D I X.

EX art. habes *primo* : quomodo per rationem destruas, tamquam ad radicem malæ arboris securim ponens, errores Joannis *Wicleff* dicentis, quod monachus nemo salvari potest in religione privata; & quod monachus existens in religione privata quicumque inhabilis est ad observantiam mandatorum Dei: & quod omnes religiones indifferenter introductæ sunt a diabolo: & quod viventes in religionibus privatis non sunt de religione Christiana; & quod Augustinus, Benedictus, Bernardus, & alii, instituendo religiones privatas, peccaverunt, & damnati sunt, nisi pœniterint de hoc, quod instituerunt, & intraverunt religiones. Item *Arnoldi* dicentis, quod claustrum incolentes omnes sunt extra caritatem, ideo damnantur: & falsificant, quotquot sunt, doctrinam Christi. Per hoc enim, quod articulus præfens *D. Thomæ* demonstrat, quod religio dicit statum perfectionis, patet, quod errores illos radicitus evellit. Nam hinc liquido constat, quod claustrum incolentes, ut sic, idest, ut claustrum incolentes, seu, quod idem est, quod religiosi, ut sic, idem ut religiosi, non sunt extra caritatem, neque falsificant doctrinam Christi; item, quod non sunt inhabiles ad custodiam mandatorum Dei: item, quod ipsi possunt salvari: quod ipsi valde sunt de religione Christiana, quod institutores religionum, sic agendo, & contra diabolum castra moverunt, & salvari meruerunt & aliis salutis facilem semitam aperuerunt. Quinimo exinde clarissimum formaliter est, quod monachorum, seu religiosorum, seu claustra incolentium ut sic idest ut tales sunt, nullus est, qui non sit valde habilis ad observantiam mandatorum Dei, qui non sit in via facili ad salutem, qui non defendat etiam factis ipsis veritatem doctrinæ Christi, qui non sit contra diabolum, qui non sit admodum conjecturaliter in caritate, & gratia Dei. Hæc enim omnia, atque similia virtualiter includuntur in hoc, sc. religio est status perfectionis: ut prudens quisque facillime cognoscere potest ex consideratione dictorum in textu corporis. *Secundo* habes: quomodo per rationem ostendas, illos omnes errores *Joannis Wicleff*, quos & *sess.* 8. recitat partim illis, partim æquivalentibus verbis, a Concilio *Constantiensi* merito damnari. Post quorum, multorumque aliorum sæpius factam examinatio-

nem; atque reprobationem, Concilium ipsum ibidem pronunciauit hæreticum Joannem Wicleff, ac ejusdem memoriam condemnavit; mandavitque ossa ipsius exhumari, & cremari. Item per articuli rationem ostendere potes, merito damnari a supra dictis *articul. num.* 872. Item a Veritatibus aureis super totam legem veterem, *Exod.* 3. *conclus.* 2. *Levit.* 11. *conclus.* 11. c. 2. *concl.* 3. Item a *Divi Thomæ opusc.* 19. contra impugnantes religionem. Hoc ipse fecit ad instantiam summi Pontificis, ubi diffusissime inimicos Ecclesiæ auctoritatibus, & rationibus in ipsorum sophisticis omnibus cavillationibus singillatim convicit. Hoc ipse summus Pontifex, tamquam vere catholicum approbavit, & libellum contrarium, religionem scilicet impugnantium, tamquam hæreticum, & nefarium condemnavit, ipsius libelli auctoribus cum complicitibus de cathedra magistratus ipsorum depositis, e studio Parisiensi, ubi tunc erant, expulsis, omnique dignitate privatis. *Tertio* vides: quomodo &c.

ARTICULUS II. 885

Utrum quilibet religiosus teneatur ad omnia consilia.

IV. dist. 1. quest. II. art. 6. quest. 2. ad 3.

AD secundum sic proceditur. Videtur quod quilibet religiosus teneatur ad omnia consilia. Quicumque enim profiteretur statum aliquem, tenetur ad ea quæ illi statui conveniunt. Sed quilibet religiosus profitetur statum perfectionis. Ergo quilibet religiosus tenetur ad omnia consilia quæ ad perfectionis statum pertinent.

2. Præterea. Gregorius dicit super *Ezech.* (hom. xx. inter med. & fin.) *ille qui præfens seculum deserit, & agit omnia bona quæ vales, quasi jam Ægypto derelicta, sacrificium præbet in eremo.* Sed deserere seculum, specialiter pertinet ad religiosos. Ergo etiam eorum est agere omnia bona quæ valent; & ita videtur quod quilibet eorum teneatur ad omnia consilia implenda.

3. Præterea. Si non requiritur ad statum perfectionis quod aliquis omnia consilia impleat, sufficiens esse videtur, si quædam consilia impleat, Sed hoc falsum est: quia multi in seculari vita existentes aliqua consilia implent, ut patet de his qui continentiam servant. Ergo videtur quod quilibet religiosus, qui est in statu perfectionis, teneatur

ad omnia quæ sunt perfectionis. Hujusmodi autem sunt omnia consilia.

Sed contra. Ad ea quæ sunt supererogationis, non tenetur aliquis nisi ex propria obligatione: Sed non quilibet religiosus obligat se ad omnia, sed ad aliqua determinata, quidam ad hæc, quidam ad illa. Non ergo omnes tenentur ad omnia.

Respondeo dicendum, quod ad perfectionem aliquid pertinet tripliciter. Uno modo essentialiter: & sic, sicut supra dictum est (quæst. clxxxiv. art. 3.) ad perfectionem pertinet perfecta observantia præceptorum caritatis. Alio modo ad perfectionem pertinet aliquid consequenter, sicut illa quæ consequuntur ex perfectione caritatis; puta quod aliquis maledicenti benedicat, & alia hujusmodi impleat: quæ etsi secundum præparationem animi sint in præcepto, ut scilicet impleantur, quando necessitas requirit; tamen ex superabundantia caritatis procedit quod etiam præter necessitatem quandoque talia impleantur. Tertio modo pertinet aliquid ad perfectionem instrumentaliter, & dispositive, sicut paupertas, continentia, abstinencia, & alia hujusmodi.

Dictum est autem (art. præc.) quod ipsa perfectio caritatis est finis status religionis. Status autem religionis est quædam disciplina, vel exercitium ad perfectionem perveniendi; ad quam quidem aliqui pervenire nituntur exercitiis diversis, sicut etiam medicus ad sanandum uti potest diversis medicamentis. Manifestum est autem quod illi qui operatur ad finem, non ex necessitate convenit quod jam assecutus sit finem, sed requiritur quod per aliquam viam tendat ad finem. Et ideo ille qui statum religionis assumit, non tenetur habere perfectam caritatem; sed tenetur ad hoc tendere, & operam dare ut habeat caritatem perfectam.

Et eadem ratione non tenetur ad hoc quod illa impleat quæ ad perfectionem caritatis consequuntur: tenetur autem ut ad ea implenda intendat: contra quod facit contemnens: unde non peccat, si ea prætermittat, sed si ea contemnat.

Similiter etiam non tenetur ad omnia exercitia quibus ad perfectionem pervenitur, sed ad illa quæ determinate sunt ei taxata secundum regulam quam professus est.

Ad primum ergo dicendum, quod ille qui transit ad religionem, non profitetur se esse perfectum, sed profitetur se adhibere studium ad perfectionem consequendam; sicut etiam ille qui intrat scholas, non profitetur se scien-

tem, sed profitetur se studentem ad scientiam acquirendam. Unde, sicut Augustinus dicit in VIII. de civit. Dei (cap. 11. a princ.) *Pythagoras noluit se sapientem profiteri, sed sapientiæ amatorem.* Et ideo religiosus non est transgressor professionis, si non sit perfectus, sed solum si contemnat ad perfectionem tendere.

Ad secundum dicendum, quod sicut diligere Deum ex toto corde tenentur omnes; est tamen aliqua totalitas perfectionis, quæ sine peccato prætermitti non potest, aliqua autem quæ sine peccato prætermittitur, dum tamen desit contemptus, ut supra dictum est (quæst. clxxxiv. art. 1. ad 3.) ita etiam omnes tam religiosi, quam seculares tenentur aliquid facere quicquid boni possunt: omnibus enim communiter dicitur Eccl. 1x. 10. *Quodcumque facere potest manus tua, instanter operare.* Est tamen aliquis modus hoc præceptum implendi, quo peccatum vitatur, scilicet si homo faciat quod potest, secundum quod requirit conditio sui status; dummodo contemptus non adsit agendi meliora, per quem animus firmatur contra spirituale profectum.

Ad tertium dicendum, quod quædam consilia sunt quæ si prætermitterentur, tota vita hominis implicaretur negotiis secularibus; puta si quis haberet proprium, vel matrimonio uteretur, aut aliquid hujusmodi faceret, quod pertinet ad essentialia vota religionis: & ideo ad omnia talia consilia observanda religiosi tenentur. Sunt autem quædam consilia de quibusdam melioribus particularibus actibus, quæ prætermitti possunt absque hoc quod vita hominis secularibus actibus implicetur; unde non oportet quod ad omnia talia religiosi teneantur.

A P P E N D I X.

EX art. habes primo: quomodo per rationem ostendas, merito fuisse insinuatam a Scripturis: quod non quilibet religiosus tenetur ad omnia consilia. Ut a Psal. 44. per locum a simili, per hoc scilicet, quod dicit: *Reginam a dexteris Dei assistentem esse circumdatam ordinata varietate.* Ac si per hæc ad propositum dicatur: quod religiosus quilibet non tenetur ad omnia consilia (nisi tria essentialia sint) sed solum ad sibi taxata secundum ordinatam regulæ varietatem, quam profitetur; alioquin adinvicem non distinguerentur religiones: nec cognosceretur, quis cui instituto adscriptus esset, ut manifeste constat. Hinc pro hac pulcherrima Reginæ varietate legi-

legimus BB. Joannis Baptistæ vestitum de pilis camelorum; Jacobi Apostoli lineam tunicam, ipsum capillosum, pedibus nudis, barba horrida incidenter; Pauli Thebaidis tunicam palmulis contextam; Antonii Magni cucullum, Basilii Magni, Benedicti, Augustini, &c. diversas quoad accidentalia consilia (ut in resp. ad 3.) regulas, & constitutiones. Secundo vides: quomodo &c.

ARTICULUS III. 886

Utrum paupertas requiratur ad perfectionem religionis.

Inf. art. 4. co. & ad 1. & opusc. XLVII. cap. VII. & VIII.

AD tertium sic proceditur. Videtur quod paupertas non requiratur ad perfectionem religionis. Non enim videtur ad statum perfectionis pertinere illud quod illicite fit. Sed quod homo omnia sua relinquat, videtur esse illicitum: a^o apostolus enim II. ad Corinth. VIII. 12. dat formam fidelibus elemosynas faciendi, dicens: *Si voluntas prompta est, secundum id quod habet, accepta est, idest ut necessaria retineatis: & postea subdit: Non enim ut aliis sis remissio, vobis autem tribulatio:* Glossa (interl.) „ idest paupertas. “ Et super illud I. ad Tim. VI. *Habentes alimenta, & quibus tegamur, dicit Glossa (interl.), „ Etsi nihil intulerimus, „ vel ablati simus; non tamen omnino abicienda sunt hæc temporalia. “ Ergo videtur quod voluntaria paupertas non requiratur ad perfectionem religionis.*

2. Præterea. Quicumque se exponit periculo, peccat. Sed ille qui omnibus suis relictis, voluntariam paupertatem sectatur, exponit se periculo & spirituali, secundum illud Prov. xxx. 9. *Ne forte egestate compulsus fueris, & perjurem nomen Dei mei:* & Eccli. XXVII. 1. *Propter inopiam multi deliquerunt:* & etiam corporali: dicitur enim Eccle. VII. 13. *Sicut protegit sapientia, sic protegit & pecunia:* & Philosophus dicit in IV. Ethic. (cap. 1. paulo a princ.) quod *videtur quaedam perditio ipsius hominis esse corruptio divitiarum, quia per has homo utitur:* Ergo vide-

tur quod voluntaria paupertas non requiratur ad perfectionem religiosæ vitæ.

3. Præterea. Virtus in medio consistit, ut dicitur in II. Ethic. (cap. VI.) Sed ille qui omnia dimittit per voluntariam paupertatem non videtur in medio consistere, sed magis in extremo. Ergo non agit virtuose; & ita hoc non pertinet ad vitæ perfectionem.

4. Præterea. Ultima perfectio hominis in beatitudine consistit. Sed divitiæ conferunt ad beatitudinem: dicitur enim Eccli. XXXI. 8. *Beatus dives qui inventus est sine macula:* & Philosophus dicit in I. Ethic. (cap. V. circa fin. & cap. X.) quod *organice divitiæ deserviunt ad felicitatem.* Ergo voluntaria paupertas non requiratur ad perfectionem religionis.

5. Præterea. Status Episcoporum est perfectior quam status religionis. Sed Episcopi possunt proprium habere, ut supra habitum est (quæst. præc. art. 6.) Ergo & religiosi.

6. Præterea. Dare eleemosynam est opus maxime Deo acceptum, & sicut Chrysostomus dicit (hom. IX. in epist. ad Hebr. declinando ad fin.) *medicamentum, quod maxime in pœnitentia operatur.* Sed paupertas excludit eleemosynarum largitionem. Ergo videtur quod paupertas ad perfectionem religionis non pertineat.

Sed contra est quod Gregorius dicit in VIII. Mor. (cap. XV. a princ.) (1) *Sunt nonnulli justorum, qui ad comprehendendum culmen perfectionis accincti, dum altiora interius appetunt, exterius cuncta derelinquunt.* Sed accingi ad comprehendendum culmen perfectionis, proprie pertinet ad religiosos, ut dictum est (art. 1. & 2. præc.) Ergo eis competit ut per voluntariam paupertatem cuncta exterius derelinquant.

Respondeo dicendum, quod, sicut supra dictum est (art. præc.) status religionis est quoddam exercitium, & disciplina, per quam pervenitur ad perfectionem caritatis. Ad quod quidem necessarium est quod aliquis affectum suum totaliter abstrahat a rebus mundanis: dicit enim Augustinus in X. Confess. (cap. XXIX.) ad Deum loquens: *Minus te amat qui tecum aliquid amat, quod non propter te amat.* Unde in Lib. LXXXIII. Qq. (quæst. XXXV. ciz. princ.) dicit Augustinus, quod *nutri-*

(1) Super illud nimirum Job 7. *Desperavi nequam ultra jam vivam,* ut cap. 15. in modernis Exemplaribus videre est, sive cap. 19. in antiquis: Perperam autem velut ex libro 4. citat Manufscri-

ptum: Sed & oscitantur ut ex libro 2. Impressa passim notant, & ad marginem adiunt ex cap. 27. *declinando ad finem:* An per visum nocturnum vel diurnum somnium?

nutrimentum caritatis est diminutio cupiditatis; perfectio nulla cupiditas. Ex hoc autem quod aliquis res mundanas possidet, allicitur animus ejus ad eorum amorem. Unde Augustinus dicit in epist. ad Paulinum, & Therasiam (1) (xxx. al. xxxiv. a med.) quod terrena diliguntur arctius adepta quam concupiscentia. Nam unde juvenis ille tristis discessit, nisi quia magnas divitias habebat? Aliud est enim molle incorporare quae defunt; aliud jam incorporata divellere: illa velut extremae repudiantur; () ista veluti membra praeciduntur. Et Chrysostomus dicit super Matth. (hom. lxxv. ante med.) quod appositio divitiarum majorem accendit flammam, & vehementior fit cupido.*

Et inde est quod ad perfectionem caritatis acquirendam primum fundamentum est voluntaria paupertas, ut aliquis abque proprio vivat, dicente Domino Matth. xix. 21. *Si vis perfectus esse, vade, vende omnia quae habes, & da pauperibus, & veni, sequere me.*

Ad primum ergo dicendum, quod, sicut Glossa (interl.) ibid. subdit, „non ideo“, dixit Apostolus *ut vobis non sit tribulatio*, „id est paupertas, quin melius esset omnia dare; sed infirmis timet, (2) quos sic dare re monet ut egestatem non patiantur.“ Unde similiter etiam ex Glossa alia non est intelligendum, quod non liceat omnia temporalia abjicere, sed quod non ex necessitate requiritur. Unde & Ambrosius dicit in I. de off. (cap. xxx. ante med.) *Dominus non vult, scilicet ex necessitate precepti, simul effundi opes, sed dispensari: nisi forte ut Helisaeus boves suos occidit, & parvit pauperes ex eo quod habuit, (3) ut nulla cura teneretur domestica.*

Ad secundum dicendum, quod ille qui omnia sua dimittit propter Christum, non exponit se periculo neque spirituali, neque cor-

porali. Spirituale enim periculum ex paupertate provenit, quando non est voluntaria quia ex affectu congregandi pecunias, quem patiuntur illi qui involuntarie sunt pauperes, incidit homo in multa peccata, secundum illud I. ad Tim. ult. 9. *Qui volunt divites fieri, incidunt in tentationem, & in laqueum diaboli.* Iste autem affectus deponitur ab his qui voluntariam paupertatem sequuntur; magis autem dominatur in his qui divitias possident, ut ex supra dictis patet (in cor. ar.) Corporale etiam periculum non imminet illis qui intentione sequendi Christum omnia sua relinquunt, divinæ providentiae se committentes. Unde Augustinus dicit in Lib. II. de serm. Domini in monte (cap. xvii. in princ.) *Querentibus primum regnum Dei, & justitiam ejus, non debet subesse sollicitudo, ne necessaria defint.*

Ad tertium dicendum, quod medium virtutis, secundum Phil. in II. Ethic. (cap. vi.) accipitur secundum rationem rectam, (4) non secundum quantitatem rei. Et ideo quidquid potest fieri secundum rationem rectam, non est vitiosum ex magnitudine quantitatis, sed magis virtuosum. Esset autem praeter rationem rectam, si quis omnia sua consumeret per intemperantiam, vel absque utilitate. Est autem secundum rationem rectam quod aliquis divitias abjiciat, ut contemplationi sapientiae vacet, quod etiam Philosophi quidam leguntur fecisse. Dicit enim Hieronymus in epist. ad Paulinum (5) *Crates ille Thebanus, homo quondam ditissimus, cum ad philosophandum Athenas pergeret, magnum auri pondus abjecit; nec putavit se posse simul divitias, & virtutes possidere.* Unde multo magis secundum rationem rectam est ut homo omnia sua relinquat, ad hoc quod Christum perfecte sequatur. Unde Hieronymus dicit in epist. ad Rusticum monachum: *Chri-*

(1) Quos in ipsa inscriptione vere beatissimos atque abundantissima Dei gratia praesantissimos fratres vocat, ne quis in Therasia feminam sibi fingat: Pro illis autem verbis, *velut extranea repudiantur*, est in originali textu *velut cibi*: Nam inter extranea reponi cibi possunt ut extrinsecus advenientes.

(*) Ita mss. Edit. ista vero veluti membra praeciduntur.

(2) Ut est in Manuscripto Summæ, ac in originali glossæ textu interlinearis novæ, tum veteris collateralis: Non sicut passim in impressis additamento sensum turbante *infirmis timet deficere.*

(3) Non dicitur expresse quod pauperes paverit, sed quod populo comedendos dederit lib. 3. Reg. cap.

19. vers. 21. tam in græcis Bibliis quam latinis: Intelligitur tamen factis quod pauperibus de populo: Id autem fecit cum in signum vocationis ad propheticum officium Helias transeundo per agrum super eum arantem pallium suum injecisset.

(4) Prout prudens nimirum sive sapiens determinat, sicut ibidem addit: Sed hoc ipsum est, determinari secundum rectam rationem.

(5) Sequi 13. quæ inscribitur de institutione Monachi & incipit ab illis verbis, *Bonus homo de bono cordis thesauro profert bona*: Quæ autem subinngitur est ep. 4. in qua Rustico illi Monacho formam vivendi se profertur praescribere, incipitque ab illis verbis. *Nihil Christiano felicius cui promittitur regnum colorum.*

Christum nudum nudus sequere.

Ad quartum dicendum, quod duplex est beatitudo, sive felicitas: una quidem perfecta, quam expectamus in futura vita; alia vero imperfecta, secundum quam aliqui dicuntur in hac vita beati. Vitæ autem præsentis felicitas est duplex: una quidem secundum vitam activam; alia vero secundum vitam contemplativam, ut patet per Philosophum in X. Ethic. (cap. VII. & VIII.) Ad felicitatem autem vitæ activæ quæ consistit in exterioribus operationibus, instrumentaliter divitiæ coadiuvant: quia, ut Philosophus dicit in I. Ethic. (cap. VIII.) (1) *multa operamur per amicos, & per divitias, & per civilem potentiam, sicut per quædam organa.* Ad felicitatem autem contemplativæ vitæ non multum operantur; sed magis impediunt in quantum sua sollicitudine impediunt animi quietem, quæ maxime necessaria est contemplanti. Et hoc est quod Philosophus dicit in X. Ethicor. (cap. VIII. ante med.) quod *ad actiones multis opus est; speculanti vero nulla salium, scilicet exteriorum bonorum, ad operationem necessitas, sed impedimenta sunt ad speculationem.* Ad futuram vero beatitudinem ordinatur aliquis per caritatem. Et quia voluntaria paupertas est efficax exercitium perveniendi ad perfectam caritatem ideo multum valet ad cælestem beatitudinem consequendam. Unde & Dominus Matth. XIX. 21. dicit: *Vade, vende omnia que habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in*

caelo. (2) Divitiæ autem habitæ per se quidem natæ sunt perfectionem caritatis impedire principaliter alliciendo animum, & distrahendo: unde dicitur Matth. XII. 22. quod *sollicitudo seculi, & fallacia divitiarum suffocant verbum Dei*: quia, ut Gregorius dicit (hom. xv. in Evang. in med.) *dum bonum desiderium ad cor intrare non sinunt, quasi aditum flatus vitalis necant.* Et ideo difficile est caritatem inter divitias conservare: unde Dominus dicit Matth. XIX. quod *dives difficile intrabit in regnum cælorum*: quod quidem intelligendum est de eo qui actu habet divitias: nam de eo qui affectum in divitiis ponit, dicit hoc esse impossibile, secundum expositionem Chrysostomi (hom. LXIV. in Matth. ante med.) cum subdit: *Facilius est camelum per foramen acus transire quam divitem intrare in regnum cælorum.* Et ideo non simpliciter dives dicitur esse beatus sed *qui inventus est sine macula, & post aurum non abiit*: & hoc ideo, quia rem difficilem fecit: unde subditur: *Quis est hic, & laudabimus eum? fecit enim mirabilia in vita sua*, ut scilicet inter divitias positus divitias non amaret.

Ad quintum dicendum, quod status episcopalis non ordinatur ad perfectionem adipiscendam, sed potius ut ex perfectione quam quis habet alios gubernet, non solum ministrando spiritualia, sed etiam temporalia: quod pertinet ad vitam activam, in qua multa operanda occurrunt instrumentaliter per

(1) Non ut prius 10. quod impressa Exemplaria falso supponentia indicant ad marginem ibidem dici ac appendicem præcedentem sed fictitie: Bene autem ex libro 1. citat Manuscriptum, ubi cap. 8. græcolatino vel 13. in antiquis habetur, & apud S. Thom. lect. 13.

(2) Huc etiam pertinet juxta interpretationem Hieronymi quod Christus ait Matth. 5. *Beati pauperes spiritu*, particulam hanc nempe addens, *ne quis putaret paupertatem que nonnumquam necessitate portatur, a Domino prædicari; non qui propter Spiritum sanctum voluntate sunt pauperes*: Ubi quis non miretur supradictum virginitatis Augustini depravatorem, qui ne statum perfectionis vel votorum observantiam commendabilem fateatur, vult non voluntariæ paupertati beatitudinem evangelicam esse a Christo attributam; & tam hebes est; ut id ex Lucæ 6. probet, quia simpliciter ibi dicitur versu 20. *Beati pauperes quia vestrum est regnum Dei* Quasi per eum qui minus dicit explicari debeat qui plus dicit, ac non potius e converso; vel quasi Lucas contradicere voluerit Matthæo ut negaret spiritus paupertatem vel excluderet: O pauperem spiritu nec beatum! idest inopem plane mente, qui ve-

rum sensum sic abiciat ne laudare voluntariam paupertatem cogatur quam explodit. Siccine vero Augustinus cuius tam ridicule quam stolide restauratorem se ostentat? Siccine, cum bonorum temporalium abdicatores (qui non alii quam pauperes voluntarii) mentis excellentia consilium perfectionis recepisse inculcat epist. 89. quæst. 4. *gloriosissimam perfectionem vocat? subijungitque quod qui talis perfectionis tam grande consilium tamque præclarum non receperunt, & tamen a damnabilibus. immunes criminibus esurientem Christum paverunt, non sedebunt quidem cum Christo sublimiter iudicaturi, sed ad ejus dexteram stabunt misericorditer iudicandi?* Siccine cum & addit se vehementer adamasse perfectionem illam, ac eam adjuvante gratia Dei suscepisse, in eaque quantum adfuit Deus profecisse? Siccine cum in Psal. 94. appellat voluntarie pauperes Deo divites & eorum exemplum asserti qui ad pedes Apostolorum sua omnia posuerunt Act. 4. Siccine cum in Ps. 103. Conc. 3. *Petrus ut sequeretur Dominum (inquit) quid potuit dimittere? Multum dimisit, fratres, multum dimisit: Non solum quidquid habebat, sed & quidquid habere cupiebat &c.*

per divitias, ut dictum est (in solut. prœc.) Et ideo ab Episcopis, qui profitentur gubernationem gregis Christi, non exigitur ut proprio careant, sicut exigitur a religiosis, qui profitentur disciplinam perfectionis acquirendam.

Ad sextum dicendum, quod abrenuntiatio propriarum divitiarum comparatur ad elemosynarum largitionem, sicut universale ad particulare, & holocaustum ad sacrificium. Unde Gregorius dicit super Ezech. (hom. xx. inter med. & fin.) quod illi qui ex possessis rebus subsidia egentibus ministrant, in bonis que faciunt, sacrificium offerunt, quia aliquid Deo immolant, & aliquid sibi reservant; qui vero nihil sibi reservant, offerunt holocaustum, quod est majus sacrificio. Unde etiam Hieronymus contra Vigilantium (cap. v. cir. fin. & incipit, *Multa in orbe*) dicit: *Quod autem afferis, eos melius facere qui utuntur rebus suis & paulatim fructus professionum suarum pauperibus dividunt, non a me eis, sed a Domino respondebitur: Si vis perfectus esse &c. & postea subdit: Ille quem tu laudas, secundus & tertius gradus est, quem & nos recipimus; dummodo sciarnus prima secundis, & tertiis preferenda.* Et ideo ad excludendum errorem Vigilantii dicitur in Lib. de eccl. dogmatibus (cap. lxxi.) *Bonum est facultates cum dispensatione pauperibus erogare: melius est pro intentione sequendi Dominum insimul donare, & absolutum sollicitudine egere cum Christo.*

A P P E N D I X.

EX art. habes primo: quomodo per rationem destruas errores Joannis Spangebergii dicentis, Paupertatem voluntariam esse frustraneam. Et Guilhelmi de S. Amore dicentis, paupertatem habitualem esse licitam, non actualem: quia (inquit) promptitudo animi solum licita est ad relinquendum omnia pro Christo, cum urget necessitas, qua necessitate exclusa, illicita est. Et Desiderii cujusdam hæresiarchæ dicentis, paupertatem voluntariam non solum esse inutilem, sed etiam noxiam. Unde & (ut ait D. Thomas in opusc. 19.) condemnat statum eorum, qui relictis omnibus egere volunt cum Christo. Patet enim consideranti, & (ut decet) singillatim applicanti: quod articulus præsens per rationem tum directam, idest in corpore positam, tum indirectam, idest per solutiones argumentorum, impugnat, & expugnat prædictos errores. *Secundo habes: quomodo per rationem ostendas, eosdem merito dam-*

nati ab exemplo totius perfectionis, idest Christo. Is enim tantæ paupertatis actualis fuit, ut, unde tributum solveret, non haberet. Ut colligit glossa ex Matth. 17. *Vade ad mare, & mitte hamum, &c.* Et ex Luc. 9. *Vulpes foveas habent.* Hoc est, secundum glossam. *Ego sum tantæ paupertatis, ut nec hospitium quidem habeam, nec meo utar secto.* Item ab Apostolis, in quibus post Christum perfectio evangelica, & religionis, maxime claruit. Nam hi relictis rebus, & navi, secuti sunt Dominum Matth. 4. In quorum etiam omnium persona ait Petrus Matth. 19. *Ecce nos reliquimus omnia.* Item a B. Hieronymo ad Hedibiam. „ Vis esse „ perfecta, & in primo stare fastigio digni- „ tatis? Fac, quod fecerunt Apostoli: ven- „ de omnia, quæ habes, & da pauperibus, „ & sequere Salvatorem: & nudam, solam- „ que crucem nuda sequaris, & sola. „ Hæc ille, de actuali profecto paupertate loquens. Item ab eo, quod excedens præmium, quod utique non nisi excellenti merito redditur, paupertatem actualem voluntarie pro Christo amplexantibus promittitur, scil. judiciaria potestas, Matth. 19. *Vos, qui, &c. Sedebitis judicantes, &c.* Unde colligit gloss. hoc. „ Qui reliquerunt omnia, & secuti sunt Do- „ minum, hi judices erunt. Qui licita ha- „ bentes his recte usi sunt, judicabuntur. „ Item ab Elucid. Addition. articul. num. „ 381. „ Item ab opusc. 19. contra impug- „ nantes religionem: ubi egregius Ecclesiæ sanctæ Doctor hic multipliciter enervat erro- „ res illos: captiunculasque suorum patronorum abundantissime simul, & efficacissime dirumpit. *Tertio vides: quomodo &c.*

A R T I C U L U S I V. 887

Utrum perpetua continentia requiratur ad perfectionem religionis.

Sup. quest. lxxxviii. art. ii. cor. fi. & opusc. xviii. cap. ix. & opusc. xix. cap. 1. & in prol. super la. lect. 2.

AD quartum sic proceditur. Videtur quod perpetua continentia non requiratur ad perfectionem religionis. Omnis enim vitæ christianæ perfectio ab Apostolis Christi cæpit. Sed Apostoli continentiam non videntur servasse, ut patet de Petro, qui socrum legitur habuisse Matth. viii. Ergo videtur quod ad perfectionem religionis non requiratur perpetua continentia.

2. Præ-

2. Præterea. Primum perfectionis exemplar nobis in Abraham ostenditur, cui Dominus dixit Gen. xvii. 1. *Ambula coram me, & esto perfectus*. Sed exemplatum non oportet quod excedat exemplar. Ergo non requiritur ad perfectionem religionis perpetua continentia.

3. Præterea. Illud quod requiritur ad perfectionem religionis, in omni religione invenitur. Sunt autem aliqui religiosi qui uxoribus utuntur. Non ergo religionis perfectio exigit perpetuam continentiam.

Sed contra est quod Apostolus II. ad Cor. vii. 1. dicit: *Mandemus nos ad omni inquinamento carnis, & spiritus, perficientes sanctificationem nostram in timore Dei*. Sed munditia carnis, & spiritus conservatur per continentiam: dicitur enim I. Cor. vii. 34. *Mulier innupta, & virgo cogitat quæ Domini sunt, ut sit sancta spiritu, & corpore*. Ergo perfectio religionis requirit continentiam.

Respondeo dicendum, quod ad statum religionis requiritur subtractio eorum per quæ homo impeditur ne feratur totaliter in Dei servitium. Usus autem carnalis copulæ retrahit animum ne totaliter feratur in Dei servitium, dupliciter. Uno modo propter vehementiam delectationis, ex cuius frequenti experientia augetur concupiscentia, ut etiam Philosophus dicit in III. Ethic. (cap. ult. a med.) Et inde est quod usus venerorum retrahit animum ab illa perfecta intentione tendendi in Deum. Et hoc est quod Augustinus dicit in I. Soliloquior (cap. x. ante med.) *Nihil esse sentio quod magis ex aveo dejiciat animum virilem, quam blandimenta feminea, corporumque ille contactus, sine quo uxor haberi non potest*. Alio modo propter sollicitudinem, quam ingerit homini de gubernatione uxoris, & filiorum, & re-

Summ. S. Th. Tom. IX.

rum temporalium, quæ ad eorum sustentationem sufficiant. Unde Apostolus dicit (I. Cor. vii. 32.) quod *qui sine uxore est, sollicitus est quæ sunt Domini, quomodo placeat Deo; qui autem cum uxore est, sollicitus est quæ sunt mundi, quomodo placeat uxori*.

Et ideo continentia perpetua requiritur ad perfectionem religionis, sicut voluntaria paupertas. Unde sicut damnatus est Vigilantius, qui adæquavit divitias paupertati; ita damnatus est Jovinianus, qui adæquavit matrimonium virginitati (1).

Ad primum ergo dicendum, quod perfectio non solum paupertatis, sed etiam continentie introducta est per Christum, qui dicit Matth. xix. 12. *Sunt eunuchi qui castraverunt seipsos propter regnum caelorum: & postea subdit: Qui potest capere capias*. Et ne alicui spes perveniendi ad perfectionem tolleretur, assumpsit ad perfectionis statum etiam illos quos invenit matrimonio junctos. Non autem poterat absque injuria fieri quod viri uxores desererent: sicut absque injuria fiebat quod omnes divitias relinquerent. Et ideo Petrum, quem invenit matrimonio junctum, non separavit ab uxore; Joannem tamen volentem nubere a nuptiis revocavit.

Ad secundum dicendum, quod, sicut Augustinus dicit in Lib. de bono conjugali (cap. xxii. ante med.) *melior est castitas calibum quam castitas nuptiarum, quarum Abraham habebat unam in usu, ambas in habitu: caste quippe conjugaliter vixit; esse autem castus sine conjugio potuit, sed tunc non oportuit*. Nec tamen quia antiqui patres perfectionem animi, simul cum divitiis, & matrimonio habuerunt, quod ad magnitudinem virtutis pertinebat, propter hoc infirmiores quique debent præsumere se tantæ esse virtutis ut cum divitiis, & matrimonio possint ad perfectionem per-

Oo

veni-

(1) Sic & corruptor virginitatis Augustini, qui post matrimonium virginitati adæquatam vel par meritum conjugatis ac virginibus nugacissime assignatum bellam hanc apostrophen conclusionis loco ponit quod cum *virginitatem suis actionibus honorare non possit, eam voluit saltem suis epiniciis ac præconiis honorare*: Quasi hoc valde singulare virginitatis epinicium ac præconium existimari posse putet ut illius observatio nihilo plus meriti conferat observanti quam conjugalis actus eo caste utenti, quin & minus: Perinde ac si dicam quod cum Regiam dignitatem congruentibus officiis & obsequiis venerari non possim, libet saltem laudibus meis & encomiis extollere, sub jungam autem nullum esse inter Nobiles Regni qui eam sua strenuitate non adæquet

quod Regi valde singulariter honorificum sit futurum æque ac proverbium hispanicum *hidalgo como-el Rey*. O præconem virginitatis! Quod subjungitur autem de Joanne ad 1. quasi nubere vel uxorem ducere cogitante sed a nuptiis revocato, dicitur ex quorundam vulgari sententia quod nuptiarum Chana sponsus fuerit propter Prologum quemdam qui Tractatus Augustini super Joannem præfigitur; & Hieronymo tribuitur a Lyrano, quamvis incerti authoris est. Sed quid hac de re censendum sit in Supplemento annotavi ad quod remitto, qu. 48. art. 2. & qu. 61. art. 2. ad calcem: Præterquam quod ad annum Christi 31. num. 30. & deinceps id refellit expressè Baronius.

venire; sicut nec aliquis præsumit hostes inermis invadere, quia Sampson cum mandibula asini multos hostium peremit. Nam illi patres, si tempus fuisset continentiæ, & paupertatis servandæ, studiosius hoc impleverunt.

Ad tertium dicendum, quod illi modi vivendi secundum quos homines matrimonio utuntur, non sunt simpliciter & absolute loquendo religiones, sed secundum quid, in quantum scilicet in aliquo participant quædam, quæ ad statum religionis pertinent.

A P P E N D I X.

EX art. habes primo: quomodo per rationem destruas errores Joannis *Westphali* dicentis, quod continentia clericorum legem instituendi nulla est rationabilis causa. Item *Lutheri* dicentis, Sacerdotes non debere esse cœlibes. Intelligere namque videntur a simili hoc ipsum de religiosis: quoniam subest ratio similis utrobique, sc. fervire Deo sine impedimento: quam rationem isti ignoranter, vel etiam malitiose negant. Maxime quoque videntur hodie contra religiosos prædicti errores ad illis extendi: quoniam plurimi eorum clerici sunt. *Secundo* habes: quomodo per rationem ostendas, errores ipsos merito damnari a 2. Cor. 7. ut ponitur cum discursu in *argum. contr.* Item a supradictis articulis numer. 728. 754. Item ab *Elucid. Addition. articulo numer. 152. 214. 267.* Item a Concilio *Trident. sess. 24. can. 9.* *Tertio* vides: quomodo &c.

A R T I C U L U S V. 888

Utrum obedientia pertineat ad perfectionem religionis.

Opus. XVIII. cap. x. & opus. XIX. cap. i.

AD quintum sic proceditur. Videtur quod obedientia non pertineat ad perfectionem religionis. Illa enim videntur ad perfectionem religionis pertinere quæ sunt superelevationis, ad quæ non omnes tenentur. Sed ad obediendum prælati suis omnes tenentur,

secundum illud Apostoli ad Hebr. ult. 17. *Obedite præpositis vestris, & subjacete eis.* Ergo videtur quod obedientia non pertineat ad perfectionem religionis.

2. Præterea. Obedientia pertinere videtur proprie ad eos qui debent regi sensu alieno; quod est indiscretorum. Sed Apostolus dicit ad Hebr. v. 14. quod *perfectiorum est solidus cibus, qui pro consuetudine exercitatos habent sensus ad discretionem boni, & mali.* Ergo videtur quod obedientia non pertineat ad statum perfectorum.

3. Præterea. Si obedientia requireretur ad perfectionem religionis, oporteret quod omnibus religiosis conveniret. Non autem omnibus convenit: sunt enim quidam religiosi solitariam vitam agentes, qui non habent superiores, quibus obediant: prælati etiam religionum ad obedientiam non videntur teneri. Ergo obedientia non videtur pertinere ad religionis perfectionem.

4. Præterea. Si votum obedientiæ ad religionem requireretur, consequens esset quod religiosi tenerentur prælati suis in omnibus obedire, sicut & per votum continentie tenentur ab omnibus veneris abstinere. Sed non tenentur prælati suis obedire in omnibus, ut supra habitum est (quæst. civ. art. 5.) cum de virtute obedientie ageretur. Ergo votum obedientie non requiritur ad religionem.

5. Præterea. Illa servitia sunt Deo maxime accepta quæ liberaliter, & non ex necessitate fiunt, secundum illud II. ad Cor. ix. 7. *Non ex tristitia, aut ex necessitate.* (1) Sed illa quæ fiunt ex obedientia, fiunt ex necessitate præcepti. Ergo laudabilius fiunt bona opera quæ quis propria sponte facit. Votum ergo obedientie non competit religioni, per quam homines quærunter ad meliora pervenire.

Sed contra. Perfectio religionis maxime consistit in imitatione Christi, secundum illud Matth. xix. 21. *Si vis perfectus esse &c. sequere me.* (2) Sed in Christo maxime commendatur obedientia, secundum illud ad Philip. ii. 8. *Factus est obediens usque ad mortem.* Ergo videtur quod obedientia pertineat ad

(1) De beneficentia in pauperes expresse dictum vers. 7. Sed æque potest quibuslibet aliis applicari: sicut & illud Psalm. 53. *Voluntarie sacrificabo tibi a Gregorio applicatur lib. 7. epistolarum indictione 2. epist. 5.*

(2) Quod Hieronymus in eum sensum interpreta-

tur ibi: *Multi divitias relinquentes Dominum non sequuntur, inquit, Sequitur autem Dominum qui imitator est ejus & per illius vestigia graditur: Ut & in illud Petro dictum Joan. 21. Sequere me, sic Aug. Tract. 124. Sequere me per imitationem, &c.*

ad perfectionem religionis.

Respondeo dicendum, quod, sicut supra dictum est (art. 2. & 3. hu. quæst.) status religionis est quædam disciplina, vel exercitium tendendi in perfectionem. Quicumque autem instruuntur, vel exercitantur, ut perveniant ad aliquem finem, oportet quod directionem alicujus sequantur, secundum cujus arbitrium instruuntur, vel exercitentur, ut perveniant ad illum finem, quasi discipuli sub magistro. Et ideo oportet quod religiosi in his quæ pertinent ad religiosam vitam, alicujus instructioni, & imperio subdantur: unde & VII. quæst. 1. (cap. *Hoc nequaquam*) dicitur: *Monachorum vita subjectionis habet verbum, & discipulatus* (1). Imperio autem, & alterius instructioni subjicitur homo per obedientiam: & ideo obedientia requiritur ad religionis perfectionem.

Ad primum ergo dicendum, quod obedire prælati in his quæ pertinent ad necessitatem virtutis, non est supererogationis, sed omnibus commune; sed obedire in his quæ pertinent ad exercitium perfectionis, pertinet proprie ad religiosos: & comparatur ista obedientia ad aliam, sicut universale ad particulare. Illi enim qui in seculo vivunt, aliquid sibi retinent, & aliquid Deo largiuntur: & secundum hoc obedientiæ prælatorum subduntur. Illi vero qui vivunt in religione, totaliter, se & sua tribuunt Deo, ut ex supra dictis patet (art. 3. hu. quæst.) Unde obedientia eorum est universalis.

Ad secundum dicendum, quod, sicut Philosophus dicit in II. Ethic. (cap. 1. & 11.) *homines exercitantes se in operibus perveniunt ad aliquos habitus, quos cum acquisierint, eosdem actus maxime possunt operari*. Si: ergo obediendo, illi qui non sunt perfectionem adepti, ad perfectionem perveniunt; illi autem qui jam sunt perfectionem adepti, maxime prompti sunt ad obediendum, non quasi indigentes dirigi ad perfectionem acquirendam,

sed quasi per hoc se conservantes in eo quod ad perfectionem pertinet.

Ad tertium dicendum, quod subjectio religiosorum principaliter attenditur ad Episcopos, qui comparantur ad eos, sicut perfectiores ad perfectos, ut patet per Dionysium VI. cap. eccl. Hier. (ante med.) ubi etiam dicit, quod *monachorum ordo Pontificum consummatis viri- tibus mancipatur, & divinis eorum illuminationibus edocetur*. Unde ab Episcoporum obedientia nec eremitæ, nec etiam prælati religionum excusantur (2): & si a diocesanis Episcopis totaliter, vel ex parte sunt exempti, obligantur tamen ad obediendum summo Pontifici, non solum in his quæ sunt communia aliis, sed etiam in his quæ specialiter pertinent ad disciplinam religionis.

Ad quartum dicendum, quod votum obedientiæ ad religionem pertinens, se extendit ad dispositionem totius humanæ vitæ: & secundum hoc votum obedientiæ habet quamdam universalitatem, licet non se extendat ad omnes particulares actus: quorum quidam ad religionem non pertinent, quia non sunt de rebus pertinentibus ad dilectionem Dei, & proximi; sicut conficatio barbæ, vel levatio festucæ de terra, & similia, quæ non cadunt sub voto, nec sub obedientia; quidam vero etiam contrariantur religioni. Nec est simile de voto continentiæ, per quam excluduntur actus omnino perfectioni religionis contrarii.

Ad quintum dicendum, quod necessitas coactionis facit involuntarium, & ideo excludit rationem laudis, & meriti; sed necessitas consequens obedientiam non est necessitas coactionis, sed liberæ voluntatis, in quantum homo vult obedire, licet forte non vellet id quod mandatur, secundum se consideratum implere. Et ideo quia necessitati aliqua faciendi quæ secundum se non placent, per votum obedientiæ homo se subjicit propter Deum, ex hoc ipso ea quæ facit, sunt

(1) Jam notatum est quæst. 183. art. 4. ad 2. & quæst. 186. art. 1. ad 4. & art. 5. questionis ejusdem in corp. quod est Causa illa 7. velut ex Concilio generali habito sub Joanne VIII. sic referatur hæc appendix cap. *Hoc nequaquam*, adulterini tamen Concilii est quod in veri ac legitimi locum subdole substituit Photius ut pro damnatione sua quam suppressit, damnatum Ignatium fingeret verum & Sanctum Patriarcham quem expulerat Patriarchatu: Sed legitimo tamen & sano sensu id explicari potest, quamvis non ex Photii mente qui ad sensum perversum detorquebat.

(2) Per se loquendo velut ex ratione sui status præcise sumpti, & secluso privilegio: Quod enim simpliciter & omni modo non intelligat S. Thomas, apertissime sequentia ostendunt, ubi eos vel totaliter vel ex parte ab obedientia illa eximi posse præsupponit, vel insinuat, sicut revera per plurima Summorum Pontificum Indulta exempti sunt: Unde in Concilio Tridentino Sess. 25. de reformat. cap. 14. *Regularis non subditus Episcopo qui intra claustra Monasterii digis si extra ea ita notorie deliquerit ut populo scandalo sit, Episcopo instante a suo Superiore puniatur*.

Deo magis accepta, etiam si sint minora: quia nihil majus potest homo Deo dare quam quod propriam voluntatem propter ipsum voluntati alterius subjiciat. Unde in collationibus Patrum (1) (collat. xviii. cap. vii. parum a princ.) dicitur, *terrosum genus monachorum esse Sarabaitas: quia suas necessitates curantes, absoluti a seniorum jugo, habent libertatem agendi quid libitum fuerit; & tamen magis quam hi qui in cœnobiis degunt, in operibus diebus ac noctibus consumuntur.*

A P P E N D I X.

EX art. habes primo: quomodo per rationem tum directam (Hæc est in corp.) tum indirectam (Hæc est solutio argumentorum) destruas errorem *Begardorum*, & *Beguinarum*, dicentium, quod illi, qui ad perfectionis statum pervenerunt, non tenentur obedire alicui humanæ potestati. *Secundo* habes: quomodo per rationem ostendas, illum a Christo, qui sine ullo dubio fuit perfectissimus, damnari merito, & superabundanter factis ipsis; cum de eo dicatur Philip. 2. *Factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis.* Nota ly *obediens* cum ly *mortem crucis.* *Obediens*, inquit: *Cui? Ei sc. etiam, qui Christum ipsum ad mortem, & mortem quidem crucis, condemnavit, idest Pilato.* Ac si apertius dixerit Apostolus, Christus est passus, flagellatus, spinis coronatus, multipliciter illusus, miris modis subinde afflictus, inter latrones crucifixus, mortuus, imo & sepultus, ex obedientia voluntaria ad Pilatum de premissis omnibus mandata aliquid dantem (ut ex Evangeliorum serie considerantibus patet.) Quinimo & obediens fuit (ex illa Apostoli sententia) ministris, quamquam vilissimis: ad quorum jussionem, & extendebat sanctissima brachia, ut ad columnam flagellandus alligaretur: & caput inclinabat, ut spinea corona cingeretur: & humeros admovebat, ut sub cruce ad montem Calvarie portanda premeretur: & semetipsum vel solus vel simul cum iis, expoliabat, ut nudus cru-

cingeretur, &c. Item a Papâ *Clemente V.* (a quo & ibi recitatur) ostendas, merito damnari errorem illum in libro *Clementinarum*, titul. *de heret. cap. ad nostrum.* Item a Veritatibus aureis super totam legem veterem, *Numer. 2. concl. 10. & c. 14. concl. 14.* Tertio vides: quomodo &c.

A R T I C U L U S VI. 889

Utrum requiratur ad perfectionem religionis quod paupertas, continentia, & obedientia cadant sub voto.

I. 2. *quæst. cviii. art. 3. co. & III. con. cap. cxxx. & opusc. xviii. cap. xi. & xv. & opusc. xix. cap. v.*

AD sextum sic proceditur. Videtur quod non requiratur ad perfectionem religionis quod prædicta tria, scilicet *paupertas*, *continentia*, & *obediencia*, cadant sub voto. Disciplina enim perfectionis assumendæ ex traditione Domini est accepta. Sed traditione Dominus dat formam perfectionis Matth. xix. 21. dicit: *Si vis perfectus esse, vade, vende omnia que habes, & da pauperibus*, nulla mentione facta de voto. Ergo videtur quod votum non requiratur ad disciplinam religionis.

2. Præterea. Votum consistit in quadam promissione Deo facta: unde Eccle. v. 3. cum dixisset Sapiens, *Si quid vovisti Deo, ne moreris reddere*, statim subdit: *Displices enim ei infidelis, & stulta promissio.* Sed ubi est exhibitio rei, non requiritur promissio. Ergo sufficit ad perfectionem religionis quod aliquis servet paupertatem, continentiam, & obedientiam absque voto.

3. Præterea. Augustinus dicit ad Pollentium de adulterinis conjugiiis (Lib. I. cap. xiv. in princ.) *Ea sunt in nostris officii gratiora, que cum liceret nobis non impendere, tamen causa dilectionis impendimus.* Sed ea quæ fiunt sine voto, licet non impendere quod non licet de his quæ fiunt cum voto. Ergo videtur gratius esse

(1) Ab Abbate scilicet Piammone ut cap. 7. Collationis 18. paulo alia serie videre est, ubi ab eo quod semetipsum a Cœnobiorum congregationibus sequerentur ac sigillatim suas curarent necessitates, *Ægyptia* lingua proprietate, *Sarabaitæ* nuncupati notantur: Similia etiam Isidorus lib. 2. de Officiis Ecclesiasticis cap. 15. ubi ait ab eo quod semetipsum a Cœnobiali disciplina sequa-

frant suasque appetunt liberi voluntates, *Ægyptiorum* lingua *Sarabaitas* nuncupari, vel *Renitas*, idest subijci renuentes: *Remoboth* vero appellari annotat Hieronymus ad Eustochium ep. 22. quod hebraice a superbo inceffu dictos indicaret: Alii ex hebræo *Saravim* appellatos philosophatur quasi *rebelles*: Explodendi porro sunt qui ex græco *καταβου* quasi muliebria pudenda appetentes.

esse Deo, si quis paupertatem, continentiam, & obedientiam abique voto seruet. Non ergo votum requiritur ad perfectionem religionis.

Sed contra est quod in veteri lege Nazari cum voto sanctificabantur, secundum illud Num. vi. 2. *Vir, sive mulier, (1) cum fecerint votum, ut sanctificentur, & se voluerint Domino consecrare &c.* Per eos autem significatur illi qui ad perfectionis summam perzingunt, ut dicit Glossa Gregorii ibid (Lib. II. Moral. cap. xxvi. vers. fi.) (2) Ergo votum requiritur ad statum perfectionis.

Respondeo dicendum, quod ad religiosos pertinet quod sint in statu perfectionis, sicut ex supra dictis patet (quæst. clxxv. art. 5.) Ad statum autem perfectionis requiritur obligatio ad ea quæ sunt perfectionis: quæ quidem Deo fit per votum. Manifestum est autem ex præmissis (art. 3. 4. & 5. hu. quæst.) quod ad perfectionem christianæ vitæ pertinet paupertas, continentia, & obedientia. Et ideo religionis status requirit ut ad hæc tria aliquis voto obligetur. Unde Gregorius dicit super Ezech. (hom. xx. inter med. & fi.) *Cum quis omne quod habet, omne quod vivit, omne quod sapit, omnipotenti Deo voverit, holocaustum est: (3) quod quidem pertinere postea dicit ad eos qui præfens seculum deserunt.*

Ad primum ergo dicendum, quod ad perfectionem vitæ Dominus pertinere dixit quod aliquis eum sequatur, non qualitercumque, sed ut ulterius retro non abiret. Unde & ipse dicit Lucæ ix. 62. *Nemo mittens manum ad aratrum, & respiciens retro, aptus est regno Dei.* Et quamvis quidam de discipulis ejus retrorsum abierint; tamen Petrus locutorum Domino interroganti, *Numquid & vos vultis abire?* respondit: *Domine, ad quem ibimus;* Unde & Augustinus dicit in Lib. II. de consensu Evang. (cap. xvii. in fi.) quod *sicut Matthæus, & Marcus narrant, Petrus,*

& Andreas non subducis ad terram navibus tamquam causa redeundi, secuti sunt eum, sed tamquam jubentem ut sequerentur. Hæc autem immobilitas sequelæ Christi firmatur per votum. Et ideo votum requiritur ad perfectionem religionis.

Ad secundum dicendum, quod perfectio religionis requiritur, sicut Gregorius dicit (loc. sup. cit.) ut aliquis omne quod vovit Deo exhibeat. Sed homo non potest totam vitam suam Deo actu exhibere, quia non est tota simul, sed successive agit. Unde non aliter homo potest totam vitam suam Deo exhibere nisi per voti obligationem.

Ad tertium dicendum, quod inter alia quæ licet nobis non impendere, est etiam propria libertas, quam homo ceteris rebus cariorum habet. Unde cum aliquis propria sponte voto sibi adimit libertatem abstinendi ab his quæ ad Dei servitium pertinent, hoc fit Deo acceptissimum. Unde Augustinus dicit in ep. ad Armentar. & Paulinam (cxxvii. al. xlv. vers. fi.) *Non te vovisse poenitet; imo gaude jam tibi non licere, quod cum tuo detrimento licuisset. Felix necessitas, qua in meliorem compellit.*

A P P E N D I X.

EX art. habes primo: quomodo per rationem destruas errores *Lamperianorum* dicentium, vota nihil prodesse, inno vota esse damnanda eo; quod videantur, necessitatem, & coactionem quamdam hominibus inferre. Item *Pseudoapostolorum* dicentium, ut refert Card. Turrecremata, de Ecclesia l. 4. c. 35. quod perfectior vita est vivere sine voto, quam cum voto. Item *Lutheri* dicentis, quod in monachatu non est licitum, hominem obligari ad aliquid agendum præter id, quod Dominus nobis præcepit, sed esse libere vivendum cuilibet, & non sub lege humana. Secundo habes: quomodo per rationem ostendas,

(1) Quam nugaciter Editiones quædam, *Viri sine muliere?*

(2) In modernis Exemplaribus vel 39. in antiquis ex quo restituumus perfectionis summam (idest, collectionem) non ut prius hic in impressis quibusdam informiter perfectionis formam, sed in aliis, ut reponimus & in ipsomet Summæ manuscripto.

(3) Sic enim ibi post præmissa immediate. Nam sunt quidam qui adhuc mœne in mundo retinentur, & tamen ex possessis rebus subsidia egentibus ministrans & oppressos defendere festinans: Illi in bonisque faciunt, sacrificium offerunt, quia & aliquid

de actione sua Deo immolant, & aliquid sibi metipsis reservant: Et sunt quidam qui nihil sibi metipsis reservant, sed sensum, linguam, vitam, atque substantiam quam perceperunt, omnipotenti Domino immolant. Quid isti nisi holocaustum offerunt imo magis holocaustum faciunt? Israeliticus etenim populus primum sacrificium obtulit in Ægypto, secundum vero in eremo: Qui ergo adhuc mentem habet in seculo, sed boni jam aliquid operatur, Deo sacrificium offert in Ægypto: Qui vero præfens seculum deserit & agna bona quæ valet, quasi jam Ægypto derelicto sacrificium præbet.

das, errores illos merito damnari a Num. 6. *Vir, sive mulier*, &c. secundum quod extenditur in *arg. cont.* Pro quo textu nota, quod a figura ad figuratum licet argumentari, ut facto suo nos docuit *Concilium Hispalense* 2. secundum quod recitatur in Veritatibus aures super totam legem veterem, *Levit. 6. concl. 2.* Item damnari a Veritatibus eisdem *Genes. 3. concl. 2. & ca. 31. concl. 3. & Levit. 27. concl. 1. Et Numer. 15. concl. 1.* Item a Cæcilia, Catharina Senensi, & Apostolo Matthæo: quorum illæ duæ virginitatem suam Domino per votum consecraverunt: & Apostolus hic Iphigeniæ, ut virginitatem voveret, persuasit: ut in eorum vitis communiter legitur. Item a supradictis *artic. num. 74. 475. Item ab Elucid. pr. part. articul. num. 407.* Item a S. Ecclesia catholica per hoc, quod approbavit religiones tria illa voventes, ut patet. Item a Beatis Augustino, Benedicto, Gregorio, Dominico, Francisco, &c. qui talia voverunt, & voveri a suis mandaverunt. Item specialiter damnantur Pseudoapostoli a Papa *Honorio*, in extravag. olim *felix. record.* ut refert idem Cardinalis ib. *Tertio* vides: &c.

ARTICULUS VII. 890

Utrum convenienter dicatur, in his tribus votis consistere religionis perfectionem.

Inf. quest. clxxxviii. art. 1. ad 2. & art. 2. ad 2. & ver. quest. 11. art. 11. ad 5. & opus. xviii. cap. xv.

AD septimum sic proceditur. Videtur quod inconvenienter dicatur, in his tribus votis consistere religionis perfectionem. Perfectio enim vitæ magis consistit in interioribus quam in exterioribus actibus, secundum illud ad Rom. xiv. 17. *Non est regnum Dei esca, & potus (1), sed iustitia, pax, & gau-*

dium in Spiritu sancto. Sed per votum religionis aliqui obligantur ad ea quæ sunt perfectionis. Ergo magis deberent ad religionem pertinere vota interiorum actuum (pura contemplationis, dilectionis Dei, & proximi, & aliorum huiusmodi) quam votum paupertatis, continentiæ, & obedientiæ, quæ pertinent ad exteriores actus.

2. Præterea. Prædicta tria cadunt sub voto religionis, inquantum pertinent ad quoddam exercitium tendendi in perfectionem. Sed multa alia sunt, in quibus religiosi exercitantur, sicut abstinentia, vigiliæ, & alia huiusmodi. Ergo videtur quod inconvenienter ista tria vota dicantur essentialiter ad statum perfectionis pertinere.

3. Præterea. Per votum obedientiæ aliquis obligatur ad omnia implenda secundum præceptum superioris, quæ ad exercitium perfectionis pertinent. Ergo sufficit votum obedientiæ absque aliis duobus votis.

4. Præterea. Ad exteriora bona pertinent non solum divitiæ, sed etiam honores. Si ergo per votum paupertatis religiosi terrenas divitias abdicant, oportet esse etiam aliud votum, per quod honores mundanos contemnant.

Sed contra est quod dicitur extra de statu monach. (2) (cap. *Cum ad monasterium*) quod *custodia castitatis, & abdicatio proprietatis sunt annexa regulæ monachali.*

Respondeo dicendum, quod religionis status potest considerari tripliciter. Uno modo, secundum quod est quoddam exercitium tendendi in perfectionem caritatis: alio modo, secundum quod quietat animum humanum ab exterioribus sollicitudinibus, secundum illud I. ad Cor. vii. 32. *Volo vos sine sollicitudine esse:* tertio modo, secundum quod est quoddam holocaustum, per quod aliquis totaliter se, & sua offert Deo. Et secundum hoc ex his tribus votis integratur religionis status.

Primo enim quantum ad exercitium perfectionis requiritur quod aliquis a se removeat illa

(1) Id est, horum usu non acquiritur regnum Dei sicut nec amittitur: ut commentantur Glossa & Lombardus addens illud Matth. 11. a Christo distinctam iustificationem esse sapientiam a filiis suis occasione Christi manducantis & Joannis non manducantis, quod questionum evangelicarum lib. 2. cap. 11. seu quest. 17. sic Augustinus commentatur, filios nempe Sapientiæ intelligere nec in abstinentia nec in manducando esse iustitiam, sed in æquanimitate tolerandi inopiam, atque opportune sumendi &c.

(2) Ex Innocentio III. ad Conventum Sublacensem

(sive Lublacensem) scribente, ut cap. *Cum ad Monasterium* videre est plenius quam hic: Sic enim prope finem: *Nec existimet Abbas quod super habenda proprietate possit cum aliquo Monacho dispensare, quia abdicatio proprietatis sicut & custodia castitatis adeo est annexa Regulæ Monachi ut contra eam nec Summus Pontifex possit licentiam indulgere:* Quod iam pro voto vel solemniter professione castitatis religiosæ quest. 88. art. 11. attulit S. Thomas, ut nec a summo Pontifice dispensabile argua. Sed contra concluderet.

illa per quæ posset impediri ne totaliter ejus affectus tendat in Deum, in quo consistit perfectio caritatis. Hujusmodi autem sunt tria: primum quidem cupiditas exteriorum bonorum, quæ tollitur per votum paupertatis: secundum autem est concupiscentia sensibilibum delectationum, inter quas præcellunt delectationes venereæ, quæ excluduntur per votum continentię: tertium autem est inordinatio voluntatis humanæ, quæ excluditur per votum obedientię.

Similiter autem sollicitudinis secularis inquietudo præcipue ingeritur homini circa tria: primo quidem circa dispensationem exteriorum rerum; & hæc sollicitudo per votum paupertatis homini aufertur: secundo circa gubernationem uxoris, & filiorum (1); quæ amputatur per votum continentię: tertio circa dispositionem propriorum actuum; quæ amputatur per votum obedientię, quo aliquis se alterius dispositioni committit. Similiter etiam holocaustum est, cum aliquis totum quod habet, offert Deo, ut Gregorius dicit super Ezech. (hom. xx. inter med. & fi.) Habet autem homo triplex bonum, secundum Philosophum in I. Ethic. (cap. viii. cir. princ.) primo quidem exteriorum rerum; quas quidem totaliter aliquis Deo offert per votum voluntarię paupertatis: secundo autem bonum proprii corporis; quod aliquis præcipue offert Deo per votum continentię, quo abrenuntiat maximis delectationibus corporis: tertium autem bonum est animæ; quod aliquis totaliter Deo offert per obedientiam, qua aliquis offert Deo propriam voluntatem, per quam homo utitur omnibus potentis, & habitibus animæ. Et ideo convenienter ex tribus votis status religionis integratur.

Ad primum ergo dicendum, quod, sicut supra dictum est (art. i. hu. quæst.) votum religionis ordinatur sicut in finem ad perfectionem caritatis, ad quam pertinent omnes interiores actus virtutum, quarum mater est caritas, secundum illud I. ad Corinth. xiiii. 3. *Caritas pasciens est, benigna est, &c.* Et ideo interiores actus virtutum (puta humilitatis, patientię, & hujusmodi) non cadunt sub voto religionis, quod ordinatur ad ipsos sicut ad finem.

Ad secundum dicendum, quod omnes alia religionum observantię ordinantur ad prædicta tria principalia vota. Nam si qua sunt instituta in religionibus ad procurandum victum, puta labor, mendicitas, vel alia hujusmodi, referuntur ad paupertatem; ad cuius conservationem religiosi per hos modos victum suum procurant. Alia vero quibus corpus maceratur, sicut vigilię, jejunia, & si qua sunt hujusmodi, directe ordinantur ad votum continentię observandum. Si qua vero in religionibus instituta sunt pertinentia ad humanos actus, quibus aliquis ordinatur ad religionis finem, scilicet ad dilectionem Dei, & proximi (puta lectio, oratio, visitatio infirmorum, vel si aliquid aliud est hujusmodi) comprehenduntur sub voto obedientię, quod pertinet ad voluntatem, quæ secundum dispositionem alterius suos actus ordinat ad finem. Determinatio autem habitus pertinet ad omnia tria vota, tamquam signum obligationis. Unde habitus regularis simul datur, vel benedicitur cum professione.

Ad tertium dicendum, quod per obedientiam aliquis offert Deo suam voluntatem: cui etsi subjiciantur omnia humana, quædam tamen sunt quæ specialiter sibi tantum sub-

du-

(1) Hæc nimirum est *tribulatio carnis* quam Apostolus conjugatos habere notat I. ad Corinth. 7. vers. 28. Unde paulo post vers. 33. *Qui cum uxore est, inquit, sollicitus est qua sunt mundi.* Sic porro illam tribulationem explicat Glossa & Lombardus *pro rebus necessariis providendis & sibi & filiis*; ut & ibidem S. Thomas: *Haymo perinde ac instantem necessitatem in alendis filiis & ruendis*: Hugo etiam Cardinalis ad *Sollicitudinem seculi* refert: Etsi subjungit quod ad carnis immoderatam libidinem vel titillationem pertineat: *Multa tribulationes iustorum* (inquit) *sed multo plures maritorum*: *In illis enim est bellum consinium, & zero concupiscit adversus spiritum, sed zero prevalere videtur*: Annon & Gregorius id insinuat lib. 12. *Moralium* cap. 14. in modernis Exemplaribus vel 13. in antiquis, cum ait versus finem: *Tribulationem carnis hic pari passim etiam qui jam spiritualiter vivunt*: *Cur ergo*

in esse conjugibus tribulatio carnis quasi specialiter dicitur, nisi quod hi frequenter majores tribulationes ex carne suscipiunt qui carnis voluptatibus delectantur? Hic se titillat porro mirum in modum & quam jucundissime sibi adblauditur toties a me commemoratus virginittatis Augustini corruptor, cum in suis ad eum notis idiomate gallico exaratis: *Lepidum* (inquit) *eos audire qui Philosophia studuerunt hæc Apostoli verba graviore sententia carnis explicantes?* Amandet ergo ad Philosophos Gregorium, nec Theologum fatis putet: Quid mirum enim vero si sic Philosophiam averteretur qui ratiocinatur passim tam obtuse? Nisi exofam habet quia religiosum institutum quod sibi displicere in primis prodit *Philosophiam a Christo introductam* appellat Chryostomus non semel & inculcat: Sed illud non moramur, cum nec in ea explicatione insistendum putemus.

duntur, scilicet actiones humanæ: nam passionibus pertinent etiam ad appetitum sensitivum. Et ideo ad cohibendum passiones carnalium delectationum, & exteriorum appetibilium impediendes perfectionem vitæ, necessarium fuit votum continentiæ, & paupertatis; sed ad disponendum actiones proprias, secundum quod requirit perfectionis status, requiritur votum obedientiæ.

Ad quartum dicendum, quod, sicut Philosophus dicit in IV. Ethic. (cap. 111. cir. med.) honor proprie, & secundum veritatem non debetur nisi virtuti. Sed quia exteriora bona instrumentaliter deserviunt ad quosdam actus virtutum, ex consequenti etiam eorum excellentiæ honor aliquis exhibetur, & præcipue a vulgo, quod solam excellentiam exteriorem recognoscit. Honori ergo qui Deo, & Sanctis omnibus exhibetur propter virtutem, ut dicitur in Psal. cxxxviii. 17. *Mibi autem nimis honorati sunt amici tui, Deus, abrenuntiare non competit religionis, qui ad perfectionem virtutis tendunt; honori autem qui exhibetur exteriori excellentiæ, abrenuntiant ex hoc ipso quod secularem vitam derelinquunt: unde ad hoc non requiritur speciale votum.*

„ & castitatis, ac si quæ sunt alia peccataria
 „ vota ad eorum essentiam pertinentia. *Ex*
 „ *infra*. Si enim illa, quæ bases sunt, &
 „ fundamenta totius regularis observantiæ,
 „ exacte non fuerint conservata, totum cor-
 „ ruat ædificium, necesse est. *Hæc ibi. Item*
 „ *ab eodem sess. 24. can. 9.* Si quis dixerit,
 „ Clericos in sacris ordinibus constitutos, vel
 „ regulares castitatem solemniter professos,
 „ posse matrimonium contrahere, contractum-
 „ que validum esse, non obstante lege eccle-
 „ siastica, vel voto: & oppositum nil aliud
 „ esse, quam damnare matrimonium: posse-
 „ que omnes contrahere matrimonium, qui
 „ non sentiunt, se castitatis, etiam si eam vo-
 „ verint, habere donum: anathema sit: cum
 „ Deus id recte petentibus non denegat, nec
 „ patitur, nos supra id, quod possumus,
 „ tentari. „ *Hæc ibi. Item damnari a su-*
 „ *prædictis art. num. 471. Item ab Elucid. Ad-*
 „ *dition. articulo rum nu. 265.* Quia vero in sul-
 „ cimentum illius erroris sui Calvinus irrationabiliter dicit, nullum esse consilium in Evangelio, sed omnia ibi esse præcepta: ideo vide hujus erroris damnationem, 9. 184. a 3. append. Et Compend. Alber. Mag. lib. 5. ca. 69. 70. scilicet. Tertio vides: quomodo &c.

A P P E N D I X.

A R T I C U L U S VIII. 891

EX art. habes primo: quomodo per rationem destruas errores in appendicibus art. 3. 4. 5. 6. prænarratos, atque damnatos: & speciatim errorem *Calvini* dicentis, quod nihil potest voveri Deo, nisi quod ab eo præceptum est. Et contra Ecclesiam Catholicam irrisorie quasi per cachinnum addentis: vota fieri possunt Deo de rebus non comprehensis in verbo: vel de rebus, quæ non subjacent nostræ potestati, ut perficiantur: ut est votum cælibatus in viro, vel muliere non habente tale donum. Hæc ipse in tabula articulo rum, quos tamquam falsos, superstitiosos, atque Papisicos, abjurare docet suos Calvinistas, velut cæcus cæcis ducatum præstans. Vide *Elucid. Addition. quest. 9. art. 4. append. Secundo* habes: quomodo per rationem ostendas, prædictos errores, & speciatim *Calvini*, damnari merito a Concilio *Trid.* sess. 25. cap. 1. de regular. & monial. „ Sancta „ Synodus præcipit, ut omnes regulares tam „ viri, quam mulieres vitam instituant, & „ componant in primis ad suæ professionis „ perfectionem, ut obedientiæ, paupertatis,

Utrum votum obedientiæ sit potissimum inter tria vota religionis.

Inf. quest. clxxxviii. art. 7. ad 3.

AD octavum sic proceditur. Videtur quod votum obedientiæ non sit potissimum inter tria vota religionis. Perfectio enim religiosæ vitæ a Christo sumpsit exordium. Sed Christus specialiter dedit consilium de paupertate; non autem invenitur dedisse consilium de obedientia. Ergo votum paupertatis est potius quam votum obedientiæ.

2. Præterea. Eccli. xxvi. 20. dicitur, quod omnis ponderatio non est digna anima continentis. Sed votum dignioris rei est eminentius. Ergo votum continentiæ est eminentius quam votum obedientiæ.

3. Præterea. Quanto aliquod votum est potius, tanto videtur esse magis indispensabile. Sed vota paupertatis, & continentiæ sunt a deo annexa regulæ monachali, ut contra ea nec summus Pontifex possit licentiam indul-

gere, sicut dicit quædam Decretalis (1) de statu monachorum (cap. *Cum ad monasterium*;) qui tamen potest indulgere ut religiosus non obediat suo prælato. Ergo videtur quod votum obedientiæ sit minus voto paupertatis, & continentiæ.

Sed contra est quod Gregorius dicit in XXXV. Moral. (cap. x. cir. princ.) *Obedientia victimis jure præponitur: quia per victimas aliena caro, per obedientiam vero voluntas propria maciatur* (2). Sed vota religionis sunt quædam holocausta, sicut supra dictum est (art. 1. hu. quæst. & art. 3. ad 6.) Ergo votum obedientiæ est præcipuum inter omnia religionis vota.

Respondendo dicendum, quod votum obedientiæ est præcipuum inter tria vota religionis. (3) Et hoc triplici ratione.

Primo quidem quia per votum obedientiæ aliquid majus homo offert Deo, scilicet ipsam voluntatem; quæ est potior quam corpus proprium, quod offert homo Deo per continentiam, & quam res exteriores, quas offert homo Deo per votum paupertatis. Unde illud quod fit ex obedientia, est magis Deo acceptum quam id quod fit per propriam voluntatem, secundum illud Hieronymi, quod dicit ad Rusticum monachum: *Ad illud tendit oratio, ut doceam, te non tuo arbitrio dimittendum: & post pauca subdit: Non facias quod vis; comedas quod iuberis; habeas quantum acceperis; vestiarius quod datur.* Unde & jejunium non redditur Deo acceptum cum propria voluntate, secundum illud Isa. lvi. i.

Summ. S. Th. Tom. I. c.

Ecce in diebus jejunii vestri invenitur voluntas vestra. Secundo quia votum obedientiæ continet sub se alia vota; sed non convertitur: nam religiosus, etsi teneatur ex voto continentiam servare, & paupertatem; tamen hæc etiam sub obedientia cadunt, ad quam pertinet multa alia præter continentiam, & paupertatem servare. Tertio quia votum obedientiæ proprie se extendit ad actus propinquos fini religionis. Quanto autem aliquid propinquius est fini, tanto melius est.

Et inde etiam est quod votum obedientiæ est religioni essentialius. Si enim aliquis absque voto obedientiæ voluntariam paupertatem, & continentiam etiam voto servet, non propter hoc pertinet ad statum religionis, qui præfertur etiam ipsi virginitati ex voto observatæ: dicit enim Augustinus in Libro de virginitate (cap. xlv. in fin.) *Nemo, quantum puto, ausus fuerit virginitatem præferre monasterio.* (4)

Ad primum ergo dicendum, quod consilium obedientiæ includitur in ipsa Christi sequela: qui enim obedit, sequitur alterius voluntatem. Et ideo magis pertinet ad perfectionem quam votum paupertatis: quia, ut Hieronymus dicit super Matthæum (cap. xix. super illud, *Ecce nos reliquimus &c.*) „ id quod perfectionis est, addidit Petrus: „ cum dixit: *Et secuti sumus te.*“

Ad secundum dicendum, quod ex verbo illo non habetur quod continentia præferatur omnibus aliis actibus virtuosis, sed conjugali castitati, vel etiam exterioribus divitiis au-

P p ri,

(1) Ea quæ paulo ante argum. *Sed contra* notata est, & ex Innocentio III. ad calcem plenius indicata.

(2) Ut cap. 10. in modernis Exemplaribus vel cap. 12. in antiquis occasione horum verborum Samuelis *Melior est obedientia quam victima* (1. Reg. 15.) videre est.

(3) Sic in Extravaganti Joannis XXII. de verborum significatione, quæ incipit *Quorundam* versus finem postquam præmissit quod: *Religio permissur si a meritoria subditi obedientia suberabantur*; subiungit: *Magna quidem paupertas, sed major integritas (id est castitas) bonum est; obedientia maximum, si custodiatur illeja: Nam prima rebus, secunda carni, tertia vero menti donatur & animo, quos velut effrenes ac liberos ditioni alterius humilis iugo propria voluntatis asstringit*: Hinc in forma professionis tantum, *Promitto sibi obedientiam* votis aliis non expressis quæ sub obedientia continentur.

(4) Mendum typographicum existimasset nisi adjuuncta impedirent, & manuscriptum sic haberet:

Quid hic dici debeat nisi quod in exemplar corruptum Augustini modo incidit S. Thomas? Qui feliciter qu. 124. art. 3. occasione martyrii & qu. 152. art. 5. occasione virginitatis in hunc modum retulit iuxta textum originalem legitimum cap. 46. *Nemo ausus fuerit virginitatem præferre martyrio*: Quamvis aliquid ex capite 45. colligi potest quod ad præsens intentum pertineat: nimirum quod *multi ac multe ita custodiunt continentiam virginalem, ut tamen non faciant que Dominus ait: Si vis perfectus esse &c. nec audeant eorum cohabitationi sociari in quibus nemo dicit aliquid proprium sed sunt eis omnia communia: Nihilne putamus fructificationis accedere virginibus Dei cum hoc faciunt? Aut sine ullo fructu esse virgines Dei etiam? hoc non faciunt?* Id est, nullam ne virginibus perfectionem addi cum in Monasterium admittuntur ut ibi votum Religionis emittant; vel carere omni merito sive fructu virginitatis in seculo servatæ propter Deum, quando professionem illam regularis ac monasticæ vitæ non emittunt?

ri, & argenti, quæ pondere mensurantur. Vel per continentiam intelligitur universaliter abstinentia ab omni malo, ut supra habitum est (quæst. clv. art. 4. ad 1.)

Ad tertium dicendam, quod Papa in voto obedientiæ non potest sic cum religioso dispensare, ut nulli prælato teneatur obedire in his quæ ad perfectionem vitæ pertinent: non enim potest eum a sua obedientia eximere; potest tamen eum eximere ab inferioris prælati subjectione; quod non est in voto obedientiæ dispensare.

A P P E N D I X.

EX art. habes primo: quomodo per rationem ostendas, merito a scripturis, & Gregorio fuisse insinuatam: quod votum obedientiæ est potissimum inter alia. A scripturis quidem per hoc, quod dicitur de Christo Phil. 3. *Factus obediens usque ad mortem*. Clarum est enim, quod in Christo non tantum obedientia, sed etiam patientia, castitas paupertas, humilitas, iuvo & omnes virtutes perfectionem importantes erant: & tamen universas alias, quasi in aliquo uno moralium præcipuo colligavit Apostolus, per ly *factus obediens*. Ac si ad propositum aperte dicat. Obedientiæ votum est potius, quam castitatis, & paupertatis. Item per hoc, quod dicitur 2. Tim. 2. *Deus negare seipsum non potest*. Hoc est in proposito. Deus non potest a sua obedientia eximere hominem, faciendo scilicet, quod homo non sit obligatus obedire ipsimet Deo: quoniam hoc esset Deum negare seipsum, ut patet. Cum igitur Deus possit dispensare in castitate, ut legitur *Osee cap. 1.* & in paupertate, ut colligitur *Exod. 11. 12.* in obedientiâ vero sui non, ut declaratum est: constat, quod secundum Scripturam illam 2. Tim. 1. obedientiæ votum est potius inter alia. Præmissa tibi captu faciliora fient, si videris majorem propositionem argumenti tertii, & responsionem quoad ly *Papa non potest a sua obedientia eximere*. A. B. Gregorio autem illud ipsum insinuat 25. *Moral.* ut extenditur in *argum. cont.* Pro quo nota, quod hoc suum dictum est tamquam expositio sententiæ illius 1. Reg. 15. *Melior est obedientia quam victima*. Consequenter ergo etiam hoc loco a Scripturis

insinuat majoritas voti obedientiæ præ votis duobus aliis. *Secundo* vides: quomodo &c.

A R T I C U L U S. IX. 892

Utrum religiosus semper peccet mortaliter transgrediendo ea quæ sunt in regula.

Sup. quæst. lxxxviii. art. 18. ad 4. & IV. dist. xxxviii. quæst. 1. art. 4. quæst. 1. ad 5. & quol. 1. art. 20.

AD nonum sic proceditur: Videtur quod religiosus semper peccet mortaliter transgrediendo ea quæ sunt in regula. Facere enim contra votum est peccatum damnabile, ut patet per id quod Apostolus dicit 1. Thimoth. v. 11. quod *vidue quæ volunt nubere, damnationem habent, quia primam fidem irritam fecerunt voto*. Sed religiosi voto professionis ad regulam astringuntur. Ergo peccant mortaliter transgrediendo ea quæ in regula continentur.

2. Præterea. Regula imponitur religioso sicut lex quædam. Sed ille qui transgreditur præceptum legis, peccat mortaliter. Ergo videtur quod monachus transgrediens ea quæ sunt in regula, peccet mortaliter.

3. Præterea. Contemptus inducit peccatum mortale. Sed quicumque frequenter aliquid iterat, quod non debet facere; videtur ex contemptu peccare. Ergo videtur quod si religiosus frequenter transgrediatur id quod est in regula, peccet mortaliter.

Sed contra est quod status religionis est securior quam status secularis vitæ: unde Gregorius in princ. *Moral.* (in epist. ad Leand. Episc. super exposit. Lib. Job cap. 1. a princ.) comparat vitam secularem mari fluctuanti, vitam autem religionis portui tranquillo. Sed si quælibet transgressio eorum quæ in regula continentur, religiosum obligaret ad peccatum mortale, status religionis esset periculosissimus propter multitudinem observantiarum. Non ergo quælibet transgressio eorum quæ in regula continentur, est peccatum mortale.

Respondeo dicendum, quod in regula continentur aliquid dupliciter, sicut ex dictis patet (art. 7. hu. quæst. ad 1. & 2.) (1) Uno modo

(1) Velut ad 1. & 2. prius indicabatur ad marginem; sed implicite tantum ex priori colligi potest: ubi actus interiores non cadere sub voto Religionis

dicuntur sed ad illud sicut ad finem ordinari: Posteriori autem responsione paulo expressius id indicatur, ut videre est ibi.

modo sicut finis regulæ, puta ea quæ pertinent ad actus virtutum: & horum transgressio, quantum ad ea quæ cadunt communiter sub præcepto, obligat ad mortale; quantum vero ad ea quæ excedunt communiter necessitatem præcepti, non obligat ad mortale, nisi propter contemptum: quia, sicut supra dictum est (art. 2. hu. quæst.) religiosus non tenetur esse perfectus, sed ad perfectionem tendere; cui contrariatur perfectionis contemptus.

Alio modo continetur aliquid in regula pertinens ad exterius exercitium, sicut sunt omnes exteriores observantiæ; inter quas sunt quædam ad quas obligatur religiosus ex voto professionis. Votum autem professionis respicit principaliter tria prædicta, (1) scilicet *paupertatem, continentiam, & obedientiam*; alia vero omnia ad hæc ordinantur. Et ideo transgressio horum trium obligat ad mortale; aliorum autem transgressio non obligat ad mortale: nisi vel propter contemptum regulæ, quia hoc directe contrariatur professioni, per quam aliquis vovit regularem vitam; vel propter præceptum sive oretenus a prælato factum, sive in regula expressum, quia hoc estet facere contra obedientiæ votum.

Ad primum ergo dicendum, quod ille qui profitetur regulam, non vovet servare omnia quæ sunt in regula; sed vovet regularem vitam, quæ essentialiter consistit in tribus prædictis. (2) Unde & in quibusdam religionibus cautius aliqui profitentur non quidem regulam, sed vivere secundum regulam, idest tendere ad hoc ut aliquis mores suos informet secundum regulam, sicut secundum quoddam exemplar: & hoc tollitur per contemptum. In quibusdam autem religionibus adhuc cautius profitentur obedientiam secundum regulam; ita quod professioni non contraria-

tur nisi id quod est contra præceptum regulæ; transgressio vero, vel ommissio aliorum obligat solum ad peccatum veniale: quia, sicut dictum est (art. 7. hu. quæst. ad 2.) hujusmodi dispositiones sunt ad principalia vota. Peccatum autem veniale est dispositio ad mortale, ut supra dictum est (1. 2. quæst. lxxxviii. art. 3.) in quantum impedit ea quibus disponitur ad observanda principalia præcepta legis Christi, quæ sunt præcepta caritatis. In aliqua tamen religione, scilicet Ordinis Fratrum Prædicatorum, transgressio talis, vel ommissio ex suo genere non obligat ad culpam neque mortalem, neque venialem, sed solum ad pœnam taxatam sustinendam: quia per hunc modum ad talia observanda obligantur: qui tamen possent venialiter, vel mortaliter peccare ex negligentia, vel libidine, seu contemptu.

Ad secundum dicendum, quod non omnia quæ continentur in lege, traduntur per modum præcepti; sed quædam proponuntur per modum ordinationis cujusdam, vel statuti obligantis ad certam pœnam. Sicut ergo in lege civili non facit semper dignum pœna mortis corporalis transgressio legalis statuti; ita nec in lege Ecclesiæ omnes ordinationes, vel publica statuta obligant ad mortale; & similiter nec omnia statuta regulæ.

Ad tertium dicendum, quod tunc committit aliquis, vel transgreditur ex contemptu, quando voluntas ejus renuit subjici ordinationi legis, vel regulæ; & ex hoc procedit ad faciendum contra legem, vel regulam: quando autem e converso propter aliquam particularem causam, puta concupiscentiam, vel iram, inducitur ad aliquid faciendum contra statuta legis, vel regulæ, non peccat ex contemptu, sed ex aliqua alia causa; etiam si frequenter ex eadem causa, vel alia

P p 2 simi-

(1) Tametsi non ex æquo, cum principale inter illa sit obedientiæ votum, ut superius probatum est: Dicuntur ergo principalia per comparisonem ad adjunctas observantias, quia pertinent ad substantiam vel essentiam Religionis, ut jam supra.

(2) An contrarium illud ex Quodlibet. 1. art. 20. quod si Religiosus proficendo voveret se Regulam servaturum, videtur se obligare voto ad singula que continentur in Regula; & sic contra quodlibet eorum agendo peccaret mortaliter? Id plane contrarium Sylvius putat & tacite arguit, quasi hoc loco revocatum: Quod ex Regula S. Francisci probat, ubi cap. 1. Fratres dicuntur promittere se hanc Regulam servaturos; cum tamen duo Summi Pontifices non omnem illis Regulæ suæ transgressionem in mortale peccatum deputari declaraverint, Nicolaus nimirum

Quartus (vel III.) in Extravaganti de verborum significatione quæ incipit *Exiit qui seminat*, & Clemens Quintus in Clementina quæ incipit *Exiit de Paradiso*: Atqui putandum non est S. Thomam in prædicto Quodlibeto ad hanc Regulam respexisse, quasi reipsa veller omnes illius professores peccare mortaliter propter transgressionem singulorum in ea contentorum; cum satis apertum sit eum ex hypothese loqui de Regula quam quis ita vovere intenderet, ut ad singula quasi ex voto se-supponeret obligatum: Regulam autem S. Francisci non sic filii ejus voverent sed juxta statutorum tenorem, quorum quædam sub admonitione, quædam sub præcepto traduntur; ut uterque Pontifex antedictus iisdem locis ex professo declarat.

simile peccatum iteret: sicut & Augustinus dicit in Libro de natura, & gratia (cap. xxix. a med.) quod non omnia peccata committuntur ex contemptu superbie. Frequentia tamen peccati dispositive inducit ad contemptum, secundum illud Proverb. xviii. 3. Impius, cum in profundum venerit peccatorum, conseruabit.

plu majorum edocti) conseruarent. *Secundo* vides: quomodo &c.

ARTICULUS X. 893

Utrum religiosus eodem genere peccati grauius peccet quam secularis.

Sup. quest. clxxxiv. art. 8. cor. fin. & IV. dist. xiv. quest. 1. art. 5. quest. 3. ad 3.

APPENDIX.

EX art. habes primo: quomodo per rationem ostendas, merito insinuatam fuisse a Gregorio, & constitutionibus quorundam, quod religiosus non semper peccat mortaliter transgrediendo ea, quæ sunt in regula. A B. Gregorio quidem 1. moral. secundum quod extenditur, cum discursuque applicatur, in argum. contr. A Constitutionibus vero ordinis fratrum prædicatorum, tamquam a simili (si in aliis nihil aliunde obster.) „ Ut igitur „ unitati, & paci totius ordinis providea- „ mus: volumus, & declaramus, ut regula „ nostra, & constitutiones nostræ non obli- „ gent nos ad culpam, nisi propter præcep- „ tum, vel contemptum. Præceptum au- „ tem in regula nullum (nisi, quod de na- „ tura sua est, ratione trium votorum, vel „ diuinæ, aut Ecclesiasticæ legis) contineri „ volumus, & declaramus. Et idem in con- „ stitutionibus, nisi, ubi ponitur sententia „ excommunicationis, aut formaliter exprimi- „ tur per verbum præcipimus in virtute „ sanctæ obedientiæ. Et hoc idem in ordi- „ nationibus, & prælatorum verbis, & litte- „ ris, intelligi volumus. Porro prælati om- „ nes a multitudine præceptorum abstineant: „ ne laqueum animabus subditorum iniiciant. „ Nec propter defectum unius, vel pauco- „ rum, quem, vel quos, non audent corri- „ gere, communitatem involuant. „ Hæc „ ibi. Ex quibus cum Beato Gregorio pater, „ quam male faciunt pro se, & subditis illi „ (si qui sunt) qui præceptis multiplicatis „ tranquillum statum religionis reddunt & one- „ rosum valde, & periculosissimum. Quod si „ non parcerent virgæ, parcerent autem præ- „ ceptis: tunc religionem, ut tranquillo por- „ tui similem, & sibiipsis, & subditis (exem-

AD decimum sic proceditur. Videtur quod religiosus eodem genere peccati non grauius peccet quam secularis. Dicitur enim II. Paralip. xxx. 18. Dominus bonus propitiabitur cunctis qui in toto corde requirunt Dominum Deum patrum suorum; & non imputabit eis, quod minus sanctificati sunt. Sed magis videtur Religiosi ex toto corde Dominum Deum patrum suorum sequi quam seculares, qui ex parte se, & sua Deo dant, & ex parte sibi reseruant, ut Gregorius dicit super Ezech. (hom. xx. inter med. & fin.) Ergo videtur quod minus imputetur eis, si in aliquo a sanctificatione deficient.

2. Præterea. Ex hoc quod aliquis bona opera facit, minus contra peccata ejus Deus irascitur: dicitur enim II. Paralip. xix. 2. Impio præbes auxilium, & his qui oderunt Dominum, amicitia jungeris: & idcirco iram quidem Domini mereris, sed bona opera inuenta sunt in te. Religiosi autem plura bona opera faciunt quam seculares. Ergo si aliqua peccata faciunt, minus contra eos Deus irascitur.

3. Præterea. Præsens vita sine peccato non transigitur, secundum illud Jacobi iii. 2. In multis offendimus omnes. (1) Si ergo peccata religiosorum essent grauiora peccatis secularium, sequeretur quod religiosi essent peioris conditionis quam seculares: & sic non esset sanum consilium ad religionem transire.

Sed contra est quod de majori malo magis videtur esse dolendum. Sed de peccatis eorum qui sunt in statu sanctitatis, & perfectionis, maxime videtur esse dolendum: dicitur enim Hierem. xxiii. 9. Contritum est cor meum in medio mei: & postea subdit: Propheta namque, & Sacerdos polluti sunt; & in domo mea inveni malum eorum. (2)

Ergo

(1) Præter illud etiam 1. Joan. i. vers. 8. Si diximus quoniam peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & veris as in nobis non est: Ut & vers. 10. Si diximus quoniam non peccauimus, mendacem facimus eum &c.

(2) Ubi sic Hieronymus: Quando in Ecclesia Dei,

& maxime in Principibus ejus, inveniuntur mala, scias esse completum, Polluti sunt Propheta & Sacerdos, in domo mea inveni mala eorum: Domus autem Christi Ecclesia est (Sicut 1. ad Timotheum 3. Apostolus appellat) In Propheta Doctorem accipe in Sacerdote ministerii dignitatem.

Ergo religiosi, & alii qui sunt in statu perfectionis; ceteris paribus, gravius peccant.

Respondeo dicendum, quod peccatum quod a religiosis committitur, potest esse gravius peccato secularium ejusdem speciei tripliciter. Uno modo, si sit contra votum religionis, puta si religiosus fornicetur, vel furetur: quia fornicando facit contra votum continentiae, & furando facit contra votum paupertatis, & non solum contra præceptum divinæ legis. Secundo, si ex contemptu peccet: quia ex hoc videtur esse magis ingratus divinis beneficiis, quibus est sublimatus ad statum perfectionis; sicut Apostolus dicit ad Heb. x. quod fidelis graviora meretur supplicia ex hoc quod peccando Filium Dei conculcat per contemptum. (1) Unde & Dominus conqueritur Hierem. xi. 15. *Quid est quod dilectus meus fecit in domo mea scelerata?* Tertio modo peccatum religiosi potest esse majus propter scandalum: quia ad vitam ejus plures respiciunt: unde dicitur Hierem. xxiii. 14. *In Prophetis Hierusalem vidi similitudinem adulterantium, & iter mendacii; & confortaverunt manus pessimorum, ut non converteretur unusquisque a malitia sua.*

Si vero religiosus non ex contemptu, sed ex infirmitate, vel ex ignorantia aliquid peccatum quod non est contra votum suæ professionis, committat absque scandalo, puta in occulto, levius peccat eodem genere peccati quam secularis: quia peccatum ejus si sit leve, quasi absorbetur ex multis operibus bonis quæ facit; & si sit mortale, facilius ab eo refurgit (2). Primo quidem propter intentionem, quam habet rectam ad Deum

quæ etiam ad horam intercipiatur, de facili ad pristina reparatur. Unde super illud Psal. xxxvi. *Cum cecideris, non collideris*, dicit Origenes (hom. xv. in hunc Psal. inter princ. & med.) *Injustus si peccaverit, non penitet, & peccatum suum emendare nescit; justus autem scit emendare, scit corrigere: sicut ille qui dixerat, Nescio hominem, paulo post cum respectus fuisset a Domino, flere scit amarissime; & ille qui de rebo mulierem viderat, & concupierat eam, dicere scit: Peccavi, & malum coram te feci.* Juvatur etiam a sociis ad resurgendum, secundum illud Eccle. iv. 10. *Si unus ceciderit, ab altero fulcietur. Væ soli, quia cum ceciderit, (3) non habet sublevantem se.*

Ad primum ergo dicendum, quod auctoritas illa loquitur de his quæ per infirmitatem, vel ignorantiam committuntur, non autem de his quæ committuntur per contemptum.

Ad secundum dicendum, quod Josaphas etiam, cui illa verba dicuntur, non ex malitia, sed ex quadam infirmitate humanæ affectionis peccavit.

Ad tertium dicendum, quod justus non de facili peccat ex contemptu; sed quandoque labuntur in aliquod peccatum ex ignorantia, vel infirmitate, a quo de facili relevantur. Si autem perveniant ad hoc quod ex contemptu peccent, efficiuntur pessimi, & maxime incorrigibiles, secundum illud Hierem. xi. 20. *Confregisti jugum, dirupisti vincula, dixisti, Non serviam. In omni colle sublimi, & sub omni ligno frondoso tu prosternebaris meretricis.* Unde Augustinus dicit in epist. ad plebem Hipponensem (lxxviii. al. cxxxvii. cir.

(1) De Christianis per comparisonem ad Judæos hoc Apostolus dicit paulo aliis verbis: *Irritam quis faciens legem Moysi*, inquit, *sine ulla miseratione duobus aut tribus testibus moritur: Quanto magis putaris deteriora mereri supplicia qui filium Dei conculcaveris, &c.*

(2) Non ex proprio Marte, cum alioqui nec merito condigni nec merito congrui reparationem post lapsum sibi mereri possit, nec potuerit antequam haberetur, nihilque illi justitiam prioris remaneat (actualiter saltem) Sed per gratiam Dei quæ habita ratione intentionis non omnino perverſæ paratior ad est &c.

(3) Ut græca phrasis apertius ostendit τολμα ταισιν αμαρτιαις. Est enim ταισιν quasi errore delinquere ut in Lexicis græcis annotatur: Et hoc etiam offendendi verbum satis indicat si spectetur metaphorica significatio; cum offendere sit impingere tantum, quod sine casu fieri potest; adeo ut cadere mortalibus peccatis conveniat, sed offendere venialibus; quamvis

alterum pro altero non ita stricte sumi solet. Hinc ibi Beda: *Subjunctis omnes (inquit) ut se tanto cautiùs imperfecti circumspicerent quanto certius cognoscerent quia nec illi qui Spiritus sancti gratia duce incedunt, bujus via viam absque offensione peccati alicujus transire possunt; sicut Salomon ait quia non est homo justus in terra qui faciat bonum & non peccet: Ac paulo infra: Diversa offensionum sunt species: Aliter electi, aliter offendunt reprobi, Salomone teste qui ait, Septies cadit justus, & refurgit, impii autem cornent in malum: Est enim justus per fragilitatem carnis vel per ignorantiam forte offenderit, justus tamen esse non desistit; quia ut quotidiana est & inevitabilis bujusmodi offensa, ita est & quotidiana orationum ac bonorum operum medela qua offendentem justum ne in terram provoset & nuptialem caritatis ac fidei vestem pulvere vitiorum sordidet, ocus erigit &c. Porro ex Ecclesiast. 7. vers. 21. sumptus est prior locus; & ex Prov. 24. vers. 16. posterior.*

cir. fin.) *Ex quo Deo servire capi, quomodo difficile sum expertus meliores quam qui in monasteriis profecerunt; ita non sum expertus peiores quam qui in monasteriis ceciderunt.*

A P P E N D I X.

EX art. habes primo: quomodo per rationem & ostendas, & recte intelligas, merito insinuatam a Scripturis: quod religiosus eodem genere peccati gravius peccet, quam secularis. Ut Heb. 6. *Terra sepe venientem super se bibens imbrem, & proferens spinas, & tribulos, reprobata est: & maledicto proxima: cujus consummatio in combustionem.* Nota ly & maledicto proxima, idest illi sententiæ, scilicet, *Ite maledicti in ignem æternum: in cuius signum mox sequitur ly cujus consummatio in combustionem.* Religiosus vero est illa terra, quæ sæpe super se venientem bibit imbrem, ratione innumerabilium ferme commoditatum spiritualium: & pro malo vitando, & pro faciendo bono. De qua re vide mirabilia in Veritatibus aureis super totam legem veterem, *Deut. 11. concl. 4. ad longum.* Quod autem, & quomodo peccatum eorum sit gravius, quam secularium, vide ibid. *c. 20. coroll. ante conclus.* Et unde hoc sit: vide ibid. *Exod. 10. concl. 7. & c. 14. concl. 1. item Gen. 34. concl. 1. Secundo vides: quomodo &c.*

Q U Æ S T I O CLXXXVII.

De his quæ competunt religiosis,

In sex articulos divisa.

DEinde considerandum est de his quæ competunt religiosis; & circa hoc quaeruntur sex.

Primo, utrum liceat eis docere, prædicare, & alia huiusmodi facere.

Secundo, utrum liceat eis de negotiis secularibus se intromittere.

Tertio, utrum teneantur manibus operari.

Quarto, utrum liceat eis de elemosynis vivere.

Quinto, utrum liceat eis mendicare.

Sexto, utrum liceat eis vestimenta ceteris viliora deferre.

A R T I C U L U S I. 394

Utrum religiosi liceat docere, prædicare, & alia huiusmodi facere.

Opusc. XVIII. cap. ult. & opusc. XIX.

AD primum sic proceditur. Videtur quod religiosi non liceat docere, prædicare, & alia huiusmodi facere. Dicitur enim VII. quæst. 1. (cap. *Hoc nequaquam*) in quodam statuto Constantinopolitane Synodi: *Vita monachorum subiectionis habet verbum, & disputatus, non docendi, vel præsendi, vel pascendi alios.* Hieronymus etiam dicit ad Riparium, & Desiderium (Lib. cont. Vigilant. cap. VI. a princ. & incipit, *Multa in orbe*): *Monachus non doctoris, sed plangentis habet officium.* Leo etiam Papa dicit (epist. ad Theodoretum cxx. in Ven. edit. alt. lxxi. & apud Quesn. xciii. in fin.) ut habetur XVI. quæst. 1. (cap. *Adjicimus*) *Præter Domini sacerdotes nullus audeat prædicare, sive monachus, sive laicus ille sit, qui cuiuslibet scientiæ nomine glorietur.* Sed non licet transgredi proprium officium, & statutum Ecclesiæ. Ergo videtur quod non liceat religiosi docere, prædicare, & alia huiusmodi facere.

2. Præterea. In statuto Nicænæ Synodi, quod ponitur XVI. quæst. 1. (cap. *Placuit*) sic dicitur: *Firmiter, & indissolubiliter omnibus præcipimus ut aliquis monachus penitentiam nemini tribuat, nisi invicem sibi, ut iustum est mortuum non sepeliat, nisi monachum secum in monasterio commemorantem, vel si fortuito quemquam advenientium fratrum ibi mori contigerit.* Sed sicut ista pertinent ad officium clericorum, ita etiam prædicare, & docere. Ergo cum alia sit causa monachi, & alia clerici, ut Hieronymus dicit ad Heliodorum (epist. 1. a med.) videtur quod non liceat religiosi prædicare, docere, & alia huiusmodi facere.

3. Præterea. Gregorius dicit in Registro (Lib. IV. epist. 1.) *Nemo potest ecclesiasticis obsequiis deservire, & in monastica regula ordinate persistere: & hoc habetur XVI. quæst. 1. (cap. 11.)* Sed monachi tenentur in monastica regula ordinate persistere. Ergo videtur quod non possint ecclesiasticis obsequiis deservire. Docere autem, & prædicare pertinent ad ecclesiastica obsequia. Ergo videtur quod non liceat eis prædicare, aut docere, aut aliquid huiusmodi facere.

Sed contra est quod Gregorius dicit, & habet

habetur XVI. quæst. I. (cap. XXIV. (1))
Ex autoritate hujusmodi decreti, quod apostolico moderamine, & pietatis officio a nobis est constitutum, sacerdotibus monachis Apostolorum figuram tenentibus liceat prædicare, baptizare, communionem dare, pro peccatoribus orare, penitentiam imponere, atque peccata solvere.

Respondeo dicendum, quod aliquid dicitur alicui non licere dupliciter. Uno modo quia habet in se quod contrariatur ei quod dicitur non licere; sicut nulli homini licet peccare, quia habet in se quilibet homo rationem, & obligationem ad legem Dei, quibus contrariatur peccatum. Et hoc modo dicitur alicui non licere prædicare, vel docere, vel aliquid hujusmodi facere, quia habent in se aliquid quod his repugnat vel ratione præcepti, sicut his qui sunt irregulares ex statuto Ecclesiæ, non licet ascendere ad sacros ordines; vel propter peccatum, secundum illud Psal. XLIX. 16. *Peccatori autem dixit Deus: Quare tu enarras justitias meas?* Hoc autem modo non est illicitum religionis prædicare, docere, & hujusmodi facere: tum quia ex voto, & præcepto regulæ non obligantur ad hoc quod ab his abstineant: tum etiam quia non redduntur ad hoc minus idonei ex aliquo peccato commisso, sed magis idonei ex exercitio sanctitatis, quod assumpserunt.

Stultum autem est dicere, quod per hoc quod aliquis in sanctitate promovetur, efficiatur minus idoneus ad spiritualia officia exercenda. Et ideo stulta est quorundam opinio dicentium, quod ipse status religionis impedimentum affert talia exequendi. Quorum errorem Bonifacius Papa IV. rationibus supra dictis excludit dicens, ut habetur XVI. quæst. I. (cap. XXV.) (2) *Sunt nonnulli nullo dogmate fulti, audacissimo quidem zelo magis amaritudinis quam dilectionis inflammati,*

asserentes, monachos qui mundo mortui sunt, & Deo vivunt, sacerdotalis officii potentia indignos. Sed omnino labuntur. Quod ostendit primo quidem, quia non contrariatur regulæ: subdit enim: Neque enim B. Benedictus, monachorum præceptor almficus, hujusmodi rei aliquo modo fuit interditor: & similiter nec in aliis regulis hoc prohibetur. Secundo improbat prædictum errorem ex idoneitate monachorum; cum in fine cap. subdit: Quanto quisque est excellentior, tanto & in illis, spiritualibus scilicet operibus, potentior.

Alio modo dicitur aliquid non licere alicui, non propter contrarium quod habeat, sed propter hoc quod deficit ei unde illud possit; sicut diacono non licet Missam celebrare, quia non habet ordinem sacerdotalem; & presbytero non licet sententiam ferre, quia non habet episcopalem auctoritatem. In quibus tamen est distinguendum. Quia ea quæ sunt ordinis, committi non possunt nisi ei qui ordinem habet; sicut diacono non potest committi ut celebret Missam, nisi fiat sacerdos: ea vero quæ sunt jurisdictionis, committi possunt eis qui non habent ordinariam jurisdictionem; sicut prolatio sententiæ committitur ab Episcopo simplici sacerdoti. Et hoc modo dicitur non licere monachis, & aliis religionis prædicare, docere, & alia hujusmodi facere: quia status religionis non dat eis potestatem hujusmodi faciendi. Possunt tamen ista facere, si ordinem accipiant, vel ordinariam jurisdictionem, aut etiam si eis committantur ea quæ sunt jurisdictionis.

Ad primum ergo dicendum, quod ex verbis illis habetur quod monachi, ex hoc quod sunt monachi, non nanciscuntur potestatem talia faciendi; non autem quod ex hoc quod sunt monachi, habeant aliquid contrarium executioni talium actuum.

Ad

(1) Postquam ibidem premissum est immediate sub eisdem nomine sine indice loci: *Moderamine Apostolica auctoritatis decernimus ut Monachi si Presbyterii honore dedicati sunt, cum ligandi solvendi que potestate, decimarum, primitiarum, oblationum, donationum que fiunt pro vivis & defunctis, portionem ad suam proximorumque utilitatem merito perfectioris justitie non minus quam ceteri Sacerdotes laudabiliter sibi vendicent: Quod videtur ad eos pertinere qui curam animarum annexam habent: Sed nec istud statutum nec subsequens quod refert S. Thomas, occurrit, nec de utroque quidquam Decretorum appendix notat, nec etiam Bonifacius Papa quartus a Gregorio cuius, & mentionem facit in Decreto mox referendo, tale aliquid ab eo nominatim statutum refert.*

(2) Ubi etiam addit versus finem: *Nos vero sanctorum Patrum instituti exemplis quibus periculosissimum est refragari, credimus a Sacerdotibus Monachis ligandi solvendi que officium Deo operante digne administrari; si eos digne consigeris hoc ministerio sublimari: Tum deinde concludit infra: Decernentes igitur monastica professionis Presbyteros Sacerdotalis potentia arcevo officio, omni modo precipimus ut ab hujuscemodi nefandis ausibus reprimentur in posterum, quia quanto quisque calidior est &c. Exempla porro intellige ipsius Gregorii & Augustini Anglorum Episcopi a Gregorio missi & Martini etiam Turonensis qui omnes ex monachis ad potestatem Pontificalem concenderunt; ut Ivo refert part. 7. cap. 2.*

Ad secundum dicendum, quod illud etiam statutum (1) Nicæni Concilii præcipit ut monachi non usurpent sibi, ex hoc quod sunt monachi, potestatem hujusmodi actus exercendi; non autem prohibet quin ista possint eis committi.

Ad tertium dicendum, quod ista duo se non compatiuntur, scilicet quod aliquis ordinariam curam ecclesiasticorum officiorum habeat, & monasticam regulam in monasterio servet; per hoc tamen non excluditur quin monachi, & alii religiosi possint interdum circa ecclesiastica officia occupari ex commissione prælatorum, qui ordinariam curam habent; & præcipue illi quorum religiones ad hoc sunt specialiter institutz, ut infra dicitur (quæst. clxxxviii. art. 4.)

A P P E N D I X.

EX articulo habes primo: quomodo per rationem & offensas, & recte intelligas, merito insinuatam fuisse a SS. Patribus: quod liceat, & non liceat, religiosis prædicare, & hujusmodi facere. Quod liceat quidem, ut a Gregor. 2. quæst. 1. c. *Eadem*, secundum quod extenditur in *arg. cont.* Item ab exemplis ipsorum. Nam Gregorius Nazianzenus, dum esset monachus, est adductus Constantinopolim ad hoc, ut sacram Scripturam ibi doceret (secundum quod Ecclesiastica historia narrat) Damascenus, dum esset monachus, scholares docuit non solum in sacra Scriptura, sed etiam in artibus liberalibus (ut patet in libro de miraculis Beatæ Virginis) Hieronymus, dum esset monachus, promittit Paulino monacho, quod eum docebit (ut patet in prologo Bibliæ). Augustinus, dum in monasterio viveret secundum regulam sub Sanctis Apostolis constitutam, scribebat libros, & docebat indoctos (ut testatur Ecclesia) de Gregorio, Basilio, Chrysostomo, aliisque multis simile patet: quod religiosi existentes fuerunt Doctores aliorum præcipui. Quod vero non liceat religiosis prædicta, insinuat a 16. q. 1. „Quidam monachi nihil habentes sibi, inunctum a proprio Episcopo veniunt ad

„ civitatem Constantinopolitanam, & in ea „ perturbationes tranquillitati ecclesiasticæ in- „ ferunt. „ Hæc ibi; quod & plenius in ecclesiastica historia narratur: Perturbabant enim ecclesiæ ordinem tranquillum ex eo, quod de vita sua præsumentes autoritate propria officium docendi sibiipsis usurpabant. Et idcirco decretis pluribus (ut argum. primo, & secundo, patet) a Patribus repressi merito fuerunt. Simile autem iudicium juxta supradicta fac tu de prædicare, & hujusmodi alia facere quoad religiosos. Vide opusculum 19. contra impugnantes religionem, c. 2. 4. Secundo vides: quomodo &c.

A R T I C U L U S II. 895

Utrum religiosus liceat secularia negotia tractare.

Inf. quæst. clxxxviii. art. 2. ad 2. & opus. XIX. cap. XI. & Rom. XVI. in fin. & II. Timoth. II.

AD secundum sic proceditur. Videtur quod religiosis non liceat secularia negotia tractare. Dicitur enim in prædicto decreto Bonifacii Papæ IV. (cap. *Sunt nonnulli XVI. quæst. 1.*) quod *beatus Benedictus eos secularium negotiorum dixit expertes fore: quod quidem apostolicis documentis, & omnium sanctorum Patrum institutis, non solum monachis, sed etiam canonicis omnibus magnopere imperatur, secundum illud II. ad Tim. II. II. Nemo militans Deo implicat se secularibus negotiis.* Sed omnibus religiosis imminet quod militent Deo. Ergo non licet eis secularia negotia exercere.

2. Præterea. I. ad Theosal. IV. I. dicit Apostolus: *Operam detis, ut quieti suis, & ut negotium vestrum agatis:* Glossa (interl.) „Dimissis alienis, quod vobis utile est in „ emendationem vitæ. „ Sed religiosi specialiter assumunt studium emendationis vitæ. Ergo non debent secularia negotia exercere.

3. Præterea. Super illud Matth. XI. *Ecce qui mollibus vestiuntur, in domibus Regum sunt,*

(1) Quamvis præsumptiis Constantinopolitani Statuti Causa 7. quæst. 1. cap. *Hoc nequaquam* relati nulla prorsus ratio est habenda, quod non ex vera nempe ac legitima Constantinopolitana Synodo desumptum est, sed ex Photii execranda Pseudosynodo fallaciter in legitimum locum substituta qua deceptus est Gratianus, ut jam non semel prius ex Ba-

ronio admonui: Leonis ergo & Hieronymi auctoritati applicanda est responsio: Sed nec Nicæni Concilii statutum sequens quod ad 1. explicatur, vel in Nicæno 1. quod & omnium primum, vel in 2. quod septimum œcumenicum fuit, nunc habetur; ut supradicta Causa 16. quæst. 1. super inscriptionem ipsam nova Decreti Editio indicat.

sunt, (1) dicit Hieronymus: „ Ex hoc ostenditur, rigidam vitam, & austeram prædicationem vitare debere aulas Regum, & mollium hominum palatia declinare. “ Sed necessitas secularium negotiorum ingerit hominem ad frequentandum Regum palatia. Ergo non licet religiosis aliqua negotia secularia pertractare.

Sed contra est quod Apostolus dicit ad Rom. ult. 1. *Commendo vobis Phæben sororem nostram* (2): & postea subdit: *Et assistatis ei in quocumque negotio vestri indigerit.*

Respondeo dicendum, quod, sicut supra dictum est (quæst. præc. art. 1. & 7.) status religionis est ordinatus ad perfectionem caritatis consequendam: ad quam quidem principaliter pertinet Dei dilectio, secundario autem dilectio proximi. Et ideo religiosi præcipue, & propter se debent intendere ad hoc quod Deo vacent. Si autem necessitas proximi immineat, eorum negotia ex caritate agere debent, secundum illud ad Galat. vi. 2. *Alter alterius onera portare: & sic adimplebitis legem Christi*: quia in hoc ipso quod proximis serviunt propter Deum, dilectioni divinæ obsequuntur. Unde dicitur Jacobi i. 27. *Religio mundata, & immaculata apud Deum, & Patrem hæc est, visitare pupillos, & vi duas in tribulatione eorum*: Glossa (interl.) „ idest succurrere eis qui carent præsidio, in tempore necessitatis. “ Est ergo dicendum, quod causa cupiditatis secularia negotia nec monachis gerere, nec clericis licet; causa vero caritatis se negotiis secularibus cum debita moderatione ingerere possunt, secundum superioris licentiam, in ministrando, & dirigendo.

Unde dicitur in Decr. (3) dist. lxxviii. *Summ. S. Th. Tom. IX.*

(cap. i.) *Decrevisit sancta Synodus, nullum deinceps clericum aut possessiones conducere, aut negotiis secularibus se immiscere, nisi propter curam aut pupillarum, aut orphanorum, aut viduarum, aut si forte Episcopus civitatis ecclesiasticarum rerum sollicitudinem eum habere præcipiat.* Eadem autem ratio est de religiosis, ac clericis: quia utrisque similiter negotia secularia interdiciuntur, ut dictum est (in cor. art.)

Ad primum ergo dicendum, quod monachis interdicitur secularia negotia tractare propter cupiditatem, non autem propter caritatem.

Ad secundum dicendum, quod non est curiositas, sed caritas, si propter necessitatem aliquis se negotiis secularibus immisceat.

Ad tertium dicendum, quod frequentare palatia Regum propter delicias, vel gloriam vel cupiditatem, non competit religiosis; sed ea adire propter pias causas eis competit. Unde dicitur IV. Reg. iv. 13. quod Helisæus dixit ad mulierem: *Numquid (*) non habes negotium, & vis ut loquar Regi, vel principi militiae?* Similiter etiam convenit Religiosis adire Regum palatia ad eos arguendos, & dirigendos; sicut Joannes Baptista arguebat Herodem, ut dicitur Matth. xiv.

A P P E N D I X.

EX art. habes primo: quomodo per rationem & ostendas, & in recto sensu intelligas, merito esse insinuatam a scripturis, quod religiosis licet, & non licet, secularia negotia agere. Quod quidem liceat, insinuat per hoc, quod multi sancti in curiis principum, ubi, ut patet, secularia negotia tra-

Q q Sta-

(1) Occasione sancti Præcursoris a Christo dictum ut eum ab aspero vestitu commendaret, per oppositum ad aulicos vel Domesticos Regum vestimenta mollia inducentes.

(2) Matronam nempe nobilissimam ac ditissimam quæ fideles in Cenchris (idest in quodam pago sive portu Corinthi) existentes, alebat, vestiebat, suis opibus ut & suo ministerio sustentabat; iverat autem Romam pro negotio quodam apud Cæsarem vel Judices Romanos prosequendo sicut mos nobilium erat propter similes causas cum Romani populis universis tunc imperarent: Commendat ergo eam Romanis fidelibus ea occasione ut ei seu in victu, seu in vestitu, seu in quolibet subsidio vel auxilio temporali adessent quantum eis liceret: ut ibidem Theodoretus partim, & partim Haymo ac S. Thomas commentantur.

(3) Ex 3. Canone Concilii Chalcedonensis dampnum est, ubi plenius hunc in modum: *Pervenit ad*

sanctam Synodum quia de his qui in Clero connumerantur quidam propter turpis lucri gratiam alienarum possessionum conductiones & causas negotiorum secularium suscipiunt, atque a sacris officiis per desidiam se separant, ad domos autem secularium concurrunt, & substantiarum eorum gubernationes avaritiæ causa suscipiunt: Decrevisit igitur sancta & universalis & magna Synodus neminem harum deinceps (hoc est Episcopum, sive Clericum, aut Monachum) conducere possessiones aut misceri secularibus possessionibus posse nisi forte quia Regibus ad minorum ætatis tutelam sive curationes inexcusabiles attrahuntur aut civitatis ipsius Episcopus ecclesiasticarum eis rerum gubernacula commiserit, & orphanorum ac viduarum que indifense sunt, aut earum personarum maxime que ecclesiastico indigens adjutorio propter Dei timorem &c.

(*) In Vulgata deest non.

stabant, commorati sunt. Ut de Joseph in curia Pharaonis *Gen.* 41. Quem & Pharaon constituit Dominum domus suæ, & principem omnis possessionis suæ. *Psal.* 104. Item de Nathan Propheta, qui inter familiares Regis David, & Salomonis computatur. 2. *Reg.* 12. & 3. *Reg.* 1. Item de Daniele super omnes provincias Babylonis, Sydrach, Misach, & Abdenago. *Daniel.* secundo. *Joannes*, & *Paulus* de familia sunt *Constantini Imperatoris: Sebastianus* vero inter primos *Diocletiani*, ut in vitis eorum legitur. Quod vero non liceat, insinuat per hoc, quod dicitur *Luc.* 9. *Loquebatur illis de regno Dei*, &c. Ubi dicit *glossa*, quod non illis, qui in civitate, vel seculari dignitate resident, loquitur: sed inter deserta quietem habentibus, & Christum querentibus coelestis gratiæ alimoniam impartitur. Quod & potest haberi ex *Psal.* 64. *Pinguet speciosa deserti*. Quæ protecto, scilicet deserta, & quietem habere, & querere Christum, conveniunt specialiter religionis. Pro qua re vide Veritates aureas super totam legem veterem *Exod.* 3. *concl.* 1. 2. & c. 4. *concl.* 2. Secundo vides: quomodo &c.

ARTICULUS III. 896

Utrum religiosi manibus operari teneantur.

III. *dist.* XVII. *quest.* III. *art.* I. *quest.* 4. & *quot.* IX. *art.* 4. & *op.* XIX. *cap.* IV. & *cap.* XVII. ad 1.

AD tertium sic proceditur. Videtur quod religiosi manibus operari teneantur. Non enim excusantur religiosi ab observantia præceptorum. Sed operari manibus est in præcepto, secundum illud I. ad *Thess.* IV. 11. *Operemini manibus vestris, sicut præcepimus vobis: unde & Augustinus* in *Lib.* de operibus monach. (*cap.* xxx. in princ.) dicit: *Ceterum quis ferat homines contumaces, idest religiosos non operantes, de quibus ibi loquitur, saluberrimis Apostoli monitis resistentes, non sicut infirmiores tolerari, sed sicut etiam sanctiores predicari?* Ergo videtur quod religiosi teneantur manibus operari.

2. Præterea. II. ad *Thess.* III. super il-

lud, *Si quis non vult operari, nec manducet*, dicit *Glossa* (*ord.* Aug. in *Lib.* de op. monach. *cap.* 1. & 11.) „ Dicunt quidam, de „ operibus spiritualibus hoc Apostolum præcepisse, non de opere corporali, in quo „ agricolæ, vel opifices laborant: “ & infra (*cap.* 11. in fin.) „ Sed superfluo conantur „ & sibi, & ceteris caliginem obducere, ut „ quod utiliter monet caritas, non solum facere nolint, sed nec etiam intelligere: “ & infra (*cap.* 111.) „ Vult servos Dei corporaliter operari, unde vivant. “ Sed præcipue religiosi Servi Dei nominantur, utpote se totaliter divino servitio mancipantes, sicut patet per Dionysium VI. *cap.* eccl. Hierarch. (ante med.) Ergo videtur quod teneantur manibus operari.

3. Præterea. Augustinus dicit in *Lib.* de op. monach. (*cap.* XVII. in princ.) *Quid agant qui operari corporaliter nolunt, cui rei vacent, scire desidero. Orationibus (inquit) vacamus, & psalmis, & lectionibus, & verbo Dei.* Sed quod per ista non excusentur, ostendit per singula. Nam primo de oratione dicit: (1) *Citius exauditur una obedientis oratio quam decem millia contemptoris; illos contemptores intelligens, & indignos exaudiri, qui manibus non operantur.* Secundo de divinis laudibus subdit: *Cantica vero divina cantare etiam manibus operantes facile possunt.* Tertio subjungit de lectione: *Qui autem se dicunt lectioni vacare, nonne ibi inveniunt quod præcipit Apostolus? Quæ est ergo ista perversitas lectioni nolle obtemperare, dum vult ei vacare?* Quarto subjungit (*cap.* XVIII.) de prædicatione. *Si autem alicui sermo erogandus est, & ita occupatur, ut manibus operari non vacet, numquid in monasterio omnes hoc possunt? Quando ergo non omnes possunt, cur omnes sub hoc obtentu vacare volunt? Quamquam etsi omnes possent, vicissim facere deberent, non solum ut ceteri necessariis operibus occuparentur, sed etiam quia sufficit ut multis audientibus unus loquatur.* Ergo videtur quod religiosi non debeant cessare a manuali opere propter hujusmodi spiritualia opera quibus vacant.

4. Præterea. *Lucæ* XII. super illud, *Vendite quæ possidetis &c.* dicit *Glossa* (*ord.*) „ Non tantum cibos vestros communicate pau-

„ pe-

(1) Postquam immediate post prædicta præmittit; *Sancta plane visa & Christi suavitate laudabilis* (vacare nempe orationibus & Psalmis & lectioni & verbo Dei) *Sed si ab his avocandi non sumus, nec manducandum est nec ipse esse quotidie præpa-*

randa ut possint apponi & assumi: Si autem ad ista vacare servos Dei certis intervallis temporum ipsius infirmitatis necessitas cogit, cur non & apostolicis præceptis observandis aliquas partes temporum deputamus?

„ peribus, sed etiam vendite possessiones vestras; ut omnibus vestris semel pro Domino operemini, postea labore manuum vestrarum ut vivatis, vel elemosynam faciatis. Sed ad religiosos pertinet proprie omnia sua relinquere (1). Ergo videtur quod etiam eorum sit de labore manuum suarum vivere, & elemosynas facere.

5. Præterea. Religiosi præcipue videntur teneri Apostolorum vitam imitari, quia statum perfectionis profitentur. Sed Apostoli manibus propriis laborabant, secundum illud I. ad Corinth. IV. 12. *Laboramus operantes manibus nostris* (2). Ergo videtur quod religiosi teneantur manibus operari.

Sed contra. Ad præcepta observanda quæ communiter omnibus proponuntur, eodem modo tenentur religiosi, & seculares. Sed præceptum de opere manuali communiter omnibus proponitur, ut patet II. ad Thess. III. 6. *Subtrahatis vos ab omni fratre ambulante &c.* Fratrem autem nominat quemlibet Christianum, sicut & I. ad Corinth. VII. 12. *Si quis frater uxorem habet infidelem &c.* & ibidem (II. Thess. III. 10.) dicitur: *Si quis non vult operari, nec manducet.* Non ergo religiosi magis tenentur manibus operari quam seculares.

Respondeo dicendum, quod labor manualis ad quatuor ordinatur. Primo quidem & principaliter ad victum querendum: unde primo homini dictum est (Genes. III. 19.) *In sudore vultus tui vesceris pane tuo:* & in Psal. CXXVII. 2. *Labores manuum tuarum quia manducabis &c.* Secundo ordinatur ad tollendum otium, ex quo multa mala oriuntur: unde dicitur Eccli. XXXIII. 28. *Mitte (ser-*

vum tuum) *in operationem, ne vacet: multam enim malitiam docuit otiositas.* Tertio ordinatur ad concupiscentiarum refrenationem, in quantum per hoc maceratur corpus: unde II. ad Corinth. VI. 5. dicitur: *In laboribus, in jejuniis, in vigiliis, in castitate.* Quarto autem ordinatur ad elemosynas faciendas: unde dicitur ad Eph. IV. 28. *Qui furatur, jam non furetur; magis autem labores operando manibus suis, quod bonum est, ut habeat unde tribuat necessitatem patienti.* Secundum ergo quod labor manualis ordinatur ad victum querendum, cadit sub necessitate præcepti, prout est necessarius ad talem finem: quod enim ordinatur ad finem, a fine necessitatem habet, ut scilicet intantum sit necessarium, in quantum finis sine eo esse non potest. Et ideo qui non habet aliunde unde vivere possit, tenetur manibus operari, cujuscumque sit conditionis.

Et hoc significant verba Apostoli dicentis: *Qui non vult operari, nec manducet;* quasi diceret: Ea necessitate aliquis tenetur ad operandum manibus qua tenetur ad manducandum. Unde si quis absque manducatione posset vitam transigere, non teneretur manibus operari. Et eadem ratio est de illis qui non habent alias unde licite vivere possint. Non enim intelligitur aliquis posse facere quod non licite facere potest. Unde & Apostolus non invenitur opus manuum præcepisse nisi ad excludendum peccatum eorum qui illicite victum acquirebant. Nam primo quidem præcipit Apostolus opus manuale ad vitandum furtum, ut patet ad Ephes. IV. 28. *Qui furabatur, jam non furetur; magis autem labores operando manibus suis.* Secundo ad vitandam cupi-

Q q 2 . dita-

(1) Quando fiunt Religiosi: Postquam enim Religiosi jam facti sunt, nihil habent amplius vel habere præsupponuntur quod relinquunt.

(2) Quod ad seipsum nominatum referre Apostolus videtur, vel secundum Haymonem ad Barnabam Sothenem, & reliquos qui *Apostoli* communiori significatione dicuntur quia cum ipso Paulo Evangelium prædicabant: Unde præmittit vers. 9. *Puro quod Deus nos Apostolos novissimos ostendit &c.* sive sic de se loquens in plurali quem *novissimum Apostolorum vel minimum* I. ad Cor. XV. vers. 9. appellat; sive de supradictis intelligens qui post vocationem duodecim Apostolorum in consortium quoddam apostolatus propter prædicationem evangelicam sunt admissi. Nam de se quidem passim profitetur quod ut neminem prægravaret manibus laborabat ad victum sibi eo labore comparandum; & idem de aliis videtur dici posse qui Corinthiis una cum illo prædicabant quia nimirum avariores erant Corinthii nec tam fa-

cile suis Evangelistis vel Doctoribus necessaria ministrabant, ut ex ipsius Apostoli exprobratione I. ad Corinthios 9. patet. Non sic autem expresse de duodecim Apostolis legitur quod manibus etiam laborarint, cum idem Apostolus potius eos aliunde necessaria sibi accepisse loco prædicto significet: Nihil impedit tamen quin & ipsi manibus pro aliquo tempore quando necessaria deerant laborasse dicantur, & sic intelligantur per *novissimos Apostolos* eodem sensu quo *novissimam horam* Joannes vocat, quia tempus Evangelii est novissimum tempus post quod alia non succedent: Unde potuit ex hoc loco inferre S. Thomas generaliter quod Apostoli promiscue manibus laborarint: Vel sic infinite loquutus est, referendo ad Paulum tantum; quia indefinitam loquutionem in uno solo verificari sufficit: Quamvis etiam in eundem ad Corinthios locum lectu 3. generaliter de omnibus intelligere videatur.

ditatem alienarum rerum : unde dicitur I. ad Theſſal. iv. 11. *Operemini manibus vestrīs, sicut præcepimus vobis, & ut honeste ambuletis ad eos qui foris sunt.* Tertio ad evitanda turpia negotia, ex quibus aliqui victum acquirunt : unde II. ad Theſſal. 111. 10. dicit ; *Cum essemus apud vos, hoc denunciabamus vobis, quoniam si quis non vult operari, nec manducet. Audivimus enim, quosdam inter vos ambulantes inquiete, nihil operantes, sed curiose agentes.* Glossa (ordin.) „ qui „ fœda cura necessaria sibi provident. “ *His autem qui huiusmodi sunt, denuntiamus, & obsecramus, ut cum silentio operantes panem suum manducent.* Unde Hieronymus dicit super epist. ad Gal. (in procem. Libri. II. commentar. sup. hanc epist. vers. fin.) quod Apostolus hoc dixit, *non tam officio docentis, quam vitio gentis.*

Sciendum tamen, quod sub opere manuali intelliguntur omnia humana officia, ex quibus homines licite victum lucrantur, sive manibus, sive pedibus, sive lingua fiant. Vigiles enim, & cursores, & alii huiusmodi de suo labore viventes, intelliguntur de operibus manuum vivere. Quia enim manus est organum organorum, per opus manuum omnis operatio intelligitur, de qua aliqui victum licite potest lucrari.

Secundum autem quod opus manuale ordinatur ad otium tollendum, vel ad corporis macerationem, non cadit sub necessitate præcepti secundum se consideratum : quia multis aliis modis potest vel caro macerari, vel etiam otium tolli, quam per opus manuale : maceratur enim caro per jejunia, & vigiliis ; & otium tollitur per meditationes sacrarum Scripturarum, & laudes divinas. Unde super illud Psal. cxviii. *Defecerunt oculi mei in eloquium tuum,* dicit Glossa (ord.) (1) Non „ est otiosus qui verbo Dei tantum studet : „ nec pluris est qui extra operatur quam qui „ studium cognoscendæ veritatis exercet. “ Et ideo propter has causas religiosi non tenentur ad opera manualia, sicut nec secula-

res ; nisi forte ad hoc per statuta sui Ordinis obligentur ; sicut Hieronymus dicit in epist. ad Rusticum monachum : *Ægyptiorum monasteria hunc tenent morem, ut nullum absque operis labore suscipiant, non tam propter vitæ necessitatem, quam propter anime salutem, ne vageatur perniciosi cogitationibus.*

In quantum vero opus manuale ordinatur ad eleemosynas faciendas, non cadit sub necessitate præcepti ; nisi forte in aliquo casu, in quo ex necessitate aliquis eleemosynas facere teneretur, & non posset alias habere unde pauperibus subveniret : in quo casu obligarentur similiter religiosi, & seculares ad opera manualia exequenda.

Ad primum ergo dicendum, quod præceptum illud quod ab Apostolo proponitur, est de jure naturali : unde super illud II. ad Theſſ. 111. *Ut subtrahatis vos ab omni fratre inordinate ambulante,* dicit Glossa (interlin.) „ aliter quam ordo naturæ exigit. “ Loquitur autem de his qui ab opere manuali cessabant. Unde & natura manus homini dedit loco armorum, & tegumentorum, quæ aliis animalibus tribuit, ut scilicet per manus hæc & alia omnia necessaria conquirit. Ex quo patet quod communiter ad hoc præceptum tenentur & religiosi, & seculares, sicut ad omnia alia legis naturalis præcepta. Non tamen peccant quicumque manibus non operantur : quia ad illa præcepta legis naturæ quæ pertinent ad bonum multorum, non tenentur singuli ; sed sufficit quod unus vacet huic officio, & alius alii ; puta quod quidam sint opifices, quidam agricolæ, quidam iudices, quidam doctores, & sic de aliis, secundum illud Apostoli I. ad Cor. xii. 17. *Si totum corpus oculus, ubi audis ; & si totum audis, ubi odoratus ? &c.*

Ad secundum dicendum, quod Glossa illa sumitur ab Augustino in Lib. de operibus monachorum, in quo loquitur contra monachos quosdam, qui dicebant, non esse licitum servis Dei manibus operari, propter hoc quod Dominus dicit Matth. vi. 25. *Ne solliciti*

(1) Augustini nomine prænotata, sicut & prius hoc in loco prænotabatur ad marginem, sed falso ; cum potius ex Ambrosio desumpta sit, qui sic plenius habet : *Deficiebat in eloquium (vel in verbis) Propheta : Nos autem otiosos nos putamus si verbo tantummodo studere videamur ; & pluris æstimamus eos qui operantur quam eos qui studium cognoscendæ veritatis exercent ; quasi qui verbo studet non operetur cum magis opus illud quam cetera sit : Probat autem exemplo Christi qui operatur secundum quod*

verbum est ; operabatur cum esset in principio apud Patrem : Deinde infert quod & verbum inquirentibus grande opus verbum est : Unde, inquit, cum Martha festinaret circa ministerium, Maria autem verbum Domini audiret, ea que audiebat ei que ministrabat, meruit anteferrī : Dicenti enim Martha Domine non est tibi curæ quod foror mea me reliquit solum ministrare, respondens Dominus dixit Maria bonam partem elegit &c.

viti suis anime vestre quid manducetis. Nec tamen per hæc verba inducitur necessitas religiosi manibus operandi, si habent aliunde unde vivere possint. Quod patet per hoc quod subdit. *Vult servos Dei corporaliter operari, unde vivant.* Hoc autem non magis pertinet ad religiosos quam ad seculares. Quod patet ex duobus. Primo quidem ex ipso modo loquendi quo Apostolus utitur, dicens: *Ut strabatis vos ab omni fratre ambulante inordinate.* Fratres enim omnes Christianos vocat: nondum enim erant tunc temporis religiones institutæ (1). Secundo quia religiosi non tenentur ad alia quam seculares, nisi propter regulæ professionem: & ideo si in statutis regulæ non contineatur aliquid de opere ma-

nuali, non tenentur aliter ad operandum manibus religiosi quam seculares.

Ad tertium dicendum, quod omnibus illis operibus spiritualibus quæ ibi tangit Augustinus, potest aliquis vacare dupliciter: uno modo quasi deserviens utilitati communi; alio modo quasi insistenti utilitati privatæ. Illi ergo qui prædictis operibus spiritualibus publice vacant, excusantur per huiusmodi opera spiritualia ab opere manuali, duplici ratione: primo quidem quia oportet eos totaliter esse occupatos circa huiusmodi opera; secundo quia huiusmodi opera exercentibus debetur subministratio victus ab his quorum utilitati deserviunt. Illi vero qui prædictis operibus non quasi publicis, sed quasi privatis vacant,

(1) Quantum ad certam quamdam & singularem ac distinctam vivendi formam per quam à ceterorum Christianorum vita sive modo vivendi usitato Religiosi discernuntur: Quod ad intentum S. Thomæ sufficit ut communis appellatio fratrum tunc in usu fuisse promiscue omnibus ostendatur: Nam alioqui quoad Religionis essentiam quod jam eo tempore inceperint Religiones vel earum imago præcesserit, manifestum est ex primorum Christianorum sub Apostolis ritu & convictu Act. 4. ubi omnia illis communia fuisse referuntur; imo etiam quod iisdem apostolicis temporibus post Christianam Religionem propagatam earum distinctio ab usitata communium Christianorum vita & consuetudine incepisse videri possit, patet ex iis quæ de illarum instituto Dionysius notat, cum ait lib. de ecclesiastica hierarchia cap. 6. eos qui monachatum suscipiunt vocatos esse a divinis præceptoribus *θεραπευτῶν* veluti pure Deo famulantes! Hinc Hieronymus in Philone: *De prima* (inquit) *Marci Evangelistæ apud Alexandriam scribens Ecclesia in nostrorum laude versatus est habitaculo eorum dicens monasteria: Ex quo apparet tale primum Christo credentium fuisse Ecclesiam quales nunc Monachi esse nituntur & cupiunt:* Epiphanius hæresi 29. §. 5. idem etiam notat ex Philone ac monasticæ vitæ professores ob eam causam *τῶν ἀνοσώλων ἀναλυτῶν* idest Apostolorum sequaces vocat: Augustinus de civitate Dei lib. 17. cap. 4. de Apostolis loquens per os ipsius Petri dicentibus, *Ecce nos reliquimus omnia* (Matth. 19.) *Hoc verbum* (inquit) *potentissimi voverant &c.* Et super Psalm. 132. explicans quid sit habitare fratres in unum *Hæc melodia tam suaviter monasteria peperit* (inquit) & exemplum Apostolorum affert quorum erat cor unum &c. Possidius in eius vita cap. 5. *Monasterium intra Ecclesiam instituit & cum Dei servis vivere cepit secundum modum & regulam sub sanctis Apostolis constitutum:* Et ipse S. Thomas eam institutionem evidenter agnoscit infra qu. 188. art. 7. circa finem corporis: *Discipuli post resurrectionem a quibus omnis Religio sumpsit originem distribuuntur sua &c.* Ut & in 1. ad Corinth. 16. caput lect. 1. *Sicut dicitur in Collationibus Patrum omnis Religio ab illa sancta societate sumpsit exordium* (eorum

nampe qui simul habitantes Act. 4. in communi vivebant) Quod ex Collatione 18. cap. 5. desumptum est, ubi Plummon Abbas dicit: *Cenobitarum disciplina* (quæ sic a vitæ communione juxta vim græci nominis appellatur) *a tempore prædicationis Apostolicæ sumpsit exordium: Nam talis exitus in Hierosolymis omnis illa credentium multitudo quæ nihil suum esse dicebat &c. Talis, inquam, erat tunc omnis Ecclesia quales nunc per paucos in cenobiis invenire difficile est: Mox vero addit. Sed cum post Apostolorum excessum tepescere cepisset credentium multitudo maxime illa quæ de alienigenis ac diversis gentibus ad fidem Christi consuebat, ac Ecclesia quæ Hierosolymis consistebat perfectionem paulatim contaminare cepisset, crescentesque quotidie vel indigentiarum vel advenarum numero primæ fidei refrigeraret fervor, non solum hi qui constiterant ad fidem Christi, verum etiam Ecclesie Principes ab illa distinctione laxati sunt: Hi autem quibus adhuc Apostolicus incerat fervor, memores illius pristinae perfectionis, discedentes a consortio illorum qui vel sibi vel Ecclesie Dei remissioris vitæ negligentiam licitam esse credebant, ex qua ab Apostolis generaliter meminerant per universum Ecclesie corpus instituta, privatim exercere cœperunt: Qui paulatim tempore procedente segregati a credentium turba eo quod a conjugiis abstinere; & a parentum se consortio mundique istius conversatione seceverant a singulari vitæ distinctione nominati sunt Monachi. Unde consequens fuit ut ex communione consortiis (juxta significatum græcum) cenobite nominarentur &c. Quod ergo ait Chrysostomus homil. 25. in epistolam ad Hebræos nullum fuisse Monachi vestigium, cum Paulus 1. ad Corinthios 5. scriberet, *Si quis frater in vobis nominatur*, sensus est non fuisse discretionem illam conditionum qua monachi a secularibus distinguuntur, ut ex ibi adjunctis patet: Alioqui lib. 3. contra vituperatores monasticæ vitæ ait impleta esse ab Apostolis ea quæ nunc a Monachis implentur; & hom. 11. in Acta: sic vivere monachos ait sicut fideles Hierosolymis in Ecclesia primitiva vivebant; & ad populum Antiochenum homil. 17. eam vitam quam profitentur & observant Monachi philosophiam a Christo introductam appellat.*

vacant, non oportet quod per huiusmodi opera a manualibus operibus abstrahantur; nec etiam fit eis debitum ut de stipendiis fide- lium vivant: & de talibus loquitur Augustinus. Quod enim dicit: *Cantica divina can- tare etiam manibus operantes possunt, exemplo opificum qui fabulis linguas dant, cum tamen manibus ab opere non recedant*: manifestum est quod non potest intelligi de his qui horas canonicas in Ecclesia decantant; sed intelli- gitur de his qui psalmos, vel hymnos dicunt quasi privatas orationes. Similiter quod di- cit de lectione, & oratione, referendum est ad orationes, & lectiones privatas, quas et- iam laici interdum faciunt; non autem ad il- los qui publicas orationes in Ecclesia faciunt, vel etiam publicas lectiones in scholis legunt. Unde non dicit. Qui dicunt se vacare do- ctrinæ, vel instructioni; sed, *Qui dicunt se vacare lectioni*. Similiter etiam de prædica- tione loquitur, non quæ fit publice ad popu- lum, sed quæ specialiter fit ad unum, vel ad paucos per modum privatæ admonitionis. Unde signanter dicit: *Si alicui sermo erogan- dus est*. Nam, sicut Glossa (interl. sup. il- lud, *Sermo meus, & prædicationis*) dicit I. ad Corinth. II. „ sermo est qui privatim fit, „ prædicationis, quæ fit in communi.

Ad quartum dicendum, quod illi qui om- nia propter Deum spernunt, tenentur ma- nibus operari, quando alias non habent un- de vivant, vel unde elemosynas faciant, in casu in quo facere elemosynam cadit sub præcepto; non autem aliter, ut dictum est (in corp. art.) Et secundum hoc loquitur Glossa inducta.

Ad quintum dicendum, quod hoc quod Apostoli manibus laboraverint, quandoque quidem fuit necessitatis, quandoque vero su- pererogationis. Necessitatis quidem, quando ab aliis victum invenire non poterant: unde super illud I. ad Corinth. IV. *Laboramus operantes manibus nostris*, dicit Glossa (interl.) „ quia necesse est nobis. „ Superero- gationis autem, ut patet per illud quod ha- betur I. ad Corinth. IX. ubi dicit Apostolus, quod non est usus potestate quam habebat vivendi de Evangelio. Hac autem superero- gatione utebatur Apostolus tribus de causis. Primo quidem ut occasionem prædicandi au- ferret pseudoapostolis, qui propter sola tem- poralia prædicabant: unde dicit II. ad Co- rinth. XI. 12. *Quod autem facio, & faciam, ut amputem eorum occasionem &c.* Secundo ad evitandum gravamen eorum quibus præ- dicabat: unde dicit II. ad Corinth. XII.

13. *Quid minus habuistis præ ceteris Ecclesiis, nisi quod ego ipse non gravavi vos? Tertio ad dandum exemplum operandi otiosis: unde II. ad Thess. III. 8. dicit: Nolite, & die operantes . . . ut formam daremus vobis ad imitandum nos.* Quod tamen Apostolus non faciebat in locis in quibus habebat fa- cultatem quotidie prædicandi, sicut Athe- nis, ut Augustinus dicit in Lib. de operibus monach. (cap. XVIII.) Non autem propter hoc religiosi tenentur Apostolum in hoc imi- tari, cum non teneantur ad omnes supererogationes. Unde nec alii Apostoli manibus operabantur.

A P P E N D I X.

EX art. habes primo: quomodo per ratio- nes tum directas, tum indirectas de- struas duos errores oppositos, scilicet Joannis Wicleff dicentis, quod monachi tenentur, labore manuum victum querere, Et *Enthusiastarum* dicentium, quod nullus labor ma- num monachis est licitus, etiam sustentandæ vitæ causa: sed orationi semper illis esse insistentium. Secundo habes: quomodo per rationem ostendas, illum Joannis Wicleff merito damnari a Concilio *Constantiensi sess.* 8. ubi etiam scandalosam, & præsumptuo- sam illam ejus assertionem esse, definit. I- tem a B. Benedicto per exemplum suum. Hic enim, ut in *secundo Dialogorum* dicit Sanctus Gregorius, mansit tribus annis in specu, manibus non laborans ad victum sibi querendum: quia longe a conversatione homi- num positus erat Romano monacho solum cognitus, qui ei victum ministrabat. Nec tamen ulli sapienti dubium est, eum tunc in statu salutis fuisse, quandoquidem eum Dominus vocabat servum suum cuidam sacer- doti dicens: *Servus meus in loco illo fame cruciatur*. Item ab aliorum multorum San- ctorum exemplis, qui sine labore manuum vitam suam transgebant (ut ex decursu su- pradictorum Dialogorum constat). Vide San- cti Thomæ *opusculum* 19. contra impugna- tes religionem, cap. 5. Ex præsentis quoque articulo habes: quomodo per rationes ostendas errorem *Enthusiastarum* (hujus erroris etiam patronos vocat August. *Psallianos, lib. de operibus monachorum*. Nam in principio illius libri testatur, se ibi locutum contra errorem hunc, qui tunc in Carthagine oriebatur). Item a Beato Benedicto in regula sua dicente: „ Otiositas est inimica animæ: & certis tem- „ poribus occupari debent fratres in labore „ ma-

„ mahnum; tertis iterum horis in lectione
 „ divina. “ Item a Concil. *Carthaginensi* 4.
 „ per locum a simili, dum scilicet de clericis
 „ divino obsequio mancipatis loquitur c. 52. „
 „ Clericus victum, & vestitum sibi, vel artifi-
 „ ciolo, vel agricultura, absque officii sui
 „ dumtaxat detrimento, præparet. *Et c.* 53.
 „ Omnes clerici, qui ad operandum validi
 „ sunt, & artificiola, & litteras discant. „
 „ Hæc ibi. In quantum vero Enthusiastæ in-
 „ serunt de oratione, errare monstrantur a q.
 „ 83. ar. 14. Tertio vides: quomodo &c.

ARTICULUS IV. 897

Utrum religiosus liceat de elemosynis vivere.

Opusc. XVIII. cap. VII.

AD quartum sic proceditur. Videtur quod religiosus non liceat de elemosynis vivere. Apostolus enim I. ad Timoth. v. præcipit ut viduæ quæ possunt aliunde sustentari, non vivant de elemosynis Ecclesiæ, ut Ecclesia sufficiat illis quæ vere viduæ sunt. Et Hieronymus dicit ad Damasum Papam (ut cit. quæst. clxxxv. art. 7. arg.) quod qui bonis parentum, & opibus sustentari possunt, si quod pauperum est, accipiunt, sacrilegium profecto committunt; & per abusionem zelum iudicium sibi manducant, & bibunt. Sed religiosi possunt de labore manuum sustentari, si sunt validi. Ergo videtur quod peccent, elemosynas pauperum comedendo.

2. Præterea. Vivere de sumptibus fidelium, est merces deputata prædicantibus Evangelium pro suo labore, vel opere, secundum illud Math. x. 10. *Dignus est operarius cibo suo.* Sed prædicare Evangelium non pertinet ad religiosos, sed maxime ad prælatos, qui sunt pastores, & doctores. Ergo religiosi non possunt licite vivere de elemosynis fidelium.

3. Præterea. Religiosi sunt in statu perfectionis. Sed perfectius est dare elemosynas quam accipere: dicitur enim Act. xx. 35. *Beatius est magis dare quam accipere.* Ergo non debent de elemosynis vivere, sed magis ex operibus manuum suarum elemosynas dare.

4. Præterea. Ad religiosos pertinet impedimenta virtutis, & occasiones peccati vitare. Sed acceptio elemosynarum præbet occasionem peccati, & impedit virtutis actum; unde super illud II. ad Thessalon. ult. 8. *Ut nosmetipsos formam datemus vobis,* dicit Glof-

sa (ordin. Ambrosii:) „ Qui frequenter ad „ alienam mensam comedit otio deditus, ad „ uletur necesse est pascenti se: “ dicitur etiam Exod. xxiii. 8. *Ne accipias munera, quæ excæcant prudentes, & subvertunt verba justorum.*: & Proverb. xxii. 7. dicitur: *Qui accipit mutuum, servus est feneratoris:* quod est religioni contrarium: unde super illud II. ad Thessalon. ult. *Ut nosmetipsos formam datemus.* &c. dicit Gloffa: „ Religio nostra „ ad libertatem homines advocat. “ Ergo videtur quod religiosi non debeant de elemosynis vivere.

5. Præterea. Religiosi præcipue tenentur imitari Apostolorum perfectionem: unde Apostolus dicit ad Philip. iii. 15. *Quicumque perfecti sumus, hoc sentiamus.* Sed Apostolus nolebat vivere de sumptibus fidelium, ut occasionem auferret plebeoapostolis, sicut ipse dicit II. ad Corinth. xi. & ne scandalum poneretur infirmis, ut patet I. ad Corinth. ix. Ergo videtur quod propter easdem causas religiosi debeant abstinere ne de elemosynis vivant: unde & Augustinus dicit in Libro de oper. monach. (cap. xxviii. in fi.) *Amputeis occasionem turpium nundinarum, quibus existimatio vestra leditur, & infirmis offendiculum ponitur; & ostendite hominibus, non vos in otio facilem victum, sed per angustiam, & arctam viam regnum Dei querere.*

Sed contra est quod, sicut Gregorius dicit in II. Dialog. (cap. i. cir. med.) *B. Benedictus vobis annis in specu permanens, de his quæ a Romano monacho ministrabantur, refectus est; postquam domum, parentesque reliquerat: & tamen validus corpore existens, non legitur de labore manuum quævisse victum.* Ergo religiosi licite possunt de elemosynis vivere.

Respondeo dicendum, quod unicuique licet vivere de eo quod suum est, vel sibi debitum. Fit autem aliquid alicujus ex liberalitate donantis. Et ideo religiosi, & clerici, quorum monasteriis, vel Ecclesiis ex munificentia Principum, vel quorumcumque fidelium sunt facultates collatæ, ex quibus sustententur, possunt de eis vivere licite, absque hoc quod manibus laborent; & tamen certum est eos de elemosyna vivere. Unde & similiter, si aliqua mobilia religiosi a fidelibus conferantur, possunt de eis licite vivere. Stultum enim est dicere, quod aliquis in elemosynam possit accipere magnas possessiones, non autem panem, vel parvam pecuniam. Sed quia huiusmodi beneficia religiosi videntur esse collata ad hoc quod liberius religio-

ligiosis actibus insistere possint, quorum cupiunt se fore participes, qui temporalia subministrant, redderetur eis usus prædictorum donorum illicitus, si ab actibus religiosis desisterent: quia sic, quantum est de se, defraudarent intentionem eorum qui talia beneficia contulerunt.

Debitum autem est alicui aliquid dupliciter. Uno modo propter necessitatem, quæ facit omnia communia, ut Ambrosius dicit. (Colligitur ex ferm. lxiv. de temp. versus fi.) Ideo si religiosi necessitatem patiantur, licite possunt de eleemosynis vivere. Quæ quidem necessitas potest esse tripliciter. Primo quidem propter corporis infirmitatem; ex qua contingit quod non possint sibi labore manuum victum querere. Secundo, si illud quod ex opere manuali conquirunt, eis ad victum non sufficiat: unde Augustinus dicit in Libro de oper. monach. (cap. xvii. a med.) quod bona opera fidelium subsidio splendendorum necessariorum deesse non debent servis Dei, qui manibus operantur; ut horæ, quibus ad erudiendum animam ita vacatur, ut illa corporalia opera geri non possint, non opprimant egestate. Tertio propter pristinam conversationem eorum qui non consueverant manibus laborare: unde Augustinus dicit in Lib. de oper. mon. (cap. xxi. in princ.) quod si habebant aliquid in seculo, quo facile sine opificio sustentarent istam vitam, quod conversi ad Deum indigentibus dispersi sunt, & credenda est eorum infirmitas, & ferenda. Solent enim tales delicatius educari, laborem operum corporalium sustinere non posse.

Alio modo efficitur aliquid alicui debitum ex eo quod ipse exhibet, sive sit aliquid temporale, sive spirituale, secundum illud I. ad Cor. ix. 11. Si nos vobis spiritualia seminavimus, magnum est, si carnalia vestra metamus? Et secundum hoc quadrupliciter possunt religiosi de eleemosynis vivere, quasi sibi debitis. Primo quidem, si prædicent auctoritate prælatorum. Secundo, si sint ministri altaris: quia, ut dicitur I. ad Cor. ix. 13. qui altari deserviunt, cum altari participant. Ita & Dominus ordinavit his qui Evangelium annuntiant, de Evangelio vivere. Unde & Augustinus dicit in Lib. de operibus monach. (cap. xxi. in princ.) Si Evangelistæ sunt, sutores, habent potestatem vivendi de sumptibus fidelium: si ministri altaris, dis-

pensatores sacramentorum, bene sibi istam non arrogant, sed plane vendicant potestatem: & hoc ideo, quia sacrificium altaris, ubicumque agatur, commune est toti populo fidelium. Tertio, si insistant studio sacre Scripturæ ad communem utilitatem totius Ecclesiæ. Unde Hieronymus dicit contra Vigilantium (cap. v. cir. med. & incipit, *Multa in orbe*:) (*) *Hæc in Judea usque hodie perseverat consuetudo, non solum apud nos, sed etiam apud Hebræos, ut qui in lege Domini meditantur die ac nocte, & partem non habent in terra, nisi solum Deum, synagogarum, & totius orbis foveantur ministeriis.* Quarto, si bona temporalia quæ habebant, monasterio largiantur, de eleemosynis monasterio factis possunt vivere. Unde Augustinus dicit in Lib. de operibus monach. (cap. xiv. a med.) quod bis qui relicta, vel distributa sive ampla, sive qualicumque opulenta facultate, inter pauperes Christi, pia, & salubri humilitate numerari voluerunt, vicem sustinenda vitæ eorum res ipsa communis, & fraterna caritas debet: qui laudabiliter agunt, si manibus operentur; quod quidem si nolint, quis audeat eos cogere. Nec est attendendum, ut ibid. subditur, quibus monasteriis, vel in quo loco indigentibus fratribus quisque id quod habebat, impenderit: omnium enim Christianorum una respublica est.

Si vero aliqui sint religiosi qui absque necessitate, & utilitate quam afferant, velint otiosi de eleemosynis quæ dantur pauperibus, vivere, hoc est eis illicitum. Unde Augustinus dicit in Lib. de oper. mon. (cap. xxi.) Plerumque ad hanc professionem servitutis Dei & ex conditione servili aliqui veniunt, & ex vita rusticana, & ex opificum exercitatione, & plebeo labore: de quibus non apparet, utrum ex proposito servitutis Dei venerint, an vitam inopem, & laboriosam fugientes, vacui pasci, atque vestiri voluerint, & insuper honorari ab eis a quibus contemni, conterique consueverant. Tales ergo se, quo minus operentur, de infirmitate corporis excusare non possunt: præterita quippe vitæ consuetudine convincuntur. Et postea subdit (cap. xxv. non procul a fi.) Si nolunt operari, non manducant. Neque enim propterea ad pietatem divites humiliantur, ut pauperes ad superbiam extollantur. Nullo enim modo decet ut in ea vita, ubi senatores sunt laboriosi, ibi fiant opifices otiosi; & quo veniunt,

(*) Ita cum mss. Alcan. Garcias, & edit. posteriores. Al. Hæc uadique usque hodie &c. & mox: &

patrem non habent in terra nisi solum Deum, totius orbis foveantur ministeriis.

veniunt, reliſtis deliciis ſuis, qui fuerant prædicatorum domini, ibi ſunt ruſtici delicati.

Ad primum ergo dicendum, quod authoritates illæ (1) ſunt intelligendæ tempore neceſſitatis, quando ſcilicet non poſſet aliter pauperibus ſubveniri. Tunc enim tenerentur non ſolum ab eleemoſynis accipiendis deſiſtere, ſed etiam ſua, ſi qua haberent, largiri ad pauperum ſuſtentationem.

Ad ſecundum dicendum, quod prælatis competit prædicatio ex officio; religioſis autem poſſeſſe competere ex commiſſione: & ita cum laborant in agro dominico, poſſunt exinde vivere, ſecundum illud II. ad Timoth. 1x. 6. *Laborantem agricolam oportet primum de fruſtibus percipere: ubi dicit Gloſſa (ord. „ (2) id eſt prædicatorem, qui in agro Ecclēſiæ ligone verbi Dei excolit corda auditorum. „ Poſſunt etiam de Evangelio vivere qui prædicatoribus miniſtrant. Unde ſuper illud ad Rom. xv. Si ſpiritualium eorum participes facti ſunt gentiles, debent & in carnalibus miniſtrare eis, dicit Gloſſa (interl.) „ ſcilicet Judæis, qui miſerunt prædicatores „ ab Hieroſolymis. „ Sunt & aliz cauſæ, ex quibus alicui debetur ut de ſumptibus fidelium vivat, ut dictum eſt (in corp. art.)*

Ad tertium dicendum, quod, ceteris paribus, dare eſt perfectius quam accipere; & tamen dare, vel relinquere omnia ſua pro Chriſto, & modica accipere ad ſuſtentationem vitæ, melius eſt, quam dare aliqua particulariter pauperibus, ut ex ſupra dictis patet (quæſt. clxxxvi. art. 3. ad 6.)

Ad quartum dicendum, quod accipere munera ad divitias augmentandas, vel accipere victum ab aliquo ſibi non debitum, abſque utilitate, & neceſſitate, præſtat occaſionem peccati: quod non habet locum in religioſis, ut ex ſupra dictis patet (in corp. art.)

Ad quintum dicendum, quod quando apparet manifeſta neceſſitas, & utilitas, propter quam aliqui religioſi de eleemoſynis vivant abſque opere manuali, non ſcandalizantur ex hoc infirmi, ſed malitioſi more Pha-

Summ. S. Tb. Tom. IX.

riſæorum, quorum ſcandalum contemnendum Dominus docet Matth. xv. (3). Sed ſi non eſſet evidens neceſſitas, & utilitas, poſſet exinde generari ſcandalum infirmis; quod eſſet vitandum. Idem tamen ſcandalum imminere poſſeſt de his qui facultatibus communibus otioſe utuntur.

A P P E N D I X.

EX art. habes primo: quomodo per rationem deſtruas errorem Joannis Wicleſſ dicentis, quod conferens eleemoſynam Fratribus eſt excommunicatus ipſo facto. Item *Guilhelmi* cujuſdam dicentis; quod monachi, ſeu fratres, non poſſunt vivere de eleemoſynis. *Secundo* habes: quomodo per rationem oſtendās errorem Wicleſſ merito damnari expreſſe a *Concilio Conſtantiensi*, ſeſſ. 8. Quem etiam Wicleſſum propter hoc, & alia errata pronuntiavit Synodus illa eſſe hæreticum, ejuſque oſſa exhumari mandavit, & comburi. Item a B. Joanne Apoſtolo in ſua epiſtola *tertia* canonica per hoc, quod damnat unum ſimile, & forſan minus culpabilem circa hujusmodi, qui vocabatur *Diotrephes*, & laudat eleemoſynarios erga fideles, dicens: „ Chariſſime, fideliter facis, quidquid operaris in „ fratres, & hoc in peregrinos. Nos ergo „ debemus ſuſcipere hujusmodi, ut cooperatores ſimus veritatis. Diotrephes non recipit nos. Propter hoc, ſi vencro, comonebo ejus opera, quæ facit, verbis malignis garriens in nos. Et quali iſta e non ſufficiant, neque ipſe ſuſcipit fratres i „ & eos, qui ſuſcipiunt, prohibet, & d, „ Eccleſia ejicit. Chariſſime, noli imitare „ malum, ſed quod bonum eſt. „ Hæc ibid. Item *Guilhelmum* illum merito damnari in illo errore a S. Benedicto, & B. Gregorio in 2. Dialogorum: ſecundum quod extenditur in *arg. cont.* Item multipliciter ab *opusc. 19.* contra impugnantes religionem. *c. 7. Tertio* vides: quomodo &c.

R R

A R-

(1) Inter quas tamen illa, quæ prænotatur ex Hieronymo & ſub ejus nomine in Decretis refertur Cauſa 1. & Cauſa 16. nullibi apud eum occurrit, ut jam ſupra notatum quæſt. 185. art. 7.

(2) Ex Haymone deſumpta qui ſic plenius habet: *Quantum ad litteram pertinet, dignum eſt ut agricola & vinitor primum fruſtus ſui laboris deguſtent: Altiore autem ſenſu ager eſt hic mundus vel Eccleſia: Vinitores vel agricola ſunt Prædicatores qui ligone verbi Dei incolunt corda auditoris. Subſe-*

quens autem Gloſſa interlinearis tantum eſt ſine nomine; quamvis eam Lombardus quoque habet, ac eſt Theodoro & aliis Interpretibus implicite colligi poſſeſt.

(3) Cum nimirum a Diſcipulis admonitus quod Phariſæi ſcandalizati eſſent quia dixiſſet, *Quod intrat in os non coinquinat hominem, eorumdem occaſione qui non lotis manibus manducabant, reſpondit: Sinite illos, cæci ſunt & duces cæcorum &c.*

ARTICULUS V. 898

Utrum religiosis liceat mendicare.

III. con. cap. cxxxv. & quol. VII. art. 18.
ad 7. & opusc. XVII. cap. XIV. XV. &
XVI. & opusc. XIX. cap. VII.

AD quintum sic proceditur. Videtur quod religiosis non liceat mendicare. Dicit enim Augustinus in Lib. de oper. monach. (cap. xxviii. ante med.) *Tam multos hypocritas sub habitu monachorum asquequaque dispersit callidissimus hostis, circumuevntes provincias; & postea subdit: Omnes petunt, omnes exigunt aut sumptus luctose egestatis, aut simulata pretium sanctitatis.* Ergo videtur quod vita religiosorum mendicantium sit reprobanda.

2. Præterea. I. ad Theff. iv. 11. dicitur: *Operamini manibus vestris, sicut præcepimus vobis, & ut honeste ambuletis ad eos qui foris sunt, & nullius aliquid desideretis:* ubi dicit Glossa (ord. Petri Lomb.) (1) „I. „deo opus est agendum, & non otandum, „quia & honestum est, & quasi lux ad in- „fideles: & non desiderabitis regnum alterius, „nedum rogetis, vel tollatis aliquid.“ Et II. ad Theff. 111. super illud, *Si quis non vult operari &c.* dicit Glossa (ord. Aug. Lib. de oper. monach. cap. 111. in princ.) (2) „Vult servos Dei corporaliter operari, „ut habeant unde vivant, ut non compellantur egestatem necessaria petere.“ Sed hoc est mendicare. Ergo videtur quod illicitum

fit, prætermisso opere manuali, mendicare.
3. Præterea. Illud quod est in lege prohibitum, & iustitiæ contrarium, non competit religiosis. Sed mendicare est prohibitum in lege divina, dicitur enim Deuter. xv. 4. *Omnino indigens, & mendicus non erit inter vos (3):* & in Psal. xxxvi. 25. *Non visum derelictum, nec semen ejus querens panem.* Secundum etiam jura civilia punitur validus mendicans, ut habetur Codice de mendicantibus validis (4). Ergo non competit religiosis mendicare.

4. Præterea. *Verecundia est de turpi actu,* ut Damascenus dicit (Lib. II. orth. fid. cap. xv.) Sed Ambrosius dicit in Lib. I. de offic. (cap. xxx. cir. fi.) quod *verecundia petendi ingenuos prodis natales.* Ergo mendicare est turpe. Non ergo religiosis competit.

5. Præterea. Maxime de elemosynis vivere competit prædicantibus Evangelium, secundum Domini statutum, ut supra dictum est (art. præc.) Eis tamen non competit mendicare: quia super illud II. ad Timoth. 11. *Laborantem agricolam &c.* dicit Glossa (ord. super illud, *De fructibus percipere (5)*) „Vult Apostolus ut Evangelista intelligat, „quod necessaria sumere ab eis in quibus „laborat, non est mendicitas, sed potestas. Ergo videtur quod religiosis non competat mendicare.

Sed contra. Religiosis competit vivere ad imitationem Christi. Sed Christus mendicavit, secundum illud Pf. xxxix. 18. *Ego autem mendicus sum, & pauper:* ubi dicit Glossa (ord. Cassiod. (6)) „Hoc dixit Christus de se ex forma servi: „& infra: „

Men-

(1) Paulo plenius & alia serie, ubi etiam illud, *omnes exigunt*, perinde est ac *ab omnibus exigunt*, ut ad marginem Augustini notatur, nec in nominativo sed in accusativo legendum est.

(2) Velut ex Augustino de operibus Monachorum Editiones aliam notant, sed ex cap. 13. partim tantum ac implicite colligi potest, sicut & sequens Glossa ex cap. 17. sed utramque Lombardus plene habet:

(3) Vel transposita constructione, *Indigens & mendicus non omnino inter vos*, idest nullo modo erit &c.

(4) Libro nimirum 11. tit. 26. leg. *Cunctis*, ubi Gratianus, Valentinianus, Theodosius Imperatores ad Severum Præfectum Urbis ea de re id scribunt ex professo quod in responsione notabitur.

(5) Sumpta ex Augustino verbis paulum immutatis lib. de operibus Monachorum cap. 15. versus finem, ut Timotheum ab opere corporali excuset.

(6) Cassiodori Glossam Editiones aliæ dicunt esse. Sic autem tantum Cassiodorus non litterali sed mysti-

co sensu explicans: *Ne sibi quisquam meritorum gloriam vendicaret, Dominus Christus ex forma loquitur humanitatis assumpta, Egenus & pauper sum: Egenus, quia humanitas subueniri sibi semper eget a Domino: Pauper, quia nisi divina gratia clarificetur de se omnino tenuis esse cognoscitur.* Subsequens autem Glossa super Psalm. 69. ex eodem est, mystice tamen sic dicente: *Dum dicitis ex persona sua Dominus, Egenus & pauper sum, significat illos divites fuisse mundanos de quibus dicitis Confundantur & revereantur &c.* Sed videamus cur cum se celesti thesauro ditissima ubique se egenam & pauperem dicit gloriosa paupertas: *Utique quia mundanas copias non habet:* Ac deinde paulo post: *Vides merito dici tales egenos & pauperes qui continuo acquirere gratiam divinitatis exoptant: Egeni enim sumus quando fugiter indigemus: Pauperes, dum semper ad beneficia ipsius avida mente properamus.* Apparet vero quæ subjungitur ex Hieronymo in quadam epistola, nulliobi sic expresse occurrit, sed aliquid is eam sensum epist. 1. 4. 14. 22.

Mendicus est, qui ab alio petit; & pau- per, qui sibi non sufficit, " Et in Psal. lxxix. *Ego egenus, & pauper sum*: ubi dicit Glossa (interl. & ord. Cassiod.), „ *Egenus*, „ idest petens; & *pauper*, idest insufficientes „ mihi, quia mundanas copias non habeo. " Et Hieronymus dicit in quadam epistola : *Cave ne Domino tuo mendicante, scilicet Christo, alienas divitias congeras*. Ergo conveniens est religionis mendicare.

Respondeo dicendum, quod circa mendicationem duo possunt considerari. Unum quidem ex parte actus ipsius mendicationis, qui habet sibi quamdam abjectionem conjunctam. Illi enim videntur abjectissimi inter homines esse qui non solum sunt pauperes, sed intantum sunt egentes, quod necesse habent ab aliis victum accipere: & secundum hoc causa humilitatis aliqui laudabiliter mendicant; sicut & alia assumunt quæ ad abjectionem quamdam pertinent, quasi efficacissimam medicinam contra superbiam, quam vel in seipsis, vel etiam in aliis per exemplum extinguere volunt. Sicut enim infirmitas quæ est ex superexcessu caloris, efficacissime sanatur per ea quæ in frigiditate excedunt; ita etiam pronitas ad superbiam efficacissime curatur per ea quæ multum abjecta videntur. Et ideo dicitur in Decr. de poenit. dist. 11. (cap. *Si quis semel* :) *Exercitia humilitatis sunt, si quis se vilioribus officiis subdat, & ministeriis indignioribus tradat: ita namque arrogantiæ, & humane gloriæ vitium curari poterit*. Unde Hieronymus in epist. ad Oceanum (parum a princ.) commendat Fabiolam de hoc quod optabat ut suis divitiis pariter effusus pro Christo, stipem acciperet. Quod etiam beatus Alexius perfecit, qui omnibus suis propter Christum dimissis, gaudebat se etiam a servis suis elemosynas accepisse. Et de beato Arsenio legitur in Vitis Patrum (Lib. V. libello vi. num. 3.) quod gratias egit de hoc quod necessitate cogente, oportuit eum elemosynam petere. Unde & in

pœnitentiam pro gravibus culpis injungitur aliquibus ut peregrinentur mendicantes.

Sed quia humilitas, sicut & ceteræ virtutes, absque discretionem esse non debet; ideo oportet discrete mendicantem ad humilitationem assumere, ut ex hoc homo notam cupiditatis non incurrat, vel cujuscumque alterius indecentis.

Alio modo potest considerari mendicantem ex parte ejus quod mendicando acquirit: & sic ad mendicandum potest homo ex duobus induci. Uno modo ex cupiditate habendi divitias, vel victum otiose: & talis mendicantia est illicita. Alio modo ex necessitate, vel utilitate: ex necessitate quidem, sicut cum aliquis non potest aliunde habere unde vivat, nisi mendicet; ex utilitate autem, sicut cum aliquis intendit ad aliquid utile perficiendum, quod sine elemosynis fidelium facere non potest; sicut petuntur elemosynæ pro constructione pontis, vel Ecclesiæ, vel quibuscumque aliis operibus, quæ vergunt in utilitatem communem; sicut scholares, ut possint vacare studio sapientiæ. Et hoc modo mendicantia est licita sicut secularibus, ita religionis.

Ad primum ergo dicendum, quod Augustinus ibi loquitur expresse de his qui ex cupiditate mendicant. (1)

Ad secundum dicendum, quod prima Glossa loquitur de petitione quæ fit ex cupiditate, ut patet ex verbis Apostoli; alia autem Glossa loquitur de illis qui absque omni utilitate, (*) quam faciunt, necessaria petunt, ut otiosi vivant: non autem otiose vivit qui qualitercumque utiliter vivit.

Ad tertium dicendum, quod ex illo præcepto legis divinæ non prohibetur alicui mendicare; sed prohibetur divitibus ne tam tenaces sint ut propter hoc aliqui egestate mendicare cogantur. Lex autem civilis imponit pœnam validis mendicantibus, qui non propter (**) utilitatem (2), vel necessitatem mendicant.

Ad quartum dicendum, quod duplex est

R r 2 tur-

(1) Unde turpes nudinas vocat quibus bonum & sanctum propositum servorum Dei blasphematur: & propterea horum zelum ascendit contra illos.

(*) An redundas hic quidpiam?

(**) Ita cum mss. & edit. veteribus edit. Pat. Nicolajus legendum putas debilitatem. Vide corp. art.

(2) Debilitatem reponendum plane puto, non sicut in textu propter utilitatem. Existimavit nempe qui sic perperam immutavit per illud propter causam finalem designari: Sed an licitum valde propter so-

lam utilitatem sic mendicare? Aut quis mendicanti- um validorum propter utilitatem non mendicet, atque adeo non præsumatur id licite facere si hæc legis mens & sensus est? Per illud ergo propter planum est designari efficientem causam quæ sit vel debilitas vel necessitas mendicantis: Unde sic habet prædicta lex: *Cunctis quos in publicum questum incerta mendicantia vocavit inspectis exploretur in singulis & integritas corporum & robur annorum, atque inerbibus & absque ulla debilitate miserandis necessitas inferatur ut &c.*

turpitudō, una inhonestatis, alia exterioris defectus, sicut turpe est homini esse infirmum, vel pauperem. Et talis turpitudō mendicitatis non pertinet ad culpam, sed ad humilitatem pertinere potest, ut dictum est (in corp. art.)

Ad quintum dicendum, quod prædicantibus ex debito debetur victus ab his quibus prædicant; si tamen non quasi sibi debitum, sed quasi gratis dandum mendicando petere velint, ad majorem humilitatem pertinet.

A P P E N D I X.

EX art. habes primo: quomodo per rationem destruas errores, & hæreses Joannis *Wicleff* dicentis, quod Fratres, seu monachi tenentur per laborem manuum victum querere, non per mendicitatem. Et *Lutheri* dicentis, mendicitatem esse ex lege divina prohibitam. Et *Guilbelmi* de S. Amore dicentis, quod mendicantes non possunt salvari in suo mendicantium ordine. Et *Pauperum de Lugduno* dicentium, quod mendicantium religiones fuerunt malorum dæmonum inventiones. Secundo habes: quomodo per rationem ostendas, illos errores merito damnari a Concilio *Constantiensi*, sess. 8. Per hoc enim, quod Joannem sic dicentem damnat inquires, illam positionem esse erroneam, pro quanto asserit, mendicitatem Fratribus non licere, condemnare necessario cointelligitur omnem aliam similem, a quocumque dicatur. Hæc enim est regula universalis (ut alibi dictum fuit) quod Ecclesia, quando reprobat unum quid, reprobare ipso jure intendit omne aliud simile in eo, quod simile est, quoniam de similibus, ut similia sunt, idem est iudicium (tota philosophia teste.) Item ab eodem damnantur *Pauperes de Lugduno* in eorum supradicto errore, & hæresi; dum ibidem damnat Joannem *Wicleff* dicentem, quod omnes religiones indifferenter introducuntur sunt a diabolo. Item *Lutherus* damnatur a *Pf. 39. & 69.* per hoc, quod attribuunt ipsi *Psalmi* mendicitatem Christo Domino nostro, cum glossa, & D. Hieronymo, ut extenditur in arg. contr. Item Papa libellum illum *Guilbelmi* de Sancto Amore, dum tamquam hæreticum reprobat, errorem ejus prædictum pro hæresi condemnat: De hoc vide

opus. 19. contra impugnantes religionem in argumento totius operis illius, & cap. 22. 23. 24. 25. Contra hæc errata pestifera valent quoque dicta supra qu. 186. art. 6. append. Et in Veritatibus aureis super totam legem veterem, *Exodi 3. concl. 2. & Levit. 11. & cap. 20. concl. 3.* Tertio vides: quomodo &c.

A R T I C U L U S VI. 859

Utrum liceat religiosi vilioribus vestibus uti quam ceteri utantur.

opus. XIX. cap. VIII.

AD sextum sic proceditur. Videtur quod non liceat religiosi vilioribus vestibus uti quam ceteris. Quia secundum Apostolum I. ad Thessal. ult. ab omni specie mala abstinere debemus. Sed vilitas vestium habet speciem mali: dicit enim Dominus Matth. VII. 15. *Attendite a falsis prophetis, qui veniunt ad vos in vestimentis ovium: & super illud Apocal. VI. Ecce equus pallidus &c.* dicit Glossa (ord. sup. illud, *Et ecce equus niger:*) „ Videns diabolus nec per apertas tribulationes, nec per apertas hæreses se „ posse proficere, præmittit falsos fratres, qui „ sub habitu religionis obtinent naturam nigri, & rufi equi, pervertendo fidem. “ Ergo videtur quod religiosi non debeant vilibus vestibus uti.

2. Præterea. Hieronymus dicit ad Nepotianum: *Vestes pullas, idest nigras, aque vitæ, ut candidas. Ornatus, ut sordes, pari modo fugiendi sunt: quia alterum delicias, alterum gloriam redolet.* Ergo videtur, cum inanis gloria sit gravius peccatum quam deliciarum usus, quod religiosi, qui debent ad perfectionem tendere, magis debeant vitare vestes viles quam pretiosas.

3. Præterea. Religiosi maxime intendere debent operibus pœnitentiæ. Sed in operibus pœnitentiæ non est utendum exterioribus signis tristitiæ, sed magis lætitiæ signis: dicit enim Dominus Matth. VI. 16. *Cum jejunas, nolite fieri sicut hypocritæ tristes (1): & postea subdit: Tu autem, cum jejunas, unge caput tuum, & faciem tuam lava.* Quod exponens Augustinus in Lib. II. de serm. Dom. in

(1) Vel transposita constructione, *tristes sicut hypocritæ*; sed in eundem sensum redit: Expositio autem sequens Augustini sumpta est ex capite 19.

libri secundi juxta vetera Exemplaria ex quibus prius indicabatur ad marginem, sed ex capite 12. juxta nova.

in monte (cap. xii. parum a princ.) dicit : *In hoc capitulo maxime advertendum est, non in solo rerum corporearum nitore, atque pompa, sed etiam in ipsis sordibus luctuosus esse posse jactantiam, & eo periculosiorem, quo sub nomine servitutis Dei decipit.* Ergo videtur quod religiosi non debeant vilioribus vestibus indui.

Sed contra est quod Hebr. xi. 37. Apostolus dicit : *Circueverunt in melosis, & in vellibus caprinis* : Glossa (interl.) ,, ut Helias, ,, & alii : “ & in Decret. xxi. quæst. iv. (cap. *Omnis jactantia* (1)) dicitur : *Si inventi fuerint deridentes eos qui vilibus, & religiosis vestibus amicti sunt, corrigantur. Prius enim temporibus omnis sacratus vir cum medioevi, ac vili veste conversabatur.*

Respondeo dicendum, quod, sicut Augustinus dicit in III. de doctr. christ. (cap. xii. parum a princ.) *in omnibus exterioribus rebus non usus rerum, sed libido utentis in culpa est.* Ad quam discernendam attendendum est, quod habitus vilis, & incultus dupliciter potest considerari. Uno modo, prout est signum quoddam dispositionis, vel status humani : quia, ut dicitur Eccli. xi. 27. *amicus . . . hominis enuntiat de illo.* Et secundum hoc vilitas habitus est quandoque signum tristitiæ : unde & homines in tristitia existentes solent vilioribus vestibus uti, sicut e converso in tempore solemnitatis, & gaudii utuntur cultioribus vestimentis. Unde & pœnitentes vilibus vestibus utuntur, ut patet Jonæ iii. de Rege ; (2) *qui indutus est sacco* ; & III. Reg. xxi. de Achab, qui operuit cilicio carnem suam.

Quandoque vero est signum contemptus divitiarum, & mundani fastus. Unde Hieronymus dicit ad Rusticum monachum : *Sordide vestes candidæ mentis indicia sunt : vilis tunica contemptum sæculi probet, ita dumtaxat, ne animus tumeat, ne habitus, sermoque dissen-*

tiant. Et secundum utrumque horum competit religiosus vilitas vestium : quia religio est status pœnitentiæ, (3) & contemptus mundanæ gloriæ.

Sed quod aliquis velit hoc aliis significare, contingit propter tria. Uno modo ad sui humiliationem. Sicut enim ex splendore vestium animus hominis elevatur, ita ex humilitate vestium humiliatur : unde de Achab, qui carnem cilicio induit, dixit Dominus ad Heliam : *Nonne vidisti Achab humiliatum coram me ?* ut habetur III. Reg. xxi. 29. Alio modo propter exemplum aliorum : unde super illud Matth. ii. *Habebat vestimentum de pilis camelorum* &c. dicit Glossa (ordin.) (4) ,, *Qui pœnitentiam prædicat, habitum pœnitentiæ præterdit.* Tertio modo propter inanem gloriam, sicut Augustinus dicit (Lib. II. de ferm. Dom. in monte cap. xii. parum a princ.) quod *in ipsis sordibus luctuosus potest esse jactantia.* Duobus ergo primis modis laudabile est abjectis vestibus uti ; tertio vero modo vitiosum est.

Alio autem modo potest considerari habitus vilis, & incultus, secundum quod procedit ex avaritiâ, vel negligentia : & sic etiam ad vitium pertinet.

Ad primum ergo dicendum, quod vilitas vestium de se non habet speciem mali, imo potius speciem boni, scilicet contemptus mundanæ gloriæ. Et inde est quod mali sub vilitate vestium suam malitiam occultant. Unde Augustinus dicit in Lib. II. de sermone Domini in monte (cap. xxiv. a med.) quod *non ideo debent oves odisse vestimentum suum, quia plerumque illo se occultant lupi.*

Ad secundum dicendum, quod Hieronymus ibi loquitur de vestibus vilibus quæ deferuntur propter humanam gloriam.

Ad tertium dicendum, quod secundum doctrinam Domini, in operibus sanctitatis nihil

(1) Quod ex Cannone 16. septimæ Synodi generalis quæ Nicæna secunda fuit, desumptum est : Plenius autem ibi quod *per episcopium corrigantur* quasi sit sensus juxta græcum *επιτροπικον* quod *per inerepationem* vel *per pœnam* : Hinc in Latina Summa Conciliorum redditum est quod *pœna corrigantur* ; sed in Decretis retenta est græca vox quam hic omisit S. Thomas.

(2) Nempe Rege Ninive postquam audivit eam post 40. dies ex prædicatione ipsius Jonæ subvertendam.

(3) Non eo sensu quem novus quidam religiosæ vitæ hostis intellexit, ut sit facinorosis tantum apta:

Quid pejus hæretici dicerent ? Sed pœnitentiæ status est iustus ipsis propter austeritatem &c.

(4) Ex Hieronymo sumptam Editiones aliæ notant ; At Hieronymus tantum ait *aliud esse austera vestis indicium, aliud luxuriæ mollioris ; ac zonam pelliceam quæ & Helias accinctus fuit, symbolum esse mortificationis* : Beata vero propius ad hunc sensum : *Austeritatem vestium ostendebat quia pœnitentiam predicabat* : Ut & Commentarius Hieronymo perperam attributus in Marcum : *Vestis Propheta ac ejusdem cibus & potus austeram vitam prædicantium significant.*

hil homines facere debent propter apparentiam : quod præcipue contingit, quando aliquis aliquid novum facit. Unde Chrysoſtomus (alius Author) dicit ſuper Marth. (hom. XIII. in opere imperf.) (1) *Orans nihil novum faciat, quod aſpiciant homines, vel clamando, vel peſtus percussendo, vel manus expandendo; quia ſcilicet ex ipſa novitate homines reddunt intentos ad conſiderandum. Nec tamen omnis novitas intentos faciens homines ad conſiderandum, reprehendiſſibilis eſt: poteſt enim & bene, & male fieri. Unde Auguſtinus dicit in Lib. II. de ſerm. Dom. in monte (cap. XII. ante med.) quod qui in profeſſione Chriſtianitatis inſuſitato ſqualore, & ſordibus intentos in ſe oculos hominum facit, cum id voluntate faciat, non neceſſitate pariat, ex ceteris eius operibus poteſt cognoſci, utrum hoc contempſu ſuperſui cultus, an (*) ambitione aliqua faciat.* Maxime autem videntur hoc non ex ambitione facere religioſi, qui habitum vilem deferunt, quaſi ſignum ſuæ profeſſionis, qua contempſum mundi proſtitentur. (2)

A P P E N D I X.

EX art. habes primo : quomodo per rationem deſtruas errorem *Guilhelmi* de S. Amore famam religioſorum corrumpere contententis per hoc, quod habitu vili untantur, & conſequenter factio etiam ſuo dicentis, quod religioſi non debent uti abjectis veſtibus. Secundo habes : quomodo per rationem oſtendas, merito hunc damnari ab Heb. 11. *Circuierunt, &c. & a Decretis. 21. q. 4. ut extenditur in arg. contr. & eſt ſynodus ſeptima, quæ ibi c. 1. loquitur. Item ab Apocalyp. 11. Dabo veſtibus meis, & prophetabunt amici ſaccis.* Ubi una gloſſa dicit : *Pænitentiam predicantes, & exemplo oſtendentes : & alia gloſſ. ibid. & ad exemplum eorum debetis predicare.* Item a Mat. 3. *Joannes habebat ve-*

ſtimentum de pilis camelorum. Ubi gloſſa dicit : *Qui pænitentiam prædicat, pænitentia habitum præterit : In eo vilitas veſtis, & tibi laudatur : quorum uſus, in divite arguitur.* Luc. 16. & alia gloſſ. ibid. *Servus Dei non debet habere veſtimentum ad decorem, vel ad delectationem, ſed tantum ad regendam nuditatem.* Item ſuper illud Mar. 1. *Joannes erat veſtitus pilis,* gloſſa inquit ; *Conveniens veſtis prædicatori.* Vide opuſculum 19. contra impugnantes religionem, cap. 8. Item ſupra q. 186. ar. 2. *append. Vilitas enim veſtimentorum ſanctorum illorum in ſe conſiderata facit ad propoſitum articuli præſentis : ſicut eadem vilitas, quantum ad invicem diverſa (ut ibi conſiderabatur) articuli illius firmabat propoſitum, ſcilicet, quod non omnes religioſi ad omnia conſilia ſervanda tenentur. Tertio vides : quomodo &c.*

Q U E S T I O CLXXXVIII.

De differentia religionum,

In octo articulos diviſa.

DEinde conſiderandum eſt de differentia religionum : & circa hoc quaeruntur octo. Primo, utrum ſint diverſæ religiones, vel una tantum. Secundo, utrum aliqua religio inſtitui poſſit ad opera vitæ activæ. Tertio, utrum aliqua religio poſſit ordinari ad militandum. Quarto, utrum poſſit inſtitui aliqua religio ad prædicandum, & huiusmodi opera exercenda. Quinto, utrum poſſit aliqua religio inſtitui ad ſtudium ſcientiæ. Sexto, utrum religio quæ ordinatur ad vitam contemplativam, ſit potior ea quæ ordinatur ad vitam activam.

Se-

(1) Prius ex homilia 19. in Matthæum vel perperam 16. indicabatur ad marginem ; quaſi ex verq Chryſoſtomo deſumptum illud eſſet : Sed quamvis ibi (ſcilicet homilia 19.) aliquid huc pertinens inſinuetur, hæc tamen verba ex homilia 13. operis imperfæcti quod Chryſoſtomi veri non eſt, ſic expreſſe ſumpta ſunt.

(*) Al ex ambitione.

(2) Hinc vivida Bernardi & vehemens adverſus eos invecſtio qui tam religioſæ profeſſionis inmemores nimium in veſtibus ornatum ac ſplendorem affectant : *Hæc me (inquit) miſerum qualemcumque Monachum ! Cur adhuc vivo videre ad id ordinem*

noſtrum deveniſſe cujus inſtitutores Apoſtoli fuerunt ? Non jam quod utiliſ ad induendum quaeritur ſed quod ſubtiliſ invenitur, non quod frigus repellat ſed quod ſuperbire compellat, non quod juxta Regulam viliſ comparari poteſt, ſed quod vanuſtiſ, imo vanuſ, oſtendat : Jam Religionis antiquæ non ſolum virtutem amiſiſſimam ſed nec ſpeciem retinemus : Ecce habitus noſter qui humilitatis eſſe ſolebat inſigne, nunc a Monachis noſtris in ſignum geſtatur ſuperbiæ ! At in habitu ; inquis non eſt Religio ſed in corde : Ceterum tu quando reſpuiſ quidquid groſſum, & quod nitore placet quantolibet pretio emiſ, rogo te, ex corde facis hæc ? &c.

Septimo, utrum habere aliquid in communi diminuat de perfectione religionis.

Octavo, utrum religio solitariorum sit præferenda religioni in societate viventium.

ARTICULUS I. 900

Utrum sit tantum una religio.

Inf. art. 6. cor.

AD primum sic proceditur. Videtur quod non sit nisi una tantum religio. In eo enim quod totaliter, & perfecte habetur, diversitas esse non potest: propter quod non potest esse nisi unum primum summum bonum, ut in I. habitum est (quæst. vi. art. 2. 3. & 4.) Sed, sicut Gregorius dicit super Ezechiel. (hom. xx. inter med. & fi.) *cum quis omne quod habet, omne quod vivit, omne quod sapit, omnipotenti Deo voverit, holocaustum est*, sine quo religio esse non dicitur. Ergo videtur quod religiones non sint multæ, sed una tantum.

2. Præterea. Ea quæ in essentialibus conveniunt, non diversificantur nisi per accidens. Sed sine tribus votis essentialibus religionis non est aliqua religio, ut supra habitum est (quæst. clxxxvi. art. 6. & 7.) Ergo videtur quod ipsæ religiones specie non diversificentur, sed solum per accidens.

3. Præterea. Status perfectionis convenit & religiosi, & Episcopis, ut supra habitum est (quæst. clxxxv. art. 5. & 7.) Sed Episcopatus non diversificatur specie, sed est unus, ubicumque fuerit; unde Hieronymus dicit ad Evagrium (*) Episcopum: (1) *Ubi- cumque fuerit Episcopus, sive Romæ, sive Eugubii, sive Constantinopoli, sive Rhegii, ejusdem meriti est, ejusdem & sacerdotii.* Ergo pari ratione una sola est religio.

4. Præterea. Ab Ecclesia tollendum est omne id quod confusionem inducere potest. Sed ex diversitate religionum videtur quædam

posse confusio induci in populo christiano, ut quædam Decretalis dicit (cap. *Ne nimia*, de religiosiis domib.) Ergo videtur quod non debeant esse diversæ religiones.

Sed contra est quod in Psal. xlv. 10. scribitur ad ornatum Reginæ pertinere, quod *sit circumamicta varietate* (2).

Respondeo dicendum, quod, sicut ex supra dictis patet (quæst. præc. art. 2. & quæst. clxxxvi. art. 7.) status religionis est quoddam exercitium, quo aliquis exercetur ad perfectionem caritatis. Sunt autem diversa caritatis opera, quibus homo vacare potest: sunt etiam diversi modi exercitiorum. Et ideo religiones distingui possunt dupliciter. Uno modo secundum diversitatem eorum ad quæ ordinantur; sicut si una religio ordinetur ad peregrinos hospitio suscipiendos, & alia ad visitandos, vel redimendos captivos. Alio modo potest esse diversitas religionum secundum diversitatem exercitiorum; puta quod in una religione castigatur corpus per abstinentias ciborum, in alia per exercitium operum manualium, vel per nuditatem aut per aliquid aliud hujusmodi.

Sed quia finis est potissimum in unoquoque, major est religionum diversitas quæ attenditur secundum diversos fines, ad quos religiones ordinantur, quam quæ attenditur secundum diversa exercitia.

Ad primum ergo dicendum, quod hoc est commune in omni religione quod aliquis totaliter se debet præbere ad serviendum Deo: unde ex hac parte non est diversitas inter religiones, ut scilicet in una religione aliquis retineat aliquid sui, & in alia aliud: est autem diversitas secundum diversa, in quibus homo Deo servire potest, & secundum quod ad hoc homo se potest diversimode disponere.

Ad secundum dicendum, quod tria essentialia vota religionis pertinent ad exercitium religionis, sicut quædam principalia, ad quæ omnia alia reducuntur, ut supra dictum est (quæst.

(*) Vocem Episcopum redundare monent Theologi nec profecto est in Hieronymo; ac sic habet Decretis dist. xc. 11. cap. xxiv. Cod. Alcan. ad Eliandrum.

(1) Refertur in Decretis dist. 93. (non sicut prius 94.) cap. 24. sub eadem inscriptione ad Evagrium Episcopum, sed inscriptio Hieronymi sic simpliciter habet Evagrio, nec Episcopi nomen videtur ei convenire.

(2) Jam ex Cassiodoro per aliam occasionem quæst. 183. art. 2. argum. Sed contra notatum est ut diversitas officiorum vel statuum in Ecclesia probare-

tur: Ubi & ad linguarum vel virtutum diversitatem tum ex eodem tum etiam ex Augustino posse referri notavimus: Præter Theodoretum quoque de virtutis decora variisque Spiritus-sancti charismatibus (id est gratis) explicantem; quia ex multis, inquit, hominibus qui varia Spiritus-sancti dona susceperunt, conficta est Ecclesia: Et Chrysostomum in eadem varietate annotantem quod sicut non ex uno genere constat vestis, ita nec una sed multiplex adjungi virtus ipsi fidei debet ut Ecclesie vel animæ fidelis decor spiritualis conveniat.

(quæst. clxxxvi. art. 7. cor. & ad 2.) Ad observandum autem unumquodque eorum diversimode aliquis se disponere potest; puta ad votum continentiz servandum se disponit aliquis per loci solitudinem, (1) per abstinentiam, per mutuam societatem, & per multa alia hujusmodi. Et secundum hoc patet quod communitas essentialium votorum comparitur diversitatem religionis, tum propter diversas dispositiones, tum etiam propter diversos fines, ut ex supra dictis patet (in corp. & quæst. clxxxvi. art. 7. ad 2.),

Ad tertium dicendum, quod in his quæ ad perfectionem pertinent, Episcopus se habet per modum agentis, religiosi autem per modum patientis, ut supra dictum est (quæst. clxxxiv. art. 7.) Agens autem, etiam in naturalibus, quanto est superius, tanto est magis unum; ea vero quæ patiuntur, sunt diversa. Unde rationabiliter est unus episcopalis status, religiones vero diversæ.

Ad quartum dicendum, quod confusio opponitur distinctioni, & ordini. Sic ergo ex multitudine religionum induceretur confusio, si ad idem, & eodem modo diversæ religiones essent absque necessitate, & utilitate. Unde, ut hoc non fiat, salubriter institutum est ne nova religio nisi auctoritate summi Pontificis, instituat. (2)

A P P E N D I X.

EX art. habes primo: quomodo per rationem destruas errorem quorundam hæreticorum dicentium, quod, cum una sit Christi religio, adducere varias religiones est, tunicam ejus inconsutilem scindere. Secundo habes: quomodo per rationem ostendas illum errorem merito damnari a Ps. 44. Quamvis

enim Psalmista nullatenus Christi tunicam inconsutilem scinderet, neque sciendam ibi prophetaret; tamen præ gaudio ex pulchritudine prævisi amicitus varii Ecclesie catholice concepto cecinit: Astitit Regina a de-
 ,, xtris tuis in vestitu deaurato circumdata
 ,, varietate. Et iterum: Omnis gloria ejus Pilie
 ,, Regis ab intus, in fimbriis aureis, cir-
 ,, cumamicta varietatibus. Item ab Apo-
 cal. 1. Joannes septem Ecclesiis, quæ sunt in
 Asia. Paulus. Quis prudens ambigit, vel
 ambiget unquam, unam tantam, ut in Sym-
 bolo fidei, esse Ecclesiam catholicam? Et ta-
 men B. Apostolus Joannes, hoc non obtin-
 te, plures docet hic esse particulares Eccle-
 sias, etiam in una regione solum, idest in
 Asia. Item ab Act. 14. Paulus, & Barna-
 bas per singulas constituerunt presbyteros. Non-
 ne & Apostolus scribit Ecclesie, quæ est Co-
 rinthi? Quæ est Colossis? Quæ est Galatie?
 Quæ est Thessaliez? Ac si ex præmissis ad er-
 rorem illum profigandum penitus dicant ip-
 sæ scripturæ. Sicut absurdum non est, quin-
 nimo, ut Psal. 44. suprascriptus prænu-
 ciavit, est, multum conveniens, quod in una
 universali Ecclesia Christi, absque ulla tuni-
 cæ inconsutiles ejus scissione, sint plures pa-
 ticularis Ecclesie: ita non est inconveniens
 imo conveniens, quod sub una religione
 Christiana, ejus tunica inconsutiles permanen-
 te, sint plures privatæ, idest particulares re-
 ligiones, & ritibus, & vestibus, & regulis,
 & constitutionibus pro varietate sui proximi
 finis, ad quem ordinantur, distinctæ. Tertio
 vides: quomodo &c.

AR-

(1) Quatenus ab aspectu vel ab occurso femina-
 rum remotus incentiva minora sentit quibus ad li-
 bidadinem contra continentiz votum inflammatur:
 Aliter porro per mutuam societatem ad ejusdem ob-
 servantiam disponitur, quia coram aliis reveretur fa-
 cere quod sit ei observantiz contrarium, idest ocu-
 los in mulieres defigere, ut Augustinus in Regula
 indicat.

(2) Sic Extra de domibus Religiosis cap. Ne ni-
 mia fert inscriptio, Novam Religionem non licet
 constituere sine auctoritate summi Pontificis: In textu
 tamen qui ex Cannone 13. Concilii Lateranensis quar-
 ti sub Innocentio III. habiti desumptus est, videtur
 absolute nova earum in posterum institutio prohiberi:
 Sic enim ibi lib. 3. Decretalium tit. 36. cap.
 jam notato: Ne nimia Religionum diversitas gra-
 vem in Ecclesiam Dei confusionem inducat, firmiter

prohibemus ne quis de cetero novam Religionem invo-
 niat, sed quicumque ad Religionem conversi voluerit
 unam de approbatis assumat. Similiter qui voluerit
 religiosam domum de novo fundare, regulam & in-
 stitutionem accipiat de approbatis: Quasi diceret si-
 ne ulla exceptione non debere omnino imposterum
 Religionem novam institui aut illis addi quæ jam
 fuerant approbatæ: Sed in statuto illo salva semper
 subintelligi debet Papæ auctoritas cujus est novas
 Religiones approbare vel rejicere prout iudicat op-
 portunum: Unde hoc non obstante novæ subinde plu-
 res cum approbatione Summorum Pontificum institu-
 tæ sunt, adeoque deinceps institui ac approbari pos-
 sunt. Sic ordo Minorum a Sixto IV. Capucinorum
 a Clemente VII. Clericorum Regularium ab eodem ap-
 probatus est, & a Paulo III. Societas Jesuitarum &c.

ARTICULUS II. 901

Utrum aliqua religio institui debeat ad opera vite activæ.

opusc. XXIX. cap. I. princ.

AD secundum sic proceditur. Videtur quod nulla religio institui debeat ad opera vite activæ. Omnis enim religio pertinet ad perfectionis statum, ut ex supra dictis patet (quæst. clxxxiv. art. 5.) Sed perfectio religionis status consistit in contemplatione divinatorum: dicit enim Dionysius vi. cap. eccl. Hierarch. (ante med.) quod *nominantur ex Dei puro servitio, & famulatu, & indivisibili, & singulari vita uniente eos indivisibilium sanctis convolutionibus*, idest contemplationibus, *ad deformem unitatem, & amabilem Deo perfectionem*. Ergo videtur quod nulla religio institui possit ad opera vite activæ.

2. Præterea. Idem iudicium videtur esse de monachis, & canonicis regularibus, ut habetur extra de postul. cap. *Ex parte*, & de statu monach. cap. *Quod Dei timorem*: dicitur enim, quod *a sanctorum monachorum consortio non putantur se juncti*: & eadem ratio videtur esse de omnibus aliis religionis. Sed monachorum religio est instituta ad vitam contemplativam: unde Hieronymus dicit ad Paulinum: *Si cupis esse quod diceris monachus, idest solus, quid facis in urbibus?* Et idem habetur extra de renuntiatione, cap. *Nisi cum pridem*, & de Regular. cap. *Licet quibusdam*. Ergo videtur quod omnis religio ordinetur ad vitam contemplativam, & nulla ad activam.

3. Præterea. Vita activa ad præsens seculum pertinet. Sed omnes religiosi seculum deserere dicuntur: unde Gregorius dicit super Ezechiel. (hom. xx. inter med. & fin.) *Qui præsens seculum deserit, & agit bona que valet, quasi jam Ægypto derelicta sacrificium præbet in eremo*. Ergo videtur quod nulla religio possit ordinari ad vitam activam.

Sed contra est quod dicitur Jacobi 1. 27. *Religio munda, & immaculata apud Deum, & Patrem hæc est, visitare pupillos, & vi-*
Sum. S. Th. Tom. IX.

das in tribulatione eorum. Sed hoc pertinet ad vitam activam. Ergo convenienter religio potest ordinari ad vitam activam.

Respondeo dicendum, quod, sicut supra dictum est (art. præc.) religionis status ordinatur ad perfectionem caritatis, quæ se extendit ad dilectionem Dei, & proximi. Ad dilectionem autem Dei directe pertinet contemplativa vita, quæ soli Deo vacare desiderat; ad dilectionem autem proximi directe pertinet vita activa, quæ deservit necessitatibus proximorum: & sicut ex caritate diligitur proximus propter Deum; ita etiam obsequium delatum in proximos redundat in Deum, secundum illud Matth. xv. 40. *Quod uni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis*. Unde & huiusmodi obsequia proximis facta, in quantum ad Deum referuntur, dicuntur esse sacrificia quædam, secundum illud ad Hebr. ult. 16. *Beneficentiæ, & communionis nolite oblivisci: talibus enim hostiis promeretur Deus*. Et quia ad religionem proprie pertinet sacrificium Deo offerre, ut supra habitum est (quæst. lxxxv. art. 1. ad 1. & art. 4. ad 1.) consequens est quod convenienter religiones quædam ad opera vite activæ ordinentur.

Unde & in collationibus Patrum (collat. xiv. cap. iv. cir. princ.) Abbas Nesteros (1) distinguens diversa religionum studia, dicit: *Quidam summam intensionis sue erga eremi secreta, & cordis constituunt puritatem; quidam erga institutionem fratrum, & cœnobiorum curam, quosdam xenodochii, idest hospitalitatis, (2) delectat obsequium*.

Ad primum ergo dicendum, quod Dei servitium, & famulatus salvatur etiam in operibus vite activæ, quibus aliquis servit proximo propter Deum, sicut dictum est (in corp.) In quibus etiam salvatur singularitas vite, non quantum ad hoc quod homo cum hominibus non conversetur, sed quantum ad hoc quod homo singulariter his intendat quæ ad divinum obsequium spectant: & dum religiosi operibus vite activæ insunt intuitu Dei, consequens est quod in eis actio ex contemplatione divinatorum derivetur. Unde non privantur omnino fructu contemplativæ vite.

Ad secundum dicendum, quod eadem est
Sf ratio

(1) Ut in Editione Duacensi recte refertur, non in Coloniensi Nestorius ineptissime, vel in aliis oscitanter Nestoros.

(2) Susceptionis habet originalis ipse textus; Græ-

ca vox autem *ἑσποδοχίας* susceptionem peregrinorum five hospitem significat: Unde per hospitalitatis nomen recte reddidit S. Thomas ut intelligi planius possit.

ratio de monachis, & omnibus aliis religio-
fis, (1) quantum ad ea quæ sunt communia
omni religioni; puta quod totaliter se dedi-
cent divinis obsequiis, & quod essentialia
vota religionis observent, & quod a secula-
ribus negotiis se abstineant. Sed non oportet
similitudinem esse quantum ad alia quæ sunt
propria monasticæ professioni, quæ specialiter
ad vitam contemplativam ordinantur. Unde & in prædicta Decretali de postulando
non dicitur simpliciter, quod sit idem judi-
cium de canonicis regularibus, quod de mo-
nachis; sed quantum ad supradicta, scilicet
*quod in forensibus causis officio advocacionis
non utantur*: & in Decretali inducta de sta-
tu monachorum (2), postquam præmiserat,
quod non putantur a consortio monachorum
sejuncti canonici regulares, subditur: *Regule
tamen inserviunt laxiori*. Ex quo patet quod
non ad omnia tenentur ad quæ monachi.

Ad tertium dicendum, quod dupliciter ali-
quis potest esse in seculo: uno modo per præ-
sentiam corporalem; alio modo per mentis
affectum. Unde & discipulis suis Dominus
dixit (Joan. xv. 19.) *Ego elegi vos de mun-
do*: de quibus tamen ad Patrem loquitur di-
cens (Joan. xvii. 11.) *In mundo sunt, &
ego ad te venio*. Quamvis ergo religiosi qui
circa opera vitæ activæ occupantur, sint in
seculo secundum præsentiam corporalem; non
tamen sunt in seculo quantum ad mentis
affectum: quia in exterioribus occupantur,
non quasi quærentes aliquid in mundo, sed
solum propter divinum obsequium. *Utuntur
enim hoc mundo, sicut non utentes*, ut di-
citur I. ad Cor. vii. Unde Jacobi 1. 27.

postquam dictum est: *Religio munda, & im-
maculata est visitare pupillos, & viduas in
tribulatione*; subditur. *Et immaculatum se cu-
stodire ab hoc seculo*, ut scilicet affectus in re-
bus seculi non detineatur.

A P P E N D I X.

EX art. habes primo: quomodo per ratio-
nem destruas errorem *Apolophanii*, qui,
teste B. *Dionysio* in epistola quadam ad eum,
Gentilis existens irridebat Apostol. Paulum,
vocans eum mundi circuitorem. Circuibat
namque per mundum Apostolus ad prædicand-
um, & consequenter ad exercendum excel-
lenter activæ vitæ opera, quæ sunt eleemo-
synæ spirituales, qu. 32. art. 2. 3. Licet enim
prædicatio, ut ab intus procedit, contempla-
tivam denotet vitam: tamen, ut ad extra,
maxime discurrendo, obsequium ad proximos
impensum significat, ad vitam activam
pertinet. Et in hoc secundo sensu nunc su-
mitur: quando errore illum hic adducimus;
Ac si dixerimus: Irrisione sua teste, *Apo-
lophanus* dicebat: quod religio ad opera vitæ
activæ exercenda institui non debet. *Secundo*
habes: quomodo per rationem ostendas, ir-
risorem illum insipientem merito irrideri ab
Apostolo Jacobo, c. x. *Religio &c.* ut extendi-
tur in *arg. cons.* Item a Rom. ult. *Salutate
eos, qui sunt ex Narcissi domo*. Hic Narcissus
(secundum *glos.*) dicitur fuisse presbyter,
qui peregrinando confirmabat sanctos fratres.
Per hoc ergo, quod Apostolus ad Narcissum
hunc propter opus ejus caritatis in proxi-
mos sic afficitur, ut & domesticos ejus dile-

(1) Qui quodammodo a Monachis distingui pos-
sunt, prout Monachi juxta interpretationem Hiero-
nymi prius allatam quasi solitarii appellantur: Cum
illis tamen conveniunt prout monachi & nominantur
ab unitate ad quam tendunt juxta Dionysii sensum
prius etiam indicatum.

(2) Innocentii III. ad Plebanum quemdam scribentis
qui officio resignato ad Canonicos Regulares Bononienses transferat, conversionem quidem vitæ promit-
tens apud illos, professionem tamen solemnem non
emittens, ut nec habitum Religionis assumens ac sub-
inde a suis repetitis parœcianis quia eos laudabiliter
gubernarat, jubente Pontifice ad eos remissus est,
ita ut si commode fieri posset secum unum ex Cano-
nicis Regularibus haberet ad civitatem cuius in iis
quæ Dei sunt & regularis observantia tam consortio
quam solatio frueretur: Et rationem reddit Pontifex
quia licet in Concilio Lateranensi de Monachis cavea-
tur ne singuli per villas & oppida vel per quascum-
que parochiales ponantur Ecclesiæ, tamen istud spe-

cialiter de Canonicis Regularibus non cavetur, qui
est a sanctorum Monachorum consortio non putentur
sejuncti, Regule tamen inserviunt laxiori: Præce-
dens quoque Decretalis Extra de postulando ex eodem
ad Archiepiscopum Compostellanum desumpta est,
occasione quorundam Canonicorum Regularium qui
non solum in ecclesiasticis verum etiam in forensibus
causis advocati officium exercere presumebant; &
cum objiceretur eis quod nec forensis nec ecclesiasti-
ci negotii deberent esse susceptores nisi Monasterii
utilitas id exposceret, respondebant quod capitulum
illud per quod prædicta prohiberi videntur, de Mo-
nachis non de Canonicis Regularibus loquitur mani-
feste Contra hos ergo censet ac decernit Innocentius
quod idem iudicium de Canonicis Regularibus ac de
Monachis quantum ad supradicta est observandum,
licet de Monachis in Canone specialiter sit expres-
sum. Intelligitur autem de Canone 10. Concilii
Lateranensis 3. sub Alexandro III. Pontifice habiti, ubi
hoc statuitur expresse de Monachis.

dilectione per litteras quoque saluter, ostenditur aperte, quod, secundum iudicium Apostoli (descendendo ad propositum) bonum est religionem aliquam institui ad opera vitæ activæ. Valere etiam possunt ad hoc, si bene applicentur, dicta ex *Epist. 3. D. Joann. gu. 187. art. 4. append. Terio* vides: quomodo &c.

A R T I C U L U S III. 902

Utrum aliqua religio ordinari possit ad militandum.

Inf. art. 4. ad 2. & 5.

AD tertium sic proceditur. Videtur quod nulla religio ordinari possit ad militandum. Omnis enim religio pertinet ad statum perfectionis: Sed ad perfectionem vitæ christianæ pertinet quod Dominus dicit *Matth. v. 39. Ego dico vobis, non resistere malo; sed si quis percusserit te in unam maxillam, prabe ei & alteram*: quod repugnat officio militari. Ergo nulla religio potest institui ad militandum.

2. Præterea. Gravior est compugnatio corporalium præliorum quam concertationes verborum, quæ in advocationibus fiunt. Sed religiosis interdicitur officio advocationis uti, ut patet in *Decretali de postulando supra* inducta (*art. præc. arg. 2.*) Ergo videtur quod multo minus aliqua religio possit institui ad militandum.

3. Præterea. Status religionis est status pœnitentiæ, ut supra dictum est (*quæst. præc. art. 6.*) Sed pœnitentibus secundum jura interdicitur militia: dicitur enim in *Decret. de pœnit. dist. v. (cap. 111.) Contrarium omnino est ecclesiasticis regulis, post pœnitentiæ actionem redire ad militiam secularem*. Ergo nulla religio congrue institui potest ad militandum.

4. Præterea. Nulla religio institui potest ad aliquid iniustum. Sed, sicut *Isidorus* dicit in *Lib. XVIII. Etymol. (cap. 1. cir. princ.)* *justum bellum est quod ex edicto imperiali geritur*. Cum ergo religiosi sint quædam privatæ personæ, videtur quod non liceat eis bellum gerere; & ita ad hoc non potest institui aliqua religio.

Sed contra est quod *Augustinus* dicit ad *Bonifacium* (*epist. clxxx1. al. ccv. parum ante med.*) *Noli existimare, neminem Deo placere posse qui armis bellicis ministrat. In his erat sanctus David, cui Dominus magnum testimonium perhibuit*. Sed ad hoc instituta sunt religiones ut homines Deo placeant. Ergo nihil prohibet aliquam religionem institui ad militandum.

Respondeo dicendum, quod, sicut dictum est (*art. præc.*) religio institui potest non solum ad opera vitæ contemplativæ, sed etiam ad opera vitæ activæ, in quantum pertinent ad subventionem proximorum, & obsequium Dei, non autem in quantum pertinent ad aliquid mundanum tenendum. Potest autem officium militare ordinari ad subventionem proximorum, non solum quantum ad privatas personas, sed etiam quantum ad totius reipublicæ defensionem: unde de *Juda Machabæo* I. *Machab. 111. 2.* dicitur, quod *præliabatur prælium Israel cum lætitia; & dilatavit populo suo gloriam*. Ordinari etiam potest ad conservationem divini cultus: unde ibidem subditur, *Judam dixisse. Nos pugnabimus pro animabus nostris, & legibus nostris: & infra cap. XIII. 3.* dicit *Simon: Vos scitis quanta ego, & fratres mei, & domus patris mei fecimus pro legibus, & pro sanctis prælia*.

Unde convenienter potest institui aliqua religio ad militandum, non quidem propter aliquid mundanum, sed propter defensionem divini cultus, & publicæ salutis, vel etiam pauperum, & oppressorum, secundum illud *Psal. lxxx1. 4. Eripite pauperem, & egenum de manu peccatoris liberate*.

Ad primum ergo dicendum, quod aliquis potest non resistere malo dupliciter. Uno modo, condonando propriam injuriam: & sic potest ad perfectionem pertinere, quando ita fieri expedit ad salutem aliorum. Alio modo, tolerando patienter injurias aliorum: & hoc ad imperfectionem pertinet vel etiam ad vitium, si aliquis potest convenienter injurianti resistere. Unde *Ambrosius* dicit in *Lib. I. de offic. (cap. xxv11. vers. fin.)* *Fortitudo, que in bello tuetur a barbaris patriam, vel domi defendit infirmos, vel a latronibus socios, plena est justitia*: sicut etiam ibidem (1) Dominus

S f 2 dicit

(1) Equivalenter non expresse cum ait *vers. 40. Qui vult tollere unicum tuam, dimitte ei & pallium*: Sed *Luc. 6. versu 30.* habentur verba hic notata: *Ibidem tamen illa dici supponit S. Thomas* quia di-

cuntur in eodem sermone Christi quem *Lucas* refert paulo aliter quam *Matthæus*: *Appendix* autem que subjungitur ex *Chryostomo* est supposititii *Chryostomi hom. 5. imperfecti operis in Matthæum*.

dicit: *Quæ sua sunt, ne repetas.* Et tamen si aliquis non repeteret ea quæ sunt aliorum, si ad eum pertineat, peccaret: homo enim laudabiliter donat sua, non autem aliena. Et multo minus ea quæ sunt Dei, non sunt negligenda: quia, ut Chrysostomus (alius Author) dicit super Marth. (hom. v. in op. imperf. inter med. & fin.) *injurias Dei dissimulare nimis est impium.*

Ad secundum dicendum, quod exercere ad vocationis officium propter aliquid mundanum, repugnat omni religioni; non autem si hoc aliquis exerceat secundum dispositionem sui prælati pro monasterio suo, ut in eadem Decret. subditur: neque etiam pro defensione pauperum, aut viduarum. Unde in Decret. dist. lxxxviii. (cap. 1.) dicitur: *Decrevit sancta Synodus, nullum deinceps clericum aus possessiones conducere, aus secularibus negotiis se immiscere, nisi propter curam pupillorum &c.* Et similiter militare propter aliquid mundanum, est omni religioni contrarium; non autem militare propter obsequium Dei.

Ad tertium dicendum, quod militia secularis (1) interdicitur pœnitentibus; sed militia quæ est propter divinum obsequium, imponitur alicui in pœnitentiam; sicut patet de his quibus injungitur ut militent in subsidium Terræ sanctæ.

Ad quartum dicendum, quod religio non sic instituitur ad militandum quod religiosus propria autoritate liceat bella gerere, sed solum autoritate Principum, vel Ecclesiæ.

A P P E N D I X.

EX art. habes primo: quomodo per rationem tamquam a fortiori, destruas errorem *Lutheri* dicentis (ut refertur in Bulla Papæ *Leonis X.* contra errorem *Lutheri*) quod prælati non licet adversus Turcas: quoniam (inquit) *hoc est repugnare Deo visitanti iniquitates nostras per eos.* Per hoc enim, quod religionem aliquam ex instituto posse ordinari ad militiam pro Republica Christiana contra hostes suos, determinat

præbens articulus, monstratur manifeste, quod multo magis adversus actualiter insurgentes contra Christianam Rempublicam decet Christianos militare. *Secundo* habes: quomodo per rationem ostendas, errorem illum merito damnari a *D. August.* secundum quod extenditur in *arg. contr.* Item a *B. Dominico* factis ipsis. Hic enim ordinem tertium instituit laudabiliter ad militandum contra quosdam hæreticos rebus catholicorum nimis injurios (ut legitur in *vita ipsius*) qui ordo postmodum, cessante illa necessitate armis materialibus utendi contra eosdem hæreticos, remansit mutato nomine. Sicut enim prius vocabatur, *Ordo militiae Jesu Christi*; ita post dictus est, *Ordo de pœnitentia Divi Dominici.* Item damnatur supra *ar. num. 225. 671.* Item a *Veritatibus aureis* super totam legem veterem, *Exod. 17. concl. 2. & Num. 21. concl. 1. & Deut. 23. concl. 4.* Tertio vides; quomodo &c.

A R T I C U L U S IV. 903

Utrum aliqua religio possit institui ad prædicandum, vel confessiones audiendum.

Opusc. x. cap. iv.

AD quartum sic proceditur. Videtur quod nulla religio possit institui ad prædicandum, vel confessiones audiendum. Dicitur enim *vii. quæst. 1. (cap. Hoc nequaquam):* *Monachorum vita subjectionis habet verbum, & discipulatus, non docendi, vel præsidendi, vel pascendi alios: & eadem ratio esse videtur de aliis religiosis.* Sed prædicare, & confessiones audire, est pascere, vel docere alios. Non ergo ad hoc aliqua religio potest institui.

2. Præterea. Id ad quod religio instituitur, videtur esse maxime proprium religioni, ut supra dictum est (art. 2. & 3. præc.) Sed prædicti actus non sunt proprii religiosorum, sed potius prælatorum. Non ergo ad hujusmodi actus potest aliqua religio institui.

3. Præterea. Inconveniens videtur quod au-

(1) Per militiam secularem intelligendo eam que pro rebus mundanis decernitur vel suscipitur: Unde ibidem appellatur *mundana* ex capite 10. epist. 90. sive 92. *Leonis Papæ* ad Rusticum: Non ergo adversatur *Davidis* bellis quæ non tam pro tuendis mundanis rebus vel acquirendis quam pro Dei hostibus edomandis affectu quodam spiritali pietatisque motivo inibantur: Unde non immerito illum in exem-

plum non legitimi tantum sed laudabilis belli epistola prædicta *Augustinus* adducit, ex qua & ex *Decreti* textu *Causa 21. quæst. 1. cap. Noli* restitimus *militas* ubi Editiones aliæ passim legunt, *ministras*: Sed quam inepte notant ex epistola 1. inter illas 21 quæ in fine tomi 2. quasi per appendix adjunguntur! cum *Augustini* non fiat, & verba hic notata nec per somnium insinuet.

authoritas prædicandi, & confessiones audiendi infinitis hominibus committatur. Sed non est certus numerus eorum qui in aliqua religione recipiuntur. Ergo inconueniens est quod aliqua religio instituat ad actus prædictos.

4. Præterea. Prædicatoribus debetur victus a fidelibus Christi, ut patet I. ad Corinth. ix. Si ergo committitur prædicationis officium alicui religioni ad hoc institutæ, sequitur quod fideles Christi teneantur ad exhibendum sumptus infinitis personis: quod cedit in magnum eorum gravamen. Non ergo debet aliqua religio institui ad huiusmodi actus exercendos.

5. Præterea. Institutio Ecclesiæ debet sequi institutionem Christi. Sed Christus primo misit ad prædicandum duodecim Apostolos, ut habetur Luc. ix. & postea misit septuaginta duos discipulos, ut habetur Luc. x. & sicut Glossa (ordin. Bedæ (1) sup. illud, *Post hæc autem &c.*) ibidem dicit, *Apostolorum formam tenent Episcopi, septuaginta duorum discipulorum minores presbyteri*, scilicet curati. Ergo præter Episcopos, & presbyteros parochiales, non debet aliqua religio institui ad prædicandum, vel ad confessiones audiendum.

Sed contra est quod in collationibus Patrum (collat. xiv. cap. iv. in fin.) Abbas Nestoros de diversitate religionum loquens ait: *Quidam eligentes agrotantium curam, alii intercessionem quæ pro miseris, atque oppressis impenditur, exequentes, aut doctrinæ insistentes, aut elemosynas pauperibus largientes, inter magnos, atque summos viros pro afflu suo, ac pietate vixerunt.* Ergo sicut ad agrotantium curam aliqua religio potest institui; ita etiam ad docendum populum per prædicationem, & alia huiusmodi opera.

Respondeo dicendum, quod, sicut dictum est (art. 2. hu. quæst.) conuenienter reli-

gio institui potest ad opera vitæ activæ, secundum quod ordinantur ad utilitatem proximorum, & ad obsequium Dei, & conservationem divini cultus. Magis autem procuratur utilitas proximorum per ea quæ pertinent ad spiritualem animæ salutem, quam per ea quæ pertinent ad subueniendum corporali necessitati, quanto spiritualia corporalibus sunt potiora. Unde supra dictum est (quæst. xxxii. art. 3.) quod elemosynæ spirituales sunt corporalibus potiores. Hoc etiam pertinet magis ad obsequium Dei, cui nullum sacrificium est magis acceptum quam zelus animarum, ut Gregorius dicit super Ezech. (hom. xii. aliquant. ante fin. (2)) Majus etiam est, spiritualibus armis contra errores hæreticorum, & tentationes dæmonum fideles defendere, quam corporalibus armis populum fidelem tueri. Et ideo conuenientissimum est, ad prædicandum, & ad alia huiusmodi quæ pertinent ad salutem animarum, aliquam religionem institui.

Ad primum ergo dicendum, quod ille qui operatur ex virtute alterius, agit per modum instrumenti. Minister autem est sicut instrumentum animatum, ut Philosophus dicit in I. Polit. (cap. iiii. ante med. & Lib. VIII. Ethic. cap. xi. ad fin.) Unde quod aliquis autoritate prælatorum prædicet, vel alia huiusmodi faciat, non supergreditur discipulatus, vel subjectionis gradum, qui competit religionis (3).

Ad secundum dicendum, quod sicut religiones aliquæ instituuntur ad militandum, non quidem ut militent aut horitate propria, sed autoritate Principum, vel Ecclesiæ, quibus ex officio competit, sicut dictum est (art. præc. ad 4.) ita etiam religiones instituuntur ad prædicandum, & confessiones audiendum, non quidem autoritate propria, sed autoritate prælatorum superiorum, & inferiorum, ad quos ex officio pertinet: & ita sub-

(1) Sic dicentis *Sicut duodecim Apostolos formam Episcoporum exhibere simul & præmonstrare nemo est qui dubitet, sic & septuaginta duos figuram Presbyterorum, idest secundi ordinis Sacerdotum, gessisse sciendum est: Ut & notatum supra quæst. 84. art. 6. ad 1. De Nestore autem de quo mox argum. Sed contra jam in hac ipsa quæstione 188. art. 2. notatum est quam in Editione Colonienſi Nestoros inepte ac in aliis passim oscitanter Nestoros appellatur; quin & interdum Nestor non minori oscitantia vel ineptia, ut Cassiani Scholiasfes modernus notat.*

(2) Ubi explicans illud Ezechielis 4. *Sumo sibi sartaginem ferream &c.* sic ait: *Quid per sartagi-*

nem ferream nisi spiritualis zeli fortis frixura figuratur? Ac deinde paulo post: Nullum quippe omnipotentis Deo tale sacrificium est quale est zelus animarum: Quod & plenius exaggerat.

(3) Nec valde tamen de argumenti verbis ex Dcreti Causa 7. quæst. 1. cap. *Hoc nequaquam desumptis curandum est; cum ex Photii execranda Synodo in octavæ Synodi legitimæ ac veræ locum substituta hæc desumpserit Gratianus, ea nimirum æquivocatione deceptus quod Synodum illegitimam pro legitima usurparit, ut jam plenius qu. 185. art. 4. ad 2. ex Baronio notatum est.*

subservire prælatis in tali ministerio, est hujusmodi religionis proprium.

Ad tertium dicendum, quod a prælatis non conceditur talibus religiosi ut quilibet indifferenter possit prædicare, vel confessiones audire; sed secundum moderationem eorum qui hujusmodi religionibus præficiuntur, vel secundum taxationem ipsorum prælatorum.

Ad quartum dicendum, quod plebs fidelis non tenetur ex debito juris ad sumptus ministrandos nisi ordinariis prælatis, qui propter hoc decimas, & oblationes fidelium recipiunt, & alios ecclesiasticos redditus. Sed si aliquis in hujusmodi actibus gratis velit fidelibus ministrare, non potestative ab eis sumptus exigentes, (1) non propter hoc gravantur fideles: quia etiam ipsi possunt liberaliter recompenlare temporalem subventionem: ad quam etsi non teneantur ex debito juris, tenentur tamen ex debito caritatis; non autem ita quod *eis sit tribulatio, aliis autem remissio*, ut dicitur II. ad Corinth. VIII. 13. Si tamen non invenirentur qui gratis se hujusmodi obsequiis manciparent, tenerentur ordinarii prælati, si ipsi non sufficerent, alios ad hoc idoneos querere, quibus sumptus ipsi ministrarent.

Ad quintum dicendum, quod formam septuaginta duorum discipulorum non solum tenent presbyteri curati (2) sed quicumque alii minoris ordinis, qui Episcopis in eorum officio subserviunt. Non enim legitur, quod septuaginta duobus discipulis Dominus aliquas determinatas parochias assignaret, sed quod *misit eos binos ante faciem suam in omnem civitatem, & locum quo erat ipse venturus*. Opportunum autem fuit ut præter ordinarios prælatos alii assumerentur ad hujusmodi officia, propter multitudinem fidelis populi, & difficultatem inveniendi sufficientes personas distribuendas singulis plebibus; sicut etiam religiones ad militandum necesse fuit institui, propter defectum secularium Principum ad resistendum infidelibus in aliquibus terris.

A P P E N D I X.

EX art. habes primo: quomodo per rationem ostendas, merito insinuatum a summo Pontifice, & Collationibus Patrum: quod aliqua religio potest institui ad prædicandum. A Collationibus quidem Patrum, ut in *arg. cont.* A Papa autem Honorio III. per hoc quod solemniter ordinem Fratrum Prædicatorum confirmavit anno Domini 1216. *ne forte* (ut ibidem inquit) *cujuslibet temeritatis incursum aut eos* (scilicet fratres) *a proposito revocet, aut robur* (quod absit) *sacra religionis infringat*. Vide *opuscul.* 19. contra impugnantes religionem, ca. 4. Secundo vides: quomodo &c.

A R T I C U L U S V. 904

Utrum sit instituenda aliqua religio ad studendum.

AD quintum sic proceditur. Videtur quod non sit instituenda aliqua religio ad studendum. Dicitur enim in Psal. lxx. 16. *Quoniam non cognovi litteraturam, introibo in potentias Domini*: Glossa (interl.) (3) idest virtutem christianam. Sed perfectio christianæ virtutis maxime videtur ad religiosos pertinere. Ergo eorum non est studio litterarum insistere.

2. Præterea. Id quod est dissensionis principium, religiosi non competit, qui in unitatem pacis congregantur. Sed studium dissensionem inducit: unde & in Philosophis subsecuta est diversitas sectarum: unde & Hieronymus super epist. ad Titum. (cap. 1. sup. illud, *Et constituas per civitates*) dicit: *Antequam diaboli instinctu studia in religione ferent, & diceretur in populis, Ego sum Pauli, ego Apollonis, ego Cephe &c.* Ergo videtur quod nulla religio debeat institui ad studendum.

3. Præterea. Professio christianæ religionis differ-

(1) Idest, non quasi potestatem sive auctoritatem exigendi habentes, quam dicuntur habere qui prædicant ex officio vel in sacris ministeriis occupantur; sicut 1. ad Cor. 9. Apostolus inculcat.

(2) Unde non cum addito Beda quod *gerant formam Presbyterorum Curatorum*, sed simpliciter *formam Presbyterorum*, idest *secundi ordinis Sacerdotum*: Annon utique tales Religiosi Sacerdotes? & propterea ex eorum numero si alias digni sunt quos

Episcopi delegare, ad prædicandum possint, vel ad sacramentales confessiones audiendas vel ad alia sacraministeria peragenda.

(3) Collateralis vetus Manuscripta sub finem, sed interlinearis nova seu impressa: Quam insinuat Augustinus cum de virtute caritatis explicat, hæc est enim proprie virtus christiana. Cassiodorus autem: *In potentias Domini* perinde ait esse ac *introire ad caelestia regna*.

differre debet a professione Gentilium (1). Sed apud Gentiles aliqui Philosophiam profitebantur; & nunc etiam aliqui seculares dicuntur aliquarum scientiarum professores. Non ergo religiosus competit studium litterarum.

Sed contra est quod Hieronymus in epistola ad Paulin. (2) invitat eum ad discendum in statu monastico, dicens: *Discamus in terris, quorum scientia nobis perseveret in caelis.* & infra: *Quidquid quaeris, secum scire conabor.*

Respondeo dicendum, quod, sicut dictum est (art. 2. quæst.) religio potest ordinari ad vitam activam, & ad vitam contemplativam. Inter opera autem vitæ activæ principaliora sunt illa quæ ordinantur directe ad salutem animarum, sicut prædicare, & alia hujusmodi. Competit ergo studium litterarum religiosus tripliciter.

Primo quidem quantum ad id quod est proprium contemplativæ vitæ, ad quam studium litterarum dupliciter adjuvat. Uno modo directe coadiuvando ad contemplandum, illuminando scilicet intellectum. Vita enim contemplativa, de qua nunc loquimur, principaliter ordinatur ad considerationem divinorum, ut supra habitum est (quæst. clxxx. art. 4.) in qua dirigitur homo per studium ad considerandum divina: unde in laudem viri justii dicitur in Psal. 1. 2. quod *in lege Domini meditabitur die, ac nocte:* & Eccli. xxxix. 1. dicitur: *Sapientiam antiquorum exquiret sapiens, & in Prophetis vacabit.* Alio modo studium litterarum juvat ad contemplativam vitam indirecte, removendo contemplationis pericula, scilicet errores qui in contemplatione divinorum frequenter accidunt his qui Scripturas ignorant; sicut in collationibus Patrum (collat. x. cap. III.)

legitur, quod Abbas Serapion propter simplicitatem incidit in errorem Anthropomorphitarum, (?) idest eorum qui Deum habere humanam formam arbitrantur. Unde dicit Gregorius in VI. Moral. (cap. xvii. ante med.) quod *nonnulli, dum plus exquirunt contemplando quam capiant, usque ad perversa dogmata erumpunt: & dum veritatis esse discipuli humiliter negligunt, magistri errorum fiunt.* Et propter hoc dicitur, Eccli. 11. 3. *Cogitavi in corde meo abstrahere a vino carnem meam, ut animum meum transferrem ad sapientiam, devitaremque stultitiam.*

Secundo necessarium est studium litterarum religiosus institutis ad prædicandum, & alia hujusmodi exercendum: unde Apostolus dicit ad Tit. 1. 9. de Episcopo, ad cuius officium hujusmodi actus pertinent: *Amplèntem eum, qui secundum doctrinam est, fidelem sermonem; ut potens sit exhortari in doctrina sana, & eos qui contradicunt, arguere.* Nec obstat quod Apostoli absque studio litterarum ad prædicandum sunt missi: quia, ut Hieronymus dicit in epistola ad Paulinum (inter princ. & med.) *quidquid aliis exercitatio, & quotidiana in lege Dei meditatio tribuere solet, hoc illis Spiritus sanctus suggerebat.*

Tertio studium litterarum religioni congruit quantum ad id quod est omni religioni commune; valet enim ad vitandum carnis lasciviam: unde & Hieronymus dicit ad Rusticum monachum (cir. med.) *Amas scripturarum scientiam, & carnis vitia non amabis.* Avertit enim animum a cogitatione lasciviæ, & carnem macerat propter studii laborem, secundum illud Eccli. xxxi. 1. *Vigilia honestas subefaciet carnes.* Valet etiam ad auferendam cupiditatem divitiarum: unde Sap. vii. 8. dicitur: *Divitias nihil esse duxi in comparatione illius:* & I. Machab. xii. 8. dici-

(1) Addi potest, & a professione secularium, ut subsumptio sit plenior, utrumque membrum comprehendens.

(2) Non epistola 13. quæ inscribitur *de institutione Monachi* & ab his verbis incipit *Frater Ambrosius tua mihi manuscula perforans* &c. Quamvis tunc monachismum seu monasticum statum nondum Paulinus assumpsisset, sed assumere in animo habebat, ad quod illum incitat Hieronymus, ut versus finem epistolæ illius videre est. Ex Epistola tamen 13. quæ Monachum instituendum ex professo suscipit, non obscure colligi potest unde Monacho intelligentia Scripturarum & scientia conveniat.

(3) Juxta græcum ἀβχϰωσθζ Idest homo: & μωρὸς hoc est forma. De illo porro Serapione ibi laudabi-

liter præmittitur quantum ad mores quod fuerit antiquissima disciplina (sive religiosæ vitæ praxi) subjungiturque quod ab eo errore per Photinum scientissimum virum liberatus ad fidem catholicæ traditionis attractus est: Additur tamen quod subinde confusus ac in terram prostratus cum ejulatu validissimo proclamavit, *Hæc me miserum: Tulerunt a me Deum meum & quem nunc tenere non habeo, vel quem adorem aut quem interpellem nescio:* Et quod super ea re valde permoti qui aderant, nihilominus dicunt cap. 4. se non ideo desperare, considerantes eum tantos labores quos per 50. annos in eremo laudabiliter suaverat, ignorantia hujus vitio perdidisse ac perpetuæ mortis incurrisse discrimen &c.

dicitur: *Nos autem nullo horum indignimus, scilicet exteriorum subsidiorum, habentes solatio sanctos libros, qui in manibus nostris sunt.* Valet etiam ad obedientiæ documentum: unde Augustinus dicit in Lib. de operibus monach. (cap. xvii. cir. fin.) *Quæ est ista peruersitas, lectioni nolle obtemperare, dum vult ei vacare?* Et ideo manifestum est quod congrue potest institui religio ad studium litterarum.

Ad primum ergo dicendum, quod Glossa ibi exponit illud de littera veteris legis, de qua Apostolus dicit II. Corinth. 111. 6. *Littera occidit.* Unde non cognoscere litteraturam est non approbare litteralem circumcissionem, (1) & ceteras carnales obseruantias.

Ad secundum dicendum, quod studium ad scientiam ordinatur, quæ sine caritate inflat, & per consequens dissensiones facit, secundum illud Proverb. xiiii. 10. *Inter superbus semper sunt iurgia;* sed cum caritate ædificat, & concordiam parit: unde I. ad Corinth. 1. 5. Apostolus cum dixisset, *Diuites facti estis in omni verbo, & in omni scientia,* postmodum subdit: *læpsum dicatis omnes, & non sint in vobis schismata.* Hieronymus tamen non loquitur ibi de studiis litterarum, sed de studiis dissensionum, quæ per hæreticos, & schismaticos intraverunt in religionem christianam.

Ad tertium dicendum, quod Philosophi profitebantur studia litterarum quantum ad seculares doctrinas; sed religionis competit principaliter intendere studio litterarum pertinentium ad doctrinam quæ secundum pietatem est, ut dicitur ad Tir. 1. Aliis autem doctrinis intendere non pertinet ad religiosos, quorum tota vita divinis obsequiis mancipatur, nisi in quantum ordinantur ad sacram doctrinam. Unde Augustinus dicit in fine Musica: *Nos dum negligendas esse non existimamus, quos hæretici rationis, & scientiæ fallaci pollicitatione decipiunt, tardius incedimus consideratione ipsarum viarum: quod tamen facere non auderemus, nisi multos pios Ecclesiæ catholice matris optime filios, eadem sefellendorum hæreticorum necessitate fecisse videremus.*

APPENDIX.

EX art. habes primo: quomodo per rationem tanquam a fortiori, destruas errorem *Biblistarum*, qui damnando studium litterarum dicebant, ut refert *Fridericus Staphilus*, nihil proponendum, legendum, recipiendum, nisi nudum Bibliorum textum absque ulla penitus interpretatione, eo, quod, inquit, omnes sumus divinitus edocti. Unde „Carlostadius, & Melancton, cunctis „combustis libris scholasticis Wittenbergenf. „ad mechanicum opificium induxerunt, Et „Carlostadius in villa rusticus, & Melancton „in pistrino pinsendi artem meditatus, ut „bestiæ stolidæ, victitabant. „Hæc Staphilus. Item errorem *Juliani* Imperatoris dicentis, studia liberalia Christianæ juventuri esse interdicenda. Hoc multa vafrutæ plenus evomuit apostata ille: ne scilicet Christiani sacra sua, ut decet, amplificando, vanam ejus, impiamque religionem efficacissimis rationibus resellerent. *Secundo* habes: quomodo per rationem ostendas, errores illos merito damnari a B. Hieron. ad Paulinum: ut extenditur in *argum. cont.* Item a sanctis Ecclesiæ Catholice Doctor. Gregor. August. Hieron. Ambros. Thoma Aquinate, damnantur factis ipsis multiplicib. & libris, ut patet. Item a Veritatibus aureis super totam legem veterem, *Genes. 27. concl. 3. & Num. 4. conclus. 7.* Item ab *Elucidat. 1. par. art. nu. 1. 570. 576. 182.* Item diffusissime ab opusculo 19. contra impugnantes religionem, *cap. 2. 3. 11. 12. Tertio* vides: &c.

ARTICULUS VI. 905

Utrum religio quæ vacat vite contemplatiue, sit potior ea quæ vacat operibus vite actiue.

Inf. quest. clxxxix. art. 8. cor. & ad 2. & opusuc. x. cap. xv. fin.

AD sextum sic proceditur. Videtur quod religio quæ vacat vite contemplatiue, non

(1) Sic Augustinus quoque cuius est Glossa illa: *Queramus* (inquit) *litteraturam quam non cognovit iste in cuius ore tota die laus Dei est* (nimirum David) *Est quædam litteratura Judæorum præsumptum de iustitia operum suorum & quod legem a Deo acceperint gloriantium, nec in lege gloriantium de gratia sed de littera: Lex enim sine gratia non nisi littera est, manent ad convincendam ini-*

quitatem, non ad dandam salutem. Quidni tamen litteraturam explicare possimus pro scriptura quæ contractibus vel negotiationibus publicis adhibetur, ex græco *πραγματικῆς* & sic intelligere idem quod alia versio habet ac insuat rursum Augustinus, *quoniam non cognovi negotiationes* (*πραγματικῆς*) quæ fraudulenter fiunt &c.

necessitatis, ut ex supra dictis patet (quæst. clxxxii. art. 1.) Sic ergo summum gradum in religionibus tenent quæ ordinantur ad docendum, & prædicandum, quæ & propinquissimæ sunt perfectioni Episcoporum; sicut & in aliis rebus *finis primorum conjunguntur principis secundorum*, ut Dionysius dicit vii. cap. de div. Nom. (a med. lect. 4.) Secundum autem gradum tenent illæ quæ ordinantur ad contemplationem. Tertius est earum quæ occupantur circa exteriores actiones.

In singulis autem horum graduum potest attendi præminentia, secundum quod una religio ordinatur ad altiorem actum in eodem genere; sicut inter opera activæ vitæ potius est redimere captivos quam recipere hospites, & in operibus vitæ contemplativæ potior est oratio quam lectio. Potest etiam attendi præminentia, si una earum ad plura horum ordinetur quam alia, vel si convenientiora statuta habeat ad finem propositum consequendum.

Ad primum ergo dicendum, quod Decretalis illa loquitur de vita activa, prout ordinatur ad salutem animarum. (1)

Ad secundum dicendum, quod religiones quæ instituuntur propter militiam, directius ordinantur ad hoc quod effundant sanguinem hostium quam ad hoc quod eorum sanguis effundatur: quod proprie Martyribus competit. Nihil tamen prohibet, hujusmodi religiosos in aliquo casu meritum martyrii consequi, & secundum hoc præferri aliis religiosis; sicut & opera activa interdum in aliquo casu præferuntur contemplationi.

Ad tertium dicendum, quod (*) arctitudo observantiarum non est illud quod præcipue in religione commendatur, ut beatus Antonius dicit (in collat. PP. collat. 11. cap. 11. a med. & cap. 111. & 1v.) & Isaia lvi. 5. dicitur: *Numquid tale est jejunium quod elegi, per diem affligere hominem animam suam?* assumitur tamen in religione

ut necessaria ad carnis macerationem; quæ si sine discretione fit, *periculum deficiendi habet annexum*, sicut beatus Antonius dicit. (2) Et ideo non est potior religio ex hoc quod habet arctiores observantias, sed ex hoc quod ex majori discretione sunt ejus observantia ordinatæ ad finem religionis; sicut ad continentiam efficacius ordinatur maceratio carnis per abstinentiam cibi, & porus, quæ pertinent ad famem, & sitim, quam per subtractionem vestium, quæ pertinent ad frigus & nuditatem, & quam per corporalem laborem.

A P P E N D I X.

EX art. habes primo: quomodo per rationem destruas errorem quorundam dicentium, quod vita activa est excellentior, quam contemplativa. *Secundo* habes: quomodo per rationem ostendas, errorem hunc merito damnari a Luc. 10. ut in argum. contr. Item a supradictis art. num. 866. *Tertio* vides: quomodo &c.

A R T I C U L U S VII. 906

Utrum habere aliquid in communi diminuat perfectionem religionis.

Opusc. xvii. cap. xv. & opusc. x. cap. vi.

AD septimum sic proceditur. Videtur quod habere aliquid in communi diminuat perfectionem religionis. Dicit enim Dominus Matth. xix. 21. *Si vis perfectus esse, vende omnia quæ habes, & da pauperibus.* Ex quo patet quod carere mundanis divitiis pertineat ad perfectionem christianæ vitæ. Sed illi qui habent aliquid in communi, non carent divitiis mundanis. Ergo videtur quod non attingant omnino ad perfectionem christianæ vitæ.

2. Præ-

(1) Neque hanc appendicem quam proponebat argumentum, applicat vitæ religiose vel monasticæ, quamvis illius præcipua fuerit occasio, sed officio episcopali cujus exemplum interferit ad ostendendum quando deferri possit vel non: Unde mox infert quod quando Episcopus potest præesse pariter & prædesse, non debet cedendi licentiam postulare nec observare.

(2) Ita mss. & edit. passim Al. altitudo.

(3) Sic enim ibi post prædictas opiniones recensitas: *Omnia quidem que dixistis necessaria sunt & via fructibus Deum atque ad eum cupientibus pervenire; sed his principalem gratiam dare nequa-*

quam nos innumeri multorum casus & experimenta permittunt: Nam quosdam sæpe numero accerrime jejuniis seu vigiliis incubantes ac mirifice in solitudine sedentes, privationem quoque omnium facultatum ita sectantes ut ne unius quidem diei victum superesse sibi paterentur, quin & studia humanitatis tota devotione complentes, ita vidimus repente deceptos ut arreptum opus non potuerint congruo exitu terminare, summumque fervorem & conversationem laudabilem, detestabili fine clausuræ, quia illis defuit discretio, sicut subiungit.

2. Præterea . Ad perfectionem consiliorum pertinet ut homo mundana sollicitudine careat : unde & Apostolus I. ad Corinth. vii. 32. dans consilium de virginitate dixit : *Volo vos sine sollicitudine esse*. Sed ad sollicitudinem præsentis vitæ pertinet quod aliqui reservent sibi aliquid in futurum : quam quidem sollicitudinem Dominus discipulis prohibet Matth. vi. 34. dicens : *Nolite solliciti esse in crastinum*. Ergo videtur quod habere aliquid in communi diminuat perfectionem christianæ vitæ .

3. Præterea . Divitiæ communes quodammodo pertinent ad singulos qui sunt in communitate : unde Hieronymus ad Heliodor. Episc. (parum a med. epist.) dicit de quibusdam : (1) *Sunt ditiores monachi quam fuerant seculares : possident opes sub Christo paupere , quas sub locuplete diabolo non habuerunt : suspirat eos Ecclesia divites , quos tenuit mundus ante mendicos*. Sed quod aliquis habeat divitias proprias , derogat perfectioni religionis . Ergo etiam perfectioni religionis derogat quod aliquid in communi habeatur .

4. Præterea . Gregorius in III. Dial. (cap. ix. cir. med.) narrat de quodam sanctissimo viro Isaac , quod cum ei discipuli humiliter innuerent ut pro usu monasterii possessiones quas offeriebantur , acciperet , ille sollicitus sue paupertatis custos fortem sententiam tenebat , dicens : *Monachus qui in terra possessiones quaerit , monachus non est* : quod intelligit de communibus possessionibus , quæ pro communi usu monasterii ei offeriebantur . Ergo videtur quod habere aliquid in communi tollat perfectionem religionis .

5. Præterea . Dominus perfectionem religionis discipulis tradens Matth. x. 9. dicit : *Nolite possidere aurum , neque argentum , neque pecuniam in zonis vestris , non peram in*

via : per quod , ut Hieronymus dicit (in hunc loc.) *arguit Philosophos , qui vulgo appellantur Bacchopetæ (2) , qui quasi contemptores seculi , & omnia pro nibilo ducentes cellarium secum vehebant*. Ergo videtur quod servare aliquid sive in proprio , sive in communi , diminuat perfectionem religionis .

Sed contra est quod Prosper dicit in Lib. II. de vita contemplativa (cap. ix. parum a princ.) & habetur XII. quæst. 1. (cap. Expedis) : *Satis ostenditur (3) , & propria debere propter perfectionem contemni , & sine impedimento perfectionis Ecclesie posse facultates , quæ sunt profecto communes , possideri*.

Respondeo dicendum , quod , sicut supra dictum est (quæst. clxxxiv. art. 3. & quæst. clxxxv. art. 6. ad 1.) perfectio non consistit essentialiter in paupertate , sed in Christi sequela , secundum illud Hieronymi super Matthæum (cap. xix. sup. illud , *Et secuti sumus te* :) , Quia non sufficit omnia relinquere , addit Petrus quod perfectum est , scilicet . *Secuti sumus te* . " Paupertas autem est sicut instrumentum , vel exercitium perveniendi ad perfectionem . Unde in collationibus Patrum (collat. 1. cap. vii. a med.) Abbas Moyses dicit (4) : *Jejunia , vigilia , meditatio Scripturarum , nuditas , ac privatio omnium facultatum , non perfectio , sed perfectionis instrumenta sunt* . Est autem privatio omnium facultatum , sive paupertas perfectionis instrumentum , inquantum per remotionem divitiarum tolluntur quædam caritatis impedimenta : quæ sunt præcipue tria . Quorum primum est sollicitudo , quarum secum divitiæ afferunt : unde Dominus dicit Matth. xiii. 22. *Quod autem seminatum est in spinis , hic est qui verbum Dei audit : & sollicitudo seculi istius , & fallacia divitiarum suffocat verbum*. Secundum autem est divitiarum amor , qui ex divitiis possessis augetur : unde &

T t 2 Hie-

(1) Scilicet epistola 3. quæ de morte Nepotiani nepotis ejus inferibitur , ac id indifferenter de Clericis ac de Monachis habet ; ut & jam epistola 2. quæ ad Nepotianum ipsum *de vita Clericorum* inferibebatur , dictum erat : Hinc forte præcedentes Editiones hanc epistolam solum ad marginem notabant , quasi tacite S. Thomæ citationem corrigèrent : An quia epistolam 1. *de laude vite solitaria* non invenerant ?

(2) Non sicut prius passim *Bacchopetæ* a non factis perito mutatum est : *Bacchopetæ* autem appellantur quod *Βακτηρ* idest baculum portant & peram.

(3) Ex beati Paulini factio qui prius *ingentia prædia quæ fuerant sua vendita pauperibus erogavit , sed*

cum factus esset Episcopus non contempsit facultates Ecclesie sed fidelissimo dispensavit.

(4) Jam qu. 184. art. 3. eodem expresse relatum est sicut hic ; & ex Collatione 1. cap. 8. indicatum ; ubi & addit causam , quia non in ipsis consistit disciplina illius finis . sed per illa pervenitur ad finem . Unde infert quod *hæc exercitia molitur in cassum quisquis his velut summo bono constantem intentionem sui cordis huc usque deflexerit ; & non ad capiendum finem propter quem hæc appetenda sunt omnia studium virtutis extenderit , habens quidem discipline illius instrumenta , finem vero in quo fructus omnis consistit ignorans &c.*

Hieronymus dicit super Matth. (cap. XII. sup. illud, *Facilius est camelum,*) quod *quia divitiis habitæ difficulter contumuntur, non dixit Dominus, impossibile est divitem intrare in regnum caelorum, sed difficile.* Tertium autem est inanis gloria, vel elatio, quæ ex divitiis nascitur, secundum illud Psal. XLVIII. 7. *Qui confiant in virtute sua, & in multitudine divitiarum suarum gloriantur.*

Horum ergo trium primum a divitiis separari non potest totaliter, sive sint magnæ, sive parvæ. Necessè est enim hominem aliquantulum sollicitari de acquirendis, vel conservandis exterioribus rebus. Sed si res exteriores non quantantur, vel habeantur nisi in modica quantitate, quantum sufficiunt ad simplicem victum, talis sollicitudo non multum impedit hominem (1): unde nec perfectioni repugnat christianæ vitæ. Non enim omnis sollicitudo a Domino interdicitur, sed superflua, & nociva: unde super illud Matthæi VI. *Ne solliciti sitis animæ vestre, quid manducetis &c.* dicit Augustinus in Lib. II. de sermone Domini in monte (2) (implic. cap. XVI. sed expref. in Lib. de op. Monach. cap. XXVI. a princ.) Non hoc dicit, ut „ ista non procurentur, quantum necessitatis „ est; sed ut non ista intueantur, & propter „ ista faciant quidquid in Evangelii prædicatione, catione facere debeant. „ Sed abundans divitiarum possessio abundantiorē sollicitudinem ingerit, per quam animus hominis multum distrahitur, & impeditur ne totaliter feratur in Dei obsequium. Alia vero duo, scilicet amor divitiarum, & elatio,

seu gloriatio de divitiis, non consequuntur nisi abundantes divitiis.

Differt tamen circa hoc, utrum divitiis abundantes, vel moderatæ in proprio, vel in communi habeantur. Nam sollicitudo quæ circa proprias divitiis adhibetur, pertinet ad amorem privatum, quo quis se temporaliter amat; sed sollicitudo quæ adhibetur circa res communes, pertinet ad amorem caritatis, quæ non querit quæ sua sunt, sed communibus intendit. Et quia religio ad perfectionem caritatis ordinatur, quam perficit amor Dei usque ad contemptum sui, habere aliquid proprium perfectioni repugnat religionis; sed sollicitudo quæ adhibetur circa bona communia, pertinere potest ad caritatem: licet etiam per hoc impediri possit aliquis altior caritatis actus, puta contemplationis divinæ, aut instructionis proximorum. Ex quo patet quod habere superabundantes divitiis in communi, sive in rebus mobilibus, sive in immobilibus, est impedimentum perfectionis; licet non totaliter excludat eam: habere autem de rebus exterioribus in communi, sive mobilibus, sive immobilibus, quantum sufficit ad simplicem victum; perfectionem religionis non impedit, si consideretur paupertas per comparisonem ad communem finem religionum, qui est vacare divinis obsequiis.

Si autem consideretur per comparisonem ad speciales fines religionum, sic, præsupposito tali fine, paupertas major, vel minor est religioni accommodata: & tanto erit unaquæque religio secundum paupertatem perfectior,

(1) Vel non multum distrahit ab his quæ ad perfectionem requiruntur.

(2) Equivalenter quidem supra locis deinceps indicandis, non tamen sub his verbis expresse quæ potius ex lib. de opere seu operibus Monachorum cap. 26. sic desumpta sunt, & ex eodem libro in Catena aurea referuntur Matth. 6. Libro autem 2. de sermone in monte cap. 25. in antiquis Exemplaribus vel cap. 16. in modernis hæc tantum ad hunc sensum pertinentia: *Manifestissime ostendit (Christus) non hæc esse appetenda, tamquam talia bona nostra ut propter ea ipsa debeamus bene facere si quid facimus boni, sed tamen esse necessaria. Quid enim intersit inter bonum quod appetendum est, & necessarium quod sumentum est, hac sententia declaravit cum ait: Quærite primum regnum Dei & hæc omnia vobis apponentur: Regnum ergo Dei bonum nostrum est, sed ut ad illud regnum pervenire possimus vitæ ista sine his necessariis agi non potest: Cum ergo dicit illud primum, significavit quod & hoc posterius querendum est non tempore sed dignitate, illud*

samquam bonum nostrum, hoc samquam necessarium nostrum, necessarium autem propter illud bonum &c. Ut & cap. 26. in antiquis Exemplaribus vel cap. 17. in modernis: *Hoc autem loco vehementer cavendum ne forte cum viderimus aliquem servum Dei providere ne ista necessaria desint vel sibi vel eis quorum sibi cura commissa est, iudicemus eum contra præceptum Domini facere ac de castro esse sollicitum: Nam ipse Dominus cui ministrabam Angeli, samem propter exemplum ne quis postea scandalum pateretur cum aliquem servorum eius animadvertisset ista necessaria procurare, Joculos habere dignatus est cum pecunia unde utilis necessariis quidquid opus fuisset præberetur: Et post alia quædam Scripturæ loca ex 1. ad Corinth. 16. ad Ephesios 4. Act. 11. & 18. in eum sensum inculcata subjungit: His & huiusmodi Scripturarum locis satis apparet Dominum nostrum non hoc improbare si quis humano more ista procuret sed si quis propter ista Deo militet ut in operibus suis non regnum Dei sed istorum acquisitionem insequatur &c.*

Et hoc, quanto habet paupertatem magis proportionatam suo fini. Manifestum est enim quod ad exteriora, & corporalia opera vite activæ indiget homo copia exteriorum rerum, ad contemplationem autem pauca requiruntur. Unde Philosophus dicit in X. Ethic. (cap. VIII. ante med.) quod ad actiones multis opus est, & quanto utique majores sunt, ac meliores, pluribus; speculanti autem nulla salium ad operationem est necessitas, sed solis necessariis indiget; alia vero impedimenta sunt ad speculationem. Sic ergo patet quod religio quæ ordinatur ad actiones corporales activæ vite, puta ad militandum, vel ad hospitalitatem sectandam, imperfecta esset, si communibus careret divitiis; religiones autem quæ ad contemplativam vitam ordinantur, tanto perfectiores sunt, quanto eorum paupertas minorem ei sollicitudinem temporalium ingerit. Tanto autem sollicitudo temporalium rerum magis impedit religionem, quanto sollicitudo spiritualium major ad religionem requiritur.

Manifestum est autem quod majorem sollicitudinem spiritualium requirit religio quæ est instituta ad contemplandum, & contemplata aliis tradendum per doctrinam, & prædicationem, quam illa quæ est instituta ad contemplandum tantum. Unde talem religionem decet paupertas talis quæ minimam sollicitudinem ingerat. Manifestum est autem quod minimam sollicitudinem ingerit conservare res usui hominum necessarias tempore congruo procuratas. Et ideo tribus gradibus religionum suprapositis triplex gradus paupertatis competit. Nam illis religionibus quæ ordinantur ad corporales actiones activæ vite, competit habere abundantiam divitiarum communium: illis autem religionibus quæ sunt ordinatæ ad contemplandum, magis competit habere possessiones moderatas; nisi simul oporteat tales religiosos per se, vel per alios hospitalitatem tenere, & pauperibus subvenire: illis autem quæ ordinantur ad contemplata aliis tradenda, competit vitam habere maxime ab exterioribus sollicitudinibus expeditam: quod quidem fit, dum modica quæ sunt necessaria vite, congruo tempore procurata conservantur. Et

hoc Dominus paupertatis institutor docuit exemplo: habebat enim oculos Judæ committos, in quibus recondebantur ei oblata, ut habetur Joan. XII.

Nec obstat quod Hieronymus dicit super Matth. (in fin. comment. ad cap. XVII.) quod si quis obficere voluerit, quomodo Judæ pecuniam in oculis portabat, respondemus, quod rem pauperum in usus suos convertere nefas putavit, scilicet solvendo tributum: quia inter illos pauperes præcipue erant ejus discipuli, in quorum necessitates pecunia locutorum Christi expendebatur. Dicitur enim Joan. IV. 8. quod discipuli abierant in civitatem, ut cibos emerent: & Joan. XII. 29. dicitur, quod discipuli putabant, quia oculos habebat Judæ, iquod dixisset ei Jesus, Eme tu quæ opus sunt nobis ad diem festum, aut ne regis aliquid daret. Ex quo patet quod conservare pecuniam, aut quascumque alias res communes ad sustentationem religiosorum Congregationis ejusdem, vel quorumcumque aliorum pauperum, est perfectioni conforme quam Christus docuit suo exemplo. Sed & discipuli post resurrectionem, a quibus omnis religio sumpsit originem, prædia prædiorum conservabant, & distribuabant, prout cuique opus erat.

Ad primum ergo dicendum, quod, sicut dictum est (qu. CLXXIV. art. 3. in corp. & ad 1.) ex illo verbo Domini non intelligitur, quod ipsa paupertas sit perfectio, sed perfectionis instrumentum: & sicut ostensum est (quæst. CLXXVI. art. 8.) minimum est inter tria principalia instrumenta perfectionis. Nam vorum continentia præminet voto paupertatis, & votum obedientiæ præfertur utrique. Quia vero instrumentum non propter se queritur, sed propter finem (1) non tanto aliquid sit melius, quanto majus est instrumentum, sed quanto est magis fini proportionatum; sicut Medicus non tanto magis sanat, quanto majorem dat medicinam, sed quanto medicina est magis proportionata morbo. Sic ergo non oportet quod religio tanto sit perfectior, quanto majorem habet paupertatem, sed quanto ejus paupertas est magis proportionata fini communi, & speciali. Et si daretur quod excessus paupertatis faceret reli-

(1) Colligitur ex libro I. de partibus animalium cap. 5. versus finem, ubi dicitur instrumentum quodlibet alicujus gratia esse: Ac ex libro 3. Ethicorum cap. 5. græco lat. vel cap. 8. in antiquis & apud S. Thomam lect. 8. ubi dicitur quod interdum

querantur instrumenta, interdum vero usus instrumentorum; & hoc atique propter finem cuius gratia sunt actiones, ut subiungitur, quia instrumenta sunt propter ipsasmet actiones.

religionem perfectiorem secundum hoc quod est pauperior, non tamen faceret eam perfectiorem simpliciter: posset enim esse quod alia religio excederet in his quæ pertinent ad continentiam, & obedientiam, & sic esset simpliciter perfectior: quia quod in melioribus excedit, est simpliciter melius.

Ad secundum dicendum, quod per hoc quod Dominus dicit Matth. vi. 34. *Nolite solliciti esse in crastinum*, non intelligitur quod nihil reseruetur in futurum: hoc enim periculosum esse beatus Antonius in collationibus (1) Patrum (collat. xi. cap. 11. cir. med.) ostendit, dicens, quod *privationem omnium facultatum ita sectantes, ut ex ipsis nec quidem unius diei victum sibimet, unumve denarium superesse pegerantur, & alia hujusmodi facientes, ita vidimus repente deceptos, ut arreptum opus non potuerint, congruo exitu terminare*. Et, ut Augustinus dicit in Lib. de oper. monach. (cap. xxiii. a med.) *si hoc verbum Domini, Nolite solliciti esse in crastinum, ita intelligatur, ut nihil in crastinum reponatur, non poterunt ista servare, qui se per spultos dies a conspectu hominum separatos ineludunt, (2) viventes in magna intensione orationum*. Et postea subdit: *An forte quo sunt sanctiores, eo sunt volucibus dissimiliores? Et postea subdit (cap. xxiv. in princ.) Si enim urgentur ex Evangelio ut nihil reponant in crastinum, rectissime respondens: Cur ergo ipse Dominus loculus habuit, ubi pecuniam collectam reponeret? Cur tanto ante, fame immi-nente, frumenta sanctis patribus missa sunt; Cur Apostoli indigentia sanctorum necessaria procurarunt? Quando ergo dicitur, Nolite solliciti esse in crastinum, secundum Hierony-*

num (in hunc loc.) sic exponitur: *Sufficit nobis presentis temporis cogitatio: futura, quæ incerta sunt, (3) Deo relinquamus; secundam Chrysostomum (alium Authorem hom. xvi. in op. imperf. cir. fi.) sic: Sufficit labor quem patieris propter necessaria: noli superflue pro superfluis laborare: secundum Augustinum (Lib. II. de ser. Dom. in mon. cap. xvii. aliquant. a princ.) sic: Cum aliquid boni operamur, non temporalia, quæ significantur per crastinum, sed æterna cogitamus.*

Ad tertium dicendum, quod verbum Hieronymi habet locum ubi sunt superabundantes divitiz, quæ habentur quasi propriæ, vel per quarum abusum etiam singuli de communitate superbiunt, & lasciviant; non autem habet locum in divitiis moderatis, communiter (4) conservatis ad solam sustentationem vitæ, qua singuli indigent. Eadem enim est ratio quod singuli utantur his quæ pertinent ad necessaria vitæ, & quod communiter conserventur.

Ad quartum dicendum, quod Isaac possessiones renuebat accipere, quia timebat ne per hoc ad superfluas divitias veniretur, per quarum abusum impediretur religionis perfectio. Unde Gregorius ibid. subdit: *Sic timebas paupertatis suæ securitatem perdere, sicut avari divites solent perissimas divitias custodire*. Non autem legitur, quod renuerit recipere aliqua necessaria ad vitæ sustentationem communiter conservanda.

Ad quintum dicendum, quod Philosophus in I. Politic. (cap. v. & vi.) dicit, panem, & vinum, & alia hujusmodi esse divitias naturales; pecunias vero divitias esse arti-

(1) Jam supra ex capite 2. Collationis tom. 2. ad articuli sexti calcem notatum est plenius quam hic: *Putat quod accorritio jejuniis ac vigiliis incubantes ac mirificis in solitudine succedentes & officia humanitatis vel studia complentes tota devotionis:*

(2) *Et nulli ad se præbentes accessum, sicut addit: Hinc facillima quidem & vilissima sed quedam carmen alimenta secum includere consueverunt, quæ illos dies quibus a nullo statuerant videri sufficiens.*

(3) Vel futurorum curam quæ incerta est, ut Hieronymi textus habet: *Quod autem Chrysostomi nomine subjungitur, est ex auctore imperfecti operis in Matthæum homil. 16. Quamvis & verus Chrysostomus tale aliquid homil. 23. insinuat.*

(4) Seu in communi loco vel deposito unde per dispositionem Superioris provideri singulis possit; ut Augustinus in Regula inculcat: *Sed hæc non de prædiis vel possessionibus quanturavis in communi habendis intelligi debere S. Thomas intendit: Alio-*

qui quod ejusmodi possessiones perfectionem diminuunt expresse docet Opusc. 17. contra retrahentes a Religione cap. 15. eos proinde carpens que carentiam possessionum communium perfectioni detrahere aliquid contendebant: *Et primo quidem exemplum Christi urget nullas possessiones habentis; ex quo infert pro inimicis crucis Christi habendos qui servatas possessiones ad Christianam perfectionem putant pertinere, ita ut in eorum privatione sit perfectio minor: Tum exemplum Apostolorum quibus interdicitum est ne vineas vel agros vel alia immobilia possiderent; ex quo infert, mentiri eos in doctrina fidei qui minoris perfectionis dicunt illos qui communibus possessionibus carem: Tum intentum evangelici consilii sollicitudinem prohibentis: ex quo etiam infert quod quia nemo sani capitis dicit communium possessionum curam ad sollicitudinem mundi non pertinere, patet quod eas non habere magis ad evangelicam perfectionem pertinet.*

artificiales. Et inde est quod quidam Philosophi solebant uti pecunia, sed aliis rebus, quasi secundum naturam viventium. Et ideo Hieronymus ibidem per sententiam Domini, qui similiter utrumque interdicit, ostendit quod in idem redit habere pecuniam, & alias res vitæ necessarias. Et tamen licet Dominus hujusmodi non portari in via ab his qui ad prædicandum mittebantur, ordinaverit; non tamen ea in communi conservari prohibuit. Qualiter tamen illa verba Domini intelligenda sint, supra ostensum est (quæst. clxxxv. art. 6. ad 2. & l. 2. quæst. cviii. art. 2. ad 3.)

A P P E N D I X.

EX art. habes primo: quomodo per rationem tum directam, tum indirectam destruas errorem Begardorum, seu Fraticellorum dicentium (ut refert Directorium *Inquisit.* 2. par. quæst. 15.) quod habere aliquid in communi diminuit de perfectione Evangelicæ paupertatis. Item hæresim eorundem dicentium, Christum, ejusque Apostolos nihil in communi habuisse. Et addentium, quod Apostoli sine diminutione perfectionis eorum, & sine peccato non potuerunt habere aliquid, neque etiam in communi. Secundo habes: quomodo per rationem ostendas, illos errores merito damnari a Prospero, ut in *arg. contr.* Pro quo nota; quod illud est in *cap. Expedi.* Item a Sancto Clemente Papa, & martyre: & recitatur ibidem *cap. Dilectissimis*. Ubi notabis *ly pretia, & reliquas res offerebant, & dividebantur singulis, prout cuique opus erat.* Item a Sancto Urbano Papa ibidem, *cap. Scimus*. Ubi nota *ly nec quisquam eorum, que possidebat, aliquid suum esse dicebat, sed erant illis omnia communia.* Item a multis capitulis, ibidem. Ab Apostolis vero post Christum omnem perfectionem incœpisse, est omnibus manifestum: nisi forte quis more Begardorum desipiat. Item a summis Pontificibus Clemente Sexto, Innocentio Sexto, Urbano Quinto, per hoc, quod eorum tempore pluriimi Begardi pertinaces in prædictis, aliique erroribus, fuerunt pro hæreticis damnati, & ignibus concremati (ut Director. *Inquisitor* narrat, *ubi supra.*) Item a Papa Joanne XXII. in *extrav. Cum inter nonnullos*. Quia quorundam mentes (quæ habentur in *extrav. Joannis XXII. tit. de verbor. significat. c. 4. 5.*) Per hoc enim, quod reprobatur, tamquam hæresim, illud scilicet quod Christus, & Apostoli non habuerint aliquid in communi, dam-

nare pariter cointelligitur illud, scilicet quod habere aliquid in communi diminuat perfectionem religionis. Nota universaliter (occasione hujus) contra omnes errores Begardorum, quod secta ipsa fuit damnata ab eodem Papa, ut habetur in *extr. Joannis XXII. de religiosis domibus*, quæ incipit; *Sancta Romana*. Intelliguntur enim condemnari dicta aliorum tamquam erronea, ex eo, quod authores eorum damnantur: ut alibi per B. Augustinum annotavimus. Item conceduntur bona immobilia in communi religiosis a Conc. *Trident. sess. 25. de Regular. cap. 3.* quorum tamen perfectionem non minuere, sed statuere intendit, & satagit ipsamet Synodus; ut patet ibidem, *cap. 1. & 2. Secundo* vides: quomodo &c.

A R T I C U L U S VIII. 997

Utrum perfectior sit religio in societate viventium quam agentium solitariam vitam.

AD octavum sic proceditur. Videtur quod perfectior sit religio in societate viventium, quam agentium solitariam vitam. Dicitur enim Eccle. iv. 9. *Melius est duos esse simul quam unum: habent enim emolumentum societatis suæ.* Igitur videtur perfectior esse religio in societate viventium.

2. Præterea. Matth. xvii. 20. dicitur: *Ubi fuerint duo, vel tres congregati in nomine meo, ibi sum ego in medio eorum.* Sed nihil potest esse melius quam Christi societas. Ergo videtur quod vivere in congregatione sit melius quam ducere solitariam vitam.

3. Præterea. Inter alia religionis vota votum obedientiæ excellentius est, & humilitas est maxime Deo accepta. Sed obedientia, & humilitas magis observantur in conversatione quam in solitudine: dicit enim Hieronymus ad Rusticum monachum (ante med. epist. iv.) *In solitudine cito subrepsit superbia, dormis quantum volueris, facis quod volueris: e contrario autem ipse docet eum qui in societate vivit, dicens: Non facias quod vis, comedas quod iuberis, habeas quantum acceperis, subjiciaris cui non vis, servias fratribus, prepositum monasterii timeas ut Deum, diligas ut parentem.* Ergo videtur quod religio in societate viventium sit perfectior ea quæ solitariam vitam agit.

4. Præterea. Dominus dicit Lucæ xi. 33. *Memo accendis lucernam, & in abscondito ponis, neque sub medio.* Sed illi qui solitariam vitam

vitam agunt, videntur esse in abscondito positi, nihil utilitatis hominibus afferentes. Ergo videtur quod eorum religio non sit perfectior.

5. Præterea. Id quod est secundum naturam hominis, videtur ad perfectionem virtutis pertinere. Sed homo est naturaliter animal sociabile, ut Philosophus dicit in I. Politicor. (cap. 11. a princ.) Ergo videtur quod agere solitariam vitam non sit perfectius quam agere vitam socialem.

Sed contra est quod Augustinus in Lib. de oporibus monachorum (cap. XIIII. a med.) illos sanctiores esse, dicit (1) *qui a conspectu hominum separati nulli ad se præbent accessum, viventes in magna intentione orationum.*

Respondeo dicendum, quod solitudo, sicut & ipsa paupertas, non est ipsa essentia perfectionis, sed perfectionis instrumentum. Unde & in collationibus Patrum (collat. 1. eap. VII. in princ.) dicit Abbas Moyses, quod *pro paritate cordis solitudo sectanda est, sicut & jejunia, & alia hujusmodi.* Manifestum est autem quod solitudo non est instrumentum congruum actioni, sed contemplationi, secundum illud Osee 11. 14. *Ducam eam in solitudinem, & loquar ad cor ejus.* Unde non congruit religionibus quæ sunt ordinate ad opera vitæ activæ sive corporalia, sive spiritalia, nisi forte ad tempus, exemplo Christi, qui, ut dicitur Lucæ VI. 12. *exiit in montem solus orare, & erat pernoctans in oratione Dei.*

Competit autem religionibus quæ sunt ad contemplationem ordinate. Considerandum est tamen, quod id quod est solitarium, debet esse sibi per se sufficiens. Hoc autem est cui nihil deest; quod pertinet ad rationem perfecti. Et ideo solitudo competit contemplanti, qui jam ad perfectum pervenit. Quod quidem contingit dupliciter. Uno modo ex so-

lo divino munere; sicut patet de Joanne Baptista, qui *fuit repletus Spiritu sancto adhuc ex utero matris sue*: unde cum adhuc puer esset, erat in desertis, ut dicitur Lucæ I. Alio modo per exercitium virtuosius actus, secundum illud ad Hebr. V. 14. *Perfectorum est solidus cibus, eorum qui pro consuetudine exercitatos habent sensus ad discernitionem boni, ac mali.*

Ad exercitium autem hujusmodi juvatur homo ex aliorum societate dupliciter. Uno modo quantum ad intellectum, ut instruitur in his quæ sunt contemplanda: unde Hieronymus dicit ad Rustic. monach. (ante med. epist.) *Mibi placet ut habeas sanctorum consubernium, nec ipse te doceas.* Secundum quantum ad affectum, ut scilicet noxiæ affectiones hominis reprimantur exemplo, & correctione aliorum: quia, ut dicit Gregorius XXX. Moral. super illud Cui dedi in solitudine domum (cap. XII. cir. med.) quid prodest solitudo corporis, si solitudo defuerit cordis? " Et ideo vita socialis necessaria est ad exercitium perfectionis. Solitudo autem competit jam perfectis: unde Hieronymus dicit ad Rusticum monach. (loc. cit.) *Solitariam vitam reprehendimus? minime; quippe quam sæpe laudavimus: sed de ludo monasteriorum hujusmodi volumus egredi milites, quos eremi rudimenta domus non terreat, qui specimen conversationis suæ multo tempore dederint.*

Sicut ergo id quod jam perfectum est, præminet ei quod ad perfectionem exercetur; ita vita solitariorum, si debite assumatur, præminet vitæ sociali. Si autem absque præcedenti exercitio talis vita assumatur, est periculosissima, nisi per divinam gratiam suppleatur quod in aliis per exercitium acquiritur; sicut patet de beatis Antonio, & Benedicto (2).

Ad

(1) Non uno & eodem tenore sic expresse sed implicite tantum: Postquam enim præmisit quosdam per multos dies a conspectu hominum separatos & nulli ad se præbentes accessum includere se ipsos, viventes in magna intentione orationum ut jam antea relatatum est, & mox adjunxit quod eorum exercitacionem in ipso mirabili continentia, quando quidem habent orationem quo hec agant, sequæ imitandos non superbielatione sed misericordii sanctitate proponant, non solum non reprehendit: sed quantum dignum est laudare non potest, subjungit ad hominem adversus eos qui exemplo avium utebantur ut contenderent non debere necessaria præparari: *Quid tamen de his dicitur*

cimus secundum istorum intellectum ex evangelicis verbis? An forte quo sunt sanctiores, eo sunt volucris dissimiliores? quia nisi reponant sibi escas in plurimos dies, includere se ita ut faciunt non valent: De illis ergo loqui videtur qui pro aliquo tantum tempore se includunt in loco separato, non qui eremum petunt quo transferri non solent escas: Sed quanto sanctiores qui totam vitam sic transigere non dubitant, & quos hic intelligit S. Thomas?

(2) De Antonio quidem ex ejus vita per B. Athanasium scripta liquet quod statim ac audivit in Ecclesia evangelicum illud, *Si vis perfectus esse, vasa vende, omnia, & da pauperibus;* cum adhuc esset ado-

Ad primum ergo dicendum, quod Salomon ostendit, melius esse quod sint duo simul quam unus, propter auxilium quod unus habet ab alio, vel ad sublevandum, vel ad fovendum, vel ad spiritualiter calefaciendum, quo quidem auxilio jam non indigent qui sunt perfectionem affecti.

Ad secundum dicendum, quod dicitur I. Joan. iv. 16. *Qui manet in caritate, in Deo manet, & Deus in eo.* Sicut ergo Christus est in medio eorum qui sibi invicem per dilectionem proximi sociantur; ita habitat in corde ejus qui divinæ contemplationi insistit per dilectionem Dei.

Ad tertium dicendum, quod actu obedire est necessarium his qui indigent exerceri secundum directionem aliorum ad perfectionem capiendam; sed illi qui jam perfecti sunt, spiritu Dei sufficienter aguntur, ut non indigeant actu aliis obedire: Habent tamen obedientiam in præparatione animi.

Ad quartum dicendum, quod, sicut Augustinus dicit in XIX. de civitate Dei (cap. xix. a med.) *a studio cognoscende veritatis nemo prohibetur, quod ad laudabile pertinet otium.* Quod autem aliquis super candelabrum ponatur, non pertinet ad ipsum, sed ad ejus superiores. *Quæ sarcina si non imponatur, ut Augustinus ibidem subdit, contemplande veritati vacandum est, ad quam plurimum valet solitudo.* Et tamen illi qui solitariam vitam agunt, multum utiles sunt generi humano. Unde Augustinus dicit in Libro de moribus Ecclesiæ (cap. xxxi. paulo a princ.) de his loquens: *Pane solo, qui eis per certa intervalla temporum affertur, & aqua contenti, desertissimas terras incolunt, perfruentes colloquio Dei, cui puris mentibus inhaeserunt. Videntur autem nonnullis res humanas, plusquam oporteret, deseruisse, non intelligentibus quantum nobis eorum animus in orationibus proficit, & visa ad exemplum, quod* Summ. S. Th. Tom. IX.

rum corpora videre non sinimus.

Ad quintum dicendum, quod homo non potest solitarius vivere dupliciter. Uno modo quasi societatem humanam non ferens propter animi sævitiam: & hoc est bestiale. Alio modo per hoc quod totaliter divinis rebus inhæret: & hoc est supra hominem. Et ideo Philosophus dicit in I. Polit. (cap. 11. a med.) quod *ille qui aliis non communicat, est bestia, aut Deus, idest divinus vir.*

A P P E N D I X.

EX art. habes primo: quomodo per rationem & ostendas, & recte intelligas, merito insinuatum fuisse a scripturis, & Augustinus quod vita solitariorum est perfectior, quam in societate viventium. A D. Augustinus quidem, ut in arg. con. A scripturis vero per hoc, quod Beatus Joannes Baptista, de quo Dominus dicit, Matth. 11. *Inter natos mulierum non surrexit major, elegit vitam solitariorum magis, quam in societate viventium.* Dicitur enim de eo Luc. 1. *Puer crescebat, & confortabatur spiritu, & erat in desertis usque in diem ostensionis sue ad Israel.* Ubi ex ly confortabatur spiritu, cognosce, quod per gratiam divinam fuit suppletum in Joanne, quod per exercitium solet prærequiri ad vitam solitariam propter vitiationem periculorum. Vide conclus. fin. Secundo vides: quomodo &c.

Q U Æ S T I O. CLXXXIX.

De religionis ingressu,

In decem articulos divisa.

DEINDE considerandum est de ingressu religionis: & circa hoc quærentur decem. Primo, utrum illi qui non sunt exercitati in

V u in

adolescens id mox præstitit, ac in eremum aliquanto post ut in perfectione proficeret in juventute se contulit: De Benedicto autem sic in libro 3. Dialogorum cap. 1. Gregorius, quod cum *raditus Roma liberalibus litterarum studiis multos in eis ire per abrupta visitorum cernebat, eum quem quasi in ingressu mundi posuerat, retraxit pedem; ne si quid de scientia ejus attingeret, ipse postmodum in immenso præcipitium totus iret; unde despectis litterarum studiis relicta domo rebusque patris, soli Deo placere desiderans, sancta conversationis habitum quaesivit; recessive scienter nescius & sapienter indotus Et c. 2. quod plus appetens mala mundi perpeti quam laudes*

ab hominibus quærere & plus pro Deo laboribus fatigari quam vice hujus favoribus extolli, nutricem suam occulte fugiens, deserti loci sacessum petiit &c. postquam nempe capisterium quod mutata erat nutritrix casu aliquo fractum oratione sua restituisse ac integrum eidem fienti reddidisset: quod & ad rei memoriam in Ecclesiæ ingressu suspenderunt incolæ ut presens & sequuturi omnes agnoscerent a quanta Benedictus puræ conversationis gratia & perfectione capisset, &c. Subjungit autem quod vir Dei ad eum locum perveniens in arctissimam specum se condidit &c.

in observantia præceptorum, debeant ingredi religionem.

Secundo, utrum liceat aliquos voto obligari ad religionis ingressum.

Tertio, utrum illi qui voto obligantur ad religionis ingressum, teneantur votum implere.

Quarto, utrum illi qui vovent religionem intrare, teneantur ibi perpetuo remanere.

Quinto, utrum pueri sint recipiendi in religionem.

Sexto, utrum propter parentum obsequium aliqui debeant retrahi a religionis ingressu.

Septimo, utrum presbyteri curati, vel Archidiaconi possint ad religionem transire.

Octavo, utrum de una religione possit aliquis transire ad aliam.

Nono, utrum aliquis debeat alios inducere ad religionis ingressum.

Decimo, utrum requiratur magna deliberatio cum consanguineis, & amicis ad religionis ingressum.

ARTICULUS I. 908

Utrum illi qui non sunt in præceptis exercitati, debeant ingredi religionem.

Quolib. IV. art. 2. & op. XVII. cap. II. usque ad X. inclusive.

AD primum sic proceditur. Videtur quod non debeant religionem ingredi nisi illi qui sunt in præceptis exercitati. Dominus enim consilium perfectionis dedit ado-

lescenti, qui dixerat se præcepta a juventute servasse (1). Sed a Christo sumpsit initium omnis religio. Ergo videtur quod non sint ad religionem admittendi nisi qui sunt in præceptis exercitati.

2. Præterea. Gregorius dicit super Ezech. (hom. xv. aliquant. a princ. & Lib. XXII. Moral. cap. xiv. parum a princ.) *Nemo repente fit summus; sed in bona conversatione a minimis quis inchoat, ut ad magna perveniat.* Sed magna sunt consilia, quæ pertinent ad perfectionem vitæ; minora autem præcepta sunt, quæ pertinent ad communem justitiam. Ergo videtur quod non debeant aliqui ad observantiam consiliorum religionem intrare, nisi prius fuerint in præceptis exercitati.

3. Præterea. Sicut ordines sacri habent quandam excellentiam in Ecclesia, ita & religionis status. Sed, sicut Gregorius scribit (2) Siagrio Gallorum Episcopo (Lib. IX. Registr. epist. cvi. a med.) & habetur in Decret. dist. xlvi. (cap. *Sicut Neophyto*) *ordinate ad ordines ascendendum est. Nam casum appetit qui ad summi loci fastigia, postpositis gradibus, per abrupta querit ascensum. Scimus autem quod edificati parietes non prius lignorum pondus accipiunt, nisi a novitatis sue humore siccantur; ne si ante pondera, quam solidentur, accipiant, cunctam simul fabricam deponant.* Ergo videtur quod non debent aliqui ad religionem transire, nisi in præceptis sint exercitati.

4. Præterea. Super illud Psalmi cxxi. *Sicut ablactatus est super matre sua, dicit Glossa (ord.)*, In utero matris Ecclesie pri-

„ mo

(1) Sic Ambrosius libro de viduis. *Ut intelligas distantiam præcepti atque consilii eum recorderis cui in Evangelio ante præscribitur ne homicidium faciat &c. Cum vero se præcepta memorasset, implese consilium ei datur ut vendat omnia & sequatur Dominum. Hæc enim non pro præcepto dantur &c.*

(2) Ut reponi ex Gregorii textu debet qui & alios Episcopos Gallorum addit cum Siagrio illo Augustodunensi; non Augustino Anglorum Episcopo, ut prius in impressis; cum nullum prorsus nomen in Manuscripto exprimitur, sed relinquatur cum lacuna quia Exscriptor illud non intellexit. Et mirum quidem quod licet Siagrio notetur in Decretis cap. *Sicut Neophytus* & ad marginem Editionum Summæ hoc ipsum capit annotetur, simulque indicetur id esse sumptum ex Registro lib. 7. cap. 110. nihilominus Augustini Anglorum Episcopi nomen tam obtuse obrudi potuerit; ac geminata obtusione, 110. epistola quæ ad Serenum Episcopum Massiliensem de non confringendis imaginibus inscribitur, pro 111. Siagrio, Ætherio, Virgilio, & Desiderio Galliarum

Episcopis directa indicari: Ex illa porro & ex Decreti textu restitutum ascendendum est, non sicut prius diminute, *accedendum est*. In sequenti etiam Glossa nullo nomine prænotata non nisi apud Petrum Lombardum occurrente reposuimus ex utriusque textu correctius quod superflue prius dicebatur sic, *a simplici doctrina ubi predicatur Verbum caro factum est, accedamus ad Verbum Patris &c.* Plenius autem Glossa totam hanc similitudinem explicat, cum præmittit quod *sicut in carnali procuracione & ablactacione quinque tempora notantur; ita & in spirituali: Prius enim concipimur in utero: Deinde ibidem alimur donec in lucem illinc edamur: Deinde manibus matris gestamur & lacte nutriamur, quousque ablactati ad mensam patris accedamus: Primum ergo tempus est conceptionis: Secundum in utero alitionis: Tertium emissionis (ex utero) Quartum portationis & lactationis: Quintum ablactationis: Tum deinde subjungit quæ hic in textu referuntur.*

mo concipimur, dum fidei rudimentis instruimur; inde quasi in utero ejusdem alimur in iisdem primordiis proficientes; deinde in lucem educimur, dum per baptismum regeneramur: deinde quasi manibus Ecclesiæ portamur, & lacte nutriimur, dum post baptismum in bonis operibus informamur, & lacte simplicis doctrinæ nutriimur proficiendo, donec jam grandiusculi a lacte matris accedamus ad mensam patris, idest a simplici doctrina, ubi prædicatur Verbum caro factum, accedamus ad Verbum in principio apud Deum. "Et postea subdit: Quia nuper baptizati in Sabbato sancto quasi manibus Ecclesiæ gestantur, & lacte nutriuntur usque ad Pentecosten; quo tempore nulla difficulta indicuntur, non jejunatur non media nocte surgitur: postea Spiritu Paraclito confirmati, quasi ab lacte, incipiunt jejunare, & alia difficulta servare. Multi vero hunc ordinem perverterunt, ut hæretici, & schismatici, se ante tempus a lacte separantes: unde extinguuntur." Sed hunc ordinem pervertere videntur illi qui religionem intrant, vel alios ad intrandum inducunt, antequam sint in faciliori observantia præceptorum exercitati. Ergo videtur quod sint hæretici, vel schismatici.

5. Præterea. A prioribus ad posteriora est transeundum. Sed præcepta sunt priora consiliis, qua sunt communiora, utpote a quibus non convertitur essendi consequentia: quicumque enim servat consilia, servat & præcepta; sed non convertitur. Congruus autem ordo est ut a prioribus ad posteriora transeat. Ergo non debet aliquis transire ad observantiam consiliorum in religione, nisi prius sit exercitatus in præceptis.

Sed contra est quod Dominus Matthæum publicanum, qui in observantia præceptorum exercitatus non erat, advocavit ad consiliorum observantiam: dicitur enim Lucæ v. 11. quod *relictis omnibus, secutus est eum*. Non ergo est necessarium quod ante aliquis exerceatur in observantia præceptorum, quam transeat ad perfectionem consiliorum.

Respondeo dicendum, quod, sicut ex supra dictis patet (quæst. præc. art. 1.) status religionis est quoddam spirituale exercitium ad consequendam caritatis perfectionem:

quod quidem fit, in quantum per religionis observantias auferuntur impedimenta perfectæ caritatis. Hæc autem sunt quæ implicant afectum hominis ad terrena. Per hoc autem quod affectus hominis implicatur ad terrena, non solum impeditur perfectio caritatis, sed interdum etiam ipsa caritas perditur, dum per inordinatam conversionem ad bona temporalia homo avertitur ab incommutabili bono, mortaliter peccando. Unde patet quod religionis observantia sicut tollunt impedimenta perfectæ caritatis, ita etiam tollunt occasiones peccandi; sicut patet quod per jejunium, vigiliis, & obedientiam, & alia hujusmodi retrahitur homo a peccatis gula, & luxuria, & quibuscumque aliis peccatis.

Et ideo religionem ingredi non solum expedit his qui sunt exercitati in præceptis, ut ad majorem perfectionem perveniant; sed etiam his qui non sunt exercitati, ut facilius peccata vitent, & perfectionem assequantur.

Ad primum ergo dicendum, quod Hieronymus dicit super Matth. (cap. xix. sup. illud, *Hæc omnia servavi*:), Mentitur adolescentens: *Hæc omnia servavi a juventute mea*. Si enim hoc quod positum est in mandatis, *Diliges proximum tuum sicut teipsum*, opere compleset; quomodo postea, audiens, *Vade, vende omnia que habes, & da pauperibus*, tristis recessisset? Sed intelligendum est, eum mentitum fuisse quantum ad perfectam observantiam hujus præcepti. Unde Origenes super Matth. (tract. viii. ante med.), dicit, quod scriptum est in Evangelio secundum Hebræos, (1) quod cum Dominus dixisset ei, *Vade, vende omnia que habes, cæpit dives scalpere caput suum: & dixit ad eum Dominus: Quomodo dicis, Feci legem, & Prophetas, cum scriptum sit in lege, Diliges proximum tuum sicut teipsum?* & ecce multi fratres tui filii Abraham amici sunt stercore, morientes præ fame, & domus tua plena est multis bonis, & non egreditur aliquid omnino ex ea ad eos. Itaque Dominus redarguens eum dicit: *Si vis perfectus esse, vade &c.* Impossibile est enim implere mandatum, quod dicit, *Diliges proximum tuum sicut teipsum*, & esse divitem, & maxime tantas possessiones habere. Quod est intelligendum de perfecta impletione hujus

V u 2

jus

(1) Non ad auctoritatem sed ad manifestationem propositæ questionis, ut interjicit Origenes Tract. 8. longe ante medium ubi & addit ex eodem Evan-

gelio dixisse Christum a principio adolescenti, *Homo fac legem & Prophetas*, ac respondisse adolescentem *Feci*; Quod in Evangelio nostro non habetur.

jus præcepti. Imperfecte autem, & communi modo verum est eum observasse præcepta.

(1) Perfectio enim principaliter in observantia præceptorum caritatis consistit, ut supra habitum est (quæst. clxxxiv. art. 3.) Ut ergo Dominus ostenderet, perfectionem consiliorum utilem esse & innocentibus, & peccatoribus, non solum vocavit adolescentem innocentem, sed etiam Matthæum peccatorem. Sed tamen Matthæus secutus est vocantem, non autem adolescens: quia facilius convertuntur ad religionem peccatores quam illi qui de sua innocentia præsumunt: quibus dicit Dominus Matth. xxi. 31. *Publicani, & meretrices præcedent vos in regnum Dei.*

Ad secundum dicendum, quod summum & infimum tripliciter accipi possunt. Uno modo in eodem statu, & in eodem homine: & sic manifestum est quod nemo repente fit summus: quia unusquisque recte vivens, toto tempore vitæ suæ proficit, ut ad summum perveniat. Alio modo per comparationem ad diversos status: & sic non oportet ut quicumque vult ad superiorem statum pervenire, a minori incipiat; sicut non oportet ut quicumque vult esse clericus, prius in laicali vita exerceatur. Tertio modo quantum ad diversas personas: & sic manifestum est quod unus statim incipit non solum ab altiori statu, sed etiam ab altiori gradu sanctitatis, quam sit summum ad quod alius pervenit per totam vitam suam. Unde Gregorius dicit in II. Dialog. (cap. 1. parum a princ.) *Omnes agnoscant, a quanta Benedictus puer conversationis gratia, & perfectione cæpisset.*

Ad tertium dicendum, quod, sicut supra dictum est (implicite quæst. clxxxiv. art. 6.) ordines sacri præexigunt sanctitatem; sed status religionis est exercitium quoddam ad sanctitatem assequendam. Unde pondus ordinum imponendum est parietibus jam per sanctitatem delictis; sed pondus religionis

deficcat parietes, idest homines, ab humore vitiorum.

Ad quartum dicendum, quod, sicut manifeste ex verbis illius Glossæ apparet, principaliter loquitur de ordine doctrinæ, prout transeundum est a facilibus ad difficiliora. Unde quod dicit, *quosdam hereticos, & schismaticos hunc ordinem pervertere*, manifestum est ex sequentibus ad ordinem doctrinæ pertinere. Sequitur enim: *Hic vero se servasse, scilicet prædictum ordinem, dicit, constringens se maledicto. Sic non modo in aliis fui humilis, sed etiam in scientia, quia humiliter sentiebam: quia prius nutritus fui lacte, quod est Verbum caro factum, ut sic crescerem ad panem Angelorum; idest ad Verbum quod est in principio apud Deum.* Exemplum autem quod in medio interponitur, quod noviter baptizatis non indicitur jejuniū usque ad Pentecosten, ostendit quod non sunt ex necessitate ad difficilia cogendi, antequam per Spiritum sanctum interius ad hoc instigentur, ut difficilia propria voluntate assumant. Unde & post Pentecosten post receptionem Spiritus sancti jejuniū celebrat Ecclesia. Spiritus autem sanctus, sicut Ambrosius dicit super Lucam (cap. 1. sup. illud *Et Spiritu sancto replebitur*) non coarctetur ætatibus, non obitu extinguitur, non excluditur alio matris. Et Gregorius dicit in hom. Pentecosten (xxx. in Evang. inter med. & fin.) *Implet citharedum puerum, & Psalmistam facit: implet puerum abstinentem, & judicem senum facit: & postea subdit: Nulla ad descendendum mora agitur, in omne quod voluerit: mox enim ut tetigerit, mentem docet.* Et, sicut dicitur Ecclie. viii. 8. *non est in hominis potestate prohibere Spiritum: & Apostolus I. ad Thessal. v. 19. monet Spiritum nolite extinguere: & Act. vii. 51. contra quosdam dicitur: Vos semper Spiritui sancto resistitis.* (2)

Ad quintum dicendum, quod præceptorum quæ-

(1) Nec vero putandus est fiste dixisse quod servavit, vel tentantis animo accessisse ad Christum, ut illius responsum exploraret. Quod Chrysostomus homil. 64. in Matthæum refellit: Primo quia non debemus ut certum asserere quod incertum est: Secundo, quia suspicionem illam removit Marcus dicens (cap. 10.) quod accurrens ad Jesum & genuflexus rogabat eum, & quod Jesus intuirus illum dilexit eum: Tertio, quia si fiste accessisset, hoc declarasset Evangelista sicut alibi (Matth. 22.) quoad alium declaravit: Quarto, quia si fiste interrogasset non abiisset tristis propter ejus responsum, sicut nec

Pharisæi cum tentabant, leguntur tristes abiisse, quamvis confusi aliquando abirent: Sic & Beda in Marcum: Non est putandus homo iste vel voto (sive animo) tentantis, ut putaverunt quidam, Dominum interrogasse, vel de sua membris esse vitia cum se legis mandata custodisse dicabas, sed simpliciter ut vixerit esse confessus: Quia si mendacii aut simulationis noxa reus teneretur, nequaquam intuirus arcana cordis ejus cum diligere diceretur Jesus: Diligit enim Jesus eos qui mandata legis, quamvis minora, custodiunt:

(2) Non ergo exterius dumtaxat prædicanti, ut

quædam sunt principalia, quæ sunt quasi fines præceptorum, & consiliorum, scilicet præcepta caritatis, ad quæ consilia ordinantur, non ita quod sine consiliis servari non possint, sed ut per consilia perfectius observentur. Alia vero sunt præcepta secundaria, quæ ordinantur ad præcepta caritatis, ut sine quibus præcepta caritatis observari non possint omnino. Sic ergo perfecta observantia præceptorum caritatis præcedit intentione consilia, sed interdum tempore sequitur. Hic est enim ordo finis respectu eorum quæ sunt ad finem. Observantia vero præceptorum caritatis secundum communem modum, & similiter alia præcepta comparantur ad consilia, sicut commune ad proprium: quia observantia præceptorum potest esse sine consiliis; sed non convertitur. Sic ergo observantia præceptorum communiter sumpta præcedit ordine naturæ consilia; non tamen oportet quod tempore: quia non est aliquid prius in genere quam sit in aliqua specierum. Observantia vero præceptorum sine consiliis ordinatur ad observantiam præceptorum cum consiliis, sicut species imperfecta ad perfectam, sicut animal irrationale ad rationale. Perfectum autem naturaliter prius est imperfecto. *Natura* enim, ut Boetius dicit (Lib. III. de consolat. prosa x. parum a princ.) *a perfectis sumit initium*. Nec tamen oportet quod prius observentur præcepta sine consiliis, & postea cum consiliis; sicut non oportet quod aliquis prius sit asinus quam homo vel quod prius sit conjugatus quam sit virgo. Et similiter non oportet quod aliquis prius fervet præcepta in seculo quam transeat ad religionem: præsertim quia conversatio secularis non disponit ad perfectionem religionis, sed magis impedit.

A P P E N D I X.

EX art. habes *primo*: quomodo per rationem ostendas, merito insinuatam fuisse a Scripturis, & Concilio, quod etiam ii, qui

sunt in præceptis exercitati, possunt laudabiliter ingredi religionem. A Scripturis quidem, ut *Luc. 5.* de Matthæo publicano, secundum quod extenditur in *argum. cont.* Item per hoc, quod dicitur *l. 1. Paralip. c. 29. Salomonem filium meum elegit Dominus adhuc puerum, & senellum*. Cum enim majus sit, quod aliquis assumatur ad regimen sui, & aliorum, quam, quod recipiatur in religione, in qua sub regimine alterius vivit, videtur secundum Scripturam hanc manifestari talis consequentia, quod sc. si quis nondum exercitatus in regimine (puta, puer) assumitur ad regimen aliorum, poterit multo magis nondum exercitatus in præceptis assumi ad hoc, ut in religione regatur ab alio. A Concilio autem *Toletano* insinuat id ipsum, & habetur in *Decr. 20. q. 2. c.* Si in qualibet. Parentibus filios suos religioni tradere, non amplius, quam usque ad quartum decimum eorum annum, licentia esse poterit. Postea vero, aut cum voluntate parentum, aut si suæ devotionis erit solitarum votum, erit filiis licitum religionis assumere cultum. Hæc ibi. Cum itaque constet, quod homines post decimum-quartum annum statim non sunt exercitati in præceptis, patet, quod Concilium suis illis verbis docet, quod homines etiam non exercitati in præceptis possunt licite ingredi religionem. *Secundo* vides: quomodo &c.

ARTICULUS II. 309

Utrum debeant aliqui voto obligati ad religionis ingressum.

Sup. quest. clxxxviii. & quot. iii. art. 11. & opusc. xvii. cap. xi. xii. & xii.

AD secundum sic proceditur. Videtur quod non debeant aliqui voto obligari ad religionis ingressum. Per professionem enim aliquis voto religionis astringitur. Sed ante professionem conceditur annus probationis, secun-

in tractatu de physica præmotione alioqui laudando præpostere Sylvius explicavit & passim intelligunt Janseniani pravo sensu; sed *insevis insigant*, sicut inferitur ex præmissis: Nec intelligi sano sensu aliter potest: Frivola enim alioqui esset exprobratio quia Judæi reponerent aut reponere possent non esse mirum quod resistent, cum non habeant interius aliquod auxilium quo consentire possint prædicanti,

vel causam suam Pelagiani obtinerent, quod auxilia extrinseca sine interiori sufficerent: Unde non modo in hoc loco sed in aliis passim hoc ad Spiritum sanctum interius moventem refert S. Thomas: Puta. Quodlib. 2. art. 6. Quodlib. 3. art. 14. Primæ ad Corinth. 13. lect. 1. Primæ ad Thessalon. 5. lect. 2. Ad Hebræos 3. lect. 2.

secundum regulam beati Benedicti (1) (cap. LVIII.) & secundum statutum (*) Innocentii III. (cap. Nullus de regularib. & transf. &c.) qui etiam prohibuit, ante annum pro-

bationis completum eos per professionem religioni astringi. Ergo videtur quod multo minus adhuc in seculo existentes debeant voto ad religionem obligari.

2. Prz-

(1) Ex qua insinuat in Decretis Causa 17. quæst. 2. cap. *Gonsaldus* quod nomine Alexandri secundi prænotatur; ubi ait se Presbyterum art. 3. argum. 1. commemorandum a prætenfa professione absolvere, quia *beati Benedicti Regula & præcipue prædecessoris nostri Gregorii Pape canonice institutio interdicit monachum ante unius anni probationem effici*, quam prædictus Presbyter nullo modo (ut infra patet) servaverat. Sic porro supradicta Regula cap. 58. de disciplina suscipiendorum fratrum habet quod ad conversionem venienti non facilis ingressus tribuatur, sed sit in cella hospitem paucis diebus; postea sit in cella Novitiorum, & an versus Deum quærat a deputato sibi seniore aliquo curiose probetur: Si promiserit de stabilitate sua perseverantiam, post duorum mensium circulum legatur ei Regula per ordinem, & dicatur ei, Ecce lex sub qua militare vis si potes eam servare, ingredi; si non potes, liber discede: Si adhuc steterit, tunc ducatur in supradictam cellam Novitiorum, & iterum probetur in omni patientia, & post sex mensium circulum relegatur ei Regula ut sciat ad quid ingreditur: Et si adhuc fiat, post quatuor menses relegatur iterum ei eadem Regula: Et, si habita secum deliberatione promiserit se omnia custodire, suscipiatur sciens se sub lege Regule constitutum: Ecce annum integrum in tres partes divisum quo fieri iubetur probatio ante professionem ineundam: Sed Gregorius Magnus quem Alexander subindicat probationem plusquam unius anni constituit, cum in Registro epistolarum lib. 8. Indictione 3. ep. 25 Fortunato Episcopo Neapolitano scribens, ait: *Monasterium omnibus fraternitatis vestrae districtius interdicit ut eos quos ad convertendum susceperint, priusquam biennium in conversatione (sive conversione) compleant, nullo modo audeant consurcare, sed hoc spatium morum sollicitate comprobentur, ne quis eorum aus non sit eo contentus quod voluit, aut ratum non habeat quod elegit*. Hoc tamen quidam de illis tantum intelligi volunt qui propter duriores vel minus probos proindeque suspectos magis mores longiori probatione præfumebantur indigere: Sicut & triennem Josephus lib. 2. de bello Judaico cap. 7. pro Essenis describit usurpatam. Justinianus instituit in Authenticis Collat. 1. tit. 6. ne forte (inquit) ulla maligna occasio ad hoc eos induxerit; non enim est facilis vite hominum mutatio: Ut & in Sancti Paomii Regula quam Palladius refert in Lausiaco cap. 38. tom. 3. Bibliothecæ Patrum, pro Monacho suscipiendo decernitur quod sui suscepturi sunt illum, prius per annum integrum extrinsecus commoranti victum tribuant; post ostensionem autem continentie duobus annis aliis mores ejus probentur; cumque dignus apparuerit, tunc demum in consortium admittatur: Et ex decreto Bonifacii primi Causa 18. qu. 2. Si quis incognitus monasterium ingredi voluerit, ante triennium ei habitus monachi non præstetur: Unius tamen anni probatio passim legitur observata quam

Cassianus quoque lib. 4. de Renuntiantium institutis cap. 7. insinuat: Innocentius autem III. quem hic indicat S. Thomas Extra de Regularibus & ad Religionem transeuntibus cap. *Ad Apostolicam* Archiepiscopo Pisano sic refertur, quod cum monachum fieri ante unius anni probationem regularis institutio interdicit, & tempus illud probationis non solum in favorem conversi sed & Monasterii a Sanctis Patribus indultum sit, ut & ille asperitates istius & istud mores illius valeat experiri, utrumque diligenter est observandum: Et si subiungit quod si ante probationis tempus regulariter præsumptum is qui conversi desiderat, professionem emisit, Abbatem per se vel per alium professionem recipiente, uterque renunciare videtur ei quod pro se noscitur introductum; ideoque per emissam pariter & acceptam professionem ad regularem observantiam obligatur ac vere monachus est censendus; quia multa fieri prohibentur: que si facta fuerint obtinent firmitatem. Prohibendum est autem Abbatibus ne passim ante tempus probationis quoslibet ad professionem recipiant, & si contra formam præscriptam quoslibet indiscrete receperint, animadversione sunt debita corrigendi, cum in subsidium fragilitatis humane sit spatium probationis regulariter institutum. Sed Alexander IV. ut habetur in sexto Decretalium de Regularibus cap. *Non solum* fratribus Prædicatoribus & Minoribus districtius inhibere se dicit & sub excommunicationis pena ante annum probationis elapsam quæ est maxime in subsidium fragilitatis humane regulariter instituta, quemquam ad professionem sui ordinis recipere præsumant, declaratque quod si contra prohibitionem hanc recipere aliquem præsumperint, is qui saliter fuerit receptus, nullatenus ordini alligatur: Bonifacius autem octavus in capite ibidem subsequenti: *Constitutionem Innocentianam quæ prohibet professionem conversorum recipi ante annum probationis elapsam pie memorie Alexander Papa Quartus prædecessor noster ad fratrum Prædicatorum & Minorum ordines dumtaxat declaravit extendi*. Unde nos pari similitudine rationis inducitur declarationem eandem ad aliorum Mendicantium ordines prorogamus: In aliis autem Religionibus professio licite fieri potest infra annum. Nunc tamen de omnibus generaliter in Concilio Tridentino Sess. 25. de Regularibus & Monialibus cap. 15. statutum est quod in quacumque Religione tam virorum quam mulierum nullus qui minori tempore quam per annum post susceptum habitum in probatione steterit, ad professionem admittatur; & quod professio antea facta sit nulla, nullamque inducat obligationem ad alieius Regule observationem aut alios quoscumque effectus. Quamvis, Religionem Hierosolymitanam seu militarem hoc Decreto non comprehendit Congregatio Cardinalium Interpretum censuit.

(*) Ita passim Cod. Alcan. & edit. veteres Innocentii IV. a quo idem decretum perhibent Theologi Lovanienses, & Duaceni.

2. Præterea . Gregorius in Regist. (Lib. XI. epist. xv.) dicit , & habetur in Decret. dist. xlv. (cap. de Judæis) quod *Judæi non vi, sed libera voluntate, ut conversantur suadendi sunt* . Sed implere id quod voverat , necessitatis est . Ergo non sunt aliqui obligandi ad religionis ingressum .

3. Præterea . Nullus debet alteri præbere occasionem ruinæ : unde Exodi xxi. 33. dicitur : *Si quis aperuerit cisternam, cecideritque ibi, vel asinus in eam, dominus cisterna reddet pretium jumentorum* . Sed ex hoc quod aliqui obligantur ad religionem per votum , frequenter aliqui ruunt in desperationem , & in diversa peccata . Ergo videtur quod non sint aliqui ad religionis ingressum voto obligandi .

Sed contra est quod in Psal. lxxv. 12. dicitur : *Vovete, & reddite Domino Deo vestro: ubi dicit Glossa (ord. Aug.) quod quedam sunt vota propria singulorum, ut castitas, virginitas, & hujusmodi* . Ad hæc ergo vovenda invitat nos sacra Scriptura . Sed sacra Scriptura non invitat nisi ad id quod est melius . Ergo melius est quod aliquis voto se obliget ad religionis ingressum .

Respondeo dicendum, quod, sicut supra dictum est (quæst. lxxxviii. art. 6.) cum de voto ageretur, unum & idem opus ex voto factum, est laudabilius quam si sine voto fiat : tum quia vovere est actus religionis, quæ habet quamdam excellentiam inter virtutes : tum quia per votum firmatur voluntas hominis ad bonum faciendum : & sicut peccatum est gravius ex hoc quod procedit ex voluntate obstinata in malum ; ita bonum opus est laudabilius ex hoc quod procedit ex voluntate firmata in bonum per votum . Et ideo obligari voto ad religionis ingressum, est secundum se laudabile .

Ad primum ergo dicendum, quod duplex est religionis votum . Unum solemne, quod hominem facit monachum, vel alterius religionis fratrem, quod vocatur professio : & tale votum debet præcedere annus probationis, ut probat objectio . Aliud autem est votum simplex, ex quo aliquis non fit monachus, vel religiosus, sed solum obligatur ad religionis ingressum : & ante tale votum non oportet præcedere probationis annum .

Ad secundum dicendum, quod authoritas illa Gregorii intelligitur de violentia absoluta . Necessitas autem quæ ex obligatione voti requiritur, non est necessitas absoluta, sed necessitas ex fine, quia scilicet post votum non potest aliquis finem salutis conse-

qui, nisi impleat votum . Talis autem necessitas non est vitanda ; quinimo, ut Augustinus dicit ad Armentarium, & Paulinam (ep. cxxvii. al. xlv. non procul a fin.) *felix est necessitas quæ in meliora compellit* .

Ad tertium dicendum, quod vovere religionis ingressum, est quædam confirmatio voluntatis ad meliora : & ideo, quantum est de se, non dat homini occasionem ruinæ, sed magis subtrahit . Sed si aliquis voti transgressor gravius ruat, hoc non derogat bonitati voti ; sicut nec derogat bonitati baptismi, quod aliqui post baptismum gravius peccant .

A P P E N D I X.

EX art. habes primo : quomodo per rationem ostendas, merito a scripturis fuisse insinuatam, quod aliqui laudabiliter se obligant voto ad religionis ingressum . Ut Psal. 75. *Vovete, &c.* ut extenditur cum glossa, & discursu in arg. cont. Item a r. Reg. 1. per hoc, quod Anna voto obligavit Samuelem nondum natum ad specialissimum obsequium Dei, quod tunc erat religionis ingressus . Memento tu hic, & alibi, ponere in practica notationem pro lectoribus positam in q. 70. u. 1. append. Secundo vides : quomodo &c.

A R T I C U L U S III. 910

Utrum ille qui obligatus est voto ad religionis ingressum, teneatur intrare religionem.

Sup. quæst. lxxxviii. art. 3. ad 2. & quol. III. art. II.

AD tertium sic proceditur . Videtur quod ille qui obligatus est voto ad religionis ingressum, non teneatur intrare religionem . Dicitur enim in Dec. xvii. quæst. II. (cap. 1.) *Consuldas Presbyter quondam infirmitate, ac fervore passionis pressus, monachum se fieri promissit ; non tamen monasterio, aut Abbati se tradidit, nec promissionem scripsit, sed beneficium Ecclesie in manu advocati resutavit : ac postquam convalescit, monachum se negavit fieri* . Et postea subditur : *Judicamus, & auctoritate apostolica præcipimus ut præfatus presbyter beneficium, & altaria recidiat, & quiete retineat* . Hoc autem non esset, si teneretur religionem intrare . Ergo videtur quod non teneatur aliquis implere votum, quo se

ad

ad religionis ingressum obligavit.

2. Præterea. Nullus tenetur facere id quod non est in potestate ipsius. Sed quod aliquis religionem ingrediatur, non est in potestate ipsius; sed requiritur ad hoc assensus eorum ad quos debet transire. Ergo videtur quod non teneatur aliquis implere votum, quo se ad religionis ingressum obligavit.

3. Præterea. Per votum minus utile non potest derogari voto magis utili. Sed per impletionem voti religionis impediri potest impletio voti crucis in subsidium terræ sanctæ: quod videtur esse utilius, quia per hoc votum consequitur homo remissionem peccatorum. Ergo videtur quod votum quo quis se obligavit ad religionis ingressum, non sit ex necessitate implendum.

Sed contra est quod dicitur Eccl. v. 3. *Si quid vovisti Deo, ne moreris reddere: displices enim ei infidelis, & stulta promissio.* Et super illud Psal. lxxv. *Vovete, & reddite Domino Deo vestro*, dicit Glossa (colligitur ex interl. & hab. cap. *Licet* de voto, & voti redempt.) *Vovere voluntati consulitur, sed post voti promissionem redditio necessario exigitur.* “

Respondeo dicendum, quod, sicut supra dictum est (quæst. lxxxviii. art. 1.) cum de voto ageretur, votum est promissio Deo facta de his quæ ad Deum pertinent. Ut autem Gregorius dicit in epistola ad Bonifacium (id hab. Innocen. I. epist. 11. ad Victorium can. xiiii. to. 11. Concil. & Zacharias Pp. epist. vii. ad Pipin. cap. xxi. to. vi. Vid. cap. *Viduas* 11. xvii. quæst. 1.) *si inter homines bonæ fidei solent contraetus nulla ratione dissolvi; quanto magis ista pollicitatio, quam cum Deo pepigit, solvi sine vindicta non poterit?* Et ideo ad implendum id quod homo vovit, ex necessitate tenetur; dummodo sit aliquid quod ad Deum pertineat.

Manifestum est autem quod ingressus religionis maxime ad Deum pertinet: quia per hoc homo totaliter se mancipat divinis obsequiis, ut ex supra dictis patet (quæst. clxxxvi. art. 1.) Unde relinquitur quod ille qui se obligat ad religionis ingressum, teneatur religionem ingredi secundum quod se voto obligare intendit; ita scilicet quod si intendit se absolute obligare, tenetur quam citius poterit, ingredi, legitimo impedimento cessante; si autem ad certum tempus, vel sub certa conditione, tenetur religionem ingredi tempore adveniente, vel conditione existente.

Ad primum ergo dicendum, quod ille

presbyter non fecerat votum solemne, sed simplex. Unde non erat monachus effectus, ut cogi deberet de jure in monasterio remanere, & Ecclesiam dimittere. Tamen in foro conscientiæ esset sibi consulendum, quod omnibus dimissis, religionem intraret. Unde extra de voto, & voti redemptione, cap. *Per tuas*, consulitur Episcopo Gratianopolitano, qui post votum religionis Episcopatum assumpserat, voto non impleto, ut *si suam sanare desideraret conscientiam, regimen Ecclesie resignaret, & redderet Altissimo vota sua.*

Ad secundum dicendum, quod, sicut supra dictum est (quæst. lxxxviii. art. 3. ad 2.) cum de voto ageretur, ille qui se voto obligavit ad certæ religionis ingressum, tenetur facere quantum in se est, ut in illa religione recipiatur: & si quidem intendit se simpliciter ad religionem obligare, si non recipitur in una religione, tenetur ire ad aliam; si vero se intendit specialiter obligare ad unam solum, non tenetur nisi secundum modum obligationis suæ.

Ad tertium dicendum, quod votum religionis, cum sit perpetuum, est majus quam votum peregrinationis terræ sanctæ, quod est temporale: & sicut Alexander III. dicit, & habetur extra de voto, & voti redemptione, cap. *Scriptura*, *Reus fructi voti aliquatenus non habetur, qui temporale obsequium in perpetuam noscitur observantiam commutare.* Rationabiliter autem dici potest, quod etiam per ingressum religionis aliquis consequatur remissionem omnium peccatorum. Si enim aliquibus elemosynis factis, homo potest statim satisfacere de peccatis suis, secundum illud Daniel. iv. 24. *Peccata tua elemosynis redime*; multo magis in satisfactionem pro omnibus peccatis sufficit quod aliquis se totaliter divinis obsequiis mancipet per religionis ingressum, quæ excedit omne genus satisfactionis, etiam publicæ poenitentiae, ut habetur in Decr. xxxiii. quæst. 1. cap. *Admonere*: sicut etiam holocaustum excedit sacrificium, ut Gregorius dicit super Ezech. (hom. xx. a. med.) Unde legitur in vitis Patrum (Lib. VI. libello 1. num. 9.) quod eandem gratiam consequuntur religionem intrantes quam consequuntur baptizati. Si tamen non absolventur per hoc ab omni reatu poenæ, nihilominus ingressus religionis utilior est quam peregrinatio terræ sanctæ, quantum ad promotionem in bonum quæ præponderat absolutioni a poenæ.

APPENDIX.

ARTICULUS IV. 911

EX art. habes primo : quomodo per rationem destruas, & quidem a fortiori, errores Lutheri dicentis, quod monachi liberam habent facultatem exeundi a monasteriis & uxorem ducendi, si volunt. Et Joannis Uvicleff dicentis, ut refertur in Concilio infra, quod ingredientes religionem sunt inhabiles ad perveniendum ad regnum cœlorum, nisi apostataverint ab ea. Dixi ly a fortiori: quia eadem ratio, quæ probat, quod post votum simplex tenetur quis ingredi religionem, apertissime profecto comprobatur, quod post votum solemne in religione factum tenetur quis in religione permanere, consequenter, quod non potest tuta conscientia inde exire, nec apostatare, nec uxorem ducere. Secundo habes: quomodo per rationem ostendas, prædictos errores a fortiori, applicando cum simili discursu nunc facto, merito damnari ab Eccl. 5. Si quid vovisti, &c. Item a Psal. 75. Vovete &c. ut extenditur in arg. contr. Super quo, scilicet Vovete, & reddite Domino Deo vestro, inquit & Papa Inno. III. quod primum ad consilium, secundum ad Imperium, refertur, ext. de voto, c. magne. Item ab eodem Papa ibid. c., Licet universis, sis liberum sit arbitrium in vovendo; usque que adeo tamen solutio necessaria est, ut sine proprio salutis dispendio alicui non liceat resiliere. Hæc ibi. Item a Concilio Constantiensi sess. 8. posteaquam expressè Wicleff errorem prædictum narraverat. Item a Concilio Arelatensi, & recitatur in Decretis, c. 50. cap. Hi, qui post sanctam religionis professionem apostatant, & communionem penitus non accipiunt, & quicumque ille sit, ab Ecclesia alienus habeatur. Item a Papa Bonifacio, libro 6. ne cleric. vel monachi, cap. Ut periculosa. Districtius prohibemus, ne aliquis quamcumque religionem tacite, vel expresse professus in scholis, vel alibi, temere habitum suæ religionis dimittat: si quis autem horum temerarius violator extiterit, excommunicationis incurrat sententiam ipso facto. Hæc ibi. Adde notabile dictum Concilii Trid. sess. 25. de regul. cap. 19. Nec detur licentia cuiquam regulari occulte serendi habitum suæ religionis. Hæc ibi. Item damnatur abunde Wicleff a Veritatibus aureis super totam legem veterem, Exod. aërio, conclus. 2. Item Levit. 11. conclus. 11. & c. 20. conclus. 3. Item Lutherus a supradictis quest. 186. artic. sext. append. Tertio vides: quomodo &c. Summ. S.Th. Tom. IX.

Utrum ille qui vovet religionem ingredi, teneatur perpetuo in religione permanere.

AD quartum sic proceditur. Videtur quod ille qui vovet religionem ingredi, teneatur perpetuo in religione permanere. Melius est enim religionem non ingredi quam post ingressum exire, secundum illud II. Petr. 11. 21. *Melius erat illis veritatem non cognoscere, quam post agnitam retroire: & Luc. xi. 62. dicitur: Nemo mittens manum ad aratrum, & respiciens retro, aptus est regno Dei.* Sed ille qui voto se obligavit ad religionis ingressum, tenetur ingredi, ut dictum est (art. præc.) Ergo etiam tenetur perpetuo remanere.

2. Præterea. Quilibet debet vitare id ex quo scandalum sequitur, & aliis datur malum exemplum. Sed ex hoc quod aliquis post religionis ingressum egreditur, & ad seculum redit, malum exemplum, & scandalum aliis generatur, qui retrahuntur ab ingressu, & provocantur ad exitum. Ergo videtur quod ille qui ingreditur religionem, ut votum impleat quod prius fecit, teneatur ibi perpetuo remanere.

3. Præterea. Votum religionis reputatur votum perpetuum: & ideo temporalibus votis præfertur, ut dictum est (art. præc. ad 3. & quest. lxxxviii. art. 12. ad 1.) Hoc autem non esset, si aliquis, voto religionis emisso, ingrederetur cum proposito exeundi. Videtur ergo quod ille qui vovet religionis ingressum, teneatur in religione etiam perpetuo remanere.

Sed contra est quod votum professionis, propter hoc quod obligat hominem ad hoc quod perpetuo in religione remaneat, præxigit annum probationis; qui non præxigitur ad votum simplex, quo aliquis se obligat ad religionis ingressum. Ergo videtur quod ille qui vovet religionem intrare, propter hoc non teneatur perpetuo ibi remanere.

Respondeo dicendum, quod obligatio voti ex voluntate procedit. Nam *vovere voluntatis est*, ut Augustinus dicit (implic. sup. Psal. lxxv, a med. & etiam cap. Licet, de voto, & voti redempt.) In tantum ergo fertur obligatio voti, in quantum se extendit voluntas, & intentio votantis. Si erga vovens intendit se obligare non solum ad ingressum religionis, sed etiam ad perpetuo

X x rema-

remanendum, tenetur perpetuo remanere. Si autem intendit se obligare ad ingressum religionis causa experiendi, cum libertate remanendi, manifestum est quod remanere non tenetur. Si vero in vovendo simpliciter de ingressu religionis cogitavit, absque hoc quod cogitaret de libertate exitus, vel de perpetuitate remanendi, videtur obligari ad ingressum religionis secundum formam juris communis; quæ est ut ingredientibus detur annus probationis. Unde non tenetur perpetuo in religione permanere.

Ad primum ergo dicendum, quod melius est intrare religionem animo probandi quam penitus non intrare, quia per hoc disponitur ad perpetuo remanendum. Nec tamen intelligitur aliquis retroire, vel respicere, nisi quando prætermittit id ad quod se obligavit; alioquin quicumque per aliquod tempus facit aliquod bonum opus, si non semper id faciat, esset ineptus regno Dei: quod patet esse falsum.

Ad secundum dicendum, quod ille qui religionem ingreditur, si exeat, præsertim ex aliqua rationabili causa, non generat scandalum, nec dat malum exemplum; & si alius scandalizatur, erit scandalum passivum ex eius parte, non autem activum ex parte exeuntis: quia fecit quod licitum erat facere, & quod expediebat ei propter rationabilem causam, puta infirmitatem, aut debilitatem, aut aliquid hujusmodi.

Ad tertium dicendum, quod ille qui intrat ut statim exeat, non videtur satisfacere voto suo, quia ipse in vovendo hoc non intendit: & ideo tenetur mutare propositum, ut saltem velit experiri an ei expediat in religione remanere; non autem tenetur ad perpetuo remanendum.

A P P E N D I X.

EX art. habes primo: quomodo per rationem ostendas, merito insinuatam fuisse a scripturis, & Papa, quod ille, qui vovit ingredi religionem, non tenetur (nisi aliud intenderit ipse) perpetuo remanere ibi. A Papa quidem Innocentio IV. per hoc, quod statuit, dari indifferenter omnibus religionem ingredientibus unum annum probationis, ut scilicet ex ipsa rerum in religione servatarum experientia probent seipsos, utrum possint ibi perpetuo remanere, vel non. Ex hoc enim manifestum fit, quod Papa per illud statutum sic indifferenter datum, quasi scholastice locutus, in proposito dixit, quod ingrediens

religionem ex voto non tenetur (nisi aliud intenderit vovendo) permanere ibi perpetuo. A Scripturis vero ipsam insinuatam per hoc, quod vota conditionata admittunt. Ut Numer. 21. Israel voto se obligans Domino, ait: *si tradideris populum &c. delebo urbes*. Ac si dicat, adveniente conditione, quod tu tradas populum in manus meas, ego delebo urbes: aliter ad ipsas delendas non sum obligatus: & hoc ideo, quia secundum formam voti mei ego sic non obligavi meipsum. Ex hoc igitur propositum nostrum demonstrat Scriptura, quod scilicet faciens votum ingrediendi religionem non tenetur ibi perpetuo remanere hoc ideo, quia secundum formam voti sui non sic obligavit seipsum. Quamvis enim absolutum fuerit votum eius quoad ingredi, non tamen fuit absolutum, sed conditionatum (ut supponitur) saltem virtualiter, quantum ad remanere ibi perpetuo. Experiar (inquit) religionem: & si mihi placuerit, ibi remanebo, si autem non. Secundo vides: quomodo &c.

A R T I C U L U S V. 912

Utrum pueri sint recipiendi in religione.

Sup. quest. lxxxviii. art. 8. ad 2. & art. 9. corp. & quol. liii. art. ii. & quol. iv. art. & opus. xvii. cap. liii.

AD quintum sic proceditur. Videtur quod pueri non sint recipiendi in religione. Quia extra, de regularibus, & transeuntibus ad religionem dicitur (cap. i.) *Nullus sordetur, nisi legitima etate, & spontanea voluntate*. Sed pueri non videntur habere legitimam ætatem, nec spontaneam voluntatem, quia non habent perfecte usum rationis. Ergo videtur quod non sint in religione recipiendi.

2. Præterea. Status religionis videtur esse status pœnitentiæ: unde & religio dicitur a religando, vel a reeligendo, ut Augustinus dicit X. de civit. Dei (cap. iv. ante med. & Lib. de vera relig. sub fin.) ante pueris non convenit pœnitentia. Ergo videtur quod non debeant religionem intrare.

3. Præterea. Sicut aliquis obligatur juramento, ita & voto. Sed pueri ante annos quatuordecim non debent obligari juramento, ut habetur in Decr. xxii. quest. v. cap. *Pueri*, & cap. *Honestum*. Ergo videtur quod

nee

neq̄ etiam sint voto obligandi .

4. Præterea. Illicitum videtur obligare aliquem tali obligatione quæ posset iuste irritari . Sed si aliqui impuberes obligant se religioni , possunt retrahi a parentibus , vel tutoribus : dicitur enim in Decr. xx. quæst. 11. (cap. 11.) quod si puella ante duodecim ætatis annos sponte sua sacrum velamen assumpserit , possunt statim parentes ejus , vel tutores id factum irritum facere , si voluerint . Illicitum est ergo pueros , præsertim ante annos pubertatis , ad religionem recipere , vel obligare .

Sed contra est , quod dicit Dominus Matth. xix. 14. *Sinite parvulos , & venite ad me venire* : quod exponens Origenes super Matth. (tract. vii. versus fin.) dicit (1) , quod „ discipuli Jesu , priusquam „ discant rationem justitiæ , reprehendunt „ eos qui pueros , & infantes offerunt Christo . Dominus autem exortatur discipulos „ suos condescendere utilitatibus puerorum . „ Hoc ergo attendere debemus , ne æstimatione sapientis excellentioris contemnamus , quasi magni , pusillos Ecclesiæ , prohibentes pueros venire ad Jesum . “

Respondeo dicendum , quod , sicut supra dictum est (art. 2. hu. quæst. ad 1.) duplex est religionis votum . Unum simplex , quod consistit in sola promissione Deo facta , quæ ex interiori mentis deliberatione procedit : & hoc votum habet efficaciam ex jure divino . Quod tamen dupliciter impediri potest . Uno modo per defectum deliberationis ; ut patet in furiosis , quorum vota non sunt obligatoria , ut habetur extra , de regularibus , & transeuntibus ad religionem , cap. *Sicut tenor* . Et eadem est ratio de pueris qui nondum habent debitum usum rationis , per

quem sint doli capaces : quem quidem puer habent ut frequentius circa quartumdecimum annum , puellæ vero circa duodecimum , qui dicuntur anni pubertatis : in quibusdam tamen anticipatur , & in quibusdam tardatur secundum diversam dispositionem naturæ . Alio modo impeditur efficacia simplicis voti , si aliquis Deo voveat qui non est propriæ potestatis ; puta si servus etiam usum rationis habens voveat se religionem intrare , aut etiam ordinetur ignorante domino : potest enim hoc dominus revocare , ut habetur in Decr. dist. 11v. cap. *Si servus* . Et quia pueri , vel puellæ infra pubertatis annos naturaliter sunt in potestate patris quantum ad dispositionem suæ vitæ , poterit pater votum eorum revocare , vel acceptare , sibi placuerit , ut expresse dicitur de muliere Num. xxx.

Sic ergo si puer ante annos pubertatis simplex votum emittat , antequam habeat plenum usum rationis , non obligatur ex voto ; si autem habeat usum rationis ante annos pubertatis , obligatur quidem , quantum in se est , ex suo voto ; tamen potest obligatio removeri per auctoritatem patris , in cujus potestate adhuc existit : quia ordinatio legis , qua unus homo subditur alteri , respicit id quod in pluribus accidit . Si vero annos pubertatis excedat , non potest revocari auctoritate parentum ; si tamen nondum habere plenum usum rationis , non obligaretur quoad Deum .

Aliud autem est votum solemne (2) quod facit monachus , vel religiosus : quod quidem subditur ordinationi Ecclesiæ propter solemnitatem , quam habet annexam . Et quia Ecclesia respicit id quod in pluribus est , professio ante tempus pubertatis facta , quantumcumque aliquis habeat usum rationis plenum

X x 2 vel

(1) Non eadem serie sic ad verbum continuata sed plenius & sparsum in hunc modum : *Simpliciores quidem & quasi puerilem sensum ac sermonem habentes & similem lacti quo novitii nutriuntur , intelliguntur esse Doctores qui offerunt Salvatori puero & infantes : His autem offerentibus Salvatori hujusmodi pueros & infantes , idest novitios fidei & minus adhuc eruditos : ii qui videntur esse perfectiores Doctores illis simplicioribus & ideo sunt discipuli Jesu , priusquam discant rationem justitiæ (id est quam iuste offerantur) de pueris & infantibus talibus reprehendunt eos qui simpliciter docent & per simplicem doctrinam pueros ac infantes offerunt Christo : Tum inferius : Post hoc Magister & Salvator cohortans discipulos jam viros constitutos condescendere utilitatibus parvorum , ut fiant parvis quasi pueri , & sic pueros lucentur , dicit Jesus , Talium*

est enim regnum caelorum : Et iterum paulo post : Hac ergo diligenter debemus etc. ubi hic in textu .

(2) De sola extrinseca solemnitate juxta exigentiam propositi loqui videtur , cum ordinationi Ecclesiæ subji eam subjungit ; puta quod hoc aut illo modo & in minore vel majori ætate fiat : Alioqui quod intrinseca solemnitas quæ perpetuitatem voti religiosi facit , non subdatur ordinationi Ecclesiæ ut arbitrio ejus immutetur , expresse constanterque defendit quæst 88. art. 11. quia voto per monasticam professionem solemnizato continentia essentialiter est annexa ; quamvis in voto quod per susceptionem sacri ordinis tantum solemnizatur , possit val de dispensari . quia tali solemnitati non essentialiter & ex natura rei sed ex adjuncto tantum & solo Ecclesiæ statuto annectitur continentia : ut videre est ibi .

vel sit doli capax, non habet suum effectum ut faciat profitentem jam esse religiosum. Et tamen licet ante pubertatis annos profiteri non possit, possunt tamen cum voluntate parentum in religione recipi, ut nutriantur ibidem; sicut de Joanne Baptista legitur Lucæ 1. 80. quod *puer crescebat, & confortabatur spiritu, & erat in desertis*. Unde, sicut Gregorius dicit in II. Dialog. (cap. 111. in fin.) *B. Benedictio Romani nobiles suos filios omnipotenti Deo nutriendos dare cœperunt*: quod est valde expediens, secundum illud Thren. 111. 27. *Bonum est viro, cum posaverit jugum ab adolescentia sua*. Unde & communi consuetudine pueri applicantur illis officiis, vel artibus in quibus sunt vitam acturi.

Ad primum ergo dicendum, quod legitima ætas ad hoc quod aliquis tondeatur cum voto solemniter religionis, est tempus pubertatis, in quo homo potest uti spontanea voluntate; sed ante annos pubertatis potest esse legitima ætas ad hoc quod aliquis tondeatur in religione nutriendus.

Ad secundum dicendum, quod religionis status principaliter ordinatur ad perfectionem consequendam, ut supra habitum est (quæst. clxxvi. art. 1. ad 4.) & secundum hoc convenit pueris, qui de facili inducuntur: ex consequenti autem dicitur esse status poenitentiae, in quantum per observantiam religionis peccatorum occasiones tolluntur, ut supra dictum est (quæst. clxxvii. art. 9.)

Ad tertium dicendum, quod pueri sicut non coguntur ad jurandum, sicut Canon (1) dicit, ita non coguntur ad votandum. Si tamen voto, vel juramento se adstrinxerint ad aliquid faciendum, obligantur quoad Deum si habeant usum rationis; sed non obligantur quoad Ecclesiam ante quatuordecim annos.

Ad quartum dicendum, quod Num. xii. non reprehenditur mulier in puellari ætate constituta, si voveat absque consensu parentum; potest tamen revocari a parentibus: ex quo patet quod non peccat vovendo; sed

intelligitur se voto obligare, quantum in se est, absque præjudicio autoritatis paternæ.

A P P E N D I X.

EX art. habes primo: quomodo per rationem & ostendas, & recte intelligas, merito insinuatam fuisse a scripturis, quod pueri laudabiliter ad religionem offeruntur, & recipiuntur. Ut *Matth. 19.* secundum quod cum expositione Origenis extenditur in *argum. contr.* Item per hoc a simili, quod dicitur *Proverb. 20.* *Ex studiis suis intelligitur puer*. Vide textum corpor. fin. Item per dictum *Prov. 23.* *Noli subtrahere a puero disciplinam*. Vide textum supr. Item a 1. *Reg. 1.* per hoc, quod & puerulus adhuc offertur Samuel ad serviendum Domino sub custodia sacerdotis Heli; & de eo dicitur cap. 2. *Samuel ministrabat ante faciem Domini puer accinctus Epboæ lineo*: & servitium ejus in tali ætate, atque in tali loco placere Domino, ratione familiaris vocationis, revelationis, allocutionisque, ostenditur cap. 3. Item per locum ab oppositis (ut inde vel confusione percussis emendentur in bonum aliqui christiani) per hoc, quod dicitur in *Pl. 105.* „ *Im-* „ *molaverunt filios suos, & filias suas de-* „ *moniis: & effuderunt sanguinem innocen-* „ *tem, sanguinem (nota in emphasim) filio-* „ *rum suorum, & filiarum suarum, quas sa-* „ *crificaverunt sculptilibus Chanaan: „* Ceterum de hoc diffusius vide, ubi nunc infra. Item a Num. 3. *Masculum omnem de filiis Levi ab uno mense, & supra*. Ubi vide *Verit. aureas super totam legem veterem cap. eodem, concl. 4.* Secundo ex prædictis habes: quomodo per rationem articuli, tum per Scripturas, destruas, & quidem a fortiori (cum offerri monasterio non sit omnino necessarium ad salutem, sicut baptizari) hæresim *Anabaptistarum* dicentium: Melius esse omittere baptismum, quam pueros sine fide, id est non credentes baptizare. Et *Publicanorum* dicentium: baptizandos non esse parvalos, donec intelligibilem, & rationis capacem ætatem

(1) Uterque ille in argumento indicatus; Canon enim *Pueri* ex Concilio Eliberitano (vel secundum Burchardi notationem Hibernensium) *Pueri*, inquit, ante annos quatuordecim non cogantur jurare; Moxque subjungit quod ad posteriorem solutionis partem spectat: *Puella quoque si in puerili ætate sit in dæmo patris, illo nesciente juramento se adstrinxerit, & pater ejus statim ut audierit contraxerit, vota ejus & juramenta irrita erunt*: Canon autem *Hose-*

sum primam partem dumtaxat habet ex Cornelio Papa, quod *honestum videtur ut pueri ante annos quatuordecim non cogantur jurare*; ut fert antiqua inscriptio Decreti quæ sub nomine Cornelli sic refert. Sed moderni Appendix addit ex libro 1. Capitularium Carolinorum cap. 63. sumptum esse, licet Canonum Collectores ex Cornelio passim citent, ac nominant Ivo parte 12. cap. 69.

tem attigerint. Et *Henricani* dicentis; quod baptismus nihil prodest parvulis, eo, quod fidem habere nequeant usu rationis carentes. Ceterum in proprio loco de Sacramento Baptismi vide illas directius, efficaciusque condemnatas, scilicet 3. *par. quest. 68. art. 8. cum Elucid.* ubique. *Tertio* vides: quomodo &c.

ARTICULUS VI. 913

Utrum propter obsequium parentum debeas aliquis retrahi ab ingressu religionis.

Sup. quest. c1. art. 4. ad 3. & 4. & III. dist. xxxviii. quest. II. art. 4. quest. 2. ad 2. & quol. III. art. 16. & quol. x. art. 9. & Matth. xv.

AD sextum sic proceditur. Videtur quod aliqui propter obsequium parentum debeant aliqui retrahi ab ingressu religionis. Non enim licet prætermittere id quod est necessitatis, ut fiat id quod est liberum voluntati. Sed obsequi parentibus cadit sub necessitate præcepti, quod datur de honoratione parentum Exod. xx. unde & Apostolus dicit I. ad Tim. v. 4. *Si qua vidua filios, aut nepotes habet, discat primum domum suam regere, & mutuatam vicem reddere parentibus.* Ingressi autem religionem est liberum voluntati. Ergo videtur quod non debet aliquis prætermittere parentum obsequium propter religionis ingressum.

2. Præterea. Major videtur esse subjectio filii ad patrem quam servi ad dominum: quia filiatio est naturalis, servitus autem ex maledictione peccati, ut patet per Gen. ix. Sed servus non potest prætermittere obsequium domini sui, ut religionem ingrediatur, aut sacrum ordinem assumat, sicut habetur in Decr. dist. lrv. cap. *Si servus.* Ergo multo

minus potest filius obsequium patris prætermittere, ut ingrediatur religionem.

3. Præterea. Majori debito obligatur aliquis parentibus quam his quibus debet pecuniam. Sed illi qui debent pecuniam aliquibus, non possunt religionem ingredi: dicit enim Gregorius in Regist. (Lib. VII. indict. 1. epist. xi.) & habetur in Decr. dist. l111. (cap. *Legem*), quod *bi qui sunt rationibus publicis obligati, quando petunt monasterium, nullo modo suscipiendi sunt, nisi prius a negotiis publicis fuerint absoluti.* Ergo videtur quod multo minus filii possunt religionem ingredi, prætermisso paterno obsequio.

Sed contra est quod Matth. iv. 22. dicitur, quod *Jacobus, & Joannes, relictiis retribus, & patre, secuti sunt Dominum.* Ex quo ut Hilarius dicit (can. 111. in Matth. non procul a fin.) *docemur Christum secuturi, & secularis vite sollicitudine, & paterna domus consuetudine non teneri.* (1)

Respondeo dicendum, quod, sicut supra dictum est (quest. c1. art. 2. ad) cum de pietate ageretur, parentes habent rationem principii, in quantum hujusmodi: & ideo per se eis convenit ut filiorum curam habeant. Et propter hoc non licet (2) alicui filios habenti religionem ingredi, omnino prætermittenda cura filiorum, id est non proviso qualiter educari possint. Dicitur enim I. ad Tim. vr 8. *quod si quis suorum curam non habet, fidem negavit, & est infidelis deterior* (3).

Per accidens tamen parentibus convenit ut a filiis adjuventur, in quantum scilicet sunt in necessitate aliqua constituti. Et ideo dicendum est, quod parentibus in necessitate existentibus, ita quod eis commode aliter quam per obsequium filiorum subveniri non possit, non licet filiis, prætermisso parentum obsequio, religionem intrare. Si vero non sint in tali necessitate ut filiorum obsequio multum indigeant, possunt, prætermisso parentum obsequio, filii religionem intrare etiam

(1) Ut in originali textu Hilarii & in ipsomet Summe Manuscripto habetur, quasi dicat non vereri vel desineri: Pro quo inepte passum in impressis, non contineri.

(2) Cur positum antea, non liceret quamvis non valde refert utrumlibet ponatur.

(3) Ubi Theodoretus: *Hoc de matribus dixit ac de filiis* (inquit). *Oportet enim a matribus filios ali atque ad pietatem educeri: Oportet quoque illos matribus obsequium congruum exhibere, puta si indigeant, eas alendo &c.* Et Chrysostomus hom. 14. in eum locum: *Qui suorum, hoc est, genere ad se*

perinensium, curam non habet, est infideli deterior: Nam si propinquos aspernerit, quomodo erit in alienis clemens? Nonne omnium iudicio vana gloria obnoxius estimabitur si alienos beneficiis fovens, propinquos tamen summa immanitate despiciat? Numquid Gentiles dicent Christianos absque affectione esse qui suos ita spernunt? Sic plane infidelis recte dicitur deterior quisquis talis est: Cur id? Quia tametsi alienos despiciat infidelis, non tamen aspernatur propinquos nec deserit: Utique qui sic despicit vel se deserit suos, divinas leges ac natura jura violat, &c.

iam contra præceptum parentum : quia post annos pubertatis quilibet ingenuus libertatem habet quantum ad ea quæ pertinent ad dispositionem sui status , præsertim in his quæ sunt divini obsequii : & (*) *magis est obtemperandum Patri spirituum , ut uruimus* , quam parentibus carnis , ut Apostolus dicit ad Hebr. XII. 9. Unde Dominus , ut legitur Matth. VIII. & Lucæ IX. reprehendit discipulum , qui volebat eum statim sequi in tantu paternæ sepulturæ : erant enim alii per quos illud opus impleri poterat , ut Chrysostomus dicit (hom. XXVIII. in Matth. a med.)

Ad primum ergo dicendum , quod præceptum de honoratione parentum non solum se extendit ad corporalia obsequia , sed etiam ad spiritualia , & ad reverentiam exhibendam . Et ideo etiam illi qui sunt in religione , implere possunt præceptum de honoratione parentum , pro eis orando , & eis reverentiam , & auxilium impendendo , secundum quod religiosos decet : quia etiam illi qui in seculo vivunt , diversimode parentes honorant secundum eorum conditionem .

Ad secundum dicendum , quod quia servitus est in pœnam peccati inducta , ideo per servitutem aliquid adimitur homini quod alias ei competeret , ne scilicet libere de sua persona possit disponere : servus enim id quod est , domini est . Sed filius non patitur detrimentum ex hoc quod subiectus est patri , quin possit de sua persona libere disponere , transferendo se ad obsequium Dei : quod maxime pertinet ad hominis bonum .

Ad tertium dicendum , quod ille qui est obligatus ad aliquid certum , non potest illud licite prætermittere , facultate existente . Et ideo si aliquis sit obligatus ut alicui rationem ponat (1) , vel ut certum debitum reddat , non potest hoc licite prætermittere , ut religionem ingrediatur . Si tamen debeat aliquam pecuniam , & non habeat unde reddat , tenetur facere quod potest , ut scilicet cedat bonis suis creditori . Propter pecuniam autem persona liberi hominis secundum iura civilia (Lib. *Ob es* , cap. de actionib. & obligation. in Syntagma Juris , Lib. XIV. cap. III. num. 12.) non obligatur , sed so-

lum res (2) quia persona liberi hominis superat omnem æstimationem pecuniarum . Unde licite potest , exhibitis rebus suis , religionem intrare : nec tenetur in seculo remanere , ut procuret unde debitum reddat . Filius autem non tenetur ad aliquod speciale debitum patri , nisi forte in casu necessitatis , ut dictum est (in corp. art.)

A P P E N D I X.

EX art. habes primo : quomodo per rationem & ostendas , & recte intelligas , merito insinuatam fuisse a scripturis , quod homo laudabiliter potest relictis parentibus transire ad religionem . Ut a *Matth. 4.* secundum quod cum B. Hilario extenditur in *arg. con.* Item per id , quod dicitur cap. 19. *Omnis , qui reliqueris patrem , aut matrem propter nomen meum , centuplum accipiet , & vitam æternam possidebis .* Ibi enim loquitur Dominus de sequela quoad religionem non solum Christianam communem , sed etiam Christianam particularem , puta Sanctorum Dominici , Francisci , &c. quoniam Petrus de sequela quoad relictionem rerum omnium , quod religiosorum particularium est , præinterroganti respondendo loquitur . *Secundo* vides quomodo &c.

A R T I C U L U S VII. 914

Utrum presbyteri curati possint licite religionem ingredi .

Sup. quest. clxxxiv. art. 3. & opus. XVIII. cap. xxv.

AD septimum sic proceditur . Videtur quod presbyteri curati non possint licite religionem ingredi . Dicit enim Gregorius in Pastor. (par. III. cap. I. admonit. 5. parum a princ.) quod *ille qui curam animarum suspicit , scribibiliter admonetur , cum dicitur : Fili mi , si sponderis pro amico tuo , defixisti apud extraneum manum tuam : & subdit : Spondere namque pro amico , est alienam animam in periculo sue conversationis accipe-*

(*) *Vulgata* : Non multo magis obtemperabimus Patri spirituum , & vivemus ?

(1) Passivo sensu pro *persolvat* : Activo enim sensu rationem alteri ponit vel tum altero qui cum ad olvendum obligat , ut Matth. 18. vers. 23.

(2) Ex Codice Justiniani , lege *Ob es* , de act. lib. 4. tit. 10. refert Syntagma Juris lib. 14. cap. 3. n. 12. *ne persone libere ob es alicum seros fiant* : Quantumvis olim astatum fuisset contrarium , ut lib. 4. Regum cap. 4. videre est .

m (1). Sed ille qui obligatur homini pro aliquo debito, non potest intrare religionem, nisi solvat id quod debet, si possit. Cum ergo sacerdos possit curam animarum agere, ad quam se obligavit in periculum animæ suæ, videtur quod non liceat ei, prætermissa cura animarum, religionem intrare.

2. Præterea. Quod uni licet, pari ratione omnibus similibus licet. Sed si omnes presbyteri habentes curam animarum religionem intrarent, remaneret plebes absque cura pastorum: quod esset inconveniens. Ergo videtur quod presbyteri curati non possint licite religionem intrare.

3. Præterea. Inter actus ad quos religio ordinantur, præcipui sunt illi quibus aliquis contemplata aliis tradit. Huiusmodi autem actus competunt presbyteris curatis, & Archidiaconis, quibus ex officio competit prædicare, & confessiones audire. Ergo videtur quod non liceat presbytero curato, vel Archidiacono transire ad religionem.

Sed contra est quod in Decr. xxi. quæst. xi. cap. *Dua sunt leges*, dicitur: *Si quis clericorum in Ecclesia sua sub Episcopo populam retinet, & seculariter vivit, si afflatus Spiritu sancto in aliquo monasterio, vel regulari canonica (2) se salvare voluerit, etiam Episcopo suo contradicente, eat liber nostra auctoritate.*

Respondeo dicendum, quod, sicut supra dictum est (art. 3. hu. quæst. ad 3. & quæst. lxxviii. art. 12. ad 1.) obligatio voti perpetui præfertur omni alii obligationi. Obligari autem voto perpetuo, & solemniter ad vacandum divinis obsequiis, competit proprie Episcopis, & religiosis. Presbyteri autem curati, & Archidiaconi non obligantur voto perpetuo, & solemniter ad curam animarum retinendam, sicut ad hoc obligantur Episcopi. Unde Episcopi præsulatum non

possunt deserere quacumque occasione, absque autoritate Romani Pontificis, ut habetur extra de reg. & transeuntibus ad relig. cap. *Licer*. Archidiaconi autem, & presbyteri curati possunt libere abrenunciare Episcopo curam eis commissam, absque speciali licentia Papæ, qui solus potest in votis perpetuis dispensare. Unde manifestum est quod Archidiaconis, & presbyteris curatis licet ad religionem transire.

Ad primum ergo dicendum, quod presbyteri curati, & Archidiaconi obligaverunt se ad curam agendum subditorum, quamdiu retinent Archidiaconatum, vel parochiam; non autem obligaverunt se ad hoc quod perpetuo Archidiaconatum, vel parochiam teneant.

Ad secundum dicendum, quod, sicut Hieronymus dicit (3) contra Vigil. (cap. vi. in princ. & incipit, *Multa in orbe*.) *Quamvis a te lingue viperea morsus sevirissimos patiantur, scilicet Religiosi, quibus arguentaris, & dicis: Si omnes se clauserint, & fuerint in solitudine, quis celebrabit Ecclesias? quis seculares homines lucrifaciet? quis peccantes ad virtutes poterit exhortari? Hoc enim modo si omnes tecum fatui sint, sapiens esse quis poterit? Et virginitas non erit approbanda: si enim virgines omnes fuerint, & nuptiæ non fuerint (4), interibit genus humanum. Rara est virtus, nec a pleribus appetitur. Pater ergo quod hic timor stultis est; puta si aliquis timeret haurire aquam, ne flumen deficeret (*).*

A P P E N D I X.

EX art. habes primo: quomodo per rationem ostendas, merito insinuatam fuisse a scripturis, & canonibus, quod archidiaconi, & presbyteri curati possunt licite religionem

(1) Sic etiam in Gregorii textu ac in ipsomet Summæ manuscripto quasi dicat *in periculo vita suæ* quæ satis communiter per conversationem significari solet: Alioqui legendum suspicaret, *in periculo suæ conservationis*: quasi dicat periclitari salutem ejus vel conservationem nisi & amici salutem pro qua se obligavit, procuraret: Hinc subjungit quod *apud extraneum defigitur manus, quia scilicet ad curam sollicitudinis quæ ante decessat mens ligatur.*

(2) Ut hoc loco uniformiter Exemplaria Summæ legunt & ex Decreti textu emendato indubitanter legi debet; licet ibidem ad marginem adjiciatur, *alias canonica*, quia sic in antiquo Decreti textu legabatur; corruptissime tamen: Quid est enim *regulari canonica*? Nec felicius quæst. 184. art. 8. argum.

Sed contra putaverat aliquis reponendum *regula canonica* ut jam ibidem notavimus; Tametsi *canonica Regula* quodammodo Regularibus canonicis appropriata videatur cap. *Statuimus* Causa 19. qu. 3. ut & cap. *Nullus Abbas* ibidem, cum *professio canonica* vocatur.

(3) Vel sic. *Nec a suo studio Monachi deterrendi sunt a te lingua viperea & morsu sevirissimo de quibus arguentaris* &c. ut versus finem videre est.

(4) Sive iterum phrasi paulum immutata: *Si enim omnes virgines fuerint nuptæ non erunt* &c.

(*) *Deest solutio ad tertium in msi. & edit. omnibus. Edit. Parov.* Ad tertium patet solutio ex di-
ctis: quod *verissimum est.*

nem ingredi. A Canonibus quidem, ut in *arg. com.* A scripturis vero, ut Eccl. 8. *Non est in hominis potestate prohibere spiritum.* Quando scilicet ad meliorem frugem impellit. Item 1. Thess. 5. *Spiritum nolite extinguere.* Ne scilicet computemini inter illos, quibus, optime exprobrando, dixit B. Stephanus Act. 7. *Vos semper Spiritui sancto resistitis. Secundo videtis: quomodo &c.*

ARTICULUS VIII. 915

Utrum liceat de una religione transire ad aliam.

IV. dist. xxvii. *quest. 1. art. 3. quest. 1.* & III. dist. xxxviii. *quest. 1. art. 4. quest. 4. ad 2.*

AD octavum sic proceditur. Videtur quod non liceat de una religione transire ad aliam, etiam arctiorem. Dicit enim Apostolus ad Hebr. x. 25. *Non desistentes collectionem nostram, sicut est consuetudinis quibusdam:* Glossa (1) qui scilicet vel timore persecutionis cedunt, vel propria presumptione a peccatoribus, vel imperfectis, ut iusti videantur, recedunt. Sed hoc videtur facere qui de una religione transeunt ad aliam perfectiorem. Ergo videtur hoc esse illicitum.

2. Præterea. Professio monachorum est arctior quam professio regularium canonicorum, ut habetur extra, de statu monach. & can. reg. cap. *Quod Dei timorem.* Sed non licet alicui transire de statu canonicorum regularium ad statum monachorum: dicitur enim in Decr. xix. *quæst. iii. (cap. 11.) Mandamus (2), & universaliter interdiximus, ne quis canonicus regulariter professus, nisi (quod absit) publice lapsus fuerit, monachus efficiatur.* Ergo videtur quod non liceat alicui

transire de una religione ad aliam maiorem.

3. Præterea. Tamdiu obligatur aliquis ad implendum quod vovit, quamdiu potest licite illud implere; sicut si aliquis vovit continentiam servare, etiam post contractum matrimonium per verba de præseni, ante carnalem copulam tenetur implere votum, quia hoc potest facere religionem intrando. Si ergo aliquis licite potest transire de una religione ad aliam, tenebitur hoc facere, si ante hoc voverit existens in seculo: quod videtur esse inconyeniens, quia ex hoc plerumque scandalum generari posset. Ergo non potest aliquis religiosus de una religione transire ad aliam arctiorem.

Sed contra est quod dicitur in Decr. xx. (3) *quæst. iv. (cap. 1.) Virgines sacre si pro lucro anime sue propter districtiorem vitam ad aliud monasterium pergere disposuerunt, ibique commanere decreverunt, sancta Synodus concedit: & eadem ratio videtur esse de quibuscumque religiosis.* Ergo potest aliquis licite transire de una religione ad aliam.

Respondeo dicendum, quod transire de religione, ad religionem, nisi propter magnam utilitatem, vel necessitatem, non est laudabile: tum quia ex hoc plerumque scandalizantur illi qui relinquuntur: tum etiam quia facilius proficit aliquis in religione quam consuevit, quam in illa quam non consuevit, ceteris paribus. Unde in collationibus Patrum (collat. xiv. cap. v. in princ.) Abbas Nesteros (4) dicit: *Unicuique utile est secundum propositum quod elegit, ut summo studio, ac diligentia ad operis arrepti perfectionem pervenire festinet, & nequaquam a sua, quam elegit semel, professione discedat.* Et postea subdit (cap. vi.) rationem assignans: *Impossibile namque est unum & eundem hominem simul universis fulgere virtutibus: quas si quis voluerit pariter affectare, in id incidere eum necesse est, ut dum omnes sequitur, nullam*

(1) Vel interlinearis moderna seu impressa, vel vetus manuscripta collateralis nomine Ambrosii; nec apud eum tamen sed Lombardum occurrit.

(2) Est initium capituli causa illa 19. quod sine ullo speciali titulo ex Urbano II. prænotatur: *Statusimus* quod ad Abbatem Sancti Rufi (ex congregatione canonicorum regularium inscribitur,) idem fieri vetat etiam districtioris Religionis obtentu seu prætextu, cum ea tamen modificatione quam in solutione S. Thomas indicat.

(3) Supple ut prius causa, ubi caput istud *Virgines* velut ex Concilio Triburiensi cap. 35. indicatur; & etiam Ivo part. 7. cap. 41. refert: In Concilio

tamen Triburiensi quod ad annum 895. sub Formosi Pontificatu habitum est, sic tantum de Monachis a proprio Monasterio exeuntibus: *Monachus pro lucro anime a suo Monasterio exire & aliud intrare permittitur.* Sed quidam ad Virgines vel Moniales, ut hic, extendi possit?

(4) Jam semel & iterum sic legi oportere indicatum est, sicut originalis textus legit; non vel Nestoros ut inepte aliqua legunt Exemplaria, vel Nestorius ut alia ineptissime: Præterquam quod in sequentibus verbis ex cap. 6. desumptis legunt *fulciri* pro *fulgere*, ut in Coloniensi patet.

nullam integre consequatur. Diversæ enim religiones præzinent secundum diversa virtutum opera.

Potest tamen aliquis laudabiliter de una religione transire ad aliam, triplici ex causa. Primo quidem zelo perfectioris religionis: quæ quidem excellentia, ut supra dictum est (quæst. præc. art. 6.) non attenditur secundum solam (*) arctitudinem, (1) sed principaliter secundum id ad quod religio ordinatur, secundario vero secundum discretionem observantiarum debito fini proportionatarum. Secundo propter declinationem religionis a debita perfectione; puta si in aliqua religione arctiori incipiant religiosi remissius vivere, laudabiliter transit aliquis ad religionem etiam minorem (2), si melius observetur. Unde in collationibus Patrum (collat. XIX. cap. III. v. & VI.) Abbas Joannes de seipso dicit, quod a vita solitaria, in qua professus fuerat, transit ad minorem, scilicet eorum qui vivunt in societate, propter hoc quod vita eremitica cœperat declinare, & laxius observari. Tertio propter infirmitatem, vel debilitatem; ex qua interdum provenit quod non potest aliquis arctioris religionis statuta servare, posset autem servare statuta religionis laxioris.

Sed in his tribus casibus potest esse differentia. Nam in primo casu debet quidem propter humilitatem licentiam petere, quæ tamen ei negari non potest, dummodo constet illam religionem esse arctiorem. Si vero de hoc probabiliter dubitetur, est in hoc superioris judicium requirendum, ut habetur extra, de regularibus, & transeuntibus ad religionem, cap. *Licet*. Similiter requiritur superioris judicium in secundo casu: In tertio vero casu (**) etiam est necessaria dispensatio.

Ad primum ergo dicendum, quod illi qui

Summ. S. Th. Tom. IX.

ad arctiorem religionem transeunt, non faciunt hoc præsumptuose, ut justi videantur, sed devote, ut justiores fiant.

Ad secundum dicendum, quod utraque religio, scilicet monachorum, & canonicorum regularium, ordinatur ad opera vite contemplativæ: inter quæ præcipua sunt ea quæ aguntur in divinis mysteriis: ad quæ ordinatur directe ordo canonicorum regularium, quibus per se competit quod sint clerici religiosi. Sed ad religionem monachorum non per se competit ut sint clerici, ut habetur in Decr. XVI. quæst. I. (cap. *Nemo potest*, & cap. *Alia causa*.) Et ideo quavis ordo monachorum sit arctioris observantiæ, si monachi essent laici, liceret transire ab ordine monachorum ad ordinem canonicorum regularium, secundum illud Hieronymi ad Rusticum monacham (epist. IV. aliquant. a med.) *Sic vive in monasterio, ut clericus esse merearis*: non autem e converso, ut habetur in Decr. XVI. quæst. II. in decr. inducto. Sed si monachi sint clerici sacris mysteriis obsequentes, habent id quod est canonicorum regularium cum majori arctitudine: & ideo transire licitum erit de ordine canonicorum regularium ad ordinem monachorum, petita tamen superioris licentia, ut dicitur XIX. quæst. III. cap. *Statuimus*.

Ad tertium dicendum, quod votum solenne, quo quis obligatur minori religioni, est fortius quam votum simplex, quo quis astringitur majori religioni. Post votum enim simplex si contraheret aliquis matrimonium, non dirimeretur, sicut post votum solenne. Et ideo ille qui jam possessus est in minori religione, non tenetur implere votum simplex, quod emisit de intrando religionem majorem.

Y y A P.

(*) *Ita mss. & edis passim. Al. altitudinem.*

(1) *Sive observantiam arctiorem vel strictiorem disciplinam: Non sicut prius in quibusdam impressis, ut in Parisiensi quod ad manum est, restitutum.*

(2) *Miorem legi debere suspicarer, ut arctiori opponeretur, nisi obstarent frequentia ubi Joannes Abbas interrogatus quam ob causam relicta Eremita libertate & illa sublimi professione qua cum prætoris ejusdem vite vitæ fama celebraverat. Canobii jugum subire maluisset respondet se veluti sublimitate tanta perfectionis indignam ad juniorum scholas revertisse; quia mollius est devotum in minoribus quam indevotum in majoribus professionibus inveniri. Postea vero cap. 5. causam aliam reddit (hic indicatam) quod cum major numerus fratrum habitationem illius solitudinis expectare cepisset ac Eremita*

conturbata libertate non modo ignem illum divine contemplationis frigidescere fecisset sed multitudine etiam carnalium veru vinculis impediens, elegit ipsa hujus (cœnobiticæ) usumque implere propositum quam in illa professione tam sublimi carnalium necessitatum provisione corpore; ut id quod sibi de illa theoretica sublimitate subtrahitur, obedientia subjectione compensetur: Quippe, ut & mox addit: miserum est cujuslibet studii disciplinam quempiam profiteri & ad perfectionem ejus minime pervenire. Porro triginta primum annis in Cœnobio jam vixerat ac in Eremitum nondum frequenter ab aliis inhabitantibus transierat. Ubi viginti annis in quiete tranquillitate propter causam prædictam inde recedendum putavit.

(**) *Ita mss. & edis: posterior. Al. deest etiam.*

A P P E N D I X.

EX art. habes primo : quomodo per rationem & ostendas, & recte intelligas, merito fuisse insinuatam a scripturis, & canonibus ; quod potest quis transire de una religione ad aliam perfectionem . 'A canonibus quidem, ut in *arg. con.* A scripturis vero, ut *Eccl.* 8. & *1. Thessal.* 5. secundum quod explanatur in *art. 7. append.* Item per hoc, quod B. Joannes Baptista audientibus discipulis de Christo dixit *Joan.* 1. *Ecce Agnus Dei.* Intendebat enim inter alia per hæc verba incitare discipulos suos ad transferendum se ipsos a suo discipulatu ad discipulatum Christi perfectionem . Quam intentionem magistri subtiliter attendentes duo ex discipulis ejus secuti sunt Christum . Perfectionem, inquam, discipulatum : quia attenditur principaliter perfectio non secundum arctitudinem observantiarum : sed secundum propinquitatem discretam ad debitum finem . Item insinuat idipsum ab eodem per hoc, quod discipulos (ad quorum inductionem alii postea sequerentur) ad Christum misit, *Matth.* 11. Voluit siquidem inter alia, quod Christo miracula tanta facienti interim afficerentur ; quorum sancta affectio perseveraret : & ab ea stimulati tandem ad discipulatum ipsius Christi transirent. *Secundo* vides : quomodo &c.

A R T I C U L U S IX. 916

Utrum aliquis debeat alios inducere ad religionem intrandam.

Quæst. III. art. II. & 14.

AD nonum sic proceditur . Videtur quod nullus debeat alios inducere ad religionem intrandam . Mandat enim beatus Benedictus in regula sua (cap. LVIII.) quod *venientibus ad religionem non sit facilis prabendus ingressus ; sed probandum est, an spiritus ex Deo sint : & hoc etiam docet Cassia-*

nus in IV. Lib. de institutis cenobiorum (cap. III.) Multo ergo minus licet aliquem ad religionem inducere .

2. Præterea . *Matth.* XXIII. 15. Dominus dicit : *Va vobis, qui circumitis mare, & aridam, ut faciatis unum proselytum, & cum factus fueris, facitis eum filium gebenne duplo quam vos.* Sed hoc videntur facere qui homines ad religionem inducunt . Ergo videtur hoc esse vituperabile .

3. Præterea . Nullus debet aliquem inducere ad id quod pertinet ad ejus detrimentum . Sed illi qui inducuntur ad religionem, quandoque ex hoc incurrunt detrimentum, quia quandoque sunt obligati ad majorem religionem . Ergo videtur quod non sit laudabile aliquos inducere ad religionem .

Sed contra est quod dicitur *Exod.* XXVI. *Cortina cortinam trahas* (1). Debet ergo unus homo alium trahere ad Dei obsequium .

Respondeo dicendum, quod inducentes alios ad religionem non solum non peccant, sed magnum premium merentur . Dicitur enim *Jacobi* ult. 20. *Qui converti fecerit peccatorem ab errore via sue, salvabit animam ejus a morte, & operiet multitudinem peccatorum : & Dan.* XII. 3. dicitur, quod *qui ad justitiam erudiunt plurimos, etiam quasi stella in perpetuas æternitates.*

Posset tamen contingere circa hujusmodi inductionem triplex inordinatio . Primo quidem, si violenter aliquis alium ad religionem cogeret : quod prohibetur in *Decr.* XX (quæst. III. cap. *Præfens.*) Secundo, si aliquis simoniace alium ad religionem trahat muneribus datis, ut prohibetur in *Decr.* ibidem, quæst. II. cap. *Quam pius.* Nec tamen ad hoc pertinet, si aliquis alicui pauperi necessaria subministrat in seculo nutriendum eum ad religionem ; vel si sine pacto aliqua munuscula tribuat ad familiaritatem captandam . Tertio, si mendacis eum alliciat : imminet enim sic inducto periculum ne cum se deceptum invenerit, retrocedat ; & sic fiant *novissima illius hominis pejora prioribus,* ut dicitur *Lucæ* XI. 26.

Ad primum ergo dicendum, quod illis qui

(1) Sive paulo aliter *verf. 5. Quinquagenas ansulas sina habebis in utraque parte inseras ut ansa contra ansam veniat & altera alteri possit apersi,* postquam paulo supra præmisit quod *cortina sibi jungitur muris &c.* Ubi *Beda* lib. 2. de *Tabernaculo* cap. 2. *Bene dicitur quod cortinae ansas in utraque parte haberent, ut videlicet sibi proximas ex utroque*

latoe quasi extensis hinc & inde brachiis amplecterentur : quia nimirum sic oportet nos ad videndam faciem Creatoris bene vivendo preparare ut currentem nobiscum nequaquam deseramus proximum, sed nobiscum in servitio Dei proficiendum nostris monitis exemplisque juvemus : Quod ad sensum præsentem spectat.

qui ad religionem inducuntur, nihilominus referatur probationis tempus, in quo difficultates religionis experiuntur: & sic non facilis aditus eis datur ad religionis ingressum.

Ad secundum dicendum, quod secundum Hilarium (can. xxiv. in Matth. cir. med.) verbum illud Domini prænuntiativum fuit perversi studii Judæorum, quo post Christi prædicationem Gentiles, vel etiam Christianos ad Judaicum ritum trahendo faciunt dupliciter gehennæ filios (1): quia scilicet peccata pristina, quæ commiserunt in Judaismo, eis non dimittuntur, & nihilominus incurrant Judaicæ perfidiæ reatum: & secundum hoc non facit ad propositum. Secundum Hieronymum autem (in hunc loc. Matth.) hoc refertur ad Judæos etiam pro statu illo in quo legalia observari licebat, quantum ad hoc quod ille qui ab eis ad Judaicum convertebatur, dum esset Gentilis, simpliciter errabat; videns autem magistrorum vitia revertitur ad vomitum suum, & Gentilis factus, quasi prævaricator, majori pœna fit dignus. Ex quo patet quod trahere alios ad cultum Dei, vel ad religionem non est vituperabile, sed hoc solum quod aliquis ei qui convertitur, det malum exemplum, unde pejor efficiatur.

Ad tertium dicendum, quod in majori includitur minus. Et ideo ille qui est obligatus voto, vel juramento ad ingressum minoris religionis, potest licite induci ad hoc quod ad majorem religionem transeat: nisi sit aliquid speciale quod impediatur, puta infirmitas, vel spes majoris profectus in minori religione. Ille vero qui est obligatus voto, vel juramento ad ingressum majoris religionis, non potest licite induci ad maiorem religionem, nisi ex aliqua speciali causa evidenti: & hoc cum dispensatione superioris (2).

A P P E N D I X.

EX art. habes primo: quomodo per rationem destruas errorem Joannis Wicleff dicentis (ut refertur in Concilio Constantiensi, ubi infra) quod Sancti instituentes religiones privatas, sic instituendo, peccaverunt. Clarum est, quod hi, sic instituendo, induxerunt homines alios ad ingrediendum religiones illas: unde & pro tanto prædictus error hic adducitur, velut is, contra quem militat articuli præsentis sana doctrina. Secundo vides: quomodo per rationem ostendas, errorem prædictum merito damnari a Concilio Constantiensi, se. 8. Ubi & Wicleffum ipsum propter hoc, & multa alia errata, pronunciat hæreticum, ossa ejus mandat exhumari, atque comburi. Item a Jacob. ultim. & Dag. 12. ut extenditur in ten. cor. princ. Tertio vides: quomodo &c.

ARTICULUS X. . 917

Utrum sit laudabile quod aliquis religionem ingrediatur absque multorum consilio, & diuturna deliberatione præcedente.

AD decimum sic proceditur. Videtur quod non sit laudabile quod aliquis religionem ingrediatur absque multorum consilio, & diuturna deliberatione præcedente. Dicitur enim I. Joan. iv. 1. *Nolite credere omni spiritui, sed probate spiritus, si ex Deo sint.* Sed quandoque propositum religionem intrandi non est ex Deo, cum frequenter per exitum religionis dissolvatur: dicitur enim Act. v. 39. *Si est hoc consilium ex Deo, non poteritis dissolvere illud.* Ergo videtur quod magna examinatione præcedente debeant aliqui religionem intrare.

Yy 2 2. Præ-

(1) Vel sicut Hilarii verba expresse habent, *Proseljti sunt ex gentibus in Synagogam recepti, quorum susceptorum varitas in uno indicatur: Neque enim post Christi prædicationem, doctrina eorum fides relicta est, sed quisquis fuerit acquisitus ad plebem, filius fit gehennæ: Ideo autem pœna duplicata filius erit, quia neque remissionem peccatorum fit gentilitium consequutus; & societatem eorum qui Christum persecuti sunt fit sequutus.*

(2) Juxta ea quæ articulo superiori de transitu ab una Religione in aliam dicta sunt. Quibus & addi potest illud Bernardi ad Robertum nepotera qui

de Clarevallensi Monasterio ad ordinem Cluniacensem transierat, etsi apostolica dispensatione impetrata quam fallaciter putat & inani prætextu fraudulenter obtentam: *Tua tibi conscientia respondeat cur abieris &c. Si ut arctius, ut rectius, ut perfectius viveres, securus esto quia non retro aspexisti: Sim alias, noli alium sapere sed time quoniam quidquid amplius tibi indulges in vestitu videtur superfluo, in verbis otiosis, in vagatione licentiosa & curiosa, hoc proculdubio retro aspiciere est prævaricari est apostasare est ut epistola 1. post medium habetur.*

2. Præterea. Prover. xxv. 9. dicitur : *Causam tuam tracta cum amico tuo*. Sed maxime videtur hominis esse causa quæ pertinet ad mutationem status. Ergo videtur quod non debeat aliquis religionem intrare, nisi prius cum amicis suis tractet.

3. Præterea. Dominus Lucas xiv. 29. inducit similitudinem de homine, qui vult turrim ædificare, quod prius *sedens computat sumptus qui sunt ei necessarii, si habeat ad perficiendum*; ne insultetur ei: *Quia hic homo capis ædificare, & non potuit consummare*. Sumptus autem ad turrim ædificandam, ut Augustinus dicit in epist. ad Lærum (ccxlii. al. xxxviii. aliquant. a princ.) nihil est aliud quam *ut renuntiet unusquisque omnibus que sunt ejus*. Contingit autem quandoque quod hoc multi non possunt, & similiter alias religionis obfervantias portare: in cuius figura I. Reg. xvii. dicitur, quod David non poterat incedere in armis Saulis, quia non habebat ulum. Ergo videtur quod non debeat aliquis religionem intrare, nisi diuturna deliberatione præmissa, & multorum consilio habito.

Sed contra est quod dicitur Matth. iv. quod ad vocatum Domini Petrus, & Andreas (1) *relictis retibus, continuo secuti sunt eum*: ubi Chrysostomus dicit super Matthæum (hom. xiv. ante med.) „Talem obedientiam Christus querit a nobis, ut neque instanti temporis moremur (2).

Respondeo dicendum, quod diuturna deliberatio, & multorum consilia requiruntur in magnis dubiis, ut Philosophus dicit in III. Ethic. (3) In his autem quæ sunt certa, & determinata, non requiritur consilium. Circa ingressum autem religionis tria possunt considerari. Primo quidem ipse religionis ingressus secundum se: & sic certum est quod ingressus religionis est melius bonum: & qui de hoc dubitat, quantum est in se, derogat

Christo, qui hoc consilium dedit. Unde Augustinus dicit in Lib. de verbis Dom. (serm. vii. cap. 11. parum a princ.) *Vocat te Orien, idest Christus, & tu attendis Occidentem, idest ad hominem mortalem, & errare putaveris*.

Alio modo potest considerari religionis ingressus per comparisonem ad vires ejus qui est religionem ingressurus: & sic etiam non est locus dubitationis de ingressu religionis: quia illi qui religionem ingrediuntur, non confidunt in sua virtute se posse subsistere, sed auxilio virtutis divinæ, secundum illud Isa. xl. 31. (4) *Qui sperant in Domino, mutabunt fortitudinem, afferent pennas, sicut aquile, current, & non laborabunt, ambulabunt, & non deficient*. Si tamen sit aliquod speciale impedimentum (puta infirmitas corporalis, vel onera debitorum, vel aliqua hujusmodi) in his requiritur deliberatio, & consilium cum his de quibus speratur quod profint, & non impediant. Unde dicitur Eccle. xxxvii. 12. (5) *Cum viro irreligioso tractas de sanctitate, & cum injusto de justitia? quasi dicat, non: unde sequitur: Non attendas his in omni consilio, sed cum viro sancto assiduus esto*. In quibus tamen non est diuturna deliberatio habenda. Unde Hieronymus dicit in epist. ad Paulin. (ciii. prope fin.) *Festina, queso te, & berensi in solo navicula sanam magis præscinde quam solve* (6).

Tertio autem modo considerari potest modus religionem intrandi, & quam religionem aliquis ingredi debeat: & de talibus potest haberi etiam consilium cum his qui non impediant.

Ad primum ergo dicendum, quod cum dicitur, *Probate spiritus, si ex Deo sint*, locum habet in his quæ dubia sunt, utrum spiritus Dei sint (7); sicut dubium potest esse in his qui jam sunt in religione, utrum ille

(1) Ut & mox de Jacobo ibidem & Joanne item vers. 22. subiungitur.

(2) Vel juxta græcum ἀναπαύει χρόνον, ut nec minimo tempore differamus Dominum sequi &c. Quod exaggerat, quia cum essent piscationis operi avidissimo intenti nihil tamen dilationis attulerunt quin vocantem se sine ulla deliberatione sequerentur.

(3) Ubi cap. 5. græco-lat. vel cap. 7. in antiquis & apud S. Thomam lect. 7. prope finem dicitur quod in magnis aliis adhibemus ad consilium quasi nobismetipsis diffidentes, & superius ibi præmittitur quod nec in iis que certa sunt vel secundum se determinata, deliberamus.

(4) Quod sic explicat Hieronymus in eodem locum: *Qui non in suis viribus habens fiduciam sed in Domino, mutans fortitudinem, vadant de virtute in virtutem &c.*

(5) Vel etiam, ut subiungitur paulo infra v. 13. cum impio de pietate: Quod veluti per ironiam dictum intelligitur.

(6) Per metaphoram, ut mens adhuc affixa mundo significetur: Per salum enim seu per fluctuans mare significari solet mundus.

(7) Seu ex spiritu Dei, planius quam antea eorum spiritus Dei sint.

ille qui religioni se offert, spiritu Dei ducatur, an simulate accedat. Et ideo debent accedentem probare, utrum divino spiritu moveatur (1). Sed illi qui ad religionem accedunt, non potest esse dubium, an propositum de ingressu religionis in corde ejus exortum sit a spiritu Dei, cujus est ducere hominem in terram rectam. Nec propter hoc ostenditur non esse ex Deo quod aliqui retrocedunt (2): non enim omne quod a Deo est, est incorruptibile: alioquin creaturæ corruptibiles non essent ex Deo, ut Manichæi dicunt; neque etiam aliqui qui habent a Deo gratiam, possent illam amittere; quod etiam est hæreticum. Sed consilium Dei est indissolubile, quo etiam corruptibilia, & mutabilia facit, secundum illud Isaiæ xlv. 10. *Consilium meum stabit, & omnis voluntas mea fiet.* Et ideo propositum de ingressu religionis non indiget probatione, utrum sit a Deo, quia *certa discussione non eget*; ut dicit Glossa (3) super illud I. ad Thessal. ult. *Omnia probate.*

Ad secundum dicendum, quod sicut caro concupiscit adversus spiritum, ut dicitur ad Galat. v. 17. ita etiam frequenter carnales adversantur profectui spirituali, secundum illud Michææ vii. 6. *Inimici hominis domestici ejus.* Unde Cyrillus exponens illud Luc. ix. 5. *Permitte me renuntiare his qui domi sunt* dicit: (hab. in Cat. aur. D. Thom. (4) *Querere renuntiare his qui domi sunt, ostendit quod utcumque divisus sit. Nam communicare proximis, & consulere nolentes aqua sapere, indicat adhuc utcumque languentem & retrocedentem. Propter quod audit a Domino: Nemo, cum posuerit manum ad aratrum, & aspexerit retro, habilis est ad regnum Dei. Aspicit enim retro qui dilationem querit occasione redeundi domum, & cum propinquis conferendi (5).*

Ad tertium dicendum, quod per ædificationem turris significatur perfectio christianæ vitæ. Abrenuntiatio autem propriorum est sumptus ad ædificandum turrim. Nullus autem dubitat, vel deliberat, an velit habere sumptus, vel an possit turrim ædificare, si sumptus habeat; sed hoc sub deliberatione ponitur, an aliquis sumptus habeat (6). Similiter sub deliberatione cadere non oportet, utrum aliquis debeat abrenuntiare omnibus quæ possidet, vel si hoc faciendo, ad perfectionem pervenire possit; sed hoc cadit sub deliberatione, utrum hoc quod facit, sit abrenuntiare omnibus quæ possidet (7): quia nisi abrenuntiaverit (quod est sumptus habere) non potest (ut ibidem subditur) *Christi esse discipulus*; quod est turrim ædificare. Timor autem eorum qui trepidant, an per religionis ingressum possint ad perfectionem pervenire, esse irrationabilis ex multorum exemplo convincitur. Unde Augustinus dicit VIII. Confess. (cap. xi. a med.) *Aperiebatur ab ea parte, qua intenderam faciem, & quo transire trepidabam, casta dignitas continentie (8) honeste blandiens ut venirem, namque dubitarem, & extendens ad me suscipiendum, & amplectendum piæ manus, plenas gregibus bonorum exemplorum. Ibi rotæ pueri, & puella, ibi juvenus multa, & omnis ætas, & graves viduæ, & virgines anus (9). Et irridebat me irrisione exhortatoria, quasi diceret: Tu non poteris quod isti, & isti? An isti, & iste in semetipsis possunt, & non in Domino Deo suo? Quid in te stas, & non stas? (10) Projice te in eum: noli metuere, Non se subtrahet, ut cadas: projice te securus, excipiet te, & sanabit te (11).*

Exemplum autem illud quod inducitur de David, non facit ad propositum: quia arma Saulis, sicut Glossa (interl. sup. illud I. Reg.

(1) Sic ex Regula S. Benedicti relatum supra, & ex ibi adjunctis art. 2.

(2) Nec sensus est illius loci qui ex Actorum 5. in argumento relatus est, sed quod Apostolorum prædicatio impediri non possit si ex Deo fuerit; ut Gamaliel ibi ratiocinatur.

(3) Interlinearis nova sive impressa; collateralis vetus vel manuscripta, quam Lombardus etiam habet.

(4) In Catena Græcorum Patrum ex qua transcriptus S. Thomas in eum locum verbis paulum immutatis; puta non consensurus huic proposito consuleret.

(5) Quasi hoc significet renuntiare his qui domi

sunt, etsi græce ἀποταξεται quasi nunciium remisere.

(6) Vel an habere sufficientes possit; alioqui certus est an habeat actualiter vel non.

(7) Non ergo jam renuntiare pro eodem sumitur ac propinquis monere vel eum illis conferre, sed quæ domi sunt relinquere vel disponere sive ordinare de illis &c.

(8) Ut & serena nec dissolutæ hilaris, addit ibidem.

(9) Et in omnibus quidem ipsa conscientia favenda mater filiorum de te marito &c.

(10) Sive quare dubius heres? &c.

(11) Non ut exemplaria quædam habeat, solvatis.

Reg. xvii. *Et deposuit ea*) dicit, (1) *sunt legis sacramenta, tamquam onerantia; religio autem est suave jugum Christi: quia, ut Gregorius dicit in IV. Moral. (cap. xxx. parum a princ.) quid grave mentis nostre cervicibus imponit, qui vitari omne desiderium quod perturbat, precipit, qui declinavi laboriosa mundi hujus isimera mones? Quod quidem suave jugum super se tollentibus, refectionem divinæ fruitionis repromittit, sempiternam requiem animarum: ad quam nos perducatur ipse qui promisit, JESUS Christus Dominus noster, qui est super omnia Deus benedictus in secula. Amen.*

A P P E N D I X.

EX art. habes primo: quomodo per rationem & ostendas, & in recto sensu intelligas, merito fuisse insinuatam a scripturis, Beda, & Chryostomo, quod non est laudabile, ante religionis ingressum multorum consilio, & diuturna deliberatione, uti. A scripturis quidem, ut Matth. 4. *Illi continuo relictiis retibus secuti sunt eum.* Item ibid. *Illi statim relictiis retibus, & patre, secuti sunt eum.* Ibi enim per *ly continuo*, per *ly statim* signatur propositum. Item Psal. 44. *Audi filia, & vide, & inclina aurem tuam: & obliviscere populum tuum, & domum patris tui.* Si enim vult Dominus, animam a se ad se vocatam oblivisci populum, patrem, domumque patris ejus, suggerit utique per

hoc, quod vocatus ab ipso in terram rectam, id est ad religionem ab Ecclesia catholica approbatam, non debet suorum carnalium amicorum, neque domesticorum consilium interponere talis vocationis executioni: sed neque diuturna deliberatione executionem hujusmodi procrastinare. A D. Chryostomo autem ibi super Matthæum, secundum quod adducitur in arg. con. Item a Joanne Episcopo in Homil. super cap. 9. Matthæi dicente: *Diffo vocati obedientiam. Non enim repugnatis, ne ambigendo secum dixit, Putas ne, publicanum, peccatoremque me, recte absque fraude vocaveris? Non est enim hujuscemodi humilitas laudabilis. Sed confestim ita obsempervit, ut nec domum quidem ad communicandum rem cum suis profectus sit.* Hæc ibi. A venerabili Beda quoque insinuat id ipsum per hoc, quod in Homil. super. c. 5. Lucæ dicit: *Perfectam nobis abrenunciationis formam tribuit Matthæus non solum lucra reliquit veſtigalium; verum etiam rationes imperfectas, atque incompositas dereliquit. Tanta enim cupiditate sequendi Dominum ductus est; ut in nullo prorsus hujus vite respectum, vel cogitationem sibi reseravisset.* Hæc ibi. Secundo videtur quomodo ex his, si bene pensentur, & applicentur, declaretur, atque confirmetur vicissim doctrina præfens Angelica, & sanctæ Ecclesiæ Doctoris, *cujus meritis, & precibus* explicantur Appendices, munere DEI, super Secundam Secundæ partis Theologiæ suæ, per Fr. Seraphinum a Porrecta &c.

SUMMÆ THEOLOGICÆ S. THOMÆ AQUINATIS,

SECUNDÆ SECUNDÆ PARTIS.

ET TOMI IX. FINIS

(1) Ex Augustino super Psal. 149. ubi plenius ait *Nostis multis sacramentis corporalibus oneratum esse populum primum: Hæc David noster tamquam arma*

premissa & non adjuvantia deposuit: Et paulo infra: Iste David (scilicet Christus) arma onerantia posuit, sacramenta veteris legis &c.

